

2°

Exeg. R.

603.

DECAPLA IN
COMMENTARIIS

EX

habetur in antiquis
scriptis, et in
etiam

habetur in antiquis
scriptis, et in
etiam

J. B. ROSSIGNOL

LONDINENSIS

CID. 10. C. 1. V.

Syrus

Hebræus

Arabs

Chaldæus

DECAPLA IN PSALMOS

siue

COMMENTARIUS EX

*decem Linguis, antiquis
Patribus, Rab: Historicis
et Poetis*

Ægyptius

Græcus

Novis Typis Syr: et Arab: donatus
Æ

JOANNE WICCARIS ANGLO

LONDINI

*Apud: Octavianū Pulleyn: Johannem Williams
et Franciscum Eglesfeild:*

CIO. IO. C. L V.

W. Hollar: fecit.

Romanus Antiquus

Gallus

Hispanus

Romanus recentior

DECAPLA
IN
PSALMOS:

SIVE
COMMENTARIUS

Ex decem LINGUIS; (viz.)

Hebr.	}	}	Græc.
Arab.			Rom.
Syriac.			Ital.
Chald.			Hispan.
Rabbin.			Gallic.

Unà cum Specimine
LINGUÆ Copticæ, Persicæ & Anglicanæ MSS.
in duodecim SECTIONES digestus.

In laudem D. O. M. liberatoris.
Novis TYPIS Arabicis & Syriacis donatus.

Ὁ ἀναγνώσκων νοεῖτω.

Accesit memorabilium Gallicæ & Italicæ, suis locis intertextura à teste oculato cum
duplici Indice rerum, vocésque Arabicas, Syriacas, Hebr. Rabbinicas ad mo-
dum LEXICI enodante.

A JOANNE VICCARIS, Anglo.

LONDINI,
Prostant venales apud Octavianum Pullein, in
Coemeterio Paulino. ANNO DOM. 1655.

DECAPLA IN PSALMOS:

SIVE
COMMENTARIUS
EX DOCTO LINGVIZ (VIZ)

Hebr.	Græc.
Arab.	Rom.
Syrac.	Ital.
Chald.	Hisp.
Rabbin.	Gallic.

LINGVÆ COPICÆ, PERSICÆ & ARABICÆ MSS.
in quodam Scriptorio digestæ
Hic cum spectantur

Novæ TYPIS Arabicæ & Syriacæ donatus.
In London D. O. M. libentior.

scripsit memorabilium Gallie & Italie, suis locis intertextum a rege ornato cum
duplice indice verum, præterque Arabicæ, Syriacæ, Hebrææ Rabbinicæ, ad mo-
dum EXICI enodante.

A JOHANNÉ VIGCARO Anglo.

Prostant venales apud Obavianum Pullen, in
Comitatu Pontino Anno Dom. 1655.
LONDINI.

P R Æ F A T I O

N Decapla five Commentarium Decaglotton in librum Psalmorum, id est, ex collatione decem linguarum, Heb. Græc. Latin. Syriac. Arab. Cald. Rabbinic. Ital. Hispan. Gall. ex duodecim Author. Septuagint. editionis Romanæ, Vulgat. Ital. Gall. Caldeo Paraphrast. in Regiis & Venetis, Syro Erpenii & Paris. Arab. Romæ & Nebiensis, Rabbinis, R. Solomon Jarchi, Aben Ezra, R. David Cimchi, (cum Cafvenaki, & R. Isaac Arama) R. Obadia Gaon, & Authoribus Masoræ in quatuor Venetis & una Basil. In duodecim Sectiones digestus: Primo de Syriaca. Sunt quatuor Codices MS. in Psalmos: Unus in Bibliotheca publica Cantabrigiensi: Secundus Florentiæ in Bibliotheca Sancti Laurentii: Alii in Collegio Maronitarum Romæ: Quartus Parisiis. Codices hi cum duabus editionibus Erpenii & Sionitæ conferuntur, in hoc ordine progreditur. 1. Citando ipsas voces Syras propria lingua & caractere non illo novo Estrangelo. 2. Conjecturam ponendo de sensu versionis Syr. ex aliis Veteris Testamenti locis in dictis MS. & alio etiam Cod. MS. in manu Reverendissimi in Deo Patris Hybernæ Primatis nunquam adhuc impressis. 3. Adaptatur textui Hebræo sine punctis, ex quo transfertur, & observationes quædam breves quandoque ad ampliorem sensus enucleationem eruuntur: Hæc quatuor in cæteris versionibus peraguntur, quod semel notare sat est.

Dicunt Maronitæ (ut sæpe ex illis audivimus) Versionem hanc Syriacam esse Novo Testamento multò antiquiorem; est inter eos Traditio, Regem Solomonem ad instantiam Hiram Regis Tyri, Pentateuchum, Psalmos, reliquosque libros sacros tunc extantes, in Syriacam transferri curasse, & qui post ævum Solomonis erant scripti per Apostolos Christi erant traducti. Similiter de hac traditione scribit Doctor Gabriel Sionita in præfatione ad editionem Psalmorum Parisiensem Syram.

Citatur etiam Syrus, *ὁ* Cues à S. Chrysostomo in Psal. 49. & Heb. 11. frequentius per Græcum Scholiastem in Pentateuchum, & Theodoret in Psalmos commentariis, ut in Psal. 104. Psal. 113. S. 8. Psal. 116. & alibi.

Arabicos MS. consului multos in Collegio Maronitarum Romæ & Parisiis, 300. aut 400. An. vetustate gaudentes. Sunt duæ editiones, una apud Nebiensem, Romana altera, cum versione Latina dicti Sionitæ: Hæc Arabica versio citatur proprio & novo Caractere, porro & Hebræo textui, Græco, Vulgat. & Syriac. (sæpe numero consentientibus) applicatur.

Leviusculas ab Hebræo textu discriminationes, ut res haud magni momenti, præmitto, graviores omnes persequor.

De Caldeo Paraphraste pauca dicam: sunt duæ editiones, una in Regiis Bibliis, in

P R Æ F A T I O.

in Venetis per Bombergum alia; una pro Judæis, pro incircumcisis altera, in phrasi Abben Ezræ in Psal. 3. Codices MSS. in Vaticana Romæ, & Bibliotheca Sancti Laurentii Florentiæ, reperi.

Masora est antiqua traditio Judæorum, observationibus Hebræorum in Biblia punctata successivè, refertis omisiss in Masora minutulis, Primò loca scripturæ citantur, libri capita, & versus non extantes in Masora, suppleuntur: Deinde sensus textûs ex concordantia locorum ostenditur, & observationes quædam exinde erutæ, ob distinctionem parenthesi, quandoque & Romano caractere, inclusæ: Quandoq; diversa loca Scripturæ ad memoriam juvandam per symbolum quoddam in lingua Aram. quasi in uno fasciculo colligantur, ut in Psalmo primo in voce אֲשֶׁר. De plenis & defectivis, & Dershim ex illis scribit R. Solomo in Lam. 1. in דִּרְשֵׁי, & R. David in Psal. 51. in דִּרְשֵׁי, & Baal Hatturim in Pentateuchum; sed has & similes observationes ut pueriles rejicit Abben Ezra præfat. in Pentateuch. Multa in magna & parva Masora ut *אֲרָכָה* omittuntur, & illæ solum quæ ad illustrationem textus tendunt, afferuntur.

De Rabbinis pauca; illis qui sunt impressi in quatuor editionibus quas Venetiæ mihi comparavi.

De Cimchio. Codices multi MSS. Livorn. & Venetiæ inter Judæos conferuntur: Hic quatuor editiones; prima editio Veneta sub Duce Leonardo Loredano, Cremonæ altera, quæ caret Dershim, & literalem sensum solum persequitur, pro גִּלְיָה בְּבֵלִי habet גִּלְיָה בְּבֵלִי, & in multis aliis graves notantur differentiæ: hæ duæ sunt rarissimæ, duæ aliæ sunt in manibus omnium: Cimchii expositionibus in singulos Psalmos commentarii Kafvenaki & R. Isaac Aramæ inseruntur, quia paulum differt Kafvenaki per quinque Psalmorum libros à Cimchio; & Isaac Arama multa in Cimchio difficilia enodare videtur.

De Abben Ezra & R. Sol. Nemo miretur si reperiat aliquando addita, quandoq; quædam ad vitandum Tautologiam omissa, quia hic quinque editiones cum MSS. quatuor Venet. & una Basil, cum MSS. R. Solomonis Italis conferuntur: In quibus discrimina quæ sunt majoris momenti hic annotantur.

Pueriles Grammaticæ regulæ prætermittuntur, quas legat qui vult in Miclol Cimchi, & Cad Cemac Behai.

In Rabbinis citandis non verba sed sensum expectet qui legit: Secundò, Expositio in qua consentiunt omnes Rabbinii ad vitandam Tautologiam semel scribitur: Tertiò, quicquid in Commentariis Rabb. alibi reperitur, huc adducitur, si opus fuerit; quandoq; etiam ex proprio supellectile, ad majorem sensus veri Rabbinici confirmationem, loca quædam in alio caractere, ob distinctionem, afferuntur: Deniq; optima quæque sunt selecta, omisiss levioribus, semper brevitati studens, in hoc & reliquis consilium doctorum domi forisq; secutus.

De antiquo Midras Tillin, à R. Solomone & aliis antiquioribus citato, & de R. Obadia Gaon, nihil addam, pro seipsis loquantur.

Sub sectione aliorum Authorum citantur Septuaginta, S. Chrysoft. S. Basil. Magnus, Gregorius Nyssenus Basilii frater, S. Augustinus, S. Hieronymus, B. Theodoret. in Psalmos commentantes; ex his simul pauca delibantur, *pauca* quantum ad Criticen sensus literalis, quia eorum Volumina meritò volitant per ora virum, facillimeque intelliguntur.

Ex

P R Æ F A T I O.

Ex Historicis quædam, Herodoto, Diodoro, Plutarcho, &c. Poetis, Pindaro, Horatio, &c. oblectationis causâ; hæc tamen præcipuè quorum in itinere meo transmarino oculatus eram testis, & quæ tendunt ad explicationem textûs; reliqua quæ observavi sunt quamplurima in thesauris reposita donec dabit Deus tempus & locum scribendi idoneum.

Quod ad Græcam versionem attinet, editio Septuaginta Romana, cum Vulgata, & Græca versione Aquilæ, aliorumq; Græcorum est collata, cum Ethiopicæ, Coptitarum, Armenæ, & Persicæ linguarum specimine.

Versiones Italæ afferuntur duæ: una Venet. An. 1538. per Antonium Brucioli in lingua Toscana: Alia cum Annotationibus quibusdam An. 1562. Italicè. Hispana Versio per C.R. ex Hebræo textu, non ex Vulgata sicut Gallica Lovaniensis, est eruta. Citatur etiam alia Versio Hispan. Ferraræ edita, & à Judæo secundum Rabbiorum commentarios hîc citatos ex Hebræo verbo tenus traducta.

In calce adduntur quædam notatu non indigna ex duobus MSS. Anglicanis pulcherrimis 400. abhinc annis ut quidam opinantur traductis, in Regia Bibliotheca Westmonasteriensis repositis, & aliis MSS. in Bibliotheca Bodleiana Oxoniensi, Collegioq; Emmanuelis Cantabrigiensi alio.

De Vulgata editione pauca. Est in manu mea unus MS. vetustus quem sæpe in hoc opere citavi, punctatos Hebræos codices maxime secutus, de quo quædam vide in Ps. 91. Sect. 10. Sunt etiam duo Cod. MS. in Coll. Trinit. Cantabrig. quatuor alii Florentiæ in S. Maria Novella, varii in Vaticana, recentiores & antiqui, in quibus omnibus est consensus haud contemnendus. Textus Vulgatæ in his Decaplis est impressus, quam Antiqui Patres S. Aug. & cæteri citant, & sequuntur, ut in Sectione hujus operis octava, undecima, duodecima, luculenter apparet; quam etiam Codices Syr. & Arab. reliqui; Orientales unanimiter approbant.

Versionem cudere est onus unius impar humeris: Utinam observâssent quidam quod Cainan non erat in mundo, sed erat in Vulgari Græcorum versione, ideoq; apud S. Lucam reperitur; similiter dici potest de Abraham. & 75. *וְזָרַח* in Act. 7. & aliis Novi Testamenti locis.

De Versionibus Armena & Coptitarum pauca. Sunt MS. Codices in Vaticana & alibi, sed non sunt in Ecclesia Catholica tantæ authoritatis, ut Syr. & Arab. ideoque nec in Heptaplo Parisiensi, hodie sub prælo, opere Biblico absolutissimo cum illis editæ aut edendæ.

Hactenus de Versionibus, tandem ad fontem, quasi per rivulos, deventum est, Textum scil. Hebræum, quem purissimum Deus conservavit.

Inter Judæos sunt Volumina & Codices legis MS. duodecim, quos videre contigit Venetiæ, Romæ, & Florentiæ, in quibus sunt literæ majusculæ, minusculæ, & inversæ, in Num. 10. & 11. 1. Nun in Manasse est suspensa, Judic. 18. ut in impressis: sed omnes hi Codices MS. sunt recentiores.

In Vaticana Romæ sunt duo MS. Codices Legis antiquissima Volumina absq; punctis, in quibus membrana est vetustate exesa.

In Bononia est Volumen ab Ezra, ut aiunt, scriptum in albo corio. Aliud Florentiæ, Vaticano simile, in S. Marco, & aliud in S. Laurentii Bibliotheca cum punctis.

P R Æ F A T I O.

In antiquissimis literæ non sunt majores sed æquales, non sunt suspensæ vel inversæ, absq; Ceri & Cethib, ut in 1 Sam.4. scribitur in linea יי, non יי, cum Caph. Et in 1 Reg.12. מלכו in linea, non מלכו ut in impressis: hi Codices sunt multò Judæorum antiquiores, sunt circà viginti Codices punctati MS. & absq; apicibus, in quibus non est sectionum distinctio nec Masora addita.

Veruntamen in MSS.recentioribus Daleth majuscula est in Deut.6.& Samech in סוף, Eccles.12.etiam in Vaticanis & duo versus Josuæ de numero Urbium ex Tribu Ruben reperiuntur in recentioribus, deficiunt vero in antiquis omnibus, ut ex marginali nota in Codice Florentino Laurentiano prædicto apparet: Hæc præfari necessarium erat ob Interpretes Arabicos, Syr.Gr.Vulg.Ægyp.Armen.Æthiop.& Patres Christianos qui Biblia Hebræa sine punctis interpretantur: Controversiam intactam relinquo, qui hæsitat, Eliam in præfatione ad Masoram perlegat, ubi plenariam satisfactionem reperiatur.

Reperitur discrimen aliquod, ut ex his observare licet, inter impressos & MSS. quoad literas & alia leviuscula; sed ex divina providentia fit, ut aquas puras & vivas, pura scil. fidei & bonorum operum dogmata ex his fontibus indefinenter hauriamus.

Ut finem faciam, ecce in opere excuso specimen de futuro, Deo annuente, reliqua excudendi: restant adhuc tria Volumina in Vetus Testamentum (& duo alia in Novum) unum in Legem, in Prophetas aliud, tertium in reliquos Cethubim: sunt tres sanctorum Bibliorum partes, ut in Luc.24.

Ad prælum præparavi totam materiem gravibus impensis, opera & ope charissimi fratris mei εν αρχη Samuelis Viccars (nuper defuncti, quem animæ meæ dimidium necesse est ut flebilibus modis persequar וברנו לברכה) formam & finem (ὡς θεὸς ἐ τῇ ἐκκλησίᾳ αὐτῆς καθολικῇ, facultatem suppeditante, ἐν τῷ καιρῷ, addam, sin aliter hic pedem figam. Gratias Deo qui servum suum (licet ἦν ἁμαρτωλὼν ὡς ἑγώ, ne dicam, ἦν ἁγίων ἕχθρον, Domine non sum dignus) à septennalibus vinculis, à Marinis, Transmarinis, & Transiberinis periculis liberavit.

Præfatio R. David Cimchii ad Psalmos.

Dictum est à Rab. Davidem hunc librum scripsisse per manus decem virorum; Adami, Melchisedech, Abrahami, Asaph, Hemanis, Jeduthun, Mosi, & trium filiorum Korachi, id est, isti decem Psalmos scripserunt, quorum nomina illis sunt præfixa, & aiunt Adamum fecisse 92. Psalmum, cuius titulus est, Psalmus pro Sabbato, creatus enim erat in vespero Sabbati; Melchisedech autem Psalmum 110. & Ethan Ezrachia est Abraham: Reliqui habent nomina dicta, & aiunt, sicut Moses Legem divisit in quinque libros, sic David Psalmos divisit. Midrash Tillin. Et exprimuntur in decem phrasibus laudum, & per Spiritum sanctum scripti erant, ideoque numerantur inter Cethubim כתובים, non inter Prophetas נביאים; differentia est inter Prophetiam & Spiritum sanctum; Prophetia enim venit dormiendo vel vigilando, tunc temporis autem sensibilibus facultatibus est destitutus, & videt hominem secum quasi loquentem, vel vocem audit: Spiritus autem sanctus in hominem occupatum divinis meditationibus insiliit, & nullo sensuum ejus eum privat, est etenim velut alius homo, solummodo per Spiritum eloquitur & scribit quandoque de futuris; & in hunc modum scriptus erat Psalmorum liber, quanquam scriptores etiam Prophetæ nominentur; David vir Dei appellatur, & Jeduthun, & Heman videns Regis: & quanquam visiones vidit Daniel dormiens & vigilans, tamen non pervenit ad illam perfectionem & intelligentiam quam habuit Isa. & reliqui Prophetarum, ideoque liber ejus inter Prophetas haud numeratur; & librum Psalmorum composuit David. In titulo ante aliquos eorum, dictum est Davidis in his Spiritus primò venit super eum, & postea Psalmos loquutus est: In quibusdam dicitur Psalmus Davidis, in illis Psalmum prius cecinit, ut in illum Spiritum attraheret.

Præfatio Haggaon Obadiah in Psal.

Finis libri Psalmorum est prudentem ad beatitudinem dirigere; & incipit, Beatus homo, &c. sic etiam finit Psal. 144. Beatus est populus qui habet Dominum Deum ejus. Duo sunt ad beatitudinem media, per cognitionem Dei & sanctitatem vitæ, in quibus assimilatur creatura Creatori, & prosperitatem suam Deo, non Fortune, nec influentiis Stellarum, propriisve manibus attribuit, sicut in Psal. 16. Posui Dominum semper ante me, &c.

Idcirco David hunc librum super bases laudis, precum, confessionis, & gratiarum actionis יידין stabilivit.

Quando quis laudat Creatorem agnoscendo majestatem ejus, inde nascitur Dei timor in corde, & quando gratias agit Deo pro beneficiis, exinde Dei amor oritur; Per preces & confessionem, prospera & adversa Deo attribuit, exinde obedientia emanat: Timor, Amor, & Obedientia sunt totum hominis, Eccles. 12.

Psalmista dividit librum in 5. partes, & cum benedictione Dei singulas finit.

Prima pars continet Psalmos Deum celebrantes pro suis supra naturam mirabilibus, & quomodo Psalmista revixit à morbo suo quando desperavit.

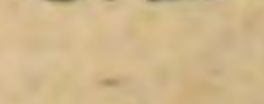
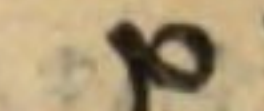
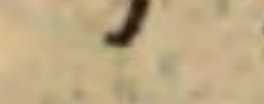
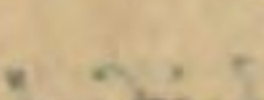
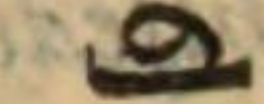
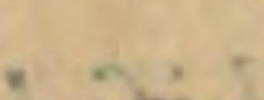
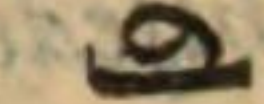
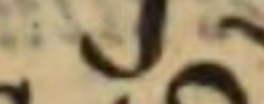
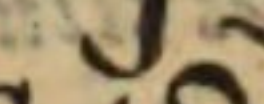
Secunda pars continet preces filiorum Core & Davidis, concluditque versu illo, Preces David sunt finitæ, Psal. 72.

Tertia habet gratiarum actiones pro beneficiis Dei.

In quarta sunt variae confessiones Davidis & Mosi, & concludit in Psalmo cuius subjectum sunt peccata congregationis totius & membrorum ejus, quæ sequuta est captivitas.

Quinta habet Psalmos de redemptione per Christum ex captivitate.

Alphabetum Arabicum.

L		Lomadh	A		Olaph
M		Mim	B		Beth
N		Nun	Gh		Gomal
S		Semkath	D		Dolath
		Ee	H		He
F		Fe	V		Vau
Sf		Sfodhe	Z		Zain
Cq		Cqoph	Hh		Hheth
R		Risc	Tt		Tteth
Sc		Scin	Y		Yudh
T		Tau	K		Koph

D	ض ض ض ض Dad	A	ا ا ا ا Elif
T	ط ط ط ط Ta	B	ب ب ب ب Be
D	ظ ظ ظ ظ Da	T	ت ت ت ت Te
y	ع ع ع ع Ain	T	ث ث ث ث Thse
G	غ غ غ غ Gain	G	ج ج ج ج Gjim
F	ف ف ف ف Fe	Hh	ح ح ح ح Hha
K	ق ق ق ق Kaf	Ch	خ خ خ خ Cha
C	ك ك ك ك Kef	D	د د د د Dal
L	ل ل ل ل Lam	D	ذ ذ ذ ذ Dhfal
M	م م م م Mim	R	ر ر ر ر Re
N	ن ن ن ن Nun	Z	ز ز ز ز Ze
W	و و و و Waw	S	س س س س Sin
H	ه ه ه ه He	Sj	ش ش ش ش Sjin
J	ي ي ي ي Je	S	ص ص ص ص Sad

Ligatur. Syriac.

la el, la el, la el, la la, la al,
 la ll, la le, la ll la, la e tau,
 la me, la me, la l tau, la ll,
 la la m tau, la mn, la mll,
 la sg, la m Tteth l, la ml tau,
 la Tteth ll, la Tteth l, la Tteth e,
 la Tteth l tau.

Ligatur. Arab.

١٤ lgch, لي لي li, لا لا la, فain m,
١٥ nh.

Specimen abbreviatur. Masoreth. Rab. Syr. Lat.

Specimen abbreviarum. *Memorandum* est, quod in hunc modum abbreviatur. *id est*, Rabbothenu, memoria eorum fit in benedictionem, *quatuor sunt*, פסוקים, *initia* ר' ראשי, *versuum*, pag. 3. sect. 7. 2. M. A. 2. A. M. duo codices Anglicani MSS. Neb. Rom. Nebienfis, & Romana Editio, Arab. Eff. Arg. Effectum, Argumentum, & ceteri termini Logici divers. caus. diffim. pari. subjunct. adjunct. &c. Proph. prophetia. *Gimel est* ג' ב' חסרו, *Beth tria sunt*, duo חסרו, *defectiva*. S. M. Syr. MS. pag. 15. sec. 12. *vult dicere*, Sec. 2. pag. 22. Syr. *in numeris est* 32. ducta linea est Abbreviatarum. Syriac. indicium. Sic de ceteris.

Errata quæ, in Syr. & Arab. Typographo haud assuefacto irreperunt, sic corrigi possunt.

in se. 12. **يسمى بعوا**. pf. 5. fe. 12. 76. **لو سمعت** اسم البشير. Sect. II. psal. 5. psal. 12. Sec. 12. **اسم** {**اسم**} **امحون**
psal. 16. sect. II. psal. 17. **وهم** & **وهم** cum Risc. Sect. II. psal. 18. **حم**, sic ps. 150.
لودع. psal. 31. **سمي** ante **مح** & **احصا**, {**وص**} cum He. Syr. **سبر** {**سبر**} **سبر** Sect. II. &
Sect. II. ps. 19. **ولا** **صبط**. Sect. II. ps. 38. **وسب** {**لاهب**} pf. 39. Se. II. **هظن**. Se. II. ps. 48.
الآن dele punctum. **صحبها** & **ملاحا**. Sec. II. ps. 68. **رحا** {**فمر**} Sect. II. ps. 64. **حصحا**, **سكلا**.
sequens, Sect. I 2. ps. 115. & cum punctis 2. Sect. II. p. 123. Sect. II. ps. 73. **ملاك** pf. 74. sect. I 1. **ملاحها** & pf.
104. Sect. II. & ps. 105. Sec. II. Sect. II. ps. 75. **ملاكها**. Sect. II. ps. 78. **سوت**. Sect. I 2. in psal. 80. **ابتهالة**.
pf. 83. Sect. II. **علمي** cum Lomad. ps. 87. Sect. 12. **الانسان**. ps. 88. fe. 11. & ps. 89. fe. 11. & ps. 120. sec. II.
وجددها sec. 12. **الفارسفا**. ps. 89. sec. 12. **مشجاعتها**. ps. 90. fe. 11. **الحج** dele sequens spatium. ps. 105. f. 12.
كم اكر cum **لانك فعملني**. ps. 127. fe. 12. **ومسا** cum Nun. ps. 119. **ومسا** Syr. **اسما**.
Elif. ps. 129. fe. 12. **يبخعي**. ps. 141. **وحارها**. In Indice 1°. Arab. **وصف**.
in Pe, & Cant. 7. In 2°. pro Arab. Shebnam in psal. 52.

In Heb. Gr. Rabb. Cald. Lat. &c. sic.

MEkor p. 19. cum Nun ib. cum duplici Nun, sect. 1. p. 22. cum pro Nun, sec. 1. ib. cum Zain, sec. 3. בין cum Beth, sec. 5. p. 22. גרמסו עצמו sec. 3. p. 22. locuti p. 30. ortæ, sec. 1. p. 34. ἐπιστάτας, sec. 8. p. 67. Frescata ib. torius, sec. 8. p. 71. nari, sec. 12. p. 82. occupatam, sec. 8. p. 83. pepigit, sec. 8. p. 70. super te, ps. 32. in textu. Judic. 5. sec. 1. p. 91. Aramitica p. 90. sec. 7. מן, sec. 8. p. 91. mei, p. 59. sec. 2. cor pore, sec. 1. p. 59. אחו sec. 12. pl. 22. prævalēbimus, sec. 2. p. 97. solo, sec. 5. p. 106. plenè, sec. 7. p. 107. Dignior extra parentheses, sec. 8. p. 114. tuæ, ib. ποσειδεις, sec. 2. 122. Loto, sec. 7. p. 123. tiempos, sec. 9. 127. consecratam, sec. 8. 131. lege 26. p. 162. הנגלות, sec. 11. 173. Finibus, sec. 1. 173. desideravit, sec. 10. 179. effossi, sec. 1. 182. pascua, sec. 2. 183. פומבי & כשרון p. 193. sec. 6. Bafan, sec. 1. 19c. גר sec. 8. 194. quas, sec. 1. p. 197. occidit, sec. 1. 229. fitis, dele comma, sec. 2. 122. ἄνθρωποι, sec. 8. 123. pioggie, dele punctum & sequenti voci, tuarum connecte. Eccles. 4. sec. 1. 132. obedientiam, sec. 1. 157. Judic. 11. 158. Maforam, ps. 12. in ps. 1. redundant. dele. 91. lege 84. ps. sec. 10. nostra, 85. sec. 12. Eripe, sec. 1. 262. pro נשן lege נשן, sec. 2. 275. puerum, ps. 100. sec. 10. adjuti, ps. 106. sec. 1. 138. lege ps. 19. sec. 1. tuâ, operari, sec. 9. גורים יב' ps. 136. sect. 5.

DECAPLA

IN

LIBRUM PSALMORUM.

PSAL. I.

BEatus vir, qui non abiit in consilio impiorum, & in via peccatorum non stetit, & in cathedra pestilentiae non sedit.

2 Sed in Lege Domini voluntas ejus, & in Lege ejus meditabitur die ac nocte.

3 Et erit tanquam lignum, quod plantatum est secus decursus aquarum, quod fructum suum dabit in tempore suo :

Et folium ejus non defluet : & omnia quaecunque faciet prosperabuntur.

4 Non sic impii, non sic : sed tanquam pulvis, quem projicit ventus à facie terrae.

5 Ideo non resurgent impii in judicio, neque peccatores in concilio justorum.

6 Quoniam novit Dominus viam justorum : & iter impiorum peribit.

SECT. I.

EX R. DAVID CIMCHI. in Psal. I.

O Beatitudines.] וְשֵׁנָה semper est in plurali, quia nemo est beatus in uno, sed in pluralitate bonorum. Qui non ambulavit.] In hoc Psalmo totum est hominis officium, & merces justorum & improborum, & incipit cum evitatione mali, ista enim praecedit prosecutioni boni; nam hominis imaginatio mala est à juventute sua, Gen. 7. Improborum.] Improbi sunt qui seipsos vexant ad acquirendam opulentiam, & mundi cupiditates, quovis modo: Ita scriptum est, Quocumque seipsum vertit vexavit eos: vox eadem in 1 Sam. 14. 47. Dicit autem, in consilio improborum: nam consulunt homines ad colligendas divitias, & ad delicias; & plurimi huic inclinant consilio. Non stat in via peccatorum.] Dicit, stat, quoniam peccatum committitur, quando stat homo in loco suo, & quiescit, utrum peccatum sit in cogitatione, verbo, aut facto. In via.] Id est, in consuetudine: sic in Isa. 58. 13. à faciendo vias tuas, id est, consuetudines; & dicit, non stat, id est, non diu manet in societate eorum, ne vias eorum discat. Et non sedet in sede derisorum.] Derisores sunt, qui secretum unius alteri revelant: & ait, Non sedet in sede: mos enim eorum est qui otiosi sunt, & sedent in angulis platearum, & Rab. ל'ו'ר aiunt, si non ambulet, quomodo potest stare? & si non stet, quomodo potest sedere? & si non sedeat, non deridebit. Et in Lege illius.] Primò vocatur Lex Domini, & postea Lex ejus, qui discit eam. Derash. ל'ו'ר est, in cod. Cremon. Nocte & die.] Id est, perpetuò, in temporibus liberis à necessariis laboribus ejus, propter cibum et vestimentum. Erit sicut arbor.] Est merces boni operis praedicti, quia declinat à malo, et facit bonum, ideo erit ut arbor, &c. Plantata per divisiones aquarum.] Ut juxta illam utrinque aquae currunt, & semper repleta est. Quae fructum suum edit in tempore suo.] Quanquam deficit pluvia propter aquas, subter eam fructum facit. Folium ejus non consumet.] Consumptio enim per siccitatem venit, & hæc

arbor per rivos plantata est. Vel, non decidet.] Non in tempore pluviarum, sicut multae arbores ex nimia humiditate perdunt folia. In tempore suo.] Tempus ejus est, quando exit sol, ut homines foliis indigeant propter umbram, & de fructu edunt, et aquas per eam bibunt: Ita mundus documentum à viro bono recipit, per umbram viarum, et fructum operum ejus. Non ita sunt improbi.] Mentionem facit improborum, sub illis autem peccatores & derisores comprehendit, et ait, Non sunt ita, id est, nullum commodum per eos venit, sed damnum, velut gluma per ventum in oculos hominum pulsa, et damno afficit eos, vel super hortos & domos cadit. Vel, improbi non erunt ita.] Id est, poena eorum erit, ut depulsi fuerint velut gluma coram vento, et peribunt subito. Idcirco improbi non stabunt in judicio.] Ait idcirco, quoniam in impia via ambulant. In judicio.] In die judicii, qui dies mortis est. In congregatione justorum.] Dicit congregationem, quoniam animae justorum congregatae sunt. Nam Jehova cognoscit viam justorum.] Id est, cognoscit eam propter bonum, ad remunerandam eam: Sic in Exod. 33. 17. Cognosco te nomine. Sic in 1 Sam. 25. 29. Anima domini mei ligata est in fasciculo viventium. Via improborum peribit.] Sic in 1 Sam. 25. 29. Animam inimicorum tuorum ejaculabit velut à medio funda. Non est in cod. Cremon.

SECT. II.

EX AB BEN EZRA in Psal. I.

Non ambulat in consilio.] Sunt in Scripturis quatuor corporis situs vel dispositiones, sedere, ambulare, surgere, jacere; & in hoc loco sunt tres ex illis, ambulare, sedere, & stare, seu surgere. Dicunt Sapientes, ambulare minus est quàm stare, & stare quàm sedere. Sensus est, quòd vir beatus nullo modo habet communionem cum impio. Vel non stat, multò minus si non ambulet. R. Mosh. Hacoheh. Et dixit non ambulet, id est, non est seductus per consilium eorum,

Impiorum.] Sunt inquieti sicut mare inquietum, Isa. 57.20. *Peccatorum.*] Hi sunt quieti & assueti peccatis, hic gradus est superior priori, ideoque adjungit ei *Viam.* *Derisorum.*] Qui revelant secreta in contumeliam aliorum; est supremus gradus, eique contraria est humilitas, quæ erubescit aperire os in opprobrium proximi, Pro. 3.34. *humili dat gratiam.* *Derisorum.*] אֶל־יָדָיו, Exod. 42.23. *Interpres,* qui accipit ab uno, et narrat ad alterum. *Meditatur.*] In corde et lingua, בִּלְבָב וּבִפִּי, Psal. 35.28. *Lingua mea meditabitur.* *Die & nocte.*] Huic respondent quatuor sitis prædicti, quia alii sunt *die*, alii *nocte.* *Fructum suum in tempore.*] Id, est anima rationalis plena חכמה מלאה חכמה sapientiæ in tempore senectutis opportuno separatur à corpore, sicut fructus ab arbore, et non moritur ante diem [in Prov. 3. *Sapientia est arbor vite.*] *Vel fructum.*] Filii juventutis. *Folium.*] Memoria ejus זכרו post mortem, Pro. 10. Vel divitiæ עשורו ut in Eccles. 7. *Bona est sapientia cum hereditate.* *Prosperabitur.*] In divitiis, & honore, & filiis. *Vel, quod ipsa facit.*] Id est, arbor, quia folia sunt in medicinam: Et scinderamum tenerum, & prosperabitur in alio loco. *Non est sic.*] Cum inquietis, multò minus cum quietis peccatoribus et derisoribus. *Sicut palea.*] Sed vir bonus est sicut frumentum. *In iudicio.*] Die Iudicii generali יום דין. Vel particulari in die mortis במותו. Beth in במשפט habet Patha propter defectum, He indicativ. sic בשמים pro בהשמים. *In congregatione justorum.*] Quia impii congregantur ad proprium locum.

SECT. III.

EX MIDRASH TILLIN in Psal. I.

Beatus est vir.] David benedixit Israëli, sicut Moses in Deut. 33. *Benedictus es tu, &c.* Moses eduxit Israël ex Egypto, David de servitute regnorum; Moses gessit bella cum Sihon, David pugnabat prælia Domini, 1 Sam. 25. Moses erat rex in Jesurun, Deut. 33. similiter erat David: Moses divisit mare, David pugnabat cum Aram-Neharaim, Psal. 60.1. Moses ædificavit altaria, sicut & David: *Moses* scripsit 5 libros Legis, David totidem libros Psalmorum, & repetit *Beatus* אשרי 22. vicibus, sicut sunt 22 literæ Heb. Rab. *In Lege Domini.*] Deus dedit 6 mandata Adamo, Gen. 2. *Dominus Deus præcepit Adam, &c.* *Arbor plantata.*] In horto Eden. *Fructum.*] Cain. *Folium.*] Abel. *Prosperabitur.*] Seth. *Impii non stabunt.*] Serpens & Gibeonita non sanantur de futuro, in Isa. 65. *Pulvis erit cibus Serpentis, & Ezech. 48. Servi erunt ex omnibus tribubus, non ex Gibeonitis.* *Justi.*] Adam & Eva. Dicit שתול non נטוע quia omnes venti unà flantes non eradicabunt arborem istam. *In Lege.*] Sicut Deus dixit, Jos. 1. *liber hujus Legis ne discedat ab oculis tuis &c.* tunc prosperaberis in hoc seculo, et habebis prosperitatem in futuro. Dixit Solomon, Pro. 6.22. *ducit te in hac vita, et quando experrectus es in altera, colloquium habebit tecum.*

Alio modo.

Vir.] Noachus. *Impii.*] Ætas Enosh, R. Jehudah. *Peccatorum.*] Ætas Diluvii. *Derisorum.*] Ætas confusionis linguarum, quando omnes deridebant. *In Lege.*] Septem præcepta data filiis Noa. Gen. 9. *Meditatur, vel, accipit sensum unum de medio alterius.*] ab הנה

Pro. 25.3. *removete scorias &c.* *Fructum.*] Noa. ad 500 annos genuit filios, sed reliqui 50, 70, 80 annos generabant; & si Noa, genuisset ante & plures, fabricaret multas Arcas ad salvandos eos. *In tempore.*] Sem. *Folium.*] Ham. *Prosperabitur.*] Japheth. *Impii.*] Viri diluvii.

Alio modo.

Beatus vir.] Abraham, ut Gen. 20. *Redde viro uxorem* והאיש. *In consilio impiorum.*] Seculum divisionis, Gen. 11. Cujus erant tres societates; Una dixit, Ascendamus & habitabimus illic: Altera dixit, pugnabimus cum illo: Tertia, serviemus diis alienis: & erant castigata tribus poenis, una cum Diabolis & Spiritibus, altera cum divisione linguarum, tertia cum dispersione, Gen. 11. *Peccatores.*] Sodomitæ דמטרים, Gen. 13. *Derisores.*] Abimelech, qui dixit, *Terra mea est in facie tua*, sed ipse non sic intendebat. *In Lege.*] Est Isaac, ut Gen. 18. *Novi quod præcipiet Abraham semini ejus*, sed Abraham non habuit Doctorem alium quam Renes, ut in Psal. 116. R. Simeon ben Jochai. *Plantata.*] Deus posuit Abraham in terra Canaan, et in horto Eden. *Fructum.*] Isaac. *Folium.*] Ishmaël. *Quicquid facit.*] Filii Ceturah. *Impii.*] Nimrod, & socii ejus.

Alio modo.

Vir.] Tribus Levi non ambulavit in Idololatria Bovis, Exod. 32. Deut. 33. *cum viro sancto tuo.* *Peccatorum.*] Ut in Exod. 32. *Populus hic peccavit peccatum magnum. Sede derisorum.*] Ut Exod. 32. *Sedebat ad edendum, surgebat ludere:* Sed filii Levi congregabant ad Mosén, & non dedissent annulum לְנוֹס ad usum Idoli, Exod. 32. R. Berechi in nomine R. Samuel. *In Lege.*] Ut in Mal. 2. *Lex veritatis erat in ore ejus*, nempe Levi. *Plantata.*] Quia Levitæ intrabant in Canaan, exceptis Mose, Aharon, et Miriam, R. Zeira, beshem R. Josh.

Alio modo.

Vir.] Filii Cora, qui non sunt mortui cum patre eorum. *Peccatorum.*] Sic in Num. 16. *Thuribula horum peccatorum.* *Derisorum.*] Cora deridebat Mosén & Aharon, dicendo; Erat una vidua, et duæ orphanæ filia; habuit agrum unicum: venit arare; dixit Mosés, *Non arabis cum Bove & Asino:* Venit ad serendum; dixit Mosés, *Non cum כְּלָאִים*, Levit. 19.19. Venit ad metendum; dixit Mosés, *Relinque שכרה & פאה*, Deut. 24.19. Venit ad tritrandum; dixit Mosés, *Da oblationes & decimas*, primam & secundam. Fecit hæc omnia, et tandem coactus vendidit agrum, et emit duos agnellos, ut vivat à lana & fructu; Venit Aharon, dicendo, da mihi primogenitum הַבְּכוֹר et primitias lanæ. Tandem mactavit eos, dixit Aharon, da mihi brachium, maxillas, & הַקִּיבָה & in fine cepit omnia pro זָרִים, ut in Levit. 27. & reliquit viduam duâsque filias ingentes. Hactenus derisio Corachi. *In Lege Dei.*] Filii Cora. erant cantores, & quando absorptus erat pater, stabant ab invicem, sicut tres columnæ. *Impii.*] Corah, & socii ejus periti.

Alio modo.

Si in Lege Dei, delicia ejus sunt illi.] Si delectatur in lege Domini, dabit illi Dominus delicias suas. *Die & nocte.*] Legit sectionem שמע קריית, Audi O Israël, Deut. 6. quam si legat homo mane et vespere, accepta est ista lectio pro die et nocte, R. Josua. Bar siphra dixit, duo capita, פָּרָקִי. Vel dixit, *die & nocte*, id est, meditatur septies in die, ut Psal. 119. R. Josi in nomine R. Josuæ. *Per rivus aquarum.*] Verba legis sunt sicut pluvia de cælo, ut Exod. 20. *Locutus sum vobiscum de cælis.* Et aquæ habentur sine pretio, sic Isa. 55.1. *Venite ad aquas,*

aquas, accipite sine argento, &c. Descendunt pluviae cum tonitru, similiter erat Lex data, Exod. 20. Sunt aquae viventes, & Lex est vita. Descendunt aquae per guttas, sic Lex parum hic, parum illic discenda est, Isa. 28. donec fiat fons vitae, Prov. 10. In siti immediatè venit homo ad aquas, & in siti animae ad Legem. Non est προσωποληψία in Lege, & aquae sunt communes pauperis cum divite. *In tempore.* Est tempus opportunum pro Lege, &c. Eccles. 3. 1. *Folium.* Omnes necessitatem habent colloqui ejus. *Prosperabitur.* Sicut Consilia R. Eliezeris semper erant felicia. Dixit populus, Tu es Propheta. Respondit ille, Minimè: nec filius Prophetae, sed didici à Rabbi meo, quòd omnia Consilia ad Dei gloriam habent in fine successum exoptatum, sicut in Prov. *Consilium Domini stabit.* Sicut *gluma.* Montana sine humiditate, sed Israel est *Lilium convallium*, semper viret, Cant. 2. *Non sic.* Contrarium in Gen. 2. 9. *Erat sic.* *In iudicio,* Non dicit, Iudiciis, quia una plaga occidit impium, Psal. 34. Impios bis repetit, & Peccatores bis, & similiter sunt quatuor Monarchiae. R. Aba. *Peribit.* Ne justus ambularet in ea [ut Psal. 126. *Ne justus extenderet manum ad iniquitatem.*] *Vel perit.* Id est, impii in initio impediti sunt in via eorum, sed in fine, quando defatigati sunt querendo eam, inveniunt eam, ut Deus dixit Baalamo in fine, *Vade*, Num. 22. R. Eliezer. *Vel peribit.* In Gehenna, R. Johan. ut in Isa. 66. *Homini qui transgrediuntur;* dicit in praesenti, quia non relinquunt peccata sua ἐν βλασφημίαις, R. Huna in nom. R. Simeon.

SECT. IV.

EX HAGGAON R. OBADIAH in Psal. I.

Beatus est vir. Quoniam portio Dei est populus ejus, potest ipse assimilari Deo in theoria & praxi [sicut ipse dixit, *Estote sancti quia ego sanctus sum*] Idcirco Rex David incipit Librum suum cum intentione Dei in hominis creatione, ut fieret homobeat in aeternum, & in hoc Psalmo ostendit viam ad beatitudinem. *Impii.* Qui ponunt divitias summum bonum. *Peccatores.* Qui non inveniunt recta media ad finem, & sic desiderio carnis persequuntur corruptibilia. *Non stat.* Si cadat in peccata, non permanet, sed resipiscit ab illis. *Derisorum, vel otiosorum.* Qui sedent otiosi in angulis platearum, (אֲרִיזִים interpres) qui tempus consumunt in vanum, in falsis super facta aliorum hominum interpretationibus. *In Lege Domini.* In theoria cognoscere & timere Deum. *Et in Lege ejus.* In praxi faciendobona opera. *Sicut arbor—per aquas.* Quae non eget hominum servitio, quia intellectus in imagine Dei, quando est in perfectione sua, non eget famulatio facultatis corporeae [ut apparet in Prophetis à Spiritu sancto ductis, & sic erit in caelo.] *In tempore suo.* Quasi arbor judicare potuit de tempestivitate fructus, et idcirco prae pararet fructum in illo tempore: sic intellectus judicat de futuris, quae non cadunt in sensus [ut apparet in Prophetis.] *Non arescit.* Id est, non senescit sic intellectus, non debilis fit in senectute, sed indies corroboratur, quod indicium est, non esse facultatem corpoream, quia corporeae in tempore debilitantur. *Prosperabitur.* Id est, praeter fructum, in multis aliis utilis etiam est haec arbor: sic anima non defatigatur, ut corpus, sed augeat, ut dicunt לֹא יָגֵן אָדָם אֶת בֶּטְנוֹ. Audi

etiam nova, &c. sicut vetera. *Sicut gluma.* Quae non est fructus, sed tegmen fructus, sic divitiae et divites accumulunt vacua vasa in servitium animae. *Via justorum.* Qui pugnant contra concupiscentias, quas persequuntur peccatores. *Perit.* A seipsa, quia per eam non adipiscuntur vitam, quia Lex est vita nostra.

SECT. V.

EX R. SOLOMON JARCHI in Psal. I.

Beatitudines viri. Id est, laudes viri sunt, quòd non ambulat, &c. תְּהִלָּתוֹ Sed in Lege Dei. [Observe quòd sedes derisorum evacuat Legem Dei.] *Novit Deus viam.* Id est, amat et prosperabitur, sed odio habet viam impiorum.

SECT. VI.

EX CHALD. PARAPHRAS. in Psal. I.

Meditatur. Sic in Psal. 19. *Meditatio cordis,* מְדִיטָה R. Sol. Vel canit מְדִיטָה sicut Psal. 119. *Statuta tua sunt cantica mea.* Sicut arbor. Arbor vitae, Gen. 2. sic Isa. 65. *Dies populi mei sicut dies arboris vitae,* in Targum ibidem, [Videtur esse Prophetia de diebus Christi.]

SECT. VII.

EX MARGINALI & TEXTUALI MASORA in Psal. I.

Beatus. Textualis Masora notat, quatuor sunt initium versus פ'ר'ר' cum accentu, Psal. 32. 2. *Beatus est vir cui Dominus non imputat peccatum.* Prov. 8. 34. *Beatus vir qui audit me.* Psal. 40. 5. *Beatus vir qui facit Dominum fiduciam suam.* Et symbolum est in Lingua Aramitica וְהָיָה שְׂמִיךְ וְהָיָה חֶסֶד haec quatuor voces, singulae reperiuntur in singulis versibus praedictis. [Obs. Via beatitudinis est evitare malum & facere bonum.] *Non stabunt vel resurgent in iudicio.* Id est, ad iudicium justorum, quod est absolutionis. יִקְמוּ Septem sunt defectiva sine Vau in Scripturis. *Vota stabunt,* Numb. 30. 8. 2 Sam. 2. 14. *Surgant pueri* (posterior versus.) Isa. 26. 14. *Mortui sunt, non resurgent.* *Non resurgent & hereditate accipient terram,* Psal. 78. 6. *Resurgent & declarabunt,* &c. Isa. 27. 9. *Imagines non stabunt.* Hoc loco. [Obs. Impii et Idola eorum non stabunt in iudicio justorum.]

SECT. VIII.

ANNOT. EX AL. AUTHOR. in Psal. I.

O beatitudines viri. Ita Christus in Sermones suo in monte, benedictiones et execrationes pronunciat in Luc. 6. 21, 22. et manifestum est, quòd totus Psalmus secundus de Apostolis intelligitur. *Qui non ambulavit in consilio improborum.* Primus eff. beat. velut improbi Pharisei, qui consilia cordium suorum sequebantur, sicut in Joh. 11. 53. *Consultabant unà ut interimrent eum.* Christus ad illos opponit *pauperes in spiritu,* qui in consilio verbi Dei ambulabant. Et Iosephus de Arimathea non erat in hoc consilio, Luc. 23. sic applicat Tertullian. hunc locum. *Qui non stetit in via peccatorum.* Secund. eff. Via iustificationis per opera velut Pharisei faciebant: hi autem credentes, esuriunt

post iustitiam Christi, Luc. 6. 21. qui dicit in Joh. 14. 6. *Ego sum via.* Vel via est vita, Basil: sic Eccles. 11. *Vias cordis. Non sedet in sede derisorum.* Tert. eff. beat. sicut Pharisei, qui Christum deridebant, *avarici enim erant*, in Luc. 16. 14. et deridebant viam justificationis per fidem, et ita Servator noster in Phariseos denunciat plurimam, in Luc. 6. 25. *Vae illis qui nunc vident. Vel in sede pestilentie.* Basil. Id est, hominum peste laborantium, qui Spiritu oris inficiunt; ut in Act. 24. *hominem loquuntur.* Sed oblectatio eius est in Lege Domini. Id est, in evangelio, ejus est Regnum cœlorum ad præbendum ei consilium, in Luc. 6. 20. Promissum est sub priore conditione. *Per rivus aquarum.* Dona spiritus, in Joh. 7. 37. *Ex ventre ejus flumina viva aqua fluent, quod de spiritu loquutus est.* Vide in Ezech. 47. 12. in Apoc. 22. 1. et hoc præcipue est post ruinam Bestiæ. *Fructum suum edet in tempore suo.* Fructum fidei (quem Pharisei non producerent) ita tales qui esuriebant repleti sunt gaudio & pace in credendo, in Luc. 6. 21. et in Matth. 21. 41. *Qui produceret fructum ejus in tempore suo. Quicquid facit arbor prosperabitur.* Tert. promiss. eff. Id est, fructus fidei et poenitentiae nunquam deficient, tales gaudebunt in æternum, in Luc. 6. 21. *Improbi non sunt ita.* Id est, infideles, ab opposit. *Sicut gluma, vel pulvis, Gr. quam dispellit ventus.* Nam consolationem suam receperunt, merces eorum est laus hominum, in Luc. 6. 24. et ita sicut gluma pereunt, carentes fide, 1. Comminat. *Improbi non stabunt, vel, non surgent in judicio.* Id est, condemnati erunt, et cadent in judicio, et nunquam surgent, Secund. Comminat. ab oppos.

SECT. IX.

Annot. in Psal. 1. ex Collatione Versionum diversarum, Vulg. Ital. Hisp. Gall. Anglican. Vet. Græc. Theodor. impressis & manuscript. in Florentia, Paris. Cantabrig. & Oxoniens. Biblioth. Bodlian. & Angl. Man. duobus in Biblioth. Regia Sancti Jacobi.

Derisorum, vel, pestilentie. Vulg. Pulvis. Vulg. 2. M. A. *Sicut arbor.* Id est, palma, aut oliva, quia folia earum non cadunt. Annot. Italian. *Non cascano le foglie.* In consilio. A. M. sicut unus ex Sanhedrin & senioribus, sic Psal. 101. *Non sedebit mecum. Non resurgent in judicio.* Vulg. 2. A. M. sed iusti cadunt in tribulationes, et iudicia, et resurgunt, Prov. 24.

SECT. X.

EX VERSIONE GRÆCA 70. ET VULGATA in Psal. 1.

Beatus. Vel perfectus, τὸς τελειός, Sept. quia beatitudo est perfectio bonorum. Vir. Juvenis, Gr. ut Psal. 119. *Quomodo juvenis mundabit viam suam? Voluntas ejus.* Vulg. delectatur in Dei lege, secundum hominem interiorem, Rom. 7. cupit implere eam, licet in membris sit contraria lex peccati: sic Sechem in Dinah, Gen. 34. 27. In cœtu. Vel ἐν βουλῇ, in consilio. ὅτι ἀνασχόντων. Non resurgent, Gr. Vulg. Vel Aqu. ἐν συναγωγῇ. Heb. מועד est consilium, & congregationem implicat, quia congregant ad capiendum consilium. Iter impiorum. Vulg. vita impiorum peribit, quia vita hominis est via ad mortem.

SECT. XI.

Ex Syr. Impress. Cod. Erpen. & Paris. collat. cum Manuscrip. in Biblioth. Sancti Laurent. in Florentia, Colleg. Maron. in Roma, in Paris. & Cantabrig. in Bibli. publica, Psal. 1.

In consilio. Vel in via, Syr. quia consilia sunt via cordis. In via. Vel in cogitatione peccatorum. Syr. ܠܕܝܢܐ ܕܝܠܕܐ. Prosperabitur. Vel perficit ad maturitatem, S. M. [Obser. Desiderium adeptum est arbor vitæ, in Proverb.] ܡܫܠܡ ܕܝܬܐ. In aggregatione iustorum. Quando iusti aggregati sunt patribus suis, impii peribunt; Dominus enim patiens est erga impios. ut nullus suorum pereat, 2 Pet. 3. 9. Syr. ܕܝܠܕܐ ܕܝܠܕܐ.

SECT. XII.

Ex Versione Arabica apud Nebiens. & edit. Roman. collatione facta cum M. S. in Psal. 1. in Roma, Paris. & c.

Primus liber Psalmorum, primus Psalmus Davidis Regis & Prophetæ, M. S. Arab. Decus pietatis, & spes futuri seculi, Titul. Arab. M. S. *Pestilentia, vel superborum.* Arab. Neb. & Rom. *Non resurgunt in congregationem iustorum.* Id est, in resurrectione ultima non resurgunt ad vitam æternam sicut iusti, sed congregantur in infernum, Mat. 25. & Psal. 69. *Ne intrent in iustitiam tuam:* & Ezech. 13. *Non scripti in libro domus Israel,* ܕܝܠܕܐ ܕܝܠܕܐ, Arab. Neb. Rom. ܕܝܠܕܐ ܕܝܠܕܐ.

PSALM. II.

Uare fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania?
2 Astiterunt reges terræ, & principes convenerunt in unum, adversus Dominum, & adversus Christum ejus.
3 Dirumpamus vincula eorum: & projiciamus à nobis jugum ipsorum.

4 Qui habitat in cœlis irridebit eos: & Dominus subsannabit eos.

5 Tunc loquetur ad eos in ira sua, & in furore suo conturbabit eos.

6 Ego autem constitutus sum rex ab eo super Sion montem sanctum ejus, prædicans præceptum ejus.

7 Dominus dixit ad me: Filius meus es tu, ego hodie genui te.

8 Postula

8 Postula à me, & dabo tibi gentes hereditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ.

9 Reges eos in virga ferrea, & tanquam vas figuli confringes eos.

10 Et nunc reges intelligite: erudimini qui iudicatis terram.

11 Servite Domino in timore: & exultate ei cum tremore.

12 Apprehendite disciplinam, ne quando irascatur Dominus, & pereatis de via iusta.

13 Cum exarserit in brevi ira ejus, beati omnes qui confidunt in eo.

SECT. I.

Ex R. David in Psal. 2.

Hic Psalmus secundus est in omnibus Libris, et à Rabboth dictum est, quod Psalmista primum Psalmum incipit cum *Beati*, et secundum concludit cum *Beati*; et ita Psalmi ambo in sensu unus sunt. Nunc autem quod ad ordinem Psalmorum spectat, ut cognoscas velim quod non ordinati sunt secundum opera. Tertius enim Psalmus continet fugam Davidis ab Abisalom, quæ erat post fugam à Saul; in fine tamen hujus libri, Psalmus est Davidis quando erat in spelunca, Psal. 141. et David loquutus est hunc Psalmum in initio regni sui, quando audiebant Pelisthæi Davidem Regem factum esse, ascendebant ad querendum Davidem, in 2 Sam. 5. 17. Hinc ait; *Cur insaniunt gentes, vel, tumultuantur?* Sic in Targ. in Ezech. 30. 10. *Cessare faciam multitudinem Egypti;* vox eadem. *Meditantur, vel, submurmurant inane.* Ostentabant enim quasi subjugarent Israël, sed omnia verba eorum vana sunt. *Reges terræ & gubernatores.* Non invenimus quod Reges appellati sunt, sed tantum Domini Pelisthæorum, כורני, cogitabant autem seipso in superbia eorum quasi Reges, et forsitan cum illis erant Reges alii. *Consultant, vel, fundamentum posuerunt.* Nam consilium ad actionem est quasi fundamentum ad ædificium. *Contra unctum ejus.* Nam Samuel Davidem unxit à Domino. *Dirumpamus vincula eorum.* Dicit vincula, quoniam post 7. annos omnes Israëlitarum in uno consilio vincti erant ad ungendum Davidem in regem. *Funes.* Id est, densos funes, פגרה similitudo est de subtili consilio, et hic per vincula et funes sensus idem est, licet verba sint varia. *Sedens in cælis.* Hic inducitur Dominus despicies eos, contra quem simul consultaverunt: et dicit, *in cælis*, quoniam particularia eorum non pereunt, velut horum inferiorum. *Regem meum.* Dicit meum, ut in 1 Sam. 16. *Inveni mihi regem inter filios ejus.* *In Sionem montem sanctum meum.* Dicit in Sionem, quoniam non subjugatus erat donec David eum ceperit. *Enarrabo decretum, vel, in consuetudinem.* David hoc dicit enarrabo in consuetudinem, decretum quod Dominus dixit mihi. *Es filius meus.* Obediens mihi, velut filius patri suo: sic in Deut. 14. 1. *Filii estis Domini Dei vestri. Hodie gennite.* Quando enim unctus erat David, spiritus prophetiæ genitus erat in eo. *Dabo tibi gentes in possessionem tuam.* Nam Edom, Moab et Aram, fiebant servi Davidis, et nomen ejus divulgatum erat, in 2 Sam. 8. 12, 13. et alibi dicit, *Faciam tibi nomen sicut nomen magnatum terræ.* Nunc ergo Reges prudentes estote. Ne cogitetis contra Deum in pugnando prævalere: si insipientes fuistis, eruditionem recipite, et prudentes estote. *Colite Dominum cum timore.* Cum timore potentiæ ejus. *Et gaudete cum tremore.* Id est, ne invidetis quod Rex unctus sum, sed gaudete. *Osculamini filium.* Re-

cipite doctrinam filii, quæ osculum oris est, Chald. et dicit *filium*, id est, quem pater ante filium suum nominat. Non est in Cod. cremon. Vel, *Osculamini eum qui purus est.* Et vobis causam non præbet pugnandi contra illum: sic in Psal. 73. 1. *Puris corde:* vox eadem. Vel, *Osculamini eum qui selectus est.* Selectus à Deo ad regnum, sic in 1 Sam. 7. 8. *Seligite vobis virum,* à ברוך. Non est in Cod. Cremon. *Et pereatis in via.* In via mala, à qua non divertetis, sed pereatis in illa. *Quando ira ejus exarsit parum tantum.* Verba hæc, *parum tantum*, referri debent ad vocem *via*; quasi diceret, si tantum parum in via mala insistatis, peritis; nam exarsit ira ejus in vos. Nonnulli ex Rabboth. hunc Psalmum exponunt de Gog et Magog, et de Messia futuro, qui erit unctus Domini: et hoc etiam manifestum est.

SECT. 2. Ex Ab. Ezra in Psal. 2.

ברגש] Id est, congregant, ut in Psal. 55. ברגש in societate. *Meditantur, vel, loquuntur vana.* Ut in Pla. 1. huic est contrarium illud, *In Lege Dei meditatur. Contra Dominum.* Contra lumen naturale in illis insitum. *Qui sedet in cælo.* Oppositum ad illud, *Reges terræ sedent, &c.* Facit illos ludibrium. R. Gaon. יורבאלימו] Id est, destruit potentes eorum, 2 Reg. 11. 1. *Destruxit semen regium,* et יורבאלימו ab יורבאלימו sed ibi adest Jod, vel sicut יורבאלימו ad illos. *Regnare feci regem meum.* à נשיכי Principes Sihon, et Mic. 5. 5. *Octo principes, &c.* R. David. *Regem meum.* Davidem, et Christum ejus filium. Quando David unctus erat in Hebron, tumultuantur Pelisthæi, Moab, et Edom, R. Sol. *Narrabo decretum.* Author Psalmi loquitur, vel David de seipso. *Genui.* Sic Deut. 32. *Rupes quæ genuit te. Dabo tibi.* Sicut patres dant filiis hereditatem. *Sapientes.* Opposit. ad illud, *Contra Dominum.* יורבאלימו estote ligati. Opposit. ad illud, *Rumpamus Vincula. Cum timore.* Oppositum ad illud, *Projiciamus. Cum tremore.* Id est, gaudere in hoc tremore ante Deum, רעיון אלו vel in gaudio, si venit memento te timere Deum. *Osculamini filium.* Oppositum ad illud, *Contra Christum.* Et dicit *Osculamini*, id est, subicite, sicut hodie mos est in India, כורבאלימו ostendere subjectionem per oscula, sicut fecit servus Abrahami per aliam ceremoniam, Gen. 24. Et fratres Solomonis dabant manum sub Solomone, in subjectionis signum, 1 Chron. 29. 24. *Filium.* Sic Prov. 31. 12. בורבאלימו si esset לבב בורבאלימו vel בורבאלימו *Ne irascatur.* Dominus. *In via.* Propter viam malam,

SECT. 3. Ex Midrash Tillin in Psal. 2.

Insaniunt.] Impii sunt sicut mare furiosum, Isa. 57. *Spumans*, sicut Pharo dixit, *Quis est Dominus?* Exod. 5. Et Sisera et Sennaherib, *Quis est iste Deus?* 2 Reg. 18. Et Nebuchadn. Dan. 3. *Quis eripiat vos?* Vel

Vel sicut mare, cujus fluctus franguntur ab arena: similiter Gentes ante Israel, qui sunt sicut arena, Isa. 10. *Gentes.*] Gog et Magog. *Unctum.*] Messiam, qui percutit impios Locustis. *Contra Dominum.*] Non sicut Cain contra Abel, et Haman contra Judæos, et Esau contra Jacob; omnes isti erant stulti: sed dixit Gog, pugnabo primum cum patrono, פטרון, et tunc facile vincam filios; sed non novit Gog quot tonitrua et fulgura præparavit Deus contra faciem ejus. *Vincula.*] Phylacteria manuum. *Funes.*] Phylacteria capitis. Vel vincula sunt septem præcepta filiorum Noa, Gen. 9. *Et funes.*] Præcepta festorum, scil. Tabernaculorum, &c. *Deridebit.*] Quatuor vicibus dicitur Deus deridere impios, sicut sunt quatuor Monarchiæ. *In ira.*] Erga Gentes; sed graciosus est erga Israel, Psal. 116. *Texi.*] Quasi in Tabernaculo regio Davidis lapsa, Amos 9. אֶת־כִּי־הָיָה. *Filius.*] בני, ut filius non dicit, בן־לִי. *Pete à me.*] Dixit Deus tribus, *Pete*; Solomoni in Gibeon, Paralip. 2. 1. Ahazo Isa. 7. *Pete signum*; et Messia hoc loco, R. Joan. [Christus est sapientia ista et signum ἀντιλεγοµενον.] *Recipite frumentum.*] בר Li- cēt impii sint Vas figulinum, rejiciendum foras, et sicut gluma, ventis separanda; tamen Israel est Triticum in Apothecam recolligendum, ut mensuræ tritici numerantur, non glumæ, R. Haninah. Sic in Cant. 7. *Sicut acervus tritici est Israel*, R. Idi. R. Hunah. Vel recipite legem ut triticum, Prov. 9. *Edit de cibo meo.* *Ardebit parum.*] Si filius regis prædictus est intercessor pro populo, facile placatur rex. [Christus noster filius Dei ὑπερεντυχάμενος.] Vel Rex caro et sanguis; מלך־בָּרִי, quando irascitur, non placatur, sed Deus in ira meminit misericordie, Hab. 3.

Sect. 4. Ex Rabbi Obad. in Psal. 2.

IN hoc Psalmo mentionem facit dierum Christi ad convertendum genus humanum ad cultum Dei. *Quare tumultuantur?*] Finis eorum est, ut accumularent res terrenas. *Contra Christum ejus.*] Ne regnet. *Vincula illorum.*] Id est, Domini, Dei, & Christi; & dixit Vincula, id est, leges datas filiis Noachi, quas Ethnici tenentur observare, Gen. 9. *Funes.*] Tributa, secundum morem Israelitarum. *Deridebit.*] Quia vana sunt eorum consilia. *Subsannabit.*] Respondet ad illud bello eorum. *In ira ejus.*] Christus percutiet terram cum virga oris ejus, Isa. 11. *Unctus sum à Rege meo.*] Deus meus regnare me fecit super montem meum Sionis, & hoc erit in redemptione futura. *Decretum.*] Quod decrevit de me & meo regno. *Filius meus es.*] Et ad me pertinet te defendere. *Cum virga sicut ferro.*] Id est, Virga oris, quæ percutit rebelles, Isa. 11. *Cum letitia.*] Non sicut illi qui elevant jugum, & nolunt portare, Hos. 11. כִּמְרוֹמִי. *Parum.*] Sic ut non erit vobis resipiscentiæ locus. *Qui confidunt in eum.*] Et expectant redemptionem, illis Lux oritur.

Sect. 5. Ex Rabbi Solom. in Psal. 2.

Vincula.] Quibus ligant jugum. *Dominus dixit mihi.*] Per Nathan, Gad, & Samuel. *Genui te.*] Ut sis filius meus, ut in Psal. 89. *Primogenitum.* *Virga ferrea.*] Gladio. לָנֶשֶׁת. Id est, Ora, ut in Psal. 123. 6. לָנֶשֶׁת, *Orate pro pace Jerusalem.* O Reges, sapientes estote.] Prophetæ Israelis sunt misericordes, & ex misericordia loquuntur ad Gentes. *Gande-*

te vos in tremore.] Si estis servi Dei, gaudium erit vobis, quando tremunt Hypocritæ, Isa. 33. 14. *Tremor tenet hypocritas.* *Osculamini cum puro corde.*] בֵּרֶךְ לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ. *Vel diligite filium.*] רַחֲמֵינוּ. *Gen. 3. Erit desiderium tuum,* Menachem. *In via.*] Impiorum peribitis, quia perit via impiorum, Psal. 1. 6. *Parum ardet ira sua.*] In momento consumpti estis, פָּתְחוּ, quia Deus noster est ignis consumens., Aben Ezra. *Beati qui confidunt.*] Dicit Beati, quia erunt noti, quando impii pereunt, sicut in Mal. 3. *Tunc erit differentia,* &c. & Mal. 4. 1. *Sol justitiæ oritur,* &c.

Sect. 6. Ex Cald. in Psal. 2.

Hodie genui te.] Purus es, quasi hodie genuissem te. *Gentes.*] Id est, divitias Gentium. *Fines terræ.*] Id est, gubernatores, ut in Judic. 20. *Angulos terræ,* id est, principes, qui sunt sicut lapis angularis. *Gaudete.*] Vel orate. *Magnificavi Regem meum.*] in Psal. 105. 15. *Unctos meos*; id est, quos ego exaltavi in Prophetas, R. David. Sic in Propheta Isa. 45. 1. *De Cyro unctio meo.*

Sect. 7. Ex Masora in Psal. 2.

Contra Dominum.] Id est, contra Prophetam, vel verbum Domini. Sunt 31. in Scripturis, Exod. 16. 7. & in ver. 8. *Non contra nos, sed contra Dominum.* & Num. 16. 16. & 27. 7. & 26. 9. & Deut. 13. 5. et cætera hic citantur. *Qui sedet.*] Sanctus et Altissimus. Duo sunt plenè scripta in libro, in Psal. 22. 4. *Tu sedes sanctus ille.* *Super Sion.*] אֵל צִיּוֹן על צִיּוֹן unus est צִיּוֹן אֵל. *Ad Sion,* Zech. 8. 7.

Sect. 8. Ex al. Auth. in Psal. 2.

Cur insaniunt Gentes.] In initio regni Christi insaniebant Herodes, Pilatus in Act. 4. 27. et Romani & populi Judæi. *Meditantur inane.*] Hoc refertur ad persecutionem Apostolorum Christi post ascensionem ejus, in Act. 4. 25. prim. Prophet. eff. Evangelii, vel à diverso. *Reges terræ, & Gubernatores.*] Ita de seipis ut Regibus cogitabant Herodes et Pilatus in superbia eorum: sic Pelistæi in R. David. *Contra unctum suum.*] Christus ait, *Spiritus Jehovæ unxit me,* in Luc. 4. 18. *Frangamus vincula eorum.*] Quibus nos facerent Christo subjectos: et dicit, *Vincula,* quoniam Apostoli et alii unà vincti, in uno consilio erant ad faciendum Christum filium Davidis Regem: sic 1 Sam. 10. חֶבֶל, *Funis Prophetarum,* id est, multi simul juncti. *Vexabit eos in vehemente ira sua.*] In destructione Jerusalem, eff. *Posui Regem meum.*] Christum per Evangelium ejus in montem Sionis, post destructionem Jerusalem et Templi, Apoc. 14. 1. *Vidi agnum in montem Sionis.* Secund. Prophet. *Enarrabo decretum.*] Vel prædicabo fœdus Dei, Gr. Evangelium ita ait Christus. 3. Prophet. præd. *Jehova dixit mihi.*] Pater Christi. *Hodie genui te.*] E mortuis, in Act. 13. 33. Vel ut Rex esses et Sacerdos in Ecclesia, sic in Heb. 5. 3. et 1. 5. Hoc refertur ad divinam naturam Christi, Heb. 1. 5. et ad mortem ejus, in qua ut filius obediens erat, Heb. 5. 5. et ad resurrectionem, in qua manifestari incepit pro filio Dei, Act. 13. 33. 4. Prophet. resurr. et ascent. *Dissipabis eos velut vas figulinum.*] Dicit Eos, id est, omnes hostes in perpetua eorum ruina, Apoc. 2. 27. et 12. 5. Prophet. *Colite Jehovam cum timore.*] Ferrei sceptri. *Vel, Colite Jehovam in timore.*] Id est, secundum

dum evangelium ejus, quod timor ejus est, velut in Psal. 19. 9. *Timor Dei purus est. Et gaudete.*] In evangelio suo. *Cum tremore.*] Cogitantes de hoc sceptro suo. 1. eff. ruin. *Osculamini filium.*] Id est, evangelium accipite ab ore ejus, ut in Cant. 1. 1. vel credite in eum, & eum diligite, Gr. vel colite (Gr.) filium, 2. eff. vel colite pure (Gr.) sine ulla mixtura idololatriæ. Vel, *accipite illuminationem.*] Gr. ἀπαλλάξτε, à ἀπαξ, palma manus, & בָּרַךְ בְּאֵר Explanare. *Pereatis in via.*] Justificationis per opera, Caus. *Quando accenditur ira sua parum tantum, vel, Ira ejus parum tantum ardebit.*] Id est, subito, quando incipit, prorsus consumet, 1 Sam. 3. ἐν τῷ ὄρει, Gr. adj. modus v. 12. *Beati sunt isti qui fiduciam ponunt in eo.*] Propter justificationem. 3. eff.

Secl. 9. Ex Ital. &c. in Psal. 2.

Gentes.] Contra David, Ital. Annot. *Fremuerunt.*] Vulg. A. M. *Guastden with teeth,* à שָׁנָה & Boanerges, filii sonitus. *Deridet illos.*] Quia non est possibile, ut pugnent cum Deo qui est in cœlis tam longè ab illis, Ital. Annot. *Genui te.*] Hæc est manifestatio Christi in Ecclesia, Act. 13. 33. Ital. *Prædicans mandatum.*] Vulg. 2. A. M. *Sunt verba Christi confitentis coram pontifice se esse filium Dei,* Matth. 26. *Osculamini, vel, accipite disciplinam.*] 2. A. M. Vulg. Gall. *Osculum hoc, est subjectionis signum, sicut loquuntur vulgariter, Bascio le mani de vostre signoria; id est, Ego sum servus tuus, Ital. Hisp. Dad obediencia. In via.*] Id est, modo vivendi, Ital.

Secl. 10. Ex Gr. Vul. in Psal. 2.

In unum.] ἐν τῷ αὐτῷ, Sept. simul, vel in eodem tempore, vel loco, ut Act. 3. 1. *Vincula, vel jugum.*] Vul. ζυγόν, Septuag. *Ego constitutus sum rex ab eo.*] Sept. Vul. vel Διέσωσα, 6. Edit. *servavi.* מלכִי מלכו pro מלכו Rex suus, Jod pro Vau, sic קדשו

Secl. 11. Ex Syr. in Psal. 2.

De vocatione Gentium, & passione Christi, Titulus in Impress. Cod. Paris. *Et projiciamus.*] Quando fregimus eos. *Perturbavit eos.*] Syriac. נִרְלַח נִרְלַח sicut aquæ puræ perturbantur: ita in Ezech. 32. 2. *Perturbasti fluvios. Enarrabo, vel ut enarret decretum.*] Syr. Id est, Fœdus meum, Novum Testamentum. *Nam hodie genui te.*] Id est, ut facias voluntatem meam. הוּיָהּ הוּיָהּ sicut Christus ipse dixit, *Ad hunc finem veni in mundum,* Joh. 18. & Joh. 6. *Cibus meus est, &c. Dissipabis eos.*] Quando fregisti eos, sicut in Levit. 26. *Septies adhuc, &c. Ira ejus parum tantum ardebit.*] Idcirco illi cum gaudio servite, sic in Psal. 30. *Ira ejus est in momentum, &c. Syr. עד קלור*

Secl. 12. Ex Arab. in Psal. 2.

De Christo, & vocatione Gentium, Arab. MS. non Arab. Rom. *Osculamini filium, vel tenete firmiter disciplinam.*] Gr. Arab. Neb. Rom. אֶלְמִינָה אֶלְמִינָה *Genui te.*] Non ordinariâ, sed novâ, & antè inauditâ generatione Christus est genitus, לְבָרָאָתוֹ חֲדָשָׁה Midrash Tillin.

PSALM. III.

Psalmus David cum fugeret à facie Absalom filii sui. (2 Reg. 14. 15.)

Domine quid multiplicati sunt qui tribulant me? multi insurgunt adversum me.

2 *Multi dicunt animæ meæ: Non est salus ipsi in Deo ejus.*

3 *Tu autem, Domine, susceptor meus es, gloria mea, & exaltans caput meum.*

4 *Voce mea ad Dominum clamavi: & exau-*

divit me de monte sancto suo.

5 *Ego dormivi, & soporatus sum: & exurrexi, quia Dominus suscepit me.*

6 *Non timebo millia populi circumdantis me: exurge, Domine, salvum me fac Deus meus.*

7 *Quoniam tu percussisti omnes adversantes mihi sine causa: dentes peccatorum contrivisti.*

8 *Domini est salus: & super populum tuum benedictio tua.*

Secl. 1. Ex R. David in Psal. 3.

Dicunt Rabboth. quando David ascendebat montem Olivarum flens, fecit hunc Psalmum, Deraſh, 2 Sam. 15. 30. Midraſh Tillin. Dicunt porro quòd aliquam consolationem cepit quando vidit quòd filius ejus erat qui inturrexit, & non servus, vel spurius, qui minori misericordiâ commotus eſſet: & porro consolationem cepit quòd Jacob fugiebat, & Moſes etiam ſicut ille, Midraſh Tillin. *Psalmus.*] Literaliter, non ita appellatur in tempore componendi, ſed in tempore canendi in Sanctuario: & qui de captivitate loquuti ſunt Pſalmi, tunc erunt in reditu: & hic Pſalmus priori conjungitur, nam ibi Pelithai regnum quæreabant, hic autem filius ejus, & vicit omnes, ideoque adminiſtri ejus poſt utramque victoriam repetuntur, in 2 Sam. 20.

23. & in 2 Sam. 8. 15, 16, &c. Non eſt in Cod. Cremon. *Quam aucti ſunt?*] Hoc dicit, quoniam filius ejus, et Amaſa ſororis ejus filius, et plurimi Iſraëlitarum eum relinquebant. *Multi ſunt qui dicunt de animæ meæ.*] Ait, *Multi*, id eſt, prudentes viri, velut Ahitophel, et alii qui putabant quòd regnum nunquam rediret ad Davidem propter peccatum ejus in re Uriæ. *Non eſt auxilium ei.*] Minimè, non pro anima ejus in ſeculo futuro. *Nullum auxilium.*] Repetit, *Nullum auxilium, nullum auxilium*, neque in hoc, neque in futuro ſeculo, et ſic עֲזָרָתִי cum הוּ redundante habet hunc ſenſum. *Selah.*] Id eſt, vocem eleva in loco ubi ponitur, à סֶלָה ita in Iſa. 62. 10. *Elevate, Elevate*, idem, et ratio eſt quoniam non reperitur niſi in hoc libro, et in oratione Habac. quæ canticum eſt. *Tu Domine clypeus es pro me.*] In oppoſitione ad verba eorum qui

qui dicunt, *Non est auxilium pro me. Gloria mea.* Vel clypeus gloria mea, id est, animæ meæ, velut in Psal. 16.9. *Gloria mea gaudebat, etiam caro mea.* Vox clypeus bis sumitur. *Extollens caput meum.* Ut non pudore afficiar, nec cadat vultus meus. *Et audivit.* Vel, *Audiet me:* In futuro est, sensus est, Fidem habeo quod exaudiet me, à certitudine spiritus Prophetiæ. *A monte sanctitatis suæ.* Id est, monte Moriah, ubi Templum ædificandum erat, & ubi tunc Arca erat in tentorio suo. *Et expergefeci.* Et non turbatus fui, velut vir in afflictione plerumque est per somnia quando expergefeci. *Nam Dominus sustentabit me.* Hoc prævideo per spiritum. *Qui seipso posuerunt contra me.* Vel, *Bellârunt contra me,* ut in Isa. 22.7. *Equites castra ponent ad portam. Surge.* Est Milra, & sic ubique in libro hoc, nisi ubi dicit, *Surge in auxilium meum. Benedictio tua est super populum tuum.* Quod non morientur in hoc bello.

Sect. 2. Ex Ab. Ezra in Psal. 3.

Insurgentes contra me. Absalom & Israël. *Multi dicentes.* Hi sunt pessimi, quia Israël dividitur in tres partes; Affligentes, צרים sicut filii Benjamin; alii, Insurgentes, קמי sicut filius Absalom, &c. alii, & pessimi, Derisores, לצים. *Non est salus.* ישועה sunt duo signa fæminini, ut in אימה. *Selah.* Dicunt multi quod significat Vincere. Alii, quod nihil significat; sic qui interpretatur Psalmos propter incircumcisos: sed sensus est באמת. *Non est salus ipsi in Deo in veritate, vel, Amen. Gloria mea.* Dando mihi gloriam Regis, vel quia Victor semper habet gloriam. *Clamavi ad Dominum voce mea.* Licet non exhibam ad pugnandum; sic 2 Sam. 18.3. *Sis nobis adiumento ex civitate, scil. per preces tuas. Monte sancto.* Quia Arca ibi erat antequam erat ædificatum Templum. *Dormiebam.* Nocte bellum subsequente למחרת Dicunt aliqui quando alicujus fortuna cadit, מול ipse videtur dormire ex dolore. שותות a שותו fundamenta, sicut Isa 22.7. vel retia. Denotat firmum propositum in adversariis cum calliditate. *Salus Domini.* Tunc apparuit omnibus. *Super populum tuum.* Dicit tuum de illis qui pugnabant pro Davide: conspiratores enim non erant Dei populus. *Sit, vel, erit benedictio.* Est prophetia vel oratio, הוֹרָאָה. *Super.* ב in לחי deficit.

Sect. 3. Ex Midrash in Psal. 3.

Conjunctus est hic Psalmus priori de Gogo, quia Absalom intendebat majus malum Davidi, R. Jacob. bar Acha. Psalmus Davidis. Cecinit quando ascendebat montem & flebat, 2 Sam. 15. sicut Rex iratus cum filio mittit eum in exilium, & post eum mandat pædagogum filii, qui invenit illum flentem propter exilium, & cantantem, quia non ad mortem condemnatus erat; sic David fleuit, & Psalmum cecinit. *Quomodo multiplicati sunt?* Si alter accepisset regnum, & afflisset uxores meas, magna esset tribulatio; sed quia filius meus hoc fecit, O quam multiplicati! Quis potest sustinere? ut in Psal. 55. *Si inimicus esset, &c. Sed est tu, familiaris meus, &c.* רבי Id est, statura grandi, ut Shobac erat sicut Cedrus Libani, שובך Isa. 10. & Goliath. *Elevas caput meum.* Per manum Nathanis, qui dixit, *Non morieris,* 2 Sam. 12. quia ante fleuit, declinans caput suum, sicut mos erat in fletu, Isa. 58.

Gen. 4. *Nonne est elevatio, nempe capitis! Vel multi.* De Gentibus. *Clypeus.* Id est, patrum nostrorum. *Elevator capitis.* Numerat me inter servos suos, ut in Exod. 30. כִּי רָשָׁא רָשָׁא summam vel capita; & in Gen. 40. *Levavit caput,* vel numeravit inter servos suos. *Dormiebam.* A spiritu prophetiæ. *Experrectus sum.* Per manum & consilium Hushi, 2 Sam. 15. *Non timeo.* Sicut dixit Moses, Deut. 20.1. *Vidisti currus, & equos, & populum numerosum præ te, ne timeas, &c. Surge.* Repetit hoc vocabulum quinque vicibus in primo libro Psalmorum: quatuor respondent ad quatuor Monarchias, & quintum ad Gogum, R. Phinehas in nomine R. Hoshaiah.

Sect. 4. Ex R. Obad. Gaon. in Psal. 3.

Dicentes de mea anima. Dicunt quod peccatum Bathshebâ commissum erat crimen inextinguibile. *Elevans caput.* Per poenitentiam [opposit. ad illud in Isa. 58. *Incurvans caput,* nempe in marore.] *Salus.* Absque armis, כלי זין

Sect. 5. Ex R. Sol. in Psal. 3.

Non est salus. Quia peccavit cum uxore proximi. שותו a שותו Desolationem. *Dormiebam.* Ex dolore. רבים Id est, viri nominis in sapientia, divitiis, & staturâ, sicut filii Rapha gigantis. *In maxilla, vel ore.* Quia Abitophel ore suo dedit præcepta familiæ suæ, & suffocavit seipsum, Derash. Vel plaga oris est plaga ignominiae, Micah 5.1. *Judicem Israël in maxilla percutiunt,* R. David. *Dentes.* Fortes: ut in Cant. 4. *Dentes tui,* in R. Sol.

Sect. 7. Ex Masora in Psal. 3.

Salus. ישועה Duo sunt: Jon. 2.9. *Salus est Domini.* [Obs. Deus salvat ubi nulla est spes.] *Sum experrectus.* Forsan à Prophetia in somno: Tria sunt in Scripturis, duo defectiva, ג' ב' חס Jer. 31.26. *In hoc experrectus sum.* Psal. 139.18. *Adhuc sum tecum. Decem millibus.* מרבבות Duo sunt, Deut. 33.2. *Decem millibus Sanctorum.* [Obs. Multo plures sunt nobiscum quam contra nos.] *Benedictio tua.* Duo sunt, Gen. 27.35. *Frater tuus cepit benedictionem tuam.* [Obs. Divinam benedictionem nemo tollit, non sic humanam.]

Sect. 8. Ex Auth. Al. in Psal. 3.

Psalmus Davidis. Vel Davidi, Psalmus inspiratus in eum, Gr. *Quando fugiebat.* Fuga hæc durabat sex mensibus, Hieron. ex traditione Heb. *Multi.* Vel magnates dicunt. *Non est ullum auxilium propter eum in Deo.* i. arg. ab eff. *Selah.* αὐτὸς ὁ θεὸς αὐτὸς, Gr. *Nullum auxilium.* Dicebant quod per Absalomum periret funditus. *Ego dormiebam.* Id est, fere dormiebam (2 eff. fuga, v. 2. vel 2. divers.) ad mortem, somnum perpetuum. *E sancto monte, vel è monte sanctitatis suæ.* V. 4. 2. caus. experi. id est, à divino Oraculo in propitiatorium. Ita ut hic Psalmus contineat orationem Davidis propter liberationem. *Cubui & dormivi.* Quando persequeretur per Absalomum, ab eff. 3. arg. in oratio. *Surge, Domine, & salva me.* Ab Absalomo. *Dentes improborum fregisti.* Ut non damno afficiant me: & dixit, *Fregisti,* id est, tempore præterito, & priori experientiâ David movet Dominum, v. 7. caus. 4. arg. *Esto benedictio tua in populum tuum.* Ad elevandum illum supra inimicos suos.

Sect. 9.

Sect. 9. Ex Ital. in Psal. 3. Davidi A. MS.
Bodleian. Oxonien.

Neginoth.] Instrumentum, aut tonus, Ital. Selah.]
Significat la veritá, & vox cum corde erat elevata,
Ital.

Sect. 10. Ex Gr. & Vulg. in Psal. 3.

ANTΕΛ&ΕΤΟ] Justinus, Ethiop. Psalt. Arab. Suscepit
me.] Ut ante dixit, Susceptor meus, à מַגִּן for-
titudinis, & durities cordis, in Lament. 3. לְחִי Sine cau-
sa.] Vulg. Gr. quia patienter dedit maxillam percutien-
tibus.

Sect. 11. Ex Syr. in Psal. 3.

Quando fugiebat.] Titulus non est in Syr. Cod.
In Deo, vel, In Deo tuo.] Syr. סֵלָה אֱלֹהִים
non est in Syr. in ver. 5. Selah, vel, In aeternum.] Syr.
לְעֵלְיָן, בְּרַבְרָא in MS. Flor. בְּרַבְרָא לְעֵלְיָן, &
in MS. reliquis prædictis, ut in impress. Cod. Paris.
Laus decet te Domine.] Syr. MS. sed non in im-
press. Cod.

Sect. 12. Ex Arab. in Psal. 3.

Non est titulus (apud Nebiensem, vel Rom.) hujus
Psalmi, seu cæterorum. Gloria mea.] Quia habi-
tavit Deus inter Israelitas in sancto sanctorum, Mid. Til.

1 In finem in carminibus. Psalmus
PSAL. IV.

2 **C**um invocarem, exaudivit me Deus justitiæ
meæ: in tribulatione dilatasti mihi.

Miserere mei, & exaudi orationem meam.

3 Filii hominum usquequò gravi corde? ut quid
diligitis vanitatem, & queritis mendacium?

4 Et scitote quoniam mirificavit Dominus san-
ctum suum: Dominus exaudiet me cum clamavero
ad eum.

5 Irascimini, & nolite peccare: quæ dicitis in

cordibus vestris, in cubilibus vestris compungimini.

6 Sacrificate sacrificium justitiæ, & sperate in
Domino. Multi dicunt: Quis ostendit nobis bona?

7 Signatum est super nos lumen vultus tui Do-
mine: dedisti letitiam in corde meo.

8 A fructu frumenti, vini, & olei sui multi-
plicati sunt.

9 In pace in idipsum dormiam, & requie-
scam;

10 Quoniam tu Domine singulariter in spe con-
stituisti me.

Sect. 1. Ex R. David in Psal. 4.

Præfesto musica.] Qui præcillebat in cantu: & nul-
lo loco invenies, Cantori; semper autem, Præfesto
musica traditi erant Psalmi: erant enim qui præcille-
bant in instrumentum Neginoth, alii erant qui præcille-
bant in instrumentum Sheminith, &c. & inter eos erant
toni diversi; magna sapientia erat, & excitabat animam
sapientiæ; velut Maschil, & Alamothe, & Mictham, &
Shigaion, & Nechilothe, & Gittith, & non certè novi-
mus utrum cum voce simul & instrumento caneant,
tamen scriptum est, Musici caneant, & tibicines tu-
bis clangebant, 2 Chron. 29. 27. jam verò musici erant
Levitæ, & tubæ in manibus erant Sacerdotum, velut in
Numb. 10. 8. Sacerdotes filii Aharonis tubis clangent.
Deus justitiæ meæ.] Dicit justitiæ, quoniam secum jus
erat, injuria verò cum Absolomo, & omnibus Israelitis,
in quorum rebellionem, velut prior, sic compositus erat
hic Psalmus. Dilatasti me.] Hoc in Prophetia dictum
est, id est, tam certò facies, quasi jam factum esset, vel
futurum pro præterito. Filii virorum.] Id est, viri
summæ dignitatis, sic in 1 Sam. 26. 15. Nonne vir es?
וְאִינִי Non est in Cod. Cremon. Vertetis gloriam me-
am in ignominiam?] Id est, animam meam, vel regnum
in ignominiam, opprobrio afficientes me, & dicentes,
Nulla salus est pro eo in Deo suo, velut in Psal. 3. 2.
Et quæretis post mendacia.] Id est, post regnum Abso-
lomi quod deficiet, sic in Isa. 58. 11. Cujus aqua non
deficiunt, idem, יִרְבֵּי Eum qui sanctus est, vel, Eum
qui misericors est ei qui malum rependit ei.] Ita vox
וְאִינִי significat, & ita benignus erat David in Saul qui
eum persequabatur. Jehova exaudiet quando incla-
mavero ipsum.] Et eripiet me ab hac persecutione Ab-
solomi. Commovemini.] Deum timete qui me Regem

selegit. Ne peccetis.] Amplius per rebellionem. Co-
gitate, vel, Loquimini cum corde vestro in cubili vestro.]
Dicit, In cubili vestro, tunc enim à mundi negotiis ho-
mo liberrimus est, & dicit, Cogitate, quia cogitatio cor-
dis est verbum mentis. Et quiescite, vel, filete, à
dicendo, vel, agendo contra me aliquid, sic tempestas fit
tranquillitas, in Psal. 107. 29. idem; sic substitit sol,
in Josh. 10. 12. Non est in Cod. Cremon. Sacrificate
sacrificia justitiæ.] Id est, propter peccatum rebellio-
nis, & convertite ad Dominum; & dicit Justitiæ, non
sicut improbi, qui sacrificant sacrificia, & tunc iterum
ad peccata sua revertunt. Fiduciam habete in Domi-
no.] Et non in robore vestro, & multitudine, quoniam
multi estis cum Absolomo. Attolle lucem faciei tuæ.]
Non ut illi cupiunt videre bonum in ruina mea. Ma-
jorem post tempus quo frumentum eorum crescebat.] Id
est, mihi malum rependunt, ego verò gaudio afficior in
prosperitate eorum, Chald. Et cubabo, simul & dor-
miam.] Id est, simul cum illis pacem desidero, quan-
quam rebellant contra me. Facis ut securè habitem.]
Id est, in nullo alio nisi in te tantum fiduciam habeo, ad
componendam pacem inter me & illos.

Sect. 2. Ex Ab. Ezra in Psal. 4. לְמַנְצָה] Id est,
qui excellit, & est Præfesto aliorum in musicâ,
מַנְצָה. Super Neginoth.] Est concentus Poëticus
initium Psalmi, sicut Hammaaloth, Alamothe, Ma-
schil, Jonath, Elem, &c. Vel aliqui dicunt נְגִינוֹת Id
est, Duobus tonis. Deus justitiæ.] Vel, judex & pri-
ma causa manifestam faciendi meam justitiæ. Filii
אִישׁ] Id est, viri superbi cordis in juventute eorum,
loquitur de adjutoribus Absolomi, R. Moshe. Hacohe-
הַפְלִיא Id est, manifestavit palam eum qui sanctus est.
וְאִינִי Id est, Timete.] Deum, & ne gloriam despici-
C meam,

meam, quia Rex requiret derisionem à manu derisorum. Vel, ne peccate. Id est, ut scribunt aliqui, ne exeat cogitatio mendax in actum: sed non est rectum, quia etiam peccatum est in corde, ut Psal. 15. *Loquitur veritatem in corde*, & in Prov. *Cor cogitans mala*, quia cor est principale, lingua est interpres. *Silete*. Et ne loquimini mendacia in die. *Sacrificia iustitiae*. Id est, *שלמים* pacifica facta in Eucharistiam, non propter peccatum, [*עולה* est oblatio propter cogitationem malam quæ ascendit in cor] sed gratias agite Domino qui collocavit præsentiam suam inter vos: ad illud respondeo, in Psal. 51. *עולה* est respectivè ad Reuben & Simeon, & distinguitur à sacrificiis iustitiæ. *Quis ostendet nobis bonum?*] Dixerunt de Davide, & servis ejus, quando fugiebant, quod nemo potest ostendere illis bonum. *נשם* pro *נשא* He pro Aleph, & Samech pro Shin, ut Numb. 6. 26. *Elevet faciem suam*, idem, sic *שם* & *קם* pro *שם* media litera absconditâ, *עלומים* sic in Job 4. 2. *הנסה* R. David. *Posuisti — à tempore*.] Gaudeo ego in eorum prosperitate, licet illis non placet mea. [Ecce cor Davidis invidiâ vacuum,] *יחדו* Id est, una cum illis. *Tu qui solus es*. Ut Deut. 32. 12. *Dominus solus duxit illos*. Vel, *tu solus habitare me facies*.] Licet illi fruantur prosperitate, tamen non habitant in eâ.] Prosperitas impiorum est pro momento, Job 20.] *לבדו* Cum Lamed, vel absque, ut *לבדו*

Secl. 3. *Ex Midrash Tillin in Psal. 4. Deus iustitia mea*.] Ad te spectat respondere, & iudicium pro me facere, quia ego de Jehuda orior, & in Deut. 33. *Orat Moses, Exaudi Domine vocem Jude*. R. Jehudah. Vel, quia pertinet ad justum iudicem facere iustitiam. *Dilatasti me*.] In tribus angustiis in quibus erat David, Prima in negotio sanctuarii, Psal. 131. 1. *ענותו* Afflictionis ejus, &c. in hac dilatavit illum, & monstravit locum, 1 Paralipom. 22. 1. Dixit David, *hæc est domus Dei*. Secunda in negotio Uriæ, De quo dixit Nathan, 2 Sam. 12. *Non morieris*. Tertia in negotio regni & successoris, cui dixit Deus, *Solomo filius tuus regnabit post te*. *Respondet mihi*.] Non est sicut caro & sanguis, exaudiens divitem, non pauperem; aut volens aliquando & non potens, sed facit quicquid vult: deinde caro & sanguis longè est aliquando, Deus verò propè, & audit omnem hominem, qui *עומר עומר* orat in Ecclesiâ, *עומר עומר* statque ponè columnam unam, devotus sicut Hanna, 1 Sam. 1. *Vanum*.] Dicendo, quod Deus dereliquit me à Ruth Moabitissâ oriundum. *Loquimini cum corde*.] Quod vos omnes orti estis à duabus sororibus lege prohibitis [nempe Rahele & Leâ.] *Irafcimini*.] Contra concupiscentias carnis, & ne peccetis, [ira hæc vocatur alibi *אגאנא*, *אגאנא*, & *אגאנא*.] *Quis ostendet nobis?*] Prosperitatem quam habet Israel: sunt verba Gentium. *Lumen vultus*.] Id est, salus, in Psal. 80. 8. *ונושעה* Illumina nos, & salvi sumus. *Gaudium in corde*.] Si Gentes prosperè vivant, quia obediunt septem præceptis filiorum Noa, Gen. 9. quanto magis Israel, qui habet 613 præcepta. Si canes satiantur, multo magis filii, [utitur hoc proverbio in Mar. 7. *καὶ αἱ κύνες*, &c.

Secl. 4. *Ex R. Obad. Gaon. in Psal. 4. Dilatasti*.] In bello cum Leone, Urso, & Goliath. *Mendacium*.] Favor Saulis, ut in Psal. 62. *Viri sunt mendacium*. *Sanctum*.] David, sicut in 1 Sam. 15. *Quasi virum secundum cor ejus*. *Timete*.] Cum fuero Rex, in manu mea erit hastas amentatas retorquere.

Loquimini in corde.] De voluntate Dei per manum Samuel. *Sacrificia*.] Cor contritum, sicut in Psal. 51. *Spiritus contritus*. [S. Aug.] *Dedisti letitiam*.] Gavisus sum ego in prosperitate eorum, & unâ *עומ* cum illis dormiam in portu pacis, post mortem Saulis extra tela & pulverem positus.

Secl. 5. *Ex R. Sol. in Psal. 4. Filii viri*.] Abraham, Isaac, Jacob, sicut Gen. 20. De Abrahamo, *redde viro ויחזק* uxorem ejus; De Isaaco, Gen. 24. *Quis est vir ille?* De Jacobo, Gen. 25. *Vir integer*, Midrash Tillin. *Gloriam in ignominiam*.] Dicentes per modum opprobrii, *filius Jesse*, 2 Sam. 20. 30. *Filius Jesse ad ignominiam tuam*. Mid. Til. *Iustitia*.] Facite fructus bonorum operum, quæ placent Deo, sicut sacrificia. *Quis ostendet nobis bonum?*] Quando Israel vidit nationes mundi in prosperis, dixit, *Quis ostendet nobis similem prosperitatem?* Attamen dicit David, Psal. 37. 1. *Ne invidias*, &c. *Attolle*.] Sicut insigne, à *נשם*. *Lumen vultus*.] Præsentiam divinam in templo, sicut Ezech. 43. *Lux gloria intrabat in Atria sancta*.

Secl. 6. *Ex Cald. in Psal. 4. Audiet*.] Davidem quando orat. *Loquimini cum corde*.] Dicite orationem ex corde: sic *Abraham locutus est cum Deo*, Gen. 18. *Sileto*.] Habete in memoria diem mortis & silentii, Psal. 94. 7. *In silentium*, id est, sepulchrum. *Sacrificia*.] Domate concupiscentias *יצר יצרן* & æstimator ut sacrificia.

Secl. 7. *Ex Masora in Psal. 4. Super Neginoth*.] Vel, in canticis. Tria sunt plena, Psal. 6. *Ne increpa me*, &c. Psal. 69. 12. *Canticum fuit ebriorum*. *הפלה* non est amplius cum He. *Ne peccate*.] Timor Dei cohibet peccatum. Duo sunt. Alter locus, Exod. 20. 19. *Timorem ejus, ne peccetis*. *Leva*.] *נשם* Duo sunt, unus est scriptus *נשם*, alter *נשם*

Secl. 8. *Ex A. Auth. in Psal. 4. Psalmorum liber* quæcunque utilia sunt in omnibus Scripturæ libris continet: primus Psal. de homine Dominico, ut secundus, tertiusque de somno mortis ejus, & resurrectione, & in hoc quarto sunt verba hominis Dominici, S. Aug. *Super Neginoth*.] Super cantica, vel instrumenta cantus, Gr. vel, Epinikion, post victoriam, super Psalteria, vel Lyras, Psalmus Davidis, Gr. Psalmi dicuntur qui cantantur ad Psalterium, S. Aug. *Quousque vertetis gloriam meam?*] Deum qui est gloria mea, 1 Cor. 1. *Glorietur in Domino*. Vel, religionem meam; Vel, linguam meam in canendo Psalmos; Vel, calamum meum in scribendo eos. Vel, quousque gravati cordis eritis.] Id est, tardi corde ad credendum post Filii adventum, S. Aug. ut Luc. 24. & Mar. 16. *σκληροκαρδία*, Heb. 5. *והם דעו*. Dividunt vocem Hebræâ *למך לב* pro *לכלמך לב*. *Cognoscite autem Dominum sibi separavisse eum qui sanctus est*.] Vel, mirabilem efficit, (Gr.) in resurrectione sua. *Eum qui sanctus est*.] Id est, Christum sanctum suum, Psal. 16. S. Aug. quem suscitavit ab inferis. *Separavit*.] Ut esset Servator noster, & Advocatus, ver. 3. 1 Joh. 2. *παράκλητον*. *Dominus exaudiet cum inclamavero ipsum, vel, in ipso*.] In nomine ejus, Joh. 16. *Selah*.] In Hebræo, fiat, in Græco Diapsalma, est in psallendo silentium, S. Aug. *Irafcimini, & ne peccetis*.] Gr. Et Apostolus hunc locum citat, ut mansuetudinem disceremus, absque ira temeraria, quæ erat in hostibus Davidis; & idcirco cogitaremus cum animis nostris antequam loquamur, in Ephes. 4. 26. Vel, irascimini de præteritis peccatis, S. Aug. *In cubilibus*.] In cordibus

bus. S. Aug. *Silete.* 1. eff. silentium extinguit iram. *Offerte sacrificia iustitia.* 2. eff. incarnat. Christi, preces & laudes, celebrantes iustitiam Christi, sic in Heb. 13. 15. *Vitulos labiorum nostrorum, gratias agentes nomini ejus,* *ὑποσώζοντες ἡμᾶς.* Vel, seipsum puniens Deo mactet, S. Aug. *Multi dicunt, quis ostendet nobis ullum bonum?* A dissimil. *Multi dicunt pone super nos lucem faciei tuae, velut vexillum.* Gr. Id est, multi in verbis orabant propter bonum. *Signatum est.* Ut denarius Regis imagine, S. Aug. *Posuisti autem latitiam in corde meo.* Dicit, *In corde,* opposit. ad dicta eorum, *Multi dicunt, &c.* à minori vers. 7. 3. eff. incarn. & 4. eff. vers. 8.

Sect. 9. Ex Ital. in Psal. 4.

De conjuratione Absalomi, Ital. *Præfetto musica.* Psalmi hi erant cantati in Ecclesiâ ab omnib⁹ Musicis, & ab uno præfetto; quando dicit Psalmus, id est, instrumento sine voce; quando dicit, Psalmus & Canticum, dicit cum voce etiam, quando est Canticum & Psalmus, tunc instrumentum incipit, & vox sequitur, Ital. præfat. *Graves corde.* 2. A. M. Vulg. sicut in Græc. *Habete compunctionem.* A. M. *ἡ δὲ ἡδὴ ἔσται ἡ μήτηρ σου,* Excisa est mater tua, Hos. 4. *Irascimini, & nolite peccare.* 2. A. M. Gall. Vulg. sicut in Ephes. 4. vel irascimini vobiscum, & domate concupiscibile, Ital. Annot. sic in 2 Corinth. 7. *Quam indignationem, &c. Bonum.* Ut simus liberi ab hac persecutione, Ital. *Unâ.* Id est, cum inimicis.

Sect. 10. Ex Gr. & Vulg. in Psal. 4.

Dormite. *κατακλύψετε,* Sep. & ne male cogitate. He. *דמיון* in Rom. 11. *Soporis.* *Exaudivit.* Vulg. Gr. *ὑπακούω* Mos est loqui aliquando ad Deum, quandoque de illo; ut Deut. 32. *Jesurun recalcitrat, & sequitur, Pinguis facta es. Solus.* *καὶ ἰδοὺ ἡ σὴν,* Sept. Vulg. *Levatum est ut signum.* à *ἡ* Gr. Vulg. *Qua dicitis?* Id est, non debetis liberè cogitare quodlibet, ut Job 1. *Maledixerunt in cordibus. A fructu frumenti.* Gr. Vulg. *ἡνὶκα* tempus fructuum.

Sect. 11. Ex Syr. in Psal. 4.

Titulus non est in Syr. Cod. *Deus redemptor iustitia mea.* Id est, proferens tanquā *Meridiem iustitiā meam,*

velut in Ps. 37. 6. Syr. *פְּרוֹקֵי לִי* [Obs. Innocentia sapenumè est captiva, sed Deus redimit eam.] *Et procuraturi eritis mendacium?* Quod decipiet vos, nam Absalom non regnabit. *Dominus separavit sibi unum cum admiratione selectum.* Arab. Syr. Id est, Solomonem, cui Deus admirabilem dedit sapientiam, Syr. *בְּחֻמְרוֹתָי* Heb. *פְּלִיאָה הַפְּלִיאָה* *Exaudiet eum.* Quando precabatur in dedicatione Templi, & quando propter sapientiam orabat, eum exaudivit. *Commovemini.* Et ne peccetis in Deum qui Solomonem elegit; vel, *timete Deum & Regem,* ut in Prov. 24. *Quiescite, vel, cogitate super cubilia vestra.* Syr. *רָנִי* *וְשָׁכְנִי* *Sacrificate.* Animalia in hilaritatem in unctione Solomonis, sicut pro Absolomo, 2 Sam. 15. & pro Adoniah, 1 Reg. 1. *Quis ostendet nobis bonum?* Dicebant, quomodo salvabit nos hic Solomon? Sicut dixissent de Saul. *Expande super nos.* Syr. *פְּרוֹקֵי לִי* Heb. *נִסְיָא* velut *Velum,* vel, *vexillum amoris,* Cant. 2. 4. *Lucem faciei tuae.* Ut salvi simus. *Simul.* Id est, non solum cubabo, sed etiam dormiam, quod multi facere non possunt.

Sect. 12. Ex Arab. in Psal. 4.

Deus iustitia mea. Qui nōsti iustitiā meā. *Graves corde.* *تَقِيلِي الْقُلُوبَ* Ara. Ne. *قلوبكم* Arab. Ro. *תְּקִילִי אֶת־לִבְכֶּם* Gr. Id est, *καὶ ὁμοῦ ταῖς ἀκαταστασίαις,* Heb. 5. *Pigri auribus, inobedientes. Irascimini & nolite peccare.* Arab. Gr. neq; date *τόσον τῷ διαβόλῳ,* id est, calumniatori, qui calumniis suis incitat iras, ut in Ephes. 4. *pœniteat vos* (quando soli estis in cubilibus) cogitationis vindictæ, cogitate & filete, vel compuncti estote, Arab. *اندموا* *اندموا* ut in Ps. 35. *Unâ.* In adversis ego dormio secure, sicut illi in prosperis, Psal. 127. 3. *Sic dabit dilectis somnum,* Arab. Neb. *ميسرهم* & Petrus dormit securus in carcere, Act. 12. *Vel propter pacem ipsorum omnium.* Quia omnes illi unâ vivunt in pace & abundantia, non solum non invideo, sed lætor cum illis, *لنميتهم* Arab. Non majus est mihi bonum, *Illuxit Dominus in me,* Arab. *أضأ*

1 In finem pro ea, qua hereditatem consequitur, Psalmus David.

PSAL. V.

2 Verba mea auribus percipe Domine, intellige clamorem meum.

3 Intende voci orationis meae, Rex meus & Deus meus.

4 Quoniam ad te orabo: Domine mane exaudies vocem meam.

5 Mane astabo tibi & videbo, quoniam non Deus volens iniquitatem tu es.

6 Neque habitabit juxta te malignus: neque permanebunt iniusti ante oculos tuos.

7 Odisti omnes, qui operantur iniquitatem: perdes omnes, qui loquuntur mendacium.

8 Virum sanguinum & dolosum abominabitur Dominus: ego autem in multitudine misericordiae tuae.

Introibo in domum tuam: adorabo ad templum sanctum tuum in timore tuo.

9 Domine deduc me in iustitia tua: propter inimicos meos dirige in conspectu tuo viam meam.

10 Quoniam non est in ore eorum veritas: cor eorum vanum est.

11 Sepulchrum patens est guttur eorum, linguis suis dolose agebant; judica illos Deus,

Decidant à cogitationibus suis, secundum multitudinem impietatum eorum expelle eos, quoniam irritaverunt te, Domine.

12 Et latentur omnes qui sperant in te, in aeternum exultabunt: & habitabis in eis.

Sect. 1. Ex R. David in Psal. 5.

Super Nehiloth.] Instrumentum est uti (aiunt nonnulli) stridorem faciens, velut sibilatio verborum, R. Ajai. Dicunt Rabboth. hunc Psalmum compositum esse de Doeg, & Ahitophel. *Rex mi.*] Ideoque rectissime te inclamo propter auxilium. *Deus mi.*] Vel, Iudex mi: Iudices enim dei appellantur, Exod. 22. *וְיִשְׁפֹּט אֶת הָעָם* Poal *וְיִשְׁפֹּט*. *Et speculabor.*] Expectans responsionem tuam, ut in Hab. 2. 1, 2. *In specula mea expectabo, &c.* Non est in Cod. Cremon. *Non delectaris in improbitate*] Ideoque necessariò odio habebis inimicos meos, nam improbi sunt; & רַע est nomen substantivum. *Stultus non consistet coram oculis tuis.*] Id est, non pones oculos tuos in eum, nec respicies eum; & dicit, *Destruas, abominabitur*, mutando personam pro more linguæ. *Quod autem ad me spectat, ingrediar domum tuam.*] Odio habes illos, non me tamen. *Templum sanctum tuum.*] Locum ubi Arca erat, ubi Deus habitabat; & dicit, *Adorabo ad Templum*, id est versus sanctum ponit faciem suam. *Deduc me in iustitia tua.*] Id est, in via recta; & ait, *Deduc me*, ut non titubem. *וְיִשְׁפֹּט* Jod Pe Hapsoal movetur præter morem quiescentium Pe, sic *וְיִשְׁפֹּט*. *Propter inimicos meos.*] Vel, observatores meos, ut videant, quando malum super me veniet, velut in 1 Sam. 18. 9. *Figebat Saul oculos in Davidem.* *Sepulchrum apertum est guttur eorum.*] Id est, per verba blandientia gutturis eorum faciunt, ut cadant homines in cogitationes suas, velut in sepulchrum: & ait, *Guttur*, velut in Isa. 58. 1. *Clama in gutture tuo:* & multæ literæ verborum sunt gutturales, quæ sine gutture pronunciarî non possunt, velut A. H. & c. Item, quoniam guttur via est ad interna, quæ sepulchro assimilant, idcirco ait, *Guttur eorum.* *Destruas eos, O Deus.*] Chald. Vel, *Reus fac istos.*] Ut conscientia eorum accuset eos, & ut intentiones eorum fiant peccatum. *Nam rebellârunt in te.*] Dixisti quòd Rex fuero, & hi oppugnant. *וְעַלְצוּ* Ain & Lamed cum Sheva. *Quoniam protegis eos.*] Velut per Tabernaculum, ut nihil damno afficiat eos. *וְעַלְצוּ* in Cal.

Sect. 2. Ex Ab. Ezra in Psal. 5.

אֵל] Sicut על sed non mutantur, nisi solummodo literæ Ehevi, אהוי, & Samech cum Shin, non Ain cum Aleph. *וְגִמֵּל*] Duplex Gimel, ut in *וְגִמֵּל*. *Mane.*] Id est, omni mane. *Rex meus.*] Non habeo Regem alium ad supplicandum ei. *Non delectaris in impio.*] Sicut מלכי terræ delectantur, R. Sol. *Derisores non stabunt.*] Sicut stant ante מלכי terræ, ut lætos eos faciant, כמשפט מלכי, ut de Achish insinuat, 1 Sam. 21. & dicit, *stabunt* more servi coram Domino suo. *Versus Templum.*] Coelum. *Inimicorum.*] Qui observant me, à שור observare, ut Num. 24. 17. *Videbo illum, &c.* *In ore ejus*] Id est, in ore uniuscujusque, כל אדם. *Pars intra.*] Cor. *Nequitia.*] Sic dicta, quasi quam in actum cupit educere, אבל id est, וְעַלְצוּ. *Sepulchrum apertum.*] Quod est periculosius quàm clausum, וְעַלְצוּ. Ab אדם

13 Et gloriabuntur in te omnes qui diligunt nomen tuum, quoniam tu benedices justo.

Domine, ut scuto bonæ voluntatis tuæ coronasti nos.

vel, Aleph pro Jod. *וְעַלְצוּ* Ex verbis geminatis, Samech sine Dagesh, וְעַלְצוּ. In Cal. vel forma נוסף R. David.

Sect. 3. Ex Mid. Tillin in Psal. 5.

Super Nehiloth.] De eo quòd Israelitæ hereditate accepissent שְׁנֵהוּלֵי Idolum Vituli, Exod. 32. sicut in Lege dictum est, Numb. 21. 20. à *Matanah*, ubi dedit eis Legem ad *Nahaliel*, donec possidebant Deum alterum, וְעַלְצוּ ut in Exod. 32. *Hi sunt dii tui, &c.* & à *Nahaliel* בְּמֹת *Bamoth*, id est, mortui sunt per Angelum mortis, בְּמֹת in Num. 14. & in valle הַנִּיחַ mortuus est justus ille Moses, Deut. 34. 5. Vel dicit, *Nehiloth*, quia possidebant Deum verum, in Deut. 26. *וְעַלְצוּ*. Vel, *Super hereditates.*] In plurali, quia Deus est portio populi sui, & populus Dei. Vel, *Super fluminibus.*] Quæ dedit Deus populo in deserto, Num. 21. *וְעַלְצוּ* sicut uxor quæ discedit à domo patris ad domum mariti per *Barcam*: ait enim Psalmus, *Ambulabant in navibus super flumine, וְעַלְצוּ* Vel de sanctuariis quæ vocantur *hereditas*, in Deut. 12. sicut in flumen descendit aliquis immundus, & ascendit mundus, sic in sanctuarium. Vel, *De hereditate bonorum cœlestium.*] *וְעַלְצוּ* in Prov. 8. *Hereditare substantiam*: idcirco amici Dei sunt pauperes, quia non occupantur in rebus terrenis. Dixit R. Samuel, sunt quatuor Psalmi pro Adamo aptissimi, primus est 24. *Terra est Domini*, quia propter Adamum creata erant omnia. Alter, Psal. 19. *Cœli enarrant*, quia Adam vidit cœlos primò. Tertius, Psal. 92. 1. *In die Sabbati.* Quartus, *Super Nehiloth*, quia erat Adam primus mundi Dominus. Vel, super hereditate regni terrestris & cœlestis, R. Samuel bar Nachmani: est נוסף de 5. libris Moysi. *Pauper sum.*] Dixit David, 1 Paralip. 29. *In paupertate mea preparavi, id est, afflictione mea, pro domo Dei.* *Ausculata.*] Contra Babel, &c. R. Jehudah exponit hoc de quatuor Monarchiis. De Edom dicit, *Rex mi & Iudex*, propter tot decreta quæ decrevit Edom ad destruendum cultum Dei. *In impio.*] *וְעַלְצוּ* id est, Deus non delectatur in morte peccatoris, Ezech. 18. & in vexandis creaturis בְּחַיִּיבֵיכֶם sic in 1 Sam. 15. *Vexabat eos*, Idē, *Malum non habitabit tecum.*] Sed malum stat à longe, est opus alienum, Isa. 28. & Angelus mortis venit de longinquo; sicut dicitur, *Veniunt vasa iræ de terrâ remota*, Isa. 13. 5. R. Berechias in nomine R. Levi. Tres legiones ambulant ante Dominum benedictum, Justitiæ, Ignis, Pestis, sed Justitia est proxima, reliquæ remotiores. *Insani.*] Quorum cor plenum est insaniâ, Eccles. 9. vel, à לֵלִי causant lamentationes in mundo, vel homines mixti, non sinceri, & מְזֻזְגִּים, à מִזְלָה *Mixtum aquis*, Isa. 1. *Loquentes mendacia.*] Ut Baalam, Doeg, Ahitophel, Gehazi, non habent sortem in seculo futuro. *Destruas.*] Loquitur de Nebuchadnech, qui conversus erat in bestiam: & tunc in uno versu comprehendit epitomen totius libri Psalmorum, *Ego laudo & magnifico regem cœlorum, cujus opera sunt veritas, &c.* & dicit David Psal. 147. *Lauda Deum tuum*

in Sion.

ô Sion. Et Moses, Deut. 32. *Perfectum est ejus opus*: tamen respuit Deus personam, & laudes Nebuchadne-
nez. R. Berech. in nom. R. Helbo. *Letabuntur omnes sperantes in te.* R. Zabdi ben Levi legit hunc Versum, in hora mortis & discessus ab hoc mundo. R. Josib bar Phineas, istum in Psal. 32. *Omnis sanctus orabit, &c.* Alius, istum in Psal. 84. *Dies una in atriis tuis, &c.* R. Josue ben Levi: Alius istum in Psal. 31. *Quam multa est bonitas tua, &c.* *Sicut clypeo.* Benedicit Deus justo, & etiam facit circa eum clypeum, ne perdat benedictionem per latrones, vel raptore.

Sect. 4. Ex R. Obad. Gaon in Psal. 5.

Verba mea. In 1 Sam. 26. 18. *Quare Dominus meus persequitur servum ejus? Meditationem.* Quando per me stabat quo minus servi mei non occidebant Saul, 1 Sam. 26. *Expectabo.* Ut liberes me ex manu eorum, à צופה in Ezech. 3. *Impius.* Doeg, licet detentus erat coram Domino, 1 Sam. 21. *Stulti.* Ziphit. qui querebant honorem à Saul. *Loquentes mendacium.* Sic 1 Sam. 23. *Nonne abscondit se inter nos?* & Doeg, 1 Sam. 22. *Consilium cepit pro Davide, &c.* *Guttur eorum.* Deglutire divitias. *Destruere eos.* Vel adde peccatum peccato eorum, מושך in Psal. 51.

Sect. 5. Ex R. Sol. in Psal. 5.

Nehiloth. Id est, contra flumina Belial hostes Israel, à נחלי בלעל in Psal. 18. Targum נחלי. seu à נחלה Derash. *Meditationem meam.* Quando loqui non possum, Derash. [Consolatio est hæc oranti in corde sicut Hannah, 1 Sam. 1.] *Intende.* כל בינה in scripturâ habet accentum sub Nun, sed hæc vox habet sub Beth, & alter in Job, Midrash, Masora. *Dirigam.* In ordine sicut holocaustum, seu panis propositionis in mensa sancta. [Cavete à bartologia.] *Stulti, vel, insani.* In Mishneh. *Non habitat tecum.* גורר רל אצלך [Nehabitet peccatū ut rex in te.] *Vir sanguinis.* Esau & semen ejus, ושי. seu, Doeg. *Misericordia.* Non cum Minchah, oblatione. [Misericordia est supra sacrificia.] *Inimicos.* Qui observant me, & lapsus meus erit illis in lætitiā, sperantes me à Deo relictum iri. *Sepulchrum apertum.* Deglutire labores aliorum, sicut cadaver à sepulchro. *Justus.* Jacob, & semen ejus. *Coronabis.* 1 Sam. 23. 26. עוטרם idem sensus. [Favor Dei est corona.] *Clypeo.* Circuit tres partes hominis.

Sect. 6. Ex Cald. in Psal. 5.

Inimicos. Vel, adulatores, qui me laudant, חושבני Heb. à שור.

Sect. 7. Ex Masora in Psal. 5.

Super Nehiloth. Vel, hereditates in Canaan, seu, in templo. Tria sunt cum אר cætera cum ער Deut. 12. 9. *Non adhuc ventum est ad hereditatem, in Judic. 21. 26. Redibant ad hereditatem, &c.* *Attende.* בונה Duo sunt cum accentu in penultima, בונה Job 34. 16. *Si est intelligentia, audi hoc, & cum Vau, בונה Dan. 10. 1. Habuit intelligentiam, vel, Attende visioni.* *Loquuntur mendacia.* Ab utero; quatuor sunt tria defectiva, & unus plene scriptus. Psal. 28. 3. *Loquuntur pacem, sed est mendacium.* Psal. 58. 3. *Errant ab utero.* Plenus, Psal. 63. 11. *Os eorum qui loquuntur mendacia, &c.* *Apertum.* Quatuor sunt. Jer. 5. 16.

Pharetra eorum sepulchrum. Num. 19. 15. *Vas apertum.* Job 29. 19. *Radix aperta.*

Sect. 8. Ex Al. Auth. in Psal. 5.

Psalmus Davidis super Nehiloth, vel, Psalmus Davidis in acerbis infirmitatibus. à נחלה & חליו Ecclef. 5. *Morbis.* Vel, *Psalmus Davidis de possessione regni.* Gr. Midrash. Vel, *De hereditate.* Id est, duodecim Tribubus in afflictione. Vel, *De Ecclesia.* Quæ accepit hereditatem vitæ æternæ, S. Aug. *Mane dirigam, vel, ordinabo orationem meam ad te, & oculos attollam, vel, vigilabo.* Ita ait S. Paulus, precantes cum omni precatione, & excubantes ipsi, in Ephes. 6. 16. adj. Tempus. *Ordinabo.* Velut prælium ordinatur, ita cum Deo luctavit per precationem, Hos. 12. *Potentiam habuit cum Angelo, flevit & oravit.* *Malus non habitabit tecum.* 1. Caus. vers. 4. *Habitare non vult, velut Profelytus, Gr. Stulti, vel, Superbi ostentatores.* De suis viribus, 2. Caus. *Vir sanguinis.* Saul, 3. Caus. vers. 6. *Adorabo versus templum sanctum tuum.* In Christo in quo habitavit Deitas, vers. 7. Templum enim tunc temporis non erat ædificatum, 1. eff. à dissimil. *In justitia tua.* Id est, in veritate promissi tui, [Caus. 4. vers. 8.] in Deo. *Complana viam.* Promissionis Regni. *Coram me.* Vers. 8. *Non est fidelitas in eorum, vel, ejus ore.* Id est, in Saul: sæpe enim dixit quod injuriā me non afficeret, tamen progreditur, Vers. 9. velut in 1 Sam. 26. 21. *Revertere, fili David, non amplius te damno afficiam, Caus. 5.* *Sepulchrum apertum est guttur eorum.* Per mendacia me devorarent, & abstulerunt vitas Sacerdotum Domini, velut sepulchrum absorbuere eos, vers. 9. *Decidant.* Est Prophetia, non maledictio, S. Aug. Caus. 6. *Circundabis, vel, coronabis eum, velut cum clypeo.* Dicit, eum, id est, Davidem, v. 11, 12. 2, 3. eff. ruin. impii. *Bona voluntatis tua.* Quæ præcedit nostram bonam voluntatem, S. Aug. *Coronabis.* Quando coronatus erat Rex.

Sect. 9. Ex Ital. &c. in Psal. 5.

Nehiloth. Id est, hereditatum, A. M. Vulg. Gall. vel instrumentum, sic vocatum à sono aquarum, quem imitabatur, *Del acqui, Ital. à נחל flumen.* *Cum clypeo favoris.* A. M. ut Psal. 91. *Veritas ejus est clypeus.*

Sect. 10. Ex Gr. Vulg. in Psal. 5.

Videbo. ὁ θεός, Ethiop. Theodoret. Ut Elias, 1 Reg. 17. coram quo sto, ἐπὶ ἐμῇ, Arab. ἐπὶ-ἰσῃ τὰ ἁγία, Chrys. videbo cœlestia. *Astabo tibi.* Vulg. Gr. à ערבי in Psal. 55. *Homo secundum ordinem meum.* Domine. Κύριε est in Ethiop. & Vulg. *Inimicos.* Aq. ἐπορευόμενος. *Latentur omnes.* Ethiop. & Arab. Vulg. *Habitabis in eis.* Vulg. אסתר à סוכה ut in Tabernaculo, sic Joh. 1. ὁ σκηνώσας ἐν ἡμῖν.

Sect. 11. Ex Syr. in Psal. 5.

Oratio à facie congregationis, quando manè profectus est in domū Domini, Paris. edit. tit. non est in Syr. Erpen. Impres. nec in Manus. *Preparabo, & visus ero coram te.* In Tabernaculo manè coram arca, ארץ חורב Syr. ארץ חורב Heb. *Stulti, vel, jactatores.* Syr. שבהרנא Heb. הלל ab הלל qui seipsos laudant, ut hypocritæ.

In timore tuo, Domine, deduc me.] Syr. Quia timor Dei cohibet peccatum: finis octavi versus est initium proximi. *Complana coram me.*] Ut non titubem, & cadam in manus eorum, dicit *complana*, sic in Zach. 4. *Mons in planiciem*, & in Isa. 40. *In ore illius*, vel, *illorum*.] Syr. Id est, omnium. *Vociferabunt*, vel, *laudabunt te.*] Syr. Id est, voce magna, ut Levitæ in templo canentes. *Protegis*, vel, *habitas super eos.*] Sicut in Isa. 31. *Ut aves volantes*, & ut Benjamin (in cujus portione erat templum) *habebat securus*, Deut. 33. *Latentur*, vel, *robusti sint in te.*] Syr. Letitia Psalmorum templi corroborat animum.

Sect. 12. *Ex Arab. in Psal. 5.*
De hereditate.] Arab. MS. *Dirigam*, vel, *astabo directè coram te, ut videas me.*] Arab. *Sicut oculi servi ad manum Domini*, وتراني وحراني Arab. *Malus* ٧٢] Vir malus, Gr. Arab. Neb. Rom. id est, in cœlestem hereditatem non intrabit immundus, ut Psal. 15. 1. *Quis habitabit, &c.* [האשומם] Id est, judica illos, Græc. Arab. *Stulti*, vel, *mutantes præcepta tua.*] Miscentes cum illis traditiones varias, Heb. à מוהל in Isa. 1. Arab. *Coronabis illum, seu nos.* [ذالكفوا] Gr. Arab. applicant ad Christum qui est ille justus in Act. 7. Arab. *כללנא כללחנא*

1 *In finem in carminibus, Psalmus David, pro octava.*

PSAL. VI.

2 **D**omine, ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripas me.

3 *Miserere mei Domine quoniam infirmus sum: sana me Domine quoniam conturbata sunt ossa mea.*

4 *Et anima mea turbata est valde: sed tu Domine usquequò?*

5 *Convertere Domine, & eripe animam meam: saluum me fac propter misericordiam tuam.*

6 *Quoniam non est in morte qui memor sit*

tui: in inferno autem quis confitebitur tibi?

7 *Laboravi in gemitu meo, lavabo per singulas noctes lectum meum: lacrymis meis stratum meum rigabo.*

8 *Turbatus est à furore oculus meus: inveteravi inter omnes inimicos meos.*

9 *Discedite à me omnes qui operamini iniquitatem: quoniam exaudivit Dominus vocem fletus mei.*

10 *Exaudivit Dominus deprecationem meam, Dominus orationem meam suscepit.*

11 *Erubescant, & conturbentur vehementer omnes inimici mei: convertantur & erubescant valde velociter.*

Sect. 1. *Ex R. David in Psal. 6.*

In octavum diem.] Diem circumcisionis, Deraſh. Non est in Cod. Cremon. Hunc Psalmum loquutus est David de ægritudine sua, & de omni viro in ægritudine, velut formam precessionis, Dicunt nonnulli quod de Israël in captivitate dicitur, *על גלוי* *Quousque?*] Vel quando erit mihi requies. Chald. *Anima mea etiam conturbata est valde.*] Cum timore mortis. *Revertere Domine.*] Ab ira tua. *לוא*] Toar, licet sit cum Pathac. *Salva me.*] à morte. *Propter misericordiam tuam.*] Non propter justitiam meam, nam peccavi, *חייב*. *Singulis noctibus facio ut natet lectus meus.*] Dicit, *Noctibus*, tunc enim ægritudo gravissima est. Vel, quoniam tunc homines dormiunt, ut non audirent eum fientem. *מי יורה*] Quia corpus descendit ad sepulchrum, ut lapis, & non laudat Deum. Cod. Cremon. *Recedite à me omnes qui operamini improbitatem.*] Hoc dicit in ægritudine sua, per Spiritum Prophetiæ, prævidens restorationem suam. *Dominus accipiet orationem meam.*] Hoc tempore, & in posterum, sicut antè fecit. *Pudore afficiantur omnes inimici mei.*] Sicut, afficiantur pudore, post restorationem meam, quoniam mortem meam expectabant. *Revertant.*] Et pacem quarant mecum.

Sect. 2. *Ex Ab. Ezra in Psal. 6.*

Sheminith.] Instrumentum octo chordarum, vel, Canticum octo tonorum. David composuit

hunc Psalmum, quando liberatus erat à morbo suo: vel, de Israël in captivitate, qui est sicut ægrotus, *כמו חולי*] Cum Pathac, ut ait, R. Mosheh, sicut *נשאר* pro *נשארתי* in Ezech. 9. *Ossa mea.*] Quæ sunt fundamenta corporis, & dicit, *Sunt turbata*, quasi sensum habuissent, & ponit *ossa*, pro toto corpore, & in proximo versum mentionem facit *anima*, quæ in corpore turbatur. *Quousque.*] Aspicias, & non sanabis me. *Quis gratias agat?*] Id est, palam, *בגלוי* & cum aliis. *In sepulchro.*] Captivitate, R. Sol. *אשוח*] Id est, *ארוץ* in Targum. R. David. *Lavo cum lacrymis.*] Denotat dolores captivitatis. Lament. 3. 48. *Oculus meus stillat lacrymas, &c.* R. Sol. *Ex invidia.*] Quando video inimicos gaudentes in mea ægritudine. *עשש*] à *עש* tinea consumens. *Propter inimicos.*] Qui aperiunt os suum in contumeliis, Lam. 3. 46. quibus dicit David. *Discedite à me.*] Per Spiritum prævidet restorationem suam à morbo ejus, sicut Jonah, in Jon. 2. *Adhuc addam videre, &c.* *Accipiet orationem.*] Instar holocausti. *Turbentur.*] Respondet ad illud, *Ego sum turbatus.*

Sect. 3. *Ex Midrash Tillin. in Psal. 6.*

Sheminith.] Præceptum circumcisionis est octavum, David dixit, Psal. 119. *Septem vicibus laudabo te;* Id est, ter fecit orationes, legit שמע קריאת, & bis benedicit cibo, ומברך שתי פעמים, R. Abni in nom. R. Nehem. Ecce 7. & circumcisio est

est octavum, in Isa. 5. *Quia non est statutum*, לבלי חק Circumcisionis ideo descendunt in Gehennam, R. Meir. Vel, *super Sheminith*.] Id est, octo regna, Babel, & Chaldeos, Medos, & Persas, Javan, & Macedon, Edom, & Ishmael, & Ecce octo in Imagine, Dan. 2. Manus & brachia duæ, viscera & ירכתיו duæ, שקדיו duæ, Pedes duæ. Ecce octo, R. Ibo. *Non in ira tuâ*.] Licet in Prov. 3. dictum est, *Beatus est vir quem castigas*, tamen ne sit in ira; *funde iram super Gentibus*, &c. Jer. 10. sicut rex qui jurat transitorium gladium super collo filii, mittitque in vaginam, & sic transit in vagina sine nocumento filii, & tamen implet juramentum, R. Eleazar. *Infirmatus sum*.] Sicut homo à latronibus vulneratus, sic Israel à Gentibus terræ subjugatus est, & oppressus. *Turbata est vehementer*.] Propè ad mortem, tu es medicus; sana me subito, ne moriar. *Confunduntur*.] Ostendit Deus hortum Edenis impiis, ut videant eum, non ut intrent: sic deridet eos Deus, & confunduntur. *Non in furore*.] Quia furor regis est ut nuntii mortis, & furorem Dei nemo potest sustinere. *Lectum meum*.] Uxorem ejus dormientem à latere, אשתו ישונה אצלו, quam non cognovit, licet purificata erat.

Sect. 4. Ex R. Obad. Gaon in Psal. 6.

Precatur ne peccatum sit causa יגרו cadendi in manum Saul. *In ira*.] Propter peccatum patrum. *Furore*.] Propter peccatum generationis presentis. *Anima mea*.] Facultates animales. *Os*.] Naturales. *In sepulchro*.] Correctionum, sicut Psal. 116. *Dolores inferni*. *Invidia*.] Propter gaudium inimicorum. צוררו] Sunt illi qui addunt afflictioni meæ, sicut Rabboth ר' ר' dicunt, Bos cadit, & multi sunt qui occidunt eum. *Fletus*.] Portæ lachrymarum non sunt clausæ.

Sect. 5. Ex R. Sol. in Psal. 6.

Debilis.] Sic Neh. 4. 2. *Debiles Judæi*. אשחא à שחיו & שחיו abominatio, vel, à שחיו Ezech. 47. 7. *Menachem*. *Revertentur*.] In hac vita preces faciunt Idolis, & quando luunt pœnas in Gehenna, revertuntur ad Deum verum, sed non exaudiet illos, quia faciebant illum כשפילה accessarium: sic in Judic. 10. *Ite ad Deos patrum; surgant, & salvos vos faciant*, R. Samuel bar Nachmani in Midrash Tillin.

Sect. 6. Ex Cald. in Psal. 6.

Sheminith.] 8. chordarum נמיני Ab. Ezra.

Sect. 7. Ex Masora in Psal. 6.

Revertas.] Id est, captivitatem שובה, quinque sunt cum accentu in ultima, in Psal. 127. 4. *Converte captivitatem nostram*.

Sect. 8. Ex Al. Auth. in Psal. 6.

Psalmus super Sheminith, vel, *Octavam*.] Id est,

octavam ætatem mundi, S. Aug. Vel, Diem octavum: nec mirandū, quia in fine Psalmi est gaudium de Resurrectione, licet tristitia stet in porta: sic antiqui patres. Hic Psalmus precatio est propter liberationem. *Sana me Jehovia*.] Vel, *remitte manus tuas super me. Nam infirmus sum*.] 1. Caus. movens, vel, 1. Diversi. *Quousque*.] Manebo in hac ægritudine? *In morte nulla est recordatio tui*.] Cum laude. Idcirco Christus resurrexit è mortuis propter justificationem nostram, ut Deum laudibus extolleremus, 2 Caus. v. 5. *Defatigatus sum ingemiscendo*.] *Ingemiscerat Christus*, Joh. 11. in re Lazari, &c. 3. Caus. v. 6. *Ira*.] Suâ, an Dei, S. Aug. *Recedite omnes qui operamini iniquitatem*.] Pharisei. vers. 8. 10. 1. eff. vel, separabuntur à justis impii cum judicii dies venerit, S. Aug. *Vocem fletus mei*.] Idcirco lacrymæ vocem habent æquæ ac orationes, v. 9. *Christus flevit pro Lazaro*, Joh. 11.

Sect. 9. Ex Ital. in Psal. 6.

Super octavam.] Id est, postulare misericordiam, quia mandavit populum numerari contra legem, Exod. 30. sine pecunia ibi assignata, A. M. Glossa. Vel, octava est tonus altissimus in musica, Ital.

Sect. 10. Ex Gr. Vulg. in Psal. 6.

Qui memor sit, ὁ μνημονεύων. Sep. Vulg. *Inveteravi*.] ἐπαλαιώθην, Gr. inveterascit oculus, vel, ut cura facit canos. *Quis confitebitur*.] Peccata sua in sepulchro, ibi est nulla remissio. עתק] Vetus, in Isa. 23. *Vestitum veterem*, idem.

Sect. 11. Ex Syr. in Psal. 6. Davidis S. M.

Ut natet, vel, liquefacio.] Lectum meum cum lacrymis meis. Vel, *Cogito super lectum meum, & spondam meam liquefacio*.] Cogito de peccato meo, & perturbatio lacrymas meas efficit, Syr. צבעת, Heb. אשחא à שחיו, sic Amos 4. 13. *Quæ sit cogitatio ejus, &c.* Propter dolorem, vel, indignationem.] Syr. רוגזת, Id est, indignationem inimicorum meorum, Heb. נעם velut in Job 5. Prov. 27. *Ira gravis est, &c.* [Obfer. Ira hominis, multo magis Dei, est intolerabilis.]

Sect. 12. Ex Arab. in Psal. 6. Davidis S. M.

Nec instruas me in furore.] Sed in mansuetudine, Arab. توپيني هوذبني est eadem vox in Psal. 2. in Arab. supplicatio pro peccato, Arab MS. *Liquefacio*.] Metaphora à sole res duras liquefaciente, Nebi-ensis אמסה. *Contristata, vel, scissa est anima mea*.] Arab. وفتشتي جبرحت وفتشتي غوزعت, sic Psal. 42. *Ut occisio in ossibus meis, &c.* Redeant.] Retrocedant, & in terram cadant, Arab. وينصرعوا.

1 Psalmus David, quem cantavit Domino pro-
verbis Chusi filii Jemini, 2 Reg. 10.

PSALM. VII.

2 Domine Deus meus in te speravi: salvum
me fac ex omnibus persequentibus me, &
libera me.

3 Ne quando rapiat ut leo animam meam,
dum non est qui redimat, neque qui salvum
faciat.

4 Domine Deus meus si feci istud, si est ini-
quitas in manibus meis.

5 Si reddidi retribuentibus mihi mala, deci-
dam meritò ab inimicis meis inanis.

6 Per-

6 Persequatur inimicus animam meam, & comprehendat, & conculcet in terra vitam meam, & gloriam meam in pulverem deducat.

7 Exurge Domine in ira tua: & exaltare in finibus inimicorum meorum.

8 Et exurge Domine Deus meus in precepto quod mandasti: & synagoga populorum circumdabit te.

Et propter hanc in altum regredere: Dominus iudicat populos.

9 Iudica me Domine secundum iustitiam meam, & secundum innocentiam meam super me.

10 Consumetur nequitia peccatorum, & diriges iustum, scrutans corda & renes Deus.

11 Fustum adiutorium meum à Domino,

qui salvos facit rectos corde.

12 Deus iudex iustus, fortis, & patiens, numquid irascitur per singulos dies?

13 Nisi conversi fueritis, gladium suum vibrabit: arcum suum tetendit, & paravit illum.

14 Et in eo paravit vasa mortis, sagittas suas ardentibus effecit.

15 Ecce parturit iniustitiam: concepit dolorem, & peperit iniquitatem:

16 Lacum aperuit, & effodit eum: & incidit in foveam, quam fecit.

17 Convertetur dolor ejus in caput ejus: & in verticem ipsius iniquitas ejus descendet.

18 Confitebor Domino secundum iustitiam ejus: & psallam nomini Domini altissimi.

Sect. 1. Ex R. David in Psal. 7.

S Higgsaion.] Supra dixi quod species est soni, sic in precatore Habac. In Sigionoth, cap. 3. De verbis Cush.] Vel, Cis, id est, Saul, filii Cis, ex tribu Benjamin: & appellatur Cush, Vau pro Jod, quod frequens est. Vel, Æthiopem significat; nam sicut ille cutem non mutat, ita neque Saul odium ejus in Davidem, דרש. Cald. Par. בר כיש & appellatur Cush, non Saul, secundum nomen ejus, secundum illud in Eccles. 10. 20. Regi ne maledicito in cogitatione tua, Derash. Vir sapiens autem ille magnus, R. Abraham Aben Ezra hoc rejicit de Saul; ait enim, quomodo dici potest de uncto Domini, parturit iniquitatem? huic autem talis responsio potest fieri, quod David idem dicit coram Saul, Improbitas exiit ab improbo, & Dominus me vindicet à te, in 1 Sam. 24. 13. & dicit, De verbis, vel, rebus Saul; David enim res multas habuit cum Saul, qui sæpe quæsit ad occidendum eum. Non est in Cod. Cremon. Ab omnibus persequentibus me.] Qui sunt cum Saul. Si feci hoc.] Quod ille facit mihi. Si sit iniquitas in manu mea.] Id est, si cum manu mea violentia usus sim in aliquem. Colenti pacem mecum.] Sicut Saul mihi malum rependit, qui pacem cum eo colebam, gener ejus eram qui prælia sua pugnabam. Eripui eum qui immerito erat inimicus meus.] Id est, Saulem eripuit ab Abithai, qui dixit in 1 Sam. 26. 8. percutiam eum hasta usque ad terram. Persequatur inimicus meus animam meam.] Vox hæc ירדו est à duabus formis composita, Cal & Dagesh, & sensus est, persequatur me ipse, & alios faciat me persequi: & dicit, animam meam, vel, vitam: Saul enim non quærebat Davidem in carcerem committere, sed eum trucidare. Honorem meum in pulvere.] Id est, animam meam in pulvere: similitudo est, sicut in Psal. 119. 25. Anima mea pulveri adhæret, vel, in cogitationibus inimici qui cogitavit Davidem virum improbitatis fuisse, & quod anima ejus periret. Propter indignationem inimicorum meorum, vel, in indignationibus super inimicos meos.] Id est, ad perdendum eos in indignatione tua. In iudicio.] Id est, in iudicio regni quod præcepisti המלכה Congregatio populi.] Id est, duodecim Tribus, sic in Gen. 28. 3. Isaac ait Jacobo, Esto multitudo populi, & dicit, Congregatio, erant enim Patris unius; & si de nationibus mundi hæc loquatur, non di-

ceret congregatio, nam multæ sunt congregationes nationum. Nam congregatio populi circumdat te.] Dicit, te; David enim inunctus erat per os Domini, & qui eum circumdabant ad capiendum, quasi Deum circumdabant: sic in Zach. 2. 8. Qui tangit vos tangit pupillam oculi mei. Propter eos idcirco in altum revertere.] Ad triumphandum, vel, totum hoc similitudo est: quando enim Deus peccatum remittit, quasi descendere dicitur; quando autem peccatores supplicii afficit, in altum ascendere, ad thronum ejus iudicii, velut in Exod. 15. 1. gloriosè triumphavit, vel, in altum, quando perditus erat Pharaoh. Dominus iudicabit populum.] Populum Israël; & dicit, iudicabit, quoniam nullam causam eis dedisset David cur eum persequerentur. Deficiat, vel, Malum improborum consumat eos.] Precatur tantum in improbos Israël, multi enim Israël Davidem diligebant, in 1 Sam. 18. 16. Stabilito iustum.] Hoc de seipso loquitur, & de illis Israelitis qui cum illo erant. Explorat cor & renes.] Multi enim iusti esse videntur, & non sunt. Clypeus meus in Deum est, qui salutem dabit rectis corde.] Fiduciam habeo quod eis salutem dabit æquè ac mihi: vox יי hunc sensum confirmat. Deus iudicat iustos, & Deus iudicat iratum quotidie.] Vox iudicat bis repetenda est secundum morem, & dicit, iratum, intelligens Saulem, qui Deum contempsit, & Davidem persequutus est, quanquam cognovit quod à Deo inunctus erat; & porro quoniam David innocens erat, & quoniam iuravit quod non amplius persequeretur eum, persequeretur tamen, idcirco vocatur, וי י Si vertat, vel, quoniam non vertet.] Hic versus cum priori cohæret, idcirco Deus eum iudicat. Quoniam.] ונא sumitur pro כי, sic in Num. 36. 4. Cum erit iubilans, vel, quoniam erit. Gladium suum acuet.] Ad occidendum me. Etiam paravit in eum instrumenta lethifera.] Id est, Saul paravit pro seipso, & aliis qui me persequuntur, instrumenta ad occidendum me. Aptat sagittas suas propter persequentes.] Propter persequentes me cum illo, sic in Gen. 31. 26. persequutus es me, idem, & ego semper sum quasi sub periculo arcus. Vel, Pro seipso.] Id est, ad occidendum seipsum, quanquam intendit eas contra me. Seipso.] וי sic in Dan. 9. 26. sed non pro seipso. Non est in Cod. Cremon. Concipit.] In cogitatione. Parit.] In opere. Cecidit in foveam quam fecit.] Hic præ-

prædicit per spiritum Prophetiæ; quod Saul per gladium cadet.

Sect. 2. Ex Ab. Ezra in Psal. 7.

Sigaion.] Est species toni, sicut Hispani in initio post ordinem Psalmi scribunt tonum notum, vel, canticum de variis rebus in quas rapta erat affectio Davidis, ut Prov. 5. 19. אֶרְשָׁנָה, *Erra in amore ejus.* *Cush.*] Erat Judæus nomine Cush, שמו כוש ex Benjamin ortus, non erat Saul. חסרתי] Verbum præteriti, & est semper cum Beth. *Non est eripiens.*] Nisi tu solus. *Si hoc feci.*] Rapere ut Leo. שולמי] In Cal. cum Dagesh. *In manibus.*] Quia cum manibus homo unus occidit alterum. *Gloriam meam.*] Animam, vitam, ut Gen. 49. 6. *Anima mea gloria mea.* *In pulvere.*] Ignominiosa afflictione, ut Psal. 119. 25. *Hæret anima mea ad pulverem.* *Selah.*] Id est, fiat in veritate, באתם. *In iudicio quod præcepisti.*] Dare mihi regnum Jehud, R. Moshe. Hachohen. *Quando congregatio populorum circumdabit te.*] Id est, ad capiendum me, & dicit, *Te*, quia quod factum erat Davidi, erat contra Dominum. *Populorum.*] Gentium, הגוים, vel, Judæorum. *Super eam eleva te ipsum.*] Ad faciendum pro me iudicium super populos, *leva te ipsum ad cælos*, & sede super thronum, ut sequitur in versu sequente. *Probat corda.*] Tu solus nosti quis est justus, & quis est injustus, ideoque *judica* populum. Vel, אלה est pro אלה, ut in 2 Sam. 23. אלה להרפה. *Deus irascitur cum impio--- si non convertet.*] A peccato. *Acuet gladium suum.*] Acuit impius ferrum contra seipsum. *Præparavit pro seipso.*] לו לעצמו, sic Ezech. 34. 2. *Pascunt seipso.*] Unusquisque persecutorum præparavit sibi sagittas.] Id est, ad vulnerandum seipsum, לו sumitur iterum à priori versu, sicut לו in Prov. 30. 2, 3. *Destructio tua est à teipso*, Hos. 13.] Vel, *Præparat sagittas cum ardentibus.*] Cum carbonibus. רלקי Vel, pro iis qui sunt socii, & servi mei sequentes me. *Falsitatem peperit.*] Fallitur in spe sua quam habet alios destruendi. *Descendet.*] Decreta descendunt de cælo, ideo addit, *Canam nomini tuo, o altissimi*, ut in Ruth. 3. לך. *Quomodo res cadet?*

Sect. 3. Ex Midrash Tillin in Psal. 7.

Sigaion.] Id est, error Davidis, quia maledixit adversariis ejus, & Saul uncto Domini, dicendo in priori Psalmo, *Confundantur inimici*, &c. & tamen scriptura dicit, *Ne maledicas Regi*, &c. Eccles. 10. Nota tamen quod maledictio Davidis venit super Saul, 1 Sam. 26. *Venit dies ejus, peribit in bello*, &c. R. Jehud. In nom. R. Levi. [Nova lex dicit, Ignoratis cujus spiritus estis, Luc. 9.] *Cecinit.*] Erat שגיון error ejus in casu inimici latari contra præceptum, Pro. 24. *Ne lateris in lapsu inimici*, &c. *Super verbis Cush Benjamin.*] Id est, verba Jonathanis ad Saulem, ne persequeretur Davidem, & appellatur Cush, vel, Cis; id est, filius Cis, & dixit Saul, *Excitavit filius meus servum meum insidiari*, 1 Sam. 22. R. Hananah Papa. Vel, Super prædicta verba Saulis. *Non est liberans.*] Non est unus qui coram Saule partes meas tuetur. *Qui compensat mihi malum.*] Id est, aliquis de Israël. *Adversarios.*] De Gentibus. *Gloriam meam.*] Regnum. *Quod præcepisti.*] In 1 Sam. 20. *Requiret Dominus de manu inimicorum Davidis*, & Psal. 35. 1. *Contende cum illis qui contendunt tecum.* *Revertere in altum.*] Et derideas

populos qui circumdant te, ut in Psal. 2. *Qui sedet in cælis deridebit illos*, &c. Vel, *In altum.*] Quia delatores, & mendaces circumdant te, ideo remove tuam præsentiam ab illis in cælos. צדיק & שוב sunt hic ejusdem sensus. *Deus irascitur omni die.*] Nam postquam sanctuarium erat desolatum, maledictio sequuta est, ros non descendit, nec gustus fructuum, R. Simeon ben Gamaliel, Olivæ, & triticum cessant. R. Simeon ben Eleazar. *Persecutoribus.*] Israël. Vel, *His qui ardent.*] In peccatis, R. Ibo. vel, qui ardere faciunt ignem in Sanctuariis, R. Josi. *In caput suum.*] Exemplum est in Hamane. *Laudabo te.*] Ubi mentionem facit ruinæ impiorum, laus præcedit & sequitur, ut in hoc & Psal. 9. R. Josue ben Levi. Vel, *Super verbis Cush.*] Id est, Israël. quando peccant, sunt sicut *Cushitæ*, Amos 9. *Eripe me.*] Liberatus est David à Saule, Doego, & tandē ab Ahitoph ele, hisce tribus. *Cush.*] Saul luit poenas 5. peccatorum, internecionis Sacerdotū, misericordiæ erga Amalec, inobediētiæ, &c.

Sect. 4. Ex R. Obad Gaon in Psal. 7.

Delicia David.] שגיון sicut שגיון in Psal. 119. *Cush.*] Homo de Benjamin, qui accusavit David ante Saul, quasi hostis Saul & Israel evasisset in bello cum ejus consensu & adjumento. *Hoc si feci.*] De quo ego accusatus sum. *Pacifico.*] Saul, qui tunc erat in pace cum David. *Adversario.*] In bello. *Sine causa.*] Præter morem belli. *Judicium.*] Per manus Samuel. Dixisti quod ero Rex. *Et congregationem populorum.*] Id est, surge super istum cæcum populorum qui congregant contra tuum populum עליה. *Consumet.*] יגמר impietas eorum consumet eos. *Et Deus provocantem.*] ווע id est, judicat illum qui provocat Deum. *Gladium ejus.*] Id est, impii, של רשע. *Arcum ejus.*] Dicit, *ejus*, scil. quem præparavit contra alios. *Propter persecutores.*] Id est, dare in manum eorum qui persequentur impium. *Super caput ejus.*] De cælis descendet.

Sect. 5. Ex R. Sol. in Psal. 7.

Sigaion.] Vel, de errore, quod gavisus est de morte Saulis, שגיון ר'ל. Vel, quando scidit alam vestimenti Saulis, tunc enim percussit eum cor ejus, vel, est nomen instrumenti, Menachem. Vel, de errore ejus, quia desideravit ut caderet in manus hostis ejus, ne periret semen ejus propter suum peccatum, ר'ל בשגיון. *Cush.*] Saul, Cushי במעשיו in operibus suis. *Si reddidi malum illi qui reddidit mihi malum.*] Sauli. *Sine causa erat inimicus.*] Quem potui, & nolui occidere. *Surge in ira tua.*] Contra Ishbubenob, & fratres suos, & Philistæos. *Si congregatio populorum circumdabit te.*] Ad quærendum contra me auxilium. עליה Id est, supra eam reverte in altum in cælos, & ne audias eam. Vel, *reverte*, id est, ostende manum tuam esse altam. *Si non revertat.*] Impius ab impietate suâ. *Acuet ferrum.*] Deus benedictus. *Parturit mendacium.*] Paraboia est, Quicquid genuit mendaciū, dispellit maledictio. פתחא נסבא כל מה דמוליד שקר In MS. Rasi Comment. sic in Psal. 55. פתחא in lingua Aram est maledictio, in R. Sol. ibidem.

Sect. 6. Ex Cald. in Psal. 7.

Si hoc feci.] Si feci hunc Psalmum ex prava dispositione, vel, vindicta in Saul, Shiratha hada. *Selah.*] לעלמין in æternum, ut in Syriac. *Si non convertet.*] Ad timorem Dei. *Contra persecutores.*] Justi. ד יחבל

[יחבל] Id est, unusquisque persecutorum concipit iniquitatem in corde.

Sect. 7. *Ex Masora in Psal. 7.*

De verbis. Decem sunt in Scripturis, 2 Sam. 3. 8. Propter verba Ishbosheth, 2 Reg. 22. 13. Inquisitionem facite de verbis, &c. De Josia, duo sunt illic, & in Paralipom. semper est על דברי, sed unicus est אל 2 Chron. 35. 22. Josia non reversus est propter verba Neco. Rapiens. Duo sunt, Lament. 5. 8. Non est qui eripiat, &c. Propter, vel, super illam. עליה Id est, ad conculcandam congregationem istam. Tria sunt, 2 Sam. 13. 18. Super ipsam tunicam, &c. Job 31. 10. Alii incurvent sese super ipsam. Clypeus meus est in Domino, &c. Judex. שופט, sex plenè. [ולטוש] Duo plenè. כצדקו Non iterum reperitur, & unus est בצדקו

Sect. 8. *Ex Al. Auth. in Psal. 7.*

Shiggaion. Vel, erratio, Davidis; vel, error Davidis, αἰώνια, Gr. Chrysost. De verbis Cush Benjaminite. Saul, vel, Shimei, qui in calumniis suis potius Cushitis, vel, Æthiopibus, αἰθίοπες, Chrysost. Gr. quàm Israelitis similes erant, Vide in Jer. 13. 22. An mutare potest Æthiops cutem suam? Rasi, vel, de Absalomo filio dextræ, בן ימין id est, à Davide dilecto. Basil. τὸς δεξιᾶς. precatur propter liberationem ab Absolomo. Vel, De verbis Cushi. Id est, Cushi amico Davidis, S. Aug. 2 Sam. 15. qui erat de civitate quadam in Tribu Benjamin, Josh. 16. 2. הארכי. Ne dilaceret me--- Absolom, vel, Shimei, sine misericordia, 1. Caus. impuls. Domine Deus mi, si hoc fecerim. V. 3. si vir sanguinis fuerim, secundum accusationem Shimei, in 2 Sam. 16. 7. Caus. 2. Si rependerim malum rependenti malum mihi. Sauli, Gr. 3. Caus. Rasi. In iudicio quod precepisti. Temporibus præteritis quando in afflictione fui, Caus. 4. ver. 6. Congregatio populi, Tribus Jehudæ, circumdabit te. Cum laudibus propter liberationem meam. Vel, convertet ad te per poenitentiam, quando vident peccatores poenas luentes. Basil. 5. Caus. Vel, congregatio credentium, sive, persequentium Christi, S. Aug. In altum. In cælum ascendit Christus, S. Aug. Dominus judicabit populum. In die magno, idcirco Domine libera me, 6. Caus. v. 8. Deficiat quaso improborum conjuratorum contra me improbitas. Ut semel quiescam in regno meo antequam moriar, ut in Psal. 39. 7. Caus. v. 9. Deus nonne iratus est cum improbo? ὁ θεὸς ὀργισθεὶς, Basil. Heb. אל. Gladium suum acuet. Deus perdet eum, 8. Caus. Nam ecce parturit iniquitatem. Id est, improbus. Contra persequutores. Vel, quisque fervidorum persequentium. Aptavit sagittas suas. Contra nos. Vel, Rebus ardentibus. Id est, ignita Dei sagitta, S. Aug. cadunt in materiem aridam, & igni combustibilem, non in diamantem, vel petram aliam perduram, Basil. In eam ipse cadet. Nam Achitophel seipsum suspendebat, & Absolomus in foveam dejectus erat, v. 15, 16. 1. eff. 2. eff. vers. 17.

Sect. 9. *Ex Ital. &c. in Psal. 7.*

Shigaion. Principium cantici vulgaris, Ital. Vel,

Ignorantia, quia erat causa mortis Sacerdotum, Gloss. A. M. Cush. Vel, Æthiopis, A. M. Vulg. Cusi. A. M. Emman. Coll. Cantab. Vel, est Cis, pater Saulis, Ital. Vel, Purgatio Davidis. Hisp. sic חטא est peccatum & purificatio in Psal. 51. In pulvere. Mortis & ignominia, Ital. Contra persequutores. Meos, Ital. Vel, rebus ardentibus, Vulg. 2. A. M. Basil. He. ut in Isa. 5. Donec vinum inflamat, idem.

Sect. 10. *Ex Gr. Vul. in Psal. 7.*

Decidam merito. Vulg. ante inimicos meos inanis, & dicit, decidam, ut in Prov. Justus cadens ante impium, &c. ἀποπεσοῦμαι, Sept. In finibus. In fines terrarum suarum vicinos terræ Israël, Vulg. Gr. Hostium meorum. Sept. Æthiop. Arab. Vul. Alii, Tuorum hostium. Super eam. Vel, propter, ὑπὲρ, Sept. Vulg. Non iram adducens. Sept. nunquid, Vulg. τοῖς καυνομένοις. Sept. Vulg. ardentibus. Nisi conversi fueritis. Gr. Vulg. Heb. ישוב id est, nisi unusquisque vestrum convertetur.

Sect. 11. *Ex Syr. in Psal. 7.*

Davidis. S. M. De conversione gentium, & confessione Trinitatis, תליותא Paris. edit. אלהים

Si oppressus fuerim inimicum meum immerito. Syr. אלהים אלהים Heb. אלהים אלהים à voce illa in 2 Sam. 2.

21. Accipe tibi exuvias ejus. Selah. Non est in Syr. Attollere super iram, vel, colla inimicorum meorum. Ut Josue, & viri militiæ, Jos. 10. Syr. קרלא. He. בעברות transitus. In altum revertere.

Quando pro me iudicium fecisti, nam in executione iudicii Descendit Deus, Gen. 18. Perfice malum super impios. Syr. אלהים ut in 1 Sam. Incipiens, & perficiens. Deus est justus, & protectio mea adversus. Syr. adversus inimicos meos. על non est in Syr. Non iratus est quotidie. Ar. Syr. אלהים

He. לא ארגו, non servat iram suam, ut Psal. 103. Si non reversus fuerit. אלהים אלהים Syr. id est, ab ira sua sine dubio revertetur, אלהים id est, ut in Prov. 3. Certo derisores deridebit, &c. Preparavit---propter persequentes eum. He. דלקים propter persequentes Deum, Syr. M. אלהים

aut, Propter eos qui ardent, &c. Nempe malitia. Quoniam concipit impietatem. Id est, unusquisque persequentium.

Sect. 12. *Ex Arab. in Psal. 7.*

Si indui manus meas iniquitate. Arab. البشيت

ut Esau man. Decidam ab inimicis sine causa. Ara. سقط ut cadam coram hostibus meis. In indignationem, vel, limites adversariorum. Id est, in terris eorum ostende potentiam tuam, Arab. لقطار

Gr. πείρασος, Heb. עברות in Jer. 22. Congregabuntur ad te. Ad laudandum te quando iudicium pro me fecisti, Arab. Erit Dominus in altissimis. Judicans incolas terræ, Arab. sic in Psal. 68. Judex orphanorum, &c. ألهي ألهي

1 In finem pro torcularibus, Psalmus David.

PSAL. VIII.

2 Domine Dominus noster, quàm admirabile est nomen tuum in universa terra!

Quoniam elevata est magnificentia tua super cælos.

3 Ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem propter inimicos tuos, ut destruas inimicum & ultorem.

4 Quoniam videbo cælos tuos, opera digitorum tuorum: lunam & stellas, quæ tu fundasti.

5 Quid est homo, quòd memor es ejus? aut filius hominis, quoniam visitas eum?

6 Minuisti eum paulò minus ab angelis; gloria & honore coronasti eum.

7 Et constituisti eum super opera manuum tuarum.

8 Omnia subjecisti sub pedibus ejus, oves & boves universas, insuper & pecora campi;

9 Volucres cæli, & pisces maris, qui perambulant semitas maris.

10 Domine Dominus noster, quàm admirabile est nomen tuum in universa terra!

Secl. 1. Ex R. David in Psal. 8.

Super Gittith.] Species est Toni, vel, quando David erat in Gath, hunc Psalmum composuit. Et hic Psalmus facta Dei magna declarat, eumque laudat. *Nomen tuum.*] Id est, tu ipse, & potentia tua. *In universa terra.*] Inhabitata, & deserta. *Posuisti gloriam tuam super cælos.*] Dicit, cælos, nam robur Dei in eis maximè apparet, terra est tantum pusillum cum illis comparata, & per cælos terra gubernatur. *Qui posuisti.*] Futurum tempus pro præterito. *וְהָיָה כִּי תִּבְרָא מִגֹּדֶל כִּי תִּבְרָא* Megor pro præterito. *Ex ore lactentium.*] Initium mirabile in homine postquam venit in mundum in sugendo est, & sicut homo Deum laudat propter opera sua in cælo, & in terra; ita in corpore suo: idcirco dicit, *fundavisti robur*, nam velut fundamentum ædificii initium est, ita sugere initium est divinæ misericordiæ, quæ fecit foramen in ubere instar tenuis fili; non nimis latum, ne dispersum esset lac sine suctu, & nè nimium simul veniret; non angustum nimis, ne labia infantis in sugendo gravata essent: & porro, pro homine Deus ubera posuit, in loco intelligentiæ *וְהָיָה כִּי תִּבְרָא* & non sicut in reliquis creaturis, idcirco ait, *fundavisti robur*; ut ostendat quod omnia per divinum robur veniunt, & non fortuito, velut Athei, Dei inimici, affirmant, de quibus dicit, & *silere facit inimicum & ultorem.* *Ultorem.*] Dicit, *ultorem*, quoniam propter ultionem in Deum ita loquuntur, qui eos suppliciis afficit propter peccata sua; & quanquam bestia sugunt æquè ac homo, tamen solus homo misericordiam potest agnoscere, idcirco dicit, *Ex ore infantium.* Vel, *Fundavisti robur*] Quoniam gradatim post sermonem anima pueri robore magis magisque augeat, A. Ez. Non est in Cod. Cremon. *Cum respicio lunam & stellas.*] Non mentionem facit *Solis*, aiunt nonnulli, quoniam hic Psalmus in nocte compositus erat, vel, quoniam in die Sol tantum videtur, in nocte autem magnus exercitus cæli, cujus potius mentionem facit. Alii dicunt, quòd per cælos intelligit Solem. *Quid est homo?*] Id est, quando video magnas in cælis creaturas, & hominem animadverto, non possum non mirari. *Ut memor esses ejus.*] Per creationem, & acciperes de gloria creaturarum supra, quæ non habent corpora, ut illam ei indueres, & tamen nihil est respectu corporum cælestium. *Quod visitares eum?*] Per providentiam. *Gloria & honore.*] Anima rationali per quam in omnes creaturas dominatur. *Opera manuum tuarum.*] Inferiores creaturas, & superiores etiam; hucusque dominatur in eas, quòd stellarum mo-

tionem intelligit. *Omnia posuisti sub pedibus ejus.*] Omnes creaturas inferiores, sic in Gen. 9. 2. *Timor vester, terrorque vester erit omni bestie.* Omnes oves & boves.] Talium creaturarum mentionem facit, quæ simul cum homine crescunt, & propter cibum ejus, & vestimentum sunt, aliisque usus. *צֶרֶף* Aleph absconditum. *Etiâque bestias agri.*] Id est, bestias agrestes quæ simul cum eo non crescunt, & dicit, *Etiâ*, ut ostendat quod per prudentiam ejus potest dominari in eas, etiam aves qui cum eo non sunt in terram, & pisces qui sunt subter eum in mari. *Et transit per semitas marium.*] Id est, per prudentiam ejus in navibus per maria transit, eosque capit, & ita Psalmista vertit, Deumque laudat propter potentiam ejus datam homini qui res tam pusilla est.

Secl. 2. Ex Ab. Ezra in Psal. 8.

Gittith.] Instrumentum in manibus Obed Edom. Githai Levitæ. R. Mosh. vel, isti familiæ genealogizatum. R. Mosh. vel, Psalmus erat traditus familiæ ejus, ut Jeduthanti; vel, Canticum cujus principium est Gittith, in honorem; sed vani homines exponunt de torculari. *Dominus noster.*] Homo non habet alium Dominum nisi Deum, sed est Dominus omnium Dei operum, Gen. 1. *Ex ore infantium.*] Est miraculum quomodo vivunt, nutriuntur, & crescunt, qui loqui non possunt, R. Mosh. Vel, quando incipiunt infantes loqui, *וְהָיָה כִּי תִּבְרָא* ore glorificant Deum, quod non faciunt reliquæ creaturæ. *Propter inimicos.*] Atheos, qui negant Deum, & faciunt suam vindictam, si possint, in omnes qui credunt Deo, sed ore infantium obturantur eorum ora. *Opus manuum tuarum.*] Digni sunt decem, & Sphæræ sunt decem, ideoque more hominum dicit, opus digitorum; quia notum est, quod duo magna luminaria, & quinque planetæ habent septem mansiones, & octava est propter exercitum stellarum, magnum habentem motum ab oriente ad occidentem, & nona est cælum stellarum, & decima est thronus gloriæ. *Luna & stelle.*] Non facit mentionem Solis, quia dicit, *quando aspicio cælos*, sed non potest quis intueri Solem, sicut Lunam & Stellas, vel, *וְהָיָה כִּי תִּבְרָא*, id est, Sol. *Quid est homo?*] In comparatione ad cælos, in quibus sunt creaturæ plus gloriosæ, nam luna & 11. stellæ sunt sicut punctum in circulo cælesti, & tota terra est sicut punctum ad cælos, & homo est sicut punctum ad terram. *Inferiorem Angelis.*] In corpore suo. *Cum gloria.*] In anima. *Sub pedibus.*] Id est, metalla, & plantas, &c. *Oves & boves.*] Pro cibo & vestitu. *Bestias agri.*] Ad equitandum super illas, & addit proximò, *volucres*

in cœlo de suprâ, piscēsque infrâ. *Et quicquid trans-*
it.] Naves quas fecit homo in sapientia sua ad trans-
eundum in mari: & mentionem facit *navium* post pis-
ces, quia in navibus capiunt pisces.

Sect. 3. *Ex Mid. Tillin in Psal. 8.*

Super Gittith.] Quando venit Gog, & omnes
prophetae vident torcularia, in Joel 3. *Torcularia ex-*
uberant, &c. Isa. 27. *Vinea vini optimi, &c.* Asaph,
Psal. 80. David, in Psal. 8. *Super Gittith.* Per quatuor
similitudines illustratur Redemptio; Vindemiæ, in O-
bad. *Si veniant vindemiantes, &c.* Messis, Joel 3.
Messis maturescit, &c. Parturientis, Mic. 5. *Usque*
ad tempus parturientis. Aromatum, Cant. 8. ult. *Super*
montibus Aromatum. *Quid est homo?*] Sic di-
cunt Angeli, *Quid est homo?* ut dignus sit tanta sapi-
entiâ, sicut in Gen. 2. *Dedit nomina omni bestia, &c.*
& ut habitaret Deus inter homines in tabernaculo, da-
rétque illis legem. *Ex ore infantium.*] Quando lex
erat data, parvuli qui erant sine peccatis, respondebant
ad singula, Non, vel, Etiam. *Potentiam.*] Id est, le-
gem. עוללים] Sunt illi qui non adhuc vident lu-
cem, Job 3. ויונקו] Sunt extra uterum matris, R.
Josi. *Homo.*] Abraham, sicut Gen. 19. *Recolit Deus*
Abraham. *Filius hominis.*] Isaac, ut in Gen. 21.
Visitavit Dominus Saram, Isaaci matrem. *Minorem*
Angelis,] Jacob, Gen. 32. & Hos. 12. *Coro-*
nasti.] Moysen cum gloria vultus splendentis, Exod.
34. *Dominum dedisti.*] Josuæ, qui habuit Domi-
nium solis, Jos. 10. *Sub pedibus.*] Davidis, Psal. 18.
Sicut pulvis terra. *Bestias agri.*] Sicut Daniel, in
antro leonum. *Aves cœlorum.*] Corvi alebant Eli-
am, 1 Reg. 17. *Pisces maris.*] Jonah fuit in visceri-
bus Leviathan. *Transseuntes semitas maris.*] Israe-
litæ in mari rubro, Exod. 14.

Sect. 4. *Ex R. Obad. Gaon, in Psal. 8.*

In hoc Psalmo precatur, ut faciat differentiam ali-
quam inter Israel, & terram aliorum populum ארץ
נ'ע'י, sicut Moyses, in Exod. 33. *Dominus noster.*] *Specialiter.* *Infantium.*] In tempore conceptionis.
Cessare facere inimicum.] Quando vidit differentiam
prædictam. *Quid est homo?*] Sine cognitione, &
moribus, est respectu cœlorum res contemptibilis.
Transseuntes?] עובר, quid est homo, ut queat transire
vias maris?

Sect. 5. *Ex R. Sol. in Psal. 8.*

Super, vel, ad Gittith.] Obed Edom, ex Gittim
civitate in Juda, Neh. 11. 33. Ab. Ezra. Vel, super
instrumenta à Gittæis artificibus peritis fabricata.
Vel, de torculari in quo Edom calcatur à Deo solo, ut
Isa. 63. גתות אמרו ר'ז'ל על אדום עתידה לירדך בגת
לידך; sed materia Psalmi non huc tendit, MS.
R. Sol. & Venet. *Parvulorum.*] Levitarum in tem-
plo cantorum, מפי הלויים, ubi habitationem tuam
in magna humilitate posuisti, quoniam gloria tua est super cœlos. עוללים] Sic dicti à
עוללתי, Job 16. *Pollui cornu meum,* quia parvuli (in
quorum numero erant Levitæ in principio) in pueri-
tia multum inquinantur. *Minorem Angelis, vel,*
Deo.] Josua, filius Nun, erat minor Moysen, qui dictus
est *Deus* Pharaonis, & Josua subjugabat totam terram
Canaan, sub pedibus ejus *Oves, boves, &c.* & Moyses
exiccabat mare rubrum, & Eliah resuscitabat mortuos
Sareptanæ, & Sunamitidos, quibus miraculis paulò mi-
nores erant Angelis, להחיות מרת, Venet. [In MS. R.

Sol. מרת, in plurali ob dictos duos resuscitados.]

Sect. 6. *Ex Cald. in Psal. 8.*

Qui transit.] Id est, ipse Leviathan, sicut Psal. 104.
26. Job 41. 32. *Splendere facit post se semitam, &c.*

Sect. 7. *Ex Masora in Psal. 8.*

Domine Dominus noster.] Id est, cui obedire
obligati sumus, sunt 3. Socius hujus in Psal. 8. ult.
Nehem. 10. 29. *Omnia mandata Domini, Domi-*
ni nostri. [Si est Dominus noster, ubi est timor
ejus, Mal. 1.] *Cœlos tuos.*] ד'ש. 3. plenè, Deu-
teronom. 28. 23. *Cœli tui suprâ caput tuum e-*
rant as. Dicit, *Cœli tui,* quia cœli sunt in usum
hominis, Psal. 144. 4, 5. *Inclina cœlos tuos.* Cœli
sunt Domini, & aperit clauditque sicut sibi placue-
rit.

Sect. 8. *Ex Al. Auth. in Psal. 8.*

Psalmus super Gittith.] Vel, De torcularibus, id
est, evangelio quod cor exhilarat, Chrysost. Vel, ec-
clesia, quæ est etiam Area, S. Aug. Vel, יעצור, Chrys.
Gr. Vel, de effusione sanguinis Christi, qui calcatur tor-
cular, Athanas. Vel, torcularia sunt Martyria, S. Aug.
Domine noster, quam excellens est nomen tuum!] No-
men Christi in tota terra, ut Mal. 1. *Ab ortu solis ad*
occasum, Chrysost. 1. Prophet. miraculorum. *Ex*
ore infantium.] Parvulis in Christo, 1 Cor. 3. S. Aug.
Servator noster per similitudinem hoc discipulis ap-
plicat, qui clamabant Hosanna, in Mat. 21. 16. Sicut
per lactentes hic, ita per discipulos illic, Deus in Chri-
sto glorificatus erat, Chrysost. *Statuisti, vel, perfe-*
cisti laudem.] Vel, fundavisti laudem, Gr. Chrysost.
quicquid enim Deus fundat, vel, incipit, perficiet,
Chrysost. 2. Prophet. Vel, *Fundavisti robur super*
os lactentium.] Id est, super fidem, & confessionem
Discipulorum, firmè fundata est Ecclesia, vers. 2. Mat.
16. *Super hanc petram, &c.* Vel, per prædicationem
eorum congregabatur, sicut potentia Dei visa est in
nutritione infantium. *Ut filere faceres inimicum*
& ultorem sui.] Id est, clauderes os Phariseorum, qui
sub prætextu vindiciarum blasphemiarum Christi contra
Deum, Christum persequiebantur, ὡς ἀπὸ πέτρας, Chrysost.
Inimicum.] Populum Judæorum, Chrysost. *Quid*
est homo ut visites eum?] Id est, ut descenderes, &
habitares in natura ejus, quandoquidem in cœlis de-
supra eras, à Divers. v. 4. 3. Prophet. de incarnat.
Fecisti eum, id est, humanam naturam ejus, *Paulis-*
pèr minorem Angelis.] Per mortem, v. 5. 4. Prophet. de
morte, sic in Heb. 2. 9. *Præfecisti eum.*] Id est, naturam
ejus; nam Christus omnia gubernat, ut Deus & homo,
& deponet omnes hostes suos, quanquam adhuc non
subjecti sint, 5. 6. Prophet. de resur. & ascen. *Et*
transit per semitas marium.] Apostolus in 2. ad Heb.
vers. 6. hunc locum applicat homini Christo, mino-
rem Angelis facto in morte ejus, exaltato in resurre-
ctione sua, & regnanti super omnes hostes ejus,
qui sub pedibus ejus ponendi sunt post lapsum homi-
nis peccati, & bestiis assimilantur, &c. verum etiam
est quod per eum homo dominatur. *Et quod transit.*
עובר Id est, Leviathan, cujus regnum est in mari: Tar-
gum. Vel, τὰ ἀναποσβεστέα, id est, naves, & transseun-
tes homines, qui vident Dei mirabilia in profundis,
Chrys.

Sect. 9. *Ex Ital. &c. in Psal. 8.*

Gittith, seu, pressura.] Ang. MS. Reg. & Bodleian.
sicut in torculari, Gal. Vul. Id est, de Christo Rege quæ
vici

vicit per suas passiones, Gloss. in Ang. M. S. *Quid est homo!*] Principaliter de Christo capite, Heb. 2. 6. Ital.

Sect. 10. Ex Gr. Vulg. in Psal. 8.

Ut destruas.] Vulg. καταλύσαι. Sept. vel πάλαι, cessare facis, id est, per ruinam suam. *Aptāsti laudem.*] Sept. vel fundāsti, id est, incepisti, ut fundamentum est initium ædificii, & pueri primò laudabant Christum, Mat. 21. *Qua tu fundavisti.*] In signa stabilia, Sept. Vulg. *Angelis, vel, Deo.*] Θεόν, Gr.

Sect. 11. Ex Syr. in Psal. 8. Davidis, Sy. M. Prophetia de pueris laudantibus Deum in Hosanna, Mat. 21. Paris. edit. *Praparāsti laudem tuam.*] *Ne* S. M. תקנת ut in Matt. 21. in Sy. impressi.

Edit. Dei præparare est perficere. *Infantium, vel, adolescentium.*] Syr. *Quod transi.*

Pisces maris, Sy. M. *וידברתי*

Tibi Domine sit laus.] Sy. M. Non est in Heb.

Sect. 12. Ex Arab. in Psal. 8. Davidis, Arab. M. S.

Perfecisti, vel, præparavi laudem.] Gr. Arab. in ore puerorum, licet pueri isti sunt imperfecti, Arab. *هيكلت*, attamen verbis eorum usus sum in laudibus tuis, ait Psalmista. *Angelis.*] Gr. Arab. dixit *Angelis*, tamen Christus non ἡγήσατο ἀεργαγμὸν, equalitatem ejus cum Deo, Phil. 2. 6, 7. *Quæ transcunt.*] Pisces, Arab. Neb. Rom. *السماك*.

1 In finem pro occultis filiis, Psalmus
David. IX.

2 **C**onfitebor tibi Domine in toto corde meo :
narrabo omnia mirabilia tua.

3 Latabor & exultabo in te : psallam nomini
tuo Altissime.

4 In convertendo inimicum meum retrorsum :
infirmabuntur, & peribunt à facie tua.

5 Quoniam fecisti judicium meum & causam
meam : sedisti super thronum qui judicas justitiam.

6 Increpāsti Gentes, & periit impius : nomen
eorum delēsti in æternum, & in seculum seculi.

7 Inimici defecerunt fraxe in finem, & ci-
vitates eorum destruxisti.

8 Periit memoria eorum cum sonitu : & Do-
minus in æternum permanet.

9 Paravit in judicio thronum suum : & ipse
judicabit orbem terræ in æquitate, judicabit po-
pulos in justitia.

10 Et factus est Dominus refugium pauperi :
adjutor in opportunitatibus, in tribulatione.

11 Et sperent in te qui noverunt nomen tuum :
quoniam non dereliquisti quærentes te Domine.

12 Psallite Domino, qui habitat in Sion : an-
nunciate inter Gentes studia ejus.

13 Quoniam requirens sanguinem eorum re-
cordatus est : non est oblitus clamorem pauperum.

14 Miserere mei Domine : vide humilitatem
meam de inimicis meis.

15 Qui exaltas me de portis mortis, ut annun-
ciem omnes laudationes tuas in portis filie Sion.

16 Exultabo in salutari tuo : infixa sunt gen-
tes in interitu, quem fecerunt.

In laqueo isto, quem absconderunt, comprehen-
sus est pes eorum.

17 Cognoscetur Dominus judicia faciens : in
operibus manuum suarum comprehensus est pec-
cator.

18 Convertantur peccatores in infernum, o-
mnes Gentes quæ obliviscuntur Deum.

19 Quoniam non in finem oblivio erit paupe-
ris : patientia pauperum non peribit in finem.

20 Exurge Domine, non confortetur homo :
judicentur Gentes in conspectu tuo.

21 Constitue Domine Legislatorem super eos :
ut sciant gentes quoniam homines sunt.

Sect. 1. Ex R. David in Psal. 9.

Super *Muth labben.*] Nonnulli dicunt, super mor-
tem Nabalis : sed hoc procul est, nam hic Psalmus
de magno hoste Israelis loquitur ; Nabal autem nul-
lum injuria affecit, nisi seipsum, quia avarus erat. Di-
cunt alii, quod Labben est quasi Ben cum Jod, בן,
& ita vocatur Goliath גוליית, Duellator, qui
venit inter castra, in 1 Sam. 17. 4. Chald. Par. Alii
dicunt, quod Labben erat Ben Musicus, cui traditus
erat hic Psalmus ; cujus fit mentio in 1 Chron. 15. 18.
Adoni abi R. Joseph Cimchi. Et Almoth, quæ scribi-
tur ut una vox, legitur ut duæ : sic פקוד ופיויה
in Isa. 61. 1. *Apertionem custodia, &c.* & dicit Lab-
ben quod inusitatum est, ponens He indicativum
proprio nomini. Si autem cum Sheva fuisset, tunc
ignotum fuisset quod de Ben Musico loquebatur.
Latabor in te.] Quoniam juvenis eram, & Goliath vir

bellicosus, tuo tamen auxilio vici. *Quando inimici
mei vertuntur retrorsum.*] Dicit, vertuntur retror-
sum : Pelisthæi enim videntes quod duellator eorum
mortuus erat, fugiebant, in 1 Sam. 17. 51. *Defen-
disti jus meum, vel, Fecisti judicium meum.*] Ma-
gnus enim erat mirum, cum totus ferro tectus esset,
quod lapis in frontem ejus intraret. *Rectum judi-
cans.*] In Goliath hunc, qui opprobrio affecit exer-
citus Dei viventis. *Increpāsti gentes.*] Pelisthæos,
Chald. גערר absque Beth est in malam partem. *Per-
didisti improbum.*] Hic Goliath est, Chald. O inimi-
ce, consummata sunt vastitates in æternum. Velut
Civitates quas perdidisti, periire nomina sua, ita est
nomen tuum oblitteratum. *Periit cum eis, vel, pe-
riit memoria eorum.*] Cum duplici affixo, ומה & ומה,
unum autem sufficit : sic Exod. 2. Et videbat eum
puerum. *Vel memoria eorum periit : sunt ne illi?*

Non

linguæ, sed לבן, & materia Psalmi non huc respicit, Cod. Venet. non M.S. R. Sol. penes me : non est in Psalmo ne עגו quidem, quod confirmet hunc de Absalomo esse dictum. Vel, *De semine Laban.*] לבן עגו de ruina Edom futura, & deletione feminis Esau & Amaleci, בפסוקתא, ר' ז'ל. Et reperi in Masora, quod עלמות est vocabulum unicum, sicut in Psal. 48. 14. Vel, *de morte Nabal.*] Sed hoc non est rectum transponere vocabula, etiam in hoc Psalmo non fit mentio Nabalis. Cod. Venet. non in M.S. Vel, *de juventute ad albificandum.*] Ad albificanda peccata Israelis, sicut nix; & ad renovandam juventutem ejus, א לבן & א עלם *Juvenis*, 1 Sam. 17. *Improbium.*] Esau. *Omnia mirabilia tua.*] Ultima redemptio est reputata sicut omnia, גאולה אחרונה. *Destruixisti civitates.*] Ut de Esau dicitur, Jer. 49. 13. *Civitates erunt ruina perpetua.* Non est in MS. *Desolationes, vel, Gladii sunt in eternum.*] Id est, asperitas, & inimicitia, quas servat Esau in eternum contra fratrem suum, ut Amos 1. *Sedebit Dominus in eternum.*] Thronus ejus est perfectus post ruinam Amalec, sed כס, scribitur defectivè, Exod. 17. ult. Est in MS. *Pro sanguine.*] Israelis. *Tribulationem meam.*] In captivitate. *Convertentur in infernum.*] Id est, abducentur de Gehenna ad Judicium, & de Judicio revertentur ad infimum inferni ordinem, R. Aba bar Zabdi. שאלה] Omne vocabulum quod caret Lamed in initio, habet He in fine, R. Nehem. *Higgaion Selah.*] Sensus est זאת נהגה [ultimum judicium debet esse continua meditatio.] *Terrorem.*] מורה, mitte in eos, vel מורה novaculam, ut in Ps. 7. 20. *Novacula mercede acceptam, id est, acutam, nempe gladium hostis.* Non est in MS. Vel, *Mitte in eos dejectionem.*] א ירה, Exod. 15. 1. *Dejecit in mare.* Vel, *Pone Dominium in eos.*] א מרות, & מריא Dominus & Jugum.

Sect. 6. *Ex Cald. in Psal. 9.*

Labben.] Goliath, ut in R. David.

Sect. 7. *Ex Masora in Psal. 9.*

Al muth, vel, in mortem.] Duo sunt, Psal. 48. ult. *Ducet nos usque ad mortem. Labben.*] Duo sunt, *Filio dextera mea,* לבן ימיני. *Civitates, vel, hostes.*] Decem in significatione odii, ו לשון רבוי 1 Sam. 28. 16. *Et factus est hostis tuus.*] Psal. 139. 22. *Inimici tui tollunt nomen tuum in vanum:* nota quod ערי sumitur in Masora pro inimicis in hoc Psal. 9. *Intemporalibus.*] עתות, duo plenè, & ירעי quatuor plenè. *Declare.*] דגרו, non habet similem defectivum Jod. אוח.] Quatuor plene in Cethubim, Psal. 106. 26. *Ad faciendum illos cadere.* Psal. 106. 46. *Dedit illis misericordiam.* Est. 9. 22. *Illos dies gaudii, & totus liber Ezræ est similiter plenè excepto uno א' מ' in Nehem. 1. 9. Si ea, &c. אוח. Humilium.*] עניי, quinque sic scripta, sed leguntur עניי, Psal. 10. 12. *Surge Domine, &c. Prov. 3. 34. Deridet derisores, &c. Prov. 14. 21. Qui contemnit proximum suum, &c. Prov. 16. 19. Cum humili:* E contrario duo scribuntur, עניי, humiles, & leguntur עניי, pauperes. Isa. 32. 7. *Instrumenta avari, &c. Psal. 9. 18. Pauperes non erunt obliti, &c. [1. Afflictiones sunt humiliationis causæ. 2. Plerumque quia pauperes, & humiles, ideo oppressi.] Immersi sunt Ethnici.*] Sicut Core, & focii ejus in Abyssum terræ. Duo sunt initium versus. Lament. 2. 9. *Porta ejus immerse sunt.*

Higgaion Selah, vel, solenni sono in altum.] Duo sunt, Psal. 92. 3. *Super solennem sonum cum cithara, לשאלה, non amplius plenè. Ne praevalcat homo.*] יעי, duo sunt defectivè, & unus plenè, Psal. 52. 2. *Qui corroborat se in iniquitate sua.* Dan. 11. 12. *Sed non corroborabitur.* (In quibusdam Codicibus Masoræ est scriptum 3. defectivè, Nota R. Jacob. *Novaculam מורה* non amplius cum He.

Sect. 8. *Ex Al. Auth. in Psal. 9.*

De secretis filii.] Unigeniti, S. Aug. humilis adventus, &c. *Super Muth Labben Psalmus Davidis.*] Vel, νεανιότητος, de juventute, Chryl. à מלך, Vel, de filio mortis, & perditionis, Gr. τοῦ θανάτου, Chryl. Vel, de secretis filii istius, Gr. Nam *mysterium est iniquitatis*, mysterium Anomi, 2 Thess. 2. Vel, de mysterio pietatis, Theodoret, τῶν κρυφίων, Chrylost. Vel, de morte Saulis, qui dictus est filius anni, 1 Sam. 13. *Gratiarum actio propter ruinam Anomi sub typo Goliath. Sedes in solio rectum judicans.*] Id est, destruens eum, & post eum regnans; velut, in Apoc. 20. 8, 9, 10. 1. eff. v. 4. vel. Caus. eff. *O inimice, consummata sunt vastitates.*] Ecclesiam non devastabis amplius, v. 6. *Diaboli frameæ defecerunt,* S. Aug. Vel, *Gladii deficiunt.*] αἱ πομφαίαι, id est, spoliatus es armis, Chryl. *Cum illis, vel, cum sonitu.*] דמיה, ab דומיה, Chryl. μετ' ἡχου, S. Aug. strepitu. *Dominus refugium erit in tempore perturbationis.*] Perturbationis sub eo v. 10, 3. eff. destruct. v. 11. *Nam inquirat propter sanguinem.*] Id est, Martyrum Jesu, 1. Caus. v. 12. *Illaqueatus est in opere manuum suarum.*] v. 16. id est, opere ignominioso quod abscondit, Chryl. *Sion.*] Ecclesia, Chryl. *Higgaion Selah, vel, modulatio est semper.*] φθόγγη αἰ, Chryl. 2. Caus. *Improbi vertentur in infernum.*] In stagnum ignis & sulphuris, in Apoc. 19. 20. *Expectatio pauperum, Sanctorum & Martyrum, non erit oblita.*] V. 8. 3. Caus. *Pone timorem in eos.*] Per exercitus tuos. *Timorem.*] Vel, legem docentem, νόμον, Gr. à מורה, in 2 Chron. 15. *Sacerdos docens, idem.* Vel, Legislatorem, νομοθέτην, Chrylost. Ut non incedant amplius Anomi, ut 2 Thess. 2. Vel, Legislatorem Antichristum, S. Aug. Vel, φθέρμα, Chrylost. *Ut Gentes agnoscant se homines egros esse.*] Et non Deos, ut dixit Rex Tyri, *Ego sum Deus,* Ezech. 27. finis, 4. Caus. v. 20. *Mitte timorem in eos.*] Malum quo non est gravius ullum. Dapes à Dionysio Siculo Tyranno apparatus, vinum, marmora, unguenta, &c. non restituent somnum quem Metus cordis abstulit: qui habet αὐταρχείαν, sine timore, ἐν μολει est perturbatus.

Horat. Lib. 3. Od. 1.

Districtus ensis cui super impia

Cervice pendet, non Sicula dapes

Dulcem elaborabunt saporem:

Non avium, citharæque cantus

Somnum reducent. Somnus agrestium

Lenis virorum non humileis domos

Fastidit

Desiderantem quod satis est, (αὐταρχείαν) neque

Tumultuosum sollicitat mare,

Nec sevens arcturi cadentis

Impetus, aut orientis hædi:

(Dux stellæ tempestuosæ)

Non verberata grandine vinea,

Fundisque mendax, arbore nunc aquas

Culpante,

Culpante, nunc torrentia agros
 Sydera, —
 — Sed timor & mina
 Scandunt eodem, quò Dominus: neque
 Decedit arata triremi, &
 Post equitem sedet atra cura.
 Quod si dolentem nec Phrygius lapis,
 Nec purpurarum sydere clarior
 Delenit usus, nec Falerna
 Vitis, Achæmeniūque costum,
 (Unguentum Perficum, id est, Dolor est insanabile
 malum.)
 Cur invidendis postibus, & novo
 Sublime ritu moliar atrium?
 Cur valle permutem Sabina
 Divitias operosiores?

Sect. 9. Ex Ital. & c. in Psal. 9.

Al Muth Labben, id est, arcana filiorum.] Gall.
 Vulg. id est, Merces ultima bonorum & malorum,
 Reg. Bodl. Ang. MS. Heb. à ילל. Vel, Labben, est
 nomen Philisthæi, Ital. Aut instrumenti. Vel, osten-
 dit quod Christus adventu suo oppressurus est Anti-
 christum, Lat. Man. 4°. in Trinit. Colleg. Cantab.
 Destructiones.] Vel, gladii, Gall. Glaines, 2. Ang.
 MS. à חרב. O inimice.] Saul, tuæ destructiones in
 inimicos Israel, habuerunt finem, Ital. Hisp. Ene-
 migo.

Sect. 10. Ex Gr. Vulg. in Psal. 9.

Infixa sunt Gentes.] Quasi in fovea plena luto, ut
 in Jer. dicitur de Zedechia, pedes tui luto infixi sunt.
 Higgsion.] Ode semper, Aq. & c. Legislatorem su-
 per eos.] Vulg. id est, super pauperes in captivitate, ut
 pugnet prælia eorum contra Gentes, sic Gen. 49. Nec
 Legislator, & c.

Sect. 11. Ex Syr. in Psal. 9.

De Regno Christi.] Par. Edit. O inimice, vel,
 Inimicum gladii consumpserunt in aeternum.] Syr. M.
 בסיפא חרב He. חרבות, sic in 2 Reg. 21. de
 Josiah. Inquirat & recordatur eorum.] Ut vindicet
 sanguinem eorum ab inimicis, Syr. & dicit, Recordat-
 ur, ut in Psalm. 137. Recordare filios Edom, & c.

Higgsion Selah.] Non est in Syr. Illaqueatus
 est in opere manuum suarum.] In senectute quando re-
 linquitur à peccato, turpiter ad idem revocatur in de-
 fideriis.

Horat. lib. 4. Od. 1.

Me nec fœmina, nec puer,
 Jam nec spes animi credula mutui,
 Nec certare juvat mero,
 Nec vincere novis tempora floribus.
 Sed cur heu Ligurine, cur
 Manat rara meas lachryma (Ex pudore) per genas?
 Cur facunda parum decoro
 Inter verba cadit lingua silentio?
 Nocturnis ego te somniis
 Jam captum teneo, jam volucrem sequor
 Te per gramina Martii
 Campi, te per aquas, dure, volubileis.

(Propè Tiberim.)

Timorē, vel, legem super illos.] Ut hucusq; & non ultra
 progrediantur, sicut de mari, in Job 38. 11. Syr. נמסר
 נמסר He. מורה, sicut in Ps. 148. Dedit illis legē, est
 consolatio piorum, quod limites posuit Deus hostibus
 eorum.

Sect. 12. Ex Arab. in Psal. 9.

Labben seu, De mysteriis filii.] Et de gloriâ Chri-
 sti, resurrectione, regno, & destructione filiorum ino-
 bedientiæ, Arab. MS. Labben.] Seu, Princeps &
 Capitaneus, פולמירכא, Chal. Nebiens Desolationes,
 vel, destruxisti gladios.] אברת סלאח
 Arab. Neb. Rom. Gr. id est, consumpta sunt ita
 ut non amplius per illos sunt interficiendi homines.
 Recordatus est querentis sanguinem eorum.] Arab.
 الطلب id est, vindiciæ eorum sanguinis placent
 Deo in die iudicii. Infernum.] Hades, Gr. אלהים
 Arab. إلهيم Terrorem.] Gr. est in Arab. Le-
 gem, انسانوس انسانوس Homo, vel, caro.]
 Arab. بشر, id est, mortales; ut in Isa. 40.
 Omnis agro fœnum, quod cito perit.

PSAL. X. secundum Heb.

1 Ut quid Domine recessisti longè, despicias
 in opportunitatibus, in tribulatione?

2 Dum superbit impius, incenditur pauper:
 comprehenduntur in consiliis quibus cogitant.

3 Quoniam laudatur peccator in desideriiis a-
 nime sue: & iniquus benedicitur.

4 Exacerbavit Dominum peccator, secun-
 dum multitudinem iræ sue non quæret.

5 Non est Deus in conspectu ejus: inquinata
 sunt viæ illius in omni tempore.

Auferuntur judicia tua à facie ejus: omnium
 inimicorum suorum dominabitur.

6 Dixit enim in corde suo: Non movebor
 à generatione in generationem, sine malo.

7 Cujus maledictione os plenum est, & ama-

ritudine, & dolo: sub lingua ejus labor & dolor.

8 Sedet in insidiis cum divitibus in occultis,
 ut interficiat innocentem.

9 Oculi ejus in pauperem respiciunt: insidi-
 atur in abscondito, quasi leo in spelunca sua.

Insidiatur ut rapiat pauperem: rapere paupe-
 rem dum attrahit eum.

10 In laqueo suo humiliabit eum, inclinabit se,
 & cadet cum dominatus fuerit pauperum.

11 Dixit enim in corde suo: Oblitus est Deus,
 avertit faciem suam ne videat in finem.

12 Exurge Domine Deus, exaltetur manus
 tua: ne obliviscaris pauperum.

13 Propter quid irritavit impius Deum? di-
 xit enim in corde suo: Non requiret.

14 Vides, quoniam tu laborem, & dolo-
 rem

rem consideras : ut tradas eos in manus tuas.

Tibi derelictus est pauper : orphano tu eris adjutor.

15 Contere brachium peccatoris & maligni : queretur peccatum illius, & non invenietur.

16 Dominus regnabit in aeternum, et in

seculum seculi : peribitis Gentes de terra illius.

17 Desiderium pauperum exaudivit Dominus : preparationem cordis eorum audivit auris tua.

18 Judicare pupillo et humili, ut non apponat ultra magnificare se homo super terram.

Sect. 1. Ex R. David in Psal. 10.

Quare Jehova procul stas?] Hunc Psalmum David composuit pro toto Israele, & etiam pro omni secrete afflicto per inimicos suos insidiantes, & ait procul, quando non fert opem : nam quando opem fert propè est ; velut, *Qua natio Deum tam propinquum habet?* in Deut. 4. 7. *Improbis in superbia pauperem persequitur.* Id est, palàm, loquitur de improbis in singulari, & plurali, quia est unus Dux, & reliqui ejus afflèctæ. Cod. Cremon. *Quas meditati sunt.*] Non est pro רָחוּק, sic in Isa. 42. 24. *In quem peccavimus, idem.* Non est in Cod. Cremon. *Benedixit avaro quem Deus abominatur, vel, benedixit questum facienti.*] Ut in Mal. 3. *Superbos beatos aestimamus. Abominatur Dominum.*] Quasi non potens esset Dominus ad eripiendum oppressum è manu opprimentis, Chald. Vel, existimando quod providentia ejus non est super eos [ut, Job 22. & Psal. 73. *Quomodo novit Deus?*] *Per superbiam vultus sui.*] Dicit vultus, quoniam ibi apparet superbia. *Non inquireret post Deum.*] Ei non fundet preces. *Deus non est, in omnibus cogitationibus suis est?*] Cogitationes ejus sunt non esse Deum sceleris vindicem in terra, & ita vivit homo prout sibi placuerit. *Via ejus perpetuo graves sunt.*] In pauperes. *Judicia tua procul absunt supra à conspectu ejus.*] Nullum judiciorum tuorum in eum cadit. *Efflat apud eos.*] Velut expirationis, & afflatus oris sui aestimat. Non est in Cod. Cremon. Vel, *Illaqueat eos.*] à רָחַק. *Execratione os ejus plenum est, vel, replet.*] Jurat quod nullos fallat, ut facilius eos fallat, רָחַק, id est, רָחַק, non est Toar, sed verbum רָחוּק. *Fraudes sunt & dolus.*] Id est, omnia juramenta ejus tendunt ad decipiendos homines. *Fraudes.*] à רָחוּק quoniam fraus in medio cordis est. *Sedet in locis insidiarum.*] Plerumque enim improbi violentiam palàm non faciunt. *Oculi ejus contra inopem secrete positi sunt.*] In secreto loco positi sunt, ut nemo videat, רָחוּק, verbum stans. *Inopem.*] He redundat. *Rapit pauperem.*] Id est, celeriter (sic vox denotat) sicut Leo. *Quando trahit eum ad rete suum.*] Velut aucups qui funes retis in manu tenet, & quando avis in illud cadit, trahit rete, & capitur avis : ita improbus procul stat à semitis, donec videt infirmos venientes sine armis, & ita in eos cadit. *Atterit, & humilem seipsum reddit.*] Hic aliud medium est quo pauperem capit ; ipse & socii ejus latrones seipso agros & attritos esse fingunt, ut homines in societatem eorum trahant, quando autem procul absunt à villis in eos cadunt. *Robusta sua.*] Manus & pedes ejus, רָחוּק est Toar. *Pauperes.*] Vel, turba attritorum, à רָחוּק. *Oblitus est Deus.*] Id est, si unquam cognoverit oblitus est hujus rei, vel, Deus illud non omninò cognoscit, rem enim cujus oblitus est homo non cognoscit [sic dicitur, *Oblitus est purgationis à veteribus peccatis* ; id est, non

est purgatus.] *Illud vidisti.*] Improbis ait te non videre, illud autem vidisti, רָחוּק deficit] od in loco Lamed רָחוּק. *Inquire in improbitatem ejus.*] Quanquam dicit quod non inquires. *Dare est in manu tua.*] רָחוּק, id est, dare vindictam quando tibi placuerit. *Donec nullum invenias.*] Nullum hominem improbum in terram. *Dominus Rex est in aeternum.*] Quando judicium facit in opprimentes Israel suum in captivitate, & hoc in futurum, velut in Zach. 14. 9. *Unus erat Dominus in tota terra.* *Desiderium pauperum audivisti.*] Priusquam in os eorum venit, velut in Isa. 65. 24. *Nondum clamantibus respondebo.* *Preparabis cor eorum.*] In removendis ab illo mundi negotiis. *Ad judicandum pupillos.*] Sicut ipsi oraverunt. רָחוּק, verbum רָחוּק.

Sect. 2. Ex Ab. Ezra in Psal. 10.

Longè.] Sicut homo qui nec videt, nec juvat. *Laudat desiderium animæ.*] Impius prædictus laudat alium impium quem amat. *Benedicit.*] Dat illi dona & benedictionem, sicut Gen. 33. *Accipe benedictionem servi tui.* Vel, *Maledicit Domino.*] Sic, 1 Reg. 21. 18. *Maledixit Deo & Regi, &c.* *Superbia faciei suæ.*] *Superbia est in corde, sed apparet in facie ; ut, Superbi oculi,* Prov. 30. *Beth deficit in רָחוּק.* *Omnes cogitationes suæ sunt, non est Deus, non requirit.*] Dicit in corde suo, non est Judex, nec judicium, R. Sol. *O Altissime, judicia tua sunt ex ejus conspectu.*] Non sentit ea. *Altissime.*] Sic, Psal. 92. 8. *Tu Deus altissime.* *Via ejus semper terrent.*] Prudentes mirantur ejus prosperitatem. Vel, *Semper habent effectum.*] Secundum sua desideria, ut, 2 Sam. 3. 29. *Descendat super caput Joab.* Vel, via Domini debent esse timor ejus, sed non sunt, à רָחוּק *Dolor parturientis.* *Efflat (& incendit) eos.*] Ut, Prov. 29. 8. *Derisores incendunt urbem, idem.* *Usque ad generat, & generat.*] Nec ego, nec filii mei. *Oculi sui occultant sese.*] Ne videantur nutus oculorum ejus derisorii. Vel, *vigilant pro paupere.*] רָחוּק pro רָחוּק Nun redundat, R. Haggaon. *Humiliat sese.*] Sicut mos est leonis, antequam capiat prædam, רָחוּק] Vocabulum unum, à רָחוּק He pro Aleph, ut in מָרוּה, Psal. 9. *Ne obliviscere.*] Licit impius dicit, *Deus oblitus est, &c.* *Est in manu tua.*] Potnis afficere, seu offensam remittere ad libitum tuum. *Es, vel, fuisti adjutor pauperis.*] Ideoque pauper relinquit seipsum, & currit ad te. *Donec invenias nullum.*] Ne unicus impius sit relictus. *Inquire.*] Sicut homo quærit perditum in secreto, Loquitur ad Brachium Domini. *Rex in aeternum.*] Hoc regnum erit notum quando impii omnes pereunt. *Audivisti desiderium.*] Quod nunquam venit in linguam, [Est consolatio illis qui non possunt verbis exprimere conceptus cordis.]

Sect. 3. Ex Midrash Tillin in Psal. 10.

A longè.] Idcirco subjugati sumus à Gentibus, ut

in Dan. 7. *In tempus, tempora, & dimidium temporis*, quia quæsumus Deum, & non invenimus; sicut Caupo *הבורגני*, quærit ab itinerantibus, ut intrent Cauponam propè vesperam, & illi eum respuunt, tenebræ noctis veniunt, tum redeunt ad Cauponam (quando porta est clausa) supplices, Caupo tamen obturat aures; sic Deus benedictus dixit, in Isa. 55. *Querite Dominum quando potest inveniri*, hoc dictum prædicavit Dominus tribus annis & dimidio ante destructionem Jerusalem, R. Johan. ex Ezech. 9. & Ezech. 11. [Hæc parabola reperitur in Luc. 13. *Contendite intrare per angustam portam, antequam clausa sit janua, &c.*] *Pauperem.*] Lot, cum hominibus Sodom. *Impius laudat.*] Cantica cecinit quando adeptus est desideria sua. *In manu tua.*] In spiritu Prophetiæ super Isaac, dedisti terram semini ejus. Vel, Spiritu super Jerem. dedisti mundum Nebucad. Ann. 70. *Pauper.*] Deus est pater Orphanorum: Remus & Romulus relictæ erant, matre mortua, fratres Orphani, nutriti à Lupa, & duorum celebrium Romæ montium patres. *Non invenies.*] Justitiam in illo.

Sect. 4. *Ex R. Obad. in Psal. 10.*

Psalmus est de captivitate Israel, sub bestia quarta. *In inventionibus.*] Destruere legem. *Desiderium.*] Concupiscentiæ, & homicidii, & avaritiæ, *בוצע*, *Non investigabit.*] Utrum patres ejus hæreditate non acceperunt mendacium. *O Altissime.*] *מרום* & *יפוח* ex *פוח* laqueus. *Sub lingua.*] Quando loquitur pacem, *sub lingua* est dolus. *Labor.*] *עמל*, fraus intellectu difficilis. *Insidiis.*] Occasiones decipiendi. *Per fortia.*] *בעצומי*, id est, impia decreta. *Dare est in manu tua.*] Tu dedisti Electionem homini, & nōsti ejus *cogitationem malam*, Gen. 8. *Improbi.*] *רשע לשמים*, adversus Deum, & creaturas. *Non invenies.*] Ullam iniquitatem in populo tuo posthac. *Non amplius.*] Sicut antehac in Dan. 7. *Comedit totam terram.*

Sect. 5. *Ex R. Sol. in Psal. 10.*

Capti sunt pauperes in imaginationibus quas excogitarunt.] Impii. [Justi aliquando clausi sunt in manus impiorum.] *Ostentat se de cordis desiderio.*] Quia potest illud adimplere. *Laudat avarum, vel, avarus laudat seipsum.*] *דורף*, *דורף*, dicendo, *Pax erit mihi*, Deut. 29. 18. *Efflat.*] Et flatu oris cadunt sub eo, Venet. & MS. *Unaquaque viarum est gravis.*] In pios, vel prosperatur, à *חיל* in Deut. 8. 18. *Ad comparandum divitias.* Non est in MS. *Contra exercitum tuum.*] *דולכר*, id est, *דולך*, sicut notat Masora. Est unum istorum verborum quæ habent *כה* pro *כ*, ut *בכר* pro *כר*, & *אחך* pro *אחך*, &c. *Societas contritorum.*] *דולכר*, id est, *דולך*, sicut notat Masorah. Est unum 25. verborum, quæ scribuntur ut unum, & leguntur ut duo; ut *בגר*, Gen. 30. & *אשר*, Deut. 33. *Lex ignea*, & *מלכ*, Isa. 3. & *נבא*, est sicut *נבא*, Nun radicali. *Per fortia ejus.*] *Man* & pedes, sicut pedes Leonis, Ab. Ezra. Vel, fortia cōsilia, Isa. 41. 21. *Educite fortia argumēta.* Vel, *Viros suos robustos.*] *בקיורום*, sic, *Nebuchad.* *Præcepit robustis suis*, Dan. 3. 20. R. Simon. Vel, per nutus oculorum, *עצומי*, *עצום*, *Clausit oculos.* *Fuisti adjutor.*] Antehac. *יעיב*] Id est, relinquit in te onus suum, vel, à te quærit, ut juves illum, sic, Exod. 23. *תעיב*, Menachem, Venet. Non est in MS. *Brachium impii.*] Actiones Esau. *Reperies nullos.*

Nullos ex Israele impios, quando destruxisti Esauum, quia prosperitas ejus in causa est cur multi ex Israele fiunt impii. *לערוץ*] Ut non addat ad periterrefaciendos terræ infirmos, Ab. Ezra.

Sect. 6. *Ex Cald. in Psal. 10.*

Deus non est in cogitationibus ejus.] Putat Deum ignorare cogitationes suas. *Via ejus prosperantur.*] *איל* *Divitias*, in Deut. 8. *יפוח* à *פוח* Fumus, & cineres; denotat furem impii iram. *Quoniam non sum in malo.*] Non facio malum, [Quia non luit pœnas peccati, ideo existimat se esse sine peccato.] *Per fortes.*] Id est, socios suos unā insidiantes, *כמנוי*. *Attolle manum tuam.*] Et jura ad juvandum pauperes, sicut in Deut. 32. *Si elevo manum meam in cœlos.* *De terra sua.*] Terra populi sui.

Sect. 7. *Ex Masora in Psal. 10.*

Gloriatur.] *היל*, Non est amplius, & nomen viri est similiter. *De desiderio cordis, vel, יל, limite hereditatis sue.*] Non est amplius, & unus scribitur, Gen. 49. 26. *עד תמות*, *Usque ad limitem, &c.* *In superbiâ.*] *דו* sunt, Amos 2. 9. *Sicut altitudo cedrorum.*] *Impius intumescit quando sedet in altum.*] *Via, vel, qualibet viarum suarum.*] *דרכו*, quinque habent defectum *Jod*. *Gaudium viarum*, Job 8. 19. & *Dare unicuique secundum vias suas*, 1 Sam. 18. 14. *Prosperabatur in viis suis.* 1 Sam. 8. 1. *Filii sui non ambulabant in via sua.* [Via unaquæque justi est prospera, non sic impii, Psal. 1.] *דו* plena. *In latibulis occidit.*] Et opinatur quod nemo vidit. Tres sunt cum Dagesh. Jer. 23. 24. *Num potest homo abscondere se? &c.* Psal. 64. 4. *Ad jaculandum in secreto, &c.* Symbolum in lingua Targumica, est *שלימה* *קטיר* *גבר*, hæc tria verba reperiuntur singula in singulis locis prædictis. *Eleva manum tuam.*] *נשא*, unum ex 12. istis paribus in Scriptura ex Alphabeto, quorum unum est cum Aleph, aliud cum He in fine vocis, in Psal. 4. 6. *Leva lumen vultus tui.* Aliud par in *Massah* *משא* 1 Paral. 15. 22. & Deut. 6. 16. *Sicut in Massah* *משא* cum He. Aliud par in *Sillah*. 2 Reg. 12. 20. & Lament. 1. 15. cum He, *conculcavit.* Aliud, in Num. 12. 13. *פא* *Sana eam.* Et Psal. 60. 2. cum He. Aliud, in *Jerushah*. 2 Reg. 15. 33. & in 2 Paral. 27. 1. cum He. Aliud, in *דו* Job 37. 6. *Sistu.* & Gen 27. 29. cum He. Aliud, in *Zizah*. 1 Paral. 4. 37. Aliud, in *ושנא* 2 Reg. 25. 29. *Et mutavit*, & in Jer. 52. 33. cum He. Aliud, *ופא*, Job 38. 11. *Hucusque.* & Jos. 18. 3. cum He. Aliud, in *Hara*. 1 Par. 5. 26. & in Psal. 7. 14. *Concepit, &c.* cum He. Aliud, in Exod. 9. 4. *Separavit.* Et Deut. 28. 59. *Faciet mirabiles*, cum He. Aliud, in *tempore statuto*. Prov. 7. 20. Et Psal. 81. 3. cum He. Aliud, *Harbonah*. Ester. 1. 10. Et in Est. 7. 9. cum He. *Vidisti.*] *דארת*, non habet simile sine *Jod*. *ורע*] non habet simile cum *cametz*, & omne bonum, & malum est similiter.

Sect. 8. *Ex Al. Anth. in Psal. 10.*

Apud Græcos, Sept. Chrysoft. &c. Latinos, S. Aug. &c. conjuncti sunt hi duo Psalmi, cum de eodem subjecto sint, ruina scilicet hostiū Ecclesiæ. *Improbis in superbia sua persequitur, vel, comburit pauperē.*] 2. v. 5. *καταδιζέτω*, Chryf. Gr. id est, persequitur ad mortem per ignem, quæ erat unum ex quatuor generibus, ut apparet in filia summi Pontificis, Levit. 21. vel, accenditur pauper ad rectè vivendum comparatione peccan-

peccantium, S. Aug. Lat. MS. ardet pauper. *Improbis insani post desiderium cordis sui.*] 6. Caus. Post homicidium, vel libidines; hinc libidinosæ mulieres dicuntur à Græcis *ἰπποκυνῆς*, equæ furentes; Jecur ulceribus scaturit in ardore isto, ut Horat. de Lydia jam vetula, Od. 25.

*Invicem mæchos anus arroganteis
Flebis, in solo levis angiportu,*

(Derelicta)

*Quum tibi flagrans amor, & libido,
Quæ solet matres furire equorum,
Sæviet circa jecur ulcerosum,*

Non sine questu:

*Lata quod pubes edera virenti
Gandeat*——

Vel, *Improbis ille laudans Deum propter desiderium cordis sui, Et avarus ille benedicens Deo, abominatur à Domino.*] Gr. Preces ejus sunt abominabiles, ut in Pro. *Sacrificium impii est abominabile, &c.* Vel, *Improbis iste laudatur in desiderio cordis sui.*] Per illos qui similes sunt ei, v. 3. *ἐπὶ τοῦτο*, Gr. 7. Caus. *Et avarus iste benedictus est, quem deus abominatur.*] Gr. Est inimicus laminæ terris abdita, nisi temperato splendeat usu, Od. 2. lib. 2. & Od. 18.

Tu (avare) secunda marmora

Locas sub ipsum funus: & sepulchri

Immemor, struis domos,

*Marisque Baiis (propè Puteolos ubi erat nova
Roma) obstrepentis urges*

Summovere littora,

Parum locuples continente ripa.

Quid? quod usque proximos

Revellis agri terminos? & ultra

Limites clientium

Salis avarus? (Job 24.) pellitur paternos

In sinu ferens deos

Et uxor, & vir, sordidosque natos.

(Id est, avarus ædificat domos, rapit agros aliorum, & expellit eos; sed re tenui se contentum dicit, nec à Deo, vel Meccenate petit majora.) Od. 18.

Non ebur, neque aureum

Mea renidet in domo lacunar:

Non trabes Hymettia

(Marmoreæ)

Premunt columnas ultima recisas

Africa——

At fides, & ingenium

Benigna vena est: pauperemque dives

Me petit: nihil supra

Deos laceſſo: nec potentem amicum

Largiora flagito,

Satis beatus unicus Sabinis.

(Villâ suâ Sabinâ.)

Deus non est in omnibus cogitationibus ejus, Parturiunt via ejus.] Lat. MS. v. 4, 5. ut Jacob. 1. *Concupiscentia parturit peccatum, & peccatum quando perficitur parturit mortem.* Vel, viæ ejus sunt profanæ, *ἑὸς καὶ βλασφημία*, 8. Caus. Chrys. à *ἡγία*, consilia ejus immunda sunt, S. Aug. *Quicumque sunt hostes ejus, apud eos afflat.*] V. 5. *ἐκφύσας*, Chrys. Vel, dispellit eos per verba sua, id est, furor ejus est *ventus fortis*,

Job 8. Vel, *κατακυρῶν*, à *ἡγία*, Dux, Chrys. *Dicit in corde suo, nunquam malo afficiar.*] Sic ait Babylon in Apoc. 18. 7. *Ero sine malo*, Lat. MS. 9. Caus. securitas, v. 9. *Execratione os ejus plenum est.*] 10. Caus. v. 7. Sed quia perjuria non cito puniuntur, ideoque impii matri mortuæ promissa non servant, Deum & homines fallere conantur, prospero eventu ridentes, ut Horat. in Barinen. Od. 8. lib. 2.

Ulla si juristi pejerati

Pœna, Barine, nocuisset unquam,

Dente si nigro fieres, vel uno

Turpior ungui,

Crederem: sed tu, simul obligasti

Perfidum votis caput (ut Mat. 5. per caput tuum)

Pulchrior multo——

(enitescis)

Expedi matris cineres opertos

Fallere, & toto taciturna noctis

Signa cum cælo, gelidæque divos

Morte carenteis.

Ridet hoc inquam Venus ipsa, ridet

Simplices Nymphae,——

Adde quod pubes tibi crescit omnis,

Servitus crescit nova,—— (Perjuriis)

(Sed in fine, Terra propter perjuriam luget, Jer. 23.)

Velut Leo.] Persecutio per Antichristum ventura est violenta, & fraudulenta, S. Aug. sic in Psal. 91. *Super Serpentem, & Leonem*, Serpens denotat fraudem, Leo violentiam, S. Aug. *Cum divitibus, vel, juxta vestibula.*] Lat. MS. *In villis. In pauperem, vel, robustos tuos.*] Lat. MS. *לחילך אילך* exercit? *Incurvat, vel, Confringetur, quando incurvatur, & cadit cum robustis suis* (qui pro illo pugnant) *per pauperes.*] Pauperes oppressi perdent eum, in Jer. *Homines transfossi*, 11. Caus. Instrum. v. 10. Gr. Vel, *Robustis.*] Sociis suis qui deprædantur in viis, Chrys. *ἰσχυρῶν*. Vel, *Cum dominatur pauperum.*] S. August. ut in Arab. Vel, *irruet viribus ejus.*] Lat. MS. *Frangere brachium improbi, inquire (supplicis affice) improbitatem ejus, donec non invenias ullam.*] Sic Psal. 9. *Inquire post sanguinem.* Vel, *Quæres, & non invenies.*] Lat. MS. ut ille cogitat, quia abscondit peccata sua. eff. 4. v. 15. *Tibi pauper, vel, fortes tui relinquuntur tibi.*] Lat. MS. *לחילך*, ut antè. *Præparasti, ut cor eorum.*] Lat. MS. ideoque audiet auris tua. *Dominus Rex est in æternum.*] Sic in Apoc. 11. 15. *Omnia regna mundi facta sunt regna Christi*, 5. eff. ruin. v. 16.

Sect. 9. Ex Ital. & c. in Psal. 10.

Pauper est accensus.] Ang. MS. à *לחילך*. *Invenies nullum.*] Quia non apparebit ad se defendendum, Ital. *Homo terra.*] Id est, terrenus, Ital.

Sect. 10. Ex Gr. & Vulg. in Psal. 10.

In opportunitatibus.] Vulg. *ἐν ὁκαισμοῖς*.] Gr. Afflictio est tempestivitas auxiliandi. *Ut non inveniat ille.*] Sed pereat. *In superbia impii incenditur pauper.*] Id est, afficitur pudore, quia tunc facies rubescit, ut *Flamma*, in Isa. 13. *In conspectu ejus.*] Cogitationes sunt cordis visiones. *In villis.*] Vel, atriis, *דור, דור*, Heb. Vulg. Divitibus qui habitant in spatioſis domibus cum pulchris atriis, S. Aug. *Ut tradas eos in manus tuas.*] Vulg. ut punias eos nempe qui causant dolorem, & laborem per manus tuas plagas. *Qua præparat cor eorum.*] Antequam loquuntur ego audiam, dicit in Isa. 65. ut Prov. 16.

bones, &c. Vel à פוח, in Numb. 16. Ab. Ezra. *Tempestatem ardentem.* ut in Lam. 5. *Portio Calicis*, vel, *Portio partis eorum.* Id est, ipsissima eorum portio; duplicatur idem sensus duobus verbis, ut פור אדמך Dan. 12. & in Psal. 40.2. Vel, *Præparatio Calicis.* רזמנה. *Respicit rectos.* Vel unusquisque rectorum respicit faciem ejus. Chald. Par. *Facies ejus.* פניו pro פניו, sic Job. 22.2. עליו pro עליו, Mem & Vau sunt plurali. Vel, *Facies eorum vident rectum.* Id est, Deum.

Secl. 2. Ex Ab. Ezra in Psal. 11.

Ad montem vestrum. Ut ibi illaqueetur anima mea in vestro rete. *Fundamenta erunt diruta.* Id est, vestra consilia contra justos עצור. *Quid fecit justus?* Ipse nihil fecit, Deus solus irrita fecit illa. [Confidat simplex in Dei sapientia.] *Oculi sui vident.* Oppositum ad illud, *Faculantur in tenebris.* *Tentat justum.* Afflictio venit, לנסות ad probandum eum, & *benefaciendum in fine*, Deut. 8.16. פוחים Id est, פוחים, lapides ardentes, cum pluvia descendentes. ולעפרה Id est, רערה, tremore. *Recti videbunt faciem suam.* Id est, filii hominum, in ver. 4. Ratio est, quia facies non videt, sed oculus, ראינו neque reperitur vocabulum in plurali in hoc sensu cum יהוה, sed cum אל הים, solū propter profundum secretum, סוד עמוק [foran mysterium Dei Trium quem scrupulum, cum multis aliis in scriptis Ezræ, Judæi Liburni, Patavini, Romani, Venetive (quibuscum in itinere brevis erat mihi velitatio) eximere non potuerunt.]

Secl. 3. Ex Midrash Tillin in Psal. 11.

נורו] Quando captivi erant Israelitæ, exultabant nationes ad fugam eorum, qui erant ut aves vagantes à nido. R. Aca. *Impii.* Shebna & socii ejus. R. Berechiah in nom. R. Aba. R. Sol. R. David. *Fundamenta.* Justi sunt lapis fundamentalis terræ. [Isai. 28. *Mitto in Sion lapidem, &c.*] *In Templo.* Terrestri, quando Israel operatur bonum; quando malum, tunc Dominus est in cœlis *Probant.* Justos, non impios, quia impii non stabunt in tentatione. *Laqueos*, vel, *Carbones.* פוחים qui superbit, ignis erit merces ejus, ut in Babel, Gen. 11. Job. 22. Sodom, Gen. 19. Senacherib, Isa. 10. Nebuchad. Dan. 3. Edom, Dan. 7. Gog, Ezech. 38. Sifera, Jud. 5. *pugnabant de Cœlis, &c.* *Calicis.* Sunt quatuor Calices vindictæ, ut salutis. *Amat justos.* Sed omnis artifex odio habet ejusdem artis artificem, R. Jehud. bar Simon. *Vident faciem ejus.* Sunt septem mansiones justorum in Eden, & impiorum in Gehen. Vide Secl. 12.

Secl. 4. Ex R. Obad. Gaon. in Psal. 11.

Quando fugit à facie Absalom. *Mons vester sicut passer.* Id est, Rex vester, in Zech. 4. *O mons, &c.* *In tenebris.* Sicut Ahitophel dixit, *Persequamur eum nocte*, 2 Sam. 17. *Subvertentur.* Quia Deus irritum fecit ejus consilium. *Quid fecit?* Sine vitio Israel persequabatur eum. *Impius עשן* quia consilium dedit de incestu. *Violentus חסם* Quia contra patrem Absalom. *Laqueos.* Sic in 2 Sam. 18. *Silva devoravit plures, &c.*

Secl. 5. Ex R. Sol. in Psal. 11.

Ad montem vestrum. Dicit, *montem*, ubi solebant in obscuro mittere laqueos & retia, ut in Hos. 5.1. *Rete super Tabor.* Vel, Tu David, & socii tui, fugite à nobis ad montem vestrum, ubi protectionem

habere potestis, ut 1 Sam. 26.19. *Expulisti me hodie à manendo in hereditate Domini;* & addit, *sicut passer*, quia homo errans à loco suo, est sicut avis à nido suo, Prov. 27.8. *Impii.* Servi Saulis delatores, רילשורי. Vel, Shebna & socii ejus, Venet. R. David Midt. יורכון] ארך, calcavit, quando arcus est fortis, calcant in eam, ut tendant, Venet. non in MS. *Rectos corde.* Sacerdotes Nobi, כהני נוב. *Arcum.* Chordam arcus, in ling. extranea. *Chorda de arca.* *Fundamenta.* Sacerdotes super quos fulciebat se populus, ut Psal. 75. *Columnas ejus.* *Justus quid fecit?* David non dedit occasionem ullam internecionis Sacerdotum. [Erat per accidens causa, ut in 1 Reg. 22.] *Qui amat violentiam.* Doeg. ולעפור] Id est, tempestatem ardentem, שריפה, ut Lam. 5.10. *Famem ardentem.*

Secl. 6. Ex Cald. in Psal. 11.

Fundamenta. Si fundamenta terræ diruantur, non timet, quia *non movebitur in æternum*, Psal. 15. ult. *Justus habet quod fecit.* Id est, recipit mercedem suam. *Pluit.* Pluviam vindictæ, sicut super Sodom.

Secl. 7. Ex Masora in Psal. 11.

לירור] Duo sunt; unus est defectiv. in Psal. 64.2. [Sed in quibusdam codicibus est plenè.] *Quid fecit?* Duo sunt. *Justitias.* Quatuor sunt tradita in Psal. 103. *Cum labiis adulantibus.* Tria sunt, in ver. 3. in Isai. 30.10. *Loquuntur blandimenta.* *Nunc surgam.* Duo sunt, in Isai. 33.10. *Nunc exaltabor, &c.*

Secl. 8. Ex Al. Auth. in Psal. 11.

Præfecto, vel, *In finem.* Gr. pro quo alii τῷ νικῶντι, vel, ἐν νίκῳ, vel, εἰς τὸ νικῆν, *In victoriam*, Sensus est idem, quia omnis certaminis victoria est finis; admonet ut εἰς τὸ τέλος βλέποντες, spe coronæ, certaminum laborem in stadio hujus vitæ imminuant, Greg. Nyssen. sunt omnes tituli conjuncti cum *In finem*, athleticæ cohortationes, ut Commutabuntur, Maeleth, dilecto, Arcanis filiorum, hereditas, &c. Greg. Nyssen. *Psalmus.* Est melodia per organum musicum. Ode ὁδὸς σῶματι voce, προσδύχῃ est ἡμετέρῃ, pro necessariis petitio. Hymnus est ἐὺφημία, Dei benedictio: αἰνεῖς est commendatio Dei mirabilium, Greg. Nyssen. Dicit Apostolus, *In Psalmis, Hymnis, & Canticis*, Ephes. 5. Vel, *In finem.* Christus est finis legis, S. Aug. *Quomodo*, vel, *Quoniam dicitis.* Lat. MS. *Ut avis.* 1. caus. in rete capta, ut in Hos. 5.2. *Rete expansum super montem Tabor*, pro avibus. *Si fundamenta destruantur.* Prophetiæ de regno Davidis, quid tunc faciat ille? nam super eas ædificavit, ver. 3. caus. 2. *Fundamenta.* Sic in Ephes. 2.20. *Fundamentum Apostolorum & Prophetarum.* Vel, *Leges & doctrinas.* οἱ θεσμοὶ, Chrys. διδασκαλίαι, Lat. MS. apud me *Leges dissipatae erant.* Vel, *Quæ tu perfecisti.* ἀκατήρτισα, Chrys. *Quid fecit justus?* Defendit sese ope spei, ut in proximo versu, Chrys. Vel, quid fecit Christus vobis, S. Aug. *Quæ tu perfecisti.* Laudes in ore parvulorum, S. Aug. *Dominus super improbos pluit laqueos.* Nam in persequendo Davidem illaqueati erant, & postea peribant per Philistæos, velut per tempestatem horribilem, v. 6. sic in stagnum ignis & sulphuris dejectus est Pseudo-Propheta, in Apoc. 19.20. Vel *laquei* sunt vetera peccata (& cupidines) iterum prædominantia. Horat.

Horat. Lib. 4. Od. 1.

*Intermissa Venus diu**Rursus bella moves. Parce precor, precor.**— Desine dulcinum**Mater sava cupidinum,**Circa lustra decem (50. An.) flectere molibus**Jam durum imperiis. Abi**Quò blanda juvenum te revocant preces,**Si torrere jecur quaris idoneum.*

Vel, carbones, *ἀνθράκας*, Chrys. ut in Ital. *Æquitatem*, vel, *Rectum videbit facies ejus.* Lat. MS. ut in Psal. 67. *Levet lumen vultus sui in nos, &c.*

Sect. 9. Ex Ital. &c. in Psal. 11.

De monte vestro. Id est, terra vestra, Ital. Hisp. *Fundamenta.* Id est, quos tu perfectos fecisti, Ang. MS. Gal. Vel, quicquid tu perfecisti destruunt sine causa, quia justus est inculpatus, Ang. MS. Vulg. Sive, *Retia.* Id est, fraudulentæ imaginationes impiorum, Ital. sic in Ita. 19. Idem. Hispan. *Las redas.* *Spiritus tempestatum.* Ang. MS. Vulg. ut in Psal. 58. *וַיִּסְעֶרְנוּ*, ut vivens & in ira, &c. *Laqueos.* Seu, Carbones. Ital. *Carboni accessi.*

Sect. 10. Ex Gr. & Vulg. in Psal. 11.

Qua perfecisti. Vulg. Gr. Id est, opera manuum tuarum quæ incepisti, & perfecisti, destruunt illi, nempe vitas hominum & corpora. *Probant*, vel, *interrogant.* Vulg. Gr. quia per interrogatoria veritas dignoscitur. *Facies ejus vidit eam.* Vulg. Gr. *פָּנָיו* pro *פָּנָיו*, & Vau in *וַיִּדּוּ* est affix. *Laqueos.* Carbones, Chrys. Gr.

Sect. 11. Ex Syr. in Psal. 11. Davidis, S. M.

Quando erat exul, & filii ejus, Par. Edit.

Vagare & habita super montes velat passer. Syr.

Par. Edit. Heb. *הָרִים כַּצְפּוֹר* sicut *הָרִים*. *Fundamenta*, vel, *quod preparatum est à te diruunt.* Syr. M. *וַיִּסְעֶרְנוּ*, & spoliant quod reposuit justus.

He. *וַיִּסְעֶרְנוּ* à שׁוֹחַ, & עֲתוּר in Deut. 32. 35. Non est fiducia ponenda in divitiis, 2 Tim. 2. 6. *Thesarizantes*, *καλὸν θεμέλιον*. *Quid operatus est justus?* Haud ullam causam dedit illis, *δοῦναι* persequantur eum, ut Joh. 15. *Ventum*, vel, *spiritum plage.* Syr. qui dejicit omnes, velut Angelus qui percussit exercitum Sennacherib. He. *וַיִּסְעֶרְנוּ* à וְלַעֲפֹחַ in Syr. M. Lam. 5.

Sect. 12. Ex Arab. in Psal. 11.

De victoria militis Dei. Arab. MS. *Ad montes.* Gr. Arab. Neb. Rom. id est, ad vagandum huc & illic super montes, sicut mos est lugentium, & certa sede vacantium. *Diruunt fundamenta.* Quæ tu ædificasti, Gr. Arab. *وَصَفَا*, Id est, Sanctuaria tua in terra, verum tua habitatio est in cœlis, *ἐξω βέλων*, sic in Psal. 74. *Diruunt*, &c. Psalmus est de ruina templi, & captivitate populi. *Quid fecit?* Hostes transgressionem hanc faciunt sine causa, ut in Psal. 25. Vel, *Justus Deus, quid facit ille?* Sedet in cœlo, videt illos, & vindictam mittit de cœlo, *laqueos*, &c. *Vident rectos.* Est *κατασκοπεύωντας*, Gr. Arab. Vel, *Recti vident faciem ejus.* Arab. Rom. Dicunt Rabbini, sunt septē gradus gloriæ in cœlis; Solis, Lunæ, Stellarum, cœli, vel firmamenti: *בְּרָקִים* fulgura, *לִילִיָּה* lilia, *לַפְּרִיָּה* lampades, in 1 Cor. 15. *Gloria una Solis, alia Luna, alia Stellarum*; sic est, *In resurrectione mortuorum.* Et sunt septem mansiones Gehennæ, Infernum *שְׁאוֹל*, destructio, vallis Hinnom, *דֹּמָה* silentium, umbra mortis, *אֶרֶץ חַחֲחִית* terra infima, terra sitibunda, Midrash Tillin.

1 In finem pro octava, Psalmus David.

XI. Heb. XII.

2 **S**ALVUM me fac Domine, quoniam defecit Sanctus: quoniam diminuta sunt veritates à filiis hominum.

3 Vana locuta sunt unusquisque ad proximum suum: labia dolosa, in corde & corde locuti sunt.

4 Disperdat Dominus universa labia dolosa, & linguam magniloquam.

5 Qui dixerunt: Linguam nostram magni-

ficabimus, labia nostra à nobis sunt, quis noster Dominus est?

6 Propter miseriam inopum, & gemitum pauperum, nunc exurgam, dicit Dominus.

Ponam in salutare: fiducialiter agam in eo.

7 Eloquia Domini, eloquia casta: argentum igne examinatum, probatum terra, purgatum septuplum.

8 Tu Domine servabis nos: & custodies nos à generatione hac in æternum.

9 In circuitu impii ambulant, secundum altitudinem tuam multiplicasti filios hominum.

Sect. 1. Ex R. David. in Psal. 12.

DE futuro quando prævalent impii supra justos. *Falsitatem.* Unum in ore, aliud in corde. *Cum labio adulatorum*, vel, *adulantium verborum.* Et *וַיִּסְעֶרְנוּ* deficit, *וַיִּסְעֶרְנוּ* est *Toar*. *Propter linguam.* Id est, quia possumus jurare & mentiri, ideo prævalebimus, Chald. Par. *Propter oppressionem.* Quam video. *Et gemitum.* Quem audio. *Dixit Dominus.* Dixit mihi per prophetiam, ut in Isa. 5. *Est in auribus meis*, &c. *Para verba.* Sicut dixit, sic fecit. *Sicut argentum purificatum à De-*

mino terra. Id est, verba ista sunt prolata à Domino cœli & terræ, *וַיִּסְעֶרְנוּ* *Hof. 2. 16.* Lamed Hap-paal duplex est, ut in *וַיִּסְעֶרְנוּ*, vel, Lamed in *וַיִּסְעֶרְנוּ* in loco He indicativi. *וַיִּסְעֶרְנוּ*, bis septem, id est, multis vicibus. *Ambulant in circuitu.* Ad lædendos justos, ideoque serva illos. *Quando exaltantur impii est vilitas filiorum hominis.* Ut in Prov. dicitur, *Quando exaltantur impii, lagent justi*, Non est in Cod. Cremon.

Sect. 2. Ex Ab. Extra in Psal. 12.

Super octavam. Tonum, Poësim, *וַיִּסְעֶרְנוּ*, vel, Chordam.

dam. *Cessat.*] à faciendo iustitiam. [Qui stat caveat ne cadat.] *Deficiunt.*] Excinduntur, ut Dan. 5. 5. *partem manus*, idem, à פֶּחַח. In omni loco ubi erat David, loquuti sunt ad illum pacificè, sed tradebant eum Sauli maliciòse, 1 Sam. 23. 19. *Nonne David abscondit se nobiscum?* *Excinde.*] Oratio, vel, prophetia. *Ponam eum in salute qui loquitur verba Domini, verba pura.*] Id est, qui meditatur in lege, & loquitur sine fūco duplicique lingua. יְדַבֵּר יְפִיחַ. Ut in Prov. 19. 5. idem. *Sicut argentum—Domini terreni.*] כֶּסֶף אֶרֶץ. *Custodies ea.*] Verba prædicta. *Servabis eos, vel, eum.*] Qui meditatur de verbis tuis. *In circuitu.*] לְהִדְרֹךְ, ut lædant alios. *Quando vilitas filiorum hominis.*] Homines ignominiosi זָלוּת, ut Jer. 15. 19. *Pretiosum à vili. Exaltatur.*] Tunc audaces fiunt impii.

Sect. 3. *Ex Midrash Tillin in Psal. 12.*

A filiis hominum.] Non ab Angelis, R. Phinehas. *Vanitatem loquuntur.*] Ut mercatores salis, &c. in urbe quadam unus prævenit reliquos, & carius vendidit, quod vilius empisset. *Quis est noster Dominus?*] Lingua mala negat radicem, nempe Deum, peior est idololatriâ, adulterio, vel homicidio. Bar. Ciphra in nom. R. Jonathan. R. Josi Bar Hanina, sicut sagitta percutit socium in omni loco. Quare vocatur lingua tertia תְּלִיתִי, quia occidit tres, sed in diebus Saulis occidit quatuor, Doegum, Saulem, Nobum urbem Sacerdotum, & Abnerum qui non illam coercuit, 1 Sam. 22. R. Samuel ben Jochai. R. Bibi in nom. R. Josue. *Ponam illum in salute,* יְפִיחַ לוֹ. Id est, deridebit לֵי oppressorem. *In circuitu impiorum incendunt.*] Nempe iusti exeunt de horto Edenis, & vident cadavera hominum prævaricantium, pœnas luentium in Gehenna, Isa. 66. ult. R. Jehud. tunc iusti laudant Deum, qui pœnis affecit iustos in hac vita. זָלוּת. Id est, quando Israelitæ exaltantur, qui vilissimi à Gentibus æstimantur. Vel, minima legis præcepta quæ vilia sunt in oculis hominum, ut præceptum Sabbati, Circumcisionis, &c.

Sect. 4. *Ex R. Obad. Gaon in Psal. 12.*

Deficiunt.] In desolatione domus primæ & secundæ. *Nobiscum* אִתָּנוּ. Id est, in natura, בְּטִבְעֵנוּ apti sumus ad sermonem. *Quis est Dominus?*] Quia non est in hoc pœna Domus iudicii. *Pura.*] à mendacio. *Dominus terra.*] בְּעֵלֵי, id est, Messias tunc temporis erit argentum purum, & Dominus omnium.

Sect. 5. *Ex R. Sol. in Psal. 12.*

Deficiunt.] פֶּחַח, id est, אֶפְסִי, R. Menachem. Venet. Non est in MS. *Cum linguis prævaluimus.*] Contra Sacerdotes, ad interficiendos illos, 1 Sam. 22. 8, 9, 18. *Pauperum.*] Id est, Sacerdotum Domini, & fervorum Davidis, qui à Saule erant persecuti. *Qui voluit illaqueare illum.*] à פֶּחַח Menachem. Vel, loquatur, ut in Habac. 2. *Non mentietur*, idem. Venet. & MS. *In fornace terra.*] Id est, optimæ terræ, ex qua communiter factæ sunt fornaces. מַעֲלֵה אֵשׁ, & מַעֲלֵה אֵשׁ, ut R. David. Vel, cum aperto gaudio, מַעֲלֵה אֵשׁ est גִּיל in Mishneh. Vel, מַעֲלֵה אֵשׁ est à מַעֲלֵה אֵשׁ instrumentum quo contundunt res aridas, ut in Prov. 27. Venet. Non est in MS. à מַעֲלֵה אֵשׁ Vel, Domini terræ, Targ. Jonath. in sensu אֶרֶץ אֱלֹהִים. Vel, *Sicut argentum, o Domine terra.*] Est sermo ad Deum. *Verba pura.*] De regno Davidis promisso, מַלְכוּת דָּוִד.

Lex habet 49. facies, Rabboth. Venet. Non in MS. *Viles filiorum hominis.*] Sicut David sumptus ab ovili, & exaltatus in Regem, sic Psal. 118. *Lapis quem repudiârunt, &c.* Vel, Israel in captivitate vilis reputatus, in redemptione est exaltatus, עַל יִשְׂרָאֵל לַעֲרִידָה Midrash Agaddah. Vel, *Sicut monoceros, sicut heluo filiorum hominis.*] Id est, monocerotes comedentes filios hominis, זָלוּת, sicut זָלוּת in Prov. 23. 21. R. Menachem. & רִיבִי, sicut רִיבִי [vid. Targ. apud Nebiens. Sect. 12.] Venet. Non est in MS.

Sect. 6. *Ex Cald. in Psal. 12.*

Id est, peccatum impii יְדַבֵּר loquitur ad impium, & conscientia ejus redarguit illum: sicut in Psal. 50. *Reprehendam te, &c.* *Loquitur.*] Sic in Prov. *Testis qui loquitur mendacia*, idem. *Viles.*] זָלוּת, vel, sicut Hirudo sugens humanum sanguinem, כְּעֵלְוֶקֶר in Prov. 30. idem.

Sect. 7. *Ex Masora in Psal. 12.*

Cum labiis adulantibus.] Tria sunt, in ver. 3. in Isai. 30. 10. *Loquuntur blandimenta.* *Nunc surgam.*] Duo sunt, in Isai. 33. 10. *Nunc exaltabor, &c.*

Sect. 8. *Ex Al. Anth. in Psal. 12.*

Super Sheminith, vel, octavam.] Futurum sæculum, dicitur una dies magna, & octava, quia præsens sæculum ἐκδομασθῆναι terminatur, S. Aug. Greg. Niss. *Fideles deficiunt.*] Dubitabant utrum Christus erat ille Messias, in Luc. 24. 21. 1. eff. mort. *Cum duplici corde.*] Ut Horat. de Ulysse, Od. 6.

— *Cursus duplicis per mare Ulyssæi.*

Loquuntur falsum quisque cum proximo suo.] Pharisæi dicebant quod Impostor erat, in Mat. 27. 63. 2. eff. *Sunt cum nobis.*] Chryl. Lat. MS. nobiscum. *Qui dixerunt, linguis nostris prævaluimus.*] Per ὑπερβαλέμεθα, ut in Luc. 23. 1, &c. Caus. mort. Vel, *Lingua nostra roboremus.*] Lat. MS. ut percutiamus lingua. *Quis Dominus est supra nos?* Dicunt in corde, *Non est Deus*, Pl. 14. 1. 3. eff. *Propter insipia pauperum* Caus. In salutari. In Christo, S. Aug. *Qui efflat.*] Ut in Psal. 10. vel, ponam auxiliū ejus manifestū, τὸ δὲ σὺν ἡμῶν ἐκφανεῖς, Chryl. Vel, *Ponam in salutari auxiliū eorum.*] Lat. MS. à Christo venit omne eorum auxilium. *Id quod loquitur os meum, perficiet manus.* *Dicta Domini dicta pura sunt.*] v. 6. sine scorio, ut Psal. 119. 2. Caus. *Velut argentum in catino terra.*] Antè dictum tunc erit probatum. Vel, *Effusum in terra.*] τὸ ἐξόν, Chryl. Vel, *In fabrica terra.*] לֵילִי opus, in Lament. 1. Vel, *Separatum à terra.*] Lat. MS. à בְּעֵלֵי maritare, vel, disjungere, ut in Jer. 31. cum Beth ex Arab. notat Cimchi in בְּעֵלֵי, sic in Heb. 8. *Separatus sum ab illis. Conservabis eos.*] v. 7. ut τὸς μαρτυρᾶς, & ἐσφραγισµένους, in Apoc. 7. 3. 1. eff. resurr. *Quando vilissimus hominum extollitur.*] Lat. MS. Quando illi exaltantur qui viles reputantur, ut 1 Cor. 1. tunc impii fugiunt præ timore.

Sect. 9. *Ex Ital. &c. in Psal. 12.*

Id est, prompti ad defendendum quodlibet, Ital. *Quem impius illaqueat.*] Ital. à פֶּחַח. *In fornace, vel, per ignem.*] Ang. MS. qui ascendit בְּעֵלֵי אֵשׁ.

Sect. 10. *Ex Vers. Vulg. & Gr. in Psal. 12.*

Pro octava.] Vulg. Gr. Lat. MS. Die octava, ut in Ezech. 43. ult. *In die octava, & deinceps, Sacerdotes facient holocausta, &c.* Est dies octava Consecrationum

num Altaris, ut in Levit. 8. *חֹסֶד* Sanctus, Vulg. Gr. sic in Psal. 86. *Ego sum sanctus*, idem. *Veritates.* Vulg. Gr. raro loquuntur vera, sed mendacia. *Frustra loquitur.* Lat. MS. usus enim linguæ est, ut sit interpres mentis. *Magnificabimus linguam nostram.* Vulg. Gr. Lamed redundat in *ללשנך*, sensus est, ut in Jacob. 3. *Lingua μεγαλωχῆ* gloriatur de magnis. *A nobis sunt.* Vulg. Gr. opposit. ad illud, Prov. 16. 1. *Responsio oris est a Deo*, *אֱתֵנוּ*, & *אֵנוּ*, sic usurpantur in Exod. 9. *Servabis nos.* Vulg. Gr. Heb. Lat. MS. *cor*, id est, nos cum illis, *חֲשַׁמְרָא* pro *חֲשַׁמְרָא לְהָא*, ut Psal. 5. *יְגֹרֵךְ*, R. Sol. Gr. *αὐτοῦς*, alia, Chrysost. *Secundum altitudinem tuam.* Vulg. Gr. id est, in loco tuo, ut Eccles. 10. 2. *Servi sunt in sublimi*, &c. He. *כִּרְכָּר*. *Multiplicasti filios hominum.* Vulg. Gr. Heb. *וּלְיֹרֵךְ*, multiplicare impensas, in Isa. 46. 6. & *וּלְיֹרֵךְ* Helluo ciborum.

Sect. 11. Ex Syr. in Psal. 12.

De adventu Christi, Par. Edit. *Fideles*, vel, *Fidelitas.* Syr. Heb. *אֱמוּנָה*. *Blandientibus*, vel, *Dividentibus labiis.* Ut detractationibus unum ab alio disjungant, Syr. *מִפְּלִגְתָּא* *מִפְּלִגְתָּא* vel quæ dividuntur à corde, unum est in ore, in corde aliud. *Labia nostra pro nobis sunt, quis nobiscum contendet?* Syr. MS. plura loqui possumus pro nobis quam omnes qui sunt contra nos, Syr. *בְּיָדֵינוּ* in quibusdam cum Rish, Heb. *אֲרִיָּה*, Dicunt, 2 Pet. 3. *Ubi est promissum adventus Christi? Operabor salutem palam.* Ut homines de illa loqui possent, He. *יְפִיחַ לֵו*, Syr. MS. *גְּלִיחֵי* *גְּלִיחֵי* loquitur de adventu Christi secundo. *Selectum argentum quod est probatum in terra.* Syr. *בְּחִירָה* *בְּחִירָה* Heb. *בְּעִלְיָה*, velut *בְּעִלְיָה* & *חִיּוֹת* in R. David. R. Levi. *Salva me ab hac generatione.* Syr. ut in Act.

2. *Salvate vosmetipsos ab hac prava infidelium generatione.*

Sect. 12. Ex Arab. MS. in Psal. 12.

Juva, vel, *serva me.* *חַלְצֵנִי* Arab. quasi bellicosus per instrumenta belli, ut 2 Sam. 2. *Arma ejus*, idem; & Exod. 15. *Dominus est vir belli.* De fine mundi, quæ continget in die octavo, & prophetia de adventu Christi, Arab. MS. *Fideles*, vel, *fides diminuta est.* Arab. ut in Luc. 18. *Quando filius hominis venit reperiet in terra fidem?* Ar. *purus est in opere, fides in ore.* *Sunt nobiscum.* *מִעִנֵּנוּ* Arab. pro nobis contra omnes, & *quis est noster Dominus* qui sermone in nos pravealeat. *Corde duplici*, vel, *vario.* Id est, lingua semper à corde varianti, Arab. *بَشْفَة عَاشَة وَقَلْب مَخْتَلَف* *وَقَلْب مَخْتَلَف* *In camino*, vel, *sicut argentum*, *sunt verba Domini terra.* Id est, verba Dei. Vel, *Sicut argentum quod est Dominus terra.* Id est, selectissimum argentum, & laudatissimum, *מִסְבּוֹחַ*, Arab. MS. Gr. *ἀργύριον*, Arab. *مَشْبُوحَة* Vel, *Argentum probatum in terra.* *بَعْلِي* Arab. Rom. Heb. *בְּעִלְיָה* quasi terræ maritatum, *לְאֵרֶךְ*. Vel, *Sicut argentum Domini terra.* Id est, argentum regis, quod est optimum. *In salute.* In ultimo die judicii. Vel, *ut argentum sic est Dominus terra.* Sic est Christus in adventu suo. R. Obad. Gaon. *Pugnabo in illum.* Arab. *أَجَاهِر* Heb. *יִפְיחַ* in Prov. 29. *urbem accendunt*, idem, & Jod pro Aleph, vel, loquar per illam salutem, Arab. Rom. *יִפְיחַ* est loqui & pugnare, Ps. 127. 5. *Sicut hirudo sugens filios hominum.* Targum apud Nebien. Vel, *Liberaliter amplificasti aetates filiorum carnis.* Ar. Ro. *أَمْشَرْتُ لَكُمْ لَوِشْتُمْ* sunt longævi, ideoque magis impii, He. *וּלְיֹרֵךְ* liberaliter expendit, Isa. 46. 6.

I In finem, Psalmus David. XII.

Heb. XIII.

Usquequò Domine oblivisceris me in finem?
Usquequo avertis faciem tuam à me.

2 Quamdiu ponam consilia in anima mea, dolorem in corde meo per diem?

3 Usquequò exaltabitur inimicus meus super me?

4 Respice, & exaudi me Domine Deus meus.

Sect. 1. Ex R. David. in Psal. 13.

Locutus est David hunc Psalmum in persona captivitatis, vel quando ipse erat in afflictione ab inimicis. *Quousque?* Loquitur in persona Gentium, qui putant Deum oblitum esse Ecclesiæ. *אֲנִי* Sicut *מִתִּי*. *Consilia capiam.* De modo liberationis, & tamen non sum liberatus. *Dolor est in corde meo in die.* Dicit, in die, quando alii occupati sunt negotiis suis terrenis, & obliviscuntur dolorum suorum, tunc ego sum turbatus. *O Domine.* Qui potens es ad salvandum me: ab *הָיָה*. *Deus.* Vel, Judex mi,

Illumina oculos meos ne unquam obdormiam in morte.

5 Ne quando dicat inimicus meus: Prævalui adversus eum.

Qui tribulant me, exultabunt si motus fuero:

6 Ego autem in misericordia tua speravi.

Exultabit cor meum in salutari tuo: cantabo Domino qui bona tribuit mihi: & psallam nomini Domini altissimi.

ut in Exod. 22. 28. *Deos*, id est, Judices. *Illumina oculos.* In tenebris hujus captivitatis, ut in Hest. 8. *Judei habebant lucem.* *Somnum mortis.* Id est, antequam moriar. *Latabitur cor meum.* Opponitur ad istud, *Inimici mei latantur.* *Cantabo.* Sunt quatuor verba consolatoria opposita quatuor oppressi-
onibus prædictis; 1 *Confusus sum* in Babel. 2 *Latabitur cor* sub Madai. 3 *Cantabo* sub Javan. 4 *גַּמְלָא* sub Edom, Non est in Cod. Cremon.

Sect. 2. Ex Ab. Ezra in Psal. 13.

Quousque? Videtur Deus suorum oblivisci in opinione

nione hominum, non revera. *Consilia capiam in corde.*] Abscondere dolorem est aggravare eum. *Considera.*] Respondet ad id, *Quousque, &c.*

Sect. 3. *Ex Mid. Tillin in Psal. 13.*

Usquequò?] Quatuor vicibus objurgat Dominus Israelit. dicendo, *Usquequò recusatis, &c.* וְיָנֹכַח Exod. 16. & *quousque provocabunt me, &c.* *quousque non credent, &c.* *quousque hac congregatio mala, &c.* Num. 14. idcirco à quatuor Monarchiis subjugantur, exclamantes hoc Psalmo quater *Quousque, lex retributionis, Par pari. Ponam consilia in anima mea.*] Ad defendendum legem tuam, quam evacuare gentes student. *In misericordia.*] Id est, in lege tua, ut Prov. 31. *Lex misericordia sub lingua ejus.* Vel, sub Babel. *In salute tua.*] Sub Madai; & dicit, *tuā*, quia salus Israel est salus Dei, R. Abihu. *Canam.*] אַשּׁוּרָה, sub Javan. *Retribuit.*] מִל, sub Edom.

Sect. 4. *Ex R. Obad. in Psal. 13.*

De hac captivitate. *Consilia.*] Quomodo vivam in hoc mundo. *Prævalui.*] Ad transgressionem legis eum alliciendo.

Sect. 5. *Ex R. Sol. in Psal. 13.*

Quousque?] Repetit hoc quatuor vicibus, & erant quatuor Monarchiæ opprimentes Israelem, sunt quatuor bestie in Dan. 7.

Sect. 6. *Ex Cald. in Psal. 13.*

Illumina oculos meos Lumine legis, Prov. 6. Lex est lumen, &c. *Somnum mortis.*] Cum peccatoribus in æternum. *Inimicus meus.*] Mala imaginatio.

Sect. 7. *Ex Masora in Psal. 13.*

In corde meo.] Tria sunt, 1 Reg. 2. 35. *Fidelem Sacerdotem qui secundum cor meum, &c.* 4 Reg. 10. 30. *Fecisti totum quod est in corde meo.* [Cor hominis est rectum, quando est secundum cor Dei.] *Inimicus meus.*] אֹיֵב, septem sunt; *Dedisti inimico meo dominium.* & 3 Reg. 21. 20. *Invenisti me, O inimice mi?* Psal. 13. 4. & Psal. 41. 12. *Quia inimicus meus non triumphat.* Job. 27. 7. *Sit inimicus meus ut impius.* Lam. 2. 22. *Consumpsit inimicus meus.* [Aliquando prævalent inimici sanctorum, quandoque subjugati sunt.]

Sect. 8. *Ex Al. Anth. in Psal. 13.*

In finem.] Finis legis Christus, S. Aug. David per Saulem fugatus hic est velut typus Christi, vel afflictæ Ecclesiæ, S. Aug. alibi. *Consilium.*] Non opus est consilio, nisi in adversis, S. Aug. *Illustra oculos meos, ne unquam somnum mortis obdormiam.*] L. MS. sic Horat. lib 3. Ode 11.

Surge, ne longius tibi somnus, unde Non times, detur, &c.

ab eff. v. 6. à caus. v. 5. Vel, ne moriar in æternum. *Oculos.*] Cordis, Chrys. ut Ephes. 1. *Oculi mentis vestra.*

Sect. 10. *Ex Vulg. & Gr. in Psal. 13.*

Dolorem in corde meo?] Vulg. Gr. quia quando cogito in corde meo de hostibus meis, doleo, eorum prosperitatem intuendo. *Si motus fuero.*] Vulg. Gr. opposit. ad illud in Psal. 15. ult. *Non movebitur:* & in Psal. 112. *Non movebitur à rumore malo.* *Bona tribuit.*] Vulg. remuneravit me, ut in Psal. 119. in Gimel, id est, secundum justitiam meam. Lat. MS. reddidit mihi bona.

Sect. 11. *Ex Syr. in Psal. 13.*

Consilium, vel, Dolorem in corde meo.] Quia quando cessat afflictio, consilium de liberatione finit. S. Aug. Syr. חֲכִימָא אֲנִי Heb. עֵצָה עֵצָה velut עֵצָה. *Ut non dormiam usque ad mortem.*] Syr. id est, ut non dolore afficiar usque ad mortem, sicut Luc. 22. 45. *Dormiebant præ tristitia.* Dolor mundanus operatur mortem, 2 Cor. 7.

Sect. 12. *Ex Arab. in Psal. 13. In Gr. Arab. 12. & sic in ceteris, ut in Vulg.*

De triumpho hostium, & præsentia Christi, Arab. MS. *Inimicus.*] Caro, Chald. Nebiens. *Somnum ad mortem.*] Cum impiis in Gehenna post judicium ultimum. Vel, *Ne dormiam mortuus.*] אֲנִי מֵיָמִי Arab. Rom. id est, liber inter mortuos, ut Psal. 88. *Laudabo nomen Domini Altissimi.*] Arab. Rom. لا اله الا الله Non est in Heb.

1 *In finem Psalmus David.*

XIII. Heb. XIV.

Dixit insipiens in corde suo: Non est Deus. *Corrupti sunt, & abominabiles facti sunt in studiis suis: non est qui faciat bonum, non est usque ad unum.*

2 *Dominus de cælo prospexit super filios hominum, ut videat si est intelligens, aut requirens Deum.*

3 *Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt: non est qui faciat bonum, non est usque ad unum.*

Sepulchrum patens est guttur eorum: linguis suis dolose agebant, venenum aspidum sub labiis eorum.

Quorum os maledictione & amaritudine ple-

num est: veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem.

Contritio & infelicitas in viis eorum, & viam pacis non cognoverunt: non est timor Dei ante oculos eorum.

4 *Nonne cognoscent omnes qui operantur iniquitatem, qui devorant plebem meam sicut escam panis?*

5 *Dominum non invocaverunt, illic trepidaverunt timore, ubi non erat timor.*

6 *Quoniam Dominus in generatione justa est, consilium inopis confudistis: quoniam Dominus spes ejus est.*

7 *Quis dabit ex Sion salutare Israel? cum averterit Dominus captivitatem plebis sue, exultabit Jacob, & letabitur Israel.*

Sect. 1. Ex R. David. in Psal. 14.

Stultus.] Rex Gentium, המלך המצרים opprimens Israellem; vel in alio Codice Cremonæ, Rex Babel, בבל. *Non est Deus.*] Id est, nullus Judex, nec judicium. *Qui intellexit.*] Quod est judicium futurum. סג] Sicut à סר & Gimel, Resh, Bethbasha, באתבש, vel, à סרי, in Targum, in Exod. 16. *Putrescet. Non est qui facit bonum.*] Vivunt quasi non esset Judex. *Non invocant Deum.*] Non existimant Deum illos intueri, ideoque non resipiscunt. *Comedunt populum, comedunt panem.*] Id est, vivunt, & non puniuntur post oppressionem populi mei, ideoque dicunt, *Non est Judex. Ibi timebant.*] Dicit, *Ibi*, id est, in loco ubi opprimunt. *Consilium pauperis.*] Consilium quod cepissent pauperes ad liberandam vitam eorum à manu vestra, viz. per confidentiam in Domino. הבישותם] Id est, quia non videtis illos subito liberatos, ideo deridetis, dicentes, *Ubi nunc est Deus vester? Quis dabit?*] Nobis pura, & præparata corda ad salutem istam: & dicit *Ex Sione*, quia Gloria Dei ibi habitabat in Sancto Sanctorum. *Jacobus latabitur.*] Id est, omnes duodecim Tribus ex Jacobo orti; ostendit hæc vox *Jacobus* Psalmum hunc esse de futuro, quia omnes Tribus non sunt adhuc congregati: [ut in Hof. 1. ult.] בשׁוּב] à ישוב quietum reddere, vel, est verbum יוצא, quasi השיב

Sect. 2. Ex Ab. Ezra in Psal. 14.

Abominabiliter in opere.] In omni opere. *Dispersit.*] Per similitudinem, quia Deus habitat in excelsis. *Comedunt.*] Gentes terræ comedunt Israel. *Non invocant Dominum.*] Non agnoscunt potentiam hanc super Israel à Deo datam esse, sed propriis viribus attribuunt. *Ibi.*] Venit afflictio ubicunque terrarum comedebant Dei populum. *Est in generatione justis.*] Ad juvandum eum.

Sect. 3. Ex Midrash Tillin in Psal. 14.

In corde suo.] Deus probat cor & renes, quia oculi ambulant post cor, Num. 15. etiam 248. partes corporis, & renes consilium dant cordi, & cor perficit omnia: cor bonum, est bona; malum, est mala imaginatio. Putant impii, quod ignorat Deus secreta cordis cubicula, cum tamen ipse ædificavit omnia: sic latrones abscondunt se in penetralibus domus, quasi ab oculis artificis, vel, patroni qui ædificabat domum latituri, R. Levi. *In corde suo.*] Impii sunt in manu cordis eorum, Jeroboam dixit *in corde suo*, Haman dixit *in corde suo*, &c. sed cor justorum est in eorum manu, [Eccles. 10. *Cor sapientis in dextra sua.*] **Stultus.**] עשׂו Esau qui implebat mundum נבילות stultitia & immundicie, R. Jehud. in nom. R. Samuel. Vel, cadaveribus populi Dei, נבילות. *Comedentes populum meum, comedentes panem.*] Id est, qui devorat facultates Israelis, gustat in pane (aliàs insipido) quasi dulcedinem majorem. *Timebant.*] Quando decem tribus erant catenis in captivitatem ducti. *Ubi non erat timor.*] Quia Judah non erat captivus. Vel, *Timebunt.*] In sæculo futuro. *Quia non erat timor.*] Dei, in illis hoc sæculo. *Ex Sione salutem.*] Omnia bona sunt ex Sione, *Benedicat te ex Sione, & ex Sione luxit*, Isa. 50. *Lex ex Sione*, Isa. 2. *Corroborabit te ex Sione*, Psal. 20. *Vita ex Sione*, Psal. 133. *Et salus*, & repetit, *Quis dabit*, bis hic, & in secundo libro, quia Rab. pronunciat unum, Discipulus versum alte-

rum, [sic Dent. 27. *Omnis populus dixit, Amen.*] Vel, quia pueri bis in die, Mane nempe & Vesperis, dicunt, *Salva nos Deus salutis nostræ*, &c. R. Jodan. in nom. R. Josu. ben Levi.

Sect. 4. Ex R. Obad. Gaon. in Psal. 14.

Stultus.] Omnis generatio Israel, in hac captivitate mentis inops. *Unus.*] Etiam ipse qui tractat legem. *Comedunt panem.*] Rapinæ ex oppressionem populi mei. *Quia est Deus justus in generatione ista.*] Deus qui exequitur judicium. *Consilium pauperis.*] Quod dedistis vos pauperi.

Sect. 5. Ex R. Sol. in Psal. 14.

Stultus.] Titus, vel, Nebuchad. qui destruebat Jerusalem. ut Isa. 14. 13. Comedebat Israel. in captivitate, filius filii ejus Belshaz. fecit convivium magnum, Dan. 5. 1. ad triumphandum super Israel. טיטוס. Non est in MS. R. Sol. *Non est Deus.*] Sic dixit, Isa. 14. 13. *Exaltabo thronum meum super stellas Dei. Illic timebant timorem.*] De Belshazz. dicitur, Dan. 5. 6. *Tunc mutata erat facies regis*, &c. *Sicut comedunt panem.*] Id est, Si non opprimant Israel. cibus eorum non est dulcis בפרושים אחרים, nota ר' ל' &c. Non est in MS. *Pudescistis.*] Ut Belshaz. in Dan. 5. 2. *Bibit in sacris vasibus* in triumpho super Deum & Israel populum suum. *Justi.*] Id est, Jeconia quem Deus exaltavit post penitentiam suam, 4 Reg. 25. & Jer. 22. in R. David. *Salutem.*] In futuro, לעתיד.

Sect. 6. Ex Cald. in Psal. 14.

Davidis.] Per spiritum prophetiæ in Davide. *Non est Deus.*] Non est providentia Dei in terris, sicut impii dicunt, Job 21. *Quomodo novit Deus?* & in Psal. 73. *Edunt populum meum.*] מעוררי, id est, fulciuntur per populum meum, sicut corpus per esum panis, attamen non *invocant nomen Domini*, nec agnoscunt eum, sic in Ezech. 3. *Ede volumen*, &c. ubi accipitur in bonam partem.

Sect. 7. Ex Masora in Psal. 14.

Non est, non est.] אין, sunt 16. versus habentes non non in medio versus, loci sunt traditi in Isa. 40. & Jer. 8. alter locus est in hoc Psalmo, *Non est qui facit bonum, non est.* *Turpes facti.*] Duo sunt in Psal. 53. 3. *Salutem.*] Ecclesiæ futuram: 5. sunt cum Pathac in Scriptura, Exod. 14. 13. *Videte salutem Domini.* Isa. 52. 10. *Denudavit sanctum Brachium*, & *Recordatur misericordiam*, & 2 Paralip. 20. 17. *Videte salutem Domini.* [Sicut in Ægypto, & in Valle Jehosaphat, sic salus erit in futuro.]

Sect. 8. Ex Al. Auth. in Psal. 14.

Stultus dixit in corde suo, non est Deus.] Id est, in tribus personis, Patre, Filio, & Spiritu Sancto. Vel, *Apostata à Christo lapsus.*] 1. eff. dicit non est Christus Deus, à נבל folium quod cecidit. Vel, nemo audet dicere, etiam si ausus sit cogitare, S. Aug. *Præter unum.*] Id est, Christum, S. Aug. *Putridi facti sunt.*] 2. eff. per mala opera coram hominibus, *Guttur eorum sepulchrum apertum*, &c. ita sequitur in Rom. 3. 10. sicut Vulg. hoc loco. *In studiis suis*, vel, *studiosi.*] Lat. MS. student facinora nova perpetrare. Dicunt quod Augustinus propheta Anglorum habuit Psalterium Hebræum in quo erant hi versus prædicti; forsan erant à Latino translati, quia inter omnes Hebræos Codices quos vidimus inter Judæos Venetiæ, Romæ in Vaticano, Bononiæ, & Florentiæ, hos versus non reperimus,

perimus, nec in Lat. MS. quem sæpe hic citavimus. *Comedunt populum meum.* Ubi timor Dei non est, ut adipiscantur homines divitias omnia perpetrant facinora, virtutem odio habent, leges (aleis ludentes, &c.) violant, mare & terras circumambulant, fiunt perjuri, &c.

Horat. Od. 24. Lib. 3.

*O quisquis volet impias
Cadeis, aut rabiem tollere civicam,
Indomitam audeat
Refrænare licentiam,
Clarus post genitis. Quatenus, heu nefas,
Virtutem incolumen odimus,*
(virtuosos viventes)
*Sublatam ex oculis querimus invidi?
Quid tristes querimonia,
Si non supplicio culpa reciditur?
Quid leges sine moribus
Vana proficiunt? —
Magnum pauperies opprobrium, jubet
Quidvis & facere, & pati:
Virtutisque viam deserit ardua.
— Scelerum si bene pœnitet,
Eradenda cupidinis
Pravi sunt elementa: & tenera nimis
Mentes asperioribus
Formande studiis. —
— Ludere doctior,
Seu Græco jubeas trocho,
Seu malis verita legibus alea.
Cum perjuræ patris fides
Consortem socium fallat, & hospitem.
— Scilicet improba
Crescunt divitiæ, tamen
Curta nescio quid semper abest rei.*

Comedunt populum meum, sicut panem comedunt. Quotidiè, S. Aug. Vel, ἀφιλυγκότες, Ephesi. 4. καυτεριζομένων τὴν ἰδίαν συνείδησιν, 1 Tim. 4. Vel, cum eadem fame, & inexplebili desiderio, vers. 4. Vel, *Non invocant.* Id est, pro pane suo non dant gloriam Deo vero, sed Idolis. *Dominum non invocant, ibi timuerunt timorem.* Id est, timuerunt, & adoraverunt falsos deos, 4. eff. apud Græcos sunt hi duo unus versus. *Pudescistis consilium pauperum.* Quoniam fiduciam ponit in Domino, certò statuens per eum se justificari, & non per opera, vide in Rom. 3. 10. ubi exponitur hic Psalmus, 5. eff. *O si quis dedisset è Sione salutem!* Id est, Christi Servatoris Gentibus, ab eff. vers. 7. Hic Psalmus omnes homines describit sub peccato, vel Apostasia.

Sect. 9. Ex Ital. &c. in Psal. 14.

Venenum aspidum. Versus hi adduntur in Vulg. & Gr. novi Testamenti, & 2. Ang. MS. in Hisp. & Gall.

non in Ital. *Falta, vel, studia.* Ang. MS. ut in Mic. 2. *Excogitantes iniquitatem, &c.*

Sect. 10. Ex Vul. & Gr. in Psal. 14.

Non est usque ad unum. Vulg. id est, usque ad ultimum numerando, ut Joh. 8. *Exibant usque ad ultimum,* non est in Heb. in 2. v. sed Lat. MS. & in Gr. & Syr. Rom. 3. 13. ex Heb. in v. 4. *Inutiles facti.* Vulg. Gr. ut res putida, Heb. sic Exod. 16. de Manna. *putruit. Est guttur.* Sic Nebuchad. Deglutivit facultates Israel. ut Draco, implevit *Ventrem, eorum delictis,* in Jerem. 50. & dicit, *Cum linguis dolose agunt impii,* ut cadant innocentes in eorum guttur, & occidant, opprimantve, os eorum est plenum juramenti, de non nocendis egenis, sed pedes velociter currunt ad effundendum sanguinem eorum. Hi tres versus sunt in Arab. Vulg. Æthiop. non in Gr. *Nonne cognoscent?* Vulg. Gr. Lat. MS. certè veniet tempus in quo cognoscent peccatum hoc per pœniam.

Sect. 11. Ex Syr. in Psal. 14.

Comedunt populum meum cum comestione belli. Id est, illos bello consumunt, Syr. *לחם מלחמה* Heb. לחם, velut in Judic. 5. 8. *Bellum in portis. Non invocant Dominum.* Prisci Ethnici deos suos invocabant, bisque indies, Mane & Vespere.

Horat. Lib. 4. Od. 1.

*Illic bis pueri die
Numen cum teneris virginibus tuum
Laudantes, pede candido
In morem Salium (Sacerdotum Martis) ter
quatient humum.*

Sect. 12. Ex Arab. in Psal. 14. Heb. Arab. 13.

De oburgatione impiorum. Ar. MS. *Stultus.* Ingratus homo, sicut in Deut. 32. *Stultus, vel, ingratus populus,* in Ab. Ezra, ideo sic dicitur *Nabal,* quia reddit Davidi malum pro bono, 1 Sam. 25. Arab. *الجاهل*

لئلا, homo ignarus & indoctus, vocatur bestia, in Psal. 91. *Fœtidi, vel, Spreti.* Arab. Rom. quod enim fœtet, spernitur, & concutatur. *ورثوا*

ورثوا Arab. Venenum aspidum, &c. Hi versus adduntur in Arab. Neb. & Rom. & in Lat. Vulg. Version. ex Rom. 3. sed non in Heb. nec Gr. Nebiens. *Dominum non invocaverunt.* Et ideo timebant ubi non erat timor. Arab. Rom. *انهدموا* *Sepul-*

chrum apertum. Est etiam in Arab. Rom. *Sub,* vel, *in labiis eorum.* Ara. Ro. *في سفلهم*

ابداً ولا تطفئوا occidunt homines. *In generatione innocentium est.* Ara. Ro. *في جيل* Ut Noë ambulavit cum Deo, & Deus erat secum, sic in Dan. 1. *Vestra ætatis, idem.*

1 Psalmus David. XIV.

Heb. XV.

Domine quis habitabit in tabernaculo tuo?
aut quis requiescet in monte sancto tuo?

2 Qui ingreditur sine macula, & operatur
iustitiam:

3 Qui loquitur veritatem in corde suo, qui
non egit dolum in lingua sua:

Nec fecit proximo suo malum, & opprobrium
non accepit adversus proximos suos.

4 Ad nihilum deductus est in conspectu ejus
malignus: timentes autem Dominum glorificat.

F 2

Qui

Qui jurat proximo suo, & non decipit.

5 Qui pecuniam suam non dedit ad usuram,

& munera super innocentem non accepit.

Qui facit hæc, non movebitur in æternum.

Seç. 1. Ex R. David in Psal. 15.

IN Tabernaculo.] In cœlo expanso sicut cortina, Isa. 40. In monte sancto.] Monte Moriah, ubi Israelitæ congregabant, Chald. *Quis habitabit?*] Cujus anima? *Qui ambulat integer.*] Vel, in via perfecta, si תמיך est תואר Toar, ut Psal. 101. 6. Id est, ambulat in sinceritate cordis, sine terrena & profunda fraude in rebus hujus sæculi. *Et operatur justitiam.*] In operibus, Præcepta sunt affirmativa, vel, negativa; in opere, ore, corde; primò de opere, deinde de ore, *Loquitur veritatem;* tandem corde, in *Corde suo*, non est aliud in ore, in corde aliud, loquitur de Deo, & ejus unitate, quæ est ipsa veritas, & sic sentit. *Non calumniatur.*] Mentionem facit præcepti negativi (sicut antè affirmativi) in ore & opere, sed non in corde, quia antè dixisset, *Loquitur veritatem in corde suo*, & sic cogitationes ejus sunt veritas, non est in illis malum, & dixit לֹא רָגַל, sed non facit mentionem ceterorum negativorum præceptorum, de lingua, ut *Non maledices, &c.* quia calumnia est usitatissima, לֹא רָגַל est verum dicere, ex quo oritur malum versùs alium שווארע דאמרת, intentio susurrionis potest esse bona, Doeg loquitur veritatem, sed verba sua lædebant Sacerdotes Domini, ideoque David maledixit Doego, & intentio Uzze erat bona [Joseph attulit famam malam in fratres, Gen. 37. quia pater ejus sic præcepit illi, vel, dici potest quod magnum exinde oriebatur malum, ideoque Joseph puerili & indiscreto more fecit, R. Levi.] *Non facit malum proximo suo.*] Nec proximo, nec peregrino, sic Exod. 20. *Non testificaberis contra proximum,* sed mentionem facit proximi, quia negotia emendi, &c. sunt cum illo, & habitatio ejus est illius vicina, & quando dicit, *Non facit*, comprehendit omnia præcepta negativa inter unum hominem aliūque in opere. לֹא נִשְׁאָר] Id est, non tollit in lingua sua calumniam contra proximum, licet proximus nocuit ipsi, sic Exod. 20. 7. *Non tolles nomen Domini,* sic in Psal. 16. *Non tollam in labiis, &c.* Vel, non recipit linguam malam, nec credit illi, Chald. sed separabit ab ejus societate; lingua mala Zibæ quantum lædebat Davidem, ita ut non potuit credere Mephiboshethum fuisse ex omni parte innocentem, 2 Sam. 19. quia verba detrectantis, לֹא הָרַבְרִיב sunt vulnera in Proverb. & non possunt facile sanari. *Contemptibilis est.*] Contemnit seipsum, nec superbit in omnibus prædictis bonis operibus, Chald. Par. *Honorat.*] Reputat opera aliorum præstantiora suis, & putat quod ipse non facit unum ex millibus, sicut oportet. לֹא הָרַבְרִיב] *Ad affligendam animam in jejuniis.*] *Jurat.*] Ne concupiscibile sit impedimento quo minus humiliet seipsum jejuniis quæ dura sunt ferre. *In usuram non dedit.*] Ante dixit, *Non facit malum* contra voluntatem proximi, hic addit, non dedit in usuram, nec cum voluntate ejus, David & prophetæ non prohibent nisi quod lex prohibet, quia dixit Moses, *Non addes, &c.* Deut. 12. 32. Et lex non prohibet usuram ad הַנִּכְרִי Extraneum, Deut. 23. 20. sed non dixit lex, opprimes extraneum, vel furaberis ab illo, &c. Israeli, præcepit Deus, ut ostendat misericor-

diam cum Israel. etiam cum extraneo qui ostendit misericordiam cum Israel. & mutatio sine usura in multis locis est major misericordia quam mutatio gratis, quia erubescit homo liberalis donum mutuo accipere gratis (hucusque in Codice Cremonæ, in alio Codice Venet. est facta additio) Israel non habet præceptum (gratuitæ mutationis) erga Gentes, quia plerunque Gentes odio habent Israelem, & prolixiori usus sum sermone in hoc articulo, ut habeas responsum ad הַנִּכְרִי, qui dicunt quod David nullum posuit discrimen inter Gentes & Israelem. *Munus contra innocentem.*] Munus pecuniæ voluntariè datum. Vel, *Ab innocente.*] Id est, ad faciendam justitiam non accipit munus, מִכֶּסֶף דִּיךְ, Samuel dixit, *Cujus bovem accepi?* 1 Sam. 12. 3. De munere ad pervertendam justitiam dixisset antea, *Qui non facit malum.*

Seç. 2. Ex Ab. Ezra in Psal. 15.

Ambulat integer.] Respectu sui, in omni negotio. *Operatur justitiam.*] Cum aliis suis sociis חַבְרָיו. *Loquitur veritatem.*] Cum omni homine. *Qui non revelat secreta לֹא רָגַל cum lingua.*] Exinde est מְרַגְלִים, exploratores. *Non fert contumeliam à proximo.*] Nemo potest eum reprehendere, quia vita ejus est inculpata. Vel, *Non portat contumeliam contra proximum.*] Non publicam facit ad alios, ut Exod. 23. 1. Vel, *Non fert ignominiam.*] Odit audire infamiam proximi. *Ipsa est vilis in oculis suis, sed honorat timentes Deum.*] Cupit esse similis illis in sanctitate, & mediocriter; etiam nihili æstimat propriam obedientiam, habito respectu ad debitum suum. [Dei servus est humilis, & alios præfert.] לֹא הָרַבְרִיב] Id est, Jejunio, לֹא נִשְׁאָר, ut Num. 30. 13. *Ad affligendam animam,* quia jejunia debilitant corpus, R. Sol.

Seç. 3. Ex Midrash Tillin in Psal. 15.

Quis habitabit?] Si ignis Dei est in Sione, ut in Isa. 31. Vel, si Nadab & Abihu igne Dei destructi erant, *Quis stabit?* Vel, si Uzza coram Deo mortuus fuerit. *Ambulat perfectus.*] Deus benedictus, ut in Deut. 32. *Rupes, opus ejus est perfectum,* non operatur malum, non dat in usura, Isa. 55. *Sine argento, &c.* non mutat juramentum poenæ, לֹא הָרַבְרִיב, multò minus misericordiam, לֹא הָרַבְרִיב, *Quis ergo habitabit?* nempe qui similis est benedicto Deo. Vel, *Perfectus.*] Ut Abraham, Gen. 17. 1. תָּמִיךְ. *Operans justitiam.*] Isaac tradidit animam suam, Gen. 22. *Veritatem.*] Jacob, ut in Mic. 7. *Veritatem Jacobo,* in Gen. 27. *Non רָגַל.*] Benjamin non revelabat venditionem Josephi. *Non operatur malum.*] Joseph fratribus, Gen. 45. *Opprobrium non accipit.*] Phinehas occidit Zimri, Num. 25. נִבְרָר.] Moses contemnit spolia Ægyptiorum. *Honorat יִכְבֵּר.*] David in honore habuit Presbyteros Judæorum, 1 Sam. 31. *Misit benedictionem, &c.* *Ad affligendum לֹא הָרַבְרִיב.*] Boaz jurabat, Ruth. 3. contra concupiscibile, & Elisha contra avaritiā, 2 Reg. 5. & Elia contra pluvie descensum, 1 Reg. 17. *Non dedit pecuniam.*] Obadia nutrebat prophetas gratis, 1 Reg. 18. Shammai & Hillel docuerunt gratis. *Non accepit munus.*] Samuel dixit,

dixit, *Ecce ego, &c.* 1. Sam. 12. *Non movebitur* לֹא יִמּוּט] Id est, ad mortem, ut in Prov. 24. מִשִּׁי לֹא יִמּוּט, &c. Quando R. Gamaliel legebat hunc versum, flevit dicendo, Quis faciat hæc? respondit R. Aquiba, qui facit unum ex his omnibus, reputatur ei in justitiam quasi fecisset omnia, quia *miser cordia est supra Judicium*, & qui tetegit unum reptilium בְּאֵזוּר est immundus quasi tetigisset omnia, idcirco, R. Aquiba exultavit quando legebat versus in Ezech. 18. *Super montes non comedit, &c.*

Sect. 4. *Ex R. Obad. Gaon. in Psal. 15.*

In tabernaculo.] In sanctuario futuro. *Integer.*] כֹּל מִצְוָתוֹ tota sua dispositio est ad legem Dei. *Loquitur veritatem.*] Bonum operatur, & confert beneficia etiam voti vinculo solutus. *In usura.*] Non Gentibus.

Sect. 5. *Ex R. Sol. in Psal. 15.*

Non לֹא יִגְדֹל] Ut Ziba Mephibosherth. *Loquitur in corde suo.*] Eadem est veritas in corde & in lingua. *Non tollit contumeliam.*] Non facit proximum suum proverbium inter homines quando malè fecit, punit eum secundum leges, sed non exprobrat, in ling. extran. *Reporta.* Non est in MS. לֹא יִגְדֹל Multò minùs mutabit (לֹא יִגְדֹל וְיִחַדֵּם) Ven. קִי in MS.) in re parvi momenti quæ non nocet. *Pro innocente.* Non ad justificandum eum in causâ sua בְּדִינוֹ בְּרִינֹו. *Non movebitur in æternum.*] Potest in momentum moveri, sed non in æternum, resurget enim: עוֹלָה In MS.

Sect. 6. *Ex Cald. in Psal. 15.*

לֹא יִכְלֹךְ] Id est, לֹא יִכְלֹךְ קוֹרְעִין, non edit buccellas, sicut mos erat remunerare calumniatorem, in Psal. 35. לֹא יִכְלֹךְ לֵעָנִי מֵעוֹן derident alios apud mensam, & est eorum Merces. *Qui facit hæc.*] Id est, prædicta bona opera. *Non movebitur.*] Ligata est anima ejus in fasciculo vitæ juxta thronum gloriæ, quando animæ impiorum agitantur inquietæ, *Sicut lapis in medio funda*, Targum. in 1 Sam. 25.

Sect. 7. *Ex Masora in Psal. 15.*

Loquitur veritatem.] Etiam in porta ante principes: quinque sunt defectivè, Isa. 33. 15. *Loquitur justitiam.* Amos 5. 10. *Odio habent illum qui loquitur rectum.* in Proverb. *Amat illum qui loquitur rectum.* Ester 10. 3. *Loquitur pacem.*] *Qui loquitur veritatem est à Deo & hominibus dilectus.*] *Non, non, non.*] לֹא, לֹא, לֹא, quatuor sunt initium versus, alter in v. 5. *Homo vilis.*] וְהוֹמֵן duo sunt cum Cametz, in Jer. 6. 30. *Argentum reprobum, &c.* *Et non mutat.*] Votum suum, non reperitur iterum defectivè, & tria sunt plena, Levit. 27. 10. *Non mutabit, &c.* Duo sunt ibi. Micah. 2. 4. *Portionem populi mei mutavit.*] 1. Vota sunt solvenda in individuo.

Horat. Lib. 4. Od. 2.

*Te decem tauri, totidèmq; vacca,
Me tener solvet (à voto) vitulus relicta
Matre, qui largis juvenescit herbis
In mea vota.*

2. *Qui mutat quæ Dei sunt perdidit sua.*

Sect. 8. *Ex Al. Auth. in Psal. 15.*

Quis habitabit in sancto monte tuo?] In Ecclesia, præsertim sub Evangelio, sic in Heb. 12. 22. *Venimus ad montem Sionis*, & post lapsum Babylonis in nova Jerusalem, in quam nullum immundum intrabit.

Qui ambulat integer.] In cultu Dei sine macula, ut in primo & secundo præcepto: Vel, ut,

Horat. Lib. 1. Od. 22.

*Integer vita scelerisq; purus,
Non eget mauri jaculis, nec arcu,
Nec venenatis graviora sagittis,
Fusce, pharetra:*

*Sive per Syrteis iter astuosas,
Sive facturus per inhospitalem
Caucasum, vel qua loca fabulosus
Lambit Hyaspes.*

*Namque me sylva lupus in Sabina,
Fugit incrimem, &c.*

Qui operatur justitiam.] Cum proximo suo. *Qui veritatem loquitur quæ est in corde suo.*] Gr. Id est, lingua confitetur quod credit corde, secundum præceptum tertium. *Non circumambulat, vel, non est facilis in lingua sua.*] Lat. MS. (לֹא יִגְדֹל, ut, לֹא יִגְדֹל אֲשִׁינֵּת) Ad testificandū falsum testimoniū contra nonum præceptum. *Ad execrandum & jurandum.*] Contrā tertium præceptum; ad spargenda mendacia, ut effundatur sanguis, contra sextum præceptum; ad decipiendum proximum, contra octavum præceptum, Gr. & hæc sunt in verbis. Vel, *Ad secreta revelandum.*] Non habitabit mecum in eodem tecto, qui arcana revelaverit, ut qui rarò effugit poenam.

Horat. Lib. 3. Od. 2.

Est & fidelitatis silentio

Merces. Veto, qui Cereris sacrum

Vulgarit arcana, sub iisdem

Sit trabibus, fragilèmq; mecum

Solvat phaselum. (Navem oblongam, Gundalo, Feluca, Ital.) *Sape Diespiter.*

Neglectus, incesto addidit integrum.

Rarò antecedentem scelestum

Deseruit pede pœna clando.

(Puniuntur quandoque innocentes, multò minùs effugient scelesti poenam.)

Non operatur malum erga socium suum.] In factis, in occidendo eum, vel in furando ab eo, vel in perpetrando immundiciæ cum illo, contra præcepta sextū, septimū & octavū. *Opprobriū non permittit in proximū suū.*] Id est, opprobrium peccati sine reprehensione. Vel, non fert (in memoria) opprobrium, vel injuriam factam per proximum suum; hoc spectat ad cogitationes. Vel, *Non fert opprobrium in seipso.*] Id est, non permittet peccata in seipso dominantia. *In cujus oculis contemptus est vilis, vel, respuit oculus ejus improbos.*] Lat. MS. honorat autem omnes superiores, &c. qui timent Dominum juxta primum præceptum, v. 4. *Jurat in damnum suum, vel, proximo suo & non mutat.*] τὸ πλῆσιον αὐτοῦ, Gr. לֹא יִגְדֹל, Basil. pactum servat juxta nonum præceptum. Vel, *Jurat ut se affligat.*] Lat. MS. *Pecuniam suam non exponit fœnori.*] Contrā præceptum octavum, fœnus erat ex hoc Psalmo prohibitum per Concil. Nicenum, Can. 18. & 18. alia Concilia. *Contra innocentem munus non accipit.*] V. 5. Contrā decimum præceptum quod avaritiam verat radicem ejus; ita Christianus hic describitur per effecta sua.

Sect. 9. *Ex Ital. &c. in Psal. 15.*

לֹא יִגְדֹל] Id est, ad detrimentum suum, vel amici, Ital. Hisp. interpretatio de jejunio non est bona, Ital. An.

Sect.

Sect. 10. Ex Gr. & Vulg. in Psal. 15.

Sine macula.] Vulg. Gr. ut in Jacob. 1. ult. in hoc saeculo immaculatum, licet impii eum calumnientur, est tamen innocens. *Non egit dolum.*] Vulg. Gr. ut explorator solitus est facere res dolose, ne capiatur à *לֹא עָשָׂה דֹלִם*. *Adversus proximos suos.*] Gr. Vulg. Lat. MS. *Sodali*, id est, quemlibet proximorum, Heb. ut Psal. 17. *Similitudo ejus, &c.* Vel, Jod signum pluralis deficit pro more, Aq. Theodot. *τὸ ὁμοῦν*. *Super innocentem.*] Vulg. Gr. ad justificandum innocentem, Rasi, Chimchi Lat. MS. *adversus*.

Sect. 11. Ex Syr. in Psal. 15.

De perfecta conversione ad Deum, Par. Edit. *Quis habitabit?*] Id est, sancti sunt aptè dispositi, ut veniant in domum tuam, & legem tuam discant, & tibi serviant. *Veritatem loquitur — & non mentitur.*] Syr. *וְלֹא יִשְׁכַּח וְלֹא יִשְׁכַּח* Opprobrium.] Nullum factum probrosum in illum facit, velut in Gen. 34. 14. *Opprobrium nobis.* Vel, *Non accipit munus in propinquum suum.*] Syr. MS. *וְלֹא יִשְׁכַּח* Heb. *וְלֹא יִשְׁכַּח*, velut in Job. 29. 4. *In diebus juventutis mea, aut opprobrii.* Vel, donorum meorum, quando illi benedixit Deus. Vel, à *כָּפַר*. *In damnum suum.*] Vel, jurat propinquo suo. Syr. *וְלֹא יִשְׁכַּח* Heb. *וְלֹא יִשְׁכַּח*. *Irritans est vilis.*] Syr. MS.

Par. Edit. *Usura.*] *וְלֹא יִשְׁכַּח* Incremento, Syr. omne incrementum præter legem est prohibitum, non solum serpentina illa & mordens usura. *Justus est, & nunquam dimovebitur.*] Syr. cum rumore mali, ut in Psal. 112. 6, 7.

Sect. 12. Ex Arab. in Psal. 15. Heb. Arab. 14.

Davidis in finem, & de eo qui est perfectus cum Deo, Arab. MS. *Integer.*] In corde, Arab. Rom. *وְלֹא يَكُنْ فِي سَحَابٍ*, sine nube vitiolorum, ut in Isa. *Iniquitates vestras delens ut nubem.* Operatur justitiam.] In opere. *Loquitur veritatem.*] In ore, Ecce hæc tria, corde, ore, opere, summa legis, similiter in 3, 4, 5, vers. est obedientia secundæ tabulæ. *Non accipit.*] Corde. *Non calumniatur.*] Ore. *Non facit malum.*] Opere. *Non decipit ne unum.*] Arab. Rom. *وְلֹא يَكُنْ فِي سَحَابٍ* multò minùs plures. *Qui honorat.*] Corde. *Jurat.*] Ore. *Non accipit mercedem.*] Opere. *وְלֹא يَكُنْ فِي سَحَابٍ* Ad proximum suum, Gr. Arab. Neb. Rom. & MS. *وְلֹא يَكُنْ فِي سَحَابٍ*. *Non querit opprobrium proximi sui.*] Non querit illum calumniis perstringere, Arab. *وְلֹא يَكُنْ فِي سَحَابٍ* *Usuram.*] *وְلֹא يَكُنْ فِي سَحَابٍ* ut in Syriac.

1. Tituli inscriptio ipsi David.

XV. Heb. XVI.

Conserva me Domine, quoniam speravi in te.

2. Dixi Domino: Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges.

3. Sanctus, qui sunt in terra ejus, mirificavit omnes voluntates meas in eis.

4. Multiplicata sunt infirmitates eorum: postea acceleraverunt.

Non congregabo conventicula eorum de sanguinibus: nec memor ero nominum eorum per labia mea.

5. Dominus pars hereditatis mea, & calicis mei: tu es, qui restitues hereditatem meam mihi.

6. Funes ceciderunt mihi in praeclaris:

etenim hereditas mea praeclara est mihi.

7. Benedicam Dominum, qui tribuit mihi intellectum: insuper & usque ad noctem increpuerunt me renes mei.

8. Providebam Dominum in conspectu meo semper, quoniam à dexteris est mihi ne commovear.

9. Propter hoc letatum est cor meum, & exultavit lingua mea: insuper & caro mea requiescet in spe.

10. Quoniam non derelinques animam meam in inferno: nec dabis sanctum tuum videre corruptionem.

Notas mihi fecisti vias vitae, adimplebis me letitia cum vultu tuo: delectationes in dextera tua usque in finem.

Sect. 1. Ex R. David. in Psal. 16.

Serva me Deus.] Id est, O potens, *וְלֹא*, quia est in manu tua. *Inte spero.*] Et non in altero. *Dixisti Domino.*] Et confessus es quòd ad te pertinet judicium, Chald. Par. *Ad te, וְלֹא* Id est, mihi benefacere non obligatus es. Vel, mea bonitas non prodest tibi, sed prodest sanctis in terra, sic Job 35. 8. R. Joseph. Cimchi. *Mea delicia.*] Ad benefaciendum illis, quia sunt excellentes. Vel, secundum priorem sensum ad sanctos in terra pertinet bonitas tua, non ad me. Vel, conjunge cum *וְלֹא*, quasi dixisset, O anima mea, *Dixisti Domino, Deus meus es tu.* Dic etiam *Sanctis, illi sunt excellentes.* In quibus sunt mea de-

licia.] Id est, ad discenda opera eorum *וְלֹא*. Et dicit, in terra, quia sancti in coelo sunt supra nos, & non possunt à nobis exactè imitari. *Dolores eorum multiplicabuntur.*] Qui serviunt Deo alieno, sed amo sanctos, & eorum viam. *Sanguinis.*] Non vini, quia oppressores sunt pauperum, & ex rapina adducebant oblationes, ut Amos 2. 8. *Bibunt vinum condemnatorum,* ideoque *Sacrificium impiorum est abominatio*, Prov. 15. 8. & dicit Dominus, Isa. 61. *Odi rapinam pro holocausto.* *Nomina eorum.*] Non honorabo illos labiis meis. *Dominus est portio mea, calix & pars.*] Non sicut isti in Deo alieno, & hic utitur quatuor verbis in eundem sensum, ad corroborandum. *וְלֹא* Id

id est, juvas me in electione sortis hujus: est cum Hieric, sicut cum Tseri, ut Isa. 38. 5. Non est nota hæc in Cod. Cremon. *In locis amœnis.*] Quia in Deo est portio mea, est quasi in loco amœno. *Hæreditatem etiam pulchram.*] Dicit etiam חסד, quia non invidet alienæ pulchriori portioni, sicut mos mundi est. נחל Tau in loco He, quia non est conjunctum. *Dedit consilium.*] Ad eligendam hanc partem, hoc unum necessarium. *Ante me.*] Id est, in omnibus meis viis recordor illum, quasi objectum semper ante meos oculos positum. *Ad dexteram meam.*] Ad juvandum me ne cadam. Vel, sicut res aliqua quam necesse est recordari, quâ utitur continuè, Rambam. *Cor meum.*] Spiritus. *Gloria.*] Rationalis anima gloria corporis. *Caro.*] Corpus, hæc tria; corpus, anima, & spiritus. *In spe.*] Quod in vivis servabis me à periculis, & post mortem spero quod vermis non habebit in me potestatem, Derash. *In Gehenna.*] Id est, ad descendendum in Gehennam לדרת שאול, quia vita mea est in via recta. Vel, anima non descendit cum corpore in sepulchrum. *Ostendes, vel, ostende viam vitæ.*] Est prophetia, vel oratio. *Dexteram tuam.*] Dextra est honos major quam sinistra.

Sect. 2. *Ex Ab. Ezra in Psal. 16.*

Michtam.] Præ auro puro, à כתם, R. Sol. *O Deus fortis.*] Potes. *Dixisti Domino, tu es Dominus meus.*] Et tibi serviam sine spe præmii. *Propter meam beneficentiam non ad te oro, sed propter sanctos.*] Miserere sanctorum, non oro pro meipso, quia non sum dignus. *Qui sunt in terra.*] Dicit, in terra, quia sunt Angeli sancti in cœlis. Vel, *Bonitas mea non in te.*] Non est in te debitum, sed beneplacitum, R. Mosheh. *Multiplicantur dolores eorum.*] Dolores sanctorum, quando vident idololatrias. *Post alium Deum.*] Vel, populum, עמ. *Accelerant, vel, mittunt dona.*] à מדר, id est, conspirant cum aliena Gente. *Cum sanguine.*] Mixta cum sanguine sacrificiorum עמ דם זבח, erant ambo conjuncta. *Calicis, vel, partis.*] à תכוסו, Exod. 12. 4. בוסו חלקי. *In amœnis.*] Quia habeo verum Deum, meam portionem. *Dedit mihi consilium.*] Ambulare in viis suis. *Renes instruunt me.*] Quando in nocte cogito de accidentibus mortuorum. *In nocte.*] Quando quis solus est, à negotiis mundanis liber, בהתבודדו. *Posui Dominum ante me.*] Hoc erat ex instructione renum. *Gloria mea.*] Anima, ut in Gen. 39. *Gloria mea ne sis unita.* *Quiescet in spe.*] In hoc mundo, quia anima non est morbis obnoxia, sicut corpus. *Gehenna.*] Non peribit pro peccato cum Bathsheb. R. Sol. *Ostendes viam vitæ.*] In quâ anima it ad cœlos post discessum. *Ad dexteram tuam.*] Dicit dexteram, quia homines dextera dant dona amicis suis.

Sect. 3. *Ex Midrash. Tillin. in Psal. 16.*

Id est, omne bonum, יובל, rebit ad te, sicut à te emanat. Vel, *Non sine te.*] Prosperitas, & bona cuncta non agnoscunt alium nisi è tua misericordia ortum. Vel, *Bonitas mea non est in te, sed in sanctis qui sunt in terra.*] Nemo dicitur sanctus ante funera, quia sanctitas potest amitti. *Funes.*] Lex scripta & oralis. *Amœna hæreditas.*] Id est, merces Præceptorum legis. *Renes.*] Abraham non habuit præceptorem nisi renes ejus, R. Sambar Nachman. R. Simeon ben Johai. Revelavit Deus Abrahamo legem, oblationes, Gehennam & regna, hæc quatuor in-

ter partitiones, Gen. 15. (Vid. Targum Jerusalem.) *Latatur cor.*] In verbis legis. *Gaudet gloria mea.*] In Rege Messia, ut in Isa. 4. *Super omnem gloriam, &c. Caro mea habitabit.*] Post mortem, quia vermis non habuit עשיון in illam, R. Isaac. *Sanctum tuum.*] דוד dicitur, qui audit maledicentem, & non respondit, sicut David Shimei, R. Alexander. *Viam vitæ.*] Id est, timorem Domini, ut dicitur, *Timor Domini addit vitam.* Vel, Legem Dei, ut Prov. 3. *Arbor vitarum, &c.* R. Azariah. שובע Lege שובע ad denotandum septem societates justorum qui vident faciem Domini in futuro sæculo. (Midrash מנתי מן)

Sect. 4. *Ex R. Obad. in Psal. 16.*

Contra illos qui putant effici posse miracula per nomina Angelorum aut aliorum. *Bonitas mea.*] טובתי, id est, anima mea rationalis. *Non est super te.*] עליו aliqua creatura. *Post alterum.*] Angelum, aut aliam creaturam. *De sanguine.*] Est abominabile quod illi faciunt, ut descendant spiritus. *Nomina eorum non tollam.*] Per quæ putant illi operari miracula. *Sortem meam.*] Inter servos tuos numerari. *Cor.*] Imaginatio. *Gloria.*] Intellectus.

Sect. 5. *Ex R. Sol. in Psal. 16.*

Davidis humilis, & perfecti.] מכתם רל' מן חסד Derash. Vel, cujus plaga erat mirabilis, רל' מכתו, id est, anima mea rationalis. *Non est super te.*] עליו aliqua creatura. *Post alterum.*] Angelum, aut aliam creaturam. *De sanguine.*] Est abominabile quod illi faciunt, ut descendant spiritus. *Nomina eorum non tollam.*] Per quæ putant illi operari miracula. *Sortem meam.*] Inter servos tuos numerari. *Cor.*] Imaginatio. *Gloria.*] Intellectus.

Sect. 6. *Ex Cald. Paraph. in Psal. 16.*

Bonitas mea non est ab alio præter te.] Non veniunt omnia bona ad me, nisi à te. *Sanctis in terra nota sunt illa.*] Id est, Gesta mea ab initio nota sunt illis. *Idola multiplicantur, postea dant dona.*] Et oblationes idolis suis, à מדר, dote. *Libamina eorum, oblationes eorum ex sanguine non offeram.*] Id est, Libamina, vel, sacrificia in quibus effunditur sanguis. *In dextera mea.*] Divina ejus præsentia est mecum.

Sect. 7. *Ex Masora in Psal. 16.*

Amœna.] Non reperitur iterum cum Cametz. *Latatur cor meum.*] Tria sunt, i Paral. 29. 9. *Rex David erat latus.* Psal. 105. 38. *Agyptus gaudet, &c.* [Spes resurrectionis est solamen contra timorem mortis. Horat. Lib. 4. Od. 14.]

Te non paventis funera Gallie.

Duo sunt in duabus signification. Sanctum tuum.] Jod redundat. *Delicia.*] Non habet similem cum defectu Jod.

Sect.

Sect. 8. Ex Al. Anth. in Psal. 16.

Miltam, vel, *Scriptura Davidis*.] Sic Isa. 38. *Scriptura Hezechie*, à מכתב in Isa. 2. *Iniquitas tua est signata*, &c. Vel, humilis, & simplicis David. Lat. MS. *Non est sine te*.] Lat. MS. *Dolores eorum multiplicati erunt qui post alium Deum festinant*, vel, *post tergum*.] Lat. MS. subito cadent. Vel, *Post acceleraverunt*.] Vulg. quando dolores veniunt, subito respiscunt homines, ut sanarentur, S. Aug. ut Ps. 78. *Quando occidit eos, tunc querebant eum*, &c. *Funes*, vel, *vineæ*.] Lat. MS. *Non offeram oblationes eorum ex sanguine*.] Sicut Ethnici fecerunt, sacerdotes Bello-næ sororis Martis sacrificabant Romæ humano, & proprio sanguine ex brachiis effuso, & forsan in 1 Reg. 18. Baal est Mars, quia sic erat mos sacerdotum Baal-is, R. Levi. Vel, sanguinem bestiarum cum vino offerebant Veneri, & aliis diis.

Horat. Lib. 1. Od. 19.

Hic vivum mihi cespitem, (Pro Altari) *hic Verbenas pueri ponite, thurâque, Bimi cum patera meri.*
Maestata veniet lenior hostia.

Et Od. 30. Ad Venerem.

— *Et vocantis*
Thure te multo Glycera decoram
Transfer in adem.

Et Od. 31.

— *Quid orat de patera novum*
Fundens liquorem? —

In templo Jovis Capitolini in Monte Tarpeio Romæ erant tria sacella; unum Jovis, per quem indicabant Spiritum, ut in Act. 17. *In illo vivimus*; aliud Junonis, per quam significabant corpus; tertium Minervæ, per quam indicabant animam rationalem, Macrobius. Aufon. *Trina in Tarpeia*, &c. & sunt visenda Altaria Romæ, supra quæ sunt statuæ Junonis, Jovis, & Minervæ: (in hoc templo erat Sanctum sanctorum, in quod non erat licitum ingredi nisi sacerdotibus, ut in Salomonico.) Sic, *Cor meum, gloria mea, caro mea*.] Respondent loco Apostoli in quo dicit, *Corpus vestrum, animam & spiritum*, in 1 Thess. 5. 23. *Non derelinques animam meam in inferno*.] Id est, non permittes ut illic veniat, 1. Prophet. *Nec permittes ut Sanctus tuus videat corruptionem*.] Id est, non permittes ut Messias Sanctus tuus, qui venturus est ex lumbis meis, videat corruptionem in sepulchro, tertio verò die resurget, in Act. 13. 30. Vel, *Sanctus tuus*.] Id est, corpus in sepulchro sanctificatum, S. Aug. & hoc tantum David Christo applicat à seipso verius, personam mutans, ab *anima mea* ad *Sanctum tuum*, quæ verba ad Christum spectant; fateor quod in Act. 2. 27. mentio fit totius versus, prior pars ejus ad Davidem spectat, posterior ad Christum filium suum, & hoc nihil novi est, velut in Job 35. 15. prior pars Deo, posterior Jobo dicitur. *Notam facies mihi semitam vitæ*.] 2. Prophet. De vita æterna.

Sect. 9. Ex Ital. &c. in Psal. 16.

מכתב Id est, Christo humili & perfecto. 2. Ang. MS. & alter in Eman. Coll. Cant. significat aurum, quia erat auro charius Davidi, Ital. Hisp. *Conventicula eorum*.] 2. Ang. MS. Gall. S. Aug. *Sanguinis*.]

Judæis non licitum erat edere de sanguine victimarum, Ital. *Calicis*.] Passionis, ut in Matth. 20. *De meo calice*, &c. Ang. MS.

Sect. 10. Ex Gr. & Vulg. in Psal. 16.

Miltam.] Tituli inscriptio, Vulg. Gr. ut Jerem. 2. 23. à מכתב Signata est, &c. *Mirificavit omnes voluntates meas in illis*.] Gr. Vulg. id est, beneplacita mea in illis sunt mirabilia, מרדכי, valde de elector in illis, sic in Exod. 15. *Gloriosus*, vel, *mirabilis in sanctitate*. Lat. MS. ut in Heb. *Dolores*, vel, *Idola*.] Gr. Theod. τὰ ἰδωλα, Lat. MS. *De sanguinibus*.] Vulg. Gr. Lat. MS. *De sanguine*, illi congregant ad effundendum sanguinem, à סתם *sepiam*, &c. Hos. 2. quia sepes intra se portionem terræ claudit. *Qui restitues*.] Vulg. Gr. & sustentas, quia sustentatio est restitutio continua, Lat. MS. *possessor*. *Usque ad noctem*.] Vulg. Gr. אר, id est, toto die cohibent me à peccato, etiam in nocte. *Gloria*.] Lingua mea, Vulg. Gr. Lat. MS. *In inferno*.] Vulg. Gr. Lat. MS. credimus omnes, Descendit ad inferos.

Sect. 11. Ex Syr. in Psal. 16.

De resurrectione Christi, Par. edit. *Bonitas mea nonne est à te?*] Sine dubio à te est, Syr. מן לוחך הו. *Etiam sanctis*.] Id est, tu etiam Dominus eorum es, & qui post alium Dominum properant improbi sunt, Syr. אר פ. *Post alium*, vel, *aliorum dolores properabunt*.] Et in eos qui non sunt sancti subito venient, Syr. כענר כענר ut in

2 Pet. 2. *Judicium eorum non dormit*. *Libamina eorum ex sanguine*.] Id est, efficiet Deus, ut proprium sanguinem bibant (non vinum) qui libamina idolis effundunt, & propriam carnem edunt, Isa. 49. 26, 27. רמם ישכרון. *Non recordabor nomina eorum*.] Erunt oblitterata, putrescet nomen eorum, ut Prov. 10. *Sustentas*, vel, *restituisti mihi sortem meam*.] Syr. ut in Job 41. *Restituit Deus captivitatem Job*. *Delectatio victoria dexteræ tuæ*.] Delectatio quam acquisivit dextera tua per victoriam in hostes, Satanam, mortem, Haden. Syr. MS. מנצח, זכותא Heb. מנצח, velut in 1 Sam. 15. 29. *Robur Israelis*. *In æternum*.] Sed in hac vita omnia mutantur, fluunt anni tempora, redeuntq; sed nos semel extincti nunquam renascimur ad hoc sæculum, ideoq; celeri liberalisq; animo demus eleemosynas, quia dies mortis est incertus.

Horat. Lib. 4. Od. 7.

Mutat terra vices, —
Immortalia ne speres monet annus, & alium
Quæ rapit hora diem.
Pomifer Autumnus fruges effuderit, & mox
Bruma recurrit iners. (Cant. 2.)
Damnata tamen celeres reparant cœlestia Luna.
Nos ubi decidimus,
Quò pius Aeneas, quò Tullus dives, & Ancus,
Pulvis, & umbra sumus.
Quis scit an adjiciant hodierna crastina summe
Tempora Diisuperi?
Cuncta manus avidas fugient hæredis, amico
Quæ dederis animo. (Eccles. 11. 1, 2, 3, &c.)
Cum semel occideris, —
Non Torquate genus, non te facundia, non te
Restituet pietas, &c. (Job 7.)

Sect.

Sect. 12. *Ex Arab. MS. in Psal. 16. Heb. Arab. 15.*

De electione Ecclesiæ, & resurrectione Christi,
Arab. MS. *Omnis mea, vel, sua delectatio.*] Arab.
Gr. Rom. Neb. *جميع مسرته* Per Sanctos, in-
telligit fideles Christianos, Apostolos, & alios quibus
ostendit Deus omnia sua magnalia, ut Act. 2. μεγα-
λεια, אדירי Heb. in Arab. *جعل* est depositum
suum excellens. *Festinant postquam multiplicantur
eorum dolores.*] Arab. Rom. *סרועה סריעה*, Heb.
מהר cito venient. *In conventiculis eorum super
sanguinem.*] Arab. Rom. Neb. *علي* *عليه*

id est, non edam super sanguinem, sicut Gentes in
Levit. 17. & Israel. 1 Sam. 14. in R. David. Vel, in-
digitat concilia Phariseorum ad fundendum sangui-
nem innocentem, & *putabant* λατρείαν, *se offerre*,
Joh. 16. Vel, non conveniam cum turbis hominum
qui fundunt sanguinem, ut latrones, &c. quorum do-
lores cito pede veniunt, sed Domini lex est portio, &
vitæ regula mea. *Funes perversi ceciderunt super*
me à potentibus.] Arab. Rom. *الغزال من الأعزى*
נלפחל מן אלעזר, sic in Psal. 119. *Funes pec-*
catorum spoliârunt me; tamen Dominus est hæredi-
tas mea, & servat me ab amœnis, id est, impiis qui in
deliciis vivunt, Psal. 141.

I Oratio David. XVI.

Heb. XVII.

Exaudi Domine justitiam meam : intende deprecationem meam.

Auribus percipe orationem meam, non in labiis dolosis.

2 De vultu tuo iudicium meum prodeat : o-
culi tui videant equitates.

3 Probasti cor meum, & visitasti nocte :
igne me examinasti, & non est inventa in me ini-
quitas.

4 Ut non loquatur os meum opera hominum :
propter verba labiorum tuorum ego custodi vias
duras.

5 Perfice gressus meos in semitis tuis : ut non
moveantur vestigia mea.

6 Ego clamavi, quoniam exaudisti me Deus: inclina aurem tuam mihi, & exaudi verba mea.

7 Mirifica misericordias tuas, qui salvos facis sperantes in te.

8 *A resistentibus dextrae tuae custodi me, ut pupillam oculi.*

Sub umbra alarum tuarum protege me.

9 *A facie impiorum qui me afflixerunt:*

Intmici mei animam meam circundederunt.

IO Adipem suum concluderunt : os eorum locutum est superbiam.

II Projicientes me nunc circumdederunt me :
oculos suos statuerunt declinare in terram.

12 *Susceperunt me sicut leo paratus ad præ-*
dam: & sicut catulus leonis habitans in abditis.

13 *Exurge Domine, præveni eum, & sup-
planta eum: eripe animam meam ab impio, fra-
meam tuam.*

14 *Ab inimicis manus tue.*

Domine a paucis de terra divide eos in vita eorū: de absconditis tuis adimpletus est venter eorū.

*Saturati sunt filii : & dimiserunt reliquias
suas parvulis suis.*

15 *Ego autem in justitia apparebo conspectui tuo, satiabor cum apparuerit gloria tua.*

Sect. I. *Ex R. David. in P[sa]. 17.*

Rectum.] Id est, audi orationem meam, rectè factam cum ore & corde. *Censura mea exeat.*] Et ne judica me pro meritis meis in peccato Bathshebæ, existimat Dominus meus Pater meus ^{ל'י}, R. Jos. Cimchi, hunc Psalmum fuisse compositum de negotio Bathsh. ער מעשה בתשבע. *Id quod rectum est.*] Aspice quòd feci rectum in oculis tuis, solum re Bath. excepta. *In nocte.*] Quando commisi peccatum istud. *Non invenies.*] Me innocentem, נקי, in ista nocte. *O utinam non transgressa esset os meum.*] Utinam cogitatio de mea innocentia non esset prolata cum ore meo, quando dixi, *Proba me, &c.* *In verbum labiorum tuorum custodivi vias effractoris.*] Contra verbum tuum occidi Uriam, sicut effractor. R. Jos. Cimchi. Sed in oculis meis rectior sensus est, *Exeat judicium meum.*] Id est, judica me in Saulem & servos ejus, de quibus dicit hoc Psalmo, *Insurgunt contra dexteram tuam.* *Visitasti me in nocte.*] Quando liber sum a negotiis mundanis, tunc sum cogitabundus. *Cogitatio mea.*] Id est, cogitatio eor-

dis erit eadem cum sermone oris, non transgredietur os meum. *Custodivi semitas.*] Et cohibui meipsum aliosque à *semitis effractoris* per verbum tuum, sic Gen. 3. 24. *Ad custodiendam viam arboris vite*, scilicet ne accedant ad eam, למנוע. *Sustenta.*] Postquam monstrasset justitiam suam corde, ore, opere, addit orando *sustenta me* ne cadam ante hostes meos. *In semitis tuis.*] Id est, gressus meos qui sunt *in semitis tuis*. ימוטו In quibusdam codicibus est Dagesh in Teth, tunc est ex verbis geminatis; in quibusdam est sine Dagesh, tunc est ex quiescentibus Ain, id est, media vocis litera quiescit. *Exaudies me.*] Ideoque invocavi te. *Separa misericordiam tuam.*] Ab illis qui *insurgunt contra dexteram tuam*, & norunt quod per dextram tuam regnum mihi est datum. הפלר] Ut in Exod. 33. 16. *Separati erimus ab omni populo*, idem. אושון] *Nigredo oculi*, in qua est visio, Chald. אוש, quia in ea est figura viri pusilli, Vau & Nun sunt ad diminuendum, ut in אמינון, & שבתון, &c. בר] Est nomen proprium circuli in oculo. *Inimicis in animam meam.*] Qui quarunt vitam meam. G *Pinguedo*

Pinguedo eorum clausit os eorum.] Quia sunt divites, ideo loquuntur superbe, Chald. *Nos.*] Ceri, id est, Davidem, & servos ejus quando fugiebant à Saule, Cethib cum Jod, de Davide solo, ut principali. *In terram.*] Ad abscondendum laqueos propter nos. *Similitudo ejus est sicut Leonis.*] Dicit ejus, id est, Saulis, ut in Psal. 7. 2. *Rapiat ut Leo.* *Preveni faciem ejus.*] Quando persequitur me. *A viris qui sunt manus tua.*] Id est, plaga tua, Exod. 9. 3. *Ecce manus Domini,* & inimici sunt gladius man^o Domini: sicut vuln^o, sic sanitas venit à Domino, Deu. 32. 39. *Ego occido,* & ego vivifico. *Ut impleres ventrem eorum cum occulto thesauro tuo.*] Non expectant thesaurum in alio saeculo nisi in hoc. *Ut impleantur filii.*] Hoc solum desiderant. In Derash applicatur ad R. Aquiba, & socios ejus, propter crimen læsæ Majestatis necatos. Sed deest in Codic. Cremon. *Videbo faciem tuam in justitia.*] In justitia quam ego facio videbo faciem tuam in alio saeculo, non sicut hi impii qui diligunt solum hoc saeculum. *Satiatus ero.*] Sicut filii horum fatiantur in hoc mundo. *Quando experrectus sum.*] In resurrectione. *Cum imagine tua.*] Ut Num. 12. 8. *Similitudinem Domini videbit,* hoc erat in hac vita, sed Prophetæ reliqui, & Sancti non videbunt Deum, sicut Moyses, usque ad futurum saeculum. Et visio hæc est apprehensio intellectualis quam habuit Moyses in hac vita, quando omnes facultates corporales cessabant, quia non edebat per 40. dies, videbaturq; imaginem Dei; non sic Eliah, quia *ambulabat in virtute cibi 40. dies,* ut exposuimus in libro Regum. Deest hæc nota in Cod. Cremon. Sapiens Abben Ezra exponit textum de hoc saeculo, & imaginem hanc de visione Prophetica in somno. Deest etiam hæc nota in Cod. Cremon. *בהקיו*] Anima non dormit in futurum, sicut impii qui dormiunt somnum æternum.

Sect. 2. Ex Ab. Ezra in Psal. 17.

Clamorem.] Cum alta voce, *תפלה*, est cum submissa. *Judicium meum exeat.*] *Judicium* condemnationis quod ego mereor, *שתינישני* remittatur. *Exeat.*] Et ne veniat super me. *Aspiciant recta.*] Quæ sunt in me, & accipias ea, remittendo iniqua, R. Sol. *Non invenies.*] *מח* deficit, id est, maculam aliquam. *Propter opera hominum.*] Id est, os meum non transgreditur præcipiendo illicita, ne facerent homines opera vetita. *Cohibui semitas effractoris.*] Ita ut non ausi sint impii erumpere in facinora. *Contra dexteram tuam.*] Opera dexteræ tuæ. Vel, Sanctos in manu tua, ut in Deut. 33. *Omnes Sancti in manu tua.* Vel, qui confidunt in dextra tua. *Clandunt in pinguedine os suum.*] Ita ut loquuntur quidlibet sine timore, *ἀπειλογότες.* *Oculos eorum declinantes.*] Observantes semitas meas si non vacillent. *Uniuscujusq;*] *כל אחד.* Vel, *Ipsius.*] Id est, Coryphæi inter illos. *Viris mundi.*] Qui cupiunt longævitatē in hoc mundo. *Occulto tuo thesauro.*] Auro & cæteris, quæ primò occultantur in visceribus terræ, & exinde effodiuntur. *In justitia.*] Quia puri corde vident Deum. *Videbo.*] Visione mentis, non corporis. *Evigilabo.*] à somno *בהקיו*, ut in Psal. 139. *Quando evigilabo sum adhuc tecum.* *In imagine tua.*] Quam video visione mentis, ut in Ezech. 1. *Vidi visiones Dei.* Vel, ego qui tunc ero in tua imagine, satur ero.

Sect. 3. Ex Midrash Tillin in Psal. 17.

De facie tua.] Judica nos tu, & non incidamus in

manus hominum, 2 Sam. 24. *Audi justitiam.*] Quando David pugnabat cum Goliath. *Clamorem* *תפלה*] Quando David fugiebat à Saule. *Preces* *תפלה*] Contra Abnerum, 1 Sam. 26. *Qui servas,* *מושיע*] Per Angelos, ut in Psal. 91. *Præcipiet Angelis suis,* &c. *Et à gladio tuo.*] Quo destructurus es mundum, Isa. 34. *Gladius meus in cælis.* Vel, *Ab impio qui est gladius tuus.*] Sic Isa. 10. *Affur virga ira mea.* *ממתים ירך*] Id est, à viris roboris quibus dedisti potentiam in manum tuam, sic Jud. 20. *Civitas* *מתי* *virorum fortium.* *In hoc saeculum* *מחלה*] Id est, quibus dedisti dominium in hunc mundum, sic *habitatores saeculi*, Isa. 38. idem. *Thesaurum tuo* *צפונך*] Id est, rebus consecratis, quæ positæ sunt in Thesauris domus Domini, quam spoliavit Nebuchadnezz. Dan. 1. 1. Vel, filii, id est, Vespasianus, &c. *Reliquia* *יתר*] Remus & Romulus, quos lactavit lupa. Vel, *Propter viros* *ממתים* *è mundo exterminatos propter manum tuam.*] Et unitatem essentia tuæ. *Occulto thesauro tuo.*] In cælis, ut Psal. 31. *Quam magna est bonitas,* &c. *Parvuli* *עולליו*] Generatio Messia. *In justitia* *בצדק*] Ego venio coram te, sicut mendicus propter *צדקה* Eleemosynam. *בהקיו*] In resurrectione videbo te facie ad faciem, sed in hac vita non videbit te homo qui vivit. [Tua imagine] ero in similitudine, *ד' ע'פ'קו'ו'ס*, ut 1 Cor. 15. & corpore, & anima. Vel, ego per eleemosynam dignus sum reputatus ad videndam faciem tuam. Vel, inter justos numeratus qui *בצדק* *in justitia* vident faciem tuam.

Sect. 4. Ex R. Obad. Gaon in Psal. 17.

Confitetur peccatum *בדבר* Bathshebæ, R. David. R. Sol. *Non in labiis doli.*] Contra est in Psal. 78. *Adulati sunt illum in ore eorum,* &c. *Semitas effractoris.*] Id est, ego fregi verbum tuorum labiorum, dicit enim, *Non concupisces.* *Per dexteram tuam.*] Id est, fortitudinem. *Spoliant me.*] Ahitophel, &c. *A mortuis.*] Impiis qui sunt mortui in vita eorum, *מתים.* *Occulto thesauro.*] Dicit, *Occulto*, quia impossibile est adipisci illum humanis viribus. *Imaginem tua.*] Quia *Posuite semper ante oculos meos*, Psal. 16.

Sect. 5. Ex R. Sol. in Psal. 17.

In dextera tua.] Id est, qui confidunt in salute dexteræ tuæ. *Pupilla.*] Custodiunt eam palpebræ *ר'ו'ו'.* *In pinguedine eorum.*] Ut non videant nec timeant te. *Ab hominibus per dexteram tuam,* à *viris mundi.*] ô utinam mortuus essem ab hoc mundo crudeli, ut Jer. 9. 1. *ô utinam habui casam peregrinantium,* &c. Vel, *Ab hominibus dextera.*] Id est, quos exaltavit dextera tua in hoc mundo, & fiunt superbi. Vel, in numero sim ego virorum manus tuæ, qui moriuntur in cubilibus *מחלה* præ senectute, non violenta morte, In MS. *Thesaurum tuo abscondito.*] Quem abscondis pro timentibus te. *Quando Imago tua resurgit.*] Id est, homo in tua imagine in resurrectione. *In justitia.*] Non in severo judicio. Compositus erat hic Psalmus quando Joab obsidebat Rabbath, & David peccabat in re Bathshebæ, timuitque successum, quando nationes erant congregatæ ad rapiendam, sicut leo, animam suam, ut R. David.

Sect. 6. Ex Cald. in Psal. 17.

Os meum non transgredietur.] Id est, licet cogitavi malum, tamen non veniet mea cogitatio in os vel in opus. [Ora ut in Psal. 141. *Mitte custodias ante os meum.*]

meum.] *Qui servas per dexteram tuam.*] Beth deficit. *Ad declinandum in terra.*] à recta via ad perversam. *Per gladium tuum.*] Quia meruit impius mori per gladium tuum בסייף. *Propter viros dextera tua.*] Libera me ob eos qui morti traditi sunt nomini tuo. *Sit portio eorum in terra, & imple ventrem eorum.*] Hæreditent terram, & remunera filios filiorum suorum propter Martyrium Patrum.

Sect. 7. *Ex Masora in Psal. 17.*

Oratio Davidis.] Duo sunt, Psal. 86. 1. *Jus meum exeat.*] Id est, fac quod justum est pro me, sunt sexdecim, Isa. 40. 27. *Judicium meum à Deo meo.* Isa. 50. 8. *Quis est adversarius meus?* Isa. 49. 2. *Judicium meum cum Domino.* Isa. 51. 4. *Judicium meum requiescere faciam.* & Job 27. 2. *Qui sustulit judicium meum.* Job 34. 5. Job 40. 8. *Irritum facies judicium meum.* Job 34. 6. *Contra jus meum mentiar?* & cætera hinc citantur. *Effractoris.*] Duo sunt, Ezech. 18. 10. *Filium effractorem.* *Sustenta.*] חַמַּץ, non reperitur amplius defectivè. *הפלה*] Duo sunt, & unus est cum Aleph, הפלה. *Sicut pupillam oculi.*] Tria sunt, & plenè, ut, *Pupillam oculi sui,* Deut. 32. 11. *Prov. 7. 2. Legem meam ut pupillam oculi.*] Qui custodit legem, Deus custodiet eum.] *Clauduntur.*] Duo sunt, Eccles. 12. *Portæ sunt clausæ.* *In secretis.*] Tria sunt in Jer. 13. *Relinquunt.*] Duo sunt, *Daponunt in cubiculis,* יורדו.

Sect. 8. *Ex Al. Auth. in Psal. 17.*

Exploravisti me.] In igne tribulationis, Gr. tamen nulla justa inventa erat in me accusationis materia, 1. Caus. movens, v. 3. *Non invenisti cogitationes meas transire in os meum.*] Lat. MS. Si forsitan cogitarem malè, nolui ad ea exprimere. *Non transgreditur os meum.*] Id est, non meditor, nec ore meo cupiam mortem Saulis, 2. Caus. v. 3. *Abstini à viis vastatoris.*] Per verbum tuum abstini à viis perditionis, & Sauli peperi, v. 4. Vel, *Observavi semitas latronis.*] Lat. MS. & secundum leges tuas luebant poenas reperti. *Sustenta gressus meos in semitis tuis.*] Ut in futurum integer sim in eis, v. 5. *Qui servas sperantes à resistantibus.*] Lat. MS. 3. Caus. v. 6. *Adipe eorum occlusi sunt.*] Opulentia & corde insensibili, ut in Psal. 119. *Cor eorum est ut pinguedo in crassatum.* 4. Caus. *Nunc circumdederunt me in gressibus nostris.*] Ita ut periclitabatur quod caperent eum in 1 Sam. 23. 26. Vel, *Incedentes adversum me.*] Lat. MS. נשאו. *Posuerunt oculos suos declinantes in terram.*] Ut secretè, sicut leo, dilacerent nos, 5. Caus. *Ab improbo qui gladius tuus est.*] Per quem huc & illuc pulsus sum, & tibi est potentia eum in vaginam reponere. Vel, anima mea framea tua est, S. August. *Filiis,* vel, *porcina.*] Id est, immunditia sua, S. Aug. Gr. Vel, sit gladius tuus contra homines, etiam dextera tua contra homines sæculi, quorum portio in hac vita est, 6. Caus. v. 14. מחלך] In profundo, Lat. MS. Vel, thesauro iræ tuæ quam thesaurizant, [Rom. 2.] in futurum. Vel, מחלך, id est, homines mortales. *Cum evigilaverò.*] Lat. MS. à dolore hoc, & perturbatione, v. 15. dolores enim homines dormire faciunt, ut in Jerem. 31. *Experrectus sum,* id est, à visione luctuosa, & in Luc. 22. *Dormiebant præ dolore.* *Imaginem tuam.*] In Christo, qui est *Character ejus persona,* Heb. 1. Vel, dicit, *Experrectus,* quia tempore nocturno visiones fiebant, sic a-

pud Ethnicos Bacchi Sacerdos vigilans cõcitari solet.

Horat. Od. 25. Lib. 3.

Dicam insigne, recens, adhuc

Indictum ore alio: non secus—

E somnis stæpet Enias.

(Sacerdos)

Oratio pro liberatione à Saul.

Sect. 9. *Ex Ital. & c. in Psal. 17.*

Cogitatio mea non est transgressa os meum.] Id est, cogito, & loquor unum & idem, Ital. *Servavi difficiles vias.*] Ang. MS. Gall. S. Aug. Vulg. Et non permisi homines ambulare in illis, Ital. Hisp. *Observavi.* *Gladium tuum ab impio.*] Ang. MS. Vulg. Gall. sicut Arcam à Philistæis, sive, cum gladio, Hisp. *Imaginem tuam.*] Favore lætificante pios, Ital.

Sect. 10. *Ex Ver[Vulg. & Gr. in Psal. 17.*

Justitiam meam.] Justitia loquitur coram Deo, ut sanguis clamat, Heb. 11. 3. *Examinasti me igne.*] תִּבְחָנֵנִי בִּנְעוּרִים, ignita tribulatione, & tandem factus sum ut aurum purum, sic Job 23. de Jobo. *Ut non loquatur os meum opera hominum.*] Ea approbando, ut Psal. 16. *Nec tollam nomina,* & c. multò minùs faciendo. יַעֲבֹר] Non transibit vox os meum, Gr. Vulg. *A resistantibus dextera tua custodi me.*] Vulg. Gr. Ne prævaleant contra me: *Projicientes me.*] Vulg. Gr. Heb. נִשְׁלַחְנִי, id est, in vias publicas, & in me conculcantes, Isa. 51. 23. *Corpus tuum ut humum posuisti.* *Præveni faciem ejus.*] Gr. Vulg. Lat. MS. id est, destrue eum antequam veniat ad me. *Susceperunt me.*] Gr. Vulg. Heb. אָרַמְנִי אֶת־יָדִי in 1 Sam. 13. *Expectate,* & c. & Vau pro Jod, sicut תִּמְנָן pro תִּמְנון Psal. 64. *Frameam tuam eripe.*] Vulg. Gr. Arcam à Philistæis, quæ est ut gladius ad debellandos hostes. *A paucis de terra.*] Vulg. Gr. ἀπὸ ὀλίγων, id est, à paucis eorum superstitibus, qui adhuc sunt in terra. *Cum apparuerit gloria tua.*] Gr. Vulg. in die Judicii, Heb. quando evigilat imago tua, est ejusdem sensus. Vel, ἀποκαλύψω, Gr. id est, מִמַּחֲסֵי de terra perdens.

Sect. 11. *Ex Syr. MS. & Codic. impress. in Psal. 17.*

Rectum, vel, Sancte Domine audi & vide petitionem meam.] Syr. in Deut. 32. *Opus Domini est rectum* & c. & Psal. 119. *Justus es tu Domine.* Syr. שְׁמַע מִדְּבַר־יָדִי קְדִישָׁא וְחֹדֶר בְּנִעוּתִי אֶת־פְּתִילִי מִן־יָדִי. *A coram te.*] Mitte ex alto ut justitiam pro me facias, velut Dan. 9. *Egressus sum,* & c. Syr. מִן־קִדְמִין נִפְקֵי מִן־פֶּתֶחַ הַבַּיִת. *Nihil, vel, Nullam impietatem in me.*] Syr. לֹא־עֲוֹן, Heb. עֲוֹןִי, à זִמָּה in Levit. 20. 14. *Opera filiorum hominum os meum non transibunt in verbo labiorum.*] Id est, de illis mentionem non faciam, illa enim detestor, ut in Psal. 16. Syr. MS. דְּשִׁפּוּתִי לֹא־אֶשְׁפָּט, Heb. שִׁפּוּתִי. *Sed conservasti me à semitis effractoris, vel, à viis malis.*] Syr. quia mali frangunt sepem, & vincula, ut in Jerem. 5. & Eccles. 10. *Qui frangit sepem,* & c. Syr. אֲדַמִּיּוֹל מִן־אֲדַחַת־בִּישְׁתָּא כִּי־אֶשְׁתַּחֲוֶה. *Sustentavisti.*] Syr. & adhuc me sustenta, אֶת־בְּרַחֲמֶיךָ. *Mirabile pro sanctis tuis ostende.*] Signum aliquod quod eos redimes, Syriac. אֶת־בְּרַחֲמֶיךָ

Ab increpatione tua Domine, ab inspiratione spiritus ira tua.

17 Misit de summo, & accepit me: & assumpsit me de aquis multis.

18 Eripuit me de inimicis meis fortissimis, & ab his qui oderunt me: quoniam confortati sunt super me.

19 Prævenierunt me in die afflictionis meae: & factus est Dominus protector meus.

20 Et eduxit me in latitudinem: saluum me fecit, quoniam voluit me.

21 Et retribuet mihi Dominus secundum justitiam meam, & secundum puritatem manuum mearum retribuet mihi.

22 Quia custodi vias Domini, nec impiè gessi à Deo meo.

23 Quoniam omnia judicia ejus in conspectu meo: & justitias ejus non repuli à me.

24 Et ero immaculatus cum eo: & observabo me ab iniquitate mea.

25 Et retribuet mihi Dominus secundum justitiam meam: & secundum puritatem manuum mearum in conspectu oculorum ejus.

26 Cum sancto sanctus eris, & cum viro innocente innocens eris.

27 Et cum electo electus eris: & cum perverso perverteris.

28 Quoniam tu populum humilem saluum facies: & oculos superbiorum humiliabis.

29 Quoniam tu illuminas lucernam meam Domine: Deus meus illuminat tenebras meas.

30 Quoniam in te eripiar à tentatione, & in Deo meo transgrediar murum.

31 Deus meus impolluta via ejus: eloquia Domini igne examinata: protector est omnium sperantium in se.

32 Quoniam quis Deus præter Dominum? aut quis Deus præter Deum nostrum?

33 Deus qui præcinxit me virtute: & posuit immaculatam viam meam.

34 Qui perfecit pedes meos tanquam cervorum, & super excelsa statuens me.

35 Qui docet manus meas ad prælium: & posuisti ut arcum æreum, brachia mea.

36 Et dedisti mihi protectionem salutis tua: & dextera tua suscepit me.

Et disciplina tua correxit me in finem: & disciplina tua ipsa me docebit.

37 Dilatasti gressus meos subtus me: & non sunt infirmata vestigia mea.

38 Persequar inimicos meos, & comprehendam illos: & non convertar donec deficiant.

39 Confringam illos, nec poterunt stare: cadent subtus pedes meos.

40 Et præcinxisti me virtute ad bellum: & supplantasti insurgentes in me subtus me.

41 Et inimicos meos dedisti mihi dorsum, et odientes me disperdidisti.

42 Clamaverunt, nec erat qui salvos faceret; ad Dominum, nec exaudivit eos.

43 Et comminuam eos, ut pulverem ante faciem venti: ut lutum platearum delebo eos.

44 Eripies me de contradictionibus populi: constitues me in caput Gentium.

45 Populus, quem non cognovi, servivit mihi: in auditu auris obedivit mihi.

46 Filii alieni mentiti sunt mihi, filii alieni inveterati sunt, et claudicaverunt à semitis suis.

47 Vivit Dominus, et benedictus Deus meus, et exaltetur Deus salutis meae.

48 Deus qui das vindictas mihi, et subdis populos sub me, liberator meus de inimicis meis iracundis.

49 Et ab insurgentibus in me exaltabis me: à viro iniquo eripies me.

50 Propterea confitebor tibi in nationibus Domine: ei nomini tuo psalmum dicam.

51 Magnificans salutes regis ejus, et faciens misericordiam christo suo David, et semini ejus usque in sæculum.

Sect. 1. Ex R. David. in Psal. 18.

Servi Domini. Qui ponit in Domino spem suam, ut servus in suo patrono, ideo liberabat eum Dominus, sicut servus est à suo liberatus, & in hoc Psalmo liberationum, mentionem facit *Servi*: scribitur hic Psalmus in Samu. verba aliquando differunt, sed idem est sensus, & compositus erat in fine dierum ejus. *Diligam te.* Finis hominis in hoc mundo est servire Deo ex amore, sine spe remunerationis, nam potest revereri Deum, antequam amet eum. *Cherh cum Cametz Hateph,* ut in Psal. 42.6. *Rupes mea.* In qua salvus sum, Prov. 18. 10. *Nomen Dei est rupes fortis. Et liberator.* Quia in rupe aliquando, non semper est liberatio, sed in nomine tuo semper sum liberatus. *Deus meus, vel, potens.* Ad salvandum. *Lapis.* Idem est cum rupe. *Cornu salutis.*

In cornu est robur, Deut. 33. 19. *Sicut cornua Monocerotis sunt cornua sua. Clypeus meus.* Ad defendendum me, sicut *Cornu meum* ad offendendos hostes. In Midrash ceciderunt ante Davidem decem fortes, Saul, Doeg, Ahitoph. Sheba, Shimei, Golia, & tres fratres sui, & Aegyptius ille quem occidit Abisai, ideoque in hoc Cantico sunt decem verba, fortitudo, rupes, מצור, liberator, Deus, lapis, סלע, clypeus, cornu, refugium. Hæc nota non est in Codic. Cremon. *Dolores mortis.* Per similitudinem sunt magnæ afflictiones, in quibus erat propè mortem, ut in *Sela*, 1 Sam. 23. 28. quando Saul circundabat eum. *Flus. vii Belial.* Multitudo impiorum, Chald. in Sam. *Dolores inferni.* Id est, societas, ut 1 Sam. 10. 10. *Societas Prophetarum,* idem. Targ. in Sam. In Deraish de Monarchiis. *מור* In Babel. *Belial.* In Madai. In-

Inferni.] In Javan. *Laquei mortis.*] In Edom, & mentionem facit *mortis* in prima & ultima, quia Babel, & רומי, destruxerunt primum & secundum templum. Deraſh non eſt in Editione Cremon. חבלי] Cherh cum Segol, ſicut *Dolores parturientis*, & נחלי à נחל, mortalis plaga. *Clamor venit.*] Subito ad aures ejus. *Terramovebat.*] Ab hoc verſu ad v. 16. de miraculis cum Iſraele, Chald. Par. *Tremebat.*] In ſubverſione Sodom. *Ascendit fumus.*] In incendio Sodom. Vel, contra Pharaon. Chald. *Descendit.*] Quando dedit Legem, Chald. Deraſh. *Tonabat.*] In Canaanitas, Joſh. 10. Chald. נפיקי] In diviſione maris Rubri videbantur fortes canales aquarum diverſi, & Deus qui fecit hæc omnia libera- bit etiam me. Hæc paraphraſis non eſt in Cod. Cremon. Literalis ſenſus eſt per ſimilitudinem de ruina hoſtium Davidis, quia afflictiones ſunt, ſicut terræ motus, & cœli, ſicut tenebræ, carbonẽs, ignis & ful- gura, Iſa. 13. 10. *Inclinavit cœlos.*] Ideſt, velociter venit ad deſtruendos hoſtes meos. *Fumus.*] Ira Dei, ut in Deut. 29. 20. *Ira Dei fumabit, &c.* *Sub pedibus.*] Calcabat hoſtes. ירם] In Sam. ירם cum Reſh. *Tenebras tabernaculum.*] Tenebras afflictio- num ſuper illos, ut in Ezech. 32. 8. *Mittam tenebras in terram tuam.* Vel, quia decreta Dei veniunt invi- ſibiliter. חשרת] In Sam. quaſi חשרת, quia vin- culum aquarum efficit tenebras. *Luce.*] Ad amicos lux, & tenebricoſæ nubes tranſeunt. *Carbonẽs ig- nis.*] In inimicos, ut Exod. 9. 23. *Ignis cum grandine.* *Tonabat.*] Mittebat terrorem in corda eorum. *Carbonẽs.*] Decreta dura, ſicut fulgura, &c. הגזירות] *Profunditates aquarum fortes.*] Aquæ ſunt profundæ afflictiones, & redemptio ex illis fit duobus modis, 1. Dilatando aquas, ita ut exareſcant, & fundamenta terræ appareant. 2. Extrahendo aliquem ex aquis, ſic aliquando Deus deſtruit hoſtes, ſed in Sela Deus extraxit Davidem ex eorum manibus. *Increpatione.*] Id eſt, ita ut exareſcant, ſic in Chald. *Increpavit mare,* ita ut exaruit. *Ab inimico forti.*] Golia, vel, Iſhbibencob. *Prævenierunt.*] Ziphitæ, quando reve- labant eum Sauli. *Calamitatis.*] Vel, quando vaga- bor huc & illuc. *Vias Domini.*] Omnia præcepta ejus, ideoque ſervat me, Chald. *Non impiẽ declina- vi.*] Id eſt, non ex ſuperbia, ſed errore. Vel, in nego- tio Saulis non omnino declinavi. *Coram me.*] Sicut res quas recorder. *Perſectus.*] In fide, Dei promiſſo (quod ero rex) conſiſus, ſic Deut. 18. 13. *Perſectus eris,* id eſt, credendo, & non murmurando. *Ab iniquitate mea.*] Non immiſi manum meam in unctum Domini, לשלוח יד. *Secundum juſtitiam meam.*] Sic ut mea domus durat, & Saulis eſt lapſa. *Miſe- ricordem te monſtrabis.*] Monſtrando multo magis tuam verſus eum miſericordiam. *Purum.*] Retribu- endo ei ſecundum puritatem manuum ſuarum. חתחת] *Reddis ei ſecundum vias ſuas perverſas.* *Oculos ſublimẽs.*] Sunt indicium ſuperbiæ, in Deut. *Non ambulabitis poſt oculos veſtros,* & Job 31. 7. *Si ambulavi poſt oculos meos.* *Candelam.*] Affli- ctio eſt, ſicut tenebræ; redemptio, ſicut lumen, Pſal. 27. 1. *Dominus eſt lux mea, &c.* ארץ] *Frangere catervam.* *Supra murum.*] Denotat ſu- bitam urbium invaſionem. In Midraſh de propugnacu- lo Sionis, 2 Sam. 5. Et caterva Amalecitarum, 1 Sam. 30. quam nocte perſequebatur, & fulgura erant

lumina. *Perſecta.*] Unicuique ſecundum opera ſua retribuendo. *Quis eſt Deus?*] Qui irritum faciat verbum Dei. *Viam meam perfectam.*] Ita ut nec unus ſervorum meorum periit. *Sicut Cervarum.*] In fuga ab hoſtibus coacta, volucris. *Super excelsa mea.*] Securus, poſtquam evaſi ab illis. *Docet manus meas.*] Viſtor non ſum in bello propriis viribus. נחשו] Id eſt, arcus hoſtium. In Deraſh ſecundum literam. *Clypeum ſalutis tuae.*] Per te prævalui in prælio, ſicut clypeo. *Mansuetudo tua.*] (Non opera, nec merita mea) magnificavit me, quia pauci erant mecum, & multi mei adverſarii. קרסלי] In Levit. 11. 21. Targ. pro ברעי. *Perſequutus ſum hoſtes meos.*] Amalecitas, ita ut 400. ſoli ſunt relictĩ. אריוקם] à ריקיוק, Levit. 7. 12. *Attenuati ſunt.* *A contentione populi.*] Præliis Saulis, & Abſalomi. *Quem non cognovi.*] Aram, Edom, Ammon, &c. *Auditu auris.*] Quando audiunt famam meam, 2 Sam. 8. 13. *David acquiſivit ſibi nomen, &c.* *Extraneus mentitur.*] Præ timore proſtitetur mihi ſervire, ſed non eſt ex corde, ideoque mentitur, Chald. Vel, frangunt fœdus cum aliis initum, & mecum ad- hærent, ſicut Syri confœderati Ammon, quando vide- bant Ammon, percuſſum, pepigerunt cum Iſraele fœ- dus, 2 Sam. 10. 19. יבלו] Sicut folia arida. *In ſecretis locis.*] Ubi ſecuri poſſint eſſe, tamen ibi timent, tremunt ubi non eſt timor, Pſal. 14. *Qui dat vindi- ctam pro me.*] Dat mihi vires in vindictam. *Ducit populum.*] à principibus eorum ad meum principa- tum, ſic Iſa. 5. 17. כדברם, idem. *Secundum ducto- rem ſuum.* *Elevas me.*] Non ſolum liberas. *Ab homine violento.*] à Saule, & hujus ultimò mentio- nem facit, quia erat principium omnis Davidicæ glo- riæ. *Inter Gentes.*] à me ſubjugatas. *Regem ſuum* — unctum ſuum.] Davidem.

Sect. 2. Ex Ab. Ezra in Pſal. 18.

Diligam, vel, quæram miſericordiam.] ארחם] Cum laudibus invocabo, אבקש רחמי. מהלל] *R. Sol. Flumina Belial.*] Hoſtium impiorum, ut Iſa. 8. 7. *Aquas fluminis, Regem Aſſur.* בלועל] Id eſt, ne aſcendat ſupra caput meum, à בלי, & יעל, R. Jehud. *Ex templo.*] Cœlo. *Colles moventur.*] Hoſtes Davidis proceri, ſicut montes ſunt rupti, כהרי חוקים] Sic in Zachar. 4. *O mons magne.* רב] Verbum præteriti ex verbis geminatis, ſicut רב in Gen. 47. *Torrentes aquarum videntur.*] Id eſt, ſecreta refugia hoſtium (qui aquis comparantur) ſunt detecta. *Miſit de excelsis.*] Verbum, vel, Angelum. *Mannum.*] Id eſt, operum. *Ab iniquitate mea.*] Iniquitate cordis, & ſecretæ cogitationis, quam nemo hominum novit, מעונהלב. *Luctaberis.*] Donec præ- valebis, à פתל in Gen. 30. 8. *De Rabele. Ser- vabis.*] Oppoſitum ad illud *Luctaberis.* *Afflictum.*] Oppoſitum ad *Perverſo.* *Mansuetudo tua.*] Et humilitas quam poſuit Deus in Davide magnificabat eum in oculis omnium ſubditorum. נחתר] à נחתר & תנחתר, *Unaquaque manuum mearum.* Vel, Nun eſt in forma Niphal, à נחתר, & Beth deficit in נחתי. *A contentione populi.*] Iſraelis, quia quando morie- batur Iſhbosheth, ceſſabat prælium cum Domo Saulis. *Quem non cognovi.*] Cujus patres mei non erant re- ges. *Extranei erunt mendaces.*] Quia gloriabantur de robore eorum, & reperti ſunt infirmi, ſicut ſcribitur, *In multitudine potentia inimici tui ſunt mendaces, &c.*

Secretis

Secretis locis.] Palatiis suis ubi delitescunt, ארמונותיה, in Targ. ארמונותיה, timor mortis. *Ab homine violento.*] Crudeli rege Gentium, מלך גוי, aliqui interpretantur de Saule, sed primo vultu est improbabile, ut ita vocaret unctum Domini, locus in 1 Sam. 24. 13. *Iniquitas exit ab iniquo,* dicitur de ministris Saulis.

Sect. 3. *Ex Midrash Tillin in Psal. 18.*

Indie.] Dies tibi est, & nox tibi, ideoque cantabo cantica die & nocte propter mirabilia tua, R. Jodan in nom. R. Jehudah. *Cecinit* [שר] David laudavit Dominum cum omnibus suis membris, cum capite, Psal. 23. oculis, Psal. 25. ore, lingua, gutture, labiis, corde, & ossibus, Psal. 35. anima, Psal. 103. spiritu, Psal. 150. *Servi Domini.*] Quia poenitentiam egit David, ideo habet hunc dignitatis titulum, & sic filii Core, in Ps. 45. וידור, Abraham appellat se ipsum, עבר, Gen. 18. & Dominus sic ipsum appellat, sic Jacob, & Moyses, verum Isaac & Joshua, *Servi Domini* sunt, tamen non sese *Servos Domini* appellant. *David non dixit canticum antequam vicisset quatuor, & virum 24. digitorum,* 2 Sam. 23. sic Israelitæ dicunt canticum quando vicerunt quatuor Monarchias, & illam *digitorum*, Dan. 7. *Verba hujus cantici.*] Omnis homo propter quem factum est miraculum, & dicit canticum, remissa sunt omnia ejus peccata: sic Israel, Exod. 15. & in diebus Deborah, Judic. 5. quia additur, *faciebant iterum malum*, Judic. 6. Docendo quod antea faciebant bonum. *Et ex manu Saulis.*] Quia erat unus ex Israel. est durior ejus inimicitia quam omnium inimicorum ex nationibus terræ: sic loquitur Samson. Jud. 15. פן תפגעני. à mœstitia, vel quia in Sela dedit Deus salutem Davidi in 1 Sam. 23. *Quia in nomine tuo ego venor* & impios, utitur decem verbis, quia ceciderunt coram illo decem hostes, quinque ex Israel, & 5. ex nationibus, in R. David. *Laudabo Deum quando salvus ero ab hostibus meis.* R. Jodā. *Circūdede- runt,* אפפוני, Id est, perveniebant usque ad faciem meam. Vel, pro עפפוני, volabant super me afflictiones. Vel, ab אופך rota curus. Vel, אפפון filum duplicatū, sic afflictiones veniunt duæ, duæ, *Abyssus Abyssum.* Ps. 42. Vel, à פנך respexi huc & illuc, & non est adjutor præter te, R. Aca. *Per Babel.* נבול. *Per Madai.* שאר. *Per Javan.* מוקשי. *Per Edom.* מור. Duplex, quia desolatio erat primæ, & secundæ domus. *Cōmota est,* זרעש, Quare cōmōtiones veniunt in mundū? Respondit R. Nehorai, propter prophana- tionem decimarum. Vel, quia templum est desola- tum, & Gentes securè vivunt. Vel, propter, & εὐνοίας, R. Acha. *Descendit.*] Per Moysen per quem de- dit leges, Exod. 32. *Super Cerub.*] Quando Pha- rao persequebatur Israelem, equitabat Deus super *Equos salutis*, Hab. 3. *misit sagittas ignis in Ægyptios*, Exod. 14. & fulgura, lapides, & carbones, paria pro paribus. *Ex splendore.*] Nempe solis, transeunt nubes, non eget Deus Angelis, sicut rex carnis & san- guinis suis ministris. *Fundamenta.*] Quæ sunt in mari. *Spiritus oris tui.*] ut in Exod. 15. *Flavisti vento tuo,* &c. יקחני, Per dexteram suam traxit Is- rael ex mari, sed per eandem reverti fecit in mare Ægyptios ascendentes ex eodem, R. Simeon. *Inimico forti.*] Pharaone. *Prævenierunt.*] Amalecitæ, Exo. 17. *Custodivi vias Domini.*] Tribus Levi in re vi-

tuli, Exod. 32. ארסיר, Abraham qui ambulabat in Gen. 15. *Quomodo cognoscam?* Et Moses quando dixit in septem diebus rubi, *Mitte per manum,* &c. Exod. 4. ארסיר, R. Samuel. *Oculi tui sunt super רמי superbos*] Ad humiliandos illos. ארסיר, In re Mardochei & Esteris. Vel, in re Joasi & Jehoadæ, qui abscondit Joasum in cubiculo sanctua- rii, R. Eliezer. Vel, in bello cum Amaleco, quando David pugnabat per diem unum, & duos noctes, 1 Sam. 30. למחרת, R. Josua ben Levi. *Mu- rum.*] Jebusæorum, 2 Sam. 5. R. Caja in nom. R. Levi. *Probatur צרופה*] Tentabat Deus Abraham. decem tentationibus, 1. Ex fornace, & Ur, id est, igne Chalde- orum liberavit eum, Gen. 15. Duæ, quando dixit, *Va- de, vade*, Gen. 12. Duæ in Sarah & Hagar, Gen. 16. *Ingredere ad ancillam meam,* & Gen. 21. *Ejice ancil- lam;* una in Reges, Gen. 14. una in Circumcisione, Gen. 17. Et in foedere quando vidit servitutem filio- rum, Gen. 15. & in filio, Gen. 22. 1. צור, Id est, צור, non est alius, sicut Deus qui facit opera sua in tenebris, Psal. 139. *Factus sum in secreto,* &c. Opus Dei laudat Deum, sed homo laudat opus suum. Deus dat spiritum operi, non sic homo. ורתן לו, Tria sunt dona mundo data, Lex, pluvia, lumina, R. Zeira addit etiam Pax, Rabenan addunt etiam Vindi- ctæ, R. Josua etiam Salus. ענותך, Pro more mundi præceptor loquitur, & discipulus respondit ענותך, Mal. 2. in contrarium Deus hic respondit, *Voce ad Moysen*, Exod. 19. R. Lulian. in nom. R. Ishmael. *Dextera.*] Lex è dextera veniens, ut in Deut. 33. Vel, *Humilitas tua.*] Christus sedet ad dexteram Dei, Psal. 110. & Deus ipse est ad dexteram Abra- hami, ut dicitur, *Dominus est ad dexteram tuam*, Psal. 16. Ecce humilitas. לנא מערו, Quando pu- gnabat David cum Ishbibenob, retrocessit 18. cubit. & in terram cecidit, sed Abisai juvabat illum. *Cervi- cem עורף*] Quando Jacob & Esau, & filii ejus sepelie- bant Isaacum, quæsiuit Esau interimere Jacobum in spelunca, vidit Judah, & in cervicem percutit Esavum, ideoque benedixit Judæ, *Manus tua in cervicem inimici tui.* Vel, de Goliath, qui cecidit in faciem ejus, os enim blasphemia plenum in pulvere opertum est, Job 39. Vel, quia imago Dagonis erat super pectus e- jus. מגדור, Id est, salus crescit per gradus, sicut auroræ lumen usque ad meridiem, in alia scriptura di- cit, מגדור, indicat Messiam, qui est turris salutis.

Sect. 4. *Ex R. Obad. Gaon. in Psal. 18.*

Rupes mea.] Contra alium. *Refugium.*] In af- flictione. *Qui liberat me.*] מפלטי ab hoste. *Fu- nes.*] In Leone & Urso. *Flumina.*] In duello cum Golia. *Inferni.*] à Saul. *Prævenierunt.*] Ziphit. & Doeg. *Obscuritas.*] In Ægypto. *Super Cerub.*] In plaga primogenitorum. *Tenebras.*] Juxta mare, Exod. 14. *Erant nubes & tenebra,* etiam tonitru su- per Ægyptios. *Apparuerunt Canales maris.*] Quando scissum erat, Exod. 14. *A perversitate mea.*] Ut non ampliùs lapsus sim. תתפל, Id est, exiges ab eo rationem minutissimorum תדקיק. *Lu- cernam.*] Regnum, ut 1 Reg. 15. *Lucernam servo meo Davidi.* *Mansuetudo tua.*] Te ipsum humili- ando, sicut in Psal. 113. *Insurgentibus.*] Philistæis.

Sect. 5. *Ex R. Sol. in Psal. 18.*

Rupes mea.] Apud Sela quando Saul circumdabat eum, 1 Reg. 23. 28. *Ab alto misit.*] Ut 1 Reg. 23. 24. *Venit*

Venit Angelus, & dixit Sauli, Festina, &c. & sic David erat liberatus. Vel, misit Angelum ad liberandum Israel. ex Aegypto. *Laudans invocabo Dominum.* Dicit, *Laudans*, quia ante redemptionem confidit quod audiet orationem suam. חבלי Sicut mulieris parturientis, Targum in Sam. Non est in MS. *Volavit.* Ut Aquila. *Extraxit me.* Sicut Moses erat extractus, Exod. 2. *Ex aquis.* Ut Israel ex mari rubro. *Post turmam.* Turmam Amalecitarum, גדר עמלק, 1 Reg. 30. 8. *Persequar hanc turmam? &c.* David concubabat super eam sicut in coeno. *Super murum.* Quando pugnabat cum Jebus, & cepit eam, 2 Reg. 5. 6. Midrash Tillin. *Sicut pedes cervarum.* Persequendo post Amalecitas. *Fraſta vel, tracta.* à נחש, sicut נחש à נגח, & נגח à נגח; non est à נחש, quia tunc esset sicut נחש à נחש, vel, est à נחש, in Psal. 38. Vel, pendeat arcus ætis in domo Davidis. *Inveterascent.* à בלתי, Gen. 18. *Postquam senui, &c.* R. Menachem. *Erunt claudi propter vincula sua.* In quibus clausi sunt pedes eorum; על מכבלי, R. Donesh. Non est in MS. Vel, in carceribus, ubi clausi erant per Davidem. *Claudi.* Ut חגור, in Targum, Donesh. Vel, *Languidi.* חגור, solutio cinguli. R. Menachem. Non est in MS. ירבר, à רבר, pestis occidens, in Psal. 91.

Sect. 6. Ex Cald. in Psal. 18.

Invocabo laudans. Id est, in oratione laudabo eum. *Dolores.* Sicut parturientis, quæ est propè mortem. *Laquei.* Qui parati sunt cum instrumentis mortis. *Misit de excelsis.* Prophetam suam. *Ex multis aquis.* Populis. *A mea iniquitate, vel, Ab iniquitatibus.* Sine affixo. *Misericordi.* Abrahamo Domini sancto. *Puro.* Jacobo. *Recto.* Isaaco. *Perverso.* Pharaone. *Afflictam populum.* Israel in captivitate. *Candelam meam.* Ferè extinctam in captivitate. *Illuminabit.* Lumine sæculi futuri. *Verbum Domini.* Lex. *Quis est Deus nisi Dominus?* Sunt verba Gentium, quando venit Christus, משיח. *Removebant præ timore ex palatiis suis.* In quibus clausi sunt. *Frangit populum sub me.* Ut vas figulinum, Psal. 2. *Ab homine violento.* Gogo, גוג, & suis exercitibus.

Sect. 7. Ex Masora in Psal. 18.

Servi Domini. Duo sunt, Psal. 36. 1, in titulo. *Dignus laudari.* Propter nomen suum. Tria sunt, & defectiva, in 2 Reg. 22. & socius ejus in hoc Psalmo, & *Nomen Domini meruit laudari.* מן אויבי. Non habet socium, & unus est מאויבי. *Circumdederunt me.* Omnia sunt plena excepto uno, in Hos. 11. 12. *Circumdedit me mendaciis.* Movebantur. Tria sunt 2 Sam. 22. & in Jer. 5. 22. *Licet fluctus commoveantur.* Descendebat. Tria sunt cum Pathac, socius ejus, in 2 Sam. 22. Pro. 30. 4. *Quis ascendit & descendit?* [nempe Christus Deus, Joh. 3.] *Conspiciebantur.* Quatuor sunt, socius ejus, 2 Reg. 22. 3 Reg. 8. 8. *Videbantur in sancto:* & socius ejus, 2 Paral. 5. 9. [Deus exaudivit Davidem orantem de propitiatorio in oraculo.] *Prævenierunt.* Duo sunt, est defectiv. in 2 Sam. 22. ותרורני. Alter socius ejus est ותרורני, in 2 Sam. 22. *Quando audiunt de me.* Duo sunt, Job. 42. 5. *Audiui de te.* אליו. Duo plena, 2 Sam. 22. *Dans.* הנותן, quatuor sunt plena, Isai. 40. 23. *Qui dat principes in nihilum, & Qui dat viam in mari:* in Psal. 144. 10. *Qui dat salutem regibus.* [Sunt

qui tradunt locum eum, 2 Reg. 22. 48. *Qui dat vindictam pro me,* esse plenum; sed non est, quia reperitur in omnibus codicibus emendatis defectivus, nec est nota Masora, sunt quatuor plena. Etiam sunt qui tradunt quod ille locus, Gen. 49. 21. est plenus, & numerant cum quatuor plenis, dicuntque sunt octo plena; sed fatigavimus nosmet in illo, & non reperimus in Codicibus MS. emendatis, quod plenus est, sed in aliquibus codicibus legis Rectificationis scribarum reperimus plenū eum esse, sed hodie non sumus periti in plenīs & defectivis, ita ut reconciliemus ea, R. Jacob.]

Sect. 8. Ex Al. Auth. in Psal. 18.

Hic Psalmus est gratiarum actio propter liberationem à Saule, &c. v. 1. *Petra mea.* Supra quam ædificem. *Propugnaculum meum.* ædificatum super petram. *Refugium meum.* In propugnaculo. *Lapis meus.* Ex quo ædificatur. *Clypeus meus.* Per quem bellum gero quando egredior. *Cornu salutis meæ.* Dans mihi plenam victoriam in omnes hostes meos. 1. Caus. gratiarum act. v. 2. *Laudans, vel, Laudatum invocabo Dominum.* Lat. MS. cum laudaverim prius ob præterita, tunc invocabo eum ob futura beneficia. *Funes mortis.* 2. Caus. id est, inimici mei lethiferi unā vincti, ut 1 Sam. 10. *funis,* id est, societas Prophetarum. Est idem sensus quadruplicatus. *Exaudivit me è Templo suo.* è cælo. 3. Caus. ver. 6. *Concutiebatur, & tremebat terra.* à simili, id est, David miraculosè liberatus erat, velut per terræ motum, &c. 7, 8, 9. per ventos, pluviam, & nubes, subito, & irresistibiliter, v. 10, 11, 12, 13, 14, 15. *Effusiones aquarum apparuerunt.* Lat. MS. multæ aquæ à quibus liberatus erat. *Fundamenta montium.* Spes superbiorum, S. Aug. *Extraxit me ex multis aquis.* multis populis, uti supra, *fluctus Belial,* v. 4. Caus. 4. *Custodi vi me ab iniquitate mea.* Lat. MS. dicit, *Mea,* in qua erant deliciæ meæ, ex natura vel consuetudine. Vel, *Observabo me.* In posterum, Vulg. *Perversus eris.* Videris perversus, S. Aug. Vel, *Pervertes.* Lat. MS. perverses eum, & vias ejus, ut in Ezech. 21. *Pervertam, pervertam, &c.* Vel, *Cum perverso luctaberis.* ad dejiciendum eum. v. 26. Caus. 6. *Deus meus splendentes efficiet, vel, tu illustrabis tenebras meas.* Lat. MS. v. 27, 28. Caus. 7. *Componens ut arcum arcum brachia mea.* Lat. MS. id est, corroborans ea. *Sermo Domini purgatus est.* Promissum ejus verum est, velut ad Davidem. v. 30. Caus. 8. *Per Deum meum transiliam murum.* Vincam omnia difficilia.

Horat. lib. 3. ode 4.

Utcunque mecum vos eritis, libens
Insanientem navit a Bosphorum
Tentabo, & arenteis arenas
Littoris Assyrii viator.
Visam Britannos hospitibus feros,
 (Hospites barbarè mactabant.)
Et latum equino sanguine Concanum.
 (quem Hispani bibebant.)
Visam pharetratos Gelonos,
Et Scythicum inviolatus amnem.
Velut pedes cervarum. Quando fugiunt à lupis.
 Horat. lib. 1. ode. 15.
Quem tu, cervus uti vallis in altera
Visum parte lupum graminis immemor,
Sublimi fugies mollis anhelitu.
 (Nihil est cervo timidius.)
 Horat.

Horat. lib. 1. od. 23.

Vitas hinnuleo me similis [Chloë,*Quarentipavidam montibus aviis**Matrem, non sine vano**Auratum, & sylva metu.**Mansuetudo tua.*] Vel, post humiliationem tuam*(mei.) Magnum me fecisti.*] Regem. *Correxit**me in finem.*] Vulg. Vel, *Arguet me victoria.*]

Lat. MS. arguit pro te, ut glorificem nomen tuum.

9 *Caus. v. 35. Caput Gentium fecisti me.*] Ver. 43. Mo-

abitarum, & Ammonitarum, & reliquarum, in 2 Sam. 8.

12. 9. 10. Caus. *Alienigena mentiuntur, vel, deficient**coram me.*] Ver. 44. me non possunt resistere, sicut*aqua qua mentiuntur. Timebant in clausis locis,*vel, *angustiis eorum.*] Lat. MS. sicut clausa erat Je-richo propter timorem Israelis: *Nullus exibat vel**ingrediebatur, in Josh. 6. 1. Claudicaverunt. Quasi**uno pede debiles Judæi potius suas traditiones quam**Dei sequentes. S. Aug. Subjicis, vel, Congregas sub**me.*] Lat. MS. *A viro iniquo libera me.*] Lat. MS. ab

omni viro iniquo adhuc libera me, sicut antea liberaſti.

Sect. 9. *Ex Ital. & c. in Psal. 18.**Servi Domini & Davidis.*] Ital. *Iniquitate**mea.*] Id est, reddere malum pro malo, Ital. *Pre-**venerunt.*] Subito, & improvisò, Ang. MS. *Men-**titi sunt.*] Id est, obedierunt involuntariè, Ital. *For-**zatamente. De occultis eorum locis.*] Ubi latebant

præ timore, ibi timebant de me, Ital. seu à חַדְרֵי in

viis tuis, læsi pedibus, Ang. MS. Gall. Vulg. id est, non

ambulabant recto pede, ut in Gal. 2. ὁρθοποδοῦν.

Sect. 10. *Ex Gr. & Vulg. in Psal. 18.**Iratuſ est illis.*] Vulg. Gr. Heb. לו, cum quolibetex illis pro more linguæ, ut דַּמִּינוּ, in Psal. 17. *Pre-**venerunt me.*] Id est, in afflictione mea pugnabant

contra me, antequam eram liberatus, ut resisterem.

Eripiar à tentatione.] Gr. Vulg. id est, multis tenta-tionibus, velut turma. Heb. *Posuisti.*] Vulg. Gr.

Heb. נָתַתָּה, ut נָתַתָּה, Cheth pro He, vel Iau, ut

in מְבַחֵלָה, pro מְבַחֵלָה, in Prov. *Disciplina tua**correxit me.*] Vulg. Gr. παιδεία. Non est in Heb. &

רָבִי, à חֲרָבָה

Sect. 11. *Ex Syr. in Psal. 18. De ascensione**Christi, Par. edit.**Turris mea alta, dignus laudari.*] Syr. MS. טַרְסִיHeb. מְהִלָּה. *Indignabatur contra unumquemque eorum.*] Syr.

Heb. לו, sic דַּמִּינוּ, similitudo cujullibet eorum, in

Psal. 17. idem. *Tenebras.*] Syr. טַמְסִיHeb. חֹשֶׁכִּים. *Volabat.*] Syr. MS. Par. Edit.טַמְסִי. *Fontes videbantur.*] Quando eratterra dirupta per tonitru & terræ motum. *Non re-*bellabam.] Syr. MS. אֶחָד מִדְּרוֹת. *Cantus**eram adversus iniquitatem meam, vel, peccata.*] Syr.

MS. וְאֶחָד מִן חַטֹּאתַי וְאֶחָד מִן חַטֹּאתַי

id est, singula, etiam minima peccata, ut Psal. 19. à se-

cretis munda me, & c. *Lenitas.*] Vel, castigatio tua,Syr. וּמִדְּרוֹתַי וּמִדְּרוֹתַי. *Viam meam sine labe.*]Sicut ipse est sine labe, sic etiam via mea, Sy. MS. *Men-**tientur mihi.*] Vel, subjugati erunt, Syr. נִלְכְּדוּ

post ascensionem fiunt scabellum ejus pe-

dum, Psal. 110. 1. *Deficient, Vel, Fallaciter se ge-**rent.*] Heb. יִכְלוּ, velut יִכְלוּ. Syr. חָלָו

בְּנֵי אֱדֻמִּים נִכְלִיּוּ וְנִכְלִיּוּ וְנִכְלִיּוּ מִן שְׂבִילֵיהֶן

Timebunt, vel, claudi erunt à viis suis.] Syr.

יִכְלִיּוּ, Heb. וְיִכְלִיּוּ, in viis

suis ambulare non valebunt, Syr. אֵיכָרָהּ

sic Pharaoh Hophrah, vel Claudus: vox eadem in Syr.

MS. in Jer. 44.

Sect. 12. *Ex Arab. in Psal. 18. Heb. Arab. 17.*

Titulus Hebræus est in Gr. Lat. & Arab. MS. non in

Arab. apud Nebiens. *Fortitudo mea.*] Arab. وَبَاسْرِيArab. *Laudabo & invocabo.*] Arab.Laudabo pro præteritis, & invocabo pro futuris. *E-**therum, vel, aqua in nubibus Aeris.*] Arab. فِي سَحَابِفِي سَحَابِ. *Ex algore est umbra ejus.*] Id est,

tabernaculum ex aquis algosis est, Arab. non in Heb.

Turma.] Tentationum, πειρασμοί, Gr. Arab. Rom.Neb sic Mat. 6. *Ne inducas nos in tentationem. E-**vitabo peccata mea.*] Arab. est promissum pro futu-ro, خطايلی حُتْمَانِي. *A Turma, vel, calamitati-**bus insidiarum.*] Arab. أَلْزَقَرِ الْمَرْصَدِ, est in Psal. 68.*Quare insidias?* & c. עֲנוּתְךָ, id est, instructio tua, à

עָנָה, [Gr. Vulg. Arab. أَسْأَلُكَ, in Rom.

] *respondere, quia in Mal. 2. Discipulus inter-**rogat, & Præceptor עֲנוּתָהּ respondet, & docet illum:**est vox eadem in Arab. in Psal. 2. Perfecta, vel, non est**hesitatio in illa.*] Arab. لَمْ يَرْتَبْ. *Claudi in**femitis eorum.*] Arab. id est, dubitantes de successu

belli, & sic pacem mecum faciebant; sic 3 Reg. 18.

Claudi estis inter duas opiniones: id est, dubitantes.

Vel, Arab. مِنْ مְبַלְהَمِ سَبِيلِهِمْ, id est, fugie-

bant ante me. *Violento.*] Vel, homine peccatore. Arab.

Rom. Neb.

1 *In finem. Psalmus David. XVIII. Heb. XIX.*2 *Coeli enarrant gloriam Dei, & opera ma-*
*nuum ejus annunciat firmamentum.*3 *Dies diei eructat verbum, & nox nocti indi-*
*cat scientiam.*4 *Non sunt loquela, neque sermones, quorum*
*non audiantur voces eorum.*5 *In omnem terram exivit sonus eorum: &*
*in fines orbis terræ verba eorum.*6 *In sole posuit tabernaculum suum: & ipse*
*tanquam sponsus procedens de thalamo suo.**Exultavit ut gigas ad currendam viam.*7 *A summo cælo egressio ejus:**Et occurſus ejus usque ad summum ejus:*

H

nec

nec est qui se abscondat à calore ejus.

8 Lex Domini immaculata convertens animas : testimonium Domini fidele sapientiam præstans parvulis.

9 Justitie Domini recte, latificantes corda : præceptum Domini lucidum, illuminans oculos.

10 Timor Domini sanctus, permanens in sæculum sæculi : judicia Domini vera, justificata in semetipsa.

11 Desiderabilia super aurum & lapidem pretiosum multum : & dulciora super mel & favum.

12 Etenim servus tuus custodit ea, in custodiendis illis retributio multa.

13 Delicta quis intelligit ? ab occultis meis munda me :

14 Et ab alienis parce servo tuo.

Si mei non fuerint dominati, tunc immaculatus ero : & emundabor à delicto maximo.

15 Et erunt ut complaceant eloquia oris mei : & meditatio cordis mei in conspectu tuo semper.

Domine Adjutor meus, & Redemptor meus.

Sect. 1. Ex R. David in Psal. 19.

Cæli enarrant.] Ut in Job 12. 7. Interroga—
volucres, & enarrabunt, id est, homines inuientes
cælos & creaturas, ipsi enarrant Dei gloriam, vel, de
cælis לעצמם, quia in eorum circuituibus ordina-
tis videtur Dei gloria, R. Mosheh bar Maimon existi-
mat cum Philosophis quod cæli sunt creaturæ,
משכילי, laudantes & servientes Deo. Non est in Cod.
Cremon. Non est sermo.] Prolatus ore, non audit
quis vocem eorum, sed sicut homo concipit corde,
quod non profert voce. Dies diei.] Motus cæli sunt
uniformiter ab ipsa creatione, sic ut hæc dies enar-
rat de sequenti, quæ erit sicut hæc. Firmamentum.]
Est cælum, ut Gen. 1. 17. In firmamento cæli. Li-
nea eorum.] Id est, fabrica, quia ædificium fit per li-
neam. Verba.] Id est, opera cælorum. Taberna-
culum pro sole.] Mentionem facit solis, quia major
utilitas est à lumine, & calore solis, quàm cæterarum
stellarum. In illis.] In cælo quarto inter septem
planetas posuit solem, & stellæ sunt fixæ in corpore
cælorum. Codice Cremon. Sicut sponsus.] In lu-
ce & gloria, sic omnes lætantur in solis exitu matuti-
nio, & sicut sponsus cupit redire ad sponsam postquam
exivit, sic Sol anhelat ad occasum, Eccles. 1. 5. R. Jos.
Cimchi. [Sicut Gigas.] In certaminibus victor, O-
lympiis, Pythiis, Nemeis, Istmiis, in quibus erant Pan-
cratiastæ, & Pentathli, Pindar. Nemea, Od. 7. Æ-
ginetæ Pentathlo, qui certabat quinque certamini-
bus, disco, sagitta, saltibus, lucta, fuga, Plat. in ἐργασίαι,
ἐν τῇ ἀγωνίᾳ εἰσιν οἱ πένταθλοι, &c. Pancratiastes
apud Græcos ὁ τοῖς χέρεσι καὶ ποσὶ μαχόμενος, to-
to corpore decertabat, Suidas : de quo Pindar. Od. 2.
Nem. & Herod. frequenter. Vel, sol est sicut cursor qui
perniciter currit, ut Angari apud Persas, Matth. 5.
ἀγασσέμενος, Herod. Uran. Quot ex diebus tota via con-
stat, totidem equi ac viri ad singulorum dierum iter
sunt distincti, quos nec nives, imbres, noctesve disti-
nent : primus secundo, &c. mandata dat, ut apud Græ-
cos fax, &c. hanc equorum suscitationem Persæ ἀγασ-
σέμενος appellant.] Vel, Sicut Gigas.] Qui lætatur
in prælio, ut equus, Job 39. 25. Gaudet e-
quus ad sonitum tubæ, sic, ortus & radii solis sunt,
quasi gaudium ejus. A fine cæli.] Ab oriente, sicut
Eccles. 1. Incedit ad Meridiem, & circumit ad A-
quilonem : Die videtur in Meridie, nocte in Aquilo-
ne, manè redit ad Orientem, Rabboth. Sic etiam quot-
annis ; ad Meridiem in hyeme, & ad Aquilonem in
diebus æstatis, Rabboth, A calore ejus.] Id est, à

beneficio caloris solaris, qui est ut cor in corpore, Ab.
Ezra. Lex Dei.] Conferitur cum cælis, quia cæli enar-
rant Dei gloriā, sed Lex multò magis, Deu. 4. 8. Quæ
habet Judicia justa sicut hæc lex : deinde per legem
sunt nobis adjuvantia, non nocentia, sicut aliquando à
sole : lex restituit animam, sicut sol creaturas. Anima in
corpore est sicut peregrinus in terra non suā sine ad-
jutoribus, & adjuutores corporis sunt multi, qui perse-
quuntur concupiscentias, lex verò restituit animam
à captivitate concupiscentiæ. תורה] Est disposi-
tio mandatorum docens quomodo faciendum איך
העשה, ut Prov. 5. 13. מורי, Doctorum meorum,
sic תורה, Lex bestiarum & volucrum, Levit. 11. 13.
& lepræ, & parturientis, Levit. 12. 2. & Nazarei,
Num. 6. & quinque libri Moysi vocantur תורה lex,
quia opera Bereshith, & acta Patrum in Genesi, pro-
videntiam Dei arguunt. מצוה] Mandatum Dei de
modis Deum colendi, sicut Dominus mandat ser-
vum. העדות] Testimonium inter Israelitas &
Deum, quod Deus est eorum Deus, & ipsi populus e-
jus ; sic Arca testimonii, & Tabernaculum testimonii,
fulgura & voces in Sinai, Sabbata & solemnia festa,
Shemittah & Jubilæus sunt testimonium quod Dei
sunt populus. פקודי] Statuta scripta, & corde depo-
sita quorum dat testimonium recta ratio à פקר in Isa.
15. 7. Deponere. Timor Domini.] Est principium
præceptorum, & radix : servus qui non timet, non ser-
vit suo Domino. Judicia.] Inter hominem & pro-
ximum suum, בין אדם לחבירו, mentionem facit o-
mnium vocabulorum, quibus leges Dei dignoscantur,
excepto חקיו, dicitque quod sunt perfecta, pura, in-
tegra, latificans, illuminans, munda, vera, justa, desi-
derabilis dulcis, totum hoc de præceptis dicitur,
quorum ratio est cognita, quia חקיו de שיעט, &c.
quomodo possunt dici Munda illis quibus ratio eorū
est occulta : Perfecta.] Sine defectu in hoc sæculo,
vel futuro. Stabilis.] Non est in illo mendacium,
quia gloria Dei habitans in Israele nescit mentiri.
Sapientem reddens simplicem.] Tabernaculi tota ma-
teria (quæ est testimonium) ostendit mundum supe-
riorem, medium & infimum ; sic etiam observatio Sab-
bati est medium sapientiæ magnæ, ut homo inquiret
in opera Bereshith. Hæc sunt duæ proprietates, vel ad-
iuncta תוארו, quæ pertinent æqualiter ad unūquodq;
præceptorum. Recta.] Et non est in illis perversi-
tas, quia sunt in intellectu scripta, & sic latificant cor,
id est, mentem, & non est hujus sæculi gaudium huic
conferendum, quando ratio recta subjugat concupi-
scentias

scientias corporis כהויה אין שמחה בעולם. *Pura.*] Ab omni scoria. *Illuminans oculos.*] Quia populus sine praeceptis est in tenebris, Prov. 4. *Mundus.*] Quia timor Dei cohibet à furtis, similibusq; immundis, & secretis, qui formidine poenae abstinere à peccatis, timor iste est, sicut argentum scoria mixtum, non est mundus. *Permanet in aeternum.*] Sed alia praecepta quae non sunt de timore Dei sunt *προςσυναγωγὰ.* *Vera.*] Et non est *יור* iniquitas in illis. Lex conferitur cum sole per dissimilitudinem, lex est perfecta, & solummodo conducit ad bonum, sed radii solis aliquando calore suo nimio nocent, Jon. 4. 8. Lex restituit animam, sol aliquando insania percutit, lex vero sapientem efficit. Quando sedet quis in calore solis dolet caput, & infirmus fit, lex vero *latificat cor.* Sol obfuscatur oculos intuentis, lex vero illuminat: nubes tegunt solem, lex Dei est munda. Sol splendet in die non in nocte, lex vero manet in aeternum. Calor solis est in meridie fortissimus, Judicia vero Dei sunt *justa omnino*, sicut *sol justitiae*, id est, moderatus, Mal. 4. 2. *רב*] Id est, auro excellentissimo, ut Est. 1. 7. Vel, auro multo. *פא*] Lapidēs pretiosi, sapientes vero prae illis appetunt legem, ut Prov. 3. 15. Divitiae sunt in hoc saeculo, lex vero in futuro. Divitiae perduntur furto, &c. non sapientia, Qui dat divitias, diminuit; qui dat sapientiam, crescit. *Dulciora melle.*] Nocet mel nimium, & tibi non prosunt nisi ad horam, lex vero in aeternum. *Servus tuus prae monitus.*] Licet ego servus tuus non sum inter sapientes praedictos, (quibus ita dulcescunt praecepta) tamen ego etiam ab illis *sym prae monitus.* *Mercēs magna.*] Præter dulcedinem est merces, diciturque *magna* prae opibus mundanis. *עקב*] Merces sic dicta, quia venit in calce, id est, sine operis, sicut opus non est usque ad mortem perfectum, sic nec merces. *Secretis.*] Id est, ne punias me pro secretis. *A superbis peccatis.*] Ne dominantur, & hac petitio major est priori. *Cohibe.*] Sicut Abimelechum, Gen. 20. 6. *איתח*, post Aleph additur Jod, pro Dagesh sine Jod, in numero valet 10. quia 10. leges sunt perfectio hominis. *Derash in Codic. Cremon.* *A transgressione magna.*] Transgressio peior est praesumptione: praesumptuosus peccat ex concupiscentia impulsiva; Transgressor rebellis est in Dominum, & peccat ex malitia absque illecebris; sed qui pro more suo peccat praesumptuosè in fine erit rebellis, ideoque dicit David, *Tunc ero innocens*, si cohibeas me à praesumptione non timebo à rebellionē. Et postquam hoc modo orasset, orat ut accepta sit oratio. *Verba & meditationes.*] Aliquando cogitat homo de illo quod non potest proferre, ideoque dicit, Psa. 51. 15. *Aperi os meum*, & Pro. 16. 1. *Responsio oris est à Domino.* *Rupes mea.*] In quo confido ut audias me. *Redemptor meus.*] Ab erroribus, & rebellionibus praedictis.

Sect. 2. Ex Ab. Ezra in Psal. 19.

Caeli.] Locus stellarum, motus sunt aequales in se sine additione, vel diminutione, sed non ad oculum. *Gloriam enarrant.*] Quia semper stant in una dispositione, quae est gloria Dei, & potentiae suae, ideo dicit *אמר.* *Firmamentum.*] Aër. *האומר.*] Est verborum conjunctio quae facit integrum sensum. *דבריו*] Sine conjunctione, ut Reuben. *Profert sermonem.*] Quasi enarrat mirabilia Dei in solis ortu &c. *Dies diei.*] Quia quicquid novi accidit in uno die enarrant

alteri, & in quolibet die sunt nova. Ecclesiastes enim loquitur de generibus quae semper sunt eadem, non de individuis quae in dies renovantur. *Linea eorum.*] Id est, scriptura, vel, directio, sicut in libro lineae docent; sic in caelis totus mundus Dei potentiam legat. *מכתבם יקראו בכל מקום.* *Tabernaculum.*] Orbis ubi positus est sol per perfectas demonstrationes. De sole dependent tempus aequale & inaequale, & plantae, & animalia, ut ait Ecclesi. *Omnia sub sole.* Vel, *אמר* à *אמר* posuit lucem in sole, sed Aleph redundat in *אמר*. *Sicut sponsus.*] Totus mundus gaudet intueri solem, sicut amici sponsi intuentes eum cum sponsa. *Sicut fortis.*] Quia sol nunquam defatigatur, ut sol est unus ex Dei testibus, sic lex est alter honorabilior. Dixit R. Saadia quod deficit *אמר*, quasi diceret sol quod lex est perfecta. *Recuperans animam.*] Sicut sol recuperat moribundos certis temporibus, ut norunt medici quando est in medio circuli ascendentis *עולה עולה*, sic lex removet dubia animae. *Reata.*] Sicut sol custodit cursum suum rectum inter duos circulos Tropicos, sed aliquando declinat à circulo Aequinoctiali, ideoque praecepta Dei sunt rectiora sole. *פקודיו*] Sic dicuntur, quia posuit ea ut perfectos, & duces animae à פקד. *Pura.*] Sicut sol est corpus purum. *ערו*] Quae habemus ex ore, & testimonio aliorum. *Timor Domini.*] Respectu praecepti negativi. *Mundus.*] à peccatis prohibitis, sicut sol obtenebratus habet corpus lucidum, & immaculatum à lunae maculis. *Stat in aeternum.*] Sicut sol testis fidelis in caelis, quia non est compositus ex quatuor elementis, ideo non mutatur positio sua nisi secundum ventos. *Judicia Dei sunt vera.*] Sed judicia stellarum sunt fallacia, quia sumpta sunt ex ordine planetarum ad solem, & aliquando sunt contraria. *Præ auro.*] Quia sapientia legis durat in hac & alia vita, & habet mercedem. *Cohibe me à viris superbis.*] Ne cogant me ad peccandum, *יכריחוהו*, sicut Naaman dixit, 2 Reg. 5. *Quando Dominus meus it; &c.* *Verba oris.*] Jam prolata in hoc Psalmo.

Sect. 3. Ex Midrash Tillin in Psal. 19.

Caeli enarrant gloriam.] Quia sunt sicut civitas in qua *דך* inhabitat Rex gloriae, & in Prov. 16. *Omne fecit Dominus למענהו*, id est, ad laudandum eum, à *ענו* *Cantate Domino*, Exod. 15. Vel, ad testificandum de eo à *תענהו* & *אמר*, ad testificandum fratribus meis. *שמים*] Id est, aquae superiores suspensae in nubibus, ut dicitur, *irrigat montes ex cœnaculis suis*, Psalm. 104. R. Phinehas Hachohen bar Cama. Vel, sicut est distantia inter aquas inferiores & firmamentum, sic inter firmamentum, & aquas superiores, R. Hosaiāh. Vel, per caelos discimus potentiam Dei. Vel, quia caeli מורידין creaturas, & terra nutrit illas. *Opus manuum suarum.*] Quando Israel peccat, caeli revelabunt peccatum ejus; quando justus est, *Aperiet Dominus bonum ejus thesaurum &c.* Deut. 28. 12. *Dies diei,* *יום ליום*] Dies Josuae diei Deborah, & nox Gideonis nocti Senacheribi, quot mirabilia facta sunt in illis? R. Zeira. Dixit R. Johanan quando seniores conveniunt ad intercalationem anni accipiunt de die & dant nocti, & de nocte & dant diei, à circuitu Nisan ad circuitum Tamuz dies mutuo accipit à nocte, &c. & à circuitu Tamuz ad circuitum Tisri, dies solvit debitum nocti. *Sicut sponsus.*] Exit potens, & redit infirmus, sic sol propter peccata creatur-

rarum, vel ut sponsus exit mundus, & redit immundus. *A calore ejus.* Licet aquæ sunt inter nos & solem, tamen calor ejus non extinguitur, & in futuro solis æstus erit Gehenna impiorum, ut Mal. 4. 1. *Dies Domini ardens, ut Clibanus*, R. Simeon ben Lecish. *Restituens.* Quare? Quia est perfecta, R. Tanchumah interpretatur de sex ordinibus Mishneh, lex perfecta de ordine נשיים, ערוה de ערוה, quæ sunt testimonium de vita mundi, שוהרה de sectione שוהרה, מועד ad sectionem פקודי, quia solemnitates lætificat cor, מצות ad sectionem קדושי, משפטי, in qua sectione sunt judicia. *Mercies magna*, עקב רב. Id est, qui custodit legem usque ad finem erit magnus. *Etiā*, גם. In principio sanctus petit parva, tandem progreditur ad magna; sicut mendicus primo petit aquam, deinde buccellam panis, &c. *Iniquitate magna.* Tu es magnus, & tuam decet majestatem ignoscere peccato magno, ut Psal. 25. *Propter nomen tuum ignosce peccato meo, quia grande est.* *Accepta*, לרצון. Id est, scribantur pro posteritate. *Rupes mea.* In Mari, vel in Marah, vel in hoc mundo. *Redemptor.* Ab Amaleco, vel in monte Sinai, vel in futuro mundo.

Sect. 4. Ex R. Obad. Gaon. in Psal. 19.

Laudat solem, præcipue legem Dei. *Non est sermo.* Id est, cæli laudant Deum opere sine voce. *Sermones eorum.* Qui loquuntur de illis. *De cubiculo.* In quo ambulat in nocte. *Currere viam.* In Meridionali parte cæli. *Non est absconditum.* Idcirco nocet multis, sed lex Dei prodest cunctis, בלי שום חיוק. *Testimonium.* De creatione. *Præcepta.* Quæ discenda sunt, sicut Deut. 6. *Sedendo in domo, &c.* *Timor.* Majestatis ejus sine præmii spe, aut formidine poenæ. *Perfectus.* איתם, in Theoria, & נקי, in Opere.

Sect. 5. Ex R. Sol. in Psal. 19.

Cæli enarrant. Absque verbis, nam homines benedicunt Deo in cælis, ac si ipsi cæli loquuti fuissent. *Id est*, sicut fons scaturiens, R. Menachem. *Soli.* Est in medio orbis, בתוך תיקו. (Non est in MS.) Est in firmamento secundo ex septem. *A peccatis presumptionis.* מדרגה petitio est per gradus, sicut Cuthita mendicus primo petit minus, deinde majus, aquam, sal, panem, &c. נפרה à שפה gutta, Menachem. Non est in MS. *Lex est perfecta.* Convertit animam ad justitiam, & defendit, sed non nocet, sicut sol qui urit ut *Clibanus*, Mal. 4. 1. *Sed timentibus nomen meum oritur sol justitie*, non lædit: hic sunt 5. & 5. proprietates legis, sicut sunt 5. libri legis Moſis.

Sect. 6. Ex Cald. in Psal. 19.

Cæli enarrant. Id est, qui speculantur cælos. *Firmamentum.* Aer. *Non sunt verba.* Querelæ & murmurationis, sed semper laudant Deum. בשמח. Sicut qui custodiunt civitatem habent mercedem, sic qui vigilant ad portas sapientiæ. Prov. 8.

Sect. 7. Ex Masora in Psal. 19.

Est mundus. Tria sunt plenè, & duo defectiva, in Gen. 2. *Quæ non est munda.* Et, *Quæ non est munda?* & Mal. 1. 11. *Oblationem mundam.* Duo posteriora sunt plena, ut in Gen. 7. 2. & unus locus est שוהרה, in Num. 5. 28. *Sed sit munda.* [Obs. Homines decet mundicies, sicut Dei præcepta & oblationes.]

Sect. 8. Ex Al. Auth. in Psal. 19.

Cæli narrant gloriam Dei. V. 1, 2, 3. similitudo est ad denotandum magnum gaudium, quasi cæli gauderent, & terra, ut in Psal. frequenter, Psal. 98. ult. &c. Vel, cæli, quando nova stella apparuit nato Domino, S. Aug. *Directio, vel, sonus eorum* (Lat. MS. Gr.) *exiit per totam terram.* Sonus evangelii, velut in Rom. 10. 18. 1. Prophet. קום. Sicut קולם Genebrard, sic ללח pro ללח, 1 Sam. 4. *Daleth syncopata*, & sic חלח pro חלק, *Portio Jezreel is*, in R. David. *De Thalamo.* Christus de utero Virginali, S. Aug. *In sole.* In manifestatione posuit Ecclesiam suam, S. Aug. Vel, *Soli posuit Tabernaculum in eis.* (Lat. MS. *Sicut fortis ad currendum.*) Lat. MS. inter Romanos mos erat, non solum currus, bigæ, quadrigæque, sed etiam homines currebant unus cum alio, & hodiè Romæ videndus est Circus Antonin. Caracallæ, uno ab urbe lapide extra portam Sancti Pauli, vel Ostiensem, ubi apparent vestigia metarum, de quo Horatius.

*Sunt quos curriculo pulverem olympicum
Collegisse juvat, metæque fervidis
Evitata rotis, palmæque nobilis
Terrarum dominos evehit ad deos.*

Habebant etiam palæstram, & palæstra Græci exercebantur valetudinis gratia; de qua Horat. Od. 10.

— *Et decore More palestræ.*

Simulque currebant in stadio, de quo Sanctus Paulus, 1 Cor. 9. *Omnes currunt in stadio, sed unus τὸ βραβεῖον accipit*, sic in Philip. 3. τὰ ὀπίσσω ἐπιλαυνόντωντες, &c. videtur in tabulis Lauri Romani ære incisis, ex marmoreis Romanis. *Mandatum.* Fidei, velut in 1 Joh. 3. 23. *Hoc est mandatum ejus, ut crederemus.* *Timor.* Fides est omnia, velut in Deut. 30. 11. *Verbum quod tibi hodiè præcipio est verbum fidei*, in Rom. 10. 7. *Super favum redundantem.* Lat. MS. & stillantem mel. *Servus tuus docebit ea.* Lat. MS. ad alios, quia tantæ sunt excellentiæ; ut bonum quo communius eò melius. *In observatione eorum.* Fidei & resipiscentiæ, 1, 2, 3. eff. *Quis intelligat errores suos?* Idcirco per opera quis justificari potest? *Ab occultis peccatis* (hypocrite) *serva me puram* — *Et à superbis viris subtrahere me.* Gr. *Ab alienis.* Non alienis capitur qui mundus est à suis, S. Aug. *Tunc innocens ero à transgressione magna.* Incredulitatis, ut in 1 Joh. 3. *Qui natus est ex Deo non peccat*, vers. 13. 4. eff. Vel, *Ab occultis.* Ut in Deut. 29. *Occulta sunt Domini, &c.* *A superbis.* Ne audax inquiram in Dei arcana,

Horat. Od. 3.

*Audax omnia perpeti,
Gens humana ruit per vetitum nefas.*
Audax Japeti genus (intulit.
Ignem (Ex Dei arcanis) *frande mala gentibus*
Post ignem ætheria domo
Subductum, macies, & nova febrim
Terris incubuit cohors:
Semotique prius tarda necessitas
Leti corripuit gradum.
Expertus vacuum Dædalus æra
Pennis non homini datis.

Nil

Nil mortalibus arduum (Ut illi putant) est.

Cælum ipsum petimus stultitia:

(Ut in Psal. 73. *Oscorum in cælis.*)

Sect. 9. *Ex Ital. & c. in Psal. 19.*

Per duo media declarat Deus gloriam suam, creatura & lege sua, Ital. Vel, de adventu Christi, & prædicatione Apostolorum, Vulg. MS. 4°. in Coll. Trin. Cantab. *Sonus eorum.*] Ang. MS. Gall. Vulg. ut in Rom. 10. seu fabrica cælorum videtur perfecta in toto orbe, Hisp. *Edificio*, Ital. An. seu Scriptura, & lineæ cælorum visibiles, sed applicatio ad Evangelium non est recta, Ital. *In sole posuit tabernaculum suum.*] Ang. MS. Vulg. S. Aug. *Simplices.*] Sive pueri parvuli, Ang. MS.

Sect. 10. *Ex Vulg. & Gr. in Psal. 19.*

Tabernaculum suum in sole posuit, in illis.] Gr. Vulg. Heb. ut Psal. 104. *Deus est amictus luce, ut vestimento. E thalamo suo.*] Quando gloria Dei apparuit ad ostium tabernaculi, & in nube, omnes exultabant. *Adcurrendam viam.*] Quando equitat super Cernub, ut Psal. 18. *A calore ejus.*] Divina iræ. *In semetipsa.*] Vulg. Gr. ab נאור separatim, id est, quodlibet iudiciorum est iustum. *Ab alienis.*] Id est, peccatis aliorum, velut carne aliena, in Jud. Vulg. Gr. Heb. דאלין, Daleth ut Resh, ut Dodanim & Rodanim, Diblath Riblath, &c. R. Dav. *Erunt ut complacent.*] Gr. Vulg. si non dominantur in me peccata.

Sect. 11. *Ex Syr. in Psal. 19.*

De redemptione ab Ægypto, & de Deitate

אלהות, Par. Edit. *Nox ad noctem.*] Id est, noctes hominibus occasionem præbent laudandi Deum, præcipue שמרים ליל in Exod. 12. Nox in qua redempti erant ex Ægypto, Exod. 12. *Linea eorum, vel, spes eorum exiit in omnem terram.*] Syr. MS. קוה א קום Heb. קוה א קום sperare, & ita in sensu congruit cum isto loco in Rom. 10. 18. & sic fides Israel, Exod. 14. ult. *Israel credidit in Deum, & servo suo Mosi. Super solem illis tabernaculum posuit.*] Id est, posuit Deus in cælis supremis habitationem suam, Sy. MS.

שמשא משרנה בהון, נקש על שמשא משרנה בהון, ut ait Syrus Philosophus in Ode Syra.

דוה לזכר, פנימא סללא לזכר, דוה לזכר, פנימא סללא לזכר, דוה לזכר, פנימא סללא לזכר

In cælis duodecem sunt civitates (domus 12. signorum) plena mirabilibus,

In his habitant septem Reges pulchri (7. Planetæ.)

Intra easdem novem arces ordine disposita (Novem cæli.)

Atque excelsa arx decima immensa molis. (Cœlum beatorum vid. Ab. Ezra, Psal. 8.)

Et ipse est ut sponsus.] Scil. Sol est gloriosus, supra quem Deus habitat, ideoque habitaculum Dei est magis gloriosum. *A calore, vel, vapore ejus.*] לזנה id est, ubique vapores attrahit, Heb. à

חם, Vase, in Hab. 2. *In illis servus tuus est admonitus.*] Ut caveat à tribus, & septem, ut claudat fenestram quinq; fenestras in hospitio corporis, ne Leones 4. dilacerent eum, ut ait Syrus Philosophus antiquus in Ode Syra.

לזכר, פנימא סללא לזכר, דוה לזכר, פנימא סללא לזכר, דוה לזכר, פנימא סללא לזכר, דוה לזכר, פנימא סללא לזכר, דוה לזכר, פנימא סללא לזכר

Coram te hospitium amplum animatum quod non est fixum in terra. (ut 2 Cor. 5. Tabernaculum corporis, &c.)

Habens quinque sine Janua fenestras (5. sensus.)

In hoc inclusi sunt leones qui rugiunt quatuor,

(Elementa & eorum qualitates.)

Interjectas fenestras claude,

(ut Job 31. *Fœdus pepigi cum oculis meis.*)

Tres etiam fera in via occurrunt

(Diabolus, mundus & Caro, Ephes. 6.)

Onager, Leopardus, Draco

לזכר, פנימא סללא לזכר, דוה לזכר, פנימא סללא לזכר, דוה לזכר, פנימא סללא לזכר, דוה לזכר, פנימא סללא לזכר

In parte sinistra

Septem portas invenies.

Æthiops quidam vice janitoris

(Septem peccata mortalia ducunt ad Gehennam Æthiopem, in Jer. 13.)

Scalam septem gradibus in cælum

לזכר, פנימא סללא לזכר, דוה לזכר, פנימא סללא לזכר, דוה לזכר, פנימא סללא לזכר, דוה לזכר, פנימא סללא לזכר

(Septem dona Spiritus, Isa. 1.)

Imperitum, vel, purum.] Syr. ילור, sic Ps.

119. in Beth. *Quomodo juvenis mundabit viam? &c.*

scil. per legem. *Ne dominantur improbi in me.*] Ne

ad peccata me trahant, ut Naaman, 2 Reg. 5. in domo

Rimmon. Syri. לזכר, פנימא סללא לזכר, דוה לזכר, פנימא סללא לזכר, דוה לזכר, פנימא סללא לזכר, דוה לזכר, פנימא סללא לזכר

לזכר, פנימא סללא לזכר, דוה לזכר, פנימא סללא לזכר, דוה לזכר, פנימא סללא לזכר, דוה לזכר, פנימא סללא לזכר

לזכר, פנימא סללא לזכר, דוה לזכר, פנימא סללא לזכר, דוה לזכר, פנימא סללא לזכר, דוה לזכר, פנימא סללא לזכר

לזכר, פנימא סללא לזכר, דוה לזכר, פנימא סללא לזכר, דוה לזכר, פנימא סללא לזכר, דוה לזכר, פנימא סללא לזכר

לזכר, פנימא סללא לזכר, דוה לזכר, פנימא סללא לזכר, דוה לזכר, פנימא סללא לזכר, דוה לזכר, פנימא סללא לזכר

לזכר, פנימא סללא לזכר, דוה לזכר, פנימא סללא לזכר, דוה לזכר, פנימא סללא לזכר, דוה לזכר, פנימא סללא לזכר

לזכר, פנימא סללא לזכר, דוה לזכר, פנימא סללא לזכר, דוה לזכר, פנימא סללא לזכר, דוה לזכר, פנימא סללא לזכר

לזכר, פנימא סללא לזכר, דוה לזכר, פנימא סללא לזכר, דוה לזכר, פנימא סללא לזכר, דוה לזכר, פנימא סללא לזכר

לזכר, פנימא סללא לזכר, דוה לזכר, פנימא סללא לזכר, דוה לזכר, פנימא סללא לזכר, דוה לזכר, פנימא סללא לזכר

לזכר, פנימא סללא לזכר, דוה לזכר, פנימא סללא לזכר, דוה לזכר, פנימא סללא לזכר, דוה לזכר, פנימא סללא לזכר

לזכר, פנימא סללא לזכר, דוה לזכר, פנימא סללא לזכר, דוה לזכר, פנימא סללא לזכר, דוה לזכר, פנימא סללא לזכר

לזכר, פנימא סללא לזכר, דוה לזכר, פנימא סללא לזכר, דוה לזכר, פנימא סללא לזכר, דוה לזכר, פנימא סללא לזכר

לזכר, פנימא סללא לזכר, דוה לזכר, פנימא סללא לזכר, דוה לזכר, פנימא סללא לזכר, דוה לזכר, פנימא סללא לזכר

לזכר, פנימא סללא לזכר, דוה לזכר, פנימא סללא לזכר, דוה לזכר, פנימא סללא לזכר, דוה לזכר, פנימא סללא לזכר

לזכר, פנימא סללא לזכר, דוה לזכר, פנימא סללא לזכר, דוה לזכר, פנימא סללא לזכר, דוה לזכר, פנימא סללא לזכר

לזכר, פנימא סללא לזכר, דוה לזכר, פנימא סללא לזכר, דוה לזכר, פנימא סללא לזכר, דוה לזכר, פנימא סללא לזכר

לזכר, פנימא סללא לזכר, דוה לזכר, פנימא סללא לזכר, דוה לזכר, פנימא סללא לזכר, דוה לזכר, פנימא סללא לזכר

לזכר, פנימא סללא לזכר, דוה לזכר, פנימא סללא לזכר, דוה לזכר, פנימא סללא לזכר, דוה לזכר, פנימא סללא לזכר

לזכר, פנימא סללא לזכר, דוה לזכר, פנימא סללא לזכר, דוה לזכר, פנימא סללא לזכר, דוה לזכר, פנימא סללא לזכר

לזכר, פנימא סללא לזכר, דוה לזכר, פנימא סללא לזכר, דוה לזכר, פנימא סללא לזכר, דוה לזכר, פנימא סללא לזכר

לזכר, פנימא סללא לזכר, דוה לזכר, פנימא סללא לזכר, דוה לזכר, פנימא סללא לזכר, דוה לזכר, פנימא סללא לזכר

לזכר, פנימא סללא לזכר, דוה לזכר, פנימא סללא לזכר, דוה לזכר, פנימא סללא לזכר, דוה לזכר, פנימא סללא לזכר

לזכר, פנימא סללא לזכר, דוה לזכר, פנימא סללא לזכר, דוה לזכר, פנימא סללא לזכר, דוה לזכר, פנימא סללא לזכר

לזכר, פנימא סללא לזכר, דוה לזכר, פנימא סללא לזכר, דוה לזכר, פנימא סללא לזכר, דוה לזכר, פנימא סללא לזכר

לזכר, פנימא סללא לזכר, דוה לזכר, פנימא סללא לזכר, דוה לזכר, פנימא סללא לזכר, דוה לזכר, פנימא סללא לזכר

לזכר, פנימא סללא לזכר, דוה לזכר, פנימא סללא לזכר, דוה לזכר, פנימא סללא לזכר, דוה לזכר, פנימא סללא לזכר

לזכר, פנימא סללא לזכר, דוה לזכר, פנימא סללא לזכר, דוה לזכר, פנימא סללא לזכר, דוה לזכר, פנימא סללא לזכר

לזכר, פנימא סללא לזכר, דוה לזכר, פנימא סללא לזכר, דוה לזכר, פנימא סללא לזכר, דוה לזכר, פנימא סללא לזכר

לזכר, פנימא סללא לזכר, דוה לזכר, פנימא סללא לזכר, דוה לזכר, פנימא סללא לזכר, דוה לזכר, פנימא סללא לזכר

לזכר, פנימא סללא לזכר, דוה לזכר, פנימא סללא לזכר, דוה לזכר, פנימא סללא לזכר, דוה לזכר, פנימא סללא לזכר

Prophetiam. Hic Columbus à pauperculis natus erat parentibus, cui Rex Hispaniæ paravit duas naves, quibuscum in paucis annis discooperuit plus quam multis sæculis præteritis: secunda expeditione misit Rex Hispaniæ Columbum cum 12. navibus, appulsis in 20. diebus; ultimò reversus in pace, & multis donis à Rege Hispan. honoratus, moritur, & filius ejus erat loci sui successor: si hic Columbus vixisset in temporibus Græcorum, esset ut Deus reputatus: in urbe Genoa Monasterio Sancti Georgii dedit testamento de-

cimas facultatum suarum. Nebienfis concives. *In omnibus justa.* Arab. في كل شيء في كل شيء.

Ab alienis. & Μοτελων, Gr. vel, peccatis alienis, ut *Carne aliena*, Ep. Jud. Vel, *Inimicis.* Arab. quasi Ara. Rom. من الاعدا من الاعداء esset.

Quiescere fac servum tuum. à dominio peccatorum, servitiòque inquieto, Arab. *A magnitudine peccati mei.* Arab. من عظم من عظم.

1 In finem, Psalmus David. XIX.

Heb. XX.

2 **E**xaudiat te Dominus in die tribulationis: protegat te nomen Dei Jacob.

3 Mittat tibi auxilium de sancto, & de Sion tueatur te.

4 Memor sit omnis sacrificii tui: & holocaustum tuum pingue fiat.

5 Tribuat tibi secundum cor tuum: & omne consilium tuum confirmet.

6 Letabimur in salutari tuo: & in nomine Dei nostri magnificabimur.

7 Impleat Dominus omnes petitiones tuas: nunc cognovi quoniam salvum fecit Dominus CHRISTUM suum.

Exaudiet illum de cælo sancto suo: in potentibus salus dextera ejus.

8 Hi in curribus, & hi in equis: nos autem in nomine Domini Dei nostri invocabimus.

9 Ipsi obligati sunt, & ceciderunt: nos autem surreximus & erecti sumus.

10 Domine salvum fac regem: & exaudi nos in die, qua invocaverimus te.

Sect. 1. Ex R. David in Psal. 20.

Psalms de Davide.] David est subjectum Psalmi; sic Gen. 20. 5. *De me dic, iste est frater meus. In die molestia.* Die prælii. *Exaudiat te.* Psalmista orat pro Davide. *Ponat te in excelsis.* Extra pulverem, ubi inimicus non habeat in te potestatem. *Dei Jacobi.* Mentionem facit Jacobi, quia Jacobus erat in afflictione majori quàm Abraham, &c. ut in Gen. 35. 5. *Deus qui respondebat in die afflictionis mea:* præterea à Jacobo orti sunt 12 Tribus, sed ex Abrahamo etiam Ishmael, & ex Isaac Esau. 3. Totus Israel dicitur Jacob, *Servus meus Jacob*, in Isa. *Secundum cor.* In hoc, id est, ponat hostes tuos sub pedibus tuis. Vel, universim, quia *Cor* Davidis erat perfectum, Mid. Tillin. *Omne consilium tuum.* Quo bellum geris. *In salute tua.* Quando redis victor à bello. *Novi ego,* Sermo uniuscujusque ex Israele. *Dextera sua,* Quia David cum paucis multitudinem hostium debellavit. *Unctum suum.* Licet antea dixissent, *Non est ei salus in Domino.* נחמך. Id est, נחמה, ut in Psal. 146. *Salva Domine.* Respondet ad illud, *nomen Domini*, de quo supra. *Rex.* Deus rex mundi.

Sect. 2. Ex Ab. Ezra in Psal. 20.

De Messia in prælio victore, ut aliqui exponunt. *Davidis.* Vel, pro Davide, ער דוד. *Exaudiat te.* Quando fugiebat ab Absalom. & juvabat populum ex urbe per preces suas, cujus oblationes accepit Deus, 2 Sam. 18. 3. sicut promisit, Num. 10. 20. *Super holocausta,* &c. R. Sol. *Mittat auxilium.* David loquitur ad animam suam, vel, Psalmista sic orat pro Davide, vel, pro Messia. *Ex Sione.* Ubi erat Arca, & gloria Dei habitabat. *Recordetur.* Incendebant partem oblationis Minchah pro memoriali,

Levit. 2. 2. *Convertat in cineres.* Et sic per ignem de cælo testificet favorem in accipiendo ea. *Holocausta.* Quando ibant ad bellum offerebant sacrificia, 1 Sam. 13. 9. de Saule. *Lati erimus.* Servi Davidis hæc dicunt, vel, in victoriis Messia. *Nunc novi.* Verba Psalmistæ per Spiritum, vel unusquisque qui orat pro uncto Domini, hæc dicit. *Unctum suum.* Messiam. *Dejiciuntur.* Currus prædicti. *Lapsi.* Scil. equi. *Rex audiat.* Id est, Rex regum, רמל non copulatur cum *serva*, propter Athnach. Vel, *Respondeat Rex.* Amen, ad preces nostras, ut in Deut. 27. *Dicat omnis populus, Amen.* Sic in Liturgia Cophitarum MS. in Vaticana, dicit Sacerdos Cophitus ΟΚC ΜΕΤΑ ΠΑΝΤΟΝ, respondit populus, ΚΕ ΜΕΤΑ ΤΟ ΠΝΑ ΤΟC CΟC, vid. R. P. Athanas. sic est in Æthiopico MS. & Cod. Imp. Romæ.

Sect. 3. Ex Midrash Tillin in Psal. 20.

Respondet in die afflictionis. Sicut mater, licet in filiam suam accensa, quum filia ejus est in dolore partus, & clamat, hæc etiam condolet patiturque cum ea. R. Josua dixit, sunt novem versus in hoc Psalmo prout sunt novem menses pro partu mulieris. *Dei Jacobi.* Quare meminit Jacobi, quia dixit Jacobus, *Deus qui respondebat mihi in die afflictionis mea,* Gen. 48. ipse adhuc respondebit. מן קדש. Id est, propter sanctum nomen ejus in vobis, vel propter sanctitatem operum. *Fulciat te.* Spiritus erat in diebus R. Aba bar Dosai, cui fontana transeunti spiritus iste dixit, Ecce ego ad multos dies custos hujus fontis sum deputatus, & neque unica hic lasa est creatura, nunc verò spiritus alius lethifer⁹ mecum contendit, ut è loco & statione mea dejiciat, ideòq; præbe tu mihi auxilium cum discipulis tuis, ut illum interimam. Accedentibus

dentibus illis postea videbant in fonte guttas sanguinis, exinde reputantes quod spiritus ille erat interemptus: hic colligas licet quod Spiritus eget adjumento, ut Dan. 11. 1. *Steti confirmare eum.* כַּלְבֵּבךְ] Non sic orandum est pro omni homine (sed pro perfecto corde) quia in corde multorum est furari, &c. R. Hunab bar R. Isaac. נִדְגוֹר] In hoc saeculo novit omnis, דגל, & familiam suam, ut דגור, exercitus Rubenis, &c. sed in saeculo futuro omnes נִדְגוֹר pates vexilla erigemus: tunc non erit inter unum aliumque discrimen.

Sect. 4. Ex R. Obad. in Psal. 20.

Precatur pro principe exercitus. Dominus respondeat.] יָנִי, sic promisit Deut. 4. *Quanam est ista natio quae habet Deum tam propinquum, &c.*

Sect. 5. Ex R. Sol. in Psal. 20.

Deus exaudiat te.] Psalmus erat compositus quando David misit Joabum & omnem Israel ad praelium, & ipse manebat in Jerusale. 2 Reg. 10. *Pinguefaciat.*] Et accipiat cum delectatione, sicut homo delectatur in pinguedine, ut in Psal. *Sacrificia medullatorum, &c. Munera tua.*] Preces. *Nunc novi.*] Quoniam inimicus est fractus. נִכְרִי] Id est, incensum in memoriale offeremus, Levit. 2. *Aliqui confidunt.*] Id est, Gentes. נַחֲעוֹרִי] à דַּלֶּת Daleth pro Zain more Chald. ut דַּעֲוִי, & דַּעֲוִי, vel דַּעֲוִי, ad hoc crescunt nobis vires.

Sect. 6. Ex Cald. in Psal. 20.

A Sanctuario.] Ubi erat Arca, R. David. *Gaudebimus.*] Verba populi.

Sect. 7. Ex Masora in Psal. 20.

Et adimpleat.] Septem sunt, *Implebit septem dies, & Implebit manum,* & Isa. 65. 20. *Qui non implebit dies ejus.* 2 Reg. 13. 33. *Quicumque voluit implebat manum.* Psal. 20. 5. Job 8. 21. *Usque dum implebit ostium,* hic ultimus locus scribitur cum He יָמַל, [Desideria quando implentur sunt arbor vitae.] *Quando invocabimus.*] Duo sunt in Scripturis, Deut. 4. 7. *In omni in quo invocabimus.*

Sect. 8. Ex Al. Auth. in Psal. 20.

Dominus respondebit tibi in die afflictionis.] Hic etiam sequuntur effecta evangelii, audita sunt preces vestrae per Christum, v. 1. 2. 5. eff. *E Sione corroborabit te.*] Vel roboret, Lat. MS. est oratio. 6. eff. *Selah,* vel, *semper pinguescat.*] Lat. MS. in laetitia resurrectionis Christi, S. Aug. *Holocausta tua grate accipiet.*] Velut quando ignis è caelo descendebat, & sacrificia in cineres redigebat. *Sela,* vel, δαλμα.] Gr. est quies, vel cessatio inter Psallendum facta ad recipiendum spiritum, τὸ δαλμα, in Psal. 9. est *Canticum diapsalmatis*, quia in canendo quandoque, sed raro, Spiritus suggerebat melodia vocis non interrupta, Greg. Nyss. Post cantica graduum, non est diapsalma, ut in Psal. 4. & 7. sed Halle-

luia, Greg. Nyss. Aug. *In nomine Dei vexilla nostra erigemus.*] V. 5. in nomine Christi, nam ipse *vexillarius est inter decem millia,* & nos Christiani sumus sub eo, in Cant. 5. 10. Vel, *Ducemus Choros.*] Lat. MS. est signum laetitiae, ut in mulieribus post victoriam Davidis, in 1 Sam. 18. 7. eff. *Jam cognosco quod Dominus unctum suum servabit.*] V. 6. à majori, 8. eff. *Aliqui in curribus, & alii in equis.*] V. 7, 8. in exercitibus fiduciam ponunt, nos autem in Christo, 9. eff. 2. diffim. *Domine salva rex.*] Lat. MS. Literaliter exponunt aliqui hunc Psalmum de praelio Ammonitarum in 2 Sam. 10. ubi mentionem facit curruum, & equorum, & coronae aureae capiti Davidis impositae, sicut in sequenti Psalmo, *Coronam auri in Caput ejus pones.*

Sect. 9. Ex Ital. &c. in Psal. 20.

Ad adipiscendam victoriam pro exercitu suo. Ang MS. Emmanuel. Coll. Cant. Contra Ammon. Ital. [דשן] Id est, pinguefacere, Ang. MS. Gall. Grasse. *Seu reducet in cineres.*] Per ignem de caelo, Ital. sicut in Levit. 9. & Gen. 4. de Abele.

Sect. 10. Ex Gr. & Vulg. in Psal. 20.

Magnificabimur.] Gr. Vulg. Arab. Æthiop. He. נִדְגוֹר, quasi נִדְגוֹר, ut יִבְחַר, & יִבְחַר, in Ecclef. 9. &c. in Masora. *Salvum fac regem.*] Gr. Vulg. est oratio pro rege, ut *Vivat rex,* 1 Reg. 1. Lat. MS. *Rex.*

Sect. 11. Ex Syr. in Psal. 20.

Quando oravit pro salute contra Ammon, 2 Sam. 9. 2 Sam. 12. Par. Edit. *Accipiat, vel, pinguefaciat holocausta tua.*] Id est, priusquam obtuleris ea, ut non proferas macram, aut deformem oblationem quam benevolè non accipit Deus, velut in Mal. 1. 13. v. Syr. MS. נִדְגוֹר, Heb. יִבְחַר, & יִבְחַר, non est in Syr. *Vexillis utamur.*] Vel, exaltati erimus, Syr. He. נִדְגוֹר, sicut נִדְגוֹר. *Mentionem faciemus.*] Ut nostra spes, vel, robusti erimus, Syr. נִדְגוֹר. *Recti consistimus,* vel, *preparavimus nos ipsos.*] Syriac. נִדְגוֹר, ad pugnandum, Heb. נַחֲעוֹרִי, sicut דַּלֶּת Daleth pro Tau, velut הוֹדֵמְנוּ in Dan. 2. cum aliqua tamen differentia. Vel, sicut דַּלֶּת cum Zain, vel à דַּלֶּת cum totis viribus, vel, ad prædam à דַּלֶּת & דַּלֶּת in Psal. 119.

Sect. 12. Ex Arab. in Psal. 20.

Accipiat.] יִבְחַר, Arab. Rom. Neb. *Selah,* non est in Arab. Rom. Neb. *Exultabimus, vel, exultabit.*] Unusquisque nostrum in salute tua. Arab. יִבְחַר, Cum potentia est salus dexterae suae.] Sic Psal. 29. *Vox Domini est cum potentia,* بالعبروت Arabic. *Serva Regem.*] Arabic. אֱלֹהֵיךְ.

1 In finem Psalmus David. XX.

Heb. XXI.

2 Domine in virtute tua letabitur Rex: & super salutare tuum exultabit vehementer.

3 Desiderium cordis ejus tribuisti ei: & voluntate labiorum ejus non fraudasti eum.

4 Quoniam prevenisti eum in benedictionibus dulcedinis: posuisti in capite ejus coronam de lapide pretioso.

5 Vitam petiit à te: & tribuisti ei longitudinem dierum in saeculum, & in saeculum saeculi.

6 Ma-

6 Magna est gloria ejus in salutaris tuo : gloriam & magnum decorem impones super eum.

7 Quoniam dabis eum in benedictionem in seculum seculi : letificabis eum in gaudio cum vultu tuo.

8 Quoniam rex sperat in Domino : & in misericordia Altissimi non commovebitur.

9 Inveniat manus tua omnibus inimicis tuis : dextera tua inveniat omnes, qui te oderunt.

10 Pones eos ut clibanum ignis in tempore

vultus tui : Dominus in ira sua conturbabit eos, & devorabit eos ignis.

11 Fructum eorum de terra perdes : & semen eorum à filiis hominum.

12 Quoniam declinaverunt in te mala : cogitaverunt consilia, quæ non potuerunt stabilire.

13 Quoniam pones eos dorsum : in reliquiis tuis præparabis vultum eorum.

14 Exaltare Domine in virtute tua : cantabimus & psallemus virtutes ejus.

Secl. 1. Ex R. David. in Psal. 21.

DE Davide, vel, Christo qui vocatur David, Ezech. 37. 24. Servus meus David, & hostes sunt Gog & Magog, [Tartaria, Scythia, regiones Jagog & Magog, uno nomine Tartarico Cathai (quod significat montes, & deserta) appellantur; Est major & minor Cathaia Borealibus Sinis contermina, Thebet appellatur, ubi Presbyter Joannes 72. reges subditos habuisse dicitur: apud Æthiopes dicitur Juchanes Belul, recenti nomine à Jona Propheta, ut aliqui: non fuit Sacerdos, sed crucem erectam more Archiepiscopi sibi præferri curabat, postea nomen hoc erat extinctum, & Imperator Scytharum dicitur Unca. Paulus Venerus apud Ath. Circher. Et Abassinorum Imperator non verè hoc vocatur nomine, Sibylla l. carm. Αἱ αἱ σοι, Γῶγ, καὶ πᾶσι ἐφεξῆς ἄμα Μαγῶγ. Et Geogr. Arabic. part. 9. Clim. 5. apud Athan. Circher. Romæ vidi

وهذا الجبل الذي يحيط بيجوج وماجوج
وهذا الجبل قوقايا حلفه من
بلان ياجوج ومجوج — فلا يرجع

Atq; hic mons est qui circuit Jagog & Magog, & à tergo montis Caucafi sunt de locis Jagog & Magog, quem montem qui ascendit, videre quid in vertice

في اعلاه & quid à tergo, nunquam redibit. glacie nivium impeditus (ut in Alpibus: vide in Psal. 136. ex Al. Auth.) in vertice montis nives nebulae speciem habent, hic multi Nazaræi (sic R. David appellat Christianos in Psal. 15.) habitant. Mar. Venerus lib. 1. cap. 64. Modò hæc provincia Gog & Magog tributa magno Cham reddit, & cap. 37. hæc regio vocatur Belor, sic R. Abrah Pizul, regnum Balur מלכות בלור באלור הגדולה Magnum & sublime supra omnia, sunt inclusi hic multi Judæi, huic vicina est urbs, non est sicut illa sub cælo, & ex urbe Belech in Cathaia oritur Archiepiscopus Sinensis, ut apparet ex Syro Sinica lapidis inscriptione, ماردهو وبعل حداد

Jizbuzad. Sinensis ex urbe Belec, &c. (quam Romæ vidi) sic Arab. Geogr. p. 8. l. 34. والطريق من

Via de Samarcanda سمرقند الى مدينة بلخ (Tamburlanis curia) ad urbem Belec, &c. Hactenus de Gog.] Dedisti, vel, dabis.] Tam certò ac si dedisses. Benedictionibus bonitatis.] Id est, omnis boni uberum & uteri, Deut. 33. Prævenisti eum.] Dedisti illi antequam petiit. Vitam.] In hoc sæculo petiit. Dedisti longævitatē.] In sæculo futuro. In tua salute.] Id est, postquam liberâsses eum ab hostibus ejus, honorabunt eum omnes. Fecisti eum

benedictiones.] Id est, post mortem suam, ut Gen. 48. 20. In te Israel benedicet, dicendo, Deus faciat te ut Ephraim, vel, in semine tuo in æternum, ut in Gen. 12. Dixit Deus Abrahamo In semine tuo benedicentur omnes Gentes. Cum vultu tuo.] Quando lucet super illum in prosperitate sua הוֹרֵא פָנֶיךָ, ut Num. 6. Elevet lumen vultus sui. Latum fecisti eum.] Magis quàm auro & potentia. Confidit in Domino.] Et non in divitiis. In misericordia Altissimi.] Dicit Altissimi, qui potest servare, ut pote super omnia, & dicit in misericordia, quia benefacit creaturis suis ex mera misericordia, non earum meritis. Manus tua inveniet.] Ita ut non possint evadere. Vel, Erit sufficiens contra inimicos tuos.] Sine auxilio aliorum, ut in Deut. 33. 7. Manus ejus sint sufficientes pro eo, & in Num. 11. 12. Sufficientes, idem. Sicut clibanus urens.] Et consumens ligna in eo, sic illi erunt consumpti, sed non consumunt alios ut clibanus. Fructum eorum.] Ut sint sine memoriali, זכר. Pones eos ut metam.] Propter omnes tuas sagittas, ut in Gen. 48. ult. Portionem unam, idem. Vel, ut portio separata à te, ut facilius pugnes contra eos. Codic. Cremon. Sis exaltatus Domine.] Sic dicunt Israelit. Cantabimus.] Et confitebimur quòd omnia à te veniunt.

Secl. 2. Ex Ab. Ezra in Psal. 21.

Desiderium.] Cordis. Petitionem.] Oris, אֲרֵשֶׁת, Aleph redundat, ut in אֲרֵשֶׁת אֲדָרָה R. Sol. Prævenisti eum.] Antequam petiit, misisti per Nathanem, dicendo Davidi permanens regnum suum. Vel, חֲקֵרְמִי est foemini generis, Unaquæque benedictionum præveniet eum. עוֹלָם] Duæ generationes. Grandis, גָּדוֹל] Semper crescit honor servati. Benedictiones.] In plurali, sed Abrahamus erat benedictio in singulari, R. Sol. Inveniet.] Ita ut fugere nequeant לָנוּם. Pones pro eis quasi clibanum ignis.] Furor tuus comedet eos in circuitu, in Mal. 4. 1. Vel, in clibanum, Caph pro Beth, ut in Exod. 12. In media nocte. Cum humero uno.] Junctos in peccato, ut simul luant poenas, ut Jer. 10. 18. Affligam eos ut simul inveniantur. שָׁכַם] Cum Athnach, ideo redit. Esto exaltatus Domine.] Finit Psalmum cum laude, sicut incepit.

Secl. 3. Ex Midrash Tillin in Psal. 21.

Rex.] Christus cui dat Deus de honore excelsi, R. Hanana in nom. R. Acha. In capite coronam.] Regis terrestris subditi non induunt coronam, & purpuram, non equitant super equum ejus, non sedent super solium, nec utuntur sceptro ejus, sed Moses usus est Virga Dei & Eliah equitabat in cælum in turbine, & Messias habet coronam suam & purpuram, id est, הוֹר וְדָר. Et Solomon sedebat super

super thronum Domini, 1 Chron. 29. Secundarius Regis terrestris non habet nomen Regis, sed Moses vocatur *Dens Pharaonis*, & Messias vocatur Dominus, Jer. 23. *In robore tuo.* Terra Israel, sic Ps. 78. *Dedit in captivitatem robur suum.* Vel, in regno tuo, sic 1 Sam. 2. *Dedit robur Regi, &c.* ארשר Id est, רשר, *licentiam* in labiis suis concessam exequuntur, dicit provincia una est rebellis, abeat nuncius mortis, & destruat illam, abique subito habita hac licentia. שוב. Id est, Mosi qui est bonus. Vel, legis bonæ, לקוח טוב, ut in Prov. 4.

Sect. 4. Ex R. Obad. Gaon, in Psal. 21.

De diebus Messiae, &c. *Desiderium cordis.* In destructione inimicorum ejus. *Prævenisti.* Antequam revelatus erat Christus. *Partem.* שם Id est, sepebis illos in *maledictionem*, Deut. 29.

Sect. 5. Ex R. Sol. in Psal. 21.

Rex. David unctus rex in Hebron. *Coronam posuisti.* Coronam regis Ammon. in caput Davidis positam, 2 Reg. 12. *Vitam petiit.* Quando fugiebat à Saule. *Posuisti super illum.* רשר, sicut רשר, R. Menachem. *Cum vultu tuo.* In horto Edenis. Et de Messia scribitur, *Appropinquabat ad antiquum dierum* ר' דן, Dan. 7. *Fructum eorum.* Semen Esavi impium. *Intendebant malum.* Titus, &c. qui destruere conabantur omne semen Israelis. Est in MS. *Facies illos portionem.* שם, id est, divitiæ eorum erunt portio divisa inter Israel. ut Isa. 23. *Mercies ejus erit sanctitas Domino, &c.* *Portio.* Sic Gen. 48. ult. *Unam portionem*, idem.

Sect. 6. Ex Cald. in Psal. 21.

Rex. Christus. *Manus tua.* Id est, plaga magnus, ut Exod. 9. 3. *Ecce manus Domini, &c.* Ignis. Gehenna, גהנו. *Fructum eorum.* Filios. *Pones eos (cum populo tuo) in humerum unum.* Ut in Zephan. 3. *Cum uno humero,* שם. *Præparabis vias eorum in chordis, vel, funibus.* Tabernaculi tui. *Ante facies eorum.* Trahes eos ad habitationem tuam.

Sect. 7. Ex Masora in Psal. 21.

In robore tuo. Qui antehac divisisti mare & terram. Tria sunt defectiva, Exod. 15. 13. *Duxisti in robore tuo.* Psal. 74. 13. *In robore tuo divisisti mare.* [Recordatio mirabilium Dei operatur gaudium spei.] *In secula seculorum.* Sex sunt, Dominus regnat in seculo, & Psal. 45. 6. *Thronus tuus in secula.* Psal. 52. 8. *Ego sum oliva viridis.* Psal. 48. 14. *Deus hic est noster Deus, &c.* Christi regnum est regnum pacis, & æternitatis. *Manus tua inveniet.* Tria sunt, 1 Reg. 25. 8. *Da nunc quicquid invenit manus tua.* Eccles. 9. 10. *Quicquid invenit manus tua.* [Da & dabitur, Luc. 6.]

Sect. 8. Ex Al. Auth. in Psal. 21.

Summam petitionem labiorum ejus non detinuiisti ab eo. Ait Christus enim, scio quod semper exaudis me, in Johan. 11. 42. & apud mortem ejus auditus erat in quo timebat, in Heb. 5. 6, 7. 1. Proph. v. 2. v. 4. *Non fraudasti eum Selah, vel, semper.* Lat. MS. id est, non semel, vel, non finaliter. *Ponis coronam super eum.* Ascensus Christi in regnum suum, 2. Proph. 3. 4. *Exhilaravisti eum vultu tuo.* Ad dexteram tuam post passionem ejus, vers. 5, 6. 3. Proph. Nam Rex confidit in Domino. Ut Matth. 27. 43. *Confidit in Domino eripiat eum.* Pro illis

caminum ignis. In die judicii ultimi, Mal. 4. 1. *Ecce dies qui urit sicut clibanus, &c.* 4. Proph. *Fructum eorum.* Sic Mal. 4. 1. *Nec fructum, nec ramum reliquit,* 5. Proph. *Machinantur malum.* Contra Christum (6. Proph.) redivivum, sed dies fidem falsis eorum calumniis derogabat, Pindar. Olymp. Od. 1.

Αμέγαυ δὲ ἐπὶ λῶντοι Μάρτυρες σοφώτατοι.

— At dies, Seris recludit cuncta nepotibus.

Vertis dorsum tuum. In ira versus illos, Proph. 7. Vel, *Vertis dorsum eorum.* Ad fugiendum ante inimicos. Vel, *Pones e s dorsum.* A quibus contemptis averteris. S. Aug. Vel, *Pones eos humerum, & funes tuos, &c.* Lat. MS. id est, funibus tuis ligabis eos humerum cum humero, ut perdantur, & quasi in mari immergantur.

Sect. 9. Ex Ital. &c. in Psal. 21.

Pone eos sicut portionem. שם, id est, separatam, ut sagittæ cadant in eos solum, Ital. Hisp. à parte, ut in Deut. 29. *Separabit virum istum ad malum,* sicut Core, &c. Basil.

Sect. 10. Ex Vul. & Gr. in Psal. 21.

Prævenisti eum. Antequam orabat, ut Isa. 65. *Antequam orabunt respondebo, &c.* *Cum vultu tuo.* Ut, Psal. 42. *Salutem vultus,* id est, ejus salutem. *Cum reliquiis tuis.* Vulg. Gr. Id est, plagis reliquis, ut in Prophetis, *Convertam manum in adversarios,* una plaga post plagam, Psal. 81.

Sect. 11. Ex Syr. in Psal. 21.

Oratio eorum qui adjuvant justum, Par. Edit. *Preparationem labiorum ejus.* Syriac. רורבן Heb. רשר, id est, quæ præparat cor, labia educunt, Prov. 16. 1. & in Psal. 10. *Gloria & honore coronasti eum.* Christum, ut Syrus Philosoph. in Ode.

פניו כבודו ופניו כבודו

פניו כבודו ופניו כבודו

פניו כבודו ופניו כבודו

Occurrit mihi juvenis cujus fulgor offuscat lumen solis;

Pulchrior vigilibus, licet indutus sit forma humana. (Heb. 1. 2.)

ד; פללל; לא

פניו כבודו ופניו כבודו

Filius Regis ego sum — (Filius Dei & Davidis)
Et nomen meum vivens filius vigilis (Isa. 9.)

פניו כבודו ופניו כבודו

פניו כבודו ופניו כבודו

פניו כבודו ופניו כבודו

Rex misit me, ut occidam veteratorem qui impiè egit. (Diabolum.)

Forma loci indui me — (Forma servi, Phil. 2.)

Prævenisti eum. Priusquam rogabat, ut in Isa. 65. *Priusquam invocabant.* Malum, vel, cogitationem. Heb. רורבן, velut in Pro. 1. 4. Sy. רורבן

פניו כבודו ופניו כבודו

פניו כבודו ופניו כבודו

illos.] Velut sagittarii quando jaculari incipiunt, He. שנים. Vel, Pones signum in eos.] Ut, in Cain, Syr. MS. אֶת־חַסְדְּךָ כְּחַסְדֵּי אֱלֹהִים Par. Edit. per transpositionem, & Shin pro Tau, velut in עֲתִיר, vel, turpitudinem injicies super illos, כְּרָאִי, in Nah. 3. & Mal. 2. Stercora mittam in facies vestras, Syr. אֶת־כְּתָבִי לַבֵּשׁ לְבִישִׁי in R. David. & in Jer. 2. Signata est iniquitas tua, idem.

Secl. 12. Ex Arab. in Psal. 21. Davidis, Ara. MS. Non movebitur.] Huc & illuc sede incerta, Arab.

לֹא יִזְוָל לִי יְיָ, fugiendo ab hostibus suis, sic Ezech. 28. Menzal. idem. Rex.] Christus qui gerit coronam, & vestimenta regia, Midrash Tillin. Inveniet, vel, superabit.] Arab. وَتَظْفِرُ وَتُحַفِرُ sic in Deut. 33. Manus ejus erunt sufficientes, vel, inveniant. Fructum, vel, memoriam meorum.] Id est, super dorsa sua, Arab. أَوْبَرَهُمْ أَسْبَرَهُمْ.

I In finem pro susceptione matutina. Psalmus David. X X I. Heb. X X I I.

2 **D**Eus Deus meus respice in me : quare me dereliquisti ? longe à salute mea verba delictorum meorum.

3 Deus meus clamabo per diem, & non exaudies : & nocte, & non ad insipientiam mihi.

4 Tu autem in sancto habitas, Laus Israel.

5 In te speraverunt patres nostri : speraverunt, & liberasti eos.

6 Ad te clamaverant, & salvi facti sunt : in te speraverunt, & non sunt confusi.

7 Ego autem sum vermis, & non homo : opprobrium hominum, & abjectio plebis.

8 Omnes videntes me, deriserunt me : locuti sunt labiis, & moverunt caput.

9 Speravit in Domino, eripiat eum : salvum faciat eum, quoniam vult eum.

10 Quoniam tu es, qui extraxisti me de ventre : spes mea ab uberibus matris mea.

11 In te projectus sum ex utero : de ventre matris mea Deus meus es tu.

12 Ne discefferis à me.

Quoniam tribulatio proxima est : quoniam non est qui adjuvet.

13 Circumdederunt me vituli multi : tauri pingues obsederunt me.

14 Aperuerunt super me os suum, sicut leo rapiens & rugiens.

15 Sicut aqua effusus sum : & dispersa sunt omnia ossa mea.

Factum est cor meum tanquam cera liquefscens in medio ventris mei.

16 Aruit tanquam testa virtus mea, & lingua mea adhesit faucibus meis : & in pulverem mortis deduxisti me.

17 Quoniam circumdederunt me canes multi : concilium malignantium obsedit me.

Foderunt manus meas & pedes meos.

18 Dinumeraverunt omnia ossa mea.

Ipsi verò consideraverunt & inspexerunt me.

19 Diviserunt sibi vestimenta mea, & super vestem meam miserant sortem.

20 Tu autem Domine ne clongaveris auxilium tuum à me : ad defensionem meam conspice.

21 Erue à framea Deus animam meam : & de manu canis unicam meam.

22 Salva me ex ore leonis : et à cornibus unicornium humilitatem meam.

23 Narrabo nomen tuum fratribus meis : in medio Ecclesie laudabo te.

24 Qui timetis Dominum, laudate eum : universum semen Jacob glorificate eum.

25 Timeat eum omne semen Israel : quoniam non spreuit, neque despexit deprecationem pauperis.

Nec avertit faciem suam à me : et cum clamerem ad eum, exaudivit me.

26 Apud te laus mea in Ecclesia magna : vota mea reddam in conspectu timentium eum.

27 Edent pauperes, et saturabuntur : et laudabunt Dominum qui requirunt eum : vivent corda eorum in seculum seculi.

28 Reminiscetur et convertentur ad Dominum universi fines terra.

Et adorabunt in conspectu ejus universae familie Gentium.

29 Quoniam Domini est regnum : et ipse dominabitur Gentium.

30 Manducaverunt et adoraverunt omnes pingues terra : in conspectu ejus cadent omnes qui descendunt in terram.

31 Et anima mea illi vivet : et semen meum serviet ipsi.

32 Annunciabitur Domino generatio ventura : et annuntiabunt cæli justitiam ejus populo qui nascetur : quæ fecit Dominus.

Secl. 1. Ex R. David. in Psal. 22.

Super Ajeleth Shabar.] Ut aliqui dicunt, instrumentum. Vel, Psalmus in robore Aurora. Quia dictus erat in ascensu Auroræ, ab אֵילָנוֹ in 19. v. Dicunt aliqui quod Ajeleth est stella matutina

Rabbo. & quod dicta est de Ester, in captivitate (Non est in Cod. Cremon.) Alii de Davide quando fugiebat à Saule : sed verus sensus est de Israele in hac captivitate, vel, in captivitate Babel, ut est in Cod. Cremon. & finis Psalmi arguit, vocat Israelis congregationem

onem cervam, ut Cant. 2. 7. *Per cervas agri*, & addit *Aurora*, vel, pulchra, ut in Cant. 6. 10. *Prospiciens sicut Aurora* in pulchritudine, sed in captivitate Israelitæ sunt ut nox obscura. *Deus mi.*] Bis ad morem dolentium, vel, clamantium, ut Abraham, Abraham, Moses, Moses: & dicit *Deus mi*, qui fuisti robur meum hucusque, ab אֱלֹהֵי. *Non fileo.*] A clamando. *Aperiunt labium.*] Sicut qui aperit aquas, idem. Vel, mittunt verba. *Voluit ad Dominum.*] Omnes orationes suas. *Delectatur in eo.*] Deus in eo, vel, ille in Deo, ut Psal. 91. 14. *Liberabo eum, quia delectatur in me.* *Super ubera matris mee.*] Providentia est mirabilis in lactente qui crescit indies per manus aliorum, usque dum vivat à seipso, & hæc non sunt per Accidens. [ut in Psal. 8. *Ex ore infantium, &c.*] *Projectus eram in te.*] Id est, à patre & matre mea, & dicit *in te*, quia dedisti matri meæ cibum suum, & ipsa pavit me. *Ne sis longè.*] Nunc in tribulatione, quoniam fuisti propè me ab utero. *Propè me est.*] Et si tu appropinques stabit à longè. *Boves.*] Gentes fortes, ut Amos 4. 1. *Vacca Baschanis.* *Sicut rapiens.*] Licet non sit mos boum rapere. *Etrugiens leo.*] Primò *rapiens*, quia leo rapit, & deinde rugit, ex gaudio, & superbia, ut Amos 3. 4. *Rugiet leo quando non cepit pradam?* sic inimici lætabantur postquam interfecerant eum, loquitur de Nebuchad. & servis ejus. Codic. Cremon. *Effusus sum.*] Præ timore illorum. *Ossa mea separantur.*] Ligamentis quibus colligantur solutis. *Viscerum meorum.*] Omnia membra interiora sic vocantur. *Vis mea.*] Vel, palatum, וֶחֱוִי, per transpositionem, id est, non possum loqui, מִדּוּבָק pro מוֹדָבָק, & Lamed deficit in מִלְקָחִי, sic dicuntur, quia accipiunt cibum in tempore deglutiendi. *Canes circumdederunt.*] Et è medio eorum evadere nequeam. *Circumdederunt sicut leo manus & pedes meos.* Sicut leo in saltu cum cauda circum efficit, extra quem ne Bestia quæ videt eum, præ timore leonis exire audeat, & dicit *circumdant nostras manus*, à pugnando, & *pedes*, à fugiendo è medio Babel. Codic. Cremon. *Omnia ossa mea.*] Derident maciem meam. Vel, quando enarro fortes meas tribulationes, quas ab inferioribus patior, superiores aspiciunt in me, sed non iudicium pro me faciunt. *Aspiciunt.*] Id est, despiciunt, ut Cant. 1. 6. *Ne aspiciat in me, &c.* *Ossa*, vel, fortes afflictiones. Ut Isa. 41. 21. *Fortes rationes*, idem. *Vestes.*] Divitias meas. Canis, Leo, Monoceros, sunt similitudo Regis Gentium, vel, Regis Babel. Codic. Cremon. *Unicam meam.*] Sic est anima in copore, ut in domo lutea, & non habet socium. *Audivisti me.*] In tempore præterito, vel, impræsentiarum in certa spe. *Fratribus meis.*] Decem Tribus quos non captivos duxit Nebuchad. sed sunt captivi in Halac, illis enarrabo nomen tuum postquam servasti me. Codic. Cremon. Vel, filii Edom, & Ishmael, filii Abrahami, & Esavi, inter quos sumus captivi. Non est in Cod. Cremon. sed in Venet. *Timentes Dominum.*] Sacerdotes, vel, extranei de futuro. *Semen Jacobi.*] Levitæ. *Semen Israel.*] Torus populus, Deraſh. Non est in Codic. Cremon. Vel, *Semen Jacobi.*] Illi qui diligunt Deum. *Semen Israel.*] Qui timent, sed adhuc non diligunt. Codic. Cremon. *Afflictionem*, vel, *responsionem afflicti.*] Id est, orationem, quæ est *responsio lingue*, ut Prov. 16. 1. à יְהוָה. *Laus*

mea est à te.] à te orta qui eripuisti me. *Mites.*] Israel. in captivitate, quia Gentes superbiunt super eos, donec redemerit eos Dominus, tunc, *Comedent.*] Despoliis hostium, id est, Chaldaeorum. Cod. Cremon. *Vivet cor vestrum.*] Quia in captivitate cor est quasi mortuum. *Recordantur.*] Afflictionem Israel. & quando vident redemptionem, revertentur. *Ante.*] Deum. *Edent & adorabunt.*] Id est, quando convertuntur gratias agent Domino pro beneficiis suis est de Medis & Persis qui convertentur, sed eorum qui crudeles erant versùs Israel. non vivent aliqui in posterum. Adoni Avi, R. Jos. Cimchi, & est recta hæc expositio. Cod. Cremon. *Qui descendunt in pulverem incurvabunt sese.*] Et tamen non accipiet eos, descendant in Gehennam, quia interemerunt Israel. quia licet restituere possint divitias, tamen non vitas nisi per vitam, ideoque vita Gentium erit pro vita Israel. R. Jos. Cimchi. *Semen serviet illi.*] Semen Israelis, Chald. reputabitur populus Dei præ Gentibus terræ. *Venient.*] De captivitate, & enarrabunt justitiam Dei. *Ad populum nascendum.*] Id est, filios, & filios filiorum suorum in sæcula.

Sect. 2. Ex Ab. Ezra in Psal. 22.

De cerva, vel, *virtute matutina.*] Psalmus manè canendus, quæ propter velocitatem dicitur habere alas, ut *Aurora* alas, & hoc loco, *cervam Aurora.* Vel, *De auxilio matutino.*] Menachem, sed longè est à veritate, quia unum est cum Dagesh, aliud sine Dagesh. Ut mihi videtur est initium poeseos factæ, velut verba & res deliciarum, & hic Psalmus est ad eundem tonum canendus. *Qui sedes, tu es laudes Israel.*] Tu sedes in cœlis, & te diligunt & laudant, ut dicitur, *Ille est laus tua & Deus tuus.* Vel, inhabitas Sione, ubi omnes tuæ laudes sunt à patribus nostris celebratæ. Hic est sensus, quoniam copulatur cum תְּהִלָּתְךָ. *Vermis sum.*] Respectu inimicorum. *Eduxisti me.*] Quando non habui vires, vel, scientiam, גִּוּוֹחִי, ut Ezech. 23. 2. גִּוּוֹחִי, *Exivisti, &c.* *Boves Basanis.*] Reges fortes. *Vivat cor vestrum.*] Sic dicit unus alteri, & dicit *vivat*, ut Gen. 45. 27. *Spiritus Jacobi revixit*, qui erat sicut mortuus cum dolore, כָּמָר. *Comedunt, sed incurvabunt.*] Comedunt de rebus hujus vitæ, sed tandem incurvabunt se Christo, nempe in morte. *Nemo vivificabit animam suam.*] Id est, eorum animæ peribunt, sed cor pauperum prædictorum *vivet* in æternum. *Semen.*] Pauperum serviet illi, est secunda generatio. *Ad populum nascendum.*] In tertia generatione. *Mites*, vel, *pauperes comedent.*] Læti erunt, & saturati, quasi pinguedine, quum liberationem pauperis audiet eorum auris. *Fratribus meis.*] Viri meis secreti. *A cornibus Monocerotis.*] Cornua ejus sunt fortiora aliorum cornibus, & audi vi filios hominum dicentes, quod Monoceros dejicit seipsum ab alto monte super cornu ejus, irrupto illo permanente. Vel, dicit à *cornibus*, quasi esset super cornua. *Unicam meam.*] Anima est una & sola quando est in corpore, sed quando separatur, *ad populum suum congregatur.* *Sicut aquæ.*] Quæ non possunt recolligi, sic ego præ multitudine doloris. *Sicut cera.*] Quæ consumit, quasi scientia ejus penitus esset sublata, כְּאֵילֵן מִדְּרֵי. *Vis mea.*] Humidum radicale membra in unum conglutinans. *Pulverem mortis.*] Filiorum mortis. *Canes.*] Alii adversarii prioribus

prioribus viliores. *Manus meas.*] Quibus homo se defendit. *Quando enarro ossa mea.*] Ut videam quot deficiunt, tunc illi derident. *Libera me.*] Opposit. ad עֲדָרָה, cætum, & à Cane, בֶּלֶב, opposit. ad סַבְבֹּנוֹ, *circundant me canes,* & *serua,* opposit. ad אֲרִיָּה. *Audivisti.*] Oppos. ad לֹא חֲעֲנָה. *Enarrabo.*] Oppos. ad אֶסְפֵּר, *enarro ossa mea.*

Sect. 3. *Ex Midrash Tillin in Psal. 22.*

עַל אֵילָן] Id est, Deus fecit pedes Israel. sicut cervarum כַּאֲדֵילָן ad conculcandos Aegyptios quos videbant *mortuos in litore maris,* Exod. 14. & *Lingua canum lambebat sanguinem eorum,* ut in Psal. 68. tunc canebant hunc Psalmum manè, דְּשַׁחַר, vel, de Ester. & Deborah Napthalæa, ut in Gen. 49. אֵילָן שְׁלִיחוֹת, *cerva dimissa:* Ester erat matutina lux Israel. sed obscuræ sunt tenebræ nationum; Ester adduxit lumen ex tenebris, oravit in afflictione Israelis, *Deus, Deus, &c.* Vel, de Israele in Cant. 6. *Quanam est hæc prospiciens sicut aurora?* In deserto Arca ambulabat coram Israel. & interemit serpentes, &c. Vel, de cerva quæ sitit post rivulos aquarum, & Deus audit, & dicunt quod in domo ubi sunt serpentes fumus cornu cervæ expellit eos. *Dereliquisti.*] Et non fecisti nobiscum miraculum. יוֹשֵׁב] Id est, sedes supra omnes laudes Israelis, R. Samuel in nom. R. Hanana. *Vermis.*] Habens vim in ore solum, id est, prece iusti humiliant animam suam: Abraham dixit, *Ego sum pulvis,* Gen. 18. Moyses dixit, & *Nos quid sumus?* Sed impii superbiunt, Pharaon dixit, *Quis est Dominus?* & Nebuc. Dan. 3. *Quis est iste Deus?* חֲפֵץ] Dixit Rish leish, in tribus Deus exprimit dilectionem suam, חֲפֵץ חֶשֶׁק רַבָּק, R. Abba bar Elisha addit duo, עַל לֵב אֱהֵב. *Afflictio est vicina.*] Quando Esther venit ad Regem sine licentia, Est. 5. *Boves.*] Servi Ahasuer. & filii Haman. *Sicut leo.*] Faciens circulum, sic illi usi sunt incantatione [R. David.] *E cornibus Monocerotum,* רִמְמוֹת Reperit David Monocerotam dormientem, putatque se vidisse montem, ascenditque, surgit Monoceros, & David equitabat in tergum ejus; orat David, & ecce leo apparuit: coram illo cecidit Monoceros illum venerando regem bestiarum, & sic evasit David, R. Hunah bar Idi. *Timentes.*] Profelyti, & Antoninus principalis omnium, vel, Sacerdotes. *Semen Jacobi.*] Levitæ. עֲנִי, *Pauperis.*] Agrippa rex quæsiuit offerre mille in die uno oblationes עֲוִלֹת, præcepitque ne summus Sacerdos offerret aliorum sacrificia; venit pauper, & in manu ejus 2. Turtures, ad quem Sacerdos id quod rex præcepisset enarravit, cui pauper, venor ego 4. Turtures in dies, 2. pro cibo, 2. pro sacrificio; si hæc non obtuleris vitæ meæ baculum sustuleris, tunc obtulit ea Sacerdos, de quo rex somnians misit ad Sacerdotem, audivit veritatem, & acquievit. *Edunt mites.*] Mardocheus & Ester habent portionem facultatum Hamanis unam, & Expositores legis alteram, & ædificatio templi tertiam, hæc tres sunt in hoc versu memoratæ.

Sect. 4. *Ex R. Obad. Gaon, in Psal. 22.*

De cerva quarentis.] דְּשַׁחַר, quæ fugit à marito eam quarente, dictus est Psalmus de captivitate hac quæ fugit à Domino. *Habitans laudes Israel.*] Juxta mare ubi cantabant, Exod. 15. *Gloriosus in sanctitate, &c.* *Non erubuerunt.*] In deserto, quia dedisti illis Manna. *De ventre.*] Tenebris Aegypti.

Leonis.] Pharaon. *Qui animam suam non vivificat.*] Id est, qui non conversus est ad Dominum.

Sect. 5. *Ex R. Sol. in Psal. 22.*

Ajeleth hashabar.] Nomen instrumenti, כְּלִי שִׁיר. Vel, *De cerva matutina.*] Congregatione Israel. pulchra, sicut cerva deliciarum, & prospiciens, sicut Aurora, quam prævidit David ituram in captivitatem, עֲתִידָה לֵלְכָת בְּגִילָה, Rabboth exponunt de Ester. Vel, *Ajeleth.*] Id est, מַעֲוֵן, vis Auroræ. *Shabar.*] Ad inquirendum manè, בִּקְרָה, R. Menachem. Non est in MS. *Qui inhabitas.*] In temporibus præteritis tuæ deliciæ erant in laudibus Israelis, sicut in pulchra habitatione. Vel, sedebas ad audientias laudes ejus. *Pones in ordine in pulvere mortis.*] Similitudo ab olla posita in ordine super focum, à שֶׁפָּרָה, Job dicit, *In qua non est ordo,* Job 10. *Sicut leo.*] Ut in Isa. 38. *Fregit ut leo omnia ossa mea,* intendit Nebuchadnezzar. *Regnum est Domini.*] In diebus Christi revertetur Regnum Domino, & liberatione populi sui innotescet. *Comedunt omnes pingues, vel, pinguedinem terræ.*] Id est, Israel. comedit in die illo omnem pinguedinem terræ. Non est in MS. *Non vivificabit impius animam suam,* à Gehenna, licet clamet, & incurvet se Domino. *Coram eo.*] In Derafh, Rabboth. in hora discessus animæ à corpore impii vident faciem *Secinab.* Venet. & MS. לְאֲדֹנָי] Id est, לְשִׁבְחוֹ, ad celebrandum nomen Domini declarabunt hoc generationi sequenti.

Sect. 6. *Ex Cald. in Psal. 22.*

De cerva, vel, holocausto matutino.] In Num. 28. erat quotidianum, עֲוִלָּה, sicut אֵילָן, & עֲוִלָּה, ut עֲוִלָּהוּ pro פִּדְעָהוּ. *Transfoderunt manus.*] נִכְתִּין, Chald. *Monocerotum.*] Regum fortium. *Spiritus vester vivit.*] Spiritus prophetiæ, ut in Gen. 45. *Spiritus Jacobi revixit.* Targ. Onkelus. *Nemo.*] Impiorum vivificabit animam suam.

Sect. 7. *Ex Masora in Psal. 22.*

Super Ajeleth, vel, cervam.] Tria sunt, Jer. 14. 5. *Etiā cerva in agro.* Prov. 5. 19. *Sicut cerva dilecta.* *Sedes sanctus ille.*] Duo sunt in libro, & plena. Psal. 2. 4. *Qui sedet in cælis, &c.* *Et non homo.*] Duo sunt, Hos. 11. 9. *Ego sum Deus & non homo.* [Jesus erat Θεὸς ὁμοιωθεὶς, sed factus est filio hominis despicibilior.] *Et lingua mea.*] Tria sunt in Scriptura. Psal. 35. 28. *Et lingua mea meditabitur, &c.* Job 27. 4. *Si lingua mea meditata est dolum.* [Lingua fidelis, est verus mentis interpres.] Horat. in Barinen. Lib. 2. Od. 8.

— *Sed tu simul obligasti*

Perfidum votis caput. — &c.

(ut Matth. 5. *Per caput tuum non jurabis.*) *Transfoderunt.*] Duo sunt in duabus significat. cum cametz, Isa. 38. 13. *Sicut leo rapiet omnia ossa mea.* [Ostendit hæc nota Masorethica contra Judæos, quod legitur כִּאֲדָרָה cum Vau non כִּאֲדָרָה] *Audivit.*] Quatuor sunt. Psal. 34. 6. *Hic pauper clamabat, &c.* Psal. 34. 18. *Et Dominus audivit eos.* [Dominus audit etiam preces pauperis.] *Eripe.*] הַצִּילָהּ, unaquaque vox hujus significationis est plena, exceptis septem defectivis, Gen. 37. 21. *Ruben liberabat eum.* Exod. 18. 10. *Liberabat me.* Exod. 18. 8. 1 Reg. 17. 37. *De manu leonis.* Jer. 1. 19. *Ad liberandum te.* Dan. 6. 27. [De profundis pro more suo per media Deus eripit arumnis.]

Horat.

Horat. Ode 10. lib. 2.

*Sperat infestis, metuit secundis
Alteram sortem bene praparatum
Pectus: informes hyemes reducit*

Jupiter: idem

*Summovet: non, si malè nunc, & olim
Sic erit: quondam cithara tacentem
Suscitat Musam, neque semper arcum
Tendit Apollo.*

Sect. 8. Ex Al. Auth. in Psal. 22.

De cerva.] Sicut pullus cervinus quærit matrem in montibus tremendo ad motum foliorum, vel, lacertæ in rubo, sic erat Christus in Passione.

Horat. Lib. 1. Od. 22.

*Quarenti pavidam montibus aviis
Matrem, non sine vano
Anxarum, & sylva metu.*

*Nam seu mobilibus veris inhorruit
Adventus foliis, seu virides rubum
Dimovere lacerta,
Et corde, & genibus tremit.*

De cerva matutina.] De Christo qui resurrexit manè, S. Aug. & luxit sicut Aurora, diciturque sicut *cerva*, quæ à canibus persequitur, sic multi canes circueverunt Christum, ut in hoc Psalmo dicitur. Vel, *Pro susceptione matutina.*] Deponentes opera tenebrarum, ut in luce ambulemus, Greg. Nyss. ut in Rom. 13. Vel, *De auxilio matutino.*] Ab אֵל, & אֵלֹהִים, in 20. v. Menachem. *Dereliquisti me.*] In Cruce, Mat. 27. 46. 1. Proph. 1. Arg. *Habitas in laudibus Israelis.*] Delectaris, attamen non liberis me, ut laudem te, Gr. à divers. 2. Arg. audit, Pindar. Od. 10. Olymp. ἐστὶν αὐτῷ θεῶ τοῖς ἀνεμῶν, &c.

*Rektor navis eget ventis, auræque secunda
Vernis colonus imbribus, δ' ὁ ἀνέμων ὑδάτων.
Mansura nos hac premia
Emeritis damus —*

Ego sum vermis.] Omnium in cruce derisio, Matth. 27. 43. à divers. *Eduxisti me ex utero.*] Virgo Deipara (ut Athanas. scribit) erat rubus sine ullo carnali ardore incombustus, quem vidit Moses in Horeb, ubi, ut sentiunt quidam, mirabilis per Mosem erat incisa scriptura de conceptione Christi, literis Chaldaicis, de qua scribit oculatus testis P. Thom. Obecinus, *Queste lettre si trovano sculpite in una pietra piccola posta à piedi del monte Oreb, & si vede la pietra esser di radice del monte ma poco elevata de terra---* *Era traditione di loro che quella scrittura fusse di Gieremia Propheta le lettere sono di grandezza piu d'un Palmo et mezzo.* Hæc omnia approbantes audi vi Romæ multos; verba incisa hæc sunt in antiqua Caldaica lingua interpretante P. Athanas.

— אֵל — אֵלֹהִים — in Chald. אֵלֹהִים id est, Deus virginem concipere seu parere faciet; ubi observa quod nomen Dei in MS. scribitur tribus jodin, indicatq; S. Triadem, & Sacerdotes populo benedicentes, tres digitos extendebat, Rambam. hæc tres Jodin sunt contractio nominis Jah, ter in Exod. 3. 14. repetiti אֵלֹהִים, sic in tetragrammato sunt 3. literæ in veritate אֵלֹהִים, ita hæc Scriptura continet duo mysteria SS. Triadis, & incarnationis, P. Atha. Sed alii (inter

quos Morinus) quibus de hac inscriptione Sinaica colloquium habui, aliter sentiunt, ne grū quidem de mysterio somniantes, nec operæ pretium indagare esse existimantes. *Pulverem mortis.*] Sepulchrum 2. 3. Proph. incarna. mor. *Dinumerarunt omnia ossa mea.*] Quando pendens extentus erat in ligno, S. Aug. Herod. Thal. Polycratem Samium (inter Græciæ Tyrannos magnificentissimū ante tempora Romanorum) Orates cruci suffixit, ἀνεσώρωσε, Qui suspensus filia visionem exolvit, nam à Jove plente lavabatur, & à sole ungebatur: hunc exitum habebant tot prosperæ res Polycratis. Milesium etiam Histiaum Sardis perductum in crucem sustulerunt Artaphernes, & Harpagus, Herod. Erat. τὸ μὲν αὐτῷ σώμα ἀνεσώρωσαν, &c. Persæ etiam, inter quos Xerxes multos cruci affigebat, Herod. Polym. Inarumque tribus crucibus Anitis. Ctes. *Foderunt manus & pedes.*] India à S. Thoma erat conversa, [ubi, ut P. Athanas. ait, Christiani Thomæ vocantur] Meliaporæ occubuit, Annal. Malabarum, crux ex ejus sanguinis fluxu expressa, ibi extat cum characteribus ex Malabarica in Lusitanam Romæ translatis ad hunc sensum; *Naceo Deos da Virgem Maria esteve em sua obedientia trinta annos, & era hum Deos eterno insinou à doze Apostolos sua ley, &c.* Natus est Deus ex Virgine Maria, triginta annos sub ejus obedientia morabatur, & erat Deus sine fine, ad duodecem, &c. *Fratribus meis.*] Fidelibus, Heb. 2. 12. 4. Arg. ab eff. *Fines terra.*] Gentes, ut Psal. 65. *Omnium finium terra, &c.* 5. Arg. ab eff. *Omnes in cineribus.*] Id est, qui sunt mæsti corde, רַשָׁי, per fidem Evangelii comedunt spiritualiter, & saturantur. *Descendentes in puteum.*] Desperantes. *Non unus vivificabit animam suam.*] Per opera propria, sed comedendo carnem Christi, Joh. 6. 57. *Saturabuntur.*] Nec copiam hujus sæculi concupiscent, nec timebunt inopiam, S. Aug. Pindar. Nemea. Od. 11. Κεράδων δὲ χερὶ μέτρον θεθόμεν. Porro terrigenas decet, Rerum non cumulum quærere, sed modum. θεομαθείας δ' ἀποκέντω τοῖς ῥοαί. [Nemo enim eventum suum prosperum adversumve præscivit.] *Declarabunt.*] Apostoli justitiam Christi ad populum ex Gentibus nascendum, ut Joh. 16. *De justitia.*

Sect. 9. Ex Ital. &c. in Psal. 22.

Ajeleth hashahar.] Instrumentum, seu stella matutina, loquitur de Christo, Ital. Sive de luce quæ manè currit velociter, sicut cerva, Hisp. *El luzero.* Vel, pro Assumptione matutina, Vulg. 4º. Trin. Coll. Cantab. Ang. MS. Bodlei. ab אֵלֹהִים in Psal. 73. *Fortitudo eorum. Tu laus Israel habitas in sancto.*] Ang. MS. Gall. Vulg. *Pulvere mortis.*] Sepulchro, Ital. *Perforati.*] 2. Ang. MS. Hisp. Ital. Gall. *Percé. Unicam meam.*] Animam, Ang. MS. quam unicè diligo. Gall. *Humilté.* Hisp. *Vida, vitam. Vivet.*] In sæculo futuro, Ang. MS. *Comedent.*] De sacrificiis pacificorum, Ital.

Sect. 10. Ex Vers. Vulg. & Gr. in Psal. 22.

Respice in me.] Vulg. Heb. אֵלֹהִים, id est, *Ad me.* Lat. MS. Deus meus. *Non ad insipientiam mihi*] Vulg. Gr. Heb. אֵלֹהִים, Lat. MS. *Silentium.* Edit. 5. σιωπή, *Sultus enim silet in porta,* Prov. 24. *Laus Israel.*] Ut in Deut. *Ipse est laus tua, &c.* *Foderunt.*] ὤρυον, Gr. Vulg. Tertull. Justin. *Viscerum.*] Vel, ventris, Vulg. Gr. quia venter est inter viscera. Cimchi. *Humilitatem meam.*] Vulg. Gr. μωρογενῆς, id est, humilem

Rom. *זרע* Id est, Christi anima. *Semen.*]

Semen meum ferviet illi, sequentesque generationes omnes, Arab. *ونمرينى* In Nebienfi Psalter. sunt verba Cimchii, in hunc Psal. refutantis expositionem Psalmi de Christo, sed non reperiuntur in

Codice Cremonæ, nec in multis aliis Codicibus impressis, & MS. *A cornu elato humilitatem meam.* Arab. *ومن القرن ومن ألقارن ألقارن* Arab. Heb. *א, עניתני, רומם, רומם, א, עניתני*, afflixit, humiliavit.

1 Psalmus David. XXII. Heb. XXIII.

2 Dominus regit me, & nihil mihi deerit: in loco pascue ibi me collocavit. Super aquam refectionis educavit me.

3 Animam meam convertit, Deduxit me super semitas justitiæ, propter nomen suum.

4 Nam, & si ambulavero in medio umbræ mortis, non timebo mala: quoniam tu mecum es.

Virga tua, & baculus tuus, ipsa me consolata sunt.

5 Parasti in conspectu meo mensam, adversus eos, qui tribulant me.

Impinguasti in oleo caput meum: & calix meus inebrians quàm præclarus est.

6 Et misericordia tua subsequetur me omnibus diebus vitæ meæ.

Et ut inhabitem in domo Domini, in longitudinem dierum.

Seçt. 1. Ex R. David in Psal. 23.

Idus erat per Davidem de seipso, quando de afflictione evasit, vel, de Israel. exeunte de captivitate Babel, ideoque conjungitur priori Psalmo. Cod. Cremon. In Deraſh exponitur duobus modis de Davide quando fugiebat à Saule, ut in 1 Sam. 22. 5. *Venit David in saltum Hareth:* sic dicitur, quia erat aridus, & sterilis, *מנוח*, ubi delectatur David in gaudiis sæculi futuri. *Restituit animam, vel, me.* Ad regnum, propter nomen suum, non mea merita. *Ante inimicos.* Doeg. & Ahitoph. Rabboth exponunt Psalmum hunc de Israel. *Cubare eos faciet.* Ut Ezech. 34. 14. *Pascam & cubare faciam, &c.* *Per divisiones aquarum.* Ut Ezech. 47. 12. *Ex hac & illa parte fluminis arbores.* *Restituit me.* Bonis sæculi venturi: hæc exposit. non est in Codice Cremon. sed in Venet. Nunc exponam Psal. in sensu literalis, *דורך פשוטו*. *Pastor.* Et ego sum ovis. *נאור* Aleph pro Vau. *ישובר* Id est, quiescere facit, sicut Pastor qui non fatigat oves. *Cubare me faciet.* Sicut Pastor ducit gregem, & pascit in loco graminis, & expandit ibi tentorium manè, & in meridie cubare facit oves in tentorio suo sub umbra ejus, Cant. 1. 7. *Gregem tuum meridie quiescere.* *Aquas quietis.* Ne torrens violenter obruat eos. *In valle umbra mortis.* Sepulchro, *קבר*, Job 10. 21. *Ad terram tenebrarum, & umbra mortis,* assimilat afflictionem sepulchro. *Baculus tuus.* Sicut Pastor pascit gregem baculum in manu gestans, & in eum, quando stat, sese sustentans. *Illa consolabuntur.* Dicit illa, scil. baculus & virga, duabus in eundem sensum vocibus usus est. *Mensam.* Inimici vident gloriam, & affluentiam meam. *Calix meus exuberat.* Et qui bibunt ex eo saturi erunt, & hic ostendit bonitatem Dei versùs se & suos. *Bonitas & misericordia persequuntur me.* Sicut gratias tibi ago pro beneficiis acceptis, sic precor ut sint mecum, ut prælia mea, & negotia mundana ne sint impedimento mihi, sed ut *habitem in domo Domini.* *Ad longitudinem dierum.* Ut colam te diu longævus. *In domo Domini.* Loco Arcæ.

Seçt. 2. Ex Ab. Ezra in Psal. 23.

Est Psalmus honorabilis, David est sicut ovis pastorem agnoscens. *Per aquas quietis.* Ex quibus diligunt oves bibere, R. David. *Restituit, vel, quiescere facit animam meam.* Sicut pastor oves, non fatigat eas ducendo de pascuo ad pascuum, sed cum quiete *בשובה*, Isa. 30. *In semitis justitiæ.* In plano, non in montibus, & convallibus in quibus fatigantur oves, R. David. *Umbra mortis.* Famis in mundo, *רעב*, vel, afflictionis alterius. *Virga tua.* Sicut pastor virga monstrat viam gregi, denotatque Dei præsentiam. *Parasti mensam.* Indicat gaudium servorum Dei, in spe futuri contemnunt gaudia hujus sæculi, *הענוה*, & sunt quasi uncti oleo, gaudio in cœlestibus fixo. *Mensam.* Opposit. ad gramen viride prædictum. *In præsentia inimicorum.* Opposit. ad umbram mortis. *Calicem.* Respondet ad *aquas quietis.* *Misericordia.* Ad alios. *Bonitas.* Ad me ipsum. *Persequuntur me.* Ita assuetus sum illis, ut si obliviscerer eorum, quasi persequerentur me.

Seçt. 3. Ex Midraſh Tillin in Psal. 23.

Pastor meus. Ecclesia est pecus Domini, ut in Psal. 100. *Nos oves pascui sui,* ipse est Deus noster, nos sumus populus ejus. Dixit R. Josi bar Hanina, non est officium magis contemptibile quam pastoris, tamen hoc assumit Dominus. *Nonegeo.* Mos hujus mundi cum viatore est, prima die parat vitulum, secunda agnum, &c. singulis postea diebus minus minusque. Israel. in deserto, per quadraginta annos, eandem habebant mensam, Manna erat omnia omnibus. Non indigebant nisi verbo prophetiæ, & conversione ad Deum, qui ob eorum duritiem non locutus est cum Mose per quadraginta annos, R. Simeon ben Joai, R. Johan. Israel in deserto non egebat veste, quia vestes parvulorum crescebant cum corporibus, nec mirum, cum videmus hoc quotidie in *החלון*, R. Simeon [est vermis niger herbas consumens & arbores, alii dicunt quod est piscis cujus sanguine tincti sunt panni colore Hyacinthino, vel, est creatura cujus caſa semper crescit secum, Aruch.] *Aquis quietis.* Aqua,

Aquæ putei sunt ad lavandum, etiam ad bibendum aptæ. *ישׁוּבֵב*.] Per legem suam, ut in Psal. 19. *Convertens animam. Mensam.*] Manna. Vel, *Pastor meus.*] Quando David fugiebat à Saule, vel, pastor Israel. ut in Ezech. 34. *Quietis.*] Ut in Ezech. 47. *Et per fluvium, per ripam ejus, &c.* Folium in medicinam, ad aperiendum os mutorum, vel, os sterilis, R. Samu.

Sect. 4. Ex R. Obad. Gaon in Psal. 23.

Precatur in egestate sua ut non deficiat penitus. *Aquis quietis.*] Det mihi necessaria sine cura, ut non consumam dies meos in acquirendis iis. *Justitia.*] Ut incedam in aurea mediocritate, non in extremis. *Virgata.*] Quâ percussisti me. *Baculus.*] Auxilium tuum post correctionem. *Persequentur me.*] Indefinenter. *Habitabo, vel, Redibo.*] *שׁוּבֵב* postquam expulerunt me de hereditate Dei, sicut in 1 Sam. 26.

Sect. 5. Ex R. Sol. in Psal. 23.

Psalmus Davidis.] Ad attrahendum super David. spiritum prophetiæ, *ל'ו'ר'.* *Pastor meus.*] Quando David erat in deserto Hareth, 1 Reg. 22. 5. Hareth, sic dicitur, quia locus erat calore adustus, sed Deus ipsum fecit germinantem, *ל'ו'ר'.* Venet. MS. *Umbra mortis.*] Deserto Ziph. quando nulla erat via evadendi è morte, 1 Reg. 23. 26. *Virgata.*] Afflictiones, *וְיִסּוּרֵי*, ut Job 9. *Tolle virgam tuam, &c.* *Baculus.*] Id est, promissum regni Davidici, & misericordia in quam seipsum fulcivit ad peccati remissionem, *חֶסֶדְךָ* [ut Isa. 3. *Baculum panis, &c.*] *Convertit animam.*] Ad statum pristinum, languida, enim & penè mortua erat propter afflictionum æstum, MS. *Mensam.*] Regnum ad quod unctus erat per Samuel.

Sect. 6. Ex Cald. in Psal. 23.

Pastor meus.] Ducebat populum suum in deserto sine defectu aliquo. *Valle umbra mortis.*] Captivitate. *Caput meum.*] Caput Sacerdotum meorum, *כֹּהֲנִי*. *Baculus tuus.*] Lex, ut in Psal. 110. *Virga potentia tua.*

Sect. 7. Ex Masora in Psal. 23.

Ducit me.] Duo sunt, Num. 23. 7. *Duxit me de Aram,* [Baalami maledictio ductu Dei erat in benedictionem.] *Et misericordia.*] Quinque sunt cum Cametz, symbolum est, *שִׁבְעָה דְּרָף חַיִּים נִסְתָּר אִסְתָּר*, Prov. 21. 21. *Qui persequitur justitiam,* in quo reperitur *דְּרָף*, Job. 10. 12. *Fecisti vitam,* ibi *חַיִּים* reperitur, Nehem. 1. 5. *Servans misericordiam,* ibi est *נֶסֶךְ*, Est. 2. 17. ibi est *Ester.* [qui justitiam operatur misericordiam consequitur.]

Sect. 8. Ex Al. Auth. in Psal. 23.

Non erit mihi indigentia.] Cura sequitur divitias, ut Eccles. 5. & avaritia, & qui contentus est sua sorte beator est.

Horat. Lib. 3. Od. 16.

Crescentem sequitur cura pecuniam,
Majorumque (opum) fames. Jure perhorru
Latè conspicuum tollere verticem.
Quanto quisque sibi plura negaverit,
A diis plura feret. Nil cupientium
Nudus castra peto: & transfuga, divitum
Partes linquere gestio
(Ut Agur, Prov. 30.)

Contempta Dominus splendidior rei,

Quàm, si quicquid arat non piger Appulus
Occultare meis dicerer horreis,
Magnas inter opes inops.

Et segetis certa fides mea,
Fulgentem imperio fertilis Africa
Fallit sorte beator.

Importuna tamen pauperies abest.

Nec, si plura velim, tu dare deneges.]

Bene est, cui Deus obtulit
Parca, quod satis est, manu.

Pastor meus.] Joh. 10. 11. Christus dicit, *Ego sum pastor bonus,* qui pascit oves suas doctrina, sicut in pascuo, & dat illis de Spiritu suo ad bibendum, Joh. 7. 37. *Ex ventre suo flumina,* i. eff. & simile à pastore; ut,

Horat. Lib. 3. Od. 29.

Jam pastor umbras cum grege languido,
Rivumque fessus querit, & horridi
Dumeta Sylvani, carèque
Ripa vagis taciturna ventis.

In semitis justitia.] Per fidem in eum, sicut pastor reducit errantem ovem, 2. eff. *Umbra mortis.*] Hujus vite, quæ umbra mortis est, S. Aug. *Virgam tuam.*] Evangelium, ut Psal. 110. Vel, *Virgam.*] Qua percutit oves. *Baculum.*] Quo capit oves, & tenet in via, vel, ducit ad locum ubi cubant ab æstu, ut de Mercurio fingit.

Horat. Lib. 1. Od. 10.

Tu pias latis animas reponis
Sedibus, virgæque levem ooërces
Aurea turbam.

(Animorum, sic Angelus Lazarum, Luc. 16.)

Preparabis mensam.] Ut in Luc. 22. *Sedebitis ad mensam meam, &c.* *Caput meum oleo.*] Ut Reges, Sacerdotes, & prophetæ, Apoc. 5. 10. quia hi tres erant uncti, & in Matth. 19. *Sedebitis in thronos, &c.* literaliter dicit oleo, quia unguento homines delicatiores in festis usi sunt.

Horat. Lib. 3. Od. 14.

I, pote unguentum puer, & coronas,
Dic & arguta properet Neera
Myrrheum nodo cohibere crinem, &c.
(Id est, unguento myrrhino.)

Et Od. 20.

Sparsum odoratis humerum capillis.
(Ut Eccles. 9. *Ne careat unguento.*)

Dicitur hic Psalmus de Christi officio sub typo Davidis.

Sect. 9. Ex Ital. &c. in Psal. 23.

שׁוּבֵב] Id est, cura tua de me, Ital. *Cum oleo.*] Sicut mos erat in conviviis, Ital.

Sect. 10. Ex Vulg. & Gr. in Psal. 23.

Regit me.] Vulg. à *תְּרוּעָה*, in Psal. 2. *Reges eos virga ferrea. Animam meam refecit.*] Lat. MS. in ærumna me consolatur. *Quam præclarus est.*] Vulg. quam bonum est & jucundum videre, & bibere Calicem plenum? *Calix meus.*] Vulg. *Æthiop. Gr. ποτήριόν σου, tuus.* Et subsequetur me misericordia tua.] Gr. Vulg. est oratio pro hac Dei misericordia, ut inhabitet in domo Domini in æternum.

Sect.

Sect. 11. Ex Syr. in Psal. 23.

De Davidis regia mensa, & conversione Gentium de novo, Par. Edit. *Pastor.*] Est unus pastor, & unum ovile, ut in Joh. 10. Ex Judæis & Gentibus. Propter nomen tuum si ambulavero.] Syr. si tui gratia afflicti sum, & persecutus, ܐܢܝ ܕܥܠܝܢ ܕܥܠܝܢ

ܐܢܝ ܕܥܠܝܢ ܕܥܠܝܢ Certo.] Vel, sicut vita, Syr. ܕܥܝܢܐ, Heb. חַיָּה, per transpositionem: Syr. ܕܥܝܢܐ Id est, quamdiu in vivis ero, perse-

quetur me tua misericordia. *Coram inimicis meis.*] Et si me opprimant non indigebo.

Sect. 12. Ex Arab. in Psal. 23. Heb. Arab. 22.

Et ad semitas justitiae convertit animam meam.] Arab. وَالِي سَبِيلِ وَأَلِي سَبِيلِ Solummodo bonitas.] Et dulcedo est in Calice quem mihi dedisti. Gr. νεκτῖσον, כַּיִן, junge ad præcedentem verbum. *Calix tuus.*] Arab. وَكَسَكِي وَكَسَكِي est Calix meus quem tu dedisti mihi plenum. *Persequuntur, vel, erunt mihi instar umbrae.*] Ar. يُظِلُّونِي à ظِلِّ umbra.

1 Prima sabbati, Psalmus David. XXIII.

Heb. XXIII.

Domini est terra, et plenitudo ejus: orbis terrarum, et universi qui habitant in eo.

2 Quia ipse super maria fundavit eum: et super flumina præparavit eum.

3 Quis ascendet in montem Domini? aut quis stabit in loco sancto ejus?

4 Innocens manibus et mundo corde, qui non accepit in vano animam suam, nec juravit in dolo proximo suo.

5 Hic accipiet benedictionem à Domino:

et misericordiam à Deo salutari suo.

6 Hæc est generatio querentium eum: querentium faciem Dei Jacob.

7 Attollite portas principes vestras, et elevamini portæ æternales: & introibit rex gloriae.

8 Quis est iste rex gloriae? Dominus fortis et potens: Dominus potens in praelio.

9 Attollite portas principes vestras, et elevamini portæ æternales: et introibit rex gloriae.

10 Quis est iste rex gloriae? Dominus virtutum ipse est rex gloriae.

Sect. 1. Ex R. David in Psal. 24.

Psalms erat compositus quando obtulit David holocausta in monte Moria, in 1 Paral. 16.4. *Terra est Domini.*] Specialiter mons Moriah est Domini, quia est oppositus throno gloriæ. *Mundus.*] חַרְבֵּל, pars habitabilis, ideo subdit, *illi qui habitant in illa. Terra.*] Verbum generale, אֶרֶץ continet etiam inhabitatam. *Super maria.*] Urbes ædificantur super flumina in usum, & necessitatem incolarum, sed mons Moriah non pro omnibus filiis hominum, sed pro puris corde, solum præparatur, id est, semine Jacobi, quod erat plerumque purum, ut in diebus Josuæ serviebant Domino, & in diebus Judicum, & Regum piorum, non sic Gentes, non adhuc serviunt Domino unà omnes. *Super mare.*] Quia non est urbs terræ inhabitata 18. diebus à mare distans, vel, dicitur *super*, quia ab initio Terra erat infra aquas, sicut Aer supra aquas, & Ignis supra Aërem. *Quis ascendet?*] Non omnis, quia locus sanctus est. *Puras manus.*] Debet esse purus corde, ore, opere, in tribus. *Non tulit animam meam in vanum.*] Non juravit falsò, ut Exod. 20. *Non tolles nomen Domini in vanum:* dicit *animam meam*, id est, nomen meum, ut dicitur, *Juravit Dominus per animam suam*, id est, seipsum. [Judæi nomen Dei scribebant mysticè, & apertè pronunciare prohibebant: In Pirke Avot dicitur unum est errans, aliud præsumptuosus in profanatione nominis, אֲחֵר מְדַבֵּר וְאֲחֵר מְשַׁבֵּחַ, & Targum Jonathan. Syriacis literis in Vaticana Romæ, P. Athanas.

ܐܢܝ ܕܥܠܝܢ ܕܥܠܝܢ ܐܢܝ ܕܥܠܝܢ ܕܥܠܝܢ

ܐܢܝ ܕܥܠܝܢ ܕܥܠܝܢ Est in caractere estrangelo in MS. & apud P. Athanas. sed deficit vox ܐܢܝ à me suppletur ex

Codice, sensus est, Popule Israel non sit qui patefiet nomen Domini Dei, quia non justificat Deus eum in die judicii magni, Chaldaei cum tribus Jodin ידין

scribunt hoc nomen, Gr. sic, ¹ αω circulo inclusum, ut

Diod. Sic. scribit de Mose ab Jao suas acceptas esse leges dicebat, Lib. 3. Coptitæ scribunt IHC XC, ut Latini mysticè nomen Jesu Christi, sæpe vidim⁹ hoc in Roma subterranea in *Camiterio di Calisto*, Armeni per duas literas primam & ultimam Alphabeti m & o Aip & Aipun (ut Gr. per α & ω) sic in Armen. MS. Vatican. vidi m literam Aip circulo, id est, Aipun majuscula inclusam ad denotandā trinitatem m in unitate o, sic Copticè nomen Dei est ϥ indicat circulus æternitatem, & crux crucem Christi, ut ait P. Athanas. nomen hoc non variatur numero & casu, sicut nec Jehovah. Omnia hæc huc tendunt, scil. ad reverentiam nominis divini, vid. etiam Targum in Levit. 24. de lapidato. *Benedictionem.*] Id est, donum, Gen. 33. 10. *Accipe benedictionem servi tui. Et justitiam à Deo salutis.*] Id est, declarabit justitiam suam quando præservat eum ab afflictione, vel eripit ex ea. *Querentium illum.*] Id est, eorum qui habebant manus mundas in diebus Solomonis qui ædificabat Domum. *Qui quarunt faciem tuam sunt Jacob.*] Id est, sunt Israelit. vocati omnes Jacob. Isa. 44. 2. *Ne timeas serve Jacob. Levate capita & porta.*] Deraash non est in Codic. Cremon. Est per similitudinem, sicut istud *Latetur ager & omne in illo,*

sic *Levate*, quasi *capita vestra* præ gaudio, quia magnus erat vester honos quando ingreditur. *Rex gloria.*] Id est, Arca, quia super eam habitabat Dominus gloriæ inter duo Cherubim, & quando profecta est Arca, dixit Moyses, *Surge Domine*, & quando quievit, *Revertere Domine*, Num. 10. 35. *Porta aterna.*] Sicut dixit Solomo, *Locus habitationis tuae fixus*, ex quo ad multos annos non removebat Arca, sed ante hæc à deserto in Gilgal. à Gilgal. ad Shiloh. à Shiloh. ad Pelistæos & Bethshemel. & Nob. Ciriath-jearim. & Obed Edom proficiscebatur. *Quis est rex gloria.*] Quasi portæ respondebant, ac interrogabant hanc quæstionem. *Fortis in bello.*] Dicit in bello, quia Marte hostili superabant hostes, & Arca erat illis in bello in adiutorium. *Dominus exercituum.*] Nam Israelitæ exercitus Domini terrestres ad templum veniebant, & ibi sacrificia (non alibi) offerebant.

Secl. 2. *Ex Ab Ezra in Psal. 24.*

Super, vel, cum mari.] R. Moyses, לך pro מך, ut Exod. 35. 22. *Cum mulieribus.* Et ben Bileam dicit *prope, vel, per mare.* *Quis ascendet in montem Domini?*] David composuit hunc Psalmum post negotium Ornani Jebusæ, quia ibi erat templum ædificandum. *Non accepit animam, vel, meipsum in vanum.*] Id est, nomen meum, נפשי sic legitur, sed scribitur נפשי anima sua in honorem Dei, ut 1 Reg. 1. 21. *Ego & meus filius Solomo erimus peccantes,* id est, tu David eris, sed in honorem Regis dicit, *Ego, &c.* *Generatio quærentium te.*] Post ædificationem templum. *Illi sunt semen Jacobi in veritate.*] intelligitur, ut Is. 41. 8, 14. *Servus meus Jacob,* id est, semen Jacobi. *Selah.*] In veritate. *Capita vestra, portæ.*] Repetit bis monstrando reditum gloriæ Dei, & captivitatis populi sui, ideo non facit mentionem *fortis in prælio* secunda vice, quia in diebus Christi non *discent prælium amplius*, Is. 2. בשוב הכבוד בבוא הנזיר. *Porta aterna.*] In domo tertia, בבית שלישי, stabunt ad honorem Dei in æternum. *Levate capita.*] Quia mons Domini exaltatur supra omnes alios montes.

Secl. 3. *Ex Midrash Tillin. in Psal. 24.*

Id est, Psalmus quando prophetia à seipso super David infiliit, R. Eleaz. R. Sol. R. David. *Domini est terra.*] Tunc in honore habebant Davidem, ut præfectum Domini in terra Israelis, sed quando vendidit Dominus terram in manum inimicorum tunc conspirabant contra David. *Et plenitudo.*] R. Joh. dixit, Angeli creati sunt die secundo, ut in Psal. 104. de secundo die, dixit, *Faciens Angelos suos, &c.* Rish Lechish dixit in quinto die, & *Volucrum volantem*, Gen. 1. &c. De Angelis dicitur, & cum *Duabus volabat*, Is. 6. Non erant primo die creati, ne reputarentur coadjutores Domini, qui solus extendebat cælos, R. Luliani. *Terra.*] Moyses ascendebat ad Dominum, & novit sublimia & inferiora, David inferiora solum, sicut Epitropus Regis in agris novit solum res agri, R. Azariah, Berechiah, Nehemiah. *Plenitudo.*] Rex terrestris in uno penetrat, non est simul in eodem instanti foris, sed Deus replet omnia, R. Phinehas. *In montem Domini.*] Moyses ascendebat. *Purus manibus.*] Dixit Moyses, Num. 16. *Non accepi unum asinum.* לטוה נפשי] Moyses in iusticia accepit animam, id est, non interemit Aegyptium iniuste, & falsi insimulando. *Non jurabat*

in vanum.] Quando jurabat cum Jethro. Exod. 2. לנני, ab ללל, ut in 1 Sam. 14. *Adjurabat Saul, &c.* Vel, de Abrahamo dicitur, ut in Gen. 14. *Elevavi manum, &c.* in iuramento, & ascendebat Abraham ad montem Moria, Gen. 22. Et Jacob ascendebat ad Bethel, & jurabat cum Labane. *Rex gloria.*] Ipse (qui dat de honore suo timentibus eum) expectabat sanitatem Miriam, Num. 12.

Secl. 4. *Ex R. Obad. Gaon. in Psal. 24.*

Supplicat pro Israel. ut digni sint sæculo futuro. *Super maria.*] Quia congregavit aquas ad latera terræ. *Montem sanctum.*] Jerusalem futuram. *Non accepit in vanum animam meam.*] Id est, animam à Deo inspiratam (quam ego etiam accepi) *non accepit in vanum*, sed instruitur in lege Dei. *Jacob.*] Generatio Jacobi. *Elevate portæ.*] Sicut in Is. 60. *Aperientur portæ tuæ semper, &c.*

Secl. 5. *Ex R. Sol. in Psal. 24.*

Terra.] Israelis fundata super septem maria quæ circundant eam, & quatuor flumina Jordan. Jirmoc. Ceramjon. Pugah. Ven. & MS. תרל] Terræ Gentium. *Animam ejus.*] Nomen ejus, quia ipse & opera sua, &c. שך מעשיו הו. *Elevate.*] Quando Solomo introduxit Arcam, portæ invicem adhærebant, &c. in Deraish. *Porta aterna.*] Quia gloria Dei in æternum habitatura erat in templo. Vel, sanctitas earum est sanctitas sæculi, vel, in æternum, MS. שקדושתי עולמית in Ven. שקדושתי קדושת עולם sensus MS. potest esse, quod mundus ex sanctuario sanctificatur, sic Deut. 33. *Brachia aterna, vel, Brachia mundi.*

Secl. 6. *Ex Cald. in Psal. 24.*

Montem Domini.] Montem sanctuarii. *Non elevavit animam suam.*] Non jurant falsò contra animam suam. *O Portæ.*] Sanctuarii. *O Portæ.*] Edenis.

Secl. 7. *Ex Masora in Psal. 24.*

Psalmus Davidis.] Sunt septem, cætera sunt, *Davidis.* Psal. 40. 1. Psal. 68. 1. Psal. 101. 1. Psal. 109. 1. *Salutis* (in nostris codicibus est, *Laudis.*) Psal. 110. 1. Psal. 139. 1. *Quis stabit?*] Duo sunt, Nah. 1. 6. *Quis stabit coram ira sua?* (nempe qui stat in sancto.) נפשי] Scribitur, sed legitur נפשי. לטוה] Aliqui scribunt Vau Parvum, ad indicandum quod minima vanitas est vitanda ab eo qui habitat in sancto monte. [Sed Masora parva non notat Vau hoc loco, nec in antiquis, MS. Legis voluminibus observavi Romæ, vel alibi discrimen hoc inter literas majores & minores.] *Capita vestra.*] Sex sunt, socius ejus, Psal. 24. 9. Levit. 10. 6. *Denudate capita.* Deut. 29. *Capita vestra.* Is. 29. 10. *Capita vestra prophetas,* Ezech. 24. 23. [Reges, Sacerdotes, & Prophetæ erant populi capita ad officium per oleum unctionis consecrata.] *Quis est iste rex?*] מי הוא זה, Tria sunt sic juncta, in Jer. 30. 21. Est. 7. 5. *Quis est iste cujus cor implevit illud, &c.*

Secl. 8. *Ex Al. Auth. in Psal. 24.*

Prima hebdomada.] Gr. dies Dominicus est, S. Aug. & mos erat cantare speciales Psalmos in diem omnem septimanæ, ut 1 Chron. 23. 30. *Laudare Deum omni die, & in Psal. 92. Canticum pro sabbato,* inter septem dies uno, & alibi in Græco sunt Psalmi pro quarta, quinta, &c. *Super flumina fundavit eam.*] Pro exemplo plena civium, & platearum erat Roma

Roma vetus, cujus suburbia ad mare pertingebant via Ostiensi, ubi Trajanus, & Claudius ante eum fecerunt portum spatiosum, & usque ad Neapolim via Appia apud Baias, & promontorium Misenum erat Roma nova super mare ædificata, ubi erant villæ Neronis, Luculli, Marii, Hortensii, Ciceronis, & reliquorum celeberrimorum Romanorum, cujus adhuc aliqua extant vestigia. In via Appia erant suburbia, ubi nunc super mare apparet dulce Formiæ littus maris nunc Mola, hic hodiè vina sunt generosissima.

Horat. Lib. 1. Od. 23.

— *Mea nec Falernæ
Temperant vites, neque Formiani
Pocula colles.*

Locus nunc dictus Caieta, & Terrecina, Fundi, Puteoli, & in suburbiis erant, irrigabatur Tibere.

Horat. Lib. 1. Od. 2.

*Vidimus flavum (turbidum) Tiberim retortis
Littore Hetrusco violenter undis.*

(Irrigabatur & Almone) *Vagus & sinistra labitur ripa,* (quia maxima pars urbis est hodiè à sinistra, vel, dicit *flavum* per excellentiam, ut *flava* coma tunc hodièq; est Italiæ mulieris gloria.) Non est littus amœnius Puteolano, ubi sunt vestigia Molis famosissimæ à Seneca memoratæ in tutelam navium hybernantium: ibi fabulantur de Campis Elysiis (hodiè *Campi di grano*) & quod hic Ulysses inamorus erat de Nympha Calypsone; in corde urbis sunt fontes ad irrigandam eam. Claudius, Vespasianus, & Titus Imperatores adducebant aquas per Aquæductus 62. Milliar. & adhuc apparent ruinæ magnæ Thermarum, Naumachiarum, &c. sicut tot maria intra muros Romæ, circumvallata ad spectatores aprissimè, ut Pindar. Nemea Od. 9. ἐπὶ τοῖς ὕδασι δὴ ἔσται, sic septicolis, hæc urbs urbium erat, quasi Microcosmus, ut in Apoc. 17. *Posita super aquas multas*, de Roma.

Horat. Lib. 3. Od. 3.

Horrenda latè nomen in ultimas

Extendat oras —

Qua parte debacchentur ignes :

(Zona torrida)

Qua nebula, pluviique rores.

(Zona frigida ubique terrarum inerrabat, cujus septem montes adhuc habitantur.)

Horat. Carmen sæcul.

— *Quibus septem placere colles*

Dicere carmen

— *Possis nihil urbe Roma*

Visere majus.

Vel, *Fundata per maria.* Quia humiditas aquarum facit terram aridam conglutinare, quæ aliter in pulverem rediret, sic 2 Pet. 3. *Consistens ex aqua, & per aquam. Terra est Domini.* Ut in Apoc. 11. 15. *Regna mundi facta sunt Christi*, in 1 Cor. 10. fit applicatio hujus loci ad omnes fideles qui habent jus ad res hujus mundi sine discrimine. *Montem Domini.* Novam Jerusalem. ut Heb. 12. *Manus mundas.* Non tetigit immundum istud, 2 Cor. 6. 17. Non magna munera, sed immunis manus, mensque sincera Deo placent.

Horat. Lib. 3. Od. 23.

*Immunis aram si tetigit manus,
Non sumptuosa blandior hostia
Mollibit aversos penateis
Farre pio, & saliente mica.*

(Sal erat in lege Levit. 2.)

Cælo supinas situleris manus.

(ut 1 Tim. 2. *Elevantes puras manus.*)

*Nec pestilentem sentiet Africum
Pœcunda vitis, nec sterilem seges
Rubiginem, aut dulces alumni
Pomifero grave tempus anno.*

Nam quæ nivali pascitur Algidò

(Trescata nunc dicta)

Devota, quercus inter, & ilices :

Aut crescit Albanis in herbis

Vittima, Pontificum secures

Cervice tinget. Te nihil attinet

Parvos coronantem marino

Rore deos —

Ad vanitatem. Ut in Ezech. 18. 6. *Non elevavit oculos suos ad idola.* *Juravit.* Sumitur pro omni cultu Dei, ut in Jer. 4. & in Deut. *Jurabis per nomen ejus :* id est, non servit Deo in hypocrisi, subj. regni Chr. *Faciem tuam.* Id est, Christum è Jacobo oriundum. *Levate capita.* Et recipite Christum in portas Novæ Jerusalem. eff. vel, de ascensione Christi, Cyril. *Rex gloria.* Vel, triumphus similitudo est apud Romanos, qui habebant triumphalem portam (& Arcum) in sublime elevatum, per quam triumphantes in urbem intrabant in aureo curru, qui à juvenis intactis, ut Arca Dei, 1 Sam. 6. trahebatur.

Horat. Epod. 9.

Idò triumphæ, tu moraris aureos

Curru, & intactas boves.

(Pro sacrificiis)

Et adhuc extat visendus modus triumphandi marmore incisus in Capitolio Romano; Senatores portabant palmas in manibus.

Horat. Lib. 1. Od. 1.

— *Palma que nobilis*

Terrarum dominos evehit ad deos.

Et populus ramos palmarum in viis dispersit (sic in Matth. 21. in triumpho Christi, & in Apoc. 7. in turba palmifera) Arabica aromata incendebant, & tubas sonabant, captivosque reges ducebant in triumpho per viam sacram ad Capitolium.

Horat. Epod. 7.

Intactus aut Britannus ut descenderet

Sacra catenatus via.

Extant hodiè ruinæ arcus triumphalis Constantini propè Colosseum, quando intrabat super Tyrannum Maxentium, quem vicit signo Crucis triumphando, Euseb. Et hic Constantinus fecit Christum Romæ triumphare post 10. persecutiones, cum quo triumpho potest hic Psalmus conferri. Similiter restat Arcus Titi, cujus caput adhuc erigitur, per quem intrabat triumphando post captam Jerusalem. (& paravit viam pro Christi triumpho, auferendo templum Judæorum, candelabra, mensas, & columnas, nunc, ut aiunt, in Ecclesia Sancti Petri in Vaticano, in decus fidei Christianæ

stianæ à S. Petro prædicatæ) ut Saul 1 Sam. 15. erexit
fornicem triumphalem, Vulgat. ibid. in monte Car-
melpost ruinam Amalec, & Romæ vidimus colum-
nas varias integras in honorem victorum trophæa ere-
cta, Columnam Antonini, Trajani, Duilique, pro more
Græcorum, Pindar. Nemea. Od. 4. Columnam po-
nere rectam, (ut Absalomi Columna.) Poteſt referri
hic Psalmus ad resurrectionem Christi, quando cœpit
regitare, 1 Cor. 15. & non cessabit donec hostes ejus
fiunt scabellum pedum suorum, quia addit Græcus in
titulo, Psalmus pro primo die septimanæ, id est, die
resurrectionis.

Sect. 9. Ex Vers. Vulg. Ital. Hispan. & MS.

Angl. in Psal. 24.

Cum tota terra sit Dei, ex ea selegit populum pecu-
liarem, cujus condiciones recitat. 2. præcipit terræ
principibus, ut benigne tractent hanc suam plebem
cujus Christus est rex: Hispan. *y traten benignamen-
te.* Super, vel, prope mare.] Ital. ut in Gen. 1. *So-
bre*, Hisp. Psalmus est de resurrectione & glorificatio-
ne Christi, Ang. MS. Prima sabbati, Vulg. *Non ac-
cepit animam suam in vanum.*] 2. Ang. MS. Vulg. I-
tal. Hisp. *Mi anima, animam meam. Qui quarunt
faciem tuam in Jacob.*] Id est, illorum de Jacobi fi-
liis, qui sunt sinceri corde, Ital. seu, *Dei Jacob.* Gall.
Hisp. *Es à saber Jacob. Vos principes attollite portas.*
2. Ang. MS. Vulg. Hisp. *ò Cabeças alcad, &c. Rex.*
Arca sic vocata per nomen Dei, Num. 10. *Exurgat
Deus, &c.* Ital. Post tres dies templum corporis re-
paravit, Vulg. 4°, Trin. Coll. Cant. MS.

Sect. 10. Ex Gr. & Vulg. in Psal. 24.

Animam suam in vano.] Id est, non juravit per vi-
ram suam falsò, Gr. Vulg. Heb. נפש. Vel, *Non
exaltavit, נש, frustra animam suam.*] Lat. MS.
sed exaltavit eam, ut Jehosaphat in viis Domini, 2 Pa-
ral. 17. *Selah, vel, semper.*] Lat. MS.

Sect. 11. Ex Syr. in Psal. 24.

De prima die in qua Deus incepit creationem. Par.

Edit. *וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָרֶץ*

וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָרֶץ

וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָרֶץ

וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָרֶץ

וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָרֶץ

וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָרֶץ

וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָרֶץ

וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָרֶץ

וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָרֶץ

וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָרֶץ

וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָרֶץ

וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָרֶץ

וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָרֶץ

וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָרֶץ

וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָרֶץ

וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָרֶץ

וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָרֶץ

וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָרֶץ

וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָרֶץ

וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָרֶץ

וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָרֶץ

וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָרֶץ

וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָרֶץ

וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָרֶץ

ita cohæret. *Purus*, vel, *Electus est in corde suo.*]
Syr. licet peccet, tamen cor ejus est perfectum, ut Asæ.

וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָרֶץ

וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָרֶץ

וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָרֶץ

וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָרֶץ

וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָרֶץ

וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָרֶץ

וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָרֶץ

וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָרֶץ

וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָרֶץ

וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָרֶץ

וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָרֶץ

וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָרֶץ

וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָרֶץ

וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָרֶץ

וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָרֶץ

וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָרֶץ

וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָרֶץ

וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָרֶץ

וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָרֶץ

וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָרֶץ

וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָרֶץ

וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָרֶץ

וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָרֶץ

וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָרֶץ

וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָרֶץ

וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָרֶץ

וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָרֶץ

וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָרֶץ

וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָרֶץ

וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָרֶץ

וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָרֶץ

וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָרֶץ

וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָרֶץ

וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָרֶץ

וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָרֶץ

וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָרֶץ

וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָרֶץ

וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָרֶץ

וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָרֶץ

וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָרֶץ

וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָרֶץ

וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָרֶץ

וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָרֶץ

וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָרֶץ

וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָרֶץ

וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָרֶץ

וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָרֶץ

1 In finem. Psalmus David. XXIV.

Heb. XXV.

Ad te Domine levavi animam meam.

2 Deus meus in te confido, non erubescam:

3 Neque irrideant me inimici mei: etenim u-
niversi, qui sustinent te, non confundentur.

4 Confundantur omnes iniqua agentes su-
pervacue.

Vias tuas Domine demonstra mihi: & semi-
tas tuas edoce me.

5 Dirige me in veritate tua, & doce me:
quia tu es Deus salvator meus, & te sustinui to-
ta die.

6 Reminiscere miserationum tuarum Do-
mine, & misericordiarum tuarum, quæ à secu-
lo sunt.

7 Delicta juventutis meæ, & ignorantias me-
as ne memineris.

Secundum misericordiam tuam memento mei
tu: propter bonitatem tuam Domine.

8 Dulcis

8 Dulcis & rectus Dominus : propter hoc legem dabit delinquentibus in via.

9 Diriget mansuetos in iudicio : docebit mites vias suas.

10 Univerſe via Domini, miſericordia & veritas, requirentibus teſtamentum ejus & teſtimonia ejus.

11 Propter nomen tuum Domine propitiaberis peccato meo : multum eſt enim.

12 Quis eſt homo qui timeat Dominum ? legem ſtatuit ei in via, quam elegit.

13 Anima ejus in bonis demorabitur : & ſemen ejus hereditabit terram.

14 Firmamentum eſt Dominus timentibus eum : & teſtamentum ipſius ut manifeſtetur illis.

15 Oculi mei ſemper ad Dominum : quoniam ipſe evellet de laqueo pedes meos.

16 Reſpice in me, & miſerere mei : quia unicuſque & pauper ſum ego.

17 Tribulationes cordis mei multiplicatæ ſunt : de neceſſitatibus meis erue me.

18 Vide humilitatem meam, & laborem meum : & dimitte univerſa delicta mea.

19 Reſpice inimicos meos quoniam multiplicati ſunt, & odio iniquo oderunt me.

20 Custodi animam meam, & erue me : non erubeſcam quoniam ſperavi in te.

21 Innocentes & recti adhaſerunt mihi : quia ſuſtinui te.

22 Libera Deus Iſrael, ex omnibus tribulationibus ſuis.

Secl. 1. Ex R. David. in Pſal. 25.

Hic Pſalmus eſt alphabeticus, & in uno verſu ſunt duæ literæ, & hodie nescimus quare hi & non alii ſunt Abecedarii, niſi ſecundum dignitatem eorum ſint in hunc modum compoſiti. Beth non eſt in principio verſus, nec Vau, nec Coph, & Reſh eſt duplex : aliqui aiunt quod Beth eſt in medio 2. verſus, & Vau in וְלִמְרוֹנִי. Videtur quod mens Prophetæ ita in legem erat intentæ, ut omnes literas legis ab Aleph ad Tau percurreret. *Levo animam meam.*] In oratione, Lam. 3. 41. *Elevemus corda noſtra.* Vel ut Minchah. Gen. 43. ult. אֶת־מִשְׁאֵל. Vel, ad recipiendam mercedem operis à Deo, ut Deut. 24. 15. *Levat animam ſuam.* Vel, in manus tuas commendo animam, ut Pſal. 31. 5. *Deraſh.* Non eſt in Cod. Cremon. *Ne confundar.*] In ſpe mea, quando reddis mihi quod peto, ut Job. 6. 20. *Confundantur quia expectabant, & non fruebantur. Transgrediuntur.*] Injuriæ me afficiunt. *Qui conſidunt in te.*] Id eſt, cuncti verè Iſraelitæ; me exaudiendo, illos omnes etiam exaudis, *Deraſh.* *Vias tuas.*] Providentiam in creaturas, generalem & particularem; creaturæ ſunt ſcala ad cognitionem Creatoris ducens, ſicut orat Moſeh, Exod. 33. 13. *Oſtende mihi viam, ut cognoscam te. In veritate tua.*] Veritate eſſentiæ tuæ, quam non poſteſt homo (viator) quamdiu eſt in corpore comprehendere, ut Exod. 33. 20. *Nemo videat me & vivat.* idè addit, *Doce vel aſſueſce me.*] Sicut parvulus ad ambulandum aſſuetus. *Salutis meæ.*] Serva me à moleſtiis huius ſæculi, ut fruatur futuri deliciis. *Omnidie.*] Vitæ meæ. *Semper ab ævo fuerunt.*] In tempore formationis in utero, & adoleſcentiæ poſt exitum ab utero. idè quæ multò magis memento nunc erga me *miſericordiarum.* *Peccata juventutis.*] Aberrationes, quando iudicium meum non erat maturum. *Transgreſſiones.*] Contra ſcientiam adeptam poſt 20. Ann. quando quis eſt *ſilius præcepti*, tunc eſt transgreſſor וְשָׂא, & rebellis contra Dominum, & tunc redemptionem animæ ſuæ obtulit, Exod. 30. *Peccatores in via.*] Conſervationis. *Humiles docebit.*] Qui humiliant ſeſe coram eo, & convertuntur, eos ducet in iudiciis Domini. *Semita Domini.*] *Semita legis.* *Et veritas.*] nulla perversitas eſt in il-

lis. *Custodientibus fœdus ſuum.*] Non qui pervertunt rectum, ut Hoſ. 14 ult. *Via Domini ſunt rectæ : peccatores cadent in illis.* *Propter nomen tuum.*] Dominus, Dominus, miſericors, &c. Exod. 34. 6. *Grave eſt.*] Peccatum cum Bathſheba, cujus petii antehac remiſſionem, & nunc repeto. *In via quam elegit.*] Ducit virum Deus in via recta, & dat illi cor ut optimam eligeret. *Pernoſtabit in bono.*] in morte ſua, & dicit, *Pernoſtabit*, ut in Eccleſ. 1. 2. *Domus ſæculi.* *Eſt cum timentibus eum.*] Qui ſapientiæ incumbunt; ſi non cuſtodierint mandata Dei, non revelabit illis arcana ſua. *Fœdus ſuum monſtrabit.*] Quod cum anima pepegit ad congregandam eam poſt ſeparationem à corpore, ut dixit Deus Moſi, Exod. 34. 10. *Ecce facio fœdus;* nempe quod anima Moſis videret Dei faciem, hanc Moſes ſolus intuitus eſt, ſed ſignum corporale, אֵוֶן וְשֵׁמִי, *ſplendoris faciei*, totus populus aſpexit. *De rete.*] Peccati, vel, inimicorum Iſrael. qui illaqueare Iſrael. quærebant, & nunc loquitur de neceſſitatibus corporis, ſicut antea de anima. *Solarius.*] Licet ſum Rex, tamen non conſido in populo meo, quaſi eſſem ſolus. עֲנִי] Humilis, non ſuperbio in regni mei ſplendore. *Dolores cordis.*] Dolores qui accedunt propè cor meum, vel in eo diverſantur : dicit, תַּרְדִּיבוּ הַצְּרוּרִים, *elegantèr.* *Educ me.*] Alitèr, cor meum ad ſerviendum tibi non eſt liberum. *Multi ſunt.*] Edom, Moab, Pelithæi, quos ſuperavi in prælio. *Odio violentia.*] Quia non nocui illis. *Integritas ſervet me.*] Quia ego ſum integer erga illos. *Redime Iſrael.*] In vita, vel poſt mortem meam.

Secl. 2. Ex Ab. Ezra in Pſal. 25.

Attollo animam meam.] Sicut Minchah oblatio ad Deum, ut Gen. 43. 34. R. Moſeh; vel ſicut mercenarius ad mercedem ſuam, Deut. 24. 15. *Amor Dei eſt vita mea.* *Vias tuas.*] In creatione omnium, Gen. 1. *Semitas tuas.*] Per Prophetas. פְּשָׁעֵי] Quando exit de poteſtate Domini, ut dicitur, *Omnis res perſita*, idem. *Aſſueſce me.*] Frequentèr ambulando. *In iudicio.*] Ducet eos donec hæc via ſit trita, illorum conſuetudo, & quaſi altera natura. *Sunt miſericordia.*] In initio. *Et veritas.*] In fine, quia adimplebit Deus omnia ſua promiſſa. *Propter nomen*

nomen tuum.] Ut enarrem nomen & misericordiam tuam. *Licet grande sit.*] Remitte tamen: sic Exod. 34. 9. *Quoniam, vel, Licet sit populus durus cervice. Permanebit in bono.*] Usque ad mortem. *Rete.*] Concupiscentia mala. *עני*] deficiunt mihi vires ad prævalendum. *Multiplicati sunt dolores.*] Quia evadere nequeam. *Aspice laborem meum.*] *למה* quomodo contendo contra concupiscentiam, & non prævaleo. *Inimicos meos.*] Ne ducant me extra viam rectam. *Ne erubescam.*] De mea spe quod tandem ero servus tuus. *Integritas.*] Cordis. *Et rectitudo.*] Operum, *מעשי*.

Sect. 3. Ex Midrash Tillin in Psal. 25.

Levo animam meam.] Quæ in te suspensa est. Vel, commendo in manus tuas animam meam, ut in Psal. 31. qui non commutabit pro alia, nec perdet eam. Mos mundi est deponere apud aliquem nova, & recipit vetera; è contrario, quis commendat animam fatigatam labore diurno in manus Domini nocte, qui non recipit manè animam istam viribus renovatam? R. Alisandri: ut in Lam. 3. *Nova sunt in matutinis.* Vel, elevamus animam nostram, quia non habemus aliud sacrificium. Vel, quia scim habeo esse in sanctuario tuo. *לך*, id est, in lege tua in illis 22. literis. *Non erubescant.*] Si aurem mihi præbes, congregationem totam audis, quia pro illa ego oro. In jejunio annuo sacerdos stat ante Arcam, & tota congregatio habet oculos in eum fixos, R. Phinehaz. *Vias tuas.*] Sicut Medicus qui discipulo suo omnes modos sanandi, uno excepto, patefecit, petitque discipulus etiam cognitionem hujus, ut Moyses dixit, *Ostende gloriam tuam*, Exod. 33. R. Berech. in nom. R. Johan. Vel, *Vias.*] Cum gentibus terræ. *למנוחה* à diebus Adami. *לעויר* Peccata hæc nihil sunt, sic æstima tu transgressionem meas. *Docebit viam.*] Ad civitates refugii erat ad omne miliare hospitium, & imago ostendens viam, R. Abni (sicut crux apud Christian.) *Via Domini.*] Sunt in mari & turbine, in his non est possibile Domini vestigiis incedere, sed in misericordia & veritate. *Timens Dominum.*] Ut Abraham, Gen. 22. *Novi quod times Dominum.* Vel, Levi. *Pernoctabit.*] *לילה*, in sepulchro. *Hereditabit.*] terram Canaan. vel sacerdotium, si de Levi dicitur. *יחיד* Solus, respectu habito ad totum populum, cujus David erat Rex. *חכם* Quid mali enim fecit barbaris?

Sect. 4. Ex R. Obad. in Psal. 25.

Contra peccatum *ברבר* Bathsheba. *Non triumphabunt.*] Propter profanationem nominis Dei. *Pueritia.*] Quia imaginatio hominis mala est à pueritia, Gen. 8. *ועויר*. *Prevaricationes.*] In personam Uriæ *פשעי*. *Solus.*] Imago Dei in homine est sola, quia reliquæ facultates trahunt ad vitia. *Inimicos.*] Alias hostiles nationes, *לעויר*. *Dilatantur.*] *הדרתיו*, ita ut intrent cor meum quasi per portam spatiosam omnes afflictiones.

Sect. 5. Ex R. Sol. in Psal. 25.

Levo animam.] Id est, præparo cor meum, *לבי* MS. *Sine causa.*] Relinquentes pauperes omni facultate privatos; *לריק*, *לריק*. *Toto die.*] In hoc sæculo, quod est dies Gentibus, sed nox Israelis (Psalms est in persona Israelis) Venet. MS. *Ab antiquo sunt.*] Ab antiquis diebus, etiam ad Adamum

qui vixit quasi mille annis, Venet. MS. *לריק*] Conveniens est misericordia tua recordari, *לריק*, opera manuum mearum recta. MS. in Venet. *לריק*. *Dirigit peccatores viam.*] Illis qui interficiebant hominem ex errore, docuit viam ad urbem refugii. Vel, in via poenitentia. *Quia grave est.*] Quod major est persona, è aptior ad remittendum graviora peccata, ut Num. 14. *Potentia Domini innotescat, &c.* Ab. Ezra. *Pernoctabit anima sua in bono.*] Quando corpus acquiescit in sepulchro. *Solus.*] Et iniquitas multorum in me pendet, pariter ac salus Israelis in preces meas.

Sect. 6. Ex Cald. in Psal. 25.

Transgressores & vani.] *לריק* in Targ. *לריק*. *Semen ejus.*] Filii.

Sect. 7. Ex Masora in Psal. 25.

Davidis.] Duo sunt cum accentu Pazer, Psal. 28. 1. *Transgressionem faciunt, vel, Agunt perfidia.*] Sunt quinque plena in significatione, Isa. 24. 16. *Perfidè agunt.* Hab. 1. 13. *Respicias perfidos.* Prov. 2. 22. *Perfidi eradicabuntur.* Prov. 23. 28. *Transgressores multiplicat.* *Et doce me.*] Nempe statuta tua; duo sunt, Psal. 119. 135. *Doce me statuta tua.* *Habitabit in lætitia.*] Quatuor sunt lenia, Levit. 27. 10. *Non mutabit pro bono.* Eccles. 7. 14. *Esse letus.* Eccles. 2. 24. *Fructu bono.* (Per custodiam legis est omne bonum, ut Horat.)

Cælo supinas situleris manus, &c.

למנוחה] Non habet simile plenè, nec *למנוחה*. *Remitte, vel, attolle.*] Vel, sicut in 1 Joh. 6. *ἀλγεων* peccata mundi. Tria sunt, Deut. 3. 27. *Eleva oculos tuos.* Num. 3. 40. *Accipe nomina.* Cujus remissa sunt peccata, ipse elevat oculos ad cælum, quod noluit Publicanus.

Sect. 8. Ex Al. Auth. in Psal. 25.

Est Psalmus Abecedarius; hic cum similibus forsan erant pueris dati ad canendum, ut per istos discant prima linguæ Hebrææ Elementa. *Levo animam meam.*] Ad te orando, non ad idola, 1. caus. audit. *Inimici.*] Saul & ministri sui. *Sine causa.*] Quia David non nocebat illis, 2. Arg. *למנוחה*] Assuesce me in semitis tuis, ut sint faciles sicut habitus, sic, non assueti, in Hos. 10. *Ambulare in veritate tua.*] credendo tuo promisso de Regno meo, 3. Arg. *Peccata juventutis meæ.*] In qua ex infirmitate lapsus est David, ut quando scidit pallium Saulis, &c. 4. Caus. à divers. Græci usque ad tricesimum annum appellabant barbato juvenes, *νεῖς*, seu, *νεώτερος τεράκιοντα ἔταον*, Zenoph. lib. 1. *Ἀσπον.* (Quid Hebræi vid. in R. David.) & Zenoph. pædix Cyr. lib. 1. usque ad 17. annum ætatis sunt pueri, usque ad 25. sunt in puberum numero, cum excesserunt ex Ephæbis usque ad 50. annum, non sunt inter seniores. *In iudicio.*] Id est, ut sapienter segerant, sic David 1 Sam. 18. 14. *Sapienter se gessit, & timebat Saul,* 1 Sam. 23. 22. 5. Caus. *Remitte peccato, vel, leva tribulationem meam.*] Sic Lament. 4. 6. *Peccatum*, seu, pœna, & Gen. 4. 13. *Peccatum, vel, pœna mea.* Ab. Ezra. *Propter nomen tuum.*] 6. Caus. & in 12, 13. v. 7. Caus. *Secretum.*] Id est, arcanum Dei consilium apparet in Davidem exaltando. *Ex laqueo.*] Quem abscondit Saul, ut Psal. 18. 5. *Laquei mortis.* *Extraxit.*] In præterito

tes in te non confundentur.] Arab. *يُحْزِنُونِي* *بحزون* ideoque ut nec ego confundar precor. *Injusti in vanitate sua.*] Id est, qui in vanum iniusti sunt *חַנּוּם*, & sine causa, Arabic. *ببطلهم*. *Veritatem, vel, equitatem.*] Vera tua judicia, Ara. *عَدْلُكَ*. *Potens est.*] Arab. *عظيمة* *عظيمه* ut 5. Amos, *Potentia vestra peccata. Speravi in te omnibus diebus meis.*] Id est, usque ad mortem sperabo. *Laqueo.*

Ut in Psal. 91. *Laqueo aucupis*, id est, subito accidentium malorum. *Delectari faciet animam ejus in bonis.*] Arab. *يُنْعِمُ نَفْسَهُ فِي الْكَيْرَاتِ* *يُنْعِمُ* *نَفْسَهُ* *فِي* *الْكَيْرَاتِ*, habet in omnibus *وَنِعَمَ* *نَفْسِهِ* *فِي* *الْكَيْرَاتِ*, ut Jacob ait, Gen. 33. *Satis est mihi, & filii sui non indigebunt. Secretum, vel, fortitudo est colentium se.*] Arab. *Nomen Domini est illis turris fortis*, Arab. *يَوْمَ عِزِّكَ*. *Misertus est.*] Arabic. in 16.v.

I In finem, Psalmus David. XXV.

Heb. 26.

Judica me Domine, quoniam ego in innocentia mea ingressus sum: & in Domino sperans non infirmabor.

2 Proba me Domine, & tenta me: ure renes meos & cor meum.

3 Quoniam misericordia tua ante oculos meos est: & complacui in veritate tua.

4 Non sedi cum consilio vanitatis: & cum iniqua gerentibus non introibo.

5 Odi ecclesiam malignantium: & cum impiis non sedebo.

6 Lavabo inter innocentes manus meas: & circumdabo altare tuum Domine.

7 Ut audiam vocem laudis, & enarrem universa mirabilia tua.

8 Domine dilexi decorem domus tuae, & locum habitationis gloriae tuae.

9 Ne perdas cum impiis Deus animam meam, & cum viris sanguinum vitam meam.

10 In quorum manibus iniquitates sunt: dextera eorum repleta est muneribus.

11 Ego autem in innocentia mea ingressus sum: redime me, & miserere mei.

6 Pes meus stetit in directo: in ecclesiis benedicam te Domine.

Sect. 1. Ex R. David. in Psal. 26.

Judica me.] Secundum rectitudinem cordis mei, & quando dicit, *Ne intres in iudiciū mecum*, id est, secundum opera mea, quia opera mea non sunt semper recta, sed cor est perfectum. Vel, iudica inter me, & inimicos meos, non inter me & te. Vel, quando iudicas impios iudica me, sed non quando iudicas justos, *De rash.* Non est in Cod. Cremon. *Renes.*] Sunt consiliiarii, & cor est cogitationum scaturigo, & dicit, *Proba*, & invenies me sine scorio, sicut argentum purum. *Ambulabo in veritate tua.*] Sicut, *Noah ambulabat cum Deo*, Gen. 6. 9. *Cum vanis hominibus.*] Ad discenda opera, & verba eorum mala. *נְעִלְמִי* Qui clam agunt impiè non intrabo in secretum eorum, Chald. *Lavabo manus.*] Et sic offeram sacrificia, non sicut impii manibus sanguine plenis offerentes. *Circumdabo altare tuum.*] Dicit, *Circumdabo*, quia antequam ædificatum erat templum quilibet obtulit sacrificium suum, ut David, & Saul non peccabat offerendo, sed non præstolando tempus idoneum. Non est in Cod. Cremon. *Ad audire faciendum cum voce.*] Per sacrificium Eucharisticum tanquam sonora voce redemptio sua omnibus innotesceret. *Habitationem domus tuae.*] Ubi Arca erat. *Dilexi.*] Et odio habui societatem impiorum. *Ubi habitat honor tuus.*] Id est, Arca, vel, prophetæ super quos cecidit Spiritus sanctus, ut super Asaphum, & socios suos ante Arcam ministrantes. *Ne congreges animam meam.*] Ne moriar mortem peccantium, quoniam dilexi societatem justorum. Dicit, *Congrega*, quia anima est *Tanquam aqua in terram fusa*, 2 Sam. 14. 14. Quam Deus solus recolligit ad se-

ipsum. *וְיָמִי*] Id est, actiones pessimæ, ut homicidium & oppressio, vel lucrum turpe & rapina quorum dextera eorum est plena. Vel, in manibus, id est, potestate eorum, Gen. 39. 4. *Erat in manu sua. In integritate mea.*] Non in *וְיָמִי* facinore, ut impii. *Redime me.*] A tribulatione. *Miserere mei.*] Benedic mihi ut innotescat innocentia mea, tunc laudabo te dicendo, ut sequitur, *Pes meus stat in plano, & non titubat.*

Sect. 2. Ex Ab. Ezra in Psal. 26.

Judica me.] Pupias me, si non integer feci quæ feci. *Homini bus vanis.*] In verbo. *Cum dissimulantibus.*] In consilium eorum, *וְיָמִי*, meminit ambulandi, sedendi, & intrandi, quorum nec unum dabit impiis, ut in Psal. 1. 1. *Beatus vir*, &c. Vel, *וְיָמִי* *אֶלְלִי*, juvenis qui amat risum & delicias mundi. *Impiis.*] In opere, Ecce hæc tria, Verbum, Consilium, Opus. *Lavabo manus.*] Ut sint puræ ab operibus malis, contra præcepta negativa. *Circumdabo altare tuum.*] Sacrificiis in circuitu altaris colligatis, ut Psal. 118. *Ligate cum funibus usque ad altare, &c.* vid. ibi. *Ad audire faciendum.*] *לְשִׁמְעִי* *לְהַשְׁמִיעַ*, ut *לְשִׁמְעִי*, Isa. 23. *Habitationem domus tuae.*] Opposit. ad *Sedi cum impiis. Ne congreges animam meam.*] Ne suppedites mihi occasiones accedendi in societatem impiorum. Vel, post mortem. R. Moses. *Stat.*] Absque lapsu in peccatum. *בְּמִישִׁיר*] Inter rectos stabit pes mea in Ecclesia, scil. ad laudandum te.

Sect. 3. Ex Midrash Tillin in Psal. 26.

Judica me.] Quatuor castigantur, unus recalcitratur, ut Job; 2°. ridet, ut Abraham, Gen. 17. Cecidit & ridebat, 3°. Hezech. orabat, 2 Reg. 20. 4°.

David

David, qui dixit, *Percute me nunc, Judica me.* מרעיי] Id est, Corachi & sociorum, ut Num. 16. *Discedite à tentoriis horum impiorum. In innocentia.]* à rapina. *Circundabo.]* Una vice quotidie circundabant altare. חטאי] Hi sunt lapidati, & concremati. *Sanguinolentis.]* Hi sunt gladio occisi & suffocati: vel, sunt Ægyptii quibuscum Jacob non voluit sepeliri; similiter, 2 Reg. 13. *Et tetigit vir ossa Elisei, & revixit, & stetit super pedes;* sed non abiit ad domum suam, vixit ad horam, & deinde moritur, alióque loco sepultus est, sicut hic dicitur, *Ne congreges cum impiis animam meam,* vel, hic vir erat filius Sunamitidos, ut, 2 Reg. 6. *Et fuit dies, & exit ad patrem suum.*

Sect. 4. *Ex R. Obad. in Psal. 26.*

Excusat se ברח Bathsheba, &c. In perfectione mea.] Non ambulavi super lectum, ut viderem mulierem, 2 Sam. 11. 1, 2. *In veritate tua.]* Verà notitiā legis tuæ. *Cum hominibus mendacii.]* Ne traherent me ad istiusmodi peccata. נעלמי] Qui in abscondito perpetrant adulterium.

Sect. 5. *Ex R. Sol. in Psal. 26.*

In innocentia.] Liberā à rapina sunt oblationes meæ, לולב הגזר פסול, lulab raptus est rejectitius. *Omnia mirabilia tua.]* Præterita & futura de Gog. & Christo, & sæculo futuro. *Via plana.]* ישר, sine periculo scandalorum, id est, per hostes meos, ut orabat in Psal. 25.

Sect. 6. *Ex Cald. in Psal. 26.*

Diffimulantibus.] Qui secretè malè agunt. *In quorum manibus est consilium.]* Et propositum ad peccandum, ומר. *In congregationibus.]* Justorum.

Sect. 7. *Ex Masora in Psal. 26.*

Locus ubi habitat honor tuus.] Templum, vel, Synedrion Judicum. Tria sunt, Isa. 60. 13. *Locum pedum meorum;* Eccles. 16. 13. *Locum justitiæ. Pes meus stat.]* Ita ut non labatur, vagatur, vel festinet ad peccatum. Sex sunt, Psal. 38. 17. *Ne latentur hostes mei;* Psal. 94. 18. *Pes vacillabat;* Psal. 116. 8. *Pedem à lapsu;* Job 31. 3. *Si pes festinavit;* Job 23. 11. *Pes meus tenet gressus suos.* Duo sunt לרגלי Gen. 30. 30. *Ad pedem meum,* id est, ob vias meas rectas; Psal. 119. 105. *Ad pedem meum lucerna.* Propter conversationem justorum venit benedictio impiorum. רגלי] Sunt octo hujus significationis, & כל סניין רכיו, id est, quando numerus *Milium* jungitur cum *peditibus*, tunc רגלי est cum *Pachac* similiter.

Sect. 8. *Ex Al. Auth. in Psal. 26.*

In integritate mea.] Versus Saul, 1. Caus. mov. *Bonitas tua.]* Quā me ad regnum separasti, est ante oculos meos. Vel, *Misericordia tua.]* Lat. MS. semper est coram me, ut peccatum meum, Psal. 51. erat *Coram me semper. Ambulavi in veritate.]* Expectando promissi tui complementum, 2. Caus. *Cum dissimulantibus.]* Qui sub amicitia titulo, unctū Domini quærunt occidere. Vel, *Cum superbis non ingrediār.]* Lat. MS. qui ex secreta cordis superbia delinquant, à עלם. Vel, cum adulteris qui secretè peccant, & ab ipsis incunabulis incipiunt עלם.

Horat. Lib. 3. Od. 6.

Fœcunda culpa sæcula, nuptias (domos. *Primum inquinavere,* (Gen. 6.) & *genus,* & *Hoc fonte derivata clades,*

In patriam, populūque fluxit.

Motus doceri gaudet Ionicos

Matura virgo, & fingitur artibus

Jam nunc, & incestos amores

De tenero meditatur ungui.

Mox juniores quærit adulteros

Inter mariti vina

Damnosa quid non diminuit dies?

Ætas parentum peior avis, tulit

Nos nequiores, mox daturos

Progeniem vitiosorem.

Et Epod. 9.

Romanus, eheu posteri negabitis;

Emancipatus fœmina.

(Cleopatra Antonius, si Romanum multò magis Christianum puderet.)

Lavabo palmas.] Lat. MS. oppos. ad illud, *Repleta est muneribus,* & ad נעלמי, qui palmā manus clam munera accipiunt. *Circundabo altare tuum.]* Ramis, sicut mos erat in festis, ut Psal. 118. *Cum ramis densis usque ad cornua, &c.* Chrys. Est coeleste altare, nam multi hoc altare tangunt indigni, S. Aug. Abraham. edificabat altaria ante illum Noa, Gen. 8. hoc ab Adam didicit, Gen. 4. ab illis Ægyptii qui primò 12. deorum cognomina habebant, βώμους τε καὶ ἀγάλματα καὶ νῆες, diis statuisse, annum in 12. menses, mensem in 30. dies divisisse, Herod. Euterp.

Sect. 9. *Ex Ital. &c. in Psal. 26.*

Es la misma materia del Psal. 7. contra las calumnias de Semei, o de Saul, Hispan. Ital. Status Davidis post mortem Saulis quando accepit regnum, Ang. MS. *In innocentia.]* Quia non extendi manum meam in unctum Domini, nec dedi munera pro regno. *Dissimulatum.]* Haud regnum adeptus sum dissimulando, & mentiendo, sed odi cœtum dissimulatum, cujus verba mecum erant oleo molliora, cogitationes verò gladii acuti.

Sect. 10. *Ex Gr. & Vulg. in Psal. 26.*

Ingressus sum.] Vulg. id est, ad domum Dei. *Cum iniqua agentibus.]* Vulg. Gr. נעלמי, ut נעלמי, à למ, labor, & iniquitas, Job 5. sic נעם & נעם.

Sect. 11. *Ex Syr. in Psal. 26.*

Davidis, quando partiti sunt amici ejus, (ut Ahitophel, &c.) Paris. edit. *Misericordia tua est coram oculis meis.]* In misericordiam tuam oculos pono, ut errores meos remittas, *ambulavi enim in veritate coram te, &c.* uti dixit Hezechiah, *Cum dissimulatoribus.]* ut Ahitophel, &c. Vel, *Cum absconditis viris.]* Id est, stultis qui os in porta non aperiunt, Syr. *U lase jelo* Heb. נעלמי

Dilexi domum tuam.] Idcirco ne aggregates me cum improbis qui odio habent eam. *Lavabo manus meas.]* Ut Sacerdotes Dei, quando intrabant ad Altare, manus & pedes lavabant, & quandoque renovabant vestimenta, Exod. 19. Exod. 30. 19. similiter Herod. Euterp. Sacerdotes Ægyptii tertio quoque die corpus eradunt (ut Levitæ, Num. 8.) linea ferunt vestimenta, semper recens abluta, λινεὰ αἰεὶ νεόπλυτα, lavantur quotidie bis aqua frigida, & noctibus, è re domestica non impendunt, sed eorum singulis quotidie cibi sacri cocti prestò sunt σιτία ἱερά, carnis

carnis bubulæ, & anserinæ satis abundanter (ut Gen. 47. *Sacerdotes habebant portionem*, vivebant ex altari) pecude quæ ad aram ligata est, Pyram incendunt libato vino, & Deo invocato eam mactant, capita vero execrantur, *τοῖς κεφαλαίοις αὐτοῖς*, (ut Levit. 1.) *Ne me aggreges.*] Sepulchro, id est, ne perire me facias, Syr. MS. *חַיְיבִי לִי חַיִּים* Heb. *חַיִּים* sic in Zeph. 1. 2. *Consumam.* Stat in planicie.] Et non est mons ullus oppositionis contra me, velut in Zach. 4. *O mons, &c.* idcirco dominum laudabo, Syr. *בְּחַיִּי וְצִדְקָתִי*.

Sect. 12. Ex Arab. in Psal. 26. Heb. Arab. 25. Oratio, Arab. MS. *In integritate, vel, humilitate.*

te.] Arab. *بِالْوَحْدَانَةِ* ab *وَحْدَانَةٍ* in Amos 6. *Ambulare humiliter, &c.* coram Deo, & addit, in fidelitate coram hominibus, v. 3. *بِالْوَحْدَانَةِ*. Qui abscondunt sese ad nocendum, sicut Leo in latibulo, Psal. 10. Chald. Vel, *Patuis.*] Qui abscondunt se in porta, in sapientia os aperire nesciunt, ut in Pro. 24. & Job 29. *Abscondebant se,* Arab. *أَلْهَمَ لِي*. *Vidi altare tuum.*] Arabic. *وَحْدَانَةٍ*, ut Psal. 27. 6. à *وَحْدَانَةٍ* vigilare ad portas sapientie, in Prov. 8. *Neque perdas.*] Arab. 9. v. *وَحْدَانَةٍ* ab *وَحْدَانَةٍ* abit evanescit, Cant. 2.

Psalmus David priusquam liniretur.

XXVI. Heb. XXVII.

Dominus illuminatio mea, & salus mea, quem timebo?

Dominus protector vitæ meæ, à quo trepidabo?

2 *Dum appropiant super me nocentes, ut edant carnes meas:*

Qui tribulant me inimici mei, ipsi infirmati sunt & ceciderunt.

3 *Si consistant adversum me castra, non timebit cor meum.*

Si exurgat adversum me praelium, in hoc ego sperabo.

4 *Unam petii à Domino, hanc requiram, ut inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ:*

Ut videam voluptatem Domini, & visitem templum ejus.

5 *Quoniam abscondit me in tabernaculo suo: in die malorum protexit me in abscondito tabernaculi sui.*

6 *In petra exaltavit me: & nunc exaltavit caput meum super inimicos meos.*

Circumvi, & immolavi in tabernaculo ejus hostiam vociferationis: cantabo, & psalmum dicam Domino.

7 *Exaudi Domine vocem meam, qua clamavi ad te: miserere mei, & exaudi me.*

8 *Tibi dixit cor meum, exquisivit te facies mea: faciem tuam Domine requiram.*

9 *Ne avertas faciem tuam à me: ne declines in ira à servo tuo.*

Adjutor meus esto: ne derelinquas me, neque despicias me Deus salutaris meus.

10 *Quoniam pater meus, & mater mea, dereliquerunt me: Dominus autem assumpsit me.*

11 *Legem pone mihi Domine in via tua: & dirige me in semitam rectam propter inimicos meos.*

12 *Ne tradideris me in animas tribulantium me: quoniam insurrexerunt in me testes iniqui, & mentita est iniquitas sibi.*

13 *Credo videre bona Domini in terra viventium.*

14 *Exspecta Dominum, viriliter age: & confortetur cor tuum, & sustine Dominum.*

Sect. 1. Ex R. David. in Psal. 27.

Lux mea.] Afflictio est tanquam tenebræ, salus ut lux, quem ergo timebo? quoniam *לֵאמֹר* Deus est lux mea. *Robur vitæ.*] Quis potest me interimere? in propugnaculo timet homo ne diruto illo adversarii capiant eum, vel ne obsideant donec ipse fame pereat, sed ego sum *לֵאמֹר* *בְּיָדֵי יְהוָה*. *Quando pugnabant contra me.*] Sic Zach. 14. 3. *Die praelii, idem קרב.* *Ad comedendam carnem.*] Ad occidendum me, sic in Mic. 3. *Excarnificent, &c.* & Psal. 14. *Comedunt populum meum, &c.* *Exercitus.*] Magna turba contra me, & pauci mecum. *Cor meum non timebit.*] Id est pars intellectiva, quæ fiduciam in eum posuit. *In hoc.*] In hoc promisso prædicto *לֵאמֹר*, *Dominus est lux mea. Unum petii.*] Etiam si certò sciret se semper hostes suos conculcatum, tamen cum toto corde petit requiem in Do-

mino, *לֵאמֹר* ad inhabitandum in domo Domini, quia tempore belli negotiis corporis erat impeditus ut *פנאי*, ad res animæ non vacaret. *In domo Domini.*] Loco ubi erat Arca cum Prophetis, Sacerdotibus & Levitis, Alapho ejusque fratribus, cum quibus occupari petit David in serviendo Deo. *נַעֲמָה*] Cultum Dei ordinatum, & ad inquirendum de spiritibus separatis, Angelis cælorum, è quibus anima erat excisa, & ad eos redit. *In Templo suo.*] Cælo. *In tempore molestiæ.*] Nunc in tempore belli absconderet me ab inimicis meis, & post hæc dabit mihi unicum illud quod petii. *Super rupem.*] Ita ut manus inimici non pertingat ad me, ut noceat mihi. *Sacrificia gaudii, vel, clamoris.*] Propter liberationem meam. *Quando clamabo.*] Et peto prædictum illud unicum. *Cor meum dixit mihi de te querant facies meæ tuam faciem.*] Id est, semper mihi suggerit cor meum, quod mea

mea facies quæreretur faciem tuam, ut Psal. 16. 7. *Renes mei in nocte me instruunt*, Chald. *Faciem tuam queram.* Ut habitem in domo Domini, ut ante dixi. *Ne demitte servum tuum in iram.* Id est, occupari in rebus mundanis, quæ sunt ira, & dolor viri boni, ut Psal. 90. 10. *Robur eorum est labor, &c.* *Auxilium meum.* In necessariis corporis. *Ne derelinquas me.* In rebus animæ. *Salutis mea.* Sicut servasti me in corpore, sic animam cohibe meam à negotiis mundanis. *Pater & mater mea derelinquebant me.* Quando educassent me, מנורל, derelinquebant me, ut ex proprio victum compararem, & tu Deus victum meum mihi suppeditabas, &c. *In semita planâ.* Ut penitus sim cultui tuo devotus. *Propter eos qui observant me.* Oculo malo, ut Saul versus Davidem, 1 Sam. 18. 9. *In arbitrium inimicorum.* Quorum libitum est, ut semper sim occupatus in negotiis corporeis, & non in cultu tuo. *Testes falsi.* Ut Shimei, qui vocavit me, *Virum sanguinis*, 2 Sam. 16. dicuntque quod non est mihi pars in Domino, & cultu suo. *Perii nisi credidissem.* Me fructurum sæculo futuro, quod vocat. *Terram viventium.* Sicut iudicium impiorum vocatur *Gehenna*, quæ fuit vallis propè Jerus. ubi projiciebant omnem immundiciem, & cadavera, & ibi ignis urebat perpetuò, in ossa, &c. Sic merces justorum comparatur amœnissimo loco in *terra viventium*, & quando expulsus erat Adam. è Paradiso, dicitur mori; tamen revera anima non habet locum multò minus in terra, Codic. Cremon. לולי *Nisi.* Verbum hoc extraordinariè est punctatum, & dicunt quod David confessus est coram Domino æterno, & dixit, Credo quòd dabis mercedem justis in futurum, sed non novi utrum erit mihi portio inter illos, forsàn ratione peccati, Der. Rabboth. Non est in Codic. Cremon. *Ego bono animo.* In viis ejus, o anima mea, sis fortis, ut verba adversariorum ne labefactent vires tuas. *Expecta dico.* Repetit hoc, id est, de die in diem expecta.

Sect. 2. Ex Ab. Ezra in Psal. 27.

Lux mea. Nocte quando anima est timida. *Salus mea.* Die, vel lux in rebus animæ, בדררי הנשמה, & salus in rebus corporis. *Robur vite.* In unum colligando corpus & animam, quæ nemo sine Deo potest separare. קרב *Prælium*, ut Psal. 144. 1. *In hoc confidam.* In hac unica petitione sequente, vel in hoc quòd Deus est lux mea. *Pulchritudinem Domini.* Arcana creatoris opera quæ antè non vidit, סודות ממעשה הבורא, & ad inquirendum à Sacerdotibus. *In Tabernaculo.* In Jerus. ut Psal. 76. 2. *In Salem erat ejus Tabernaculum.* *Elevatum erit caput meum.* Deus exaltabit me, licet non iterum ad prælium exirem. *Sacrificia חרועה* Id est, cum sonitu tubarum, Num. 10. 10. *Clange- tis cum tubis super sacrificia vestra in die gaudii.* *Cor meum à te dicit.* Id est, per prophetiam à te verbum venit ad Israel, R. Moses Hacohen. *Dereliquerunt me.* Quando mortui erant, R. Sol. *Instrue me Domine—propter inimicos.* Dixit unus ex cordatis, qui prævalebit super inimicos addat, id est, serviat Deo amplius. *Nisi credidissem.* Junge finem duodecim. ad 13. versum, R. Sol. vel, ad priorem, nisi credidissem prævaluisse inimici mei. *Expecta, expecta.* Bis, id est, in principio, & fine.

ינאמ] Verbum ינאמ, id est, Deus confirmabit cor tuum.

Sect. 3. Ex Midrash Tillin in Psal. 27.

Lux mea. Lux Israel. sed non lux inimicorum, Israelit. habebant lucem in Goshen. sed non Aegyptii; Columna ignis illuminabat Israel. non Aegyptios, habuit nubes duo profopa, R. Hosaiah. & sic in sæculo futuro lux erit justorum, tenebræ impiorum. Vel lex est lucerna pedibus meis, sed impii cadunt in puteos adulterii, &c. Vel, dicit, *Lux mea*, per fulgura quando persequor Amalecitas, 1 Sam. 30. Vel, lux per Urim & Thummim in valle Rephaim. *Salus mea.* Apud mare rubrum. מרעי Aegyptii, Exo. 14. Vel, *Salus mea.* In die expiationum. *Inimici.* השטן, per Gematriam, id est, per literas numerales facit 364. secundum dies anni, in quibus licet Diabolus habet licentiam accusandi, tamen in die Haccippurim, vel principio anni est interdictus. *Unum.* Id est, Regnum, sed Solomo petit duo, Pro. 30. שתי. *Mali.* Cum Bathsheba. לולי. In omni loco est propter patres, R. Zabdi ben Levi. Vel, propter nomen Domini, ut Isa. 1. צבאות, לולי, R. Johan. Vel, propter legem, Psal. 119. *Nisi lex tua, &c.* R. Levi. Vel, propter fidem, ut in hoc loco. Dixit R. Aca septem transgressionem erant in re Gideon, ligna, lapides, bos, נעבר מוקצו, alienus, nox, excelsa, prohibita omnia, Judic. 6. in R. David, sic Samuel accepit agnum lactentem, 8. diebus carentem, obtulit cum pelle, & Samuel erat Levita, tria prohibita.

Sect. 4. Ex R. Obad. in Psal. 27.

Orat ne cadat in manus Saul, &c. *Lux mea.* Quando unxit me Samuel. *Salus mea.* à leone. *Abscondet me.* Quando venit Amalec, 1 Sam. 31. *Reliquerunt me.* Post pueritiam meam consummatam ab eorum cura discessi, אחר הנעוריי.

Sect. 5. Ex R. Sol. in Psal. 27.

In hoc confisus sum. In hoc quod dixi, *Dominus est robur vite mea*, MS. & Venet. לבקר, id est, manè, manè. *In Tabernaculo suo.* Sicut Joas erat absconditus sex annis in cubiculis sancti sanctorum, Sedar Olam. חרועה. Id est, sacrificia cum canticis. *Dixisti cordi meo, quærite faciem meam.* Dixisti mihi per Spiritum, ut quæreretur totus Israel. faciem tuam, quod ad me attinet, ego quæram faciem tuam. Vel, *Pro te.* In persona tua cor meum dixit, *Quærite faciem meam*, sic לאל in Job 33. *In persona Dei.* *Dereliquerunt me.* In tempore החדשמי, quærebant solam voluptatem, & Dominus formabat fortum, העובר, יפה, à פח, laqueus, לולי habet puncta, למטה למעלה, supra & infra, MS. Non in Venet.

Sect. 7. Ex Masora in Psal. 27.

בקרב] Duo sunt defectiva, & unum est, 2 Sam. 15. 5. *Quando homo appropinquabat.* *Vite mea.* Non amplius cum pathac & Athnach. *In Tabernaculo.* Samech parva, dicunt, quod tabernaculum exile, עו, est Asylum tutissimum. *Ne absconde.* Unus de quatuor vers. ubi sunt quatuor verba similia, primum, secundum, & tertium calva, קרחי [fine Vau] quartum habet Vau, Exod. 18. 21. *Principes, principes, principes, & principes.* Exod. 18. 25. *Duces, duces, duces, & duces.* Psal. 27. 9. *Non, non, non, & non.* Prov. 30. 19. *Viam, viam, viam, & viam.*

Ne inclina servum tuum.] Ne inducas me in tentationem. Duo sunt cum Pathac, Psal. 141. 4. *Ne inclina ad malum.* נִלְוֶה *Nisi credidissem.]* Est unum de 15. extraordinariè punctatis, per viros Synagogæ magnæ.

Sect. 8. *Ex Al. Auth. in Psal. 27.*

Psalmus Davidis antequam rex inunctus erat, Gr. Videtur quod congregabant multi, ut in Ecclesia ungerent eum, sic ungebatur Christus Rex & Sacerdos, S. Aug. *Robur vite mee.]* à Saule me custodiendo, & ex tua misericordia, non meis meritis victoriam tribuendo, 1. Caus.

— *Si quis*
Virósque insuperabiles
Ostendit stadio sapè superbiens
Ne plus quam satis est sibi
Attollat tumidum gloria verticem
Mortales reputet sibi
Artus impositus, &c.

Pindar. Nem. Od. 11.

Φύλαττα μὲν αἰδῶ περὶ ἐλάων μέλῃς
Discas humilitatem.

Lapsi sunt.] Amalecitarum qui Ziclaga spoliabant, 1 Reg. 30. 17. 2. Caus. *Unum petii.]* Otium nempe à bellis, & curis civilibus, quod nec divitiis, nec honoribus, peregrinationibus, aut vestitu, acquiri potest, sed cupidines coercendo.

Horat. Lib. 2. Od. 16.

Ocium bello furiosa Thrace
Non gemmis neque purpura ve-
— *Nale nec auro.*

(Prov. 3. *Divitia non sunt ei equiparanda.]*

Non enim gazæ neque consularis
Sommoveat lictor miseros tumultus
Mentis & curas laqueata circum
Tecta volantes.

(Job 34. *Si Deus perturbet virum, quis potest*
quietum eum reddere?]

Vivitur parvo bene cui paternum
Splendet in mensa tenui salinum.

(Prov. 30. וְחֵן בְּעֵינִי)

Nec leves somnos timor aut cupido
Sordidus aufert.

(Eccles. 5. *Abundantia divitis impedit eum*
dormire.]

— *Quid terras alio calentes*
Sole mutamus? Patria quis exul
Se quoque fugit?

(Ut Jonas c. 4.)

Cura —
Ocyor cervis, & agente nimbo
Ocyor Euro.

Latus in præsens animus quod ultra est
Oderit curare & amara lato.

Temperet — (Mat. 6. ult. ἀνθρώπων μὴ μεριμνᾶτε)
Nihil est ab omni
Parte beatum.

Te greges centum Siculaque circum
Mugiant voce —

— *te bis Afro*

Murice tincta.] (Purpurâ Tyria piscis Muricis, ut in Pro. 31. מְרִיָּא Bis tincti panni.)

Vestiunt lana, mihi parva rura &
Spiritus Graia tenuem Camœne
Parca non mendax dedit, & malignum
Spernere vulgus.
(Ut Saul, 1 Sam. 10. ult.)

Ut habitem in domo Domini.] In Tentorio, ubi David Arcam locavit, 3. Caus. finis. וְיָנִי] Arcam pulcherrimam inauratam. *Et attendam templum ejus.]* Lat. MS. à בְּקָרָה quolibet mane. *Elevabitur.]* Ad regnum. *In die pessima.]* Lat. MS. die omni malo repleta. *Sacrificia letitia.]* Coram Arca, 1 Paral. 16. 1, 2, 4. *Faciem tuam.]* Non idola, vel homines vanitatis, sic 1 Paral. 16. *Querite faciem ejus semper,* 4. Caus. *Cornu tibi dixit.]* Dicit, tibi, id est, in secreto, ubi tu solus audis, S. Aug. Vel, *Vultus meus quasi vult faciem tuam Domine, & requiram.]* Lat. MS. ideoque ne abscondas te ipsum à quærentibus, & dicit, *Vultus meus,* id est, ego ipse precibus quæsi te, sic Psal. 42. *Salutem faciei suæ,* id est, suam. *Dereliquerunt me.]* Erant à rege Moab. interfecti quando fugiebam à Saul, R. David. R. Isa. in 1 Sam. 22. 5. Caus. Vel, præ timore Saulis me dereliquerunt, licet non scriptum sit. Vel, Spiritu fidei & prophetiæ præcivi me moriturum, & in morte separantur pater & filii, & *Dominus collegit,* id est, pro certo recolliget animam meam ad patres meos post mortem, ut Abraham. Gen. 25. & Lazarus in sinum Abrahæ, Luc. 16. Et dicit, *Collegit* in præterito pro futuro, ut in Psal. 3. in R. David. *Testes falsi.]* Dicentes quod Saulem quævissem perdere. *Efflant violentiam.]* Ut Saul, Act. 9. 1. *Spirabat Saul internecionem,* 6. Caus. *Propter insidiatores meos.]* Lat. MS. eorum insidias non reformido, viâ recta incedens. *Efflant,* vel, *violencia eloquitur.]* Lat. MS. id est, mendacium eorum est apertum, à מִיָּדָי in Psal. 12. & Hab. 2. *Eloquetur, &c.* idem. *Bonitatem Domini.]* Providentiam ejus arcanam me ad regnum exaltando, 7. Caus.

Pindar. Olymp. Od. 11.

τῶν δὲ μελλόντων τετύφλωται φρόνις.
Venturi abdita temporis
Sors & conditio est.
τοῦ ζηνὸς ἐλδοθεῖς —
ἐν χερσὶν τε λαοὶ λαοὶ πόλεμοι, &c.
Altiprogenies Jovis (Providentia)
Terra bella geris —
Per te pax etiam viget,
Tu nunc spes alacres tollis ad aethera, &c.

Oratio pro redemptione à Saul.

Sect. 9. *Ex Ital. &c. in Psal. 27.*

Post mortem Saul, ante unctionem David. Ang. MS. Vulg. *Domanda di poter returnare nel tempio con gli alteri fedeli,* Ital. *Ad inquirendum.]* In dubiis regni, Hisp. *Buscar* (i.) *preguntar en mis dudas.]* *Dixit pro, vel, de te.]* 17, id est, in tuo loco me monet, Ital. Gall. Hisp. *Ha dicho de ti, vel, Pense nel cuore mio del quel che tu hai detto,* Ital. *Dereliquerunt.]* Non absolute, sed ma paragonando comparative ad Deum pater Davidi ad obtinendum regnum non erat in adiutorium. וְיָנִי] Id est, altæ voces in oratione & laudibus, 2. Ang. MS. *Si non.]* Hisp. *Si no creyesse, sc. perecoria.*

Sect.

Sect. 10. Ex Gr. & Vulg. in Psal. 27.

Immolavi in Tabernaculo ejus.] Vulg. Gr. antea immolavi, & adhuc immolabo, prateritum pro futuro, in Heb. Lat. MS. immolabo. *Hostiam vociferationis.*] Vulg. Gr. ἀλλολόγους, Aethiop. Arab. Lat. MS. Jubili, id est, clamavi cum voce mea, pro liberatione, & nunc liberatus cantabo, תרוועה est clamor, ut Isa. 15. 4. יריעו Exclamant, &c. *Tibi dixit cor meum.*] Vulg. Gr. Arab. Aethiop. Lat. MS. id est, conscientia mea testatur, quod cum toto corde *facies mea exquisivit te,* & adhuc requiram te. *Mentita est iniquitas.*] Vulg. Gr. id est, iniqui locuti sunt mendacia à פיה in Prov. sapius. *Dominus collegit me.*] Lat. MS. ad patres meos post mortem, quando derelinquent me parentes mei.

Sect. 11. Ex Syr. in Psal. 27.

Davidis in ægritudine sua, Par. Edit.

מִן מְחִילוֹתָיִי לִפְנֵי ה' *Lapsi*

sunt.] Multi à paucis victi, ut Aethiopes, &c. ab Asa, 2 Chron. 14. & Xerxes in Græcia, Herod. Polym. Quingentæ, & viginti octo myriades, & tria millia ducenti, & viginti viri erant quos Xerxes Darii filius duxit ad Thermopylas, quo minus minor proditum esse fluente quadam non suppeditavisse, etsi singuli singulas quotidie frumenti χολύκας accepissent absumpta fuissent quotidie, centum millia medimnorum (medimnus constat ex senis modis) haud annumerando mulieres. Incidit in navales copias ventus vehemens subolans, perieruntque hac clade non pauciores quadringentis navibus, cum immensis pecuniis, non enim Deus sed homo erat qui bellum Græcia inferbat, &c. Ideoque etiam navales copiae funditus perierunt Mardonio occiso, Herod. vel, periclitato, Cresias. *Nam unum petii.*] Ut Deum cognoscam, tunc enim si in bello, vel ægritudine vitam amiserò mihi erit fiducia in morte, Syr. דודר *Id ipsum quero.*] Syr. באני & adhuc illud peto. *Ad inquirendum, vel, ad visitandum templum ejus.*] Syr. ואפקוד *Id ipsum quero.*] Syr. באני & adhuc illud peto. *Ad inquirendum, vel, ad visitandum templum ejus.*] Syr. ואפקוד *Id ipsum quero.*] Syr. באני & adhuc illud peto. *Ad inquirendum, vel, ad visitandum templum ejus.*] Syr. ואפקוד

lut in בעצוי, in Joel 2. *Vociferationis, vel, laudis.*]Syr. דשוכחא *Id est, cum clangore tubarum.*] תרוועה, velut in

Num. 10. *Vel, Sonitus.*] Id est, cum Psalmis, & super instrumenta, sic in Psal. 89. 15. *Latum sonitum.* *Vel, In magno conventu.*] Et stridore multitudinis ad eorum imitationem. *Cor meum ad te loquitur, facies mea faciem tuam querit.*] Syr. MS.

פני *Id est, si pater meus dereliqueret — tamen non derelinquet me Dominus.*] Heb. כי Syriac.

ואני *Vel, in ægritudine mea dereliquebant me quasi mortuum, sed Dominus vivificabat me.* *Ne tradas me.*] Morti quanquam testes in me falsum testimonium perhibent. *Sed credidi quod viderem.*] Syr. MS. אנה דין

לולי *Id est, si pater meus dereliqueret — tamen non derelinquet me Dominus.*] Heb. כי Syriac.

ואני *Vel, in ægritudine mea dereliquebant me quasi mortuum, sed Dominus vivificabat me.* *Ne tradas me.*] Morti quanquam testes in me falsum testimonium perhibent. *Sed credidi quod viderem.*] Syr. MS. אנה דין

לולי *Id est, si pater meus dereliqueret — tamen non derelinquet me Dominus.*] Heb. כי Syriac.

ואני *Vel, in ægritudine mea dereliquebant me quasi mortuum, sed Dominus vivificabat me.* *Ne tradas me.*] Morti quanquam testes in me falsum testimonium perhibent. *Sed credidi quod viderem.*] Syr. MS. אנה דין

לולי *Id est, si pater meus dereliqueret — tamen non derelinquet me Dominus.*] Heb. כי Syriac.

Sect. 12. Ex Arab. in Psal. 27. Heb.

Arab. 26.

Gratiarum actio pro beneficiis, oratio pro augmento, & spes sine cessatione, Arab. MS. *Inimici & adversarii.*] Id est, amici mei contristabant me cum inimicis meis, Arab. مع اعداي *Hac est fiducia mea.*] Arabic. فها اذكي *Id est, speret, sensus est, ego spero quod postea habitabo in domo Dei, ut sequitur.*] תרוועה Id est, laudis, Arab. Gr. Nempe in praesentia multitudinis festum, facientes & canentes, ut in Psal. 42. *Vel, gloria, Arab. Rom. אלמור* id est, delicata & pingua sacrificia quae jubulare facient omnes comedentes.] לולי Non est in Arab. Neb. Rom. vel Gr. sed hoc modo Arab. Ego credens sum, מצדק מוצק] Id est, violentus homo mentiri seipsum fecit, Arab. אנדרב *Id est, fecit seipsum loqui [subaudi]* *Id est, mendacia, Heb. Corroborabit cor tuum, vel, meum.*] Arab. قلمي loquitur ad seipsum.

Psalmus ipsi David. XXVII.

Heb. XXVIII.

Ad te Domine clamabo, Deus meus ne sileas a me: ne quando taceas à me, & assimilar descendentes in lacum.

2 Exaudi Domine vocem deprecationis meae dum oro ad te: dum extollo manus meas ad templum sanctum tuum.

3 Ne simul trahas me cum peccatoribus: & cum operantibus iniquitatem ne perdas me.

Qui loquuntur pacem cum proximo suo, mala autem in cordibus eorum.

4 Da illis secundum opera eorum, & secundum nequitiam ad inventionem ipsorum.

Secundum opera manuum eorum tribue illis:

redde retributionum eorum ipsis.

5 Quoniam non intellexerunt opera Domini, & in opera manuum ejus, destrues illos, & non aedificabis eos.

6 Benedictus Dominus: quoniam exaudivit vocem deprecationis meae.

7 Dominus adjutor meus, & protector meus: in ipso speravit cor meum, & adjutus sum.

Et restituit caro meo: & ex voluntate mea confitebor ei.

8 Dominus fortitudo plebis suae: & protector salvationum Christi sui est.

9 Salvum fac populum tuum Domine, & benedic hereditati tuae: & rege eos, & extolle illos usque in aeternum.

Sect.

Sect. 1. Ex R. David. in Psal. 28.

Ad Dominum clamabo.] Ut det mihi petitionem in priori, Psal. 27. *Unum petii, &c.* Est ejusdem subjecti hic Psalmus cum priori. *Ne sis sicut surdus.*] כחורש, ut non exaudias me. *Sicut descendentes in puteum.*] Sicut impii qui descendunt in Gehennam. *Sanctum tuum Oraculum.*] Ubi erat Arca coram ea expandit manus, & orabat David, ut esset tanquam scala super quam ascenderet oratio sua ad cœlos: Vel, *Oraculum*, hoc est, cœlum, quod etiam vocatur Templum Dei. *Quando elevo manus meas.*] Secundum morem orantium, 1 Reg. 8. 22. *Cum manibus expansis versus cœlum.* *Ne trahes me cum impiis.*] Ad mortem impiorum, ut Job 21. 33. *Post eum trahit omnem hominem*, id est, ad mortem. *Loquuntur pacem.*] Quia plerumque impii odium eorum celant. *Secundum opera.*] Quia tu solus corda eorum investigasti. *Opus Dei.*] Cultum Dei non curant, sed sequuntur vanitates mundi. Vel, *Opus Dei.*] Id est, in cœlo & terra, quod Deus sit prima causa; consideratio hujus operis est pars cultus Dei. Vel, *Opus Dei.*] In mutationibus anni & stellarum, Rabboth. Non est in Cod. Crem. *Destrue eos.*] Vel, diruas eorum opera, quia non animadvertunt tua. *Quia audivit vocem.*] Per prophetiam prævidet hoc, quod in fine dierum ejus accidit, quando erat in periculo Ishbubenob. jurabant servi ejus, non exiturum in prælium amplius, tunc cultui Dei se devovit, & Deus audivit orationem suam, in Psal. 27. vide 2 Sam. 21. 17. *Jurabant servi Davidis, &c.* *Dominus est robur meum.*] Ab Ishbubenob. *Et ego sum servatus.*] Quia Abisai occidit Philisteum. *Cor meum latabitur.*] Quia erit liberum ad ora divina. *Dominus sit robur eorum.*] David sedens in pace domo sua, sic orat pro Israele præliante. *Benedic.*] Operi manuum eorum. *Elevo eos.*] Suprà Gentes. ער העול] Id est, usq; ad finem sæculi.

Sect. 2. Ex Ab. Ezra in Psal. 28.

Ne trahes me.] Ad mortem cum impiis, R. Moseh. Vel, ne suppedites occasiones allicientes ad peccatum cum impiis, id est, *Ne inducas me in tentationem.* *Secundum opus manuum eorum.*] Quia non observant opus manuum Dei, par pari. *Et non edificabit.*] Cadent, & non resurgent, est prophetia, vel oratio. *Cum cantico meo.*] Mem pro Beth, ut בבשר. Vel, *suprà canticum meum.*] Id est, cum aliis canticis præter hoc, R. Moseh. *Est robur eorum.*] Eorum brachium qui juvant me, 7. v. ut in Isa. 33. *Pasce eos, & eleva.*] Ut oves suprà montes ubi bestias non devorent eos. *Juva eos.*] Ut Ezra 1. 4. אֲנִי אֲדִינֶנּוּ Adjuvent illum, R. Moseh.

Sect. 3. Ex Mid. Tillin in Psal. 28.

Ad te clamabo.] Quia Dominus est portio populi sui, vel quia Domini alieni affligunt nos, R. Jehudah bar Simon, ut Neduchad. quia tres socii noluerunt Idolo suo servire. *Ad te.*] Cum humili spiritu. *Ne trahas me.*] Quia id quod est in corde, non est in ore, ut de Absalon. cum Amnon, 2 Sam. 13. *Operationes Domini.*] Circuitus anni, R. Hezechia, vel lectiones Scripturæ, de creatione, &c. *Opus manuum.*] Duo luminaria, Gen. 1. *Destruet eos.*] In hoc sæculo. *Et non edificabit.*] In futuro.

Sect. 4. Ex R. Obad. Gaon. in Psal. 28.

Humiliter orat, quia multi in Israel. contemnebant illum respectu Bathshebæ. *Cum descendantibus puteum.*] Sicut unus ex impiis terræ. *Non intelligunt operationes Domini.*] In creatione ejus, & providentia, confundunt enim civitates qui contemnunt reges.

Sect. 5. Ex R. Sol. in Psal. 28.

Davidis.] Omnis Psalmus in quo dicitur in titulo *Davidis*, ostendit quod Spiritus venit subito super Davidem sine mediis usitatis, quando dicitur, *Psalmus Davidis*, tunc utebatur mediis per Psalmum, &c. ad trahendum super eum Spiritum, ut Elisha dixit, *Adducite cantorem, &c.* 4 Reg. 3. 15. ר' דוד, R. David. in præf. Psal. *Ne trahes me.*] In extran. linguam מיו אשר יודש, Non est in MS. vel, ne affuesce me, ut societas eorum sit mecum pretiosa, & frequens à משך semen pretiosum, in Psal. 126. 6. *In cantico meo.*] In proximo versu sunt verba cantici.

Sect. 6. Ex Cald. in Psal. 28.

Opera Domini.] Legem scriptam Dei manu.

Sect. 7. Ex Masora in Psal. 28.

Facinus impium est in eorum cordibus.] Quod intendunt aliis, & tamen sæpè cadit in seipsum, ער, sex sunt mala, & tria bona, id est, in bonam partem, Deut. 15. 9. *Oculus tuus sit malus*, 2 Sam. 19. 8. *Malum majus*, 1 Sam. 25. 28. *Malum in te non est inventum*, id est, facinus, Et, *lati erimus, &c.* Et Eccl. 2. 21. *Malum grave.* Tria sunt bona, Micah. 5. 4. *Pascet in robore Domini, & pascabat eos*, servos Davidis, & Jer. 50. 19. *Pascet in Carmel.* [ר] Non amplius cum Segol. *Benedic.*] Cum fructu terræ, & principe pacis. Tria sunt, Deut. 26. 25. *Benedic populo tuo.* 2 Sam. 7. 29. אֲנִי, id est, in lege, in prophetis, & in Cethubim.

Sect. 8. Ex Ale. Auth. in Psal. 28.

Cum levavero manus meas.] In prece, voto, sen juramento, ut Dan. 12. *Levabat manus suas, & jurabat, &c.* hæc duo, preces & vota erant conjuncta, ut in Hanna, 1 Sam. 1. *Oraculum tuum.*] Hinc Ethnici habebant etiam sua oracula, Apollo prædixit Cræsum magnum Imperium eversum, ambiguit tamen, utrum sui an Cyri non explicans, etiam quæ de Mulo, dixit de Cyro ex Meda matre, & Persa patre oriundo, hoc oraculo confisus Cræsus, ut regnum; sic vitam amisisset nisi vel mutus filius ejus dixisset, homo ne perimas Cræsum, vel Cyrus erga illum misericordiam non habuisset, Herod. Clio. Ecce quam futilia sunt Ethnicorum oracula, sed, *Robur Israelis non mentitur*, 1 Sam. 15. *Loquuntur pacem.*] Adulatores Saulis, sed habent in corde prælium, 1, 2, Caul.

Sic Pindar. Olymp. Od. 1.

Σαυινὰ κακὴν ὄρεσ.

— Linguas

Pœna gravis ferit insolentes.

Operationem manuum tuarum.] In affligendo Davide, 3. Caul. sic Amos 6. *Non animadvertunt Josephi afflictiones.* *Hæreditati tua.*] De Levitis, vel, est *Clerus Domini*, 1 Pet. 5. 4. Caul.

Sect. 9. Ex Ital. &c. in Psal. 28.

Quando fugiebat de facie Absalom. ut in Psal. 3.

Ang.

Ang. MS. *Loquuntur pacem.*] Ut Ahitophel, & seniores Israelis, nunc conspiratores. *Ne trabas.*] *No me tires*, Hisp. ut in R. Sol. ex Ling. extran.

Sect. 10. Ex Vulg. & Gr. in Psal. 28.

Si fileas.] In Vulg. Gr. Arab. Aethiop. bis reperitur. *Ne perdas me.*] Vulg. Non est in Heb. est illustratio prioris, ut in Psal. 1. in Vulg. *Non sic, non sic.* Gr. σωελκυσς, Gr. Arab. Aethiop.

Sect. 11. Ex Syr. in Psal. 28.

Ne similis fiam, vel, ne traditus sim cum descendentibus.] Syr. *ܠܐ ܬܝܬܝܢ ܥܝܬܝܢ*

Heb. *לֹא תִשָּׁמַךְ* per transpositionem. *Ne trabas, vel, numeres me cum improbis.*] Velut unum ex illis, Syr. *ܠܐ ܬܝܬܝܢ ܥܝܬܝܢ*

Heb. *מִשָּׁךְ*, sicut in Exod. 12. 4. *Numerate, vel sicut summa.* *Diruit illa.*] Id est, unusquisque improborum querit, ut destruat, non ut ædificet opera Dei, sic 1 Cor. 3. *Qui destruit templum Dei, &c.* sic Psal. 74. *Dirunt malleis, &c.* Syr. *ܕܡܪܝܬܐ ܕܡܠܟܐ*

ܕܡܪܝܬܐ ܕܡܠܟܐ

Audivit vocem.] Id est, clamorem, intentionem vocis, vel, dicit, *vocem*, quia erat in cætu, Syr. *ܕܡܪܝܬܐ ܕܡܠܟܐ*

ܕܡܪܝܬܐ ܕܡܠܟܐ. *Extolle eos, vel, gesta eos.*] Syr. *ܕܡܪܝܬܐ ܕܡܠܟܐ*, velut in Isa. 46. 4. *Gestamini à me.* Vel, *Remitte eis.*] Velut in Exod. 34. *Remittens iniquitatem.* Heb. *ܕܡܪܝܬܐ ܕܡܠܟܐ*. Vel, *Gesta eos.*] Velut pastor agnos suos, in Isa. 40. *In saculurn.*] Futurum, Syr. *ܕܡܪܝܬܐ ܕܡܠܟܐ*

Sect. 12. Ex Arab. in Psal. 28.

Heb. Arab. 27.

Oratio & prophetia, Arab. MS. *Ne rapias me cum peccatoribus.*] Arab. *ܕܡܪܝܬܐ ܕܡܠܟܐ* inde Hateph. Heb. sensus est, ut in Psal. 50. *Ne rapiam vos, &c.* *Eleva eos, vel, peccata eorum.*] à *ܕܡܪܝܬܐ ܕܡܠܟܐ*, Exod. 34. *Remittens iniquitatem, &c.* Arab. *ܕܡܪܝܬܐ ܕܡܠܟܐ*. *Cor meum latatur valde, vel, fecit crescere carnem meam.*] Arab. *ܕܡܪܝܬܐ ܕܡܠܟܐ* quia cor latum est sicut medicina carni, in Prov.

Psalmus David.

I In consummatione tabernaculi.

XXVIII. Heb. XXIIX.

Afferte Domino filii Dei: afferte Domino filios arietum.

2 Afferte Domino gloriam & honorem, afferte Domino gloriam nomini ejus: adorate Dominum in atrio sancto ejus.

3 Vox Domini super aquas, Deus majestatis intonuit: Dominus super aquas multas.

4 Vox Domini in virtute: vox Domini in magnificentia.

5 Vox Domini confringentis cedros: &

confringet Dominus cedros Libani:

6 Et comminuet eas tanquam vitulum Libani: & dilectus quemadmodum filius unicornium.

7 Vox Domini intercidentis flammam ignis:

8 Vox Domini concutientis desertum: & commovebit Dominus desertum Cades.

9 Vox Domini praparentis cervos, & revelabit condensa: & in templo ejus omnes dicent gloriam.

10 Dominus diluvium inhabitare facit: & sedebit Dominus rex in aeternum.

11 Dominus virtutem populo suo dabit: Dominus benedicet populo suo in pace.

Sect. 1. Ex R. David in Psal. 29.

Date Domino.] Verbo & confessione. *Super aquas multas.*] Aquas maris rubri. *Plena majestatis.*] Exsiccat aquas, Israel in principio hanc vocem imbibit, tandem vero dixit, *Ne loquatur Deus amplius*, Exod. 20. 18, 19. *Flammam ignis.*] Ut Exod. 20. 18. *Populus videbat fulgura.* *Concutit desertum.*] Per vocem istam cedri erant fracti, & cervæ præ timore parturiunt. *In templo suo.*] Sinai monte, ut Psal. 68. *Ut in Sinai sancto.* *Sedet super flumen.*] Hoc dicit, quia Gentes putabant quod Deus tempore diluvii mundum obrueret, Derash Rabbith. Non est in Cod. Cremon. Expositores dant alium sensum de mirabilibus creatoris in terra. *Filii potentum.*] Stellæ, quia Angeli sunt parentes, & stellæ sicut filii eorum. *Super aquas multas.*] Aquæ pluviales sunt inter Dei mirabilia, Job 5. 9, 10. *Qui facit magna, &c.* & addit, *Qui dat pluviam, &c.* & cum tonitru volitant fulgura terræ motus, & lapides, qui frangunt cedros, & saltare faciunt sicut vitulos. *Cervæ parturire.*] Nominat cervas, quia

difficiliter parturiunt, uterum habent arctum, qui aperitur præ timore tonitru, & meminit Cades; quia est eremus grandis, & terribilis, ut in Deut. 32. & Deut. 1. 46. *Mansistis in Cades, dies multos.* *In templo suo.*] In cælo. *Unaqueque loquitur de honore suo.*] Omnis stella enarrat Dei honorem, ut in 1. v. *Sedet super diluvium.*] Quo mundum obruisset. *Sedet Rex.*] Quoniam Noah erat superstes, illi qui postea vixerunt, nōrunt Deum fuisse Regem qui vivificat, & occidit pro libito suo. *Robur populo suo.*] Eum à tonitru regendo, à terræ motu, &c. Hactenus Expositores. Non est in Codic. Cremon. Sed in mea opinione Psalmus est de diebus Messiae, *ܕܡܪܝܬܐ ܕܡܠܟܐ*. *Filii potentum.*] Abraham. Isaac, &c. & assimilat Reges mundi cedris, ut in Eze. 31. 1. *Assure est cedrus in Lebanon.* & aquis, quia sunt pleni prosperitate, sicut aquæ mare tegunt. *Vox Domini est super aquas.*] Ad exsiccandam prosperitatem Regum terræ. *Deus gloria.*] Qui reliqui sunt confitebuntur gloriam Dei. *Tonat.*] Ut in 1 Sam. 2. *Deus è cælo tonat in eos.* *Vox.*] Assimilat destructionem

etionem eorum voci quam non videt homo, nec sentit, sic nec gladio, nec Arcu destruuntur in futuro, Dominus pugnabit, ut in Zach. 14. Vel exponi potest secundum sensum literę, quia in pręlio Gogi scribitur, *Ego contendam cum illo per pestem, sanguinem, & pluviam*, Ezech. 38. 22. *Est cum gloria.* Ad Israel. quibus non omnino nocet. *Cedros Libani.* Libanus erat saltus in terra Canaan, in quo erant Cedri grandes, & prophetę utuntur similitudine nota. *Saltare faciet.* Fugere faciet magnates a locis suis, ושללם ממקומם. *Sicut vitulus.* Qui currit citro pede quando est parvulus. *Flammas ignis.* Ira Dei urit illos sicut fulgura. *Desertum.* Assimilat terras Gentium deserto, quia non sunt ibi incolę, & in latum ulterius potest conspici. Vel, quia ante assimilasset Reges arboribus, nunc assimilat eorum terras deserto. *Cervas.* Sunt veloces pedibus, hisce assimilat equitantes super equos, qui non liberabunt animas suas fugiendo, Amos 2. 15. *Discopernit saltus.* Quando cadunt arbores denudantur saltus, וישלל, Segol pro Pathac. *Intemplo suo.* Quod est in Jerusal. *Loquitur de honore ejus.* Quia subjugavit hostes suos. *Sedet supra diluvium.* Dies Messie sunt sicut dies diluvii, homines diluvii Deū ignorabant donec diluviū obruebat eos, sic Gentes oppressores Israel. ignorant Deum Creatorem mundi donec diluvium ignis surripit eos, tunc confitebuntur Dominum Regem esse totius terrę, ut in Zach. 14. 9. *Dominus unus, & ejus nomen unum.* Robur populo suo. Et subjugabit Gentes sub Israel. *Cum pace.* Quia abhinc non discent amplius pręlia. Hactenus sensus propheticus in Cod. Cremon.

Sect. 2. Ex Ab. Ezra. in Psal. 29.

Filii Dei. Stellę, ut Job 38. 7. בני אלהים. *Colite Dominum.* Vos stellę pugnando contra hostes Dei, & monstrando vosmet in moribus vestris [quos mutare non potestis] ut servi Domini hujus, sic Judic. 5. *Stella contra Sisera.* In decore sanctitatis sue. In cęlo, quia secundum ordinem stellarum descendunt pluvie. *Vox.* Tonitru, רעם, & dicit, *Vox Domini*, quia potentia Dei videtur in tonitru, & descensu pluvie. *Vox Domini est super potentiam.* Id est, super corpora potentia, ut montes, והרים, & sic בנהר, ut והרד, Isa. 45. 2. *Curva in reetitudinem.* Vel, *Cum potentia.* Naturali, quam posuit Deus in creatura. *Cedros.* Meminit horum, quia fortes sunt precipue cedri in Libano. *Saltare faciet.* Bene notum est hoc effectum tonitru. *Flammas ignis.* Lapidēs igneos, sicut ferrum ignitum, R. Moseh. Vel, ut lapides ex rupe excisi, רמז לאבן, fulminarem lapidem insinuat. Vel, indicat fulgura, ut Psal. 18. 13. והברק, *Sagittas emisit*, & postea addit, *fulgura.* *Desertum dolore afficit.* Est similitudo, quasi tremebat desertum, sic 2 Reg. 3. *Dolore lapides afficit.* Vel, intendit bestias deserti, חיות, quę in tonitru sunt quasi mulier parturiens, ודור. *Cervas parturire.* Pre magno timore subito parturiunt, vid. Job 39. 1. *Num potes tu cervas parturientes facere?* In Templo suo. Levitę laudant Deum, quos servat Deus ne noceat illis tonitru, R. Moseh. *Sedet super diluvium.* Ad cohibendum illud ne veniat amplius super terram. Vel, *Sedebat Dominus super diluvium.* Et misit illud in diebus Noachi, & similiter per aquas

impios, prout sibi placuerit, obruit, ideo sequitur, *Dominus sedet Rex in æternum*, quia post diluvium apparuit regnum Dei, & homines timebant eum. Vel, *Sedet super diluvium.* Et juravit, quod aquę non denud obruerent regnum Dei, id est, viventes, quorum Deus est rex, ideoque sequitur, *Benedicet populo suo.* In tempore tonitru; Est prophetia vel oratio.

Sect. 3. Ex Midrash Tillin in Psal. 29.

בני אלהים. Id est, אלהים, Muti qui possunt & nolunt calumniari respondere, ut ait Isa. *Quis cæcus sicut servus meus, &c.* Vel, filii eorum qui mactati sunt, sicut arietes, & Isaac ipse erat super Altare. *Gloriam nomini*, כבוד שמו, id est, date ei honorem quando nominis sui mentionem facio 18. vicibus in hoc Psalmo.

Sect. 4. Ex R. Obad. Gaon. in Psal. 29.

Pręcipit Israeli, ut laudent Dominum ob opera sex dierum, in Aegypto, in mari, & in Horeb, &c. *Super aquas.* Maris rubri, quando per tonitru turbavit Aegyptios, Exod. 14. *In potentia.* Quando dedit legem, Exod. 19. *Vox tubę potentis sonabat, &c.* In gloria. Ex medio ignis, Exod. 20. *Cedros.* Reges Canaan, Exod. 15. *Tremebant, &c.* *Flammas ignis.* In Tabera, & in die octavo consecrationum, Levit. 9. *Faciet parturire cervas.* Id est, Israelitas, qui non sunt dispositi, sicut in Isa. 66. *Parturire potest terra in uno die?* *Saltus.* Excindet reges terrarum.

Sect. 5. Ex R. Sol. in Psal. 29.

Vox Domini. Quando lex erat data, בשעת מתן תורה, Moses loquebatur & Deus respondebat per vocem, id est, voce Moysi cum tonitru & fulgure, ita ut tremebat mons Sinai, Exod. 19. 19. *Cum potentia.* Vocem contraxit secundum receptivitatem quę erat in Israele, צמצם קולו. *Super aquas multas.* In divisione maris rubri. *Desertum Cades.* Id est, Sinai, habuit 5. nomina, Sinai, Paran, Tfin, Cedemuth, Cades, ר' ל' בשבט. *Cervas.* Gentes terrę veloces sicut cervę. *Perterrefacit eas.* אחר. *Dividit flammās.* Lex exibat cum flammis ex ore Dei. *Cerva.* Id est, fœminę, quarum pedes firmiores sunt maribus, R. Phinehaz, ואלות, in fœminin. non אילים. *Saltus.* Id est, spoliat fortissimos hostes, quorum proceritas est sicut cedri saltus, Amos 2. *Intemplo suo.* Aedificando. ויחלל. Creavit à חוללת, Prov. 8. קריאור Ling. extran.

Sect. 6. Ex Cald. in Psal. 29.

Filii potentum. Angeli, אלהים, ut in Dan. 4. *Forma quarti est sicut filius Dei*, id est, Angelus, ut in Job 37. *Desertum.* חיות, feras. *Intemplo suo.* In cęlo supremo ministrantes Angeli laudes suas enarrant. *Sedet rex.* In throno misericordię sedebat & servabat Noachum, & regnat super filios Noę in æternum. *Dat robur.* Legem populo suo. Vel, Arcam fœderis, in Psal. 78. *Robur suum.*

Sect. 7. Ex Masora in Psal. 29.

O Potentes. Cedri & arbores alię, ut in Psal. 148. Vel, Angeli, vel idola, quę sic estimantur, vel creaturę magnę, ut Leviathan: Sex sunt sic scripta in prophetis, & Cethubim, Isa. 55. 5. *Cam idolis*, vel, *sub arboribus*, Ps. 89. 6. *Inter filios potentū*, Angelos, Job 41. 25. *Potentes tremunt*, Dan. 11. 36. *Deum deorum*, & in Paral. *Sacrificia arietum.* Unus est אלהים, 2 Paral.

2 Paral. 29. 22. *Arietes mactabant. Est cum potentia.*] Dei dicere est facere, quatuor sunt cum Dages, ad corroborandum, Exod. 15. 6. *Gloriosus in potentia*, Isa. 40. 9. *Vocem tuam cum potentia*, 1. Paral. 26. 8. *Vir roboris, &c. Sedet super fluvium.*] Vel, revertere facit, vel, habitat in nube, quæ est ut fluvius. ויש. 5. sunt cum Cametz, 2 Sam. 19. 37. *Revertetur servus tuus*, Jer. 49. 1. *Quare habitat, &c.* Psal. 1. 1. *Non sedet, & Domine in omni tua justitia. Cum pace.*] Duo sunt cum Dages in Scriptura, Job 15. 21. *In pace veniet destructor.*

Sect. 8. *Ex Al. Anth. in Psal. 29.*

De removendo Tabernaculo, Gr. Vel, de exitu hujus sensibilis corporis, תיך אֲדִיחִיךָ, Greg. Nyss. Vel, *Consummationis Tabernaculi.*] Ecclesiæ adversus Diabolum, S. Ang. *Vos o filii Dei.*] Sic Dan. 4. *Figura quarti, &c. Vox Domini.*] Providentia, vel, vox Christi, S. Ang. *Cedros.*] Magnates (1. 2. eff.) ut Isa. 2. *Super omnes Cedros Libani.*

Sic Horat. Od. 10.

*Sapius ventis agitatur ingens
Pinus, & celsæ graviore casu
Decidunt turres, feriuntque summos
Fulmina montes.*

Entrop. lib. 5. Multa de casu cedrorum habet exempla; C. Marius contra Cimbros cum Q. Catulo mandatus, victoriam reportabat illustrem: septies erat Consul, postea à Sylla victus, in una palude se abscondit, & morte voluntaria moriebatur. Cicero pater patriæ, & flumen eloquentiæ, miserrimè ab Antonio est decapitatus. Scipio Africanus Carthaginem cepit, Pœnos & Afros fugabat, Provinciâque Romano Imperio stipendiariam reddidit, inter omnes Romanos primus ad Gados se extendit, vicique Asdrubalem Annibalis fratrem.

Horat. Lib. 4. Od. 8.

*Incisa notis marmora publicis,
Rejunctaque retrorsum Hannibalis mina,
Incendia Carthaginiis impia,
Ejus qui domita nomen ab Africa
Lucratus rediit*

Tandem vero patriæ exul, locum invidiæ dedit, Entrop. lib. 3. Pœnus Annibal Saguntum cepit, Alpes prætervolat, Sempronium & Flaminium superat.

Horat. Lib. 4. Od. 4.

*Dirus per urbes Afer ut Italas,
Seu flamma per tadas, vel Euris
Per Siculas equitavit undas.
Dixitque tandem perfidus Annibal,
Cervi luporum praeda rapacium,
Sectamur ultro, quos opinus,
Fallere, & effugere est triumphus.*

Tandem vero hic Hannibal, apud flumen Metaurum, (in Umbria à nobis visum) Asdrubale interempto, Claudique Neronis opera cæso, intra se dixit Annibal apud Horat. Od. 4.

*Carthagini jam non ego nuntios
Mittam superbos, occidit, occidit
Spes omnis, & fortuna nostri
Nominis, Asdrubale interempto.*

Et ipse Annibal à Marcello & Scipione victus, fugit; & haustu veneni moritur, Plutar. in Annibal. Entrop. lib. 3. *Sirion sicut Monoceros.*] Lat. MS. 3. eff. Vel, *Et dilectus sicut.*] Ipse filius unicus patri, S. Ang. *Dividit flammam.*] Mittit fulgura pro libito suo, sic in Job 38. *Dicunt, Ecce nos,* 4. eff. poten. *Parturire facit eremum.*] Lat. MS. dedit Man. populo Israel. in eremo, 5. eff. & cervæ parturiunt speciali Dei providentia, Job 39. 1, 2. 6. eff. *Obstetricans cervis.*] Lat. MS. Vel, *Perficit cervas.*] Venenum non nocet illis sed purgat. S. Basil. *Denudat saltum.*] 7. eff. *Sedet super diluvium.*] Sedet ut rex super Cerubim in Tabernaculo, & fortis est populi sui propugnator. 8. eff.

Sect. 9. *Ex Ital. &c. in Psal. 29.*

Quando Tabernaculum pro Arca erat finitum, Ang. MS. Jerom. in Prol. Psalter. Vulg. Gall. *Filios Arietum.*] 2. Ang. MS. Vulg. Gall. *Filz de muttons*, vel, *o hijos de fuertes*, Hisp. Ital. *Vox Domini.*] De Arca, seu tempestates, Ital. *Desertum.*] Id est, bestiarum deserti: inter quas transivit Israel. Ital.

Sect. 10. *Ex Vulg. & Gr. in Psal. 29.*

Filii Dei.] Vulg. Gr. filii Israel, ut Deut. 1. 1. *Vos estis filii Domini*, vel, filios arietum, Lat. MS. *In decore sanctitatis.*] Atrio sancto, Vulg. Gr. הדרה, à דר, habitare in Ling. Aram. ut Psal. 84. *Quam habitare, &c. idem.* *Sirion*, vel, *ut dilectus filius unicornium.*] Vulg. Gr. id est, verus filius à ישר, ut Jesusum. est per transpositionem, ut in Job 38. *Novisti, quia tunc natus fueras? &c.* in Ab. Ezra, vel, R. Dav. in Amos 5. Lat. MS. Rhinocerotum. *Diluvium inhabitare faciet.*] Vulg. Gr. id est, manere intra cavernas terræ, ut non exeat amplius, ויש verbum stans sicut וישע.

Sect. 11. *Ex Syr. in Psal. 29.*

De oblatione, Par. Edit. *Fortium*, vel, *afferte teneros arietes*, Syr. וְכִרְיָהּ וְכִרְיָהּ

Heb. וְכִרְיָהּ. *In decore*, vel, *atrio sanctitatis sue.*] Syr. וְכִרְיָהּ, Heb. וְכִרְיָהּ per transpositionem.

Dominus est supra multas aquas.] Supra nubes (in quibus tonat) equitat, quæ plenæ sunt aquarum, Syr. וְכִרְיָהּ וְכִרְיָהּ

Sirion, vel, *Shenir*, Syr. Par. Edit. וְכִרְיָהּ וְכִרְיָהּ. *Sicut vitulus Libani.*] וְכִרְיָהּ וְכִרְיָהּ

ita illas facit, ut exsiliant, & dicit, *Libani*, id est, Alpium, ut aiunt aliqui, sic dictæ ab albedine nivium, in eas hyeme, & æstate. à לָבַן de quibus vide, Ps. 36. in Al. A. & Psal. 136. (sed Alpes carent vitulis.) *Scindit flammam ignis.*] Gr. tonitru fulgorem dissipat qui in nube inclusus est, priusquam tonitru nubem disrumpat. *Pariant cervæ*, vel, *commovet cervas.*] Syr. וְכִרְיָהּ וְכִרְיָהּ. *Denudat*, vel, *eradicat sylvas.*] וְכִרְיָהּ, Heb. id est, eradicat arbores, Syr. וְכִרְיָהּ וְכִרְיָהּ

In templo suo.] Dum tonitru in nube fit (quæ tabernaculum ejus est, ut in Psal. 18.) admirantur omnes, imo atheus Caligula perterrefactus est, Syr. וְכִרְיָהּ וְכִרְיָהּ

Sedet in diluvium.] Id est, supra aquas in nube, ut ante. Vel, Vertit

Vertit diluvium.] Syr. *ܠܐܝܠܐ ܕܡܝܐ*. Error. in Par. Edit. Heb. *יָשַׁב*, id est, *Convertit super improbos.*

Sect. 12. *Ex Arab. in Psal. 29. Heb. Arab. 28.*

De incarnatione, de Arca & tentorio, Arab. MS. *Filios Dei.*] Arab. Rom. *ابناء الرب* id est, offerre primogenitos Domino, ut Exod. 13. 1, &c. Vel, *ô filii Dei offerte Domino, &c.* *Arietes.*] Arab. Gr. *Sirion.*] Montem producentem fructus excellentes, Targum. Vel, *Qui est dilectus, est sicut*

Monoceros.] Christus Dei Filius in robore, Arab. Neb. Rom. *ألمحورب*, Gr. Vulg. *יָשַׁב*, sicut *יָשַׁב*, perfectus est *justus*, in Deut. 32. Græce Rhinoceros, gestat duo cornua, in uari unum, aliud minus in facie sed fortius, vidimus picturam unius ex India eductam ad regem Lusitaniæ, Nebiensis. *Vox Domini fortificat cervos.*] *يَتَبَت* Arab. in parturiendo juvat cervos. *Dominus sedet, vel, cohibet diluvium.*] Ut Rex in folio sedens, Arab. *يَسْكُنُ*.

Psalmus cantici.

1 *In dedicatione domus David.*

XXIX. Heb. XXX.

2 **E**xaltabo te Domine quoniam suscepisti me : nec delectasti inimicos meos super me.

3 Domine Deus meus clamavi ad te, & sanasti me.

4 Domine eduxisti ab inferno animam meam : salvasti me à descendantibus in lacum.

5 Psallite Domino sancti ejus : & confitemini memoria sanctitatis ejus.

6 Quoniam ira in indignatione ejus : & vita in voluntate ejus.

Ad vesperum demorabitur fletus : & ad matutinum letitia.

7 Ego autem dixi in abundantia mea : Non movebor in aeternum.

8 Domine in voluntate tua, prestitisti decori meo virtutem.

Avertisti faciem tuam à me, & factus sum conturbatus.

9 Ad te Domine clamabo : & ad Deum meum deprecabor.

10 Quæ utilitas in sanguine meo, dum descendendo in corruptionem ?

Numquid confitebitur tibi pulvis, aut annuntiabit veritatem tuam ?

11 Audivit Dominus, & misertus est mei : Dominus factus est adjutor meus.

12 Convertisti planctum meum in gaudium mihi, conscidisti saccum meum, & circumdediti me letitia.

13 Ut cantet tibi gloria mea, & non compungar : Domine Deus meus in aeternum confitebor tibi.

Sect. 1. *Ex R. David in Psal. 30.*

Psalmus Davidis in dedicatione Domus. Id est, Templi, licet non sit mentio templi, tamen meminit quod Deus remisisset peccatum suum ; quum Solomo filius mulieris cum qua peccasset erat exaltatus in Regem ad ædificandum templum, tunc notum erat omnibus quod remissa erant peccata Davidis. *Elevasti me.*] De puteo peccati cœnoso. *Triumphare super me.*] Quia triumphassent si non remisisses mihi. *Sanavisti me.*] Animam meam à descensu in Gehennam, licet in hoc sæculo corpus meum graviter afflixisti. *O sancti ejus.*] Nam gratus est remittere sancto quando respiciet licet graviter peccet : *In memoriali sanctitatis ejus.*] In nomine ejus, quia per illud mentionem Dei facimus. *In favore ejus est vita.*] Longa vita, & inter 13. Dei Attributa, Exod. 34. 7. duodecem sunt misericordia, & unicum est ira, *Visitans iniquitatem patrum, &c.* & est solum ad tertiam & quartam generationem ; misericordia verò millibus, & propter hanc cantabunt sancti. *In vespero.*] Assimilat mœrorem vespero obscuro, & salutem luci matutinæ. *In prosperitate mea.*] Quando imaginatio mala, *יֵצֵר הָרָע*, in illum non prævaluit. *Non movebor in aeternum.*] à via recta ad peccandum. *Montem meum.*] Intellectum meum, *שָׂכָלִי*, concupiscentiæ adversarium.

Abscondebas faciem.] Et intellectum meum non cohibuisti, me propter præterita peccata castigando, vel per afflictiones tentando. *Turbatus eram.*] In concupiscentias lapsus sum. *Clamavi ad Dominum.*] Quando peccabam, quia non habui medicum alium. *In sanguine meo.*] Id est, in vita mea, quæ est in sanguine, & dicit, *Quæ utilitas est in vita mea*, si descendam in Gehennam, melius foret si nunquam fuisset. *Pulvis.*] Corpus convertitur in pulverem quando anima abit ad Gehennam. *Sis mihi adjutorium.*] Quando pes meus labitur. *Convertisti lutum meum.*] Per Nathanem dixisti mihi in sacco, pro peccato contribulato, *non morieris*, morte animæ, 2 Sam. 12. 13. *Gloria mea.*] Anima laudabit te in sæculo futuro.

Sect. 2. *Ex Ab. Ezra in Psal. 30.*

In dedicatione domus.] Domus tertiæ, secundæ, vel primæ, *שְׁנֵי שָׁלוֹשׁ*, & assimilat captivitatem morbo, sepulchro, nocti, & redemptionem sanitati, resurrectione, & luci matutinæ, R. Sol. Vel, *Canticum in dedicatione domus Davidis.*] Id est, propriæ domus, ut ego opinor, quæ erat ex cedro ædificata, paulò post initium regni, 1 Paral. 14. 1, 2. & finis hujus Psalmi erat ut Deum, qui Regem cum fecit, laudibus extolleret, R. Moseh. *Est vita.*] Id est, vita longa, *חַיִּים אָרוֹכִים*, sic *Viri mensura*, id est,

utuntur Lacedæmonii promiscuèque cum mulie-
ribus frontem intrepidè pungunt, *κόντονται τε τὰ
μέτωπα*, (quod Israelitis interdictum, Levit. 19.)
Manè venit.] Et toto die manet; vel dicit, *Manè*,
id est, oratione matutina, secundum omnium Chri-
stianorum, præcipuè veterum Syrorum morem diu-
num, & nocturnum, vide Orat. Syr. quotid. pag. 59.
cit. Psal. 141. 1. *Nunquam commovebor.*] Quia
Deus per Nathan, promisit, domum Davidis in æter-
num permanfurum, 1 Paral. 17. 12. *Ædificabit tibi
domum*, 4. Caus. *Turbatus eram.*] In tempore
Saulis præterito, 5. Caus. *In sanguine meo.*] Si pe-
rirem funditus per manum Saulis. *Gloria mea.*
τὸ πνεῦμα, S. Basil.

Sect. 9. Ex Ital. & c. in Psal. 30.

Domus Davidis.] Quando Deus dedit ei remis-
sionem adulterii, Ang. MS. tunc de novo consecravit
domum suam, Ital. *La casa privata*, Gal. *La mai-
son*, Hisp. *En su casa*. *Montem.*] Ital. Hisp. seu
pulchritudinem, 2. Ang. MS. Vulg. Gal. *הדרו*, ut
הדרו, Ital. *La mia degnita regale*. *Gloria mea.*
Il mio ornamento, Ital.

Sect. 10. Ex Gr. & Vulg. in Psal. 30.

Ira in indignatione ejus.] Vulg. Gr. id est, de-
structio, iræ effectus, *הדרו* est mare dividere. *Ad ve-
sperum fletus.*] Vulg. Gr. quia morbi & dolores in-
gravescunt vehementer noctu, magis quam interdiu,
ut in Isa. 38. *à vespero ad matutinum*, & c. Ab. Ezra.
Decorì meo virtutem.] Gr. Vulg. id est, cum honore
& divitiis meis adjunxisti robur. *Non compungar.*
Vulg. Gr. id est, non amplius afflictione vexabor,
הדרו ut *הדרו*, Aleph pro Jod, à *הדרו* *Excisus est*,
Hof. 4.

Sect. 11. Ex Syr. in Psal. 30.

Prophetia, Par. Edit. *Elevasti*, vel, *humilem
fecisti me.*] Et tamen inimicus meus supra me non
insultavit, Heb. *הדרו* à *הדרו*, pauper in Psal. 41. 1.
Vel, *Exaltasti* (de pulvere & inferno) & non latifi-

casti inimicos de me.] Syr. *הדרו*
In momentum, vel, *increpatio est in ira sua.*] Syriac.
הדרו Heb. *הדרו* disruptit, vel si-
cut *הדרו*. *Ad memoriam sanctitatis sue.*] Ad reci-
tationem nominis sui vociferate. *Montem meum*,
vel, *super gloriam meam Deus posuisti fortitudinem.*
Syr. MS. *הדרו* Heb.
הדרו, velut *הדרו*, sic *הדרו*, in Jer. 2. 20. pro Resh.
Avertisti faciem tuam.] Id est, in momento, sicut
הדרו *Αυτι Domine.*] Me in vivis,
quia mortui non laudant te, Syr. *הדרו*

הדרו. *Ut psallam de gloria tua.*] Syriac. *הדרו*
הדרו Heb. *הדרו*, Aleph pro Jod, sic in *הדרו* in
Ruth. 4. Vel, *ut unusquisque psallat de gloria tua*,
vel, *ô gloria.*] Tu qui es mea gloria, ut Psal. 4. *Glo-
riam meam in ignominiam*, Syr. *הדרו*

Sect. 12. Ex Arab. MS. in Psal. 30.

Heb. Arab. 29.

De renovatione templi & Eucharistia, Arab. MS.
id est, quando Joas, vel Josia, restaurabant templum
ruinæ vicinum. *Est momentum*, vel, *furor scindens
in ira ejus.*] Arab. *הדרו*, id est, furor ene-
cans, sed, *Vita est in favore ejus*, prout sequitur.
הדרו *Montem*, vel, *decorem meum.*] Neb. Rom.
Arabic. Græc. in pulchritudine domus Dei & regie.
In divitiis, vel, *cantu meo.*] Arab. *הדרו* à
הדרו in Exod. 31. *Vocem canentium*, & c. *Gloria
mea.*] Anima, Arab. Neb. Rom. *הדרו*. *Faciem
abscondisti.*] Quando hostes tui & nostri diruebant
domum Dei, 2 Chron. 24. *In benevolentia sua est
vita.*] Dicitur de Christo, R. Mos. Hadarshan.

1 In finem Psalmus David, pro extasi.

XXX. Heb. XXXI.

2 **I**N te Domine speravi, non confundar in æ-
ternum: in justitia tua libera me.

3 Inclina ad me aurem tuam, accelera ut e-
ruas me.

Eslo mihi in Deum protectorem: & in domum
refugii, ut salvum me facias.

4 Quoniam fortitudo mea, & refugium me-
um es tu: & propter nomen tuum deduces me,
& enutries me.

5 Educes me de laqueo hoc, quem absconde-
runt mihi: quoniam tu es protector meus.

6 In manus tuas commendo spiritum meum:
redemisti me Domine Deus veritatis.

7 Odisti observantes vanitates supervacuè.

8 Ego autem in Domino speravi: exultabo,
& letabor in misericordia tua.

Quoniam respexisti humilitatem meam, sal-

vasti de necessitatibus animam meam.

9 Nec conclusisti me in manibus inimici:
statuisti in loco spatiofo pedes meos.

10 Miserere mei Domine quoniam tribolor:
conturbatus est in ira oculus meus, anima mea, &
venter meus:

11 Quoniam defecit in dolore vita mea, &
anni mei in gemitibus.

Infirmata est in paupertate virtus mea: & ossa
mea conturbata sunt.

12 Super omnes inimicos meos factus sum op-
probrium & vicinis meis valde, & timor notis
meis.

Qui videbant me foras, fugerunt à me:

13 Oblivioni datus sum, tanquam mortuus à
corde.

Factus sum tanquam vas perditum:

14 Quoniam audiui vituperationem multo-
rum commorantium in circuitu.

In

In eo dum convenirent simul adversum me,
accipere animam meam consiliati sunt.

15 Ego autem in te speravi Domine: dixi:
Deus meus es tu:

16 In manibus tuis sortes meae.

Eripe me de manu inimicorum meorum, & à
persequentibus me.

17 Illustra faciem tuam super servum tuum,
salvum me fac in misericordia tua.

18 Domine non confundar, quoniam invo-
cavi te.

Erubescant impii, & deducantur in infernum.

19 Muta sunt labia dolosa.

Quae loquuntur adversus justum iniquitatem,
in superbia, & in abusione.

20 Quam magna multitudo dulcedinis tuae
Domine, quam abscondisti timentibus te.

Perfecisti eis qui sperant in te, in conspectu fili-
orum hominum.

21 Abscondes eos in abscondito faciei tuae à
conturbatione hominum.

Proteges eos in Tabernaculo tuo à contradic-
tione linguarum.

22 Benedictus Dominus: quoniam mirificavit
misericordiam suam mihi in civitate munita.

23 Ego autem dixi in excessu mentis meae:
Projectus sum à facie oculorum tuorum.

Ideo exaudisti vocem orationis meae, dum cla-
marem ad te.

24 Diligite Dominum omnes sancti ejus:
quoniam veritatem requirit Dominus, & retri-
buet abundanter facientibus superbiam.

25 Viriliter agite, & confortetur cor vestrum,
omnes qui speratis in Domino.

Sect. 1. Ex R. David. in Psal. 31.

Composuit hunc Psal. David quando fugiebat à
Saule. *In justitia tua.* Et non in propria ju-
stitia. *Domum refugii.* In qua inimicus non po-
test mihi nocere, sic 1 Sam. 22. 4. *David erat in pro-
pugnaculo. De rete eorum.* Non erat captus, sed
loquitur secundum eorum opinionem qui putabant
eum fuisse irretitum, ut Ziphitæ, 1 Sam. 23. 20. *Nos
trademus eum in manus tuas.* Denotat rem no-
tam omnibus, ut Jos. 1. *Hic Libanus,* & Psal. 68.
וְהָיָה לְנוֹרָא *Commendo spiritum meum.* Pro quo illi
insidiantur. *Redemisti.* In certa spe, quasi factum
erat. *Deus.* Qui potens es servare. *Veritatis.*
Quia promissisti mihi regnum. *Vanitates menda-
ces.* Astrologos, & incantatores quos in fuga mea
non consului, sed in Domino, & prophetis suis confidi.
Novisti animam meam. Ut Exod. 3. 17. *Videndo
vidi afflictionem populi mei. In manus inimici.*
Saulis. *Posuisti pedes meos in loco spatioso.* Sic
confitebor tibi quando liberasti me. *Cum dolore.*
Ob inimicum contristando. *Consumitur.* à שָׂרָא *Isa.
51. 8. Tinea. Venter meus.* Fame consumitur,
מָרַע, quando fugiebam, & Ahimelech summus
Sacerdos dedit mihi panem, 1 Sam. 21. *Anima
mea.* Anima appetitiva. *Venter.* Interiora quæ
recipiunt cibum, præcipuè stomachus מַעֲמֵסָה,
quia in illo est fames & saturitas. *Vita mea consum-
pta est dolore.* Quia à tempore quo percussit David
Pelistaum, & mulieres tripudiabant, nunquam requi-
evit, sed prope mortem erat persecutus. *Propter af-
flictionem meam.* עֵינַי, ut in Gen. 4. *Pœna mea, & c.
idem. Ossa mea.* Quæ sunt robur hominis, & fun-
damentum corporis. *Opprobrium eram.* Quia
fugiebam de loco in locum: quasi extorrem me deri-
debant. *Inter vicinos.* Ex Israel. *Timor ad pro-
pinquos.* Id est, filios familiae meæ, timentes me pe-
riturum per manum Saulis. *Qui videbant me.*
Id est, domestici mei. *Sicut mortuus.* Despera-
bundi sunt de me amici mei, sicut de mortuo non re-
surrecturo. *Sicut vas fractum.* Quod non potest
refici; sic filii patris mei בְּנֵי אָבִי de reditu meo de-
sperant. *Infamiam multorum.* Qui calumniantur,

ut 1 Sam. 24. 9. *Quare exaudit Dominus meus Rex
verba hominum?* Timor in circuitu. Non solum
ab angulo unico. *Vitam meam.* Non ut capiant
me, & incarcerent (quod esset tolerabile) sed ut vi-
tam meam auferant. *Deus meus.* Id est, iudex, & non
homines illi; sic scribitur, *Dixi Dii estis*, id est, ju-
dices. *Sunt in manu tua.* Id est, tempora in qui-
bus expectant me apprehendere, sunt in tua non illo-
rum manu. *Splendere fac faciem tuam.* Lux faci-
ei est salus & prosperitas. *Excendantur, in Gehen-
nam.* Anima, à יָדָיו, in Jer. 51. 6. *Ne sitis excisi,
& c. Labia mendacia.* Quæ dicunt Sauli quod Da-
vid querit animam tuam. *Contra justos.* Loquitur
de seipso, & justis cum illo. *Quam reposuisti.* Im-
pii contemnunt justos in afflictione, non consideran-
tes futuri sæculi gaudia, בְּעֵינֵי הַבָּשָׂר. *Quam ope-
ratus es.* In hoc sæculo ante filios hominum mira-
bilia pro justis operaris. *Absconde eos.* Est oratio,
vel prophetia. *In abscondito faciei tuae.* In favore
tuo, quia quando Deus abscondit faciem suam, tunc
iratus est. *A contentione linguarum.* Ut ante di-
xit, *Labia mendacia excidentur.* *Mirabilem be-
nevolentiam.* In liberatione mea, ac si essem in ci-
vitate forti, Caph deficit. *Audivisti vocem.* Quia
venit nuncius, & dixit Sauli, *Festina, & c.* 1 Sam. 23.
27. *Diligite Dominum.* Quando videris quid fe-
cit tecum. אֶהְיֶה *Cum Segol propter gutturalem,
plerumque est cum Pathac in Imperativo, ut ibi, Ma-
tate pascha. Remunerat ob superbiam eorum.*
עַל יִתְרוֹ, superbos.

Sect. 2. Ex Ab. Ezra in Psal. 31.

בִּירָה *Respond. ad צֹר, & מַצֹּרוֹת ad בִּירָה.*
Duces me. Quia ascensus montis alti est difficilis.
De rete. Aegritudine corporali quam David passus
est. *Domine Deus veritatis.* Dicit, *Deus*, qui
est potens; & *Veritatis*, qui est verus in promissis
suis, scil. ut Spiritum in ejus manu depositum custo-
diat. *Vanitates mendaces.* Divinationes, quas
illi querunt, 2 Reg. 1. 1. *Interrogate à Beelzebub
deo Ecron, utrum recuperabo sanitatem?* Et alii
inquirunt quando bella sunt gerenda; sic Nebuchad.
Exech. 21. *Divinabat per sagittas, & c. Ani-
ma*

ma mea.] Appetitiva in jecore, quia agrotus odio habet cibum omnem, ut Job 33. *Et venter meus.*] Stomachus. *In loco spatioso.*] Antehac ibam quò mihi placuit, nunc vero sum in angusto, ab ægritudine mea coarctatus. *Ossa mea sunt consumpta.*] Per defectum cibi, sicut vermis edit vestimenta, à עש. *Fugiebant à me.*] Pertæsi videndo hominem à morbo contagioso agrotantem. *Sum oblitus.*] Deus videtur oblivisci, quia non præbet auxilium. *Vas perditum.*] è visu projectum, & ex animo, nemo quærit illud. *Timor in circuitu.*] Omnes timebant infici qui audiebant de morbo meo, vel, calumniabantur me, ut timerem omnes qui circumdant me. *Tempora mea sunt in manu tua.*] Non in manu incantatorum. *Labia mendacia.*] Respond. ad 13. v. *Infamiam multorum.* *Deposisti.*] In futuro. *Operatus es.*] In præsentia. *In secreto ira tua.*] Id est, ira, כעס, adversus impios, ut 1 Sam. 1. 18. *Non erat adhuc iratus, idem.* רכס. Id est, hominibus perverfis, ut Isa. 40. 3. *Vias—non planas.* *Per contentionem linguarum.*] בריב, quando impii inter se contendunt, liberat pios. Vel, à contentione. Infamia prædicta, in 13. v. non nocent illis linguas verbera, Job 5. *Excisus sum.*] à גרון, securis exscindens arbores, Donesth. Vel sicut גרש, expulsus sum, Menachem. R. Sol. *Vos qui speratis.*] Loquitur pro aliis in captivitate. *Remunerat super reliquos.*] יותר הנותרים, reliquias virorum superbiæ donec consumantur omnes.

Seç. 3. Ex Midrash Tillin, in Psal. 31.

Speravi in te.] Sperantem Dominus salvat, licet iusti mortui sint propter הרעו peccata populi, Isa. 57. 1, 2. & reliqui ambulant in tenebris peccati, ut in Isa. 50. *Ne erubescam.*] Quando apparet redemptio illa æterna quam non attendit alia captivitas, sed confunduntur inimici in Gehenna, R. Johanan, etiam in hoc sæculo, aperit Deus os idolis, ut redarguant idololatrias dicentes, *Adorastis id quod non habet os, &c.* & fecistis accessorium principale, טפל עקר, R. Phinehas. *Abscondisti.*] Deus abscondit finem Jacobo, Gen. 49. & Danieli, chap. 12. ult. בעיר. *Dolore consumuntur,* כלו ביוג, Quatuor sunt quæ debilitant vires, Iniquitas, Via, Afflictio jejunii, & Regnum, R. Tanchum.

Seç. 4. Ex R. Obad. Gaon. in Psal. 31.

A Rete.] Ziphitarum. *Vanitates.*] Tempora stellarum. *In manu tua tempora mea.*] Licet stelle præsignificent malum, in manu tua est illud in bonum convertere. *Terror amicis.*] Ne cadant in pericula, sicut Ahimelech, 1. Sam. 22. *Terror in circuitu.*] Omnes mihi enarrant persecutionem Saulis. *Super excessum.*] יותר, quando quis est nimium superbus, tunc castigat eum Deus.

Seç. 5. Ex R. Sol. in Psal. 31.

Extraheme de rete.] David erat intra muros, & Ceilitæ quærebant tradere illum, 1 Reg. 23. 8. *Cōmendospiritu.*] Cōmandarih בלעז, en cōmendare, Hisp. *Vanitates mendaces.*] Idola. עשור, à עשור, medium visus vitreum quod offuscat sensum זכיות, vel, לראות מראה ברורה in MS. *Non clausisti me.*] In Ceila. רבה. Est consilium, à רבב, in Cant. 7. in extran. ling. פדול, fraudales. *Loquuntur dura.*] Ut Isa. 23. 18. *Vestitum durabilem,* Donesth. Vel, *Aversionem.*] Rem non existentem, dicentes

quòd David quærit vitam Saulis, à ירחק, Gen. 12. 8. *Remove,* res remota alibi, non est ubi erat. *Linguarum.*] Ceilitarum qui adulabantur Davidem. *In urbe forti.*] Ceila. *Misericordiam.*] In mea liberatione. *In festinatione mea.*] Quando Saul venit contra Ceilam, & circumdabat Davidem, & ferè captus erat, 1 Reg. 23. 26. *Secundum superbiam suam remunerat illum qui facit opus superbia.*] Beth deficit, מעשה בגאון, & יותר, est excellentia. Vel, *Super chordam remunerat.*] יותר, id est, cum sagitta super chordam jaculatur in eum. Vel, lege talionis *linea pro linea,* ut Isa. 28. יותר est funis, vel, linea.

Seç. 6. Ex Cald. in Psal. 31.

Duc me, vel, pasce.] ון, Chald. *Vanitates mendaces.*] Opera nihili, quæ in nihilum tendunt, ab אין. *Infamiam multorum.*] Populorum. *Tempora mea.*] Meæ redemptionis. *In festinatione.*] Ad fugiendum, רפצי, sicut רפצי desideravi, & quæsi fugere.]

Seç. 7. Ex Masora in Psal. 31.

Præfatum musica Psalmus.] Decem sunt, initium versus, Psal. 13. 1. Psal. 19. 1. Ps. 20. 1. Psal. 21. 1. Psal. 41. 1. Psal. 51. 1. Psal. 61. 1. Psal. 65. 1. Psal. 140. 1. *Redemisti me.*] Non habet simile cum פדית. *Mendaces vanitates.*] Duo sunt, Jonah 2. 8. *Mendaces vanitates.* *Vidisti, vel, considerasti afflictionem meam.*] Quinque sunt in Cethubim, quatuor sunt defectiva, & unum plenè, Psal. 50. 18. *Quando vidisti furem,* & in Prov. *Vidisti hominem sapientem in oculis suis?* Dan. 8. 20. *Aries quem vidisti.* Psal. 10. 14. *Vidisti, vel, bene consideravisti,* ראתו, scribitur cum He, & reliquæ voces in Scriptura huic similes sunt defectivæ sine Jod, exceptis duabus בר מן בר plenæ in hac significatione, Num. 27. 13. *Videbis eam,* ראתו, 2 Sam. 18. 21. *Id quod vidisti enarra ad regem.* *Cum dolore, vel, invidia.*] Duo sunt, in Psal. 6. 7. *Propter dolorem.* *Et timor.*] In eos à Deo missus, duo sunt cum accentu in penultima, Gen. 31. 42. *Nisi timor Isaaci,* &c. & unum est Milra cum accentu in ultima, Isa. 60. 5. *Cor tuum timebit,* primo, & postea dilatabitur cum gaudio. *Cum superbia.*] Duo sunt, Isa. 9. 9. *Qui dicunt in superbia,* &c. Nempe contra Deum. *Reposuisti.*] Nempe abscondisti à mundo. Tria sunt in Scriptura, Job 10. 13. *Hæc abscondisti in corde tuo.* Job 17. 4. *Abscondisti sapientiam à corde eorum.* *Abundanter remunerat.*] In seipso, vel in semine suo. Tria sunt, Deut. 7. 10. *Impium in facie sua,* nempe in hac vita, Jer. 32. 18. *In sinum filiorum.* Locus unus est in lege א, alter in ג, alter in Prophetis נ.

Seç. 8. Ex Al. Auth. in Psal. 30.

Extasi.] Vel, pavore populi Dei in hoc Psalmo, S. Aug. *In manus tuas.*] Sunt verba Christi, in Luc. 23. 46. S. Aug. 1. Caus. De Christo propheta-bant Sybillæ: de Nativitate ejus Sybilla Persica, Lactant. lib. 1. de Div. Instit. cap. 6. S. Aug. 18. lib. de Civ. Dei, cap. 23. In gremio virginis erit Gentis salus, & verbum invisibile contrectabitur: Sybilla Lybica sic, de Passione Christi; In manus iniquorum cadet, qui in faciem percutient eum. Sybilla Delphica sic, Nascetur Propheta de virgine, sine masculi participatione, Chrysip. similiter Sybilla Cumea (cujus speluncam

speluncam vidimus propè Puteolos.) Addam Sybillæ Erythreæ versus Græcos. Lib. 8.

Ἡξει δ' ἐργάζεσθαι βασιλεὺς αἰῶνα ὁ μέλλων
Σάρκα παρὰ κρίνει πᾶσαν καὶ κόσμον ἅπαντα

(Sic Luc. 1. *Regnum ejus erit in æternum, & Act. 10. Judicabit mundum per illum quem destinavit.*)

Ἰνδύων ῥήξει τε πύλας αἰνῆος αἰῶνα

(Sic Act. 2. *Solvit dolores mortis*)

Et rursus,

Σαρκοφύων ἵχας δ' ἀνθρώπων βήματι κρίνει
(Act. 1. *Sic veniet, &c.*)

Ἦλθον τ' εἰδωλα —

(Ut Isa. 2. in die judicii, R. Sol. *Idola penitus abolebit.*)

Σάλπυξ δ' ἐργάζεσθαι φωνὴν πολυθύμων ἀφήσει

(Ut 1 Theff. 4. *Descendet à cælo Dominus, ἐν κελεύσματι καὶ tuba Dei, & 1 Cor. 15. Sonabit tuba.*)

Ράσει δ' ἐργάζεσθαι ποταμὸς πυρὸς ἡδὲ γὰρ θεῖος,

(Ut Apoc. 19. *Stagnum ignis & sulphuris.*)

Τὸ ξύλον ἐν πύλῃ τοῦ κρείσσου τοῦ ποδὲ μόνον δεῖ

Ἀνδρῶν εὐσεβέων ζῶν. πρὸς κομμὰ τε κόσμου,

(Sic 1 Cor. 1. 1. *Christum crucifixum Judæis scandalum, & 1 Pet. 2. Incredulis lapis scandalum, credentibus pretiosum.*)

Υδασι φωτίζον κλητὰς ἐν δώδεκα πηγαῖς.

(12. Apostoli, ut 12. fontes in Elim. Exod. 15.)

Reliquæ Sybillæ etiam de Christo prophetabant, ideòq; in Casa Lauretana mōstrabant nobis candidissimi marmoris statuas Sybillinas, cum prophetis, Ecce Sybilla & propheta, Sybilla & propheta, in circuitu Casæ sanctæ, (ut vocant) S. Aug. lib. 18. de Civit. Dei, cap. 23. scribit, quod Sybillæ in prædictionibus de Christo erant ἀπὸ τῶ πνεύματος & φερόμενοι, quia prophetia bonis & malis communis est, ut Balaamo, & Caiaphæ, Joh. 11. Alii vero has prophetias prædictas non Sybillinas esse, sed illarum carminibus ad auctoritatem Evangelii apud Ethnicos stabiliendam, à Græcis quibusdam Christianis additas esse autumant. *Redemisti me.*] Ante ab illorum manibus, 2. Caus. *Odivi, vel, odisti.*] Lat. MS. *Vanitates mendacii.*] Traditiones humanas; de quibus in Matth. 15. *In vanum colunt me,* 3. Caus. Vel, falsam beatitudinem hujus sæculi, S. Aug. Vel, alludit ad vanas divinationes quales erant Augurum Romanorum, ut Horat.

*Nube candentes humeros amictus,
Augur Apollo.*

In Roma visenda est via sacra, sic dicta, quia Augures istac via transierunt (ad sacra peragenda) in Capitolium.

Horat. Epod. 4.

Sacram metiente te viam, &c.

Ibant à Foro Romano per arcum Titi (adhuc stantem) ad Amphitheatrum nunc *il Colosseo* dictum. Erant Augures magno in honore inter Romanos, Psalmista tamen dicit, *Odio habeo, &c.* Divinabant aliquando per Gallos Gallinaceos, si cibum comederent, faustum: alias omen erat infaustum, ut apparet ex moneta, & Tabulis Lauri Romani ære incisis, & vulgus quandoque per alites.

Horat. Epod. 10.

Mala soluta navis exit alite.

Et Lib. 3. Od. 27.

Impios parva recinentis omen

Ducat, & pregnans canis

Fatæque vulpes.

(E contra de felice augurio)

Imbrium divina avis (cornix) imminetum

Oscinem (ore canentem) corvum prece susci-

Solis ab ortu.

(tabo.)

Tæque nec levus vetat ire picus,

Nec vaga cornix.

In Ezech. 21. divinabant per sagittas, jecur & exta de Nebuchad. ut Herod. in Erat. de Cleomene scribit.

Horat. Epod. 16.

— *Secunda*

Ratem occupare quid moramur alite.

Et Pindar. Neme. Od. 9.

Avibus malis.

Et Herod. Melpom. apud Scythas, sunt permulti vaticinatores qui pluribus virgis salignis divinabant (ut Hof. 4. *Virga vaticinatur illis*) humi & seperatim earum singulas ponentes. Androgynitiliæ fronde vaticinantur digitis suis implicando, & resolvendo, &c. Horum tres maximè probatos, quoties ægrotat rex, accersit, qui respondent dicendo, civem unum per regium solium (juramentum apud eos maximum, ut apud Ægyptios, *Pharao vivit*, Gen. 42.) pejerasse, τὰς βασιλείας ἰσῆας ἐπισημῆσαι, ideòque regem ægrotare, quem civem si divinandi ratione perjuri convicerint, caput ejus excindunt, τὴν κεφαλὴν ἀποτάμνουν, Herodot. sed si plures vaticines absolverint condemnatum, priores ut ἰδουλομάντιας in plaustris comburunt, Id. Vel, hæc vanitates sunt Idola, ut Jonæ 2. *Qui observant vanitates mendaces, &c.* Romani habebant Pantheon (adhuc extat Romæ visendum) ab Agrippa ædificatum, ante portam hujus templi sunt 13. Columnæ ex lapide Ophite, Thebano, vel, Æthiopico (ut alii) quælibet columna marmorea, ex uno lapide tota constat, in honorem omnium deorum erat hoc templum consecratum: Dii cælestes erant in loculis adhuc visendis, terrestres infra, & subter terram infernales, sic in Act. 17. erat Altare *Ignotis diis Asia, &c.* ut habent quidam Codices antiqui: Statua Jovis erat, ubi nunc est Altare, B. Virg. Cæteri dii Jovem intuebantur, & quando provincia aliqua rebellionem contra Romanos machinabatur, tunc illius Provinciæ Deus faciem suam à Jove avertebat, exinde conjecturam rebellionis faciundæ habebant. Ecce *הַלְלִי שׁוֹן*. *Tribulationes anime meæ.*] Dicit, *anima*, ut de Joseph. dicitur, *Anima ejus in ferro posita erat*, Psal. 105. *Non occlusisti me.*] 4. Caus. è contra Job 16. *Occlusit me in manus impii, &c.* *Cum indignatione.*] Ut de Christo scribitur, Mar. 3. 5. *Aspexit eos cum indignatione.* Vel, cum eorum provocatione, Gr. 5. Caus. *Propter iniquitatem, vel, afflictionem meam.*] Gr. *ἐκ μίσους*, *Congregationem in circuitu.*] Lat. MS. à *גור*, in Hag. 2. *In Apotheca, idem. Timor ad propinquos.*] De Christo scribitur, Matth. 26. 56. *Omnes dereliquerunt eum & fugiebant,* 6. Caus. *Infamiam multorum*

rum.] De Christo dicitur, *Qui transierunt, movebant capita sua*, 7. *Caus. Labia mendacia obmutescunt.* Herodot. Clio. turpissimum apud Persas ducitur mentiri. Αἰσχισον τὸ ψάλλεσθαι, à quinquennio usque ad vicesimum tribus folis filios imbuunt, ἰπποδύειν, τοξοῦσθαι, ἀλυσίσεσθαι, equitare, sagittare, vera loqui, Herod. Strabo, lib. 15. *Aprovocationibus viri.* à bellis civilibus.

Horat. Epod. 7.

— Suā

*Urbs hac periret dextera
Neque hic lupis mos est, neque leonibus
Unquam, nisi in dispar feris*

(Isa. 11. & Isa. 65.)

Furor ne cecus, an rapit vis acrior, (fata)

An culpa? Responsum date.

*Tacent: & ora pallor albus inficit,
Mentisque percussa stupent.*

A contentione linguarum. Christus sustinuit contradictionem peccatorum, Heb. 12. 8. *Caus. Vel, Per contentionem linguarum.* Ut S. Paul. inter Sadduceos & Phariseos decertantes evasit, Act. 23. 6. *In civitate circumstantia.* Circuitu societatis humanæ, S. Aug. *Muta fiant labia.* Perde ea in sepulchro, loco silentii, Psal. 94. *In stupore meo.* Lat. MS. quem habuit Christus ante suam passionem, S. Aug. Gr. θαμβήσας, in Mat. 26. 37, 38. Idem. *Vel, In extasi.* Id est, ἐκστασις, à nocivis omnibus in hac vita, Greg. Nyss. *Excisus sum.* Christus dixit, Matth. 27. *Quare me dereliquisti?* 9. *Caus. Est hic oratio Christi in diebus ἐν αὐτῷ θανάτῳ.*

Sect. 9. Ex Ital. & c. in Psal. 31.

De persecutione Saul. Ang. MS. Vel, de excessu, five perplexitate animi, Ang. MS. Bodleian. *David rinchiso nel deserto da Saul*, Ital. Hisp. *En la figura es oración de Christo en la cruz.* *Venter.* Id est, vis stomachi, Ital. *Il mio occhio e la virtù naturale del ventriculo s'è corrotta.* *Vanitates.* Hisp. Bona terrena, quæ sunt vanitas vanitatum, 1 Eccl. 1. *Tempora.* Della vita mia, Ital. *Festinatione.* Seu, Extasi, Ang. MS. Gall. Hisp. *Mi priessa.* *Secreto faciei tue.* In cœlis, ut Psal. 16. *In facie tua est plenitudo gaudii, & c.* *Sicut in civitate forti.* Ital. Come, Hisp. commigo.

Sect. 10. Ex Gr. & Vulg. in Psal. 31.

In rupem, vel, Deum protectorem. Gr. quia Deus est rupes nostra, Deut. 32. *Non sicut eorum rupes.* *Odisti,* Gr. Vulg. vel, odi, שנאתי, Jod redundat pro more Cethib & Ceri. *In ira.* Vulg. Gr. Dei, vel, in ira inimicorum meorum, vel, ira mea adversus eos. *Commorantium in circuitu.* Vulg. Gr. in forma rotunda, ut in Synedriis, sic facilius possint videre invicem, מגור, est habitatio, in Psal. 55. *Tempora, vel, sortes meæ.* Vulg. Gr. Arab. Aethiop. id est, quæ in tempora accidunt prospera & adversa, Theodoret. *Abundanter.* Vulg. Gr. על יתר, non parcus, sed abundans vindex erit in vindicta sua Deus.

Sect. 11. Ex Syr. in Psal. 31.

Eucharistia & oratio in omni tempore, Par. Edit. *Deus esto mihi auxiliator, & domus refugii, quia es domus refugii.* Hodie es, & esto in futurum, Vel, tu es, & in alium non confido, Syr. لا اجد غيرك.

כחם מלך, כחם מלך, כחם מלך
In manu tua, vel, tibi servavi spiritum meum. Tibi soli servire, & non idolis, uti sequitur, Syraic. לך אטור אִי—גְּיָבָה Heb. אִפְקֹר, vel, secundum, 1 Pet. 4. ult. *Commendent animas suas bene agendo, in manus fidelis creatoris.* *Odi, vel, Odisti eos qui observant vana idola.* Syr. דנטרין רחלחא אִי—גְּיָבָה, sic in

Jon. 2. 8. *Qui observant vanitates mendaces.* *Agnovisti animam meam in afflictionibus.* Quando amici erant, quasi me non novissent. Vel, *Afflictiones animæ meæ novisti.* Syr. אִי—גְּיָבָה

ut in Exod. 3. *Vidi afflictionem populi mei, & c.* *Pro dolore, vel, indignatione.* Syr. אִי—גְּיָבָה

אִי—גְּיָבָה oppreſſus sum in ira, id est, inimico-

rum meorum sentiens furorem, dolet cor, & luget oculus meus. *Venter meus.* Ut cibos comedere nequeam, vel, famelicus vagor huc & illuc. *Iniquitas, vel, paupertas mea.* Syr. אִי—גְּיָבָה

Heb. יָנִי, sicut Jacob, Syrus ille pertutus, Deut. 26. *Conturbantur ossa mea ab omnibus inimicis meis.* Syr. אִי—גְּיָבָה

quia dolor & invidia sunt putredo ossium, in Prov. *Contumeliam.* vel, cogitationes multorum, Syr. דנטרין אִי—גְּיָבָה Heb. דבר. *Timor illis qui me nōrunt.* Syr.

ob timorem Saulis reformidant meam societatem, מגור מסבין, Non est in Syr. *Oblitus sicut vas, vel, vestimentum.* Syr. אִי—גְּיָבָה vestis de-

trita abjicitur, ut Psal. 102. *Sicut vestem mutabis ea, & c.* *Tempora mea, vel, tempora sunt in manu tua.* Ut mutare possis ea pro placito tuo; sic in Dan. 2. Syr. אִי—גְּיָבָה, Heb. עתותי. *Descendant in*

sepulchrum. Syr. נחתון אִי—גְּיָבָה Heb. ידמו; sic in Exod. 15. 16. *Conticescant, vel, descendant ut lapis.*

Quam multa sunt bonitates quas operatus es, vel, servas pro sperantibus in te. Omni tempore quando te invocaverint; & ait, *recondisti pro aliis,* Syr. אִי—גְּיָבָה פעלך, non est in Syr.

A certationibus, vel, perturbationibus hominum. Syr. אִי—גְּיָבָה דלוחין, *A certamine linguarum.*

Vel, in umbra tua operies eos à contentione, Syr. MS. אִי—גְּיָבָה אִי—גְּיָבָה חרונה

Qui sibi elegit sanctum in civitate munita.

Id est, Davidem, vel, Solomonem, ut regnarent in Jerusal. Syr. MS. אִי—גְּיָבָה אִי—גְּיָבָה Heb. לי

Audivisti vocem. Clamorem in cœtu, אִי—גְּיָבָה

Syr. Rependet improbis secundum opus superbia. Syr. אִי—גְּיָבָה אִי—גְּיָבָה Heb. עשרה

sicut מעשרה, ut in Psal. 101. & יחר, Heb. est עולה, Syr.

Sect. 12. Ex Arab. in Psal. 31. Heb. Arab. 30.

Locutus est eum ex ferventi corde, orando & gratias agendo, Arab. MS. Pro extasi, في تخليري

تخيري Arab. stupore. Gr. Vulgat. Id est, raptura prophetica, ut Isai. & Ezech. Cadebant in faciem. Novisti, vel, liberaſti animam meam. Arab. وخلصت, sic Psal. 1. ult. Novit viam justorum. Tempora, vel, portiones mea sunt in manu tua. 70. Arab. Rom. Neb. קדמי קדמי, κληροι sic in Psal. 16. Sors cecidit mihi in amoenis: intendit prospera & adversa, ut in Psal. 80. Tempus eorum, nempe fractio vel adversitas, à תרועה, terrores, in Job. 6. & in Prov. Tota dispositio sortis est à Deo. Venter, vel, virtus mea. Arab. وقواي, quia robur crescit ex nutritione & digestionem stoma-

chi. Anni, vel, senectus mea. Arab. sic in Dent. 33. Sicut anni tui, sic vires tua; intendit annos senectutis. Ab insurrectione linguarum. Seditio est in lingua, tunc in manu. Qui confidunt in te coram filiis hominum. Arab. palam manifestant fiduciam suam. Secreto presentia tua. Alà tuā, Arab. Vanitates mendaces. Pseudoprophetarum signa, ut in Dent. 13. Det signum, &c. Vel, Idola vana, Arab. بالوثان, ab Idololatria, 1 Sam. 15. Odi, vel, tu odisti. Arab. id est, O anima mea tu odisti ea, Arab. شذيت. Custodit fideles, vel, veritatem. Arab. يذفي, id est, in verbo suo verus est.

Ipsi David intellectus. XXXI.

Heb. XXXII.

BEati, quorum remissa sunt iniquitates: & quorum tecta sunt peccata.

2 Beatus vir, cui non imputavit Dominus peccatum, nec est in spiritu ejus dolus.

3 Quoniam tacui, inveteraverunt ossa mea, dum clamarem tota die.

4 Quoniam die ac nocte gravata est super me manus tua: conversus sum in erumna mea, dum configitur spina.

5 Delictum meum cognitum tibi feci: & in-justitiam meam non abscondi.

Dixi: Confitebor adversum me injustitiam meam Domino: & tu remisisti impietatem peccati mei.

6 Pro hac orabit ad te omnis sanctus in tempore opportuno.

Veruntamen in diluvio aquarum multarum ad eum non approximabunt.

7 Tu es refugium meum à tribulatione, quae circumdedit me: exultatio mea, erue me à circumdantibus me.

8 Intellectum tibi dabo, & instruam te in via hac, qua gradieris: firmabo te super oculos meos.

9 Nolite fieri sicut equus & mulus, quibus non est intellectus.

In camo & freno maxillas eorum constringe, qui non approximant ad te.

10 Multa flagella peccatoris, sperantem autem in Domino misericordia circumdabit.

11 Letamini in Domino & exultate justi, & gloriamini omnes recti corde.

Seet. 1. Ex R. David. in Psal. 32.

Maschil. Vide in Psal. 4. Cujus peccatum est tectum. Conversione ad Deum, & poenis quas luit in hoc mundo, Beatus est, quia purus erit à peccato in seculo futuro. (poenas quas luit) non sunt in Cod. Cremon. Non reputat iniquitatem ejus. Id est, nihili aestimat חשב מנאמר. Non est dolus. Non habet propositum revertendi ad peccatum post resipiscentiam; non dicit, Resipiscam & denuò peccabo, vel, peccabo & resipiscam. Beatus est. Qui novit remissum esse peccatum suum, & loquitur David de seipso propter peccata ingemiscens. Dixit R. Jos. Cinchi sunt tres gradus justorum, infimus est, cujus transgressio est remissa, id est, qui peccat graviter, & plenè resipiscit, & gratiam invenit; secundus gradus, cujus iniquitas tegitur per justitiam multam quam habet, ut in Seah tritici pauca grana hordei occultantur; tertius gradus, cui Dominus non imputat peccatum, quia hi non sunt sibi consci de peccato, & ponit in primo gradu, Cujus transgressio est remissa, quia plerumque justus sunt in illo gradu, & pauciores in secundo, paucissimi in tertio gradu, וימחן מן וימחן. Nota hæc non est in Cod. Cremon. Quando filii. Et cogitavi in anima mea de peccato meo. Manus tua ingravescibat super me. Quia

puniebatur me minus quam merui, ideo timui damnationem in futuro seculo. Siccitatem aestatis. Aestas exsiccat. Confitebar. Ore peccatum illud quod antea Deus novit, loquitur אודה ופארה. Dixi confitebar. Dixi in corde meo. Iniquitatem peccati, vel, peccatum peccati. Uritur duobus vocabulis, ad aggravandum peccatum suum, ut in Dan. 12. 2. ופארה, &c. Propter ea. Quia remisisti peccata mea, quoniam alii peccant, similiter orabunt ad te. Intempore inveniendi. Quando invenit cor suum perfectè conversum. Solum in fluviis aquarum. In afflictionibus ויפא. mundanis & corporeis non pertingent ad illum, multo minus timebit destructionem animæ in futuro seculo. Cantiois liberationis. Sancti in coelis mecum jubilabunt. Vel, sonoris precibus pro liberatione circumdabis me, sicut adversarii mei antea me circumdederunt. Instruam te. Psal. mista instruit unumquemque cujus aures preparantur. Cum oculo meo. Sicut ego experientia didici, quia ego poenitentiam egi, & remisit mihi Dominus; vade tu, O homo, & fac similiter. Sicut equus. Sicut bestia quæ nocet & ignorant, & per verba instrui nequeant, sed per violentiam cohibentur à nocendo: & mentionem facit Equi & Muli, in quos mos est equitare & freno cohibere. Dolores multi erunt in impiis. Qui

Qui bestiis similes sunt, & verbis nolunt à peccato refranari. *Multi circumdabunt illum.*] Opposit. ad illud, *Dolores impii*, quia iusti confidunt in Domino, & neminem alium norunt adiutorem, & sic ab omni vetito in verbo Dei avertunt sese. *Recti corde.*] Qui convertunt cum corde perfecto. *Gaudete.*] Opponitur, *doloribus impii.*

Sect. 2. *Ex Ab. Ezra in Psal. 32.*

Maschil.] Est poësis cujus initium est *Maschil.* Vel, *Ad tribuendam instructionem.*] Aliis qui sunt in tribulatione, ut in hoc Psalmo dicitur, *Docebo te*, idem, Rasi: dicunt aliqui Davidem locutum esse in persona aliorum in captivitate, sed addit פשעי quod non obscure indicat בשר illud Bathshebæ. *Tegitur.*] Quia pœna est remissa. נשוי à finientibus Aleph sicut He. *Non numerat ejus iniquitates.*] à חשבון Vel, *non cogitat de peccato ejus.*] Sed obliviscitur ejus Dominus. *Non est dolus.*] Non est sicut *Arcus dolosus*, Hof. 7.16. ut *convertat ad vomitum suum*, R. Sol. *Silui.*] à loquendo pro more hominum, R. Sol. *Rugitu meo.*] Sicut leo. *Humor meus in siccitatem.*] Id est, humidum רל radical exaruit, ut *siccitas astat*, à לשר in Num. 11.8. *Oleum humidum*, Dones. Vel, *Ad destructionem meam erat conversum.*] לשרי, à שורר, Menachem. *Peccatum.*] Vel, pœnam peccati מצי. *Selah.*] In veritate (ut Psal. 3. in Sect. 2.) *Peccatum meum.*] Respond. ad ver. 1. *Cujus peccatum tegitur.* *Iniquitas.*] Respond. ad illud, *Non reputat iniquitatem.* *Transgressio.*] Respond. ad illud, *Cujus transgressio &c.* *Remisisti.*] Ad hunc usque diem, vel, est prophetia de remissione futura. *In tempore inveniendi.*] Deum, vel quando homo cor ejus rite præparatum reperit, Chal. ut 1 Sam. 7.27. *Servus tuus invenit in corde suo, ad orandum, &c.* *Flumina.*] Afflictiones, ut in Psal. 18.16. Vel, hostes, R. Sol. Vel, mors & morbi התחלואים. *Canticis.*] Vocibus Angelorum Deum laudantium, רני קולות מלאכי. *Et unusquisque eorum dicens, Instruam te.*] R. Moseh, vel unumquodque canticorum me instruunt. רני, à רנה in 1 Reg. 22. *Proclamatio, &c.* *Quorum os.*] עריו, inter sapientes nostros est bene notum. *Cohibere illud.*] à בלם. *Ne appropinquent ad te.*] Et noceant tibi. Vel, *Non appropinquent.*] Ne sis similis illis, quasi propinquus eorum.

Sect. 3. *Ex Mid. Tillin in Psal. 32.*

משכיל Id est, Davidis, qui superna sapit, & liberatus est, sic Nebuchad. levabat oculos ad cœlos, & remissa sunt peccata ejus. *Non imputat.*] Quando conversio est perfecta, R. Josi bar Jehudah: & peccata quæ confitetur hoc anno, confitatur sequenti, ut in Psal. 51. *Peccatum meum est coram me semper*, licet R. Eliezer dixit, *Coram me corde*, non in ore. *Dolus non est.*] In oratione. *Justi.*] Dixit Deus benedictus 248. membra sunt tibi, & 248. præcepta affirmativa sunt in lege: si custodias præcepta legis meæ, ego custodiam membra corporis tui, R. Jehudah bar Simon.

Sect. 4. *Ex R. Obad. in Psal. 32.*

Declarat modos conversionis suo exemplo. *Peccatum occultum.*] נסיו remittitur etiam pœnitentia, pariter ac פשע rebellio. *Non imputat peccatum.*] Quando intentio ejus est in honorem Creatoris sui, sicut in Jael, Jud. 10.5. *Dixi.*] Antequam confitebar.

In tempore inveniendi.] Subitò, quando invenit eum afflictio aliqua, respicit antequam superveniant fluctus miserationum. *Sicut equus.*] Qui non intelligit per plagam primam. *Multa sunt afflictiones impii.*] Quia non sentit nec convertit in principio afflictionum.

Sect. 5. *Ex R. Sol. in Psal. 32.*

Maschil.] Instruere faciens, dicti erant hic & similes Psalmi per manus Interpretis, על ידי תורגמן. In peregrina lingua, אנפרדונץ, an pardones, Hispan. el pardonado. *Non est dolus.*] Non redit ad vomitum suum. לשרי, à שורר, destruere, Menachem. Non est in MS. *Confitebar peccata mea.*] Alibi dicit David, *Ego sanctus sum*, id est, coram Deo cor ejus erat perfectum, sed in hominem habuit peccata multa, ut in re Uriæ, Ab. Ezra. Non est in Venet. *Flumina.*] Gentes, sicut orat David, *Ne incidamus in manus hominum*, 2 Reg. 24. *Docebo te.*] Verba Dei. *Dabo consilium*, vel, nutum cum oculo meo.] à עצום, in Prov. *Non intelligit.*] Inter bonum & malum, בין à הבין. *Ad obturandum os.*] deficit, Ab. Ezra, Et בלימה in lingua Mishneh in Becuroth est מסגר, ut רגליו מבולמוח, MS. Vel, *ad tenendum etiam os suum.*] Sicut בלימה in Job. 26. In Equilibrio, R. Menachem.

Sect. 6. *Ex Cald. in Psal. 32.*

Quando silentium feci.] à verbis legis. *Manus tua.*] Plaga, ut Exod. 9.3. *Manus Domini.* *Aquarum.*] Gentium. *Cum oculo meo.*] Ponam in te oculum meum in bonum, ita ut aquæ non noceant tibi.

Sect. 7. *Ex Masora in Psal. 32.*

Ossa mea senuerunt.] Propter longam afflictionem; quatuor sunt, Deut. 29.5. *Vestimenta non senuerunt.* Nehem. 9.21. idem. Josh. 9.13. *Senescunt præ longo itinere.* *Manus tua.*] Quinque sunt defectiva in libro, Psal. 10.12. *Eleva manum tuam.* Psal. 38. *Manum tuam super me:* &, *Si ambulavero in medio angustia, &c.* & Ps. 145.16. *Aperis manum tuam.* Est manus misericordiæ quam aperit Deus ad pœnitentes, post manum judicii. *Non habent intelligentiam.*] Quinque sunt in Scriptura; 1 Reg. 3.11. *Quia petisti intelligentiam.* Isai. 56.11. *Canes—qui non intelligunt.* Isai. 58.19. *Ad intelligendum rurem.* Et in Prov. *Sapientia hominis est intelligere viam suam.* Symbolum in lingua Aramatica, חוון כלבונא שאלין חוכמתא לסוסין. Singula reperiuntur in singulis locis prædictis: Homo sine intelligentia est ut bestia. עריו] Sunt tria.

Sect. 8. *Ex Al. Auth. in Psal. 32.*

Maschil, vel, intelligentia.] Lat. MS. quæ intelligitur non meritis operum, sed Dei gratia hominem liberari, S. Aug. *Silui.*] à confessione. Vel, silentium, pallor & suspiria, sunt ardentis amoris ad Bathsheb. (de qua hic Psalmus) vel aliam, indicia.

Horat. Epod. 11.

Heu me, per urbem (nam pudet tanti mali)

Fabula quanta fui: conviviorum & pœnitet,

In queis amantem & languor, & silentium

Arguit, & latere Petitus imo spiritus.

Manus tua erat conversa ad meam destructionem.] Gr. per febrim forsan. Vel, in miseria mea, Lat.

MS. à שורר. *Æstate.*] Vel, וקץ. *Spina.*] Com-

punctus mala concupiscentia. S. Aug. *Ad eum.*]

Ad Deum, S. Aug. Enar. 21. *Ut non appropinquent*

flumina

flumina.] Ως μὴ ἐλυσσας, Gr. *Laus mea, salvans me à circumdantibus me.*] Lat. MS. Gr. Vel, *Canticis circumdas me.*] Postquam evasi è laqueo concupiscentiæ prædictæ.

Horat. Epod. 11.

Unde expedire nec amicorum queant

Libera consilia

Non contumelia graves.

Dicendo docebo te.] Viam confessionis, & fidei, vox dicendo deficit, ut Eccles. 9. Dicentes spes est, &c. Cujus os fræno.] Pro more, ut

Horat. Od. 8.

Gallica nec lupatis

Temperet ora frænis?

Latamini.] Est fructus justificationis, Rom. 5. 1. Latamur in tribulatione, &c. Ne estote ut equus.] Saginatus, & libidinosus, Jer. 5. unum ardorem post alium sequentes, ita ut inutilia sint consilia, & opus est calcaribus,

Horat. Epod. 11.

Sed alius ardor, aut puella candida,

Aut teretis pueri

Longam renodantis comam.

(More mulierum, hunc morem puerorum Concubitorum videtur prohibere S. Paul, 1 Cor. 11. Ἐὐνομα, &c.)

Sect. 9. Ex Ital. &c. in Psal. 32.

Quando erant remissa adulterium & homicidium Davidis, Ang. MS. *Maschil.*] Nomen Harmoniæ (seu instrumenti) Ital. *Secundo il tono della quale fu cantato, vel, Hinstrucion, Hisp. Humiditas.*] *Mi ver-dor, Hisp. Ital. Vel, Spina est infixa.*] 2. Ang. MS. Gal. Vulg. קי קי sicut קי, id est, adulterium & homicidium percutiunt cor meum, & penetrant quasi carnem meam, ut in 2 Cor. 12. *Spina in carne mea, exponunt aliqui de concupiscentia. Ponam oculum meum super te.*] Ang. MS. Gal. providebo omnia pro te utilia, Ital. Vel, *Accennaro col mio occhio, Ital. ut in R. Sol. Hisp. Aconsejare.*

Sect. 10. Ex Vulg. & Gr. in Psal. 32.

In gladiis spina.] Vel, dum configitur spina, Vulg. Gr. à חרב ubera. *Qua circumdedit me.*] Vulg. Gr. חרבני in fœmin. ut חרבני in Psal. 101. in R. David. *Exultatio mea, erue me à circumdantibus.*] Vulg. Gr. אשר יסובבני subaudi.

Sect. 11. Ex Syr. in Psal. 32.

De Adami peccato, & Christi redemptione, Par. Edit. *למה לא יסובבני, וכן סובבני.*] Spiritui ejus non inest dolus.] Verè autem remittitur peccatum ejus, per Christum. Vel, nullum peccatum (quod est dolus peccantis) est in corde suo. Quia

die & nocte — &c. Et siccitas, vel, dolor convertebatur ad ubera mea, vel, pectus meum.

quasi gladii.] Syr. MS. error in Par.

Heb. לשרי à לשרי ubera, & Heb. חרבני sicut חרבני, & קי, secundum illud in Gen. 27. 48. *Tedet me vita. Omnis orabit tempore accepto.*] Syr. MS.

Circumdabis me, ut te intelligam.] Syr.

Consilium dabo, vel, ponam oculum meum in te.] Syr.

Heb. איצט in bonum. *Fræno subjugant eos à juvenilitate sua.*] Id est, quamdiu sunt juniores & validi, Syr. Par. מן שלוחותיו.

Heb. קי nam juvenus ornamentum est & robur vitæ, MS. *Ab errore suo.*] Cohi-

bent os fræno ne errent. *Multi dolores.*] Morbos Dei nuntios, Syr.

Sect. 12. Ex Arab. in Psal. 32.

Heb. Arab. 31.

Prophetia de redemptione, Arab. MS. *Remissa est iniquitas.*] Hoc apparet in redemptione, ut Isa. 40. 1, 2. *Consolamini, &c. Non est dolus.*] Sed ex corde sincero confitetur. *Silui, quoniam ossa mea sunt consumpta.*] Arab. *سكن الان*

defecit clamando vox mea. *Per aculeos spinarum.*] Erant dubitationes in anima, quasi σκόλο in carne mea, per quem tanquam spinâ, inquieta erat conscientia mea, ut 2 Cor. 12. Gr. ἀκωνδαν, Arab. Rom. curæ occidentes *ألهوم* Heb.

acutus gladius. Vel, *Spina cum aculeis reversa est in pectus meum.*] Arabic. *في قلبى* Heb. *אשרי* à *אשרי* ubera. *In*

tempore selecto.] Arab. Rom. id est, tempore pacis, post quam venit captivitas, ut *aqua fortes*, *אנאברה* Arab. *Cum canticis.*] Pro redemptione.

Tu es liberatio mea, redime me à circumdantibus.] Arab. *من منى* Cum oculo meo.] Ponam oculos meos in te, o anima mea, Arab. *نظري*

O filii hominum, sicut equus — ne estote.] Arab. sed estote præmoniti, & conversi, antequam captivitas & careræ afflictiones superveniant. *Quam multi sunt dolores.*] Arab. *لو* id est, innumeri sunt.

Circundabit eos.] Oppos. ad illud, *circumdantibus hostibus.*

Psalmus David. XXXII.

Heb. XXXIII.

1 **E**xultate justi in Domino: rectos decet collaudatio.

2 **C**onfitemini Domino in cithara: in psalterio decem chor darum psallite illi.

3 **C**antate ei canticum novum: bene psallite ei in vociferatione.

4 **Q**uia rectum est verbum Domini, & omnia opera ejus in fide.

5 **D**iligit misericordiam & judicium: misericordiâ Domini plena est terra.

N 2

6 Verbo

6 Verbo Domini cœli firmati sunt : & spiritus oris ejus omnis virtus eorum.

7 Congregans sicut in utre aquas maris : ponens in thesauris abyssos.

8 Timeat Dominum omnis terra : ab eo autem commoveantur omnes inhabitantes orbem.

9 Quoniam ipse dixit, & facta sunt : ipse mandavit, & creata sunt.

10 Dominus dissipat consilia gentium : reprobat autem cogitationes populorum, & reprobat consilia principum.

11 Consilium autem Domini in æternum manet : cogitationes cordis ejus in generatione & generationem.

12 Beata gens cujus est Dominus, Deus ejus : populus, quem elegit in hereditatem sibi.

13 De cœlo respexit Dominus : vidit omnes filios hominum.

14 De preparato habitaculo suo respexit

super omnes, qui habitant terram.

15 Qui finxit sigillatum corda eorum : qui intelligit omnia opera eorum.

16 Non salvatur rex per multam virtutem : & gigas non salvabitur in multitudine virtutis sue.

17 Fallax equus ad salutem : in abundantia autem virtutis sue non salvabitur.

18 Ecce oculi Domini super metuentes eum : & in eis, qui sperant super misericordia ejus.

19 Ut eruat à morte animas eorum : & alat eos in fame.

20 Anima nostra sustinet Dominum : quoniam adiutor & protector noster est.

21 Quia in eo letabitur cor nostrum : & in nomine sancto ejus speravimus.

22 Fiat misericordia tua Domine super nos : quemadmodum speravimus in te.

Sect. 1. Ex R. David. in Psal. 33.

Clamate Domino.] Laudes reddite sonoras, Beth pro Lamed. *Laus decet.*] Decorum est ut re-
cti laudent Dominum, quia operibus ejus assueti
sunt, נאור, נאור, vel ab נאור desiderare, quasi di-
ceret, est res desiderabilis, ut sic laudent. *Cum ci-
thara.*] Quia instrumenta musica animam rationa-
lem exsuscitant, נפשו הרכיב, & latifi-
cant, ut 2 Reg. 3. *Dixit Elifens, afferte tibicinem, &
venit super eum manus Domini.* *Canticum no-
vum.*] Renovate indies illud, sicut ipse misericordiam
suam in matutinis renovat, Lam. 3. הושיענו] Manu &
ore, id est, omnem diligentiam seu peritiam in laudibus
Dei demonstrate. *Verbum Domini est rectum.*]
Decreta sua, נגזרו, ut dixit Moyses, ipse est Deus
veritatis, non est in eo iniquitas, Deut. 32. 4. Et si
malum aliquod acciderit, tamen sancti confitentur
justitiam Dei, & laudant Deum, ut Isa. 12. 1. *Lan-
dabo te, quia iratus eras, & Psal. 101. 1. De judicio
canam.* *Terra est plena misericordia.*] Deus justi-
tiam in terra operatur, sed supra omnia misericordi-
am, ut Jer. 9. 24. *Ego facio misericordiam, &c. &
in illis ego delector,* id est, ut alii etiam similiter ope-
rentur. *Per verbum Domini.*] Id est, voluntatem,
והצו, ut Gen. 1. 3. *Dixit Deus, sit lux, & verbum*
hoc etiam Spiritus oris sui appellatur. *Congregat*
aquas maris.] Ecce altera misericordia, sine qua ter-
ra est inhabitabilis, nisi per pisces, quia aqua regerent
terram. *Sicut acervus.*] Hoc ostendit mare esse
terrâ altius: Ergo quando dicitur, *descendunt in ma-
re,* id est, à litore & ripa maris, quæ altior est mari.
In thesauris.] Id est, sunt quasi in thesauris recondi-
ti, ex quibus non exeunt, ut Jer. 5. 22. *Nonne timetis*
me, qui feci arenam limitem maris? id est, arena,
quasi res nihili, per meam potentiam limes est maris
rugientis: & ecce in his versibus meminit quatuor
elementorum: in verbo ושמע, indicat Ignem ושא, &
per Spiritum oris Aerem, & Terram dicendo, *Terra*
est plena, & aquas quando dicit, Congregat aquas,
&c. Timeat Dominum.] Qui preparavit תבוקן

terram ad habitationem incolarum accommodatam.
Ipse verba mendacia eorum qui dicunt, Mundum
esse æternum, irrita fecit & exinanivit. Non est in
Cod. Cremon. *Dixit & factum est.*] Res prædicta,
nempe creatio mundi, vel junge cum verbis sequenti-
bus, irritum facit consilium Gentium, quia fecit mun-
dum, & omne consilium contra ipsius voluntatem
evanescet. *Gentium.*] Dicit Gentium, respectivè
ad id quod sequitur, *Benedicta est ista gens cu-
jus Deus est Dominus,* quia Ethnici providen-
tiam Dei in hæc inferiora denegant, & potentiam diis
alienis attribuunt, ideo dicit, *irritum faciet consili-
um nationum.* *Cujus Deus est Dominus.*] Ut Deut.
26. 17. *Dominum Deum tuum esse spondidisti, &c.*
Quem elegit in hereditatem suam.] Ut Deut. 26. 18.
Ut sis ejus peculium. *Dispexit Dominus.*] Omnia-
que bona & mala ab illo descendunt, non per acci-
dens, & hæc est fides nationum quarum *Deus est Do-
minus.* *Format cor eorum.*] Ideoque necesse est,
ut cognoscat eos, *Qui fecit oculum nonne videbit?*
Et quoniam novit corda, multo magis opera, & addit
simul, unum pariter ac aliud. Vel, *Thesaurizat*
corda eorum.] Id est, omnia sunt in Thesauris ejus
recondita, & plenè cognita: ושמעו, ut in
Zach. 11. *Ad domum Theauri.* *Non est rex ser-
vatus per multitudinem.*] Sennacherib à paucis in
Jerusal. erat fugatus, 2 Reg. 19. 35. *Omnes erant ca-
davera, & quomodo hoc fieri potuit, si non sit provi-
dentia in hæc inferiora?* *Nec liberabit aliquem.*]
Super equum fugiebat Sennach. non erat in tuto, quia
filii ejus interimerunt eum, & David occidit Goliath.
Super illos qui timent illum.] Qui confidunt in provi-
dentia suâ, illos liberat, quando qui confidunt in divi-
tiis & potentiâ retrocedunt. *A morte.*] In bello.
Expectat in Dominum.] Nos sumus inter timentes,
ideoque servabit nos.

Sect. 2. Ex Ab. Ezra in Psal. 33.

Psalterio & instrumento.] Sunt duæ instrumen-
torum species, Vau deficit, נאור in niphala ושמעו,
ut נעשה. *Per Spiritum oris sui.*] Verbum suum.

Congregat

Congregat aquas maris in unum.] Ut terra incolis repleretur: & hic de creaturis inferioribus sicut ante de superioribus, R. Moses. De terra primò, quia est fundamentum; sed non de Igne & Aere, quia non videntur. *Consistit in eternum.*] Non sic consilium nationum. *Aspicit omnes.*] Videt eos ac si oculis de cœlis in eos intueretur. *Format corda eorum simul.*] Novit eos, ac si corde unico induerentur. Vel, Creator unus est (licet creaturæ sunt variæ) ideò novit omnia. *Equus est res vana.*] Equus regum prædictorum, & sic consilium robatve potentissimorum sunt ad alteranda Dei decreta inania. *A morte.*] Fame vel peste.

Sect. 3. Ex Midrash Tillin in Psal. 33.

Exultate in Domino.] Impii clamant מרנני quando percutit eos Dominus, ut Pharaó; sed iusti clamant & exultant in Domino quando vident mirabilia ejus, ut Exod. 14. *Israel videbat manum magnam:* & Exod. 15. *Immediate cecinit Moses,* &c. sic Levit. 9. quando ignis descendit, *Vidit totus populus & clamabat.* Cœli & Angeli clamant, &c. Job. 38.

Sect. 4. Ex R. Obad. in Psal. 33.

Dicit quod Deus elegit Israel præ nationibus terræ, idcirco corripit omnes deviationes eorum (sicut in Amos 3. 2.) *חרועה* Ante aut post victoriam Messia. *In thesauris.*] In subterraneis locis. *Fregit cogitationes.*] Et dissipavit eos, Gen. 11. 2. &c. *יחד לבם* Quia imago Dei venit de Cœlo ab innumerabilibus Sanctis. *Timentes eum.*] Super eos est specialis providentia.

Sect. 5. Ex R. Sol. in Psal. 33.

In Theauris.] Subter terram. *Sicut aeruus.*] נר, vel, altitudo, גובה, sic Targum Onkelus in Exod. 15. נאר differt à נאר. יחד Id est, *Simul*, viz. una visione omnes intuetur homines סקירה, Derash, Rabboth.

Sect. 6. Ex Cald. in Psal. 33.

In thesauris.] Chald. (ab ἀποθήκη, Gr.) *Gens*, vel, *homo.*] גברא, Chald. Heb. גוי, ut Gen. 20. 4. *Iastam nationem*, vel hominem, in Ab. Ezra.

Sect. 7. Ex Masor. in Psal. 33.

Pro rectis.] Rectis corde. Tria sunt in Scripturis, Psal. 112. 4. *Lux orta est rectis.* Prov. 2. 7. *Sapientiam pro rectis.* Et unum est ולישרים in Psal. 125. 4. Recti ob dona sapientiæ & salutis Deum laudibus evehunt. *Iustitia & iudicium.*] Ver. 5. Tria sunt, Gen. 18. 19. *Facere iudicium.* Prov. 21. 3. *Facit iudicium & iustitiam.* Coronâ iustitiæ caput iustorum erit adornatum. *Abyssum.*] Marium, vel aquarum subterranearum. Quatuor sunt plenè plena, Psal. 104. 8. *Descendunt ad Abyssos.* Prov. 3. 20. *Abyssi apparuerunt.* Prov. 8. 24. *Antequam Abyssi formabantur.* In textu non est plenum, sed in Masora est; Vid. Exod. 15. 5. *Abyssi eos obruerunt.* Et factum erat. Duo sunt, Ezech. 16. 19. *Odor gratus ante illa erat.* Idololatræ dant creaturæ, Creatoris prærogativa. *Omnes filios hominum.*] Frequentèr est in malam partem. Sex sunt, Gen. 11. 5. *Quam edificabant filii hominum.* 1 Sam. 26. 19. *Si sint filii hominum.* 1 Reg. 8. 39. *Cor filiorum hominis;* in oratione Solomon. & socius ejus in Paral. Psal. 145. 12. ubi notat

Masora non habet simile, & Coheleth est similiter. *Incolas terra.*] Duo sunt, Jer. 25. 30. *Adversus omnes incolas terra.* *Auxilium nostrum.*] Duo sunt, Psal. 124. 8. *Est in nomen Domini.*

Sect. 8. Ex Al. Anth. in Psal. 33.

Novum Canticum.] Pro Evangelio. 1. Caus. *Terra plena est.*] Evangelio Christi. Hab. 2. 14. *Terra plena est scientia Domini:* & Heb. 8. *Omnes scient me,* &c. 2. Caus. *אחד*] Est iter, Gr. Lat. MS. quasi in utrem. 3. Caus. *Gratit.* *Consilium Domini.*] à dissim. *Deus est Dominus.*] Christus. 4. Caus. *Pinxit corda.*] Dominus Christus, eis τὰ ἰδια venit Greg. Nyss. *Corda eorum simul.*] In una fide Christiana. Act. 2. 46. *Cor unum.* Gal. 3. 28. *Omnes unus in Christo.* 5. Caus. Vel, *Fingens pariter.*] Lat. MS. omnia sc. unum æquè ac aliud, ideoque perdat omnia. *Nullus rex servatus.*] 6. Caus. Non viribus, divitiisve: Croesus enim dives à Cyro victus erat, Herod. Clio. Darius ἀπλῆς perit, aperuit monumentum Reginæ in quo non invenit (secundum inscriptionem) pecuniam, sed literas ita dicentes, εἰ μὴ ἀπλῆς τε εἰς χερσὶν αὐτοῦ, & αὐτὸν νεκρὸν θύνας ἀνέσχευας, Herod. Psalmus gratiarum actionis ab eff. duob. 20. 21.

Sect. 10. Ex Gr. & Vulg. in Psal. 33.

In ore, vel, corde suo.] Ethiop. Sym. *In vociferatione.*] Vulg. Gr. id est, oratione. *De preparato habitaculo.*] Gr. Vulg. id est, super Arcam. *Sigillatim corda eorum.*] Vulg. Gr. id est, singula corda, unum post aliud, ab אחד *Ut in utre.*] Gr. Vulg.

Sect. 11. Ex Syr. in Psal. 33.

De iis quos præfecit David in ministerio Domini. Par. edit. *אחד ואחד ואחד* *Cum claugore.*] חרועה, tubarum in manibus sacerdotum, Num. 10. vel aliorum instrumentorum in manu Levitarum. *Cumulum, vel, quasi in utribus aquas maris.*] Syr. רבוקא, Heb. גור non est in Syr. *Format simul.*] *فردا*, id est, unum æquè ac alterum, & hinc omnia cognoscit. *Non liberabit.*] Sessorem ejus, Syr. *فردا*

Sect. 12. Ex Arab. in Psal. 33. Arab. 32.

O iusti, vel, puri.] Corde, scil. ut in priori Psal. ver. ult. Arab. *ألا تبارك*, ut in Psal. 73. *puris corde*, idem. *Sicut in utribus.*] Gr. Arab. Rom. Neb. *في أركان في أركان*, per potentiam efficeat aquas, & consistunt quasi in utere conclusæ. *Format sigillatim.*] *يחד*, unam post aliam, non omnes animas simul, ut aiunt Origenistæ & Hebræi, Nebiensis. Vel, *Qui solus creavit.*] Omnia, Arab. *ألا تبارك وحده الذي خلق واحد*, Heb. *אחד*, ab אחד, sic in Deut. 33. *Dominus solus ducebat eos.* Vel, Deus pacis ita quotidie format hominum corda, ut sint in pace unita. Vel, in unitate fidei, ut in Ephes. 4. *eis τὴν ἐνότητά τῆς πίστεως.* Vel, quia solus novit, & suadet corda hominum.

Psal.

1 Davidi, cum immutavit vultum suum coram Achimelech, & dimisit eum & abiit.

(1 Reg. 21.) XXXIII.

Heb. XXXIV.

2 **B**enedicam Dominum in omni tempore: semper laus ejus in ore meo.

3 In Domino laudabitur anima mea: audiant mansueti, & latentur:

4 Magnificate Dominum mecum: & exaltemus nomen ejus in id ipsum.

5 Exquisivi Dominum, & exaudivit me: & ex omnibus tribulationibus meis eripuit me.

6 Accedite ad eum, & illuminamini: & facies vestrae non confundentur.

7 Iste pauper clamavit, & Dominus exaudivit eum: & de omnibus tribulationibus ejus salvavit eum.

8 Immittet angelus Domini in circuitu timentium eum: & eripiet eos.

9 Gustate, & videte quoniam suavis est Dominus: Beatus vir, qui sperat in eo:

10 Timete Dominum omnes sancti ejus: quoniam non est inopia timentibus eum.

11 Divites eguerunt & esurierunt: inquirentes autem Dominum non minuentur omni bono.

12 Venite filii, audite me: timorem Domini docebo vos.

13 Quis est homo qui vult vitam: diligit di-
es videre bonos?

14 Prohibe linguam tuam à malo: & labia tua ne loquantur dolum.

15 Diverte à malo, & fac bonum: inquire pacem, & persequere eam.

16 Oculi Domini super justos: & aures ejus in preces eorum.

17 Vultus autem Domini super facientes mala: ut perdat de terra memoriam eorum.

18 Clamaverunt justi, & Dominus exaudivit eos: & ex omnibus tribulationibus eorum liberavit eos.

19 Juxta est Dominus iis, qui tribulato sunt corde: & humiles spiritu salvabit.

20 Multae tribulationes justorum: & de omnibus his liberabit eos Dominus.

21 Custodit Dominus omnia ossa eorum: unum ex his non conteretur.

22 Mors peccatorum pessima: & qui ode-
runt justum, delinquent.

23 Redimet Dominus animas servorum suorum: & non delinquent omnes qui sperant in eo.

Secl. 1. Ex R. David. in Psal. 34.

Multavit scientiam.] Aliud quam erat videbatur. Vel, quando apparuit ut insanus, robur ejus in futurum non perhorrescunt, ideoque nec occidebant illum; & quando expulit eum Achis. tunc composuit hunc Psalmum, per Aleph Beth in initio versuum (excepto Vau in medio versus) Codic. Cremon. In multitudine gaudii quod habuit, liberatus, composuit hunc Psalmum Abecedarium, inspiratus. Deraſh, non est in Cod. Cremon. In omni tempore.] Quia semper miracula mecum operatur, etiam hæc infania erat in tempore suo pulchra. Non est in Cod. Cremon. In Domino.] Et in nullo alio servatore, quia ipse cor Achis ad expellendum me persuadebat. Quæſivi Dominum.] Corde meo, quando eorum manibus captus eram, & audivit me [sic Nehem. 2. Tunc oravi, &c.] Ab omnibus meis terribus.] Ab hoc terrore, & à Saule, qui misit ad custodiendam domum. Intuentur in illum.] Omnes afflicti in Deum pro liberatione דביתו, præter. pro futuro. Illuminati sunt.] Luce salutis, ut Esth. 8. Habebant lucem, &c. Vel, confluunt velociter sicut fluvius ad mare, vel homo ad Asylum. Angelus Domini.] Ut Dan. 6. 22. Dominus misit angelum & obturavit ora Leonum: & Gen. 48. 16. Angelus qui redemit me. Non est in Cod. Cremon. In circuitu.] Sicut hostes sunt in circuitu. Gustate.] Experientia & examen mentis dicitur gustus, ut Prov. 31. 18. Ipsa gustavit, &c. sicut quis cibum dulcem ab amaro gustu discernit. Videte.] Mente & oculo. Sancti ejus.] Qui à mundo & concupiscentiis ejus separati sunt & paucis contenti, sicut de Na-

zaræo dicitur, Sanctus est Domino, Num. 6. 8. His dicit, Timete Dominum, non indigentiam, quia Dominus in monte providebit. Non egent.] Sicut David captivus inter Pelistæos non indigebat. נפירוס Id est, Leones rapientes qui vivunt ex præda, tamen dixit Eliphaz, Vetus Leo perit fame, Job. 4. 11. Catuli Leonis dispersi sunt, tamen timentes Dominum, qui non vivent ex rapina habent אֲוֹתָאֲרָאָא. Venite filii.] Illi qui discunt ut Filii Prophetarum, 2 Reg. 2. 3. & dicit, Venite, vel ambulate, quod non est realis ambulatio, sed in opere diligentia, Isai. 1. 18. Venite nunc, &c. Timorem Domini.] Dicit, timorem, quia timentes Deum nunquam fame deficient. Linguam à malo.] In his duobus vers. illustratur timor Dei per negativa præcepta, וְלֹא יִלְכֹּץ, in corde, ore, opere. Dolum.] Corde. Evitet malum.] Opere. Quarat pacem.] Ore. Persequetur.] Corde, בָּלֵב. Operetur bonum.] Secundum præcepta affirmativa, quia servus timet transgredi præceptum domini. Oculi Domini.] Providentia Dei illis adhæret, & hæc est timoris merces. Ad clamorem eorum.] Quando venit tribulatio, liberabit eos. Tribulationes justorum.] Ad probandum eum, demonstrandam coram sæculo ejus justitiam, & constantiam in veritate manifestandam, Dei sunt nuntii. Ex omnibus.] Ut Pro. 24. 16. Justus cadit septies, & resurgit. מֵאֲשֵׁר מֵאֲשֵׁר Millel, id est, cum accentu in penultima est in Niphal præterito, cum Milra, id est, accentu in ultima est in Niphal præsent. מֵאֲשֵׁר Aleph cum Sheva sola, & legitur cum motu levi, à מֵאֲשֵׁר. Redimit animam justorum.] à machinationibus impiorum, qui cogitat tollere animam ejus. מֵאֲשֵׁר Aleph cum Sheva sola, & Shin

Shin, prior Sheva quiescit, secunda est mobilis.

Sect. 2. Ex Ab. Ezra. in Psal. 34.

Mutavit scientiam suam.] טעמו רעחו, ut Prov. 26.16. *Qui possunt reddere rationem.* Abimeleci, vel, Achis.] Binominis erat. *In omni tempore.*] Adverso pariter ac prospero, infania & sobrietate. *Exaltemus simul.*] Quasi diceret, Nos omnes simul ad laudandum Deum sumus imbecilles. *Illuminati sunt.*] נהירו, אורו, נהירו, Dan. 2. vel המנהר, in Judic. 7. Vel, movebant sicut fluvius, [Isai. 2.2. אור נהר] *Aspicebant ad illud.*] Id est, ad id quod sequitur, viz. *Pauper clamabat, &c.* & *Exaudiebat eum Dominus*: sic Num. 24.17. *Videbo illam*, id est, stellam in prox. vers. memoraram. *Gustate.*] Per visum cordis. *Videte.*] Oculo corporis. כפידו] Id est, homines qui aliorum opes diripiunt, sicut leones, tamen hi cecutiunt להם דמי אדם בני אדם. Vel, illi qui negant radicem, viz. articulos fidei, הכופרים. *Quarentes Dominum.*] Cibus nisi per fas, haud adipiscuntur, at tamen replentur; Dicunt aliqui, quod viri Achisi penè illum fame interimerunt, sed Deus illum sustentabat ut Eliam, 1 Reg. 17. *Venite filii.*] Illi qui sunt parvuli in oculis propriis, & doctrinâ indigent. *Qui desiderat vitam.*] Longam, ut *vir mensura*, id est, magnæ, Isa. 45.14. *Querite pacem.*] Quia non est mos puerorum principatus ambire. *Amalo.*] Secundum præcepta negativa. *Facite bonum.*] Secundum affirmativa, (Cavete de lingua & opere) *Oculi, Aures.*] Palàm, clàm. *Facies.*] Ira Dei, quæ apparet in facie, ut 1 Sam. 1.18. *Non erat amplius irata.* *Exaudiat Dominus.*] Impios convertentes. *Contritos corde.*] Quorum corda peccata eorum amplius non retinent, sed ut vas fractum effundunt. *Ossa ejus.*] Meminit *Ossa*, quia sunt fundamenta corporis. *Non confringentur.*] Foran à Pelistæis David plagis cæsus erat. רערו] Id est, afflictio una occidit impium, sed multi sunt dolores iusti, ex quibus liberat eum Dominus.

Sect. 3. Ex Midrash Tillin in Psal. 34.

אח טעמו] Quicquid est, est in tempore suo pulchrum, est etiam insanire; erat David periclitatus, & à Deo insanit David, מאותו דשטות, insanit quam ante despexit, uxor & filia Abimelechi intus, & David foras insaniunt.

Sect. 4. Ex R. Obad. Gaon. in Psal. 34.

Convenit in afflictione benedicere Deo, & non murmurare, &c. *Illuminati.*] Luce salutis. *Amalo.*] Concupiscentiis corporis. *Contritos spiritu.*] Audit etiam eos, quandoque non orantes.

Sect. 5. Ex R. Sol. in Psal. 34.

Abimelec.] Nomen commune Regum Philistæorum, sicut Pharaon Egyptiorum. Vel, quia Achish erat iustus, sicut Abimelecus, in Gen. 26.4. Et noluit eum interficere, Midrash Tillin. *Quere pacem.*] In loco tuo. *Persequere eam.*] In alio. *Facies Domini.*] Occurrit, & cum illis pugnat, ut Lev. 20.3. *Ponam faciem meam contra eum, &c.* Menachem, מנחם in lingua extran. Hispan. la ira, el vulto. Non est in MS. תמור] id est, חמור, in MS. *Malum unum.*] Unum peccatum occidit peccatorem. לא יאשמו] Non respicient, dicentes, Ob fiduciam in te nostram rei sumus, רפונטרך, ling. extran. Non est in MS.

Sect. 6. Ex Cald. in Psal. 34.

Quasi vi Dominum.] Instructionem à Domino. *Facies.*] Ira Domini, ut Levit. 20. *Mittam faciem meam in illum, &c.*

Sect. 7. Ex Masora in Psal. 34.

טעמו *gustum suum.*] Quod distinguit res differentes. Quatuor sunt in Scriptura, Num. 11.8. *Gustus ejus sicut oleum.* 1 Sam. 21.13. *Mutavit gustum suum.* Jer. 48.11. *Gustus manet in eo:* & unum est Exod. 16.31. *Et gustus ejus.* Auris verba, sicut gustus cibos discernit. *Aspicebant in ipsum.*] Id est, confisi sunt. Duo sunt, Job. 6.19. *Expectabant turme Tema.* *Time te Dominum.*] Est totum hominis, Eccles. 12. tria sunt, 1 Sam. 12.24. *Solummodo time te Dominum.* Jos. 24.4. *Et nunc time te Dominum.* *Sancti ejus.*] Duo sunt, Deut. 33.3. *Sancti ejus sunt in manu tua.* *Exoptat vitam, vel, delectatur in vita.*] Tria sunt, 1 Reg. 13.33. *Quicumque voluit.* Psal. 35.27. *In prosperitate servi sui complacuit.* *Qui faciunt malum.*] Qui assueti sunt illo faciundo. Tria sunt cum Jod in Scriptura, Exod. 36.8. *Qui faciebant opus tabernaculi.* Psal. 37.1. *Operarios iniquitates.* *Redimit animam.*] פורר, non habet simile, unum est פורר cum defectu Vau. Deut. 29.18. *Producens, &c.* Videtur quod Masora citat hoc propter literarum similitudinem, & legit cum Resh, sed in libris impress. & MS. est cum Daleth; si sit cum Resh, tunc sensus est; qui odio habent justum, erunt sicut terra sterilis, desolati, sed Deus producit animam iusti, vel eam ut producat fructus, efficit.

Sect. 8. Ex Al. Anth. in Psal. 34.

Coram Abimelec.] Vel Ahimelec sacerdote, qui geminū habebat nomen, & quoniam regium quoddam negotium se perficere dixit, fugamq; celavit, hic ideoq; faciem mutare dicitur, B. Theodor. *Communitavit os suum.*] Lat. MS. aliud sentit, aliud locutus est, à טעמו, quia os gustat cibos. *Psalmus.*] David benedixit Domino, qui hoc modo per fictam insaniam eum liberabat.

Pindar. Nem. Od. 5.

Οὐ τοι ἀπὸ τοῦ καὶ Νέμεω, &c.

Non semper facie splendida veritas

Fidus utilior (Ut Rahab. in Jos. 2.)

Horat. lib. 3. Od. 11. De Hypermetra dicit, Splendide mendax, quia ipsa ex 50 sororibus sola pepercit viro suo.

Una de multis face nuptiali

(Ut Mat. 25. Ceperunt Lampades, &c.)

Digna, perjurum fuit in parentem

Splendide mendax, & in omne virgo (virago)

Nobilis avum.

Surge (qua dixit juveni marito)

Surge, ne longius tibi somnus, unde

(Psal. 13. Somnum mortis.)

Non times, detur: socerum, & scelestas.

Falle sorores:

Quæ, velut nacta vitulos leana

Singulos eheu lacerant, ego illis

Mollior, nec te feriam, nec intra

Claustra tenebo.

Me pater savis oneret catenis,

Quod viro clemens misero peperci: &c.

I, pedes quo te rapiunt, & aura,

Dum faveat nox? &c.

(Hoc

nempe quando divites fiunt pauperes, Arab. à ינרן canere in Exod. 15. Tunc cecinit Moses, idem. Redimet animas.] à mala imaginatione, vel ab aliis hostibus, Midrash Tillin, sic Luc. 1. ut, Redempti è

manu hostium, serviamus illi. Mors impii pessima.] Arab. Neb. ut in Vulg. Vel, Mors peccatorum in malitiis.] Arab. Rom. moriuntur in odio iustorum, & pereunt impoenitentes, Ar. بالسبيات.

Ipsi David. XXXIII.

Heb. XXXV.

Judica Domine nocentes me, expugna impugnantes me.

2 Apprehende arma & scutum: & exurge in adjutorium mihi.

3 Effunde frameam, & concludere adversus eos, qui persequuntur me: dic anima mea: Salus tua ego sum.

4 Confundantur & reveantur, querentes animam meam.

Avertantur retrorsum, & confundantur cogitantes mihi mala.

5 Fiant tanquam pulvis ante faciem venti: & Angelus Domini coarctans eos.

6 Fiat via illorum tenebrae & lubricum: & Angelus Domini persequens eos.

7 Quoniam gratis absconderunt mihi interitum laquei sui: supervacue exprobraverunt animam meam.

8 Veniat illi laqueus, quem ignorat: & captio, quam abscondit, apprehendat eum: & in laqueum cadat in ipsum.

9 Anima autem mea exultabit in Domino: & delectabitur super salutari suo.

10 Omnia ossa mea dicent: Domine, quis similis tibi?

Eripiens inopem de manu fortiorum ejus: egenum & pauperem à diripientibus eum.

11 Surgentes testes iniqui, quae ignorabam, interrogabant me.

12 Retribuebant mihi mala pro bonis: sterilitatem anima mea.

13 Ego autem cum mihi molesti essent, inducbar cilicio.

Humiliabam in jejuniis animam meam: & oratio mea in sinu meo convertetur.

14 Quasi proximum, & quasi fratrem no-

strum, sic complacebam: quasi lugens & contristatus, sic humiliabar.

15 Et adversum me latati sunt, & conveniunt: congregata sunt super me flagella, & ignoravi.

16 Dissipati sunt, nec compuncti, tentaverunt me, subsannaverunt me subsannatione: frenduerunt super me dentibus suis.

17 Domine quando respicies? restitue animam meam à malignitate eorum, à leonibus unicam meam.

18 Confitebor tibi in ecclesia magna, in populo gravi laudabote.

19 Non supergaudeant mihi qui adversantur mihi inique: qui oderunt me gratis & annuunt oculis.

20 Quoniam mihi quidem pacifice loquebantur: & in iracundia terra loquentes, dolos cogitabant.

21 Et dilataverunt super me os suum: dixerunt: Euge, euge, viderunt oculi nostri.

22 Vidisti Domine, ne fileas: Domine ne discedas à me.

23 Exurge & intende iudicio meo: Deus meus, & Dominus meus in causam meam.

24 Judica me secundum justitiam tuam Domine Deus meus, & non supergaudeant mihi.

25 Non dicant in cordibus suis: Euge, euge, anima nostra: nec dicant: Devoravimus eum.

26 Erubescant & reveantur simul, qui gratulantur malis meis.

Induantur confusione & reverentia, qui magna loquuntur super me.

27 Exultent & latentur qui volunt justitiam meam: & dicant semper: Magnificetur Dominus, qui volunt pacem servi ejus.

28 Et lingua mea meditabitur justitiam tuam, tota die laudem tuam.

Sect. I. Ex R. David in Psal. 35.

Etiam hic Psalmus est de fuga à Saule. [ריבה] Cum accentu in ultima, futur. in Hiphil. pro [ריבה]. [ידיבי] Jod redundat pro ידיבי est Toar, יקום. Apprehende clypeum.] Sicut homo bellator. Surge.] cum accentu in penultima, & non habet simile in libro. [סגר] Est instrumentum belli. Vel, Claude viam.] Ut non capiant me persecutores mei. Dic anima mea.] Corroborare cor meum, & dicit anima, quia querebant animam ejus.

Retro convertentur.] à persequendo me. Persequetur eos.] Ut non requiescant, sicut palea ante murum, est immobilis. Sit via eorum tenebrosa.] Hic sunt duo gravamina, quis in tenebris titubare obnoxius est, & in lubrica via cadere, praecipue si angelus persequatur eum, ita ut non possit lento pede progredi, sed praeter metu nimio fugere, ecce tertium. Puteum cum rete.] Sicut mos est in venatione ferarum, tegunt puteum rete, & pulvere, ut fera non videant puteum, donec cadat in eum. Berth deficit in rete.

rete. *Puteum.*] Sic Ezech. 19. 8. *Captus erat in puteo eorum, idem.* Vel, *Abcondebant pro me rete eorum, rete dico.*] Ut Lament. 4. 20. *In laqueis eorum,* בשחיתותם, Rabboth, duplex Tau, ad indicandam eorum diligentiam, ut Dan. 12. 2. *In pulvere, in terra,* duæ voces in eundem sensum. *Veniat super eum subito.*] Id est, super Saulem, vel unumquemque eorum: & dicit, *subito*, ut contra eam fiat inermes. *Ossa mea.*] Id est, corpus meum, ut Psal. 84. 3. *Anima & caro mea,* per similitudinem. Vel, homo intuendo mirabilem corporis fabricam laudat Deum, ac si ossa ejus laudabant eum, R. Mosch. Hæc est expositio utilis, sed non secundum scopum Psalmi. Vel, *Ossa quæ movent linguam,* & reliqua membra corporis in precibus, & Eucharistia. *Omnia.*] כל, non est cum Hateph sicut reliqua, sed cum Cametz larga. *Quis est tibi similis?*] Qui potest infirmum à manu fortioris liberare. *A me quæ ignorabam postulabant.*] Res מן מן suas mecum (ut aiunt per falsos testes) depositas, & licet non exprimitur in libro Samuel, tamen in hoc loco querelam suam legimus. *Ad privationem animæ meæ.*] Erat mihi quasi mors, amarum. Vel, præter Mammonam quam rapiebant à me, etiam animam meam quærebant. *Quando agri erant.*] Lugebam pro illis, scil. antequam erant inimici. *Revertebat in sinum meum.*] In meipsum, ut viderent homines quod non solum palam, sed etiam clam pro illis orabam. *Cum jejuniis.*] In die designato, quando amici ægroti jejunant pro illo, ego etiam jejunavi, Beth in בְּצִי cum Pathac ad indicandum diem solennem. *Sicut lugens pro matre sua.*] Dicit matre mortua, plus quam patre, quia mater cum dolore peperit illum, & semper existens in domo eum educavit. Vel, ut lactens lugebat quando mater ejus moritur, & non habet nutricem, R. Jos. Cimchi. Non est in Cod. Cremon. *Niger eram.*] קרר, quia in luctu splendor faciei evanescit. Vel, quia lugentes in vestitu nigro incedebant. *In claudicatione mea.*] Propter dolorem membrorum meorum. נכר Viles, qui expulsi sunt è terrâ. *Ignorabam.*] Causam quare congregarent contra me, quia non injuriam illis feci minimam. *Scindebant.*] Quasi ora eorum risu lacerabant קרעו פיהם. Vel, *Aperiebant ora.*] Ut Jer. 22. 14. *Aperiens fenestras,* idem. Vel, scindebant me calumniis. Vel, scindunt illud quod reparare nequeunt, non per poenitentiam; similitudo indicat incorrigibilia eorum verba & opera, R. Jos. Cimchi, Adoni abi. מעון Est verbum & communicatio vana, ut לשון עגור, lingua vana in Rabbothen. sensus est, prædicti abjecti cum Hypocritis derisoribus vanæ linguæ, ad deridendum me congregabant, Beth pro ע. Vel, cum derisoribus, qui panes diligunt, & delicias hujus mundi, à עגור, 1 Reg. 17. 12. Vel, per similitudinem, malum consilium & opus, מעון, panes appellantur, ut Hos. 7. 4. *Ephraim est panis subcinericius,* id est, cepit consilium præcipitem. *Dentes suos.*] Qui videt vindictam in adversarium suum ipse frendet. *Unicam meam.*] Quia inter spiritus sola anima hominis corpore incarceratur. *In magna congregatione.*] Quando omnes Israelitæ in unum congregantur. קרצו Id est, natus oculorum contra me pro more derisorum ostendunt, ut Prov. 6. 13. *Loquitur pedibus.* Non loquuntur pacem. Ut Gen. 37. 4. Non

potuerunt loqui pacificè. *Contra quietos terre.*] Id est, humiles qui sunt infirmi & quieti, à מרגוע. Vel, cum quietis & divitibus terræ, hi ad cogitandum contra me conglomerant. עץ pro עץ, ut Exod. 35. 22. *Cum mulieribus.* Terra. Cum Segol & Athnach, & sunt quatuor in Masora. Vel, *In secretis terra.*] Machinantur contra me, à רגע scindit, sed hæc expositio non est recta, quia licet verba & opera habent locum secretum, non sic cogitationes. *Aperuerunt os.*] Fugâ mea de loco in locum, tripudians. *Oculus noster vidit.*] Id quod cupimus, רצונו. *Ne sis ut surdus.*] Surge, & ne sis ut dormiens. *Judica me Domine.*] Quia justus Judicis officium est justitiâ servos suos qui injuriam patiuntur judicare, & addit, *Dens mi,* quia non habuit Deum alium. *In corde eorum.*] Ne latentur, non in corde, multò minus ore. *Aha anima nostra.*] Id est, animâ nostrâ læti sumus. *Simul erubescant.*] Sicut congregati erant simul. *In prosperitate servi.*] Nempe Davidis.

Sect. 2. Ex Ab. Ezra in Psal. 35.

Apprehende, vel, confirma clypeum.] Aliter, nec ego nec clypeus omnino in prælio prævalevimus. *Extrahere.*] Quia nos illam extrahere sumus invalidi. *Claude viam.*] Ut persecutores mei non apprehendant me, יכנינו sicut יכנינו, si esset ex verbis Nun, esset ut יפלו, in Psal. 45. *Via eorum tenebra.*] Ut non cognoscant quod fugiunt. חלקלק Lubrica, duplicatur, ut סודרדר, sensus est duplex, id est, *tenebrae palpabiles*, in Exod. 10. *Angelus Domini eos persequetur.*] Donec nullubi reperiantur, quia ventus dispellit glumam ad locum aliquem ubi tandem reperitur, sed Angelus ab omni loco exterminat impium, & ut lapidem in medio fundæ exagitat, Targ. in 1 Sam. 25. & Psal. 15. ult. נפשו Anima rationalis, sic dicta, quia conjuncta est cum sensitiva. *Destructio.*] Talis ut stupefaciat audientem, à שומם, in Dan. 9. *Ossa omnia mea dicent.*] Quasi loquentur ad laudem tuam, & dicit, *Ossa*, quia sunt fundamenta corporis, & locutus est de Anima in vers. prior. *Res quas non cognovi.*] Petierunt à me ea, ut restituerem ablata, quæ non nisi per testes falsos unquam novissem. *Ad privationem animæ.*] Hæc erat merces quâ me remunerare cupiebant. *Affixi animam meam in die jejunii.*] Die quem amici mei in ægritudine mea extrema observabant, illo ego etiam pro illis jejunabam: & dicit, *Affixi animam*, quia semper in Scripturis indicat jejunium, ut in Lev. 23. & Isa. 58. & Num. 30. *Retribuas in sinum meum.*] Calumniis hand mihi nocebunt, & consolationem precum mearum recipiam, sic dicitur, *In sinum proximorum septuplum retribue*, in Psal. idem. *In nigro.*] קרר, vestitu dolentium. *Claudicatione,* בצלע Morbus est sic dictus, quia incedere nequit nisi cum dolore, quasi claudicando. *Claudi.*] Illi deridebant me claudicantem, à נכר רגל, R. Sol. Vel, superbi, spiritu fracti, à נכר רוח in Proverb. *Haud novi.*] Quod erant pseudomartures, nec illos unquam vidi. *Rapiebant.*] Carnem meam, id est, loquenti sunt verba aspera. *Cum hypocritis in festis.*] Vel, pro placentis, ut 1 Reg. 17. 12. מעון מן ex geminatis. *Dentibus eorum.*] Ut comedant me sicut placentas, jocularii prædicti, ut Psal. 53. 4. *Comedentes populum meum.* *Unicam meam.*] Animam in

corpore solitariam. *In magna congregatione.*] Vorum est נר palam laudare Deum. *Cum oculo.*] Sicut mos est derisorum, partem oculi, deridentium claudere. *Afflictos, vel, scissis in terra.*] ארבע. *Vidisti Domine.*] Respondet ad illud, v. 21. *Oculus noster vidit.* *Ne fileas.*] Respond. ad illud 21. *Aperuerunt os eorum.* *Magnificant contra me.*] Linguam, לשון deficit.

Sect. 3. *Ex Midrash Tillin in Psal. 35.*

Qui contendunt mecum, יריבוי] Quia multi contendunt mecum, tu solus es qui meas partes agis. *Dominus non eget clypeo, erunt hostes mei, sicut gluma ante ventum.*

Sect. 4. *Ex R. Obad. in Psal. 35.*

Psalmum composuit quando fugiebat à facie Absalom. *Quarentes animam.*] Ahitophel & Seniores. *Rete eorum.*] Qui dixerunt, *Trahamus eam cum funibus in torrentem,* sicut 2 Sam. 17. *Cadat in eum.*] Ahitophel suffocavit seipsum. *Ossa mea.*] Quando cessat bellum in quo defatigantur. *Testes violentia.*] Quia dixerunt, 2 Sam. 15. *Non est deputatus à Rege, &c.* & dicit, שבו, id est, orationem filiorum, quia mortuus est Absalom in isto negotio. *Revertetur in sinum meum.*] Quia non erat oratio hypocritica. *In agitudine.*] Ahitophel & Seniorum. *Non novi eos.*] Antehac, idcirco non læsi illos. קרעו] Id est, oscorum ridendo scindebant. *De hypocritis.*] id est, loquuti sunt contra me, ut hypocritam in re Uriæ, & de portione cibi quā misi ad illū, me deridendo, לעגי מעי.

Sect. 5. *Ex R. Sol. in Psal. 35.*

סגור] Pone quasi murum inter me & illos, MS. נכאים ברוינא] In ruina, ling. extran. *Claudi, vel fordidi homines,* ut Job 30. *Viliores terrā,* sic Pharaon. Necob, id est, Claudus, Hispan. *Entresecidos,* extra. ling. אמנוי שיוץ. מעון] Id est, derident me, ut de placentis, nempe cibum eorum retribuat illis Saul. *Sicut mater qua dolet pro filio.*] Sic ego pro illis. יקרצו] In ling. ext. צוננט. *Revertatur oratio mea.*] Oravi non ut aggravetur, sed diminuetur eorum dolor, ideoque dico, eadem revertatur in sinum meum, MS.

Sect. 6. *Ex Chald. in Psal. 35.*

Claude.] Vel, prępara ad resistendum adversarium meum, זמן. נכיים] Percutientes ab הברו. קרעו] Id est, cutem meam scindebant, & sanguis non effluxit. Heb. דם ארמו. *Cum hypocriticis verbis.*] במלי, Chald. deridebant me. *Unicam meam.*] גושמי, Chald. id est, corpus meum, quod solummodo mihi relictum est, nam bonis omnibus me spoliabant. *Quietos terra.*] Justos, qui sunt in hoc sæculo quieti. *Aha.*] Gaudium nostrum est. *Aha anima nostra.*] Est læta.

Sect. 7. *Ex Masor. in Psal. 35.*

Qui contendunt mecum.] Non habet simile cum Pathac, & unum est cum Cametz, in Jer. 18. 19. *Audi vocem, &c.* *Salus tua ego sum.*] Non habet simile defectivum, & sex sunt defectiva in hac significatione, Deut. 32. 15. *Rupem salutis sue,* 2 Sam. 19. 2. *Salus erat in isto die,* Psal. 14. 7. *Quis dabit salutem?* Psal. 80. 2. *Veni & adjuva nos,* Job 30. 15. *Salus mea transit.* Impii contemnunt Deum, aqua viventis fontem, & omnis salutis scaturiginem (ut Jer. 2.) *Anima mea latabitur.*] Licet paulum contristet, quia est à Deo creata & redempta; quinque

sunt, *Et anima mea quam redemisti,* Psal. 139. 14. *Et anima mea bene novit,* Psal. 6. 3. *Anima mea est turbata.* Job 13. 14. *Vitam in manu mea.* *Omnia ossa mea.*] נר, duo sunt cum Cametz, & cum accentu, Prov. 19. 7. *Omnes pauperis fratres,* & vox omnis quæ habet Maccaph, est similiter, excepta unā, Psal. 138. 2. *Super omne nomen tuum,* & una est נר in Isa. 40. 12. & vidi Masoram quæ numerat etiam illud, Psal. 87. 7. *Omnes fontes mei,* ubi notat, Tria sunt cum Cametz, sed est error, propter Maccaph, R. Jacob. *Postulabant à me.*] Ut debitum, duo sunt, Isa. 58. 2. *à me iudicia justitie postulabant,* id est, in impios. *Sicut frater.*] Duo sunt, Cant. 8. 1. *Sicut frater meus.* *Incurvatus sum.*] Et vehementer afflicus, duo sunt, Psal. 38. 6. *Incurvatus sum vehementer.* נכיים] Tria sunt. מעון] Duo sunt, 1 Reg. 17. 12. De Elia. *Restitues animam meam.*] In statum pristinum, Tria sunt, Judic. 11. 13. *Nunc restitue eas.* Psal. 51. 12. *Restitues gaudium salutis tue,* (sicut hereditatem.) *Quietos in terra.*] Quatuor sunt cum Pathac & Athnachta, Psal. 65. 5. *Finium terræ.* Prov. 30. 21. *Terra est inquieta.* & Prov. 30. 14. *Terra.* אלהי] Ver. 24. Octo sunt cum Zakeph Cametz in sectione Baalac. Num. 22. & quodlibet in fine vers. est similiter.

Sect. 8. *Ex Al. Auth. in Psal. 35.*

Claude eam in illis qui persequuntur me.] Tanquam in vagina, Gr. Vel, *Evagina gladium, & pręoccupa persequentem me.*] Lat. MS. Vel, *Claude me à persequentibus me.*] Ut non inveniant me, ut de Barucho & Jer. dicitur, *Dominus occultavit eos.* *Sicut pulvis.*] Sic Psal. 1. *Impii erunt ut pulvis, &c.* *Angelus Domini.*] Tempestas, ver. 4, 5, 6. Vel, ut Angelus qui Assyrios occidit, 4 Reg. 19. & Egyptios, Exo. 12. B. Theod. *Rete in, vel, sicut puteus.*] Gr. ad devorandum me. 1. Caus. exaudit. Caph deficit in *Puteus.* Vel, *Insidias retis sui.*] Lat. MS. *Ossa mea.*] 2 Caus. *Interrogabant me.*] Lat. MS. Interrogatoria de rebus, quas nec cogitavi quidem, B. Theod. *Testes violentia.*] Doeg, &c. 3. Caus. *Ignorabam.*] Iniquitates Christus ignorabat, non quasi non iudicando, sed non committendo, S. Aug. *Malum pro bono.*] Quia pugnavi pro illis, & liberavi eos à Pelistæis, 2 Sam. 18. 7. B. Theod. 4. Caus. *Sterilitatem animæ meæ.*] Lat. MS. id est, Saul oblivione me delere quærebat, filiis enim memoria conservatur, ut in Isai. 56. *Nomen præstantius filiis,* B. Theod. *Quando infirmi erant.*] Quando per Pelistæos percussi erant Saul & Israel, 2 Reg. 1. 17. *David lugebat pro illis qui ceciderunt bello, & dicit, Infirmi, vel ægri;* sic 3 Reg. 22. dixit Ahab, *Verte manum tuam quia æger sum,* nempe, à vulneribus belli. *Cilicio.*] Carnis mortalitate, S. Aug. *Oratio mea revertetur.*] 5. Caus. non aerem verberabat, ut 1 Cor. 9. Vel, *Cum infirmarer ab eis.*] Lat. MS. Ego humiliavi me ipsum inimicis, quasi ad sodalem, nec malum pro malo rependi. *Quasi fuisset amicus meus.*] Quia Saul erat in manu mea, & non nocui illi, B. Theod. *In claudicatione mea.*] Quando fugiebam ad Achis, & insaniebam pro vita mea, illi latebantur, 6. Caus. à diffim. *Cum hypocritis.*] Hostes erant, sed amici Davidis apparuerunt.

Pindar. pyth. Od. 2.

Δοιλιον & Σον, &c.

O 2

Sed

Sed enim vir astu
 Præditus, nunquam loquitur feroci
 Fortia lingua,
 Verum amicorum simul hostiumque
 Cultor, obscuram tegit arte mentem
 Degener, tales mihi multa fingent
 Tempora mores. (Pro. 26. septem abomina-
 tiones, &c.)
 Diligam charos homines aperte, &c.

Jocantibus in festis.] Sic servi Saulis ex spe mer-
 cedis calumniantur me. 7. Caus. נכיון] πληκται,
 Gr. percussores, Sym. Theod. percutientes, Lat. MS.
 Scindentes & non tacentes.] Lat. MS. Vel, Scissi
 & dissipati sunt, nec compuncti.] Sua spe frustrati, nec
 poenitentia ducti, B. Theod. Heb. à קרע. Unicam
 meam.] Vita, quæ sola mihi relicta est. 8. Caus. Lat.
 MS. solitariam. Leonibus.] Adulatoribus Saulis,
 ut Psal. 34. Leones, &c. Quietis in terra.] David
 & servis ejus qui nemini nocebant. 9. Caus. Vel, in
 rapina terra.] Lat. MS. ex rapina vivunt. Oculus
 noster vidit illum.] Gaudebant quando inveniebant
 locum ubi recubabat. Qui diligunt jus meum.] Jo-
 nathan & cæteri. Hunc Psalmum David non maledi-
 cens dixit, sed vaticinantis more prædixit, B. Theod.
 Oratio pro liberatione à Saule.

Sect. 9. Ex Ital. &c. in Psal. 35.

Contra persecutionem Saul, Gloss. in Ang. MS.
 In fovea.] Hisp. Ital. La fossa de la lor rete, id est,
 rete in fossa, vel rete absorbet sicut fossa. Postula-
 bant à me.] Ang. MS. Hisp. Ad orationem animæ.
 Dicit, Orationem, à consolationibus omnibus. Ital.
 La sterilità dell' anima mia, quia anima post disces-
 sum est quasi sterilis, à corporeis operationibus vacans.
 Homines percussi.] Ang. MS. Ital. battuti, à נכר, sive
 illi qui dissimulabant dolorem, Hisp. entretecidos,
 fingiendo tristitia. Revertetur in sinum.] Dicit, In
 sinum, quia antiqui orabant in mœstitia, inclinantes
 ver. 14. Ital. in dispiacere stando inchinati, seu quod
 orabat sincero pro aliis, sicut pro seipso, animo, Ital.
 Stridebant dentibus.] Mordendo me labiis, quia non
 pavi gulam eorum, ut Psendopropheta in Amos 3.
 Mordent dentibus, &c.

Horat. Epod. 6.

Quid immerentes hospites vexas canis
 Ignavus adversum lupos?
 Quin huc inaneis, si potes, vertis minas?
 Et me remorsurum petis?
 Tu cum timenda voce complesti nemus,
 Projectum odoraris cibum.
 Cave, cave, namque in malos asperrimus
 Parata tollo cornua.

Sect. 10. Ex Vulg. & Gr. in Psal. 35.

Contententes, vel, nocentes me.] Vulg. Gr. Inte-
 ritum laquei sui.] Vulg. Gr. sic Psal. 16. Videre cor-
 ruptionem: idem. Exprobraverunt animam me-
 am.] Gr. Vulg. חפרו, quasi foderunt animæ meæ, ut
 mos est eorum qui confunduntur, abscondunt sese præ
 pudore. Quando molesti mihi essent.] Vulg. Gr. à
 חר, quando dolore me affecerunt, jejunavi & oravi.
 In sinu meum convertetur.] Id est, Deus retribuit mihi
 orationem meam exauditam & remuneratam. Qua-
 si proximum.] Vulg. Gr. qui proximo bene, & non

malefacit. Sic.] Vulg. Gr. חס, ut חסר in Pro. 3.
 Adversus me.] Vulg. Gr. בצלעו, quasi collateraliter,
 à צלע latus. Tentaverunt me.] Vulg. Gr. בחנני
 ut בחנני. Mihi quidem pacificè loquebantur.] Gr.
 Vulg. חל, ut חל, vel, חל, ut in Psal. 24. נפשי, vel per in-
 terrogationem, Nonne mihi pacificè? &c. Et in ira-
 cundia terra locuti sunt.] Gr. Arab. Vulg. per modum
 execrationis, ut Jer. 22. O terra, terra, &c. חרעו, ut
 חרעו, sic חרעו, & חרעו, & חרעו, & חרעו. Vel quia in
 terra quasi abscondebant iram suam, Theodoret.

Sect. 11. Ex Syr. in Psal. 35.

Quando persecutus est Edomitas, Par. Edit. ut in
 Psal. 60. 1. Claude, vel, fulgorem (gladii) mitte
 contra inimicos meos.] Syr. חרעו, חרעו, חרעו,
 חרעו, id est, exterge gladium, velut in
 Ezech. 21. vel ut in Psal. 144. Emitte fulgura &
 consume eos. Hastam.] Vel, gladium. Syr.
 חרעו, חרעו, חרעו, חרעו, Laqueos & rete.]
 Syr. חרעו, חרעו, חרעו, חרעו, destructio.] Vel,
 fovea, Syr. חרעו, חרעו, חרעו, חרעו, Heb. חרעו,
 Postulaverunt quod non cognovi.] Heb. Syr. quasi
 mutuo accepissem, vel illis multum debuisssem,
 חרעו, חרעו, חרעו, חרעו, Vel, duras condiciones pacis postula-
 runt gentes, quas non accepi, nec cognovi duriores,
 Syr. חרעו, חרעו, חרעו, חרעו, Orbitatem, vel, de-
 struentes animam meam.] Syr. MS. חרעו, חרעו,

חרעו, חרעו, חרעו, חרעו, à societate hominum me expellentes, quasi corde
 mortuus sum. Vel, velle eorum erat facere, sic Balac
 pugnabat cum Israele, in Josh. id est, hoc voluit, sed
 non potuit, R. David. Si affligerem animam meam.
 חרעו, חרעו, חרעו, חרעו, est deficiens. Rediret in sinum meum.] Illud ut
 in hypocrisis factum rejicerent. חרעו, Non est in Syr.
 MS. nec חרעו, חרעו, Vel, חרעו, חרעו, in Heb. est ab חרעו
 terrores & angustia, Psal. 88. sensus est sicut qui luget
 in terrore, vel ut Sy. sedet in mœrore חרעו, חרעו,

In claudicatione mea claudi congregati sunt.] Et se-
 cundū claudicationem meam claudicabant, ut deri-
 derent me. Heb. חרעו, Syr. חרעו, חרעו,

חרעו, חרעו, חרעו, חרעו, diu, à חרעו, חרעו, חרעו, חרעו, in Ephes. 4. vel ut in
 Psal. 39. 10. id est, manu tue, in Syr. idem, חרעו, cum
 Dolath, sic in quibusdam codicibus MS. In jacta-
 tione sua & derisione.] Syr. in me frendebant glori-
 antes. Vel, In infirmitate eorum.] Quando illi in
 prælio prævaluerunt, & ego infirmatus eram, tunc
 ego & populus meus jejunavimus, & nosmet humili-
 avimus, ut in Psal. 60. tot. Unicam meam.] Velut
 in Psal. 25. Solus sum & sine consolatione. In popu-
 lis multis.] Edomitas & reliquas gentes subjugatas,
 Syr. חרעו, חרעו, חרעו, חרעו,

Mansuetos terra.] Syr. qui illos injuria non afficiunt.
 Syr. חרעו, חרעו, חרעו, חרעו, Laudabit justiti-
 am tuam.] Syr. חרעו, fatebitur cum laude, Syr.

Parif. Qui volunt victoriam meam.] In Idumæos,
 &c. Syr. חרעו, חרעו, חרעו, חרעו,

Sect. 12. Ex Arab. in Psal. 35. Arab. 34.

Prophetia de Incarnatione, & de rebus factisque
 contrā

contra Jeremiam, Arab. Rom. Neb. *Qui contendunt, vel, opprimunt me.* Arab. *بطالمني*. Laqueum in corruptione.] Vel, sine veritate, Arab. *Perdiderunt animam.* Arab. *والبابوا وانادوا*, privabant corpus meum eâ, relinquentes illud ut Orphanum vel Viduam, *שכור*. *Malum pro bono.*] Quia Jeremi. orabat pro illis (& sic Christus) Jer. 18. 20. *Foderunt puteum pro anima mea.* *נבוכ* Plaga.] Erant mihi datae, Gr. *μίσγες*, Arab. Rom. Neb. *אלאסר*, *אלאסר*, impii insidiantes verbis suis, Targum, à *דול* dolus sic dicitur, quia est in medio cor.

dis. *Quando egrotabant, vel, contendebant mecum.* Arab. Heb. à *חור*, exercitus. *Testes falsi.*] Ut Pashur, Jer. 20. & alius qui dixit, *Cadis ad Chaldeos*, Jer. 37. & contra Christum. *Lugebam.*] Flebat Jerem. pro illis, & Christus super *Jerusal.* Luc. 19. *Sicut lugens pro matre, vel, ut lugens contritus.*] Id est, dolore infirmatus, Ara. *سالكين الكيب*. *כאלחזון נאב*, à *נאב* in Isa. 16. Heb. *נאב*, ab *נאב* terrores in Psal. 88. *Non poenitebat eos.*] De malitia eorum, Arab. *لهم يندمون لم يندمون*. sic in Psal. 4. *Compuncti estote.* *דמו* idem in Arab. & Heb.

1 In finem, servo Domini ipsi David.
XXXV. Heb. XXXVI.

2 **D**ixit injustus ut delinquat in semetipso :
non est timor Dei ante oculos ejus.

3 Quoniam dolosè egit in conspectu ejus : ut
inveniat iniquitas ejus ad odium.

4 Verba oris ejus iniquitas, & dolus : noluit
intelligere ut bene ageret.

5 Iniquitatem meditatus est in cubili suo :
astitit omni via non bonæ, malitiam autem non
odivit.

6 Domine in cælo misericordia tua : & veri-
tas tua usque ad nubes.

7 Justitia tua sicut montes Dei : judicia tua
abyssus multa.

Homines, & jumenta salvabis Domine :

8 Quemadmodum multiplicasti misericordi-
am tuam Deus.

Filii autem hominum, in tegmine alarum tua-
rum sperabunt.

9 Inebriabuntur ab ubertate domus tuæ : &
torrente voluptatis tuæ potabis eos.

10 Quoniam apud te est fons vitæ : & in lu-
mine tuo videbimus lumen.

11 Prætede misericordiam tuam scientibus
te, & justitiam tuam his qui recto sunt corde.

12 Non veniat mihi pes superbia : & ma-
nus peccatoris non moveat me.

13 Ibi ceciderunt qui operantur iniquitatem :
expulsi sunt, nec potuerunt stare.

Secl. 1. Ex R. David. in Psal. 36.

Psalms Davidis servi Domini.] Addit servi,
quia hic Psalmus est de impio qui cogitat se non
habere Dominum, sceleris sui vindicem, quasi diceret
David, *Consilium impii longè sit à me*, ut Job. 21.
In corde meo.] Ego novi quod concupiscentia mala
suggerit impio, fac quod libet. *Adulatur in oculis
ejus.*] Opus suum adulatur illum, & ad quærendam
iniquitatem omnem allicit. *Ad odio habendum.*] Ut
quærat peccatum donec inveniat, & quando inve-
nit, ut odio habeat (sicut Amnon Tamar.) Vel, *Ad
odio habendam viam bonam.*] ut Hos. 4. 10. *Ad au-
scultandum*, nempe dis alienis (quod intelligitur.)
Vel, ut excogitet peccatum quod Deus maxime abo-
minatur, ut Deut. 12. 31. *Fecerunt omne quod Deus
tuus abominatur.* Non est in Cod. Cremon. *Sape-
re*, vel, *sapientem reddere animum suum.*] *לבו
לדשן*. *Super lectum suum.*] Est tempus cogi-
tandi quando homo vigilat. *Non bonâ.*] Non mun-
dâ. Vel, dicit, *non bonâ*, qui noluit bis repetere ver-
bum illud, *Malum*. Vel, quia via sua nunquam est
bona, & non occurrit tempus in quo abhorret malum.
Misericordia tua usque ad cælos.] Quæ species in
mundo servat quando pereunt individua, & omni
speciei cibum suum absque multo labore preparat :
gramen crescit in montibus ; ubi bestię vivunt, ibi nu-
truntur, & quia aquæ sunt magis ad vitam quam cibi
necessariæ, ideoque ad manum magis reperiuntur, &

illis qui negant Dominum, cibum eorum submini-
strat. Et dicit, *ad cælos*, ut Psal. 103. 11. *Sicut cæli
sic misericordia Dei ad illos qui timent illum* : à ter-
ra ad cælos usque extendit. *Sicut montes Dei.*] Montes
altissimi, pro more linguæ, quando magnificat
aliquid addit nomen Dei, Jon. 3. 3. *Ninive civitas
Dei*, & Cant. 8. 6 *Flamma Domini*. Et dicit, *Justi-
tia Dei*, licet misericord. est ad omnes, tamen justitia
ad bonos est sicut montes *למוי*, & quando Deo
placuerit, differentiam inter bonos & malos ostendit.
Sicut abyssus.] In quam dejicit impios, & nunquam
evadunt, assimilat misericordiam montibus, in quibus
est quis ab hoste securus, & malum Abyssus (quæ est
locus destructionis) confert, ut Psal. 69. 2. *In profun-
dis aquis.* *Hominem & bestiam.*] In hoc seculo
cuncta servas, sed bonitas tua ad Atheum est sicut illa
ad bestiam, quia Atheus est bestia in imagine hominis
constituta, *בצורת אדם*. In Deraſh, quando
vidit *שלך* piscem, dicit sicut Abyssus, quando vidit
נמלה formicam (speciem reptilis) dicit ut *montes
Dei*. Non est in Cod. Crem. *Bonitas tua.*] In seculo
futuro, in quo impii separantur, & bonitas hujus seculi
quam habent est transitoria, *עבר*. *O quam excel-
lens.*] Quia misericordia hujus est ad cælos, sed mise-
ricordia futuri seculi non æstimatur, *שיעור*. *Sub
umbra alarum tuarum.*] In seculo futuro confidunt.
Filii hominum.] Qui non sunt ut bestię. *O Deus*,
vel, *Judex.*] Qui tunc mercedem omni retribuïs.

Domus

Domus tua.] Seculi futuri, Angelorum & Sanctorum omnium domicilii. *Pinguetudine domus.*] Dei visionis, וְיִקְרָא הָאֵל, bonum quod non subsequitur malum, & plenitudo absque indigentia. *Flumine.*] Deliciarum abundantia, sicut aquæ fluminis exuberantes. *Inebriabis.*] Prædicta Dei scientia auxiliaberis. *Fons vita.*] Æternæ, nunquam arefcit. *Videbimus lumen.*] Sine tenebris. מְשֹׁךְ] Ut seculum hoc evanescens non sit impedimentum illis in studio legis, vel exponi potest de seculo futuro, *Adde felicitatem illis.* *Qui noverunt te.*] Qui cognitioni Dei ad ultimum virium incumbunt. *Rectis corde.*] Qui integri ambulant, sed ad cognitionem Dei, nisi per doctrinam aliorum, non ascendunt, וְהַקְבִּילֵהוּ. *Justitiam.*] Bonum rectis accommodatum. *Misericordiam.*] Excellentius bonum scientibus te adaptatum. *Pes superbia.*] Ne præliando molestias mihi creet in cultu Dei. *Manus impii.*] Ne expellat me à loco meo, & in scientia Dei remoretur. *Ibi lapsi sunt.*] In suis terris, ita ut non præliantur contra nos amplius. מִלְרָא] Milra & Rebia est in Cheth, in forma cujus פֶּעַל שֶׁמַּיִם ex Dagesh. *Lapsi sunt.*] Prævidet lapsum per Spiritum. *Et non possunt resurgere.*] Sed iusti, iusti dico, sæpè cadunt & resurgunt, Prov. 24.

Sect. 2. Ex Ab. Ezra in Psal. 36.

Davidis servi Domini.] Addit, *servi*, quia hic Psalmus est de impiis qui sunt apostata, & Deum blasphemant. *Dicit in corde meo.*] Certò scio quòd apostasia impii illi suggerit, non est causa cur Deum timeret. *Non est Deus ante oculos ejus.*] אֵין] Bis repetitum, id est, David sic dicit de impio. *Non est timor.*] Peccatum sic dicit ei, ne timeas אֵין תִּפְחַד] perge peccando, Deus non est ante oculos ejus. *Adulatur seipsum.*] Peccatum suum leve reputat ad provocandum Deum, ut per pœnas illud detestabile inveniat. *Invenire iniquitatem ejus.*] Ut Gen. 44. 16. *Invenit Deus iniquitatem servi tui.* *Ad odio habendum.*] לְשׂוֹנֵא, id est, Deus odio habebit illum. *Super lectum suum.*] Nocte. לְרֹאשׁ] jungitur cum Lamed, ut in Gen. 11. *Cessabant ad edificandum.* *Ponit seipsum.*] Die. *In via non bona.*] Contra præcepta negativa. *Tua misericordia Domine est in cœlis.*] Ibi est, ex quibus emanat scaturigo, & hoc novi ego *servus Domini*, quod illi impii ignorant. *Sicut montes.*] Scientia ejus est imperscrutabilis, sicut montes alti, & Abyssus magna quæ nemo novit. *Servas hominem & bestiam.*] Ut Gen. 9. 5. *De manu omnis bestia requiram;* Deus etiam judicat bestiam. יִקְרָא] Id est, יְקָרִים, quam pretiosi sunt filii hominum multò magis. *Flumine voluptatis tue.*] Scientiâ Dei, וְיִקְרָא הָאֵל in illis qui domo Dei, Deo serviunt. *Fons vita.*] Ad animam rationalem, לְנִשְׁמָה. מְשֹׁךְ] Sic dicit, quia cœli, ubi est, sunt remoti. *Rectis.*] Quorum opera sunt recta. *Luce tua.*] Lux non est corpus, & non est res in hoc sæculo præstantior; est similitudo mercedis futuræ. *Pes superborum.* Ne sint illi mecum in domo Dei. שֶׁמַּיִם] Ibi cadant hi impii, ubi similes impii antea ceciderunt; vel dicit, *ibi*, antequam veniant ad me, ut me capiant.

Sect. 3. Ex Mid. Tillin in Psal. 36.

לְמַנְצָה] Id est, Deo vincenti, dixit David, Dediti victoriam mihi, & ego reddo tibi, ut Deut. 33. *Populus salvatus in Domino:* sic Deut. 34. *Fecit Mo-*

ses, & tamen Deus fecit omnia: sic Judic. 5. *Captivitatem tuam,* &c. dixit Deborah: Canunt mulieres, 1 Sam. 18. *David דָּבִיד decem millia interemit.* Confiteretur David, 1 Sam. 17. *Ut cognoscant regna quod Dominus Deus est in Israele,* Deo gloriam attribuit. *Loquitur rebellio impii in corde meo.*] Id est, ego certò scio quod vici Goliath, quia video quod timor Dei non est ante oculos suos, sed os suum est blasphemiae plenum. לְשׂוֹנֵא] Id est, quarunt peccatum quod est Deo maximè abominabile, ut dicitur, *Omniem abominationem Domini quod odio habet, faciunt.* *Non bonâ.*] Relinquant viam rectam, & ambulant in mala, ut Prov. 2. הַעֲזֹבוּ. *Abyssus.*] Sicut non est mensura Abyssi, sic nec Judiciorum Dei in impios; & sicut aquæ Abyssi non sunt ubique ejusdem profunditatis, sic nec judicia Dei in impios; & sicut montes superant Abyssum, sic justitiæ Dei superant nostras iniquitates, ut in Mica. 7. *Superabis iniquitates nostras.* *In luce tua.*] Lux candelæ accenditur, & nocte qualibet denuò extinguitur; sic Israelitæ erant servi in Egypto, & liberati, deinde in Babel, & Javan, & iterum liberati; tandem in Edom dixit Israel, fatigati sumus, liberati & captivati; Liberatio hominis est sicut candela noctis, Redemptio Dei sicut lumen solis, R. Johan. *In luce tua.*] Non habet Israel in futuro sæculo solis lumen, quia Dominus erit Lux, Isai. 60. & Jerusalem metropolis omnium Gentium, R. Hosaiâh in nom. R. Phinehaz.

Sect. 4. Ex R. Obad. in Psal. 36.

Contra Achitophel, qui consuluit Absalom. ut dormiret cum Concubinis David. *Transgressio.*] פָּשַׁע, id est, peccatum ad quod Ahitophel incitavit Absalom. impium, dicit mihi quod Ahitophel *non habet timorem Dei.* *Adulatur illum.*] Ahitophel adulatur Absalom. *Invenire peccatum suum, odio habere.*] Id est, ut pater odio habeat filium, sicut 2 Sam. 16. *Dolus.*] Quia timuit Ahitophel ne Absalom. pacem cum patre David iniret. *Non abominatur malum.*] Id est, fornicationem Absalomi. *In Cœlis.*] Quando lex data erat, sic Exod. 20. *De Cœlis fecit te audire vocem suam:* & addit, שְׁרוּקֵי אֶתֶרָה, quia lex data erat è medio ignis quæ erat usque ad æthera. *Bestiam.*] Id est, multitudinem populi, sic Psal. 92. *Bestia non intelligit.* *Fons vitarum.*] dicit *vitarum* in plurali, id est, in hoc & futuro seculo. *Pes superbia.*] Ahitophelis.

Sect. 5. Ex R. Sol. in Psal. 36.

Transgressio.] Imaginatio mala, יִצָר הָרָע. *Est in medio cordis mei.*] Ut mihi videtur, quasi peccatum suum dixisset illi, *Ne timeas Deum.* *Adulatur illum.*] Ipse novit quòd peccatum quando promittit bona, adulatur. *In via non bona.*] Deus ponit ante eum malum & bonum, & elegit malum. *Est in cœlis.*] Ob impietatem è terra abstulit eam. *Sicut montes alti.*] Quem exaltabis, sicut montes efficis, & quem deprimis, ad Abyssum dejicis. *Vel, Ad cœlos.*] Propter impios tollis misericordiam tuam ab inferioribus. *Alti, vel, fortes montes.*] Ab אֵין non possunt moveri. *Judicia.*] יוֹשֵׁעַיָּה Justitia, extran. ling. Hispan. *Hominem & bestiam.*] Hominem nudum scientia, sicut pullus *Asina*, Job. 11. 12. Vel humilem, qui seipsum quolibet alio viliozem ostendit, ut Pro. 30. *Ne veniat super me pes, vel, portio impii.*] Ne des mihi mercedem impii ultimam,

Sect.

Sect. 6. Ex Cald. in Psal. 36.

אֲדֹמָה] Id est, excogitare res impias, Chald. *Odio habere.*] Id est, instructionem omnem, אֲדֹמָה, *Superbia.*] Id est, superbiorum, Chald. ut Psal. 19. *à superbis cohibe me, ne dominantur in me, &c.*

Sect. 7. Ex Masora in Psal. 36.

Servi Domini.] Duo sunt, Psal. 18. 1. *Iniquitas in aperto & dolus.*] In secreto. Quinque sunt, Zeph. 1. 9. *Violentia & dolo, & verba mendacii:* & Psal. 55. 23. *Sanguinis & doli.* Psal. 55. 11. *Dolus & fraus, &c.* *Judicia tua.*] Una de quatuor vocibus quæ sunt *ablatis scribarum*, אֲדֹמָה, Gen. 18. 5. *Postea transibitis:* altera, & *postea congregaberis:* altera Psal. 68. 25. אֲדֹמָה] Sunt 23. initium versus.

Sect. 8. Ex Al. Auth. in Psal. 36.

In semetipso.] Quia homo illum non videt, S. Aug. *Transgressio impii dicit illi.*] Redarguit illum, quod timor Dei non est ante oculos ejus, Gr. quia peccat ex rebellionem. 1. Causa exaud. ab eff. persequent. *Dicit.*] Opinatur, B. Theod. Vel, *In medio ejus.*] Lat. MS. *Donec pœna iniquitatis sua inveniat eum, ad odio habendum.*] Ut odio habeatur inter homines. Vel, *Ut inveniret iniquitatem suam.*] Lat. MS. dolose agit, quærendo eam, non enim verè odit eam, S. Aug. *Non odivit.*] Ideoque cogitata nocte, aggreditur die, Theod. *Verba oris.*] Verba Saulis (qui jurabat, *Non amplius te ledam*) sunt vanitas & dolus, *Definit operari bonum.*] Quia semel *Spiritus Dei cum supervenit.* *Cogitat super lectum suum.*] Ut me interimat. *Justitia tua.*] Veritas tua (est immobilis ut montes) quæ mihi regnum promissisti. *Ut montes Dei.*] Montes altissimi, inter quos numerantur montes Apenini (ab Hannibale Pœno sic dicti, ut volunt aliqui) inter Florentiam & Bononiam, ac in locis aliis, sunt transeundi; via est arcta & difficilis, & per tria milliaria ascensus continuus: valles profundissimæ sunt ad manum dextram quandoque, aliquando ad sinistram, quæ ferè præcipientem ferunt inusitatum viatorem; via est saxosa, & in hyeme valde periculosa, cavebit qui tunc transit. Alpes etiam (ab albedine nivium sic dicti) inter Galliam & Italiam naturæ murus fortissimus. Mont-fanese inter Novalesam & Linburgum spatium unius diei transitur, totus est nivibus coopertus; Cavebit viator ne ascendat in ventum fortiolem, qui nives in oculos transeuntium dispergit, mulos hominesque in præcipitia dejicit; ascensus est tanto difficilior, eò quod non est in toto monte arbutum aliquod, quo seipsum vacillans à lapsu sustentet; cavebit (expertus) ne montem hunc, quando cadunt nives, transeat, ut semitam dux viæ invenire nequeat. Descensus hujus montis est in sede lignea, quæ citò spatio quartæ partis horæ ad calcem volat in medio nivium, modo mirabili, vulgò *Nella Ramassa.* Est & alter mons propè Ciamberti Metropolitani Subaudia, Gibbelle, unius diei itinere transitur, hyeme totus glacialis; ascensus est per riuolos, descensus in sede Neapolitana, Sedana simili à duobus bajulis portata, quorum calcei sunt cum ferro contra glaciem muniti. Est & obscurus ille mons Cyminus inter Florentiam & Romam, 4. milliari. altitudine, à Virgil. Æneid. 7. memoratus. Sunt etiam alii saxosi montes propè Genoam, ubi transitus est arctissimus, ad manum dextram mare mediterræ-

neumrugiens, ad sinistram valles & præcipitia. Feci (omnes Alpes expertus) prolixiorem discursum nostratum gratiâ, vid. adhuc Psal. 136. ampliorem. Venio jam ad ἀπόδοσιν. Veritas & justitia Dei sunt sicut montes altissimi, quia lento pede progreditur in disquisitione hac, & via est periculosa, quia scrutator Majestatis opprimitur à gloria. Quærendum est duces viæ peritissimos, Prophetas & Apostolos, & eorum successores, aliàs labimur in præcipitia περιφερόμενοι πόντι ἀνέμω τῆς διδασκαλίας, Ephes. 4. Cavendum à ventis variarum opinionum, à nivibus etiam pluvisque τῶν πρῶσμων; tanto gravior est lapsus, quanto altior erat ascensus, Luc. 6. Via est tenebricosa, glacialis, & saxosa, ideoque dicit Ephes. 6. ὑποδυσόμενοι τὰς πόδας ἐν ἐτοιμασίᾳ τῆς εὐαγγελίας τῆς εἰρήνης. *Hominem & bestiam servabis.*] Generali providentia, 3. Arg. *Lumine tuo.*] Spiritu, Theod. *Fons vitæ.*] Semper scaturiens. (4. Arg.) Est unigenitum Dei verbum cum Patre & Spiritu, B. Theodor. Non procul à civitate Aurelianensi Gallia est fons aquæ, nunquam exarescit æstate, nec congelatur hyeme; similiter fons ille in valle clausa propè Avenion. In Mediolano est fons Sancti Barnabæ (de quo dicunt, evangelium illum primò ibi prædicasse) aquæ sunt medicinales febrium, &c. sicut aquæ Puteolanæ propè Neapolim, & fontes Sancti Pauli, vulgò *Tre fontane*, propè Romam, ubi truncatus erat Apostolus. (Euseb. lib. 3. & Hieron. & Dionys. S. Pet. & S. Paulus uno die mortem passi sunt:) similiter aquæ istæ semper ebullientes Pogæ, propè la Charité inter Parisios & Lugdunum, quæ in 15. diebus curant multos, ut ferunt. Hoc verò certissimum est, quod favor Dei nunquam deficit erga suos, Johan. 13. 1. nec in prosperis adversive per hunc febris divina iræ sanatur: similiter credendum de aquis St. Paulinis, Herod. Melpom. Apud Ammonios est aqua fontana, quæ sub matutinum tepescit, sub meridiem maximè frigescit, eaque hora hortos irrigant; Sol occidit, tunc tepescit, ad mediam noctem fervens exæstuat; fons solis appellatur καλέεται ἡλίου. Est alius Lunæ, Arab. Geog. p. 9. clim. 7. *كتاب كتاب العجايب ان في داخل بالان يلجوج وجوج — نهر يسمى المسهر لا يعرف له قعر فان تغافلوا واسر بعضهم* &c. Libri rerum mirabilium Autor narrat, Est in introitu locorum Jagog & Magog (de quibus vid. Psal. 21. in R. David) fluvius dictus Almasar (Lunæ) profunditas ei est ignota, in quem corpora occisorum belli sunt projecta. Veteres fontibus tanquam diis sacrificabant, & vinum fundebant.

Horat. Od. 13. lib. 3.

*O fons Blandusie splendidior vitro
Dulci digne mero, non sine floribus,
Cras donaberis hado.*

Et Od. 1. lib. 1.

Nunc ad aqua lena caput sacra.

(Forfan ad cultum Dei consecrata, ut Act. 16. προσευχή erat juxta ripam fluvii) Persæque σέβονται ποταμὸς τῶν πάντων μάλισσά. Herod. Clio. *Flumine deliciarum.*] In Tabernaculo, ut Psal. 27. vel in cælo (5. Arg.) In sedibus beatis, Horat.

Pindar. Nemea Od. 1.

Ὀλβίοις ἐν δώμασι δεξιέμενον.

Attrahere

Attrahere misericordiam.] Lat. MS. *Ibi ceciderunt.*] Ubi cadunt, ibi impellentur, B. Theod. Oratio pro liberatione.

Sect. 9. *Ex Ital. & c. in Psal. 36.*

Servi Domini.] Id est, musici, Ital. Hisp. *del siervo.* *In meo corde.*] Id est, ego dico (videndo peccatum ejus) quod non habet timorem Dei. Hisp. Ann. *del impio tengo tal juyzio.* Vel, *io conosco chel machinano i cattivi,* Ital. Seu loquitur in seipso בלבי, Jod pro Vau, 2. Ang. MS. Vul. Gal.

Sect. 10. *Ex Gr. & Vulg. in Psal. 36.*

Dixit injustus ut delinquat in medio cordis sui.] Vulg. in semetipso, id est, ut clam peccet, dicit, ne timeas, quia Deus non videt, Ezech. 9. *Quoniam dolose egit.*] Vulg. peccando coram Deo, non homine. *Ad odium.*] Hypocrisis est maximè odiosa iniquitas.

Sect. 11. *Ex Syr. in Psal. 36.*

Quando Saul persequabatur eum, Par. Edit. *Improbis ad improbum loquitur in medio cordis sui.*] Syr. id est, improbus malas cogitationes meditatur, quoniam Deum non timet, Syr. MS. *למסמס*

למסמס, Heb. לבי, Jod pro Vau. *Odiosum est in oculis suis ut peccatum suum inveniret, & odio haberet illud.*] Syr. MS. *סניא* Heb. *סניא*, à חלקה, divisio, seu inimicitia, quæ est fructus odii. *Malum non spernit.*] Sed pergit Saul ut malum faciat, Sy. *למסמס* ut in 1 Sam. 27. 1. *Peribo per manus Saulis. Usque ad cælos cælorum.*] Syr. ut in Psal. 103. *Sicut altitu-*

do cæli ad terram, sic est amplitudo Dei misericordiæ. Domus tuæ.] Id est, plenitudine terræ domus magnæ, ut in 2 Tim. 2. *In domo magna, & c.* id est, hoc sæculo. *Deliciarum tuarum.*] Id est, omnium deliciarum filiorum hominum cum vita conjunctarum, velut in Eccles. 2. *In lumine tuo.*] Lumine solis, vel vitæ hujus, ut Eccles. 11. *Videte solem. Lucem videbimus.*] Nam gaudium est donum Dei, in Eccles. 2. *Proten-* *de.*] Vel retine, sicut res pretiosa, misericordiam pro timentibus te, Syr. MS. *כך* : sic in Exod. 12. *Pro-* *tendite, veluti per sortem, vel, accipite. Pes.*] Ne su- *prà nos regnet & conculcet.*

Sect. 12. *Ex Arab. in Psal. 36.*

De propositione facta ad Davidem per Taluth (Saulem) & solvebat promissum 1 Sam. 18. de 200. Philist. est etiam hic objurgatio impii, & mentio divinitatis, Arab. MS. *Dicit impius peccet in corde suo.*] *فی قلبه فی کلبره* Arab. Rom. Neb Gr. quia nemo vidit cor ejus, quod Saul intendebat mortem Davidis, quando postulabat 200. Philist. *Timor Dei non est.*] Ut Luc. 18. *Judex dixit, Deum non ti-* *meo. Adulatur, vel, dividit seipsum.*] Arab. facit seipsum Deo exosum, *سوعل* Heb. *חלק.* *Servas* *bestiam.*] Et sic etiam servasti me in bello per misericordiam tuam. *Extende misericordiam.*] Ostende ampliorem gratiam illis qui agnoscunt te, quam reliquis hominibus & bestiis. *In lumine tuo.*] Quod est sicut lumen solis post captivitatem, Mid. Tillin. *Ceciderunt, vel, elongati sunt.*] Arab. *أبعدوا*, id est, à longè ceciderunt.

I. Psalmus ipsi David. XXXVI.

Heb. XXXVII.

Noli emulari in malignantibus : neque zelaveris facientes iniquitatem.

2 Quoniam tamquam fœnum velociter are-
scent : & quemadmodum olera herbarum citò
decident.

3 Spera in Domino, & fac bonitatem : & in-
habita terram, & pascaris in divitiis ejus.

4 Delectare in Domino : & dabit tibi peti-
tiones cordis tui.

5 Revela Domino viam tuam, & spera in eo :
& ipse faciet.

6 Et educet quasi lumen justitiam tuam, &
judicium tuum tanquam meridiem :

7 Subditus esto Domino, & ora eum.

Noli emulari in eo, qui prosperatur in via sua :
in homine faciente injustitias.

8 Desine ab ira, & derelinque furorem : noli
emulari ut maligneris.

9 Quoniam qui malignantur, exterminabun-
tur, sustinentes autem Dominum, ipsi hereditabunt
terram.

10 Et adhuc pusillum, & non erit peccator :
& queres locum ejus, & non invenies.

11 Mansueti autem hereditabunt terram, &
delectabuntur in multitudine pacis.

12 Observabit peccator justum : & stridebit
super eum dentibus suis.

13 Dominus autem irridebit eum : quoniam
prospicit quod veniet dies ejus.

14 Gladium evaginaverunt peccatores : in-
tenderunt arcum suum.

Ut dejiciant pauperem & inopem : ut trucident
rectos corde.

15 Gladius eorum intret in corda ipsorum : &
arcus eorum confringatur.

16 Melius est modicum justo, super divitias
peccatorum multas.

17 Quoniam brachia peccatorum conterentur :
confirmat autem justos Dominus.

18 Novit Dominus dies immaculatum :
& hereditas eorum in æternum erit.

19 Non confundentur in tempore malo, & in
diebus famis saturabuntur :

20 Quia peccatores peribunt.
Inimici verò Domini max ut honorificati fue-
rint & exaltati : deficientes, quemadmodum fu-
mus deficient.

21 Mutabitur peccator, & non solvet :
justus

justus autem miseretur & tribuet.

22 Quia benedicentes ei hereditabunt terram: maledicentes autem ei disperibunt.

23 Apud Dominum gressus hominis dirigentur: & viam ejus volet.

24 Cum ceciderit, non collidetur: quia Dominus supponit manum suam.

25 Junior fui, etenim senai: & non vidi justum derelictum, nec semen ejus quarens panem.

26 Tota die miseretur & commodat: & semen illius in benedictione erit.

27 Declina à malo, & fac bonum: & inhabitabit in seculum seculi.

28 Quia Dominus amat judicium, & non derelinquet sanctos suos: in aeternum conservabuntur.

Injusti punientur: & semen impiorum peribit.

29 Justi autem hereditabunt terram: & inhabitabunt in seculum seculi super eam.

30 Os justi meditabitur sapientiam, & lingua ejus loquetur judicium.

31 Lex Dei ejus in corde ipsius: & non supplantabuntur gressus ejus.

32 Considerat peccator justum: & querit mortificare eum.

33 Dominus autem non derelinquet eum in manibus ejus: nec damnabit eum cum judicabitur illi.

34 Expecta Dominum, & custode viam ejus: & exaltabit te ut hereditate capias terram: cum perierint peccatores videbis.

35 Vidi impium superexaltatum, & elevatum sicut cedros Libani.

36 Et transivi, & ecce non erat, & quasi vici eum, & non est inventus locus ejus.

37 Custodi innocentiam, & vide aquitatem: quoniam sunt reliquiae homini pacifico.

38 Injusti autem disperibunt simul: & reliquiae impiorum interibunt.

39 Salus autem justorum à Domino: & protector eorum in tempore tribulationis.

40 Et adjuvabit eos Dominus, & liberabit eos: & eruet eos à peccatoribus, & salvabit eos: quia speraverunt in eo.

Secl. 1. Ex R. David. in Psal. 37.

NE misceas. à תערב. Quia fecit mentionem operum & cogitationum impiorum, addit, ne sis deceptus eorum prosperitate, quia perit. ירוק] Non est radix graminis, sed gramen viride, *cibus bestiae*, Gen. 1. 30. & radix in terra manet. *Confide.*] Fides est cultus cordis, & addit in Domino, non in divitiis sicut impii. *Fac bonum.*] Est opus manus, ut eleemosynae largitio. *Pasce in veritate.*] Pasce alios, ubicunque habitas, instructione in viis Domini eos instruendo, sicut Abraham, qui invocavit in nomen Domini. *Delectaberis in Domino.*] Invenies quod quæris si pascas alios, est promissum; vel cultus Dei delectari facies Dominum (ut oleum in sacrificiis Deum delectatur, Jud. 9.) *Volve.*] Id est, omnem necessitatem tuam in illum exoneret. *Sicut meridiem.*] Est robur, lucis, sic omnes viae tuae justitiam pro certo cognoscent. *Cessa ab ira.*] Si viae tuae non succedant secundum desideria, ne sis sicut stultus ille Pro. 19. 3. contra Dominum excarescit. *Relinque iram.*] Resipisce ab ira, R. Sol. vel idem est sensus cum priori. *Ne misceas te ipsum.*] Licet coactus sis cum illis te associare, tamen non ad faciendum malum. *Considerabis locum suum.*] Et non invenies radicem vel ramum, sed mites (qui erant humiles) terram hereditabunt, וי Vau movetur à קי, & Jod signum pluralis. *Delectabuntur.*] In pace, ut Pro. 11. 10. quando perit impius est jubilatio. *Freudet super eum.*] Quando est in manu ejus, tunc dicit illi, Nunc invenite. *Dies ejus venit.*] Quando superbit contra justos, tunc vicina est ruina ejus, ut in Pharaone. *Arceus rumpentur.*] Non erit successus secundum cogitationes eorum. מץ] Id quod justus habet satis est illi, sed impius nunquam expletur: Porro divitiae impii insunt illum, ita ut insurgant in eum, & occidant.

Brachia disrumpuntur.] Viribus ad nocendum justis deficient. *Novit dies rectorum.*] In bonam novit, id est, prolongat, ut Psal. 1. 6. *Novit viam justorum.* *Hereditas in aeternum.*] In seculo futuro, R. Jos. Cimchi. Et in hoc relinquunt hereditatem filiis suis. *Tempore malo.*] Pestis, famis, vel bestiarum rapinae. *Pinguedo agnorum.*] Quae in fumum super altare evanescit. *Mutuo accipit.*] Indicat opera impiorum, non solvit debita aliis, multo minus de suo largitur. *Dat.*] De suo; multo magis solvit debitum; Ecce duae proprietates, Misericord & Liberal. Vel, *dat. gratiosè, dat.*] Idem sensus duobus verbis, id est, dat de die in diem, à קח Genes. 33. 5. *qua gratiosè Deus dedit, &c.* *Hereditate accipient.*] Divitiae eorum erunt, sicut hereditas à patre ad filium relicta. *Qui sunt maledicti.*] Qui habent oculum malum & crudelem. *Excidentur.*] In hoc seculo & futuro. *In via sua.*] In cultu Dei עבודת האל. Vel, Deus prosperabit quicquid agit, ut Psal. 1. 3. *Gressus viri.*] Qui praevaleret operibus bonis גבר שמתגבר. *Licet cadat.*] Ab opibus suis non dejicitur penitus, sicut impius, qui cadit & non resurgit, Prov. 24. *Justum derelictum.*] Sine cibo & vestitu, ut Gen. 28. 15. *Deus dixit Jacobo.* *Non derelinquam te.*] Quod exponitur postea à Jacobo, dicendo, *Quoniam Deus dabit cibum & vestitum*, monstrando, quod qui caret his, est derelictus. *Semen.*] Filios. *Petens panem.*] Ab ostio ad ostium. *Semen ejus est benedictum.*] Quia filii ambulant in viis ejus, ideo eos benedictos nominat. *Discede à malo.*] Comprehendit negativa praecepta. *Fac bonum.*] Secundum affirmativa. *Habita in aeternum.*] Sine indigentia, quia homo egenus non habitat, sed vagatur huc & illuc. *Amat judicium.*] Opera recta. *Non deserit sanctos.*] Sed providentia ejus super illos excubat. Vel, *miseriordes.*] חסידים est misericordia

miseriordia versùs indignos & immerentes, est plus quàm iudiciu. *Os iusti docet sapientiam.* Præter liberalitatem manus, est doctrina oris ejus. *De iudicio.* Inter unum hominem & alium. *Est in corde suo.* Est intus sicut foris, תוכו כבדו habet in corde quod docet ore. *Impius observat iustum.* Invidet prosperitati ejus, & occasiones accusandi eum coram Gubernatore מושל ut eum occidat, investigat. *Non condemnabit eum.* Exit innocens in iudicio. *Gressus.* Id est, אדמה האשורין, unus gressuum. *Sicut arbor viridis.* Indigena suâ patriâ celebris est, ex qua familia oritur (non sic extraneus) sic arbor humiditate & pulchritudine sua nota est, & ab omnibus circumdata, Chal. Par. *Finis eorum pax.* Bis repetit, ne quis prosperitate impiorum illaqueetur.

Sect. 2. Ex Ab. Ezra in Psal. 37.

Ne contendas post impios. Jer. 12.5. *Quomodo contendes cum equis?* Idem, sed est in Cal. Vel, ne contendas in ira & bello cum illis, אדמה חרין in Hith-pael. ימלי Ex geminatis licet Lamed careat Dages, ut in העזרה Prov. 7. *Confide in Domino.* Est bonorum operum fructus, fac bonum & confide. *Habita in terra.* Est promissum R. Moish. *Pasce in veritatem.* Non ex rapina לא בגזל. Vel, custodi veritatem. Sicut pastor oves, אדמה רעה Psal. 23.1. *Pastor meus.* Volve vias. Necessitates tuas Domino, & ab eo expecta supplementum, ut in Psal. *Proice onus tuum in Dominum,* & dicit *Viam* sic in Prov. *Cor hominis cogitat viam suam.* Expecta patienter. Sub afflictione pro illo patiens appare, אדמה דולר dolor parturientis, & ne misceas te ipsum cum שונוי illis qui mutantur, ut Pro. 24. Vel, אדמה חרין spes. *Cessa ab ira.* Licet provocent te pauperem, impii divites. *Ne te ipsum associas secum ad malè agendum.* Ut in ver. 1. Vel, ne contendas nisi ad malè agendum. Id est, ad affligendum & destruendum impium. Vel, ne misceas te ipsum cum illo, cum solum ad malè agendum. Id est, ne ostendas te ipsum socium ejus, cum in corde tuo est solum ad nocendum illi; vel, in corde ejus est propositum solum ad peccandum. *Heredes erunt terra.* In futuro, quando erit pax sine præliis & hostibus. יודו Jod pro Vau est in forma Cal. *Mites.* Oppos. ad inquietos impios. *Machinatur contra iustum.* Quia novit quod erit hæres suus. *Dominus deridebit.* Per similitudinem ab homine, ut in Psal. 2. *Arcum.* Clam בסתר, & gladium palam, & dicit *aperit*, quia gladius in vagina est absconditus. Vel, *aperit*, id est acuit, ut in Psal. 55. *Ipsa sunt gladii acuti.* אדמה מון Id est, Mamon, ut in Eccles. 5. *Qui amat divitias.* Novit dies. Id est, implet, ut in Exod. 23. *Implebit numerum dierum tuorum,* &c. *Tempore malo.* Mors ante diem, ut 1 Sam. 26. in verbis Davidis. *Brachia diffringentur.* Dicit *Brachia*, quia meminit arcus, sagitta, & gladii. *Sicut pinguedo agnorum.* Quæ in fumo suspensa, momento post momentum per ignem consumitur, R. Sol. MS. Vel, sicut pascuum pingue. Sic erunt consumpti, אדמה כד in Isa. 30.23. & כד Jordanis cum duplici Caph, ut בבת oculi. מלל Millel, quia ante Soph Pasuc. *Mutuo accipit.* In necessitate sua. *Gressus viri.* Id est, viri adulti, ut Exod. 10.11. *Ite vos qui estis viri,* & sic גבר significat in nostra lingua. *Si cadat.* In cogitatione sua, non tamen cadit. יוטל Sic in Jon. 1.12. *Projicite me in mare,* idem.

Derelictum. Licet petant panem, non tamen sunt penitus derelicti, quia dicit, Jos. 1.5. *Non derelinquam te.* *Fac bonum.* Secundum præcepta affirmativa. *Dilexit iudiciu.* Et salus iusti est apud eum, quasi lex & iudiciu. לעול Tempus longum. *Non condemnabit illum.* Quando impius accusat iustum, ob violentiam in illum perpetratam, &c. *Lex Dei sui est in corde suo.* Pars interior sicut exterior תוכו כבדו. *Vidi impium terribilem.* Aliis, ערין ut in Psal. 10. ult. *Ad perterrefaciendum.* *Faciens palam.* Omne malum. *Sicut arbor viridis crescens in proprio sole.* Arbor deficit. Vel, sicut arbor cum multis ramis. ידעני רבים id est, filiis, cui opponitur גר extraneus, אדמה גר excinditur ab arbore, sic Nebuchad. erat arbor procera, Dan. 4. & Rex Jehud. Cedrus, Ezech. 17. & sic Assur.

Sect. 3. Ex Midrash Tillin in Psal. 37.

Ne invidias, אל יקנא Quia candela impiorum extinguetur. *Sicut herba.* Sic est spes impii, ut Job 8. *Viridis est ante solem,* & Psal. 92. *Quando florent impii,* &c. *Fac bonum.* Sit lex mea exercitatio tua, & ego tibi retribuam, si impii ἀπεχσθαι mercedem boni operis, multo magis pii, *Quam magna est bonitas tua quam abscondisti,* &c. Psal. 31. R. Eliezer.

Sect. 4. Ex R. Obad. in Psal. 37.

De regibus domus David. à Roboam, quando divisum erat imperium usque ad Hezech. quando ad domum David. reversum est. *Ne contende.* Tu Roboam, cum impiis Israelit. *Veritate.* Id est, caveas ne vias Domini deferas. *Iustitiam tuam.* Ita ut tribus Israel à semine tuo non discedant. *Acquiescas.* דון loquitur de Asa, ne pugnet contra Baalhā, & addit ad *malefaciendum,* אדמה להרע id est, multo minus regi Syriæ munera mittendo, sicut Asa fecit. *Excidentur.* Impii de Syria. *Deridet.* Baalam, quia Zimri occidit illum. *Impii aperient gladium.* Id est, Cusai, 2 Chron. 15. *Modicum* מעט De Jehosaphat. *Multitudo* דמון De Ahab. *Brachii.* Moab & Ammon, 2 Chron. 20. *In tempore malo.* In fame septem annorum, 2 Reg. 8. *Quæ non erat in Jehudab.* ליה De Ahab. qui dixit Nabotho, 1 Reg. 21. *Argentum appendam,* &c. *Si cadat.* Uzziah in lepram, tamen genuit Jotham in tempore lepræ. ר' זל. *Meditabitur* אדמה חרין De Hezechiah qui docuit legem Israelitis. *Observat* צופה De Shebna & sociis ejus. *Ad hereditandum* אדמה לרשת Terram decem Tribuum in destructione Senaheribi. *Impium* רשע ערין Senaherib. *Pax.* De Hezechiah.

Sect. 5. Ex R. Sol. in Psal. 37.

Delectare. In Dei promisso. *Cessa ab ira.* Ab impietate ne veniat ira. דון Id est, expecta redemptionem Dei, ut 1 Sam. 14. *Expectate,* &c. Pauper & egenus in Psalmis semper de Israele dicuntur. חרק Extr. ling. אדמה קייננט Hispan. cruxe. *Meliores sunt pauci iusti, quam magna multitudo impiorum.* Ut Gen. 14.14. Abraham cum paucis, multos peccatores Amraphel, &c. fugabat. *Novit dies.* Id est, opera dierum. *Sicut pretiosa lux convallium.* Quæ splendet manè, & subito obscuratur, אדמה יקר Zach. 14.6. *Lux non erit pretiosa,* id est, clara, & אדמה כד pascuum. Vel, vallis in Isa. 30. *Pascuo patente.* Vel sicut agni pingues. Saginati ad mactandum, quos saliros in fumo suspendunt, על העשן מולחין אדמה וחרין יפה זחולין על העשן hac

hæc sunt addita in MS. *Semen ejus.*] Eleemosynæ, ut Eccles. 11. *Mane semen tuum, &c. Senni.*] Mundi princeps, nam David totam insulam non scrutatus est *לֹא קִטְּלוּ דָּוִד*. *Sicut natus reflorescens.*] Ut Exod. 12. 49. *Ex una ad incolam & peregrinum אֶחָד אֶתְּנֶה לָּךְ*. *Fi-ent in divitiis, & radican- tur אֲנֹשִׁי הַיָּרְדֵּן* sicut res vitæ res juxta flumen, à עֵרְוָה, Menachem, ut Isa. 19. 7. &c. similiæque verba frequenter occurrunt in Mishne. *Observa perfectum.*] Vias ejus.

Secl. 6. *Ex Chald. in Psal. 37.*

Ne invidias.] *Ne sis similis illis דַּבְּרֵהוּן*. *Pasce,* [אֵיךְ] Id est, veritate, ac si esset cibus tuus, sustentatus. *Sicut saginati.*] Sic erunt mactati, quando cor eorum increpatur pinguedine, ut Isa. 6. *Cor hujus populi impingua, &c. ut destruantur. In fumo.*] Gehennæ, consumuntur *גֵּהֶנְנָה*. *Observa, vel, serva integritatem.*] Chald. *חֲמִימִית* quasi.

Secl. 7. *Ex Masor. in Psal. 37.*

Excidentur יִמְלִי] Duo sunt, Job 24. 24. *Sicut spicarum capita exciduntur. Judicium tuum.*] Vel causam coram Judice. Vel afflictionem tuam quæ est ut tenebræ, quinque in Scripturis carent Jod, 1 Reg. 20. 40. *Sic est judicium tuum.* Psal. 119. 43. & secundum judicium tuum, & Psal. 119. 175. *Judicia tua, &c. Sicut meridies.*] Duo sunt, Isa. 58. 10. *Tenebræ tuæ sicut meridies. In locum suum.*] Duo sunt plena, Exod. 18. 23. *Ad locum suum in pace, sed in quibusdam codicibus non scribitur in Exod. planè. Ad interimendos justos.*] Qui sunt sicut oves innocentes. Quatuor sunt plena, Jer. 11. 19. *Sicut agnus ad mactandum, & dies ad mactationem implentur, Jer. 12. 3. Sicut agni. Imaginatio impii in caput suum redit, ut Psal. 7. ult. Recltorum.*] *חֲמִימִית* non habet simile in sensu *recltorum*, quia omnia loca sunt plena, excepto uno: & scribitur cum defectu Jod posterioris, & omnia in sensu *destruendi* sunt similia, excepto uno, Ezech. 43. 25. *Sine labe, vel totam oblatam. Non erit penitus dejectus.*] Nempe, in animo suo præ timore. Tria sunt, duo plena, & unum defectivum, Prov. 16. 35. *Sors projicitur in sinum, Job 41. 9. Præ timore ejus dejectetur, est defectivum. Observat justum.*] Sicut expectant Auroram vigiles. Tria sunt, duo plena, & unum defectivum, Cant. 7. 4. *Prospicit ad Damascum, forsan erat specula, Ezech. 3. 17. Fecite custodem, est defectivum. Quando judicatur.*] Duo sunt, & unum est initium versus, Psal. 109. 7. *Quando judicatur, condemnatus exeat, non sic justus. Ecce non erat.*] Sicut in principio. Tria sunt, Gen. 31. 2. *Non erat vultus Labanis ut heri. Judic. 3. 25. Et ecce non aperuit, unum in Lege א, aliud in Prophetis ו, aliud in Cethubim ו, ut tres litteræ indicant. Justi.*] Scil. in causa sua. Prophetæ & Cethubim sunt plenè, exceptis quatuor defectiv. tria cum defectu Jod prioris, unum cum defectu Jod posterioris *וְיָרִיב*, 1 Reg. 2. 32. *Duos justos, 2 Reg. 10. 9. Vos estis justi, Hos. 14. 9. Justi ambulabunt, Ezech. 23. 45. Justi judicabunt, cum defectu Jod posterioris; & tota lex est similiter scripta, excepto uno pleno, Exod. 23. 8. Pervertit verba justorum.*

Secl. 8. *Ex Al. Auth. in Psal. 37.*

Ne invidias.] Vir bonus domat invidiam liberalitatis suæ, ut ignis perit undis.

Pindarus Nem. Od. 1.

λέλογχε δὲ μεμφομένοισι, &c.

Vel, *ne sis irā inflammatus.*] In prosperitate eorum, à קָרָר, quia brevi relinquendæ sunt & villarum divitiæ, & vita nil interest dives ne an pauper fueris.

Horat. lib. 2. Od. 3.

*Cedes coemptis saltibus, & domo,
Villæque flavus quam Tyberis lavit,
Cedes: & extructis in altum
Divitiis potietur heres. (ignotus, Psal. 39.)
Dives ne prisco natus ab Inacho
Nil interest, an pauper & infima
De gente, sub dio morêris,
Victima nil miserantis Orci.*

(Prov. 30. insatiabilis.)

*Omnes eodem cogimur: omnium
Versatur urna, serius, ocyus
Sors exitura, (mors ex urna)
Et nos in aeternum
Exilium impositura cymba.*

(Eccles. 6. ad unum locum.)

Excidentur.] Quando plena est iniquitas eorum, Caus. 1. Gen. 15. *Peregrinare in terra.*] Lat. MS. sic dixit David Gad, 1 Reg. 22. 5. *Pasce in veritatem.*] Gr. Lat. MS. *pascere fide*, scil. regni promissionem. *Vel eris cum stabilitate nutritus.*] Id est, semper, Gr.

Pindar. Isthmia Od. 3.

ὄλεθ' ὀπιζόμενον —
*Nam fortuna virum, vitæque longior,
A Tergo venientia
Sed mens lava quibus stupet
Confiditque rota caca volubili, (non in Deo.)
Horum non habitat diu,
Sedes instabiles fluxa beatitas.*

Volve, Lat. MS. vel, revela Domino.] Gr. *Ora ad illum.*] A וְיָרִיב in Psal. 45. *Penetrabit cor eorum.*] Ut Saul & servus ejus, 1 Sam. 31. 1, 2, 3. &c. mortui sunt in monte Gilboa. *Tace Domino.*] Lat. MS. ut Lament. 3. *Ostium in pulvere, &c. Adversus virum qui facit quod cogitat.*] Lat. MS. *חֲמִימִית* à חֲמִימִית propositum. Lat. MS. *Melius est modicum.*] Lat. MS. in diebus famis erit illis sufficientia, ut Jer. 17. à minori Caus. 4. *Justus non petit à Deo divitias (ut Agur, Pro. 30.) sed ut sit mens sana in corpore sano.*

Horat. Od. 31. lib. 1.

— Non opima

*Sardinia segetes feraces:
Non æstiosa grata Calabria
Armenta: non aurum, aut ebur Indicum,
Non rura, qua Liris quæta
Mordet (aluit) aqua, taciturnus amnis.
Premant calæna falce, quibus dedit
Fortuna vitem: dives & aureis
Mercator exsiccat culullis
Vina Syra reparata merce,
Diis charus ipsis: quippe ter & quater
Anno revisens aquor Atlanticum
Impune, me pascunt olive,
Me cicorea, levesq; malva.*

(prandium herbarum in Prov.)

*Frui paratis & valido mihi
Latoë dones, ac precor integra*

(σάφρονισμα, in 2 Tim. 1.)

*Cum mente: nec turpem senectam
Degere, nec cithara carentem.*

(dispellit iras, ut in 2 Reg. 3. de Elizeo.)

*Inimici verò Domini.] Dicit Verò, quia hi sunt pe-
jores peccatoribus prædictis. B. Theod. Quando
honorificati fuerint & exaltati.] Gr. Vulg. וְיִקְרָא
וְיִכָּרֵם à וְיִכָּרֵם, ut in Psal. 12. Quando exaltatur vi-
litas, &c. Quantò fuerit globus ille grandior, tantò
vanior sit. S. Aug.*

& Pindar. Isthmia 7.

— τὸ δὲ περὶ δίκων

γλυκὺ πικρὸτατα μένει τελευτᾷ.

Semperq; quicquid dulce nimis boni,

Rectiq; fines transilit, exitus

Sortitur infastos, &c.

*Vel, gloriantes, ut Monocerotes, consumentur.] Lat.
MS. à וְיִכָּרֵם in Psal. 29. Mutuabitur.] Vel exigit,
vel, sicut illud in Jer. 17. 10. Ego nec usuram ab illis
accepi, id est, Non habui commercium cum illis. Vel
fœnus accepit impius, & non reddet.] Lat. MS. non
restituit. Vel, Saul affectus beneficiis eorum, remu-
nerare noluit. B. Theod. Non erit penitus dejectus.]
7. Caus. Vel, non allidetur.] In terram & lapides
lapsu suo. Junior sui.] Sub persecutione Saulis. Nec
semen ejus petens panem, derelictum.] Si petat ac-
cipit, ut Elia à Sareptana, & 1 Sam. 21. 3. Ahime-
lech dedit Davidi. 8. Caus. Et habitabit in ea.] Si-
cut promisit Deus filiis Davidis, 2 Sam. 7. 13. Non
derelinquet eum in manu sua.] Ut Saul quærebat
Davidem, sed Deus non tradidit eum in manum su-
am, 1 Sam. 23. 14. 9. Caus. Sicut indigenam viren-
tem.] Lat. MS. ut in R. Sol. Sicut cedrus.] Sterili-
bus arboribus eorum felicitatem comparat. B. Theod.
Elevatum.] Ut Saul per 2. annos, 1 Sam. 13. 1. à dis-
simil. Vel, superexaltatum.] Ut Golia, &c.
B. Theodoret. Est pax.] Post persecutiones Saulis.
10. Caus. Vel post persecutiones Ecclesiæ, & dicit,
transgressores opposit. ad perfectum, & impios oppo-
sit. ad rectum. Est hic Psalmus exhortatio ad pati-
entiam, & moderationem in utraq; fortuna. Dicit
enim, Cessa ab ira, quæ quatit mentem, indomita, &
destruit urbes hominésque, ut*

Horat. Od. 16 lib. 1.

— non adytis quatit

Mentem sacerdotum incola Pythius:

Non Liber (vinum) aquè, non acuta

Sic geminant Corybantes æra,

Tristes ut ira: quæ neq; Noricus

Deterret ensis, nec mare naufragum,

Nec sævus ignis —

Fertur Prometheus addere principi

Limo (primo homini) coactus particulā undiq;

Desectam, & insani leonis.

(Ariel 2 Sam. 23. Viri spiritus leonini.)

Vim stomacho apposuisse nostro.

Ira Thyesten exitio gravi

Stravère, & altis urbibus ultima

Stetere causa cur perirent

Funditus, imprimeretq; muris

Hostile aratrum exercitus insolens.

(Ut in Psal. 129. 3. Super dorsum meum arabant, &c.)

Compesce mentem, &c.

Et lib. 2. Od. 3.

Æquam memento rebus in arduis

Servare mentem, non secus ac bonis

Ab insolenti temperatam

Latitia, moriture Deli:

Seu mœstus omni tempore vixeris

Seu te in remoto gramine peries

Festos reclinatum bearis

Interiore nota Palerni:

(Seu lætus, seu tristis vixeris moriundum est)

Et lib. 2. Od. 10.

Rectius vives Licini, neq; altum

Semper urgendo, neq; dum procellas

Cautus horrescis, nimium premendo

Littus iniquum.

Auream quisquis mediocritatem

(Phil. 4. ἐπιεικέα moderatio vestra.)

Diligit, tutus caret obsoleti

Sordibus tecti, caret invidenda

Sobrius aula.

Sapius ventis agitur ingens

Pinus, & celsæ graviore casu

Decidunt turre: (Ila. 2.) feriuntq; summos

Fulmina montes.

— Non si malè nunc, & olim

(Heb. 10. ἔτι μιν ἔσθ.)

Sic erit: quondam cithara tacentem

Suscitat Musam, neq; semper arcum

(Job 6. Sagitta tua sunt infixæ, &c.)

Tendit Apollo.

Rebus angustis animosus, atq;

Fortis appare: sapienter idem

Contrahes vento nimium secundo

*Turgida vela. (Phil. 4. ἐπι-
εικέα, Eccles. 7. Latere in die prosperitatis, &c.)*

Ad eundem finem Herod. Polym. præggrandia ani-
malia Deus fulmine ferit, nec finit inolescere: Parva
autem nihil lædit, unde & ingens exercitus ab exi-
guo profligatur. v. g. Xerxis à Græcis.

Secl. 9. Ex Ital. &c. in Psal. 37.

Est secundum Alphabet Heb. duo versus incipi-
unt ab una litera, & duo ab alia, &c. Hisp. *Ne sis
iratus.] Vel, non ti mescolare. Ital. ut in R. Sol.
Revela viam.] Ang. MS. Gal. Facere malum.] In
negotio Dei, aut Legis ejus. Ital. Pinguedo.] Hisp.
les mejores. Ital. del grasse. Vel, quando sunt in ho-
nore & exaltati, tunc peribunt. Ang. MS. Vulg. Gal.
à וְיִקְרָא & וְיִכָּרֵם, ut Haman suspensus. Quarens panem.]
Habet conditionem, ut illud in Exod. 20. Ut fias
longævus, &c. Ital. in tanto ch' è loro expediente.
Cedri.] Ang. MS. Gal. Hisp. un Laurel virde. Ital. à
guisa di virde albero.*

Secl. 10. Ex Gr. & Vulg. in Psal. 37.

*Pascere in divitiis ejus.] Vulg. Gr. וְיִכָּרֵם ut וְיִכָּרֵם
divitiæ in Eccles. 5. Ut maligneris.] Vulg. Gr. id est,
ne ab ira cadas in malitiam. Loquetur judicium.]
Ut in Jerem. 4. Jurabis in veritate & judicio. Sunt
reliquie homini pacifico.] Vulg. Gr. id est, supersunt
filii ejus post mortem suam, ideoque custodi tu inno-
centiam, sic Dan. 11. Non ad posteritatem ejus,
idem.*

Secl. 11. Ex Syr. in Psal. 37.

De his qui dicunt, quare non sumit Deus vindictam
de presumptuosis וְיִכָּרֵם וְיִכָּרֵם וְיִכָּרֵם

וְיִכָּרֵם Pasce, vel, quare veritatem.] In

factis

factis Syr. MS. בְּעֵינַי וְכַדְּוִי

He. וְכַדְּוִי illam quare velut gregem pastor. *Devolve.*
Vel, *Dirige coram Domino viam tuam.* Syr. *Qui-*
esce ab ira. Dicit quiesce, quia ira reddit inquietum,
sicut mare turbidum, Isa. 57. *Operabitur pro te &*
proferet. Justitiam tuam, Syr. עֲבֹד Sile.

Vel, *Pete à Domino, & eum invoca.* Syr. quando re
aliqua indigeas. *Ne invid eas certè ad malefaci-*
endum. Syr. לֹהֲרֵעַ, id est, revera cautus sis, ne ita
ei invid eas, ut illum imiteris, Heb. וְכַדְּוִי velut in Psal.
73.1. *Certè Deus bonus est,* Syr. וְכַדְּוִי

וְכַדְּוִי Mansueti hereditario jure pos-
sidebant terram.] Syr. Velut in captivitate Babel,
pauperes relictii erant in terra. *Cogitat, Vel, ira af-*
fectitur in justum. Syr. Heb. וְכַדְּוִי וְכַדְּוִי. *Dies ejus*
venit. Ut justo vivente moriatur, sicut Saul. *In hora*
mala. Die judicii, ut Mal. 4.1, 2. in R. Sol. *Pingues*
Domini inimici consumuntur, velut fumus pereunt.
Syr. MS. וְכַדְּוִי וְכַדְּוִי וְכַדְּוִי

וְכַדְּוִי וְכַדְּוִי Heb. וְכַדְּוִי & וְכַדְּוִי, non est
in Syr. *Señtio.* In Syr. non perlegunt unica vice
totum. *Quaquam cadit, non damno afficitur.* Syr.
וְכַדְּוִי וְכַדְּוִי à וְכַדְּוִי in Psal. 89. *destruere. Et con-*
demnabit eum, quando illum judicabit. Id est, im-
probum, Syr. וְכַדְּוִי וְכַדְּוִי, Heb. וְכַדְּוִי. *Lege per in-*
terrogationem, Nonne condemnabit eum? imò certè.

Sicut Laurus, Vel, sese elevantes sicut arbores sil-
ve. Syr. MS. וְכַדְּוִי וְכַדְּוִי וְכַדְּוִי וְכַדְּוִי
וְכַדְּוִי, & Syr. Par. edit. id est cedri, & ceteræ ar-
bores saltus procerissimæ. *Serva integritatem, &*
justitiam elige: nam finis est bonus viro pacis. Syr.
id est, qui sunt pacifici, ut Psal. 34. *Quare pacem, &c.*
Syr. וְכַדְּוִי וְכַדְּוִי.

Sect. 12. *Ex Arab. in Psal. 35. Arab. 37.*

Ne invid eas, vel, beatifices impios. Arab. وَكَا
وَكَا, ne dicas cum illis in Mal. 3. *Reputamus super-*
bos beatos. Detegite semitas tuas Domino. Arab.
ver. 5. *confitendo peccata tua Domino* وَكَا
Arab. *Subjice te Domino.* Arab. ver. 7. & supplica
eum (Arab.) pro patientia in adversis. *Quando in*
honore sunt. Heb. וְכַדְּוִי, Vau pro Jod, Gr. Arab.
Rom. Neb. וְכַדְּוִי וְכַדְּוִי tunc dejiciun-
tur ut Haman. *Dies rectorū.* Illis in quibus non est
macula, Arab. وَكَا وَكَا. *Benedicti, vel, be-*
nedicentes ei. Id est, qui benedicunt justo sunt bene-
dicti, ut ait Balaam, Num. 23. *Sicut arbores Liba-*
ni. Arab. وَكَا وَكَا Gr. Cedri sunt proceri, sed sine
fructu, sic impii. *Non timuit.* Quando cadit, quia
credit se resurrecturum. Arab. *Apprehende mansue-*
tudinem. Arab. sis sub manu Dei subditus, quia finis
erit bonus, ut in Jobo.

1 Psalmus David, in rememorationem de sabbato
XXXVII. Heb. XXXVIII.

2 Domine, ne in furore tuo arguas me, neque
in ira tua corripas me.

3 Quoniam sagittæ tuæ infixæ sunt mihi: &
confirmasti super me manum tuam.

4 Non est sanitas in carne mea à facie iræ tuæ:
non est pax ossibus meis à facie peccatorum meo-
rum.

5 Quoniam iniquitates meæ supergressæ sunt
caput meum: & sicut onus grave gravatæ sunt
super me.

6 Patruerunt & corruptæ sunt cicatrices meæ,
à facie insipientiæ meæ.

7 Miser factus sum, & curvatus sum usque in
finem: tota die contristatus ingrediebar.

8 Quoniam lumbi mei impleti sunt illusioni-
bus: & non est sanitas in carne mea.

9 Afflictus sum, & humiliatus sum nimis:
rugiebam à gemitu cordis mei.

10 Domine, ante te omne desiderium meum:
& gemitus meus à te non est absconditus.

11 Cor meum conturbatum est, dereliquit me
virtus mea: & lumen oculorum meorum, & ip-
sum non est mecum.

12 Amici mei, & proximi mei adversum me
appropinquaverunt, & steterunt.

Et qui juxta me erant, de longè steterunt:

13 Et vim faciebant qui querebant animam
meam.

Et qui inquirebant mala mihi, locuti sunt va-
nitates: & dolos tota die meditabantur.

14 Ego autem tanquam surdus non audie-
bam: & sicut mutus non aperiens os suum.

15 Et factus sum sicut homo non audiens: &
non habens in ore suo redargutiones.

16 Quoniam in te Domine speravi: tu exau-
dis me Domine Deus meus.

17 Quia dixi: Ne quando supergaudeant mi-
hi inimici mei: & dum commoventur pedes mei,
super me magna locuti sunt.

18 Quoniam ego in flagella paratus sum: &
dolor meus in conspectu meo semper.

19 Quoniam iniquitatem meam annuntiabo:
& cogitabo pro peccato meo.

20 Inimici autem mei vivunt, & confirmati
sunt super me: & multiplicati sunt qui oderunt
me iniquè.

21 Qui retribuunt mala pro bonis, detrabe-
bant mihi: quoniam sequebar bonitatem.

22 Ne derelinquas me Domine Deus meus:
ne discesseris à me.

23 Intende in adjutorium meum, Domine De-
us salutis meæ.

Sect. 1.

Sect. 1. Ex R. David. in Psal. 38.

[לחזכיר.] Ad commemorandum omni homini ægrotanti, ut hac orationis formula utatur. *שיתפלל*. Vel, ut dicitur, *Memento quod exaltes nomen ejus*. Vel est nomen tonorum, *Sagitta tua*. Morbi. *In carne mea*. Caro ejus erat percussa. In Niphal pro נחתו esset Dages, nisi quod Cheth est guttural. Mem prior redundat, à תומם. Vel, figura hominis non est relicta in carne mea, à מתו, Deut. 33.6. & in Jud. 20. מתם pro מתאם, sicut פתאום. *Non est pax in ossibus meis*. Dicit ossibus, quæ sunt corporis firmitentum. *Propter peccatum meum*. Homo justificet Deum, utrum peccatum in se reperit, vel לא ידע, ignoret. *Super caput meum*. Sicut aquæ prævalentes, in quibus erat absorptus. *Nimis gravia*. Bonis operibus, per quæ ea alleviaret, indigebat. Sunt tumores carnis, purulenta materia pleni. *המכת*. Est in quo colligatur sanguis. *Corrupta sunt*. Corruptio illis inclusa cutem discindit, & dicta materia exit. *Stultitia mea*. Quia non custodi vias Domini. *Incurvatus sum*. Corpore per hunc morbum incurvato. *Niger toto die*. Facie per morbum nigricante: & dicit *toto die*, absque horæ refrigerio. *נקלה*. Vehementi calore, à קלוי, R. Jos. Cimchi, Febri. Vel, נגע נקלה, plaga contemptibili. Sunt sub lumbis, super radices הירכות adjunctæ ad renes. [In quibus est concupiscentia, ait Theodoret. & ex concupiscentia nimia oritur plerunque morbus apud Indos, Gallos, & Neapolitanos frequens post tempora Caroli octavi Galliarum regis, qui Neapolim expugnavit, & An. 1485. hæc infirmitas pestifera Italiam infestare coepit, quando bona pars Italiae à Gallis erat occupata. Nicolaus Leonicensis sic morbum definit: Sunt tumores quidam primò in partibus pudendis, postea totum corpus grandissimo cruciatu occupavit. Sunt hujus morbi tres species, Ulcus, Ital. *Rogna*, Dolor, & durus Tumor: consequentia, quandoque casus capillorum, Alopecia, dentium, unguium, oculorum, Gonorrhea: in summa, sunt octo simplices modi, quilibet est solutio continui. aliqui hunc morbum lepram appellant, vel elephantiasin, & causam hujus Saturno attribuunt: Alii Deo solo, luxuriæ vindici, & sedendo, osculando, bibendo, comedendo simul inficit; apud Indos Idololatrias est familiarissimum, & decoctione ligni Indici, pulverisque ejusdem sanatur.] *Non est sanitas*. Bis repetit, pro more lugentium. *Debilis*. Ut Gen. 45.26. *Cor ejus debile erat*. *Clamavi*. Voce meâ, propter inquietum cordis statum. *Totum meum desiderium est coram te*. Desiderium cordis, ut ab hoc morbo resurgam. *Gemitus meus*. Intus. *Circuivit cor meum*. Cogitationes in adversis vagantur huc & illuc, sed cor in prosperis requiescit. *Amici stant à longè*. Non visitant me, nam plerunque longitudinem morbi intuendo defatigantur. *Propinqui*. Opinione vel benevolentia, vel negotiis, vel cohabitatione. *Quarunt vitam meam*. Ad perdendam eam, ut 1 Sam. 22.23. *Quarunt animam meam*. *Ponunt laqueos*. Per verba sua mala. *הוות*. Id est, שבדון, ruinam meam. *Sicut surdus*. Attamen audiivi illos, vel ab aliis eorum verba. *Qui non audit*. Id est, intelligit, ut dicitur, *Natio cujus vocem audire nequeas*. *Nulla reprehensiones*. Ad respondendum. *In te*

[*spero*.] Illi juvare me nequeunt, & quare cum illis disputarem? *Domine Deus*, vel, *Judex*. Tu judicabis hosce impios. *Quando vacillabat pes meus*. Latabantur, & quid facerent, si in hoc morbo defunctus caderem? *Ad claudicationem paratus*. Ideò mori reformido propter dolores. *Multiplicantur*. Divitiis, filiis, &c. sed ego sum pauper, & pius, ideòque odio me habent. *Iniquitatem confiteor*. Et hæc est causa timoris mei. *ררפי*. Est מקור Mecor, Resh cum accentu.

Sect. 2. Ex Ab. Ezra. in Psal. 38.

[לחזכיר] Initium Psalmi. *Non*. bis repetitur, ut in Pro. 30.3. נחתו. In Niphal, pro נחתו à נחה. *Non est sanitas*. A תום bis repetitur, quia non habet sanitatem in membris intus vel extrâ. Causa proxima erat ira Dei, remota, peccatum suum. *Incurvatus sum*. Ut figura erecta ambulare nequeam, Micah 2. *Niger toto die*. Ac si percussit me sol. *הבאישו*. Verbum עומד flans, presentis. *Lumbi*, vel, *interiora*. כסלי קרב. *נקלה*. Morbo vilissimo, quem nominare dedecet. *סחרחר*. Inordinate movetur, & non quiescit, ejusdem sensus est cum סבב in Targum. *Deficit robur meum*. Vigor naturalis. *Lux oculorum*. Sicut mos est ægrorum, oculi eorum caligant. *Ad claudicationem*. Sicut claudicans, qui resurgere per multos dies nequit. *Enarro iniquitatem meam*. Indies illis, qui me in hoc morbo visitant. *Malum pro bono*. Quia jejunavi in adversitate eorum, Psal. 35.15. & illi nunc latantur. *Ne sis longè*. Licet amici mei stant à longè, ut ver. 11.

Sect. 3. Ex Midrash Tillin in Psal. 38.

Non in furore. Sed in judicio, ut in Jer. 10. sic in Prov. *Castiga filium, sed non ad mortem*, אל המיתו. *Non in ira*. Sed supera peccata nostra per misericordiam, quia nobis ad sustinendum vires defunt. *Quæ utilitas est in sanguine meo?* Percute me, sed non in loco periculi, ut in Zach. 13. *Illos inter manus tuas*, — in domo amicorum. — Hæ afflictiones sunt causæ dilectionis erga patrem nostrum in cælis.

Sect. 4. Ex R. Obad. in Psal. 38.

Dicunt sapientes, quod sex mensibus leprâ percussus erat, & divina præsentia erat ab eo ablata: etiam *Sanhedrin* separati, & de hoc morbo dixit Psalmum hunc & sequentem (sic apud Persas ad Pisagam (sic vocant Leprosum) nemini licet accedere: ideòque Megabyzus, quum in exilio quinque annos esset commoratus, se Pisagam simulando aufugit, & cum rege Artaxerxe reconciliatur, Ctes. Pers.) *Sagitta tua*. Decreta per Nathan, 2 Sam. 12. *Ecce ego excito malum, &c.* Propter stultitiam meam. Quia non preveni Nathanem confessione. *נקלה*. Contemptu omnium. *Longè stant*. Quia lepra est morbus contagiosus.

Sect. 5. Ex R. Sol. in Psal. 38.

[לחזכיר] Ad commemorandam afflictionem Israelis coram Deo, quia loquitur de Israele, כנגד כל בניגור כל, si Nun esset radicalis, sed non est, sensus est, projecta sunt, sic *evacuabo gladium*, sed propriè de vagina dicitur *vacua*, Nun cadit sape, ut in נדר, &c. & in Hithpa. dicitur Nun, Dagesh venit pro Nun, quia Cheth solet sequi morem Dageshati, &c. (ut est in Grammat. &c.) non est in MS. *Amici*. Qui sic videbantur esse כאוהבים. *Sicut surdus*. Israel audivit contumelias

lias Gentium, & non respondit. *Meum cor declarat ad me iniquitatem meam.*] Ideoque pœnas timeo. *Sanitas.*] Extran. ling. אינטר Integrity, Hisp. Sanidad, est in MS. נקלה. Ego existimo meipsum vilem. סחרחר. Circundat dolorem intrâ se.

Sect. 6. Ex Cald. in Psal. 38.

Ad commemorandum להזכיר Incensum erat, ut Israel coram Domino commemoraretur. *Vilissimo, vel, morbo ardenti.*] Chald. (à קלוי in R. David Cimchi) sicut ulcus Jobi. שחין.

Sect. 7. Ex Masora in Psal. 38.

Non est sanitas, vel, Non est de homine in carne mea.] Sunt quatuor & defectiva, Judic. 20. 48. *Homines,* Isa. 1. 6. *Non est sanitas, & in ver. 7. Morbo contemptibili.*] Ita ut abhorrebant eum homines. Duo sunt, Pro. 12. 9. *Qui vilis aestimatur, & cum Vau in 1 Sam. 18. 23. Ego sum contemptibilis, id est, ut res abominanda. Non est absconditus.*] Tria sunt, Job 3. 23. *Cujus via est abscondita, id est, non à Deo, sed à seipso, & ab aliis qui admirantur, videntes dolores & viam ejus, Job 28. 21. Quia persequor.*] Legitur ודופי. Vel, *Quia à bono persecutus sum.*] Scribitur ודופי, ut in Psal. 23. *Misericordia persequetur me.*

Sect. 8. Ex Al. Anth. in Psal. 38.

In rememorationem de Sabbato.] Gr. Vulg. Vel, ad memorandum diem Sabbati. Lat. MS. Vel, τῆς σαββάτης, καὶ τῆς ἐντολῆς, Greg. Nyss. Vel, cum gemitu requiem recordabatur. S. Ang. Vel de peccatis mentionem facit, Theodoret. *Sagitta tue.*] 1. Caus. ut Job 6. *Super caput meum.*] Ita ut non videam faciem Dei, 2. Caus. *Plaga mea.*] μάλαπες, Gr. ut 1 Pet. 2. de Christo. *Propter stultitiam meam.*] Quia sum aestimatus ut stultus, 3. Caus. *Irrisionibus.*] Gr. sic Isa. 50. *Faciem meam de pudore, &c. Lumbi, vel, ilia mea, Lat. MS. vel, facies mea.*] Gr. 4. Caus. per morbum mutata erat vultus pulchritudo, sic Psal. 39. ab atate, αἰὼν, ὅτι γὰρ ἡλικία μου ἡλικία σου.

Et Horat. lib. 4. Od. 10.

Nunc & qui color est punicea flore prior rosa, Mutatus Ligurinum in faciem verterit hispidam, Dices: Heu (quoties te in speculo videris alterum) Quae mens est hodiè, cur eadem non puero fuit? Vel cur his animis incolumes non redeunt gena?

(imberbes.)

Vel dicit *Lumbi*, i. lascivia, quia lumbis adherent renes, per quos appetitus excitari solet (sic dicitur, *ex lumbis Abraham*) Theod. *De longè steterunt.*] A Christo in cruce, Mat. 27. 5. Caus.

Pindar. Isthmia Od. 2.

Χεῖματ' αὖ χεῖματ', ἀνὴρ, &c.

Qui sibi elapsis opibus,

Intuens unâ comites abisse

Fœdere rupto, —

Dixit ingenti gemitu, quid ô Di,

Est vir, aut virtus nisi magna nummorum

Copia —

Aliter scribunt de Pylade & Oreste. Sopho. in Elect. Eurip. in Orest. Cicero lib. secund. de finibus. Orestes furore agitatus, & vagabundus in regione Taurica, &c. semper habuit Pyladem itineris socium, & periculorum participem. *Cor meum fluctuabat.*] Lat. MS. dubitando. *Plagam.*] Lepram meam, Lat. MS. *Ponant laqueos.*] Pharisei quærebant Pseudomartyres. 6. Caus. *Qui non andivit.*] Jesus tacuit, Isa. 53. 7.

Joh. 18. 7. Caus. *Iniquitatem meam annuntiabo.*] Lat. MS. sic in Psal. 32. *Dixi confitebor, & tu remisisti, &c. Peccato, vel, pœna.*] Sic Gen. 4. 13. & 1 Pet. 2. *Portabat nostra peccata, & 2 Cor. 5. Ipse factus est peccatum.* Oratio pro divino auxilio.

Sect. 9. Ex Ital. &c. in Psal. 38.

Revocare in memoriam.] Sabbatum. Ang. MS. Reg. & Bodlei. Gal. Vel, *agritudines suas, vel, liberationes, vel est initium cantici unius.* Ital. Annot. *Era principio d' un cantico vulgare, (sic Ab. Ezra.) Vel, Digno de memoria.* Hisp. נקלה. Id est, illusione, Gal. d' illusions. Ang. MS. Vulg. Id est, sanarunt me cum dolo, sicut in Jer. 6. Vel, est ardens ulcus. Ital. *di ulcerare ardente.* Hisp. *ardor. Circuit cor meum.*] *Pulsu inordinato il mio cuore vâ circiendo,* Ital. Hisp. *rodeado de dolores.*

Sect. 10. Ex Gr. & Vulg. in Psal. 38.

In rememorationem de Sabbato.] Vulg. Gr. quia dicit in Exod. 20. *Memento Sabbati, &c. Illusionibus.*] Gr. Vulg. Arab. Æthiop. Apollinarius, id est, morbis, quibus factus sum *ludibrium populi*, ut Job ait, Job 17. *Fui organum illis, & proverbium.*

Sect. 11. Ex Syr. in Psal. 38.

Quando Philistæi dicebant de Davide, nolumus hunc hominem in bello, 1 Sam. 29. Par. edit. forsan quando erat compositus, agrotabat. *Propter stultitiam meam valde comotus sum.*] Syr. ܕܠܝܢܐ ܕܡܝܢܐ.

Ingravescit, vel, quievit manus tua.] Syr. ܕܠܝܢܐ ܕܡܝܢܐ.

ܕܠܝܢܐ ܕܡܝܢܐ Heb. à נוח.

Levitare.] Id est, levi commotione. Syr. MS. ܕܠܝܢܐ ܕܡܝܢܐ.

ܕܠܝܢܐ ܕܡܝܢܐ Heb. נקלה. *Palpitat.*] Vel subvertitur.

Syr. ܕܠܝܢܐ ܕܡܝܢܐ. *Velut surdus.*

Tam æger & debilitatus sum, ut non possum loqui, vel quia ad consilium Philistæorum erat quasi surdus, nec contra ausus est eloqui. *Ut contra me seipso non magnificent.*] Syr. ܕܠܝܢܐ ܕܡܝܢܐ, bis legi debet. *Dolore afficiar.*] Vel, *ut purgatus sim à peccato meo.*] Syr. ܕܠܝܢܐ ܕܡܝܢܐ Heb. ܕܠܝܢܐ, quia pœnitentia purgat peccatum.

Sect. 12. Ex Arab. in Psal. 38.

Mentio fit Sabbati, etiam est Eucharistia & Prophetia Arab. MS. Foran de Christo in cruce, quia additur in Arab. versus unus post 20. *Clavis confixerunt corpus meum.* Arab. ܕܠܝܢܐ ܕܡܝܢܐ.

ܕܠܝܢܐ ܕܡܝܢܐ clavi, Eccl. 12. & סמך in Job 4.

Ad commemorandum.] Canebant eum super fasciculo mirrhæ, &c. pro Israele in memoriale super Altare. Targum. Vel, *ad revocandum in memoriam.*

Diem Sabbati, Exod. 20. *Memento, &c. quia morbus (vel captivitas) in hoc Psalmo gravior & acerbior erat ob absentiam amicorum, & separationem à Sanctuario. Castiges, vel, erudias me.*] Spiritu mansuetudinis, non in furore. Arab. ܕܠܝܢܐ ܕܡܝܢܐ.

ܕܠܝܢܐ ܕܡܝܢܐ, ab ארב in

Psal. 2. *Adherete disciplina in Arab. Palpitat, vel,*

conturbatum est.] Arab. v. 10. ܕܠܝܢܐ ܕܡܝܢܐ. *Acces-*

serunt.] Ver. 11. visitantes me sic afflictum, steterunt à longè. Arab. ܕܠܝܢܐ ܕܡܝܢܐ.

Illusionibus.] Adversarii deridebant Sabbata, ut Lament. 1. Gr. Arab. ܕܠܝܢܐ ܕܡܝܢܐ.

Ob ignorantiam meam.] Arab. quia neglexi morborum

meorum

quasi longo tempore permanens, לאורך ימים. Cafvenaki. *Tecum.* Vel coram te, quia ex hoc mundo, quando Deo placet, discedit; introitus & exitus sunt in Dei manu. Cafvenaki. *Sicut patres nostri.* Non est in ætatibus mutatio שנוי, quia generatio discedit, & succedit altera, Eccles. 1. 4. *Convalescam.* Ab hoc morbo. Cafvenaki, ut voluntatem tuam perficiam. [Vel ut animo convalescam, remissis peccatis meis, non desperat, ut Cain, Gen. 4. *Peccatum meum gravius est quàm quod remittatur,* sic legitur in Pentateucho Arabico R. Sadiæ, & Persico, *جذبا من لن امور نریش*, eadem vox est in ca. 4. in Persico. Annon si benè agis, est remissio? *نریش اعظام من*, sic est in Arab. *امور نریش*, *Antequam abibo.* Ad sepulchrum. *Non sum.* Ut voluntatem tuam in hoc sæculo, seculo operum, עולם המעשה perficiam, & sæculum futurum est mercedis, השכר Cafvenaki, ut dicitur, *Præcipio tibi die hoc ut facias ea,* id est, in hoc mundo. Rabboth.

Sect. 2. Ex Ab. Ezra in Psal. 39.

Initium Poëseos erat, Jeduthuntis. *Custodiam os meum.* Ab impatientia, in ægritudine hac. *Silebam* *משוב* *propter bonum.* Quia cogitationes bonas in mente mea, & verba in ore habui. *Cor meum incauit.* Sicut Jerem. 20. 9. *Verbum ejus erat ut ignis urens.* *Quantum temporis ero in mundo.* *בזולת*, ut Isa. 38. 11. *Toar.* *Ætas mea.* *חלל* pro *חלל* per transposit. ut *כבש* & *נצב*. *Omnis homo est vanitas, permanet נצב in veritate.* Id est, revera manet vanus, & non perdit dignitatem hanc (Ironice) ut sit vanitas. *Ambulat cum imagine.* Stellarum, id est, Planetarum, quæ semper mutantur, sic ille. Vel alteratur corpus suum de die in diem. Vel in imagine Dei. Menachem. Vel in umbra mortis ambulat homo *צלם ר'ל* *צלמות*. *Ab יומיון*, vanè congregant divitias. *Accumulant divitias.* *מעט* parum hic, & illic parum. *Quis congregabit illas.* Unà omnes, in illo momento quando moritur. Vel, *Homo ambulat in umbra.* Quæ indefinenter mutatur, sic ille decrescit magis & magis usque ad mortem suam. *Quid expecto?* Quoniam tam fragilis est vita nostra. Vel expectatio sequitur in prox. vers. *Libera me, &c.* *A peccatis rebellionis.* Ut 2 Paral. 21. 10. *Edom rebellabat,* meminit peccata, quia morbi sunt peccati effecta. *Ignominia stulti.* Quia absque responsione, quando opprobriis me affecit, obmutui. *Per timorem manus tue.* *מפרוד*. Heb. גור א תגור. *Formam suam.* Pulchritudinem carnis. Rasi. *חמרת גופו.* *Ad lachrymas meas.* Sunt quasi potio medicorum ad sanandum eum, כמשקת. *הרופאים*. *Ut consolationem capiam.* Jer. 8. 18. idem, & in Job 10. est verbum *יוצא*.

Sect. 3. Ex Midrash Tillin in Psal. 39.

In lingua. Lingua mala est Idololatriâ deterior, quia quando peccabant Israelitæ in deserto, non erat confirmata contra eos perditio, donec peccabant in ore, Num. 14. *Audivit Dominus vocem verborum, &c.* Malach. 2. *Defatigavistis Dominum verbis non factis.* Jerem. 12. *Vocem contra me protulit.* Rex Persiæ moriturus erat, dicunt ei medici, quod lac Leana recuperaret eum; dixit unus ex subditis ejus,

da mihi decem hœdos, abique ad antrum, reperitq; Leanam catulos suos lactantem: primò stetit è longinquo, & projecit unum, quem comedebat Leana, hœdum, & sic indies alium, donec tandem ludebat cum Leana, & lac emulfit, quo facto revertendo somniavit, quod omnia membra sua inter se decertabant; pedes dicunt, absque nobis lac illud non adepti fuistis: sic dicunt oculi, manus, caput, cor & lingua similiter audivit homo, & tandem experrexit, venit ad Regem, & dixit; Ecce lac Canis, Rex iratus mandavit ut suspenderetur, tunc lingua totum defendendo, omnium corporis membrorum imperium obtinuit, dicendo, Ecce lac Leana: veniat in examen, confitentur medici, & evasit homo (linguâ periclitabatur, & linguâ salvabatur.)

Sect. 4. Ex R. Obad. Gaon. in Psal. 39.

Ne peccem in linguâ meâ. Coram Ahitophel Doctore meo. *A bono.* *משוב*, quia Sanhedrin à me separantur. *Locutus sum.* In oratione mea. *נצב*. Id est, occupatus in vanitate hujus mundi. *In imagine.* In imagine Dei, non post vanitates debet ambulare. *Stulti* *גבול*. De Ahitophel. *Plagam* *נגעך*. Lepam. *Formam ejus.* Lepa deformem efficit, sicut in Miriam, Num 12. *Peregrinus.* Brevi tempore mansurus, ideò in terrenis non sum implicatus.

Sect. 5. Ex R. Sol. in Psal. 39.

Pro Jeduthunte. Cantore, vel est instrumentum musicum. Vel, *de legibus & judiciis.* Nempe afflictionibus Israelis. *על דתין* Midrash Agaddah. *Quasi cum freno.* Ut Deut. 25. 4. *Os bovis, &c.* idem ling. Extr. *אמושל מנט*, *musle*, Anglicè. *Quando impius est coram me.* Licet Gentes affligant nos, tamen querelam minimam contra justitiam tuam non excitabimus. *Finem meum.* Finem captivitatis. *Quam fragilis, vel, quando cessabo.* *חלל* esse in captivitate, loquitur in lingua captivitatis. *חלליו*. Senectus, *חלליו*, ling. Extra. *רדיוול*. Hispan. *edad*, ætas. *In umbra.* Mortis, vel tenebrarum. Dones. *Quis congregabit eas.* In horreum, quia mori potest post messem, antequàm fructus in horrea congregentur. *Stulti.* *עשוי*. *Per conflictum manus tue.* à תגור, non à תגור, quia tunc esset תגור, sicut à ישב תשובה. *Cum increpationibus.* Quæ scriptæ sunt in Lege. *חמורו*. Carnem ejus, quam concupiscit. *Averte iram tuam à me.* Remitte manum tuam à percutiendo me. MS. à שער, Isa. 22. 4. orat Israel pro redemptione à captivitate.

Sect. 6. Ex Cald. in Psal. 39.

Præfeto musica. In custodia משרת domus Sanctuarii, per os Jeduthuntis. *Silebam à bono.* à verbis Legis, ideòque dolor meus erat eò magis conturbatus. Vel, à confessione, ut Psal. 32. *Quando silebam, manus tua super me ingravescbat.* Vel, à prophetia, ut in Jer. 20. *Dixi non eboquar amplius, & verbum ejus erat ut ignis, &c.* *Quando cessabo.* In hoc sæculo vivere, *חלל*, Job 14. 16. *Cessa ab eo, &c.* idem. *Ætas, vel, corpus meum inveterascens.* à חלל in R. Sol. *Omnis homo, vel, omne estimatur vanitas, & omnis homo est fixus.* *נצב*. Vir justus vivet in sæculo futuro. *In imagine Dei.* Ambulat omnis homo, sed seipsum in vanitate hujus sæculi vexat. Chald. *ביוקנא*, ab *ἐμὸν* Gr. *Formam ejus.* Corpus.

Q

Sect. 7.

Sect. 7. Ex Masora in Psal. 39.

Ne peccem linguā meā.] In precibus, &c. Tria sunt, & differunt in modo scribendi, נאמנא cum Vau Aleph, Gen. 20.6. à peccando. Sine Aleph, 1 Sam. 12. 23. Sine Vau; vox una in Lege, altera in Prophetis, alia in Cethubim, ut indicant tres literæ נאמנא. *Incaluit.*] Non habet simile cum Pathac, & est cum Camerz, Jos. 9.12. *Calidum.* Et nomen hominis est similiter cum Pathac, ut Ham. *In imagine.*] Tria sunt, Genes. 1.27. *In imagine Dei.* Et Gen. 9.6. *In imagine Dei.* In Pentateucho Perfico Constantinop. ונאפרוד כוודאמר אן אדם דר צהרו שריו אפרוד, ולפרין כוודאמר לן אדם נר מהריי Deus creavit Adam in imagine Seraphim creavit, sic dicitur in Psal. *Coram Diis*, id est, Angelis, Gr. Et Heb. 1. *Omnes Dii*, id est, Angeli, sic in vers. Arab. R. Saad. Gaon est שריו שריו, id est, figura alta Ducis, vel Gigantis, sic Genes. 6. *Filii Dei*, id est, Gigantes; & *Montes Dei*, id est, alti, Psal. 36. *Consumptus sum*, vel, *cohibui meipsum à peccato.*] Per afflictionem tuam, Duo sunt; unum scribitur cum Aleph, *cohibui pedem meum ab omni viâ malâ.* *Parce.*] Vel claude me, quasi intrâ muros tutum. Duo sunt, Isa 6. 10. *Claude oculos eorum.*

Sect. 8. Ex Al. Auth. in Psal. 39.

In finem.] Humanæ naturæ vilitatem & finem, in hoc Psalmo, cum Absolonum fugitaret, demonstrat. Theod. *Fræno.* Silentio. Lat. MS. *Ut non delinquam linguâ.*] Quando Semei maledixit, de quo hic Psalms. Theod. *Quando impius est ante me.*] In hac vita sua non optabo malum illi. 1. Caus. *Exardescit ignis.*] Mœroris, ob peccatum meum. Theodor. *De bono existens.*] Gr. id est, in angustia, non in bono & quieto statu. 2. Caus. *Erat turbatus*, vel, *renovatus in me.*] Gr. crescebat donec erupit sicut ignis. *Locutus sum linguâ.*] Non conviciatori, sed Domino supplicavi. Theodoret. *In imagine.*] Natus sub certo fidere, & ab eodem ductus. 5. Judic. *Stella pugnant.*

Horat. lib. 2. Od. 17.

Seu Libra, seu me Scorpius aspiciit
Formidolosus, pars violentior
Natalis hora, seu Tyrannus
Hesperia (Italæ) Capricornus unda,
Utrumq; nostrum incredibili modo
Consentit astrum: te Jovis impio
Tutela Saturno refulgens
Eripuit, volucrisq; fati
Tardavit alas
Me truncus illapsus cerebro
Sustulerat, nisi Faunus ictum
Dextra levasset.

Vel dicit in imagine, quia viventes in hoc nihil differunt à pictura, æqualiter enim corrumpuntur. Theodoret. *Quid desit mihi.*] De vitæ termino. Lat. MS. *Tanquam nihilum.*] Semper erat David in periculo per Saul. 3. Caus. *Omnis homo exaltatus*, Vel, *stans semper*, Lat. MS. In supremo gradu, est vanitas. Gr. 4. Caus. *Quamquam in imagine.*] Lat. MS. Dei. S. Ang. ut Gen. 1. *Faciamus hominem, &c.* tamen frustra conturbatur Lat. MS. *Post umbram.*

Post divitias quæ non sunt, Pro. 23. 5. 6. Caus. Vel post mortem, Manes dicuntur umbræ, & domus exilis, quia aspectum fugiunt, quare fatigamus nosmet terrenis, cum animæ post mortem non fruuntur illis? *Quid exspecto!*] Non res hujus, sed futuri sæculi,

Ut Horat. Od. 4.

Vita summa brevis spem nos vetat inchoare longam,
Jam te premet nox (Job 10.) fabulæq; manes,
Et domus exilis Plutonia quò simul mearis
Non regna vini sortiere talis,
Nec tenerum Lycidam mirabere, &c.
 Vel, *quid exspecto, nempe Dominum.*] Gr. 7. Arg. *Ignorat quis congregabit eas.*] Forſan hæres profuse consumet, quod tu parcè comparasti.

Horat. lib. 2. Od. 14.

Absumet hæres Cæcuba (dignior vina vetera)

Servata centum clavibus: & mero

Tinget pavimentum superbo

Pontificum (Cæsar) potiore cœnis.

Contentione manus tua.] Lat. MS. 8. Caus. ictus, ut Exod. 9. *Ecce manus Domini, &c.* *Insipienti.*] Semei. Theodoret. *Id quod maxime exoptat.*] Gr. desiderabilia, Lat. MS. nempe divitias, filios, &c.

Horat. Od. 14. lib. 2.

Linquenda tellus, & domus, & placens

Uxor, neq; harum, quas colis, arborum

(Hos. 4. sub arbore.)

Te præter invisas cupressos (in funere solitas)

Ulla brevem dominum sequetur.

(Eccles. 5. Nihil est in manu sua.)

Advena ego sum.] Lat. MS. non habeo mansionem in terra, ut 1 Sam. 26. 19. *Expulerunt me,* Concluditque, *Des mihi refrigerium parum tantum ante mortem.* 9. Caus.

Horat. Od. 11.

Tu nè quæsieris scire (nefas) quem mihi quem tibi

Finem dii dederint, Leuconoe: nec Babilonios

Tentaris numeros,

(Qui ex astris prædixerunt futura, ut in Isa. 47. 12, 13)

Seu plures hyemes,

(Sic Job 29. 1, 2. פרי הימים pro toto anno.)

—seu tribuit Jupiter ultimam

Quæ nunc oppositis debilitat pumicibus,

(in vina infusis) mare

Tyrrhenum sapias, vina liques: & spatio brevi,

Spem longam refeces

(Psal. 39. *Quanam est spes mea!* & Job 6. idem.)

Carpe diem, quàm minimum credula postero.

(In Eccl. 7. *Quis novit futurum?* Et Eccl. 5. *Hæc est portio ejus.*)

Parce mihi, ut rideam.] Lat. MS. sic Sarah risit.

Gen. 21. id est, lætata est valdè.

Sect. 9. Ex Ital. &c. in Psal. 39.

Quando perſequabatur ab Absalom, Ang. MS. Hisp. *Perseguido de su hijo.* Quando impius est coram me. Quando video Shimei, vel alium in prosperitate. Ital. *De bono.*] Ne miscerem illud cum malo. Ital. *Impius.*] Shimei, Ang. MS. Ital. *L'empio Semei.* In imagine. Gal. 3. Ang. MS. Vul. sic est corpus sine anima, sicut imago, quæ habet oculos & non videt, &c. Vel, *in tenebris.*] Ital. id est, ambulat sicut quotidie moriens. Vel, *e un sogno.* Ital. Hisp. *entiniebla.* Sicut aranea. 3. Ang. MS. Gal. Vul. Ang. MS. Emman. Coll. Cant. צבא. Id est, qui vivit vel consistit.

Hisp.

Videbunt multi & timebunt : & sperabunt in Domino.

5 *Beatus vir, cujus est nomen Domini spes ejus : & non respexit in vanitates & insanias falsas.*

6 *Multa fecisti tu Domine Deus meus mirabilia tua : & cogitationibus tuis non est qui similis sit tibi.*

Annunciavi & locutus sum : multiplicati sunt super numerum.

7 *Sacrificium & oblationem nolui : aures autem perfecisti mihi.*

Holocaustum & pro peccato non postulasti :

8 *Tunc dixi, Ecce venio.*

9 *In capite libri scriptum est de me ut facerem voluntatem tuam : Deus meus volui, & legem tuam in medio cordis mei.*

10 *Annunciavi justitiam tuam in Ecclesia magna, ecce labia mea non prohibebo : Domine tu scivisti.*

11 *Justitiam tuam non abscondi in corde meo : veritatem tuam & salutare tuum dixi.*

Non abscondi misericordiam tuam, & veri-

tatem tuam à concilio multo.

12 *Tu autem Domine ne longè facias miserationes tuas à me : misericordia tua & veritas tua semper susceperunt me.*

13 *Quoniam circumdederunt me mala, quorum non est numerus : comprehenderunt me iniquitates meae, & non potui ut viderem.*

Multiplicati sunt super capillos capitis mei : & cor meum dereliquit me.

14 *Complaceat tibi Domine ut eruas me : Domine, ad adjuvandum me respice.*

15 *Confundantur & reveantur simul, qui querunt animam meam, ut auferant eam.*

Convertantur retrorsum, & reveantur qui volunt mihi mala.

16 *Ferant confestim confusionem suam, qui dicunt mihi : Euge, euge.*

17 *Exultent & latentur super te omnes querentes te : & dicant semper : Magnificetur Dominus : qui diligunt salutare tuum.*

18 *Ego autem mendicus sum, & pauper : Dominus sollicitus est mei.*

Adjutor meus, & protector meus tu es : Deus meus ne tardaveris.

Sect. I. Ex R. David. in Psal. 40.

Est sensus ejusdem cum duobus prioribus, Sanctus hoc Psalmo utatur postquam sanatus est, Kafvenaki. *E puteo.* Qui est in puteum lapsus, timet ne fit aquis vel luto obrutus, sic agrotus in agitudine, Kafvenaki. *Puteo sonitus.* Ubi sunt aquae multae, ut Isa. 17. 12. *E luto, luto.* Ubi est, lutum crassum & tenue עב וקלוש, sic Dan. 12. 2. Duo verba ejusdem sensus. *Super rupem.* Oppos. ad illud puteo. *Stabilis gressus meos.* Ut de morbo uno in alium haud lapsus sim. *Novum canticum.* Pro novo beneficio laudes Dei sunt repetendae. *Dedit canticum.* Quia ipse occasionem cantici, liberando me, subministravit. Vel dedit per spiritum inspirantem. Non est in Cod. Cremon. *Ad Deum nostrum.* Dicit nostrum, ut omnes sancti simul laudent Deum. *Multi videbunt.* Quid fecit pro me, & convertent ad Dominum. *Ad mendacia.* Divinantes, דקוסמי, ut Psal. 31. *Vanitates mendaces. Multa fecisti.* Similia opera. *Opera sunt mirabilia.* Cum facta sunt. *Et cogitationes.* Ante opus, ἀνθροπον αὐθις, quasi Deus ante opus cogitabat. *Ad nos.* Ad me & sanctos alios. *Nemo est tui ordinis.* Ut Exod. 15. 11. *Quis est tibi similis? Sacrificia.* Pacifica. *Oblationem.* Minchah cum oleo, Levit. 2. 1. *Holocaustum.* Propter peccata omissionis, על מצות עשה. *Non desiderabas.* Comparativè ad obedientiam, sic Jer. 7. 22. *Non dixi de sacrificiis, sed obedite voci meae :* Quaestio, Nonne praecepit Deus quotidianum sacrificium? Respons. Primò praecepit in Mara, Exod. 15. 16. *Obedientiam,* & in Decalogo non fit mentio sacrificiorum, & 1 Sam. 15. 22. *Obedientia melior est sacrificio ;* sed quando Israel peccabat, tunc praecepit sacrificia particularia, & pro toto coetu duos ag-

nos, quia multi Israelit. peccabant quotidie, & ignorabant quid offerrent, לא ידעו, ideoque agni erant propitiatio pro illis, quando à peccatis suis convertebant. *Fodisti.* פדית, ut Exod. 21. 33. *Fodit puteum.* idem. *Ecce venio.* Ut pro liberatione mea gratias agam. Vel, in vinculum foederis, Kafvenaki, באתי במסורת הברית. *In volumine libri.* In Lege Moysi, Kafvenachi. *De me.* Et ceteris sanctis. *Viscerum.* Id est, cordis, quod comprehenditur inter viscera. Et dicit *in medio*, ita ut cogitationes ejus ab ea lege non deviant. *Justitiam.* Et veritatem promissi tui in mea liberatione. *Pradicavi palam.* Ut alii laudent te. *Domine, tu novisti.* Nempe, cogitationes cordis mei in vers. sequenti : nam *verba labiorum* omnes nōrunt. *Non celavi.* Sed meditor de ea indies. Vel *non celavi* ab aliis. אמת. Est promissi adimpletio. דסר. Magis quàm promissit, largitur. לקהל. Junge cum אמרת, id est, *declaravi* ad congregationem, non cum *celavi*, quia tunc esset מקהל. *Misericordiam à me.* Id est, adhuc à molestiis libera me, sicut hucusque liberaisti. *Innummerabilia mala.* Infesta temporis contingentia, quae ratione peccati sui quilibet reformidat. *Apprehenderunt me.* In poena, ex qua evadere nequeam. *Non possum videre.* Omnia peccata mea, לא כלל. Vel elevare oculos, quia prae dolore caligant. *Cor meum derelinquit me.* Id est, scientia mea eis numerandis deficit. Hoc modo quilibet sanctus aggravaret peccata sua, & justitias ejus coram Deo diminueret. *In mercedem pudoris eorum.* Quia me contumeliis infestarent. Vel, *in calce* עקב pudoris eorum. Id est, in fine pudoris sint penitus exterminati. Non est in Cod. Cremon. *Pauper & egenus.* Licet erat Rex, quia divino auxilio indigebat. *Cogitat de me.* Ut peccatum

peccatum remittat, & à malo me extrahat. Vel, cogitat de me, quia sum in oculis suis acceptus.

Sect. 2. Ex Ab. Ezra. in Psal. 40.

יְקוֹה. Verbum peregrinum, ut יְקוֹה in Psal. 118. *Inclinavit ad me.* Dixit *inclinavit*, quia habitat in caelo, sic Psal. 18. 9. *Inclinavit caelos, & descendit*, id est, per sua decreta. idem. *Puteo sonitus.* Aquarum, ut Isa. 17. 12. indicat graves afflictiones. Vel puteo ubi quis natum potest. Rasi. *Stabilivit gressus meos.* Ut ascendam ad rupem illam. *Non habet respectum ad robustos.* Ut confidat in illis, ut in Psal. 90. 10. *Robur eorum.* idem. *Fodisti aures meas.* Ad obediendum, ut in Exod. 24. 7. quia *obedientia melior est sacrificiis*, ut in 1 Sam. 15. Rasi. *Ecce venio.* R. Marinus explicat de congregatione Israel: Sed in mea opinione David loquitur de seipso, quod in angustia vovisset votum, & scripsit illud in volumine libri, & quando liberatus erat, tunc dicit, *Ecce venio* ad solvendum illud. *Est in medio viscerum meorum.* Intus edebam legem tuam, ut Ezech. 3. 2. & palam enarrabo eam. *Publicavi.* Id est, ad omnem carnem, בְּשֵׁרָה לְכָל בָּשָׂר. *Ne claudas quasi in carcere misericordiam tuam.* Ut Jer. 32. 2. *Jeremiah erat clausus in atrio carceris.* idem. *Pœna iniquitatum mearum apprehendet me.* עֵינִי עֹנֵשׁ, ut Lam. 4. 6. *Pœna filia populi mei.* לְרֵאוֹת. Abscondunt quasi caelos & solem tegunt in multitudine earum, ut caelos intrueri nequeam. Vel visio hæc est cordis. *Cor meum deficit.* Sum quasi excors. *Desolentur in fine pudoris eorum.* עֵקֶב סוֹף.

Sect. 3. Ex Midrash Tillin in Psal. 40.

Expectavi. Licet transit messis, ὁ δέσμιος, Jer. 8. & non estis redempti, tamen expectate. *Ex puteo.* Ego fui in periculo putei profundissimi, & me non propter sacrificia, sed propter fiduciam liberavit. *Novum canticum.* Per spiritum prophetiæ in me renovatum.

Sect. 4. Ex R. Obad. in Psal. 40.

Composuit hunc postquam de lepra recuperatus erat. *A puteo*, מְבוֹר. Id est, morbo. *Sub petram.* In perfecta sanitate. *Stabiliens*, כְּוִנֵּן. Ita ut macula post morbum in me haud appareat. *Mendacia*, כְּזָב. De medicis vanitatis. *Sacrificia.* Peccatum meum expiantia. *In volumine.* In Deuteronomio, ca. 17. *Scriptum est de me Rege.* מַלְאָכָה, רַעְיוֹן. In tempore præterito multas afflictiones sustinui.

Sect. 5. Ex R. Sol. in Psal. 40.

Puteo horribili. Egypti catenis in Rabboth. לִטְוֹ. In mari rubro. MS. פִּוְנוֹיִשׁ. in ling. extra. fœnum. *Novum canticum.* Mosi & Aharonis, Exod. 15. 1. *Tunc cecinit Moses, &c.* *Ad superbos.* Egyptios, qui superbè egerunt, ut Exod. 18. 11. dictum Jethro. *Ad mendacia.* Idola. שֵׁל עִזִּי. *Non desiderabas.* Sacrificia in monte Sinai, quando Lex erat data, ut Jer. 7. 22. *Locutus sum de sacrificiis?* ad liberum arbitrium vestrum ea reliqui. *Aures meas perfodisti.* Israelis. *In volumine legis.* In Exod. 24. 7. *Scriptum est de Israele, erimus obedientes.* *Prædicavi justitiam.* In cantico Mosi, Exod. 15. *Quis est tibi similis? &c.* *Lex tua est in visceribus meis.* Quia immundum non comedo. *Innumerabilia mala.* Quando generatio ista mala in deserto erat exterminata, Num. 14. 35. *In via pudoris eorum.* Par pari, sic עֵקֶב est via trita, Cant. 4. *Vestigiis pecoris, &c.*

Sect. 6. Ex Chald. in Psal. 40.

Ad mendacia. Vel mendaces, qui loquuntur mendacia. *Aures aperuisti meas.* Ut ad verbum redemptionis meæ eas inclinem. *Ecce venio.* In mundum. *In volumine legis scripto pro me.* Veni, ut libro legis tuæ operam navarem, דְּאִוִּירָתָא, qui in eundem finem calamo exaratus est, ut Deut. 17. *Scribes codicem legis pro Rege, &c.* *Cor meum derelinquit me.* Excogitare quomodo evadam, nescio. *Aha.* Latissimi calamitate ejus sumus. *Cogitat.* Bonum טוֹב pro me.

Sect. 7. Ex Masor. in Psal. 40.

Non possum videre. Vel prevalere contra peccata. Tria sunt defectiva; in Cethubim, In Lege, Gen. 30. 8. *prevalui*; in Prophetis, Judic. 8. 3. *Lex*, Prophetæ, Cethubim (quorum Psalmi sunt pars) sunt tres Scripturæ partes, Luc. 24. 44. (respond. ad Trinitatem.) *Ne moreris.* Audi, & fac subito. Tria sunt cum Pathac, Psal. 70. 5. Dan. 9. 19. *Ne procrastines.*

Sect. 8. Ex Al. Auth. in Psal. 40.

Aliqui de Daniel, Jeremi. Vel captivis in Lacum Babel conjectis. Theodoret. *Ex puteo clamoris.* Lat. MS. pro auxilio, נִשְׁוֹא אֶל נִשְׁוֹא, elevavit vocem, ut in Matth. 12. cum Isa. idem. *Super petram.* Ut in Mat. 16. *Super hanc petram, &c.* *Novum canticum.* 1. Arg. *Ad potentes.* Nempe imagines, quæ reputantur rupes, ut in Deut. 32. 2. Arg. Vel, *ad superbias, & pompas vanitatum.* Lat. MS. *Aperuisti aures meas.* Ad obediendum, & sic aptavisti mihi corpus, Gr. Heb. 10. 5. *In volumine libri legis.* Ut Deut. 18. *Prophetam suscitabit Dominus, &c.* 3. Arg. Vel, *involutibro.* Sic Judæi divina volumina in hodiernum diem solent munire, Theodoret. (ut in Venetia, Rom. &c.) Vel in capite libri hujus Psalmorum, Psal. 1. 2. S. Aug. *Ecce venio.* Ut Rom. 12. 1. *Corpora vestra hostiam viventem, &c.* *Non possum videre.* Christus clamavit, Mat. 27. *Deus meus, &c.* Arg. 4. 5. *Confundantur.* 6. Arg. à 2. eff. 15. 16. v. *Pereant in calce, vel, post confusionem eorum.* Lat. MS. עֵקֶב. Oratio Christi.

Sect. 9. Ex Ital. &c. in Psal. 36.

De Christo. Ang. MS. *De puteo sonitus.* Ital. *L'acque cascano con grande impeto.* *Scriptum est de me.* Ibi præcipis de obedientia mea, Propheta David est hic figura Christi, Heb. 10. Ital. An. à Christo figurato per David. Hisp.

Sect. 10. Ex Gr. & Vulg. in Psal. 40.

Ferant confestim. Vulg. עֵקֶב infidias, quasi per infidias veniens. *Corpus.* Gr. ut Heb. 10. alii *aures.* *In medio cordis mei.* Vulg. vel ventris. Ethiop. Gr.

Sect. 11. Ex Syr. in Psal. 40.

Quando Shimei שִׁמְעִי abduxit nomina ministrorum domus, 1 Chro. 25. Par. edit. *Ex fovea strepitus, vel, afflictionis.* Syr. דְּרוֹנָא, לוֹסוֹס, Heb. שְׁוֹן. *E luto cœnoso, vel, luto corruptionis.* Syr. חֲבֵלָא, מַבְרָא, Heb. יוֹנָה אֶל הַדּוֹן, civitas opprimens, in Zephan. 1. *Non respicit ad superbos, vel, robusta.* Id est, vana Idola, quæ cultores rupes esse existimant, Syr. לְסִדִּיקוֹתָא, מַבְרָא, Heb. רֶהֱבִים, velut in Psal. 90. *Robur eorum.* *Non est*

est ullus par tibi enarravi & dixi (quæ tu primò mihi dixisti) quòd non possunt numerari.] Syr. **ܠܐܝܢܐ ܕܡܢ ܕܡܢܐ ܕܡܢܐ**. Aures perfodisti mihi.] Syr. **ܢܩܒܬܐ ܕܡܢܐ**, ut tibi ad mortem servirem, sicut servus perforatus. Holocausta, pacifica.] Syr. **ܡܢܐ ܕܡܢܐ ܕܡܢܐ**.

duo genera. Vau deficit in Syr. In volumine, vel, principio libri tui.] In libris Moïsi Syr. **ܕܡܢܐ ܕܡܢܐ**.

Vel in secundo Psalmo dicendo, *Filius meus es tu.* Alii codices, ut Paris. habent **ܕܡܢܐ** in plurali. *Non possim intueri.*

Cælos intueri sum indignus, sic in Orat. Mar Ephraim, Syr. ling. Arab. p. 241. Peccavi in cælos, & terram, & coram te, & non dignus sum ut mentionem faciam nominis tui venerandi, in labiis meis coinquinatis, **ܕܡܢܐ ܕܡܢܐ ܕܡܢܐ ܕܡܢܐ**.

ܕܡܢܐ ܕܡܢܐ ܕܡܢܐ ܕܡܢܐ. Non possum sursum aspicere, vel, non possum videre.] Sunt quasi Locustarum multitudo solem obscurantes & aërem. Vel, præ dolore oculi mei debilitantur, & visus acutus à me fugit, ut ait in Psal. 6. *Caligat oculus meus, &c.* Syr.

ܕܡܢܐ ܕܡܢܐ ܕܡܢܐ ܕܡܢܐ. Pro mercede, vel, ad duplicem eorum pudorem.] Syr. **ܕܡܢܐ ܕܡܢܐ ܕܡܢܐ ܕܡܢܐ**.

Heb. **עַקֵּב**, intendit quod post pudorem unum succederet alius, unus quasi in calce, **עַקֵּב** alterius. Domine, unusquisq; eorum contra me meditatur.] Syr. tu autem me libera, **ܕܡܢܐ ܕܡܢܐ** Syr. Heb. **לִי**.

Sect. 12. Ex Arab. in Psal. 40. Heb. Arab. 39. de Ecclesia. Arab. MS.

Ad mendacia.] Loqui mendacia. Arab. sicut Idolatra. *Adaptasti pro me corpus.*] **ܕܡܢܐ ܕܡܢܐ** ad patiendum **ܕܡܢܐ ܕܡܢܐ**, Arab. Gr. *Fodiendo manus & pedes meos*, ut Psal. 22. Vel per incarnationem. Vel corpus est Ecclesia. In volumine, vel, capite libri.] **ܕܡܢܐ ܕܡܢܐ**, Arab. ut in Gen. 3. de Christo dicitur, *Ipsium conteret caput tuum.* Magnus sit, vel, est Dominus.] Arab. **ܕܡܢܐ ܕܡܢܐ ܕܡܢܐ ܕܡܢܐ**, & dicit magnus, vel multus misericordia, vel fortis, à **ܕܡܢܐ ܕܡܢܐ**, in Exod. 1. Multiplicati, vel fortificati. Ege- nus, vel, infirmus.] Arab. **ܕܡܢܐ ܕܡܢܐ**, pauper opibus, infirmus corpore. *Cogitat, vel, pascit me.*] Arab. **ܕܡܢܐ ܕܡܢܐ ܕܡܢܐ ܕܡܢܐ**, in Psal. 23. 1. in Arab. vel à **ܕܡܢܐ ܕܡܢܐ** cogitationes, in Psal. 138.

1 In finem, Psalmus ipse David. X L.
Heb. X L I.

BEatus qui intelligit super egenum, & pauperem:

2 In die mala liberabit eum Dominus.

3 Dominus conservet eum, & vivificet eum, & beatum faciat eum in terra: & non tradat eum in animam inimicorum ejus.

4 Dominus opem ferat illi super lectum doloris ejus: universum stratum ejus verfasti in infirmitate ejus.

5 Ego dixi: Domine miserere mei: sana animam meam, quia peccavi tibi.

6 Inimici mei dixerunt mala mihi: Quando morietur, & peribit nomen ejus.

7 Et si ingrediebatur ut videret, vana loquebatur, cor ejus congregavit iniquitatem sibi.

8 Egrediebatur foras, & loquebatur in id ipsum.

Adversum me susurrabant omnes inimici mei: adversum me cogitabant mala mihi.

9 Verbum iniquum constituerunt adversum me: Numquid qui dormit non adjiciet ut resurgat?

10 Etenim homo pacis meæ, in quo speravi: qui edebat panes meos, magnificavit super me supplantationem.

11 Tu autem Domine miserere mei, & resuscita me: & retribuam eis.

12 In hoc cognovi quoniam voluisti me: quoniam non gaudebit inimicus meus super me.

13 Me autem propter innocentiam suscepisti: & confirmasti me in conspectu tuo in æternum.

14 Benedictus Dominus Deus Israel à seculo, & usque in sæculum: fiat, fiat.

Sect. 1. Ex R. David. in Psal. 41.

Eiusdem sensus est cum prioribus. Considerat.] Id est, instruitur ab ægro, ut discedat à peccato. Vel venit, ut ægros ad mortem appropinquantes inviset. Kafvenaki. *Libera eum Domine.*] Usque ad ver. 4. est oratio visitantis consolatoria, quia dicit. *Ne trade eum.*] **ܕܡܢܐ ܕܡܢܐ** communiter sic usurpatur **ܕܡܢܐ ܕܡܢܐ**. R. Jos. Cimchi. *Convertisti lectum ejus.*] In lectum afflictionis **ܕܡܢܐ ܕܡܢܐ**, ita ut in illo quiescere nequeat, sed nunc memento illius. *Conservabit eum.*] à morte. *Benedicetur.*] Ob bona ejus in terra opera. Cor-

roborabit illum.] Ut in lecto de latere in latus se commoveat, & dicit Dominus, & non Medici. *Vertisti omnem lectum ejus.*] Die & nocte. Vel, vertes omnem lectum.] Ab agitudine ad sanitatem, præter. pro futuro. Kafvenaki. *Dixi.*] Sunt verba ægrotantis, usque ad ver. ult. *Sana animam meam.*] Dicit animam, quia peccatum animæ est causa morbi. *Loquuntur mala adversarii mei.*] Optantes mortem meam, oppos. ad verba visitantium consolatoria. *Loquitur falsitatem.*] unum in ore, in corde aliud. *Cor ejus in seipso congregat vanitatem.*] Dicit, Dominus confirmet

confirmet te, sed optat contrarium. *Obmurmurant contra me.*] Quando discessit, congregat adversarios meos, & clam in me obloquuntur, & dicit *contra me* bis, quia in me & loquuntur, & cogitant. *Res Belial.*] Grave peccatum quod commisit, קץ Kafvenaki. *Vir pacis mea.*] Qui antea erat mecum pacificus, factus est adversarius, ut Prov. 19. 7. *Omnes fratres afflicti odio habent illum.* *Calcem magnificavit.*] Ac si eram semita pede suo trita. Kafvenaki. *Ut remunerem eos.*] Non malum pro malo, (quia dixit, Psal. 7. 4. *Liberavi illum qui sine causa erat inimicus meus,*) sed bonum, ut Psal. 35. 13. *Quando illi erant egri indui saccum,* R. Gaon. Kafvenaki. Vel illos tunc redarguam, quod injuriā me affecerunt in infirmitate mea, Kafvenaki. Vel remunerabo illos, quia non adhuc orabo pro illis quando agrotant, Kafvenaki. *Sustentas me.*] Super lectum meum. *In integritate mea.*] Quia integrum me invenisti. *Ponis me ante faciem tuam.*] Viventem, 1 Reg. 17. 1. *Coram quo confisto.* *Benedictus sit Dominus.*] Qui hucusque me adjuvavit, sunt verba Psalmistæ gratias Deo agentis, quando hunc primum librum Psalmorum absolvisset, sicut Scribæ solebant, & sic etiam in fine quatuor librorum sequentium concludit. מְהֵרָה Id est, à principio mundi usque ad finem, Kafvenaki. *Amen*] Id est, stabile, ad confirmationem profertur, ut quando quis post benedictionem dicit *Amen*, confirmat eam, Isa. 22. 23. *In loco stabili,* idem. Kafvenaki.

Sect. 2. Ex Ab. Ezra in Psal. 41.

Qui intelligit.] Opus Dei in agrotantes. Vel intelligere facit. משכיל, cor agroti consolando eum, alloquitur. Est verbum נָצַח. *Pauperem,* vel, *agrotum.*] Ut 2 Sam. 13. 2. *Quare es tu macilentus,* vel *ager?* 77. *In voluntatem inimicorum.*] Qui mortem ejus exoptant. *Vertes.* מָדַד לְמָדָה. *In die malā*] Per constellationes in die nativitatē oppositas. *Licet peccavi, tamen miserere mei.*] נָפַע פִּי, ut in Exod. 34. *Licet populus durus sit.* Vel, quia peccavi, ideo opus est mihi misericordia tua. *Loquitur vanitatem.*] Vel, mendacium.] Dicendo, quod de mea ægritudine condoler. *Accumulat iniquitatem.*] Venit, ut mala quæcunque potest, accumulet, & ea foris aliis qui non viderunt me, enarret. *Morbis malus fortiter adhaeret illi.*] Ut Job 41. 24. *Cor ejus est firmum,* idem. נִצָּק. *Edebat de panē meo.*] Per similitudinem indicat se fuisse vitæ ejus sustentaculum. *Magnificavit calcem suam.*] Non venit visitare me accipiens honorem suum. *Resuscita me.*] Oppos. ad illud, non addet resurgere. *Non triumphat super me.*] In ignominiam meam apertam, ut Psal. 60. 8. *Triumphat in me.* *Sustentas me in sanitate mea.*] Sanitate corporis נְתַתָּה, ut מְחַיֶּה in Psal. 38. *Non est sanitas.* Laus Deo.

Sect. 3. Ex Midrash Tillin in Psal. 41.

לִנְלָה.] Imaginatio bona, quæ liberat civitatem, id est, hominem, cum omnibus suis membris, Eccles. 9. *Civitas parva,* &c. Vel, qui visitat & juvat ægros, R. Johan. ideoque addit, *super lectum ægritudinis sue.* Vel, qui sepelit mortuum. R. Eliezer. Vel, qui hominem de divitiis lapsus in paupertatem, sublevar, R. Jonah. מַלִּי, רַעְיָה. Id est, die mortis. *Liberabit.*] Id est, sol justitiæ suæ oritur justo: *Justa opera sequuntur justum* (ut in Apoc. 14.) *Langue-*

languet, tunc Deus sustentat eum. *Convertisti.*] Omnia peccata ejus per totam vitam perpetrata, in ægritudine sua sunt simul castigata. *Inimici mei.*] Odio habebant Davidem, quia oppressiones eorum corripuit; *fecit enim justitiam & judicium toti populo.* *Vanitate,* נָשָׂא.] Ore pro mea sanitate orant, sed corde quærunt malum. *Res improba.*] Id est, dissimulat seipsum ægrotum, ut mentes servorum cognoscat. *Retribuam,* נָשָׂא.] Id est, quando agrotant illi, ego preces effundam pro illis ut vivant, illi verò contra me orant, ut moriar.

Sect. 4. Ex R. Obad. in Psal. 41.

Ostendit quàm bonum est משכיל multitudinem ignorantem & rudem instruere. *Vertisti.*] נָשָׂא.] De quiete ad afflictionem. נָשָׂא Retribuam eis.] Quia Rex debet honorem suum vindicare, quod tamen non fecit Saul, 1 Sam. 10. *Fuit sicut surdus.*

Sect. 5. Ex R. Sol. in Psal. 41.

לִנְלָה.] Lectum, in Extr. ling. Hispan. *Cama.* *In die mala.*] A Gehenna liberabit eum. *Lectum languoris.*] Die septimo, quando maxime agrotat, יוֹם שְׁבִיעִי Agaddah Tillin. *Everisti etiam lectum suum.*] Non potest requiescere, quasi everitus esset, attamen tu illum sustentabis. *Res Belial.*] Omnes impietates quas perpetravit, כָּל רַשְׁעוֹתָי, ut 1 Sam. 2. *Viri Belial.* *Effunditur super illum.*] Pœna peccati in ejus corpus, נִצָּק. *Ne surgat amplius.*] Est maledictio. כָּךְ מְקַלְלִי. *Calcem suam.*] Contrà me recalcitrat, ut 1 Sam. 2. *Quare recalcitratis?* Vel insidiatur, à עֲקֵבוֹ insidias, in Jos. 8.

Sect. 6. Ex Chald. in Psal. 41.

Considerat.] Ita ut misereatur afflicti. *Sustentabit.*] Super lectum prophetia in illum revelabitur, יִתְגַּלֵּי לִי, sic Ezræ 5. *Propheta Dei eos corroborantes,* idem. *Verbum Belial.*] Incantatio aliqua in eum, quæ verbis erat prolata, ut in Psal. 58. דְּבַר.

Sect. 7. Ex Masor. in Psal. 41.

Corroborabit illum.] Sed destruet inimicos suos quasi turbine; non habet simile, & unum est מְעַרְבִי, Psal. 58. 9. *Quasi tempestate abripiet illos.* *Cogitant ut noceant mihi.* Duo sunt, Dan. 11. 25. *Cogitabant cogitationes.* &c. *Comedebat.*] Quatuor plena, Gen. 39. 6. *Nisi panem quem comedebat.* Isa. 29. 8. *Edit, & famelica est anima sua.* Nah. 3. 12. *In os edentis.* מְהֵרָה.] Una de 22. vocibus, quæ habent He in initio vocabuli, & non habent paria, & loci eorum sunt in magna Masora ordine Mem.

Sect. 8. Ex Al. Anth. in Psal. 41.

Egenum.] Formam servi accepit Christus. Phil. 2. hæc vox non reperitur apud Syrum. (Observa antiquitat. & authorit. Syri Interp.) Theod. *Die malo.*] Dies judicii velis, nolis veniet. S. Aug. Theod. *Qui intelligit pauperem.*] Christus fecit seipsum pauperem pro nobis, 2 Cor. 8. 9. Et beatus ille qui non scandalizatur in illo, Mat. 11. 23. 4. v. 1. Arg. Vel, qui considerat.] Legem condiderunt Babilonii sapienter, ægrotos in forum afferendi, τῶς νοσήνοντος ἐς τὴν ἀγορὴν, neque enim utuntur medicis, οὐ γὰρ δὲ χεῖρανται ἰατροῖσι, ut qui adeunt eos consulant ægrotum, si quis & ipse eundem passus est morbum: Nec fas est alicui ægrotantem silentio præterire (ut Sacerdos & Levita in Luc.) Herod. Clio. *Pauperem.*] In Vicentia civitate Italiæ, non procul à Venetia, est mos singularis

singularis quem non observavimus in aliis, 70. Laici dant sese religiosis exercitiis viventes propriis expensis, & domibus, ex quibus 12. qualibet septimana visitant pauperes, & ægros, dant illis cibum, & hortantur, ut recipiant Sacramenta. Non est Mercator ullus, nec Cives, à quo non suppliciter petuntur isti 12. prædicti, ut dent eleemosynas prædictis pauperibus, ita ut non est in hac civitate qui careat necessariis pro corpore & animo. Quid dicam? in Venetia sunt Xenodochia octodecim, & ex annuis proventibus amplius 30. millium aureorum nummum colligi, haud imperitus Sansovinus testetur, & ejus pecuniæ plurimum dotandis puellis orphanis absumentur, cum singulis annis mille quingentæ nuptui collocentur. In Roma Hospitalia in quæ infirmi recipiuntur & curantur, sunt quindecim, quinque publica omnium nationum, & decem propria, ut S. Thomæ Anglorum, &c. Inter publica celeberrimum est San. Spiritus, non procul à ponte Elio, Sixtus quartus amplissimis redditibus ditavit Septuaginta millium aureorum nummum per annum. In una Aula sunt amplius 100. lecti pulcherrimi, in medio est ara, ita ut ægri in lectis jacentes audiunt officium precum; alibi puerorum agmen vidimus, qui à parentibus deserti sunt, & nisi hic locus exciperet, fame perirent, hic enutrientur donec ad studia scientiarum, vel ad opificia apti sint: sed de hisce satis. Audi Poetam Ethnicum, Omnia morte mutantur, & ideò hortatur ad liberalitatem (ut Eccl. 11. 1. 2, 3. *Mitte panem in aquas.*)

Sic Horat. lib. 4. Od. 7.

Cuncta manus avidas fugient heredis amico (liberali)

Qua dederis animo.

Quum semel occideris — &c.

Et Pindar. Nem. Od. 17.

ἔν τε παθεῖν καὶ ἀνδρῶν

largire libens, ut benè audias in prosperis, & patienter feras adversa, quia omnium sortes sunt communes; κοινὰ γὰρ ἔρχονται ἐλπίδες.

Et Istmia Od. 1.

ψυχὰν αἰδᾶ τελέων.

Qui non distribuit —

Perennes in tenebras animam daturum.

(Ut Mat. 25. *In ignem æternum, &c.*)

Peccavi.] Vel, feci hostiam pro peccato. 2. Arg. à ΓΝΩΤΗ. *Ut videret.*] Venit ad quærendam occasionem contra me, ut Pharisei in Luc. 19. ult. & Judas, S. Aug. 3. Arg. Phariseis & Judæis Judas dixit omnia. B. Theod. *Susurrabant.*] Dicendo, Luc. 5. 17. *Hic homo blasphemias loquitur.* 4. Arg. *Verbum Belial.*] Id est, blasphemiae. Vel, *verbum Belial infundebant.*] Lat. MS. venenum in suis potionibus, ut enecarent eum, sic Jerem. 11. in R. David. *Dormit.*] Somnum mortis, Theod. *De pane meo edebat.*] Dicitur de Juda, Joh. 13. 18. 5. Arg. *Calcaneum.*] Ut impingam & cadam, sicut Athletæ calcaneo moliuntur. Theodor. Oratio Christi.

Sect. 9. *Ex Ital. &c. in Psal. 41.*

De passione & resurrectione Christi. Ang. MS. *David, en alguna enfermedad.* Hisp. *Qui judicat.*] De afflictionibus ejus in bonam partem. Ital. *Verbum Belial.*] Ang. MS. dicebant quòd erat *seductor populi*, & contemptor Cæsaris, Luc. 23. 1.

Sect. 10. *Ex Gr. & Vulg. in Psal. 41.*

Verbum iniquum.] Vulg. Gr. imposuerunt mihi, ac si facinus aliquod horrendum perpetrâsem. Vel, horrendam imprecationem verbis iniquis exoptabāt mihi, ut non resurgerem, בּוֹ, ut בּוֹ. *Supplantationem.*] Gr. Vulg. supplantavit me, à עָקַב in Genes. 27. *Supplantavit me bis, &c.* Finitus est primus ex 5. libris Psalmorum, Chrysost.

Sect. 11. *Ex Syr. in Psal. 41.*

De Davide, quando constituit præfectos pro pauperibus, & de Christo, & Iscariote. Par. edit. *Qui videt pauperem.*] Syr. & miseretur, non ut Sacerdos & Levita ἀνὴρ παρῆλθεν in Luc. *In manum inimicorum ejus.*] Qui eum inopem facient. *Ut eripiat eum.*]

7 MS. id est, orat ut liberet eum Deus in sua ægritudine, sic in orat. Mar Ephraim. Syr. p. 228. ling. Arab. Absconde me sub alis tuis, & in umbra tua me obumbra, & in manus iniquorum & oppressorum ne proicias me, *وَلَا تُطْرِقْ بِي يَدَيِ الْفَاسِقِينَ*

وَلَا تُطْرِقْ بِي يَدَيِ الْفَاسِقِينَ

Res nequam tenaciter adheret ei.] Syr. MS. id est, fabricantur invisentes improbam cogitationem contra me, dicentes quòd non amplius surgam. *Calcem ejus, vel, magnoperè me fefellit.*] Syr. *وَأَحْزَنَ*

وَأَحْزَنَ

Heb. עָקַב, velut in Genes. 27. 38. *Supplantavit me, &c.* *Non triumphat, vel, non damno afficit me.*] Syr. *וְלֹא יִשְׁמַח בִּי* Heb. הָרִיעַ. Finis, Cod. Par. Vel

perficitur primus Psalmorum liber, in Syr. MS. Florent. in Bibl. S. Laurent. Romæ Colleg. Maron. Cantab. Bibl. publ. Inter MS. & Cod. Par. Erpen. differentia est in paucis, quod semel aut bis notare sat est.

Sect. 12. *Ex Arab. in Psal. 41.*

Prophetia de incarnatione & de Juda. Arab. MS. *Considerat pauperem.*] Christum, ut Mat. 25. *Ageram, & visitavisti me.* *Vivificabit, vel, edificabit eum.*] Arab. dabit illi filios, in quibus post mortem vivat, ut Josua dedit Rahabæ vitam in R. David. *Calcem.*] Ad supplantandum me. Arab. *عَقْبَةَ عَقَبْتُ*

Convertet omnem ægritudinem ejus super cubile suum.] Arab. *وَيَصْرِفُ عَلَيَّ سَانَا* Sana,

vel, libera animam meam.] Arab. libera me à morbo. *Verbum Belial adheret illi.*] Arab. unusquisque hostium preparavit contra me verba iniqua, *وَأَعَادُوا*

وَأَعَادُوا

LIBER SECUNDUS PSALMORUM.

1 In finem, Intellectus filiis Core. XLI. Heb. XLII.

2 **Q**uemadmodum desiderat cervus ad fontes aquarum: ita desiderat anima mea ad te Deus.

3 Sitivit anima mea ad Deum fontem vivum: quando veniam & apparebo ante faciem Dei?

4 Fuerunt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte: dum dicitur mihi quotidie: Ubi est Deus tuus?

5 Hæc recordatus sum, & effudi in me animam meam: quoniam transibo in locum tabernaculi admirabilis, usque ad domum Dei.

In voce exultationis, & confessionis: sonus epulantis.

6 Quare tristis es anima mea? & quare conturbas me?

Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi: salutare vultus mei,

7 Et Deus meus.

Ad meipsum anima mea conturbata est:

propterea memor ero tui de terra Jordanis, & Hermonium, à monte modico.

8 Abyssus abyssum invocat, in voce cataractarum tuarum.

Omnia excelsa tua, & fluctus tui super me transierunt.

9 In die mandavit Dominus misericordiam suam, & nocte canticum ejus.

Apud me oratio Deo vitæ meæ,

10 Dicam Deo: Susceptor meus es,

Quare oblitus es mei? & quare contristatus incedo, dum affligit me inimicus?

11 Dum confringuntur ossa mea, exprobraverunt mihi qui tribulant me inimici mei:

Dum dicunt mihi per singulos dies, Ubi est Deus tuus?

12 Quare tristis es anima mea? & quare conturbas me?

Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi: salutare vultus mei, & Deus meus.

Sect. 1. Ex R. David in Psal. 42.

Filiis Corachi.] De quibus Exod. 6. 24. Aliqui dicunt, quod composuerunt hunc Psalmum, sed mirum est, quomodo omnes unâ erant inspirati. Alii legunt ad unum filiorum, sed nullus est in hac expositione sensus, quia in omni Psalmo sunt conjuncti hi filii. Alii ad unum filiorum Hemanis, nepotis Samuelis Prophetæ, sed quare potius non sunt traditi Samueli? Hæ notæ sunt in Vener. non in Cod. Cremon. Sed veritas est, quod David composuit hos Psalmos, & dedit filiis Cora, qui vixerunt in tempore suo, & quia filii Cora erant Prophetæ, ׀ׁׁׁ, hos filios filiorum illis genealogizat. Dicunt aliqui, quod hic Psalmus erat compositus quando David erat inter Pelistæos exul, vel in lingua captivorum; Vox ׀ׁׁׁ non est in Cod. Cremon. Et in singulari profertur de singulis qui clamant, reditum gloriæ Dei ad terram exoptantes. Sicut cerva.] Degunt cervæ in deserto, ubi est aquarum penuria, idè sitiant, & porro quia serpentes comedunt, Kafvenaki. Vel, ut in aquis refrigerent sese, quando incallescunt, & fatigantur, & è persecutione canum evadant. ׀ׁׁׁ. In Mascul. ׀ׁׁׁׁ in fœmin. comprehendit duo genera, Vel, indicat fœminin. societatem cervarum. ׀ׁׁׁ, quia semper eunt unâ. Sitit anima mea.] Non dicit esurit, quia multò gravius quis sitim quàm famem tolerat. Etiam sine pane 2. vel 3. diebus vivat, non sine aqua; & sitis, animæ post gloriam Dei est corporeâ major. [Alexander magnus aquæ penuriæ laborans, Ἀλὲξάνδρῳ ποταμῶν πολλὰς ἀπέβαλε τῶν στρατιῶν, multos ex suis militibus amisit, nocturno itinere deserto Susitanorum intrat per 400. stadia, ne modicus

humor existit—ora visceraque penitus uruntur, primum animi, deinde corpora deficere cœpissent, Alexander poculo pleno illi reddito dixit, solus bibere non sustineo, liberis vestris date (sic David aquam Bethlehem respuit, 2 Sam. 23.) Curt. lib. 7. ex Diodoro.] Deum viventem.] Dicit viventem, quia Idola Gentium sunt mortua. Apparebo.] Ut Deut. 16. 16. Ter in anno omnes masculitui apparebunt, &c. Lachrymæ.] Effundo cum cibo lachrymas. Vel, non est dies in quo non frequenter plango. Ubi est Deus tuus?] Si servias illi, quare te ex captivitate non eruit? Cod. Cremon. Kafvenaki. Hæc recorder.] Triâ festa in anno. Kafvenaki. Transiebam.] Id est, patres mei transierunt, sic dicitur, Egyptii afflixerunt nos, nempe, patres nostros. Ibam, ׀ׁׁׁׁ. Id est, ׀ׁׁׁׁ, in terra nostra vehementer ad Sanctuarium ire exoptavimus, quia non erat adversarius in via occurrens. Tripudiantis, vel, sacrificantis, ׀ׁׁׁׁ, ׀ׁׁׁ, in die festo offerebant sacrificia, saltabant & gaudabant, ut 1 Sam. 30. 16. Saltantes, idem, Kafvenaki. Quare dejecta es?] Post lachrymas animam suam consolatur. Salutem faciei.] Sic Isa. 63. 9. Angelus faciei suæ servabat eum, sic adhuc servabit nos. Idè, quia ׀ׁׁׁ recorder te.] Dejicitur anima mea, quando recorder gaudia, ad festa, à terra Jordanis, & monte Hermonis, & colle Missar ascendentiū. Kafvenaki. Hic meminit confinium terræ Israël, mons Hermon, erat trans Jordan, ex oriente, Missar, opinor quod est urbs Zior inter urbes Judæ in monte, Jos. 25. 54. Abyssus.] Indicat afflictiones captivitatis, Kafvenaki, ut Psal. 18. 4. Flumina Belial. Invocat.] Una afflictio quasi invocabat aliam, ut appropinquaret, Kafvenaki.

Ad vocem canalium.] Afflictiones, sicut aquæ de vertice recti, vel ex צִנּוּרוֹת nubibus effunduntur, Kafvenaki. *Fluctus tui.*] Dicit tui, ut propter peccata nostra à te immissa. *In die.*] In diebus nostris redimet nos, ideóque nil desperandum ó anima mea, Kafvenaki. *In nocte.*] In captivitate de mirabilibus Dei nobiscum & patribus nostris cantabimus, Kafvenaki. *Deum vita mea.*] Ut me viventem, usque ad adventum Redemptoris sustineat. *Rupes mea.*] In præteritis temporibus. *In ossibus meis.*] Quæ sunt fundamentum corporis. *רצוֹן.*] Toar refertur ad gladium. *Salutem faciei mea.*] Id est, in vita mea veniet redemptio, ut Gen. 11. 28. *Ante faciem Tera. Deus meus.*] Et videbunt Gentes dicentes, *Ubi est Deus tuus?*

Sect. 2. *Ex Ab. Ezra. in Psal. 42.*

Filiorum Cora.] Hemanis nepotis Samuelis. Aliqui intelligunt hunc Psalmum de captivitate Babel. R. Moseh. Vel de hac captivitate. *Sicut cerva.*] Notum est, quòd inflammatur esu serpentum (SS. Chryf. Bas.) *Sitit anima mea.*] Dicit sitit, non esurit, quia aqua subito revivificat hominem semimortuum, non sic panis, vel aliud quidvis. *Quando veniam?*] Adventum Messia בִּיאת הַמָּשִׁיחַ exoptat. *Videbo faciem Dei.*] Ut Deut. 16. 16. *Omnes masculi tui videbunt faciem Domini. Cum multitudine.*] אֶת חֲשֹׁבוֹן. *Incedebam.*] Ut Isa. 38. 15. idem. Ben Laberat ait, אֲדַרְהָא, sicut אֲדַרְהָא, sed ó utinam si filuisset, quia Pe non geminatur in פֶּעַל. Vel, *quando incedebam in copertum.*] Ut 2 Reg. 16. 18. *Pro Sabbato,* שַׁבָּת. *Lachryma mea cibus sunt.*] Lachrymæ sunt aquæ, & erant cibus ejus. *Propter salutem faciei suæ,* id est, *sui ipsius.*] Est similitudo à viro robusto cujus brachia salutem sibi ipsi adipiscuntur, Isa. 59. 16. Vel, *propter salutem cum facie ejus.*] פָּנֵי דֵּיפִיט. Vel facies ejus est auxilium suum. *A terra Jordanis.*] In deserto indies ab hisce locis ad Tabernaculum ambulabant, R. Sol. *Abyssus abyssum invocat.*] Jucundissimus erat aquarum occurus, quando ascendebant ad festa tria in anno, & gaudebant. Qui explicant hoc de afflictionibus captivitatis, non benè conjungunt id quod sequitur. *In die præcipiet, &c.* צִנּוּרוֹת. Id est, aquæ è montibus altis descendentes, quæ in valle abyssum faciunt, occurrentes. *Omnes fluctus tui transierunt super me.*] Aquæ istæ refrigerabant, & illum in æstate sicut fluctus marini in abundantia, quasi regebant. Et dicit *invocat*, ut Isa. 34. *Satyrus ad socium suum invocat. Præcepit Dominus misericordiam suam in die.*] Quando ascendebat ad festa, Deus illos custodiebat, Kafvenaki. *Et in nocte canticum suum erat mecum.*] In nocte, quando iter faciebant, cantica precum תַּפִּלָּה, non ludicra cecinerunt, Kafvenaki. *Deum vita mea.*] Qui eos viventes cundo & redeundo conservabat. *Niger.*] Sicut lugens. *Quare oblitus es?*] Sic videtur in hac longa captivitate. *Sicut cum gladio.*] Sic occidunt me contumeliis. R. Sol. R. David. בְּאֵי לֹו אֲחֵי הַדָּוִד. *Salutem faciei mea.*] Id est, meam salutem.

Sect. 3. *Ex Midrash Tillin in Psal. 42.*

Lachryma.] Implent hominem, ita ut cibum respuit, apparet in Hanna, 1 Sam. 1. *Quare luges, & non comedis?* בָּסָר. Id est, כְּמוֹ סוּכָה Tabernacula אֲדַרְהָא. Id est, filii ante Gentes præ pudore, quia Sanctuarium est desolatum. *Adhuc.*] Id est, pro salute

futura in tertia redemptione. *Jordanis.*] Ubi erat divisio aquarum. *Hermon.*] Sinai. *Missar.*] Sanctuarium. *In nocte.*] Quando Agnus Paschalis erat immolatus. Sect. 4. *Ex R. Obad. in Psal. 42.*

De hac captivitate. בָּסָר. Id est, pauci numero ascenderunt è Babel, & omnes seniores lugentes, Ezra 3. *Tripudiantis,* רָוַג. De illis qui non videbant templum primum. *Incurvata.*] Quando in Alexandria Egypti ab Alexandro multi Israelitæ erant occisi. *Abyssus.*] Una miseria post alteram, à Cuthæis, & filiis Ishmael ante Alexandrum. *Miser ricordiam.*] Per manus Simeon justi. *Occisione,* בְּרָצוֹן. Id est, morbus Lethiferus in ossibus meis ex zelo natus.

Sect. 5. *Ex R. Sol. in Psal. 42.*

Filiorum Cora.] Composuerunt Psalmos hos filii Cora, qui resipiscebant, & non erant cum patre suo absorpti, sed Prophetæ in Israele erant. *Sicut cerva.*] In defectu aquarum congregant ad cervam bestia, & mos cervæ est, puteolum in terra effodere, & in illo cornua sua mittere, clamando donec det Deus ex abyssu aquam, Rabboth. Et ad cervam mandat Deus serpentem, ad aperiendum uterum suum, qui angustior est quàm ut parturiat. תַּעֲרוֹג. Est vox peculiaris cervæ, ut נִהָם leonis, & חֲזַק שִׁקָּק, & גִּעְרָה bovis, Dones. תַּעֲרוֹג Menachen confert cum Cant. 5. 13. *ordinem Aromatum. Lachryma.*] In captivitate Babel. flebant Israel sicut Hanna lugebat, & panem noluit comedere, 1 Sam. 1. 7. *Cum multitudine.*] אֶת חֲשֹׁבוֹן, vel curru operto, à סוּכָה in illis equitabant ad Sanctuarium, ut Isa. 66. פְּשׁוּיָא. Extra. ling. Hisp. *en el numero.* Vel, *intra murum Atrii.*] אֶת סִכְתּוֹ in 2. Hof. *Sepiam viam tuam. Silebam ad domum Domini.*] Silebam, quando audiui contumelias, ut Psal. 38. 13. Et addit *ad domum Domini*, donec veni illie ad vocem gaudii, tunc lætabar. Doneh. אֲדַרְהָא à רַוַּי. Psal. 37. 7. *Sile in Domino.* Vel, *ambulavi ex amore erga illos.*] אֶת יְדִירוֹת, Jer. 12. 7. *Dilectum anima mea,* Et Psal. 45. R. Menachem. רָוַג. In Græca lingua fontes sic vocantur. Midras Agad. *Quare dejecta es?*] Repetit hoc ter, quia tria regna gravissimè opprimebant Israel, Babel, Javan, Edom. *Expecta in Dominum.*] Pro redemptione. *De terra Jordanis.*] Revocabo quasi in memoriam tuam miraculum in exciccando Jordane, & opera tua in deserto, dividendo Mare rubrum, & in Missar monte parvo Sinai, Legem promulgando. *De Hermonim.*] Propè montes Hermon, exciccabas Jordanem licet patres nostri peccassent in Shittim, & fecissent Vitulum in Sinai, fac etiam nunc similiter, & libera nos peccatores. צִנּוּרִיךְ. Extran. ling. טִישׁ קִנְאָלִשׁ. *Canales tui.* Hispan. *In die.*] Vespera Pascharis in Egypto. Midrash Agad. *In nocte canticum ejus erat mecum.*] In nocte quâ redemit me ex Egypto. Vel, *castrametatio sua erat mecum.*] שִׁירָה in Targum, pro מִזְוָן, & in Masora duo sunt in duabus significationibus. Aliud est cum Vau שִׁירָו, 1 Reg. 4. 35.

Sect. 6. *Ex Chald. in Psal. 42.*

Maschil.] Vel, ad laudandum cum bono intellectu שְׁכֵלָה טְבָא. Chald. *Faciem Dei.*] Splendorem divinæ præsentia. *Viventem.*] Vel fortem Deum, ab אֵיל in Psal. 73. *Robur eorum.* בָּסָר. Id est, in umbra, vel umbrellâ. [Sicut mos est Italorum & Orientalium,

talium, equitare & ambulare umbrellis contra ardorem solis accommodatis.] *Confirmabam meipsum cum illis.*] In societate justorum, qui ambulabant ad Jerusalem. אֲדָרָם.] אֲדָרָם. Consolari. *Revoco in memoriam tuam.*] Illos qui habitant in terra Jordanis, & in monte Hermon, & populum qui recepit Legem de monte Sinai, מִן הַמֶּנָּה.] monte parvo. *Abyssum invocat.*] Id est, sicut abyssus superior inferiorem ad vocem canalium invocat, sic אֲדָרָם omnes tui fluctus super me transierunt. In die.] Quando egressi ex Egypto fuimus, cantica ut in nocte habuimus.

Sect. 7. Ex Masor. in Psal. 42.

אֲדָרָם.] Clamat ad Deum, ut corvini pulli teneri. Tria sunt, duo defectiv. & unum plenè, Joel 1. 20. *bestia clamant*, & duo in hoc versu. *Quando dicunt.*] Deridendo, tria sunt in Scriptura, *quando dixit Deus mihi, Congrega populum, & audire faciam eum.* Et Ezech. 36. 20. *Quando dixerunt, Hi sunt Dei populus.* In Lege unum, in Prophetis aliud, & in Cethubim tertium. *Missar, vel, parvo monte.*] Sunt quatuor, Gen. 19. 20. *Nonne est parva?* Bis ibi. Job 8. 7. *Initium tuum sit pusillum.* Sicut occisione.] Duo sunt, Ezech. 21. 22. *Ad aperiendum os in occisione.* Derisio penetrat iusti animam, ut occisio, 2 Pet. 2. de loco.

Sect. 8. Ex Al. Auth. in Psal. 42.

Maschil, vel, doctissimi filiorum Core.] Lat. MS. sic in Psal. dicitur, *Psallat Maschil*, id est, doctissimus. In finem.] Captivitatis Babel. Theodoret. *Sitit.*] Bibendi an lavandi causa. S. Aug. *Cerva.*] צֶמֶרֶת חַיִּים. Chrysostr. ἰσχυρὸν δειλόν, Greg. Nyssen. Vel, sicut areola preparata ad irrigationes aquarum.] Lat. MS. אֲדָרָם, ut in R. Sol. ex 5. Cant. חַיִּים.] Festum celebrantis, mos erat etiam Romanorum, festos dies celebrare.

Horat. lib. 12. Od. 3.

Cum vinis, unguentis, &c.

Seu te in remoto gramine per dies

Festos, reclinatum beâris.

Quâ pinus ingens, albaq; populus,

Umbra hospitalem consociare amant.

Ramis, & obliquo laborat

Lympha fugax trepidare rivo.

Huc vina, & unguenta, & nimium brevis

Flores amœna ferre jube rosa.

Dum res, & atas, & sororum

Filium patiantur atra.

(Ut Eccl. 11. Latere juvenis, &c.)

Veniam ad umbraculum, tacebo usq; ad domum Dei.] Lat. MS. ut in R. Sol. Vel, transibo in locum tabernaculi.] Ut Isa. 66. Mulorum curribus vecti in reditu captivitatis, & pileis tecti, Theod. *Post te o Deus.*] Ut adimpleas promissum tuum. 1. Arg. *Fudi animam meam ut incederem in tabernaculum,* אֲדָרָם.] Gr. & ut ducerem eos usque ad domum Dei. 2. 3. Arg. *Propter salutem faciei.*] Quâ tam frequenter servavit me. 4. Arg. *De terra Jordanis.*] Orabo ad te in exilio, & latibulis meis extra Canaan, & revocabo in memoriam promissum tuum de regno. 5. Arg. Vel, de Baptismo in Jordane, S. Aug. *De monte minimo.*] Lat. MS. in quo refugium reperi, te laudabo. Vel, de terra.] Paternæ terræ memoria excutit mihi lachrymas, Theod. *Precipiet.*] Et liberabit me. 6. Arg. fide. *Abyssus.*] Acies hostium militares. B. Theod. *Sicut*

occisione.] 7. Arg. præ dolore me in ossibus interficiunt, Lat. MS. quia dolor est putredo ossium,

Sic Epod. Horat. 14.

Candide Mæcenat occidis sæpe rogando.

Vel, ossa mea confringuntur. Vinculis captivorum,

Theod. Oratio Davidis pro liberatione à Saul,

Sect. 9. Ex Ital &c. in Psal. 42.

Libro segundo de los Psalmos. Hisp. De Israel in Babylon. Ang. MS. Seu de persecutione Saulis vel Absalom. Hisp. Ital. *Filiis Core.*] Ital. Cantores, vel Compositores Psalmi. *Effusa erat.*] In lætitiā. Ital. *L' anima mia s' è quasi liquefatta in allegrezza.* *Vivente Deum, vel, fontem.*] Ital. Ang. MS. *Intabernaculum mirabile.*] 2. Ang. MS. Gal. Vulg. Heb. אֲדָרָם, ubi Arca erat in Sione collocata, si de persecutione Absalom intelligatur. *Parvulo monte,* Petit montagne. Gal. Ital. *Salutem faciei mea.*] Ital. *Dinanzi à lamia faccia.* Hisp. *Ha obrado delante de mi.* *Canalium.*] Tus canales. Hisp. Ital. *De le tue piogge.* *Pluviarum tuarum,* אֲדָרָם.] Un muerte. Hisp.

Sect. 10. Ex Gr. & Vulg. in Psal. 42.

Quoniam transibo. Gr. Vulg. iterum credo quod transibo, ideoque quare tristis es anima mea?

Sect. 11. Ex Syr. in Psal. 42.

Davidis in exilio ejus redire Jerusalem cupientis. Par. edit. *Glocitat.*] Vel clamat. Syr. אֲדָרָם.

Effundo animam meam.] Præ dolore debilitatus sum, velut effusa aqua, Ezech. 7. Syr. אֲדָרָם.

Ut transirem cum multitudine, vel, in tegumento tui roboris. Syr. MS. אֲדָרָם.

אֲדָרָם.] Heb. אֲדָרָם, sicut אֲדָרָם. sic in Exod. 15. 10.

In aquis validis. Daleth pro Resh, sicut in אֲדָרָם, pro אֲדָרָם, in R. Sol. Job 15. *Salutem faciei mea.*] Syr.

id est, meam. *E monte parvo.*] Syr. MS. אֲדָרָם.

Abyssus abyssum invocat.] Inferior superiorem, quas duas se parat firmamentum, ideoque in lingua Persica vocatur אֲדָרָם, & פרד, separare, sic in Pers. Pentateuch, Constantinop.

وحدت كودا بفرقة لسان سويوي, id est, Deus vocavit firmamentum separans, caelos,

& fuit dies secundus, אֲדָרָם בפרד, אֲדָרָם. *Emissariorum tuorum.*] Vel, *Libaminum coram te effusorum.*] *Libaminum* ex aqua,

Syr. אֲדָרָם.] Canalium in Par. edit.

effundebant multum aquæ in festis (de quibus hic Psalmus) R. Levi in 1 Sam. 7. *Coram Domino effundebant aquas.* Sic Joh. 7. *Si quis sitiât, &c.* Et Ab.

Ezra has aquas in melius interpretatur. *Vox invocât vocem.*] Par. edit. *Vox aquarum, suaviter resonantium.*

Velut gladius, vel, cum fractione ossium meorum.] Syr. אֲדָרָם.] Heb. אֲדָרָם, Beth pro Caph

sæpe. *Quid tumultuâris, vel, admiraris.*] Propter diuturnitatem afflictionis. Syr. אֲדָרָם.

אֲדָרָם.] Heb. אֲדָרָם.

Sect. 12. Ex Arab. in Psal. 42. Heb. Arab. 41.

De Judæis lapsis (in infidelitatem) Arab. MS. *Cerva, vel, cervus.*] Arab. אֲדָרָם.] *Facta*

Sect. 8. Ex *Al. Auth. in Psal. 43.*

Sine titulo, tanquam eundem cum priori sensum habens, Theodoret. *Crudeli natione.* Nempè, Israel persequente Davidem cum Saul, ut Ezec. 2. 3. *Ad nationes rebelles*, id est, Israel. 1. Arg. *Lucem.* Salutarem Dei in terra conspectum (ut Psal. 27. *Lux mea*) Theod. *Veritatem.* Ut iudicet Babylonios, Theod. *Ad altare.* Ad laudandum. 2. Arg. à Judæis, prisci Ethnici mutuati sunt Altaria de terra, vel saxo facta, sacrificia, libamina, &c.

Horat. lib. 1. Od. 19.

Hic vivum mihi cespitem

(ut super eum sacrificet) *hic*

Verbenas pueri ponite, thuraq;

Bimi cum patera meri.

Maestata veniet lenior hostia.

Et Od. 15. lib. 4.

Nosq; & profestis lucibus, & sacris,

Rite Deos prius apprecati.

Persæ verò nec statuas, templa, aut aras exstruunt, [quia non putant Deos (ut Græci) esse ἀνθρώπους] licet soli Lunæ & Elementis sacrificent. Herod. Clio. *Ad Deum letitia (cordis) & exultationis mea.* Lat. MS. ore.

Sect. 9. Ex *Ital. &c. in Psal. 43.*

Lucem tuam. Id est, veritatem, prout sequitur in Ital. *Ad altare.* Ad sacrificandum & laudandum te pro liberatione. Ital. Ann. quia antequam Templum erat ædificatum, extranei etiam altare circum-

dabant, ut Saul & David, 1 Sam. 13. R. David. R. Levi, excelsa erant licita.

Sect. 10. Ex *Gr. & Vulg. in Psal. 43.*

Ad Deum, qui latificat juventutem meam. Vul. Gr. יליו, quia juvenus est tempus latissimum totius vitæ, & dies senectutis sunt mali, ut Eccles. 12. 1. *Antequam veniant dies mali, &c.*

Sect. 11. Ex *Syr. in Psal. 43.*

Quando Jonathan dixit, quòd Saul quærebat animam Davidis; contemnit etiam Judæos. Par. edit. *A gente immisericordi.* Syr. Saulitis, vel Judæis. *Fraudulentis.* Phariseis. *Letitiam atatis mea.* Tunc David erat juvenis, 1 Sam. 17. ילד, & sic Christus, Syr. שליוני, Heb. ילד, sic Dan.

1. 10. *Vestra revolutionis, vel, atatis. Lucem tuam.* Lucem Evangelii, ut Luc. 2. *Lux Gentium, &c.* Syr. *Habitationem.* In cœlis.

Sect. 12. Ex *Arab. in Psal. 43. Heb. Arab. 42.*

Oratio pro Judæis lapsis. Arab. MS. *Æquitatem.* Vindicta tua in hostes meos, & *lucem salutis,* *אדם עולם, ארם עולם.* Vel, *lucem tuam.*

Illumina oculos Judæorum qui obscurantur, ut Rom. 11. *Et veritatem.* Quia dona Dei *ἀεισμάτα* sunt immutabilia, Rom. 11. *Latificantem juventutem meam.* Arab. *لشبابي* à ילד in Dan. 1. Vel, quia juvenus est ætas letitiæ. *Salvatori faciei mei.* Id est, meo Salvatori.

1 In finem, Filiis Core, ad Intellectum.

X L I I I. Heb. X L I I I I.

2 **D**eus auribus nostris audivimus, patres nostri annuntiaverunt nobis.

Opus, quod operatus es in diebus eorum, & in diebus antiquis.

3 Manus tua gentes disperdidit, & plantasti eos: afflixisti populos, & expulisti eos:

4 Nec enim in gladio suo possederunt terram, & brachium eorum non salvavit eos:

Sed dextera tua, & brachium tuum, & illuminatio vultus tui: quoniam complacuisti in eis.

5 Tu es ipse rex meus & Deus meus: qui mandas salutes Jacob.

6 In te inimicos nostros ventilabimus cornu, & in nomine tuo spernemus insurgentes in nobis.

7 Non enim in arcu meo sperabo: & gladius meus non salvabit me.

8 Salvasti enim nos de affligentibus nos: & odientes nos confudisti.

9 In Deo laudabimur tota die: & in nomine tuo confitebimur in seculum.

10 Nunc autem repulisti & confudisti nos: & non egredieris Deus in virtutibus nostris.

11 Avertisti nos retrorsum post inimicos nostros: & qui oderunt nos, diripiebant sibi.

12 Dedisti nos tamquam oves escarum: & in gentibus dispersisti nos.

13 Vendidisti populum tuum sine pretio: & non fuit multitudo in commutationibus eorum.

14 Posuisti nos opprobrium vicinis nostris, subsannationem, & derisum his, qui sunt in circuitu nostro.

15 Posuisti nos in similitudinem Gentibus: commotionem capitis in populis.

16 Tota die verecundia mea contra me est, & confusio faciei meæ coöperuit me.

17 A voce exprobrantis & obloquentis, à facie inimici & persequentis.

18 Hæc omnia venerunt super nos, nec oblitus sumus te: & iniquè non egimus in testamento tuo.

19 Et non recessit retrò cor nostrum: & declinasti semitas nostras à via tua:

20 Quoniam humiliasti nos in loco afflictionis, & coöperuit nos umbra mortis.

21 Si oblitus sumus nomen Dei nostri, & si expandimus manus nostras ad deum alienum.

22 Nonne Deus requireret ista? ipse enim novit abscondita cordis.

Quoniam propter te mortificamur tota die: æstimati sumus sicut oves occisionis.

23 Exurge, quare obdormis Domine? exurge, & ne repellas in finem.

24 Quare

24 Quare faciem tuam avertis, obliuisceris
inopia nostra & tribulationis nostra?
25 Quoniam humiliata est in pulvere anima

nostra: conglutinator est in terra venter noster.
26 Exurge Domine, adiuua nos: & redime
nos propter nomen tuum.

Secl. 1. Ex R. David. in Psal. 44.

Auribus audiuimus.] Loquitur de filiis capti-
tatis, qui à patribus suis successivè didicerunt
quomodo Deus per manum propriam, & non eorum
gladium Cananæos debellavit. ירך. Beth deficiens.
Plantavisti.] Sicut plantæ in sæculum permansuræ.
לְאֹמִי. Lamed servile, ab אֹמִי, in Psal. 117. 1. In-
teremisti.] Gladio, אֶלְוִי, Job 36. 12. Dexterâ tuâ.]
Quia per eam prælia & opera facta sunt. Lumen vul-
tus.] Salus, ut Psal. 27. 1. Lux mea. Rex meus.] In
singulari in persona singulorū, & aliquando in plurali
in persona generum. Deus.] Vel Iudex veritatis, qui
iudicasti patres nostros. Precipe salutem.] Sensus
est, ut in Psal. 91. 11. Precipiet angelos de te. Con-
culcabitur.] Per tuum auxilium, licet in eorum manu
simus captivi. Cornupetemus נִנְגַן. Ut in Deut. 33.
17. In arcu meo.] In mea potentia. Pudori.] Quia
irrita fecisti eorum proposita, qui dicit se facturum
quod non potest, erubescit. In Deo.] Coram inimi-
cis nostris prædicantes, quod Deus noster nos libe-
rabit, ut tres pueri in Dan. 3. Salvasti nos.] In hac
captivitate Babylonica. Alienasti nos.] Salus longè
est à nobis, quia nos sumus contumeliis ab inimicis
expositi, qui dicunt, Ubi est Salvator vester? Cod.
Cremon. Cum exercitibus nostris.] Ut ex captivitate
Babel nos educas, sicut coram hostibus sumus gloria-
ti. Reverteris nos retrò.] Quando conveniunt ut no-
bis noceant, non est in manu nostra ut resistamus.
Spoliant sibi, לָמָּו. Id est, spoliant nos propter seip-
sos. שָׁמָו. Ex quiescent. Lamed cum accent. in penult.
propter verbum לָמָּו adjunctum, quod est cum accent.
in penult. Sicut oves cibi.] Sumus Gentium multa-
rum cibus, גִּבְיֵי רֶבִי. Non est in Cod. Cremon. Ven-
dis populum tuum.] Sicut res vendita non reddit, sic
nos redditus in patriam nostram sumus desperabundi.
Pro nihilo.] Alii pretio vendunt venalia, sed non est
tibi opus auro & argento, omnia tua sunt, Kafvenaki.
Parabola.] Quando contingit res vilissima; Babylo-
nii pro similitudine Judæorum hac abutuntur. Cod.
Cremon. מִתְּנָקָם. Id est, qui vindictam in nos
quærit, quasi illum injuriâ affecerimus. In locum
Draconum.] Gentes crudeles, nempe, Babelitas. Cod.
Cremon. qui vivunt prosperè. Umbra mortis.] Cap-
tivitate, ut in Psal. 23. Nomen Dei nostri.] Non in
cogitatione Dei nostri obliti sumus, nec deos Gen-
tium licet in prosperitate sint, adoravimus. Scruta-
tur hoc.] Novit corda nostra, si abnegavimus fidem
suam. Expandimus manus nostras.] Non per coacti-
onem עָלֵינוּ יְדֵי הַכְרָה, potius morti traditi sumus. Sicut
oves mactationis. Præparatæ non ad pascua, sed ad
mactandum. Quare dormis?] Quando non respon-
dis & eripis nos, quasi dormis. Incurvata est anima
nostra.] Propè est, ut expiret. Venter noster adheret
terra.] Qui cadit & se in manus suas sustentat, manu
lapsa, ecce, Venter ejus adheret terra. Propter
misericordiam.] Non propter opera.

Secl. 2. Ex Ab. Ezra in Psal. 44.

Filiis Cora.] Remotis, non proximis filiis. Enar-

raverunt patres nostri.] Qui amant filios suos, &
veritate solummodò eos imbuunt, sic Psal. 78. 2, 3. &c.
Manu.] Plagâ tuâ, Beth deficit, & mos est præterito-
rum carere Beth. Precipe salutem Jacobo.] Pro filiis
Jacobi, sicut pro Jacobo, Gen. 48. 16. Angelus qui re-
demt me, &c. Conculcabitur.] Sicut lutum platea-
rum, ut Zac. 10. 5. Non confidam in arcu. Ante collo-
cuta est tota Ecclesia, nunc vir roboris in ea. In Deo
fuimus gloriati toto die.] Id est, patres nostri, vel nos
laudavimus nosmet, quia pro rege nostro Deum fui-
mus nacti. Revertere nos facis.] Mittis terrorem
in corda nostra ad fugiendum נִבְרַח, & nos sicut pa-
tres nostros haud adjuvasti. אָנָּה. Id est, אָנָּה. In ira
alienasti nos ait Jerusalemi, sed non rectè, quia tunc
Aleph esset cum Cametz. Sicut oves.] Aliqui occi-
si, dispersi alii, & venundati gratis. Non multipli-
casti pretium eorum.] Sed vendis omnes æquali præ-
tio, Magnates & inferiores pro re nihili, & sic sumus
inter Gentes despicabiles. Confusio mea.] Unum-
quodque membrum congregationis sic lamentatur.
In locum Draconum.] Mare afflictionum, ut Psal.
74. 13. Draconum, vel, Balanarum in aquis. מִיַּם הַיָּם,
Mem pro Nun, ut דָּוִיִּם Dan. 12. &c. Umbra mor-
tis.] Aquis obscuris maris, loco balanarum. Vel in
Eremum, ubi non sunt incolæ. Si obliti essemus.]
Respond. ad illud in ver. 17. non obliti fuimus. Ma-
nus nostras.] Ver. 20. Respond ad illud, gressus nostri
non declinaverunt, &c. Quare dormis?] Sic opi-
nantur Gentes, & dicunt hostes tui dormit, ut in
1 Reg. 18. Eliah de Baale dixit. Anima nostra.] Ra-
tionalis. Venter.] Corpus דְּגוּף est conditio dolen-
da, quod anima è supremis cœlis infusa, ad terram
deprimeretur.

Secl. 3. Ex Midrash Tillin in Psal. 44.

Patres nostri.] Filii Core non videbant miracula
Dei, sed in persona sequentium generationum pro-
phetias scribunt.

Secl. 4. Ex R. Obad. in Psal. 44.

Oratio pro redemptione, &c. Draconum.] Sunt
terræ nationes, ut in Isa. 27. 1. Draconem in mari, id
est, Regem, Targum.

Secl. 5. Ex R. Sol. in Psal. 44.

Filiorum Cora.] Qui prævidebant captivitatem
& desolationem templi, & in lingua congregat. istius
temporis loquuntur. Agaddah Tillin. Etiam alie-
nasti nos.] Id est, si ab alienares, & probris nos affice-
res, attamen nomen tuum semper confitebimur. Non
est in MS. Locum Draconum.] Quasi in desertum,
ubi solent esse Dracones, ut Isa. 13. 22. Dracones in
palatiis suis.

Secl. 6. Ex Chald. in Psal. 44.

Gentes.] Cananæos. Precipe salutem.] In hoc
tempore. Non egrederis.] Non habitas inter nos.
Expandimus manus.] In oratione נִפְתָּח.

Secl. 7. Ex Masor. in Psal. 44.

O Jacobe.] Id est, Deus Jacobi, ut Psal. 24. 6. Fa-
ciem tuam Jacobe, id est, Deus Jacobi, Precipe.]
Tria sunt, Jos. 4. 16. Precipe Sacerdotibus, 1 Reg. 5. 6.

Precipe

Precipe ut excendant Cedros. Præcepta oralia de Arca ad Sacerdotes, sicut ad Moysen, Num. 7. ult. erant reddita. *Non exis cum exercitibus.* Quasi esses captivus, sex sunt sic conjuncta, 1 Reg. 2. 36. *Non exhibis huc & illuc.* De Shimei, Ezech. 3. 25. *Mittent vincula in te.* Et מִנְיָן, & Psal. 60. 10. & socius ejus, Psal. 108. 11. *Adversarius.* Qui vindictam suam in Deum per verba sua effundit. Duo sunt in Psal. 8. 2. *Secreta cordis.* Duo sunt, Job. 11. 6. *Secreta sapientie,* καρυδια γωσις est sapientia arcana. *Evigila.* Ad exaudiendum, & pro nobis operandum. Tria sunt, Hab. 2. 9. *Muto lapidi evigila.* Psal. 59. 6. *Exurge ad visitandum. Adhaeret pulveri.* Propè mortem. Duo sunt, Psal. 119. 25. idem.

Sect. 8. Ex Al. Auth. in Psal. 44.

De ferino animo Antiochi. Theodoret. *Victori.* Ad hunc morem Poëtæ Græci incipiunt Odas suas; Pindarus in Olympiis, Pithiis Nem. & Iſmyis, Pancratiastis, Pentathlis, Victori curru, 1. Pyth. Αἰμαῖς & in fine

Τὸ δὲ παθεῖν ἐν πρώτῳ ἀεθλῶν ἐν δὲ ἀκρίσει
σεφάνων ὁ ἴσον δέδεκται.

Sors prima vita vincere & altera
Hymnis mœrentem grandiloquis canis
Utrumq; nactus tempora ingens
Siderea religat corona.

Cornu. Potentia tuæ, sicut Josue subvertebat Canaan, 1. Arg. à pari. *Laudabimus.* 2. Arg. ab eff. *Sicut oves in cibum.* In decem persecutionibus Christianorum, ut Rom. 8. 36. Nero, Leo crudelis, occidit sanctum Paulum, quando apparuit vice secundâ coram eo, 2 Tim. 4. Euseb. etiam fecit ut Christiani induerentur pellibus ferarum, & tunc misit canes in eos, in hortis suis comburebat illos nocte, ut ignis sit vice luminis. Dioclesianus ædificabat Thermas suas (quarum vestigia semidivina adhuc videntur) per Christianorum labores 14. ann. & postea occidit eos omnes, ita ut præfecti operis nefandi fatigati erant occidendo, & cessabant, Eusebius. *Sine pretio.* Ut Isa. 50. *Venditi estis iniquitatibus vestris.* Et Isa. 52. *Gratis. Non est multitudo.* Non multum eorum pretium fecisti, Theodoret. *Pronihilo.* Contrâ morem, sicut in Italia Livorni, & alibi sub jurisdictione magni Ducis & aliorum Principum Christiani & Turcæ venduntur pro pretio non parvo. *Non sunt multitudo in jubilationibus.* Quando fugiebant Christiani non multi simul pro more cantabant. S. Aug. *Non magnificas populum tuum.* Quia nihili constant, idè viles reputantur ab adversariis, Chrysost. 3. Arg. *Si obliti fuimus.* De Machabæis, & septem juvenibus, &c. B. Theodoret. *Si expandimus manus ad Deum alienum.* In decem persecutionibus Christiani noluerunt adorare Jovem, vel Martem (in Scripturis Baal R. Levi.) Solem vel Lucinam, id est, Lunam. S. Laurentius erat affatus, & craterem adhuc nobis monstrant, ut aiunt in Ecclesia Sancti Laurentii extra portam Esquilinam Romæ. Et Ignatius in Amphitheatro Titi (nunc il Colosseus) feris obicitur cum multis aliis, quia noluerunt Idola adorare. Et Origenes propter incensum erat excommunicatus. Alii fugiebant in desertum locum Draconum; alii diliteſcebant in locis subterraneis, ut adhuc videtur propè Eccles. Sancti Sebastian. extra portam Sancti Pauli Romæ Crypta subterranea, vulgò *Cemite-*

rio di Calisto, & stantie di Christiani, ubi sepulti sunt Christiani innumerabiles. Vid. Roma sotterranea. *Locum Draconum.* Κενώσεας. Gr. Chryſ. σεπλωσαν alii, in Apoc. 12. *Draco stetit ad devorandum filium ejus.* Et in ver. 7. *Pugnabat Draco,* quibus locis indicat, Ethnicos persecutores ut exponunt aliqui. *Preces Ecclesiæ pro liberatione à 10. persecutionibus.*

Sect. 9. Ex Ital. & c. in Psal. 44.

De persecutione sub Antiocho. Ang. MS. Rêg. & An. MS. Em. Coll. Cant. sive vox Martyrum & Apostolorum. Vul. MS. quarto Trin. Coll. Cant. Hisp. *à la Iglesia en todos ti empos.* Ital. *Da i Philistai. Non augmentasti pretium.* Sicut mos est vendentium, sed accepisti pretium primò oblatum. Ital. *Draconum.* Seu lamentationum. Ang. MS. à תנן לamentare, in Judic. 11. aut ubi habitant homines similes Draconibus in crudelitate. Ital. *Simili in crudeltà.*

Sect. 10. Ex Gr. & Vulg. in Psal. 44.

Non fuit multitudo in commutationibus eorum. Vulg. Gr. ἀλλοτρίωσι, Æthiop. vel ἀλλότριάσι, Diosdorus, id est, non erant multi, qui voluerunt redimere eos, etiam si tam vili pretio obtulisti eos, sic Deut. 28. *Non erit qui emet,* ver. ult. Vel, *non fenerasti in commutatione eorum.* Lat. MS. *Et declinasti semitas nostras.* Vulg. Gr. ut in Isa. 63. *Quare fecisti nos à timore tuo declinare.* Id est, quando vidimus prosperitatem impiorum, & nostram adversitatem sentimus, R. David.

Sect. 11. Ex Syr. in Psal. 44.

Filiorum Korah, quem cantabant populi cum Moſe in Horeb. Par. edit. nobis verò Trophæum, idem. *Qui præcepisti salutem Jacob.* Syr. tempore præterito, in Gen. 28. quando fugiebat à fratre ejus, tu conservabas eum, ut Gen. 48. *Angelus qui custodiebat me, &c. Nunc rejecisti nos.* Syr. נִשְׁתַּחֲוִי לֵאמֹר Heb. אֵל. Vel, quanquam rejecisti nos, tamen supra omnes deos te laudabimus. *Non augmentasti pretium eorum.* Secundum eorum dignitatem, *וְעַתָּה דַּעֲבָדֶנּוּ*, Syr. *In loco Draconum.* Id est, fecisti ut essemus in Eremo exules solitarii, & ejularemus velut Dracones deserti. Vel, *in loco tristium.* Par. edit. *לֵאמֹר תִּנְיָן אֶת־תִּנְיָן*, quia propter te quotidie sumus interfecti. Syr. *وَأَنْتَ تَذَكَّرُ*. *Expergiscere, vel, recordare, & ne obliviscaris.* Syr. ut in Deut. 25. *Memento, ne obliviscere.*

Sect. 12. Ex Arab. in Psal. 44.

Heb. Arab. 43.

Plantasti, vel, plantam eorum destruxisti. Arab. *وَنُحِّلَهُمْ وَنُحِّلَهُمْ* à 777. *Precipe, vel, qui præcepisti salutem Jacob.* Arab. quando ab Esau, vel Labane fugiebat, *الَّذِي أَنْتَ*. *In locum Draconum, vel, fabularum.* Fecisti nos proverbium. Arab. *نَحْلًا وَعَبِيرًا*, Heb. à תנן in Judic. 11. *ad confabulandum, Idè. Conculcabitur, vel, spernemus.* Arab. *نَهَبِينَ* Heb. à בן Samech pro Zain. *Vendis pro nihilo.* In Deut. 28. ult. *Sed nullus emebat,* licet venales seipſos exhibebant. *Non multiplicasti pre-*
tium

tinum, vel, numerum eorum diminuisi. Arab. *اقللت* Gentis. *Motus capitis, vel, illuso capitum Gentium.*
كثرة عروش, sed numerosa propago est honor Arab. *لاروس*, id est, Principes derident nos.

1 In finem pro iis qui commutabuntur, filiis Core,
 ad intellectum, Canticum pro dilecto,
 XLIV. Heb. XLV.

2 **E**ruclavit cor meum verbum bonum : dico
 ego opera mea regi.
 Lingua mea calamus scribe, velociter scri-
 bentis.

3 Speciosus forma præ filiis hominum, diffu-
 sa est gratia in labiis tuis : propterea benedixit te
 Deus in æternum.

4 Accingere gladio tuo super femur tuum,
 potentissime.

5 Specie tuâ, & pulchritudine tuâ intende,
 prosperè procede, & regna.

Propter veritatem & mansuetudinem, & ju-
 stitiam : & deducet te mirabiliter dexter tua.

6 Sagitta tua acuta, populi sub te cadent, in
 corda inimicorum regis.

7 Sedes tua Deus in sæculum sæculi : virga
 directionis virga regni tui.

8 Dilexisti justitiam, & odisti iniquitatem :
 propterea unxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ præ
 consortibus tuis.

9 Myrrha, & gutta, & casia à vestimentis
 tuis, à domibus eburneis : ex quibus delectave-
 runt te.

10 Filia regum in honore tuo.

Astitit regina à dexteris tuis in vestitu deau-
 rato : circumdata varietate.

11 Audi filia, & vide, & inclina aurem tu-
 am : & obliviscere populum tuum, & domum
 patris tui.

12 Et concupiscet rex decorem tuum : quo-
 niam ipse est Dominus Deus tuus, & adorabunt
 eum.

13 Et filia Tyri in muneribus vultum
 tuum deprecabuntur : omnes divites ple-
 bis.

14 Omnis gloria ejus filia regis ab intus, in
 fimbriis aureis,

15 Circumamicta varietatibus.

Adducentur regi virgines post eam : proxi-
 ma ejus afferentur tibi.

16 Afferentur in lætitia & exultatione, addu-
 centur in templum regis.

17 Pro patribus tuis nati sunt tibi filii :
 constitues eos principes super omnem ter-
 ram.

18 Memores erunt nominis tui in omni gene-
 ratione & generatione.

Propterea populi confitebuntur tibi in æter-
 num, & in sæculum sæculi.

Seç. 1. Ex R. David. in Psal. 45.

Super Shoshannim. Nomen instrumenti. Vel de
 Messia. Kafvenaki. Canticum amorum. Domini
 ad Christum suum. Movet cor meum. Cor est ver-
 borum scaturigo, מרושן שפותיה in Rabboth. Labia
 movent se, & motus cordis est verbum mentis, quod
 non auditur, donec labiis exprimatur. Non est in
 Cod. Cremon. Kafvenaki. Scribe velocis. Qui scri-
 bit sine mora, sic est mea lingua volubilis. Pul-
 chrior. Video te omnibus in forma tua pulchriorem.
 יופיפית. Duplicatur ad corroborandum, ut אמרם.
 Benedixit tibi. Quia invenisti gratiam in oculis
 omnium. Femur, ירך. Aliquando ligant gladium
 etiam super lumbos, 2 Sam. 20. 8. de Joabo. quandoq;
 super femur ירך, ut Ehud, Judic. 3. 16. Gloria tua &
 majestas. Id est, gladius erit tua gloria, & licet dies
 Christi sint pax, tamen in bello Gogi incipient, ideo
 dicit, Cinge gladium, &c. Adoni Abi R. Jos. Cimchi
 exponit hoc per similitudinem. Cinge sicut gladium
 gloriam tuam. Eam homines sicut gladium potentis
 pertimescunt. Equita super verbum — mansuetu-
 dinis. Quando coram inimicis equitat, non erit cum
 superbia, sed mansuetudine se gerit, ut Zach. 9. Equi-
 tans super Asinum. Prospera, vel, transeas. 2 Sam.
 19. 39. Transferunt Jordanem, idem. Gladium. In

Derash Rabboth. de præliis Legis. Non est in Cod.
 Cremon. עניו pro עניו, cum Tau, quia est con-
 junctum, vel, sicut אחוה, & deficit Vau in צרק.
 Docebit te. Terribilia manus tua in inimicos perficiet.
 Populi cadunt subter te. Et coram te caput
 non elevabunt. Inimicos regis. Id est, tuos, sed in
 ejus honorem dicit Regis. Kafvenaki. [Sic Italorum
 mos est dicere Signior mio, &c. Dominus meus hoc
 vel illud faciat.] Cadent. יפלו, ad superiorem & in-
 feriolem partem versus connecte, id est, sagittæ ca-
 dent in corda inimicorum, cum Sheva & Athnachta,
 ut colligatur sensus hoc modo. Sceptum justitiæ.
 Ideoque thronus tuus erit in æternum. Thronum tu-
 um Deus stabiliet. Sic legunt aliqui. Oleo lætitiæ.
 Quia totus mundus in unctione Christi, & ejus mis-
 sione lætabitur. Super, vel, à sociis tuis. Id est,
 quando è numero sociorum & fratrum tuorum ad re-
 gnum te extollent. Myrrha. Aliqui dicunt Musc.
 מושק, alii succus arboris odoriferæ in Arab. ליבני.
 Aloë. In Arabico Amber. עמבר. Cassia. In Arab.
 Sandal. סנדרל. Vestimenta tua sunt Myrrha. Odo-
 rem redolent gratissimum, quasi essent Myrrha ipsa,
 &c. Ex palatiis eburneis. Hæc vestimenta illic re-
 posita, & ex illis educuntur, nec mirum, quia Ahab
 edificabat palatium eburneum. Ex quibus latum te
 faciunt.]

faciunt.] Nam in palatio pulcherrimo cor latitiâ dilatur. Aliqui exponunt totum hoc de operibus bonis allegoricè. *Filia regis sunt inter honorandas tuas mulieres.* Omnes reges, ut filias suas Messia in uxores elocent, lætabuntur, sicut rex magnus habet reginam & concubinas, similiter totus mundus adamabit Christum. ביקורותיך Coph cum Dagesh, & Hirc in Beth. *Regina.* Ex Israele, חמלנה משה, quia Israel sunt cognati ejus, regina est ad lectum suum assidue separata, sed concubinarum qualibet in tempore suo, quando mandabit Rex, ideo vocatur regina שגל, à שגלנה, Ester 2.12. *Quando cujuslibet virginis sors venit, vespero intrabat, mane redibat ad domum concubinarum, ubi manebat donec vocata erat nomine.* Non est in Cod. Cremon. *Ausculata filia.* Loquitur qualibet ex filiis regum prædictis, non cum Regina, quæ est ab illis discriminata. Kafvenaki. *Vide.* Visu oculi. *Dominus tuus.* Et alium præter illum non habebis, licet ex alieno sis populo. *Filia Tyri.* Congregatio Tyriorum adducet munus ad uxorem Messia, in Cod. Cremon. ad Messiam, לך. Et dicit filia, ut filia Sionis, Edomi, &c. Et meminit Tyri, quia propè est Jerusalem. *Divites.* Ex omni populo. *Faciem tuam.* פניך in fœminino, quia singulas filias regum, uxores Messia alloquitur, quæ propterea in tanto honore habentur. *Gloriosa intus.* Id est, in palatio regis vestimenta ejus sunt gloriosa. *Adducuntur ad regem.* Singulæ prædictæ filia cum virginibus ministrantibus, quando placet Messia, ut in Est. 2.14. *Quando placuit Ahasuerus, à domo mulierum ad regium palatium.* Aliqui exponunt hæc omnia per similitudinem, & *Regis filia* sunt Gentes terræ, האומות Messia subditæ; Israel est Regina. *Ausculata filia.* Sit Christo subjugata quælibet natio. *Virgines.* Omnes Gentes sunt quasi virgines quæ viro sunt destitutæ, id est, legem non habent, legesque Christi, & septem mandata filiorum Noachi recipiunt, Gen. 9.4. Non est in Cod. Cremon. *In loco patrum.* Tu o Christe es Rex, & post te filii tui successivè nomen tuum continuantes; Kafvenaki. *Principes terræ.* Filios in thronum tuum, reges mundi constitues. *Nomen tuum.* In quolibet sæculo commemorant, adventum ejus orando, expectantes. *Laudabunt te.* Pro rege, quia regno quod non habet in terra simile, potitus.

Sect. 2. Ex Ab Ezra in Psal. 45.

Shoshannim. Initium poëseos. *Opera mea,* מעשי. Canticum meum quod feci. *De rege.* Christo filio Davidis, ut Ezech. 34.24. *Servus meus David erit rex.* יפית. Duplex, ad indicandam pulchritudinem faciei & corporis, ut רשגשי, quia quando Pe & Ain duplicantur, est per excellentiam, non sic Ain & Lamed. *Gratia est effusa.* Spiritus gratia & prophetia. Vel, sermo tuus est graciosus. *Sicut potens.* Caph deficit. *Est gloria & majestas tua.* Sic esse, & hic meminit potentia, sicut antea sapientia sua, forma, & sermonis. *Equita cum veritate, mansuetudine, & justitiâ.* Hæc tria ore tuo uniuntur. לך. Id est, egredere, ut Amos 5.6. *Ne egrediatur sicut ignis. Dextera tua ejaculabitur terribilia.* Et meminit sagitta in prox. vers. à רה R. Joseph, à יורד, nisi quod sumitur in malam partem in Psal. 64. Vel, docebit alios de te terribilia. Vel, justitia docebit te

facere (לעשות à תורה) terribilia prælia per dexteram tuam, Targum. *Sagitta tua.* Meminit arcus & gladii, & nunc sagitta, ad indicandam victoriam Christi. *Thronus tuus est thronus Dei in æternum.* כסא אלהים, sic Solomo sedebat super thronum Domini, 1 Paral. 29.23. Vel, Rex vocatur Deus, ut Exod. 22.28. *Non maledices Dñs.* Et, feci te Deum Pharaoni. Vel, Thronum tuum, o David, Deus stabiliet, R. Gaon. *Supra socios tuos.* Si de Davide, tunc Saul & Ishboeth, &c. erant socii sui. Si de Christo, tunc Sancti in generatione ejus socii sui appellantur. *Aloe.* Dicunt aliqui quod reperitur cum piscibus maris, sed non est verum, quia plantata est, Num. 24.6. *De quibus latum te fecerunt.* מני מן vox אשך deficit. Vel, *Minni latum te fecit.* Aliqui dicunt esse nomen Gentis, sed non est rectum, quia cum Cametz Caton punctatur, sicut voces quæ non sunt conjunctæ. *Inter mulieres honorabiles.* Quæ tibi ut ancillæ ministrant. שגל. Regina in Dan. 5.3. Uxor regis, adjutorium illi exactè respondens, ut in Gen. 2. בנגדו duo sunt unus, sic in Pentateucho Perfico Constantinop. نه צאן נע מונן מלכאלי. in Arab. Pentat. R. Saad. عونا حذاء, adjutorium, quod sit ei in directo, עונה חדרה, quasi unum & idem, ab אחד. Et forsan ideo in Perfico Pentateucho dicitur נן, quia ejusdem generis, ut in Psal. 144. מן à specie ad speciem, in Perf. גופת אן נן dixit mulier, Gen. 3. Regina. Est civitas Christi Metropolis, ut 2 Sam. 20. *Matrem in Israel.* Et filia sunt villæ, ut in Ezech. 16. *Samaritæ & filia ejus.* Vel, o filia. Congregatio Israel, ut filia Judæ. *Obliviscere populi tui.* Si de Davide, habuit in uxorem filiam Talmai regis Geshur, quæ legi Dei & Davidis adhærebat: Si de Christo, tunc denotat quod Ecclesia Deo solo cum humero uno serviet, ut Zeph. 3.9. *Domum patris tui.* Qui serviebat Idolis trans flumen, Jos. 24.2,3. R. Sol. *Filia Tyri.* Literaliter, si de Davide; si de Christo, tunc per similitudinem divites populorum indigitat. *Intus gloriosa.* Dicit intus, quia non videtur ab omnibus. *Palatium regis.* Christi. *Erunt filii tui.* Successivè, una generatio post aliam, quando patres sunt mortui. *Facias principes.* Ut 2 Sam. 8.18, *Filii Davidis erant principes.* *In tota terra.* Israel. *Nomen tuum recordari.* Psalmista Deum alloquitur ad celebrandum amorem ejus ad Davidem & Christum filium suum.

Sect. 3. Ex Midrash Tillin in Psal. 45.

שושני. Id est, rosa, filii Corachi inter spinas. ירירות. Id est, canunt amabilia de Deo benedicto. Vel, hi filii sunt coram Deo dilecti. *Eructat,* רדח. Non possunt ore confiteri (sed corde conversionem eructant, quam Dominus accipit) quia terra ante filios Corachi aperuit, & circa eos erat ignis consumens, dixit לבי, cor meum, erant enim tres, sed cor unicum. אומר. Quia cogitatio cordis est sermo coram Deo prolatus. Vel, dicit cor meum, quia non habebant opportunitatem loquendi. *Pro,* תרח. Id est, omnis Israelita in futuro tot filios habebit, quot patres in Ægypto, Exod. 12.

Sect. 4. Ex R. Obad. Gaon. in Psal. 45.

אמור, ירירות. Id est, ut amorem Israelit. versus

sus eorum patrem in coelis, & ejus versus illos vicissim excitet. *Cum rege.* Id est, facultate intellectiva, ut R. Levi in Prov. sapè. Vel, Messiah. *Festinus.* Id est, qui principia vocum solummodò transcribit, sic negotia mea brevitate verborum erunt contracta. *Est honor tuus.* Id est, instruere alios. *Mansuetudinis.* Non propter contentionem, aut victoriam. *Docebit te.* Quia instruendo alios, teipsum doces. *In corda.* Id est, per violentiam. *Oleo letitiae.* Regno æterno. *Filia regum.* Opiniones sapientum nationum exterarum. *Id est, inter pretiosa tua dicta.* *Regina.* Imaginatio. *Virgines.* Leges.

Sect. 5. Ex R. Sol. in Psal. 45.

Shoshannim. Instrumentum sex chordarum, à שש. *Maschil.* i.e. Per interpretem. Vel, de liliis. Id est, discipulis sapientum, sicut lilia formâ, fructu, & odore bonorum operum. *Cor meum moveatur.* vel, ebullit. per spiritum prophetiæ, sicut ignis in Jer. 20. *Regi.* Per quem reges imperant, Prov. 8. est in MS. *Peritua scriba.* Id est, in Arabico R. Mosh. Hadarshan. *Sagittæ tuæ.* Discipuli sapientum, ut Psal. 127. 4. 5. *Sicut sagittæ in manu potentis.* &c. *Cassia.* In Targum pro קדרה. *Magis quam eburnea palatia.* Mansiones tibi præparatæ in horto Edenis, majori gaudio te dilatabunt. *Exire ebore.* Exir. ling. Hispan. aliter. *Regum filia.* Ut Isa. 49. 23. *Regina erunt nutritiæ.* Inter honorabiles, vel, quærent te. *Coph* est cum Dages indicat quod radix est בִּקוֹר, licet præcedat Jod, sic vidi illud punctatum, לִמְשִׁיחַ, Jod præcedit, & Samech est cum Dages, Isa. 42. 24. in codice R. Saadiah, Menachem, à בִּקוֹר. Non est in Cod. MS. *Rex.* Deus benedictus. *Cum letitiis adducentur.* Ut Isa. 66. 20. *Gentes adducent fratres vestros oblationem Domino in curribus.* &c.

Sect. 6. Ex Cald. in Psal. 45.

Super Shoshannim. Seniores Synedrii (sic est in impressis codicibus, & in manuscrip. Chald. in Biblioth. S. Laurent. in Florentia, Vaticana Romæ, & alibi, & differentia inter impress. cod. Chald. Psalm. & MS. non sunt tanti pretii, ut sint notatu dignæ) *Pulchrior es.* Tu ô Christe, מְשִׁיחַ. *Gratia.* Spiritus gratiæ & prophetiæ est in labiis tuis. *Cinge gladium.* Ad occidendos hostes tuos, Duces, & alios. *Dextera tua.* Deus in dextera tua docebit te, sic Psal. 110. *Dominus in dextera tua.* &c. *Propter veritatem.* Id est, equita ad propugnandam gladio veritatem. *Sagittæ acutæ.* Ut occidant multitudines Gentium. *Thronus tuus.* ò Deus. *Thronus gloriæ tuæ.* [Nora, quod in Chald. Paraphrast. Messias est Deus, & in Isa. 53. Messias est homo, in Chald. id est Θεάνθρωπος.] *Filia regum veniunt ut honorent te.* à יָקָר. *Regina.* Liber legis aureis literis exaratus. *Obliviscere populi tui.* Operum populi impiorum, domusque paternæ Idolorum. *Supplicabunt faciem tuam.* In Sanctuario. *Gloria Regis filia intus abscondita est pro illis quorum vestimenta sunt de auro.* Id est, omnes occulti regnorum thesauri erunt Sacerdotibus, כהנים (qui gestant vestimenta aurea, Exod. 28. 13.) consecrati, ut Isa. 23. *Merces ejus erit sanctitas Domino.* &c. *Adducetur ad regem.* Adducent oblationes suas ad regem sæculorum, in Jerus. regio isto palatio, Virgi-

nes.] Reliqui dispersi inter Gentes illis convenient, sic Cant. 6. *Virgines absq. numero.* *Nomen tuum.* In isto sæculo omnes laudabunt illud. *Filii tui erunt.* Reges in loco patrum.

Sect. 7. Ex Masora in Psal. 45.

Super Shoshannim. Duo sunt defectiva, Psal. 80. 1. *Cinge gladium.* Quatuor sunt, 2 Reg. 4. 29. *Accinge lumbos tuos,* de Gehazi. 2 Sam. 20. 8. *Gladium accinctum,* 2 Reg. 9. 1. *Cinge lumbos,* de Elisha. Denotat velocitatem & promptitudinem in præliis. Et unum est, Prov. 31. 24. *Dat cingula Mercatoribus.* *Sagittæ tuæ.* Sagittæ verborum, vel exercituum tuorum. Sunt tria & plena, Psal. 120. 4. *Sicut acutæ sagittæ.* &c. Isa. 5. 28. *Quorum sagittæ sunt acutæ.* Deus impiis par pari retribuit. *Populum tuum.* Nempe Israel, & adhæreas Gentibus ex quibus Rutha orta est. Quinque sunt, Num. 5. 21. *Inter populum tuum,* & conculcabit in omnibus tuis plateis, &c. Nah. 3. 13. *Populus tuus in medio tui.* Ruth. 1. 16. *Populus tuus est meus.* Isa. 60. 21. *Populus tuus.* &c. *In munere,* vel, oblatione. Matutina & vespertina, duo sunt, Isa. 43. 23. *Cum oblatione.* *Gloriosa.* Duo sunt, Ezech. 23. 41. *Idololatæ imitantur gloriam Eccles.* *Cum letitiis.* Id est, in cælo, non habet simile defectiv. & unum est שמחה, Psal. 16. 11. *Facias principes.* Supra omnes eorum inimicos debellatos, tria sunt in libro, Psal. 21. 9. *Facies eos ut clibanum.* Psal. 21. 12. *Facies eos portionem.* &c.

Sect. 8. Ex Al. Anth. in Psal. 45.

Canticum dilectarum virginum. Sic Pindar. Pi. Od. 2. Hieron à Locorum civitate Anaxila, & Cleophrontis tyrannidem repulit, ideoque Locrenses virgines laudes Hieron. assiduis cantibus celebrabant. *De iis quæ commutabuntur.* Quando hyems in ver mutatur, sic debemus contendere ad mutationem in melius, τὴν ὑμῶν, Greg. Nyssen. Vel, mundum videat commutatum, & adorantem Deum, S. Aug. *Shoshanim.* Vel, de Liliis. Gr. Chrys. id est, dilectis virginibus, Cant. 2. 2. *Canticum de dilectis.* Gr. Chrys. Christo & fidelibus. *De liliis,* vel, *quæ mutabuntur.* Christus solitudinem permutabit, reddens eam liliis & floribus fecundam, ut Isa. 35. 1, 2, &c. Theodoret. *Festinus scriba.* Vel, qui legit scribitque cum intelligentia, sic ego scribam quæ certò scio. Vel quia inspiratus erat à spiritu, qui dat loqui, ut Act. 2. Chrys. nihil proprium profero, Theodoret. *Pulchrior es.* Ad linguam loquitur ut volunt aliqui, sed de Christo dicitur, qui est miles, sagittarius, triumphator, & tamen Rex pacis, Chrys. Vel, *pulchrum os est tibi præ filiis.* Ut Luc. 4. 22. *Admirati sunt gratiosa verba,* & ut à παρ, de pulchro vultu loquitur

Horat. lib. 2. Od. 4.

Brachia, & vultum. &c. —
Integer laudo: fuge suspicari,
Cujus octavum trepidavit ætas

Claudere lustrum. (scil. 40. annos.)

Gladium. Verbum Dei, Ephes. 6. 17. *Progredere cum verbo.* Gr. Vel, equita super verbum. Quia per illud Christus erat indies magis notus in mundo. *Veritatem.* Ipse Christus ait, Ego sum veritas, Joh. 14. *Mansuetudinem.* Ut Matth. 11. Ego sum mitis. *Justitiam.* Sic Matth. 3. ait, Omnem justitiam, &c. Theodoret. *Dextera tua.* Operando miracula,

cula. *Terribilia*, vel *mirabilia*.] In sanando multos, vel in fama populi, vel in conversione animarum, vel incarnatione, apertione Paradisi, &c. Chrys. *Sagitta*.] Doctrinæ, ut in Eccles. 12. *Verba sapientum sunt sicut aculei*, Basil. Vel indicat subversionem Judæorum, *πανωλεθρίων*, Chrysost. *Populi cadunt* — *secundum cor tuum*.] Id est, sunt obedientes fidei, est. *Thronus tuus*.] Ascensio Christi, Heb. 1. 8. 2. Prophet. *Præ illis qui sunt participes tecum*.] Quia Christus non habet *Spiritum per mensuram*. *Myrrha*, &c.] Mos erat vestes odoribus tingere,

Horat. lib. 4. Od. 12.

Nardo vina merebere.

Nardi parvus onyx eliciet cadum.

(tantum valet.)

Mosque erat habere vestimenta & capillos odoratos rosæ succo, & unguento Nardino.

Horat. lib. 2. Od. 11.

— *Et rosa*

Canos odorati capillos

Dum licet, Assyriæq; nardo.

Myrrha.] Amarâ Christi passione: crucem & odorem ejus, Theodor. Vel indicat odores in sepultura, *τὸν ταφὸν*, Chrysost. *Vestes*.] Caro, ut Heb. 10. per *velamen*, carnem suam. *Domos eburneas*.] Corda Sanctorum, S. Aug. Vel, *Palatii eburneis*.] Templis gloriosis, ἐν τοῖς ἐνδοξοῖς, Chrys. in honorem Christi ædificandis, Sym. Theodor. quæ reges ubique ut thalamos sponsi per orbem & mare crexerunt, Theodor. Constantinus Magnus Romæ posuit fundamentum Ecclesiæ Sancti Petri in Vaticano, in honorem Christi & 12. Apostolorum, portabat 12. cophinos arenæ in humeris suis pro fundamento, 24. columnæ sunt marmoreæ diversicolores, & hodiè videntur sub Ecclesia nova (sicut S. Fidis sub S. Pauli Londini.) Edificabat etiam idem Constantinus, vel mater sua, Ecclesiam sanctæ crucis (una est ex septem majoribus Romæ Templis) quia vidit ipse in cœlis signum aureæ crucis, cum his verbis, *IN HOC VINCES*, quando pugnabat contra Tyrannum Maxentium, & vicit eum, tunc insigni Aquilæ conjunxit sanctæ crucis signum. Edificabat idem Romæ Eccles. S. Johan. de Laterano pulcherrimam, Christo, Baptistæ, & Evangelistæ in monte Cœlio consecratum, pavimento est marmoreum, & columnæ Porphyreticæ, in quadruplici ordine partim opere Jonico, partim Corinthiaco, quando fricantur odorem suavem emittunt, quem quidem sentiunt, ut aiunt, est quasi membrum huic Ecclesiæ adjunctum Baptisterium Constantini circulari forma, columnis Porphyreticis circumcinctum, & *La Scala sancta*, ut vocant. Etiam Ecclesiam S. Pauli in via Ostiensi longam 120. pass. latam 85. habet 40. columnas marmoreas striatas, & totidem rotundas, in toto 114. cum pavimento marmoreo. Hæc sunt antiqua Tempia: pauca hoc loco de novis, Templo Sancti Marci in Venetia, cujus pavementum est marmoreum æquor, pretii inestimabilis; Sacello Florentino Sancti Laurentii non adhuc perfecto cum columnis chrySTALLINIS, & toto ex lapidibus marmore pretiosioribus; Templo d' *Annunciato* Genovæ intus auro recto. Templo Sancti Petri Romæ, altitudine dimidii stadii, longitudine ferè stadii, vel pedum quadringentorum (ut Templum Dianæ in urbe Bubasti Egypto, *εὐγὸς καὶ μὴν* *σαλῆς*, Herod. Eut.) toto

ex marmore intus forisque; Templo Lauretano cum sacello circà casam sanctam, cum pavimento marmoreo candidissimo de Carala, cum thesauro lapidum & vestium sacerdotalium diamant. à capite ad imum usque adornatis. *In honore tuo*.] Gr. Vel *sunt in palatiis tuis honorandis*.] Nempè, templis prædictis, Chrys. Audi etiam morem Ethnicorum Romanorum, omne studium oppidis & templis ædificandis impendebant.

Horat. lib. 2. Od. 15.

Jam pauca aratro jugera regia

Moles relinquent: —

Extentæ visentur Lucrino (propè Puteolos.)

Stagna lacu: platanusq; cœlebs

(in voluptatem.)

Evincet ulmos: —

— *non ita Romuli*

Præscriptum, & intonsi Catonis (severi.)

Nec fortuitum spernere cespitem

Leges sinebant, oppida publico

Sumptu jubentes, & deorum

Templa novo decorare saxo.

(Ut Joas & Josiah.)

Herod Clio, Babylone existit Jovis Beli templum, meâ nunc ætate, ἐς ἐμὲ ἐπὶ χαλκόπυλον, δύο στάδιων τετράγωνον, duorum stadiorum quadratum; in sacri medio, turris stadii altitudine, & huic subinde alia usque ad octavam, ἐν τελευταίᾳ in ultima turri est lectus & aurea mensa, &c. Extra sacellum est altare aureum (ut in tabernaculo) supra illud non licet hostias mactare, Herod. Eut. In Egypto Buti est Latona *νῆϋ* ἐξ ἐνϋ *λίθς πεποικιλίϋ*, Parietes 40. cubitorum longit. & latitud. Aliud ex uno lapide Minervæ dedicatum, per Amasim, in quo afferendo triennium consumpserunt 2000. viri, long. 21. cubit. lat. 14. alt. 8. Herod. Eut. *Domum patris tui*.] Relinquere omnia necesse est propter Christum, Luc. 14. 33. *Tyri filia*, vel *filia fortis*.] *κρατοῖα*, Chrys. Lat. MS. Vel, indicat conversionem Gentium per Tyrios. 4. Prophet. Vel, quia Christus prædicavit in finibus Tyri, & Sydonis, & Syrophenissa erat conversa, Mar. 7. 24. Ecclesia est filia & sponsa, Chrysost. *Varietatibus*.] Diversis S. S. viribus. 1 Cor. 12. Theodoret. *Erunt filii tui*.] Quia dereliquisti populum tuum prædictum, Chrys. Basil. *Principes*.] Apostoli, & qui post illos secuti, Theodor. Prophetia de Christo, Chrys. Basil. *Nomen tuum commemorari*.] Id est, hoc carmen clarum te posteris reddet, statuar marmoreæ titulis datæ, non reddiderunt Scipionem clarum, ut Ennii scripta.

Horat. Od. 8. lib. 4.

Donarem pateras, grataq; commodis

Censorine meis ara sodalibus —

Sed non hac mihi vis: —

(Act. 3. *Argentum & aurum non est mihi*.)

— *Carmina possumus*

Donare, & pretium dicere muneri.

Non incisa notis marmora publicis,

(Ut Job 31. *O utinam saxo insculperentur*.)

Per qua spiritus & vita redit bonis.

Post mortem ducibus: non celeres fuga,

Rejocetq; retrorsum Hannibalis mina:

Non incendia Carthaginis impia

S 2

Ejus,

Ejus, qui domita nomen ab Africa
(Scipio Africanus.)

Lucratu rediit, clariùs indicant
Laudes, quàm Calabræ Pierides: —
(Ennius Poëta Calaber.)

Dignum laude virum Musa vetat mori.
Cælo Musa beat. —

— *Lingua potentum*

Vatum divitibus consecrat insulis.

(Campis Elysiis.)

Pro. 10. *Memoria justi erit in benedictionibus.*

Secl. 9. *Ex Ital. & c. in Psal. 45.*

De Christo in Heb. 1. Ang. MS. *Shoshannim*] Sive res alterandæ. Gal. Vulg. Ital. Heb. *significa gigli.* *Christe, tu es formosior.*] Ang. MS. *Diversitatibus.*] 2. Ang. MS. Gal. Vulg. *Aloë.*] Dulce gummi gutta, & herba Cassia, Ang. MS. Vulg. *Latitia oleum.*] Id est, latificans populum tuum. Ital. *רחמי.*] Id est, filii erunt celebres, sicut patres eorum. Ital.

Secl. 10. *Ex Gr. & Vulg. in Psal. 45.*

Pro filiis Core, eruditionis.] Lat. MS. *Canticum amantissimum.*] Lat. MS. *Equita, vel, ascende.*] Lat. MS. *Præ sociis.*] Vel, participibus tuis. Lat. MS. *De templis eburneis quibus delectaverunt te filie regum.*] Vulg. Gr. Lat. MS. quæ veniunt ex eburneis palatiis, ut colant te. *Filia Tyri, vel, ô filia fortissima in muneribus faciem tuam deprecabant.*] Lat. MS. *Præ fasciis aureis vestimenta illius.*] Lat. MS. *Varietate.*] Vulg. Gr. Colorum: *Myrrha, Aloë, & Cassia.*] Herod. Thal. Cassiam Arabes sic comparant, postquam *καταδήσανται δέμας πᾶν τὸ σῶμα*, faciem & totum corpus, oculis exceptis, coriis ligaverunt, ad Cassiam pergunt, ea nascitur in palude non alta, in qua degunt feræ alatæ vespertilionibus similimæ, stridore diro, & viribus prævalentes, quas ab oculis arcentes Arabes, sic Cassiam metunt, *οὕτω δρέπειν*. Cinamomi verò festucas volunt à grandibus alitibus afferri ad nidos eorum, quibus in terram lapsis, Arabes colligunt illas: *Ladanum in barbis hircorum invenire aiunt, τοῖσι πᾶγωσι.* Herod.

Secl. 11. *Ex Syr. in Psal. 45.*

Filiorum Core scriptus in diebus Moïsis, de resurrectione *חיים*, Christi, & ejus potentiâ. Par. edit.

Opera mea de rege enarrem.] Aliis, Syr. *למלך.*

Pulchrioris vultus filiis hominum.] Syr. *חזון יפיו.* Heb. *יפה* à *יפיו*, & *יפה*, vel *פני*. Syr. Philo-
soph. Vetus in carmin. Syr.

— *Occurrit mihi in mundo puella.*
Aspectu bella, & oculi lucebant, & vultu pulchra.
Virgo, & mater, adolescentula, & vetula, & familiâ admiranda,
Multitudo virorum possidebat eam in uxorem, & non unus cognovit eam.

In ejus facie depicta est dies, qui omnia illuminat.

Et nox obscura suspensa est crinibus ejus —

— *Sapientia divina in Prover. est hæc formosa puella,*
virgo quam nemo perfectè novit, mater longæva fili-
orum, Prov. 1. Fili mi, & in Prov. 3. Dic sapientia es
soror mea, & c. Illuminat oculos, Psal. 19. sed ipsa est
operta tenebris, imperscrutabilis, Prov. 25. Dicunt
aliqui Christus est hæc Dei sapientia, 1 Cor. 1. ult.
Dei mater erat virgo, & Christi vultus pulcherrimus,
Psal. 45. Patri coævus, Pro. 8.

— *In medio palpebrarum ejus occultantur, sol,*
& luna, & aër,
Etiam elementa coram ea exultant motu qui est circularis.

[Sic Job 38. *Omnes filii Dei stelle matutina jubila-*
bant, Dei sapientiam celebrantes, sol, & luna, & c.
Psal. 148.]

— *Et aurum Ophir*
Attamen è Mercatoribus ejus vix unus è
millibus fit dives.

[Nam operam incumbunt sapientiæ non divitiis, Prov. 3. & Prov. 8. & Eccles. 10. *Pauper & sapiens puer, Eccles. 4. & Mat. 11. pauperes ευαγγελίζονται.*] *Misericordia fusa est in labiis tuis.*] Id est, abundè effusa. Vel, labia tua in aspectu pulchra sunt, velut in Cant. 4. 4. *Labia tua sunt sicut coccineum, & sicut lilia, & c. Gloria tua est.*] Ut semper prævaleres. *Prosperatur gloria tua.*] Vincit ubique. Syr. *נכח.* *Lex tua terrores habet dextera tua.*] In lege tua legimus quid fecisti, & nunc ita persiste. Syr. *נמוך.* Heb. *תורך.* Vel, lex tua (erat data) cum terrore dextera tua. Par. edit. *In corde.*] Vel, *medio inimicorum regis.*] Heb. *בליב,* sic *cor maris*, id est, medium, in Ezech. 28. 2. *Oleo latitie.*] Id est, magis lætatur in regno tuo, quàm in ullo alio regum domus Davidis. *Myrrha, Cassia, Aloë, vel, Staete.*] Syr. *לגלגל.* *Eburneis, vel, præcipuis palatiis.*] Syr. *רושן.* Heb. *שן.* *Et è conspectu eorum quite latificant.*] Syr. MS. *לפני.* Vel, *ex apud me.*] Id est, ex bonis meis. Vel, *domo meâ regiâ, ait David, te Solomonem latificant.*]

Syr.

Syr. Paris. Heb. מני. *Filia regum.*] Syr. Philosoph. Ode sua.

וְיָדִי בִּמְנוּחָיָה
וְיָדִי בִּמְנוּחָיָה
וְיָדִי בִּמְנוּחָיָה
וְיָדִי בִּמְנוּחָיָה
וְיָדִי בִּמְנוּחָיָה
וְיָדִי בִּמְנוּחָיָה

Vidi prater ea ibi duas sorores formosissimas,
Regis filias, unam seniore, alteram junio-
rem:

Prior soror est & mater senioris.

[In Cant. 8. *Est nobis soror natu minor.* Et dicit S. Paul. *Filioli, & παλιν ὡς ἱνα erat mater Gentium,* Galat. 4. & Galat. 4. *Est mater omnium nostrum,* & Ephes. 3. *πᾶσα πᾶτρια ἐν ἑαυτοῖς καὶ ἐπὶ τῆς γῆς.*]

Vidi — juvenem jucundum diademate
vinctum,

Ejus (puellæ prædictæ) quæ me insanum red-
didit, amore percitum.

וְיָדִי בִּמְנוּחָיָה
וְיָדִי בִּמְנוּחָיָה
וְיָדִי בִּמְנוּחָיָה

Cui tamen non respondebat, quia deliquit &
erravit.

(Solomon, de quo hic Psalmus, errabat, 2 Reg. 11, in
sapientiae inquisitione.)

Apparebat noctu in insomniis —

(Ut Solomoni, 2 Chron. 1.)

וְיָדִי בִּמְנוּחָיָה
וְיָדִי בִּמְנוּחָיָה
וְיָדִי בִּמְנוּחָיָה

— Piscatione delectatur puella.

(Christus dedit piscatoribus sapientiam, 1 Corin. 1.
rot.)

וְיָדִי בִּמְנוּחָיָה
וְיָדִי בִּמְנוּחָיָה
וְיָדִי בִּמְנוּחָיָה

Et in veritate miscet vinum sociis nostris in
calice rotundo —

(Ut Prov. 9. *Miscuit sapientiâ vinum suum, voca-
vit ancillas.*)

Sunt in gloria tua.] Syr. בשׁוֹבוֹתָהּ.

Heb. בִּיקְרוֹתֶיךָ וְיָקָר. Cum munere, vel, incurva-
bit tibi.] Syr. Par. De acupictis,

vel, cum oblationibus.] Syr. בשׁוֹבוֹתָהּ.

Heb. בִּיקְרוֹתֶיךָ. In Ezræ 2. *Offerebant ve-
stimenta sacerdotum Deo. Ut nomen tuum in me-
moriam teneatur.* In filiis tuis, Christianis terræ Re-
gibus.

Sect. 12. Ex Arab. in Psal. 45.

Heb. Arab. 44.

Effudit cor meum.] Ore. Arab. قَوْلًا وَاضًا.

Rom. Neb. sic in ver. 2. *effudisti gaudium, idem. A-
rab. Sunt ad honorandum te.* Arab. פִּי כְּרִמְתִּיךָ.

ut in Apoc. 21. *Reges adducent
gloriam eorum, &c. Ebur, instrumenta latitiae tua.*

Arab. بهجتهك, בהגותך. Id est, vestimenta, palatia,
& ebur te lætificant. Heb. מַנִּי, מַנִּי Vasa, Dan. 5.

fic חֲשִׁים pro חֲשִׁים, in Syr. MS. non adhuc im-
press. in 2 Sam. 4. Vel, מִנִּי, species, in Genes. 1.

Auri Ophir, vel, purpura deaurata. Ex diversis
speciebus. Arab. البزفير. In vestibis acupictis,

vel, cum muneribus.] Arab. اَلْهَدَايَا.

1 In finem, Filiis Core pro arcanis, Psalmus
XLV. Heb. XLVI.

2 Deus noster refugium, & virtus: adjutor
in tribulationibus, quæ invenerunt nos
nimis.

3 Propterea non timebimus dum turbabitur
terra: & transferentur montes in cor maris.

4 Sonuerunt & turbatae sunt aquae eorum:
conturbati sunt montes in fortitudine ejus.

5 Fluminis impetus lætificat civitatem Dei:
sanctificavit tabernaculum suum Altissimus.

6 Deus in medio ejus non commovebitur:
adjuvabit eam Deus manè diluculo.

7 Conturbatae sunt gentes, & inclinatae sunt
regna: dedit vocem suam, mota est terra.

8 Dominus virtutum nobiscum, susceptor
noster Deus Jacob.

9 Venite, & videte opera Domini, quæ po-
suit prodigia super terram:

10 Auferens bella usque ad finem terræ.
Arcum conteret, & confringet arma: & scuta
comburet igni.

11 Vacate, & videte quoniam ego sum Deus:
exaltabor in gentibus: & exaltabor in terra.

12 Dominus virtutum nobiscum: susceptor
noster Deus Jacob.

Sect. 1. Ex R. David. in Psal. 46.

Super Alamoth.] Instrumentum, & Psalmus est de
futura congregatione captivorum, & bellis Gogi,
או במלחמת גוג. Kafvenaki. In afflictione.] Christum,
חבלי משיח, de quâ Isa. 26. 20. *Abconde teipsum in
momentum, &c.* Et addit מאך grande auxilium, quia
populus despicibilis è manu fortioris liberatur.
Quando terra mota est.] Indicat bella fortissima

המלחמה החזקה, inter Gentes, ac si terra movere-
tur. Kafvenaki. Sed sapiens Abben Ezra scribit sen-
sum literalem, ut verba sonant. Non est in Cod. Cre-
mon. Alii dicunt, si terra moveretur (quod non erit)
non timebimus. *Aqua stant ut acervi.* Sic Habac.
3. 15. *Acervi aquarum multarum, idem.* חמרי.
Vel, *miscentur luto.* Chald. ut Genes. 14. 10. *Vallis
Siddim erat plena puteis, &c. idem. Est flumen.*]

Quando

Si fractus illabatur orbis

Impavidum ferient ruina.

Flumen.] Dona Spiritus, ut Joh. 7. 37. *Locutus est de Spiritu.* S. August. *Civitatem Dei.*] Fideles, Hebr. 12. 22. *Civitatem Dei viventis.* Vel, fluvii divisionis.] 3. Interpr. Gr. quia unus Apostolus ad Indos, alius ad Hispanos, &c. cucurrit. *Tumultuantur.*] *Contrā Evangelium,* Psal. 2. 1. *Quare tumultuantur Gentes?* 1. eff. Theodoret. *Refugium.*] 2. eff. *Desolationes,* vel, *signa.*] Nempe, miracula. Gr. adjunct. occupat. *Bellum cessare facit.*] Quia Christus est princeps pacis, Isa. 9. 9. Mica 4. 2. 3. (3. eff.) & pax universalis erat quando Imperium Romanum singula regna expugnasset. Luc. 1. 1. Theodor. De Evangelio, Theodoret.

Sect. 9. Ex Ital. & c. in Psal. 46.

A filiis Core, quando terra aperuit, Num. 16. & illi erant salvi. Ang. MS. seu quando Sennacherib erat obrutus. Ital. *Alamoth.*] Instrumentum, vel tonus. Ital. *Cominciamento de qualche canzone hebraea.* Vel, *de secretis.* Gal. id est, mirabilibus Dei. *Rivus.*] Parvulum illud flumen quod emanavit de Siloe, & transivit per medium Jerusale. Ital.

Sect. 10. Ex Gr. & Vulg. in Psal. 46.

Pro juventute canticum.] Lat. MS. *Vacate.*] Gr. Vulg. a bello, & ne pugnate amplius, פרו רמיטתה manus vestras, אפרו. *Nobiscum est.*] Per incarnationem, eu פאדעמא אדא סאדעס. Greg. Nyss. *Divisiones ejus fluminis.*] Lat. MS. ut Theodoret. *In ipso ortu matutino.*] Lat. MS. ut Lam. 3. *Nova sunt in matutinis,* &c. *Selab.*] Semper. Lat. MS.

Sect. 11. Ex Syr. in Psal. 46.

De populi afflictione, & mysticē de predicatione Apostolorum. Par. edit. *Elatione,* vel, *robore ejus.*] Syr. id est, Dei, אלהים. *Non turbabitur,* vel, *non subvertetur.*] Syr. ut in Psal. 15. ult. *Civitatem Dei rivus fluviorum exhiberabunt.*] Syr. quæ

habebit pluviam, quando loci omnes indigent, indicat dona Spiritus ab Apostolis in Jerusale. data. Act. 8. Joh. 7. 37. *In tempore aurora.*] Syr. בערך צפורה, Heb. לפנות, id est, quotidie, velut in Psal. 101. 8. *In matutinis excindam,* &c. *Desolationes,* vel, *mirabilia in orbe.*] Syr. חסרות, Heb. חסרות, Dan. 9. ult. *Desistite,* vel, *vertite,* & *cognoscite.*] Syr. אחפנו מתאווט. Mat. 3. 2.

Sect. 12. Ex Arab. in Psal. 46.

Heb. Arab. 45.

Alamoth.] Vel, prophetia de secretis filii, & de gente Hezechiæ à viris Damasci liberata. Arab. MS. id est, de Syris. ut Isa. 7. *Terra quam abominaris erit à Regibus utriusq; derelicta,* quorum Syriæ erat unus, & cecidit in diebus Hezech. 2 Paral. 28. 5, 15. Vel, Psalmus est de redemptione à Sennacherib. rege Assyriæ, qui subjugabat Syros, 2 Reg. 16. *Adjutorium præsens,* vel, *in afflictionibus quæ susceperunt nos valde.*] Arab. id est, capiebant nos, ut aves in rete. Arab. نزلنا فينا. *Licet terra moveatur,* vel, *lamentationes emitteret.*] Arab. جرح in luctu homo movet caput suum. *Fluvius.*] Gihon, 2 Paral. 32. 3, 30. Ab. Ezra. Vel, *alvei fluminum latificabunt urbem Dei nostri.*] Arab. نهارى نهارى الفار تفرح مدينة. *id est,* rivuli multorum fluminum, ut ex Eden, Gen. 2. *Cessare fecit praelia.*] Pax secuta est casum Sennacherib, & Merodac Bala-dan misit munera ad Hezech. & Hezech fregit Idola, 2 Reg. 18. *Aneum serpentem.* *Desolationes,* vel, *miracula.*] Arab. العجايب. Heb. אפס, quæ obstupefaciant videntes. *Currus,* vel, *scuta.*] Arab. الفراس. *Silite,* vel, *certi estote.*] Arab.

1 *In finem, pro filiis Core Psalmus. XLVI.*

Heb. XLVII.

2 *Omnes Gentes plaudite manibus : jubilate Deo in voce exultationis.*

3 *Quoniam Dominus excelsus, terribilis : Rex magnus super omnem terram.*

4 *Subjecit populos nobis, & gentes sub pedibus nostris.*

5 *Elegit nobis hereditatem suam, speciem Jacob, quam dilexit.*

Sect. 1. Ex R. David in Psal. 47.

Diebus Christi לימות המשיח post bella Gogi, Kafvenaki. *Omnes populi.*] Latamini nobiscum, quia videtis quod Deus est rex mundi. *Altus & terribilis.*] Per mirabilia sua. *Ducet subter nos.*] Subter Israel in tota terra. *Elegit hereditatem.*] Quæ erat nobis antiquitus, nunc restituit, quoniam

6 *Ascendit Deus in jubilo, & Dominus in voce tubæ.*

7 *Psalite Deo nostro, psallite : psallite Regi nostro, psallite.*

8 *Quoniam Rex omnis terra Deus : psallite sapienter.*

9 *Regnabit Deus super gentes : Deus sedet super sedem sanctam suam.*

10 *Principes populorum congregati sunt cum Deo Abraham : quoniam dii fortes terræ, vehementer elevati sunt.*

inimici nostri sunt exterminati. *Gloriam Jacobi.*] Hæc hereditas erat gloria Jacobi, id est, 12. filiorum Jacobi, quia gloria Dei in illa, scil. in templo habitabat. נא cum Segol & Merca, absque Maccaph præter morem (hucque in Cod. Cremon.) in Venet. sunt duo alia, Prov. 3. 12. & Psal. 60. 1. *Cum Aram. Quam dilexit.*] Hunc locum Deus dilexit, ut dicitur,

tur, Dominus diligit portas Sionis. Deus ascendit.] Super totum mundum, sic canit Israel. Dicunt aliqui, Arca ascendit è loco ubi erat deposita שֹׁנֵנוּ, & dicit Deus, ut quando removebat Arca, Num. 10. 35. Surge Domine, quia gloria Domini super eam apparuit. Deo cantate.] Lamed deficit. Vel, cantate ô dii.] Id est, Angeli, vel Judices dii nuncupati. Non est in Cod. Cremon. Cum intellectu.] Id est, cum laudibus, quæ intellectum audientibus addunt, quod Deus est rex. R. Jos. Cimchi. Non est in Cod. Cremon. Vel, qui habet intellectum.] Ut Psalmum componat: omnes latantur, sed non omnes ad componendos Psalmos instruuntur. Deus regnat.] Ut in Zach. 14. 9. Dominus erit rex, &c. Ad populum Dei Abrahami.] Dicit Abrahami, quia primò notum fecit Dei nomen, Genes. 12. 8. Abraham invocavit super nomen Domini. Clypei terra.] Omnis populi principes ad Dominum convertentur.

Sect. 2. Ex Ab. Ezra in Psal. 47.

Explicant hunc aliqui de tempore Christi. Vel, reditu de Babel. R. Moseh. Vel, de reditu Arcæ, & introductione in tentorium suum per Davidem, quia dicitur in ver. 5. Deus ascendit, sed non est rectum, quia dicitur in ver. 4. Elegit hereditatem nostram pro nobis, id est, in reditu de Babel. Vel, ex hac captivitate, licet respondeant quod hereditas montis Moria tunc erat revelata. Filiorum Cora.] Qui prædixerunt adventum Christi. Deus ascendit.] Super Cerubim in Arca, si de introductione Arcæ intelligatur; si de Messia, tunc de ascensione ejus in thronum suum, est interpretandum. Cantate laudes.] Quater repetitur in uno versu. כל המשכיל.] Omnis intelligens psallat. Principes.] Nationum terræ congregantur, ut sint populi Dei Abraham, להיוות עם. Vel, Principes populorum, nempe, populi Dei Abrahami.] Principes Israel, congregabuntur ad Christum, ut Gen. 49. Ad illum erit congregatio populi. Et dicit Abrahami, propter animas quas genuit Abraham in Harane, Gen 12. 5. Clypei.] Reges, מלכים, ut Hos. 4. 18. Clypei, vel, principes ejus amant, date.

Sect. 3. Ex Midrash Tillin in Psal. 47.

Plaudite, תרעו.] Quare? quia fregit Dominus virgam impiorum. Ducit populos.] Quando? in die Judicii magni, in Dan. 7. & in Obad.

Sect. 4. Ex R. Obad. in Psal. 47.

De reliquiis Gog. Vociferatione, תרועה.] Pro victoria. De intelligente, משכיל.] Cantate de illo qui est משכיל intelligens.

Sect. 5. Ex R. Sol. in Psal. 47.

Percutite manus.] In signum fœderis cum populo Christi initi. Vel in signum gaudii, ut in Job. 34. ult. unus cum alio, ut voce jubili simul Deo vociferetis in MS. Subjicit.] Per pestem, à רבך. Vel duxit sicut oves, & pascit. Ab. Ezra. Menachem, ut in Isa. 5. רבך. Voluntarii populorum.] Qui voluntariè animas suas propter Deum benedictum, vel nomen ejus sanctum, perimunt (השם in MS. in impress. שמו) à נדיב in Cant. 6. Amminadib. Scuta terra.] Potentia est Dei.

Sect. 6. Ex Cald. in Psal. 47.

ידיך.] Occidit, scil. peste, ut in Psal. 91. à רבך. Scil. populus Dei Abrahami.] Populi qui credunt in Deum Abrahami.

Sect. 7. Ex Masor. in Psal. 47.

Excellentiam Jacobi.] Tria sunt cum Pathac (id est, Segol) & accentu, Psal. 60. 1. Prov. 3. 12. Quem diligit Dominus, & omne תא cum Maccaph est simile, excepto uno cum Cametz, Job. 4. 34. Omne excelsum. Vid. R. David. Super Gentes.] Ut super Babel. Duo sunt, Isa. 14. 12. Qui debilitas nationes. Clypei — sunt Domini.] Id est, ipse solus est clypeus & asylum. Tria sunt, 1 Paral. 5. 20. Clamabant Deo. 2 Paral. 20. 15. Sed Dei.

Sect. 8. Ex Al. Auth. in Psal. 47.

Plaudite manibus.] Pro Evangelio. i. eff. Populos.] Gentes. 2. eff. Vel Judæos, tria millia in uno die, Act. 2. & ut Psal. 2. 1. Populi imaginantur vanum, Chrysost. Vel, Reges.] Sym. Reges Gentium Apostolis subditos, Theodoret. Excellentiam Jacobi.] Aq. ex Judæis optimos quosque. Theodoret. Ascendit.] Christus in cœlos cum victoria, Chrysost. 3. eff. Sedet in thronum.] In cœlis. Voluntarii populi.] Gentes incorporatæ cum Judæis, Chrysost. Clypei.] Apostoli, Chrysost. credentium scuta, Theodoret. Ut Elia & Prophetæ erant currus Israelis, 2 Reg. 2. Multum exaltatus est super deos.] Nempe, super Idola, quæ æstimantur Rupes, ut Deut. 32. Rupes eorum, &c. De regno Christi. Theod.

Sect. 9. Ex Ital. &c. in Psal. 47.

De victoria in Canaanit. in tempore Josuæ. Ang. MS. Reg. & Ang. MS. Em. Coll. Cant. Vel postquam Solomonis templum erat ædificatum. Ital. Edificato il tempio. Vel, Quando passò el arca de la casa de Obededom à la ciudad de David. Hisp. Hereditatem.] In Canaan. Clypei.] Dii fortes terræ. 2. Ang. MS. Gal. Vulg. Hisp. Escudos.

Sect. 10. Ex Gr. & Vulg. in Psal. 47.

Canite eruditè.] Lat. MS. Dii fortes terra vehementer elevati sunt.] Vulg. Gr. id est, Deus fortis terræ exaltatur valdè; Et dicit Dii in plurali, ut Jos. 24. Ipse est Dii sancti. Vel, Dii scuta terra.] Lat. MS. Christiani Principes magnoperè exaltantur, sic in Psal. Dixi Dii estis, &c.

Sect. 11. Ex Syr. in Psal. 47.

De gloria Dei in monte Sinai, & de conversione Gentium. Par. edit. Unusquisq. nostrum eligemus, vel, seligere fecit nos (Par. edit.) possessionem nostram.] Syr. id est, ipsam Legem propter possessionem nostram, ut Deut. 33. Moses dedit Legem. Syr. אנבין — Deus ascendit.] Id est, exaltatus est in laudibus in Monte Sinai, & tubis Israelis. Psallite ei cum intelligentia, vel laudem, vel Maschil.] Psalmum qui titulum hunc habet Syr. שובחא — Heb. משכיל. Congregantur, vel, convertuntur ad Deum Abrahami.] Syr. MS. Par. edit. Ad Deum revertimini.] Syr. א — Scuta, vel, possessiones terræ.] Syr. MS. אוחדניה — Heb. מוני, id est, Deus sustentat terram.

Sect. 12. Ex Arab. in Psal. 47.

Heb. Arab. 46.

Elegit nos in hereditatem sibi.] Arab. مبرأنا — Sic 1 Pet. 2. λάτρετε — in

in Mal. 3. decor, vel, gloria Christi, 2 Cor. 8. Cum intellectu.] Gr. Arab. ut 1 Cor. 14. Canam spiritu & intellectu. Arab. *يقولون*. O Principes populi accedite ad Deum Abrahami.] Convertimini. Arab. *اقبلو*.

يا رويسا. Est exaltatus valde.] Quilibet regum praeceptorum à Domino exaltatur. Arab. *يعظم سلطانهم*.

1 Psalmus cantici filiis Core secunda sabbati.
X LVII. Heb. X LVIII.

2 **M**agnus Dominus, & laudabilis nimis in civitate Dei nostri, in monte sancto ejus.

3 Fundatur exultatione universae terrae mons Sion, latera Aquilonis, civitas Regis magni.

4 Deus in domibus ejus cognoscetur, cum suscipiet eam.

5 Quoniam ecce Reges terrae congregati sunt: convenerunt in unum.

6 Ipsi videntes sic admirati sunt, conturbati sunt, commoti sunt:

7 Tremor apprehendit eos.

8 Ibi dolores ut parturientis, in spiritu vehementi conteres naves Tharsis.

9 Sicut audivimus, sic vidimus in civitate

Domini virtutum, in civitate Dei nostri: Deus fundavit eam in aeternum.

10 Suscepimus Deus misericordiam tuam in medio templi tui.

11 Secundum nomen tuum Deus, sic & laus tua in fines terrae: justitiâ plena est dextera tua.

12 Latetur mons Sion, & exultent filiae Juda, propter judicia tua Domine.

13 Circundate Sion, & complectimini eam: narrate in turribus ejus.

14 Ponite corda vestra in virtute ejus: & distribuite domos ejus, ut enarretis in progenie altera.

15 Quoniam hic est Deus, Deus noster in aeternum, & in saeculum saeculi: ipse reget nos in saecula.

Secl. 1. Ex R. David. in Psal. 48.

Etiam hic Psalmus est de diebus Christi, Kafvenaki. In civitate Dei nostri. Ibi omnis caro laudabit eum. Pulchra in regione. *במחנה*, non est regio illi similis. Gaudium totius terrae. Ut Lam. 2. 15. Quam homines vocant perfectionem pulchritudinis. *גוי* est regio, ut Jos. 17. 11. Tres regiones. R. Jos. Cimchi, quia terra habitabilis dividitur in septem partes, in Arabico climata, *אֶרֶץ מִלִּימָה*. Vel, pulcher est in istâ regione. Id est, aer est optimus, quia quando homo vagatur de regione una in aliam, alteratione aeris frequenter agrotat, non sic in hac regione, sed è contrario est gaudium totius terrae, sanantur illi qui illic infirmi conveniunt. In lateribus Aquilonis. Sic Isa. 14. 13. Sedebo in monte congregationis in lateribus Aquilonis: Sion est in Aquilone Jerus. Regis magni. Davidis, ut Isa. 29. 1. Civitas ubi David habitabat. Vel, Christi. De Tyro non dicebant alii quod erat perfecta decore, sed Tyrus sic dixit de seipsa. Gaudium totius terrae. Homo corde dolens adduxit sacrificium ad Jerus. sed redibat lætus. In lateribus Aquilonis. In parte Aquilonari Altaris erat mactatio sacrificiorum. Deraſh Rabb. Deus est notus. Ut Asylum in illa fortissimum, in Prov. Nomen Dei est turris fortis, sed alii populi palatia in propugnacula ædificant. Conveniebant Reges. Cum Gogo ad pugnandum, sed dissipati sunt. *אין עם שבה*, & Athnachta. Admirati sunt. In destructione Gogi, Dei mirabilia intuentes, ut Ezech. 38. 22. Judicabo illum peste & sanguine, & ibi ceciderunt occisi, ubi occidere & deprædari expectabant. Sicut fregisti naves Tharsis. Sic etiam illos, Caph deficit, ut in Prov. Sicut medicina, &c.

Et addit Tharsis, quia erat portus propè Jerus. celeberrimus. Vel, sicut vento orientali qui frangit naves Tharsis. Id est, timent quasi essent fortissimo vento, qui frangit naves, dissipati. Sicut audivimus. à Prophetis de casu Gogi, Kafv. Sic vidimus. Dicit Israel, quum in templo nobiscum cohabitatis. Cogitavimus de misericordia tua. Sic 1 S. 14. 9. Expectate, idè. Mons Sionis. Incolæ montis in tempore redemptionis jubilabunt, vel, ut Isa. 35. 1. Desertum latabitur. Filia Jehuda. Villæ circum Jerusa. Propter judicia tua. In hostes. Ambulate. Populos de ædificatione Sionis adhortatur, &c. Secundum nomen tuum. Sicut nomen tuum erat in ore Prophetarum, illi qui antea erant increduli, nunc vident manum tuam esse mirabilem, & justitiâ plenam confitentur, Kafvenaki. *חיליה*. Murus minor circa majorem, *החומה קטנה*. Ut enarretis. Pulchritudinem ædificii futuri, ut Isa. 54. 11. Fundamenta tua cum Saphiris. Usq. ad mortem. *על* pro *על* Kafven. Vel, sicut in pueritia nostra. Sic ducet nos in senectute, *ביום עלומנו*, legitur *עלמות*, ut una vox sic *פקח קוח*, Isa. 61. 1. & in Psal. 133. 4. & Caph deficit in *עלמות*.

Secl. 2. Ex Ab. Ezra in Psal. 48.

מזר חלמיש sic *מזמור שיר*. Sicut *שיר מזמור*, & *מזמור חלמיש* promiscuè sine ordinis differentia. Mons Sionis. In tempore futuro in diebus Christi, R. Sol. Festinabant. Ad fugiendum, sicut David festinabat, idem. 1 Sam. 23. 26. *חפזו*. Vento orientali. Meminit hujus venti, quia fortis est, ut Exod. 14. 21. Vento orientali valido, tremorémque eorum huic vento assimilat. Sicut audivimus. Mirabilia Dei à patribus nostris, sic vidimus ea super hostes nostros. In medio templi tui. Apparuit quando in templo

templo tuo indefolato habitabas. *Plena iustitiâ.* In vindicta super adversarios tuos. *Ut enarretis ad generationem sequentem.* Pulchritudinem ædificiorum. *Dux noster erit sicut in pueritia.* Ut in Hos. II. 2. 3. Ephraim docui, sicut puer parvulus instruitur ambulare, R. Moseh. Vel, ad mortem. *על מות*, in Masora legitur ut duo verba. Vel, ducit nos per vias secretas. Vias providentiæ suæ à creaturis absconditæ, à *על*, ut Psal. 77. *Semita ejus in aquis profundis.* Vel, erit dux noster in æternum. *עלמית*, quia ipse est æternus.

Sect. 3. Ex Midrash Tillin in Psal. 48.

Formosa. Omnes sic dicunt de Jerusalem, est gaudium totius terra; Tyrus sic dicit de seipsa, alii non sic de ea. *Gaudium.* Post oblatum sacrificium in parte Aquilonari tabernaculi, cor peccatoris contribulatum jubilat. *In palatiis suis.* Ut in Isa. 62. *Mittam custodes in muris tuis, &c.* Admirati sunt reges. Quando vident desolationes Sionis, & dicunt, *Quare sic fecit Dominus? &c.* Circundate. Cum nubibus gloriæ, ut in deserto. *לחילה.* Id est, exercitibus ejus. *עלמות.* Id est, in duobus, sæculo hoc & futuro.

Sect. 4. Ex R. Obad. Gaon. in Psal. 48.

Ostendit, quod in tempore redemptionis divina præsentia in Sanctuarium redibit. *Videbant.* Sapientiam in Jerusalem abundantem.

Sect. 5. Ex R. Sol. in Psal. 48.

Regio pulchra. קונטרסיה. Ling. Extr. Hisp. *Hermosa provincia.* Menachem. Vel, Nympha pulchra, נמפה. Vel, *pulchra in ramis.* Dicit ramis, propter montem Olivarum, à *רמל* ramus arboris, *Donnes.* *Gaudium totius terra.* In Altari & Sacrificiis. *יורכתי.* In ling. extr. angulus. Non est in MS. *Reges.* In bello Gogi. *Naves Tarsis.* Incolæ Tyri, quæ est Africa, & est ex Edom, sic etiam in MS. *Expectavimus, vel, cogitavimus.* Secundum nomen tuum. Omnes qui audiunt nomen tuum laudant te. *Filia Juda.* Villæ, ut Samaria & filia ejus, Ezech. 16. 46. *Erigite palatia ejus.* In altum, ut Ashdodh Pisgah, in Targ. *מרת דוד* locus excelsus, idem. *Sicut homo parvulum suum filium.* Sic Deus ducit nos, ut in Isa. 46. 3. *Ab utero à me gestamini.* Vel, *עלמות* in sæcula seculorum. R. Menachem. Ab. Ezra. Non est in MS.

Sect. 6. Ex Cald. in Psal. 48.

Pulchra ut sponsus. נמפה. Heb. *אני* à נמפה, Nympha in R. Sol. *לחי.* Exercitum suum super turres suas, *אנילולוסה* *על חלס.* In diebus juventutis, vel, pueritia nostra ducet nos. Quando debiles sumus, ut Psal. 8. 2. *Ex ore infantium perfecisti laudem.*

Sect. 7. Ex Masora in Psal. 48.

Cor vestrum. Tria sunt in Scriptura. In Lege, Genes. 18. *Confirmate cor vestrum.* In Prophetis, *Labitur cor vestrum.* In Cethubim hoc loco. *Ad mortem.* Duo sunt, Psal. 9. 1. *Al muth,* id est, ad mortem.

Sect. 8. Ex Al. Auth. in Psal. 48.

Dereditu è Babel, *ἀπὸ τῆς βαβυλωνίων*, Chrysol. *Benè fundata.* Mat. 16. *Super hanc petram,* ita ut reges admirabantur, Theod. *Pulcher sit.* In melle, olivis, vineis, aëre, herbisque odoriferis,

Ut Horat. de Tarento Calabria. Od. 6. lib. 2.

*Ille terrarum mihi præter omnes
Angulus ridet: ubi non Hymetto
(Monte Attico.)*

*Mella decedunt, viridiq; certat
Bacca (Oliva) Venafro.*

*Ver ubi longum tepidasq; præbet
Jupiter brumas: & amicus Aulon (Mons)
Fertili Baccho, minimum Falernis
(in Campania)*

Invidet Nvis.

*Ille te mecum locus, & beata
Postulant arces: ibi tu calentem,
Debita sparges lachryma favillam.*

(Ut Joseph Jacobi, Gen. 49. & Gen. 50.
& Abraham Saræ, Gen. 23.)

Vatis amici.

Mons Sion. Ecclesia fidelium, Gal. 4. 26. *Civitas magni regis.* Heb. 12. 22. *Civitas Dei viventis,* vel, urbs viros, victoresque reges apta nutrire,
Ut Pindar. Nemeis, Od. 2.

φῆλται φῶτα μαχατὰν ἀναστός — &c.

Ut Ecbatana Deiocis primi Medorum regis civitas, Herod. Clio. *Reges congregati sunt.* Contra Deum & Christum, Psal. 2. 3. & in Apoc. 17. vidit Johan. urbem Ethnicam Romam inebriatam sanguine Martyrum, & in Ecclesia S. Pudencianæ Romæ antiquissimæ, monstrabant nobis puteum (ut aiunt) sanguine Martyrum venerabilem, & persecutores Romani non potuerunt eradicare Evangelium, sed præfectus Paganus Plinius scripsit ad Imperatorem, ut cessaret persecutionem, quia eò magis crescebant Christiani. *Timebant, fugiebant.*

Ut Pindar. Nem. Od. 9.

— ἐν γὰρ

Δαμνοίοισι φόβοις,

φείγονται καὶ πόδες θεῶν.

*Quando immissus enim cælitus est timor
Armatis, soboles ipsa Deum fugit.*

(Ut Judic. 20. Israelita, & 2 Reg. 7. Syri.)

Confirmabat eam. Ut Matth. 16. 18. *Porta inferna non prævalebunt. Enarrate in turribus.* Gr. Chrysof. Nempè, Evangelium in tectis, sicut mos erat, Vel, prædicare laudes ejus, S. Aug.

Pindar. Istmi. Od. 4.

— ἔβλεπεν ἐργμάτων α—

— κτῆς, καλῶν ἄσπετος αἶελ.

*Et strenuorum fax operum micans,
(Mat. 5. Sic luceat lux vestra, &c.)*

Terras inextinctis pererrat

Luminibus, sterilemq; pontum.

Vel, publicare magnalia. De morte, & resurrectione Christi, Act. 2. 11. *τὰ μεγαλῆα,* sic Isa. 30. 25. *Quando turres cadunt,* id est, Magnates. Cal. Gr. Vel, *turres.* Summâ virtute præditos viros, Theod. *Ipse reget nos in sæcula.* S. Aug. *Domos.* Ecclesias, Theodoret.

Sect. 9. Ex Ital. &c. in Psal. 48.

De Christo. Ang. MS. Ital. Vel, secunda die septimanæ. Gal. Vulg. Ang. MS. Reg. & Bodlei. Hisp. *Las alabancas de la Iglesia* Laudes Ecclesiæ. Gall. *Formosa Nympha.* Bru. Ital. ut R. Sol. *Reges.* Asa, Ahaz, vel Hezekiah. Ital. *Ad mortem.* Ital. Sen in *seculis seculorum.* Ang. MS. Vul. Gal. Heb. *עלמות*, sicut

sicut למלך in plurali à למלך. Hisp. *Hasta la muerte*. Vel, per totam vitam. Hisp. Ab adolescentia ad senectutem usque, in R. David à למלך juvenis.

Sect. 10. Ex Gr. & Vulg. in Psal. 48.

Secundo Sabbati. Vulg. Gr. (non est in Lat. MS. nec Heb.) tunc erat canendus, secundo Sabbati erat factum firmamentum, Gen. 1. & fides est firmamentum, τὸ στεγασμα πῖσις, Greg. Nyss. *In medio templi, vel, populi.* Gr. Arab. Æthiop. Apoll. Theod. quia populus est Dei templum, 1 Cor. 3. *Fundatur.* Vulg. Gr. Pulchra situ, vel fundamento. Heb. Vel, specioso germine. Lat. MS. נָתַן. *Distribuite domos ejus.* Vulg. פָּתַח Gr. Vel, *separate.* Lat. MS. *Spiritu vehementi.* Quando spiritus descendit, Act. 2. ἐν ὑπερώϊ, Greg. Nyss. Vel, *vento uredinis confringe naves maris.* Lat. MS. *Ipse erit dux in morte noster.* Lat. MS. ducet per Angelos animam separatam ad requiem, ut Lazari, Luc. 16.

Sect. 11. Ex Syr. in Psal. 48.

Contrà superbiam Ethnicorum Par. edit. In vulgata additur *secunda sabbati*, & sic in Gr. habebant pro omni die hebdomadæ Psalmos & Orationes peculiares, sic etiam Syr. in Ritual. Syr. Arab. pag. 314, 315, 316, 317, 318. &c. לַחֲדָשׁ

Primà die orant, O Creator lucis hoc die (Gen. 1. 2.) inter lucem & tenebras dividens, illumina oculos meos, &c. לְיוֹם הַזֶּה

לְיוֹם הַזֶּה &c. לְיוֹם הַזֶּה Secunda die orant, O Creator cœlorum, & eorum expansor super terram, peccata mea omnia propitiaberis, &c. לְיוֹם הַזֶּה

לְיוֹם הַזֶּה Tertio sic, Omnes aquas sub cœlis ad unum locum propter nos congregasti, ad sanctificandum nomen tuum; Miserere nostri (ob præterita) & ne inducas nos in tentationem (de futuro) לְיוֹם הַזֶּה

לְיוֹם הַזֶּה Quarto sic, O Creator luminum in hoc die, illumina cor meum, &c. לְיוֹם הַזֶּה

לְיוֹם הַזֶּה Die quinto sic, Creator volatilium pro nobis, da nobis, ut adoremus te, &c. לְיוֹם הַזֶּה

לְיוֹם הַזֶּה Die sexto, die congregationis (Arabum sabbati) לְיוֹם הַזֶּה Tu qui creasti hoc die animas nostras, illumina animam nostram, &c. לְיוֹם הַזֶּה

לְיוֹם הַזֶּה In die sabbati, septimo sic, Creator cœlorum, & terræ, & omnium in ea & subter eam, propter nos, mente, animo,

& corpore nostro, sit tibi honor, potentia, & laus in omne ævum, in sæcula sæculorum, Amen.

לְיוֹם הַזֶּה &c. *In monte sanctitatis suæ, qui propter situm pulcher est.* Syr. לְיוֹם הַזֶּה, [non est לְיוֹם הַזֶּה in

Syr.] & ob hanc causam aiunt Rabb. incolæ sunt longævi: Herod. Melpom. Lybies ubi filii ipsorum quadrimi sunt, venas verticis illorum, ἐν τῇσι κορυφαῖσι φλέβας, nonnulli venas temporum exsiccant, ne phlegma è capite defluens eis officiat, eaque de re aiunt se esse optimâ valetudine; & sunt revera Lybies, inter omnes quos novimus homines corpore saluberrimo, an ob hanc causam mihi incertum (an ob aëris salubritatem) neque mihi videtur bonitas Lybicæ terræ cum bonitate Asiæ & Europæ comparanda, Herod. *Vento orientali; vel, robusto.* Syr.

לְיוֹם הַזֶּה, ut Exod. 14. *Cogitavimus, vel, ex-*

pectavimus benignitatem tuam. Syr. Heb. לְיוֹם הַזֶּה sic in Psal. 65. 1. *Laus expectat. Perpendite, vel, diruite palatia ejus.* Syr. & alia ampliora ædificate. Syr. MS. לְיוֹם הַזֶּה Heb. לְיוֹם הַזֶּה Vel Ironice loqui-

tur ad Ethnicos, *Diruite si potestis, ut in Psal. 60. O Philistai triumphate. &c. Ad mortem, vel, supra à morte.* Syr. Par. edit. לְיוֹם הַזֶּה in Syr. MS.

לְיוֹם הַזֶּה, à morte nos resurgere faciet. Heb. לְיוֹם הַזֶּה

Sect. 12. Ex Arab. in Psal. 48.

Heb. Arab. 47.

Filiorum Cora de sabbato secundo. Arab. MS. *Erit gaudium in tota terra.* يَكُونُ الْفَرَحُ

ut in Mal. 1. *Ab oriente solis ad occasum, nomen meum erit magnum. Mons Sionis.* Nova Jerus. ut Heb. 1. 2. sunt septem nomina Ecclesiæ in hoc Psalmo. *Gaudium totius terræ.* In Evangelio de resurrectione Christi, ut Psal. 118. *Dies quem fecit Dominus, latemur — in eo. In medio templi, vel, populi tui.* فِي وَسْطِ الْمَسْجِدِ sic 1 Corin. 3.

Cujus templum vos estis. In sæcula omnia. עַלְמֵי Heb. Arab. Rom. Neb. إِلَى جَمِيعِ الدُّهُورِ

إِلَى جَمِيعِ الدُّهُورِ Gr. Vulg. in omnes generationes, ut Matth. 28. *Ego sum vobiscum usq. ad finem mundi, nempè, per spiritum, ut Joh. 16. Ducet vos in omnem veritatem. Circumvallate eam.* Muro undiq. ex omni plaga. Arab. وَأَكْثَرُهَا à كُنْ ala.

Enarrate de turribus ejus. Arab. mirabilem structuram. *Distribuite habitationes ejus.* Arab.

لِقَسْوَا

لِقَسْوَا

لِقَسْوَا

1 In finem, filiis Core Psalmus. XLVIII.

Heb. XLIX.

2 **A**udite hæc omnes gentes: auribus percipite omnes qui habitatis orbem.

3 Quique terrigenæ, & filii hominum: simul in unum dives & pauper.

4 Os meum loquetur sapientiam: & medi-

tatio cordis mei prudentiam.

5 Inclinabo in parabolam aurem meam: aperiam in psalterio propositionem meam.

6 Cur timebo in die mala? iniquitas calcanei mei circumdabit me.

7 Qui confidunt in virtute sua: & in multitudine divitiarum suarum gloriantur.

8 Frater non redimit, redimet homo : non dabit Deo placationem suam.

9 Et pretium redemptionis animæ suæ : & laborabit in æternum,

10 Et vivet adhuc in finem.

11 Non videbit interitum, cum viderit sapientes morientes : simul insipiens, & stultus peribunt.

12 Et relinquent alienis divitias suas : & sepulchra eorum domus illorum in æternum.

Tabernacula eorum in progenie, & progenie : vocaverunt nomina sua in terris suis.

13 Et homo, cum in honore esset, non intellexit : comparatus est jumentis insipientibus, & similis factus est illis.

14 Hæc via illorum scandalum ipsis : & postea in ore suo complacébunt.

15 Sicut oves in inferno positi sunt : mors depascet eos.

Et dominabuntur eorum justi in matutino : & auxilium eorum veterascet in inferno à gloria eorum.

16 Verumtamen Deus redimet animum meum de manu inferi, cum acceperit me.

17 Ne timueris cum dives factus fuerit homo : & cum multiplicata fuerit gloria domus ejus.

18 Quoniam cum interierit, non sumet omnia : neque descendet cum eo gloria ejus.

19 Quia anima ejus in vita ipsius benedictur : confitebitur tibi cum benefeceris ei.

20 Introibit usque in progenies patrum suorum : & usque in æternum non videbit lumen.

21 Homo, cum in honore esset, non intellexit : comparatus est jumentis insipientibus, & similis factus est illis.

Señt. I. Ex R. David. in Psal. 49.

Audite hoc.] Psalmus est de rebus hujus sæculi & futuri, ideo dicit, Omnes populi ubicunque, qui viâ rectâ incedere cupiunt. *Inclinabo aurem.*] Quia Psalmi erant ad Citharam cantati, ideo etiam aurem suam Psalmista inclinabat. *Ad parabolam.*] Quia Psalmus est סתומה דרך viâ absconditâ. *In diebus mali.*] Diebus hujus sæculi : sunt dies mali illis qui in terrenis occupantur, Kafvenaki. *Iniquitas calcanei.*] Qui nimium mundanis ἐμπλέκεται, iniquitas circumdat calcem, id est, vias ejus. Vel, iniquitatis poena apprehendet me in calce, id est, fine operum meorum, si lætar in initio, fine contristabor : & dicit calcis, quia calx est finis corporis, Kafvenaki. Vel, in sæculo futuro, quod est finis, & quasi calx operis, poena circumdabit me, quia amore hujus sæculi fui irretitus. *Qui confidunt in divitiis.*] Ut gloriatur in illis, non oportet, ut Jer. 9. 13. *Ne gloriatur dives, &c.* *Non redimat fratrem.*] à morte, & cui proficiunt divitiæ apud Deum? non sunt redemptio vitæ suæ vel alienæ adæquata. R. Arama נפשו ולא נפשו. Et dicit Deo, quia mors & vita in manu Dei sunt. *Redemptio — est pretiosa.*] Non potest esse, ut 1 Sam. 3. 1. *Verbum Dei erat pretiosum,* id est, non erat Verbum Dei tunc temporis revelatum. *Cessat in æternum, quod homo viveret in æternum.*] Est impossibile, ne sic cogitet dives vitam æternam sibi vel aliis divitiis redimere, Kafvenaki. לעולם. Id est, זמן רב tempus diuturnum. *Stultus & bestia pereunt.*] In sæculo futuro, sed sapiens non perit, divitiæ pereunt, sed sapientia in sapiente post mortem remanet. קבר, id est, קבר.] Sepulchrum erit eorum domus, Kafvenaki. Vel, in interiori eorum est quod habitabunt in domo eorum in æternum.] Beth deficit in ביתם ædificant palatia regia, & cogitant ex rapina divitias adipisci, quasi palatia in æternum inhabitarent, Kafvenaki. Vel, interior pars domuum eorum est in æternum.] Ut illi putant, קבר, Mem pertinet ad ביתם, ut נחשתם, Jer. 5. 2. 20. *Nomina eorum prædicant in terris suis.*] Filiis & terris ditescunt, ita ut nomina eorum in mundo sunt celebria. Vel,

post mortem hic solus manet illis laborum fructus homines prædicant, hæc erat domus illius, &c. בית פלוני, Kafvenaki, Arama. *Non manet.*] Non moritur divitiis quas honorem suum reputat, sed eas aliis derelinquit, Kafvenaki. Et mors vocatur pernoctatio לילה, ut etiam dicitur somnus שינה, Idem. Vel, hominis qui persequitur vanitates mundanas, non pernoctat anima in honore, sed perit. *Honore.*] Est anima, ut Psal. 16. *Gloria mea,* & Gen. 49. 6. *Honor meus,* id est, anima, Kafvenaki. *Excinditur sicut bestia.*] Perit anima, ut Hos. 10. 15. *Rex Israel excindetur,* idem. *Via eorum per stultitiam.*] Non intelligunt viam rectam, ideo incedunt falsâ. *Laudant dictum eorum.*] Gloriantur in divitiis, & eas filii sicut patres quærunť. Vel, sicut illi delectantur.] Filii ut audiunt & discunt à patribus suis sic faciunt. בפייהו, sic Exo. 12. 4. לפי אנלן redundat פי. *Sicut oves.*] In ovile, sic illi in sepulchrum post mortem congregantur. Vel, ut oves pascuo patenti ad mactandum saginata. Arama. *Positi sunt.* הושחו שחו. Vel est verbum stans עומד absque spe ponunt se ipsos, quia viam malam elegerunt, Dages in Tau pro quiescente. *Dominabuntur.*] Iusti in impios in die Judicii, licet eorum potentia in hoc mundo iusti sunt subjugati, Arama. *Manet.*] Sic diem Judicii nominat, quia erit lux iustis, Mal. 4. 1, 2. *Sol justitie,* nempe, cum calore moderato & iusto, & conculcabitis impios, &c. & dies veniens, id est, sol in die comburit eos. Arama, Kafvenaki. *Formam, vel, robur & rupem eorum.*] Sepulchrum consumet eos, צור, ut 1 Sam. 2. 2. *Non est rupe,* &c. idem. *Ab habitatione eorum.*] Ibunt ad sepulchrum. *Redimet animam meam.*] Non peribit (dicit Propheta) cum impiis. *Accipiet me.*] In morte mea, ut Gen. 5. 24. *Enoch non erat, quia cepit eum Deus. Ne timeas.*] O sapiens, licet non sis sicut ille locuples, quia nihil secum in morte reportabit. *Oportebat eum benedicere animæ suæ.*] In vita sua per opera bona, & non corporeas insectari vanitates. *Laudabunt te homines.*] Id est, sapientes laudabunt te, quando operam animæ tuæ navasti. *Ad generationem patrum suorum veniet anima*

anima sua. Ad perditionem. *Lucem non videbunt.* Vitæ æternæ. *Sicut bestia.* Si ut illæ, solummodò concupiscentias carnis insectatur, & peribit sicut illæ, eò magis, quia est in honore, super illas in anima rationali constitutus.

Sect. 2. *Ex Ab. Ezra. in Psal. 49.*

Honorabilis est, in quo lux sæculi futuri, & animæ rationalis immortalis natura explicatur. *Filii nobiles, וְנָשִׁים, & ignobiles.* Omnes mortem gustabunt. *Inclinabo aurem.* Ad audiendam parabolam à Deo per Spiritum, & ad recipiendam per eam instructionem inspiratam. *In diebus mali.* Id est, senectutis, וְיָמֵי הַזִּקְנָה, ut Eccles. 12. 1. *Præquam veniant dies mali,* quos opponit *juventuti.* Vel, quare timerem *dies malos* paupertatis, ita ut divitias illicitè in tempus illud compararem. *Iniquitas circumdabit me.* Iniquitas divitiarum malè partarum me persequetur. *Iniquitas calcis mea.* Peccatum sequitur quasi in calce, & non videtur. חֵיל. Divitiæ, ut Deut. 8. 17. *Comparavit divitias idem.* *Non redimat fratrem.* Et cui bono sunt divitiæ? non possunt divites, aut alios à morte munire. *Non unus.* אֶחָד pro אחד, R. Jonah. Vel אחד, *Aba non redimat hominem,* sed rectus sensus est, ab אחים fratres, אחד est effectum, & אחד efficiens. *Interior cogitatio eorum est.* Eorum quibus relinquunt divitias. *Per nomina eorum appellant.* Edificant illis monumenta, in quibus eorum nomina sunt inscripta. *Stultus.* Peccat scienter & contumaciter viâ perversâ incedendo. *Bestia.* Sine scientia ambulat שלא ידע. *Posteritas eorum.* Filii, ut Dan. 11. 4. *Non ad posteritatem.* *Delectantur in ore eorum.* Præcepto eorum, quod illis relinquunt, ut in eadem viâ incedant. *Divitias relinquunt.* Oppos. ad illud, *Confidunt in divitiis.* *Sicut oves.* Separatæ ad mactandum. נֶמֶשׁ. Similis factus est unus, & נֶמֶשׁ excisi omnes unâ Jerusalem. *Ponunt seipsos ad sepulchrum.* Sic Psal. 73. 9. *Mittunt os suum in cælis,* id est, in imaginatione sua sunt in cælis. *Mors depascet eos.* Ut oves mactationis; & hæc est parabola prædicta, ver. 4. *Recti, vel, simplicitia in eos dominabuntur.* Id est, Elementa quæ sunt incomposita principia, in illa revertuntur; ignis ad ignem, ossa ad terram, aqua ad aquam, aër ad aërem resolvitur. *Manè.* Dicit *manè*, quia antea dixisset, *Homo non pernoctabit in honore*, id est, totâ nocte. *Formam eorum.* צִוְרוֹם pro צִוְרוֹת, sicut צִוְרוֹת Hos. 13. sensus est, postquam discederunt à domo suâ, sepulchrum illos absorbet. *Ab habitatione sua.* Id est, domus ejus, sepulchrum, scilicet corrumpit corpus, vel, ab habitatione Dei, & secundum decretum ejus. R. Jonah. נֶפֶשׁ. Anima sic vocatur quia non videtur. *Ne timeas.* O anima mea, Psalmista seipsum alloquitur. Vel ad prudentem. *In morte sua non accipiet omnia.* Id est, ne minimam partem, ut Num. 11. 6. *Non est pars una,* כלל idem. *Benedixit anima sua.* Læto & hilari animo, edendo & bibendo vixit. *Sed laudabunt te si benefacis tibi ipsi.* Nomen tuum vivet post mortem. Et dicit *laudabunt* in plurali, nempe, divites & pauperes. *Si benefacis.* Si sapientiæ quæ post mortem est superstes, incumbas. *Anima sua veniet.* אֲנִי אֶפְשָׁה ad locum suum ubi patres ejus sunt, ut Ismael ad patres suos, Gen. 25. *Non videbunt lucem.* Sed erunt in obscuris tenebris; lux sæculi fu-

turi in Gorionide dicitur lux magna. *Homo in honore.* In divitiis, morte est similis bestię & cui bono sunt divitiæ? Vel homo, qui habet *honorem*, nempe, animam quæ non pernoctat, לֵילִי nec dormit.

Sect. 3. *Ex Midrash Tillin in Psal. 49.*

Audite hoc. Id est, legem hanc, O quam jucunda est hæc lex! sicut lux, Eccl. 11. R. Aba. *Non redimit fratrem.* In die Judicii magni.

Sect. 4. *Ex R. Obad. in Psal. 49.*

Ostendit differentiam inter studium legis, & divitiarum. *Calcanei, עֲקָבֵי.* Id est, in fine dierum meorum. *Redemptio animarum est cara.* Quando quis animam suam de peccato liberat, & לֵילִי ut rediret in stultitiam, in æternum cessat; O quam jucundum est! *Sapientes.* In congregandis divitiis. *Non pernoctabit in honore.* Sed nocte de divitiis adipiscendis meditatur. *Stultitia, vel, spes נַסְחָל.* Id est, divitiæ sunt eorum confidentia. *In ore eorum.* Id est, delectantur de divitiis comparandis colloqui. *Sicut oves.* Mactatæ à pastore. *Justi dominabuntur manè.* Id est, motores cælorum, Divini judicii administrant in contrarium; ita ut diurni labores eorum, quolibet mane quando ad opus suum sese accingunt, non prosperabuntur. *Benefacis, בְּרַחֲמֶיךָ.* Id est, animæ intellectuali.

Sect. 5. *Ex R. Sol. in Psal. 49.*

Filii hominis. Abrahami. *Filii viri.* Noachi, נֹחַ, qui erat vir justus. חֵיל. Terra sic dicta, quasi חֵיל inveterascit. Vel, à חֵיל creatura, quæ vivit in arida solum, non in aquis. Rabboth. *Parabola.* Legi quæ est parabola antiquorū, 1 Sam. 26. *Iniquitas calcis.* Transgressionem leves quas sub pedibus conculco, עֲבִירוֹת קְלִיִּים, tamen hæc timorem in me, in divites multò majorem injiciunt. *Ut viveret in æternum.* Ut illi imaginantur. *Nomina sua in terras.* Ut Antiochia ab Antiocho, Cilicia à Seleuco, & Enoch vocavit civitatem suam secundum nomen ejus, Gen. 4. *Approbant dictum eorum.* Faciunt sicut patres sui, nomina sua in terras eorum celebrando. Vel, *delectantur in proprio ore.* Quid contigebat huic vel illi enarrando. Vel, *in fine suo.* De necessitate mortis loquentes, haud trepidantes & resipiscences. *Stultitia eorum.* Vel, נַסְחָל est membrum corporis quod tegit pinguedo, ita ut renes eorum insensibiles sunt, consilium ut convertantur ad Deum, respuunt. *Mors depascet.* Nuncius mortis per morbum quendam, ut Job. 8. *Primogenitus mortis devorat eorum robur.* Vel, mors frangit eos. אֶחָד Psal. 2. & in Jer. *disrumpat ferrum?* &c. *Ab habitatione sua.* Id est, non erit illis habitatio ulla, ut in Mal. 4. *Sol uret eos.* Vel, propter suam habitationem. Quia Sanctuarium Dei comburebant. Rabboth. *Dominabuntur recti.* Ut Mal. 4. 3. *Conculcabitis impios.* *Manè.* Die redemptionis. *Redimet.* e manu sepulchri: viis suis ambulantiem accipiet me. *Benedicit anima sua.* In viis suis malis, ut Deut. 20. 19. *Benedicit sibi in corde suo.* *Non pernoctabit.* Unâ nocte in integritate non permanebat Adam, sed in fine diei lapsus est in Gen. 3. in Pentateuch. Arab. R. Saad Gaon. موت الله صار في الجنان, برفق بخبرية النمل, Vocem Dei ambulantiem laxius, in desolatione diei, quando dies est propè exitum,

tum, & nox solitaria advenit, advesperascit, sic in Per-
fico Pentateu. *בְּהוֹי לֵן מְרֹפֶה* [Behoi len merofeh]

Sect. 6. Ex Chald. in Psal. 49.

Hominis. [Adami. *אָדָם*.] Jacobi, qui vocatur
homo *אָדָם* integer. *Divites & pauperes.* [Justi &
peccatores. *Calcis mea.*] Id est, in fine apprehendet
me iniquitas mea. *Cessat in aeternum.* [Nempè, vin-
dicta, quando redemptionis pretium solvitur, vivet
in aeternum, & non videbit puteum Gehennæ. *De-
relinquunt divitias suas aliis.*] Id est, justis, ut Job.
27. *Justus induet.* Vocantur per nomina eorum in
terris. [Id est, superbiâ, nomen malum sortiti sunt.
Homo in honore non manet.] Id est, impius in ho-
nore cum justis non manebit. *In ore eorum delectan-
tur.*] Id est, rebelliones eorum in ore suo assumunt.
Ponunt eos in sepulchro sicut oves.] Id est, justos
צִדִּיקִים, ut oves mactationis immolant. *Domina-
buntur in eos, nempè, justos manè.*] Scil. quolibet die,
ut Gen. 1. *Manè & vesperi dies unus,* & Psal. 101.
Manè excindam, &c. Formam eorum sepulchrum
consumet. [Occidunt alios, & ad sepulchrum mittunt,
& sepulchrum consumet eos. *Propter habitationem
suam.*] Quia templum Dei destruxerunt. *Sed Deus
redimet me.*] à Gehenna, sic dixit David per spiri-
tum. *Dabit mihi ut recipiam.*] Id est, docebit me
legem suam à *לֵקֶחַ*; Job. 11. 4. *Mea doctrina.* Si di-
tescant. [Cora, & socii ejus. *Benedixit tibi anima
sua.*] Anima Moïsi quando vixit, ut in Deut. 33. ad
finem. *Quando benefacis.* [Illis qui benedicunt ti-
bi. *Veniet ad generationem patrum.*] Memoria ju-
storum. *Similis bestiis.*] Quando honor suus est ab
illo ablati.

Sect. 7. Ex Masor. in Psal. 49.

Sapientias. [De Christo, quæ sunt pro stultis nimium
excellæ, quatuor sunt, Prov. 1. 20. *Sapientia clamant,*
Prov. 9. 1. *Sapientia adificant domum,* Prov. 24. 7.
Cessat.] Duo sunt, *בְּ* Num. 9. 13. *Cessat observare
Pascha.* *דָּוִד*.] Quatuor sunt conjuncta, primum
plenè, secundum defectivè scribitur; è contrario, Psal.
89. 4. *De generatione in generationem,* prima vox
defectiva est. *Dominabuntur.*] Super impios, &
omnes creaturas. Duo sunt, unum sine Dages, Gen.
1. 28. *Dominentur in pisces,* &c. *In aeternum.*] Vel
lucem æternitatis. Duo sunt, 1 Sam. 15. 29. *Æter-
nitas Israelis.*

Sect. 8. Ex Al. Auth. in Psal. 49.

Terrigenæ. [Civilioris vitæ expertes, Theod. Vel,
filii Adam.] Gr. *γῆγενῆς*, Gigantes terræ filii Her-
culis subsidio erant superati, qui bellum Diis indixe-
rant, à quibus cælum timuit.

Horat. lib. 2. Od. 12.

*Domitosq; Herculeâ manu
Telluris juvenes, unde periculum
Fulgens contremuit domus.*

(Gen. 6. Erant Gigantes, &c.)

Parabola. [Sic Mat. 13. 35. *Aperiam os in parabolis,*
ait Christus. Chrysost. totum Evangelium est myste-
rium. *Iniquitas calcanei mei.*] Nempè, fraudis meæ,
nam in calcaneo quisquis labitur. S. Aug. ut Genes. 3.
Insidiaberis calcaneo ejus, ut eum dejicias. S. Aug.
Theodoret. dicunt aliqui, humanitati Christi, pars pro
toto, 1. Prophet. de mor. Christi. Vel, quando homi-

nes iniqui circumdabunt calcaneum meum.] Ad sup-
plantandum me. Vel, *afflictio calcanei.*] Ut Lament.
4. 6. Poena filia populi mei. Syrus habet *ἐκ τῆς πτε-
νης*, ait Chrysost. Observa autoritatem Syri inter-
pretis in tempore S. Chrysost. qui citat eum sæpè,
similiter Græc. Scholiast. & Theodoret. *Confidunt
in divitiis.*] Et eas abdunt in terris, sunt ut miseri
Hydropici.

Horat. lib. 2. Od. 2.

Nullus argento color est avaris

Abdita terris

Nisi temperato

Splendeat usu.

(Ut Eccles. 6. 1, 2. *Non dedit animum ut eis utatur.*)

Latius regnes, avidum domando (Ut in Prov.

Qui regit spiritum, quàm qui vincit urbem.)

Spiritum, quàm, si Lybiam remotis

Gadibus jungas

Crescit indulgens sibi dirus hydrops,

(*πλεονεξία*, 1 Tim. 6.)

Nec sitim pellit, nisi causa morbi

Fugerit venis, & aquosus albo

Corpore languor.

Redimat fratrem.] Ut non videat puteum, quia non
sumus redempti per corruptibilia, 1 Pet. 1. 18. ab
effi. & dissim. Vel, quis dabit pretium redemptionis
animarum, ut quando cessat in hoc sæculo, vivat in
æternum in alio sæculo. Gr.

Veletiam si dives sit,

*Quis tamen redimere vult fratrem è car-
cere, &c.*

Horat. lib. 2. Od. 2.

Videt extento Proculeius avo,

Notus in fratres animi paterni: (Alebat eos
(sic Joseph, Gen. 45.) ut hostes Cæsaris
condemnatos.)

Illum aget penna metuentes solvi

Pama superstes.

(Qui contemnit divitias, ipse beatus est po-
tius quàm in Cyri folio.)

Redditum Cyri folio Phraôten

Dissidens plebi, numero beato

Rum eximit virtus:

Regnum & diadema tutum

Deferens uni, (sapienti) propriamq; laurum,

Quisquis ingenteis oculo irretorto
(continenti, est oculus *ἀπλῶς*, Mat. 6.)

Spestat acervos.

Sepulchra eorum erunt domus eorum.] *οἱ τάφοι*,
Chrys. Vocant nomina eorum in terris. [Ut Jer. 17.
Opposit. ad illud, *Scripta in cælis*, Hebr. 12. Basil.
Vel Epitaphia eorum sunt scripta in eorum monu-
menta, ut in Sepulchro vel Pyramide C. Cestii propè
portam S. Pauli Romæ, adhuc vidimus nomen ejus
in grandioribus literis, C. CESTIUS, & in minoribus,
Opus absolutum in 330. diebus: Et Psalmista dicit,
Sepulchra sunt domus eorum in aeternum, quia Py-
ramis est ex candido marmore propter durationem,
& hodiè est integerrimum omnium vetustorum Ro-
mæ monumentorum. Vide Tacit. 3. 6. lib. Ann. & ad-
dit Psalmista, *sicut bestie*, quia Cestius erat vir epu-
lonum, qui observabat festa Jovis, & Deorum, ut pa-
tet ex inscriptione adhuc extante. Est etiam aliud ve-
tustum

tustum monumentum Cecil. Metelli, de quo

Horat. Od. I. lib. 2.

— *Ex Metello Consule, &c.*

Ut patet ex inscriptione, secundo ab urbe lapide, fabrica est rotunda ex marmore quadranguli in vertice aperto: Muri sunt crassi pedum 24. propter perpetuitatem. Sic etiam in via Appia, non procul à flumine Almone est sepulchrum Scipionum (ut apparet ex inscriptione nominis) & in Caiëta inter Romam & Neapolim est sepulchrum L. Manutii Planci Oratoris, Ciceronis discipuli, factum 16. annis ante Christum, est rotunda figura, sicut illud Metelli, similiter rotundum est sepulchrum Adriani Imperatoris Romæ, vulgò Castello de S. Angelo, quod fecit sibi & Antoninis, ut successivè permanerent nomina sua. *Current post finem eorum.* Moriuntur sicut illi, *הם*, ut Reg. 4. 16. *Ab uno angulo, vel extremitate ad aliam. Sapientes & stulti moriuntur.* Ut Archyta, Philosophus, & Geometra,

Horat. Od. 28.

— *Nec quicquam tibi prodest,*

Aërias tentasse domos, animoq; rotundum

Percurrisse polum morituro.

Occidit & Pelopis genitor, conviva dearum:
(Tantalus.)

— *habentq;*

Tartara Panthoiden (Pythagoram sæpè mortuum) *iterum Orco*

Demissum: quamvis clypeo Trojana refixo

Tempora testatus, nihil ultra

Nervos atq; cutem morti concesserat atra:

— *Sed omnes una manet nox*

(Joh. 11. *Nox venit, id est, mors.*)

Et calcanda semel via lethi

(Heb. 9. *Semel mori.*)

Dant alios furia Torvo spectacula Marti:

(1 Sam. 26. *Dies ejus veniet, aut morietur bello.*)

Exitio est avidis mare nautis

Mista senum ac juvenum densantur funera:
nullum.

Sæva caput Proserpina fugit.

Me quoq;

Illyricis Notus obruit undis.

At tu nauta, vage ne parce malignus arena

Offibus, & capiti inhumato

Particulam dare (Me sepelire, non ut Eccl. 6. caret sepultura.)

Relti. Angeli custodes, eos in Gehennam projiciunt. Basil. *Manè*, vel *ταχέως*, celeritèr dominabuntur in eos. Pauperes ab eis despecti, ut Lazarus à divite, Theod. Vel postquam potentes lapsi sunt, Chrys. sic Psal. 101. 1. *Manè excindam, &c.* Vel noli festinare, Christiane dominaberis eis, sed manè, S. Aug. *Redimet animam meam.* Christus non vidit corruptionem in sepulchro, Psal. 16. 10. 3. Proph. ab Oppos. *Accipiet me.* Est ascensio Christi. *Non videbit lucem.* Ne momentum gaudii, ignem sine aquæ guttula, ut Luc. 16. *Ut refrigeret linguam meam*, alludit Poëta,

Od. 11. lib. 3.

— *& inane lymphe*

Dolium fundo pereuntis imo, &c.

Sect. 9. Ex Ital. &c. in Psal. 49.

אֲנִי. Los nobles. Hisp. Nobiles. Ital. In interiori.

Hisp. Ital. Vel, *L' adentro de quegli.* It. Cor ponunt ad domos suas, & in illis superbiunt. Vel, *sepulchra eorum sunt domus.* Ang. MS. Vulg. Gall. *Calcanei.* *L' iniquita de mei nimici.* Ital. *Nomina eorum in terris suis.* Quia sepulti erant in Cavernis hereditatis eorum, sicut Abraham, Genes. 23. *Manè.* Gal. Vulg. Ital. *Quando il signore apparirà.* Ital. *Dilatis eorum.* Sicut illi præcipiunt. Ital.

Sect. 10. Ex Gr. & Vulg. in Psal. 49.

Terrigena. Vulg. Gr. Incolæ terræ Canaan, Israelitæ, ab *אֲדָמָה*. Vel, filii Adam, & viri filii. Lat. MS. *Iniquitas calcanei mei.* Lat. MS. Id est, juventutis (ut Psal. 25. *Peccata juventutis*) quæ præterit, & à tergo est ut calcaneus. *Sed quiescit in seculo.* Lat. MS. à redimendo alium. *Non videbit interitum.* Animæ, licet videat sapientes & stultos pereuntes. *Vocaverunt nomina sua in terris.* Vulg. Gr. Lat. MS. Id est, in vita sua quilibet erat celebris, in ore virum volitans. *Interiora sua, domos suas in seculo.* Lat. MS. permanuras. *Similis factus est illis.* Gr. Vulg. *אֲדָמָה* Lat. MS. exæquatur. *Hæc est via insipientia eorum.* Lat. MS. Vel, scandalum illis. Vulg. Gr. facit eos in peccata & mortem labi, *כַּסֵּל* ut *מַכְשׁוֹל*. *Auxilium eorum.* Vulg. Gr. peribit, illi non possunt seipos, aut alios adjuvare, ut Psal. 146. *Spiritus exit, &c.* *אֲדָמָה* à *אֲדָמָה* rupes. *לֵךְ* ut *לֵךְ*. *De habitatione.* Lat. MS. vel, gloria eorum. Gr. Æthiop. *וּבֵל*. *Cum assumpsit me.* Per mortem, Lat. MS. ut Gen. 5. *Non erat, quia assumpsit cum Deus.* Ab. Ezra. & in Ezech. *Assumam delicias oculorum tuorum, &c.*

Sect. 11. Ex Syr. in Psal. 49.

De judicio Dei, Par. edit. *אֲנִי* *אֲנִי* *אֲנִי*

Filii terræ & filii Adam. Syr. *אֲנִי* *אֲנִי* *אֲנִי*

Heb. *אֲנִי*. *Calcaneorum meorum, vel inimicorum*

meorum circumdat me. Syr. tamen non timebo. Syr.

עַקְבֵי אֲנִי Heb. *עַקְבֵי אֲנִי*

insidias ponere, in Jos. 8. Aut sicut illud in Genes. 3

Conteret calcaneum, &c. Laboret, vel, cesset in

eternum, quod vivat in eternum. Syr. *אֲנִי*

Heb. *אֲנִי* Id est, ita vivere non potest, ut non moria-

tur. Aliis relinquunt opulentiam suam. Et illam

servare non possunt. In sepulchris suis. Syr.

קִבְרֵיהֶן Heb. *קִבְרֵיהֶן* per transpo-

sitionem. *Stultitia eorum, vel, offendiculum.* Syr.

חֻקְלָתָא Heb. *חֻקְלָתָא* in Zeph. 1.

Scandala, &c. Delectant in ore ipsorum tanquam

oves. Syr. *אֲנִי* quorum unus alium se-

quitur. In aurora. Id est, in tempore opportuno,

vel quotidie, velut in Psal. 101. 8. *In diluculis.* Et in

Psal. 46. *Singulis matutinis. Ex habitaculo suo, vel,*

ejiciuntur a gloria sua quilibet eorum. Syr. MS.

Par. edit. *אֲנִי* *אֲנִי* *אֲנִי*

Heb. *אֲנִי* Syr. *אֲנִי*, notat stercora. in Syr. ad

Phil. 3. & *אֲנִי* est gloria in Habac. 3. *Laudabunt,*

vel, landabit (Par.) *te, quando benefacis illi.*

אֲנִי Syr. Sicut dives sibiipsi facit. *Adduces*

illum. O Domine Deus, mori eum facies ut patres

ejus. Syr. Heb. *אֲנִי* *אֲנִי* *אֲנִי*

Non permanebit,

vel,

vel, non intelligit.] Syr. **ܐܬܚܒܝܢ** Heb. **יָלִין**, si-
cut **יָלִין** postea: *Redimet animam meam ab inferno.*] Scribit de Thalete Diog. Laert. lib. 1. Apud Græcos primus sapientum dictus erat (tempore Josiæ vixit) à Cadmo suam traxit originem; primus animam esse immortalem probabat, cursum solis investigabat, &c. de Chitone è septem sapientibus uno, referunt hoc argutè dictum, spe bonâ, docti ab indoctis differunt. *Traditur jumentis, & similis fit illis.*] Syr. **ܐܬܚܒܝܢ** Heb. **נִמְשַׁל** per transpositionem.

Sect. 12. Ex Arab. in Psal. 49.

Heb. Arab. 48.

Inimici mei.] Arab. **ܐܬܚܒܝܢ**, supplantantes me, & confidentes in virtute sua. Arab. *Filii Adam*, vel, *incola regionum.* Arab. **ܐܠܒܠܐܢ**, id est, superioris

fortis homines qui regiones proprias incolunt. *Se- pulchra sunt domus eorum.*] Gr. Arab. **ܩܒܘܪܗܡ**.

Vivat in aeternum.] Dicitur de Messia, qui moritur ad redimendos patres. **ܠܦܕܘܬ ܗܐܒܘܬ**. R. Mos. Hadarshan apud Nebiens. Stultitia, vel scandalum sunt illis. **ܥܬܪܬܐ**. *In oribus suis currunt.*] Arab.

ܒܐܦܘܠܗܡ, id est, ducti sunt eorum consilio ut oves sequuntur se invicem. *Ab habitatione, vel, cadent de sua gloria.*] Arab. **ܐܬܚܒܝܢ**.

Glorificabit te. Laudabit te beneficientem illi. Arab. **ܐܬܚܒܝܢ**. *Videbit lucem, non erit ut homo in ho-*

nore, qui non intelligit, & fit jumentis similis per ignorantiam suam.] Arab. **ܐܬܚܒܝܢ**, quia homo bestiae similis, novit lucem, sed in tenebris ambulat.

I Psalmus Asaph. XLIX. Heb. L.

Deus deorum Dominus locutus est: & vocavit terram.

A solis ortu usque ad occasum:

2 Ex Sion species decoris ejus

3 Deus manifestè veniet: Deus noster & non silebit.

Ignis in conspectu ejus exardescet: & in circuitu ejus tempestas valida.

4 Advocabit cælum desursum, & terram discernere populum suum.

5 Congregate illi sanctos ejus: qui ordinant testamentum ejus super sacrificia.

6 Et annuntiabunt cæli justitiam ejus: quoniam Deus judex est.

7 Audi populus meus, & loquar; Israel, & testificabor tibi: Deus Deus tuus ego sum.

8 Non in sacrificiis tuis arguam te: holocausta autem tua in conspectu meo sunt semper.

9 Non accipiam de domo tua vitulos, neque de gregibus tuis hircos.

10 Quoniam mea sunt omnes ferae silvarum, jumenta in montibus & boves.

11 Cognovi omnia volatilia cæli: & pulchritudo agri mecum est.

12 Si esuriero, non dicam tibi: meus est

enim orbis terra, & plenitudo ejus.

13 Numquid manducabo carnes taurorum? aut sanguinem hircorum potabo?

14 Immola Deo sacrificium laudis: & redde Altissimo vota tua.

15 Et invoca me in die tribulationis: eruam te, & honorificabis me.

16 Peccatori autem dixit Deus, Quare tu enarras justitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum?

17 Tu verò odisti disciplinam: & projecisti sermones meos retrorsum.

18 Si videbas furem, currebas cum eo: & cum adulteris portionem tuam ponebas.

19 Os tuum abundavit malitiâ: & lingua tua concinnabat dolos.

20 Sedens adversus fratrem tuum loquebaris, & adversus filium matris tuæ ponebas scandalum:

21 Hæc fecisti, & tacui.

Existimasti iniquè quòd ero tui similis: arguam te, & statuam contra faciem tuam.

22 Intelligite hæc qui obliviscimini Deum: nequando rapiat, & non sit qui eripiat.

23 Sacrificium laudis honorificabit me: & illic iter, quo ostendam illi salutare Dei.

Sect. 1. Ex R. David in Psal. 50.

De die judicii futuro **יְהוָה הַמֶּשֶׁפֶּה**, Kafvenak. Arama, **ܠܝܘܢ ܗܪܝܢ**, quando redemptor venit, **ܠܝܘܢ ܗܪܝܢ**, ut Joel 3. 1, 2. *Descendere faciam in vallem Jehosaphati, & in ver. 14. Multitudines in valle decisionis. Deus deorum.*] Judex judicium, & omnium potentissimus. *Dominus.*] Vel, æternus ille **יְהוָה**. *Locutus est.*] Per Prophetas suas, & sic fecit. *Vocavit terram.*] Ad judicium, id est, excitat illos cum Gogo, ut contra Jerus. præliantur, & judi-

cet illos ibi, sic Ezech. 39. 2. *Adducam te de partibus Aquilonaribus. A Sione.*] Veniunt quasi exinde dedisset vocem suam, & vocati essent de Sione omnes. *Venit Deus noster.*] Ad exequendam vindictam super hostes nostros. *Et non silebit.*] Amplius ad nostras afflictiones, vel ad hostes suos **ܠܥܪܝܝܢ**. Cod. Cremon. *Ignis devorabit circum.*] Jerus. ubi est ejus habitatio. *Terra quasi tempestate.*] Id est, incolæ terræ. *Ad cælos.*] Angelos cæli, ut vindictam, sicut in exercitus Assur exequantur, 2 Reg. 19. 35. *Ad terram.* homines

Homines in terra, ut unus alium interficiat, ut Zach. 14. 13. *Apprehendet manum proximi sui.* In Deraſh Rabboth. *Cælos*, id eſt, animam. *Terram*, id eſt, corpus; in reſurrecciónẽ uniuntur. Arama. Non eſt in Cod. Cremon. *Colligite Sanctos meos.*] Gentibus colloquitur, ut congregent populum ſuum, ut Zeph. 3. 10. *Ducent munus meum, filiam diſperſorum meorum, ultra flumina Cuſh.* Et Iſa. 18. 7. *Munus ducetur populi conculcati, &c.* Et Cant. 4. ult. *Veni, ſtate, &c.* Kaſven. *Fœdus per ſacrificium.*] Ut Exod. 24. 8. *Moſes fœdus ferit, & offerebat ſacrificia, dicendo, Ecce ſanguis fœderis,* Kaſvenaki. In Deraſh, fœdus circumciſionis. Eſt in Cod. Cremon. idem. Vel ſeipſos ſacrificabant in cultu meo. Arama, [ut Rom. 12. *Corpora veſtra hoſtiam viventem, &c.*] *Juſtitiam ſuam.*] In redimendo Iſrael ſicut promiſit. *Cæli.*] Quia permanent in æternum, & in die iudicii ſunt teſtes juſtitie divinæ, non ſic generationes terræ: & exercitus cœlorum etiam declarabunt quòd Deus ipſe eſt iudex. *Audi.*] Poſtquam Deus vindictam in hoſtes ſuos ex Gentibus oſtendit, tunc ex Iſraele peccatores exterminat, ut Zeph. 3. 11. *Non eris amplius ſuperbus.* Et in Zach. 13. 8. *Due partes morientur, & tertiam partem per ignem, &c.* Et Iſa. 4. 3. *Omnis ſcriptus in libro — erit ſanctus.* Arama dicit, ſunt tres hominum ſocietates iudicandæ, juſtorum, mediorum, & impiorum, in hoc Pſalmo. *Propter ſacrificia tua.*] Eſt peccatum grande afferre ſacrificium, & à peccato non deſiſtere, ut Iſa. 1. 12. *Quis requiſivit hæc? Obteſtabor.*] Cælos & terram contrà te, quòd fœdere me Deum tuum agnoſcere obligatus es, & pro peccatis tuis reprehendam te, non pro ſacrificiis, quia in Decalogo non eſt mentio ſacrificiorum, nec eſt res hæc magna in oculis meis utrum ſacrifices, annon? *Non accipiam bovem.*] Meminit *bovis*, quia eſt maximum ſacrificiorum, & עֲתוּרָי inter capras. *Beſtia ſaltus.*] Quæ non eſt in tua, eſt in mea manu. *Super mille montes.*] Loca quæ tu nunquam calcaviſti. Deraſh de beſtia; bove ſilveſtri in mille montes paſcente, Kaſvenaki. Non eſt in Cod. Cremon. 117.] Beſtia agri, Pſal. 80. 13. In Deraſh volucris grandis quæ volando alis regit ſolem. Eſt in Cod. Crem. *Si eſuriebam.*] Sicut homo. אָבִירִים.] Deficit פָּרִי. *Sacrifices confeſſionem.*] Conſiteri peccata, & diſcedere ab illis, Kaſvenaki. *Solve vota tua.*] Non dico *Vove*, ſed poſt votum ſolve, ſi filio hominis, multò magis Deo, qui eſt Altiffimus, & evadere, ſi fraude agas, eſt impoſſibile, Kaſvenaki. *Liberabo te.*] Si ſacrificia tua ſint Confeſſio & Emendatio vitæ. *Glorificabis me.*] Faciendo mandata mea, qui ſacrificat & non convertit, Deum contemnit proſtendo facere quod non facit, quaſi Deus non eſſet καὶ ἀπογορεύσεις. *Impio dicit Deus.*] Hucusque reprehendit illos qui ſacrificant, & non convertunt; nunc reprehendit Doctores legis qui non faciunt eam, לֹא מַעֲשֵׂה; Et hæc due diſpoſitiones ſunt Deo abominabiles, Kaſvenaki; Nam notoriè impius ante Deum & homines pœnitentie propinquior eſt, quia reprehendunt eum homines, ſed qui ſacrificat & videtur juſtus, eſtque clàm impius pejor eſt, quia negat Deum; ſic qui docet legem, & non facit, peccat, & peccare facit מַעֲשֵׂה וְלֹא מַעֲשֵׂה, quia populi terræ ignorantes diſcunt opera ejus, dicentes, Nonne eſt hic diſcipulus ſapientis? attamen videte opera ejus, ſi eſſent opera

coram Deo mala, non faceret illa ; Et alii qui cognoscunt per legem opera sua esse vilissima, מקולקלים cognitioni legis, & Doctōribus ejus maledicunt, dicendo, *Maledictus ille qui peperit illum*, ארור שוהו. *Furem.*] Mala opera hic memorata sunt in secreto. *Statuta mea, fœdus meum.*] Id est, præcepta fœdere promulgata, חקי. *Instructionem.*] Inter hominem unum & alium. *Verba mea.*] Reliqua præcepta. *Misisti linguam.*] Quasi aperuisset eam, ut clām in domo sua, vel alibi malediceret. *Lingua tua fabricat, vel, associat dolum.*] Verba tua verbis similis detractoris conjungis. *Sedes.*] In sede derisorum, & contrā fratrem tuum obloqueris. *Filium matris tue.*] Licet inter illos de hæreditate nulla esset diffensionis occasio, quia hæreditates eorum erant peculiare. *Silui.*] Ut te secundū opera tua non adhuc remuneravi. *Et existimabas quod tibi similis fuisset.*] Quod habuisset corpus אדם sicut est tibi, & sic Idololatræ cogitant, quando Imagines fabricant. Et dicit Deus, peccatum hoc suprā reliqua prædicta puniam. Hanc exposuit. audivi ex ore venerandi senis. Non est in Cod. Cremon. sed Venet. Vel, *sicut tu.*] Quod opera secreta ignorabam, Kafvenaki. *Reprehendam te.*] In hoc die Judicii, & non deferam amplius, ut Mal. 3. 18. *Tunc videbitis inter justum & impium, discrimen, &c. Intelligite hoc.*] Reprehensionem hanc, & convertite ab operibus malis. *Ne rapiam.*] Ut Mal. 4. 6. ne veniam & percutiam terram Anathemate. *Qui sacrificat cum confessione.*] Id est, confessione peccatorum, ita ut derelinquat ea. *Qui disponit viam.*] Et cor ejus rectè, ita ut non sacrificio indigeat. *Ostendam salutem Domini.*] Dies judicii in impios erit in tempore salutis justorum, qui fruuntur bono omnibus mundi diebus כל ימי חילוי. Et dicit *salutem Dei*, nempè, meam salutem, ut Exod. 34. 1. Moses ascendet, id est, tu ascendes, dicitur in honorem Moysi pro more linguæ. ושמ cum Samech legitur, scribitur cum Shin, id est, disponit viam in integritate cum hominibus. Deraſh Cod. Cremon.

Sect. 2. *Ex Ab. Ezra in P(al. 50.*

Dominus.] Qui non mutat, semper est idem, ab הוה. *Ab ortu solis.*] In terra habitata, nam quarta pars terræ totius non est habitata. *Ex Sione.*] In medio terræ habitata. *Deus noster veniet.*] Et sancti expectabunt eum, ut vindictam pro illis exequatur. נשערה, & Shin pro Samech. *Fœdus de sacrificiis.*] בעביר, ad offerenda sacrificia, ut Exod. 24. 4. *Sanguis fœderis quem precepit Deus.* R Sol. *Declarabunt justitiam suam.*] Quia Angeli sunt testes ejus. *Non reprehendam te pro sacrificiis.*] Non principaliter, sed multò magis pro inobedientia, ut Jerem. 7. 22. *Dixi, obedite voci meæ.* זבדו sunt pacifica, & פר erat maxima oblationum Altaris. ויתו Vau redundat, ut in בנו, Num. 24. 3. *Bestia super montes, mille.*] Id est, mille paraschæ, vel milliaria. Vel mille boves, פרום, vel הרום montes. *Ego novi omnem.*] Sed non alius, ego novi etiam bestias agri quæ sunt remoræ ab incolis. תרץ. *הרצה א.* *Sacrificia Eucharistia.*] Quæ obedientiâ conjuncta, sunt holocaustis sine obedientia præstantiora, licet holocausta erant Dei solius, & caro Pacificorum erat offerentis & possessoris. *Vota solve.*] Sacrificia quæ vovisti. *Liberabote.*] Iterum quando

quando solvisti vota priora. *Glorificabis me.*] Solvendo vota secunda. *Impio dicit Deus.*] In principio venit judicare populum suum, nunc etiam impium. *Instructionem.*] Vel correctionem, quæ te emendaret. *Sedes.*] In sede derisorum. צמר חזר. *Filium matris.*] Qui parvulus est, & detractiones tuas ignorat. *Silui.*] Quasi surdus. *Cogitabas quod Ehejeh erat sicut tu.*] Ignorans secreta: Ehejeh est nomen Dei, in Exod. 3. 14. *Obliviscimini Dei.*] Fures, nempe calumniatores, & adulteri prædicti. *Rapiam ut Leo.*] Pastor potest de ore lupi, sed ex ore leonis liberare nequit, ut Amos 3. & Isa. 31. 4. *Quicumq; offert sacrificium laudis, glorificat me.*] Quando votum suum persolvit, sicut prius dixit, eripiam te, & glorificabis me. *Ostendam salutem Dei.*] Id est, salutem meam. *Qui ponit cor suum ad viam.*] Id est, intelligit rectam viam Domini, שם לבו.

Sect. 3. Ex Midrash Tillin in Psal. 50.

Deus deorum Dominus.] Meminit nomen Dei tribus vicibus secundum tres proprietates in quibus Deus creabat mundum, sapientiâ intelligentiâ, & scientiâ, Prov. 3. sic reperit illud nomen filii Rubenis, *Deus deorum, Dominus novit,* Jos. 22. *Vocavit terram.*] Cæli & terra creabantur simul, ut in Isa. *Stabant simul,* ארחם; non operatur Deus sicut artifices carnis & sanguinis. *De Sione.*] Quando renovat Deus mundum, incipit à Sione, Isa. 2. 1.

Sect. 4. Ex R. Obad. in Psal. 50.

De die Judicii, in quo tertia pars Israel salvabitur, Zach. 13. *Vocavit terram.*] Adamum & Evam, & in illis omnes, & dedit illis septem præcepta, sed rebelârunt, ideò elegit Sion, ut sequitur. *Super sacrificio.*] Id est, spiritu contrito, ut in Psal. 51. *Non reprehendam te.*] Quia in futuro cessabunt omnia, exceptis laudis sacrificiis, ר' ל'. *Bestia.*] Ante legem, mundæ pro sacrificio reputabantur. *Vota tua.*] In Exod. 24. *Omnia hæc faciemus.* Et in tempore Josuæ, Jos. 24. *Impio* לרשע. Id est, Elizeo secundo. *Si vidisti.*] In captivitate hac. *Fratrem,* אחיך. Id est, antiquos.

Sect. 5. Ex R. Sol. in Psal. 50.

Vocavit.] Loquitur de redemptione futura, לגאולה לעתיד. *Terram.*] Captivos terræ. *Non silebit.*] Ad sanguinem servorum suorum per hostes effusum. *Cælos.*] Principe terræ in excelsis visitabit Deus, vide Isa. 24. ult. in R. Sol. *Terram.*] Reges infra. ון. Reptilia, quia ון, quasi quæ movent huc & illuc: Preparantur pro cibis in redemptione futura. *Confessionem.*] Peccatorum, & reformationem. *Persequeris.*] דופי, in Psal. 1. *Dispellit ventus.* *Qui ponit viam.*] Ad peccatores, quomodo Deo reconcilientur. [Vel דופי, id est, duplicem tuam linguam. ון in lingua Perfica est duo, ut in Pentateuch. Perf. ון ון, Deus fecit duo luminaria, &c. est unius εὐτετραπλῆς.]

Sect. 6. Ex Cald. in Psal. 50.

Vocavit terram.] In principio decrevit mundum creare, sic dicitur de Deo, *vocat res quæ non sunt quasi essent.* *E Sione.*] Deus qui est perfectio pulchritudinis Sione, quando fecit mundum, incipit. *Veniet.*] In die Judicii magni, ביום דין. *Cælos.*] אנגלי Angelos. *Per sacrificium.*] Per orationem quæ similis est sacrificio. *Pro sacri-*

ficiis.] Quæ non obtulisti in captivitate. *Sed Holocausta tua sunt semper coram me.*] Id est, holocausta quæ obtulerunt patres tui. *Mea est.*] Et bestia mundæ pro iustis in horto Edenis preparantur. *Fera,* vel, gallina silvestris est mecum. Cujus pedes sunt in terra, & caput ad cælos, ante me cecinit. *Behemoth.*] Vel bos silvestris, ut in Isa. *Esurio.*] Si tempus holocausti quotidiani appropinquaret, non dicam tibi. *Sacrifica, & erit Deo Eucharistia.*] Id est, sacrifices concupiscentiam malam, & æstimabitur ut sacrificium Eucharisticum. *Cogitabas.*] Et dixisti, in pace tecum semper ero. *Ponam coram oculis tuis.*] Judicium Gehennæ. *Qui ponit viam.*] Deponit viam malam. *Qui sacrificat.*] Malam concupiscent. ut Eucharisticum sacrificium reputabitur.

Sect. 7. Ex Masor. in Psal. 50.

Deus deorum.] Tria sunt, Jos. 22. 22. *Dominus, Deus, Deorum.* Duo sunt ibi; Judex orbis sapientiâ & potentiâ pollet. *Eluxit.*] Per judicia sua, tria sunt, Deut. 33. 3. *Eluxit de monte Paran.* Psal. 94. 4. *Eluceas,* sicut eluxit quando legem promulgavit, sic quando transgressionem legis punit. *Tempestas in circuitu.*] Curtius lib. 8, ex Diodor. regionem Gabaza aditurus Rex, tertio die erat continuus cæli fragor, & fulminum species viscebantur, tunc imber cum grandine torrentis instar effunditur, ordinibus solutis errabundum agmen ferebatur, immobiles reliquit multos, lucemque, naturale solatium, tempestas, haud dispar nocti suppresserat, &c. Curtius. *Impio dicit.*] Duo sunt plena, Eccles. 9. 2. *Iusti & injusti,* est idem accidens in hoc sæculo, non in futuro, de quo hic Psalmus. *Projecisti.*] Tria sunt Dagesata, in Lege, Gen. 21. 15. *Projecit puerum.* Jud. 9. 23. *Mulier projecit, &c.* In Prophetis: & hic locus est in Cethubim. Qui Legem respuit destruit seipsum.

Sect. 8. Ex Al. Auth. in Psal. 50.

Vocavit terram.] Dominus noster, Gentes, ut Mal. 1. 11. *Nomen meum erit magnum inter Gentes.* 1. eff. Evang. S. August. *De Sione.*] Apostoli & Presbyteri missi erant ex Jerus. ut Act. 15. &c. *Ignis ante eum.*] Ut Luc. 12. 49. *Veni mittere ignem.* Vel, de lacu ignis, Apoc. 19. *Veniet.*] Secundo adventu palam, Chrys. Quando poenas luent peccatores.

Pindar. Olymp. 2. Od.

Ποινὰς ἐποιεῖν, &c. —

Scimus & quando scelus intuen-
(Ut Luc. 15. Peccavi in cælos.)

Sole patratum est, stygio parari
Vindices poenas Erebo, nigramq;
Judicis urnam.

At pii cura procul & labore,
Pene cælestes gemitusq; & omnis,
Nescii luctus —

Non reprehendam te.] Prænunciat novum testamen-
tum, quia in novo fœdere abolentur sacrificia legis.
S. Aug. 2. eff. 111 pro 111 ἀποιότις. Chrys. S. Aug. *Eucharistiam.*] Vitulos labiorum, Heb. 13. 15. 3. eff. Evang. *Impio.*] 4. eff. Impium Propheta exagitat tristibus dictis, laudabilem verò laudat,

Ut Pindar. Nem. Od. 8.

ἀνέων ἀνιτὰ, μοι —

— φῶν δ' ἐπιστρεφὼν ἀλτρεῖς —

— Benefacta laude

Tollero,

6 Tibi soli peccavi, & malum coram te feci: ut justificeris in sermonibus tuis, & vincas cum iudicaris.

7 Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum: & in peccatis concepit me mater mea.

8 Ecce enim veritatem dilexisti: incerta & occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi.

9 Asperges me hyssopo, & mundabor: lavabis me, & super nivem dealbabor.

10 Auditui meo dabis gaudium & letitiam: & exultabunt ossa humiliata.

11 Averte faciem tuam à peccatis meis: & omnes iniquitates meas dele.

12 Cor mundum crea in me Deus: & spiritum rectum innova in visceribus meis.

13 Ne projicias me à facie tua: & spiritum sanctum tuum ne auferas à me.

14 Redde mihi letitiam salutaris tui: & spiritu principali confirma me.

15 Docebo iniquos vias tuas: & impii ad te convertentur.

16 Libera me de sanguinibus Deus Deus salutis meæ: & exultabit lingua mea iustitiam tuam.

17 Domine labia mea aperies: & os meum annuntiabit laudem tuam.

18 Quoniam si voluisses sacrificium dedissem utique: holocaustis non delectaberis.

19 Sacrificium Deo spiritus contribulatus: cor contritum & humiliatum Deus non despicies.

20 Benigne fac Domine in bona voluntate tua Sion: ut adificentur muri Jerusalem.

21 Tunc acceptabis sacrificium iustitiæ, oblationes & holocausta: tunc imponent super altare tuum vitulos.

Señt. 1. Ex R. David. in Psal. 51.

Quando venit Nathan.] Tunc confitebatur peccatum suum, 2 Sam. 12. 13. Dixit peccavi, sed oratio hæc erat facta postquam Nathan rediit ad domum suam; dixit David, Peccavi. [Attamen Antoninus Caracalla (cujus Circum & Thermas mirabiliter constructas, adhuc Romæ nobis monstrabant) intiendo Juliam dixit, Volui si mihi licitum fuerit: Illa subito si tibi placuerit licet, tu es Imperator, constituis, non recipis leges, tunc celebrabat nuptias cum illa in cujus gremio paulò ante proprium filium occidit: Elius Spart.] *Miserere.*] Non redde mihi secundum opera mea. *Transgressiones meas.*] Hanc & alias, vel quia in hac, duæ erant, Adulterium & Homicidium. *Multiplica, lava me.*] Multiplica misericordias tuas רחמיך, & laves me à maculis. Vel, *multa sunt misericordia tua, lava me.*] Adde hanc ad reliquas. Scribitur רחבך, ut nomen, Deraſh Rabbōth. Non est in Cod. Cremon. Et dicit *lava*, quia peccatum in anima est ut macula in veste. *Confiteor.*] Non sicut Cain, qui negavit ea, dicendo, *Nescio*, Gen. 4. *Semper est coram.*] Semper sum in dolore pro illo commotus, ac si indies in conspectu meo erat. Kafvenaki. *Coram te solum peccavi.*] Licet per servos suos pro Bathsheba misisset, tamen causam ignorabant, nec novit aliquis quare literæ erant ad Joab. de occidendo Uria missæ, nisi, quòd Uria erat verbo regis inobediens, & non exivit ad domum suam, cogitarent. Vel, *tibi soli, dico peccavi.*] Non confitebor peccatum meum aliis, R. Saad. Gaon. Vel, quia mortuus est Uria, idè illi non possum confiteri, R. Joſ. Cimchi. Non est in Cod. Cremon. Vel, *tibi soli*, quia erat contrà præcepta tua perpetratum, Kafvenaki. *Ut justificeris in dicto tuo.*] Ad Moſen, Exod. 24. 6. *Misericors & graciosus, remittens iniquitatem, &c.* Ego confiteor, ut misericordiam inveniam secundum dictum tuum. *Quando iudicas.*] Me, justus es, ut nullus dicat, unum loqueris, aliud facis; misereris poenitentium, miserere etiam mei. *Formatus in iniquitate.*] Aggravat peccatum suum à duratione, quia concupiscentia est in corde fixa, & quasi formatur in illa, כּאִילּוּן דּוּרָה, sed non est rectè,

quia dicit Psalmista, Manus tuæ fecerunt me, sed Deus non format aliquid immundum, R. Abrah. Ab. Ezra. Vel dicit *formatus*, quia ex semine factus est, Kafvenaki, sicut homo qui seminat semen amarum, fructus profert similes, idè inclinat homo naturaliter ad concupiscentiam malam suprà reliqua peccata, & qui peccat per eam, minùs peccat, quàm qui occidit & furatur, quia natura non inclinat ad hæc, אִינוּ שׁוֹרֵץ, & qui dominatur in concupiscentiam superabitque majus, quàm qui dominatur in aliud quodvis peccatum, efficit. R. Joſ. Cimchi. Vel dicit *formatus*, causæ procreantes sunt peccatis plenæ, Kafvenaki. *Incaluit mater mea.*] Coitu maris cum foemina semen יצא. Et dicit *mater mea*, quia ipsa est causa masculi plusquam vir, sicut dicunt, Mulier primò dans semen, procreat masculum. *Veritatem in interioribus.*] Licet peccaverim, cor interius erat perfectum, seduxit me concupiscentia, non est rebellio, לֹא מִרְדּוּ, quia nunc resipisco. *In occultis.*] Vel, doce me occulta sapientiæ, quia meum cor ad faciendam voluntatem tuam est dispositum. *Cum hyssopo.*] Peccatum est sicut lepra, quia in fine leprosus erat cum hyssopo mundatus. בְּעֵץ. Plenè, quia sanctissimus habet in se peccatum. Deraſh. R. Ahiah. in Cod. Cremon. *Fac me audire.*] Lata per manum Prophetæ. *Ossa.*] Id est, corpus, sic dicitur, *pingue facit ossa fama bona*: & dicit *fracta*, quia propter terrorem Dei ossa sua erant turbata, ut Psal. 6. *Absconde faciem tuam.*] Ne videas nec punias peccata mea ampliùs, leviores poenæ à Nathan prædictæ purgent peccata. *Serva in me cor mundum.*] Preservatio est continua creatio, & dicit *serva*, quia cor ejus erat purum, licet concupiscentia contrà quam orat, semel prævaluit. *Renova constantem spiritum.*] Ne cadam ampliùs. *Ne projice me.*] Sicut rem abominabilem. *Gaudium salutis tuæ.*] Spiritus prophetiæ (ab illo ablatuſ) est gaudium animæ, quo homo est in præsentia Dei constitutus. Vel remissionis peccatorum nova, Kafvenaki. *Libero spiritu.*] Qui inspirat Psalmos ubi & quando vult. *O Deus, vel, Judex.*] Qui potes judicare, vel misereri, & sic servare à judicio. *A sanguinibus.*] Dicitur aliquando in

in singulari, quia unus est, etiam in plurali, quia omnia quatuor elementa in se continet. Ab. Ezra. *Cantabit de justitia tua.* Psalmis spiritu inspiratis, Kafve. 2 Sam. 23. 1. *Spiritus Domini locutus est in lingua mea, & hic, Aperi labia mea. Sacrificia nolis.* Nisi pro errante, על השוגג, sed David peccavit scienter & volenter, מדוד, si peccamus scienter, אנוס לאס non remanet sacrificium per legem. *Cor contritum.* Concupiscentia bestiales, הבהמות, sicut pinguedo & partes holocausti consumptae. *Benefac Sioni.* In his vers. rediit spiritus sanctus in Davidem, quando adhuc orabat, dicendo, *Restituas gaudium salutis tuae.* Hi versus sunt prophetia de futuro, praevidebat desolationem primae & secundae domus, sed in diebus Christi oblationes erunt acceptae, quia erunt, *Sacrificia iustitia.* Cum corde uno Israelita servient Domino, dereliquentes peccata omnia; priora erant iniustitia, ut Isa. 1. 13. *Vanas oblationes ne amplius adducite. Holocausta.* Sunt idem cum כליל.

Sect. 2. Ex Ab. Ezra. in Psal. 51.

Quando venit Nathan. Et dixit, *Etiam Dominus peccatum tuum dimisit,* haec vox דא, *Etiam ostendit,* quod poenitentiam egisset David, antequam venit Nathan. *Bethsabe.* Dixi antea, quod revera non erat uxor viri אשת איש בנחמיה. [Inter Judaeos, ut inter Turcas, habebant plures uxores, Valentinianus à Severa uxore sua instigatus, aliam uxorem cepit Justinam, unà lege primum promulgata, Quicumque vult, sine poena capiat & teneat duas uxores, ut Gentes fiant magis populosae. Eutrop. lib. 12. Verum S. Paul. ait, εως γυναικός, & Genes. 2. שנייה in Samarit. MS. de Polygamia lege Theol.] *Miserere mei.* Quasi esset oppressus à concupiscent. versus Bethsabe, & per eam contra scientiam suam superatus. *Dele rebelliones.* Dicit rebelliones, nempe, in homicidio Uria. *Lava me.* Anima ipsa erat quasi immunda. הרב in Imperat. vel pro הרבה. *Peccatum meum,* vel, error. Nempè, in cogitatione sua במחשבתו, quae à lege Dei aberrabat, & haec cogitatio erat in Deum solum, qui solus novit eam, & ideo dicit, *Tibi soli peccavi, &c. Ut justificeris.* Junge cum *Miserere mei,* ut justus sis in verbo tuo, in quo promissisti remissionem poenitentibus, Exod. 34. Vel confiteor transgressionem meam, & non opus est me redarguere, ut justus sis in verbo tuo, vel quia nemo erat qui me praeter te increparet, quia nemo alius peccatum novit. *Formatus eram in iniquitate.* Concupiscentia mala est in corde, à pueritia plantata, ac si formatus erat in ea. וחסתני, id est ממני, *Mater mea.* Indicat Evam, quae non parturiebat antequam peccabat, רמז לחוה. *Dilexisti veritatem.* Et haec est in me tecum, licet peccavi. *In interioribus.* Renes sic dicuntur, quia cooperiuntur pinguedine, שור א כלות מנימות. R. Sol. aiunt antiqui. *Manifestabit mihi sapientiam.* Nempè, veritas praedicta. *In secreto.* In corde, sensus idem in multis verbis, אמר אב אמר in plurali אמר ut בך & בנות. *Hysopo.* Sicut leprosus, vel qui mortuum tetigit, sic peccatum est ad animam. *Gaudium.* Quia anima lucebat. *Ossa qua fregisti.* Ut corpus etiam corroboretur. Rasi. *Faciem tuam.* Iram הרוגך à me, ut Deut. 7. & Levit. 20. 3. *Faciem meam contra hominem istum ponam.* *Cor mundum.* Ut non amplius cadam, עור אכשול, R. Sol. *Spiritus re-*

ctum. Idem est cum *cor mundum, &c.* ut Gen. 49. & Psal. 16. *Cor meum, anima, gloria mea. Spiritum sanctum.* Timebat David, ne auferret eum Deus, sed in senectute dicit, *Spiritus Domini locutus est per me,* 2 Sam. 23. 1. R. Sol. *Restitue gaudium.* Quod semel ante peccatum habui. *Spiritu voluntario.* Ut libenter viam tuam, quomodo misertus es mei, edoceam: & dicit transgressores, respond. ad illud, *Confiteor transgressi* & addit peccatores, respond. ad illud, *Peccatum meum est ante me. A sanguine.* Quia licet non praecipit occidere Uriam, tamen in loco periculoso, sine malo, illum exposuit. *Non sacrificium.* Quia adulterium & homicidium erant morte punita. *Holocaustis.* Id est quotidianis, mane & vespere, Num. 28. 1. *Benigne fac Sioni.* Unus sapientum Hispaniae existimat hos duos versus ab uno ex captivis Babel fuisse superadditos, quando orabat secundum hujus Psalmi formulam, tamen dicimus etiam quod David per spiritum locutus est de Templo aedificando, & licet peccavisset, tamen dedit Deus illi spiritum prophetiae, antequam finita erat oratio sua. *Sacrificium iustitia.* Pacifica. *Holocausta.* Oblationem, vel Minchah Sacerdoti tota igne consumpta, Levit. 6. 23.

Sect. 3. Ex Midrash Tillin in Psal. 51.

Postquam venit Nathan. Id est, postquam Davidi Nathan dixisset *Dominus transire fecit peccatum tuum,* 2 Sam. 12. tunc composuit David hunc Psalmum; in manu linguae est vita & mors, sicut Davidis confessio oralis eum ad vitam direxit. *Hysopo.* Peccatum inquinat sicut cadaver. *Coram me semper.* Peccatum ad pedes suos non rejicit, ut in Psal. 49. *Iniquitas calcanei circumdabit me. Tibi soli peccavi.* Si ignoscas mihi, ego omnibus qui veniunt in hunc mundum testificabor, quod tu poenitentibus ignoscere es proclivis.

Sect. 4. Ex R. Obad. in Psal. 51.

Precatur veniam, & rationes suas reddit gravissimas. *Transgressio* פשעי. Fornicationem & homicidium intendit. *Iniquitas* עוני. Quia non confitebar ante adventum Nathan. חטאתי. Id est, error, quia multi occisi, me nolente, sunt cum Uria. *Coram me* נגד. Ita ut in hoc genere non peccabo amplius, ideoque ignosce mihi hac vice. *Tibi soli dico, peccavi.* Quia Uriah est mortuus. *Ut sis justificatus.* Ignosce mihi, quia promissisti in Gen. 4. & Exod. 34. *Quando judicas.* Impios qui non convertuntur. *In hyssopo.* In hac mea humiliatione, sicut hyssopus est planta humilis. *Pra nive* משלג. In posterum mundus ero. *Ne projicias.* à caelo. *Benefac.* Id est, revela locum Sanctuarii. כליל. Id est, incensum aromaticum, Exod. 30. totum igne consumptum. פרי. Oblatio divitum.

Sect. 5. Ex R. Sol. in Psal. 51.

Ut tu in verbo tuo justificeris. Qui dixisti, te puniturum impios in aeternum, & in hoc tuo judicio eris justus, quia non dicant quod, sicut ego, resipiscunt. Vel ad indicandum, quod servus non est domino suo fortior, ut resisterem contra concupiscentiam meam. על יצרי, quia tu dixisti, *non justificabitur,* Psal. 143. 2. & ego dixi, Psal. 17. *Nihil in me reperiens.* MS. עין. Semine, vel parentibus immundis. MS. *Incaluit à me.* ממני, ut Gen. 30. 38. *Ut conciperent, vel, incalescerent.* Ab. Ezra. *Veritatem.* Ego verum

rum confiteor quod peccaverim. *In interioribus.*] à כַּמְטָנוּ קֶשֶׁת, sicut est extensio arcus, sic etiam scientiæ, Menachem, מִשְׁךְ in Job 28. Non est in MS. Vel renes sic dicti ob glabritiem, מִשְׁכָּה לְקוֹי. *Sapientiam.*] Confiteri peccatum meum. *Transgressores viam tuam.*] Discent à me ut ad te convertant, quoniam mihi peccatum remisisti. *Aperi labia mea.*] Ut post remissionem peccati te laudibus extollam, quia si non remittis illud, os meum à loquendo obturatur. Ab. Ezra. *Noluisse sacrificium.*] Pro peccatis presumptionis, non est hostia in lege præscripta. Ab. Ezra.

Sect. 6. *Ex Chald. in Psal. 51.*

Quando intravisset.] שִׁמְשֵׁם Chald. *Multum lava me.*] Chald. quia sum inquinatus multum. *Coram te peccavi.*] קִרְמִי Chald. *Interioribus.*] Sunt renes. *Secretis.*] Corde. *Hysopo.*] Sicut Sacerdos, qui hysopo disperfit aquas purificationis מִיֵּי מִיֵּי מִיֵּי, alii מִיֵּי מִיֵּי מִיֵּי ex cineribus vaccæ rufæ, Num. 19. 17. *Spiritus tuum.*] Prophetiæ מִיֵּי מִיֵּי Chald. *Letitiam salutis tue.*] Ut læter in salute tua. *A sanguine.*] Iudicio sanguinis. *Aperi labia mea.*] In lege tua, ut ex illa colloquar. *Si holocausta reddam.*] Non accipies. *Tunc offerent.*] Sacerdotes.

Sect. 7. *Ex Masor. in Psal. 51.*

In iniquitate.] Sunt quatuor plena, 1 Paral. 21. 8. *Dele iniquitatem servi tui,* 2 Reg. 7. 9. *Et iniquitas reperiat nos.* Pro. 5. 22. *Propria iniquitas eum illaqueabit.* Et in hoc loco יוֹן scribitur plenè cum duplici Vau, sic plena est iniquitas, ut Gen. 15. R. Acha. R. David. R. Sol. Derafh. *Fregisti.*] Duo sunt, unum scribitur דִּכְרָא, aliud דִּכְרִי. *Peccatores.*] Licet ut Sodom sint flagitiosi: quatuor sunt, Gen. 13. 13. *Flagitiosi erant viri Sodom.* Isa. 1. 28. *Ruina peccatorum.* Psal. 1. ult. *Nec peccatores.* Muri. Tria sunt plenè plena, cum duplici Vau, & octo cum defectu prioris Vau, & Jerem. est similiter, exceptis tribus, traditis in Ezech. 26.

Sect. 8. *Ex Al. Auth. in Psal. 51.*

Postquam introivisset ad Bathshebam.] Ut scribunt quidam, otiosus domi manebat, & non exibat cum Joabo, & exercitu ad prælia.

Horat. Od. 8. De Sybari.

— *Cur apricum*

Oderit campum, patiens pulveris atq; solis?

Cur neq; militaris

Inter aequales equitet? —

Neq; jam livida gestat armis

Brachia: sæpè disco

Sæpè trans finem jaculo nobilis expedito.

Quid latet? —

Otium in lasciviam resolvitur,

Ut Horat. Od. 19.

Et lasciva licentia

Finitis animum reddere amoribus.

(Ut Ezech. 16. de Sodom. otium, &c. & vinum, Pro. 23. Oculi tui intuebitur, &c.)

Peccatum meum.] Homicidium & Adulterium semper mordent conscientiam meam. 1. Arg. *Tibi soli.*] Id est, tu solus es absque peccato. S. Aug. Vel, ante te solum peccavi. Tu solum vidisti me. 2. Arg. *Iustificeris in dictis tuis.*] Qui dixisti, quod in conspectu tuo nemo iustificabitur, sed per Christum, ut Rom. 3. 4. 3. Arg. Vel, quia Christus dixit, & verè

princeps mundi nihil in me reperit, S. Aug. *Mater mea in peccato me concepit.*] Id est, ex immunda natus eram, & quomodo mundus ero? ut in Job. 14. 4. Arg. *Pac me cognoscere secreta sapientia.*] Gr. ut Job. 11. 6. *Ossa fracta.* 5. Arg. *Spiritus paratum.*] Propter tuam habitationem in eo. *Liberale Spiritu tuo.*] Qui dat liberaliter sine spe remunerationis. Gr. Vel, *libero spiritu.*] à concupiscentiis malis. *Cor mundum.*] Id est, castum, ut non amplius aspiciam in mulieres,

Horat. lib. 2. Od. 7.

— *Nam scopulis surdior Icari*

Voces audit adhuc integer. at tibi

Ne vicinus Enipeus

Plus justo placeat, cave:

Quamvis non alius flectere equum sciens

Æque conspicitur gramine Martio

Prima nocte domum claudere, neq; in vias

Sub cantu querula dispice tibiæ:

(Ut Isa. 23. de Tyro, Cape cytharam, &c.)

Et te sæpè vocanti

Duram, difficilis mane.

Docebo peccatores.] 6. Arg. *Aperias labia mea.*] Remitte mihi, ut reddam vitulos labiorum, ut Hos. 14. 7. Arg. *Cor fractum.*] Ut Psal. 69. 20. *Dedecus fregit cor meum.* 8. Arg. *Jerusal.*] Eccles. ut Gal. 4. 26. *Jerusal. superna, &c. Iustitia.*] Christi. 9. Arg. *Oratio pro remissione peccatorum.*

Sect. 9. *Ex Ital. &c. in Psal. 51.*

Formatus in iniquitate.] Hisp. *Formado en maldad. Ut iustificeris.*] Gal. Hisp. sic Deus bonum è malo producit, non è presa per dichiarativa della causa. Ital. *Notum facies abscondita sapientia.*] Tanta, in quibus possum confidere, à בְּטוּחַ Ang. MS. *Vulg. Gal. Vel, en los rennonnes.* Hisp. *In renibus.* Ital. *Principali spiritu.*] Ang. MS. seu regali, ut ducam, sicut Rex bonus, populum tuum magnum. Ital. *Seu, libre, franco.*] Hisp. ut à captivitate peccati liberer. Hisp. כִּלְיָי. Idem cum holocausto. Hisp.

Sect. 10. *Ex Gr. & Vulg. in Psal. 51.*

Amplius lava me.] Vul. Gr. Arab. Rom. Neb. *Lavasti me per remissionem, ut dixit Nathan,* 2 Sam. 12. sed *amplius lava me* per sanctificationem. Vel, *multum lava me.*] Lat. MS. *Est contra me semper.*] Lat. MS. *Occulta & arcana sapientia tua.*] Gr. Vul. Arab. Rom. Neb. Lat. MS. creationis & providentiæ, &c. ut Job 11. *Spiritus stabilem.*] Lat. MS. ne relabar amplius. *Spiritu potenti.*] Concupiscentiâ potentiori. Lat. MS.

Sect. 11. *Ex Syr. in Psal. 51.*

Postquam intravisset ad Bathsheb.] Adulterium apud Ethnicos severè castigatur, Valeria Messalina Claudii uxor ob adulteria erat interempta, & à Juvenale, Sat. 6. ad perpetuam ejus infamiam divulgata:

— *Dormire virum cum senserat uxor*

Ausa Palatino tegetem præferre cubili,

Sumere nocturnos meretrix Augusta cucullos,

Linguebat comite ancilla non amplius una,

Et nigrum flavo crinem abscondente Galero,

Intravit calidum veteri Centone lupanar.

— *Tunc nuda papillis,*

Constitit auratis titulum mentita Lycisca,

Excepit blanda intrantes atq; erà poposcit,

Et lassata viris nondum satiata recessit.

Drusilla

[schil. *Quare laudas teipsum in malo?*] O tu, qui potens es in malitia. *Misericordia Dei est toto die.* Erga nos omnes, & potius ob hanc debes Deum laudibus extollere. Vel, *secundum misericordiam Dei.* Quia Deus bonus est, ideo tu gloriaris in malo? Caph deficit. *Lingua tua meditatur.* Dicit meditatur, quia lingua est interpretis mentis. *והיה* malum quod erat in cogitatione priusquam opere. *Faciens dejectionem.* *והיה* quot Sacerdotes dejecit? à *Ramath Lehi* Judic. 16. *Magis יוחר* quam bonum. Vel pro bono. *Verba devoratoria.* Quæ devorabunt te, ut ver. 5. *Deus destruet te, &c.* O lingua falsa. Quæ dixit quoddam Ahimelech fugam meam novit, quam ignorabat. *Extirpabit te.* Quia tu extirpavisti Sacerdotes Domini; in Hiphil *והיה* est contrar. significationis. *E Tabernaculo.* Quia *Doeg* erat detentus coram Deo, 1 Sam. 20. 7. *Selah.* Veritas est, est vel oratio vel prophetia quoddam sic erit. *Ecce homo.* *Doeg* erit in proverbium derisionis. *והיה*, id est, in operibus, secundum id quod prius habuit in cogitatione. *In demo Dei.* Hoc addit, quia *Doeg* erat ab illa extirpandus. *Fecisti.* Judicium in *Doegum*, & dicit *fecisti*, prophetice quasi fecisset. *Expectabo nomen tuum.* Quoddam facies illi secundum opus suum.

Sect. 3. Ex Midrash Tillin in Psal. 52.

Doeg. Ob linguam malam contra Davidem leprâ percussus est, ut hic dicitur, *והיה*, sic Levit. 14. *והיה* de domo leprosa. Lingua mala denegat Deum, Psal. 12. *Quis est noster Dominus?* Merces ei data est à Deo supremo, & in Gehenna inferiori, Psal. 120. *Sagitta potentis Dei, & Carbones Juniperi* Gehennâ, Durior est Idololatriâ, ut Psal. 39. in sect. 3. homicidio & adulterio, quia tria hæc dicuntur *והיה* magna, ut in Gen. 39. sed lingua mala *והיה*, Psal. 12. in plurali. Deinde homicida occidit unum, lingua mala tres, *Doegum*, *Saulem*, & *Ahimelechum*, 1 Sam. 22. Calumniatorem, calumniatum, & calumniam audientem. *Edomi.* à civitate sua habet nomen. Vel, quia fudit sanguinem Nobi incolarum, 1 Sam. 22. à *דמי*. R. Aba bar Cohana. Percussit eam lingua, & post, gladio. O potens. Qui solus interemit omnes Sacerdotes. *Misericordia Dei.* Si Ahimelechs non dedisset panem, alii dedissent. *Malum diligis.* Malum Saulis præ bono, quia linguam tuam audit.

Sect. 4. Ex R. Obad. Gaon. in Psal. 52.

Ad domum Ahimelechi. Ad Sanctuarium, sicut in 1 Sam. 21. *Detentus coram Domino.* Potens *והיה*. Id est, in 1 Sam. 21. *והיה*. Id est, mittet terrorem in corde tuo, à *והיה*. *A Tabernaculo.* Id est, *Beth hamidrash. Oliva.* In oleum splendoris ad illuminandos alios in lege.

Sect. 5. Ex R. Sol. in Psal. 52.

[O Potens, vel Gigas.] Ut quidam, Cald. *גבר*, & (aliquando *גברא*) sicut in Gen. 6. *גברא* Targum, Gigantes erant in terra etiam postquam filii Dei, id est, Gigantes filii Adam, id est, minoris stature appropinquassent, ipsi Gigantes genuerunt. In Pentateuch. Arab. *بنى الشرف الى بنات*, & in Pentateuch. Perfico similiter *لبن*, *الجبر*, forsan erant Gigantes staturâ & iniquitate. *Bonitas Dei.* In me nutriendo, si Ahimelec

non dedisset mihi panem, alius dedisset. *Kafvenaki.* Vel in liberando me & alios de manu tua. *Faciens dolum.* Exscindit carnem cum crinibus. *Sicut oliva viridis.* In filiis meis, & filiorum filiis, ut in Psal. *Filii tui sicut planta oliva, &c.* Licet nunc à *Doego* persecutus sim.

Sect. 6. Ex Cald. in Psal. 52.

In impietate tua. Impiâ linguâ. O potens. Ad fundendum sanguinem innocentem, ut Jerem. 9. *Ad male agendum validi.* Fabricans dolum. Dolosas accusationes. *Confirmabat se in divitiis suis.* Cald. ab *והיה* substantia. *Videbit.* Vindictam in impios.

Sect. 7. Ex Masora in Psal. 52.

Doeg. Non reperitur amplius plenè.

Sect. 8. Ex Al. Auth. in Psal. 52.

Doeg Adamans. De civitate Adam, in Jos. 3. *Dedecore Dei toto die.* Gloriaris in dedecore Dei & servorum ejus. Gr. *ἀνομία* à *νόμος*, Pro. 18. 34. *Dedecus populi.* 1. Caus. *Toto die.* Quando non facis, cogitas. S. Aug. *Diligis mendacia.* Quia finis ejus erat accusatio Sacerdotis, ut traditoris, quod erat falsum. 2. Caus. *Verba precipitationis.* Gr. *καταπορευσις*, est demersio in profundum maris, precipitatio est ex editis etiam ædium, vel rupium. S. Hilar. *Confirmabat seipsum.* Comparavit divitias, & amicos per calumnias suas. 3. Caus. *Oliva viridis.* In regno & Dei tabernaculo, à dissimil. & dicit *sicut oliva* in pace, abundantia, pietate, & gloria, quorum signum est oliva, per oleum reges sunt uncti ad honorem, & faciem facit splendere, & in usu erat pro lumine in Sanctuario, & est arbor semper virens. S. Hilari. Vel dicit *viridis*, quia nunc ommissis curis & timoribus, viveret hilariter.

Ut Horat. lib. 2. Od. 11.

Nec trepides in usum
Poscentis avi pauca, fugit retrò
Levis juvenas

(Ut Job. 9. *Dies mei ut cursor, &c.*)
Non semper idem floribus est honos
Vernis, neq. uno Luna rubens nitet
Vultu: quid æternis minorem
Consiliis animum fatigas?
(Ut Eccl. 12. *Lectio multa fatigatio est carnis.*
Cur non sub alta vel platano, vel hac
Pinu jacentes sic temere
Potamus uncti? dissipat Enius
Curas edaces, &c.
(Eccl. 9. *Abi, ede, bibe, &c.*)

Sect. 9. Ex Ital. &c. in Psal. 52.

Maschil. Salmo doctrinal. Hisp. O valiente. Hisp. *Yronia.* Qui potens est in pudore. Id est, in impietate pudenda. Ang. MS. *Vulg. Gal. puissant en iniquité.* Heb. *והיה*. *Faciens dolo.* Id est, cum crudeli lingua juncta est fraus. *Ut oliva sum, in domo Dei ero.* Ego ibi manebo. Hisp. *permaneceré.*

Sect. 10. Ex Gr. & Vulg. in Psal. 52.

In domum Ahimelech. Lat. MS. sic in Psal. 34. *Ahimelech.* in Theod. *Misericordia Domini.* Lat. MS. *In vanitate sua.* Vulg. Gr. *divitiis*, quæ sunt vanitas, ab *והיה*, ut Prov. 23. *Divitie avolant, &c.* Vel *insidiis suis.* Lat. MS. à *והיה* in Psal. 62.

Sect. 11.

Scoria facta est סג. Id est, לסתים, sicut in Ezech. 24. *Timebant.*] Decreta nationum. *Castra metantis* חנך. Id est, Deus profligavit omnes exercitus inimicorum Israel, quando faciebant rectum.

Sect. 5. *Ex R. Sol. in Psal. 53.*

Super Mahalath.] Vel, instrumenta perforata של ש. Vel de ægritudine Israelis post incendium templi, של ישראל, *Secundi*, non est in Vener. Bomb. nec in MS. *Unusquisque eorum est scoria.*] Ut Ezech. 22. 18. *Scoria argenti, &c.* *In timore non erat timor.*] Non erat sicut timor Baltasar, Dan. 5. 5. sed est timor Tiri, qui quando velum discidit, & gladius sanguinem stillabat, ut dicitur, occidit seipsum; de illo hic Psalmus, sicut similis, Psal. 14. de Nebuchad. est dictus. *Dispersit ossa.*] Ut Zach. 14. 13. *Caro eorum consumet;* de futuro. *Contrà te.*] O Jerusal.

Sect. 6. *Ex Cald in Psal. 53.*

Super Mahalath, vel de vindicta in prophanantes nomen Domini. Cald. בשמא דקירום. In Targ. Jerusalem. in Exod. 31. מפרס est pro חלל profanare, & sic in Cethubim & Prophetis usurpatur, ut est in Meturgeman, & קירום est Dominus, ut Psal. 113. coram Domino, idem in Targum; ait Meturgeman per transpositionem, à קירום Cæsare, sed videtur potius oriri à Græco κύριος, quod non intellexit Eliah, & eò magis, quia Græci pronunciant Kirios, & Kirie, ut scribitur in Targum, in Job. 3. קיריום, dicunt alii, quòd מפרס est à πέρσω credo, & quòd intenditur ὁ κύριος, sed ineptè. *Annon habent scientiam?*] Quòd Deus dat omni creaturæ panem quotidianum, & quare comedunt populum meum? *Comedunt panem.*] Panem ex Dei dono, attamen non agunt Deo gratias. *Trepidaverunt.*] Timore Idolorum contremiscunt, quando non erat timoris causa. *Ossa.*] Fortes peccatorum turmas.

Sect. 7. *Ex Masora in Psal. 53.*

Super Mahalath.] Sunt quatuor, Genes. 28. 9. *Esaù accepit Mahalath.* 2 Paral. 11. 18. *Accepit Mahalath.* Psal. 88. 1. *Super Mahalath, Et in hoc loco super Mahalath.*

Sect. 8. *Ex Al. Auth. in Psal. 53.*

Inutiles.] Cum inutiles coeperint esse, declinant. S. Hil. *Dispersit ossa.*] Ossa idololatrarum erant concremata, & dispersa super aquas, 2 Reg. 23. 16. *Hominibus placentium.*] Judæorum. S. August. sed iustorum ne os unum conteretur, Joh. 19. Psal. 34. S. Hilar. Vel non habebunt gloriam resurrectionis. S. Hilar. *Mahalath.*] De iis quæ hæreditatem consequuntur, id est, coronâ in futura vita. Greg. Nyss. Vel, pro dolente, id est, Christo, S. Aug. *De Mahalath.*] Vel ægritudine filiorum hominis, id est, naturali conditione sub peccato, à מחלה S. August. parturiente. Vel pro choro, Theodoret. χορός, à מחול in Cant. 6. ult. Vel χορείας καὶ εὐπροσωπίας, Victoribus propositas, ut Juvenulæ exhibant per choros post victoriam Davidis, 1 Sam. 18. Greg. Nyss. Vel est nomen viri filiorum Cora. Psallentium. Apollinar. in Græc. paraphras. Ad Mahalath, ut ad Jeduthun. Vel de initio. Gr. à מחלה, id est, ut allegorizant aliqui de primo peccato, originali nempe, ut in Psal. 14. cum Rom. 3. Vel de prophanatione. Hominum, ab

חלל & מחול, ut illud Gen. 4. ult. *Omnes declinaverunt.*] Peccatum & mors regnant super omnes ab Adamo, ut in Rom. 5. *Etiā in illos qui non peccaverunt secundum similitudinem peccati Adam.* *Ubi non erat timor.*] Quia timor Dei non erat in Babelitis (de quibus 14. Psalmum exponit R. Sol.) ideoq; misit Deus in eos terrorem singularem. Scribunt, quòd eis esset dies festus, exercendiq; choreis & oblectationibus operam dabant: Nam Cyrus eadem fecit, ἐτέρεα τοιαῦτα, circa flumen & paludem, quæ Babylonis regina antea fecisset, nam alveum ejus pristinum vado transibilem, διαβατὸν reddidit, quod si Babylonii semel sensissent, obsecratis ad flumen portulis κακίστα pessimè eos destruxissent, sed Persæ de repente, (in convivio Belshazzar. R. Sol. Dan. 5.) astiterunt, & quando media pars urbis capta esset, extrema non sentiebat. Her. Clio. ἀλλὰ τυχεῖν γὰρ σφὶ ἐξοσαν ὀρετῶ, χορεύειν τὲ — καὶ ἐν εὐπαθείᾳ εἶναι ἐξ ἀπροσδοκίης παρέρσαν οἱ Γέγονα.

Sect. 9. *Ex Ital. &c. in Psal. 53.*

Mahalath.] Instrumentum five tonus. Ital. *Il principio de una canzone volgare.* De Amalec. Ang. MS. Bodlei. *Ossa.*] Hisp. seu *le forze.* Ital. quia fortitudo est in ossibus. *Qui hominibus placent.*] 2. An. MS. Vulg. Gall. In Gall. titulus est pro Amalec. *Quia Deus despexit eos.*] Ital. Gall. Vulg. sed Hisp. Tu O Deus eos despexisti, porque tu los desechaste.

Sect. 10. *Ex Gr. & Vulg. in Psal. 53.*

Maschil, vel, intellectus Davidis.] Lat. MS. quando ratio recta regit vitam, καὶ διγύεται τὸ εἶς. Greg. Nyss. *Inutiles.*] Ut vas fractum. Greg. Nyss. *Nonne scient?*] Etiam scient in fine, & dolebunt. *Mahalath.*] Vel pro choro. Lat. MS. *Paritèr adhaferunt.*] Lat. MS.

Sect. 11. *Ex Syr. in Psal. 53.*

Contrà Ahitophel אֶחֱיָתוֹפֶל, & de redemptione per Christum à populis Atheis, אֶתְּ. Par. edit. אֶתְּ. *Deus dissipavit ossa eorum.*] Syr. postquam mortui sunt non sepeliuntur, ut asinus foris ejectus, in Jerem. 22. *Qui castra ponit contrà te.*] Ut Ahitophel & Absalom fecerunt, 2 Sam. 17. Vel pudore afficiuntur in te, *Hominibus placentes.*] Syr. Heb. חנך, sicut חנך, & Caph in te. Syr. חנך.

Sect. 12. *Ex Arab. in Psal. 53.*

Heb. Arab. 52.

Prophetia de Babel & Sennacherib. Arab. MS. *Stultus.*] Sennacherib. *Corrupti sunt.*] In cogitatione. Arab. فسدوا بفكرهم. *Abominabiliter.*] In sordibus. Arab. id est, operibus. بنجستهم. *Comedunt populum meum.*] Ut 2 Reg. 18. *Cepit omnes civitates Juda munitas. Timebant timorem.*] Quando Angelus Domini percussit exercitus ejus, omnes erant cadavera & ossa eorum insepulta, dispergebantur, ut ossa Gog, Ezech. 38. & 39. *Qui castra ponunt.*] Vel sunt ἀνθρώποι παροισκοί. Arab. Rom. Neb. Hypocritarum inter homines. Arab. المرائين. *Rabshaceh erat hypocrita, quando dixit, Num hæc accessi absq; Deo?* Et, *Nonne ipse est cujus*

cujus altaria destruxit Hezech. Et in toto negotio cum Judæis, magna pollicitus, dissimulabat. *Pan-*

peris.] Populi tunc temporis in tenebris sedentis, ut Isā. 9. 1. in R. David.

In finem,

1 *In carminibus intellectus David,*

2 *Cum venissent Ziphæi, & dixissent ad Saul: Nonne David absconditus est apud nos? (1 Reg. 23. 19. & 26. 1.)*

LIII. Heb. LIIII.

3 **D**eus in nomine tuo saluum me fac: & in virtute tua judica me.

4 Deus exaudi orationem meam: auribus percipe verba oris mei.

5 Quoniam alieni insurrexerunt adversum

me, & fortes quasi erunt animam meam: & non proposuerunt Deum ante conspectum suum.

6 Ecce enim Deus adjuvat me: & Dominus susceptor est anime mee.

7 Averte mala inimicis meis: & in veritate tua disperse illos.

8 Voluntarie sacrificabo tibi, & confitebor nomini tuo Domine: quoniam bonum est.

9 Quoniam ex omni tribulatione eripisti me: & super inimicos meos despexit oculus meus.

Sect. 1. Ex R. David. in Psal. 54.

Ziphim.] Ziph erat civitas in Tribu Judæ, Jos. 15. 24. *Per nomen tuum.*] Quod invoco. *In potentia tua.*] In qua confido solus, licet illi sunt multi. *Judica me.*] Mitte vindictam in illos. *Orationem.*] Cordis, & verba oris, ut sequitur, *sine dolo*, sic Psal. 17. 1, 2. Vel est idem sensus, verbis diversis. *Oppressores.*] Saul & adjuutores ejus. *Alieni.*] Idem sensus, verbis diversis. *Non posuerunt Deum.*] Vindictam Dei in caput eorum reversurum haud reformidant. *Adjutor meus.*] Mihi suis nocere detractionibus nequeunt. *Remunerabit malum.*] Quod faciunt mecum malum in caput suum revertetur, ישוב scribitur, id est, malum, revertetur in caput eorum, in Cal; Keri est in Hiphil, faciet revertere. *Qui observant me.*] Expectantes malum aliquod in me contingens, intueri, ut 1 Sam. 18. 9. *Saul observabat Davidem,* & Ziphitæ observabant locum ubi commoratus est David, & revelabant eum, à שור, Num. 24. 17. *Videbo illum.* *Exscinde eos.*] Quia interimere me de hoc mundo לשרדני machinabantur. *Cum voluntario.*] Spiritu sacrificabo tibi,

Sect. 2. Ex Ab. Ezra. in Psal. 54.

Quando Ziphitæ venerunt.] Ut 1 Sam. 23. 19. *Propter nomen tuum.*] Quod nunc invoco. *In potentia tua.*] Quia tu potens es. *Preces meas.*] In corde. *Verba oris mei.*] Lingua. *Alieni.*] Ex alio populo. *Terribiles.*] Ziphitæ. *Est cum illis.*] Ut illos adjuvet. *Vel est in loco omnium.*] Id est, instar omnium, & super omnes. R. Moseh. *Redire faciet malum.*] In eos, quod intendebant in me. *Illis qui observant me.*] Ut inveniant latibula mea, ut Num. 24. 17. à שור. *In veritate tua.*] Quia dixisti, te illos qui accusant alios falsò ad effundendum sanguinem, excisurum. *Cum voluntario sacrificio.*] Si destruas Ziphitas. *Liberasti,* vel illud liberavit me.] Nempè nomen tuum.

Sect. 3. Ex Midrash Tillin in Psal. 54.

Ziphitæ.] Quando herus attendit mendaciis, omnes servi ejus sunt impii, Prov. 29. Ideoque Ziphitæ ad Sanlem accedunt; Psal. 52. de Doego. Psal. 53. de Nabal. Psal. 54. de Ziphitis sunt compositi. *In nomi-*

ne tuo.] Tu solus es refugium meum, quia hominum supremus me persequitur. *Dominus est cum adiutoribus meis.*] Hoc novi, quia Ethan Ezrachita de me prophetavit, antequam in visceribus matris mei conceptus fui, Psal. 89.

Sect. 4. Ex R. Obad. in Psal. 54.

Voluntaria oblatio.] נדבה, non תורה sacrificium Eucharisticum in mandato, quia Deus non delectatur in morte hominum.

Sect. 6. Ex Cald. in Psal. 54.

Desiderium.] Vindictam in hostes meos.

Sect. 7. Ex Masora in Psal. 54.

Ziphitæ.] Non habet simile plenum cum duplici Jod. *Abscondit seipsum.*] Quatuor sunt, & tria sunt de Ziphitis, 1 Sam. 23. 19. & 26. 1. Isā. 45. 15. *Tu Deus qui abscondis teipsum* (& Deus abscondidit Davidem.) *Liberavit me.*] Et adhuc liberabit. Tria sunt, duo cum Cametz, & unum cum Pathac, 1 Sam. 17. 37. *De manu Leonis.* Psal. 34. 4. *Ex omnibus meis terroribus.* Et symbolum est, Ursus & Leo aperiant פתחו os, id est, ibi est Pathac, ubi sunt Leo & Ursus.

Sect. 8. Ex Al. Auth. in Psal. 54.

Alieni.] Ziphitæ, sic Ezech. 2. *Gentes rebelles,* Israelitas, sic de obstinato, Christus in Matth. 18. *Sit tibi ut Ethnicus,* vel *Paganus,* & *Publicanus.* *Non posuerunt Deum ante oculos suos.*] è contrario est illud Psal. 16. *Posui Deum semper ante oculos meos.* *Disperde illos.*] Duo est. 6. 7. v. *Despexit oculus meus.*] Vulg. sic Cant. 1. *Ne dispicite in me.* Vel, ne despiciate me, sic in 1 Reg. 6. *Despiciebant arcam.*

Sect. 9. Ex Ital. & c. in Psal. 54.

Extranei.] Del pueblo de Dios. Hisp. ut Ephes. 4. à vita Dei alienati. Ital. crudeli.

Sect. 10. Ex Gr. & Vulg. in Psal. 54.

Dominus est susceptor.] Vulg. Gr. quia adjuvat illos qui me auxiliantur. *Voluntarie sacrificabo.*] Lat. MS, præter vota mea.

Sect. 11. Ex Syr. in Psal. 54.

Quando Joab & exercitus pugnabant contra Absalom. *Coram eis.*] De Deo non cogitaverunt, qui unxit Davidem per Samuel. Syr. velut in Psal. 10. *Deus non est in omnibus cogitationibus suis. Exscinde eos, vel, fac ut sileant*] Syr. *לשון שחית* id est, in sepulchro, loco silentii, ut Psal. 94. *דומה*] *Voluntariam oblationem.*] Vel, in voluntaria tua redemptione sacrificabo. Vel, in separatione sacrificabo. Syr. *לדבר שונה*, id est, separabo hostiam peculiarem pro te, vel cum voto, quod separavi, sacrificabo, inde dicti Pharisei in Syriac. quia separati ad legem, vel in vita, Theophyl. Vel, cum discretione. Separabo inter oves, omnem macram; & pingue, vel medullatum sacrificium eligam.

Sect. 12. Ex Arab. in Psal. 54. Heb. Arab. 53.

Non est titulus in Arab. Rom. *Alienigena.*] Erant Israelitæ, sed in hac persecutione erant potius Nothi & Spurii, sic Zach. 9. *Nothus habitabit*, id est, Alienigenæ in Gr. & Judic. 11. *Tu es filius mulieris alienigenæ*, id est, adulteræ. *Oppressores, vel, fortes.*] Arab. *والاقوياء طلبوا نفسي*, id est, me infirmo fortiores. Heb. *חזקים ורבים* in Prov. *Fortes divitias retinent*, idem. *Sacrificabo, vel, landabo te obediens.*] Laus est sacrificiorum optimum, & obedientia est omni sacrificio præferenda. *Oculus meus requievit.*] Arab. *وقربت عيني بأعدائي*. Ex tristi oculi objecto oritur invidia, quæ animum inquietat, & ex eodem jucundo, requies, sic Job. 17. *Oculus meus in eorum provocationibus permanet;* & Psal. 6. *Oculus meus ex ira caligavit.*

1 In finem, In carminibus intellectus David.

L I I I I. Heb. LV.

2 **E**Xaudi Deus orationem meam, & ne despexeris deprecationem meam:

3 Intende mihi, & exaudi me.

Contristatus sum in exercitatione mea: & conturbatus sum

4 A voce inimici, & à tribulatione peccatoris.

Quoniam declinaverunt in me iniquitates: & in ira molesti erant mihi.

5 Cor meum conturbatum est in me: & formido mortis cecidit super me.

6 Timor & tremor venerunt super me: & contexerunt me tenebræ.

7 Et dixi: Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, & volabo, & requiescam?

8 Ecce elongavi fugiens: & mansi in solitudine.

9 Expectabam eum, qui salvum me fecit à pusillanimitate spiritus, & tempestate.

10 Precipita Domine, divide linguas eorum: quoniam vidi iniquitatem, & contradictionem in civitate.

11 Die ac nocte circumdabit eam super muros ejus iniquitas: & labor in medio ejus,

12 Et injustitia.

Et non defecit de plateis ejus usura, & dolus.

13 Quoniam si inimicus meus maledixisset mihi, sustinuissem utique.

Et si is, qui oderat me, super me magna locutus fuisset: abscondissem me forsitan ab eo.

14 Tu verò homo unanimis, dux meus, & notus meus:

15 Qui simul mecum dulces capiebas cibos: in domo Dei ambulavimus cum consensu.

16 Veniat mors super illos: & descendant in infernum viventes:

Quoniam nequitia in habitaculis eorum, in medio eorum.

17 Ego autem ad Deum clamavi: & Dominus salvabit me.

18 Vespere, & mane, & meridie narrabo & annuntiabo: & exaudiet vocem meam.

19 Redimet in pace animam meam ab his, qui appropinquant mihi: quoniam inter multos erant mecum.

20 Exaudiet Deus, & humiliabit illos, qui est ante sacula.

Non enim est illis commutatio, & non timebunt Deum:

21 Extendit manum suam in retribuendo.

Contaminaverunt testamentum ejus,

22 Divisi sunt ab ira vultus ejus: & appropinquavit cor illius.

Molliti sunt sermones ejus super oleum: & ipsi sunt jacula.

23 Facta super Dominum curam tuam, & ipse te enutriet: non dabit in eternum fluctuationem justo.

24 Tu verò Deus deduces eos, in puteum interitus.

Viri sanguinum, & dolosi non dimidiabunt dies suos: ego autem sperabo in te Domine.

Sect. 1. Ex R. David in Psal. 55.

Quando fugiebat ab Absalomo, & Ahitophel erat inter conspirantes. Kafvenaki. *קאפאנאקי*] Id est,

afflictione meâ ingemisco. *Inimici.*] Absalom, qui quærebat regnum & vitam suam. *Inclinant vanitatem contra me.*] Uno corde me regem inunxerunt, sed

sed jurabant in vanum, quia nunc insurgunt contra me. *יָדוּלִי*, à *דָּלִי*, dolor parturientis cepit me. *Terrores mortis*.] Quia dixit Ahitophel, 2 Sam. 17. 2. *Percutiam regem solum. Horror operuit me*.] Per similitudinem dicit, quia multi horrores erant. *Timor, tremor, horror*, tria verba ejusdem sensus, ad aggravandum. *Sicut columba*.] Sapiens Ab. Ezra Memor. feli. scribit, meminit *columba*, quia crescit inter filios hominum, & cum illa reges emittunt libros suos. Dicit R. Jonah, quia volucres aliæ quando fatigantur, quiescunt super rupem, vel arbores, & capiuntur, non sic columba, sed dimittit unam alam, & volat alterâ, sic non est capta. *A vento movente*.] Id est, praeliis hostium, *סוּרָה*; non habet socium. Est in Cod. Cremon. *Divide linguas eorum*.] Ut non consentiant in uno consilio, sic 2 Sam. 15. 31. *Infatus consilium Ahitophel*. Kafvenaki. *Vidi*.] In corde meo. *Violentiam & contentionem in urbe*.] Faciunt mihi violentiam mecum rege eorum praeliando. *In urbe*.] Jerusalem. *Circundant muros*.] Tanta violentia est, ut urbs eâ quasi muris est circumdata, & medium civitatis etiam eâ est repletum, quia omnia consilia eorum sunt contra me in malum. *Fraus & dolus*.] Dolose mecum agunt rebellando, postquam professi sunt obedientiam jurando. *In plateis*.] Ubi conveniunt simul. *In medio ejus*.] Id est, incolarum ejus, *חֹדֶךְ לְבוֹ אֶחָד*, medium cordis aliud est à linguæ sermonibus. *Non erat inimicus*.] De Ahitophel solo loquitur. Kafvenaki. *Magnificabat os suum*.] *פִּיהוּ*, dare consilium contra vitam meam. Kafvenaki. *Secundum ordinem meum*.] Quem in honore habui tanquam meipsum. Kafvenaki. *Dux meus*.] Sicut Princeps & Doctor meus, unus ex principibus meis, 1 Paral. 27. 33. *Ahitophel erat consiliarius regis*. In Derash, *מַלְמֶדֶת* Rabbi Davidis. Kafvenaki. *Dulce consilium*.] Non existimavi negotia mea esse tuta, donec illo consului. Kafvenaki. *In societate*.] Vel tumultu, *רָגָשׁ*, ut Psal. 2. 1. *Tumultuantur. Domum Dei*.] Tentorium, ubi erat Arca. *Exigat mors in eos*.] à *נִשָּׂא*, Psal. 89. 22. *יִשִּׁי*, scribitur sine Aleph, manu veloci, denotat subitanam mortis plagam. Non est in Cod. Cremon. Vel ponat Deus angelum mortis in eos. Kafvenaki. *Viventes in infernum*.] Subito, & in prosperitate & sanitate, ut 1 Sam. 25. 6. *לְחַיִּים, sic viventi*, & Pro. 1. 12. *Vivos sicut sepulchrum*. *In concilio, & in medio eorum*.] Id est, loquuntur palam (ubi congregant contra David) impietatem, quam in medio cordis antea celabant, à *גִּזְרִי*, Habac. 1. 15. *Congregat in rete. Invocabo*.] Et Deus juvabit me contra multos, unum. Kafvenaki. *Mane, vespere, meridie*.] Sunt *נִסְתָּוִי* orationis, *עֲרִי* in quibus Deum est laudandum sicut dies toties alteratur, *שְׁלֹשָׁה פְעָמִים בְּיוֹם*, Rabbi. *A pralio*.] *מִקָּרָב*, cum Cametz Hateph, præter morem in honorem lectionis, & denotat prælium acre. Non est in Cod. Cremon. *Multi erant mecum*.] Pugnantes contra me. Kafvenaki. *Cum illo non sunt mutationes, tamen non timent Deum*.] Non timent Deum qui est in comminationibus suis immutabilis, & certo affliget eos. Vel, quia expectant hostes mei prosperitatem sine mutatione. Kafvenaki. *Misit manum*.] Ahitophel. Kafven. contra David, & ejus adjutores qui erant in pace secum. *Contra virum pacis sue*.] Id est, Davidem, ut

Psal. 109. 4. *Homo orationis. Fædus suum*.] Davidi, subjectionis. *Molliora*.] Nunc scio quod omnia ejus consilia, quando erat meus consiliarius, erant adulationes. *Butyro*.] Mem est servilis, habet Pathac pro Tseri, & secunda Mem debuit esse cum Sheva propter conjunctum, sed est cum Cametz, non cum Hateph propter Aleph. Vel Mem prior redundat in hunc sensum. *Butyrum oris ejus emollit*.] Sed cor est exasperatum. *Donum tuum*.] Id est, corpus & animam, quæ dedit Deus in eum, ut custodiat, committas. *Dejicies eos*.] Rebelles. *In puteum*.] In Gehennam, animâ, & sint dies corporis eorum viventis, abbreviati.

Sect. 2. Ex Ab. Ezra in Psal. 55.

Præbe aurem.] Et postea oculum, per similitudinem, quia Deus revera caret illis. *Clamo*.] *אֲדוּרִי*, quia dicit audi, sic 1 Sam. 20. Vel, *dominor in verba mea*.] Nempè, componendo Psalmum non desunt mihi sermones, à *דָּרִי*, Gen. 1. 28. Menachem. & *שׁוּרִי* in Pro. 23. 29. *Quis habet verba?* idem Menachem, Rasi. *עֵינִי*, Amos. 2. 13. *Premam locum vestrum. Timor*.] In corde. *Tremor*.] Corpore. Rasi. *Declinantes projecerunt in me iniquitatem*.] Sic Levit. 25. 35. *Manus ejus sit dejecta in forma gravi. Alas columba*.] Meminit columba, quia reges utuntur ejus pennis in scribendo. *אֶחָדִישָׁה* ex verbis *יוֹצֵא*. *A moventi nimbo*.] Ne sit mihi impedimento in fuga mea, *נִמְסַע* à *סוּרָה*, Num. 10. & Job. 20. *שׁוּרִי*. *Divide linguam eorum*.] Sicut in generatione diluvii, à *פֶּלֶג*, Peleg qui vixit in ista ætate. *Circundant illam*.] Civitas est sicut circulus, *עֵגוּל*, Violentia & contentio circumdant illam sicut muri, labor & injustitia sunt in medio sicut centrum. *De plateis, vel lineâ latâ*.] Id est, circulo qui circumdat civitatem, ut ante dixit. *Secundum ordinem meum*.] Sicut ego *כִּמְנוֹנִי*. *Capiat illos mors*.] Animam eorum. Vel, *mors ab illis sit oblita*.] Id est, subito veniat super illos, *נָשִׂי*, ut Exod. 18. 3. idem. *Oblivisci me fecit*, & sicut *רָשִׁי* in Dent. 32. Vel mors regnet in eos, à *נָשִׂא*. Vel *decepiat eos*.] Gen. 3. 13. *Serpens decipit me*. R. Sol. *In habitatione eorum*.] In terra ubi habitant. Vel in societate eorum, à *גִּזְרִי*, congregare, Hag. 2. 19. R. Mos. Rasi. Vel *in thesauris*.] Ut Mic. 6. *Theauri iniquitatis. Invocabo Dominum*.] Donec illi descendant viventes in Gehennam. *Vesperâ*.] Principio noctis. *Mane*.] Principio diei. *Meridie*.] Mediâ diei. *Multi erant mecum*.] Multi ex Israele orantes pro Davide. *Respondebit illis in veritate*.] Vel à *עֲנִי*. *Nulla mutationes*.] à prosperis ad adversa, *מִשׁוֹב לְרָע*. *Non timent*.] Non est in illis timor, vel cogitatio mortis, vel timor Dei, qui potest mutare illos. *קָרָב*, ut in Psal. 144. 1. *Manus meas in prælum. Gladii*.] Sic Mica 5. 6. idem. *מִחֲמַאוֹת*, Mem cum Pathac propter guttural. *Projice*.] Loquitur ad seipsum, ut in Psal. 94. ne timeas. Vel, ad justos. *Onus tuum*.] Quod dedit Deus sub custodia tua, ab *דָּבִי*, Psal. 29. 1. *Date*. Vel, *donum tuum*.] Quod Deus tibi dedit, nempè panem quotidianum. R. Mosch. *Portabit te*.] Et omne onus tuum, sic Mal. 3. 2. *Quis supportabit diem &c.* R. Sol. Vel, *nutriet te*.] Sicut Joseph fratres suos, Genes. 47. 12. R. Mosch. sed non est de sensu Psalmi. *Eos in puteum*.] Redit ad illos quorum verba sunt molliora oleo.

oleo. *Confidam in te.*] Ut impleas dies meos, vel precipites illos.

Sect. 3. *Ex Midrash Tillin in Psal. 55.*

Dux meus אלוֹפִי. Id est, Rabbi. בְּרַגֵּשׁ. Quotidianum holocaustum erat cum 12. & bos cum 24. *Salvabit me.*] Per Hufaum. *Vespere, &c.*] Oportet orare tribus in uno die vicibus; Abraham ordinavit orationem matutinam, ut dicitur, *surrexit Abrahamus manè, & stetit*, id est, oravit, ut Psal. 106. *Stetit Phinehas, & oravit.* Isaac instituit orationem Minchah, ut Gen. 24. לְשׁוּחַ, id est, orare, Psal. 102. 1. שִׁירֵי *preces ejus.* Jacob orationem vespertinam, Gen. 28. וַיִּפְגַּע, id est, intercessit orando. *Aprælio.*] Ne lædant me lethiferi Angeli, εὐχόμενοι, bonorum me auxiliantur. R. Jodan in nom. R. Levi. ut in Psal. 91. *Ad latus tuum mille, &c.* Multi mecum, רַבִּי. Angeli, quando Daniel erat in antro leonum, Dan. 6.

Sect. 4. *Ex R. Obad. in Psal. 55.*

De servis Saul, qui dissimulabant amorem ad Davidem, & dixerunt, *Omnes servi ejus amant te*, 1 Sam. 18. *In ira.*] Sine causa. *Tremor.*] In Sela, 1 Sam. 23. אַעֲיֹפֶה. Id est, O utinam evolare potui, & evadere. *In desertum.*] Ubi non sunt מְדַגְלִים. *Contentio in civitate.*] Quando dividunt spolia. *Circumeunt.*] Ad conservandam civitatem ab inimicis. כְּעֶרְכִּי. Id est, Capitaneus, Centurio, aut Chiliarcha, sicut ego. אֶלְפִי. Id est, sub mea jurisdictione, quia Saul fecit me Chiliarcham. מִיָּדַעַי. Per occasionem uxoris meæ Michal, erant affines mei. *Mane, vespere, meridie.*] Id est, omni tempore, quando pugnavi cum inimicis. *Selah.*] Id est, modo honorabili. יִדְבֶּךָ. Id est, maneat in domo Saulis, sic consulant proditores mei.

Sect. 5. *Ex R. Sol. in Psal. 55.*

Amarus sum in querimonia.] Ut Lam. 3. 19. *Miseriam meam*, אֲרִיר, אֲמִרָתִי, & מִרְרִי, in Judiciis. *A tempestate.*] Quæ eradicat arbores, intendit Doeg & Ahitophel. יִסַּע אֶת עֵץ, *removet ut arbor*, Job. 19. *Separa linguam eorum.*] Ut nemo audiat illos. *Die & nocte circundant.*] Nempè, eorum violentia & contentio, מַכָּה אֶת חוֹךְ, violentia. *Sustinuissem.*] Durior enim est ignominia amici, quàm adversarii, Dones. Vel, *levarem meipsum ab illo.*] Fugiendo. Vel si injuriam fecisset mihi hostis, non sustinuissem, sed subito illum inrerfecissem. *Abscondissem me ab eo.*] Sed quis abscondere potest seipsum ab amico, qui secreta cordis sui novit. R. Dones. מִיָּדַעַי. Id est, quem exaltavi, ut Exod. 33. *Novi te nomine*, id est, exaltavi, in Targum. MS. *Sit mors supra illos.* אֵשׁ אֶת יֵשׁ in Mica. 6. Menachem. *Vespere, manè, meridie.*] Tres orationes, שְׁלֹשׁ חֲפָלִיחַ. *Affliget, vel respondebit illis.*] Qui sunt mecum, & pro me suppliciter orant. *Non sunt illis mutationes.*] Horam mutationis suæ, diem mortis non recolunt, ideoque non timent Deum. *Qui sunt in pace secum.*] David & Israel, qui simul in pace habitabant. *Fœdus fregit.* Ahitoph. impius. *Misit.*] Extr. ling. מִנִּירֵשׁ. Hiip. *Estendit.* *Facula.*] Vel maledictiones sunt. In lingua Aramitica פְּתִיחָא, est שֵׁטַר, פְּתִיחָא ר'ל, & est maledictio gravissima, קִלְלָה. *Projice onus tuum.* Spiritus sanctus sic respondit.

Sect. 6. *Ex Cald. in Psal. 55.*

Tu verò.] O Ahitophel. אַחִיתּוֹפֶל. Chald. *Dux meus.*] Docens me. *Notus meus.*] Vel, qui no-

tum fecisti mihi. Sapiientiam. *Dulce, vel secretum consilium.* אֶת רִגְוֹ. Cald. *Mors super illos.*] Super Doeg & Ahitoph. *Qui sedet à principio in aeternum.*] Sedet in cœlis לְעֵלְמִין ר'ל. *Non sunt illis mutationes.*] Non mutabunt opera sua mala. *Commo- veri.*] Nempè, huc & illuc ex indigentia divagari.

Sect. 7. *Ex Masora. in Psal. 55.*

Ne abscondas teipsum.] Duo sunt, unum cum Cametz, aliud cum Pathac, Isa. 58. *Ne abscondas teipsum à carne tua,* (sic non erit Deus à te absconditus.) *Sicut columba.*] Duo sunt, Isa. 38. 14. *Sicut columba molliora sunt.*] Duo sunt in diversis significationibus, בְּחִירָתוֹ לִישָׁנָה, Jos. 18. 2. *Dividebant hereditatem eorum,* sic lingua adulatoris est à corde divisa.

Sect. 8. *Ex Al. Auth. in Psal. 55.*

In ira odio me habent.] Ver. 3. *Caus. 1. Fugiens.*] Quando dimittebat eum Mical. 1 Reg. 19. *A tempestate.*] Rabie adversariorum, alii de Phariseis. *Requiescam.*] Cum Christo. S. Aug. ut Phil. 1. *Cupio dissolvi. Divide illos.*] Joseph & Nicodemus erant ex illis, & non consentiebant ad mortem Christi, Joh. 7. Luc. 23. *Die & nocte.*] Ceperunt consilium, ut Joh. 18. 2. *Caus. Abscondissem me.*] Ab inimico, sed Judas novit locos ubi Christus solitus erat commorari, Joh. 18. 2. *Homo.*] Ceilitæ ut unus homo, 1 Reg. 23. in literali sensu. *Dux meus.*] Judas erat Dux aliorum ad Christum capiendum, Act. 1. 16. 3. *Caus. Vel, quia Judas erat unus Apostolorum, qui erant Christi socii, & misit eos ante faciem suam ut duces. Mors exigit ex illis.*] Animam eorum, ut in Luc. 12. *Requirent animam tuam,* אֶת נַפְשִׁי exigere. *Vel decipiat eos.*] Scil. subito veniat super illos. *Divide linguas.*] Conspirantes. B. Theod. *Usura & dolus.*] Notandum est, non modò Novi Testamenti perfectionem, sed Legis statum fœnus damnare. B. Theod. *In infernum viventes.*] Hostilibus armis Romanorum, Judæi. B. Theod. *Manè & vespere.*] 4. *Caus. ut Christus solebat manè,* Marc. 1. 35. & 6. 46. & meridie. Petrus, Act. 10. *Apud sextam horam.* B. Theod. perfectas preces. *Fregit fœdus.*] Quod flagitiosum, etiam Scythæ reputabant. Herod. Melpom. Infuso in grandem calicem vino, eorum sanguinem qui feriunt fœdus, commiscunt, partem corporis cultello percutientes, deinde in calice tingunt acinacem, gladium, &c. sese devovent, & postea vinum sanguineum epotant, κατέχοντο πολλὰ καὶ ἀποπίνοντο. *Non sunt mutationes.*] Non mutant mentem, μετανοοῦν, ut in Mat. 21. 5. *Caus. Vel, quia non timent Deum, non sunt illis mutationes.*] Miseria eorum non transeunt. B. Theod. Non mutat adversa eorum in statum meliorem, pro more suo versùs similes.

Horat. Epod. 13.

*Cetera mitte loqui: Deus hac fortasse benigna
Reducet in sedem vice. Nunc & Achæmenia*
(Persica.)

*Perfundi nardo juvat, & fide Cyllenea
Levare diris pectora sollicitudinibus*
— rapiamus amici

Occasionem de die —

Selah.] In hoc loco solo est in medio versus, quia habet bifrontem, respicit priorem & posteriorem partem versus. *Extendit manum.*] Saul, Judas, vel Deus per plagas suas, ut patres dicunt. *Dimidium dierum.*] Judas, & Ahitoph. suspenderunt seipsos. 6. *Caus. Onus*

6

Et in sigillo precum orant, p. 145.

Domine Deus noster, & Servator Jesu Christe, acci-
pe preces nostras, & dele chirographum peccatorum
nostrorum,

Et ad horam nonam, p. 150. orant. Gustavit mortem
in corpore ad horam nonam pro nobis, Intret coram
te oratio mea, O Domine, secundum verbum tuum
me vivifica, *אני ה' אלהי ישראל*

————— אֲנִי מֵיָדָי אֶל־מִלְחָמָה
 דָּבָר לִי מֵעַל־יָדָי אֶל־מִלְחָמָה &c.
A bello, vel ab iis qui pro me insidias ponunt.] Syr.
Vel, qui mihi propinqui sunt.] Syr.

27.1. *Multi mecum, vel contendebant mecum.*] Syr.

ריב א רבים Heb. **סל**, **כחיה** רבחרונה
 contentio. Ille qui sedebat ante mundum, cui non
 sunt mutationes.] Sic in Jac. i. In quo non est umbra
 mutationis. Syr. MS. **א** **סמ**, **ולל** **לח**

10. Heb. מלח & למי, *sicut* לו. Syr. Par. edit. להוק.
 11. *Molliora butyro.*] Cambyfes, Mago fra-

trem accusanti non credere fingebat, quum tamen maximopere credebat, ipsumque amplexatus est, quum nihilominus de ipso interficiendo cogitavit, & hausto taurino sanguine moritur. Ex Ctesia Pers. sic Absalom Amnonem interfecit post biennii diffimulationem odii, 2 Sam. 13. Blandiora, vel divisiora sunt per indignationem oris ejus, & bellum cordis ejus.] Syr. חמתא ובלב, אמתא. Heb. חמאת, redundante Aleph, id est, ira Dei dispersit eos in captivitatem, ut Lament. 4. Curam tuam.]

ἡμεῖς. Syr. sicut in 1 Pet. 5. *Onus tuum, &c.* Syr.
ἡμεῖς.

Sect. 12. *Ex Arab. in Psal. 55. Heb. Arab. 54.*

Davidis perfectio in canticis duorum sensuum.
Arab. MS. *Vociferor ob vocem inimici, vel terruit
me vox adversarii.* Arab.

Horror, vel tenebra.] Arab. ظلمة, quia
tenebræ nocturnæ sunt terribiles, sic Psal. 91. à ter-
rore nocturno. Arab. à ظلمة in Psal. 39. in R. David.
Homo ambulat in tenebris. idem. A pusillanimi-
tate.] Arab. صغر النفس, ob imbecillita-

tem animi mei, sic Vulg. *Submerge eos Domine, & abscinde linguas eorum.* Arab. *واقطع اللسان*, sic Psal. 12. *Abscinde linguas magniloquorum.* Heb. *לה* dividere quasi in varias partes. *E plateis usura & fraus.* Arab. Rom. Neb. *اسواقهم*

الربا والغس. Gr. *Secretum, vel, suavitatem*
ciborum secretè.] Arab. Rom. Neb. Gr. Syr. ١٥

ut in Prov.9. *Veniet mors.* Arab. Rom.

Neb.Gr. Syr. *A pralio, vel ab iis qui accedunt ad*
me.] Arab. dissimulatores, ut Abitoph.

Multi contra me, & me-
cum.] Arab. معي وعلى, ue 2 Reg. 6. cum Eli-

zeo. *Mutationes, vel non observabant exempla.*
Ara. ولم يعنبروا, exempla casuum variorum, & tot
in mundo mutationum, sic Amos 6. *Non advertunt*

afflictiones Josephi, & Isa. 5. Nec opera Dei, &c. Vel,
Gr. ἀντάλλαγμα, nemo vitas eorum à morte, Psā. 49.
animasve à Gehenna redimere, quæst. Mar. 16. non

ipſi ſeipſos, attamen non reſipiſcunt. *Extendit* (De-
us) *manum ad retributionem, cum pacto ejus* (impii)
contradixerunt. 3 Arab. Deus punit eos. 16

In finem,

I Pro populo, qui à Sanctis longè factus est, David in tituli inscriptionem, cum tenuerunt eum Allophyli in Geth.

(1 Reg. 21.12.) LV Heb LVI.

2 **M**iserere mei Deus, quoniam conculcavit
me homo : totâ die impugnans tribula-
vit me.

3 Conculcaverunt me inimici mei totâ die :
quoniam multi bellantes adversum me.

4 Ab altitudine dici timebo : ego verò in te
sperabo.

5 In Deo laudabo sermones meos, in Deo

Speravi : non timebo quid faciat mihi caro.

6 Tota die verba mea execrabantur : ad-
versum me omnes cogitationes eorum, in malum.

7 *Inhabitabunt & abscondent: ipsi calca-*
neum meum observabunt.

Sicut sustinuerunt animam meam.

8 Pro nihilo salvos facies illos : in ira populos confringes.

9 Deus, vitam meam annunciaui tibi : posuisti lacrymas meas in conspectu tuo,

Sicut & in promissione tua:

IO Tunc convertentur inimici mei retror-
sum.

In quacunque die invocavero te : ecce cognovi quoniam Deus meus es.

11 In Deo laudabo verbum, in Domino laudabo sermonem : in Deo speravi, non timebo quid faciat mihi homo.

Sect. 1. Ex R. David in Psal. 56.

DE columba muta.] Sic assimilat seipsum, quia sicut cum alis columbæ evolabat (in Psal. 55.) è loco suo, & inter Pelistæos erat quasi muta sine corde; loqui, nisi ut insaniens, non audet. Vid. Hof. 7. 11. *Fatua columba.* Kafvenaki. *Homo.* Achis & servi sui. *Ipse pugnando indies opprimis me.* Per Saulem à terra discedere cogor, quæ est oppressio extrema. *Inimici.* Qui observant me in malum, à ויִשְׁמְרוּ me videre. *Multi pugnantes.* Partim ex Israele, partim ex Gentibus. *Confidam in Deo, laudabo verbum ejus.* Per Samuel. *Provocant me de verbis, vel rebus meis.* Rebus regni promissi me irritant. *Occulant seipso.* Et alios in latibulis, ut in via mea insidientur. *Evadent propter hanc iniquitatem?* Nonne erit hæc iniquitas eorum poenis infectata? Kafvenaki. *Populos.* Inimicos ex Israele. Kafvenaki. *Vagationes meas.* De loco in locum tu custodis, & persecutores meos punies. *Lachrymas meas in utre tuo.* Id est, recordaris, per similitudinem ait, quia mos est implere utres aquâ. *Nonne sunt in libro tuo?* Similitudo est, ut in Mal. 3. 16. *Memoriale, &c.* *Quando inclamavero, & retrò revertuntur hostes mei.* Tunc scio quòd Deus est mecum. *In Deo.* Est nomen justitiæ. Kafven. ut in Exod. 22. *Diis non maledices,* id est, Judicibus. R. Jos. Cimchi. *In Domino.* יְהוָה, nomen misericordiæ, quasi dixit, ob misericordiam & judicium laudabo te, ut Psal. 101. 1. R. Jos. Cimchi. *Deraſh.* Non est in Cod. Cremon. *Vota tua.* Quæ in captivitate vovi, solvam in liberatione mea. *Laudes.* Sacrificia Eucharistica, ut Levit. 7. *Nonne liberasti pedes meos ab expulſione?* Ergo laudabo te. *Ambulabo coram Deo.* Ut Henoc. & Noa; quando David erat exul, non potuit exerceri in viis Domini, sed quando erat liberatus, associabat se sapientibus. *In lumine viventium.* Via animæ, in qua ambulat cum Deo.

Sect. 2. Ex Ab. Ezra in Psal. 56.

Miltam. Pretiosior auro. *Jonath.* Initium Psal. mi. *Homo.* Achis, vel servi sui. *Licet sint multi, qui pugnant mecum in altis.* Id est, Angeli, וְהַמַּלְאָכִים, ut 2 Reg. 6. *Plures nobiscum sunt quàm contrà nos.* *Pro me pugnant.* Pugmare est juvare, quando Lamed sequitur, ut Exod. 14. 14. *Dominus pugnabit pro vobis.* cum וְיָיָה sequente est in malam partem. *Verbum ejus.* Per Samuel. quod ero rex. *Propter res meas contristantur me.* וְיִצְבְּרוּ, id est, quia confido in Domino. *Observant gressus meos.* Quò vado, ut occidant me. *Propter iniquitatem libera me ab illis.* Propter iniquitatem, quâ plenum est cor eorum. *Dejice populos.* Licet multi sint insurgentes contrà me. וְיָיָה, וְיָיָה, & ut Gen. 4. 16. *Habitabat in terra profugus.* *In utre tuo.* Ita ut non una eorum est perdita, & וְיָיָה, respond. ad וְיָיָה. *In Deo.* Per Dei auxilium laudabo verbum suum. *Vota tua.* Oblationes quas tu præcepisti mihi, ut

12 In me sunt Deus vota tua, quæ reddam, laudationes tibi.

13 Quoniam eripuisti animam meam de morte, & pedes meos de lapsu : ut placeam coram Deo in lumine viventium.

offerrem propter liberationem meam. Vel vota quæ ego feci tibi, ut confiderem in te. Vel promissa, ut Pro. 31. 2. *Filius votorum.* idem.

Sect. 3. Ex Midraſh Tillin in Psal. 56.

In Deo. בְּיְהוָה. Est nomen proprietatem justitiæ insinuans, Jehova יי indicat misericordiam, ut Exod. 34. *Dominus Dominus Deus misericors.* *Sacrificia laudis.* Dixit R. Phinebaz in nom. R. Levi, & R. Johan. in nom. R. Menachem. omnes orationes sacrificiæque cessant in sæculo futuro, sed non Eucharistiæ.

Sect. 4. Ex R. Obad Gaon. in Psal. 56.

Homo. אֲנִי. Id est, Saul. *Laudabo verbum ejus.* Qui dixit, *Ego pugnabo pro vobis, &c.* Deut. 20. *Vestigia mea.* Ut indicent Sauli. וְיָיָה. Id est, per iniqua consilia contrà me putabant liberari ab inimicis. *In iram.* בְּאַף. Id est, in manus Gentium cadere fac eos. *Vota tua.* Id est, mea vota tibi.

Sect. 5. Ex R. Sol. in Psal. 56.

Super Jonath Elem. Vel, de columba muta in remotis. Dicit muta, quia ibi se gessit cum silentio; & addit in remotis, nempe à terra Israelis locis inter Pelistæos & fratres Goliæ, qui quærebant vitam suam. *O Altissime.* Est unus illis sublimior, ut Eccl. 5. *In te.* וְיָיָה pro וְיָיָה. *Faciunt mea verba tristitia.* Ita ut cum dolore inclamo & eloquor, à וְיָיָה, Genes. 3. 17. *In dolore, &c.* *Congregant.* à וְיָיָה, vel וְיָיָה, ut Jerem. 9. *Congregatio perfidorum* ad insidiandum, quando ad Achis fugiebat. *Num illi evadent per iniquitatem, vel ad divitias?* Num impii Israel liberabuntur ab afflictione, & à Saule discescent? וְיָיָה est robur in Gen. 49. *Viventium.* In terram Israel revertar.

Sect. 6. Ex Cald. in Psal. 56.

Al Jonath. Vel de congregatione Israelis, quæ est sicut columba muta in remotis, & convertuntur ad civitates suas, laudantque Dominum sicut David, afflictus ille, & integer וְיָיָה, quando Philistæi capiebant eum in Gath. R. Sol. *Homo.* Iſhbibe-nob. *Verba mea.* Vel, propter me toto die sunt exasperati. Quia exaltatus sum ad regnum, וְיָיָה Cald. וְיָיָה Heb. ut Psal. 110. *Secundum ordinem. Lumine viventium.* In horro Edenis. *Deraſh Rabbob.* R. Sol. *Pro vanitate in manibus eorum fac eos fugitivos.* Ut in Judic. 12. *Fugitivi ex Ephraim.* Chald. וְיָיָה.

Sect. 7. Ex Masora in Psal. 56.

Elem. Vel de anima à congregatione Pelistæorum oppressa, sunt duo, Psal. 58. 1. *O congregatio, &c.* *In Deo.* Sex sunt initium versus, in ver. 11. & ver. 12. & Psal. 44. 8. *In Deo gloriabimur, & in Deo fortiter faciemus, & socius meus,* Psal. 108. 13. & Psal. 60. 12. *Confidamus in Dei verbum, & eum pro complemento ejus laudibus celebremus.* *Quid homo, vel caro faciat?* וְיָיָה observa ver. 12. ad indicandum quòd homo est caro vel fœnum, & non est pettimeſcendus.

scendus. *Dejice populos.*] à superbia in profundum afflictionum. Tria sunt, Exod. 32. 5. *Tua ornamenta à te exuas*, Judic. 7. 4. *Descendere fac eos ad aquas*, פִּרְתָּה non habet simile cum He in fine. *Coram Deo.*] Quatuor sunt, *Manebit in aeternum coram Deo*, & *latabitur justus*, Psal. 68. 4. & de Uzza, 1 Paral. 15. 10. *Moritur coram Deo*. Honorabitur Deus ab illis qui coram eo appropinquant.

Sect. 8. *Ex Al. Auth. in Psal. 56.*

De columba muta.] David, spiritualiter Christus, S. Aug. se finxit mutum. Gr. Aq. Sym. 5. Edit. & patres. *Populo à Sanctis.*] Χάρισμα & ἀγίων ἐντολῶν, à praeceptis sanctis separatio. Greg. Nyss. vel Judæi increduli. S. Aug. *Multi in alto.*] In loco alto. Gr. 1. Arg. *Ab altitudine diei non timebo.*] Præsentis felicitate. Theod. *Imaginantur res graves contra me.*] Gr. 2. Arg. ut עַצְבִּי & רַבֵּר significant. *Observant calcaneos meos.*] Ad supplantandum me. ver. 6. 3. Arg. *Pro nihilo.*] Id est, nullus erit tibi labor eorum talis. S. Aug. Vel, facile erit tibi eos expellere. B. Theod. Vel, *per iniquitatem evadent.*] Ut illi dicunt, Jer. 7. *Liberati sumus in faciendo abominabiles.* Vel, *evadent ex pœna?*] Nonne apprehendet eos? Vel, *quia iniquitas evadit eos.*] Et non puniunt illam, idè dejice eos Gr. Vel, *quia nemo justus potest evadere.*] Ex illorum manibus. Gr. 4. Arg. אֵין ut אֵין. *In libro tuo, vel promissione.*] Id est, promissa tua implèti. B. Theod. *Promissatua.*] De regno meo. 5. Arg. *Gloriar in verbo Dei.*] Ab eff. 2. in ver. 13. Licet enim illaber, resurgam.

Pindar. Olymp. Od. 6.

(Quæ aureis literis templo Minervæ erat inscripta.)

Ἀλλοτ' ἄλλοιαι διαθύσσειν. ἄνθα.

Si felix alias vita Diagora

Offendit titubans tramite lubrico,

(Ut Psal. 72. *Pedes mei ferè essent lapsi.* &c.)

Surget lata iterum (Ut Mica 7. *Licet cadam resurgam.*) *stant etiam brevi Ventit tempore dispares.*

Sect. 9. *Ex Ital. &c. in Psal. 56.*

In Hebræo sic, de columba muta in remotis amœnum canticum Davidis. Ang. MS. Ital. Hisp. *Paloma muda.* Ang. MS. Bod. & dicit *columba*, quia antea dixit David, *O utinam habuissem alas columbe*, Psal. 55. In S. Hieronymo, Davidis mitis & innocentis. Vul. pro populo, &c. Gal. *du peuple*, &c. An. MS. Bodl. ab אֵין in Psal. 58. 1. *O congregatio*, &c. *Mistam.*] Sive inscriptio Davidis. Ang. MS. ut in Jer. 2. אֵין signata est tua iniquitas. Vel, canticon pretiosa. Hisp. ut Psal. 16. 1. *Pro nihilo.*] Gal. *pour neant.* Vulg. Ang. MS. sine causa quærunt animam meam, & evadent? Heb. אֵין sicut אֵין. *In utre tuo.*] Hisp. *odre.* ad ostendendum quod Deus vindicabit. *Non lasci impuniti.* Ital.

Sect. 10. *Ex Gr. & Vulg. in Psal. 56.*

אֵין non est in Vulg. Gr. sed in Lat. MS. Pro columba muta, id quod procul abierit, &c. *Conculcaverunt me.*] Vulg. Gr. אֵין, id est, quasi absorbent terram præ desiderio & velocitate in conculcando me, sic in Job. 39. de equo cito pede currente, & terram conculcante, dicitur, *absorbet terram.* *Ab altitudine diei timebo.*] Gr. Vulg. Ethiop. אֵין, id

est, timeo cogitare de die isto, in quo exaltati sunt hostes mei, sed tamen in te spero. Vel, *in die non timebo.*] Sed in nocte erat timidus. Greg. Nyss. ut Psal. 91. *à timore nocturno.* *Verba mea vel res meas execrabantur.*] Vulg. Gr. Arab. Rom. Neb. quia res meæ prosperæ erant. Vel, *sermonibus meis affligebant.*] Lat. MS. verba mea semper illis displicent. *Inhabitabunt & abscondent.*] Vulg. id est, manent in habitatione abscondita, ut subito irruant in me, à אֵין in Psal. 55. *In habitationibus suis.* *Animam meam pro nihilo.*] Gr. Vulg. Arab. id est, sine causa quærunt animam meam. אֵין, quasi אֵין. Vel *pro nihilo salvos facies eos.*] Loquitur de salute per Christum. Greg. Nyss. conculcant hi Christum, qui gratis servat eos, ut Ep. Jud. 1, 2, 3. Vel, *quia nullus est salvus in eis.*] Lat. MS. idè disperde eos subito. *In utre tuo.*] In conspectu tuo. Vulg. Gr. אֵין. Id est, secretiora mea. Lat. MS. אֵין, utrem, in quo res absconduntur. *In libro, vel promissione tua.* Vulg. Gr. Arab. *Vota tua.*] Vulg. Gr. dicit tua sunt, (quando ego vovero) vota ista, tu requires ea. *Ut ambulem, vel placeam.*] Vulg. Gr. ut Gen. 5. *Enoch ambulabat,* id est, placebat, ut in Heb. 11.

Sect. 11. *Ex Syr. in Psal. 56.*

De Saul, Judæis, & Christo. Par. edit. *Absorberet.*] Vel, *conculcavit me.*] Syr. אֵין אֵין

אֵין, ut lutum platearum in Isa. *Altissime.*] Vel, *sunt altissimi qui pugnant contra me.*] Syr.

אֵין אֵין אֵין. *In die non timebo.*] Die ad occidendum me destinato, quia in te confido. אֵין אֵין Syr. *Pervertunt, vel consilium*

capiunt contra me.] Syr. אֵין אֵין אֵין. Heb. אֵין, velut אֵין, sic Pharisei contra Christum ut occidant eum, Johan. 11. fin. *Evadent? vel dicentes quod non evadet.*] Syr. MS. אֵין אֵין

אֵין אֵין אֵין. Heb. אֵין אֵין, velut אֵין אֵין. *Vagationem meam, vel confessionem meam enarravi tibi.*] Syr. אֵין אֵין אֵין.

Heb. אֵין, & tunc lacryma ejus sequuntur, & ante Pilatum Jesus fecit καλὴν ὁμολογίαν, 1 Tim. 6. Syr. Par. edit. אֵין אֵין, id est, tu Deus es laus &

confessio mea, tibi declaravi peccata & molestias meas. *Vota mea Domine tibi.*] Illa tibi persolvam. Syr. אֵין אֵין אֵין, ut in Eccles. 5. 3.

Solve vota, &c. A lapsa.] In peccatum, Syr. sed Par. edit. habet אֵין אֵין lapsibus in plurali.

Ut ambulem, vel tibi placeam.] Syr. אֵין אֵין אֵין.

Sect. 12. *Ex Arab. in Psal. 56.*

Heb. Arab. 55.

De Gente quæ Apostasiam fecit à sanctitate. Arab. MS. Vel de populo qui à sanctis longè factus est. Vulg. *De columba muta.*] Israel Apostasiam à vero Deo faciens, *est sicut columba fatua, absq. corde*, Hof. 7. forsan hic indicat ex Israel quosdam ad Peliculus lapsos, quia insinuat David, 1 Sam. 25. *Expulisti me hodie ab hereditate Domini dicentes, Vade; servias diis alienis. Quo tempore timebo ego?*] Id est,

est, cunctis diebus meis non timebo. Arab. لا أخشى.

Contemnunt verbum meum tota die.] Arab. id est, verbum Dei mecum, & promissum ejus de regno derident, & sic me divexant. Arab. مزلوا كلامي.

Nequeunt evadere.] Sine ulla causa quærunt animam meam, non est illis evasio, vel excusatio ulla. Arab. لا شيء. Heb. אין ut אין & אין est, evadere excusando, vel alio modo. 170.]

Id est, confessionem operis, Arab. opera mea tibi numeravi, scil. confitendo ea. أخبرتك أفعلي.

Annon est in libro tuo?] In quo promissisti me liberare. Arab. كنت وعدك. Deum laudabo sermone suo, vel meo.] Arab. Tibi reddam vota mea.] Arab. sunt tua postquam vovi. Pedes meos de lapsibus.] In Idololatriam, licet illi dixerunt, 1 Sam. 26. Servias diis alienis.

In finem,

1 Ne disperdas, David in tituli inscriptionem, cum fugeret à facie Saul in speluncam. (2 Reg. 22.1 & 24.4.)

LVI. Heb. LVII.

2 Miserere mei Deus, miserere mei: quoniam in te confidit anima mea.

Et in umbra alarum tuarum sperabo, donec transeat iniquitas.

3 Clamabo ad Deum altissimum, Deum qui benefecit mihi.

4 Misit de cælo, & liberavit me: dedit in opprobrium conculcantes me.

Misit Deus misericordiam suam, & veritatem suam,

5 Et eripuit animam meam de medio catulorum leonum: dormivi conturbatus.

Filii hominum dentes eorum arma & sagittæ:

& lingua eorum gladius acutus.

6 Exaltare super cælos Deus: & in omnem terram gloria tua.

7 Laqueum paraverunt pedibus meis: & incurvaverunt animam meam.

Foderunt ante faciem meam foveam: & inciderunt in eam.

8 Paratum cor meum Deus, paratum cor meum: cantabo, & psalmum dicam.

9 Exurge gloria mea, exurge psalterium & cythara: exurgam diluculo.

10 Confitebor tibi in populis Domine: & psalmum dicam tibi in gentibus:

11 Quoniam magnificata est usque ad cælos misericordia tua, & usque ad nubes veritas tua.

12 Exaltare super cælos Deus: & super omnem terram gloria tua.

Sect. 1. Ex R. David. in Psal. 57.

NE destruas illum.] Sic dixit David servis suis, 1 Sam. 26.9. sed incertus est sensus titulorum Psalmi. Forſan hic Psalmus erat quando David & Saul erant unâ in spelunca. Miserere.] Bis pro more rogantium ad corroborandum. Ad Deum altissimum.] Quia est altior rege qui perſequitur me. Perficiet de me.] Dabit mihi regnum quod est perfectio misericordiarum ſuarum mecum, toties liberando me. Mittet de cælis.] Angelos, ut 2 Reg. 6. Curru ignis, & equi ignei. Et ſervabit me in dedecus ejus qui me absorberet.] Quia Saul contempſit verbum Dei, & Prophetam qui unxiſſet Davidem. Vel, Deus ignominia afficit illum qui absorberet me.] Ut Psal. 2. Deridebit eos. Misericordiam.] Eligendo me, & veritatem promiſſum ſuum adimplendo. Inter leones.] Iſrael. inter quos latuit, vagus huc & illuc. Qui ſunt inflammati.] Quasi Spiritu oris eorum, id est, mendaciis exurent me. Dentes eorum.] Id est, verba, quia multæ literæ dentibus ſunt prolata; intendit Doeg & Ahitoph. Dentes.] Virorum Keilæ. Lingua.] Ziphitarum. Derash non est in Cod. Crem. Sis exaltatus.] Ad ſervandum me, & dicit exaltatus, quia exiſtimant multi vel nolle, vel me ſervare te eſſe imbecillem, quasi non eſſes illis ſublimior. Rete pro ſemitis meis.] Ut Saul dixit Ziphitis, 1 Sam. 23.22. Videte locum ubi commoratur. Fixum.] Firmiter

credendo, quod ero liberatus. Surge gloria.] Anima mea compone cantica in laudem Dei proferenda pro more meo כדרכי Arama. Sis exaltatus.] Repetit in ver. 5. ad corroborandum, antea dicit שמיה cum He, nunc ſine He. Non est in Cod. Cremon.

Sect. 2. Ex Ab. Ezra. in Psal. 57.

Al taſchith.] Ne destruas, ut aliqui dicunt. Vel, est concentus poſſeos, cujus initium eſt Al taſchith. In spelunca.] Licet ibi erat, tamen quærît à Deo latibulum, & ſpiritus venit in illum, quod non parvum erat miſero ſolamen. Mala.] Opera ſecundum cogitationes, ab הוה. Altissimo.] Sic dicit, quia ipſe erat ſubter terram. Mittet.] Dicit mittet, quia Deus eſt in excelsis. Ab ignominia.] Dicit in ver. 10. Eripiat illum, quasi non potuiſſi me eripere, tamen miſericordia tua eſt magna. Inter leones.] Servos Saulis, עדת שאול. Sicut arma.] Accuſantes me ad mortem. Gladius acutus.] Per falſos rumores, ut occidant me, 1 Sam. 24.9. Sis exaltatus.] Offende te ipſum altiſſimum. Unusquiſq; incurvans ſe pro anima mea.] כול אחד, ut Psal. 10. Incurvat ſe ut Leo. כפף eſt verbum ſtans, & in masculino cum נפח, vel eſt verbum נחם. שוה, id eſt, שוה puteus. Cor paratum eſt.] Bis dicit, id eſt, de die in diem. Gloria mea.] Anima, ut Gen. 39. Honor meus, & Psal. 16.9. Inter populos.] Iſraelis, ut Judic. 5.14. Benjamin cum populis ſuis. Gentes.] Non ſunt ex Iſraele.

raele. *Super cælos.*] Possibile est cælos investigare, sed non misericordiam Dei, ideo dicit *super cælos.* *אע"פ* verbum stans.

Secl. 3. *Ex Midrash Tillin in Psal. 57.*

Miserere mei *ארחמי*.] Dixit *miserere* duabus vicibus, ne cadam ego in manus Saulis, nec Saul in manus meas; ne me vindicta, ut eum occidam, instiget. Vel *miserere* ne peccem, & si peccem, ut resipiscam. *Facinora* *און*.] Saulis, vel 4. Monarchiarum in Dan. 7.

Secl. 4. *Ex R. Obad. in Psal. 57.*

Devorantis me.] Quando *malus à Deo spiritus* est *super illum.* *In medio leonum.*] In deserto. *Rete.*] In Sela, 1 Sam. 23.

Secl. 5. *Ex R. Sol. in Psal. 57.*

Ne destruas.] Me O Domine, quia sum propè mortem. *Miserere mei, miserere.*] Bis dicit, nempè, ut violentà morte non moriar. *Inter leones.*] Abner, Amasa, &c. *Accensorum.*] Ziphitas intendit. *אפ"ק* Extran. ling. *clina* Hisp. *Abalido.* *Evigilare faciam auroram.*] Id est, resurgam ante auroram, ad horam tertiam non dormiam. *Fac me exsurgere O cithara.*] Alloquitur citharam quæ ad caput lecti sui erat pendula, & per ventum Aquilonarem mesonyctio movebatur, tunc surrexit David ad laudandum Deum, ut Psal. 119. *Surgam medià nocte, &c.* *Paratum, vel stabile.*] Tibi in prosperis & adversis adhæret.

Secl. 6. *Ex Cald. in Psal. 57.*

Super cælos.] Angelos in cælis, ut in Job. 15. *Cæli vel cælitæ non sunt puri.* *Super totam terram.*] Incolas terræ. *Cor meum paratum est.*] Ad legem tuam, & timorem.

Secl. 7. *Ex Masora. in Psal. 57.*

Quando fugiebat.] Tria sunt, Gen. 35. 7. à fratre suo Esau in Psal. 3. 1. ab Absalomo, & hic à Saule. Fugit pater à filio, filius à patre, & frater à fratre est persecutus. *Deo.*] *אנל* undecim sunt cum Cametz, duo in Gen. 35. 1. 3. *Altare Deo.* Job. 21. 14. *Deo dicebant, Discede, &c.* Job. 31. 28. *Deum excelsum.* Job. 34. 10. & 34. 37. *Verba contrà Deum.* Job. 33. 6. *Loco Dei,* & *אנל* *אנל*.] Altissimum, quem adorant sancti, contemnunt impij. *Magnus.*] *אנל*, tria sunt defectiva, Deut. 1. 17. *Ne respicias faciem.* Et per magnum terrorem, & hic: Terribilis est Deus erga impios *πρωτοπαλῆτες*, & erga sanctos gratiosus. *Dentes eorum.*] Nempè, ad prædam, duo sunt, Psal. 78. *Caro inter dentes.*

Secl. 8. *Ex Al. Auth. in Psal. 57.*

Mictham.] Columnæ inscriptio *συνλογαφία*, Gr. indicat vocem, quasi in columna esse inscribendam. Greg. Nyss. Ne destruas Davidem per plagam eorum (*אנל* *אנל*) in fuga sua à Saule in spelunca. Gr. Vel David loquitur ad armigerum, Saulem ne occideret, 1 Sam. 26. est exhortatio ad patientiam. Greg. Nyss: *μακροθυμία*. Exponunt S. Aug. & Patres de Christo (ut etiam ceteros Psalmos omnes) qui orabat, *Transseat calix*, & evasit è manibus Phariseorum sæpenuerò. Vel, ne destruas mitem, afflictum. Psalmus David, quando fugiebat, &c. Gr. aliàs. *In umbra.*] 1. Arg. ut pulli gallinæ, Matth. 23. *Leones.*] Raptores, ut Psal. 7. & Ezech. 19. 1. 2. &c. 2. Arg. Vel dicit *Leonum*, de hostium feritate. B. Theod. *Dormivi cum accendentibus.*] Sym. at Aquila, *cum inco-*

inentibus.] His ego cinctus sum. B. Theod. *Lapsi sunt in rete.*] In monte Gilboa. 3. Arg. *Cor meum fixum est.*] Certà fide, ut in Psal. 112. *Fixum, confidens in Domino.* 4. Arg. *Gloria mea.*] Gratia prophetiæ. Theod. Oratio pro liberat.

Secl. 9. *Ex Ital. &c. in Psal. 57.*

Ne corrumpas.] Initium Psalmi secundum cujus tonum erat compositus & cantatus, *comminciamento, &c.* seu oratio quam subitaneus timor extraxit à Davide. Ital. *Preparatum est cor meum.*] Hispan. *dispuesto à tu obediencia.* Vel in laudem tuam. Vel in confidentiam. Ital.

Secl. 10. *Ex Gr. & Vulg. in Psal. 57.*

Tituli inscriptio.] Vulg. Vid. Psal. 16. 1. *Donec transeat iniquitas.*] Vulg. Vel, infidiæ. Lat. MS. *אנל*, ut in Psal. 52. *In iniquitate sua.* idem. *Eripuit animam meam de medio catulorum.*] Vulg. vox eripuit, est hic repetita à priori versu pro more. *Exprobravit conculcantes me semper.*] Lat. MS. *Dormivi conturbatus.*] Gr. Vulg. Arab. Opposit. ad illud in Jerem. 31. *Somnus meus erat dulcis,* & in Psal. 4. *Cubabo, etiam dormiam, &c.* *אנל*, ut unus ex inflammatis dolore, nempè & ira. *Incurvaverunt.*] Vulg. Gr. quilibet hostium incurvavit meam animam, *אנל*. Vel, *dormivit anima mea in medio leonum ferocientium.*] Lat. MS.

Secl. 11. *Ex Syr. in Psal. 57.*

Cum reversus est Saul ad persequendum eum. Syr. Par. edit. *Perficiemem, vel redimentem me.*] Syr. id est, perfectè redimentem. *Probro afficiet inimicos meos.*] Syr. quia ruina eorum est opprobrium, sic Psal. 78. ad infamiam perpetuam. Arab. Syr. Par. edit. *אנל*. *Et animam meam servavit in medio leonum, vel canum.*] Syr. ipse redemit eam. Heb. *אנל*. Syr. *אנל*, Caph elisa, ut Dath in *אנל*, 1 Sam. 4. & Coph in *אנל*, portio Jezreel. R. David. Vel eorum qui sunt sicut leones. Caph similitudinis. *Psallam cum gloria mea.*] Syr. *אנל*, ut in Psal. 4. *Gloriam meam in ignominiam.* *Dormivi conturbatus.*] Syr. *אנל*, sic Arab. *Ad nubes.*] Vel *cælos cælorum.*] Syr. *אנל*, id est, cælos infimos, sic *servus servorum*, Gen. 9. id est, infimus servus.

Secl. 12. *Ex Arab. in Psal. 57.*

Heb. Arab. 56.

Calamitates, vel iniquitas mea transeat.] Arab. id est, condonetur, ut 2 Sam. 12. & dicit *iniquitas.* *אנל* Arab. quæ est calamitatum omnium origo. *Veritatem ejus ad animam meam inter leones.*] Et redemit animam meam (Arab.) è medio leonum sicut prædixit. *Dormivi conturbatus.*] Arab. inter hostes ejus somnum ob timorem non habuit dulcem, ut in 3. & 4. Psal. *Cubabo & dormiam, &c.* *Super universam terram.*] Est hyperbolica liberationis divinæ colaudatio, quasi universæ terræ innotesceret.

In finem,

- 1 Ne disperdas, David in tituli inscriptionem. LVII. Heb. LVIII.
- 2 SI verè utique justitiam loquimini: recta judicate filii hominum.
- 3 Etenim in corde iniquitates operamini: in terra injustitias manus vestra concinnant.
- 4 Alienati sunt peccatores à vulva, erraverunt ab utero: locuti sunt falsa.
- 5 Furor illis secundum similitudinem serpentis: sicut aspidis surda, & obturantis aures suas,
- 6 Quæ non exaudiet vocem incantantium:

& venefici incantantis sapienter.

- 7 Deus conteret dentes eorum in ore ipsorum: molas leonum confringet Dominus.
- 8 Ad nihilum devenient tamquam aqua decurrens: intendit arcum suum donec infirmetur.
- 9 Sicut cera, quæ fluit, auferentur: supercedit ignis, & non viderunt solem.
- 10 Priusquam intelligerent spinæ vestra rhamnum: sicut viventes, sic in ira absorbet eos.
- 11 Latabitur justus cum viderit vindictam: manus suas lavabit in sanguine peccatoris.
- 12 Et dicet homo: Si utique est fructus justo: utique est Deus judicans eos in terra.

Sect. 1. Ex R. David. in Psal. 58.

אָלֵם. Id est, O vos qui obmutescitis à bono judicio, sicut aspis surda, ut postea ait, justitiam vos loqui oportebat. Arama. *Justitiam revera loquimini?* Colloquitur Abnero & reliquis, qui judicabant Davidem rebellem, & Saulem à persequendo non coercuerunt. Arama. *Etenim in corde operamini iniquitatem.* Dicit operamini, quia cor semper cogitat, & fabricat malum, & dicit אֵם *Etenim*, quia factum erat cor ad veritatem, non mendacium fabricandum, ideoque est peccatum gravius. Deraſh Rabboth. Non est in Cod. Cremon. עוֹלָה cum Vau quiescente, sicut cum mobili, אָלֵם. *Ponderatis violentiam.* Arguitis pro ea, ac si erat in justitiâ, pondere, & mensurâ. *Alienati sunt.* Naturaliter faciunt aliena opera, וָו verbum præteriti ex quiescent. Ain. *Venenum eorum.* Impietas eorum cunctis est nota, quia venenum ex ore eorum, quando irascuntur, emittunt. *Pethen פֶּתֶן surda.* Est quasi surda, & obturans aurem, quia nihil in eam valet incantatio; sic hi impii non exaudient vocem justii in causa sua, sed ad eorum placitum dijudicant illum, ac si essent surdaſtri; Arama exponit *obturantem*, de impio, non de aspidem. *Frangas eorum dentes.* Ut verba eorum (haud noceant) de quibus dixit priori Psalmo, *dentes eorum jacula.* *Liqueſcent.* Irrita sint eorum opera, ut Jos. 7.5. *Cor populi liquefactum est*, Aleph pro Samech. *Sagittas.* Aspera verba, & os est arcus; sensus est, evanescant verba eorum, & nihil noceant. Arama. *Ut Limax לימָאן*, extran. ling. latet in medio domus ejus, בְּחֹךְ קְלִיפָתוֹ, quasi sub vestimento [non videt solem, sed fugit à calore ejus] manè ab eodem exetundo, Arama, similiter abortivus. תַּמָּם, ut תַּבֵּל ex verbis geminatis, תַּמָּם. *Talpa.* In Rabboth. *Sicut res cruda.* Quam non satis concoxerunt eam spinæ sub olla, sic ira veniat in illos subito in prosperitate eorum, בשְׁלוּתָם. Vel, priusquam impius calore suo nimio valde noceat, Deus abripiet illum, scilicet quando hic carduus est inter viriditatem & ariditatem, כִּמְיָ חַי כִּמְיָ חַיָּת Arama. Vel, priusquam olla sentiant spinas. Quod citò fit, nam spinæ subito accenduntur, & denuò extinguuntur, ut Ecclesi. 7. *Vox spinarum sub olla*, & Psal. 118. *Sicut focus spinarum.* *Sicut turbine.* Sicut spinæ quando sunt virides & humidæ; sic impii in juventute & sanitate sua exſcinduntur, בְּבְרִיאוֹתָם. Non est in Cod. Cremon. *Sentiant,*

vel crescant. Rab. in Mish. Aram. *Dicat homo.* Dicit quando videt vindictam; est revera fructus bonorum justii operum. *Dii judicantes.* Opposit. ad eorum perversum judicium in ver. 1. & *Dii*, per modum honoris, ut Jos. 24. 19. *Sanctus est Deus, vel Dii.*

Sect. 2. Ex Ab. Ezra. in Psal. 58.

O congregatio. Una ligata, ut Gen. 37.7. *Ligantes manipulos.* Velab אָלֵם mutus, quia congregatio ante oratorem est quasi mutus. Sensus est, *num res vera est ut ſileatis à justitia?* Facienda. R. Moſeh. *Impietatem.* Sic Psal. 107.42. *Impietas, vel iniquitas obturabit os.* idem. *Manuum violentiam.* Id est, munera pro sanguine. *Ponderatis.* Quasi essent recta. *Alienati.* à Deo in partu suo, à וָו, verbum præteriti, ut וָו in 1 Sam. 14. *Leunculorum.* Sic dicuntur, quia quærebant ut raperent animam suam. *Liqueſcant.* à אָלֵם Aleph pro Samech, ut Isa. 18. 1. בְּאוֹרָא pro בְּאוֹרָא. *Semper fluant.* Et sic consumantur. *Intendens intendit sagittas suas.* Sic Num. 27.59. *Quem pariens peperit*, idem defectus, & dicit *sagittas*, nempe arcum cum sagittis. *Sicut gramen exſcindentur.* Et exarescent, vox *gramen* deficit. שְׁבִלֵי dicunt antiqui nostri, est creatura pisci in aquis simillima, כְּרִמְיָת דִּג בְּמֵיָם, quæ gressu suo tabescit, & evanescit. *Mulieris.* אִשָּׁה & אִשָּׁת idem sunt, & Tau est signum fœminini, & quando He pro Tau commutant, vox habet accentum in penultima, si sit conjuncta, vel non, ut mulier pulchrâ formâ. *Antequam homines intelligant* יִבְיִי spinas parvulas accrescere majores, *Deus destruet eos.* Velocior est destructio eorum, quàm cogitatio de illa. *Sicut fortis, sicut iratus.* Prævalet in infirmum, sic Deus in eos, אָרִי, sicut 2 Sam. 23. 20. *Homo valens.* Vel quando sunt ut spinæ virides, וָו in juventute, antequam inveterascant. Vel, *sicut in ira.* כִּמְיָ בְּחֹרֶן sicut aliquis arborem sterilem & aridam è loco suo removeret. *Latabitur justus.* Opposit. ad illud, *Estne justitia muta?* ver. 1. *Sunt dii judicantes terram.* Nempe, Angeli, ut Psal. 138. 1. *Ante Deos*, id est, Angelos.

Sect. 3. Ex Midrash Tillin in Psal. 58.

Al tasebeth. Id est, ne destruas; & si destruas Saulem, ego occidam te, ideoque bis dicit, *Vivit Dominus*, 1 Sam. 26. *Justitiam.* Sicut Lex dicit, *Id quod justum est*, &c. Deut. 16. *Corde.* Quod propter veritatem creabatur, Psal. 15. *Veritatem in corde loquitur.*

loquitur. *Ab utero.*] Sicut Esau cum Jacobo in utero decertabat. *Mulieris* אשה. Vel, ab אש ignis Gehennæ. *Solem non vident.*] Sed Mal. 4. *Timentibus nomen meum sol justitiæ oritur, &c.*

Sect. 4. *Ex R. Obad. in Psal. 58.*

De Doeg & Ahitophel. doctis in Lege, & tamen impiis. נחש. Id est, de semine Serpentis cum Eva, ut dicunt, ר' ז'ל. נחש יחמוללו. Id est, sicut מלילות, spicæ quæ sunt excisæ, & pedibus conculatæ. אשה. Id est, Talpa, עכבר. Id est, integer & sanus, sic Pro. 10. חיון. Id est, sicut homo furiosus sine ordine. *Justus.*] Quem persequitur impius.

Sect. 5. *Ex R. Sol. in Psal. 58.*

Num obmutescit justitia? loqui & judicare justum debetis.] Psalmus hic erat compositus, occasione hac, quando venit David ad exercitum, & invenit Saul dormientem, & clamabat David ad Abner dicendo, Nonne respondis Abner? dicere Sauli te deceret, Davidem, vel in vitam, vel ad damnum suum non machinari. R. Moseh. *Ponderatis violentiam.*] Contra justitiam quam debetis facere. In extra ling. קונתרפיוס. *Hispan. Peysais. Separati sunt ab utero.*] (א, ut Genes. 49. *Separatus inter fratres*) ut partus Elavi erat intolens. *Venenum.*] Ad occidendos homines. *Aspidis surda.*] In senectute est unâ aure surda, & obturat alteram pulvere, ne incantationes adjurantis, ne noceat, exaudiat. *Liquefiant, vel sint abominabiles.*] In propriis oculis ob dolores eorum, א, in Psal. 15. *Contemptibilis. Intendit arcum.*] Deus benedictus. *Sicut aqua ambulat semper.*] Ut Ezech. 7. 17. *Ambulabunt sicut aqua,* id est, erunt debiles ut aquæ, & instabiles. *Sicut limax.*] לימאן in extra ling. *Hispan. El caracol.* Vel, sicut flumen aquarum, posterior Lamed duplicatur, וסל ימולל. *Sicut talpa.*] Quæ non habet oculos, וסל in extra ling. Et in Targum pro וסל est וסל, & Van in וסל deficit. Vel וסל pro וסל, ut dicitur וסל הוסיף. Ab Ezra. *Crescant spina parva & tenera in rhamnum.*] Id est, priusquam filii horum impiorum ad provecam ætatem veniant. בני הרשעים, ut 2 Sam. 23. *Filii Belial ut spina. Sicut viventes.*] Id est, in sanitate destruantur sine præcedente morbo, Psal. 38. 19. *Mei inimici sunt viventes.*

Sect. 6. *Ex Cald. in Psal. 58.*

Silere facitis justum in causa sua?] Hoc facere non oportet, sed justè & loqui & agere. אב מלך mutus. *Sicut abortivus & talpa.*] Quæ nunquam vident solem, Van deficit. R. Sol. Cald. וסל. *Sapiens est.*] Contra incantationes omnes. *Viventes.*] Id est, virides.

Sect. 8. *Ex Al. Auth. in Psal. 58.*

O filii hominum.] Ut 1 Sam. aliàs, Reg. 26. *Si sint filii hominum maledicti sint. Ponderatis violentiam.*] Per falsa allegata, sicut statera dolosa. 1. Canis. חבב. Incantantis per carmina. R. Sol.

Horat. Epod. 17.

Per atq; libros carminum valentium

Refixa cælo devocare sydera,

Canidia parce vocibus tandem sacris:

(cantonibus.)

Ergo negatum vincor, ut credam miser

Sabella pectus increpare carmina, (magica)
Novendialeis dissipare pulveres.
(Nono post mortem. vid. respons. Canidia.)

Obstruit aurem.] De hac subtilitate scribunt. S. Aug. & Arnob. &c. *Sicut aspis surda.*] Sic illi noluerunt auscultare, quando David fecit apologiam, 1 Sam. 26. 19. 3. Arg. *Surda.*] Tenet spiritum suum aspis, & non emittit, instar utris inrumescens. Greg. Nyss. Vel unam aurem terræ allidit, & de cauda obturat alteram. S. Aug. *Sagitta sua intrabit in cor eorum, sicut qui occidunt seipsos.*] Ver. 7. א, וסל. S. Aug. Vel, *sicut qui excinduntur.*] In bello. Vel, *donec infirmantur.*] Intentione arcus territi. S. Aug. Vel, non cessat pœnas infligendo, donec rescindat eorum potentiam B. Theod. *Sicut cera.*] κατὰ τὴν ἀμαρτίαν, sic illi à peccato ducti. Gr. Nyss. וסל. Res sepulta in terra quæ putrefit. Aquil. Vel sicut spicæ aridæ. Gr. à וסל inde Cybele est dicta, dea frugum scil. Lucina vel Luna abundantiam fructuum producens, dicit Horat. Car. Sæcu.

Spicea donet Cererem corona.

Et in Jer. 44. & Jer. 7. *Regina cælorum.*
Horat.

Siderum regina bicornis audi
Luna puellas.

Et Deut. 33. *Fructus productos à luna:* colebatur etiam sub nomine Dianæ in lucis illi dicatis in monte Palatino erat Lucus celebris, & lucus Volsinienfis inter Florentiam Romamque in quibus sacra vel impura potius fiebant Lucinæ.

Horat. Od. 12.

In parum castis inimica mittes
Fulmina lucis.

Legimus de luco Jezabelis in Samaria, ubi omnis generis immundities perpetrabatur.

Ab Horat. Sæcul. Car. dicitur etiam Ilithia.

Rite maturas operire partus

Lenis Ilithia tuere matres

Sive tu Lucina probas vocari,

Sen genitalis,

Diva, &c.

Et in Pindar. Nem. Od. 7. εἰληθίστα, quia

Γενέτειρα τέκνων ἀνευ σέθεν

ὦν φάσκει

Prima parens hominū sine te nec lumina Phœbi
Cernimus, &c.

Rhamnum.] Id est, priusquam malicia vestra crescat ultra. B. Theod. *Sicut res cruda.*] Quam citò devorat esuriens, ut in tempore Saulis, 1 Reg. 14. à וסל, in 1 Sam. aliàs 2 Reg. 15. *Caro cruda.* וסל. Id est, turbo res exsiccans. Theod. Vel, *sicut res calida.*] Quam appetit stomachus edo magis. Gr. Vel, *sicut viridis arbor sic arida.*] Id est, jvenes & senes omnes destruentur, ut in Ezech. 21. *Omnis viridis arbor & arida,* & Luc. 23. *Si hac faciant ad viridem arborem, quanto magis ad aridam, id est, senes, & verbum וסל, sic usurpatur, Isa. 24. 1. Sicut sacerdos, sic populus. Non viderunt solem.*] Vita privati. B. Theod. *Vindictam vident.*] Non per proprias (sed Dai manus. 4. Arg. ab est.)

Ut Horat. Epod. 6.

An si quis atro dente me petiverit,
Inultus me flebo puer?

Incantantis

Incantantis peritè. Veneficæ furtim rapiebant puerum, & mento tenus sub terra posuerunt, ut fame necarent eum, & ex Jecore medullæque poculum amoris facerent cautionibus magicis, & Dianæ invocationibus nocturnis infantiâ percutiebant, sidera ad terram devocabant,

Horat. in Canidiam. Epod. 5.

*Exsucta uti medulla & aridum jecur
Qua sidera excantat à voce Thessala
Lunamq; cælo deripit —
Nox, & Diana, quæ silentium regis
— Solutus ambulat veneficæ
Scientioris carmine —*

(Vide Ezech. 13. toto, in R. David. de mulieribus veneficis.)

Sect. 9. Ex Ital. & c. in Psal. 58.

חלם.] *O audiencia.* Hisp. per Antiphrasin, ut lucus, quia non lucet. *Surda aspis.* Dolosa & periculosa. Ital. *Sicut aqua.* Sic evanescant proposita eorum. Ital. Ang. MS. Gal. *Sicut sunt infirmati.* Id est, quando sunt maximè infirmi Deus cadet super eos. 2. Ang. MS. Gal. *Soyent debilitex.* Heb. כמ. Vel sagittas eorum impii in innocentes ejaculentur, sicut homines infirmi, ut nihil noceant eis. *se fieno tagliate.* Bruc. Ital. *Sicut homines viventes.* Ang. MS. Gal. *vivans,* sicut illi deglutunt carnem. Vel, sicut caro cruda comesta est è rapita, antequam ollæ sentiant ignem, tam subito destrue illos. Ital. Hisp. Vel, *sicut homo fortis, furiosus.* Qui citò destruit infirmum. Heb. חזק, sicut חזק, ut dicitur de Benaiah חזק חזק, & alibi חזק חזק. *Sicut cera.* 2. Ang. MS. Vul. Gal. *la cire.* *Casus ignis.* 2. Ang. MS. Vulg. Gal. *le fen est cheu sur eux.*

Sect. 10. Ex Gr. & Vulg. in Psal. 58.

Ne disperdas Davidem humilem, & simplicem. Lat. MS. *Sicut Reguli surdi.* Lat. MS. כמ. Id est, donec conterantur. La. MS. *Non viderunt solem.* Gr. Vulg. Id est, mortui sunt subito per carbones ignis de cælo, ut Psal. 18. & Psal. 140. *cadant in ignem, & c.* & dicit *solem,* ut in Eccles. 11. *Dulce est videre solem,* id est, vivere in prosperitate. *Priusquam intelligerent.* Gr. Vulg. id est, priusquam homines intelligentes intelligant hoc, nempè, fiat citò, sic Num. 26. *Quem peperit,* id est, peperit pariens. Ab. Ezra. *Quasi vermis tabescens.* Lat. MS.

Sect. 11. Ex Syr. in Psal. 58.

Quando Saul comminatus est sacerdotes,

חלם. 1 Sam. 22. Par. edit. חלם. Non est in Syr. Par. edit. vel MS. *Vos ne judicatis justè.* Ironice. *Appenditis, vel contaminati estis.* Syr. Erpen. חלם. Heb. חלם, id est, sanguine sacerdotum polluti, velut in Micah 1. 10. *Pulvere te voluta.* Vel, *manus vestra sunt implicata scelere.* Syr. Par. sic 2 Tim. 2. ἐμπλέκεται τοῖς τῶ ἐξ πρᾶξις. *Colubro, vel aspidi.* Syr. est serpens biceps

in Syr. MS. Par. edit. in Psal. 91. *Super aspidem, & c.* *Sicut aqua quæ abeunt.* Et consumuntur effusa, Syr. חלם. Sic 2 Sam. 14. *Nos sumus ut aqua, & c.* *Projiciet sagittas ejus donec exscindantur.* Syr. חלם. Heb. כמ, id est, donec occisi sint; indicat Saulitas qui sagittis ceciderunt, 1 Sam. 31. *Limax, vel cera liquefcens.* Syr. MS. חלם. Sic in

Isa. 64. in Syr. MS. non adhuc impressi. *Ignis cadet super eos quem non videant.* Syr. חלם, id est, subito. *Et sol priusquam sentient.* חלם

חלם. Syr. MS. id est, subito percutiet eos sol, contra in Psal. 121. *Non percutiet te sol. Spina illorum cardui sunt.* Syr. id est, peccata, & judicia eorum aggraventur, sic in Pro. *Spina sunt in via peccatoris, & c.* *Sicut vivens, sicut indignatio.* Id est, sicut unusquisque eorum surgit, & in prosperitate vivit, ita consumatur. Heb. חזק, sic in 1 Sam. 25. *Viventi in prosperitate, & c.* & in Pro. 1. *Descendant viventes in sepulchrum, & c.* & dicit sicut, ut Isa. 24. *Sicut sacerdos, sic populus.* R. David. חזק חזק non est in Syr. MS. vel Par. edit. *Vestigia ejus, vel manus.* Sic in Dan. 2. *Digitus sunt pedum æquè ac manuum.* Syr. חלם.

Sect. 12. Ex Arab. in Psal. 58.

Heb Arab. 57.

Manus vestra in tenebris immersa sunt. Arab. في الظلمة. Non est in Heb. id est, accipiunt manus vestra munera, quæ oculos sapientum occæcant, Vel munera in abscondito, & quasi in tenebris. *Venenum, vel ira eorum.* Arab. ضار, quia venenum in ira emittitur. Vel, ira est excandescencia, & quasi inflammatio corporis, à حار, & حار calefcere. *Decipit deceptione melius quam sapiens.* Arab. سحر افضل من الحكيم. Heb. סחור א, & סחור, & סחור est associare fraudes, ut in Psal. 50. 19. *Lingua tua associat fraudem. Donec infirmantur.* Arab. حتى يضعفوا. *Tanquam cera.* Gr. Arab. Rom. Neb. Vulg. Syr. sic Psal. 68. *Deficient sicut cera coram igne. Ad casum ignis.* Gr. Syr. Arab. Rom. Neb. ut Gen. 19. *Ignem pluit Deus super Sodom, & Ezech. 38. Ignem pluam super turmas ejus, & Psal. 140. Super illos cadent carbones ignis. Non viderunt solem.* Id est, morientur, ut Eccles. 11. *Dulce est videre solem,* id est, frui virâ hilari. *Et non intellexerunt.* Arab. Heb. ידעו, id est, subito, sine prævisione mortis, obeunt, sic Job. 4. *Sine sapientia moriuntur,* id est, ex improviso. *Erunt spina eorum rhamnus.* Arab. id est, dolores eorum multiplicabuntur, & indies auferent, ut Psal. 16. *Id est, adhuc viventes & validos, furor consumet eos.* Arab. وهم احياء. *Lavabit manus suas.* Arab. يديه, ut in Syr.

In finem,

1 Ne disperdas David in tituli inscriptionem, quando misit Saul, & custodivit domum ejus, ut eum interficeret. (1 Reg. 19. 11.)

LVIII. Heb. LIX.

2 **E**Ripe me de inimicis meis Deus meus: & ab insurgentibus in me libera me.

3 Eripe me de operantibus iniquitatem: & de viris sanguinum salva me:

4 Quia ecce ceperunt animam meam: irruerunt in me fortes.

5 Neque iniquitas mea, neque peccatum meum Domine: sine iniquitate cucurri, & direxi.

6 Exurge in occursum meum, & vide: & tu Domine Deus virtutum, Deus Israel,

Intende ad visitandas omnes gentes: non miserearis omnibus, qui operantur iniquitatem.

7 Convertentur ad vesperam: & famem patientur ut canes, & circuibunt civitatem.

8 Ecce loquentur in ore suo, & gladius in labiis eorum: quoniam quis audivit?

9 Et tu Domine deridebis eos: ad nihilum deduces omnes gentes.

10 Fortitudinem meam ad te custodiam, quia Deus susceptor meus es:

11 Deus meus, misericordia ejus praeveniet me.

12 Deus ostendet mihi super inimicos meos, ne occidas eos: nequando obliviscantur populi mei.

Disperge illos in virtute tua: & depone eos protector meus Domine.

13 Delictum oris eorum, sermonem labiorum ipsorum: & comprehendantur in superbia sua.

Et de execratione & mendacio annuntiabuntur

14 In consummatione: in ira consummationis, & non erunt.

Et scient quia Deus dominabitur Jacob, & finium terra.

15 Convertentur ad vesperam, & famem patientur ut canes: & circuibunt civitatem.

16 Ipsi dispergentur ad manducandum: si vero non fuerint saturati, & murmurabunt.

17 Ego autem cantabo fortitudinem tuam: & exultabo manè misericordiam tuam. Quia factus es susceptor meus, & refugium meum, in die tribulationis mea.

18 Adjutor meus tibi psallam, quia Deus susceptor meus es: Deus meus misericordia mea.

Señ. 1. Ex R. David. in Psal. 59.

Sanguinolento.] Quia custodiebant domum ad interimendum eum. Preparant.] Ut me capiant. Exurge ad visitandas omnes gentes.] Vers. hic non cohæret cum antecedent. vel consequent. ideòq; est de futuro in die Judicii. Arama. quando praevidit David quòd Saul persequeretur eum sine causa, & quòd Principes sui adulabantur eum, dixit, non erit hæc generatio pura, donec Deus visitabit omnes gentes, ut Joel 3. & expurgabit impios, quia hodiè quasi dormit, ideò dicit David, Exurge, tunc verò non miserebitur obstinati, Mal. 3. 18. Tunc videbitis inter justum & impium discrimen. Sicut canis.] Qui latrat nocte, quando expergefactus est a somno, sic illi, custodiebant domum; & alii forsàn etiam muros urbis, ut eum, si evaderet ex manibus priorum, caperent, quia addit, Circundant civitatem. Vel, sicut canes qui circundant civitatem.] Sic illi vigilabant custodientes domum. Loquuntur ore eorum.] Audivit David intus verba (ut gladii) quæ dicebant foris. Quis audit?] Forsàn si existimassent quòd audivisset David, non fuissent illa verba locuti, quia potuisset (rege inuncto) vindictam suam sumere. Vel non timebant Deum, illum non audivisse opinantes. Deridebit illos.] Deridet homo quem non timet; indicat eorum impotentiam. Deridebis omnes gentes.] De futuro, sicut hos præsentes. Propter potentiam ejus.] Quia Sath est me potentior, ideò in te confidam. Deus misericordia sua.] Qui ostendit suam misericordiam צדקת Cethib. In exercitu tuo.] In Israele. Propter peccatum oris.] Verba aspera.

Propter maledictionem & maciem eorum colloquuntur homines.] Unus cum alio de iniquitate eorum colloquetur, quando maledictionem Dei, & maciem corporum suorum intuentur, sic Isa. 58. Aqua qua mentiuntur, id est, deficiunt, sic caro mentitur, quando deficit de pinguedine. Consume, consume eos.] Paulatim, seu gradatim, & in fine penitus corrumpant. Regnat in Jacob.] Præcipue, ut Amos 3. 2. Vos super omnes terræ familias agnovi, ideòq; vos puniam, &c. Vespere revertentur.] Sit poena eorum sicut peccatum, ut canes circundant urbem ad capiendum me, & absque causa ut canes oblatrant; sic huc & illuc in urbe ad petendum panem, sicut canes divagantur. Arama. Non saturentur quando pernoctant.] Id est, pernoctent famelici & dormiant; licet sint mendicantes, ne sint accipientes. רעבים ושוני, sic Num. 36. 4. Quando Jubleum est. צדקת idem. Vel murmurent, si non saturentur.] Sicut mendici de ostio ad ostium faciunt. De potentia tua.] In exequendo pro me vindictam. Manè.] Semper, ut in Psal. 101. ult. O fortitudo mea.] Opposit. ad illud in ver. 9. Propter fortitudinem suam. Et dicit, Ad te cantabo. respond. ad illud, In te expectabo, אשמך, nempe, pro salute tua, & cantabo in tempore salutis meæ, אומך.

Señ. 2. Ex Ab. Ezra in Psal. 59.

Pone me in excelsis.] Quia nunc sum in loco humili constitutus. Viris sanguinis.] Quia custodierunt domum ad occidendum illum. Congregati sunt:] אגוד Hag. 2. 19. Vel habitabant propè me.] In circuitu domus meæ. Sine culpa mea.] Ego non peccavi in Saul, ut

ut ipsi me calumniantur. Rasi. *Evigila tu.*] Quia illi evigilant ad custodiendam domum, sic *nox vigiliarum*, Exod. 12. idem. *Exercituum.*] Suprà & infra, scil. Israelis. *Impiis transgressoribus.*] De quacunque natione. *Revertentur.*] Reliquiæ eorum, *וְהַשְׂמָרָה*. *Ut canes.*] Assimilat illos canibus, quia custodiebant domum sicut canes urbem latrando. *Loquentur in ore suo.*] Sicut mos est canum latrantium. *Robur est in seipso.*] Vel, *robur suum est.*] Scil. Dei. *Ne obliviscatur populus meus.*] Liberationem ab illis, indies renova, & fac eos sicut Cain vagabundos. R. Sol. *Ne occidas eos.*] In uno momento, quando custodiunt domum. *Ego ad te evigilabo.*] Sicut illi custodientes domum. *Capiantur in superbia.*] Qui dicunt, *Nemo videt nos. Mendacia loquuntur.*] Inter se colloquuntur gloriando de mendaciis quæ aliis enarrant. *Consume.*] Bis repetit, id est, de die in diem. *Et non sunt.*] In fine, post paucos dies non erunt amplius. *Non pernoctabunt.*] Ut canes famelici quiescere nequeant. & bis repeti debet, ut Pro. 30.3. *In exercitu tuo.*] In Israel. *Vagentur.*] Pro pane, ut in ver. 14. & in Psal. 109. *Sicut mendicantes. De potentia tua.*] Respond. ad illud, ver. 9. *Misericordia.*] Ut ver. 10. *Deus misericordia mea.*] *Manè.*] Opposit. ad *canes*, qui dormiunt die. *Locus excelsus.*] Prout oravi, ver. 1. *Pone me in excelsis.*

Sect. 3. Ex Midrash Tillin in Psal. 59.

Custodiebant domum.] Duo sunt uno fortiores, Michal liberabat Davidem intus, & Jonathan foris, & illis totus Israel adunatus erat *filium triplicatum*, Eccles. 4. Inveniens uxorem bonum reperit, ut apparet in Michale, quæ Davidem à patre suo liberabat; qui uxore caret, & bonis est destitutus; benedictione multiplicandi, Gen. 1. *וְהָיָה*. Eccles. 9. latititia. Eccles. 9. auxilio. Gen. 2. misericordia *וְהָיָה* in Prov. In Lege, Prophetis, & Cethubim, nomine Domini utitur, locutus de matrimonio, Gen. 24. *A Domino est hæc res*, & de Samson, Judic. 14. & in Prov. *Favorem à Domino habet.*

Sect. 4. Ex R. Obad. Gaon. in Psal. 59.

Fortes וְהָיָה] Septem filii Saulis suspensi in 2 Sam. 21. *Sicut canis.*] Cujus dispositio non est ad custodiendam domum, sed custodit per accidens; sic illi prætendunt custodire civitatem, sed intendunt me apprehendere. *Gladii in labiis.*] Id est, dicunt se posse occidere nationes fortes. *Redeant vespere.*] In ultimis diebus cum Gogo redeant fines terræ *וְהָיָה*, sicut hi impii, & pereant similiter.

Sect. 5. Ex R. Sol. in Psal. 59.

Ne occidas eos.] Quia mortui sunt citò è memoria hominum deleti, sed illos pauperie, plagâ diu permanfurâ, punias. *Redeant vespere.*] Non satis est quod faciunt die, me coram Saule calumniantes, sed nocte etiam insidiantur. Vel, *redeant in vespere.*] Tamen non invenient me, quia auxilio Michalis evasi. *Certò, quando saturantur pernoctabunt.*] Et dormient sicut canes cibo repleti.

Sect. 6. Ex Cald in Psal. 59.

Mittam, vel per manum Davidis mitis & perfecti.] *וְהָיָה* Cald. *O robur meum expectabo in te.*] Cald. Vau in וְהָיָה pro Jod, ut נָפְשִׁי & נָפְשִׁי, Psal. 24. *Pro cibo.*] Ex rapina panem habent. *Si non sint saturi, pernoctabunt.*] Sicut raptores tota

nocte manentes in agris & tritis viis, ad spoliandum insidiantes.

Sect. 7. Ex Masora in Psal. 59.

Sicut canis.] Duo sunt cum Cametz, & in sectione *וְהָיָה*. *Cantabo.*] Respond. ad illud, *Expectabo in te.* R. David. *וְהָיָה*, est trium parium, unum, quorum prius cum Shin, aliud cum Zain, in 2 Reg. 11. & è contrario sunt tria paria, unum cum Zain, aliud cum Shin, in Exo. 18.1. In afflictione patienter expecta, in liberatione *וְהָיָה*, Jacob. 5.

Sect. 8. Ex Al. Auth. in Psal. 59.

Ne destruas David per plagam eorum.] Gr. ut in Psal. 57. Vide 1 Sam. 19.11. *Sine culpa mea.*] Ut in Psal. 25.2. *וְהָיָה*. Arg. *Ne miserearis.*] 2 Arg. Vel, ne des gratiam illis, ut succedant machinationes eorum. *Omnes gentes.*] Judæos intendit, Christi persecutores. Theod. ut Ezech. 2. *Gentes &c.* *In superbia sua.*] Diabolus solâ superbiâ lapsus est, non ei imputatur adulterium, non vinolentia, &c. S. Aug. *Occide illos, ne obliviscantur populi mei.*] Per tardium persecutionis. Gr. 3.4. Arg. Vel. *Ne occideris eos.*] Orat ut gens Judæorum maneret, & ea manente cresceret multitudo Christianorum. S. Aug. Vel, ne occidas eos extremâ perniciæ, quia sunt multi inter eos qui pœniteant. Theod. *Deduc eos.* Noli eos deferere cum dispersis. S. Aug. *Pro cibo.*] Ut in Psal. 14. *Comedentes populum meum.* 5. Arg. *Convertentur ad vespem.*] Ut in Psal. 16. *Postea acceleraverunt*, nam si adhuc sani viderentur, nunquam accelerarent; nemo est insanabilior eo, qui sibi sanus videtur. S. August. *Cantabo.*] 6. Arg. *Ut canes.*] Gentes peccatores, non ut oves. S. Aug. Ut canes vexant nihil mali meritos, sed contrâ nocentes sunt imbelles, gregem non custodiunt, & cibo oblato latrare desinunt.

Horat. Epod. 6.

Quid immerentes hospites vexas, canis,

Ignarus adversum lupos?

(Ut Isa. 56. *Mittam canes.*)

Quin huc (in me) inanes, si potes, vertis minas,

Et me remorsurum petis?

Tu cum timenda voce complèsti nemus,

Projectum odoraris cibum,

(Ut Mic. 3. *Mordent dentibus.*)

Cave, cave, namq; in malos asperrimus

Parata tollo cornua, &c.

Orat. pro liberatione.

Sect. 9. Ex Ital. &c. in Psal. 59.

Ne habeas misericordiam.] Sic orat in eos quos spiritu rejectos esse præcivit. Ital. *Patiantur famem sicut canis.*] Ang. MS.

Sect. 10. Ex Gr. & Vulg. in Psal. 59.

Fortitudinem meam ad te custodiam.] Gr. Lat. MS. Vulg. id est, ad te attribuiam fortitudinem meam, non ad alium, וְהָיָה ut וְהָיָה, Vau & Jod literæ conversivæ. *Capiantur, maledictionem & mendacium narrantes.*] Lat. MS. Vel, de execratione — *annunciabuntur in consummatione, in ira consummationis.*] Gr. Vulg. id est, quando Dei ira consumpsit eos, tunc dicent omnes, Ecce hi sunt execrandi illi homines, & mendaciis dediti. *וְהָיָה* est *consumptio*. *Famem patientur.*] Quia tam attenti erant ad custodiam domus die & nocte, ut non potuerunt panem edere. Vel, *ipsi vagabuntur ut comedant.*] Lat. MS. sic Psal. 109. *Mendicent panem, &c.*

Sect. 11. Ex Syr. in Psal. 59.

Quando David audivisset de morte sacerdotum, & prophetia de conversione Gentium, & rejectione Judæorum. Par. edit. *Robur meum tibi psallam, v. 9.* Syr. *אשכנז אשכנז*. Heb. *אשכנז*, sicut *אשכנז* in ver. 17. *Potentes.* In iniquitate, sic Psal. 52. *O Potens.* Syr. *fortificaverunt malitias suas.* *אשכנז אשכנז*. Sermo oris eorum gladius. Syr. ut in Psal. 55. *Et propter execrationem & mendacium de illis loquantur.* Syr. dicant ecce hi suppliciis affecti sunt, & ab execratione Dei in illos, facti spectaculum, & dicit mendacium, nam Doeg contra sacerdotes Domini est meritus. *Ne occidas eos, ut illi de populo meo non obliviscantur.* Syr. *אשכנז אשכנז*, aliter legit Par. edit. *Vagentur propter cibum, ne saturati sint, neq. pernoctent.* Id est, viri isti tempore futuro cibo indigeant, & domo careant, in quo capita sua occultent, sicut in Psal. 109. 10. *Panem suum petant, &c.* Syr. MS. *אשכנז אשכנז*, id est, fac eos inquietos sicut mare; & dicit propter cibum, quia in-

terimerunt sacerdotes, qui Davidi cibum in fame sua subministrabant.

Sect. 12. Ex Arab. in Psal. 59.

Heb. Arab. 58.

Currunt, vel dure apprehenderunt me. Arab. *سطوا علي*. Heb. *אשכנז* in Job. 20. *Opprimunt pauperes. Revertentur ad vespertas.* Arab. *يترقبون ادا امسوا*, ab *אשכנז* in Genes. 31. id est, sine mundi omnes gentes erunt malitiis & calumniis operam dantes, ut Luc. 18. *Num inveniet fidelitatem, vel veritatem?* sic Psal. 12. *Duplici lingua, &c.* ideoque subdit, *nunc surgam in die Judicii ultimi.* Vel, *ad vespertas suas.* Arab. in ver. 14. id est, propè mortem ululabunt, de remissione peccatorum, vel aliàs desperantes, ut Hos. 7. *Super cubilia utulant. Circuibunt urbem sermone suo.* Arab. ut Psal. 73. *Lingua eorum per totam terram divagatur, scil. calumniando. Ne obliviscantur legum tuarum.* Arab. *ليلا ينسوا سنك*. Heb. *אשכנז*, id est, leges, à cum me, latas, vel, populo meo promulgatas, & dicit, *Ne obliviscantur, quia misericordia tecum est, ut reverearis,* in Psal. 130. Vid. R. David. *In furore tuo perfecto.* Arab. Heb. *בדה*.

In finem,

- 1 Pro his qui immutabuntur, in tituli inscriptionem ipsi David in doctrinam,
- 2 Cum succendit Mesopotamiam Syria, & Sobal, & convertit Joab, & percussit Idumeam in valle Salinarum duodecim millia. (2 Reg. 8. 1. & 10. 7. & 1 Par. 18. 1.) LIX. Heb. LX.
- 3 Deus repulisti nos, & destruxisti nos: iratus es, & misertus es nobis.
- 4 Commovisti terram, & conturbasti eam: sana contritiones ejus, quia commota est:
- 5 Ostendisti populo tuo dura: potasti nos vino compunctionis.
- 6 Dedisti metuentibus te significationem: ut fugiant à facie arcus.
- Ut liberentur dilecti tui:
- 7 Salvum fac dexterà tuà, & exaudi me.

8 Deus locutus est in sancto suo: Latabor, & partibor Sichimam: & convallem tabernaculorum metibor.

9 Meus est Galaad, & meus est Manasses: & Ephraim fortitudo capitis mei, Juda rex meus:

10 Moab olla spei mea.

In Idumeam extendam calceamentum meum: mihi alienigenae subditi sunt.

11 Quis deducet me in civitatem munitam? quis deducet me usque in Idumeam?

12 Nonne tu Deus, qui repulisti nos: & non egredieris Deus in virtutibus nostris?

13 Da nobis auxilium de tribulatione: quia vanà salus hominis.

14 In Deo faciemus virtutem: & ipse ad nihilum deducet tribulantes nos.

Sect. 1. Ex R. David, in Psal. 60.

Cum Aram.] *אראם* cum Segol & Merca, sine Mac-caph præter morem, & sunt duo alia in Masora. *Rediit Joab.* In 2 Sam. 8. 3. *Syros in valle Salis 18. millia,* in 1 Par. 18. 3. *Abisai percussit ex Edom—* 18000. in Samuel dicit *ex Aram* (& in duobus codic. ex Edom.) in Psal. dicit 12. millia, videtur quod prælia Aram. & Edom. erant unà, & numerus totalis ex Aram. & Edom. erat 18. millia: Et in Paral. victoria Abisai attribuitur, quia incepit, & occidit sex millia, rediitque Joab, & occidit adhuc 12. millia, & in Samuel. meminit Davidis, quia ipse erat rex & ra-

dix victoriæ. *Ad docendum.* Nempè, poenitentiam nationibus cunctis. Deraash. Non est in Cod. Cremon. Vel dicunt Rabboth. Quando Joab venit ad pugnandum cum Aram, dicebant, erat foedus inter Jacob & Laban Aramæum, Gen. 31. 44. respondebant Sanhedrin, quod Balaam Syrus primò fregit foedus, Num. 22. 5. *Balaam misit, ut ab Aram accederem,* & in diebus Cushman, Judic. 3. 8. quare vocatur Rishathaim, propter duo mala quæ fecit Aram Israeli in re Balaami, & Cushman; quando Joab audivit hanc solutionem, rediit & percussit ex Aram 12. millia, ut hic dicitur. Deraash, Rabboth. In altero Deraash erant duo

duo praelia : in primo, Abisai percussit 18 millia ; in secundo rediit Joab, & percussit adhuc 12. millia, dixit Edom, ex Deut. 2. 5. scribitur, *ne cum illis bellum geras*, respondit Joab, hoc erat in itinere solo, & præterea dixit Joab, cum Aram incipiamus, quia si primò Edom oppugnabimus, quando redimus, ubi inveniemus cibos & aquas ? sic transiebant, & postea redibant, ut hic dicitur. *Deraſh non est in Cod. Cremon.* *Repulisti nos.* Quando Hadadezer dilatavit limitem suum, & cepit de terra Israelis propè Euphratem, 1 Paral. 18. 3. Et dicit *repulisti*, quia aliter non percussit eos Hadadezer, & adventum hostis, direptionemque terramotui assimilatur. *Vinum judicii.* Quando hostis invasit terram nostram. *Dedisti.* Id est, dabis victoriam pro certo, ac si dedisses. *Propter veritatem.* Quia prædixisti quòd populus tuus in pace terram suam inhabitabit. *Ad elevandum.* Suprà hostes omnes, ut à נִסָּה. *Serva dexteram tuam.* Quæ videtur nobiscum affligi, quia dicunt hostes, non potest servare nos. *Dividam Sechem.* Sechem & Succoth erant in tribu Ephraim, Jos. 21. 21. Sechem in monte Ephraim, ibi erat Joseph sepultus : & Ephraim comprehendit decem tribus, quia erat in parte terræ Aquilonari, sicut Juda in Meridionali ; & quia Isboseth multis annis in Israel imperabat, ideò locorum meminit horum particularitèr, indicando, quòd Deus implevisset promissum suum Davidi, quia nunc ipse tandem in totum Israël imperabat. *Gilead mihi est.* Sub mea jurisdictione, & meminit Gilead quia erat ut Ephraim in tribu Joseph. *Juda est Legislator meus.* Quia regnum erat Judæ, & rex leges promulgat, ut Gen. 49. 10. *Nec Legislator, &c.* *Olla lavacri.* Ad usus serviles ; non vas coquendi carnes, sed lavandi pedes. *Vel, Gilead est mihi.* In futuro, quando Deus benedictus recolligit captivos. *Deraſh Rabboth.* Non est in Cod. Cremon. *Calceamentum meum projiciam.* Edom erit in pedes ejus, ut scabellum, & sic Aram, & Pelistæi erant servi Davidis. *Triumphasuper me.* Si vis, & videas quid in extremum eveniet, Vel est ironia. *Quis duxit me in civitates fortes ?* Quas vici, nonne tu O Deus ? *Redde nobis auxilium ?* Semper, quando venerit tribulatio sicut antea, Psalmus hic est de Messia impetrante sicut David. *Deraſh Rabboth.*

Sect. 2. Ex Ab. Ezra. in Psal. 60.

Shushan. Instrumentum sex chordarum. Vel concentus poëticus initium Psalmi. *Eduth, vel ornamentum.* 2 Reg. 11. 12. *Posuerunt super illum coronam & ornamentum,* עֲדָתָא. *Ad docendum.* Cantores discant, ut illum in omni occasione canant. Vel docere, quid facerent in illo belli tempore. *Quando contendebat.* Ut Num. 26. 9. *Contrà Dominum contendebant.* Vel quando destruxit, ut 2 Reg. 19. 25. *דִּמְיוֹ desolatos.* *Rediit Joab.* Forsan primò profligatus erat David, prout in hoc Psalmò lamentatur, sed rediit Joab, & percussit 12. millia. *Repulisti nos.* Quando Aram prævalebat. *Terram commovisti.* Quando nova, de cæso Davide, erant divulgata. *הָיָה non habet socium.* *Commota, vel lapsa est.* Ut Levit. 25. 25. *Manus sua labitur.* *Sana.* He pro Aleph. *Signum.* In diebus præteritis. *Propter veritatem, Amen.* Propter veram in nobis fidem, אֱמִנָּתָא. *Serva cum dextera.* Nunc ut antea, Beth deficit. *Vel serva dexteram tuam.* Id est, reip-

sum, ut Isa. 59. 16. *Salutem sibiipſi attulit.* R. Moseh. *In sancto.* Verbo suo sancto per Samnel. דָּבָר קֹדֶשׁ. *Dividam Sichem.* Erit mea fors in æternum, & meminit *Sichem & Succoth*, quæ erant fors Ephraim, qui possidebat partem Aquilonarem Canaan, & meminit etiam Judæ, qui possidebat Meridionalem ; inter quos, omnes Tribus includebantur ; ideòque hæc duæ in Prophetis pro toto Israele assumuntur. מִיָּמֵינוּ. Est conjunctum, sed non mutatur, quia est ex geminatis. *Olla.* Irrigabo terram eorum sicut ollâ. *Calceum mittam.* Licet sit fortis, in eum conculcabo. *Triumphatu.* Ut Eccles. 11. 9. *Latere O juvenis,* Ironicè. *In civitatem obsessam.* Id est, Edom, quam tunc obsidebat, & ipse respondit, *Nonne tu Domine ?* Et postea cogitationes ejus variant, & dicit, *repulisti nos*, sicut mos est eorum qui turbati sunt, ut Job. 10. 1. *Tacebo,* deinde addit, *Elloquar* cogitationem suam primam immutando. עֲדָתָא. *Tan pro He,* ut שָׁבַת Ezech. 45. Vel He deficit pro עֲדָתָא. *Et non egredieris.* Quia in principio erat percussus. *Fortiter agimus.* Est prophetia de victoria in fine. *Salus hominis.* Respond. ad illud *exercitus nostros.*

Sect. 3. Ex Midrash Tillin in Psal. 60.

Addocendum. Dixit Aram Joabo, quare irritum facis fœdus Jacobi cum Labane ? Gen. 31. *Rediit Joabus,* & dixit, quod Balaamus Aramita primò fregit fœdus, Num. 23. Deinde Cushman Rishathaim, Judic. 3. R. David. ib. בְּרֵחַ צֻרְחַי. Id est, ignem accendit in Aram. (sic Vul. Gal.) *Serva dexteram tuam.* Petit unicum à Deo, promittit Deus duo, שְׁנֵי *secunda vice*, Isa. 11.

Sect. 4. Ex R. Obad. in Psal. 60.

Rediit Joab. Dicit *rediit*, postquam Abisai destruxisset 18. millia, rediit Joab ad sepeliendum mortuos, & occidit adhuc 12. millia de illis qui rebellabant. *Alienasti.* In desolatione Siloh. *Concussisti.* In morte Saulis. *Durum.* קָשֶׁה in bello Edom, in quo mortui sunt multi Israelitæ. *Vinum.* Calicem consolationis pro mortuis, sicut in Jer. 16. *Veritatem.* קִישוּט (i.e.) lex, sicut dicunt לֵךְ וְלֵךְ, si David non esset exercitatus in lege, Joab non pugnasset cum hostibus, vel saltem non prævaluisset. *Latabor.* אֶעֱלֹז Id est, in oleo lætitiæ quo unctus sum. *Mentior.* Faciam judicium inter civitates. *Calceum, vel claustrum.* לַנֶּעֱוִל, id est, לַנֶּעֱוִל, propugnacula sua occludere, ita ut rebellare nequeat. *Exclama.* הִנֵּה תְרוּעָה אֶתְרוּעָה clamor tristitiæ, ut in Isa. 15. *Quis conducet ?* In reditu meo contrà Edom.

Sect. 5. Ex R. Sol. in Psal. 60.

Shoshannim. Vel de liliis testimonii, nempè, senioribus Synedrii, qui erant Davidis gloria, & docerent illum quid in prælio hoc ageret : vocantur lilia, Cant. 7. 3. Respondebat Synedrium quod Aram primò fregit fœdus Labanis & Jacobi in Gen 31. 52. quia Balaam Aramæus voluit Israeli maledicere, & Cushman opprimebat illos, Judic. 3. est in MS. *Mistam* מִשְׁתָּמָה de David. in regno suo miti & humili. Non est in MS. sed Venet. *Duodecim millia.* Abisai primò percussit 18. millia, & Joab rediit, & occidit adhuc 12. millia. *Repulisti nos.* In diebus Judicum, Judic. 4. 2. & 10. 7. 12. *Fregisti.* In diebus Romanorum. Non est in MS. vox est אֶתְרוּעָה in Targum, Jerem. 22. 14. *Exscidit fenestras.* R. Moseh. Vel est

verbum Arabicum. Dones. *In sanctitate locutus est.* De reditu captivorum futuro. *Insigne, vel tentationem.* Afflictionum multarum, quibus exaltantur, si in tentatione firmi permaneant. *Olla.* In faciem suam ut olla reversa, & tandem fracta, sic erit Moab. *Sechem, vel portionem dividam.* Spolia hostium suorum, vel portionem patris eorum Jacobi, Gen. 48. ult. קָשָׁתָא. Id est, propter ornamentum & gloriam tuam, in remunerandis illis qui in finem perseverant. *Succoth.* Meminit illius in exitu Israel ex Aegypto, Exod. 14. Vel *Succoth.* Id est, Tabernacula in Canaan, sicut quando Jacob venit, Gen. 33. *Rejecisti nos.* Prævidebat spiritu, quod Romani הָרִמּוּ e-rant dominaturi. Non est in MS. *Triumpho, vel esto socius mihi.* אֶיֶךָ, hoc dicit, quia David subjugavit Gath Pelistæorum.

Sect. 6. Ex Cald. in Psal. 60.

Super Shushan Eduth. Id est, antiquum testimonium inter Jacobum & Laban, in Gen. 31. *Mistam.* Scriptura Davidis, אֶרְכָּשָׁן signata est, Jerem. 2. *Aram prope Euphratem.* Transivit David acervum testimonii in Gen. 31. *Duodecim millia.* De exercitu Davidis & Joabi ceciderunt, נָפְלוּ. Cald. *Propter veritatem.* Promissi cum Abrahamo, Gen. 15. Vel, propter veritatem & justitiam Abrahami. *Ut illi propter dilectos tuos liberentur.* Propter integritatem Isaac. *Serva per dexteram.* Propter sanctitatem Jacobi. *In sanctitate.* Sanctuario. *Dividam cum Sechem.* Filiis Josephi incolis Sechem, & in valle Succoth dividam, etiam metior spolia. *Super Pelistæos triumpho tu.* O congregatio Israel. הָיָה cum Hirc pro הָיָה. *Projiciam calcaneum.* Et in cervicem potentum ejus conculcabo.

Sect. 7. Ex Masora. in Psal. 60.

Super Shushan. Vel lilia; duo cum Pathac, 1 Reg. 7. 19. *Opus lilii,* Dan. 8. 2. *Shushan palatio.* Dicit R. Saadiah reperitur litera Samech in Bibliis, 13580. vicibus; Joab percussit ex Edom. 12000. Nehem. 7. 20. 1000. drachmas, 50. vasa, & 530. vestes, qui numeri efficiunt numerum prædictum. *Dedisti.* Duo sunt initium versus, Psal. 4. 7. *Dedisti latitiam in corde meo,* Lætitia & luctus unâ incedunt. *Sana.* Duo sunt, cum He, & cum Aleph, Num. 12. 13. *Sana nunc illam,* Judicia Dei in terra sunt sicut lepra in corpore, ut in Isa. 1. à vertice, &c. *Labor.* Duo sunt defectiva, unum plenè, Hab. 3. 18. *Labor in Domino,* id est, in prophetia sua, est plenè, Psal. 108. 7. Sancti in afflictione dolent, sed spe lætantur.

Sect. 8. Ex Al. Auth. in Psal. 60.

De lilio ornamentum, vel testimonium, ut Apoc. 12. 17. de Martyribus Jesu. Vel, *De mutatione testimonii.* Gr. veteris fœderis, & Arcæ, ut Rom. 9. Vel de novo cœlo, &c. Apoc. 21. Vel, *Pro his qui commutabuntur.* Humanis omnibus in melius mutandis. πῶς τὸ νεῖται. Greg. Nyss. Vel, quia veteri vita in novam transeunt. S. Aug. Vel, de reditu captivitatis Babel. B. Theod. *Docere.* De victoriis Davidis, quibus declaravit se regem; in sensu literali. *In tituli inscriptione.* Indicat doctrinam hanc indelebiter impressam esse. Greg. Nyss. Vel, titulus est infixus, super crucem Domini scriptus. S. Aug. *Cum contendebat cum Aram.* 1 Paral. 19. 6. 16. & gloriam victoriæ consecutus est.

Istmia Pindar. Od. 1. ἡ πολέμιζον, &c. *Qui vero bellis, aut studio impiger, Dulces honoris delicias tulit.*

Ipsi David. Non sibi, sed Christo mutantur. S. Aug. *Repulisti nos.* 1. Caus. in diebus regum impiorum Israel. & Judæ. *Conturbasti eum.* Conscientia peccatorum; quò fugimus quando gladius ille vibratus est? S. Aug. *Propter veritatem.* In tempore Davidis, quem Deus promisit & fecit regem. Vel, *A facie Arcus.* Arcus est extensus adhuc in comminatione, est nondum in præsentatione. S. Aug. Vel dicit *arcus,* id est, telis hostium. Theod. *Dilecti tui.* Testes in sacco, Apoc. 11. 4. *In sancto suo.* Christo. S. Aug. *Ephraim est principium regni mei.* Gr. omnes tribus erant sub Davide, sicut prædixit Deus. 2. 3. Caus. Eucharist. *Legislator.* Ex Juda erant reges, 1 Paral. 5. 2. sicut Ephraim confirmabat Davidem ad adipiscendum regnum, 1 Paral. 12. *Moab est olla.* Quia rincti erant pedes sui in sanguine ejus, ut Psal. 68. & Psal. 58. *Lavabunt pedes in sanguine impiorum.* Targum. *Moab est olla lotionis meæ.* Syra vers. Theod. (observa antiquitatem Syræ versionis, ex hac citatione Theod. & Chrys. in Psal. 49. &c.) Vel, quia Moab solvebat tributum ovium pro usu domus regiæ, quæ erant lavatæ, & coctæ in ollis. Vide 2 Reg. aliàs 4 Reg. 3. 3. &c. Perditâ libertate, perditâ omnia.

Pindar. Istmia. Od. 8.

ἰατὰ δ' ἐστὶ βροτοῖς

Σὺ γ' ἐλευθερίᾳ

— sed gravium vulnera casuum
Sanantur modo sit salva dolentibus
Libertas, &c.

Calceum meum. Super cervicem ejus. Vel tradam Edom in manus inimicorum ejus, sicut homo solvit calceum, & dedit illi, cui vendidit portionem terræ, ut Ruth 4. 8. Vel calceamentum est Evangelii. S. August. ut Eph. 6. ἐτοιμασίᾳ τῆς εὐαγγελίας. *Eris à me diffracta.* Gr. à τῷ τῶ in Psal. 2. *Franges eos.* *Quis ducat me in Edom?* Ut interimerem tot ex illis; respondet nemo, nisi tu Deus, *Qui repulisti nos antehac.* Psalmus Eucharisticus; Et indicat hostes Eccles. per Moab. Edom, &c. & per tribus 12. Israel. totam Ecclesiam & regnum Christi, & testium sacrum in Apoc. 14. 1. Apoc. 11. 2. 3.

Sect. 9. Ex Ital. &c. in Psal. 60.

Docere. Quòd regnum Davidis placebat Deo post Saulem. Ital. Vel *Psalmus doctrinal.* Hisp. *Shushan Eduth.* Seu testimonium Rosæ. Ang. MS. in Heb. seu *Rosa di testimonio.* Ital. Bruc. *Gigli lilia;* est initium Psalmi. In S. Hieron. *De liliis, testimonium mitis & innocentis Davidis.* Vulg. *immutabuntur.* Gall. *changez.* *In fidelitate sua.* Sic ut non debemus dubitare de illo. Ital. *Arcus.* *De l'arc.* Gal. תַּשְׁבֵּחַ. Vel, *veritatis.* *Confiados de tus promessas.* Hisp. Ital. *Olla spei meæ.* Gal. Vulg. *monesperanza.* 2. Ang. MS. id est, quem superare spero. Hisp. Ital. *Lavatorio.* *Calceum meum.* Accipere possessionem, Ruth 4. Hisp. de Boas. *tomaré possession.* Ital. *Sotto-posto.*

Sect. 10. Ex Gr. & Vulg. in Psal. 60.

Cum succendit Mesopotamiam. Vulg. Gr. Lat. MS. *Ignis belli,* ut Num. 21. *Ignis ex Hesbon, &c.* Vel, igne domos concremante. *Miseretur es.* מִשְׁתַּחֲוִי, ut in

in Psal. 23. *Animam corroborabit. Dedisti metuentibus te significationem.* Vul. Gr. ut in Pro. *Sapiens praevidet malum, & absconditur. A facie arcus.* Vulg. Gr. Lat. MS. dicit *Arcus*, quia usi sunt arcu inter arma belli principalia, ut 2 Sam. 1. *Ut docerent usum arcus.* & c. nam Saul moriebatur arcu. *Moab olla, pelvis.* Lat. MS. *spei mea.* Vulg. Gr. spero debellare Moab, quod factum erat in principio regni David. Heb. *רַחֵם*. *Super Idumeam incedam calceamento meo.* Lat. MS. *Pelista, vel alienigena subditi sunt.* Regni mei Vulg. *אֲרָמֵי* *reges eos*, Psal. 2. & dicit *alienigena*, κατ' ἐξοχην, quia in Zach. 9. *Alienigena habitabunt in Asdod.*

Sect. 11. Ex Syr. in Psal. 60.

Quando David fugiebat à Saule, 1 Sam. 27. 1. est etiam de conversione Gentium, et rejectione Judaeorum. Par. edit. *Verte, vel fregisti nos.* Heb. *חָשַׁבְנוּ*, velut in Hof. 8. 6. *In fragmenta erit. Fregisti, vel aperuisti.* Syr. per terrae motus. Syr. *פָּתַחְתָּהּ*. Heb. *פָּצַמְתָּהּ*. *Horroris, vel faculentum.* Syr. *חֲשִׁידָה*, à נָטַר, ut *שָׁמַר* in Heb. sic in Psal. 75. *Calix in manu Domini, & vinum est faculentum.* Idem in Syr. *Dedisti.* Tempore praeterito; nunc etiam serva nos. *Ut non* *וְ*, Syr. *fugerent à veritate, vel ab arcu.* Syr. MS. *קָשָׁתָא*, in Syr. MS. Par. edit. Heb. *קָשָׁתָא*, id est, signum victoriae illis dedisti, ideoque non fugiebant. *Ut liberentur, vel armati sint.* Syr. *וְיִגְדְּלוּ*. Heb. *יִחַלְצוּן*, velut in 2 Sam. 2. 21. *Ejus exuvias. Gaudebo, vel robustus*

ero.] Syr. *אֶתְלִיזָה*. Heb. *אֶתְלִיזָה*. *Jehuda est rex meus.* Syr. *מַלְכִּי מְלִיכָה*. honor est meus, in Apoc. 7. 144000. signati sunt ex Tribubus Israelis; sunt Tribus Gentium aiunt quidam. *Moab est olla lotionis meae.* Opponitur *Jehuda*. Gentes erant sub Davide, & Christo subjugatae. *Projiciam, vel super Edom solvam calceum meum.* Syr. *אֶתְלִיזָה*. *Triumphabo, vel clamabo contra Pelistas.* Syr. MS. *אֶתְלִיזָה*, in Heb. *הִתְרַוְעֵי*, velut *הִתְרַוְעֵי*, in Isa. 63. He pro Aleph, id est, victi erunt sub Christo.

Sect. 12. Ex Arab. in Psal. 60. Heb. Arab. 59.

Titulus est in Arab. MS. ut in Heb. non in Arab. Rom. vel Neb. *Vino soporis, vel turbido.* Arab. *حَمْرٍاء*. Rom. Neb. vino fortissimo somnos excitante, ut Cant. 7. *Loquitur labiis dormientium, facit dormire, quandoque etiam insanire & obrutescere, ut Jerem. 25. A facie arcus.* Arab. *عَنْ وَجْهِ*. Arab. Rom. Neb. Gr. Vulg. Syr. *Arcus erat inter vasa belli praecipua, & periculosiora, 2 Reg. 1. Ut instruant eos in usu arcus. Vallem Succoth, vel Tabernacula convallium.* Arab. *أَلْوَانِيَّة* à *سَكَن* in Gen. 33. *Olla, vel virtus & robur spei mei.* Arab. Neb. Rom. *قُوَّةٌ رَجَائِي*, dicit *robur*, nam ollarum aris est magnum robur, sic in Job 8. *Num est vis mea (Chalybea? Pelista, vel Tribus alienigena subdita sunt mihi.)* Arab. *أَلْوَانِيَّة*, sic in Zach. 9. *Alienigena, & c.*

1 In finem,

In hymnis David. LX. Heb. LXI.

2 **E**xaudi Deus deprecationem meam: intende orationi meae.

3 A finibus terrae ad te clamavi: dum anxietur cor meum, in petra exaltasti me.

Deduxisti me,

4 Quia factus es spes mea: turris fortitudinis à facie inimici.

5 Inhabitabo in tabernaculo tuo in saecula:

protegar in velamento alarum tuarum.

6 Quoniam tu Deus meus exaudisti orationem meam; dedisti hereditatem timentibus nomen tuum.

7 Dies super dies regis adjicies: annos ejus usque in diem generationis & generationis.

8 Permanet in aeternum in conspectu Dei: misericordiam & veritatem ejus quis requirit?

9 Sic psalmum dicam nomini tuo in saeculum saeculi: ut reddam vota mea de die in diem.

Sect. 1. Ex R. David. in Psal. 61.

Psalium hunc composuit David quando fugiebat à Saule, vel de hac captivitate. Deraſh Rabboth. vox hac non est in Cod. Cremon. *A finibus terrae.* Si de Davide, intendit terram Pelistarum; si de hac captivitate, tunc de quolibet captivo in terra ubi peregrinatur, profertur. *Quando cor meum est obrutum.* Multiplicatio orationis sic dicitur, ut Psal. 102. 1. *Oratio afflicti quando obrutus est. Ruperem.* Terram Israel. *Tabernaculo.* Congregationis; si de Davide. *Vota mea.* Si educeres me ex captivitate, sic & sic facerem. *Hereditatem.* Habitare in domo tua, ut in Psal. 16. *Pulchra hereditas*

est mihi. Regis. Davidis, vel Christi filii ejus. *Ut generatio, & generatio.* Nempè, duæ generationes, & vita hominis est una generatio. *In conspectu Dei.* Ad studium legis.

Sect. 2. Ex Ab. Ezra in Psal. 61.

Clamorem. Voce. *Orationem.* In corde. *A fine terrae.* Sic dicit respectu Arcæ, à quo exulabat longè in bello contra hostes. R. Sol. *Ad rupem.* Quia nunc sum in finibus terræ, in loco humili, collocatus. *Alarum.* Ut pulli gallinae sub alis suis. *Prepares.* מְנַחֵם, ut צוֹר à מְנַחֵם, Jonæ 4. 6. *Paravit Deus, idem.*

Sect. 3.

Sect. 3. Ex Midrash Tillin in Psal. 61.

Attende orationi mea.] Quando orabant Israelitæ, semper respondebat Dominus, in Egypto dixit, Exod. 3. *Audiui clamorem eorum*, in mari. Exod. 14. *Quare ad me clamas?* In deserto. Psal. 106. in Canaan. 1 Sam. 7. *Et clamavit Samuel.* Et in diebus Solomonis, & nunc in hac captivitate, Deut. 30. 1.

Sect. 4. Ex R. Obad. in Psal. 61.

De pugna cum Aram in confinibus Israel. *Habitabo.*] Et scribam mirabilia tua in memoriale. *Addes.*] תוסף, præter morem regum, qui rarò sunt longævi.

Sect. 5. Ex R. Sol. in Psal. 61.

In Tabernaculis tuis.] In hoc sæculo & futuro. *Dies ad dies regis.*] Donec rex David impleat 70. annos; longitudinem dierum Deus illi promisit per Nathanem, 2 Sam. 7.

Sect. 6. Ex Cald. in Psal. 61.

Dedisti hereditatem illis qui timent nomen tuum.] לרזחלי Cald. ut in Psal. 37. *Hereditate accipient terram. Regis vita.*] Regis Messia. משיחא Cald. *Generationem & generationem.*] In hoc sæculo & futuro. *In die solvam vota.*] In die redemptionis Israel quando Christus erit Rex.

Sect. 7. Ex Masora in Psal. 61.

Turris fortis.] Tria sunt, Pro. 18. 10. *Nomen Dei est turris munitiois*, Judic. 9. 51. *Erat in urbe turris.* *Hereditatem.*] Id est, pro Tribu omni distinctam in Canaan. Duo sunt, Judic. 21. 17. *Est hereditas pro iis qui evaserant*, cum Dages. *Annos.*] Tria sunt initium versus, Jos. 11. 18. *Annis multis Josue bellum gessit.* Isa. 32. 10. *Annis multis perturbabimini.*

Sect. 8. Ex Al. Auth. in Psal. 61.

Adrupem me altiore.] Ab humili conditione ad regnum, 1. Caus. *Petra.*] *Erat Christus*, 1 Cor. 10. super quam è finibus terræ est Ecclesia ædificata. S. Aug. *Preces meas.*] Gr. pro liberat. à Saule. 2. Caus. *Dedisti hereditatem.*] Nos patri non morienti succedimus. S. Aug. Vel, hereditatem vitæ æternæ. B. Theod. *Prolongabis vitam.*] Ut vitam Hezech. 3. Caus. *Generationis.*] Hujus, & futuræ, S. Aug. *Dies regis.*] Zorobabelis, & Christi. Theod. *Misericordia.*] Ad promittendum. S. Aug. *Et veritas.*] In servando promisso. 4. Caus. *Quis requireret ei?*] Multi requirunt misericordiam discere, & cum didicerint, sibi vivunt, non illi. S. Aug. Vel, *quis discat?* quia sunt abyssus multa ejus judicia. Theod. Psal. grat. actionis.

Sect. 9. Ex Ital. & c. in Psal. 61.

Prepara misericordiam & veritatem.] Ital. Hisp.

Sunt fundamentos del reyno de Christo. Vel, qua.] Ang. MS. Gal. *Qui sera, & c.* Heb. 72.

Sect. 10. Ex Gr. & Vulg. in Psal. 61.

De fine, vel novissimo terra.] Lat. MS. id est, de partibus terræ novissimæ tunc repertis. *Super dies regis.*] Vulg. Gr. id est, super dies ejus per τρεῖς ἡμέρας. *Quis requireret?*] Vulg. Gr. non opus est requirere ea à Deo, quia impleta sunt ad regem, sine postulatione Davidis, ut ad Hezechiam 15. annos. 72 non est in Lat. MS.

Sect. 11. Ex Syr. in Psal. 61.

Quando Jonathan revelavit insidias Saul. Par. edit. *Ducito me, vel consolationem mihi prabe.*] Syr. בואתי באלבי. Heb. בואתי. *Audivisti vota mea.*] Quæ tibi feci, si pro nobis contra Edom pugnares, velut in Psal. 60. Vel, si me è manu Saulis liberares. *Hereditatem dedisti.*] Populo tuo Israeli, quando bellum gerebam cum Aram & Edom. Vel per Josuam, ex qua hereditate Saul querit me ejicere; sic orat Jehosaphat, 2 Paral. 20. *Misericordia & veritas in æternum stabilientur coram Deo qui custodiet eum.*] Syr. מנו מנו. Heb. 72, & dicit custodiet, id est, ab insidiis Saulis, ut dixit Jonathan in 1 Sam. 23. *Pater meus non inveniet te.* Vel, *quis servabit misericordiam & veritatem?*] Syr. מי יציל. *Quis alius sicut tu, O Deus verus & bonus est?*

Sect. 12. Ex Arab. in Psal. 61.

Heb. Arab. 60.

De ultimo fine. Arab. MS. *A finibus terra.*] In fine sæculi electos ejus à quatuor ventis congregabit, Mat. 24. Arab. من اقاصي الارض. *Inhabita- culo tuo in æternum.*] Arab. في مسكنك in cælo, ut Apoc. 13. *Deum & Tabernaculum ejus, & illos qui habitant in cælis.* *Hereditatem dedisti.*] Arab. ميراث, ut 1 Pet. 1. *Incorruptibilem in cælis depositam.* *Durabunt, misericordia & equitas illi qui sectatur, vel requireret ea.*] Arab. الرحمة والعدل. Heb. 72, id est, qui ea persequitur, benè agendo in hoc sæculo, remunerabitur in futuro. Vel, *quis investigabit veritatem ejus?*] Quia viæ ejus sunt imperscrutabiles, Rom. 11. Vel, *quis custodiet veritatem?*] Vulg. Gr. Syr. ut, in illo die magno, eam humiliter requirat.

In finem,

1 Pro Iduthun, Psalmus David.

LXI. Heb. LXII.

2 **N**onne Deo subjecta erit anima mea? ab ipso enim salutare meum.

3 Nam & ipse Deus meus, & salutaris meus: susceptor meus, non movebor amplius.

4 Quousque irrutis in hominem? interfici-

tis universi vos: tanquam parieti inclinato & maceria depulsa?

5 Veruntamen pretium meum cogitaverunt repellere, cucurri in siti: ore suo benedicebant, & corde suo maledicebant.

6 Veruntamen Deo subjecta esto anima mea: quoniam ab ipso patientia mea.

7 Quia ipse Deus meus, & salvator meus:

meus : adiutor meus non emigrabo.

8 In Deo salutare meum, & gloria mea: Deus auxilii mei, & spes mea in Deo est.

9 Sperate in eo omnis congregatio populi, effundite coram illo corda vestra: Deus adiutor noster in eternum.

10 Veruntamen vani filii hominum, mendaces filii hominum in stateris: ut deci-

piant ipsi de vanitate in idipsum.

11 Nolite sperare in iniquitate, & rapinas nolite concupiscere: divitiæ si affluant, nolite cor apponere.

12 Semel locutus est Deus, duo hac audiivi, quia potestas Dei est,

13 Et tibi Domine misericordia, quia tu reddes unicuique juxta opera sua.

Sect. 1. Ex R. David in Psal. 62.

Dictus est de hac captivitate. *Solum in Deum.* Et non in alium fileo, id est, expecto pro salute ejus. *Non movebor motu valde.* Quia Deus sustentat me manu sua. *וַיִּשָּׁר* subjectum deficit, ut in Cant. 4. 2. *Contrà hominem.* Hunc & illum ex Israel; colloquitur adversariis. *Sicut murus declinans.* Id est, vitam vestram in continuo timore mortis absumetis, & tandem peribitis. *תִּרְצָחוּ.* Cametz in Resh, ut Ben Asher, in forma quæ non admittit Dagesh, & Cametz Hateph, vel Shurec, idem sunt in forma, Ben Naphtali habet Pathac in Resh, sed nos lectionem filii Asher approbamus. *Ab excellentia sua.* Id est, expellere fratrem suum ab excellentia Dei, & fiducia in eo, in ver. 2. *Ipsa est rupes mea.* *Benedicunt ore ejus.* Id est, unusquisque ore benedicit. *Non movebor.* Non omnino post redemptionem; antè dixit, *Non multum movebor.* *Est salus mea.* A captivitate. *Gloria mea.* Sum contemptibilis in captivitate, sed in futuro reges erunt nutritii, in Isa. *Confidite in eo.* Pro redemptione, O filii captivitatis. *Effundite corda vestra.* Per conversionem perfectam, ut Joel 2. *Scindite corda,* ut effundatur peccatum. *Refugium.* Tutum, non sicut homines qui sunt mendacium, id est, deficiunt, sic Isa. 58. *Aqua deficientes.* *Ne confidite in oppresione.* Ne existimate per divitias, vel divites eripi, & dicit, fraude vel rapinâ, quia plerunque adipiscuntur divitias his modis. *Crescant, ne ponite corda.* Ne putate, quod sint stabiles. *Semel, & bis.* Id est, sæpe locutus est per Prophetas, quod potentia Dei est, & confidamus in illo, non in divitiis. *Quia reddis ei secundum opus suum.* Hæc est misericordia Dei, malum opus in hoc mundo castigare, ut habeat plenam mercedem in futuro, *שָׂרָה שָׁלוֹם*, ut Pro. 11. 31. *Iustus remuneratur in hac vita,* pro bono quod fecit, multò magis impius, quia nihil boni Deus illi in futuro reddet. Vel, *Tibi est misericordia, quando reddis, &c.* Id est, misereberis in fine, ut Deut. 8. *Ad benefaciendum tibi in fine.* Vel *וַיִּי* est licet ut Exod. 34. 9. *Licet sit durus cervice.* Sunt aliæ expositiones, sed non secundum scopum Psalmi. *Semel.* Legem. *Bis audiivi.* Legem de ore Dei, & Moysi. *Misericordia.* Quia admonitiones tuæ præcedunt poenam. *Secundum opus suum.* Non secundum cogitationem, qui cogitat malum & non facit, Deus id non imputat illi, sed si cogitet bonum facere, quod non facit, accipit id quasi factum esset, ut in Davide, *Benè fecisti, quod in corde tuo erat,* licet non ædificabat domum Derash R. Nehem. Non est in Crem.

Sect. 2. Ex Ab. Ezra in Psal. 62.

Concentus Poëticus cujus initium est, *Ad Jedu-*

thun. Erat ex cantoribus, & improbable est dicere, quod Jeduth est instrumentum musicum. *Ad.* *לַי* pro *לָא*, ut 1 Sam. 2. 17. *Elcana venit ad domum suam.* *Solum in Dominum expectat.* Et non in hominem. Vel *filet.* Tanquam attonitus in potentia, & bonitate suâ, quam nequeam exprimere. *Non movebor valde, vel ad abyssum magnam.* *תְּהוֹמֵי רֵבָה*, quia sum super petram constitutus. *Imaginis malum.* Ab *וַיִּרְצָחוּ*, id est, tale quod exoptatis, ut secundum cor vestrum succederet. *תִּרְצָחוּ.* Cum Cametz, ut *וַיִּרְצָחוּ*, Ezech. 16. Holem, Shurec, & Cametz sunt in hac forma. *Sepes expellens.* Quæ expellit homines subter ea. *וַיִּשָּׁר.* Ex verbis *וַיִּשָּׁר.* *Expellere eum.* Sicut sepes ruinæ proxima; explicat similitudinem priorem. *In omni tempore.* Prospero & adverso; colloquitur illis qui timent Dominum. *Leviore vanitate.* Id est, vanitas vanitatum, Eccles. 1. 1. *In fraude.* Clam. *Rapinâ.* Palam. *Si crescant divitiæ.* Ut fructus terræ, à *וַיִּרְצָחוּ*, Lament. 4. 10. *Ne ponite corda.* Ne confidite in divites, vel divitias. *Semel, & bis.* Ut Elihu dixit, Job. 33. 14. *Misericordia pertinet ad te.* Aliter non locutus fuisset semel & bis; cum in manu tua est homines peccantes subito interimere. Vel, Deus in misericordia sua admonet homines priusquam puniat, quia remunerabit eos in posterum secundum opera sua. Vel licet puniat, tamen in fine miserebitur.

Sect. 3. Ex Midrash Tillin in Psal. 62.

וַיִּרְצָחוּ. Id est, *וַיִּרְצָחוּ*: Deus *וַיִּרְצָחוּ*, id est, per He, sine labore creavit mundum, Gen. 2. sicut He est litera sine labore labiorum, aut linguæ prolata: per Jod, futurum sæculum recreabit, Jod, He, efficiunt nomen Jah, *וַיִּרְצָחוּ* in Psal. 68. *Multum.* *וַיִּרְצָחוּ*. Id est, in Gehennam. *Secundum opus suum.* Secundum opus malum, sed minus quam meruit. Vel, secundum opus bonum, sæpenumerò non punit malum. Vel, secundum opus, non secundum cogitationem.

Sect. 4. Ex R. Obad. Gaon. in Psal. 62.

De filiis Ammon, qui vestimenta servorum David abscondebant, 2 Sam. 10. *Valde.* *וַיִּרְצָחוּ*, vel *O Rabbab.* Civitas filiorum Ammon, 2 Sam. 12. *וַיִּרְצָחוּ* ab exaltatione sua. Consilium hoc principum, erat ruinæ regis occasio. *Maledicunt.* Id est, principes isti odio habent regem. *Semel locutus est.* In Exod. 20. 1. &c. Et in Deut. 5. *Non addidit loqui, &c.* *Duo audiivi.* Primum fortitudo Dei est, sic in Exod. 20. *Ego sum Dominus Deus tuus,* non stellæ, aut divitiæ, de quibus antea in hoc Psalmo. Secundo, *Misericordia Dei est,* sic etiam Exod. 20. *Faciens misericordiam, &c.*

Sect. 5. Ex R. Sol. in Psal. 62.

Jeduthun. vel de judiciis, vel legibus, *עַל דִּרְצָחוּ*, contra

contrà Israel. in captivitate factis. Midrash. תהותו. Ab הוה, sicut מות, à מ, sic הוה ab ה. Vel in Arabico significat לשון הארז, extrahere linguam, nempè, ad calumnias. Non est in MS. Vel congregare contrà virum, à הוה Menachem, & יאחז in Deut. 33. *Venit.* Non est in MS. *Propter excellentiam ejus.* Quia Samuel unxisset Davidem. Vel ne regnaret, & puniret illos, idè illi malefacere machinantur. *In stateris.* Si simul ponderentur, ipsi & vanitates eorum sunt æquales. *Si divitiæ multiplicentur.* Si videtis impios locupletatos, ne contristamini. *Semel, & bis.* In secundo præcepto duo hic memorata profert: unum, quod *Robur est Dei*, quia visitat iniquitates patrum super filios; secundum, quod *Misericordia est Dei*, quia dicitur in præcepto, *Ostendens misericordiam millibus.* R. Moseh. Hadarsh. Vel *Bis.* In quarto præcepto dicit שמור זכור, *Memento, Custodi,* Exod. 20. Deut. 5. Rabboth. *Ad te Domine pertinet misericordia.* Quia potes judicare omnem hominem secundum opera sua, & nolis. Vel, *Quia reddis ei secundum opus suum.* Id est, non totum opus, sed secundum partem operis mali, minùs quàm meruit, ut dicitur in Ezræ 9. *Minùs quàm peccata nostra meruerunt.* MS.

Sect. 6. Ex Cald. in Psal. 62.

Valdè רבה. Vel in die afflictionis magnæ. *Propter ejus acceptionem nominis Dei consultant ad de-jiciendum.* Id est, quia quilibet eorum juravit per nomen Dei, idè intendunt malefacere, sic Exod. 20. 7. *Non tolles nomen Domini,* idem. *Vos populi.* Domus Israelis. *In statera.* Quando accipiunt uxores, & bona eorum simul apponderant, leviores sunt vanitate. *Ne recipite divitias vanas.* Id est, per violentiam. ל תקבלן Cald.

Sect. 7. Ex Masora in Psal. 62.

תדעו. Cametz in Resh, ut Ben Asher. *Silet.* Quatuor sunt, & unum est defectiv. sine Vau. *In nocte non est silentium,* est defectiv. Psal. 39. 2. *Obmutui in silentio.* Psal. 65. 1. *Laus silet,* id est, in afflictione silent homines à laudibus. Et hic locus est plenus. *Delectantur.* Quatuor sunt, Levit. 26. 41. *Delectantur in pœna eorum iniquitatis,* & in ver. 43. Psal. 49. 13. *Delectantur in dicto eorum.*

Sect. 8. Ex Al. Auth. in Psal. 62.

Anima mea est subjecta Deo. Gr. à סוה, Scabellum. *Apponitis super hominem.* Onera, opprobria, &c. S. August. *Estis homicida, unusquisq.* Gr. 1. Arg. Vel, deicere me festinatis. Theod. *Honorem meum repellere cogitaverunt.* Quia non potest occidi Christianus, agitur ut exhonoretur. S. August. Vel, *pretium meum repellero.* Id est, divinam curam à me. Theod. *Maledicunt.* 2. Arg. ut Psal. 55. *Sunt gladii, vel maledictiones.* R. Sol. *Cucurri in siti.* Illi repellebant, ego eos sitiebam, illi retribuebant mala pro bonis. S. Aug. Vel, *cucurrerunt in siti.* Si tientes me in foveam deicere. B. Theod. *Sunt mendacium.* Ne confidamus in illis, promittunt quod non intendunt,

Horat. lib. 1. Od. 1.

*Mobilium turba Quiritium
Certat tergeminis tollere honoribus.*

Dicit *Mobilium*, quia populus Romanus in suffragiis semper erat mobilis, ut dicitur, In stabile vul-

gus, ἀνέφαλον. 3. Arg. ab opposit. *In stateris.* Id est, ponderate actiones eorum. Vel, ut statera momentum sursum, & deorsum fertur, sic res humanæ. Theod. Vel, *sicut jugum statera.* Sunt magis fraudulentæ. Gr. *In oppressione.* Divitiis per illam partis.

Pindar. Pyth. Od. 5.

ὁ πλῆτος ἐνυδαίνει.

Vis est divitiis magna potentibus

(Ecclef. 10. Pecunia omnia obediunt.)

Si partis opibus semina fulgida

Virtutis sacra misces — Od. 8. —

Opes enim

Profunt legitima, rapta homini nocent,

(Ut de Nebuchad. Habac. 2. *Va illi, &c.*)

Et tandem ipse suo robore corrui

Prædator tumido corde superbiens.

(Ut Sennacherib, Isa. 10.)

Si crescant divitiæ per fraudes, &c. Ne ponite cor in eas, quia avolant, Pro. 23. 2. Oppos. Vel, *Ne ponite cor.* Ut Iccius ille, qui philosophiæ studia reliquit, ut miles fieret, ex divitiarum cupiditate.

Horat. Od. 29.

Icci, beatis nunc Arabum invides

Gazis: & acrem militiam paras

quis neget arduis

Pronos relabi posse rivos

Montibus, & Tiberim reverti,

Quum tu coemptos undiq; nobiles

Libros Paneti (Stoici) Socraticam & domum

Mutare loricis Iberis

Pollicitus meliora, tendis?

(Ut Luc. 9. *Qui manum admovit aratro.*)

Vel, *Ne cor ponite.* Quia copia parit fastidium, nescitque dives quamdiu sic manebit; instar fluminis fluunt opes; nunc mihi, nunc alteri; Latitia verò contenti semper manet.

Horat. Od. 29. li. 3.

Mæcenas —

Fastidiosam desere copiam, &

(Pro. 30. *Ne des mihi divitias.*)

Molem propinquam nubibus arduis:

(Habac. 2. *Luto crasso.*)

Omitte mirari beate

(Psal. 144. *Beatus populus, &c.*)

Fumum, & opes strepitumq; Romæ

Plerunq; grata divitibus vices,

Mundaq; parvæ sub lare pauperum

Cœnæ, —

Prudens futuri temporis exitum

Caliginosâ nocte premit Deus,

(Ecclef. 6. *Quis novit futura?*)

Ridetq; si mortalis ultra

Fas trepidat, quod adest memento

Componere æquus: cetera fluminis

(Job. 9. *Naves Ebeh fluminis; & Psal.*

92. *וירמח.*)

Ritu feruntur, nunc medio alveo

Cum pace delabentis Etruscum

In mare, nunc lapides adesos,

Stirpesq; raptas, & pecus, & domos

Volventis unâ, &c. —

— ille potens sui

Latusq;

Latensq; deget cui licet in diem,

(1 Sam. 25. Sic viventi.)

Dixisse, vixi; cras vel atra

Nube polum pater occupato,

Vel sole puro: non tamen irritum

Quodcunq; retrò est, efficiet; neq;

Diffinget, infestumq; reddit,

Quod fugiens semel hora vexit.

Semel dixit.] Ideoque pro certo eveniet. Theod. *Semel, & bis.*] Per Samuel, & Gad, de regno meo. 4. Arg. Vel, *hac duo audiui.*] Gr. quando Deus semel mecum locutus est. Vel, *semel.*] Scil. quod potentia Dei est, & duo alia in versu sequuntur. Hieron. Vel, semel apud se locutus est Deus, & duo alia sunt, *Potestas & Misericordia Dei.* S. Aug. Orat. fiducial. pro liberat.

Secl. 9. Ex Ital. & c. in Psal. 62.

Ab excellentia Dei.] à sperando in altissimo Deo. Ital. Hisp. *Grandezza de Dios. Vani in ponderibus.*] Ang. MS. Gal. Vul. ut Pro. 11. 1. *Est abominatio, & c. Hac duo audiui.*] 2. An. MS. Gal. Vul. *deux choses.* Vel, Hisp. *Dos vezes,* duabus vicibus. *Piu volte.* Ital.

Secl. 10. Ex Gr. & Vulg. in Psal. 62.

Non commovebor multum, vel amplius.] Lat. MS. *Pretium meum cogitaverunt repellere.*] Vulg. id est, portionem meam à Deo datam. חֶסֶד, ut in Genes. 43. *Portiones cibi.* Lat. MS. *Partem ejus.*] Id est, Deum qui est portio animæ suæ, Lam. 3. *Cucurri in siti.*] Vulg. Gr. לא ודעתי, quidam dicunt à רָוַי, currit & רָוַי deficere, quia ubi aquæ deficiunt, loca sunt siticulosa & arida, sic in Isa. 58. *Aqua qua mentuntur,* idem. *Non emigrabo.*] De terra Domini, ut illi cogitant, 1 Sam. 26. *De hereditate Domini. Ut decipiant ipsi.*] Gr. Vulg. לעלות, ut ascendant super alios, sic 1 Thef. 4. ὑπερβαίνειν τὸν ἀδελφόν, idem sensus. *In rapina ne frustramini.*] Lat. MS. ab הבל, in vanum erit labor vester. *Potestas Dei est,* — *quia reddes unicuiq;.*] Hoc facere nequis, si non fuisset potens.

Secl. 11. Ex Syr. in Psal. 62.

Quando pueri Joabi & Abneris interficiebant sese invicem, ut 2 Sam. 2. Par. edit. *Motione magnâ, vel munitio magna mea est, non dimovebor.*] Syr. *בית גויס רבא, סכא, סכא, וזא,* quia in isto prælio superabat Joab Abnerum Gigantem. in Syr. *לחיים, 2 Sam. 2. Interficiatis vos omnes.*] Si cecidero; vos omnes mecum caderis, velut sub muro. *Meditabimini, vel irritati eritis.*] Syr. contra me nulla de causa. Syr. מתגרן. *Cucurrerunt cum mendacio.*] Syr. *והם דעוהו.* Heb. à רָוַי in Vulg. *cucurri in siti,* sitivit quilibet eorum post mendacia. Vide Secl. 10. *Effundite corda vestra.*] In afflictione.

Mendacium, vel sicut vapor *לחיים.* Syr. sunt imponendo in lance, vel transgrediendo in lancibus, vel lance. Par. edit.] Per pondera falsa. Syr. MS. *רובם סכא מעלין, סכא, סכא, וזא.*

Heb. לעלות. Vel, per falsa præjudicia de causa Davidis, ut Psal. 58. 1. 2. *Ponderatis violentiam, & c. Cum abundaverint,* Syr. *והם, וזא, ne apponas cor.*] Ut inde gauderes; divitiæ enim avolant, Prov. 23. 5. Sejanus potens & locuples habuit fortunam adversariam,

Juvenal. Sat. 10.

Quosdam precipitat subjecta potentia magna Invidia, mergit longa atq; insignis honorum Pagina

Ardet adoratum populo caput, & crepat ingens Sejanus. — idem de Cræso Herodot.

Semel, vel uno tempore.] Syr. MS. *Bis, vel duo hac audiui.*] Syr. MS. *סכא, סכא, וזא, חרותהו הלין.*

Id est, uno illo tempore in quo loquebatur Deus in visione, duo ab illo memini me audivisse, quod ille solus est objectum fiduciæ, & c. Robur est Dei.] Idcirco rependit cuique secundum opera sua, ita conjungi potest. *Secundum opera.*] Est gratia Dei, ut reddat homini secundum opera bona, quia merces bonorum operum est ex gratia. Syr. *לחיים, סכא, וזא.*

Secl. 12. Ex Arab. in Psal. 62.

Heb. Arab. 61.

Non movebor in æternum.] Arab. *فلان لحوال*

David expectabat tandem, à persecutione Saulis (à quo removebat) requiem. Quousq; inclinatis in hominem?] Arab. sicut paries inclinans (prout sequitur) & homines obruiturus, *أنايل, أنايل, أنايل* in hoc versu. *Ut occidatis eum vos omnes.*] Hujus sanguinem sitientes, quæritis. Arab. *لأقتلوه كلكم* à קטל Heb. *Ab honore, vel gratia ejus.*] Cum Saule. *נעמה, Vanitas, vel umbra.*] Arab. *Dies eorum sunt ut umbra, Eccles. 6. ult. Et qui turpiter agunt in stateris, sunt mendaces.*] Arab. *والدين* *يُنَجسون بالموالدين كانبون* id est, qui ponderant justitiam, ut servi Saulis qui causam Davidis injustè judicabant, Psal. 58. 1. 2. Arab. *reperitur in Psal. 53. in Arab. Turpitudinem ne concupiscatis.*] Arab. *الانجس* id est, ob turpe lucrum, ne mendacia Sauli dicite, nostis quid Doego & divitiis ejus accidit. *Deus locutus est semel & bis.*] Arab. sæpè per Prophetas suas regnum mihi promisit.

Psalmus David.

1 *Cum esset in deserto Idumæe.* (1 Reg. 22. 5.)

LXII. Heb. LXIII.

2 *Deus Deus meus ad te de luce vigilo.*

Sitivit in te anima mea, quàm multipliciter tibi caro mea.

3 *In terra deserta, & invia, & in aquosa: sic in sancto apparui tibi, ut viderem virtutem tuam, & gloriam tuam.*

A a

4 Quoniam

4 Quoniam melior est misericordia tua super
vitas: labia mea laudabunt te.

5 Sic benedicam te in vita mea: & in no-
mine tuo levabo manus meas.

6 Sicut adipe & pinguedine repleatur ani-
ma mea: & labiis exultationis laudabit os
meum.

7 Si memor fui tui super stratum meum, in
matutinis meditabor in te:

8 Quia fuisti adjutor meus.

Et in velamento alarum tuarum exultabo,

9 Adhesit anima mea post te: me suscepit
dextera tua.

10 Ipsi verò in vanum quaesierunt animam
meam, introibunt in inferiora terrae:

11 Tradentur in manus gladii, partes vul-
pium erunt.

12 Rex verò letabitur in Deo, laudabuntur
omnes qui jurant in eo, quia obstructum est os lo-
quentium iniqua.

Secl. 1. Ex R. David. in Psal. 63.

DEus.] Fortis Deus, non habeo alium liberato-
rem. *Sitit anima mea.*] Sitis est vehemens de-
siderium, *התאמת* exoptabat in Kiriath-
jearim habitare, ubi Arca erat. Vel in Tabernaculo
Gibeon, quia in his duobus locis erant sapientes, &
Israelitæ congregabant, & quando fugiebat David,
non erant de sapientibus secum, nisi qui erat in an-
gustia sub Creditore, ut 1 Sam. 22. 1. 2. idè sicut ho-
mo in terra sitibunda, pro sapientia sitivit. *Sicut
vidi te.*] Sic cupio iterum te videre. Vel, sicut siti-
ens, sic cupio videre te in Sanctuario. *Potentiam
tuam.*] Arcam, ut Num. 10. *Arca potentia tua.*
Gloriam tuam.] Quæ habitabat in Arca. *Miseri-
cordia tua melior est vitâ.*] Quia das intelligentiam
homini, & vitam aliis creaturis. Vel est *supra viven-
tes.*] Saul usus est erga me misericordia; dedit fili-
am mihi, & exaltavit me in Capitaneum, sed nunc
persequitur me, non sic est tua misericordia. In Ec-
cles. 6. 8. *Coram viventibus,* & c. idem. 1 Sam. 25. 6.
וְיָחִיד *Viventi.* Non est in Cod. Cremon. *Laudabunt
te.*] Confitebuntur tuam solam misericordiam, non
hominis. *Levabo manus meas.*] Auxilio tuo pugna-
bo contra hostes meos, ut Psal. 44. 5. *In nomine tuo,*
id est, auxilio conculcabitur. Vel, quando levo ma-
nus meas in oratione. Non est in Cod. Cremon. *Sic-
ut pinguedine.*] Quæ delectat omnes. *Labiis,* vel
letis verbis.] Genes. 11. 1. *Unius labii.* *וְאֶחָד*, id est,
quando Num. 36. 4. *In lectis meis.*] In plurali, quia
fecit lectum suum per multa loca divagando. *Vigi-
liis.*] Sunt tres in nocte in quibus evigilat homo de
somnia, Judic. 7. 19. Rabboth. *Auxilium meum.*] Ita
ut persecutores mei non nocuerunt mihi. *In de-
solationem.*] Ut faciant animam meam desolatam.
Ipsi faciunt illum effluere sicut aqua.] Sic 2 Sam.
14. 14. *Sicut aqua in terram effusa,* & dicit illum,
nempè, Saul; & dicit ipsi, nempe hostes sui. Non est
in Cod. Cremon. Applicatur etiam hoc verbum ad
res aridas, ut Mica 1. 6. *Effundam lapides in vallem.*
Vulpium portio.] Fera comedent reliquos servos
Saulis. *Qui loquuntur mendacia.*] Saul jurabat,
1 Sam. 19. 6. *Non morietur David,* & tamen postea
sæpè persequatur eum.

Secl. 2. Ex Ab. Ezra in Psal. 63.

Deserto Jude.] In Ziph, quæ pertinet ad Judam,
Jos. 15. 55. & optat Arcam Dei in Kiriath-
jearim, sicut homo sitiens, intueri. *Sicut Mercator
gemmas inquiram te.*] Diligenter, à *סוֹחֵר*. *כֶּמֶר*.
Non habet hæc vox socium. *וְאֶחָד*, est in masculi-
no. *Videre robur tuum.*] Nempè, Arcam, ut Psal.

78. 61. *Robur suum in captivitatem.* *Gloriam tu-
am.*] Nempè, divinam præsentiam. *Sic video te in
Sanctuario.*] Videtur mihi quod te semper, quasi es-
sem in Sanctuario, intueor. *Melior est vitâ.*] Videre
te habitantem in Israel, plus quàm vivere, exopto.
Cum pinguedine, & *pinguedine.*] Bis ad corroboran-
dum. *Cum labiis letitia.*] Id est, cum omnibus lin-
guis quibus loqui possum, ut Gen. 11. 1. *Unius labii.*
Vel efficiam ut labia aliorum laudent te. *Sustentat
me.*] Ut tibi adhæream. *Quærentes animam.*] Qui
accusant me ad Saulem; illos haud nominat. *Inferio-
ra terræ.*] Sepulchra. Rasi. *Rex.*] David, qui cer-
tus erat de regno. *Qui jurat illi.*] In veritate, op-
posit. ad *Labia mendacia* prædicta.

Secl. 3. Ex Midrash Tillin in Psal. 63.

Cum erat in deserto.] Quando Israelitæ sunt in af-
flictione, quærent Dominum, ut in hoc Psalmo Da-
vid, & cum ab Absolomo & à Saule fugiebat. *Mane
requiram te* *וְאֶחָד*.] Et qui in matutinis Deum in-
quirunt, invenient eum. *In terra arida.*] Edom, ubi
anima nostra sitit, quia verba legis defunt (ut in A-
mos 8. *Fames, non panis & aqua, sed verbi.* *וְאֶחָד*
non habet socium, ita nec hæc iniquitas.

Secl. 4. Ex R. Obad. in Psal. 63.

Sic in sancta vidi te.] Id est, ut in corporali fame,
sic in sancta quæsi vi te videre, sicut antea vidi. *וְאֶחָד*
וְאֶחָד.] Faciendo hominem
in tua imagine. *Gladii.*] Ut linguam eorum excin-
dat. *וְאֶחָד* *Et Rex.*] Id est, Saul, licet me persequa-
tur, ego tamen ejus salutem exopto.

Secl. 5. Ex R. Sol. in Psal. 63.

In Sanctuario.] Shiloh, sic sitivit anima mea, &
tunc erat in visione gloriæ tuæ repleta. *Sic, vel tunc
benedicam tibi.*] *וְאֶחָד* pro *וְאֶחָד* in Targum. *Cum pin-
guedine.*] Ut in terra pingui & fecunda. *Effluere fa-
cient sicut aqua per manus gladii.*] Ut Mica 1. 4. *Si-
cut aqua in precipitio.* *In desolationem.*] Vel
וְאֶחָד, id est, in die obscura insidias pro anima mea
mittunt. Non est in MS. *Portio vulpium illis erit.*] Id
est, habitabunt in desolatis locis, ubi degunt vulpes,
ut Lament. 5. 8. Non est in MS. sed Venet. *Obstra-
ctum erit.*] Ut Gen. 8. 2. à *וְאֶחָד*, fontes obturabantur,
idem. ut *וְאֶחָד*.

Secl. 6. Ex Cald. in Psal. 63.

In deserto Jude.] Deserto in confinibus tribus Ju-
dæ (ut Idumæa erat. Genebr.) *Sicut vidi te in San-
ctuario, dignum me reputa potentiam tuam intueri.*] Iterum.
Miser cordia tua.] Quam ostendis erga
justos in sæculo futuro, melior est vitâ quam impio in
hoc sæculo impertiris. *Levabo manus meas.*] In ora-
tione,

tionem, *בצלי* Cald. in saeculo futuro, ut Isa. 65. *Quando invocant, ego respondebo. Post te.* Adhaeret legi tuae. *Timere facient eum ab ictu gladii.* Ut Job. 19. 29. *Timeate.* idem. *גוי*.

Sect. 7. Ex Masora in Psal. 63.

Sitit. Duo sunt, 2 Sam. 17. 29. *Populus sitit in deserto.* Et sunt octo hujus significationis, Genes. 25. 29. 30. *Esau rediit ex agro defatigatus.* Deut. 25. *Omnes infirmos, &c. In loca terra inferiora.* Non habet simile, unum est sine Beth, Psal. 139. 14. *Formatus eram in inferioribus. Pulvis es, & in pulverem reverteris,* Gen. 3. *Qui jurat.* Nempè, per Deum, duo sunt cum Cametz, Eccles. 9. 2. *Qui jurat, sicut qui juramentum reformidat.*

Sect. 8. Ex Al. Auth. in Psal. 63.

In deserto Juda. Ab Absolomo persecutus, 2 Sam. 15. 23, 28. Vel, *Idumaea.* Gr. Vulg. ubi Idola colebantur. S. Aug. comprehendit Judæam, & Ziph, & Hareth, erant in finibus Edom. Genebrard. *Ubi non est aqua.* Ipse sitivit, & totus populus in deserto, 2 Sam. 17. 29. 1. Arg. *Sic in sancto apparui tibi.* Nisi quis primò sitiat multipliciter, nunquam pervenit ad bonum, quod est Deus. S. August. Dicit in sancto, id est, sancto desiderio. S. Aug. Vel, tibi in deserto laudes affero, ut in Sanctuario, Theod. Vel, *Sicut vidi te.* Ante persecutionem hanc. 2. Arg. *Levabo manus.* In oratione, ut Dominus Deus noster in cruce. S. Aug. *Cum pinguedine.* Lætabor laudando te. 3. Arg. ut Isa. 25. *Festa pinguium, &c. Adhaeret anima mea.* 4. Arg. *ad pulverem,* ut Psal. 119. *adjuvame.* *Portio vulpium.* Ut quando Romani destruebant Judæos, cadavera eorum erant cibus bestiarum. Vel, Herodem vulpem appellavit. S. Aug. Vel, partes non potentiorum, sed infirmiorum hostium finitimorum. Theod. *Qui jurat ad illum.* Ad regem, ut Eccl. 8. *Respectu juramenti Dei.* Vel, qui fit Christianus. S. Aug. Vel, qui jurat per caput regis Davidis pro more. Theod. Vel, *jurat cum rege.* Id est, colit Deum; juramentum sumitur pro toto cultu, ut in Isa. *Jurabit omnis lingua.* Oratio pro liberat.

Sect. 9. Ex Ital. &c. in Psal. 63.

In deserto Idumææ. Ang. MS. Bodlei. Gal. *Sic vidi te in sanctitate.* Dicit sic, ut adjutorium fuisti mihi. Vel anima mea sitit te videre sic ut semel vidi. Ital. junge *בצלי* ver. 2. cum *בצלי* ver. 1. reliqua perenthesi claudet. *Vulpeculis.* Id est, feris. Ital. Bruc. Golpi.

Sect. 10. Ex Gr. & Vulg. in Psal. 63.

Idumæa. Lat. MS. *Desiderant.* Lat. MS. *Quam multipliciter sitivit anima mea.* Vulg. id est, quam multipliciter sitivit *נפשי* in Job. 21. *Quoties extincta est lucerna? &c. Sic in sancto apparui tibi.* Lat. MS. id est, sanctus apparui in sancto loco, ut Levit. 10. *In illis qui appropinquant ad me sanctificabor. In vigiliis.* Id est, matutinis. Vulg. Gr. *Congregentur in manus gladii.* Lat. MS. à *גוי* in Psal. 55.

Sect. 11. Ex Syr. in Psal. 63.

Quando David dixit regi Moab. mansit pater meus tecum, 1 Sam. 22. sic ego; Nobis verò est simile quiddam in Matth. 5. *Beati sitientes, &c. Par. edit. Caro mea te expectat.* Syr. *מסנא מנסא* Heb.

נפשי. Sine aquis. Syr. *Qua querit aquas.* *רבעיא* Heb. *בלי*, sicut *בעי*. Sic vidi, vel expectavi te in Sanctuario, vel in veritate. Syr.

נפשי, id est, sitiens eram tui, quando te fruebar, sicut sitio in terra hac sterili. Vel, ut terra sitiens, sic sitiens ego, expecto te videre iterum in Sanctuario, in tua gloria. Syr. *חרתך מילך*.

Sic benedicam tibi in vita mea. Sicut mihi benefacis in vita mea. *Attollam manus meas.* Ad jurandum per nomen tuum tantum. *Cadent, vel tradentur gladio.* Syr. MS. Heb. *גור אגורוהו* congregavit. *Portio, vel cibus vulpium.* Syr. MS. *מאכולתא*.

Par. edit. Qui jurat per illum. *מלך חסד* Syr. qui jurabant fidelitatem Deo & Davidi.

Sect. 12. Ex Arab. in Psal. 63.

Heb. Arab. 62.

Quando erat in deserto Idumææ. Arab. MS. Gr. Vulg. *Et speravit te corpus meum.* Arab. *ونترجك جسدي*, corpus erat absque aqua, ut anima sine præsencia Dei. *In sanctitate apparui tibi.* Arab. quia nemo sine sanctitate videt Deum, Heb. 12. *Super cubile meum.* Orando vespere. *In vigiliis, seu matutinis.* Arab. precibus manè. *في الأسفار* Inferiores terra partes, vel profunda putei. Arab. *الى لسا فال الجب*, & ibi submergantur, ut Pharaoh, & alii sint insepulti, & à bestiis devorentur, ut in Exod. 15. *Terra absorbebat eos.* Et in Psal. *Fregisti capita Leviathan, dedisti illum in escam populo in deserto,* id est, feris, ut quidam aiunt.

In finem,

1 Psalmus David. LXIII. Heb. LXIII.

2 **E**xaudi Deus orationem meam cum deprecor: à timore inimici eripe animam meam.

3 Protexisti me à conventu malignantium, à multitudine operantium iniquitatem.

4 Quia exacuerunt ut gladium linguas suas: intenderunt arcum rem amaram,

5 Ut sagittent in occultis immaculatum.

6 Subito sagittabunt eum, & non timebunt: firmaverunt sibi sermonem nequam.

Narraverunt ut absconderent laqueos: dixerunt, Quis videbit eos?

7 Scrutati sunt iniquitates: defecerunt scrutantes scrutiny.

Accedet homo ad cor altum:

8 Et exaltabitur Deus.

Sagitta parvulorum facta sunt plaga eorum:

9 Et infirmata sunt contra eos lingua eorum.

Conturbati sunt omnes qui videbant eos :

10 Et timuit omnis homo.

Et annuntiaverunt opera Dei : & facta ejus intellexerunt.

11 Latabitur justus in Domino, & sperabit in eo, & laudabuntur omnes recti corde.

Sect. 1. Ex R. David. in Psal. 64.

Quando fugiebat à Saule. *In querela mea.* Est declaratio doloris, ויחיד Psal. 55. 2. *Consilio secreto.* Ut Jer. 15. 17. *Non sedi in societate derisorum.* idem. *Et non timent.* Id est, subito percussi sunt homines sagittis suis, & non admoniti sunt timore aliquo precedente, ut caveant. Vel, *Nontiment Deum.* Nempè, illi qui jaculantur aspera verba. *Confirmant illum,* nempè Saulem, *in re mala,* vel *verbis malis.* Nempè, detractionibus & mendaciis contra me. *Quis videbit illos?* Negant divinam providentiam, vel licet Doeg & Ziphit. locuti sunt palàm, alii clàm, timentes ne audiret David, & puniret eos in posterum si regnaret. ויחידו pro ויחידו, ut מענייה pro מענייה. *Cor profundum.* Id est, quicquid excogitari potest in corde hominis, est in corde eorum; non potest esse cor hominis profundius. *Linguam eorum faciet in seipso cadere.* Mali ipsorum sermones redeunt in caput eorum, vel ille, cui revelant eorum secretum, ut in actum educat, innocentem illud detegit, & sic evadet eorum linguam. *Arama. Fugient.* Præ timore, quando admirabilem eorum ruinam intuentur. *Intelligunt opus suum.* Et dicunt, quod Deus in terra providentiam excercet, & judicat. *Justus.* Id est, David confidet eò magis in Dominum, quando videt vindictam. Vel, *Sicut confisus est.* Antea, sic nunc gavisus est, quia spes sua non erat irrita, Vau est pro ויחידו. In Derash, de Daniele, Rabboth. Non est in Cod. Cremon.

Sect. 2. Ex Ab. Ezra. in Psal. 64.

In secretis. Respond. ad illud, absconde me. ויחידו. Pathac in Jod signum futuri in Cal. propter guttural, sic Psal. 149. ויחידו. *Investigant iniquitates.* In illo. ויחידו in Psal. 107. 12. *Iniquitas, &c. Consumpti sumus.* In cogitationibus eorum, ut illi putant, Lam. 3. 20. ויחידו pro ויחידו in Grammat. Hispania, Nun est in loco duplicata litera, quia non est cum Athnach, sed Pathac, & testis alter est, quod non reperitur inter verba occultantia Ain. *Jaculabitur in eos.* Respond. ad illud, ver. 4. *Jaculantur in perfectos.* *Linguam eorum faciet eos illabi.* Respond. ad illud, *Exacuunt linguas ut gladium.* *Justus latabitur.* Respond. ad illud, *Ut jaculentur in perfectum.*

Sect. 3. Ex Midrash Tillin in Psal. 64.

Vocem meam. Daniel sic orat, Dan. 6. *Dejiciet eos ויחידו.* Id est, dejiciet eos in speluncam, Dan. 6. 24. R. Sol. & subito devorabant eos leones: dicebant enim leones fuisse cibo repletos & satiatos, ideoque Daniel evasit. Erant 122. qui accusabant Danielem, Dan. 6. & totidem uxores, & filii; in toto 366. projecti erant in leonum antrum.

Sect. 4. Ex R. Obad. in Psal. 64.

Precatur contra Haman, qui accusavit Israel, sicut inimici David accusabant illum. *Querela.* ויחידו, id est, jejunio & precibus Esteris. *Inimicus.* Haman, sicut in Est. 6. 15. *Operarii iniquitatis.* Servi Ahasuerus, dicentes, *Mordecai non adorabit, &c.* Est. 3.

Verbum amarum. Dicentes, Judæus est, & odio habet Amalecum. *In occultis.* Inter Haman & Ahasuerus. *Subito.* In uno die. *Investigant.* Chronica, ut occasiones contra nos exquirant. *Consumpti sumus.* ויחידו, id est, enarrabant inter se quomodo captivi ducti fuimus de terra nostra, sicut Est. 3. *Populus dispersus, &c.* *Investigat.* ויחידו, id est, Deus inquisitionem peccatorum fecit. *Cor profundum.* לב עמוק, id est, cor illorum qui vixerunt in tempore captivitatis erat fraudulentum, sicut in Jerem. 17. *Sagittâ subito.* Haman erat suspensus de repente.

Sect. 5. Ex R. Sol. in Psal. 64.

Insurrectione. Quando tumultuati sunt Principes, & quærebant occasionem contra Danielem, & illum in antrum leonum dejecerunt, Dan. 6. 4. quod prævidit David per spiritum, & in persona Danielis enarrat. Agaddah Tillin. *Tumultu.* Sic Dan. 6. 4. *Tumultuati sunt viri, &c.* idem. *In perfectum.* Danielem. *Iniquitates.* Occasionem contra Daniel. Dan. 6. 4. *Fugient, vel movebunt capita.* Deridendo illos, ut Job. 16. 12. idem.

Sect. 6. Ex Cald. in Psal. 64.

Res amaras. Venenum mortis, ויחידו Cald. *Investigant occasiones.* ויחידו Cald. ut Dan. 6. *Pars interior.* Vel corpus hominis ויחידו animæ conjunctum, ארוב propinquus.

Sect. 7. Ex Masora in Psal. 64.

In secretis. Scil. ad occidendum. Tria sunt cum Dages, Jer. 23. 24. *Num abscondat se homo in secretis.* Psal. 10. 8. *In secretis occidit innocentem.* Et symbolum in lingua Aramitica est ויחידו, ubi in singulis locis unum ex his tribus reperitur. *Iniquitates.* Id est, leviores. Tria sunt sine Vau posteriori, Deut. 27. 6. *Holocausta.* Psal. 58. 2. *Iniquitates,* id est, quas holocausta expiant. *Opus suum.* Tria sunt, 1 Sam. 25. 2. *Opus suum in Carmel.* Judic. 13. 12. *Quod erit opus suum?*

Sect. 8. Ex Al. Auth. in Psal. 64.

Domini passio commendatur in hoc Psalmo, & hodie passionis sanctorum Martyrum diem festum habemus. S. Aug. Vocantur Natalitia Martyrum. Prisci verò Ethnici observabant sua & aliorum (proprie) natalitia,

Ut Horat. Mæcenatis, lib. 4. Od. 11.

*Jure solennis mihi, sanctiorq;
Pene natali proprio: quod ex hac
Luce, Mæcenas meus affluentes*

Ordinat annos.

(Ut Herod. & Pharaos.)

Tumultu. Absalomi, Ahitophel, & Israel. *Acuunt linguam.* Ut Shimei, &c. 2 Sam. 16. 1. Arg. *In secreto.* Ut Ahitophel dixit, 2 Sam. 17. 12. *Clam percutiam regem solum.* Vel, quia discipulum Christi pecunia corruerint. S. Aug. *Investigant.* Consultabant nocte illâ quid facere, 2 Sam. 16. 20. 2. Arg. *Appropinquabat homo, cum corde profundo.* Gr. Ahitophel

phel, cuius confilium erat ut Dei oraculum. 3. Arg. Vel, accedit homo ad cor secretum.] Obijciens Christus humanis aspectibus hominem, servans intus Deum. S. Aug. Celans formam Dei, & offerens formam servi. S. Aug. *Lingua sua cadere eos faciet.*] Dicebant, *Confilium Husai melius est.* 2 Sam. 17. 14. 4. Arg. *Sagitta infantum facta sunt.*] Nostis quem admodum sibi faciunt de cannicis sagittas infantes? Ubi est illa savoria, fremitus, insidia? S. Aug. Sagittae parvulorum nihil damni afferunt. Theod. Oratio similis.

Sect. 9. Ex Ital. & c. in Psal. 64.

Defecerunt in querendo.] Ang. MS. Heb. אֲחִלָּה. *Eorum linguas.*] Id est, consilia, *Sus miseros confesos.* Hisp. Vel, detractiones. *Le loro detractioni.* Ital.

Sect. 10. Ex Gr. & Vulg. in Psal. 64.

Defecerunt scrutantes.] Vulg. Gr. id est, finiebant scrutinium, vel sumitur ut poena, consumpti sunt in scrutinio malo. Vel, *Scrutantes scrutationes cogitationibus singulorum, & corde profundo.*] Lat. MS. Vel, *accedet homo ad cor profundum, vel altum, exaltabitur Deus.*] Gr. Vulg. gloria Dei erit in ruina superbi cordis, ut in Nebuchadnezzar. אֲחִלָּה est accedere, ut in Psal. 27. 1. אֲחִלָּה in Psal. 12. *Quando exaltatur. Repentino.*] Lat. MS. Vel, *sagitta simplicium, vel parvulorum sunt plaga eorum.*] Gr. Vulg. id est, per simplices pueros destruit eos, ut Aram per filios principum. 1 Reg. 20. 1. & c. פְּחָחוּ Vau pro Jod. *Infirmata sunt linguae eorum contra eos.*] Gr. Vulg. Arab. Ethiop. id est, non possunt servare eos. Opposit. ad gloriationem istam, Psal. 12. *Lingua nostra sunt nobis, & linguis praevalerimus, & בְּשִׁלְיָא, Psal. 105. 36. Non erat infirmus, & Jod in וְיִשְׁכַּחלְיָא cadit, verbum וְיִשְׁכַּחלְיָא pro stante sapē.*

Sect. 11. Ex Syr. in Psal. 64.

Quando Gad dixit Davidi, ut in 1 Sam. 22. *Ne maneat in Matsrot.* Syr. MS. Par. edit. ab Heb. Met-

sudah. *Ab insurrectione.*] Vel conversatione. Syr. אֲחִלָּה, ipse omnia confundunt, sursum deorsumque vertunt, regem oppugnando unctum. *Et a profundo ejus corde.*] Syr. MS. id est, Saulis. *Nontiment, vel ut non videntur.*] Syr. אֲחִלָּה. *Perficiunt, vel consumuntur.*] Syr. אֲחִלָּה. Heb. אֲחִלָּה, id est, consilium eorum est causa ruinae illis. *Perscrutantur intimam cogitationem hominis, & cor profundum.*] Syr. אֲחִלָּה, Saul, consultabat cum servis suis, ut 1 Sam. 18. de Merab, & de Mical, ut sit in laqueum, & de 200. Pelistaeis; variis modis tradere morti Davidem machinabatur. *Jaculabitur in eos, vel elevatus erit Deus.*] Syr. אֲחִלָּה. Heb. אֲחִלָּה. Vagabuntur, vel timebunt propter illos. Syr.

Sect. 12. Ex Arab. in Psal. 64.

Heb. Arab. 63.

Quando Taluth, id est, Saul persequabatur eum. Arab. MS. *Perfectos.*] Id est, liberos a culpa in eos. Arab. السَّالِبِينَ مِنَ الْعَيْبِ. *Et in tumultu eorum in malo, perierunt.*] Arab. وَفِي فِتْنَتِهِمْ, sic in Psal. 2. 1. *Quare tumultuantur Gentes? & tunc sequitur, In ira perturbabit eos.* Heb. חֲמָמוּ, חֲמָמוּ. *Quia homo praevenit cum corde profundo (dolo) ideoq; exaltabitur Deus.*] Quando detegit & punit fraudes ejus, ut Abiropheles. Arab. الْإِنْسَانُ يَتَقَدَّمُ بِقَلْبٍ عَمِيقٍ فَيَنْجَلِي. *Sagittis parvulis percutiet.*] Arab. بِالْأَنْبِيقِ instrumentis, & mediis infirmis subjugabit, & penitus destruet eos; Saul etiam sagittis Pelistarum Israele infirmiorum, obiit.

In finem, Psalmus David.

1 Canticum Hieremiae, & Ezechielis, populo transmigrationis, cum inciperent exire.

LXIIII. Heb. LXV.

2 TE decet hymnus Deus in Sion: & tibi reddetur votum in Jerusalem.

3 Exaudi orationem meam: ad te omnis caro veniet.

4 Verba iniquorum praevaluerunt super nos: & impietatibus nostris tu propitiaberis.

5 Beatus, quem elegisti, & assumpsisti: inhabitabit in atriis tuis.

Replebimur in bonis domus tua: sanctum est templum tuum,

6 Mirabile in equitate.

Exaudi nos Deus salutaris noster, spes omnium finium terrae, & in mari longe.

7 Preparans montes in virtute tua, accingens potentia:

8 Qui conturbas profundum maris sonum fluctuum ejus.

Turbabuntur gentes,

9 Et timebunt qui habitant terminos à signis tuis: exitus matutini & vespere delectabis.

10 Visitasti terram, & inebriasti eam: multiplicasti locupletare eam.

Flumen Dei repletum est aquis, parasti cibum illorum: quoniam ita est preparatio ejus.

11 Rivos ejus inebria, multiplica genimina ejus: in stillicidiis ejus latabitur germinans.

12 Benedices corona anni benignitatis tuae: & campi tui replebuntur ubertate.

13 Pinguescent speciosa deserti: & exultatione colles accingentur.

14 Indui sunt arietes ovium, & valles abundabunt frumento: clamabunt, etenim hymnum dicent.

Sect. 1.

Sect. 1. Ex R. David. in Psal. 65.

DE captivitate. *Expectat laus.* Et tibi in congregatione captivorum redemptorum, reddetur. *Votum.* Redemptorum in Sanctuario. נדן est cum Segol, non mutatur in fine versus. *Exaudis orationem.* Sed in captivitate dicunt, Lament. 3. 44. *Excludis orationem meam. Omnis caro.* Ut in Isa. 66. 23. *Omnis caro ad adorandum veniet.* Vel, *laus est similis.* Id est, decet te, אדמה, sed in laudibus filii hominis semper est falsitas. R. Jos. Cimchi. Vel, *Silet laus.* Quia magna sunt opera tua, quæ non possunt laudibus exprimi. Vel, quia in captivitate orant Israelitæ, non laudant; & dicit in *Sione*, quia laudes voce & instrumento erant in Sione, vel silet laus in *Sione*, quia præcipuè vota & sacrificia ibi offerebantur, quibus in captivitate preces respondent. Arama. Vel, quia Deus non indiget laudibus, illæ quasi silent. Arama. *Votum.* Id est, sacrificia cum laudibus, & vota sunt solvenda potius quàm laudes proferenda. Arama. Vel, *Num silet laus tibi?* Num tu files à servando populo tuo (ut laudent te) quando in manu tua est? Non est in Cod. Cremon. sed Venet. *Exaudis preces.* Omnis carnis, & nonne nos exaudies? Dera. *Omnis caro veniet.* Ad regem terrenum, duo aut tres, non omnes sicut ad te, conveniunt. *Super me.* Loquitur in singulari de quolibet captivorum, & postea in plurali, nostras iniquitates. *Purga eas.* Sic oramus. *Prevaluerunt super me.* Quia propter iniquitates captivitas erat prolongata. *Beatus homo, vel generatio.* Quam eligis redimere. *Erimus saturi.* Nos qui in tempore redemptionis erimus superstites. *Sancti templi.* Ubi est Arca, & habitat gloria. *In justitia.* In reditu captivorum mirabilia & supra naturam nobiscum operaberis. *Terribilia.* Quando aquæ maris ad unum locum congregabantur, Gen. 1. Arama. *Spes omnium finium terræ & maris remotorum.* Ut omnes populi confidant, aquas esse à terra tam remotas, ut eam rursus obruere nequeant, ideòque *stabilis montes* super aquas, & *sedat fluctus marinos* prout sequitur. Arama. Vel, *Omnium finium terræ.* Israelit. qui dispersi sunt ad 4. fines terræ. *Et finium maris remotorum.* Id est, in insulis marinis dispersi sunt à Jerusalem remotissimi, ויזו bis sumitur, ut נל in Pro. 30. Et dicit *spes finium*, quia sperant à quatuor ventis cœli recolligi. *Stabilis montes.* Ideò dicuntur Montes Dei, quia potentia Dei in iis videtur. Deus qui facit hæc mirabilia Israel. licet humilem & infirmum potest redimere, ut Isa. 49. 24. Dicunt Gentes, *Num praeda à potente diripiat*, respondet Propheta, *Etiam, &c.* *Cinctus potentia.* Dicit *cinctus*, quia habet eam ex se ipso, non ab alio. *Sicut tumultum populi.* Populum ut fluctus marinos sedat. Vau est signum æqualitatis, ויזו ut Pro. 25. 25. *Ut aqua frigida, sic bona nova.* idem Vau. *Signa tua.* Id est, exitus matutini & vespertini, Solis in Aurora, Lunæ & Stellarum nocte, ut Gen. 1. 14. *Sint in signa, & dicit timent*, quia hæc signa providentiam sapientis Dei evincunt. *Latari facis.* Omnes filii hominum latantur in his temporibus. Vel, quia Sol, Luna, & Stellæ in exitu latantur, Job. 38. 7. *Stella matutina jubilabant, &c.* & dicit in *finibus*, quia in omni loco hæc signa videntur, ut Psal. 19. 4. *Linea eorum exit in totam terram, & nihil est absconditum à calore ejus.* Vel, incolæ in

finibus maris, à signis maris reformidant, scil. fluxu, refluxu, tumultu, &c. Arama. Sed in mea opinione in his versibus de Israele hæc enarrat. *Sonitum maris.* Quando divisit mare rubrum coram Israel & sic de futuro, potest Israel è medio populorum redimere. *Signa tua.* Sicut timebant, quando scissum erat mare, Exod. 15. 14. *Timor cepit incolas Palestine.* *Exitus Aurora.* Ut scribitur, Exod. 13. 21. *Columnam nubis, & ignis*, quibus gavisi sunt Israel. & sic de futuro. *Visitasti terram.* Meminit *pluvia*, quia est aliud Dei miraculorum, ut Elihu dixit, Job. 36. 31. *Illis judicat populos.* Vel, *visita terram.* Est oratio, Arama. *Postquam fecisti eam appetere illam.* Cohibes pluviam à terra, donec vehementer appetat, sic nos sumus in captivitate, sicut terra sitibunda expectantes pluviam salutis, למטר הישועה, Genes. 3. 16. *Desiderium tuum.* idem. Et Vau est pro אחר *postquam* in Exod. 16. 20. & Isa. 64. 5. *Postquam peccavimus.* Vel, dicit *appetere*, desiderio naturali aquis regi (ut in initio, Gen. 1.) contendit. Arama. *Cum flumine Dei.* Quando cadit pluvia, manent flumina ut potum homini, & bestia suppedient; & dicit *flumine Dei*, id est, flumine grandi, ut *montes Dei*, nempe, magni montes. Arama. *Preparas frumentum eorum.* Ventos secundos post pluviam emittendo, ut crescant plantæ. *Sic preparas eam.* Terram & fructus ejus à morbis conservas, שרפך, &c. aliter quid prodest pluvia? *Sulcos.* Superiores partes terræ תלמים, & גרורות sunt valles inter sulcos תלמים aratro effossi. *Liquefacis.* Eam per pluviam vehementem, quæ erat antehac arida. רביבים, id est, מטר גדול. *Annum bonitatis.* Cum omni bono coronas terram, in anno fertili, scil. herbis, fructibus, &c. Arama. *Semita tua.* Nubes, ut Hab. 3. 15. *In mari cum equis tuis*, nempe, nubibus, sunt currus Dei. *Deserti.* In cibum ferarum, & non solum in terram habitabilem. *Cincti sunt gaudio.* Quia quando pluvia non est, sunt quasi sacco induti. *Valles grano.* Pluvia etiam vallibus haud nocet, & meminit *vallium* post montes. *Etiam canunt.* Spicæ plenæ, quando flat ventus in eas, sonum edunt, & quasi canunt. Vel illi canunt, nempe, filii hominum, & bestia propter fructus terræ.

Sect. 2. Ex Ab. Ezra in Psal. 65.

Canticum. Laudis, in loco ubi Arca erat, vel de prædictione templi ædificandi, & introductione Arcæ. Vel in tempore famis, vel unus cantorum composuit illum, quando templum erat ædificatum. *Laus ad te expectat.* Laudes illorum qui ad locum Arcæ conveniunt. Vel, *Post silentium laus erit tibi in Sione.* Quando Solomo ædificasset domum. *Qui exaudis preces.* Dicit *preces*, nam templum est *domus precum.* *Veniet omnis caro.* Post ædificationem templi. *Res iniqua prevaluerunt contra me.* Dicit *me*, in persona Ecclesiæ, in tempore famis. *Bonitatem domus tue.* Divinam præsentiam. Vel delectatio animæ in cultu Dei, vel in Deo ipso qui bonus est. *In terribilibus.* Quando terribile judicium famis super nos ingravescit, tunc, *In justitia exaudis nos.* Id est, quando convertimus ad justitiam. Vel, quando timor Dei est in nobis, respondebis. *Terra fines.* Incolarum terræ, ut Genes. 41. ult. *Tota terra, &c.* Vel קצות sunt omnis corporis termini, & non sunt corpora. *In mari.* Quia terra & aqua globum unum

unum constituunt. *Stabilit montes.* Meminit horum, quia sunt corpora magna, & quasi columnæ terræ, cujus meminit ante dicendo *finis terra. Clamor marium.* Respond. ad illud, *Remoti in mare. Signa tua.* Pluviam largiendo, ut Job. 36. 26. *Magnus est Dominus, & signum majestatis suæ connectitur. Diminuit guttas pluvia, &c. Exitus.* Signa pluviae, quæ videntur manè & vespere. Vel, manè & vespere ipsa latari faciunt homines, quia finis unus est initium alterius. R. Mosch. Vel, exeuntes manè & vespere dicunt, Benedictus es tu Domine, qui ea efficis. R. Sol. פטילין in duo יוצא verbum יוצא. *Visitasti terram.* Hic versus est anni sterilis in Israele indicium, על שנה בצרה, & in tempore famis putabat hostis obsidionem Jerusalem incipere, & tunc visitabat Deus terram. *Postquam eam desiderare fecisti pluviam.* à שוקקה animam concupiscibili. Hic debet esse in Shin, si est in forma gravi, si in Cal. est יוצא, ut יעשר. *Flumen Dei.* Pluvia de coelo replens flumina. *Pluviam grandem descendere facis cum minutissima.* à גרוד turmā, & abundantiam pluviarum. Vel sulcus, à גרוד, ut dicitur *super manus cunctas incisiones.* idem. *Coronasti annum.* Loco, sterilis ferilem largiris annum, qui est sicut regina, כמלכה, coronata in respectu ad alios annos habito. *Tua stillicidia.* Rotunda loca fontes vel putei, ubi congregantur aquæ pluviales; Hæc sunt in *habitabili, & desertum* etiam nominat. *Cincti sunt gaudio.* Induuntur gramine, pascuā ovibus, & valles frumento.

Sect. 3. Ex Midrash Tillin in Psal. 65.

Silet. דומיה. Id est, silet laus, & ego expectando filii, ut in Psal. 37. לוי דום *Expecta in Dominum, &c. Omnis caro.* Rex terrestris tres aut quatuor supplices exaudit, sed Deus omnes, Rex orat cum subditis, Deus verò exaudit, & non est audiendo sicut Rex carnis fatigatus. Tu qui omnes orantes recipis, nonne exaudis nos? Portæ orationis aliquando clausæ sunt, ut Lament. 3. *Operuisti te nube, &c.* sed nunquam portæ conversionis, ut dicitur *Fiducia omnium finium terra, & mare remotorum,* mare est commune bonum, ut lavent in eo omnes, non est clausum. R. Hanina bar Papa interrogavit R. Samuel bar Nachman. Quando quis est misericors, ne dubitet quin oratio sua est accepta, ut Hos. 10. *Seminate in iustitia,* tunc sequitur, *Tempus est querere Dominum, &c.* R. Aquiba & ben Azai.

Sect. 4. Ex R. Obad Gaon. in Psal. 65.

De redemptione Israelis. *Votum.* In Exod. 24. נעשה ונשמע *Obedientes erimus. Omnis caro.* Sic in Zephani. 3. *Labium purum, &c. Beatus est quem eliges.* Ut in Joel 3. *Quem Dominus vocabit. Terribilia.* Gentes coram nobis deprimere. *Omnium terminorum terra.* Id est, Israelis, dispersi per totam terram. *Exitus manè & vespere.* Ut redeant manè & vespere sicut ante diluvium erant; ut poli solis sint iidem cum polis mundi; & ut mundo sit semper tempus Abib, verum. *Visitasti terram.* Antequam Adam peccavit, ut Gen. 2. *Ascendebat vapor, & irrigabat, &c. Ditasti.* Sine labore hominis, ut Gen. 2. *Crescere fecit Deus omnem arborem, &c. Rivos Dei.* Dictus vapor. *Coronasti.* Etiam in diebus nostris, sicut in diebus Simeon, filii Shatak, Triticum erat כסליון sicut renes, & hordea sicut olivæ, &c.

Sect. 5. Ex R. Sol. in Psal. 65.

Laus tibi silet. Timent homines laudare te, & silent, quia sufficienter exprimere bonitatem tuam nequeunt. Vel, *Silentium est laus tua in Sione.* Id est, silentium à puniendo inimicos tuos, quando est in manu tua ulcisci. Vel, *Similis sit laus tibi.* Ne excedat limites, sic Psal. 2. *Gaudete cum tremore,* id est, moderate. MS. *Exitus vespere.* Egredientes manè dicunt, Benedictus est ille qui creavit luminaria, ברוך יוצר המאורות. Et vespere dicunt, Benedictus ille qui efficit tenebras, מעריב ערבים. רוח sicut לרוח & נחת, ut לנחת, id est, requiem & אטאגועלוא creaturis largiri. *Semita tua.* Cæli, pulvis pedum tuorum, Nahum 1. 3. *Annum bonitatis tue.* Quem benedicere tibi placet. *Canunt.* Homines & bestię.

Sect. 6. Ex Cald. in Psal. 65.

Laus silet. Laudes tanquam silentium reputas, quia non exaudis eas, nec accipis. *Replebimur.* Sic dicunt iusti. *Exaudies.* Orationes nostras. *Qui remoti sunt.* Ab arida (ut Venetia sex milliar. distat à terra firma, & ædificata est in corde maris Adriatici, in qua sunt amplius 400. canales, & pontes totidem lapidei, aquæ marinæ fluunt, alluuntque eam per omnes urbis plateas. *Preparat pro montibus.* Capreis montium cibum eorum suppeditat. *Flumine Dei.* Quod est in cælis, scil. aquis supra firmamentum, Gen. 1. & Psal. 148.

Sect. 7. Ex Masora. in Psal. 65.

Appropinquare facis. Scil. ad offerendum super Altare. Duo sunt, Ezra 7. 17. sacrificium grati odoris est martyrium, Rom. 12. 1. *Confidentia.* In tempore tribulationis. Duo sunt, aliud צרה ביום tempore angustia. תלמיה. Duo sunt, Job. 31. 38. *Sulcos ejus ingemiscere. Liquefacis.* Tria sunt sine Vau, Job. 30. 22. *Liquefacis substantiam meam,* sicut terra pluvia, & montes coram Deo liquefient.

Sect. 8. Ex Al. Auth. in Psal. 65.

Canticum David. Quod cantabant Jerem. & Ezech. in exitu de captivitate. Gr. Apollinar. Gr. Paraphras. vers. non est in Heb. neque in 70. in Sexcuplici. Theod. Hæc in figura contingebant illis, 1 Corinth. 10. S. Aug. Quamdiu sumus in corpore, peregrinamur à Domino. S. Aug. *Laus decet.* Gr. post reditum erant laudes cum decore in Templo. *In Sion.* Non est speciosa laus in ore peccatoris. S. Aug. Vel, in Sion, non in Babylon, ut Psal. 137. *Interra aliena.* Theod. *Votum.* De templo ædificando. 1. Caus. *Veniet omnis caro.* Cum laude. 2. Caus. *Prevaluerunt iniquitates.* Causa captivitatis. 3. Caus. Ut peccatum Manassis. Vel, *Res iniquorum.* Tyrannide me presserunt. B. Theod. *Bono domus tue.* Evangelio, in secundo templo. 4. Caus. Terrena bona premunt, non levant. S. Aug. *Celebrima.* De Christi nativitate, morte, &c. ut Act. 2. μεγαλεια. 5. Caus. *Omnium finium.* Gentium Deus & Judæorum. S. Aug. [Rom. 3.] 6. Caus. *In mari longè.* Quia in mari, ideo longè. S. Aug. *Stabilit montes.* Et removeret ut placet, sic Luc. 17. *Dicite huic monti, &c.*

Ut Horat. de Deo. Od. 4. li. 3.

Qui terram inertem, qui mare temperat,
(Ut Christus.)

Ventosum,

audit terram inclamantem, ut Hof. 2. ult. & sic ab inclamando quiescit. *Deprimis*, vel *augescunt fructus*.] Syr. *פאריא פאריא*. Heb. *גדודה*. *Nubes tua*, vel *vituli tui gramine repleti sunt*.] Syr. *עגליו*. Heb. *מעגליו*, & Heb. *רשן*. Syr. *חדא* *redundante Nun*. *Benedic corona anni*.] Syr. *כלילא*, id est, prima pars ejus, (ut vertex est prima pars capitis) quando primitiæ apparere incipiunt. *Pingues ovium vestientur*.] Syr. *שמיוא*. Heb. *שמן* pascuum. *Saturabuntur plusquam habitacula deserti*.] Syr. *שמן*, *שמן*, *שמן*, quam illi qui ibi habitant, ut Genes. 41. *Tota terra*, id est, incolæ terræ. Ab. Ezra.

Sect. 12. Ex Arab. in Psal. 65. Heb. Arab. 64.

De transmigratione, vel captivitate populi. Arab. MS. *Tibi filet*, vel *similis est laus*.] Arab. *يتبعي*, ideóque qui laudat te, non dissimulat, sicut qui hominem laudat. *Sermo*, vel *res opprimendum pravalet in nos*.] Arab. *سك*, propter peccata Manassis venit captivitas, & opprimunt nos Chal-

dæi. *In equitate mirabile*.] Est templum tuum. Arab. *وبالبر عجب*, responsa è templo reddis mirabilia. *Spes eorum qui sunt in finibus terræ*.] In captivitate disperforum, ait R. Hanina semper potest homo resipiscere, & portæ poenitentiae non sunt clausæ. Mid. Tillin. *Ab exitu noctis & diei*.] Arab. *ومن خروج الليل والنهار*, id est, ut in Heb. Manè & vespere. *Flumen*, vel *flumina Dei*.] Arab. *الأن* *Dicitur in singulari collectivè*. *Irrigasti sulcos*, vel *sationem ejus*.] Arab. *حرتها*. Pluvia primigenia est post sationem, *Primo mense*, scilicet in tempore messis, Joel. 2. in septimo mense. *Vel stillicidiis*.] Arab. *بالقطر*. *Nubes ex quibus pluviae tenues, & grandes stillant*, ut Job. 36. & Job. 37. *Benedixisti corona anni*.] Gr. Arab. *السنة* *كليل*, fertilitas est instar coronæ anni, & à Dei benedictione provenit. *Semita*, vel *campi tui*.] Arab. occurrit simile vocabulum in Heb. in 1 Sam. 17. de exercitu in campis circulariter pernoctante. *Vestiuntur*, vel *parturiunt pinguis ovium*.] Arab. *تلان سمان*. Heb. *לבش*, teguntur masculis, concipiunt & parturiunt.

In finem,

1 Canticum Psalmi resurrectionis.

LXV. Heb. LXVI.

Jubilate Deo omnis terra,

2 Psalmum dicite nomini ejus: date gloriam laudi ejus.

3 Dicite Deo quàm terribilia sunt opera tua Domine! in multitudine virtutis tuae mentientur tibi inimici tui.

4 Omnis terra adoret te, & psallat tibi: Psalmum dicat nomini tuo.

5 Venite, & videte opera Dei: terribilis in consiliis super filios hominum.

6 Qui convertit mare in aridam, in flumine pertransibunt pede: ibi latabimur in ipso.

7 Qui dominatur in virtute sua in æternum, oculi ejus super gentes respiciunt: qui exasperant non exaltentur in semetipsis.

8 Benedicite Gentes Deum nostrum: & audiam facite vocem laudis ejus.

9 Qui posuit animam meam ad vitam: & non dedit in commotionem pedes meos.

10 Quoniam probasti nos Deus: igne nos

examinasti, sicut examinatur argentum.

11 Induxisti nos in laqueum, posuisti tribulationes in dorso nostro:

12 Imposuisti homines super capita nostra. Transivimus per ignem & aquam: & eduxisti nos in refrigerium.

13 Introibo in domum tuam in holocaustis: reddam tibi vota mea,

14 Et distinxerunt labia mea. Et locutus est os meum, in tribulatione mea.

15 Holocausta medullata offeram tibi cum incenso arietum: offeram tibi boves cum hircis.

16 Venite, audite, & narrabo, omnes qui timetis Deum, quanta fecit anima mea.

17 Ad ipsum ore meo clamavi, & exaltavi sub lingua mea.

18 Iniquitatem si aspexi in corde meo, non exaudiet Dominus.

19 Propterea exaudivit Deus, & attendit vocem deprecationis meae.

20 Benedictus Deus, qui non amovit orationem meam, & misericordiam suam à me.

Sect. 1. Ex R. David in Psal. 66.

De redemptione captivorum. *Tota terra*.] Omnes qui vident mirabilia quæ Deus cum Israel operatur. *Ad honorem nominis*.] Dicite quod nomen ejus in vestra redemptione est honorandum, licet in captivitate erat contemptibile, quia deridebant hostes, *Ubi est Deus vester? Terribilia sunt*.]

Quia infirmum populum ex manu fortioris redimis. *Mentientur tecum*.] Formidine potentiae tuæ se afflixisse Israel. denegant. Vel Athei, qui Deum negant, & mentiuntur, per opera potentiae quæ intuentur, coacti adorabant eum. Arama. *Tota terra adorabit te*.] Ut Zeph. 3. 9. *Convertam ad populos linguam puram*. *Venite & videte*.] Sic unus cum altero

tero colloquitur. *In flumine.*] Per similitudinem de futuro, ut Isa. 11. 15. *Extendet manum suam in flumen, &c. et calceis transibile faciet, & erit via trita pro residuo populi sui.* Non est in Cod. Cremon. sed Venet. *Regnat per potentiam suam.*] Quia Israel è medio Gentium eruit, ut Zach. 14. 9. *Dominus erit rex in tota terra. Oculi sui vident nationes.*] Et dabit unicuique secundum opera ejus, ut Mal. 3. 18. *Tunc videbitis inter justum & impium discrimen, &c. Non exaltabunt seipsos.*] In futurum, sicut hodiè faciunt. *Benedicite nostro Domino.*] Tunc dicent Israelitæ Gentibus. *Ponit animam nostram in vita.*] Nos, in captivitate ut videtis, sustentat. *Probasti nos sicut argentum.*] Ut Zach. 13. 9. *Probabo eam per ignem sicut argentum. In rete.*] Afflictione, ex qua nemo nisi miraculo queat evadere. *In lumbos.*] Sic ut non potuimus in ea consistere, מועקה exquiescent. Ain, sic absque He est מועק in Isa. 9. *Inequitare fecisti.*] Nationes in nos excercunt tyrannidem, sed ante captivitatem tu solus fuisti noster Dominus, ut Isa. 26. 13. *Multi domini prater te, &c. dicique Equitare,* ut Isa. 58. 14. *Equitare in loca exoelsa terra.* Non est in Cod. Cremon. *Ignem.*] Fornacem Egypti. *Aquam.*] Maris rubri. R. Arama. *Ignem & aquam.*] Ignis urit, & aqua absorbet, tamen nos haudquaquam sumus consumpti. Vel in ignem nos mittit, & rursus forcipe extrahit, & in aquas immittit, ergo dicit, *Deo benedicite.* R. Arama. *In locum humidum.*] Et pinguem, ubi pingues facti sumus & divites. Lamed est cum Cametz, cum He indicativ. denotat terram illam celebrem, terram Israel. *Ibo.*] Loquitur in persona captivi cujuslibet. *Venite & audite.*] Sic unus cum alio colloquitur. *Sub lingua mea.*] Quia lingua in loquela sua supra, & infra, palato in quibusdam literis, scil. גיכך adjuvatur. *Non audiet.*] Si non proferam illam in actum. רומם. Ex verbis geminatis in forma simili quadratæ. Vel, non audiet. Id est, malum peccati, minimum non approbat Deus. R. Arama. לא ישמע אליי.

Sect. 2. Ex Ab. Ezra in Psal. 66.

Unus Cantorum composuit illum, quia plurali prater morem Davidis utitur. *Ponite cor vestrum ad gloriam laudis sue.*] Quia laus sua est vestra gloria, & dicit, *Ponite,* ut Judic. 19. 30. *Ponite cor vestrum.* idem. *Mendaces inveniuntur.*] Erunt per judicia tua coacti, falsitatem eorū tecum confiteri. R. Sol. & mendacia in eorum manibus. *Venite & videte.*] Cum tota terra colloquitur. *Quam terribile.*] Est quodlibet operum ejus, עלילה, id est, מעשה. *Flumine.*] Jordan, in diebus Josue. *In illo.*] In Deo, & in Arca sua. *In æternum.*] Lamed deficit. *Nationes.*] Inconversas. *Populos.*] Conversos ad legem Israelis. *Oppressionem.*] Ut Amos 2. 13. *Premam locum vestrum.* לרויה *Locum humidum.*] Aër האויר. Opposit. ad ignem & aquam. inhabitabilia. *Ibo.*] Loquitur in persona rei militaris Principis. מוחזק Agnos pingues medullatos, vox est sicut מתיים. *Sub lingua.*] In corde. *Si video iniquitatem.*] Et non ejicio eam. *Non rejecit orationem meam.*] Sed juvavit me orando.

Sect. 3. Ex Midrash Tillin in Psal. 66.

Tota terra.] Quia tunc tota terra Deo serviet cum uno humero, Zephan. 3. servire hic est orare, ut in Dan. 6. *Deus tuus cui servis,* id est, ad quem oraster

quotidiè, & in futuro, totius terra erit Dominus noster. Zach. 14.

Sect. 4. Ex R. Obad. in Psal. 66.

Commonstrat filiis captivitatis viam redemptionis. *Mentiantur.*] Id est, laudant ore, sed non corde. *Ibi.*] Id est, in Sanctuario, gavisi sumus in eo, sic in Isa. 56. *Et letari eos faciam in mea domo orationis, & alibi.* *In refrigerium.*] Sicut in negotio Hamanis, עתורי. Id est, לחם חסד hostia pro peccato. *Sub lingua.*] In maxilla inferiori, quæ solummodò exaltatur. *Vanitatem.*] Quando de vanis negotiis meditor.

Sect. 5. Ex R. Sol. in Psal. 66.

Mare.] Rubrum, quando transivit Israel. *Mentientur, vel, confitebuntur eorum mendacia.*] Dolos & scelera quæ perpetrarunt, quando vident tua judicia, pestem, fulgura, &c. trepidantes. Non est in MS. *Per aquam & ignem.*] In captivitate. *In domum tuam ibo.*] Quando templum est ædificatum. *Subter linguam meam.*] Cum delectatione, ut Job. 20. 12. *revolvat sub lingua.* Vel, paratum est, ut in ore proferatur.

Sect. 6. Ex Cald. in Psal. 66.

Illic latati sumus in eo.] In monte sanctitatis suæ. *Animam nostram in vita.*] Futuri sæculi. *Incenso, cum arietibus.*] Id est, incenso aromatum, unā cum sacrificio arietum.

Sect. 7. Ex Masora in Psal. 66.

Pedes nostros. Quia stant in portis Sion, ad colendum Deum, ideò non vacillabunt. Tria sunt, hic locus est defectivus, alter, *Et nationes sub pedibus nostris,* alter Psal. 122. 2. *Pedes nostri stabunt, &c. Et aquas.*] Tria sunt cum Pathac & Athnach in fine versus, & duo cum Zaceph Cametz, & in fine versus quodlibet est simile, solummodò tria cum Pathac, hic locus est unus, alter Psal. 107. 33. alter Pro. 30. *Terra quæ non satiata est aquis.* Symbolum in lingua Aramitica est, Desertum, & ignis Gehennæ, מרבא, וינורה גהנ; Et duo sunt cum Zaceph Cametz, Deut. 10. 7. *Terra fluminum aquarum,* alter *flumina aquarum exaruerunt.* Et symbolum est flumina, arida. Singula verba locos prædictos subindicant.

Sect. 8. Ex Al. Anth. in Psal. 66.

De resurrectione.] Gr. nostrā. S. Aug. Titulus non est in 70. in sexcuplici. Theod. *Omnes terra.*] Non solum Judæi, sed etiam Gentes. S. Aug. *Quam celebris in operibus tuis.*] Præcipue in resurrectione Christi, quæ Phariseos mendaces ostentabat. 1. Causa à simil. *Mendacem te facient.*] Quia non credunt tibi. Theod. Vel *sunt mendaces.*] Quia dicebant, Discipuli ejus furto auferabant illum, Mat. 28. O verè stultitia, dormiens! aut vigilabas, & prohibere debuisti, aut dormiebas, & quid sit gestum nescisti. S. Aug. *Mare in aridam.*] Et Israel resurrexit è mari, sic Christus è corde terræ, Heb. 11. 29. & Matth. 12. de Jona. *In dorsum nostrum.*] Verberibus. Theod. *Ignem & aquam.*] Ultio tribulationis, & aqua corruptionis. S. Aug. (2. Caus.) *Infideles non exaltabunt sese.*] Gr. *Sub lingua.*] Quod certus loqueris, tacitus cogites. S. Aug. *Animam nostram in vita.*] Redemptio ex afflictione est quasi resurrectio, & Christi resurrectio est sicut exitus Israel ex Egypto, Heb. 11. 27. 3. Caus. *Vota solvam.*] Mæcenās ægrotans templum promiserat.

Horat.

Horat. lib. 2. Od. 17.

reddere victimas,

Ademq; votivam memento:

Nos humilem feriemus agnam.

(Pro nostra salute.)

Psalmus Eucharisticus.

Sect. 9. Ex Ital. & c. in Psal. 66.

De resurrectione. Ang. MS. Bodleian. Gall. In illo. In Deo. Ang. MS. Mentientur. Subjicientur, contra suam voluntatem. Hisp. In lumbos nostros. à tyrannis. Hisp. In lingua. En alta vox. Hisp. voce alta. Vel, sotto. Ital. Bruc. In refrigerium. Nella satietà. Ital. Bruc.

Sect. 10. Ex Gr. & Vulg. in Psal. 66.

In ipso. In Deo, ut sequitur. Super, vel in lingua mea. Lat. MS. Si iniquitatem vidi in corde meo. Lat. MS. Licet opere non perpetrarem.

Sect. 11. Ex Syr. in Psal. 66.

De sacrificiis, & suffitu, & vocatione Gentium, Psalmus incerto auctore. Par. edit. De multitudine roboris tui mentientur inimici tui. Id est, dicunt illud robur minus esse quam revera est. Illic latati sumus, vel letabimur in eo qui dominatur per potentiam suam in aeternum. Syr. *ܠܡܢ ܕܡܠܟܐ*, id est, in coelis letabimur, ad dexteram Dei, ut in Psal. 16. ult. Qui ponit animam nostram in vita. In fasciculo vitæ, 1 Sam. 25. 29. & dicit in vita, quia Gentes erant peccatis mortuae, Ephes. 2. 1, 2. Vel in prosperitate, velut in 1 Sam. 25. Viventi, & c. Super lumbos nostros, vel dorsa. Syr. *ܕܡܠܟܐ*. Cum accinxeris nos vinculis in dura servitute. In locum irriguum. Vel, Amplitudinem. Syr. *ܕܡܠܟܐ*. Heb. *רויח*, sicut *רויח*, ubi spirare & vivere possumus. Vel Evangelium est refrigerium. Sub, vel in lingua mea. Syr.

ܠܡܢ ܕܡܠܟܐ. Si videam, vel videas iniquitatem in corde meo, ne exaudias, vel ne serves me, *ܠܡܢ ܕܡܠܟܐ*, tunc exaudivit me Deus. Syr. secundum verba in Jos. 22. 22. Ne servato nos hodierno die. Syr. *ܕܡܠܟܐ*. Heb. *רויח*.

Jod redundat, velut in Ruth 4. & dicit Tunc, ut in Cant. 8. Tunc inveni gratiam in oculis suis.

Sect. 12. Ex Arab. in Psal. 66.

Heb. Arab. 65.

De resurrectione. Arab. MS. Vulg. id est, de reditu è captivitate, qui est ut resurrectio. R. Jos. in Dan. 12. 1. in Ab. Ezra. Quam terribilia sunt opera tua ob multitudinem potentia tua? negant eam hostes tui. Arab. *ܡܢ ܕܡܠܟܐ*.

id est, Athei potentiam tuam magnam denegant, quæ tamen operibus demonstratur terribilis

In flumine. Ut in Isa. 11. Exsiccabit flumen in septem ejus ostiis, scil. Euphraten. Cald. Adorabit, vel adoret te tota terra. Arab. Etiam qui negant te, oro ut te adorent. Animam in vitam. In generali resurrectione. Vel, per similitudinem de dicta redemptione. Per ignem. *ܡܢ ܕܡܠܟܐ*, 1 Pet. 4. in hoc sæculo.

Eduxisti nos ad requiem. Arab. *ܡܢ ܕܡܠܟܐ*, opposit. ad ignem & aquam, ubi non est requies. Vel, in coelo, ut in Act. 3. *ܡܢ ܕܡܠܟܐ*. Holocausta pinguedinis sine osse. Arab. *ܡܢ ܕܡܠܟܐ*. Heb.

ܡܢ ܕܡܠܟܐ medullata, sed paschalis Agni, Ne os unum conteretur, Exod. 12. Forsan erit huic sacrificio peculiare, ne conteratur. Ne exaudias. Arab. *ܡܢ ܕܡܠܟܐ*.

si vidisti iniquitatem corde meo latitantem, sic in Syr. Cum thure, & arietibus. Arab. *ܡܢ ܕܡܠܟܐ*.

ܡܢ ܕܡܠܟܐ. Heb. *ܡܢ ܕܡܠܟܐ*.

ܡܢ ܕܡܠܟܐ. Heb. *ܡܢ ܕܡܠܟܐ*.

ܡܢ ܕܡܠܟܐ. Heb. *ܡܢ ܕܡܠܟܐ*.

ܡܢ ܕܡܠܟܐ. Heb. *ܡܢ ܕܡܠܟܐ*.

ܡܢ ܕܡܠܟܐ. Heb. *ܡܢ ܕܡܠܟܐ*.

ܡܢ ܕܡܠܟܐ. Heb. *ܡܢ ܕܡܠܟܐ*.

ܡܢ ܕܡܠܟܐ. Heb. *ܡܢ ܕܡܠܟܐ*.

In finem,

1 In hymnis, Psalmus Cantici David.

LXVI. Heb. LXVII.

2 Deus misereatur nostri, & benedicat nobis: illuminet vultum suum super nos, & misereatur nostri.

3 Ut cognoscamus in terra viam tuam, in omnibus gentibus salutare tuum.

4 Confiteantur tibi populi Deus: con-

fiteantur tibi populi omnes.

5 Latentur & exultent gentes: quoniam judicas populos in equitate, & gentes in terra dirigis.

6 Confiteantur tibi populi Deus: confiteantur tibi populi omnes:

7 Terra dedit fructum suum.

8 Benedicat nos Deus, Deus noster,

Benedicat nos Deus: & metuant eum omnes fines terræ.

Sect. 1. Ex R. David. in Psal. 67.

De congregatione captivorum. Gratiòse nobis largiatur. Redemptionem. R. Sol. Splendere faciat. Ut sint omnia nostra opera prospera; post sacrificia priori Psalmo memorata, subdit hanc benedictionem; ut postquam holocausta, & c. Aharon obtulisset, Levit. 9. populo his verbis benedixit, Arama, benedictione corporis & animæ plenaria. Innotescat via tua. Ut Isa. 11. 9. Terra scientiâ Domini reple-

bitur, nempe, post redemptionem, & tunc laudabunt te omnes Gentes. Judicabis. Populos, qui cum Gog confæderantur. Et duces Gentes. Ut Ezech. 38. 4. Ducam te in montes Israel. & tunc qui evadunt ex exercitibus Gog laudabunt te, ut Isa. 66. 23. Dabit fructum suum. Terra quæ adhuc est maledicta Arama. Nam impii qui cohibuerunt pluviam, tunc destruentur, & erunt novum cælum, & terra nova, & fructus novi menstrui,

Ezech. 47. 12. Non est in Cod. Cremon.

Sect. 2. Ex Ab. Ezra in Psal. 67.

Sit graciosus.] Sua dona ex gratia largiendo, ut Gen. 33. 5. *Gratiosè dedit. Benedicat.*] Superaddendo ad illa. *Faciem splendere.*] Quæ dat, in benevolentia largiatur, sic Num. 6. idem. *Viam tuam.*] Servando pulillos. *Populi.*] Sub regno Davidis. *Gentes.*] In circuitu. *Laudabunt te.*] Videntes bonitatem tuam, & etiam judicia tua.

Sect. 3. Ex Midrash Tillin in Psal. 67.

Miserere nostri.] Quia per compassionem tuam est, quod nos inimici nostri non penitus eradicent. *Omnes gentes.*] In sæculo futuro, ut dicitur, *Videbunt omnes gentes gloriam tuam, &c.* Isa. 60.

Sect. 4. Ex R. Obad. Gaon in Psal. 67.

De redemptione futura. *Laudabunt te.*] Pro redemptione. *Duces.*] Per Christum ducem.

Sect. 5. Ex R. Sol. in Psal. 67.

Faciem illuminet.] Pluviam largiendo, &c. & evolvat. *Salutem tuam.*] Quomodo nos in afflictione preserves, & benedicas. *Judicabis in equitate.*] Eos absolvendo. *Fines terra.*] Gentes, quæ dicunt, Ecce, quomodo Deus benedixit Israel populo suo.

Sect. 7. Ex Masora in Psal. 67.

Splendore faciat faciem suam.] Orat Prophetam sicut Sacerdos benedixit. Duo sunt, Num. 6. 25. ubi hic locus citatur, & sunt ex Alphabeta de paribus, quæ habent Jod in initio in magna Masora, in Jod.

Sect. 8. Ex Al. Anth. in Psal. 67.

De adventu Christi, Theod.

Benedicat nos.] Illa pluvia, nostra Dei benedictio est fructus. *Faciem splendore faciat.*] Oratio pro resurrectione Christi, qui est ἀνατολή ἐν τῷ ὕμῳ, Luc. 1. *Oriens ex alto.* Vel, appareat vultus tuus, & si fortè appareat per me deformis effectus, à te reformetur, quod à te formatum est. S. Aug. Vel redeat ut Rex in urbem, quia vultus Regis est instar lucis & veris.

Horat. lib. 4. Od. 5.

*Lucem redde tue Dux bone patriæ,
Instar veris enim vultus ubi tuus
Affulsit, populo gratior it dies,
Et soles melius nitent.*

Viam tuam.] Christus dicit, *Ego sum via,* Joh. 14. S. Aug. *Gentes terra.*] Per Evangelium. 1. 2. Arg. *Fructum suum.*] Sine labore, ut asserunt Judæi quidam de diebus Christi. R. David. in Hos. 14. R. Sol. in Psal. 72. & Poëtæ idem fingunt de Insulis Fortunatis.

Horat. Epod. 16.

— arva, beata

Petamus arva, divites & insulas:

*Reddit ubi Cererem tellus inarata quotannis,
Et imputata floret usq; vinea, &c.*

Mella cava manant ex ilice: —

(Ut Psal. 81. ult. R. David.)

Illic injussa veniunt ad mulctra capellæ, &c.

Nec vespertinus circumgemit ursus ovile.

(Ut Isa. 11. R. David.)

Nec intumescit alta viperis humus.

Pluraq; felices mirabimur, &c.

Pinguia nec siccis urantur semina glebis,

Jupiter illa pia secrevit littora genti.

Sic Pindar. Istm. 6. & Hesiod.

Fructum suum.] 3. Arg. Fructus Evangelii sunt, Amor, Pax, Gaudium, sicut terra Canaan erat Evangelii figura. Heb. 11. 16. & Heb. 4. Vel, tantum fructum, ut omnia sua in communem conferrent. S. August. Vel Christum dedit, germen illud, Isa. 11. Jerem. 23. B. Theod.

Sect. 11. Ex Syr. in Psal. 67.

Quando David transivit Jordan, 2 Sam. 19. Par. edit. & de vocatione Gentium. *Nationes, vel regna.*] Syr. Gentes sub Christo, vel Davide, ut Moab, Ammon, &c. *Laudent te.*] Pro reditu Davidis ad regnum post fugam suam.

Sect. 12. Ex Arab. in Psal. 67.

Heb. Arab. 66.

Vultum suum.] In Christi ἐπιφάνεια, qui erat in forma Dei, Phil. 2. & character ejus personæ, Heb. 1. 1. 2. *Latabuntur Gentes.*] Quia Christus est lux ad illuminandas Gentes. Luc. 2. *Terra dabit fructus suos.*] *وتعطى الأرض أنموها.* Quia Christo nato erat universalis pax, & consequenter omnium abundantia. *Deus, Deus, Deus noster.*] Ter dicitur, ad subindicandam in Unitate Trinitatem; יהוה est revera nomen trium literarum; Nomen 12. literarum, *אב בן ורוח הקדש*, Pater, Filius, & Spiritus sanctus; Nomen 42. literarum, Pater est Deus, Filius est Deus, & Spiritus sanctus est Deus, Tres in uno, & unus in tribus; Hæc nomina Rabbi Hakkodes Antonino Romæ Consuli patefecit, In Agereth Hasodoth: Eriam Rambam in Moreh Nebochim Christianis favebat, ideoque Judæi Galli librum ejus igni tradebant, meminit nominum 12. & 42. literarum. ait Nebiensis.

In finem,

1 Psalmus Cantici ipsi David.

LXVII. Heb. LXVIII.

2 **E**xurgat Deus, & dissipentur inimici ejus:
& fugiant qui oderunt eum, à facie ejus.

3 Sicut deficit fumus, deficient: sicut fluit cera à facie ignis, sic pereant peccatores à facie Dei.

4 Et justi epulentur, & exultent in con-

spectu Dei: & delectentur in latitia.

5 Cantate Deo, psalmum dicite nomini ejus:
iter facite ei, qui ascendit super occasum: Dominus nomen illi.

Exultate in conspectu ejus, turbabuntur à facie ejus,

6 Patris orphanorum, & Judicis viduarum.

Deus in loco sancto suo.

7 Deus

7 Deus qui inhabitare facit unius moris in domo?

Qui educit victos in fortitudine, similiter eos qui exasperant, qui habitant in sepulchris.

8 Deus cum egredereris in conspectu populi tui, cum pertransires in deserto:

9 Terra mota est, etenim cœli distillaverunt à facie Dei Sinai, à facie Dei Israel.

10 Pluviam voluntariam segregabis Deus hereditati tuæ: & infirmata est, tu vero perfecisti eam.

11 Animalia tua habitabunt in ea: parasti in dulcedine tua pauperi, Deus.

12 Dominus dabit verbum evangelizantibus, virtute multâ.

13 Rex virtutum dilecti dilecti: & speciei domus dividere spolia.

14 Si dormiatis inter medios cleros, penna columba deargentata, & posteriora dorsi ejus in pallore auri.

15 Dum discernit cœlestis reges super eam, nive dealbabuntur in Selmon:

16 Mons Dei, mons pinguis.

Mons coagulatus, mons pinguis:

17 Ut quid suspicamini montes coagulatos?

Mons, in quo beneplacitum est Deo habitare in eo: etenim Dominus habitabit in finem.

18 Currus Dei decem millibus multiplex, millia latantium: Dominus in eis in Sina in sancto.

19 Ascendisti in alium, cepisti captivitatem: accepisti dona in hominibus.

Etenim non credentes, inhabitare Dominum Deum.

20 Benedictus Dominus die quotidie: prosperum iter faciet nobis Deus salutarium nostrorum.

21 Deus noster, Deus salvos faciendi: & Domini Domini exitus mortis.

22 Veruntamen Deus confringet capita inimicorum suorum: verticem capilli perambulantium in delictis suis.

23 Dixit Dominus: Ex Basan convertam, convertam in profundum maris.

24 Ut intingatur pes tuus in sanguine: lingua canum tuorum ex inimicis, ab ipso.

25 Viderunt ingressus tuos Deus, iugressus Dei mei: regis mei qui est in sancto.

26 Prævenierunt principes conjuncti psallentibus, in medio juvenularum tympanistrarum.

27 In Ecclesiis benedicite Deo Domino, de fontibus Israel.

28 Ibi Benjamin adolescentulus, in mentis excessu.

Principes Juda, duces eorum: principes Zabulon, principes Naphthali.

29 Manda Deus virtuti tuæ: confirma hoc Deus, quod operatus es in nobis.

30 A templo tuo in Jerusalem, tibi offerent reges munera.

31 Increpa feras arundinis, congregatio taurorum in vaccis populorum: ut excludant eos, qui probati sunt argento.

Dissipa gentes, quæ bella volunt:

32 Venient legati ex Egypto: Æthiopia præveniet manus ejus Deo.

33 Regna terræ, cantate Deo: psallite Domino:

34 Psallite Deo, qui ascendit super cælum cæli, ad Orientem.

Ecce dabit voci suæ vocem virtutis,

35 Date gloriam Deo super Israel, magnificentia ejus, & virtus ejus in nubibus.

36 Mirabilis Deus in sanctis suis, Deus Israel ipse dabit virtutem & fortitudinem plebi suæ: benedictus Deus.

Secl. 1. Ex R. David. in Psal. 68.

DE exercitu Sennacherib. Jerusalem in diebus Hezechiæ obsidente. Exurgat Deus. Ostendat potentiam suam. Dissipentur inimici. [Ut 2 Reg. 19.35. Angelus Domini percussit 185 000. Just.] Hezechia & Israel. Exultent in gaudio. Id est, in solenni lætitia Paschatis, quia dicunt Rab. fuisse noctem Paschatis, quando Sennacherib erat percussus, ut in Isa. 30.29. Canticum erit ut in nocte solennitatis, &c. Et ut Domini Angelus domos transfiliit, quando videbat sanguinem, Exod. 12. & percussit Ægyptios; sic hoc loco Assyrii contigit, Rabboth. Non est in Cod. Cremon. sed in Vener. כהנר. In Hiphil, quia est perfectum; sensus est, ut ventus dispellit fumum. Qui equitat in cælos. Et gubernat eos, sicut homo equum suum freno cohibet. ערבות. Primum mobile, omnes cælos secum movet quotidie, à ערב vespera, Synechdochicè sumitur pro to-

to die. Pater orphanorum.] Licet sit excelsus supra excelsos, Arama, tamen aspicit humiles, & Israel. à regibus multis liberavit. In habitatione sancta sua. In cælo vidit terram, Isa. 57.15. Altus & excelsus, qui habitat etiam cum illo qui est humilis corde, &c. Assur erat Rex fortissimus, de quo gloriatur Rab. sache, Dabo tibi 2000. equos, &c. & tamen infirmos in illum adjuvabat Deus. Solitarios in domo. Deus viro & uxori filium addit, ut Exod. 1.21. Fecit illis domos, Vel animam corpori conjungit, vel elementa unit in uno composito. Arama. Vel abscondit eos, ut Psal. 13.9. Qui sterilem in domo collocat, & postea lætam matrem efficit. Victos compedibus. Id est, captivos Egypti & Cusi, quos debellavit Rex Assur, quando erat in obsidione Jerus. ut Isa. 45.14. Accedent ad te in vinculis. Vel captivos Judæ, ut 2 Reg. 18.13. Cepit omnes urbes munitas, & in illis multos captivos. Non est in Cod. Cremon. כושדות id

id est, Babelitæ sunt קושרות. Arama. quia Caph & Coph sunt ex una origine, ut Isa. 40. 13. חֲכָמִים, & Eccles. 12. 9. *Misit in ordine, cum Coph. Rebelles in terra sitibunda.* Assyrii mortui sunt quasi siti, nempe, sine gladio, ut in Isa. 8. *Transibit sitibundus, in defectu aquæ. Domine, quando exhibas.* Quando Israelit. erant victores, Deus quasi exhibat ante eos, ut Judic. 4. 14. *Nonne Deus precessit? Tremebat terra.* Sihon & Og, & omnes terræ populi in deserto. *Cæli stillabant.* Pluviæ dies, est dies tenebrarum & afflictionum. *Sicut Sinai movebat.* Quando lex erat promulgata, ut in Exod. 19. 16. *Pluviam benedictionum.* Opposit. ad pluviam afflictionum, quæ in hostes decedit. Vel, est ros, seu pluvia quæ manè semper cecidit, & Manna super illam descendit, ירר עליו Exod. 16. Arama. *Hereditatem tuam.* Israel. ut Deut. 9. 26. *Sunt populus tuus, & hereditas tua. Quando fatigata erat.* Quando hostis cepit omnes urbes munitas Judæ, & populus fugâ erat fatigatus, tunc Jerusalem evasit. Vel, in deserto populus erat fatigatus, Num. 21. quem Deus sustentabat, ita ut pes eorum non intumescerebat. Arama. *Habitabat in ea congregatio tua.* In Jerusalem. Vel, ubi animalia tua (feræ) habitabant, non homines, scilicet, in deserto, præparabas Israeli cibos. Arama. *Pro pauperibus.* Israel. qui tunc erat in conditione abjecta, quia decem Tribus erant captivæ, & urbes Judæ munitæ, captæ. *Dedit verbum.* Dedit in actum, id est, implevit verbum Prophetæ. Vel dedit legem, sed Gentes fugiebant, eam respicientes. Arama. *Mulierum predicantium.* Mos erat inter mulieres post victoriam cantare, ut Exod. 15. 20. & 1 Sam. 18. 7. *Mulieres dicebant, Saul occidit millia, &c.* Vel, *predicabant de exercitu grandi.* Assyriorum, qui perierunt funditus. *Reges. — fugiebant.* Qui pugnabant contra Jerusale; sic canunt mulieres. *Quæ manebat domi.* Id est, tota congregatio, quæ non pugnabat. *Inter ollas.* Id est, nigri & mœsti in deserto. Arama. *Verba sunt mulierum, vel Psalmistæ.* *Sicut ala columbæ.* Quæ sunt albæ, quasi fuissent argento obductæ; indicat spolia argenti & auri ab exercitu Assur reportata. Vel, per verba legis auro puriora, anima iusti in cælum volat. Arama. *Fulvum aurum.* Sunt plumæ columbæ aureæ pariter ac albæ. אֶת־כֶּסֶף Segol cum Achnach. *Dissipavit reges pro ea.* 2 Paral. 32. 21. *Percussit Angelus Domini omnem potentem, & ducem, &c.* אֶת־פָּרָס, Isa. 1. 15. *Expanditis manus, & dicit Omnipotens, quia potentia Dei visa erat in Assur. Et addit, In ea.* In Jerusalem, vel reges Canaan coram Israel. Arama. *Alba erat sicut nix.* Congregatio gaudium in loco obscuro reperit. Vel, *eam albam fecisti.* Loquitur cum Deo, est verbum אֶת־נֶפֶשׁ. *In Tsalmone, vel umbra mortis.* אֶת־מָוֶת. *Mons excelsus.* In dignitate (licet erat in deserto) quia gloria Dei in eum descendebat. *Sicut mons Basan.* Multum laudatur pro pascuo, ut Amos 4. 1. *Vacca Basan;* & pro celsitudine, attramen non illum, sed Sinai montem parvulum, & Israel. populum despicabilem elegit. Arama. *Mons collium.* In summa vertice apparet colliculus, אֶת־גִּבְרִית, in quo videtur altitudo. *Quare expectatis honorem?* Non est honor nisi in monte, ubi habitat gloria Dei, dixit R. Ai quod sic est in Arab. Non est in Cremon. *Habitare in illo.* Quia dixit Deus, 2 Reg. 19. 30. *Non jaculabitur*

in illum sagittam, quando captæ erant omnes urbes Judæ munitæ. In aeternum. Sed in Sinai habitabat Deus in momentum. *Millia Angelorum.* Qui veniunt in auxilium Israel. ut 2 Reg. 6. 17. *Curru ignis & equi in circuitu Elisai.* אֶת־שֵׁשׁ Angelis qui vocantur אֶת־שֵׁשׁ. *Sicut Sinai est in Sanctuario.* Erat Dei Sanctuarium. אֶת־בֵּית בֵּית lenis præter morem. *Ascendisti in altum.* Auferendo tuum auxilium, reliquisti populum tuum captivum, ut Psal. 7. *Ascende in altum.* Non est in Cod. Cremon. *Accepisti dona inter homines.* Dona quæ dedisti ad collocandam tuam præsentiam, & auxilium inter illos, illa accepisti, & rebelles Assyrii in loco Domini Dei, ubi erat Sanctuarium suum, id est, in Jerusalem, habitare expectabant. Vel, *Dona hominum.* Septem Gentes Israeli subjungatæ. Arama. Vel, *Propter rebelles.* Accepisti ab illis, & Assyriis bona eorum dedisti, ita ut illi rebelles existimabant Deum inrer eos habitaturum. Hactenus verba Evangelizantium, nunc responderet congregatio Israel. Arama. *Onerat nos quotidie.* Spoliis hostium. *Exitus mortis.* Mille modis interimit hostes, ut Egyptios decem plagis. Vel, liberavit nos à morte Sennacherib. *Solus Deus vulnerat.* Et nemo alius. *Verticem crinium.* Vertex dividit crines in medio, & ex utraque capitis parte cadunt, ideòque in decretis æqualibus, quæ hominibus in bonum vel malum contingunt. Dicit, *In verticem capitis,* ut Gen. 49. 26. de Josepho, quia vertex caput in partes æquales partitur. *Reducam de Basane — sicut de abyssis maris.* Sicut Egyptii absorpti erant in abyssis maris, & nunquam redibant, sic Assyrii in Jerusale. Et dicit, *De Basane* vel Gilead, quia Pul & Tiglath, Assyrii ibi primò incipiebant captivitatem Israel. ducere, & finiebant Assyrii in Jerusalem, ubi mortui sunt. Vide 2 Reg. 15. 29. *Venit Tiglath & cepit Gilead.* Vel, *De Basane.* De manu Gog regis Basan liberat Israel. Arama. *Pestis.* Loquitur cum Israele, vel cum Deo, ut Isa. 63. 1. *Cum vestimentis tinctis sanguine!* Canes devorabant cadavera Assyriorum, & rubore sanguinis tinctæ erant canum lingua. אֶת־מִנְהוּגוֹ. Id est, ex unoquoque adversariorum prædictorum, vel specialitèr indicat Sennacherib, quem occidebant filii ejus. *Gressus tuos.* Quod tu Deus coram Israel. incedebas in plaga Assur. *In Sanctuario.* In cælo. *Cantores.* Ore; & instrumenta sequuntur in manibus mulierum, ut Exod. 15. 20. *Ibi est Benjamin.* Benjamin & Juda erant in diebus Hezechiæ, quia decem Tribus erant nunc captivi in sexto Hezech. 2 Reg. 18. 13. Et hæc ruina erat in 14°. Hezech. Et addit, *Principes Zabulon & Nephthali,* quia pauci erant relictæ, 2 Paral. 30. 11. Multi ex Zebul. & Manasse. & in diebus Josiæ, 2 Paral. 34. 9. Ex reliquiis Tribuum, hæc in Jerusale. in tempore Sennacherib accedunt. *Gubernator eorum.* Nempe, hostium, ipsi erant pauci, & superabant multos. *Cum concilio;* vel *congregatione sua.* Quia omnes congregabant in Jerusalem in tempore Sennacherib. *Ibi est.* Dicit *Ibi*, id est, in valle Berachah, ubi laudabant Deum pro victoria; ibi erat Benjamin. *Deus tuus.* Loquitur cum Israel, vel cum Hezechia. *Propter templum tuum in Jerusalem reges adducunt dona.* Id est, quia auxilium tuum de templo ubi habitat gloria tua, exhibat, quia servata erat Jerusalem, &

nulla

nulla alia civitas, ideoque Merodac Baladan munera misit. *Increpa societatem hastiferorum.* Exercitum Sennacherib, qui hastis pugnabat. Vel, Bestiam ex Javan. Arama, orat pro nostra redemptione. *Submittat se.* Id est, qui relictus sunt de exercitu Sennacherib, sic in Prov. 6. 3. *Submitte teipsum.* Quando dissipabis populum qui delectatur bello. Nempè, Assyrios. *Tunc Principes venient ex Aegypto.* Quia rex Cusi venit, ut cum Sennach. quando obsidebat Jerusale. pugnaret, 2 Reg. 19. 9. Assur superabat illum, & servos suos captivos ad Jerusalem duxit, Isa. 45. 14. *Labor Aegypti & Cusi veniet ad te,* & Angelus Domini percussit exercitum Sennacherib, & sic Egyptii & Cusitæ erant cum Israel uniti, ut Isa. 19. 18. *Quinq; civitates loquentur linguâ Canaan, Et erit Altare in terra Aegypti, &c.* & hoc erat quando Hezechia solvebat omnes captivos, tunc Principes venerunt ex Aegypto. *Aethiopia manus ad offerendum dona Deo, expandit.* Vel, curret manibus. Dicit, Curret, licet pedes, non manus currant, quia manus afferunt munus. *Super cælos cælorum.* Supremum cælum, primum mobile, prout dixit in principio. *Cælis antiquis.* Quia cæli & individua eorum manent sine alteratione, non sic inferiorum. *Vocem suam.* Ad destruendos hostes. *Super Israel.* Ut Israel protegat, sicut robur ejus videtur in æthere, Psal. 19. *Cæli enarrant gloriam Dei. Ex Sanctuariis tuis.* In plurali, quia Sanctuarium inferius est opposit. superiori in cælis. Vel, quia sunt tres partes Sanctuarii, Oraculum, Templum, & Porticus. *Populo suo.* Lamed cum Cametz, & He indicativ. peculiarem populum Israel subindicat.

Secl. 2. Ex Ab. Ezra in Psal. 68.

Exurgat Deus. Victoriâ Davidi supra omnes suos inimicos incircumcisos, largiendo; Psalmus hic est excellentissimus: Expositores referunt eum ad Legem datam in Sinai, sed haud rectè; ut ego opinor, est compositus de præliis Davidis cum incircumcisis, quando maxima pars exercitus ejus erat ex Benjamin, Judah, Zebulun, & Nephthali, oratque David, ut fugiant inimici ejus ante faciem ejus, sicut orabat Moses, quando egrediebatur Arca fœderis, Num. 10. 9. Scribitur perfectè, ut תגושׁו. תגושׁו. Ex verbis geminatis. *Impii.* Nationes incircumcisæ, Moab, Edom, Philistæi. *Justi.* Israelitæ, qui pugnant ex parte Davidis. הללו לך, ut in Prov. 8. *Exalta eam.* Vel, parate viam coram illo qui equitat ad domum Dei per planiciem, &c. sicut Isa. 62. 10. הללו ר. Mosheh Hacohen, à מלכה Trita via. *In cælis, vel, planitie.* R. Mosheh בערבות, id est, in illa incedentes ad festa Domini observandum. Vel, cæli dicuntur ערבות, quia lati sunt, vel quia respondent planitiei Israelit. terræ, sicut ignis qui ascendit montibus, & terra quæ descendit humiliori parti terræ Israel, שפלה, ערבות, & planities respond. ad motum circularem cæli; sunt tres partes Canaan, (& tres montes naturales) planities est media inter montes & terram. *Pater orphanorum.* Licet habitet in cælis, tamen aspicit illos. *In domum.* Id est, Familiam nobilem, ut 2 Sam. 7. 11. *Ædificabit tibi domum.* & Exod. 1. *Ædificavit illis domos.* (Levitarum & Regum Midrash.) *Vinculis, vel, Postibus.* Ut Prov. 31. 19. משהו. משהו. à משהו, Isa. 58. 11. Exarescant, opposit. ad Domum orphanorum, quos op-

primebant. *Quando exhibas ante populum tuum.* Id est, per Arcam fœderis in trium dierum itinere, Num. 10. 33. *Per Eremum desertam.* Versiculus hic probat, Psalmum hunc non posse interpretari de Lege in Sinai, quia Israelit. à Sinai discedebant antequam intrabant terram desertam, quia Sinai erat in terra habitabili; præterea solummodò mons Sinai non tota terra remeabat quando Lex erat data, Exod. 19. *Desertum.* וישומן à שממה in Hos. 14. 1. *Samaria desolata, &c.* *Cæli stillabant.* Est Allegoria, locutio Metaphorica de præliis Dei contra Amoritas, quæ primò apud montem Paran incepit, Dent. 33. 2. Judic. 5. 5. quasi tota terra erat obruta, & cæli mutati. *Pluviam abundantem.* Dedit pluviam hereditati suæ, quando Israel possessionem terræ Canaan obtinuit. נפת. Id est, madefecisti cum pluvia, ut Pro. 7. 17. *Quasi madefeci lectum.* Quando erat fatigata. Id est, si indigeret pluvia tempore quolibet illam subministrabit. נפת, sic 2 Sam. 23. 11. *Philistæi congregabant in agmen.* Magnus erat exercitus. Eorum qui in auxilium Davidis erant. *Mulierum publicantium.* נשי mulieres cantabant de David, *Interfecit decem millia,* 1 Sam. 18. *Deus dedit.* Id est, confirmabat verbum. *Reges.* Midianit. Edomit. & Philist. ut Exod. 15. 4. *Fugiebant, fugiebant.* Repetit bis, quia fugiebant ante David. multis vicibus. *Quæ manebat domi.* Congregatio Israel, quæ non exibat ad bellum. *Dividebat spolia.* Multò magis illi qui pugnabant. *Ollas.* Quæ habent colorem nigrum עין שחור. *Argento.* Colore albo, prædicto nigro opposito; totum hoc est per modum similitudinis, משהו ad indicandam victoriâ, sicut cum alis, subitanæ, & conversionem in melius, quasi à nigro ad album, sic Exod. 19. *Super alas aquilarum, &c.* ושא id est, si Omnipotens. Vel ושא, est victor hostium, ושא à שר in Ezech. 1. Amos 5. Non est semper nomen Dei, sed Davidem hoc loco subindicat. *Sicut nix.* Post victoriâ; prædictæ nigredini opponitur. *In illa.* Id est, prædictâ hereditate. *Zalmon.* Mons umbrösus in altera parte Jordanis. *Mons altus.* In quo habitant Angeli. Vel, mons collium, à גב in Levit. 21. 20. *In altum.* Spiritus loquitur de Davide, hostes in turribus altis, subjugante. *Duo millia.* שנים, sicut ושא Aleph pro Jod, ut קנין, sic incircuitu Elishæ, *Erant currus & equi ignis,* 2 Reg. 6. Alii exponunt hoc de numero Levitarum in Sinai; non est ad scopum Psalmi. *Dona, homines.* Id est, captivos multos duxisti. *Etiâ ex rebellibus.* Rebelles captivos duxisti, ut Deus habitet inter illos, quando per Davidem erant ad Legem Dei conversi. *Dominus est inter illos.* In terra Israel sicut in sancto Sinai. Alii exponunt de Levitis in templo ministrantibus; haud rectè secundum Psalmi scopum. *Exitus mortis.* Milie modis enecat hostes. *Revertere faciam de Bashane.* Loquitur Deus cum Davide; faciam hostem tuum revertere de terra tua, sicut Sennacherib, vel Pharaon in maris profunditatibus absorptus: Alias expositiones vidi, sed non cohererent cum antecedentibus & consequentibus. *Dixit.* Id est, decrevit in corde suo, sicut Gen. 8. *A Bashane.* Intendit totam terram, pars pro toto. *In sanguine.* Hostium, ושא per transpositionem, pro ושא rubescat, Isa. 63. 2. *Ruber vestibus.* R. Jehud. *Ex ipso* משהו. Sicut in Job. 4. 12.

Job. 4. 12. *De ipso*; hic intendit Regem. Vel ab ipso tempore, ut Isa. 18. 2. & mutatur propter Soph Pasuc seu, praecepit illud, ut מנה צוהו. *Viderunt.* Id est, Israelitae. *Gressus tuos.* Sicut stellae in semitis earum, Judic. 5. 20. sic Deus pugnat contra hostes Israel. *In Sanctuario.* In caelo. תופפות. Ex geminatis, Pe est cum Cametz propter Soph Pasuc. *De fonte Israelis.* Sicut Isa. 48. 1. *De aquis Jehudab. Benjamin parvulus.* Comemorat Tribus, Davidem contra ejus hostes auxiliantes. Dicit, *Parvulus*, quia parvum erat intervallum temporis inter praelium Gibeah, & tempora Davidis, in quo ferè omnes ex Benjamin erant consumpti, Judic. 20. Vel, quia Benjamin erat minimus natu filiorum. *Dominator eorum.* Nempè, congregationum praedictarum. *Id quod perfecisti.* Id est, victoriam quam dedisti Davidi. *Templi, vel Palatii.* Loquitur cum Davide, הירל in Nah. 2. 6. *Palatium.* idem. *Reges adducent dona.* Id est, reges quos subjecit David. *Increpa.* Davidem, ut pugnaret contra eos, praecipit, donec tributum argenti redderent, & illi qui in deliciis habebant prelia dispergerentur. *Hastiferorum.* קנה in lingua Kedar. significat illos qui hastas ferunt, & cum illis hastis pugnabant contra Davidem. *Taurorum.* Divitum, ut Anos 4. 1. *Vacca Bashanis. Principes.* חשמונאי sicut חשמונאי Machabaei, Principes סגנו. *Cantate Domino.* Quia David adduxit eos ad Legem Dei. *Vocem ejus.* Dicentem, robur Domino reddite.

Sect. 3. *Ex Midrash Tillin in Psal. 68.*

Surgat Deus. Quando surgunt impii & prava-
lent, tunc justi se abscondunt; sed quando surgit Deus, tunc nihil sunt, in fenum evanescunt, sunt *fumus in naso Domini*, Isa. 65. similitudo à servis Regis, cum est in superiori palatii parte, & servi in inferiori accendentes ignem, fumumque ascendentem usque ad Regem in superiori, excitant. ערבות, sic dixit Moses qui equitat in caelos, Deut. 33.

Sect. 4. *Ex R. Obad. in Psal. 68.*

De redemptione. *In caelos.* בערבות, id est, caelum quotidie cursum suum absolvens, היום, in quo non est stella; primum mobile. *Rebelle.* Destruentur, sicut in Zach. 13. ult. *Distillant.* Quia ignis vapores multos sursum attrahit. *Emitte.* תניף. Id est, per vaporem qui in rore non pluvia cadit, sicut in diebus Adami antequam peccavit, Gen. 2. *Qua habitat domi.* בית. Congregatio Israel habitans inter Gentes, ut in Exod. 3. *Per eam.* בה, id est, columbam, ut in Prophetis, Zeph. 2. *Per manum Israel populi mei.* תרצון. Id est, vultis vultis contentiorem. שנאן. Id est, Angeli qui apparuerunt Prophetis multis similitudinibus המשתנים בתמונות. *Sinai in Sanctuarium.* Quia ibi Deus sanctificavit populum suum, ut in Exod. 19. *Populus sanctus.* In altum. למרום te ipsum in captivitate nostra abscondisti. *In homine.* באדם Israel, qui sunt אדם Ezech. 34. *Vos populus meus estis homines.* *Dona.* Id est, quinque ista quae non erant in templo secundo. *Caput inimicorum.* Id est, principales, ut Moab, & Ammon. שער. Id est, Esau. *De Bashan.* Qui est locus bestiarum. *De profunditatibus maris.* Id est, eripiam populum ex ore Draconum & Balænarum. *Magis quam hostes in ipso.* מאיבם, id est, plus in illorum, quam

hostes in tuo sanguine, lavabis. *Vias tuas.* הליכותיך. id est, Prophetæ Dei in visionibus te, O Christe, praevidebant. *Pra fonte.* ממקור, id est, laudabunt plus quam David qui erat fons Psalmorum Israel, 2 Sam. 23. 1. *Ibi Benjamin.* Id est, tunc temporis pauci faciebant David Regem. *Increpa.* Ne recipias munus à porco saltus, in Psal. 80. *Humiliat se.* מתרפם, id est, Israel nunc humiliat se. *Dispersit.* בור, id est, destruit Israel, & hostes bello delectantur.

Sect. 5. *Ex R. Sol. in Psal. 68.*

Per nomen suum Jah. Est nomen timoris דחילא in Targum in Exod. 17. *Super thronum Jah.* Orphanorum. Israel. *Vidua.* Jerus. *Vinctos.* Israel. ex Egypto. *Rebelle.* Egyptios. *In vinculis,* vel *educit eos in temporibus opportunis.* כשר א כושרות, nempè, in verno tempore, quando itinera sunt hilariter subeunda, non est calor vehemens, nec frigus, ut sint impedimento. *Pluviam.* Aquam, quæ eos in deserto concomitabatur, ut Psal. 78. *In Jesimon Selah.* Vel in afflictione est redemptio. *Congregatio,* vel *bestia.* חיתו בהמתו MS. bibebant ex aquis. *Pro egeno.* Israele. *Reges fugiebant.* Reges Canaan de terra Israel, & Israel terram cepit. *Verè אמת inter תחומיכם limites vestros cubabit.* Secure, & delicate, ut columba aurea. MS. *Quando regii discipuli legis exposuerunt in illa, erant sicut nix.* Illuminati luce legis, א מפרש exponens, in Nehem. 8. & Deut. 22. *Expandant vestimentum.* *Pallore auri.* Non totum solum, sed partim pallidum, ut אדמום, non est totum rubri coloris, sed mixti. *Auri.* Optimi, de terra Cush exportati. *Columba.* In extran. ling. *Paloma* [sic in Hispan.]. *Mons montium.* Ab altitudine. גבוה א גבוני. *Basan.* In altera parte Jordan. propè Sinai. *Quare saltatis?* Pro תרצון Menachem. Vel, *Quare insidiimini?* Ad destruendum montem Sion. R. Moseh ex Arab. רצו אר. *שנאן.* Angeli asperi, vel cum acutis sagittis חריו. *Ascendisti in altum.* Moses in montem Sinai. *Etiā rebelle.* Israelitas, inter quos Deus Tabernaculum suum collocavit. *De Bashane.* De medio taurorum Bashanis, & de insulis marinis. *Verticem capilli.* Esavi, vel viri ex Seir, שער. *Ut intingatur.* תמחץ, ut בוקע penetrat eorum sanguinem, & dividit, in Mishneh à מוצה in Judic. 5. Vel, מוחץ est nomen vasis, quo vinum de puteo exhauriunt. In Tract. Idololatr. Rabbob, in ע'י. Non est in MS. *Ab ipso.* Vel portio sua est. מנה א מנה. *Gressus tuos.* Apud mare rubrum. *Psallentes.* Moses & Aharon, &c. ut Exod. 15. *Tunc cecinit Moses.* *Tympanistiarum.* Miriam & mulieres. *Tibicines.* Angeli. *Benjamin est ibi.* Descendebat primus in mare rubrum ירד ים. *Cum gubernatore.* Saule, qui designatus erat ab hoc tempore in Regem. *Concilium,* vel *purpurati eorum consilarii.* ארמון ab רקמת Menachem. Vel, *Lapidantes eos.* Ex invidia, quia primum descendebant, ארגם. *Bestiam arundinis.* Esau, habitans inter arundines. *Vitulos.* Populos gradus inferioris, *Tauri* sunt superioris. *Dissipa.* בור pro Pe, Psal. 52. 5. *Dissipat ossa.* idem. *Donec unusquisq, submitat se.* Id est, non acquiescunt, donec illis dona omnes mittant. *Principes,* vel *dona adducent ex Egypto.* חשמונאי, id est, דורונות. Vel, *De Hashmannim.* Est nomen urbis. Menachem.

Cantate

Cantate laudes.] Post adventum Christi. Dicunt alii, quod hic Psalmus est de diebus Christi futuris. Vel, de lege data quam vocat *pluviam*, usque ad ver. 19. Rabbothen.

Sect. 6. Ex Cald. in Psal. 68.

In sancta sua habitatione.] In domo Sacro-sanctæ presentie suæ. *Vinctos eduxit cum pompa propter justitias.*] Cald. propter justitias patrum eduxit Israel ex Egypto, à מִצְרַיִם & פִּרְכָּי à latino pompa Eliah. in Meturgeman. Vel, à פִּרְכָּי ore Dei educti erant. *Rebelles.*] Pharao & exercitus sui. *Ante populum tuum.*] Per columnam nubis. *Hic Sinai.*] Fumabat, quando dedisti legem. *Pluviam voluntatis tuæ.*] Sine merito eorum. *Preparavisti pauperi.*] innumeros Angelos eorum custodes. *Erant qui publicabant exercitui magno.*] Deus dedit legem, Moses & Aharon eam Israeli promulgabant. *Quando inter sterquilinia cubatis.*] Vos, O impii reges. *Ala columba erant operta argento.*] Congregatio Israel, quæ est sicut columba, Cant. 5. sub alis nubium gloriæ erit oblecta, & dividet spolia Egyptiorum argenti, &c. קִלְקִלְתָּא in Cald. in Psal. 113. pro פִּרְכָּי sterquilinio. Eliah in Meturgeman. *Quando omnipotens, vel quando ille expandit manus in oratione, omnipotens pro ea misit nives in Tsalmon.*] Id est, jecit nubes Gehennæ, & sicut nivem, eam Tsalmon, id est, umbra mortis servabat. *Hic est mons.*] Sinai, mons humilis. *Etiā Dominus qui habitat in æternum.*] Id est, in cœlis. *Duo millia.*] Angelorum. אֲנֹכִי Cald. *Ascendisti.*] O Moses Prophetā. *Dona accepisti.*] Verba legis pro hominibus. *Pro iis qui sunt rebelles.*] Extraneis factis profelytis per poenitentiam. *Qui onerat nos.*] Addendo nova præcepta veteribus. *Reducam de Basane.*] Justos qui devorantur à feris Basan. illos etiam qui absorpti sunt in mari resurgere faciam. *Gressus tuos.*] In mari rubro. *Cantores anteibant, post tibicines.*] Post Moysen & Aharon. Cantores ante mulieres incedebant. *Virgines.*] Miriam & reliquæ, Exod. 15. 20. *De fonte.*] Qui sunt in visceribus matris eorum. *Benjamin.*] Qui primò intrabat in mare, & cepit regnum. *Concilium, vellapidabant eos.*] Tribus reliquæ. *Zebulun.* Erant mercatores eorum. *Nephthali.*] Erant Heroes. *Societatem sicut arundinem.*] Omnes peccatores, ut arundinem distringas. *Societatem robustorum vitulorum populi.*] Qui adorant vitulos aureos. *Sit voluntas tua.*] Erga populum in lege exercitatum, quæ est pretiosior argento. *Ex Egypto.*] Ut sint Profelyti. *Expandet manus.*] In oratione. *Vocem suam.*] Prophetiæ in Prophetis.

Sect. 7. Ex Masora in Psal. 68.

Inimici sui.] Fugient sicut homines pudefacti; sunt quinque plena in Pro. *Hostes ejus sunt in pace secum.* Et, *Hostes ejus induentur pudore, &c.* *In nomine Jah.*] Indicat robur suum. Duo sunt, Isa. 26. 4. *In Jah Domino est robur sempiternum.* *Quando ibas.*] Duo sunt, Judic. 5. 4. *Ex agro Edom.* *Dedit verbum.*] Sex habent accentum in penultima, & sunt defensiva. 20. millia.] Observat. R. Saadiah Gaon; littera Resh reperitur in Scripturis 22147. vicibus, 20. millia Angelorum. Et Gen. 47. 28. *Jacob vixit 17. an. & omnes dies sui 147. an.* hæc in unum, efficiunt numerum Resh. *Gressus Dei mei.*] Id est, va-

rios gressus per diversos judiciorum & misericordiarum modos; quatuor sunt, & differentè scripta. Hic locus est מִלִּיכָוָה cum Jod Vau, Habac. 3. 6. *Via ejus aterna, sine Jod cum Vau, Job. 6. 19.* *Societates Sheba.* Pro. 31. 21. *Vias domus ejus, cum Jod ante Lamed.* *Erincipes.*] Unus trium versuum in quibus vox *Principes* מִלִּיכָוָה est ter repetita, & loci sunt in sectione, Exod. 18. 1. *Et Jethro audivit. Præcepit.*] Non rursus reperitur, initium versus. *Benedictus sit Deus.*] Duo sunt, unum est initium versus; aliud finis versus, אֱלֹהֵינוּ אֱלֹהֵינוּ Psal. 65. 20. *Benedictus Deus qui non repulit orationem meam.* Deus est Alpha & Omega. *Potentia sua.*] In Arca visibilis est pro illis qui timent illum; quatuor sunt, Psal. 105. 4. *Querite robur suum.* Et socius ejus, 1 Paral. 16. Ezra 8. *Robur suum est in eos qui derelinquunt eum.*

Sect. 8. Ex Ale. Auth. in Psal. 68.

Exurgat Deus.] Resurrectio est Christi. S. Aug. Theod. Jam factum est, resurrexit Christus. 1. Proph. 1. Caus. *Preparate viam pro eo qui equitat ad occasum.*] Gr. Johan. Baptist. præparavit viam pro Christo sole justitiæ, qui equitabat ab Oriente ad occasum. Vel, per speciosos pedes Evangelizantium. S. Aug. Vel, præparate viam in deserto, ubi Johannes prædicabat. Gr. Heb. מַעֲבָרָה in Job. 24. idem. Sym. *Solitudine.* Theod. Vel, superius cœlum secretum, sicut desertum. Vel, tenebras מַעֲבָרָה, quæ sunt Dei Tabernaculum, qui equitat super nubes, & densas tenebras. Vel, *In planitie.*] Id est, cœlis qui sunt spatiosi, sicut planities, εὐρύς ὁλυμπός, & vocantur firmamentum expansum. Ab. Ezra. Vel, *Super occasum.*] Quia resurgendo vicit corporis casum. S. Aug. Vel, Gentes lumine privata illuminantur. B. Theod. *Per nomen suum Jah.*] Christus est ὁ ὢν ὁ ὢν, &c. Apoc. 1. Quod si cognovissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent. S. August. *Ponit vinctos in domum.*] Qui uniuntur unâ fide sunt domus spiritualis, 1 Pet. 2. 5. *Ædificati estis, &c.* 2. Caus. 2. Proph. *In terra arida, vel dente rupis.*] Gr. in loco periculofo & terribili, à dissim.

Horat. lib. 3. Od. 4.

Vis consili expert, mole ruit sua:

Vim temperatam dii quoque provehunt

In majus, iidem odere vires

Omne nefas animo moventes.

Injuncta monstris terra dolet suis:

Mæretque partus fulmine luridum

Missos ad orcut. (Gigantes, ut Gen. 6. 1. 2. &c.)

Vinctos catenis.] Christus aperit carceres, Luc. 4. 18. 3. Caus. *In sepulchris.*] Mortui peccatis. Theod. ut Ephes. 2. 1. 2. *Etiā cœli tremebant.*] Significabat remotionem eorum quæ quassantur, Heb. 12. 26. *Pluviam voluntariam.*] Evangelium, Joel 2. 23. *Doctorem.* Vel, *pluviam in mense primo.* 4. Caus. 4. Proph. Vel, *Manna est pluvia.* S. Aug. Dicit, *Voluntariam*, ob liberum arbitrium, quia nemo ex necessitate irrigatur. Theod. *Zoa, Animalia tua habitabunt in ea.*] τὰ ζῷα. Gr. id est, quatuor illa, in Apoc. 4. 6. quæ indicant totam Ecclesiam. Vel, Angeli qui inhabitant & custodiunt Ecclesiam, ut Ezech. 1. & Heb. 12. Vel, tua non sua. S. Aug. Vel, Apostoli. Theod. *Exercitus animarum predicantium.*] Ut Rom. 10. 15. *Quam speciosi pedes, &c.* 5. Caus. 5. Proph. *Rex virtutum dilecti.*] Pater qui dedit

verbum, est Rex virtutum filii. S. Aug. Vel, *Reges dilexerunt exercitus.*] Gr. credebant Apostolis, à dilectus. Vel, *Fugiebant reges.*] Subjecti erant Evangelio, Psal. 72. 11. *Omnes reges servient illi.* eff. Evang. *Dilecti etiam speciei domus dividere spolia.*] Dilecti etiam, ad dividenda spolia Ecclesiae; Christus enim alligavit & spoliavit Diabolum. S. Aug. *Dividebat spolia.*] Ecclesiae erant additi, sic Jerem. 45. 5. *Anima tua in spolum;* spolia sunt membra peccato servientia. Theod. *Inter ollas, vel onera.*] Ut Act. 15. 10. *Quod nec nos, nec patres nostri possumus sustinere,* sic Genes. 49. *Inter duo onera.* idem. *Columba.*] (i. e.) Ecclesiae, cum virore charitatis, Cant. 4. S. Aug. Vel dicit, *pennas columbae,* id est, Spiritus S. Sancti gratiam. Theod. Vel, *Inter duo labia, vel cleros.*] Vulg. id est, inter duos principatus in loco inquieto, respectu contentionum proximorum principum. *Sicut ala columbae.*] Volantes cum Evangelio, auro pretiosiore, Psal. 19. 10. *Sicut nix.*] Candida in afflictione, ut Isa. 1. *Nive puriora.* 6. Caus.

Horat. Od. 9. lib. 1.

Vides, ut alta stet nive candidum

Soracte: (Mons propè Monte Fiascone inter Romam & Florentiam.)

— nec jam sustineant onus

Sylvae laborantes

Mons Dei.] Altus mons, ut *flamma Domini*, id est, vehemens. Cant. 8. 6. Vel, mons iste in Isa. 2. 1. 2. S. Aug. *Montes coagulati.*] Conventicula Haereticorum. Theod. *Mons incaseatus.*] Propter parvulos lacte nutriendos. S. Aug. *Quare contenditis pro victoria?*] Gr. In Sione habitabit Deus, non vobiscum, ut Heb. 12. 22. *Ad montem Sion.* 7. Caus. à minori. *Millia Angelorum.*] Ut in Heb. 12. 23. *Ad myriades Angelorum.* 8. Caus. Vel, Apostoli & Angeli Ecclesiae, Apoc. 2. 1. Vel, *Millia latantium.*] Spe sunt gaudentes. S. Aug. *In sancto.*] Templo corporis. Theod. *Accepisti dona pro hominibus.*] Id est, Apostolos, Prophetas, Evangel. pastores, Doctores, Ephes. 4. 8. de Domino Christo. S. Aug. 9. Caus. Vel, *Dona in Adam.*] Qualia erant in Adamo, talia dat Christus, ait Engubini. sed Beth servilis non praeponebatur proprio nomini. *Exitus à morte.*] Servat nos à morte, sicut ipse primus exibat è manu mortis. 10. Caus. *Verticem capilli.*] Verticem militum roboris, qui gestant capillos impexos; honor enim erat viro bellicoso comam habere incomptam.

Horat. Od. 2.

— & incomptis Curium capillis

Utilem bello tulit

è contra effeminati, Horat. Od. 15.

Ne quicquam Veneris praesidio feror

Peltes casariam: grataq; foeminis

Imbelli cithara carmina divides.

— heu, ferus adulteros

Crines pulvere collines.

(Qui prius unguentis erant delibuti, ut Eccles. 9. *Ne careat unguento, &c.*)

Et Od. 29.

Puer quis ex aula capillis

Ad cyathum statuetur unctis.

Et Od. 5. lib. 2.

— solutis

Crinibus (ut puella.)

Et lib. 3. Od. 19.

Spissa te nitidum coma.

Et lib. 4. Od. 10.

Et qua nunc humeris involitant, deciderint coma;

(Juvenes concubinos reprehendit, ut S. Paul.

1 Corinth. 11.)

Et Epod. 11.

teretis pueri

Longam renodantis comam.

A Bashane.] Ut Ephes. 4. *Duxit captivitatem captivam,* & liberabat suos de manu hostium, Luc. 1. 11. Caus. *Lingua canum tuorum.*] Lambens sanguinem bestiarum, Apoc. 19. sicut Jezebelis. *Ambulachra tua.*] In medio candelabrorum, Apoc. 2. 1. *In sancto.*] Templo, quod estis vos. 1 Cor. 3. S. Aug. *Psallentes.*] In corde hymnos, ut Colos. 3. Ephes. 5. 12. Caus. *Juvenulas.*] Virgines. Theod. *Domum oriundum ex fonte Israelis.*] Ortus est ex Juda. Heb. 7. Vel, fideles ex decem Tribubus, Jacob. 1. 1. *Dispersis. Ibi est Benjamin.*] S. Paulus ex Benjamin, ἐκ φυλῆς Βενιαμιν. Greg. Nyss. S. Aug. Phil. 3. Duodecim Tribus sunt Ecclesia. Apoc. 7. & Apoc. 14. 1. 13. Caus. *דור* id est, *dormiens.*] In extrasi prophetica, ut S. Paulus ex Benjamin raptus erat *in caelum tertium,* 2 Cor. 12. Vel, in vocatione sua magnum erat miraculum. S. Aug. *Concilium,* vel *sonitus eorum.*] Indicat duos filios sonitus Boanerges, Jacob. & Johan. à דור. *Zabulon, Naphthali.*] Ex his Tribubus Apostoli erant. S. Aug. In Galilæa, in Capernaum habitabant Petr^{us}, Andreas, Jacob. Johan. Philip. Theod. ut Isa. 9. cum Mat. 4. *Lapidabant eos.*] Lat. MS. ut R Sol. *Bestiam ossis.*] Id est, fortem illam quartam Bestiam, Dan. 7. Apoc. 13. sic Job. 31. 21. *Brachium meum ab arundine, vel osse. Vel, feram calami.*] Lat. MS. haereticos pervertentes calamo suo Scripturas. S. Aug. *Taurorum, vel fortium.*] Lat. MS. *Vitulos populorum.*] Minores, ut Isa. 34. 14. Caus. *Aethiopia.*] Ut Aethiopia Eunuchus. S. Aug. *Cantate.* 2 eff. ut Apoc. 19. 1. 2. Prophetia de regno Christi.

Sect. 9. Ex Ital. &c. in Psal. 68.

De Christi resurrectione & ascensione. Vulg. MS. 4°. Trin. Col. Cant. *Super occasum.* 2. Ang. MS. Vul. Heb. ערבית, id est, occasum solis vespere. Gal. *Sur le occident.* Ital. Bruc. *Le nugole,* in nubes. *In fortitudine.*] Ang. MS. Vulg. Gal. à עשרות in Prov. 31. sed reliquos facit steriles. Hisp. *Esteriles. Bestias tuas.*] Ang. MS. Vul. Gal. *Tes bestes.* חיות Hisp. *Tu companna. Pluviam.*] Manna, Hisp. *El Man.* *Qui pradicant Evangelium.* 2. Ang. MS. *Qua mansit domi.*] Uxor, cujus mos est manere domi. Ital. *Dilecti facti sunt.*] Ang. MS. Vulg. à דור. *Ollas.*] Ital. *Focolari, seu medium hereditatum.*] Gal. Ang. MS. Vulg. Heb. à שפת. גבנות. à גבן *Caseus compactus,* in Job. 10. Ang. MS. Gal. Vulg. *Latantium.*] Ang. MS. Vul. Gal. à שנתן à שנתן in Amos 6. Vel, Ital. Hisp. *Angelos,* id est, שנתנים, quia Angeli sunt ut potentes sagittis acutis armati. *Quare saltatis?*] Quia Sion semper erit supereminens. Ital. *A Bashane.*] Ab Og. rege Bashanis. Ital. מנחם. Id est, ab Israele. Ang. MS. Vul. Vel, *Ab illo.* Id est, sanguine. Ital. Hisp. *De la misma sangre.* Vel à Deo, qui mittit canes sicut ad lambendum Ahab sanguinem. Ang. MS. *De fontibus Israel.*] Ang. MS. Gal. *Principes.*] Nuncii Gal. *Precedunt.*

Præcedunt.) Laudare Deum ad Ecclesiam. Ital.

Secl. 10. *Ex Gr. & Vulg. in Psal. 68.*

Ascendenti per desertum.] Lat. MS. cum Israel. *Iter facite ei.*] Vulg. Gr. ut in Deut. 16. *Ter in anno apparebunt, &c.* מַסְלָה אֶלָּו, vel ut in Psal. 84. *Semita (ad Deum) sunt in corde eorum. Vincit in fortitudine educit.*] Vincit in carcere forti. Lat. MS. חַיָּה. *Animalia tua.* Lat. MS. *Rex virtutum dilecti, dilecti.*] Vulg. Gr. Deus erat Rex exercituum dilecti Christi sui, & erat ut rex dividere spolia domus speciosa. נְדָרָךְ, ut Jedidiah, & Nun paragogico. נָוֹת אֶרֶץ. *Ut quid suspicamini montes coagulatos?*] Gr. Vulg. id est, montes ex multis colliculis factos. Vulg. *Ab ipso.*] Vulg. id est, sanguine inimicorum. *Ut excludant eos qui probati sunt argento.*] Vulg. Gr. id est, congregant populi, ut expellant Ecclesias Dei, מַחֲרֵם est fortificare, in Prov. 6. Vel, *Conculcare* in Dan. 7. *Super cælum cæli ad orientem.*] Vulg. id est, super occasum ad orientem, ut ante in ver. 4.

Laus & initium gradus.] Syr. elevabant vocem, ut Psal. 120. *Psalmus graduum.*

Secl. 11. *Ex Syr. in Psal. 68.*

Quando Reges præparabant contra David. Par. edit. ut in Psal. 2. in R. David. Vel est prophetia de Christo & vocatione Gentium. Par. edit. de persecutione & victoria Ecclesiæ. *Qui super cælos equitat, vel ad occidentem.*] Syr. MS. לְמַעְרָבָא.

Heb. בְּעֶרְבֹת in motu solis ab oriente ad occidentem, in quo gloria Dei apparet, & in majestate equitat. *Robusti estote coram eo qui est pater pupillorum.*] Syr. & ne timeate oppressores. *In catenis, vel educit cum rectitudine.*] Id est, justos eos esse monstrat. Syr. כְּבִינְיָא, à כָּבַד rectum opus in Eccles. 4. *In terra arida, vel inter sepulchra.*] Syr. Heb. כְּמַת פְּחַדָּא בֵּית קְבוּרָא.

Jesimon.] Afimun. Syr. ab Heb. *Pluviam voluntariam.*] Nubem, in qua baptizati erant, 1 Cor. 10. 2. qua erant etiam refrigerati in tempore æstus.

Animalia tua habitant in ea.] Syr. MS. חַיָּוִת. *in Syr. MS. Romæ, Florentiæ, Paris. Cantabrig. Heb. חַיָּוִת.* Referunt hæc verba nonnulli ad signa in vexillis, Leonis, &c., revera autem animalia etiam nube erant refrigerata, velut cum aquis, in Num. 20. 11. *Dominus dabat sermonem, &c.* *Evangelii, in magno exercitu.*

Quando Sihon & Og, &c. in fugam retrò versi erant. Syr. וְסִבְרָתָא בְּחִילָא.

Heb. חֲמִשְׁרֹת. Vel, applicari potest ad sermonem Evangelii. *Fugiebant, vel ambulabant.*] Id est, congregabant. Syr. חֲכִינְיָא, id est, ad Christum. Heb. יִדְרֹן, velut in Psal. 42. 5. *Ibam cum multitudo, &c.* *Commorabatur domi, vel pulchritudo domus tua partiebat spolia.*] Gentes enim gloriam suam Christo dabant, velut in Isa. 60. & in Apoc. 21. Syr. Heb. נֹתָן.

Si jaceatis inter ollas, vel spi-

nas, vel scobes.] In persecutione & servitute, sicut primitivi Christiani, postea tamen pacem habuerunt, & opes instar aurearum alarum columbæ. Syr. שְׂפִינָא. Heb. שְׂפִינָא. In dorso montis Vimina-

lis sunt adhuc visendæ Thermæ Diocletianæ semiditæ, (sed non sunt aliæ Romæ integiores) in his ædificandis dicunt 40. millia Christianorum per an. 14. Egyptiaco more fuisse vexatos, & post occisos; In Janiculo, in Templo Pancrat. monstrant nobis cryptam subterraneam, ubi Christiani erant absconditi in tempore 10. persecution. Vidimus aliam crypram vulgò Catacumbæ & Stantie di Christiani, & aliam S. Sebastiani, vulgò Cœmiterio di Calisto, aliâque in Ecclesia S. Laurentii extra portam; hæc hodiè sunt descripta in Tabulis Lauri Romani, & in Roma Soteranea, & æra Cophra Christianorum Egyptiorum habuit initium à passione Martyrum sub Diocletiano, dicitur æra تَرْجِيحُ الشَّهَادَةِ Marty-

rum, Ignatius Antioch. Patriarcha ad Scaligerum, واستشهد بهذا الأمر من مومنين مائة وأربعة وأربعين ألف وسبع مائة. Hoc Edicto (Diocletiani scil.) Mar-

tyres erant, ex fidelibus centum quadraginta quatuor millia, septingenta autem exules erant, & Ethiopes Abyssini vocant hunc annum Diocletiani, annum gratiæ, *amath macharath*, sic vidimus in Thesauo Copto Arabico Romæ, apud R. P. Athanas. Kircherium, ubi in calce operis scribit, ثَلَاثِينَ وَأَلْفَ.

Anno millesimo tricesimo secundo Martyrum sanctorum, quibus verbis respondet Copticum in dicto Thesauo. *Alis columba.*] Ut celeritè à vento tempestuoso crudelium persecutionum evoletis. *Dissipaverit reges.*] Qui contra Ecclesiam pugnabant. Vel, *Cum seperasset Deus regem.*] Syr. كَم فَتَنَ الْإِلَهَ مَلِكًا, ut in Arab. *Nivei coloris eras.*] Syr. gloriosa post priorem nigredinem tuam. *Mons altus.*] Syr. دُجُونِيَم.

ab Heb. גִּבְנוֹנִים. *Cur saltatis, vel quid velitis montes alti?*] Syr. כִּי מַה צִּבִּין. Heb. חֲרָקָדָן, sicut

in Dan. 2. *Angelorum, vel exercituum.*] Arab. Syr. دَحِيلَا.

Heb. שָׁמָן, sicut in Isa. 9. 5. *Omnis conflictatio bellatoris.* Et Nun redundat, velut in Job. 42. Ramban. *Sinai in sancto loco.*] Sicut Sinai erat Sanctuarium Dei, quando super eum apparebat.

Secl. 10. Syr.

Dona dedisti filiis hominum.] Velut in Eph. 4. 8. in Syr. יְהִבָּת, Apostolus sequitur Syr. MS.

& non Textum Græcum, ex quo probant Syri, codicem Syriac. esse Novo Testamento antiquiorem. *Etiam rebelles non habitabunt coram Deo.*] Arab. Syr. لا يَسْكُنُ, ut in Psal. 5. *Malus non habitabit tecum.*

Qui quotidie nos onerat, vel eligit nos in hereditatem ejus.] Arab. Syr. يَوْمًا. *Dominus mortis*

& liberationis.] Syr. **ܠܠܝܬܐ ܕܠܝܬܐ**, id est, exitus à morte ad vitam, alii habent, in plurali liberationum. Vertices coma ambulantium in peccatis suis.] Syr. **ܕܡܥܪܐ ܕܡܥܪܐ**, id est, formosas vertices hominum, ut Absolomi opposit. *calvo capiti*, quod ignominia est; Clodion Francorum rex secundus, anno 433. post Christum, Romanos superavit sub imperio suo Tholosam, &c. Et totam Aquitaniam reduxit, & in signum libertatis comatos Francos esse iussit, & ipse etiam dictus erat Comatus. Gagvin. li. 1. Paul. Emil. lib. 1. *Ex Bashane*, vel è medio bestiarum, vel dentium.] Ut 1 Cor. 15. 32. *Adversus bestias Ephesi.* Syr. **ܡܢ ܒܝܬ ܫܢܐ**, secundum id, **ܡܢ ܕܝܬ ܫܢܐ** in Apoc. 13. in Syriac. *Ex profunditatibus maris.*] Profundis persecutionibus, velut in Psal. 130. 1. *Ex profunditatibus. Pedem tuum in sanguine.*] Persequentium, velut in Apoc. 6. *Linguam canum tuorum.*] Velut in Apoc. 6. *Bestiis terra*, id est, canibus. *In eodem*, vel *quisquis ipse fuerit.*] Heb. **מִן הוּא** non evadet. In Syr. Par. edit. *Ex inimicis tuis*, **ܡܢ ܕܠܝܬܐ ܕܝܬܐ**, ut in Arab. *Cantores, vel Principes.*] Syr. Arab. Heb. **ܫܪ**. *Super instrumenta, vel celebrantes.*] Syr. nomen Dei. *Puella.*] Virgines Prophetissæ, ut filia Philippi. *Ex fonte Israelis.*] Id est, Christo, qui venit ex Israele. *Illic est Benjamin.*] Benjamin & Jehuda habitabant in Jerusale, quod Christus apud Festa venit, & prædicare in finibus Zabulon & Naphthali incepit, in Mat. 4. *Consilium eorum*, vel gubernatores.] Syr. Heb. **ܐܪܡܢܐ**. *Gubernator eorum.*] Vel in pace. **ܕܥܡܐ** Syr. quasi dormiens, **ܕܢܪܕܡ**. *Catervam, vel Bestiam arundinis.*] Syr. **ܡܡܠܐ ܕܝܘܬܐ**. *Amictam argento.*] Syr. & ornatam auro in Apocal. 17. 4. **ܡܡܠܐ ܕܝܘܬܐ** Syr. Heb. **ܡܡܠܐ ܕܝܘܬܐ**. *Dissipa.*] **ܕܝܠܐ** Syr. Heb. **ܕܝܠܐ**. *Principes, vel nuncii venient.*] Syr. **ܕܝܠܐ** Heb. **ܕܝܠܐ**. **ܕܝܠܐ** Heb. **ܕܝܠܐ**, vel sicut **ܕܝܠܐ** Heb. pro Cheth, velut in **ܕܝܠܐ** in Prov. *Tradet manus suas Deo.*] Syr. Heb. **ܕܝܠܐ**. *Ab oriente vocem suam edit.*] Syr. Heb. **ܕܝܠܐ**.

Sect. 12. *Ex Arab. in Psal. 68.*

Heb. Arab. 67.

Surget Deus.] Arab. **ܐܠܠܐ**, prophetat de resurrectione, Vel, potentie divina demonstratione, ut Deut. 33. *Eluxit de monte Paran, &c. Nomen ejus.*] Arab. **ܐܠܠܐ**, Jah in Arab. non exprimitur. *Dirigite viam Domini.*] **ܕܝܠܐ ܕܝܠܐ** *طريق*, rectam facere. *Super occasum.*] Arab. **ܐܠܝ ܐܠܝ**, ipse oriri, & cadere facit planetas, stellâsque omnes, ut Job. 9. sed dicit, *Occasum*, quia omne bonum **ܐܠܝ ܐܠܝ**, à Deo descendit, Jacob. 1. Etiam privatio boni est ab illo. *Solitarios.*] Arab. **ܐܠܝ ܐܠܝ**, id est, Israel, qui populus erat solus Deum colens, sic Num. 23. *Populus habi-*

tabit solus, &c. Vinculis, vel dimittit potentia sua.] Arab. **ܐܠܝ ܐܠܝ**, sic Pharaon non dimisit Israel, nisi manus fortis coactione, Exod. 3. *Rebelles in sepulchris.*] Ut demoniaci, Marc. 5. 1. &c. *Cæli pluebant in monte Sina.*] Arab. in nube & caligine, Exod. 19. *Cecidit pluvia. Habitare fecisti in ea.*] Arab. **ܐܠܝ ܐܠܝ**, id est, Angeli (dicti, *Animalia*, Ezech. 1. & **ܐܠܝ ܐܠܝ**, Apoc. 4.) circuitu Israel, in deserto castra metabant. *Bona domus tua potentis, dividebant spolia.*] Arab. **ܐܠܝ ܐܠܝ**, quilibet Regum dividebat spolia. *Reges fugiebant, vel congregabuntur.*] Ad prælium, & prævalebunt; sed in fine erunt victi. Arab. **ܐܠܝ ܐܠܝ**, à **ܐܠܝ ܐܠܝ** in Psal. 1. idem. *In medio planities.*] Arab. **ܐܠܝ ܐܠܝ**. *Inter medios cleros Gr. Vel, ut planities inter montes, ab utraque manu est superata, sic vos ab adversariis, attamen Mons magnus erit in planities, ut Zach. 4. Quando separavit Deus reges.*] Id est, elegit. Arab. Saul & David, &c. ad Monarchiam, tunc Israel prævalebat in Gentes, & ut nix illuminabatur, sic de Saul, 1 Sam. 14. *Vexabat eos.* Et David, 2 Sam. c. 7. c. 8. *Quid vultis, vel existimatis?*] Arab. Syr. prævalere, vel antecellere. *Millibus exercituum.*] Arab. **ܐܠܝ ܐܠܝ**. Heb. **ܐܠܝ ܐܠܝ** in Isa. 9. *Rebelles permanent?*] Non; Arab. nec habitabit Deus inter eos. Heb. interrogativè legitur. Vel, **ܐܠܝ ܐܠܝ**. *Exitus mortis.*] Vel, Mors & latitudo. Arab. **ܐܠܝ ܐܠܝ**. *Reges exercituum fœderabuntur.*] Lat. MS. in bonum, vel in malum. Heb. **ܐܠܝ ܐܠܝ** dilectus. *Millia habundantium.*] Lat. MS. Heb. **ܐܠܝ ܐܠܝ**. *Oneratur (benedictionibus) vel elegit nos in hereditatem.*] Arab. **ܐܠܝ ܐܠܝ**, quæ hereditas est omnium benedictionum Epitome. Vel, *oneratur nobis*, id est, portabis nos.] Lat. MS. ut in Isa. *Ab utero à me gestamini, &c. Ego exire faciam è Basan, vel medio cuspidum lancearum.*] Arab. **ܐܠܝ ܐܠܝ**. **ܐܠܝ ܐܠܝ**, id est, è medio Leonum Basan, scil. adversariorum Ecclesiæ, ut in Cant. 4. & *montibus Leopardorum exeat.* Ab ipso.] Heb. **ܐܠܝ ܐܠܝ**. *Ab inimicis tuis.*] Id est, quolibet eorum. Vel, à semetipso.] Lat. MS. id est, ab ipso sanguine. *Cantores.* Lat. MS. vel *Principes.*] Arab. **ܐܠܝ ܐܠܝ**. *Præcipe Deus, vel veni in magnificentia tua.*] Arab. ad Judicium ultimum. **ܐܠܝ ܐܠܝ**. *Increpa feras arundinis, vel quas possedisti.*] Nam terra tota, & Gentes sunt Domini. Arab. **ܐܠܝ ܐܠܝ**. Heb. **ܐܠܝ ܐܠܝ**. Dicit, *Arundinis*, quia Behemoth ibi jacebat, ut in Job. 40. *Ut subjuget, tentatos argento.*] Arab. **ܐܠܝ ܐܠܝ**, qui pro mercede militabant, adversus Dei populum sese submittent. *Legati, vel Apostoli ex Egypto.*] Arab. Rom. Neb. Marcus prædicabat Alexandria, & Mattheus Æthiopiâ. Faber, Nebiens.

1 In finem, pro iis qui commutabuntur, David.
LXVIII. Heb. LXIX.

2 **S**alvum me fac Deus: quoniam intraverunt
aqua usque ad animam meam.

3 Infixus sum in limo profundus: & non est
substantia.

Veni in altitudinem maris: & tempestas de-
mersit me.

4 Laboravi clamans, rauca facta sunt fau-
ces mea: defecerunt oculi mei, dum spero in Deum
meum.

5 Multiplicati sunt super capillos capitis
mei, qui oderunt me gratis.

Confortati sunt qui persecuti sunt me inimici
mei injuste: quae non rapui, tunc exsolvebam.

6 Deus, tu scis insipientiam meam: & de-
licta mea à te non sunt abscondita.

7 Non erubescant in me qui expectant te
Domine, Domine virtutum.

Non confundantur super me qui querunt te,
Deus Israel.

8 Quoniam propter te sustinui opprobrium:
operuit confusio faciem meam.

9 Extraneus factus sum fratribus meis, &
peregrinus filiis matris meae.

10 Quoniam zelus domus tua comedit me:
& opprobria exprobrantium tibi, ceciderunt su-
per me.

11 Et operui in jejuniis animam meam, & fa-
ctum est in opprobrium mihi.

12 Et posui vestimentum meum cilicium: &
factus sum illis in parabolam.

13 Adversum me loquebantur qui sede-
bant in porta: & in me psallebant qui bibebant
vinum.

14 Ego vero orationem meam ad te Domine:
tempus beneplaciti Deus.

In multitudine misericordiae tuae exaudi me, in
veritate salutis tuae.

15 Eripe me de luto, ut non insigam: libera
me ab iis qui oderunt me: & de profundis aqua-
rum.

16 Non me demergat tempestas aquae, neque
absorbeat me profundum: neque urgeat super me
puteus os suum.

17 Exaudi me Domine, quoniam benigna
est misericordia tua, secundum multitudinem

miserationum tuarum respice in me.

18 Et ne avertas faciem tuam à puero tuo:
quoniam tribulor, velociter exaudi me.

19 Intende anima mea, & libera eam: propter
inimicos meos eripe me.

20 Tu scis improperium meum, & confusio-
nem meam, & reverentiam meam.

21 In conspectu tuo sunt omnes qui tribulant
me: improperium expectavit cor meum, & mise-
riam.

Et sustinui qui simul contristaretur, & non
fuit: & qui consolaretur, & non inveni.

22 Et dederunt in escam meam fel: & in
siti mea potaverunt me aceto.

23 Fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum,
& in retributiones, & in scandalum.

24 Obscurentur oculi eorum ne videant: &
dorsum eorum semper incurva.

25 Effunde super eos iram tuam: & furor
ira tua comprehendat eos.

26 Fiat habitatio eorum deserta: & in taber-
naculis eorum non sit qui inhabitet.

27 Quoniam quem tu percussisti, persecuti
sunt: & super dolorem vulnerum meorum ad-
diderunt.

28 Appone iniquitatem super iniquitatem eo-
rum: & non intrent in justitiam tuam.

29 Deleantur de Libro viventium: & cum
justis non scribantur.

30 Ego sum pauper & dolens: salus tua De-
us suscepit me.

31 Laudabo nomen Dei cum cantico: &
magnificabo eum in laude:

32 Et placebit Deo super vitulum novellum,
cornua producentem & ungulas.

33 Videant pauperes & latentur: quarite
Deum, & vivet anima vestra.

34 Quoniam exaudivit pauperes Dominus:
& victos suos non despexit.

35 Laudent illum caeli & terra, mare, &
omnia reptilia in eis.

36 Quoniam Deus salvam faciet Sion: &
aedificabuntur civitates Juda.

Et inhabitabunt ibi, & hereditate acquirent
eam.

37 Et semen servorum ejus possidebit eam;
& qui diligunt nomen ejus, habitabunt in ea.

Secl. I. Ex R. David. in Psal. 69.

DE filiis captivitatis singulis in afflictionibus,
quos assimilat aquis profundis, ingemiscen-
tibus. Arama ארמא. Ad animam. Ad exitum
animae. Flumina obruunt me. Ferè, sic cor Nabalis
moritur, id est, propè mortem erat, quia non mori-
tur nisi post dies 10. ut 1 Sam. 25. 36. Defatiga-
tus sum clamando. Dicit, Clamando, etenim qui

penè obrutus est aquis pro auxilio exclamat, præci-
puè si sit propè littus maris, ubi lutum reperitur.
Arama ארמא, Captivitatem Babel brevem subindi-
cat; per Flumina captivitatem Javan longiorem. A-
rama. Deficiunt oculi mei. In longa hac captivita-
te; sicut quis penè obrutus, oculos si forsan invene-
rit opem, suffulit. Restitui quod non rapui. Id est,
per falsas accusationes me restituere coegerunt, ac si
aliquid

aliquid violentiâ rapuisssem. *Multiplicantur.*] Numero מַעֲמָר, id est, robore. *Stultitiam meam.*] Quod injustè me reputant stultum. Vel, restitui Babelitis terram, וְהָאָרֶץ Canaan (quam à Deo justè hæreditabam) ac si rapuisssem illam. Arama. *Exercituum.*] De supra in cœlis, è quibus decreta veniunt, & infra, Israelis. *Propter te.*] Quia legem tuam non deseram. *Fratres mei.*] Filii Ismael ex eodem patre, non matre oriundi. *Filii matris mee.*] Filii Esavi, ex eadem matre Rebecca, prognati. Vel, בְּנֵי יִשָּׂא. Arama. *Zelus domus tue.*] Quia Gentes dominantur in domū tuam magnam, terram sanctam, Arama, & ego sum extorris. *Qui ignominia te affecerunt.*] Quasi nunquam redimeres nos ex captivitate. Vel, quia contradicunt legibus tuis. *Et tu es in dedecus mihi.*] Nempè, tua lex; Vel, veritas tua quam propugnavi. *In jejuniis.*] In captivitate, quæ est tempus jejunii. *Qui sedent in porta.*] Gubernatores. *Pro tempore accepto.*] Tempus acceptum pro mea redemptione expectans. *In misericordia tua.*] Festina redemptionem; & addit, *In veritate,* secundum promissum tuum. *Fluvius.*] Inimicus, ut Isa. 8. *Fluminis, regem Assur.* *Puteus.*] Longa captivitas. *Misericordia tua est bona.*] Licet peccaverim. *Ne absconde faciem tuam.*] Sicut homo iratus. *Appropinqua.*] Deus est quasi remotus, quando non adjuvat. *Dedecus meum.*] Sunt tria verba in eundem sensum, id est, omnes species dedecoris. *Amaritudinem pro cibo meo.*] In mea afflictione cibum & potum meum, contendendo mecum, amarificabant. Vel, venenum mihi infundebant (ut Jerem. 11. in R. David) & tunc acetum, ad refrigerandum, & sitim alleviandam, dabant. Arama. *Mensa eorum.*] Quoniam hoc modo cibant me. *Lumbi eorum assidue moveant.*] Ut de locis suis, de superbia decidant; & dicit, *Lumbi,* quia radix virtutis in surgendo est in lumbis, Deut. 33. 11. *Lumbos,* & c. וְהָאָרֶץ in Hiphil, in futuro cum Pathac. וְהָאָרֶץ Vau cum Cametz est conversivum. וְהָאָרֶץ pro וְהָאָרֶץ, Aleph occultatur in verbo Pe, & Aleph Ethan est sicut וְהָאָרֶץ, & Shurec pro Holem. *Quem percussisti.*] Quia in me potestatem nisi sub te, non exercent. *In dolorem.*] Dicunt, percutiamus eum quem Deus propter gravia peccata vulneravit. *Addas poenam iniquitatis ad iniquitatem.*] Punias eos pro iniquitate eorum contra me, sic Gen. 15. 16. *Pœna Amœorum, & c.* Et Gen. 4. 13. *Pœna mea.* *In justitiam tuam.*] Vel felicitatem, quam pro Israele in tempore futuro, vel post mortem operaris; Est similitudo à regibus, qui habent libros memoriales, ut Malac. 3. 16. & Dan. 12. 1. *Qui in libro sunt scripti.* *Sint oblitterati.*] Id est, in hoc sæculo; mors eorum ne sit expiatio peccatorum, Arama. Vel non scripti sint in libro vitæ. *Qui habet cornua.*] In lege pro sacrificiis pacificorum erat bos trium annorum, & tunc habet cornua, & c. Vel, bos qui cornupetat focium suum. Vel, quia ob magnitudinem facit homines pro illo contendere, וְהָאָרֶץ וְהָאָרֶץ, Arama. *Videbunt humiles.*] Salutem, & letabuntur, & dicit, *Humiles,* ut Zach. 13. 9. *Inducam tertiam partem per ignem,* ut humiliantur. *Cor vestrum vivet.*] Quod in captivitate est quasi mortuum, ut Gen. 45. 27. *Spiritus Jacobi revixit.* *Cœli & terra.*] Est gaudium magnum, quasi terra & cœli letarentur. *Urbes Juda.*] Meminit Sionis & Juda, quia sunt ra-

dix, sed reliqua loca sub his comprehenduntur. *Ut habitent ibi.*] Captivi prædicti. *Semen servorum.*] Ipsi & filii sui. וְהָאָרֶץ cum Tseri, sicut וְהָאָרֶץ.

Sect. 2. Ex Ab. Ezra in Psal. 69.

Super Shoshannim.] Conventus poëticus, initium Psalmi. Vel instrumentum sex chordarum. מַעֲמָר, Ain cum Cametz Hateph, debet esse cum Pathac, quia est nomen, R. Moseh ait est nomen sicut מַעֲמָר, & mutatur propter guttural. *Aquas.*] Hostes, ut Isa. 8. *Aquas fluminis, regem Assur.* *Flumina obruunt me.*] Ferè, non penitus, quia postea dicit, *Ne obruat me flumen;* sic dicitur, *Anima non erat in me relicta,* id est, ferè. וְהָאָרֶץ וְהָאָרֶץ, sicut וְהָאָרֶץ Nun cum Hiri in Niphil, ex verbis geminatis. *Qui destruerent me.*] Sic illi sperant, Levit. 25. 24. *Terra non erit in excisionem.* idem. sic Jos. 2. *Homines persequabantur illos,* ut illi existimabant. *Stultitiam meam.*] Lamed redundat, ut in וְהָאָרֶץ. *Tu novisti.*] Si ego peccaverim contra illos, peccata mea non sunt à te abscondita. *Dominus exercituum.*] De supra. *Israelit.*] Qui sunt exercitus Dei infra. *Zelus domus tue.*] Quia hostes deridebant Domum Dei & Arcam; etenim hic Psalmus est de tempore in quo Israel erat captivus, & testis hujus est illud, *Ædificabuntur civitates Juda.* *Lugebam in anima mea.*] Clam. *Saccum vestimentum meum feci.*] In captivitate. *Qui sedebant in porta.*] Filii hominum deridebant illum in afflictione. *In salute tua veritatis.*] Id est, verâ salute. *Ne claudat os.*] Sic, ut non inveniam in firi mea aquas, ut Jud. 3. 15. *Ehud erat clausus dextera sua.* idem. וְהָאָרֶץ In imperat. verbum וְהָאָרֶץ, id est, appropinquare fac redemptionem animæ, & וְהָאָרֶץ, ut וְהָאָרֶץ, R. Moseh, sed וְהָאָרֶץ est in imperat. ut וְהָאָרֶץ. *In laqueum.*] Quia dederunt me fel pro cibo. *Effunde in illos indignationem tuam.*] Quando lapsi sunt; sit habitatio eorum desolata, fugiendoque non evadant ex ira tua ad habitandum in ea. *Colloquuntur de doloribus.*] Qui contigerunt illis, sic Ezech. 33. *Filii populi colloquuntur de vel contra te,* vel de malis eorum gaudendo. *Addas iniquitatem.*] Hanc ad reliquas, & ne sint oblitteratæ. *Ne veniant in justitiam tuam.*] Ut postea dicitur, *Ne scribantur cum justis,* id est, excidentur, quia quando generantur homines, decreta sunt in cœlis scripta, & quando pereunt, oblitterantur de libro, ut Exod. 32. *Dele me de libro tuo.* *Libro viventium.*] De cœlis. *Cum cantico.*] Post reditum in diebus Christi. Non est in Bomberg. sed Basil, *Qui habet cornua.*] Id est, bove majore non parvulo. Vau deficit in וְהָאָרֶץ, vel Mem bis sumitur. *Vinctos.*] Filios captivitatis. *Cœli & terra latentur.*] Id est, incolæ, vel per similitudinem tantum erit gaudium, ut gauderent cœli & montes, & c. si sentirent illud Isa. 55. 14. *Montes & colles cantabant, & c.* *Ædificabit urbes Juda.*] Hic versus ostendit hunc Psalmum de captivitate dictum fuisse. *Semen servorum.*] In diebus Christi vel Davidis erunt hæredes.

Sect. 3. Ex Midrash Tillin in Psal. 69.

De luto.] Civitate Gehennæ.

Sect. 4. Ex R. Obad. Gaon. in Psal. 69.

De congregatione captivitatis recolligenda. *Usq; ad animam.*] Ut cessare faciant legem. *Non est stabilimentum.*] וְהָאָרֶץ מַעֲמָר, quia occisus est Gedaliah in captivitate, ut in Jerem. *In profunditatibus.*

Sub

Sub Græcis. *Inimici.*] In facie Alexandri Macedon. *Prevaluerunt.*] מִצָּרַי, id est, Cuthæi. *Restitui.*] Egyptii postulabant id quod mutuò dabant in Exo. 12. *Fratribus.*] Id est, Saducæis & similibus. *Et pacis.*] מִשְׁלָּמִים, id est, mensa pacis in laqueum, à מִשְׁלָּם. *Et lumbi.*] Ne fugiant. *In iustitiam tuam.*] Ne sis longanimis erga illos.

Sect. 5. Ex R. Sol. in Psal. 69.

Shoshannim.] Israel, *Sicut lilium inter spinas,* Cant. 2. *Oculi mei deficiunt.*] Expectando auxilium quod non venit. *Restitui quod non accepi.*] Dona ad pacem meam redimendam (quæ ab illis non rapui) dedi, ut Hezech. cum Rege Assur. Vel, vehementer eram oppressus à Gentibus, exigerunt quicquid voverunt, & non ausus sum resistere. *Invidia domus Dei,* consumpsit me, inviderunt modo cultus tui, ideoque pugnant mecum, מִשְׁנֵה מִשְׁנֵה, 2 Sam. 12. 15. *Erat eger valde,* idem. Aleph est servilis, & radicalis, & sic quælibet vox ab Aleph incipiens, ut מִשְׁנֵה pro מִשְׁנֵה & אֶפֶס, Zeph. 1. 2. *In porta,* vel *in Seir.*] Edom deridet nos in captivitate. *In cibo.*] Ut 2 Sam. 13. 5. *Ut edam de manu sua,* idem. *Persequuntur.*] Addunt ad affligendum Israel, ut Zach. 1. *Magis quam bos cornua habens & ungulas.*] Bos quem obtulit Adam, qui perfectus erat de terra creatus, & sicut mos est omnium quæ nascuntur, caput primò ascendit, מִשְׁנֵה מִשְׁנֵה in die quo nascitur, vocatur bos, quia similis est triennali bovi, מִשְׁנֵה מִשְׁנֵה MS. מִשְׁנֵה, Non est in Vener.

Sect. 6. Ex Cald. in Psal. 69.

Super *Shoshannim*, vel de captivitate Synedrii. *Profundis aquis.*] Populis, ut Isa. 8. *Aquas fluminis.* *Flumen obruit me.*] Rex impius qui duxit me captivum. *Restitui.*] Per falsum eorum testimonium, quod non abstuli, coactus. *Qui querunt te.*] Tuam institutionem. *Qui exhorabant te.*] Colentes præter te idola. *Fovea.*] Gehennæ. *Luto.*] Captivitate. *Pacifica eorum sint in offendiculum.*] Ne latentur in illis, à מִשְׁנֵה מִשְׁנֵה. *E libro viventium.*] Libro memoriali. *Pro bove.*] Quem obtulit Adam. R. Sol. *Cæli & terra.*] Angeli cæli, & incolæ terræ.

Sect. 7. Ex Masora in Psal. 69.

Domine Deus.] Octo sic scribuntur in Lege & Cethubim, *Adonai Jehov.* Gen. 15. 2. *Domine Deus,* quid dabis mihi? Et *Quomodo sciam?* Gen. 15. 8. & omnes Prophetæ sunt מִשְׁנֵה מִשְׁנֵה, sed quinque sunt מִשְׁנֵה מִשְׁנֵה. *Flevi.*] Tria sunt, 2 Sam. 12. 21. *Flevi pro puero.* Nehem. 1. 4. *Sedebam & flevi.* Pins homo pro amicis & inimicis fletu naturali; & spirituali pro Ecclesia ingemiscit. *Ad dedecus meum.*] Duo sunt, Dan. 12. 2. *Ad æternum dedecus.* Derisio erit tandem derisorum portio. *A profundis aquis.*] Vox incipit cum duplici Mem, ut Ezech. 9. 6. *A Sanctuario meo.* Et multa alia hic citantur. *Redime eam.*] Non habet simile cum Mappic. *Ne scribantur cum iustis.*] Id est, pereant. Quatuor sunt, Jer. 17. 13. *Scribantur in terra,* Ezech. 13. 9. *In Scriptura domus Israelis,* Psal. 139. 16. *In libro tuo scribuntur.* Deus iustorum in bonum, non sic impiorum meminit. *Cor vestrum vivet.*] In resurrectione ultima; Tria sunt, Psal. 49. 9. *Ut viveret in æternum,* Psal. 72. *Vivet & dabitur ei de auro &c.*

Sect. 8. Ex Al. Auth. in Psal. 69.

Christus hoc loquitur. S. Aug. *Shoshannim*, vel *Li-*

lia.] Sanctos inter spinas, ut Cant. 2. 1. 2. Vel, *Pro iis quæ commutabuntur.*] Gr. Vul. Causa nostra commutationis in melius, est Dominica passio. S. Aug. Vel de reditu à Babel. Theod. מִצָּרַי. Id est, nullus est quietis, vel stationis locus in afflictione. 1. Arg. *Stultitiam meam.*] In multorum opinione non in veritate. 2. Arg. *Inter fratres meos.* Ut Joh. 7. 23. 4. *Nec fratres sui credebant in eum.* 3. Arg. *Qua non rapui.*] Non peccavi, & poenas dabam; non solum nihil rapuit, sed quod de rapina non habebat, hoc se evacuavit, Phil. 2. S. Aug. Vel, *Exsolvebam.*] Injustè poenas luo. Theod. *Delicta mea.* Fuit Christus susceptor delictorum, non commissor. S. Aug. *Zelus domus tue.*] Quando Christus expulit emptores, &c. S. Aug. 2 Joh. 17. Rom. 15. 3. 4. Arg. *Canticum ebriosorum.*] Dicebant de Christo, est οἰνοπότης, Mat. 11. 18. 5. Arg. Dicunt, quod eadem nocte quæ captus erat Christus, non edebat, nec bibebat, sed ebrii & musci deridebant illum. Vel, qui bibebant vinum erroris. S. Aug. *Ne obstruat os suum.*] Quò minus resurgam tertià die. Vel, *Ne coronet super me os suum.*] Lat. MS. Heb. מִשְׁנֵה מִשְׁנֵה, id est, ne circundet me, ut in 1 Sam. 23. *Circundabant David,* idem. *Inveni multos.*] Quia omnes fugiebant, Mat. 26. 20. *Amaritudinem dederunt.*] Vinum myrrho mixtum, ut Marc. 15. 23. & acetum deridendo. 6. Arg. *Cor meum expectabat ignominiam.*] Gr. futura ista prædixit Christus. S. Aug. sic Psal. 145. 15. *Oculi omnium in te expectant,* idem. *Mensa eorum.*] Quam præparant pro me, vel lætitià. Theod. *Sit laqueus illis.*] Ut Rom. 11. 9. id est, sit causa rejectionis Judæorum, ipsi sibi sunt scandalum. S. Aug. *Sint obscurati.*] Per infidelitatem, cæcitas Judæorum, occulta vindicta est. S. Aug. *De libro viventium.*] Ut præsci Romani in Fastis res foris gestas, singulorumque annorum publicæ memoriæ causâ præscribebant.

Horat. lib. 4. Od. 14.

tempora quæ semel

Notis condita Fastis

Et Od. 14.

Per titulos memoresq; Fastos.

Dorsum eorum incurvent.] Ad portanda onera servitutis eorum. Vel, quum cessaverunt superna cognoscere, necesse est ut de inferioribus cogitent. S. Aug. *Palatium desolatum.*] Templum, ut Mat. 23. *Domus vestra desolata,* factum est hoc in ipsa civitate Jerusalem. S. Aug. *Loquuntur ad dolorem.*] Mat. 27. 41. *Eripiat illum, &c. Deleantur.*] Fratres non sic accipere debemus, quòd quenquam Deus scribat in libro vitæ, & deleat illum; homo dixit, *Quod scripsi, scripsi,* sed ibi se scriptos putabant. S. Aug. *Bove qui habet cornua & ungulas.*] Qui habet parva & curva cornua pulcher est, instar Lunæ tertio die, à novilunio in fronte, ubi necabatur niveus, in cæteris fulvus.

Horat. lib. 4. Od. 2.

Fronte curvatos imitatus ignes,
Tertium Luna referentis ortum,
Qua notam duxit niveus videri
Cætera fulvus.

Vel, Super bovem taurum, cornua offerentem, & ungulas. Lat. MS. id est, perfectè, & sine macula offertur. Oratio Christi pro liberatione.

Sect. 9.

Sect. 9. Ex Ital. &c. in Psal. 69.

Shoshannim.] Seu de rebus immutandis. Ang. MS. *Herent in lato.*] Ang. MS. *Stultitia mea.*] Si sim stultus, ut de me prædicant. *Incurvent.*] Id est, priva eos divitiis & robore. Ital. *Cornua.*] Id est, grandiusculo & pulchro bove sine macula. Ital.

Sect. 10. Ex Gr. & Vulg. in Psal. 69.

Cantabant bibentes siceram.] Lat. MS. ipsi cantabant, ego verò lugebam. Vel, *In me psallebant.*] Vulg. faciebant cantica de macie mea, & miseria; forsitan non loquitur David de seipso, sed de alio qui factus erat proverbium populi, & tympanum, ut Job. 17. & Ahab in Jer. 29. 20. *Expectavit cor meum.*] Opprobria, ut Job ait, *Id quod expectavi venit in me,* אֲשֶׁר יִשְׁכַּח expectant, in Psal. 145.

Sect. 11. Ex Syr. in Psal. 69.

Quando rebellabat Sheba (ܫܡܥܐ Semu, Syr.)

2 Sam. 20. & de passionibus Christi, Judæorumque rejectione. Par. edit. *Usq; ad animam, vel spiritum.*] Ad claudendum spiritum, & penè demergor, quia abyssus abyssum invocat; persecutionem Saulis & Absalomi sequitur alia Shebæ, 2 Sam. 20. *Clamando.*] Propter aliquorum auxilium. *Stultitiam meam.*] Prout illi existimant de hac restitutione. *Canticum ebriosorum.*] Quum Xerxes in quodam festo ebrius esset, & in Regia sua dormiret, ingressi eum interficiunt die à patris morte quinto & quadragesimo. Ctes. Pers. & Zenoph. de Cyri pædiæ lib. 1. Erat lege cautum apud Persas, ne urcei in Symposia importarentur, putantes si non potarent nimis, corpora mentesque minus labefactari, hac verò tempestate urceos non importari adhuc permanet, ac tantum bibent, ut non importent, sed ipsi exportentur, quum nequeant amplius erecti egredi, (sic Amos 6. *In phialis majoribus vinum bibentes,* &c.) & ibidem, moveri cibis vel vinis, mente oculisve videretur Persis esse porcinum & immane. *Ne claudat super me.* Syr. ܐܡܫܐ ܕܡܝܐ. Heb. חָסַם, sed audi clamorem meum, quasi è puteo aperto. *Opprobrium,* vel *sana diruptionem cordis mei.*] Syr. ܐܡܫܐ ܕܡܝܐ. Heb. חָסַם, sicut חָסַם, vel à חָסַם juventute in Job. 29.

Sectio in Syr.

Retributio eorum propter offendiculum.] Id est, merces eorum sit illis in scandalum, & prosperitas eorum causa ruinæ. Vel, vindicta in eos sit occasio eorum lapsus gravissimi. Syr. ܐܡܫܐ ܕܡܝܐ, id est, cadant & non resurgant, ut Prov. 24. *Lumbi eorum sint curvi.*] Subter onera hostium suorum, & nunquam fiant recti, sit illis cur-

vitas corporis, iræ divinæ indicium, ut Gen. 4. *Posuit signum in Cain.* *Obtenebrentur oculi eorum.*] Ut redemptionem à captivitate quam expectant, non intueantur. *Enarrant, vel addunt dolori tuorum qui trucidantur.*] Per scommata sua, velut in Mat. 27. 40. *Cor vestrum vivet.*] Exramini, ut in Gen. 45. *Spiritus Jacobi revixit,* id est, gaudebat, & Psal. 22.

Sect. 12. Ex Arab. in Psal. 69.

Heb. Arab. 68.

Pro iis quæ commutabuntur, & prophetia. Arab. MS. Vul. id est, de variis mutationibus hujus sæculi,

Per varios casus, per tot discrimina rerum.

Quod non rapui, vel quod ignoravi, tunc retribuerunt mihi.] Arab. Rom. Neb. ܐܡܫܐ ܕܡܝܐ, sic in Psal. 35. *Quod ignorabam à me postulabant,* id est, de rebus falsis me criminabantur, videtur Arab. Interpres ad locum istum respicere. Vel, quilibet adversariorum mihi dixit, *Tunc retribuem* ܐܡܫܐ ܕܡܝܐ, tibi quod non rapuisti, id est, vindictam meam in te faciam. *Factus sum exul à fratribus meis.*] Arab. ܐܡܫܐ ܕܡܝܐ, si de Davide; tunc

intendit exilium ejus extra terram sanctam, inter Pelistæos; & fratres ejus cum rege Moab commorabantur, 1 Sam. 22. *Zelus domus tue comedit me.*] Quotidiè ingemisco, quia à Domo tua & Arca sim exul, sic in Psal. 27. *Unum petii, & adhuc requiram, ut habitem in domo Domini.* Et in animi moestitiâ, illos qui expellebant eum de domo Dei, execratur, 1 Sam. 26. *Maledicti sint, quia expulerunt me hodiè ab hereditate Domini,* &c. *Consilium inierunt adversum me,* ܐܡܫܐ ܕܡܝܐ, vel *bibebant vinum.*] Arab. ܐܡܫܐ ܕܡܝܐ. In signum confederationis eorum,

ut rata sint eorum proposita, Scythæ feriendo fœdere bibebant. Hero. Melpo. sese devovent, & postea vinum epotant ܐܡܫܐ ܕܡܝܐ. Vide in Sect. 8. in Psal. 55. p. 158. Et in Judic. 9. *Comedebant, bibebant, Confœderati,* & sic confœderati Absalomi, 2 Sam. 15. etiam Adonihu, 1 Reg. 1. *Non sit qui habitet in illo.*] Vel, *Non habitet eorum domicilia qui edificat ea.*] Arab. ܐܡܫܐ ܕܡܝܐ.

Edificent illi domos, ejiciantur, & succedant alii, ut in Job. 27. Induet justus quod impius congregavit, Deleantur de libro.] Ut Psal. 1. *Non resurgent in judicio.* Theod. *Ne introeant in aequitatem tuam.*] Arab. ܐܡܫܐ ܕܡܝܐ, id est, in moderationem severæ justitiæ, sentiant justitiam absq; misericordia, quia misericordiam non ostenderunt, ut Jacob. 2. *Cum confessione.*] Heb. ܐܡܫܐ ܕܡܝܐ oris & operis, ut sim justus apud Deum. Arab. ܐܡܫܐ ܕܡܝܐ.

1 In finem, Psalmus David.

In rememorationem, quod salvum feceris eum Dominus.

LXIX. Heb. LXX.

2 Deus in adjutorium meum intende: Domine ad adjuvandum me festina.

3 Confundantur, & revereantur, qui querunt animam meam:

4 Avertantur retrorsum, & erubescant, qui volunt mihi mala.

Avertantur statim erubescences, qui dicunt mihi: Euge, euge.

5 Exultent

5 Exultent & latentur in te omnes qui querunt te, & dicant semper : Magnificetur Dominus : qui diligunt salutare tuum.

Sect. 1. Ex R. David. in Psal. 70.

Composuit David hunc Psalmum, quando fugiebat à Saule, vel ab Absalomo : nam in Psalmo sequenti meminit suæ senectutis, & non erat senex, quando fugiebat à Saule, sed 30. annorum juvenis, Arama. *Retrò.* à cogitationibus suis erga me nocivis. *In mercedem pudoris.* Cui exposuerunt me. Vel, *Ob calumniam pudoris.* Quà me calumniabantur, dicentes, *Aha, עקב רגל, Arama, sic רגל lingua attribuitur, Psal. 15. Vel in via pudoris quàm ambulabant, revertantur, Arama. Ego sum pauper.* Quia filius suus expulisset eum de regno suo. *Salutem tuam.* Quàm me servas.

Sect. 2. Ex Ab. Ezra in Psal. 70.

Ad commemorandum. Tonus Poëseos, cujus est tale initium. *Erubescit.* Subitò, quando auxilium mihi præbes. *יבנו* in Niphal, à *בני*, ut *יבנו*. *Retrò in vestigiis pudoris eorum.* Id est, in eodem pudore erunt, cui exposuerunt me. R. Sol. ut Cant. 1. 8. *In vestigiis gregis,* à *עקב*. Vel, *In mercedem & pœnam pudoris eorum.* Mensura pro mensura, ut Psal. 19. 11. *Magna merces, idem. Gaudeant.* Oppos. ad pudorem eorum. *Pauper & egenus.* Revera, vel in opinione inimicorum. *Ne moreris.* *אניני* auxilium meum, *אניני* verbum vel activum.

Sect. 3. Ex Mid. Tillin in Psal. 70. & 71.

Ad commemorandum. Mirabilia Dei coram Arca. Vel pastorem; est similitudo à Rege qui gregem possidet, & in ira sua expellit oves, diruit ovile, ejicit pastorem, posthæc pacificatus, recolligit oves : Deus ædificat Sion. tanquam ovile, ut in priori Psalmo, sed non meminit pastoris, ideo dicit, *Ad commemorandum pastorem. Redime me.* à paupertate mea, non propter opera mea, sed in justitia & veritate tua, ut Isa. 59. *Vidit quod nullus erat intercessor, &c.*

Sect. 4. Ex R. Obad. in Psal. 70.

De redemptione sub domo secunda. *Quærentes animam.* Anania, &c. Dan. 3. *Dicentes, Aha.* Id est, Tyrri, ut in Ezech. 26.

Sect. 5. Ex R. Sol. in Psal. 70.

Ad commemorationem. Israelis coram Deo in oratione, ut 1 Paral. 16. 4. & in Mica 4. *Nomen Domini Dei נזכיר commemorabimus.* Vel ad commemorandum pastorem cum grege, ut est in Midrash Tillin.

6 Ego verò egenus, & pauper sum : Deus adjuvame.

Adjutor meus, & liberator meus es tu : Domine ne moreris.

Revertantur in vestigiis pudoris eorum. Illis, ut illi mihi, redde, *עקב*.

Sect. 6. Ex Cald. in Psal. 70.

Ad commemorandum. Delicias aromatis, incensi *עקב* propter memoriale, Levit. 2. *Super calcem revertentur, sit pudor eorum.* Propter odium contra me, sic Gen. 49. 17. *Mordet calcem.*

Sect. 7. Ex Masora in Psal. 70.

In mercedem pudoris eorum. Quo pudescerunt sanctos. Quatuor sunt, Zephan. 3. 19. *Laudem, ubi pudori erant exposti ; Et, Induantur pudore, sicut veste, nempè, indies.*

Sect. 8. Ex Al. Auth. in Psal. 70.

In reminiscenciam. Peccati. Theod. *Avertantur statim qui dicunt, Euge.* Adulantes, nam plus persequitur lingua adulatoris, quàm manus intersectoris. S. August. Vel, *Revertantur ad vestigium confusionis suæ.* Lat. MS. in iisdem vestigiis. *Dicentes, Aha.* Gaudentes in malo alieno, ab Oppos. *Jocondentur in te.* Non in me, non in illo. S. August. *Magnificetur Dominus.* In illo quicquid ego, ille, non ego. S. Aug. *Precat. ejusd. subj. cum priore.*

Sect. 10. Ex Gr. & Vulg. in Psal. 70. Heb. 71.

Filiorum Jonadab. Gr. in hoc Psalmo sunt de Domino nostro oracula, ideoque Judæi hostes Christi repudiant hunc, & similes titulos. Greg. Nyssen. *Revertantur statim.* Vulg. quasi per supplantationem vel insidias, à *עקב*.

Sect. 11. Ex Syr. in Psal. 70.

Quando Sheba erat captus, etiam oratio Christi. Par. edit. *Vertant in calcem.* Id est, retrorsum. Syr. Heb. *עקב*, post mortem Shebæ, 2 Sam. 21. Omnes Israelitæ redibant ad sua tabernacula, confusi. Vel, *Duplici pudore.* Sit secundus in calce prioris. Syr. *עקב, עקב.*

Sect. 12. Ex Arab. in Psal. 70.

Heb. Arab. 69.

Retrò, vel super calcaneos suos. Arab. *علي* *عقبه*, id est, spe suâ, ut cadam in eorum manus, frustrentur, & supplantentur. *Avertentur in mercedem pudoris, vel velociter confundentur.* Arab. *عقبه*, sicut per insidias, vel supplantationem more Athletarum, à *עקב*. Theod.

1 Psalmus David.

Filiorum Jonadab, & priorum captivorum.

LXX. Heb. LXXI.

In te Domine speravi, non confundar in aeternum :

2 In justitia tua libera me, & eripe me. Inclina ad me aurem tuam, & salva me.

3 Esto mihi in Deum protectorem, & in locum munitum : ut salvum me facias :

Quoniam firmamentum meum, & refugium meum es tu.

4 Deus meus eripe me de manu peccatoris, & de manu contra legem agentis & iniqui :

5 Quoniam tu es patientia mea Domine :
Dd Domine,

Domine, spes mea à juventute mea.

6 In te confirmatus sum ex utero: de ventre matris meae, tu es protector meus.

In te cantatio mea semper:

7 Tanquam prodigium factus sum multis: & tu adjutor fortis.

8 Repleatur os meum laude, ut cantem gloriam tuam; tota die magnitudinem tuam.

9 Ne projicias me in tempore senectutis: cum defecerit virtus mea, ne derelinquas me.

10 Quia dixerunt inimici mei mihi: & qui custodiebant animam meam, consilium fecerunt in unum.

11 Dicentes: Deus dereliquit eum, persequimini, & comprehendite eum: quia non est qui eripiat.

12 Deus ne elongeris à me: Deus meus in auxilium meum respice.

13 Confundantur, & deficiant detrahentes animae meae: operiantur confusione & pudore qui querunt mala mihi.

14 Ego autem semper sperabo: & adjiciam super omnem laudem tuam.

15 Os meum annuntiabit justitiam tuam: tota die salutare tuum.

Quoniam non cognovi literaturam.

16 Introibo in potentias Domini: Domine, memorabor justitiae tuae solius.

17 Deus, docuisti me à juventute mea: & usque nunc pronuntiabo mirabilia tua.

18 Et usque in senectam & senium: Deus ne derelinquas me.

Donec annunciem brachium tuum generationi omni, quae ventura est:

Potentiam tuam.

19 Et justitiam tuam Deus usque in altissima, quae fecisti magnalia: Deus quis similis tibi?

20 Quantas ostendisti mihi tribulationes multas, & malas: & conversus vivificasti me: & de abyssi terra iterum reduxisti me:

21 Multiplicasti magnificentiam tuam: & conversus consolatus es me.

22 Nam & ego confitebor tibi in vasis psalmi veritatem tuam: Deus psallam tibi in cithara, sanctus Israel.

23 Exultabunt labia mea cum cantavero tibi; & anima mea, quam redemisti.

24 Sed & lingua mea tota die meditabitur justitiam tuam, cum confusi & reveriti fuerint qui querunt mala mihi.

Sect. 1. Ex R. David in Psal. 71.

Est ejusdem subjecti cum priore, ideo non dicit, *Præfetto musica*, ut in reliquis. *In tua justitia.* Non in mea, quia novit David, poenam peccati sui in re Uriæ, illud fuisse, ut dixit Nathan, *Exscitabo malum ex domo tua*, Et dicit, *tua*, quia Israel injuriā affecit eum rebellando. *In rupem habitationis.* Quia fugiebat à Jerusalem, & domo suā. *Dedisti præcepta.* Antehac Angelis tuis, ut me servarent, sic Psal. 92. 11. *Præcepit Angelis suis, & c.* *E manu impii.* Absalom, Arama. *Hominis crudelis.* Ahitophel. חומץ, sicut חומץ, sic חושב, Samech pro Tsaddi, à שבע, Isa. 3. 18. Non est in Cod. Cremon. *Ab utero.* Tu præparabas tunc temporis cibum meum, licet ego hoc ignorabam. ולי. Ut Num. 11. 31. *Et adduxit.* ולי. idem. *Signum multis.* Qui à me instructionem recipient, quando poenas peccati mei intuentur. Vel, *Prodigium in partu meo.* In utero secundina erat in inferiori parte aperta & non cecidit, Deus corroborabat eam, Rabboth in Niddah. Arama. *Cum laude tua.* Quando servas me, & ego gloriar in hac spe. *In mea senectute.* Nunc robur meum deficit, & filius insurgit in me. *Observant animam meam.* In malum, ut Job. 10. 9. *Si peccem tu observas me.* Vel, qui custodierunt animam meam antea, nunc consilium capiunt in me. Vel, *Qui custodiunt animam meam.* Ut non fugiat à manu eorum, ut 1 Sam. 19. 11. *Ad custodiendum, & occidendum eum manè.* *Dereliquit eum Deus.* Erat secum antè in præliis suis, sed nunc filius ejus persequitur eum. *Ne sis longè à me.* Licet illi dicunt, *Dereliquit eum.* *Magis & magis.* Magis quàm pro præteritis liberationibus. *In robore Domini.* Non in

mea justitia & viribus, in Israelitas rebelles, appropinquabo. *Docuisti me.* Quod omnia à te descendunt. *Brachium tuum.* Si in senectute eos subjungem, omnes dicent, Ecce digitus Domini! *Donec declaravi.* Per hunc Psalmum, & alios in Dei laudem compositos. *Nobis monstravisti magnas tribulationes.* Dicit, *Nobis*, in persona captivitatis, quæ redibit ad Jerusalem; sicut David post obitum Absalom, & hæc prævidet David per Spiritum sanctum, usque ad finem Psalmi. *Nos revivificabis.* Quia sumus sicut mortui in captivitate, כמי מתי. *Ab abyssi terra.* In quibus quasi absorpti sumus; est locus Draconum, Psal. 44. *Multiplicabis splendorem meum.* Post captivitatem. *Convertes & consolaberis.* Id est, convertes faciem tuam, sed in captivitate abscondisti eam. *Cum psalterio.* Post reditum, quia in captivitate Babel dicunt, *Quomodo cantabimus?* Psal. 137. *Veritatem.* Promissi tui de nostra redemptione. *O Sancte Israelis.* Dicit, *Sancte*, quia tunc sanctificabitur nomen Dei in Israele. *Labia & anima mea.* Concurrunt in laude tua. *Quam redemisti.* De captivitate, quia cor meum ad recipiendum spiritum in captivitate est indispositum. *Etiā lingua mea.* Meminit lingua & labiorum, quia pronunciantur voces labiis & lingua.

Sect. 2. Ex Ab. Ezra. in Psal. 71.

Libera me in justitia tua. Quia justus es, & injuriam mecum faciunt. *Præcepisti.* Per manum Samuel ad liberandum me; opinor quod David composuit hunc Psalmum; ut similem Psal. 104. Vel, decrevisti, ut Psal. 148. 5: *Præcepit, & stetit.* *Eduxisti me.* Ex utero in hoc præsens sæculum, sic Num. 11. 3. *Adduxit.* Ego sum portentum. Non credunt,

dunt, quod ita miraculose sum liberatus. Vel, quia illi non credunt in te, sic *Ezechiel erat signum. Toto, vel omni die.*] Usque ad finem dierum meorum. *In tempore senectutis.*] Quoniam fuisti mecum ab utero. *Servabant animam.*] Antehac. *Festina.*] Aliter dicent, quod me dereliquisti. *Qui sunt adversarii.*] Et erant amici mei. *Qui querunt malum mihi.*] Id est, qui semper erant mei adversarii. *Licet haud novi.*] Sic Exod. 34. 9. *Licet sit populus durus cervice,* idem. *Omni venturo.*] Nempè, generationi venturæ, ut Eccles. 1. *Una generatio venit. Valde sublimis.*] Supra omnem laudem, ita ut eam attingere nequeam. *Profunditatibus terra.*] Afflictionibus, ut in Psal. *De profundis clamavi.* דבר in forma gravi, ut ויפך in Judic. 16. *Et anima mea.*] Citharam, labia, & animam in laudibus Dei conjungit, & anima est principalis respectu corporis, & Rex. דגה Dages ob defectum Nun, quia est ex geminatis. *Lingua etiam mea.*] Dicit דג etiam, id est, aliis temporibus, quando non est mihi cithara.

Sect. 4. Ex R. Obad. in Psal. 71.

In servitute regnorum. *Impius.*] רשע, id est, Haman. *Sicut prodigium.*] כמופת, quando tres socii erant liberati, Dan. 3. *Veniam in fortitudinibus.*] In diebus Machabæorum.

Sect. 5. Ex R. Sol. in Psal. 71.

וּמִי, sicut וּמִי, Isa. 1. 17. *Dirigite oppressum,* idem, sic וּמִי pro רשע in Amos. *Ego sum signum multis.*] Timent ne idem illis sicut mihi contingat, ut Ezech. 24. 24. *Ezechiel est vobis in signum. Omni venturo.*] Omni ad me venienti enarrabo laudes tuas. *Senectutis.*] Quando senui peccatis, id est, peccata mea multa sint.

Sect. 6. Ex Cald. in Psal. 71.

Docuisti me.] Per signa & miracula, בנסיא. *Vivificabis me, vel nos.*] יחנא.

Sect. 7. Ex Masora in Psal. 71.

Rupes habitationis.] Per Arcam in Tabernaculo, quatuor sunt, & nomen urbis est simile, 1 Sam. 2. 29. *Ad sacrificium meum in habitatione mea.* 1 Sam. 2. *Hostem in habitatione mea.* Psal. 90. 1. *Domine, habitatio nostra. Quando deficit robur meum.*] ככלות non habet simile, & unum est cum Beth, & tria sunt cum Darga, Pro. 5. 11. *Quando caro & corpus tuum consumuntur.* Et sunt de Alphabeto, unum cum Beth, aliud cum Caph, ut ככר, & ככר, & c. *Addam laudare te.*] Id est, pro omnibus tuis beneficiis. Quatuor sunt, duo cum accentu in ultima, & unum defectivum ex illis. *Addam tuis diebus,* de Hezechia, plenè. Et duo sunt cum accentu in penultima, Milra, Eccles. 1. 4. *Addidi magna opera, & addidi sapientiam. Quam redimisti.*] Tria sunt cum accentu, Psal. 31. 5. *Spiritum meum redemisti, & quem redemisti per maiestatem tuam, & c.* Spiritus, ad Deum qui dedit eum, redit.

Sect. 8. Ex Al. Auth. in Psal. 71.

Psalmus filiorum Jonadab. & eorum qui primò erant captivi ducti in Babel. Gr. Vulg. Lat. MS. ducti sunt primi, secundi, & tertii, sed nomine captivitatis commendatur gratia libertatis. S. Aug. Dicit, *Primò,* sed filii Jonadab non erant primò captivi, Jer. 36. Theod. *Refugium meum.*] In rupe, 1. Arg. *Viro crudeli.*] Nebuchad. *Ab utero.*] Sic Isa. 46. 4. *Gestamini à me ab utero.* 2. Arg. *De ventre.*] Exitu ab

Ægypto. Theod. *Miraculum multis.*] Sic Num. 23. *Populus habitabit solus.* 3. Arg. & Christus erat signum & τὸ σημεῖον, Isa. 8. 18. Luc. 2. Vel, *Prodigium.*] Quia credo quod non video. S. Aug. Vel in miraculis pro me tuis. Theod. *In senectute.*] Captivitate, quando robur ad resistendos hostes deficit. Basil. Vel, ibi erat vetus noster homo cum Christo crucifixus. S. Aug. Vel literalitèr, quia in senectute animus vindictæ cupidus mitigatur,

Horat.

*Lenit albescens animos capillus,
Litium & rixæ capidos proterva,
Non ego hoc ferrem calidus juvenia
Consule Planco.*

Deus dereliquit illum.] Sic dicebant Babylonii, Jer. 50. 7. 4. Arg. *In potentia Domini Dei.*] Ut te in secunda domo celebrem. 5. Arg. *Quoniam non novi literaturas.*] Lat. MS. ut aliis componam Psalmos, sed pro facultate mea, ore te laudabo, nam quilibet pius non est Maschil, Ab. Ezra, ut Psalmos componat. *Ab abyssis terra.*] Babel in Isa. dicitur *Abyssus* sit exsiccata, nempè, Babel. Vel illo resurgente, nos reducti sumus ex abyssis terræ. S. August. è sepulchris. *Confunduntur.*] Caldei per Persas.

Sect. 9. Ex Ital. & c. in Psal. 71.

Filiorum Jonadab. Ang. MS. Bodl. Gall. *Impius.*] Absalom. Ital. *Introibo in virtute Domini.*] Id est, semper ero invincibilis per Domini potentiam. Ital. Vel ego in opera Dei potentie investigabo. Ital. & raccontare i tuoi fatti potenti.

Sect. 10. Ex Gr. & Vulg. in Psal. 71.

Tanquam prodigium.] In captivitate, ut Moses dixit in Deut. 29. 21. *Videbunt omnes plagas terra,* sicut in subversione Sodom, & dicent stupendo omnes gentes, *Quare sic fecit Dominus?* Sic Deus dixit Solomoni, *Hac domus excelsa erit in proverbium, & c.* Ex abyssis. Peccatorum, sic in Rom. 10. *Quis descendet in abyssum,* ut captiva ducat peccata? Greg. Nyss. nemo nisi Christus.

Sect. 11. Ex Syr. in Psal. 71.

Quando Saul pugnabat contra domum דוד Davidis. Et de passione & resurrectione Christi. Par. edit. *Præcipe de salvando me.*] Syr. ut Psal. 91. *Præcipiet Angelis de te, & c.* אַנְגֵּלִים. *Qui abripuisti me.*] Vel, *Tu spes mea es.*] Syr. תְּקִיָּה. *Admiratio factus sum.*] Quia in te speravi solum, & absque mediis me eripuisti. Syr. אֶפְרַיִם. *Sperabo, vel orabo jugiter.*] Syr. אֶפְרַיִם spe orabo pro liberatione in similibus angustiis. *Non enim novi Scripturam.*] Syr. אֶפְרַיִם.

in libro scribere laudes tuas omnes est impossibile. *Commemo rem ego solus.*] Syr. dicit, *Solus,* absque Scriptura ob alios. *E profunditatibus terra.*] è profundis foveis & cavernis, ubi David delitescere ob timorem Saulis, 1 Sam. 22. 1. & c.

Sect. 12. Ex Arab. in Psal. 71.

Heb. Arab. 70.

Filiorum Jonadab, & priorum captivorum. Arab. MS. Vulgar.

Vulgar. *Intempore senectutis.*] Non loquitur Christus de aetate corporis sui, sed Ecclesiae, Iren. apud Nebiens. Vel sicut illud in Hos. 7. *Canis capilli sunt hic & illic dispersi, &c.* id est, captivitas Israel, quæ est velut *senectus*, appropinquat; Videtur quod filii Jonadab erant captivati per regem Assur, ut Num. 24. de Kenitis (ex quibus Jonadab) dicitur *Assur te ducet captivum. Quia ego nescivi librum.*] Arab. *لا ني لم اعرف الكتاب* impossibile est ut li-

ber laudabilia tua opera omnia comprehendat, ut te formula laudarem. Heb. *ספר ספרותי*. *Introibo in potentia Dei.*] Arab. *فادخل في جبروت الرب*. In domum Dei introibo, & ut possim, ope Dei Deum celebrabo, & illius potentiam solam. *Multiplicasti magnificentiam tuam.*] Lat. MS. Arab. *عظمتك*. Heb. *Meam*, id est, *Tuam* quam mihi dedisti.

Psalmus.

I In Salomonem. LXXI. Heb.

LXXII.

2 **D**Eus iudicium tuum regi da: & iustitiam tuam filio regis:

Judicare populum tuum in iustitia, & pauperes tuos in iudicio.

3 Suscipiant montes pacem populo, & colles iustitiam.

4 Judicabit pauperes populi, & salvos faciet filios pauperum: & humiliabit calumniatorem.

5 Et permanebit cum Sole, & ante Lunam, in generatione & generationem.

6 Descendet sicut pluvia in vellus: & sicut stillicidia stillantia super terram.

7 Orietur in diebus ejus iustitia, & abundantia pacis: donec auferatur Luna.

8 Et dominabitur à mari usque ad mare, & à flumine usque ad terminos orbis terrarum.

9 Coram illo procident Æthiopes: & inimici ejus terram lingent.

10 Reges Tharsis, & insula munera offerent: reges Arabum & Saba dona adducent:

11 Et adorabunt eum omnes reges terra: omnes gentes servient ei:

12 Quia liberabit pauperem à potente; & pauperem, cui non erat adjutor.

13 Parcet pauperi & inopi: & animas pauperum salvas faciet.

14 Ex usuris & iniquitate redimet animas eorum: & honorabile nomen eorum coram illo.

15 Et vivet, & dabitur ei de auro Arabia, & adorabunt de ipso semper: tota die benedicent ei.

16 Et erit firmamentum in terra in summis montium, superextolletur super Libanum fructus ejus: & florebut de civitate sicut fœnum terræ.

17 Sit nomen ejus benedictum in sæcula: ante Solem permanet nomen ejus.

Et benedicentur in ipso omnes tribus terræ: omnes gentes magnificabunt eum.

18 Benedictus Dominus Deus Israel, qui facit mirabilia solus.

19 Et benedictum nomen majestatis ejus in æternum: & replebitur majestate ejus omnis terra: fiat, fiat.

20 Defecerunt laudes David filii Jesse.

Sect. I. Ex R. David. in Psal. 72.

PRe Solomonem.] Hunc Psalmum David composuit de Solomone filio suo, Arama, quando ipsum regem inunxisset, idè dicitur in fine Psalmi, *Preces Davidis filii Jesse sunt finita*, quia erat in fine dierum, quando super lectum laqueus erat, 1 Reg. 1. 1. & non contingebat alia materia de qua componeret Psalmum, & Psalmus hic est finis secundi libri Psalmorum, & qui libros in ordine composuerunt, non ordinabant hunc ultimum, quia concludere cum Hallelujah convenit, & Psalmi isti Hallelujani sunt omnes de futuro; Aliqui exponunt hunc Psalmum de Christo, qui vocatur Solomo, Cant. 8. 12. *Da iudicia tua regi.*] Ut non errer in iudicio. *Iustitiam.*] Recta & bona vita, quæ filium regis decet, R. Arama. Dicit, *Filio regis*, quia & David & filius suus erant à Deo specialiter designati ad regnum, idè orat ut rex justus fieret. Vel, sicut tu iudicas sine testibus, sic illi largiaris, ut Solomo iudicabat duas mulieres, 1 Reg. 3. 16. & 1 Paral. 29. 23. *Solomo sedebat in Thronum Domini*, id est, rectum discernit sine testibus. Deraſh Rabbith. Non est in Cod. Cremon. Et si intelligatur

de rege Christo planissimum est, Isa. 11. 3. *Non iudicabit per visum oculorum, nec per auditum aurium dijudicabit*, id est, per testes. *Judicabit pauperes tuos.*] Non honorabit divites præ pauperibus in iudicio. *Montes.*] Reges terræ adducent pacem Israeli, ut Zach. 4. *O mons magne, &c.* Vel, quia iudicabit justè, idè ejus gratia venit abundantia in mundum, Levit. 26. 3. *Si ambulaveritis in meis preceptis, dabo pluviam.* Deraſh. Rabbith. Non est in Cod. Cremon. *Judicium, veritas, & pax sunt tres mundi columnæ.* R. Arama. Vel dicit *pacem*, quia quando sunt pauci fructus, unus cum alio altercatur, quum eum in vinea sua cepit; sed quando multiplicantur fructus, quilibet advocabit proximum in vineam suam & ad fructum, Zach. 3. ult. *Judicabit.*] Id est, iudicium in oppressores pauperum pronunciat, ut Psal. 43. 1. *Judica me. Timebunt te.*] In diebus ejus incipient, & permanebunt in æternum; planissimum est de Christo, Isa. 11. 6. *Terra implebitur cognitione Dei. Descendet sicut pluvia.*] Hic rex ad populum in bonum, & salutem ejus advenit, sicut pluvia in gramen excisum, quod illud efficit recrescere, sic Christus in adventu suo

suo multiplicare faciet Israel; si de Solomone, *Totus Israel habitabat securè, in diebus suis non erat adversarius, &c.* Vel, *Sicut pluvia in excisum.* In cadaver; indicat resurrectionem mortuorum, sic in Psal. 90. *Subito excisi sumus, idem. R. Arama.* Ante Lunam. Propriè dicitur de Christo; & Hyperbolicè de Solomone, ad amplificandam abundantiam pacis. *Dominabitur de mari ad mare.* De Solomone dicitur, 1 Reg. 4. 24. *Dominabatur à Tispa-Azzam, usq; ad fines terra,* extra terram Israel; & intra terram, à mari rubro ad mare Pelistæorum; & præterea Solomo super omnia regna imperabat, omnesque reges terræ illum timebant, 1 Reg. 10. 25. Non est in Cod. Cremon. *Incole deserti.* Cedarei, qui longè sunt ab habitabili parte. *Lambent pulverem.* Ex timore ejus; vel non habet Messias adversarium, præter Serpentem, cujus cibus est pulvis, Isa. 65. Arama. *Revertentur cum muneribus.* De die in diem; ישיבו de Solomone certum est, 1 Reg. 10. 25. de Christo certius. *Dolo.* Clàm. *Violentiâ.* Palàm, vel sensus est, pauperes ob necessitatem furari non erunt coacti, sed tunc habebunt αὐταρχείαν, R. Arama. *Sanguis eorum erit pretiosus.* Ideò non finit oppressores ejus eum effundere, ut Psal. 116. 15. *Pretiosa est mors sanctorum.* יקר cum duobus Jodin, una Ethan, una radicali. *Vivet.* Id est, pauper quilibet viveret è manu oppressorum, & dabitur ei, nempe, Christo de auro. Vel dabitur pauperi ex substantia propria Christi, ideòque pauperes orant pro illo, & ei benedicunt, Arama. *Pars frumenti.* Erit benedictio in diebus Christi; si seminaverit homo pauperrimus, Arama, manipulum frumenti, licet in vertice montium, tamen spicæ erunt pingues & plenæ, ita ut per ventum in illas flantem, sicut arbores Libani, commovebuntur. *Florebunt de civitate sicut gramen.* Extrà urbem fructus, & intrà homines benedicentur, & multiplicabunt ut gramen, vel, non opus est serere triticum, crescit à seipso, ut gramen. R. Arama. *Sicut filius manebit nomen suum.* Sicut in filio est memoria patris, sic nomen ejus ob bona sua opera permanebit. ינוך à נין in forma Niphal. *Benedicent in illo.* Dicentes, Deus tibi benedicat, sicut illi benedixit, ut Gen. 48. 20. *In te benedicet Israel, dicendo, faciat te Deus sicut Ephraim. Benedictus sit Deus.* Verba componentis, benedixit Deo qui dedit illi, ut hunc secundum, sicut & primum librum, perficeret. *Deus Israelis.* Ad quem solum ostendit mirabilia sua. *Gloriosum suum nomen.* De quo in Zach. 14. 9. *Nomen suum unum. Repleta sit tota terra.* Ut Isa. 11. 9. *Replebitur terra scientiâ Domini. Amen, Amen.* Est certum, & est stabile. *Preces Davidis sunt finitæ.* Non dicit Cantica, sed *Preces*, nempe, pro redemptione Christi, & liberatione, quia non opus est ut oremus pro illis quando advenit Christus. R. Jos. Cimchi. Vel, hoc erat canticorum ejus postremum. R. Arama. Liber tertius incipit.

Sect. 2. Ex Ab Ezra in Psal. 72.

Pro Solomone. Sicut Deut. 33. 8. *Pro Levi,* idem, cum Lamed. *Judicia tua.* Ut faciat judicium, ideò dicit אלהים, id est, O Jndex. *Pauperes tuos.* Qui opprimuntur à divitibus. *Colles per justitiam.* Pacem ferunt, quia pax est merces justitiæ, ut in בברע. *Defraudantem.* Licet clàm agat omnia, tamen Solomo in sua sapientiâ illum investigat, & de-

teget. *Timebunt.* Oppressores peccare, quia fraudulentum conteres. *Ante Lunam.* Ut Job. 4. *Ante tineam.* Descendet ipsa sicut pluvia. Nempè, justitia, ut Deut. 32. 2. *Doctrina mea sicut pluvia.* Vel, *Ipsa descendet.* à palatio suo ad exequendam justitiam, מארמונו. *Super gramen.* Sic Amos 7. 1. יונ, idem, Rasi, est ex geminatis. גרני. Gutta innumerabiles טפין. Vel abundantia, שובע non habet socium. *Florebit.* Per pluviam justitiæ. *A mari ad mare.* à mari rubro ad mare Pelistæorum, si de Solomone. *Flumine.* Euphrate. *Fines terra.* Desertum. Rasi. Si de Messia, de mari Aquilonari Edom. ad Meridionale, id est, Oceanum. Et de flumine ex Edene orto, usque ad fines totius terræ in Occidentem. *Qui habitant in navibus.* Dicit, *Navibus*, quia sequitur *Tarsis*, portus pro navibus propè Judæam, sic Isa. 33. 21. *Navis magna*, idem. *Dolo.* Clàm תוך, à מכה percussio, quia dolosus clàm percutit proximum, Deut. 27. *Violentiâ.* Palàm. *Adducent* ישיבו. Id est, in reditu omnis anni, ut 2 Sam. 11. 1. איו. Quia habitant volucres [איה] in deserto. R. Mosch. *Pretiosus erit sanguis.* Non finet eum effundi sine vindicta gravissima, quæ persequitur, sic Psal. 116. *Et vivet.* Quilibet eorum per justitiam Solomonis. *Illi dabit de auro.* Solomo per sapientiam suam ditabit pauperes. *Oratio pro illo.* Per pauperes prædictos. R. Arama. *Manipulus frumenti.* Pauperes qui pauci erant per misericordiam suam valde multiplicabuntur. *Florebunt in civitate.* בעיר ubi isti pauperes habitant. *Benedictus.* Est Deus qui dat כח ליעץ fatigato robur; sunt verba Scribæ ut hodiè. R. Jehudah. *Finiuntur, vel complentur.* in adventu Christi, ימלאו. Vel, quia est finis libri hujus. *Nomen.* Proprium Jehovah, quia reliqua nomina sunt attributa, ut Elohim, Shadai, &c.

Sect. 3. Ex Midrash Tillin in Psal. 72.

Judicia tua. Sicut tu judicas absque testibus, sic judicet ille, & fecit Deus quod petiit David, quia *Solomo sedebat super thronum Domini*, 1 Paral. 29. ut apparet in re meretricum quam Solomo absque testibus determinabat, 1 Reg. 3. Vel, *Regi.* Id est, Messia, in omni loco, ubi est judicium, non est judicium, id est, ubi rex facit justitiam, Deus non judicat, R. Eliezer. *Montes pacem.* Quando montes fructum ferunt abundantem, tunc nulla est contentio; si quis alium in sua vinea reperiat, non irascitur, & expellit, sed suum invitat socium, ut in Zach. 3. ult. *Sub vinea, &c.* דור דור, id est, generatio postquam non est alia generatio. *In diebus suis.* In diebus Christi, ut hodiè Sol & Luna, sic in futurum justii illuminant mundum, ut Isa. 60. *Ambulant Gentes in lumine tuo.*

Sect. 4. Ex R. Obad. Gaon. in Psal. 72.

De adventu Christi. *Da judicia tua.* Ut rex judicet, & ne intres tu nobiscum in judicium. *Montes.* Capita populi. גרני. Id est, Christus qui יור perversitatem in mundo יור omnem abolet. *Et dabit ipsi.* לו, id est, voluntariè, at ipse nihil exiger. *Et vivet.* Non cadet sanguis eorum. *Manipulus frumenti* בר פסת. Id est, Christus erit in principio sicut *manipulus tritici*, sed postea multitudo Discipulorum, sicut herba cresceret.

Sect. 5. Ex R. Sol. in Psal. 72.

Pro Solomone. Quem prævidebat orantem, *Da mihi*

mibi cor sapientia, &c. 2 Paral. 1. *Regi, regis filio.* Sunt idem sensus in duobus verbis pro more Prophetico. Vel, *Regi.* Nempè, in Davidem judicia & omnes pœnas tuas inflige, ut sit pax in diebus filii sui. *Abundantia pacis.* In diebus Solomonis antequam peccabat (promissum Davidi erat sub conditione) *Israel sedebat sub vinea, &c.* 1 Reg. 4. 25. אִשְׁרָאֵל יָשָׁב תַּחַת כִּנּוֹר. Id est, guttæ in Mishneh in Joma, אִשְׁרָאֵל יָשָׁב תַּחַת כִּנּוֹר guttas aquarum. אִשְׁרָאֵל יָשָׁב תַּחַת כִּנּוֹר, sic Num. 24. *Societates venient.* in Targum. Id est, Dæmonum carteræ adorabunt eum, אִשְׁרָאֵל יָשָׁב תַּחַת כִּנּוֹר in Isa. *Tarsis.* Sic Solomo habuit naves Tarsis, 1 Reg. 10. 22. *Sheba.* Regina Shebæ adduxit aurum Shebæ, &c. *Dona offerent.* Reges omnes adduxerunt Solomoni munera, 1 Reg. 10. 25. *Dolo.* דָּלוּ, sic dicitur, quia est in medio cordis, sic דָּלוּ, Pro. 29. *Vir dolosus. Illi dabit.* Deus dabit Solomoni. *Oratio erit pro illo.* Dicendo, Deus benedicat illi. *Augmentum tritici.* אֲבִיבִים in Rabboth. אֲבִיבִים in Job. 35. Vel, persuasio, אֲבִיבִים in Targum, & πείσσω, quia abundantia suadet & allicit homines. *Libani.* Et erit sicut fructus arborum, &c. ut renes bovis magni erant grana in diebus Simeonis Ben Shatac [Herod. Clio de Babylone, ἀμυγδαλὰ καὶ τριμύσσια ἐκφέρειν τὰ δὲ φύλλα τῶν πυρῶν καὶ τῶν κριθῶν τὸ πλάττω γίνετο τεσσάρων ἐπιτετρῶν δακτύλων, ἐν δὲ σεσάμῳ ὅσον δένδρεος μέγας, id est, terra reddit ducena, & optima tricena, quaternum autem digitorum maximum est latitudo foliorum tritici atque hordei; Sesami verò proceritas est instar arborum, et si mihi compertam, tamen memorare supersedeo, probè sciens, iis qui nunquam adierunt regionem Babylonis, dicta de fructibus erunt incredibilia, ἐς ἀπίστῳν πολλῶν ἀπίκτοι, dissecta est, ut Ægyptiaca in fossas (quæ irrigant terram) quarum maxima navibus transitur; navigiæque eorum sunt inter maxima miracula, sunt orbiculata & coriacea ex cæsis salicibus, pellibus obductis in speciem clypei, dirigunt navigium duo (ut duo Gondaleri Venetiani) majora ferunt pondus 5000. talentorum, intus Asinos vivos habentia, hi reportant pelles ab Armenia Babylonem, quia Euphrates adverso flumine navigari non potest ob rapiditatem, τὰ ἄλλα τὰ ποτάμῳ (Rodanus in 15. diebus ab Avenion Lugdunum) *Permanebit nomen suum per filios.* Ut Pro. 29. 21. *Erit filius suus, &c.* מִיָּנִי. *Mira.* Quando ignis descendebat in diebus Solomonis. *Preces Davidis sunt finita.* Hæc erat ultima. Vel, *Hæc omnes sunt preces Davidis.* כָּל כָּל הַלְלוֹת. Rabboth. id est, omnes Psalmi in hoc libro sunt Davidis, licet traditi sint in manus filiorum Corachi.

Sect. 6. Ex Cald in Psal. 72.

Per Solomonem. Dicitur erat hic Psalmus Prophetice. *Regi.* Christo. *Regis filio.* Christo filio Davidis. *Montes.* Incolæ montium. *Timebunt te cum Sole, & coram Luna.* Orabunt ante ortum Solis, & lucem Lunæ, nempè, manè & vespere. *Super gramen, &c.* Id est, gramen excisum per Locustas. *Donec non sit Luna.* Id est, cultores Lunæ. *Incola deserti, vel eparcha.* Principes. אִפְרָכָא Cald. ut in Num. 24. 24. in Targum, *Societates venient à Romanis in R. Sol. Insularum.* Oceani. *De urbe.* Jerusalem. *Ante solem erat nomen suum.* קִדְמוֹת Cald. nota æternitatem Christi.

Sect. 7. Ex Masora in Psal. 72.

Et pauperes tuos. Tria sunt, Deut. 15. 11. *Pauperes tui non cessabunt.* Psal. 74. 19. *Congregationem pauperum tuorum.* Super gramen, vel vellus. Duo sunt, Deut. 18. 4. *Primitias velleris.* *Florebit.* Sicut Aharonis virga; sunt quatuor, duo cum Cametz, duo cum Pathac, Hos. 14. 5. *Ut lilium, id est, in prosperitate coram impio.* Psal. 92. 12. *Florebit ut palma.* Num. 17. *Virga sua florebit.* *Dominabitur.* Duo sunt, Num. 24. 29. *Ex Jacobo veniet qui dominabitur, nempè, Christus.* *Oratio erit pro, vel ad illum.* Gen. 20. 7. *Orabit pro te.* Isa. 44. 17. *Orat ad illud.*

Sect. 8. Ex Al. Auth. in Psal. 72.

Pro Solomone. Christo filio suo, qui vocatur Solomo. Cant. 8. 11. *Solomo habuit vineam. Filio regis.* Pater omne iudicium dedit filio, S. Aug. *In iustitia.* Veritate. 1. Caus. *Montes, colles.* Majores & minores in Ecclesia. S. Aug. *Montes pacem.* Id est, evangelizantes super montes, ut Rom. 5. 1, 2. *Justificati, habemus pacem.* 2. Caus. *Justif. Cum Sole.* In æternum. *Ante Lunam.* Ab æterno. Vel, *Timebunt te cum Sole.* Quia in fine mundi Christus dat regnum Patri. Vel, patria quærit regem, ut mater filium suum è remotis terris rediturum, quia præsenterege, est pax, fides, bonæ leges, castitas, spes sine timore, læticia, preces pro eo, omnia in hoc Psalmo;

Horat. lib. 4. Od. 5.

*Ut mater juvenem, &c.**Sic desideris icta fidelibus**Quærit patria Casarem.**Tutus bos etenim rura perambulat:**Nutrit rura Ceres, almaq; faustitas (felicitas)**Pacatum volitant per mare navita:**Culpari metuit fides.**Nullis polluitur casta domus stupris:**Mos, & lex (Julia) maculosum edomuit nefas:**Laudantur simili prole puerpera:**Culpam pœna premit comes.**Condit (finis) quisq; diem collibus in suis,**Et vitem viduas ducit ad arbores,**(Ut Itali hodiè inter salices, &c. suspendunt vites.)**Hinc ad vina redit lætus.**Te multâ prece, te prosequitur mero**Diffuso pateris, & laribus tuum**Miscet numen.**Longas O utinam, dux bone, ferias**Præstes Hisperia, dicimus integro**Sicci (non poti) mane die: dicimus uvidi**Cum sol Oceano subest.**(Ut in hoc Psalmo, Preces pro, vel ad eum, &c.)*

Sicut pluvia in vellus. Lat. MS. Quando arëa sicca erat. S. Aug. erit Evangelium suum καὶ ποσειδῶν, in ovibus suis producit pluvia Spiritus sancti fructum fidei & bonorum operum, ut Isa. 1. *Dealbabitur ut lana,* per justificationem & sanctificationem. Vel, quietè & mysticè erat incarnatio, ut lana imbrem recipit. Theod. *Vellus.* Vulg. Heb. 11 dicunt antiquitus lanas fuisse evulsas ab ovibus, antequam tonsura erat inventa, dicitur vellus à vellendo, & adhuc Romæ propè Arcem Constantini, est locus dictus Velia, quia mons Palatinus erat locus pascui ovium, à balando vocatus, & ibi pastores vellebant oves, dicuntque

dicuntque quod ovium tonsores in diebus Absalomi
lanas ovium evellebant, à 11. *A mari ad mare.*
Ab orientali mari ad occidentale, ut Mal. 1. *Nomen
meum erit magnum. Naves.* Respublica,
Ut Horat. lib. 1. Od. 14.

*O navis (respublica) referent in mare te novi
Fluctus? O quid agis? fortiter occupa
Portum. Nonne vides, ut
Nudum remigio latus? (militibus.)
Antennæq; gemant? ac sine funibus (pecuniis)
Vix durare carina
Possunt imperiosius
Æquor? —
— Tu nisi ventis (opinionum)
Debes ludibrium, cave
— nitentes
Vites aquora cycladas (angustiarum pericula.)*

Vel, *Naves maris.* Mercatores, & alii maria transeuntes, primò audiunt Evangelium. Vel Æthiopes, Lat. MS. in deserto habitantes. Gr. id est, omnes Gentes. S. Aug. 3. Caus. convers. Gent. *Gubernatores insularum.* Quæ ædificiis plenæ sunt; & fundantur in corde maris, ita ut sint inaccessibiles per vim humanam; Celeberrima est urbs Venetiæ, (sicut Tyrus antiquitus) ædificata in sexaginta insulis maris Adriatici.

(De quo Horat. Od. 27. lib. 3.)

*Quid sit ater
Adria novi sinus.*

Et Od. 9.

Improbo

Iracundior Adria, &c.)

Incolis repletis, ut Insula S. Georgii, &c. civitas ipsa sex milliar. à terra firma, ut à Lizafusina & portu Meduaco distat, & ab illo dicto vulgò Malamoco, ubi sunt naves majores, quæ propius accedere ad urbem ob penuriam aquæ nequeant; plateæ omnes sunt liquidæ, in quibus aquæ marinæ fluunt, alluuntque eam; Sunt pontes 450. lapidei, in quibus fit transitus per totam urbem, per terram, pariter ac per aquas, inter quos supereminet *Rivato*, pons super *il grand Canal*, ædificatus ex nitrato marmore totus; ascensus fit per 24. gradus marmoreos, fulchròque marmoreo; est unicus arcus per quem transeunt Barca & Gundalli, non habet similem Europa; Super pontem sunt officinæ & cathedræ Mercatorum splendidissimæ, & propè est *Merceria*: Veneri sunt domini maris Adriatici, & in Bucentauro navi tota deaurata intus forisque Dux Venetiæ, cum Senatoribus, & tota Signoria in die ascensionis dominicæ solenniter sponsalitia hujus maris contrahit, projicientes in mare anulum decem librarum in sponsalitorum signum; Dicit Psalmista, *Dona adducent*, Quid dicam de Templis Venetorum, & donis quibus indies decorantur, in honorem Christianæ religionis, in invidiam Judæorum circiter 80. millium, & amplius ibi commorantium, & ad æmulationem Turcarum, & aliorum ex omni remota natione ibi peregrinantium? In anno Christi 422. erat ædificatum templum S. Jacobi, ex voto Antinopi cujusdam Cretensis, quia flammæ per quas urbs erat propè ruinam, gratiosè extinxisset Deus. Fronti Templi S. Geminiani legitur hic titulus marmore incisus

Ædem hanc angustissimam pariter ac antiquissimam, Senatus Venetus antiquâ religione obstrictus magnificentius quam ante pecunia publica reficiendam curavit. Templum S. Marci Evangel. est Ducis Capella, habet pavementum ex marmoribus pretiosissimis, diversi coloris, præcipuè saxum bipedale, rufo simillimum, auro pretio exæquant (quodque propè effoderetur à Judæo) pariter in pavimento sunt albi marmores, cum caruleis in undarum maris Adriatici similitudinem; Parietes hujus templi habent tabulas marmoreas, præcipuè sunt duæ candidæ, nigras habentes lineas, representantes effigiem humani corporis, ejus tanquam miraculi mentionem facit Albertus in meteoris; sustentant testudinem 36. columnæ marmoreæ: Ara major ex aureis solidis laminis compacta, gemmis & Græcæ sagittis elucet; caput Aræ sustentant quatuor columnæ Parii marmoris. Ante ultimam Aram sunt quatuor aliæ alabastrinæ columnæ instar vitri pellucidæ, quas è palatio Solomonis ablatas esse audet dicere Boissardus. Quid dicam de monumentis & sacellis virorum principum? Equidem hoc certissimum est, singulis annis amplius quàm 12. millia aureorum nummum impendi, ut res divinæ in hoc templo fiant quàm magnificentissimè, Sansovin. Columnæ sunt amplius quingentæ ex Græcia & Athenis advectæ. In fronte sunt statuæ Sanctorum multæ; Christianoque ritu fermè per totam Italianam usitato formatum est hoc templum, ut crucis figuram referet. Hactenus de Venetiæ & insulis ejus. Jam Romam venio ad Transiberinam Insulam, in forma navis factam, in medio flumine duorum stadiorum longitudine; corvæ est cum Tarquinio superbo, orta est ex frumento Tarquinii, immensisque rudibus à populo in ejus odium in Tiberim, æstare, quando deficient aquæ projectis; sunt hodiè in ea visa duo templa, & domus multæ cum duplici ponte. Pons Cestius conjungit insulam cum regione Transiberina; & Pons Tarpeius insulam cum civitate conjungit. Tacitus, Livius. In ea olim erant Æsculapii, Jovis & Fauni Tempia, sed postea, & hodiè dedicata in honorem Christi & Apostolorum, S. Bartholomæi, & Joannis Baptistæ. *Omnes gentes servient illi.* Agnoscunt illum servatorem, licet in modo serviendi differant, aliqui secundum regulam verbi divini, secundum *πατερπαρισόεις* alii. *Tarsis.* Carthago Lybiæ. Theod. *Saba.* Ethiopiæ Gens. Theod. *Quando clamat.* Vel, *Liberabit à potente.* yw. Heb. Gr. Lat. MS. ut Isa. 32. *Adolo, vel usura redimet.* Gr. Lat. MS. 4. Caus. fœnus avaritiam nuncupat. Theod. *Sanguis, vel nomen eorum.* Gr. quod in sanguine filiorum continuatur successive. *Oratio erit in illo.* In nomine Christi ad Patrem, quia semper facit pro nobis intercessionem, Heb. 7. 24. 5. Caus. intercess. Vel, *De ipso.* Dicentes, Matth. 6. *Veniat regnum tuum.* S. Aug. Vel, *Pro eo.* Lat. MS. *Firmamentum frumenti.* Ut Isa. 3. *Baculus panis.* Vel erit memorabile triticum. Lat. MS. In illo firmum & impletum, quicquid pro salute nostra prophetatum est. S. Aug. Vel fulciet credentes & extollet. Theod. *Super verticem montium.* Propè ariditatem, per solem afflictionum. 6. Caus. *Sicut Libani.* Erat subito multitudo magna fidelium, Act. 5. 14. Act. 2. tria millia, & erant, in Act. 1. 120. *Ex urbe.* Judæi credentes in Jerus. crescebant sicut gramen, & habebant

bant pacem, Act. 9. *Per filios permanebit nomen suum.*] Post mortem volitat fama sua inter omnes gentes, & dicit, *filios*, ut Heb. 2. 13. *Ecce filii quos dedit mihi.*

Horat. lib. 2. Od. 20.

*Non usitata, nec tenui ferar
Penna biformis per liquidum aethera
Vates: neq; in terris morabor
Longius: invidiaq; major
Urbes relinquam. Non ego pauperum
Sanguis parentum, non ego, quem vocas
Dilecte Mecenas, obibo:
Nec Stygia cohibebor unda.
Jam jam residunt cruribus aspera
Pelles, & album mutor in alitem
(Eccles. 10. Ales vocem publicabit.)
Supernè —
— me peritus
Discet Iber, Rhodaniq; potor (Gallus.)
Absint inani funere nania,
Luctusq; turpes, & querimonia.
(1 Thessal. 4. Ut ex spes.)
— ac sepulchri
Mitte supervacuos honores.*

Sunt finita.] Concludit eas & vitam suam in fide Christi venturi, ut 2 Reg. 23. 1. Vel, quia omnes suae orationes finiuntur in Christo, quem optabat videre, ut omnes prophetiae habent finem & complementum in Christo, Dan. 9. *Ad signandam visionem & prophetiam.* Vel, *Defecerunt hymni David filii Jesse.*] Deficientibus rebus pro quibus laudabat Deum populus iste carnalis, cui regnavit ille David, defecerunt hymni David, non filii Dei, sed filii Jesse. S. Aug. Est Psalmus Eucharisticus pro Christi beneficiis, in quo finiuntur Psalmi Davidis, quorum volumen est ære perennius. Dicit David,

Ut Horat. lib. 3. Od. 30.

*Exegi monumentum ære perennius,
Regaliq; situ Pyramidum altius,
Quod nec imber edax, & c. —
Possit diruere, aut innumerabilis
Annorum series, & fuga temporum.
Non omnis (totus) moriar: multaq; pars mei
Vitabit Libitinam (feretrum cadaveris) usq;
ego postera
Crescam laude recens —
— ex humili potens
Princeps —*

(David erat dulcis Psalmista Israelis, 2 Sam. 23.)

Horat. Romæ lib. 4. Od. 3.

*Roma principis urbium
Dignatur soboles inter amabiles
Vatum ponere me choros:
Et jam dente minus mordeor invido.
— monstror digito pratercuntium
Romana fidicen lyra. (Urbes famosæ habebant
vates suos, ut Jerus. erat vallis visionis, Isa. 22.)*

Sect. 9. Ex Ital. & c. in Psal. 72.

Gal. pro. vel Solomonis Psalmus. Ital. *In vellus.*] 2. Ang. MS. Vulg. Gal. *En la raison. A mari ad mare.*] Ab Arabico ad Mediterraneum. Ital. *Tarsis, vel maris.*] De la mar. Hisp. *Usura.*] 2. Ang. MS. Gal. *Des usures.* Vulg. *Firmamentum tritici.*] 2. Ang.

MS. Vul. Gal. *fermetè*, פסח à πέσσω, Ital. Hisp. *Un pugno di grano.* Vel ab פסח, fines terræ firmissimi, vel multiplicatio frumenti. Ital. Bruc. *Amen.*] *Cosia.* Ital.

Sect. 10. Ex Gr. & Vulg. in Psal. 72.

Ethiopes.] Vulg. Gr. אריות à ציד, ariditas & siccitas, quia Ethiopes adusti sunt sole, & habitant in loco sicco & arido, quasi deserto. *A potente.*] Vulg. à שוץ in Isa. 32. 4. *Potens, vel dives.* *Honorabile nomen, vel sanguis eorum.*] Vulg. Gr. dicit, *Nomen*, quia continuatur successivè in sanguine patris. *Defecerunt laudes David.*] Vulg. Gr. id est, David profitetur se non posse plenè laudare Deum, & sufficienter, sed deficiunt laudes ejus in declaranda misericordia Dei in Christo.

Sect. 11. Ex Syr. in Psal. 72.

De regno Solomonis, adventu Christi & vocatione Gentium. Par. edit. *Pauperes tuos.*] Qui injustè oppressi sunt, & tui tantum sunt ad defendendum. *Afferant pacem montes.*] Syr. נשקלון נשקלון, oro ut afferant fructus in pace. *Cum Sole, & ante Lunam* לפני. Id est, quam diu erit Sol & Luna, timebunt te, Deus, qui talem dedisti illis regem (sic בפניו in Rabboth. est, quamdiu domus durat. R. Sol.) *Super vellus.*] Syr. על גורא, ut ros super vellus Gideonis confirmans fidem victoriæ in omnes hostes ejus in Judic. 6. *Qui descendunt in terram.*] Syr. נחל, נחל. Heb. נחל, à נחל in Syr. נחל in

Psal. 77. 17. *Effundebant aquas. Seba, & Saba.*] Arabia felix, & Cushi; vicinæ nationes obtulerunt auri munera Solomoni, sed classis Solomo & Hiram attulit ab Ophir aurum, gemmas, ligna, &c. Ophir est India in Onomastico Copto, quod Romæ vidi apud P. Athanas. ٥٢١٩ in Arab. interpretatur هندى & ٥٢١٩ ٥٢١٩ est هندى, Indus sic נחל in Heb. est

India, Ester 1. 1. & aurum Parvaim forsan ex Javis insulis, nec mirum Indiam dici nomine Egyptiaco Ophir, quia Indi Isidis & Osiridis, omniumque animalium cultum observant ut Egyptii, sic Ab. Ezra scribit in Exod. 8. nec mactant bestias, &c. Et Diodorus scribit Osiridem ad Indos pervenisse, lib. 1. ca. 2. ποσειδων εως ινδων ποιησασθαι, &c. *Insula.*] Syr. Heb. ציון, sicut ארץ. *Munus, vel mercedem.*] Heb. אשר, Aleph redundat, velut in אורו. Hi mercatores consecrabant mercedem suam, ut Tyrus, Isa. 23. 18. *A robustiori.*] Syr. רעשן, רעשן. Heb. שוע, sicut שוע, sic Isa. 32. *Liberalis, idem. Vivet in prosperitate.*] Velut in 1 Sam. 25. 6. *Viventi in prosperitate, idem. Erit sicut copia grani in terra; in vertice montium germinare faciet.*] Syr. MS. id est, in montibus erit copia, sicut in vallibus terræ. *ויהיה כדורא.* Heb. פסח à פשו in Genes. 1. *Crescite in Targum, & פש in Job. 35. Florebunt, vel crescere faciet è civitate sua.*] Scil. fructus, Syr. ויהיה ויהיה. Heb. יצא, ut à יצא. *Est nomen ejus.*] Syr. איתורו. Heb. ויהיה. Syr. Paris. edit. *ויהיה Erit. Finiuntur.*] Non est in Syr. Paris. vel MS. Finitur liber secundus. Syr. Erpen. Paris. MS.

Sect. 12.

Sect. 12. Ex Arab. in Psal. 72.

Heb. Arab. 71.

Descendit ut iudicet infirmos. Arab. لين يمين

Super vellus. Arab. Rom. Neb. علي صوف

Gr. Vulg. Tarsis. Aliqui dicunt urbs Ciliciz, vel Carthago. Nebiens. Ab usura & tyrannide redimet. Arab. الربا من, tyrannide Genrium, quæ crudelitatem erga illos, ut Usurarii, exer-

cent; & dicit, Ab usura, quia debitor est servus creditoris, & sic illi Gentibus erant subjecti. Erunt columna in terra. Arab. يكون عمود. Vel, placen-

ta tritici; In diebus Christi frumentum multiplicabitur, ita ut per manipulos grana colligas. Mid. Till. R. Mos. Hadarshan. R. David in Hos. 14. Triticum reviviscet. Vid. ibi. Dicit, Columna, ut in Isa. 3. Baculum panis, quia homines sustentat. Preces Davidis sunt finite. Gr. Non est in Arab. Rom. seu Nebiens.

FINIS LIBRI SECUNDI.

Ec

LIBER

LIBER TERTIUS PSALMORUM.

I Psalmus Asaph. LXXII.

Heb. LXXIII.

Quam bonus Israel Deus his, qui recto sunt corde :

2 Mei autem penè moti sunt pedes : penè effusi sunt gressus mei.

3 Quia zelavi super iniquos, pacem peccatorum vident.

4 Quia non est respectus morti eorum; & firmamentum in plaga eorum.

5 In labore hominum non sunt, & cum hominibus non flagellabuntur :

6 Ideò tenuit eos superbia, operti sunt iniquitate & impietate sua.

7 Prodiit quasi ex adipe iniquitas eorum : transierunt in affectum cordis.

8 Cogitaverunt, & locuti sunt nequitiam : iniquitatem in excelsò locuti sunt.

9 Posuerunt in cælum os suum : & lingua eorum transiit in terra.

10 Ideò convertetur populus meus hic : & dies pleni invenientur in eis.

11 Et dixerunt : Quomodo scit Deus, & si est scientia in excelsò ?

12 Ecce ipsi peccatores, & abundantes in saeculo, obtinuerunt divitias.

13 Et dixi : Ergo sine causa justificavi cor meum, & lavi inter innocentes manus meas.

14 Et fui flagellatus totà die, & castigatio mea in matutinis.

15 Si dicebam : Narrabo sic : ecce nationem filiorum tuorum reprobavi.

16 Existimabam ut cognoscerem hoc, labor est ante me :

17 Donec intrem in Sanctuarium Dei : & intelligam in novissimis eorum.

18 Veruntamen propter dolos posuisti eis : deiecisti eos dum allevarentur.

19 Quomodo facti sunt in desolationem, subito defecerunt : perierunt propter iniquitatem suam.

20 Velut somnium surgentium Domine, in civitate tua imaginem ipsorum ad nihilum rediges.

21 Quia inflammatum est cor meum, & renes mei commutati sunt :

22 Et ego ad nihilum redactus sum, & nescivi.

23 Ut jumentum factus sum apud te : & ego semper tecum.

24 Tenuisti manum dexteram meam : & in voluntate tua deduxisti me, & cum gloria suscepisti me.

25 Quid enim mihi est in cælo ? & à te quid volui super terram ?

26 Defecit caro mea, & cor meum : Deus cordis mei, & pars mea Deus in æternum.

27 Quia ecce, qui elongant se à te, peribunt : perdidisti omnes, qui fornicantur abs te.

28 Mihi autem adharere Deo bonum est : ponere in Domino Deo spem meam :

Ut annunciem omnes predicationes tuas, in portis filia Sion.

Sect. I. Ex R. David. in Psal. 73.

Psalms hic est de perplexitatibus filiorum hominis, circa adversa piorum, & prospera impiorum, R. Arama. Loquitur Asaph in persona sua, vel in persona omnis perturbati; In Jobo & Prophetis sunt multa similia, Jer. 12. 1. *Quare prosperabitur impius?* Et in Habac. 1. Non est in Cod. Cremon. *Deus verè est bonus.* Licet Israel sit in captivitate, in fine benefacit illi, ut Deut. 8. *Ad benefaciendum tibi in ultimo.* נָא, id est, בְּאַחֵר, ut Gen. 29. 14. *In veritate tu es os & caro mea,* idem. *Etiā puris corde.* Qui sunt de Gentibus, multò magis illis qui sunt puri etiam opere, *Ferè declinassent.* De fide, ut dicerem, non est Judex, vel iudicium, לִי יוֹדֵן. שְׁפָרָה. Id est, quilibet gressuum meorum; legitur in plurali, שְׁפָרָה. כְּאֵין. Status meus erit tantillus, quasi nullus esset pro figendo pede locus. *Stultis.* Qui solum delicias mundanas (furantur, opprimuntque) ad implenda sua desideria, insectantur. Vel,

Philosophi, qui creationem negant, Arama. *Non sunt vincula.* Moriuntur quietè, quasi non erant vincula animæ & corporis, quæ sine difficultate ulla separantur: sed qui moritur in afflictione, vincula habet difficulter disrupta; sic *vincula parturientis*, id est, dolores. Et Psal. 18. & Psal. 116. *Vincula mortis. Robur eorum.* In vita eorum est firmum. Vel, *Firmi ut porticus.* R. Arama. porticus est domus pars firma. Non est in Cod. Cremon. *Non vincula, vel non est procrastinatio desideriorum suorum.* מֵאַחֵר צְבוּנוֹת, sed citò fruuntur suis desideriiis cunctis, Non est in Cremon. ut medicus dicit moribundo patienti, *Date illi quicquid petit, quia moriturus est;* sic Deus dat adversariis suis *ante faciem eorum*, nempe, in hoc mundo, Deut. 7. ut destruat eos in futuro. Deraſh Rabbōth. *Non sunt in labore.* Si laborant, ut alii, non defatigantur, R. Arama. *Sicut catena.* Ornamentum colli. *Sicut vestimentum.* Quod induit homo quotidie, sic illi indu-

unt violentiam. *Exeunt oculi eorum.*] Quia quando pinguescit facies, oculi quasi pinguedine ejus sunt operti, ac si non habuisset oculos. Vel propter pinguiam, quæ edunt, exeunt oculi, ut videas propter famem & inedia oculi capite sunt immerfi. Non est in Cod. Cremon. *Transseunt cogitationes cordis.*] Fruuntur plusquam expectabant, R. Arama, ut Job. 38. 36. *Scientiam in corde.* Idem. לשכנו, & in Targum est סכנות pro מצפות, vel habent plusquam cupiunt, locum honoris minimum ambit unus, & Capitaneum excercitus eum efficit. Non est in Cod. Cremon. *Liquefiunt.*] Filii hominum per verba & facta eorum iniqua deficiunt & consumuntur; Ex quiescentibus Ain non reperitur aliud in scriptura nisi in verbis Rabboth: sed ex verbis geminatis est, Zach. 14. 12. *Consumet caro. Loquantur de opprefione.*] Gloriantur de ea, & eam non abscondunt. Arama. *Contrà Altissimum.*] Quasi non erat in manu Dei ut eos puniat. *In cælos.*] Quasi in Deo non erat scientia; providentiam denegant השגחה. Arama, שרות Dages pro quiescente litera à שחת, id est, *currit os eorum in cælos.* R. Jos. Cimchi. *Et linguam eorum quæ per terram volitat.*] Eam in cælos emittunt. Vel, in Deum cælorum & eos qui timent illum in terris, obloquuntur, Non est in Cod. Cremon. *Redeunt huc.*] Ad hoc argumentum, si forsan in illo Deum justificent. Vel, ad opinionem Græcorum in vers. 2. R. Arama, ישיר, Cethib, id est, Deus huc illum redire faciet. *Aqua calicis pleni.*] Aquæ calicis amaræ afflictionis & tremoris, deficit subjectum in מלח, ut Cant. 4. 2. Vel aquæ errorum turbidæ, dicentes, Arama, *Quomodo Deus novit.*] Si noverit vias hominum, quare affligit pios, ut Mal. 2. *Ubi est Deus judicii?* Sic disputat Philosophus. R. Arama. est immaterialis, &c. *Sunt impia.*] Nationes hæ, & tamen prosperantur. *Cor meum.*] Clam, & opera manuum palam, in vanum mundavi, quia sum ab impiis excruciat. *In matutinis.*] Nempè in dies, ut Psal. 101. 8. *In matutinis, &c. Dicam sic.*] Ut illi qui sunt generatio filiorum tuorum dicunt, nempè, quomodo novit Deus? כמון דור בניך lege. *Ut generatio filiorum tuorum, peccarem.*] Contrà te de providentia tua dubitando הנה בגדתי, loquitur Asaph; vel in persona cujuslibet sancti in omni generatione; Est Hysteron proteron in voce הנה. *Cogitavi hoc intelligere.*] Cum ore loqui ut illi, timui, sed corde de hoc cogitavi. *Veni in sanctuaria Dei.*] Cogitationibus meis per modum prophetiæ, R. Arama. in seculum Angelorum & Spirituum, accessi, sic Psal. 11. 4. *Deus est in sancto templo suo,* nempè cælo. *Intellexi finem eorum.*] Quia in seculo illo est eterna boni & mali merces. בולקנות via hæc videtur bona quia est glabra, sed cito in ea labuntur pedes; sic prosperitas impiorum est in momentum, & in seculo faturo pereunt. *Quomodo sint in desolationem?*] Admirantur omnes. *Quando experges facis.*] Mortuos; eos contemptibiles reddes, ut Dan. 12. 2. *Ad dedecus æternum resurgent.* בועיר pro בעיר. R. Jos. Cimchi. *Sicut somnus in expergiscendo*] Est quandoque resurrecturi somnus, sed brevis & debilis. R. Arama. *Imaginem eorum.*] Animam & corpus in Dei imagine. Vel in civitate ubi vixerunt in honore & divitiis, ibi erunt in dedecore. Non est in Cod. Cremon. *Cor meum erat exasperatum.*] Sicut ace-

tum, ut Num. 6. 3. Id est, antehac dulcem non habui cogitationem. *Sicut sagitta acuta.*] Sic erat colloquium meum cum illis ארץ שנון. *Sicut bestia.*] Non intellexi utrum merces erat futura vel non. *Semper tecum.*] In cultu tuo & studio sapientiæ, donec hoc intellexi. *Per dexteram.*] Me in hoc articulo adjuvasti. *Deduces me.*] in aliis omnibus per consilium tuum. *Et post accipies me ad gloriam.*] Nempè post mortem meam לא deficit. *Vel post accipies gloriam meam.*] Nempè animam meam. Psal. 16. 9. *Gloria mea, &c. Quem habeo in cælis.*] Non Solem, Lunam, aut stellas ut alii habent. *Neminem in terris.*] Non unum ex quatuor Elementis, licet aliqui colant ignem, aquam alii. *Caro mea.*] Corpus. *Cor meum.*] Anima sensitiva. *Rupes cordis mei.*] Intellectiva anima inferiorem animam confirmat. *Vel, Rupes portio mea, portio Dei est in æternum.*] Nempè anima intellectiva, quæ est mea portio, & Dei portio cum Deo in æternum post separationem permanebit. Non est in Codice Cremon. Vel, Deus est rupes cordis, quia illi adhæreo. *Omnem fornicantem à te.*] Cum Idolis, post mortem suam destrues. *Omnia opera tua.*] Et per inferiora hæc naturalia, ascendam ad superiora.

Sect. 2. Ex Ab. Ezra in Psal. 73.

Psalms Asaphi.] Qui erat propheta, similis est 49. Psalmo. *Tamen vel certò Deus est bonus Israel.*] Non Gentibus terræ. *Quod ad me.*] Loquitur in persona omnis prudentis כל המשכיל. *Effusi erant sicut aqua gressus mei, ut nihil.*] Ita ut non inveni quò, relictis fide & viis dei, abirem? כמון כמון כמון. *Pedes.*] Assimilat fidem cordis pedis gressibus. נטיו] Perfectè scribitur ut חסיו Deut. 32. *Non sunt vincula in morte eorum.*] Non sunt simul vincti ut unà pereant omnes, quòd esset conveniens. Vel, usque ad mortem non sunt vincti doloribus, R. Mosch. Vel quietè moriuntur quasi non erant, anima & corpus, colligata. *Robur est firmum*] Vigor naturalis, quando moriuntur, quia in vita sua haud morbis ut alii, debilitantur. Sic Mica. 2. 2. *Quia est in robore manuum suarum,* idem. לא vox est טובם ut אולם. *Vel quilibet eorum est fortis in porticu.*] Domo sua honorabili, porticum ostentante, ut Ezech. 40. 48. *Porticum domus,* idem, & in Reg. Beth deficit. Vel dicit porticu quia aer est in domo spatiosa apertus, & pro corpore salubrior. *Non sunt in labore.*] Quia divites sunt, & non laborant. Cimchi. *Non sunt percussi sicut alii.*] In vita sua, cum peste, &c. & intendit vitam quia ante locutus est de morte eorum. *Sicut ornamentum.*] Ut 1 Prov. 9. *Ornamenta colli. Tegit eos.*] Ex omni latere, ut Prov. 7. 10. *Vestitu scorti.* Vel obruit eos, id est, dominantur in eos. Idem in Psal. 102. 1. *Exeunt oculi sui.*] Quasi non habuissent oculos, quia habent oculos & non vident, Isai. 5. *Vel color eorum exit præ pinguedine.*] Sunt pulchriores aspectu, ut Num. 11. 7. *Color Bdellii,* idem, אעין, R. Mosch. *Suprà cogitationes cordis.*] Transgressiones perpetrant quas cogitare nefas est א משכיות, Levit. 26. 1. *Lapide pictura,* quia cogitationes sunt pictura cordis. *Putrescunt.*] In sermone putido, sic Zach. 14. 12. *Caro putrescet. In cælis.*] Quasi erant Deo coæquales, & quasi verba eorum erant decreta Dei. *Ambulat*

per terram] Ut explorator ad audienda & enarranda in sanctos mendacia. *Loquuntur in Altissimum.*] Quasi non erat illis sublimior. *Redit huc.*] Responsum cordi suo reddit לְבִי לֵאלֹהִים. *Vel redit percussus.*] Ab impiis, ab הָלָל, Judi. 5. 26. *Percussit Sisera,* R. Moseh Quasi erat Cametz in He & Shurec in Vau, ut מִכָּרֶךְ. *Vel redeunt ad percutiendum populum suum.*] Impii sapissime affligunt justos. R. Menachem. מִצִּית מִלֵּל propter penam. in לְמִי, pro more linguæ. *Illis.*] Puris corde qui sunt Dei populus. v. 1. Rasi. *Quilibet eorum dicit, Quomodo novit Deus?*] Id est, populus Dei festinanter, & in tentatione sicut impij dicit ut Job in Job. 34. ult. *Cum operariis iniquitatis incedit,* & addit, *Ece hi impij. Percussus eram.*] A corde proprio ut David, vel per impios; sunt verba prudentis viri, vel afflicti in concupiscentia mea subigenda fui. *Dicam sic.*] Aliis, sicut in tentatione mea, כִּמְוֵי אֱלֹהִים ut אֱמוּנָה, in 2 Chron. 30. quia Hezechia preparavit cor suum, &c. *Contra generationem filiorum tuorum.*] A quibus legem, hæc verba prohibentem recepimus. Sic Deut. 33. *Legem hereditatem,* & in Psal. 78. & Psal. 44. *Patres nostri dixerunt nobis, &c. Quomodo novit Deus?*] Particularia quæ non manent. *In sanctuaria Dei.*] Ad sacerdotes הַכֹּהֲנִים. *In locis adulationis, projicis eos in loca dolosa.*] Divitiæ sunt sicut verba adulatoria & dolosa. Sic Gen. 3. 13. *Serpens decepit me.* Idem. *In civitate.*] Non erit eorum memoriale, nec umbra ubi habitabant. *Cor meum erat fermentatum.*] Id est, inquinatum malis cogitationibus, ut fermentum totam massam coinquinat. *Per manum dextram.*] Quando pes meus vacillabat, vers. 1. 2. *Et post gloriam recipies me.*] Postquam fecisti mecum hanc gloriam ut deduceres me; Ut Enoch ambulabat cum Deo, & quando erat ad gloriam sanctificatus, eum Deus ad beatitudinem sustulit, Idem Gen. 5. 24. *Vel, Recipe me quando fuero gloria.*] Sicut unus Angelorum, *Utinam eram in cælis, tecum.*] Non delector in terra, R. Moseh. Vel quid quero ego? id in cælis est, R. Jehud. Vel deficit וְלֹא־תֵּן præter te, R. Gaon. Vel in morte non est mihi delectatio in cælo vel terra. *Caro.*] Corpus. *Cor.*] Anima appetitiva, ut dicitur *Post cor vestrum non ambulabitis.* Et Eccles. 11. *Fornicantem à te.*] De jurisdictione tua in corde vel opere. *Appropinquabo.*] Opposit, ad fornicantes, וְשָׁוִי deficit Tau radicalis ut evitetur conjunctio duorum Tavim.

Sect. 3. Ex Midrash Tillin in Psal. 73.

Pacem impiorum.] Nescivi quod lux hæc prosperitatis unquam extingueretur, ut in Prov. *Robur.*] אֱמֻנָה, id est, אֱמֻנָה. *Vincula.*] חֲרָצוֹת, id est, Deus benedictus non moratur voluntatem eorum אֲנִי מֵאֲחֵר צִיּוֹנָה, dat illis quicquid volunt, sicut Medicus homini aegroto morienti. *In labore non sunt.*] Ut Psal. 10. *Judicia tua sunt ab eo longè.* *A pinguedine מִחֶלֶב.*] Pinguibus quæ edunt, sed jejuniis oculi sunt capite immergi, ut Psal. 6. *Consumptus est præ dolore oculus meus, &c. In cælis os eorum.*] Pharao, dixit, *Quis est Dominus?* & Nebuch. Dan. 3. In seculo futuro, *Fœmina circumdabit virum,* id est, Israel circumdat Dominum ut faciat beneplacitum suum; in hoc seculo Deus Israelem ut

faciat pœnitentiam, sollicitat, R. Samuel bar Nachman.

Sect. 4. Ex R. Obad. Gaon. in Psal. 73.

Ostendit quomodo opiniones Epicurismi sunt à veritate remotissimæ. *Certe נָךְ.*] Id est, sine dubio apud illos qui puri sunt corde & intelligunt. *Inclinabant.*] Ad Epicurismum, *Vincula.*] Quæ sint impedimento ne desideriis carnis perfruantur. שִׁיר.] Id est, nates scil. confusionem eorum violentia regit. *Exit præ pinguedine מִחֶלֶב וְיָצָא מִחֶלֶב.*] Id est, nates eorum pinguescunt. *Oculi,*] Id est, vident plus quam frui expectabant. *Ab erecta מִמִּרְוֵה.*] Id est, cum erecta facie. *Populus ejus.*] Id est, discipuli Epicuri, וְיָצָא מִחֶלֶב וְיָצָא מִחֶלֶב. *Redit huc.*] Ut corruptas eorum opiniones addiscat. *Aqua pleni.*] Id est, unam guttulam solummodò pleni maris, adipiscuntur & dicunt, quomodo novit Deus? &c. *In sanctuaria.*] Sacros libros. *Imaginem.*] Id est, eorum opiniones sunt infatuatæ. *Acui.*] Renes meos ut dubia hæc intelligerem, sed sensi meipsum bestiam, & ea apprehendere nequeam. *Post gloriam כְּכֹדֹר.*] Id est, postquam imaginem Dei quæ est in me gloria, intellexissem.

Sect. 5. Ex R. Sol. in Psal. 73.

Deus bonus est.] Et bonum est pijs Israel quod Deus eos castiget in hoc, ut digni fiant futuro sæculo. *Stultis vel mixtis.*] Qui miscent vias suas, non sunt sinceri, Vel, qui miscentur cum Dei populo. à מִדְּוָר, Isai. 1. 22. *Vinum tuum est mixtum. Firmum.*] Moriuntur validi. וְיָצָא מִחֶלֶב per Notricum. Rabboth. non tremunt nec dolent ad memoriam diei mortis וְיָצָא מִחֶלֶב וְיָצָא מִחֶלֶב. *nates regit pinguedo.* *Transcunt cogitationes cordis.*] Habent plusquam potest quis ex illis expectare seu credere. *Contra Altissimum.*] ut Sennacherib contra Deum. *Derident.*] Proximos suos יְמִיקוֹ. *Redit huc.*] Vivunt sicut impij. *Aqua plena.*] Verba legis, ut Isai. 55. *Venite ad aquas.* וְיָצָא מִחֶלֶב. Id est, ut guttulas aquæ expressas despiciunt ea. R. Meir. bar. R. Isaac. Legatus congregationis. כִּמְוֵי. Sicut loquuntur, populus ejus, omnia enarrarem, filios Dei transgredi facerem. *Contra generationem filiorum tuorum.*] Eos ut impios ob afflictiones Job judicarem. *Labor vel peccatum in oculis meis.*] Injustitia in Deo, mihi videbatur עָמַל. *Dejecis eos.*] Hoc in sanctuario Dei in Jerusalem didici in Sennacherib, per angelum cælum & Dei populus erat liberatus. *Sicut somnus à vigilando.*] Id est, somnum æternum dormiebant, nunquam vigilabant. שְׁנַת עֵוֶל MS. *Terroribus.*] Dæmonibus. שְׁדִּים, ut Psal. 91. *Terrere nocturno.* *Imagines eorum.*] Quando Sennacherib erat percussus, imagines eorum erant cibus ignis. מִשְׁתֹּנִין.] à שֶׁנֶּן est mos in Hithpahel interponere Tau in medio vocis quæ incipit à Shin. *Accipias me postea ad gloriam.*] Pones me in honore, לְכָבוֹד; quia accensus est in אֲחֵר. *Quem habeo!* Nullum liberatorem sicut Angelum tuum. Vel, nullum Angelum adorabo ut Deum לֹא־אֱלֹהִים. *Fornicantes.*] Ut Sennacherib, & exercitus suos.

Sect. 6. Ex Cald. in Psal. 73.

Psalmus per manus Alaphi. Robur vel cor eorum est firmum & pingue, ut Psal. 119. *Sicut pinguedo est cor eorum.* Et Isai. 6. Cor hujus populi incrassa. *Non sunt*

sunt vincula ob mortem eorum.] Non sunt timore mortis perturbati, ut Agag dixit, *Amaritudo mortis transit*, 1 Sam. 15. *Non sunt in labore.*] Sicut illi qui operam legi Dei incumbunt. Vel in sudore faciei, Gen. 3. *Transgrediuntur.*] Limites legis Dei, plus quam homo cogitare queat. *Tegit nates eorum.*] Pinguescunt per violentiam, R. Sol. Vel, *Tegit ut corona.*] Quam imponunt capiti. *Putrescunt praepinguedine.*] Ut Zach. 14. *Loquuntur impiè de oppressione.*] Loquuntur ad opprimendos alios. *Loquuntur de sublimi.*] מרומי de sublimitate cordis eorum. *Contra cœlos.*] Sanctos in cœlis. *In terra.*] Sanctos in terra. *Aqua pleni calicis.*] Multas effundunt lachrymas oppressi, ut Eccles. 4. 1. *Donec in Sanctuaria Dei ibo.*] In redemptione יד ידו קנה Cald. & tunc videbo finem eorum. *Quando expergefatis eos.*] In die Iudicii magni יד ידו קנה Cald. & tunc videbo finem eorum. *Quando expergefatis eos.*] In die Iudicii magni יד ידו קנה Cald. & tunc videbo finem eorum. *Renes mei exardebant ut ignis.*] Cald. *Post gloriam recipies me.*] Postquam gloriam meam, quam de me prædixisti, sim adeptus; (sed accentus impedit conjunctionem יד ידו קנה R. David.) *Omnia opera tua.*] Præcepta quæ mihi dedisti ut enarrarem. *Fornicantes.*] Per Idololatriam à timore tuo.

Sect. 7. Ex Masora in Psal. 73.

שפכה ex 14. vocibus quæ scribuntur He in fine, & leguntur Vau, 2 Reg. 24. *Non sunt vincula.*] Id est, nullæ oppressiones per vincula morborum, &c. Duo sunt cum Pathac, Isa. 58. 6. *Vincula iniquitatis.* *In labore sicut alii.*] U. Israel Ecclesia Der; duo sunt cum Pathac, Judic. 10. 16. *Propter miseriam Israëlis.* Et unum est cum Segol. *Exeunt præ pinguedine.*] Habent cor ob prosperitatem, elatum. Octo sunt, 1 Sam. 15. 22. *Quam adeps arictum.* Isa. 34. 5, 6. *Gladium meus in cœlis, &c.* Duo sunt ibi, & in ver. 7. Psal. 81. 16. *Cum adipe tritici.* *Manus in innocentia.*] à muneribus mundas. Tria sunt hujus significationis, & unum est defectivum, Hos. 8. 5. defectiv. Psal. 26. 6. *Lavabo manus in innocentia.* יד ידו. Legitur יד ידו, & quinque sunt scripta יד ידו, & leguntur יד ידו, & tria scribuntur יד ידו, & leguntur יד ידו.

Sect. 8. Ex Al. Anth. in Psal. 73.

Ferè vacillabant.] Gr. 1. divers. *Zelum habui ad stultos.*] Ut ambulare in viis eorum, videndo pacem eorum. Gr. *Non sunt in labore.*] Vitam agunt inerrem, cupidine, vel alio flagrantis vitio, ut de Neobule.

Horat. Od. 12. lib. 3.

Tibi qualum (Calathum pro lanificio) *Cythereæ puer ales* (Cupido.)

Tibi telas, operosaq; Minerva

(Ut Pro. 31. De lanificio mulieris.)

Studiū aufert Neobule, Liparæi nitor Hebri.
Et Epod. 14.

Mollis inertia cur tantam diffuderit imis
Oblivionem sensibus.

(Ezech. 16. Inertia Sodom.)

Pocula Lethæos, ut si ducentia somnos

Arente fauce traxerim:

Candide Mecænas occidis sæpè rogando, &c.

Nulla vincula ante mortem.] Gr. à diffim. Non cogitant de morte, ne mors ligaret & cohiberet eos à peccato. Vel, *Mors eorum non est ligata, non est decli-*

natio mortis eorum.] Æterna mors eis manet, & flagellum firmum, idèò florent in terra. S. Aug. Vel, nulla vincula, id est, dolores, quia fugat ea curriculum, &c.

Horat. lib. 1. Od. 1.

Vel — si proprio condidit horreo

Quicquid de Lybiis verritur areis:

— *Atralicis conditionibus*

Nunquam dimoveas —

Vel, *Mercator metuens, oculum & oppidi*

Laudat rura sui —

Vel, *Est qui nec veteris pocula Massici,*

(Vinum in Massico Campaniæ monte.)

— *nunc viridi membra sub arbute*

Stratus nunc ad aqua lenè caput sacra

Vel, *Multos castra juvant*

— *manet sub Jove frigido*

Venator —

Vel — *doctarum edere premia frontium.*

Dicunt, ut in Psal. 4. *Quis ostendet nobis bonum?*

Domus eorum sunt fortes.] οὐρα. Gr. οὐρα

ædificant tanquam semper victuri. In Genoa (urbe

Italiæ à Jano dicta) est platea dicta vulgò *Stradono-*

va, ædificia ex marmore candido, omnia in forma

diversa unum ab alio, ordinibus sex, ad stuporem usq;

sublimia; idèò dicitur in Proverbio, *Genoa Superba*,

propter palatia Senatorum superbissima; sic Roma

hodierna, sed antiqui Romani & Itali, nemo privatus

habuit porticum pedum 10. amplum, in qua æstate

perambulare.

Horat. Od. 15. lib. 2.

Privatus illis census erat brevis,

Commune magnum: nulla decempedis

Metata privatis opacum

Porticus excipiebat Arcton.

(Astrum boreale.)

Sicut vestimentum.] Gloriantur in violentia. *Præ*

pinguedine.] Propter divitias quas habent, elati sunt

eorum oculi. Gr. Vel, *Ex adipe prodit iniquitas eo-*

rum.] Pauperis iniquitas ex macie, & necessitate; di-

vitis ex abundantia processit; sed ferenda magis est

omnis necessitas, quam perpetranda aliqua iniquitas.

S. Aug. *Transgrediuntur in cogitationibus cordis.*

Negant Deum Athei. Vel, *In proposito cordis.*] Pec-

cant. Gr. Vel nemo potest cogitare quam impij

sunt. Gr. *Loquuntur altà voce.*] Ut in Prov. *Dives*

respondet dura. Vel omnibus audientibus. S. August.

In cœlos.] Gubernatores, ut 2 Pet. 2. *Maledicunt dig-*

nitatibus. Vel palàm & clam, ut Luc. 15. 21. *Pec-*

cavi in cœlos, id est, palàm. *Multi dies inveniun-*

tur in illis.] Gr. sunt longævi in prosperitate, à νῦν.

Vel, cum venit plenitudo temporis docuit Christus

non habere magnum quicquid mali homines cupiunt.

S. August. *Morior quotidie.*] Ut 1 Cor. 15. 31. nem-

pè, sum in periculis mortis. à divers. *Contra gene-*

rationem filiorum tuorum.] Quia omnes qui vivunt

ἐν ὁσέσας patiuntur persecutionem, 2 Tim. 3. 12.

1. Caus. Vel, dissonui ab omnibus si sic doceo.

S. Aug. *Propter dolositatem posuisti eos.*] Quia do-

losi sunt, dolos patiuntur. S. Aug. *Dejecis eos post-*

quam elevantur.] Quæ gravior pœna est, *Elevasti &*

dejecisti, ut in Psal. 30. à diffim. à נשן. *Sicut bestia.*

Non respiciens remunerationem futuram, ut in

Heb. 11. divers. *Cum consilio tuo.*] Evangelio, ut

Luc. 7. 30.

Luc. 7. 30. *Rejecerunt Dei consilium.* 2. Caus. à dissim. Cum gloria. In resurrectione. S. Aug. *Quem habeo in celis?* Tibi similem, pro objecto fidei, spei, & charitatis. 3. Caus. *Fornicantes.* à fide, & cultu tuo, post opera eorum, ut Mat. 16. *Adultera generatio. Compunctus eram renibus.* Pœnitet illum, quod Epicureos sequutus, neglexisset cultum Dei.

Horat. lib. 1. Od. 34.

Parcus Deorum cultor & infrequens

Insanientis dum sapientia

(Sapientia mundi, 1 Cor. 2.)

Consultus erro, nunc retrorsum

Vela dare, atque iterare cursus

Cogor relictos, namque Diespiter. (Diei pater.)

Igni corusco nubila dividens,

(Psal. 29. Vox Domini.)

Plerumq; per purum tonantes,

(Ut Habac. 3. Currus & equos.)

Egit equos, volucremq; currum,

(Metu futurorum respiscit.)

Quo bruta tellus, &c.

Atlanteusq; finis

Concutitur, valet ima summis

Mutare, & insignem attenuat Deus,

(Ut Nebuchad. Dan. 4.)

Obscura promens, (Ut somnia, Dan. 2.)

Sect. 9. Ex Ital. &c. in Psal. 73.

Libro tercero de los Psalmos. Hisp. Ital. Asaph fecit illum de divina providentia. Ang. MS. *Vel dato ad Asaph cantore. Vincula.* Senza infirmità. Ital. Vel non riment mortem. Gall. *de regard.* Loquuntur altâ voce. Id est, arroganter. Ital. *arrogantia mente.* Hisp. *Blasphemias. Poculum plenum.* mœstitiæ. Ital. *angoscie, seu dierum.* Gal. Vul. 2. Ang. MS. id est, impii sunt longævi. שׁוֹר. *Le natiche loro, nates.* Ital. Bruc. *Revertuntur huc.* Ad considerandum multoties quare sunt impii prosperi. Ital. *In Sanctuaria Dei.* Id est, Dei doctrinam. Ital. *Dicunt, quomodo novit Deus?* Sic dicunt in tentatione. Hisp. אֲשַׁחֲוֶה. Id est, cogitationes meæ erant spinosæ. Ital. *Come spine. Quando resuscitabis (mortuos) imaginem eorum despicias.* Id est, animam eorum.

Sect. 10. Ex Gr. & Vulg. in Psal. 73.

Quomodo Deus bonus est? Vulg. quasi diceret, *O quam bonus est!* אֵין אֵין. *Non est respectus mortis.* Vulg. Gr. Arab. non curant, nec cogitant de morte, à עֵינוּן וְדַע applicatur ad oculos, Prov. 6. 13. *Vincula, vel non recogitaverunt de morte sua.* Lat. MS. *Et firmata sunt vestibula eorum.* Lat. MS. ab אֵין porticus, id est, ædificant ut semper victuri. *Iniquitate.* Vulg. שׁוֹר est עֵרוּה nuditas, & peccatum est nuditas, ut in Exod. 32. *Abaron fecisset eos nudos. Quasi ex adipe oculi.* Lat. MS. vel *iniquitas eorum.* Vulg. Gr. id est, sunt ἀπειλικότες, sine sensu peccati, Ephes. 4. *Et aqua, vel quis plenius invenitur in eis?* Lat. MS. nemo plenius pro impiis disputat quam populus ejus, ut Job in Job. 34. *Incedit societas impiorum.* Heb. מִי. *Quis. Propter dolos.* Vulg. Gr. חֲלָקוֹת, vel adulationes, nam in omni adulatione est dolus. *Dum allèverentur.* Vulg. Gr. à נָשָׂא, *Levare, in Psal. 4. Propter iniquitatem suam.* Gr. Vulg. בְּלִדְיוֹת, à לָאֵר defatigare, & dolere, ut in Mica 6. *In civitate.* In terra tenebrarum, Job. 10.

urbe & sæculo mortuorum, Eccles. 12. id est, in sepulchro formam eorum consumes, ut Psal. 49. *Sicut oves, &c. Renes mei commutati sunt.* Vulg. Gr. id est, huc & illuc in diversis cogitationibus agitatus fui sine requie. à שׁוֹר variare in Pro. 24. *Vel, Lumini mei velut ignis fumigans.* Lat. MS. *Ad nihilum redactus sum.* Gr. Vulg. ut res combustibilis igne, בָּעֵר est urere, ut in Ezech. 21. ult. *In gloria suscipies me.* Lat. MS.

Liber tertius. אֵין, לֵאמֹר.

Sect. 11. Ex Syr. in Psal. 73.

Asaphi commemoratoris de morte Absalom, & de prosperitate impiorum. Par. edit. Dicit, *Commemoratoris, (quia Asaph erat Propheta)* ut in Isa. 62. *In muros tuos commemorantes, &c.* Et in 1 Paral. 16. *In canticis commemorabo Dei opera.* אֵין non est in Syr. Par. Erpen. *Penè declinaverant, vel effunderentur quasi nihil.* Syr. velut aquæ effusæ quæ in nihilum transeunt. יָסֹס. *Robur eorum, vel stultitia firma est.* Attamen longævi sunt. Syr. שְׁתִּיחָהוֹן. Heb. אֵין, sicut אֵין, sic אֵין pro אֵין in Psal. 49. *Vincula, vel non est finis mortis eorum.* Id est, mors eorum est æterna. Syr. Par. edit. *Vel, Non est finis (vitæ) in morte eorum.* Vivunt ac si in æternum viverent. Vel penè immortales videntur. Vel, ut ἀφέντες Σογδιανῶν, Primates Sogdianorum, cum ad supplicium capitis ab Alexandro abducti fuerant, carmen more latantium cecinerunt, tripudiisque gaudium animi ostentare cœperunt, dicentes regi, honestam mortem à tanto rege carminibus se celebrare. Curt. lib. 7. ex Diodor. *Violentia eorum operata est.* Syr. Erpen. quoniam potentes sunt, non est qui de illa loqui audeat, ut Isa. 32. *Avarus liberalis vocatus. Vel, Amicti sunt impietatibus.* Syr. Par. אֵין, ut Psal. 109. *Induit maledictionem, &c. Oculi eorum, vel improbitas.* Syr. עֵלוֹהֵן. Heb. אֵין, sic in Zach. 5. 6. *Representatio eorum, vel improbitas, in Syr. MS. à עֵין. Faciunt secundum cogitationes cordis.* Syr. MS. quicquid cupiunt, מִשְׁכֻּוֹת à כֹּסֶר, velut in Ezech. 8. in Syr. MS. & עֵבְרוּ, sicut עֵבְרוּ, sic in Jer. 2. אֵין אֵין. *Corrupti sunt.* In cogitationibus suis. Syr. אֵין אֵין אֵין.

אֵין אֵין. *De oppressione loquuntur contra Altissimum.* Syr. ut Nimrod erat *Venator potens coram Domino, id est, vehemens oppressor, ut quidam. Inveniunt illos aquas habere pleni poculi.* Syr. אֵין אֵין אֵין, id est, inveniunt quod improbi omnium rerum abundantia fruuntur, & tamen Deum negant. *Aut plenè inveniunt eos.* Esse in lubrico statu. Par. edit. Syr. à אֵין, Jer. 10. *Vel, Poculum aquarum plenum.* Id est, cogitationes inveniunt multas, quæ assimilantur aquis ut in Prov. 9. *Furtiva aqua, id est, hominum inventiones, ut quidam scribunt. Si dixissem sicut illi, facerem.* Syr. tunc numerum filiorum tuorum deseruissem, à דָּוָר, usque ad אֵין Non est in Syr. Erp. Par. vel MS. *Labor, vel scelus.* Sic facere ut impii. Syr.

Syr. **חלל עולא**, ut in Job. 5. **עמל**. In lubricis locis, vel adulationibus, vel secundum fraudes eorum.] Syr. ut illi sunt dolosi, ita videris eis adulari. R. Sol. Heb. **חלקו**. Deficis eos quando elevati sunt.] Syr. Heb. **אנשא**. Imaginem eorum, vel umbram.] Tam vani sunt, velut in Psal. 39. 7. *Ambulat in umbra inani.* Syr. **חלל עולא**. Fermentatum erat, vel oppressum, vel turbatum.] Syr. **חלל עולא**. Heb. **אנשא**, sic in Isa. 1. 17. *Liberate oppressum.* Brutus.] **בריר**. Syr. **חלל עולא**. Post tuam gloriam deduces me.] Syr. **חלל עולא**, post gloriam tuam ut sequar te, vel gloriam tuam post me, velut extrema acie, me sequente, sic in Isa. 58. 8. idem.

Sect. 12. Ex Arab. in Psal. 73. Heb. Arab. 72.

Asapho Arab. MS. *Deus optimus est Israeli, vel Deus Israelis, optimus est rectis corde.*] Arab. **الله**.

اسراييل. Vincula, vel non est requies in morte eorum.] Arab. **لا**, non uniuntur cum Sanctis post mortem, sed Gehennae, ubi non est requies, traduntur. *Robur, vel aura sunt eorum fortia flagella.*] In inferno. Arab. **ضربته**. *Exivit ut pin-*

guedo, vel cera, iniquitas eorum.] Arab. **خرج انهم**, sic in Psal. 58. *Sint ut cera, id est, iniquitate ducuntur, ut in Sect. 8. exponitur. Fecerunt secundum cogitationes cordis.*] Arab. **وعملوا**. Heb. **עברו** cum Resh, ut **עברו**, sic in Jer. 2. **אעבר**, & **אעבר** cum Da-leth. *Reperient dies perfectos.*] Arab. Rom. Neb. **اياما كماله**, vivunt longavi & prosperi, ut impii. *Enarrabo sicut hi.*] Id est, si ego faciam, vel tu feceris secundum opus suum, **كفعلهم** Arab. *In generationem filiorum pravaricatus es, vel retribuetur tibi in generatione tua.*] Arab. **في** Heb. **בגדתי** pro **בגדתי**, scil. in filiis tuis poenas lues. *Labor, vel iniquitas adversus me.*] Arab. **انهم علي**. Heb. **עמל**. Imaginem, vel despicit personas suas.] Arab. **اشخاصهم**. *Propter fraudes eorum.*] Arab. **אשר** in Gen. 3. *Decepit me Serpens, idem. Inflammatum est cor meum.*] Arab. **لهب** Arab. *Suscepisti glorificationem meam.*] **قبليت** Arab. *Laudes, quibus te celebravi, accepisti.* **تجدي** ut Psal. 22. *Inhabitas laudes Israelis, id est, in illis delectaris.*

I Intellectus Asaph. LXXIII.

Heb. LXXIII.

UT quid Deus repulisti in finem : iratus est furor tuus super oves pascuae tuae.

2 Memor esto congregationis tuae : quam posuisti ab initio.

Redemisti virgam hereditatis tuae : mons Sion, in quo habitasti in eo.

3 Leva manus tuas in superbias eorum in finem : quanta malignatus est inimicus in sancto!

4 Et gloriati sunt qui oderunt te, in medio solennitatis tuae.

5 Posuerunt signa sua, signa : & non cognoverunt sicut in exitu super summum.

Quasi in silva lignorum securibus

6 Exciderunt januas ejus in idipsum : in securi & ascia dejecerunt eam.

7 Incenderunt igni Sanctuarium tuum : in terra polluerunt tabernaculum nominis tui.

8 Dixerunt in corde suo cognatio eorum simul : Quiescere faciamus omnes dies festos Dei a terra.

9 Signa nostra non vidimus, jam non est propheta : & nos non cognoscet amplius.

10 Usquequo Deus improperebit inimicus : irritat adversarius nomen tuum in finem?

11 Ut quid avertis manum tuam, & dexteram tuam, de medio sinu tuo in finem?

12 Deus autem rex noster ante saecula, operatus est salutem in medio terra.

13 Tu confirmasti in virtute tua mare : conturbasti capita draconum in aquis.

14 Tu confregisti capita draconis : dedisti eum escam populis Ethiopum.

15 Tu dirupisti fontes, & torrentes : tu siccasti fluvios Ethan.

16 Tuus est dies, & tua est nox : tu fabricatus es auroram & solem.

17 Tu fecisti omnes terminos terra : astatem & ver tu plasmasti ea.

18 Memor esto hujus, inimicus impropereavit Domino : & populus insipiens incitavit nomen tuum.

19 Ne tradas bestiis animas confitentes tibi, & animas pauperum tuorum ne obliviscaris in finem.

20 Respice in testamentum tuum : quia repleti sunt, qui obscurati sunt terra domibus iniquitatum.

21 Ne avertatur humilis factus confusus : pauper & inops laudabunt nomen tuum.

22 Exurge Deus, judica causam tuam : memor esto impropriorum tuorum, eorum quae ab insipiente sunt tota die.

23 Ne obliviscaris voces inimicorum tuorum : superbia eorum, qui te oderunt, ascendis semper.

Sect. 11

Sect. 1. Ex R. David. in Psal. 74.

DE hac captivitate, Venet. Sed in Cod. Cremon. de captivitate Babel sine voce *hac*. *Fumabit.* Est similitudo ab homine ex cuius naribus fumus in ira sua evaporat. *Redemisti.* Quia erant ut servi in Aegypto. *Tribus vel Tribuum.* Sumitur collectivè, & addit *hereditatis tue*, quia redemisset eos, sic Deut. 9. 29. *Sunt populus & hereditas tua.* *Hic mons Sionis.* Dicit, *Hic* quia benè notus erat ut *hic Sinai*, Psal. 68. 17. Vel quia Psalmus erat in Sione compositus. *Eleva pedes tuos.* Est similitudo, ut Psal. 68. 1. *Surgat Deus, &c. Vel leva malleos tuos.* à פַּעַץ, in Isai. 41. 7. Non est in Cod. Cremon. למשורר nomen pro Meqor, ut Ezech. 17. 9. idem. *Ad perpetuas desolationes omnis hostis* כל אויב *qui fecit malum.* Id est, ad destruendum omnem hostem in æternum. *Rugunt.* Id est, edunt vocem, ut Lament. 2. 7. *In domo sanctuarii, ut in festo solenni.* *Signa eorum attollunt per signa.* Nebucad. posuit tempus in destructionem sanctuarii per signa, in Ezech. 21. 21. Teraphim, jecur, &c. & signa hæc erant contra Jerusalem. *Celebris erat, sicut adducens ad excelsum.* Qui excindebat ligna pro templo edificando erat celebris ac si manum ad thronum Dei excelsi elevasset; omnes ita gavisi sunt in eo. כְּשִׁיר pro קְרִירָה, in Targum, in Jer. 46. 22. כְּלִי instrumentum quo frangunt lapides. פְּתוּחֵי־אֵשׁ figuras in auro factas. *Ignem in sanctuaria.* Et comburebant ea. אֵשׁ אֶת הַיְּדֵי, in Ezech. 45. 8. *Non amplius oppriment,* id est, corpore vel opibus. idem. *Signa nostra.* Redemptionis. *Nox est adhuc Propheta.* Propheta Elia de quo dicitur, *Mittam Eliam*, Mal. 4. Vel nullus est Propheta à temporibus Zachariæ, Haggi, Malachi. *Blasphemabit nomen tuum.* Dicendo quod non potes nos servare. *Consumas, de medio sinus tui.* Ne redeat in sinum donec consumpseris hostes tuos. Et dicit, *de sinu tuo* quia manus in sinu nihil agit, ut in Prov. *Piger abscondit manum in sinu.* Vel, consumas hostem de medio sanctuarii tui, quod est instar sinus, latibulum. *Rex meus antiquitus.* Sed nunc alii dominantur nobis. *In medio terra.* Ita ut nemo de manu sua, non in medio terræ eorum se eripiat, ut Exod. 9. 16. *Ego sum Dominus in medio terra.* *Leviathan.* Pharaon, ut 27. Isai. 1. 2. *Leviathan, Draconem in mari.* *Dedisti eum in cibum.* Hic cibus spolia maris indicat. *In deserto.* Israelis itinera erant in deserto Etham, &c. per 40. An. peracta. *Fontem.* Dicit fontem tamen rupem scindebat, sed in fine erat fons, sic Isai. 44. 19. *Panem dicit, quia in fine erat panis.* *Rivos grandes.* Dicit rivos quia multi rivuli influebant Jordanem, & dicit, *Exsiccasti opposit, ad illud rupem in flumina.* אֵין־מַיִם Nomen non Toar conjunctum cum נַהָרִים. *Dies nox.* Ante meminit contrariorum in bonum Israelis cooperantium; nunc etiam contrariæ naturæ in creatione in bonum cooperantur; etiam nox est ad homines pro somno, & in bestias pro præda. *Æstas & Hyems.* Non meminit caloris & frigoris, quia sub his comprehenduntur. *Omnes terra limites.* Sunt seprem, & Aer in singulis differt. *Lux & Sol.* Id est, Lux Lunæ & stellarum in usum eorum qui eremo peregrinantur, vel, descendant ad mare, & influentia sunt in usum plantarum, ut Deut. 33. 14. *Educta per Lunam, & in Job. 38. 31. Influentias Pleia-*

dum, &c. Luna etiam in aquas, omnisque stella in plantas, lapides & metalla habet influxum. *Negate.* Providentiam tuam in his omnibus. *Turturis tui.* Israel, ut Cant. 2. 14. *ô columba mea*, quia columba est debilis, patitur & non rapit, sic Israel. *Multitudini, vel destructioni.* Ut Hab. 2. 17. יְהוֹיָכִן, idem. Non est in Cod. Cremon. *Ad fœdus.* Notum fœdus cum patribus nostris, est cum He indicativ. *Loca obscura.* Loca captivitatis Israel. *Violentia.* Quia Babelitæ faciunt nobiscum violentiam, in Cod. Cremon. in Venet. *Gentes.*

Sect. 2. Ex Ab. Ezra in Psal. 74.

Fumat ira tua. Ira est ignis, & in furiosis creaturis è naribus exit fumus. R. Sol. *Redemisti.* Quia in Aegypto erant ut Captivi venditi. *Tribus hereditatis tue.* Ut Deut. 9. 29. *Populus tuus & hereditas.* *Leva pedes tuos ad desolationes.* Ad destruendum omnem adversarium templi tui. R. Mosch. pro לְמַשְׁחָה. Vel propter desolationes quas fecit hostis, dicit, *Leva pedes tuos*, Id est, veni subito ad puniendum hostem sicut qui currit levat pedes suos, ut Gen. 29. 1. *Jacob levabat pedes suos.* *Ponunt in ignem.* Quia ignis erat circumcirca. *In medio congregationum tuarum.* In templo ubi erant omnes congregationes Israelis. *Posuerunt signa eorum.* Idololatrica signa pro signis veris, ut Ezech. 21. 21. *De sagittis volantibus,* Et colore Jecoris, &c. quibus divinabant Caldæi de successu, in obsidione Jerusalem secundum desideria eorum. R. Sol. *Jubilatio erat nota quando elevabat securim.* לְמַשְׁחָה erant magnæ acclamationes populi, *Gratia, Gratia*, ut Zach. 4. quando scindebant ligna pro edificatione templi & fama ejus diffusa erat per orbem terrarum, אֵין־מַיִם à נִינְה, in Ezech. 45. *Non oppriment & gladius opprimens* הַיְּדֵי, &c. Idem, R. Marinus. Licet אֵין־מַיִם sit in Cal. ut נִינְה, & נִינְה in Ezech. Sit in forma gravi. *Signa nostra.* Quæ dabant Prophetæ. *Manum tuam.* Scil. sinistram; & sic ambæ manus hic memorantur. *Consumas de medio sinus tui.* De medio terræ tuæ consume hostem. *In medio terra.* Terræ Israel, ut Ezech. 6. *In medio Gentium posui illam.* *Fregisti mare.* Ut Job. 16. 14. *Frangis me.* Idem. *Capita leviathan.* Capita piscium grandium. R. Mosch. vel כל deficit, *Dedisti in cibum.* Eos piscibus marinis nutrebat, & notum est, quod sint loca maritima in quibus Leviathan de die in diem in tempore noto comedunt. *Vel dedisti illi cibum nempe populo in deserto.* R. Mosch. dedisti Man. ubi non erat cibus. *Vel populo in navibus.* לְצִיִּים. *Lumen & Sol.* Id est, Luna & Sol, & primò Luna meminit, quia ultimò de nocte locutus est, pro more Hebræorum, ut dicitur *Jacob, & Esau, & dedi Esau, &c.* *Nomen tuum vel saum.* Pro more linguæ, ut 2 Chron. 16. 9. *Vobiscum pro cum illis.* Et 1 Reg. 22. 28. כָּל־כִּי, id est, *Vos omnes.* *Memento ô inimice.* Quod Deus te sicut alios, judicabit. לְחֵיתָי conjunctum, quia est cum Pathac. *Respice fœdus.* Dicit respice opposit, ad obscura loca prædicta. לְבָרִית Lamed cum Pathac propter He indicativum. *Vox inimicorum.* Qui rugiunt in Congregationibus, ut vers. 4. *Ascendit continuo.* Donec ad aures tuas in cœlis perveniat.

Sect. 3. Ex Mid. Tillin in Psal. 74.

Pedes vel vices tuas. פַּעֲמֶיךָ, Id est, tres tuas obser-

observa festivitates דגלי quæ desolantur. *In signa.* Id est, omnia eorum signa sunt felicia; per sanguis, &c. Ezech. 21. *Sicut adducens.* במבוי erant noti ac si ascendissent in altum, & prælium cum Deo altissimo fecissent, sed quia ascendere in cælos nequeant, ideoque terra gerunt bellum, & in ignem mittunt Dei sanctuarium. *Non est Propheta.* Sed omnia sunt quasi sub sigillo occlusa, ut in Dan. 12. *Consigna hac verba, &c.*

Sect. 4. Ex R. Obad. in Psal. 74.

De afflictione sub desolatione domus secundæ. *Tribum hereditatis.* Tribum Judæ. *Eleva pedes.* Ad calcandum torcular, sicut in Isai. 63. *Ipsæ calcant solus, &c. Ad desolationes.* Id est, ut hostes destruas. *Hostis.* Titus. *Ut adducens.* במבוי Id est, Titus, ut vir ille, qui elevabat manum suam contra templum, erat celebris, & ut victor excelsi, sese ostentabat. *Castra.* מעריו Id est, congregationes & מדרשו domus expositorum legis. *Signa.* Ut inter Philistæos. 1 Sam. 5. כלה Id est, לכלה, ut altera vice reliquias populi tui destrueres.

Sect. 5. Ex R. Sol. in Psal. 74.

פערמיך id est, terrores tuos eleva a פערמיך in Dan. 2. *Turbatus erat.* Menachem. *Novit sicut qui adduxit securim in excelsum.* Id est, quando percutiebat portam templi, novit quod dedisset ictus in Deum excelsum; quomodo novit? quia secures erant, sicut in perplexitatibus spinarum captæ, prout dicunt Rabboth. quod ligna portæ devorabant instrumenta ferri. *Et nunc.* Licet displicebat Altissimo. *Signa.* Id est, imagines, signa Deorum, vel, divinationes, ut Ezech. 21. 21. *Omnes congregationes Dei.* Pelistæi ceperunt tabernaculum Shilo, Caldæi primam domum, Romani secundam. Non est in Edit. Bomberg. sed Basil. *Destruemus eos.* Id est, gubernatores, ut בנין, & in Prov. 29. *Capita Leviathan.* Egyptiorum, ut Ezech. 32. 2. *Draco magnus in aquis. Eum in cibum.* Id est, divitias Pharaonis Deus populo suo in deserto dedit. לציון Id est, societates populi à te educti. Sic in Num. 24. in Targum ציון pro ציון. *Fontem.* Rupes & flumen Jordanis. *Nox est tua.* Mutare noctem nostræ captivitatis in diem potes, sicut Hyemem in æstatem. *Turtur.* Tibi soli castissimam, & non adhæret Diis alienis. *Congregationis vel vita pauperum.* דור נפש Psalmus est de captivitate. על הגלות

Sect. 6. Ex Cald. in Psal. 74.

In medio congregationum, vel מאגדון festorum. Id est, festis solennibus. *Filii eorum dixerunt in corde suo, & illi comburebant omnes synagogas.* Id est, patres cum filiis à בנין, Psal. 72. 17. *Sicut pater in filiis florebit, &c. Populo in deserto.* Nempè, draconibus & bestiis, ut Isai. 13. 21. *Fera deserti.* idem. Vel populo domus Israelis. *Flumina fortia.* Arnon, Jaboc, & Jordan, ut Num. 21. 14. *Quid fecit in fluminibus Arnon. Capita Leviathan.* Principes Pharaos, & robustos, ut Num. 25. *Same capita populi. Ad Bestiam.* Impios. דור. *Turturis vel discentis legem tuam.* à דור, in Psal. 45. *Docabit te terribilia.* idem. *Stultus.* Rex.

Sect. 7. Ex Masora in Psal. 74.

Fumabit ira. Sicut contra rebelles, duo sunt, Deut. 29. 20. *Fumabit contra virum illum.* Obs. Ubi ignis est & fumus, ibi peccatum est focus. *Contra*

oves. Hei quid illæ fecerunt, 2 Sam. 24. Duo sunt, Gen. 30. 40. *Dixerunt in corde suo.* Duo sunt initium versus, Psal. 83. 8. *Dixerunt, exscindamus illos. Frangamus eos.* à בנין, Psal. 141. 5. *Non franget caput meum.* Non est amplius & sic scriptum. *Elevassent securim.* Contra illud. Tria sunt hujus significationis, Jud. 9. 48. *Abimelec ibat ad montem Tsalmon.* Jerem. 46. 22. *Contra illam venient, &c. Evellas ex sinu tuo.* Ut consumat impios & finiat peccata populi tui; decem sunt hujus significationis, 1 Sam. 3. 12. *Incipiens & finiens.* 2 Reg. 13. 17. *Denec consumpsisti eos.* Psal. 59. 13. *Consume eos.* Duo sunt ibi, & in Dan. 9. 24. לכלה cum Aleph. *Dedisti eum pro cibo populo habitanti in deserto.* Id est, feris quæ comedebant cadavera Egyptiorum, & dicit populo, ut Prov. 30. 25. *Sunt populus non fortis. Vel populo, habitantibus in deserto.* Nempè, populo Israelis, & bestiis quæ habitant in deserto. *Limites terra.* Non reperitur amplius plenè plenum. למלך & duo scribuntur sine Vau prior. *Dimovebo limites populi.* Isai. 10. 13. Id est, quia ipsi remonent limites sine Vau posteriore. Job. 24. 1. *Removent limites.* Sine Vau posteriore. Et duo sunt defectiva defectivorum. Deut. 32. 8. *Posuit limites populorum.* Num. 33. 32. *Moses dedit illis, &c.* absque utroque Vau: & reliqua scribuntur sine Vau posteriore. Deus ab initio limites populorum determinavit, ideo transgressores exterminabit. *Ne redeat, vel permaneat pudesfactus.* Quinque sunt, quatuor defectiva, & unum est plenum. Et symbolum est, pauper, edit, mane, in Jerusalem, & consolatus est. 1 Sam. 20. 18. *Novilunium manet.* Et, nunc lege in auribus populi. Judic. 7. 3. *Redeat & discedat.* 2 Sam. 15. 8. *Vovit votum.*

Sect. 8. Ex Al. Auth. in Psal. 74.

Tribum. Gr. i. arg. *Vel Sceptrum.* Gr. quia regnum erat Judæ, Gen. 49. *Rugiunt.* Triumphant in spoliis templi. Gr. vulg. *Gloriati sunt.* Herod, Clio, Scythæ, in Ascalone Palestinæ Veneris sanum depecularunt, antiquissimum, quantum scio: (illa enim Cypris, & apud Cyther. ex hoc prodierunt.) Ac verò Deus (Dea alii) templi spoliatoribus eorumque posteris morbum immisit foemineum ἐνέσκηψε οὐ θεὸς ἀνέσκηψε ἐνέσκηψε vñson, Herod. *Sicut in medio congregationum.* Quando congregant ad festa solennia. In solennitate Dominum crucifixerunt. S. Aug. *Signa eorum.* Nempè, desolationes, ut Numb. 16. 38. *Erant in signum,* 2. arg. a divers. Vel, Signa Romana Aquilas, Dracones, vel statuas quas primo in templo posuerunt, vel signa, quæ audierant à vatibus demonum suorum. S. Aug.

Pindar. Olymp. Od. 7.

*Casis periti noscere victimis
Araque visis ignibus, an viros
Flavente pugnantes arena
Firma Jovis faveat voluntas.*

Εμπύροις τεκμαίρομενοι — &c.

Vel signa Aquilæ, Draconis, &c.

Ut Horat. lib. 1. Od. 7.

— *Seu te fulgentia signis (Romanis)*

Castra tenent, &c.

Hæc signa militaria Jovi Capitolino asservabantur,

Horat. lib. 4. Od. 15.

Et signa nostro restituit Jovi, &c.

FF

Cele-

Celebratur sicut elevans securim supernè.] Desolatio nota est in communi proverbio, sicut erat ædificatio, sic 1 Reg. 8. Domus hæc altissima erit proverbium. Vel, Sicut adducens נאמנא ad altissimum.] Existimabat se servire Deo, ac si obtulisset hostiam, sic Joh. 16. 1. 2. πρὸς φέροντες δούλω. Vel, נאמנא notus erat? haudquaquam, non cognoverunt.] Quod facti sunt instrumentum irati Dei, non regnum placati. S. Aug. Vel, Sicut in egressu desuper.] Quomodo desuper, non ab illis hoc impleretur S. Aug. Vel, Non cognoverunt sicut in exitu super summum.] Se divinâ curâ esse destitutos, exeuntes & triumphantes super Altissimum. Theodor. Destruiamus, vel loquuntur in corde suo de cognatione eorum.] Ad extirpandam eam. 3. Arg. Vel, Dixerunt posteri pueri eorum.] Lat. MS. Synagogas, vel cessare fecerunt omnes dies festos.] Gr. Vulg. solennitates. Lat. MS. 4. Arg. Deridebant Sabbata, Lam. 1. Dies festos veteres Romani observabant vino, unguento, coronis, sacrificiisque, ut pro Augusto Hispaniâ revertentis.

Horat. lib. 3. Od. 14.

Unico gaudens mulier marito

(1 Tim. 5. εὐχρηστέον)

Prodeat justis operata divitis: &c.

*Virginum matres, juvenumq; nuper
Sospitum*

Hic dies verè mihi festus atras

Eximet curas: ego nec tumultum,

Nec mori per vim metum, tenente

Cæsare terras.

I, pete unguentum, puer, & coronas,

Et cadum (vini) Marfi memorem duelli, &c.

(Sub bello Marfico.)

Tunc cessabant servi ab opere servili.

Horat. Od. 17. lib. 3.

& porco bimestri, (Judæis vetito.)

Cum famulis operum solutis.

(Non facies opus servile in Lege.)

Et Od. 18.

Festus in pratis vacat otioso

Cum bove pagus.

(Exod. 20. Nec bos tuus.)

Gaudet invisam pepulisse fossor

Ter pedeterram.

(Id est, saltare in festis Fauni.)

Pindar. Nem. Od. 10.

Ποτὶ δούλῳ—ἀν

Ἡεὺς,

Sacra Junonis thurifero die.

Dedisti illi cibum, scil. populo in deserto.] Dicit, In deserto, ubi non erat cibus, dedit illi Manna. 3. Arg. Vel, Populo.] Nempe, vulpibus & feris quæ devorabant eorum cadavera, ut Psal. 63. Portio vulpium. Vel, Populo Æthiopum.] Tunc Æthiopes finitimi facilè superabant Ægyptios reliquos. Theod. Vel, Dracones sunt omnia dæmonia, sub diabolo militantia, gentibus credentibus subdita. S. Aug. Flumina rapida.] Intendit Jordan, & dicit rapida, ut Rodanus propè Lugdunum Galliæ, habet originem ab Alpibus, ut Padus, Danubius, &c. in uno die super Rodanum per Barcam transivimus Avenionem circiter 130. milliar. iter terrestre est quatuor dierum, prædictamque Barcam retrahunt à bobus Lugdunum in 15. diebus, lege S. Hieron. Plini. de Rodano. Tur-

turis.] Vel animam à te edoctam. Gr. Vel, Animam moris tui.] Quæ obedit legi tuæ morali, à תורה in 2 Sam. aliàs Reg. 7. Mos hominis, idem. Vel, Animas peccata confitentes tibi.] S. Aug. Gr. Vulg. à תורה, Daleth pro Resh, ut Dodanim & Rodanim, 1 Paral. 1. cum Gen. 11. 6. Arg. Vel, Animam eruditam lege tuâ.] Lat. MS. Animas pauperum.] Gr. Vulg. Serva vitam eorum. Oratio pro redemptione de captivitate.

Sect. 9. Ex Ital. &c. in Psal. 74.

De Antiocho. Ital. Superbias eorum.] à נשא elevare. Ang. MS. Vulg. Gal. In signa.] Id est, Trophæa, ut vera signa victoriæ elevabant. Ital. Le loro stendardi in segno di vittoria. Notus erat.] Ac si oblationem lignorum Deo obtulisset. Ital. Sicut in silva arborum.] Vulg. Gal. Ang. MS. sic succidebant Sanctuarium. נאמנא.] Id est, Nepotes eorum dixerunt. Ang. MS. Vulg. à נאמנא in Psal. 72. Dedisti cibum ipsi.] Cum lætitia, quando mortuus erat Pharaon. Ital. In deserto.] Vel, Æthiopibus. Gal. Turturis.] Quæ gemet. Hisp. Gime.

Sect. 10. Ex Gr. & Vulg. in Psal. 74.

Eleva, vel sublimitas pedum tuorum desolata est.] Lat. MS. id est, templum, locus pedum tuorum, ut in Ezech. 43. Signa eorum in trophæa.] Lat. MS. In superbias eorum.] Vul. Gr. à נשא, ut in Psal. 73. Ruginunt, vel tremuerunt hostes tui in medio palatium tui.] Lat. MS. Manifesta in introitu desuper.] Lat. MS. quando in saltum introibant ad arbores excelsas, Beth pro Caph in נאמנא. Vel, Nonne cognoverunt sicut in exitu super summum?] Gr. Vulg. quando exhibant de templo ad summum usque templi, ut deicerent illud, (quasi cum securi arbores in silva) non cognoverunt quod Deus est vindex templi sui, נאמנא à מביא exire, ut Eccles. 1. Generatio exit, ut Sol occidit & exit sub terram. Vel posuerunt vexilla in summum templi, & in exitu portarum vel viarum, & non cognoverunt quod Dei totum erat permissione factum. Theod. agnoscit Hyperbaron. Populis Æthiopum.] Lat. MS. à נאמנא, ut in Psal. 72. Fluvios Ethan.] Vulg. Gr. id est, in deserto Ethan dedit Deus aquas ut flumina, Exod. 17. & exsiccabat flumina, & iterum dedit, Num. 20. & Num. 21. הנה הוא איתן in Num. 34. Mem & Nun convertuntur, ut in Dan. 12. ult. הנה הוא איתן in Ab. Ezra. Auroram, vel lucem & solem.] Vulg. Gr. מאור. Vel, Luminaria & solem.] Lat. MS. Astatem & ver.] Vulg. Gr. חורף, est juvenus quæ est quasi ver in Job. 29. In diebus juventutis mea. Qui obscurati sunt terra.] Vulg. id est, qui in obscuro faciunt mala opera, ut נאמנא in Psal. 26.

Sect. 11. Ex Syr. in Psal. 74.

Asaphi. Syr. MS. de Angelo populum destruyente in diebus Davidis, & de destructione Jerusalem, per Vespasian. senem, & Titum filium, 40. ann. post Christum. Par. edit. *הנה הוא איתן* Attolle pedes tuos, vel servos tuos supra illos qui in robore attolluntur contra nos.] Syr. *הנה הוא איתן*, id est, servos pedum tuorum, sicut de Baraco scriptum est in Judic. 4. Apud pedes ejus, & נאמנא à נשא. Ruginunt, vel jactant in medio congregationis tuæ.] Vel festivitatis. Syr.

עב,

יְהוָה הָאֵל, ubi populus tuus festa celebrabant, illi nunc rugiunt. יָדַעְתָּ cognovisti velut existens Altissimus. Syr. ut attollens כְּמִבְּרִיא omnes qui in excelso loco sunt, eos novisti. Syr. כְּמִבְּרִיא.

כְּמִבְּרִיא, Sicut secures in densas arbores nunc tundunt sculpturas. Syr. sicut secures excindunt arbores in silva. Dejecerunt & combusserunt in igne Sanctuarium tuum. Syr. כְּמִבְּרִיא.

dicitur de Vespasiano & Tito; hoc apud Ethnicos erat horrendum, Herod. Uran. quum Barbari (Persæ) ad facellum Minervæ, quod est ante templum Delphis accederent ad expilandum & comburendum, & cælo fulmina deciderunt κέραινοι ἐν ἐπιπύροις; & à Parnasso duo κορυφαί abscissi lapides magno cum fragore sunt devoluti — atque ex ipso facello Minervæ vociferatio, jubilatioque extiterunt, εὐὴ τὴ καὶ ἀλαλχημὸς ἐγένετο, Timor Barbaros fugientes invasit, (Deusque minatur vindictam templi in Caldæos, Jerem. 50. & Ezech. 7. & alibi) Herod. Uran. ætus ac

restagnationis ac cladis Persarum ferunt hanc causam extitisse, quod illi è Persis qui sunt à mari oppressi in templi Neptuni, & ejus simulachrū impiè gesserant. Consumamus eos. Syr. Heb. כִּי יִנְגַּח in Zeph. 3. 1. Opprimens civitas. Omnes Synagogas; vel consumpserunt omnia festa Dei. Syr. MS. כִּי יִנְגַּח.

כִּי יִנְגַּח. Par. ed. Signa nostra non videmus. Hostis enim erexit signa eorum. Signa. [Facta per Prophetas super inimicos, sicut super exercitum Syriæ, 2 Reg. 6. Vel, Non viderunt.] Hostes hæc signa, ideòque non timent. Syr. כִּי יִנְגַּח. Non est qui scit. Syr. vir sapiens nullus, aut Propheta qui per insomnia, aliòve modo futura prædicet. Herod. Polym. de insomnia Xerxis & Artabani; visus est Xerxes videre in somniis quendam corpore ingenti & specioso, qui altans diceret, Perge ire, &c. Insequenti nocte idem

rursus insomnium assistens inquit; Nisi exempli in expeditionem adversus Græcos brevi rursus humilis eris; Artabano ille vir in somnio visus est minitari, candentibusque ferramentis conari oculos ipsi exurere, ἐδόκει ἀπειλέειν καὶ θερμοῖσι σιδηρεοῖσι ἐκκαίειν μέλλειν αὐτῷ τὰς ὀφθαλμούς. Herod. Quousq; quousq; Syr. hostis te opprobrio afficiet? E medio sinustui, vel festi. Syr. כִּי יִנְגַּח.

Heb. כִּי יִנְגַּח, sicut כִּי יִנְגַּח. Consume. Heb. כִּי יִנְגַּח hostem (non est in Syr. Erpen. Par. vel MS. Dedisti ipsum (Leviathan, Balaniam) cibum populo robusto. Syr. כִּי יִנְגַּח, qui illum venantur in navibus. Heb. כִּי יִנְגַּח, sic etiam hostes potentes nostros, ut Balaniam marinam fortem, subjugat. Turturis tuæ, vel confidentis te. Syr. כִּי יִנְגַּח.

Heb. כִּי יִנְגַּח, à יִנְגַּח cum Daleth, ut כִּי יִנְגַּח, in R. Sol. in Job. 15:

Secl. 12. Ex Arab. in Psal. 74.

Heb. Arab. 73.

Eleva pedes, vel manus tuas supra magnificantes se. Arab. ارفع يديك على المتعظمين.

Heb. à נָשִׂיא. Rugiunt, vel jactant se. Arab. Syr. Notus erat יָדָעְתָּ. Vel, Assimilaverunt ea signa signo illi quod venit ab alto. Arab. بِمَا مِنْ الْعَالِ,

id est, obtrudunt eorum pseudodivinationes, & signa mendacia, ac si Dei altissimi & Prophetarum ejus, signa fuissent. Omnes dies festos. Syr. Arab. כִּי יִנְגַּח, id est, eorum affinibus & confederatis dixerunt. Arab. وَلَا فَرِيقَهُ. כִּי יִנְגַּח, id est, usque ad consummationem, donec nos omnes finis consumpti. Arab. Populo Regis Ethiopia. Arab. الـجاشي. Arab. ut Vul. Fluvios fortes. Fortiter decurrentes. Arab. Animam turturis, vel scientem te. Arab. عارفة برك. Arab. ut in Syr.

- 1 In finem, Ne corrumpas, Psalmus Cantici Asaph. LXXIIII. Heb. LXXV.
- 2 Confitebimur tibi Deus: Confitebimur, & invocabimus nomen tuum: Narrabimus mirabilia tua:
- 3 Cum accepero tempus, ego justitias judicabo.
- 4 Liquefacta est terra, & omnes qui habitant in ea: ego confirmavi columnas ejus.
- 5 Dixi iniquis: Nolite iniquè agere: & delinquentibus: Nolite exaltare cornu.
- 6 Nolite extollere in altum cornu vestrum: nolite loqui adversus Deum iniquitatem.

Secl. 1. Ex R. David. in Psal. 75.

DE congregatione captivorum. Nomen tuum propè est. [Iis qui invocant te. Enarrant mirabilia tua.] Israel, & Gentes quæ vident redemptionem. Quando accipiam determinatum tempus.]

- 7 Quia neque ab Oriente, neque ab Occidente, neque à desertis montibus:
- 8 Quoniam Deus judex est. Hunc humiliat, & hunc exaltat:
- 9 Quia calix in manu Domini vini meri plenus misto. Et inclinavit ex hoc in hoc: veruntamen sax ejus non est exinanita, bibent omnes peccatores terra.
- 10 Ego autem annuntiabo in sæculum: cantabo Deo Jacob.
- 11 Et omnia cornua peccatorum confringam: & exaltabuntur cornua justi.

Tunc redimam Israel; sunt verba Dei. Justè judicabo. [Omnes hostes Israel. Incola liquefiunt.] Præ timore, quando vident vindictam pro Israele. Sustento columnas.] Tunc confitebuntur, quod terra est in mea manu, ut stet, vel illabatur. Dixi. [Verba Psalmista,

mistæ, ad stultos qui gloriantur quod manus eorum adeptæ sit divitias. *Ne levate cornu.* Contra Deum excelsum, dicendo, per potentiam vestram, &c. ut illi in Amos 6. *Cornua accepimus. Ne loquimini ore, dura cum collo.* Id est, conjuncta cum pingui collo, ut Job. 15. 26. *Curret super collum &c.* quia in prosperitate sua negant Deum. *Non ab Oriente, &c.* Non per studium & diligentiam humanam, huc & illuc vagantem, sed à Deo. *הרמה* ab *הרים*, non est conjunctum cum *מרב*, quia est cum Cametz, omne *הרים* in Scripturis, est secundum literam, hoc excepto. Rabboth. R. Aba. Vel, *Non venit à מוצא.* Id est, tributo regum, ut 1 Reg. 10. 28. *Exitus*, vel tributum equorum, idem. Vel, à mercantia. Ut Ezech. 27. 14. *מערב*, idem. *Nec à loquela.* Ut Cant. 4. 3. *Loquela tua est pulchra.* Meminit trium, quia his modis obtinent homines divitias, vel ut præfectus tributum regii, vel ut mercator, vel ut orator. R. Jos. Cimchi. Memor. felicis. Non est in Cod. Cremon. *Est calix.* Calix tremoris, ut Isa. 51. 17. *Faces calicis tremoris bibisti*, sed in redemptione Israelis Gentes bibunt eum. *Vinum rubrum.* Est color optimi vini, ut Prov. 23. 31. *Quando reddit colorem suum.* *חמר* in Arab. *חמר* ruber. *מסך*, sic Pro. 9. 2. *Miscuit vinum.* Effundit. Plenus est, & vinum in hac & ista parte exuberans effundit. *יום*, hic est mascul. plerumque est foemin. *Cornua.* Regna impiorum frangit regnum Israel, ut Dan. 2. *Regnum ejus non destruetur.* Et dicit, *Ego frangam*, id est, Israel post bellum Gogi.

Sect. 2. Ex Ab. Ezra in Psal. 75.

Nomen suum propè est. Ad liberandum invocantem. *Enarrant mirabilia tua.* Patres nostri, vel Prophetæ. *Qui dicis, quando accipio opportunitatem judicabo rectos.* Dixit Deus, quod suo tempore opportuno omnes judicabit, Eccles. 8. & Eccles. 3. 1. 2. & quando finis venit. *Incola liquefunt.* Cum Deus incipit judicare. *Sustentavi columnas ejus in veritate.* confitebuntur in die judicii, quod Deus solus antea columnas terræ, id est, montes, stabilivit. *Dixi.* Verba Psalmistæ. *Ne extollite cornu.* Unus super socium suum. *Ne extollite cornu in Altissimum.* In Deum, qui est vobis altior. *Cornu.* Divitiarum, sapientia, vel roboris, ut Amos 6. 13. *Accepimus cornua.* *Ne loquimini veteri collo.* Nempè, durâ cer-vice, ut Isa. 23. 18. *Vestitu veteri*, sic Lat. MS. *Nec de deserto montium.* Sed Deus est Judex, & nemo vos per sapientiam stellarum liberabit. *Deserto montium.* In meridie, & hic meminit trium laterum, sed non quarti, quia est sub terra, & non habet vires. *Calix.* Desolationis & tremoris. *Rubrum*, vel turbidum. Ut Hab. 3. 15. *Acervus aquarum*, idem. *חמר* verbum præteriti. *Plena mixtura.* Nempè, luti, summum bibunt peccatores, qui non sunt plenè iniqui, imum impii, secundum opera sua, prout magis vel minus impiè egerunt. *Enarrabo in seculum.* Hunc calicem mundo si forsan respuerint. *Frangam.* In prædictione prophetica, ut Ezech. 43. *Quando veni ad destruendam civitatem*, & Jos. 24. 9. *Balac pugnabat*, scil. per verba.

Sect. 3. Ex Midrash Tillin in Psal. 75.

Ne destruas. Sed castiga me in iudicio, ut pater filium. *Columnas stabilivi.* Ut de Isaia dicit Dominus, Posui te plantare cœlos, & fundare terram.

Ne gaudete. Impii latantur solum in hoc sæculo, quia propter peccata Deus suam præsentiam sustulit, sed in sæculo futuro (pœnas infligendo) Deus latabitur. R. Berechiah beshem R. Levi. Elisheba filia Amminadab habuit quatuor latissima; Moses erat Rex, maritus ejus summus Pontifex, Nathshon frater ejus Princeps Tribus Judæ, attamen duo filii ejus mortui sunt coram Domino, Levit. 10. 1. ideoque ne latamini. *Non ab Oriente.* Sed à Domino erat destructio Baltasaris, Dan. 5. *Calix.* Sunt 4. calices in bonum, 4. in malum; calix in Psal. 23. *Dominus est calix meus*, Psal. 116. *Calix salutis*, Psal. 116. bis. *Cornua.* Sunt decem; Abrahami, Isa. 5. 1. Isaaci, Genes. 22. *Per cornua*, Moyses, Exod. 34. *קרן פניו* cornua (lucis) emisit, Prophetia, 1 Sam. 2. de Hanna. Legis, Hab. 3. *Cornua de manu.* Sacerdotii, Levitarum, 1 Paral. 25. 5. Jerusalem, Psal. 22. *רמתי*, Christi, Psal. 132. quando peccabant Israelitæ, tunc Gentes hæc decem cornua gestant, Dan. 7. sed in sæculo futuro confringentur.

Sect. 4. Ex R. Obad. Gaon. in Psal. 75.

Justificat Deum in negotio captivitatis nostræ. *Tempus accipiam*, *כי אקח מועד*. Id est, ego locutus sum de tempore, temporibus, & medio temporis in Dan. 7. ut justitiam meam post tam multam patientiam patefacerem. *Columnas.* Justos, quorum gratia omnia non penitus destruam. *Stultis.* Qui negotia mundana insectantur. *Cornu.* Vestrum in scientia stellarum profectum, quasi promotio exinde esset oriunda. *Ortu מוצא*. Ortus stellarum. *מערב*. Occasus. *Deserto מרב*. Primum mobile sicut desertum, in quo non est stella (dicitur ערבובי ob obscuritatem, Psal. 68. R. Obad.)

Sect. 5. Ex R. Sol. in Psal. 75.

Ne destruas. Israellem populum tuum. *Gratias agimus.* Pro adversis etiam, sicut pro prosperis. *Ego sustento.* Verba Israel, quia nisi illi recepissent legem in Sinai, terra tunc destrueretur. *Cum habeam festum מועד*. In die festo non erimus in vaniloquio occupati, ut Gentes. *Judicabo rectè.* Laudando te quotidie ob contingentia nobiscum. MS. *Stultis.* Vel impiis cum Israel mixtis, à מורל in Isa. 1. *חמר*. Id est, forte in ling. extran. *וינוש* Hispan. *Bermejo*.

Sect. 6. Ex Cald. in Psal. 75.

Ne destruas. In tempore quo dixit, *Ne destruas populum tuum.* *Cornu.* Gloriam vestram, ut Job. 16. *Cornu meum inquinavi pulvere.* *Loquimini cum collo & arrogantia.* Id est, durè, & cum contumeliis. *Deserto*, vel *Aquilone deserti*, nec à montibus. Id est, meridie, loco montium. *הרים*. *Non est præter me de Oriente ad Occidentem.* Qui rego omnia. *Vinum est forte.* Et inebrians.

Sect. 7. Ex Masora in Psal. 75.

Nomen tuum propè est. Quatuor sunt, Isa. 13. 21. *Tempus ejus propè est, & dies propè est*; Et in Eccles. 5. 1. *Sis ad audiendum propinquus*, quia nomen Dei est propè. *Columnas ejus.* Per septem sapientiæ columnas; quatuor sunt, tria plena, & unum defectivum. *Cortinas atrii Tabernaculi*, primus locus; & socius ejus, *דפוקי* sine Van, & Prov. 7. 1. *Septem columnas*, & Job. 9. 6. *Tremunt columnæ ejus.* *Duro collo.* Id est, verbis superbis; quatuor sunt, 1 Sam. 2. 3.

Arrogantia

Secl. 12. Ex Arab. in Psal. 75.
Heb. Arab. 74.

Quando datum fuerit mihi tempus.] Arab. اعطيت اجل.] diem illum & horam iudicii ultimi nemo nisi Deus novit, Matth. 24. Neque a desertis montibus.] Non per accidens, sed Dei providentia. Arab. اخر.] Labetur terra.] In die ultimo, Terra & opera ejus comburentur, 2 Pet. 3.

Arab. تنزل الارض. Ego stabiliam columnas ejus.] Sustentabo terram usque ad diem consummationis statutum. Dixi.] Per legem & Prophetas. Adversus Deum.] Id est, adversum me, est pro more lingua, ut 2 Sam. 12. Dixit Samuel, Dominus qui misit Samuel, id est, me. Vino puro.] Arab. خمر.] Super faces suas, &c. ut Zeph. 1. Bibunt eam.] Phiala irae Dei extrema in die iudicii in impios effunduntur, in Apoc. 16. 1. &c.

I In finem, in Laudibus, Psalmus
Asaph,

Canticum ad Assyrios. LXXV. Heb.
LXXVI.

2 Notus in Judea Deus : in Israel magnum nomen ejus.

3 Et factus est in pace locus ejus : & habitatio ejus in Sion.

4 Ibi confregit potentias arcuum, scutum, gladium, & bellum.

5 Illuminans tu mirabiliter a montibus aeternis :

6 Turbati sunt omnes insipientes corde. Dormierunt somnum suum : & nihil invenerunt omnes viri divitiarum in manibus suis.

7 Ab increpatione tua Deus Jacob, dormitaverunt qui ascenderunt equos.

8 Tu terribilis es, & quis resistet tibi ? extuncira tua.

9 De caelo auditum fecisti iudicium : terra tremuit & quievit,

10 Cum exurgeret in iudicium Deus, ut salvos faceret omnes mansuetos terra.

11 Quoniam cogitatio hominis confitebitur tibi : & reliquia cogitationis diem festum agent tibi.

12 Vovete, & reddite Domino Deo vestro omnes qui in circuitu ejus offertis munera terribili.

13 Et ei qui aufert spiritum principum, terribili apud reges terra.

Secl. 1. Ex R. David, in Psal. 76.

Id est de bello Gogi. Notus erit.] Quando facit vindictam in eum. In Juda.] Quia ibi erit bellum. In Salem.] Id est, in Jerusalem edificabitur templum ; Sem erat Melchizedec & vocavit eam Salem, Abraham vocavit locum illum Jirech, inde dicitur Jerusalem. Sagittas arcus.] Id est, omnia instrumenta Gentium bellica. נאור.] Id est, gloriosus & notus in Judah, quia in isto bello revelabit lucem suam & pugnabit pro Israele, ab נאור in Niphah, ut נאור. Cod. Cremon. Pra montibus prada.] Id est, magis quam leones qui a montibus ad depraedandum exeunt, sic tu hostes tuos diripies. Spoliati sunt.] Aleph pro He, ut Isai. 63. 4. רב.] Robusti corde.] Gentes praeliantes contra Jerusalem. Dormiebant somnum.] Mortis, vel non habebant plus roboris quam dormientes aut mortui. Ipse & currus, &c.] Id est, Gog princeps Meshec, &c. Timendus.] Ex tunc omnes Gentes timebunt te. De caelis.] Ut Ezech. 38. 22. Pluet de caelis in eos ignem & sulphurem. Silebat.] a pugnando amplius. Ad iudicium.] In populos ; & ad salutem Israel. Reliquias irarum cohibebis.] Ita, ut reliquae non audeant bellum gerere cum Israel. Ad timorem.] Ad Deum qui est timor omnium, ut Isai. 8. 13. Sit ille timor vester. Circum illum.] Gentes circum Israel, vel circa Deum qui habitat in medio Israel. Spiritum.] Id est, superbiam principum, ut Eccles. 10. Si Spiritus principis, &c. ארבעור, in Levit. 25. 5. de vindemia. Ante exposui hunc Psalmum in libro Miclol de

Affur in radice ארבעור : Sed nunc mihi videtur de bello Gogi interpretandus.

Secl. 2. Ex Ab. Ezra in Psal. 76.

Neginoth.] Tonis variis. Vel tonus poëscos, cujus tale est initium. Salem.] Jerusalem sic dicta quia נאור, ut videat pacem, eam decet, vel quia orabant pro pace ejus, Psal. 122. vers. 6. Vel quia perfectè שלמה, respondet ad portam caeli, ex qua Angeli ad colloquium cum Prophetis descendebant, Gen. 28. 17. Hae est porta caeli, quasi vallis visionis. Quam montes prada.] Ubi manent ferae & nemo audet illic accedere ne rapiatur multo magis timent te hostes tui. Gloriosus.] אור נאור, Lux, ut נאור sermo est ad Deum gloriosum. Vel Nun est radicalis a נאור destruens. Non invenerunt manus.] Nullum robur ad resistendum, ut Lament. 4. De caelo.] Quia omnia decreta descendunt a caelis. Laudabit te.] Quia reliquias irarum hostium ejus, Deus alligavit, & ad laudem suam in destructione eorum convertit. Vel, Ligabis.] Ita ut nemo audeat amplius cum populo tuo periclitari quando tot excisiones intuetur. R. Sol. Vovete.] Verba populi Jerusalem in afflictione obsidionis, sedentis. Propter timorem.] Ut Isai. 8. 13. Sit ille timor vester. R. Mosch. Vindemiabit Spiritum.] Sicut vinea, ut Joel 3. Immitte falcem, &c.

Secl. 3. Ex Midrash Tillin in Psal. 76.

Notus est.] Quando erant Judaei captivi pariter ac Israelitae tunc nota erat ἀπεροσπολην Dei. In Jehuda.] Nahshon princeps Jehudae descendebat primo

primò in mare, ideòque regnum obtinuit; cum Moyses erat orando prolixus, dixit Deus, fac finem, quoniam mei filii sunt in afflictione magna. *Dominium ejus.* Id est, Israel erat sub dominio Judæ. *In Salem.* Ubi regnabat Melchisedec, id est, Sem; vocatur etiam Jerusalem, à מלך, Gen. 22. *Tabernaculum suum.* In futurum, quando reedificat Tabernaculum Davidis lapsum, ut in Amos 9.

Sect. 4. *Ex R. Obad. in Psal. 76.*

De bello Gogi. *Tabernaculum ejus* מלך. Est Tabernaculum Leonis; in eo insidias Deus contra Gog præparat. *Lucidus* נאור. In luce personæ Christi. *Cohibebis* רחוק. Id est, restringes, ita ut non pugnabunt amplius.

Sect. 5. *Ex R. Sol. in Psal. 76.*

Illic fregit sagittas. In destructione Sennacherib, de quo hic Psalmus, quia nullus hostis præter eum in Jerusalem cecidit. Vox נאור, carbones ignis significans est cum Dages, hæc est lenis, significat volucres, ut Deut. 2. in Targum. Et in Job. 5. & in Psal. 78. 48. *Volucris*, sagittæ sunt sicut carbones destruendo, & ut volucres volando. *Magis destruens.* Adversarios tuos, à נאור, Psal. 89. 39. & נאור est sicut מרחוק quasi מרחוק. *Montes prædonum.* Anakim, quorum statura & robur erat sicut montes, Van in נאור est accessorium, ut in Ajah & Anah. *Spoliantur.* Aleph pro He, ut in נאור sociavit se cum Jehosaphat. *Robusti corde.* Sennacherib, & exercitus sui. *Mites.* Hezech. & Israel. *Furor hominis laudabit te.* Ut quando Nebuchad. in furore projecit tres pueros in caminum ignis ad gloriam Dei, à rege ipso erat, & quando Sennacherib erat destructus, Egyptii ædificabant Altaria, ut in Isa. 19. (in Cimchio.) *Cohibebis.* Ne iram suam patefacere ausi sint amplius. נאור in Mithneh, pro נאור. R. Eliezer Haggaon. Vel, *Accinges super te.* Ut super reliquias hostium tuorum eam infligas; Et dicit, *Accinges*, pro ornamento, quia furor hominis respectivè ad Deum nihil est; & Deus solus irâ accinctus est.

Sect. 6. *Ex Cald. in Psal. 76.*

Tabernaculum suum. Sanctuarium. *Fregit sagittas.* Et pacem restituit, quando Israel beneplacitum Dei perfecit. Tu O Deus es magis gloriosus quàm, *Montes præda.* Reges qui inhabitant montibus, & illic congregant prædam suam, hi coram te pertimescunt. *Spoliati sunt.* Armis bellicis. *Non invenerunt manus.* Robur, ut arma in eorum manibus acciperent. *Requievit.* Terra Israel, sed terra Gentium contremebat. *Ira hominis laudabit te.* Quia in ira misericordiam ad populum tuum ostendis, ob quam laudabunt te. *Et reliquias irarum alligabis.* In pœnam nationum terræ, ut in Hos. 13. *Iniquitas Ephraim est alligata.* Vel, *Pro reliquiis alligabis iras.* Id est, thesaurizas iram pro reliquiis Gentium. *Circa illum.* Circa Sanctuarium ejus. *Munera afferte in timore.* Ad domum Sanctuarii, timentes. *Spiritus principum.* Superbum spiritum.

Sect. 7. *Ex Masora in Psal. 76.*

Notus est in Juda. Per judicia sua; Tria sunt cum Cametz in Psal. 9. *Notus est Dominus in judiciis suis.* Prov. 31. 23. *Maritus ejus est notus*, per justitiam suam, & נאור in Eccl. 6. 10. *Notum est*, scil. quando Deus judicat eum. *Montibus præda.* Id est,

Leopardorum; tria sunt, Num. 23. 7. à montibus Orientis. Cant. 4. 8. *Montibus Leopardorum.* Timebat terra. Timet pœnas; duo sunt, Jerem. 3. 8. *Juda non timebat.* *Laudabit te.* Etiam in hoc mundo; duo sunt, Isa. 38. 18. *Sepulchrum non laudabit te.* *Cohibebis.* In maxime furiosis; duo sunt, unum plenum, aliud defectivum, Prov. 22. 24. *Cum viro furioso ne abeas.* Posterius plenum est. *Afferte munera.* Reges etiam hoc faciunt; duo sunt, unum plenum est in Psal. 68. 29. *Reges afferent munuscula;* posterius plenum est, (sic etiam est prius in quibusdam codicibus.)

Sect. 8. *Ex Al. Auth. in Psal. 76.*

Affyrorum. Non est in Sexcuplici. Theodor. *In Israel.* Ecce verè Israelita, in quo dolus non est. S. August. *In Salem.* Illic erat templum Dei secundum. 1. Caus. Tu es formidabilior. à נאור. Gr. *Præda, vel cibi.* Licet Sion erat sterilis mons, respectu templi erat aliis gloriosior. 2. Arg. Vel, à montibus æternis. Orientis luminis Evangelii exordia, ut montes exceperunt Apostoli. S. Aug. Vel, à montium præda. Ubi Assyrios prædæ exposuisses. Theodor. *Somnum eorum.* Perpetuum, quia in illa nocte, in qua capta erat Babylon, ebrii erant, & dormiebant ad mortem, Jer. 51. 39. 3. Arg. Vel, somnum de terrenis illum divitem fecit, evigilatio pauperem. S. Aug. ut Isa. 29. *Solvite vota.* Et triumphate in victoria Domini, ut prisca Romani Cæsare victore;

Horat. lib. 4. Od. 2.

O Sol (dies)

Pulcher, O laudande, canam—

Cæsare felix.

Tuq, dum procedis, Io triumphe,

Non semel dicemus, Io triumphe,

(Ut pro Solomone, 1 Reg. 1.)

Civitas omnis: dabimusq, diviis

Thura benignis.

(Ut Levit. 2. Thura.)

Te decem tauri totidemq, vacca,

(Multæ, est numerus perfectus.)

Me tener solvet (à voto) vitulus relicta

Matre, qui largis juvenescit herbis

In mea vota.

(Hanna vovit, 1 Sam. 1.)

Sect. 9. *Ex Ital. & c. in Psal. 76.*

Contra Assyrios. Gal. Ang. MS. sicut R. Sol. *In pace.* Ang. MS. Vulg. Gal. *En paix*, ut נאור, in Ab. Ezra in Gen. 33. *Jacob venit Salem, seu in pace.* *Montes æternos.* Ang. MS. Gal. Vulg. qui reddunt cibum quotannis. Vel נאור prædæ, quia feræ sunt in illis. Ital. *Spiritus.* Id est, protectionem & intelligentiam. Ital.

Sect. 10. *Ex Gr. & Vulg. in Psal. 76.*

In pace. Gr. Vulg. (pace. Lat. MS.) post bellum Sennacherib, in diebus Hezechia, cum rex Babylon, aliique munera miserunt. *Illuminans tu mirabiliter à montibus æternis.* Vulg. Gr. Arab. Id est, Deus misit lucem salutis è cœlis mirabilem, sic Isa. 9. *Populus in tenebris vidit lucem magnam.* Vid. Cimchi. in locum. Vel dicit, *Montibus*, id est, montibus Sion & Moria, ex quibus de Arca venit salus, sic Psal. 121. *Levo oculos meos ad montes, & c. Sion, & c.* Vel, *Lumen tu es magnificentia à montibus captivitatis.* Lat. MS. à captivitate liberas nos in lumen gloriosum. *Omnes insipientes.* Vulg. id est, spoliati sapientia,

entiā, à שָׁלֵשׁ. *Mites corde.*] Vulg. Gr. Æthiop. *Diem festum agent tibi.*] Vulg. Gr. חָגַר accinge-
ris, Lat. MS. quasi gaudio, ut in die festo, forsan ut
חָגַג.

Sect. 11. Ex Syr. in Psal. 76.

Quando capta erat Rabba, 2 Sam. 12. & denotat
ultionem Iudicii Christi. Par. edit. *חָגַר*. Bra-

chia arcus.] Syr. חָגַר וְרָעָה. Heb. חָגַר שָׁפִי, id est, ro-
bora arcus, ut Psal. 37. *Brachia impiorum*, id est, vires,
scil. in die Iudicii extra Jerusalem, Isa. 66. in R. Da-
vid. *Prada, vel robuste è monte tuo.*] Syr. חָגַר שָׁפִי
חָגַג. Vel, *De monte tuo robusto.*] De Sione

eluxit Deus, ut Psal. 50. 2. in die Iudicii. *Robusti
corde, vel stulti.*] Syr. quis enim tam audax est ut in-
fipiens? *Non invenerunt manus suas pra increpatio-
ne tua.*] Syr. dicit de Ammonitis, vel impiis omni-
bus. *Ligabis, vel amovebis, vel franges.*] Syr.
חָגַג. Heb. à חָגַג claudus, sic Psal. 18. in
Syr. *Clandi in viis suis.* Vel, à חָגַג terror frangens
animum, ut in Psal. 18.

Sect. 12. Ex Arab. in Psal. 76. Heb. Arab. 75.

Canticum pro populo dilecto. Arab. MS. ab Assur

in tempore Hezechiae liberato. *In Salem, vel erit
pax in umbra ejus.*] Sic Psal. 91. 1, 2. *In umbra Al-
tissimi tutus erit.* Arab. *يَكُونُ السَّلامُ فِي*

ظِلِّهِ. *Luminosior est (mons Sion) & pretiosior
(fructibus) montibus aternis.*] Arab. *وَسُجْدٌ*, sic di-

cit in Deut. 33. *Delicia montium aeternorum, &c.*
fructus perennes quotannis subindicat. Dicit, *ater-
nis*, vel *prædæ*, ut in Heb. vel *cibi*, ut Psal. 111. *De-
dit prædam, vel escam, idem. Furor hominis.*] Vel,
*In cogitatione sua (ubi ira incipit) homo tibi confite-
bitur.*] Arab. *عِنْدَ فُكْرٍ*. *Vindemiabit, vel
eripienti spiritus principum.*] Arab. *فَارَعَ لِرُوحٍ*

السَّالِطِينَ eripit de carcere corporis, quando
moriuntur, ut in Psal. 146. *Spiritus exit, &c.* Vel
dicit, *Eripienti*, quia spiritus eorum ipse solus ligat &
eripit, ut in Eccles. 8. *Non est dismissio in praelio. Re-
stringes reliquias.*] Et serviet tibi homo iste in secre-
to suo (id est, cogitatione timebit) Arab. *وَيَتَعَبَى*
لَكَ, est paraphrasis vers. Heb.

1 In finem, pro Idithun, Psalmus Asaph.

LXXVI. Heb. LXXVII.

2 **V**oce mea ad Dominum clamavi: voce mea
ad Deum, & intendit mihi.

3 In die tribulationis mea Deum exquisivi,
manibus meis nocte contra eum: & non sum de-
ceptus.

Renuit consolari anima mea,

4 Memor fui Dei, & delectatus sum, & ex-
ercitatus sum: & defecit spiritus meus.

5 Anticipaverunt vigilias oculi mei: tur-
batus sum, & non sum locutus.

6 Cogitavi dies antiquos: & annos aeternos
in mente habui.

7 Et meditatus sum nocte cum corde meo, &
exercitabar, & scopebam spiritum meum.

8 Numquid in aeternum projiciet Deus: aut
non apponet ut complacitior sit adhuc?

9 Aut in finem misericordiam suam abscin-
det, à generatione in generationem?

10 Aut obliviscetur misereri Deus? aut con-
tinebit in ira sua misericordias suas?

11 Et dixi nunc cæpi: hac mutatio dextera
Excelsi.

12 Memor fui operum Domini: quia
memor ero ab initio mirabilium tuo-
rum.

13 Et meditabor in omnibus operi-
bus tuis: & in adinventionibus tuis exerce-
bor.

14 Deus in sancto via tua: quis Deus magnus
sicut Deus noster?

15 Tu es Deus qui facis mirabilia.

Notam fecisti in populis virtutem tuam:

16 Redemisti in brachio tuo populum tuum,
filios Jacob, & Joseph.

17 Viderunt te aquæ Deus, viderunt te aquæ:
& timuerunt, & turbatae sunt abyssi.

18 Multitudo sonitus aquarum: vocem dede-
runt nubes.

Etenim sagittæ tuæ transeunt:

19 Vox tonitru tui in rota.

Illuxerunt coruscationes tuæ orbi terræ: com-
mota est & contremuit terræ.

20 In mari via tua, & semita tuæ in aquis
multis; & vestigia tua non cognoscuntur.

21 Deduxisti sicut oves populum tuum, in ma-
nu Moysi & Aaron.

Sect. 1. Ex R. David. in Psal. 77.

Dictus est in persona captivorum; duo hic expla-
nat: 1. Quare captivi exclamant, & non exaudiat
Deus? 2. Si sit spes redemptionis. R. Arama. *Super
Jeduthun.*] Id est, de mutatione legis in captivitate,
Derash non est in Cod. Cremon. *Manus mea.*] Id
est, plaga cordis, scil. dolor meus effunditur sine in-

termessione, ut Job. 3. 24. Et dicit, *Manus*, ut Exod.
9. 3. *Manus Domini*, scil. plaga; & addit, *Nocte*,
quando vacat homo à negotiis mundanis, & cogita-
bundus est. *Et non erat remissa.*] Ut Gen. 45. 26. *Cor
ejus deficiebat.* Habac. 1. 4. *Lex infirmatur. Obru-
tus est spiritus meus, vel amittus.*] Homo in affli-
ctione est incurvatus, & una pars altera quasi operata,
à quoy.

אֶת־עֵינַי. *Tenes palpebras oculorum meorum.*] Ut claudere eas ad dormiendum nequeam, R. Moseh Haccohen; dicuntur שְׁמֹרֵי עֵינַי, quia custodiunt oculos. Vel, desiderium oculorum meorum abstulisti. R. Arama. מִחֲמַר. *Non possum eloqui.*] Nocte meditator de dolore meo, vigilans, & mane sum ab eloquendo debilitatus. *Turbatus sum.*] Ut Gen. 41. 8. De Pharaone, *Spiritus ejus erat perturbatus. Dies antiquos.*] Quomodo eduxisti Israel ex Egypto. *Canticum meum.*] In nocte cogito de canticis patrum meorum quando erant de captivitate liberati, vel de canticis templi. R. Arama. *Diligenter investigavi.*] In opera Dei antiqua cum Israele. *Promissum suum.*] Verba sua consolatoria. *Occlusit.*] Ut Deut. 15. 8. *Non occludes manum tuam.* idem. *Quando dico hac est mors mea, recordabor, &c.*] Quando cogito de morte mea in hac afflictione, tunc recordor manum Dei quæ patres nostros ex Egypto & Babel liberabat; vox Babel non est, in Cod. Cremon. חֲלוּתִי אֶל־חֲלוּתִי, sicut חֲלוּתִי, sic Deut. 21. 1. *Unus occisus.* idem. Vel, *Absit, ut sit mutatio dextera Dei.*] R. Arama. חֲלוּתִי אֶל־חֲלוּלָהּ. *Recordabor.*] Bis sumitur in hoc & proximo versu. חֲלוּתִי cum Jod, id est, commemorabo aliis. *Meditabor, ve eloquar.*] De illis ad consolationem aliorum. *De omnibus operibus.*] Celebrioribus in Egypto & illis etiam in Mari & Sinai. פֶּעֶל־Jod signum pluralis deficit. *In sanctuario.*] In cœlis, & dicit, *Via tua*, quia per observationem cœlorum dicimus, Quis est tibi similis? & cœli à te, ut à prima causâ, habent originem. Vel, in monte Sinai, ut Psal. 68. 17. *Sinai in sanctuario*, & quia gloria Dei descendit in montem Sinai, dixit Israel, *Quis est magnus, ut Deus noster? Cum brachio tuo.*] Per coactionem, ut Exod. 3. *Nisi manu forti. Profunda aqua.*] Erant etiam divisæ. *Effundebant aquas.*] Ut Exod. 14. 24. *Prospexit Deus in exercitum Egyptiorum*, id est, misit in eos aquas, tonitrua, &c. חֲלוּתִי אֶל־חֲלוּתִי in Poel simile est quadrato. *Sagitta.*] Lapidēs fulminares sic vocantur, in Prov. 20. 17. *Lapides minutissimi.* *In cœlis.*] Unaquæque sphaerarum sic vocatur חֲלוּתִי quia est volubilis; licet tonitru non sit in cœlo sed in Aere, tamen Aer, metaphoricè vocatur cœlum, quia cœlo appropinquat, ut Gen. 1. 8. *Firmamentum vocavit cœlum.* Et Isai. 55. 10. *Pluvia cœli.* Vel, quia influentiæ cœli sunt primariæ fulgurum & tonitruū causæ. R. Arama. Vel, *In rota.*] Curruum Pharaonis, ut Exod. 14. 25. *Sustulit rotas curruum.* Non est in Cod. Cremon. *Illuminabant mundum.*] Ut dicitur, *Noctem in lucem vertit, &c.* *Terra tremebat.*] Nempè, Egyptii. *Semita tua.*] In plurali, quia mare erat, in 12. segmenta divisum, ut Psal. 136. 13. Rabboh. *Non erant agnita.*] Quia aquæ maris redibant super Egyptios, Exod. 14. 26.

Sect. 2. Ex Ab. Ezra. in Psal. 77.

Cum voce mea.] Bis, de die in diem, denotando. *Plaga vel manus mea cucurrit.*] Scil. locus meus lachrymis; Nullubi porni acquiescere, sic Deut. 23. 12. *Habebis locum.* idem. Vel locus oculorum stillabat, ut ait sapiens magnus, vel liquefit vigor naturalis meus. *Non possum eloqui.*] Quanta est mea tribulatio. *Canticum meum in nocte.*] Sicut mos erat, ut Psal. 57. 8. *Evigilabo mane.* Et Job. 3. *Nulla vox hilaritatis sit in ea nocte.* *Investigabat.*] In

operibus Dei, vel de longitudine captivitatis, ut Daniel, Dan. 9. 1, 2. *Infirmas mea, vel oratio.*] Sed in hoc sensu חֲלוּתִי jungitur cum חֲלוּתִי. *Quando recordor annos.*] In quibus me afflixit manus Altissimi. Vel, *Propter mutationem dextera Dei.*] à שְׁנוֹתָי, idè infirmatus sum valdè. Vel, dixi est infirmitas mea, ut semel cogitarem quòd mutabilis est dextera Dei. *Annos, vel somnum dextera Dei.*] à שְׁנוֹתָי. R. Moseh. *Sanctuario.*] Cœlis. *Et Josephi.*] Meminit Josephi quia Jacobum & filios suos in Egypto enutrivit: erat pastor & lapis Israelis, Gen. 49. *Videbant te aqua Deus.*] Ut Exod. 14. 27. *Moses extendit manum & rediit mare. Effuderunt aquas.*] In Egyptios quando Israelitæ ambulabant in terra arida. *Sagitta tua.*] Fulgura. *In cœlo.*] Aère infimo cœlo, חֲלוּתִי חֲלוּתִי sese volvente. חֲלוּתִי חֲלוּתִי. *Via tua est in mari.*] Ut Exod. 15. 19. *Filii Israel ambulabant in arida. Vestigia tua non erant agnita.*] Quia rediit mare ad robur suum, Exod. 14. 27. *Sicut grex.*] Paulatim in deserto.

Sect. 3. Ex Mid. Tillin in Psal. 77.

Consolationem respuit.] Quia finem malorum, & quot plagæ adhuc restant, ignorabat. *Dies.*] Abrahami ab Oriente excitato, Isai. 41. 1, 2.

Sect. 4. Ex R. Obad. Gaon. in Psal. 77.

In afflictionem captivitatis & spem redemptionis, &c. *Manus mea percutit* חֲלוּתִי. Super femur è medio tribulationis percutit à חֲלוּתִי, in Psal. 39. *Prelum, &c.* *Non eloquar.*] Ne terrorem in filios populi mei incutiam. שְׁנוֹתָי. Id est, *Oratio mea* חֲלוּתִי erit pro mutatione dextera Dei. à justitiâ ad misericordiam שְׁתַּחֲוִיתִי. *Sagitta, vel partes* חֲלוּתִי. Id est, partes ignis & nubis erant inter exercitus Egypti, & Israel. חֲלוּתִי. In nube sicut dixit, *Vocem dederunt athera, &c.* *Non agnoscuntur.*] Israelitis, quia non intellexerunt mirabilia Dei.

Sect. 5. Ex R. Sol. in Psal. 77.

Locutus sum.] In corde meo de præteritis tuis operibus. *Tenes vigilias oculorum meorum.*] Ita ut semper dormiam præ dolore, & evigilare è somno nequeam, ut cæteri homines qui vigilantes, redeunt ad seipsos. *Canticum in nocte.*] Nempè, in templo ante captivitatem. Vel in nocte hujus captivitatis, cantica mea olim recordor. *Infirmas, vel dolor meus.*] Ut convertam ad Dominum, me perterrefaciens, incitat à חֲלוּתִי. *In cœlo, vel in rota.*] Id est, exercitu Egyptiorum quæ formâ erat rotundâ, ut 1 Sam. 17. חֲלוּתִי. Hisp. *Cerco. Vestigia.*] חֲלוּתִי in ling. &c Hispan. *Pisadas.*

Sect. 6. Ex Cald. in Psal. 77.

Manus mea, defluit in nocte.] Id est, Prophetia venit in me, & lachrymæ ex oculis meis sine intermissione defluunt, ut Ezech. 3. 22. *Manus Domini,* id est, Prophetia. *Dies antiquos.*] Dies prosperitatis. *Dextera Altissimi mutatur.*] Id est, robur dextera. *Filios Jacobi & Josephi.*] Jacobus genuit, & Joseph eos nutrebat.

Sect. 7. Ex Masora in Psal. 77.

Effluxit ulcus meum.] Ut oculus meus cum lachrymis stillat; duo sunt, Lam. 3. 49. *Oculus meus effundit lachrymas.* Ut non possim, vel nolo loqui. Id

Id est, amplius in nomine Domini; duo sunt; Jerem. 20. 9. *Dixi quod nollem amplius eloqui in nomine Domini. Non amplius.*] Tria sunt; 2 Sam. 14. 10. *Te amplius tangere.* Prov. 10. 22. *Benedictio Domini ditabit nullamq; mœstitiā addit.* In noctem est tristitia, sed manē gaudium permanet. *Num fallit ejus promissum?*] Vel decretum, vel nonne ejus verbum in cœlis, permanet? Sex sunt cum accentu in penultima defectiva, in Habac. 3. 9. *Etiam verbum, Selah.* Psal. 19. 2. *Per singulos dies pronunciat verbum.* Psal. 19. 3. *Istic neque sermo nec lingua est.* Psal. 68. 11. *Dominus dedit verbum,* id est, promissum vel decretum. Job. 22. 28. *Turem determinabis, verbum Dei est per omne ævum stabile.* *Gratiosus,*] Non habet simile; unum est, in Judic. 19. 9. *Tempus castra metandi.* *Gratiosus, vel oblitus est Deus castra metandi.*] Id est, ab ira requiescere. *Ut Deus noster.*] Vel ut Angeli in nos, præpositi; Tria sunt; Gen. 3. 5. *Sicut Dii eritis bonum & malum scientes.* Zach. 12. 8. *Domus Davidis sicut Deus, vel Angeli, unum in lege, 'א. in prophetis, aliud 'נ. Tercium in Hagio-graphis 'ך. Ecclesia erit sicut Deus quod serpens fraudulenter Evæ, promisit. Tonitru tuum erat in cœlis.*] Vel rotā, id est, orbe terrarum rotundo, non habet simile. Psal. 83. 13. *Sint sicut rota, vel sicut cœli, indefessè volubiles.* *Duxisti populum tuum.*] Id est, ex Egypto; duo sunt, Exod. 15. 13. *Eduxisti populum tuum, &c. Per manum Moysi & Aharonis.*] Id est, in deserto; duo sunt, Num. 33. 1. *Sunt itinera sub manu Moysi & Aharonis.*

Sect. 8. Ex Al. Anth. in Psal. 77.

Manus mea erant expansæ.] In oratione mea. Gr. à נגרה, quia quando effusæ sunt aquæ expanduntur. *Erat obrutus.*] In captivitate, ut Psal. 102. 1. *Quando obrutus est. Oculos vigilantes.*] Nocte lugeo, ut Lam. 2. 19. Vel, *Anticiparunt vigilias omnes inimici mei.*] S. Aug. אפיני אפיני aspiciere oculo invidiæ, ut Saul. 1 Sam. 18. idem. *Non loquar.*] Contra Deum qui fecit hoc, ut Job. 1. ult. *Job non peccavit labiis.* 1. Arg. Vel, *Annon eloquar?*] Ad Deum ut juvaret me. *Dies antiquos.*] In subjugandis Canaanitis, divisione maris, &c. 2. Arg. *Recordor canticum meum.*] Post exitum ex Egypto, ut Exod. 15. 1. *Tunc cecinit Moyses, &c. Infirmitas mea.*] Nonne credam verbis, Jerem. 29. Jerem. 10. *De 70. annis? Estne mutatio dexterae Dei excelsi?*] Gr. Vulg. Non omnino, quia in Mal. 2. *Ego non mutor.* 3. Arg. Vel, *Nunc capi.*] Esse in ea regione ubi non anticipant vigilias inimici mei, & hæc est immutatio dexterae Dei quā mutare me capit Deus. S. Aug. *Sunt ignota.*] Nemo potest post te ambulare, Egyptii tentabant hoc facere, & sunt absorpti. 4. Arg. *Erat in circulo.*] Quando vapor nube inclusus contendit exire, ver. 18. 5. Arg. Vel quia tonitru erat in rotas currum Egyptiorum, Exod. 14. *Turbavit Egyptios.* Vel, quia apparuerunt orbi terrarum fulgura, nubesque in rota circumierunt orbem. S. Aug.

Sect. 9. Ex Ital. &c. in Psal. 77.

שנוה, Id est, alterationem. 2. Ang. MS. Gal. Ital. Bruc. id est, infirmitas mea est causa mutationis dextrae Dei. Hisp. *En los annos,* Vel, *Hæc est mea mors.*] Ital. hæc captivitate moriar. *In rotā.*] 2. Ang. MS. Vulg. Vel, *in circuitu terra,*] Gal. *In cerco.* Hi-

span. vel in Sphæra. Ital. Bruc. *Nella Sphæra,* in cœlo, qui est figura sphaerica. Ital.

Sect. 10. Ex Gr. & Vulg. in Psal. 77.

נגרה.] *Nocte extenditur.* Lat. MS. ut aquæ effusa. Vel, *Nocte contrahitur.*] Vulg. Gr. id est, expansæ ad eum, נגרה, ut נגרה cum Daleth, sic Dodanim & Rodanim. 1. Paral. 1. Et כידוד & כידוד, in R. Sol. in Job. 15. 25. *Prohibebam aspectum oculorum meorum.*] Lat. MS. nolui sursum aspicere, ut Psal. 40. Heb. אמותי אמותי pro אמותי. *Non sum deceptus.*] Vulg. Gr. Vel, *Non defecit.*] In promisso suo, sic Gen. 45. *Defecit spiritus Jacob.* Idem. *Delectatus sum.*] Vulg. Gr. ab דמיון, *Tumultuantur viscera mea,* Hos. 11. in compassione. *Anticipaverunt vigilias.*] Vulg. ut orem, Sic David in Psal. 119. אמותי אמותי ab אמותי apprehendere & eas (antequam veniant) anticipare. Vel, *Omnes adversarii mei custodiebant vigilias.*] Gr. Arab. Ethiop. ad capiendum מניני אפיני de Saule, oculo malo aspexit Davidem. Vel caligaverunt oculi, Arab. Rom. *Nunc capi, hæc mutatio dextera excelsi.*] Vulg. Gr. Id est, capi cogitare quod erit mutatio in melius. אמותי אמותי. Arab. Rom. Vel, *Imbecillitas mea est hæc mutatio.*] Lat. MS. imbecillitas mea est sic cogitare de dextera Dei. *In Rota.*] Lat. MS.

Sect. 11. Ex Syr. in Psal. 77.

Vulnus meum, vel manus ejus super me in nocte castigabit me.] Syr. כליה כליה, Heb. נגרה, sicut נגרה, in Psal. 39. 11. *Absque ullo ad consolandum animam meam.*] Syr. לית לית, Heb. אמת אמת He redundat. *Vigilantes, vel vigilie tenent oculos meos.*] Syr. Id est, tenebræ & caligo oculorum velut in nocte. Syr. צורנה צורנה, ut in Psal. 6. *Caligat oculus meus, &c. Annos, vel mutatio est.*] In manu Dei propter peccatum meum & infirmitatem. Syr. ורונה ורונה, Heb. שנוה. Vel, *Repetitio.*] Id est, redintegratæ plagæ dexterae Dei sunt hæc, ut in Job. 10. *Renovas testes,* id est, plagas tuas à שונה. *In cœlis, vel in rotis.*] Syr. בגיגלה בגיגלה, in Syr. id est, sonus movetur circulariter & in gyro.

Sect. 12. Ex Arab. in Psal. 77.

Heb. Arab. 76.

Pro Asapho: Concio ad populum. *Extendi manus meas.*] Arab. ידי بسطت in oratione, sic in Psal. 68. *Curret manibus expandet eas orando,* ut Solomo. *Capti oculi mei, vel Caligaverunt oculi mei.*] Arab. غشيت غشيت à غشيت, in Psal. 6.

Caligat oculus meus. Heb. אמותי אמותי captus oculis, ut haud custodiant corpus. *Dixique nunc, capsi hoc, dextera excelsi corroborabitur.*] Arab. الآن ابديت هذا انتعتن يمين العلي, Id est, capsi cum afflictione magna, sed in fine erit Redemptio per robur Dei dexterae gloriosa; Dicit, *Corroborabitur dextera,* ut in Isai. 59. *Brachium suum sibi ipsi salutem attulit,* & in Psal. 42. *Salutem faciei suæ, id est, suam,* Heb. שנוה est mutatio, primo videbatur

videbatur dextrera debilis, nunc tempora mutantur.
 Sonns tonitruu tui in rotis.] Arab. صوت رعدك

في العالم في العالم in mundo celebris, ut in Ezech.
 10. Erat in auribus meis, hoc est Galgal.

1 Intellectus Asaph. LXXVII.

Heb. LXXVIII.

Atendite popule meus legem meam: inelinate aurem vestram in verba oris mei.

2 Aperiam in parabolis os meum: loquar propositiones ab initio.

3 Quanta audivimus & cognovimus ea: & patres nostri narraverunt nobis.

4 Non sunt occultata a filiis eorum, in generatione altera.

Narrantes laudes Domini, & virtutes ejus, & mirabilia ejus qua fecit.

5 Et suscitavit testimonium in Jacob: & legem posuit in Israel.

Quanta mandavit patribus nostris nota facere ea filiis suis:

6 Ut cognoscat generatio altera.

Filii qui nascentur, & exurgent, & narrabunt filiis suis.

7 Ut ponant in Deo spem suam, & non obliviscantur operum Dei: & mandata ejus exquirant.

8 Ne fiant sicut patres eorum, generatio prava & exasperans;

Generatio, qua non direxit cor suum: & non est creditus cum Deo spiritus ejus.

9 Filii Ephrem intendentes & mittentes arcum, conversi sunt in die belli.

10 Non custodierunt testamentum Dei: & in lege ejus noluerunt ambulare.

11 Et oblitii sunt benefactorum ejus, & mirabilium ejus qua ostendit eis.

12 Coram patribus eorum fecit mirabilia in terra Egypti, in campo Taneos.

13 Interrupit mare, & perduxit eos: & statuit aquas quasi in utre.

14 Et deduxit eos in nube diei: & tota nocte in illuminatione ignis.

15 Interrupit petram in eremo: & adaquavit eos velut in abyssu multa.

16 Et eduxit aquam de petra: & deduxit tanquam flumina aquas.

17 Et apposuerunt adhuc peccare ei: in iram excitaverunt Excelsum in iniquo.

18 Et tentaverunt Deum in cordibus suis: ut peterent escas animabus suis.

19 Et male locuti sunt de Deo: dixerunt: Numquid poterit Deus parare mensam in deserto?

20 Quoniam percussit petram, & fluxerunt aqua, & torrentes inundaverunt.

Numquid & panem poterit dare, aut parare mensam populo suo?

21 Ideo audivit Dominus, & distulit: & ignis accensus est in Jacob, & ira ascendit in Israel.

22 Quia non crediderunt in Deo, nec speraverunt in salutare ejus.

23 Et mandavit nubibus desuper, & januas caeli aperuit.

24 Et pluit illis Manna ad manducandum, & panem caeli dedit eis.

25 Panem Angelorum manducavit homo: cibaria misit eis in abundantia.

26 Transtulit Austrum de caelo: & induxit in virtute sua Africum.

27 Et pluit super eos sicut pulverem carnes: & sicut arenam maris volatilia pennata.

28 Et ceciderunt in medio castrorum eorum, circa tabernacula eorum.

29 Et manducaverunt, & saturati sunt nimis, & desiderium eorum attulit eis:

30 Non sunt fraudati a desiderio suo. Adhuc esca eorum erant in ore ipsorum:

31 Et ira Dei ascendit super eos. Et occidit pingues eorum, & electos Israel impedivit.

32 In omnibus his peccaverunt adhuc: & non crediderunt in mirabilibus ejus.

33 Et defecerunt in vanitate dies eorum, & anni eorum cum festinatione.

34 Cum occideret eos, querebant eum: & revertebantur, & diluculo veniebant ad eum.

35 Et memorati sunt, quia Deus adjutor est eorum: & Deus excelsus redemptor eorum est.

36 Et dilexerunt eum in ore suo, & lingua sua mentiti sunt ei:

37 Cor autem eorum non erat rectum cum eo: nec fideles habiti sunt in testamento ejus.

38 Ipse autem est misericors, & propitius fiet peccatis eorum: & non disperdet eos.

Et abundavit ut averteret iram suam: & non accendit omnem iram suam.

39 Et recordatus est, quia caro sunt: spiritus vadens, & non rediens.

40 Quoties exacernaverunt eum in deserto, in iram concitaverunt eum in iniquo?

41 Et conversi sunt, & tentaverunt Deum: & sanctum Israel exacernaverunt.

42 Non sunt recordati manus ejus, die qua redemit eos de manu tribulantis.

43 Sicut posuit in Aegypto signa sua, & prodigia sua in campo Taneos.

44 Et convertit in sanguinem flumina eorum, & imbres eorum, ne biberent.

45 Misit in eos cænomysiam, & comedit eos, & ranam, & disperdidit eos.

46 Et dedit arugini fructus eorum, & labores eorum locuste.

47 Et occidit in grandine vineas eorum: & moros eorum in pruina.

48 Et tradidit grandini jumenta eorum, & possessionem eorum igni.

49 Misit in eos iram indignationis sue, indignationem, & iram, & tribulationem, immisiones per angelos malos.

50 Viam fecit semita ira sua, non pepercit à morte animabus eorum: & jumenta eorum in morte conclusit.

51 Et percussit omne primogenitum in terra Aegypti, primitias omnis laboris eorum in tabernaculis Cham.

52 Et abstulit sicut oves populum suum: & perduxit eos tanquam gregem in deserto.

53 Et deduxit eos in spe, & non timuerunt: & inimicos eorum operuit mare.

54 Et induxit eos in montem sanctificationis sue: montem, quem acquisivit dextera ejus.

Et ejecit à facie eorum Gentes: & sorte divisit eis terram in funiculo distributionis.

55 Et habitare fecit in tabernaculis eorum tribus Israel.

56 Et tentaverunt, & exacerbaverunt Deum excelsum: & testimonia ejus non custodierunt.

57 Et averterunt se, & non servaverunt pactum: quemadmodum patres eorum conversi sunt in arcum pravam.

58 In iram concitaverunt eum in collibus suis: & in sculptilibus suis ad emulationem eum provocaverunt.

59 Audivit Deus, & sprexit: & ad nihilum redegit valde Israel.

60 Et repulit tabernaculum Silo, tabernaculum suum, ubi habitavit in hominibus.

61 Et tradidit in captivitatem virtutem eorum: & pulchritudinem eorum in manus inimici.

62 Et conclusit in gladio populum suum: & hereditatem suam sprexit.

63 Juvenes eorum comedit ignis: & virgines eorum non sunt lamentatae.

64 Sacerdotes eorum in gladio ceciderunt: & viduae eorum non plorabantur.

65 Et excitatus est tanquam dormiens Dominus, tanquam potens crapulatus à vino.

66 Et percussit inimicos suos in posteriora: opprobrium sempiternum dedit illis.

67 Et repulit tabernaculum Joseph: & tribum Ephraim non elegit:

68 Sed elegit tribum Juda, montem Sion quem dilexit:

69 Et edificavit sicut unicornium sanctuarium suum in terra, quam fundavit in secula.

70 Et elegit David servum suum, & sustulit eum de gregibus ovium: de post fatantes accepit eum.

71 Pascere Jacob servum suum, & Israel hereditatem suam.

72 Et pavit eos in innocentia cordis sui: & in intellectibus manuum suarum deduxit eos.

Señt. 1. Ex R. David. in Psal. 78.

L Egimea. Id est, quam ego vos edoceo, מורה de Dei mirabilibus. *Audivimus.* Ex ore sapientum veterum. *Parabola.* De Manna, &c. *Novimus.* In lege, ex ore Moysis Rabbinu. *Non celabimus.* Ab illis qui sunt in traditione indocti; nos qui novimus, debemus illos instruere. *Testimonium in Jacob.* Legem suam, Deut. 4. 10. *Ad filios vestros enarrate.* *Generatio rebellis.* Generatio deserti. *Non erat stabilis.* Ut Isa. 22. 23. *Sicut clavis in loco stabili.* *Vertebant dorsa.* Hoc erat in deserto, licet non scriptum sit in lege, sed in Chronicis, *Viri Gath occidebant eos,* 1 Paral. 7. 21. ubi exposui illud, quod occisi de Ephraim erant 8. millia, qui ad Gath contra verbum Dei exhibant: Nam dixit, eos 40. ann. in deserto permansuros: & dicit, *Habentes arcus,* quia confidebant instrumentis bellicis, non in Deum, idè conversi sunt retrò. Sed Rabboth. exponunt hoc de filiis Ephraim qui exhibant de Aegypto ante tempus definitum. R. Arama. Sed versus sequentes coarguunt quod post exitum contigit, quia videbant mira-

bilia Dei, & obliti sunt eorum, & fœdus suum quod erat datum in Sinai non observabant, & sapiens R. Abraham. ben Ezra exponit de desolatione Shilo. in tribu Ephraim, & tunc multi ex illis erant occisi, sed à vero remotus est hic sensus, quia postea loquitur de desolatione Shilo. Non est in Cod. Cremon. Præterea, quare meminit filiorum Ephraim solius, cum totus Israel in illo prælio occidit? ut 1 Sam. 4. 1. *Verbum Samuel ad totum Israel erat prolatum.* In agro Zoan. Erat Aegyptus, urbs regia, ut Num. 13. 22. *Ante Zoan in Aegypto:* & dicit, *Agro,* id est, terra, ut Padan, vel Ager Aram, &c. *Sicut Aceruns.* Ut Exod. 15. 8. *Flumina stabant:* Et Exod. 14. 29. *Aqua erant ut maris.* *Deduxit eos nube.* Postquam transissent mare; & antea de Succoth duxit. *Cum luce ignis.* Habebant in nocte columnam ignis, donec videbant lucem diei, & tunc non egebant candelis, quia columna ignis erat in Tabernaculum. *Discedite rupes.* Meminit mirabilium Dei, licet non in ordine: nam sunt in lege ordinata, quia Manna & volucres erant ante aquas Rephidim in Sin, Exod. 16. 13. *Discurrere.*

Disfluere.] Sic dicit, quia rupes est alta, & aqua descendit. *Adhuc magis peccabant.*] Dicit, *Adhuc*, quia aquæ erant, ob peccatum & murmurationem eorum immixtæ. למרוך pro להמר, ut Num. 5. 21. idem. *Altissimum.*] Qui excelsus est, & potuit dare carnes, licet illi erant increduli, & eum in Cibroth Hattaavah, tentabant. *Tentabant Deum.*] Quia non egebant carne, Manna erat dulcis, & delicatus cibus, & probabant Deum utrum potuit dare carnem? Et dicit, *In corde suo*, non in ore, quia dicebant, *Anima nostra exaruit, nihil est nisi hic panis*, Num. 11. 31. ac si carne indigebant. *Pro appetitu suo.*] Ut Num. 11. 4. *Concupiscebant concupiscentiam.* Vel pro anima, quæ est subjectum concupiscentiæ, ut Deut. 12. 20. *Si concupiscat anima tua.* Non est in Cod. Cremon. *Locuti sunt contra Deum.*] In corde, non ore. *Mensam.*] Cum variis cibis ordinatam. *Potest ne providere carnem?*] Si potest, est res magis admirabilis: Manna descendit sicut nives, & rupes aquam emittebant, sed unde est caro? *Percussit rupem.*] In Rephidim, quia rupes Cades non erat tunc percussa, sed in Num. 20. *Panem etiam.*] Id est, carnem, ut Num. 28. 2. *Oblationes & panem meum*, id est, carnem pro sacrificiis. *Dominus audivit hoc.*] Licet locuti sint in cordibus eorum. *Ignis erat accensus.*] In Taberah & Cibroth, Num. 11. 1. & duo hi ignes erant in uno loco; prior ob murmurationes eorum, posterior ob concupiscentiam. *Ira ascende- bat.*] In Cibroth, Num. 11. 33. *Ira Domini incal- scbat, &c.* & in his duobus operibus erat מלחמה, quia murmurabant, dicentes, *Mit- tamus homines, & explorabunt terram*, non crede- bant Deum illam daturum, sic petebant carnem, sed eam habere diffidentes. *Portas cæli.*] Similitudo denotans abundantiam, ut *fenestra cæli erant aper- ta*, Gen. 7. *Frumentum cæli.*] Quia Manna erat in- star frumenti, sed suavius. *Panem fortium.*] Panem quem fortes comedebant, scil. Moyses & Eliah per 40. dies. R. Arama. *Panem cælorum fortissimorum.*] Sicut *speculum* in Job. 37. *Satis.*] In omni loco de- ferti, non indigebant cibo sufficientiæ. *Ventum ori- entalem.*] Ut Num. 11. 31. *Ventus adduxit coturni- ces.* *Pluit volucres alæ.*] Dicit, *Pluit* in abundan- tia; & dicit, *alæ*, quia habebant alas, & ab illis evo- lare nequeant. *Circa habitationes suas.*] Ut Num. 11. 11. *Circa castra sua.* *Saturati.*] Donec exibat è naribus eorum, Num. 11. 20. *Pingues.*] Selectos juvenes, ut Judic. 3. 29. *Omnes pingues & robu- stum.* *Adhuc peccabant.*] In re exploratorum, Co- ræ, & aquarum Meriba. *In vanitate.*] In 40. annis mortui sunt omnes, à 20. annis. *In molestia.*] Plaga illa quâ mortui sunt subito exploratores, ideo Beth est cum Pathac indicativ. *Quando occidit eos.*] וכן ut Num. 36. 4. *Quando erit Jubilans.* *Querebant illum.*] Scil. qui erant superstitēs. Vel, *Quando dixit ad occidendos illos.*] Ut in Num. 14. 40. *Dicebant peccavimus, & ascendemus ad locum, &c.* Vel, *Quando occidis eos, num inquirebant illum?*] Non; sed hoc debebant facere. R. Arama. *Remittebat ini- quitatem eorum.*] Non destruendo eos secundum me- rita sua, ut conversio erat externa; sic etiam merces eorum, ut in Ahabo apparet, *Quia humiliat sese, &c.* (sed quia non pœnituerunt cum toto corde, ideo non plenè remisit illis) ut omnes dicerent, prodest exter-

na pœnitentia licet simulata. *Multum avertēbat iram suam.*] Dicit, *Multum*, quia vis magna requi- ritur ad subjugandam iram, ut in Num. 14. *Potentia Domini mei innotescat, &c.* *Caro erant.*] Et natu- raliter caro quærit desideria sua, & peccat. *Ventus qui transit.*] Id est, Dies eorum breves, ideo remittit illis in vita sua, ut Job. 7. 21. *Quare non remittis pec- catum, quia nunc dormiam in pulvere, &c.* *Et non redit.*] Nempè, naturaliter, sed in resurrectione Deus mirabilia operatur. *Tentabant Deum fortem.*] Ne- gando potentiam suam. לך. *Limitabant sanctum il- lum.*] Deo, qui sanctificatus erat toties in Israele in miraculis, posuerunt limitem, dicentes, hoc potest facere, non illud, ut Num. 34. 10. *Limitem terra. Non biberent.*] Ut Exod. 7. 21. *Egyptii non potue- runt de aquis bibere*; non meminit signorum in or- dine, quia in lege ordinata sunt. *Laborem suum.*] Fructus laboris hominum. *Occidit vineas.*] Quia planta habet animam vegetativam, ut Job. 14. 8. *Truncus ejus moritur.* Vel sicut illud, 2 Reg. 3. 25. *Lapidibus omnem portionem bonam dolere facite.* Non est in Cod. Cremon. *Sycomoros.*] Sunt ficus silvestres. *Cum lapidibus fulminaribus.*] Vel cum frigore magno flores arborum destruyente, & humidi- tatem exsiccante. R. Saad. Gaon. ex Arab. & meminit *Vinea & Ficum*, quia sunt arbores principales in E- gypto; Vel, quia vineæ sunt teneræ, descendit in eas sicut falx acuta, & in Sycomoros descendit, requie- vit & discidit. Midrash Rabboth. Non est in Cod. Cremon. *Fulguribus.*] Ut Exod. 9. 24. *Ignis in me- dio grandinis.* *Ferocitatem ira sua.*] Comprehen- dit plagas tres, non memoratas. Arama. *Immissio- ne.*] Denotat מלחמה frequentem immissione uni- us post alterum, ut Isa. 27. 10. *Civitas derelicta, &c.* & Exod. 8. 21. *Ecce mitto, &c.* in Rabboth. Non est in Cremon. מלחמה non est conjunctum, sed Mem de- ficit. Plagæ tres ultimæ, hic *Angeli mali* appellan- tur. Arama. *Ponderabat viam.*] Ut ira sua via dire- ctâ sine mora progrediretur, sic Prov. 4. 26. *Pondera semitam, &c.* *A morte.*] Nempè, violentâ ante di- em suum. *Caro.*] Mortalis, & sic peccatis obnoxius. Arama. *Sicut oves.*] Paulatim. *Non timebant.*] Ni- si pro momento, ut Exod. 14. 10. *Timebant, & cla- mabant ad Dominum*, sed subito Moyses eos confir- mabat. *Deduxit eos tuto.*] In mari. *Adhuc mon- tem.*] Templi, ut Exod. 15. 17. *In monte hereditatis tue, & dicit, hunc montem*, quia locus per Gad Pro- phetam, quando hic Psalmus erat dictus, innotuit. *Tentabant Deum.*] Postquam mortui erant Josue & Judices, ut Judic. 2. 11. *Vertebant retrò.*] Inter Ju- dicem & Judicem. *Arcus doli.*] Velut sagittarius astutus, ac si sagittaret in hoc latere, præ se fert, sed in alteram cadit ut incauti percutiantur, qui ex illa parte consistunt, & in momento in alteram partem se convertit; sic Israel in tempore Judicis serviebat Do- mino, & post mortem ejus, Idolis. Vel dicit, *Ar- cus doli*, quem coactione nimia tendunt sagittarii, sed subito rumpitur, & interfecit sagittarium, vel re- dit ad propriam naturam rursus, R. Arama. *Cum ex- celsis suis.*] In diebus Eli & Samuel serviebat Ido- lis, donec Samuel eos ad viam rectam, postquam re- diit Arca de terra Pelistæorum, convertebat. *Au- divit Deus.*] Verba blasphemie contra Deum in ser- viendis Idolis. *Tabernaculum.*] Quia Arca in Shilo erat

erat sub cortinis. *Locavit inter eos.* [Ut Exod. 29. 45. *Habitabo in medio filiorum Israel. Laudata.*] Domus sponsaliorum dicitur domus laudis, בית הוללות in Rabboth. *De somno.* Deus videbatur dormire, propter peccata Israel, silendo. *Sicut Gigas.* Ebrius, in quo sunt, licet sepultæ vires ejus; sic quando iniquitas eorum adimpleta fuerit, evigilabat, & in eos vindictam exequabatur. *Percussit hostes suos.* Impios ex Israel. *Retrò.* Convertiebant retrò, & fugiebant coram facie hostium suorum, & Pelistæ percusserunt eos in terga, sicut Samson fecisset illis, Judic. 15. 9. *Aeternum dedecus.* Quando ceperunt Arcam. *Josephi Tabernaculum respuit.* Arca rediit, non ad Shilo, sed huc & illuc movebat, donec requievit in Jerusalem. *Sicut terra.* [Ut Eccles. 1. 4. *Terra manet in aeternum,* sic ædificabat templum suum in aeternum, non sicut in Nob, Gilgal, Gibeon, &c. חלולות sunt foeminae lactentes, sic dictæ, אִמֹת לָלֵךְ lactentes. *A sequendis.*] Pastor sequitur gregem, & ducit paulatim, ut Isa. 40. 11. & Gen. 33. 13. Vel, postquam lactentium misertus est, cepit eum Deus ut Israelem regeret, Arama. אֲחֵר שְׂהוֹיָהּ מִרְחָם. *Intelligentia manuum suarum.* Attribuit manibus intelligentiam, quia virgâ in manibus gregem intelligenter regit, & manus perficiunt opus omne, ut Genes. 48. 14. *intelligenter se gerens manibus suis,* licet propriè intelligentia in corde habitet.

Sec. 2. Ex Ab. Ezra in Psal. 78.

Aperiam. Tau cum Cametz propter guttural. *Legem meam.* Verbum oris sui. *In parabola.* [Ut *Filii Ephraim verterunt dorsa,* &c. est parabola. *Ænigmata.*] Ut *cibum Angelorum,* &c. & *robur suum in captivitatem;* ænigma tale, quod intelligi sine libro Samuel nequit. *Testimonium in Jacobo.* Sic dicta est lex, quia conscientia testatur de æquitate sua, idèd dicit יָקום, sed חֹרֵר est occultum, quod non multi norunt, idèd dicit שָׁפּוּט posuit, & ab aliis acceperunt. *Patres nostros, ut notam facerent.* [Ut sic lex maneret sicut Sol, & dies cœli, sic in Deut. 6. *Filiis, & filiis filiorum notificabitis. Vertebant dorsa.*] Ephraim dereliquit legem Dei, sicut mos sagittariorum in bello est, huc & illuc vertere, & non stare in uno loco; erant sicut arcus doli in ver. 57. & idèd Deus dereliquit tabernaculum Josephi in ver. 67. Caph deficit. Vel, *Verterunt dorsa.* Erant destructi per Pelistæos, 1 Sam. 4. 10. quando capta erat Arca quæ in Tribu Ephraim collocabatur. *Sicut acervum.* Erant quasi murus ad manum dexteram & sinistram, Exod. 14. 22. *Cum nube.* Quæ omnes exercitus à calore protegebat, ut Num. 14. 14. *Nubes tua super illos,* &c. *Lumine ignis.* Nocte, quia non erant illis candelæ. *Scindebat rupes.* Bis, in Rephidim, Exod. 17. & Cades, Num. 20. למרוח cum Pathac, quia est in Hiphil. *In deserto.* In terra arida, ubi Deo indies indigebant, ibi peccabant. *Pro appetitu.* Non pro necessitate petebant panem & cibos. *Mensam.* Nompè, carne, quia mensa pane solo non dicitur esse instructa. *Potestne dare panem?* Adhuc, sicut antea. R. Moseh. Vel, *Dare carnem.* [Ut לחם sumitur, Zeph. 1. *Caro ut stercora,* & Num. 28. 1. לחם, non opus est ut dicamus, quòd aquas ante Mannam dedit. *Homo comedebat panem.*] Homo de terra comedebat panem de cœlis, quia in aère erat factus.

לֹא אֲדָהּ adhuc non erat illis לחם, sed postea erat, ut Num. 11. *Panem fortium.* Cœlorum, ut Job. 37. 18. *Æthera qua sunt fortia,* אֲבוֹרֵי שְׁחָקִים. *Cibum venationis.* צידה, quia semper ambulabant, & in via, quasi eam venabantur, sic Jos. 1. 11. *Parate cibos. In medio.* Et etiam in circuitu castrorum. *Occidit pinguios.* Divites, ut Isa. 17. 4. *Pinguedo carnis suæ,* & Judic. 3. *Omnes pingues. Peccabant adhuc.* In re exploratorum. *In vanitate.* Non videbant terram Canaan, propter quam exhibant de Egypto. *In terrore.* Ante 40 annos. *Quarebant illum.* Illi qui erant superstities. Vel, *Si occidebat illos.* Id est, adduxit propè occisionem. *Manè post Deum.* Dicit, *Manè,* nam orat homo antequam sit terrenis negotiis implicatus. *Recordati sunt.* Linguâ, non corde, sic in Gen. 39. *Non recordabatur Josephum,* & in Jer. 23. *Non facietis mentionem nominis Domini. Persuadebant illum.* Ut illi opinabantur, 1 Sam. 28. 15. *Dixit Samuel,* quia Saul putabat eum fuisse Samuel. *Omnem iram.* Ut consumeret eos funditus, licet decem vicibus tentabant eum, Num. 14. 20. *Caro.* Res vilis. Vel, quia non potuerunt iram Dei sustinere, sed subito pereunt sub illa. R. Moseh. Vel, *Caro,* id est, carnales, quia petebant carnes; Caro, scil. est corpus, ut Dan. 2. 11. *Quorum habitatio non est cum carne. Et non revertit.* Ideòque delectationibus perfruebantur, antequam spiritus è corpore discedebat. *Illa.* Corpus & anima. *Revertebant.* Ut rursus eum tentarent præter illam tentationem, in ver. 18. *Limitabant sanctum.* Limitabant potentiam Dei sancti, quem majori reverentiâ tractare debebant, idèd dicit, *Sanctum.* Vel in eo quod illi non poterant facere. *In sanguinem.* Hujus primò meminit, quia plaga erat respectu necessitatis aquarum gravissima; non meminit *virga,* quia non erat plaga, nec pediculorum, nec pestis, nec ulceris, nec tenebrarum, quia liberatio ab his est facilior. Sed meminit *mixture,* ante illam *ranarum,* quia gravior erat, nisi dicamus, *Et ranas quæ destruxissent eos,* scil. ante *mixturem.* *Sycaminos.* Ferentes fructum ficui similem. *Lapides fulminares.* Vel est species locustæ, quæ devorat omnes fructus, חֲנִיכֵי מִל. *Fulguribus ignitis.* Ut Exod. 9. 23. *Ignis in terram percurrit.* Hinc confitebatur Pharao, se servosque fuisse impios, erat enim plaga gravis. *Angelos malorum.* Mosen & Aharon, qui erant ministri plagarum. Vel, *Nuncios suos, mala.* Ut Psal. 104. 4. *Ignem ardentem nuncios suos,* מַלְאָכָיו non est conjunctum. *Ponderabat semitam.* Honoranda similitudo, quia decreta descendunt de cœlis, quasi in semita trita. *Hami.* Meminit patris eorum per contemptum. *Sanctuarii sui.* Terræ sanctæ. *Mons hic.* Mons Moriah, forsan composuit hunc Psalmum post prophetiam Gad. Vel mons Libanus, ut Deut. 3. 25. יְסֻגוֹ in Niphal, אֲסַג, ut יְסֻגוֹ. *Arcus doli.* Fallit, & sagittarius in illo ejaculari nequit. רֶמֶיָהּ est nomen sicut רֶשֶׁתִּיָּהּ, Ester 1. Vel, *Ut arcus in quo sagittæ ejaculantur,* אֲרֶמֶיָהּ dejecit, Exod. 15. 1. *Audivit hoc.* Dicit, *Audivit,* quia locuti sunt contra Dominum. *Dereliquit Tabernaculum Shilo.* Quando capta erat Arca, & Sacerdotes occisi, 1 Sam. 4. 10. Rasi. *In excelsis.* Non ad Deum verum & excelsum. *Robur suum.* Sic Num. 10. 35. & Psal. 132. 8. *Arca roboris tui. Ignis.* Gladius ignitus, ut Num. 21. 28.

Ignis

Ignis exibat de Hesbon. Vel, sicut ignis de coelo qui devorabat Nadab, &c. *Non lamentabantur viduae eorum.* Quia uxor Phinehaz moritur in puerperio. *Evigilabat.* Quia Pelistaei putabant illum dormivisse. *Vociferat prae vino.* Confidens in robore suo; est similitudo quia potentia Dei ante non erat visa. Vel, simile est ab ebrio quando cadit in eum somnus profundus. *Sicut excelsa.* Palatia magnatum terrae ארמונים. Rasi. *Intelligentia manuum suarum.* Id est, operum, quia fecit iudicium pro omnibus. Vel, *Per intelligentiam & per manus.* Scil. Pastoris virgam in manu. Beth bis sumitur.

Sect. 3. *Ex Midrash Tillin in Psal. 78.*

Legi mea. Psalmi sunt תורה, & Prophetæ sunt Torah, (sic dicit Christus, Joh. 10. 34. *Scriptum est in lege vestra, dixi dii estis*, id est, in Psalmis.) *Non revertit.* Subito ad vitam. *Plagas.* Septem dierum inter unam plagam Egyptiorum & aliam, erat intervallum. R. Josua ben Corchah in nom. R. Simeon ben Joai. *In sanguinem.* Ex eodem vase Egyptius sanguinem & Israelita aquam bibit. R. Abni. *Mixturam, vel tenebras.* ערוב, id est, הערוב obscuravit luminaria. R. Josiah. Vel mixturam leonum, leopardorum & luporum. R. Nathan. Vel est nomen bestiae פנתרין Pantheræ dicta. בוחם. Id est, בוא חזק מלך. Id est, volucres coeli bestias devorabant. *Primogenitum.* Et ubi non erat filius tunc עריתון mortuus est, quia non fuit domus in qua unus non erat interemptus, Exod. 12. *Sicut dormiens.* Ante finem determinatum quasi dormit Dominus, sed quando ad venit finis tanquam Gigas, evigilat.

Sect. 4. *Ex R. Obad. in Psal. 78.*

Ostendit miserationes Dei & praevaricationes populi. *In Parabolâ.* In Gen. 1. *In imagine Dei.* *Enigma.* Serpentis & ejus consilii, Gen. 3. *Testimonium.* Hoc Israeli supra Gentes, innouit. *In die praelii.* Cum Amalec, quando fugiebant Ephraimitæ sub Josua, ut in Exod. 17. מה תנוסון. *Quare aufugitis.* לא זרו. Id est, non adhuc erat caro illis לזר abominatio, ut in Num. 11. *Quarebant eum.* Ut in Num. 14. *Redibant & flebant, &c.* *In fœdere suo.* Cum Aharon, quia erant in insurrectione Koraci. *Reversi.* Ad peccatum post mortem Josue. *Angelorum mali.* Id est, Entia separata. *Et tentabant.* In diebus Eli. *Virgines non erant maritatae.* Erat dedecus ingens in Israele, & apud Lacedemonios legimus de Lycurgo eorum legislatore, (ab oraculo Apollinis Delphico leges accepisse ferente) præcepit ne coeco auri amore capti, sed sine dote matrimonium inirent, sic ancillæ, pauperculæ pariter ac divites, matrimonio junctæ laudarentur. Plutar. in vita Lycurgi, Zenophon. de Polit. Atheniens. עיו. Id est, totius Israel fortitudinem, ut in Ezech. 24. *Excellentiam fortitudinis,* scil. templum. *Præ vino.* מין. Id est, plus lætus & hilaris quam per vinum. *Sicut viri illi excelsi.* ארמונים. Abraham & Isaac qui fecerunt ibi sacrificium. Gen. 22.

Sect. 5. *Ex R. Sol. in Psal. 78.*

In parabola. Ex lege. *A filiis.* Patrum nostrorum, ego Propheta Dei mirabilia non celabo. *Jaculantes in arcu.* ארבעה in Exod. 15. 1. *Dejecit in*

mare. Venterunt dorso. Ante Pelistæos in Gath, quia ex Egypto ante diem statutum exibant & pater eorum Ephraim lugebat pro illis. 1 Paral. 7. 21. *Nube.* Erant septem nubes. *Potum dedit ex Abyssu.* Id est, aquas dulces ex corde maris, (dicunt Venetæ, puteum aquæ dulcis in medio maris reperiri.) *Sicut flumina.* In platea שטח quam fodiebant principes. Num. 21. Fluit aqua in omni loco ubi castra figebant. Num. 21. 18. *De deserto fluit ad Mattanah.* Sic reperitur וחשך מרות בארבע. *Cibum Angelorum.* Per eorum ministerium, vel cibum membrorum. Totum in substantiam conversum nulla reliquit excrementa, ab אבריו. *Non erant alienati.* Sed habebant desideria sua, vel non erant alienati donec vindicta supervenit, in Num. 11. *Adhuc cibus erat in ore eorum.* Dicit, *Adhuc*, nam cum uno mense comedebant, non est in Venet. Vel quando erat in ore eorum, tunc irascebatur Deus. *Spiritus, qui transit & non redit.* Mala imaginatio, non redit in resurrectione, sed redit spiritus vitæ. Agadah Tillin. *Limitabant, vel petebant signum.* Utrum Deus erat inter eos איתו, in Ezech. 9. *Pone signum, &c.* *Ranas misit & corruptit eos.* Relinquebant ova eorum שושן את ביציהם. MS. *Frigore, vel locusta.* Quæ venit, manet, & discindit בוא חזק מלך. Midrash. *Volucris.* Ad devoranda cadavera, ut Job. 5. 7. *Ut volucres, idem.* Derafh. Vel, volucres edebant cadavera bestiarum quæ enecavit grando, quando Egyptius in humeros suos eas mortuas gestabat Midrash. *Ponderabat viam.* Ita ut venit ira in domos Egyptiorum non Israelis, vel extra semitam istam designatam exire nequit. Non est in MS. *Provocabant.* In tempore iudicium. *Ignis.* De coelo, qui devorabat Nadab. Der. Rabbothenu. *In posterioribus.* Per Hemorrhoidas. *Sicut excelsa.* Coeli. חסדו חסדו summitate graminis, Capreas cum media parte, & veteres radicibus nutrebat.

Sect. 6. *Ex Cald. in Psal. 78.*

Filii Ephraim dorso dederunt. Exibant ex Egypto 30. annis ante statutum tempus, sed fugiebant. *Cibum Angelorum.* Qui ex habitatione Angelorum, scil. coelorum descendit. *Zoan.* Tanis. *Mixturam.* Ferarum, &c. *Per manum Angelorum matorum,* Punit eos. *Robur suum.* Legem vel Arcam legis. *Sacerdotes.* Hophni & Phinehas. *Sicut excelsa.* Cornua monocerotis.

Sect. 7. *Ex Masora in Psal. 78.*

Rivuli. Tria sunt in scriptura, Exod. 15. 8. *Quasi accervus steterunt,* נולו. defectiv. Jer. 18. vers. 14. *Num aqua frigida fluentes relinquantur?* Id est, aquæ frigida in deserto. Unum in lege, unum in Prophetis, & unum in Hagiographis. Deus mirabilium, fons vitæ est ab impiis derelictus. *Et erumpebant aqua.* Duo plena sunt, Psal. 105. 47. *Rupem aperuit, & erumpebant aqua.* Et exandescibat. Duo sunt, vers. 59. *Deus audiebat, & indignabatur.* *Proprium desiderium dedit illis.* Sunt tredecim in scripturâ, quinque defectiv. & octo plena, & loci hic citantur. Unus, in Eccles. 12. 14. *Ipse ad iudicium affert.* *Adulabantur eum.*

DIMIDIUM LIBRI.

Ejus miracula. Tria sunt, duo deficiunt, & hoc plenum est. Psal. 105. 5. *Mementote ejus miraculorum.*

rum. Et ejus socius, in 1 Chron. 16. 12. *Eorum opera locustis.* Quæ omnia consumebant, & regem non habebant; duo sunt, Prov. 30. 27. *Locusta non habent regem. Varia muscarum genera mittebat.* Duo-decim sunt, & eorum loca hic producuntur. Vers. 49. Ipse rigorem suæ iræ in istos injiciebat, &c. *In castris Ham.* Et dicit, *castris Ham*, ignominia ergo, quia Ham deridebat Noah, tentorio suo denudatum. *Adducebat eos.* Id est, nube; septem sunt, vers. 14. *Eos ducebat nube. Et collocavit tribus.* Ut in Eden; duo sunt, Gen. 3. 24. *Ipse locavit*, ad orientalem partem Edenis. *Et fraudulenter egebant.* Sicut viri Sechem; duo sunt, Judic. 9. 23. *Viri Sechem perfide agebant cum Abimelech. Et ad zelotypiam movebant ipsum.* Duo sunt, unum est defectivum, in Deut. 32. *Alienis Diis ad Zelotypiam provocabant eum. Populum suum occlusit.* Duo sunt & in Psalmo, in vers. 48. *Pecudes occludebat.* Ob peccatum hominis hominem & bestiam Deus consumit. *Vidua eorum.* Duo sunt, unum defectivum & unum plenum, in Job. 27. 15. *Evigilabat Dominus.* Tria sunt defectiva. 1 Reg. 3. 15. *Solomo evigilabat*, Judic. 16. 28. *Samson evigilabat*, &c. *Fundavit.* Super maria; quatuor sunt sicut quatuor elementa rerum omnium principia, Isai. 23. 13. *Assur fundavit eam pro navibus*, Psal. 24. 2. *Fundavit eam super maria.* Amos 9. 6. *Fundavit agmen suum in terra.*

Sect. 8. Ex Al. Auth. in Psal. 78.

Enigmata. Sunt obscuræ Christi figuræ. S. Aug. Ut Matth. 13. 35. *Sine parabola non locutus est illis. Filii Ephraim.* Qui erant ducti captivi per Assur. 2 Reg. 17. Vel, filii Israel persequentes legem justitiæ, non in eam pervenerunt. S. Aug. *Quasi in utero.* Gr. Vulg. Sic erat Christi resurrectio quasi de corde maris & terræ. Heb. 11. 29. *Hæc est parabola.* 1. Arg. *Nube duxit eos.* Ut Heb. 12. 1. *Nube testium;* ignis est Evangelium, Luc. 12. 49. 2. Arg. Vel, Christus in carne est ut in nube. S. Aug. *De rupe.* Et, *rupes erat Christus*, 1 Cor. 10. 3, 4. S. Aug. 3. Arg. *Tentabant.* Christum, Heb. 4. 1. Et 1 Corin. 10. 9. à divers. *Manna.* Ut Joh. 6. 41. *Ego sum panis celestis.* 4. Arg. *Carnem.* Ut Joh. 6. 51. *Caro mea est*, &c. 5. Arg. Vel, tradidit illos justificari per opera carnis, ut Gal. 3. *Annos eorum in molestia.* Ceciderunt cadavera eorum propter infidelitatem, ut Heb. 4. 1. Vel, *Festinatione.* Vita quæ videtur prolixior vapor est aliquando diuturnior. S. Aug. *Mentiti sunt.* Promittentes, sed non implentes. à divers. *Non redit amplius.* Usque ad resurrectionem, sic 2 Reg. 6. Non venerunt amplius, id est, in istoc tempore. 6. Arg. *Provocabant, vel mutabant.* Gloriam suam in imaginem creaturæ, vers. 40. à חמורר. *Limtabant.* Deum omnipresentem in imagine. à divers. *In sanguinem.* Sic in spirituali Egypto, Apoc. 16. 4. *Mixturam.* Sic Apoc. 9. 17. homines erant sicut leones, serpentes & equi ad puniendos eos. *Ranas.* Sic Apoc. 16. 13, 14. *Tres immundi spiritus ut Rana.* Locustis. Ut Apoc. 9. 6. *Grandini.* Ut Apoc. 16. 21. *Cecidit grando*, &c. *Angelos malorum.* Ut Apoc. 16. 1. *Septem Angeli*, cum phialis, vel utitur Angelis malis ad puniendos malos, &c. S. Aug. *Sicut oves.* Ut Apoc. 18. 4. *Exite populi mei*, &c. 7. Arg. *Sicut potens jubilans ex vino.* Vel,

fortis post crapulam vini. Lat. MS. Vinum pellit tristitiam:

Ut Horat. Lib. 1. Od. 7.

Albus ut obscuro deterget nubila celo

Sape notus, neque parturit imbreis

(Prov. 25. *Parturit vel dispellit pluvias, &c.*)

Perpetuos: sic tu sapiens finire memento

Tristitiam viteque labores

Molli Plance mero,

(Eccles. 10. *Vinum Latificat.*)

—uda Lyao

Tempora — &c.

—nunc vino pellite curas:

(Prov. 31. *Ut miseria obliviscatur.*)

Cras ingens iterabimus aequor.

(Prov. 23. *Ebrius est quasi in aequore.*)

Et Lib. 1. Od. 17.

Hic innocentis pocula Lesbii

Duces sub umbra: nec Semeleius (Bacchus)

Cum Marte confundet Thyoneus

Prelia: &c. (ex hoc tenui vino vulg. *Aspe-*

rino non sequuntur rixæ Martis)

Et Lib. 3. Od. 21.

Narratur & prisci Catonis

Sape mero caluisse virtus.

Tu spem reducis mentibus anxiiis

Viresq; & addis cornua pauperi.

(Ut Prov. 31.)

Non sunt laudate. Romæ adhuc sunt visendæ consuetudines Romanorum marmore incisæ, quæ de terra effodiebantur, & hodie in ære incisæ à Lauro Romano; mos erat regendi caput sponsæ in subjectionis signum, ut 1 Corin. 11. duo tenebant jugum super sponsum, & sponsam, inde S. Paulus, 2 Corin. 6. ἐτεροζυγῶντες Celebratio sponsalitiornum erat cum facibus nocte, & fecit unus canticum in laudem Sponsæ, vide in Matth. 25. 1. ubi dicit, *Media nocte Sponsus venit*, &c.

Hor. Lib. 3. Od. 11.

Una de multis face nuptiali

Digna,

Montem Syon. Sic vocatur nova Jersal. Heb. 12. 8. Arg. *Sicut unicornium.* Gr. Vulg. 9. Arg. Cornu monocerotis. Euthym. à ὄκρυ. 10. Arg. Continet hic Psalmus argumenta pro redemptione desumpta ab operibus Dei, & concludit assimilando Israel gregi, ut in priore Psalmo. Ab. Ezra.

Sect. 9. Ex Ital. &c. in Psal. 78.

Vertebant dorsa. Ut 2 Chron. 13. in diebus Abiam, quia adorabant vitulos. Ital. Hisp. *Los primeros Apostatas. Angelorum.* Ital. Vel nobilium, Hisp. *Pan de nobles. Mixturam.* Animalium. Ang. MS. *Hound fleæ.* Hisp. *Moxcas.* Kwoquicow. Ital. Bruc. *Mistioni di animali. Non lamentata sunt.* Quia moriebantur. Ital. *Sicut alta loca.* Ital. Bruc. *Casa eccelsa.* Hisp. *Castillo magnifico.* Vel sicut unicornu. Vulg. 2. Ang. MS. à ὄκρυ.

Sect. 10. Ex Gr. & Vulg. in Psal. 78.

Zoan, vel Taneos. Vulg. Gr. Taphneos. Lat. MS. Zoan. Arab. Rom. Neb. *Angelorum, vel panem for-*
tium. Lat. MS. *Cum festinatione.* Vulg. Gr. Lat. MS. à מבחלר, in Prov. *Hæreditas festinanter adepta. Non accendit omnem iram suam.* Nunquam.

10 Ne forte dicant in Gentibus: Ubi est Deus eorum? & innotescat in nationibus coram oculis nostris.

Ultio sanguinis servorum tuorum, qui effusus est:

11 Introeat in conspectu tuo gemitus competitorum.

Secundum magnitudinem brachii tui, pos-

sidera filios mortificatorum.

12 Et redde vicinis nostris septulum in sinu eorum: improprium ipsorum, quod exprobraverunt tibi Domine.

13 Nos autem populus tuus, & oves pascua tua, confitebimur tibi in saeculum:

In generationem & generationem annuntiabimus laudem tuam.

Sect. 1. Ex R. David. in Psal. 79.

DE desolatione Jerusalem. Intraverunt in hereditatem tuam. Et quomodo teipsum cohibere à vindicta queas? Carnem sanctorum. Et tamen dicit, Jerem. 5. 1. Videte in plateis si sit homo faciens iudicium: Respondetur, erant multi, Daniel & tres socii erant captivi, & alii clam, non palam in plateis, & horum alii occisi erant, alii captivi. Adoni Avi R. Jos. Gimchi. Quousq? Captivitas Babel erat 70. ann. tamen longa in oculis eorum videbatur, ut Zach. 1. 12. Quousq? non misereberis? &c. Iram tuam. Quae ardet ut ignis contra nos, eam in illos effunde. Non invocant nomen tuum. Licet peccavimus, tamen nomen tuum invocamus. Illi, vel ipse devoravit. Id est, unusquisque hostium. Desolatam fecerunt. Ipsi addunt afflictioni, ut Zach. 1. 15. Priorum iniquitatum. In juventute mea, Psal. 25. 7. Prævenias nos. Ut Deut. 23. 4. Non prævenierunt, idem. Propter gloriam nominis tui. Ob blasphemias undique in nomen tuum. Serva eos. In vita qui sunt propè mortem, à residuum. Vel, Solve. Funem eorum qui sunt vineti. Populus tuus. In captivitate; & in redemptione te laudabimus.

Sect. 2. Ex Ab. Ezra in Psal. 79.

Psalmus. מומר, sic dictus, quia de multis amputatus, in modum lamentationum, à מר. Acervos. Ruinas, opposit. ad illud, Isa. 2. Mons Domini exaltabitur, &c. Vel, quia effodiebant eam propter thesauros occultos. Sicut aquas. Et putant se non luituros poenas pro sanguine, plus quam pro aqua effusa. Zelotypia tua. Quia Israel serviebat diis aliis. Non cognoverunt te. Sed comedunt populum tuum qui noverunt te, ut Psal. 14. Sicut panem. Iniquitates antiquorum. Patrum nostrorum. Præveniant. Quia peccarunt patres antiquitus. Propter gloriam nominis tui. Ut glorificemus te. Solve filios mortis. Dicit, Solve, quia dixit ante ventos, sic Psal. 105. 20. Misit rex, & dimisit illum. R. Moiseh. R. Sol. מומר, ut מומר, &c.

Sect. 3. Ex Midrash Tillin in Psal. 79.

Veniunt Gentes. Quis huic credere queat? ut in Lament. 1. Timuit Nebuchadnezzar, sed divinatio per sagittas erat in Jerusalem, Ezech. 2. 1. Uziah percussus erat, & Uzza, attamen intrant Gentes, &c. Psalmus. Cantant iusti etiam in adversis. Hereditatem. Deus iram in ligna & lapides, non totam in filios suos effundit. Carnem. Deus vindictam sumit de ossibus, Jer. 8. 1.

Sect. 4. Ex R. Obad. in Psal. 79.

De afflictione domus 24. Hereditatem. Antiochiam vocatam Chamath Rabbah, ubi Antiochus so-

limum regni sui posuit. Polluerunt. Ita ut novum altare in diebus Machabæorum erigebant.

Sect. 5. Ex R. Sol. in Psal. 79.

Sanctorum tuorum. Quia poenas peccatorum luebant, vocantur sancti non aliter. in Agaddah. Vinetorum. Israel in captivitate. Ab. Ezra. Destinatos morti. Qui sunt in periculo mortis, בשר חמורו, est caro in periculo mortis, in Rabboth. in Tractat. Kiddushin. in ling. extr. אנמורינידא Hispan. Los sentenciados.

Sect. 6. Ex Cald. in Psal. 79.

Non invocant. Non orant in nomine tuo. Habitationem suam. Sanctuarium, ut Psal. 132. Hic habitabo, &c.

Sect. 7. Ex Masora in Psal. 79.

Inquinaverunt. Tria sunt, Gen. 34. 27. Quia inquinassent sororem eorum. corpora humana sunt spiritus sancti templa, Ezech. 23. 38. Fecerunt hoc, unum in lege, unum in Cethubim, unum in Prophetis. Jerusalem. Octo cum Cametz, Psal. 137. 7. In die Jerusalem. Psal. 137. 5. Si obliviscar tui O Jerusalem. Psal. 79. 3. Sicut aqua, &c. & omne cum Athnac vel Sophpasuc est simile, uno excepto. Et non erat sepeliens. Duo sunt, unum est defectivum de Jezebel, 2 Reg. 9. 10. Non erit qui sepeliet eam. Est una sors impii & pii in hoc saeculo. Super Gentes. 77 in Jer. 10. 15. est 77. Purga peccata nostra. Per sacrificia in die expiationum, quæ erant pro toto Israele oblata; Quatuor sunt, Levit. 9. 7. appropinquabit ad altare. Duo ibi, Num. 16. 46. Celeriter ito ad congregationem, & fac propitiationem, &c. Potentia tua. Nempè, ad superandam iram tuam. Duo sunt in Num. 14. 19. Secundum magnitudinem misericordiae tuae.

Sect. 8. Ex Al. Auth. in Psal. 79.

Gentes. Caldæi, destructores urbis & templi. 1. Arg. quia iste populus à Tito destructus, quomodo hereditas Dei dici poterit? sed Stephanus, Paulus, &c. erant ex isto populo Dei hereditas. S. Aug. Opprobrium facti sumus. In conspectu hominum, non Dei. S. Aug. δέσποτες, 1 Cor. 4. Non est qui sepeliat. Cum ritibus forsitan, ut Jacob in Aegypto per 70. dies, Genes. 50. Herod. in Euterp. saliant nitro (quod carnes consumit) per 70. dies, & postea gummi cadaver illinent. (2. Arg.) Non invocant nomen tuum. Non colunt te, sed Idola, & devorant populum tuum, legesque sunt Dei legibus contrariæ. Herod. Clio. ὁ δὲ ἀνοχισθὶ τῶν νόμων ἐστὶν Turpissima lex Babylonis est, omnibus mulieribus δὲ semel in vita ad Veneris templum defidentibus, cum viro extraneo misceri, μὴ θύναται ἀνδρὶ ξείνῳ, qui mulieri pecuniam offert, dicendo, ἐπικαλέω τοὶ τὴν θεὸν μύλιττα. Invoco

Sect. 11

Sect. 1. Ex R. David. in Psal. 80.

DE hac captivitate. *Eduth.*] Species toni nobis hodie ignota, ut ante diximus. *Pastor Israelis.*] à tempore quo erat regnum Israel divisum, Israel dictus erat Joseph & Ephraim, quia erat primogenitus in loco Rubenis constitutus, & dixit Jacob, Gen. 48. 16. *Invocetur nomen meum in illos*, id est, per nomen Joseph appelletur Israel, & postquam meminit Joseph, Ephraim, & Manassis, filiorum Joseph, meminit etiam Benjamin, filii Rahel; cuius filii sunt radix Israelis, & dicitur de toto Israele, *Est Ephraim dilectus meus filius*, Jer. 31. 20. & in Jer. 31. 15. *Rahel pro filiis suis lugens*, & revera ipsa sola dicitur uxor Jacobi, Gen. 46. 19. *Filii Rahel uxoris Jacobi.* Ab. Ezra. Non est in Cod. Cremon. *Pastor Israelis.*] In deserto. *Deducens Joseph.*] Per Arcam, in Shilo in Tribu Ephraim. *Sedens in Cerubim.*] In templo Solomonis. R. Arama. *Præbeas aurem.*] Orationi Israelis in captivitate. *Inter Cerubim.*] Ut Israeli illic notum facias nomen tuum gloriosum. *Eluceas.*] Nunc ut olim. *Ante Ephraim.*] Proficiscere, & ferva nos. *Splendore fac faciem tuam.*] Dicit, splendere, quia in tempore indignationis abscondit faciem suam. *Domine Deus, Deus exercituum.*] Sic debet esse pro more linguæ, sed est phrasis Scripturæ brevis. *Pascis eos.*] Sicut mos est hominis edere & bibere indies, sic illi lachrymas effundunt. *In mensura magna.*] Vel ter, id est, in hac tertia captivitate. R. Arama. Vel, *Tertiâ temporis parte.*] ו'ר'ר literæ numerales faciunt 210. ann. in quibus erant in Egypto, quorum 70. ann. in Babel sunt tertia pars. שלוש מגלות, *Contentionem.*] Ut Jer. 15. 10. *Virum contentions totâ terrâ. Derident.*] Dicentes, quod tu, O Deus, nos servare nequeas. *Converte nos.*] Ter hoc dicit pro more orantium, ad corroborandam supplicationem, sed in quolibet versu est differentia aliqua. *Vineam.*] Dicunt, quod Solomo fecit vineam auri in templo, R. Arama. *Preparavisti locum.*] Quia nemo illis resistebat. חרש in Hiphil radices agere, in Paul Dageshat. *Eradicare*, Job. 31. 12. *Cedros Dei.*] Pulchros, ut Jonæ 3. 3. *Civitas Dei.* רמי rami fortes, & יונק rami teneri; Sunt viri iusti, R. Arama. *Mare.*] Pelistæorum, est longitudo terræ, & ad flumen Euphraten est latitudo, Num. 34. 1. יכרסמה in Targum Jerusalem, in Joel 1. 4. יחסלנו, & sic in Mishneh Rab. אין est suspensa; cum Israel sint iusti erit ut porcus ex aquis מיאר, non habet in arida dominium, sic illis hostes eorum haud nocebunt; si sint impii, tunc aper de silva in eos irruer. מיער Deraśh Rabboth. Non est in Cod. Cremon. [In MS. Cimchii Florentiæ in Bibliotheca S. Laurentii & Livorni inter Judæos vidimus Ain semper suspensam מיער hoc modo, sed non in antiquis Vaticanis MS. Collatione factâ MS. Cimchianis cum impressis reperimus differentiam solummodò in quibusdam minutulis, quod hic semel notandum est.] *Aper.*] Roma (Ethnica.) Deraśh. Non est in Cod. Cremon. In quadam Provincia judicabat quidam in die constituto, homicidas, incantatrices, adulteros, & dixit cuidam Capitaneo, Hæc tria in una nocte perpetravi; est aper ex silva. R. Hilkiāh in nomine R. Simeon. Non est in Cod. Cremon. *Bestia agri.*] Ishmael, quia Esavi, & Ishmaelis duo regna dominabantur in Israel. Deraśh Rabboth. Non est in

Cod. Cremon. sed Venet. וי Volucris in Deraśh, quæ Solem alis operuit. Est in Cod. Cremon. *Dominus exercituum.*] Ex ejus præcepto cœli mundum regunt; non sunt dii, ut aliqui opinantur. *Prospice.*] Licet sis altus & elatus, Isa. 57. 15. *Aspice nos humiles.* Vel de cœlis semen Abrahami intueri, de quo dixisti, Gen. 15. 5. *Sicut stella, sic erit semen tuum.* Non est in Cod. Cremon. *Visita hanc vineam.*] Ne amplius conculcet eam aper. *Vineam.*] Est planta secundum loci scopum: Vel locus dictus Gannah. Vel, *Habitationem.*] ארבע, nempe Jerusalem. *Combustus est.*] Ramus, quia בן est feminin. Vel vinea. כסורה, ut Isa. 5. 6. *Non amputabitur*, idem in Targum. R. Shilo. Deraśh Rab. Non est in Cod. Cremon. *Virum dextera tua.*] Israel, per dexteram tuam ex Egypto liberatus. *Pro teipso corroborasti.*] Tu es Dominus, & ipse tuus populus. *Vivifica nos.*] à morte captivitatis. *Illumina faciem tuam.*] Opposit. ad illud, *Increpatione faciei tue.*

Sect. 2. Ex Ab. Ezra in Psal. 80.

Eduth.] à יר ornamentum. 2 Reg. 11. 12. *Dedit illi ornamentum.* R. Marinus. *Sicut gregem.*] Quia dicitur, Gen. 49. 24. *Inde est pastor Israel. Coram Ephraim.*] Appellat eos omnes per nomina Ephraim & Benjamin, qui erant filii Rahel uxoris Jacobi germanæ, ideoque *Rahel lugeat pro filiis suis*, Jerem. 31. Et tabernaculum erat primò in portione Josephi, & postea templum in portione Benjamin. Vel, *Coram Ephraim.*] Sumitur pro decem tribubus, quia portionem suam obtinuit in Aquilone, & Juda in Meridie, & omnes tribus inter eas comprehensæ; præmittiturque Manassi, ut in benedictione Jacobi. לכה, Masorethæ dicunt plenum est, quasi diceret לך ad te pertinet servare nos; sed non placet mihi. *Converte nos.*] In convertendo nos adjuva. *Converte nos iterum.*] Quia Juda multis vicibus erat in captivitatem ducta. *Deus exercituum.*] Signa cœlestia vocantur אלהים. Vel, *Domine Deus, Deus exercituum.*] Pro more linguæ sic lege, sed scriptura brevis est, sic 2 Paral. 15. 8. *Prophetiam, Prophetia Prophetæ Odedi. Fumabis cum precibus populi.*] Ita ut preces non ascendant, vel cum fumo ascendunt, ut Exod. 19. 18. *Mons Sinai totus fumans.* Idem, est verbum præsentis. *In mensura.*] Sic Isai. 40. 12. *Pulverem in mensura.* Idem, & Beth deficit, sensus est, non possunt lachrymari quantum vellent, sic Ezech. 4. *Bibe aquas tuas in mensura*, id est, parvâ. *Contentio.*] Unus dicit, Israel erit mihi, alius dicit, mihi; sic contendunt. *Derident.*] Dicentes, non potest servare eos. למו, id est, לו derident Deum. *Movere fecisti.*] Paulatim in deserto. *Gentes.*] Septem nationes. *Locum preparabas.*] Ejiciendo lapides, ut Isa. 5. 2. id est, impios. *Teneras plantas.*] à יונק sugentes pueri. *Ad mare.*] à mari rubro ad mare Pelistæorum; est longitudo terræ Canaan. *A flumine.*] Euphrate; est latitudo terræ. *Evelunt eam.*] Sic Cant. 5. 1. *Myrrham meam evulsi*, & Isa. 27. 11. *Mulieres recolligunt*, idem. *Vastat eam.*] id est, כרסמה in Jerem. 51. 34. *Implevit ventrem cum deliciis meis*, sed longè est in oculis meis à veritate. Vel à כרה, fodere & רמם conculcare; sed est revera quadratum. *Volucris agri.*] וי, id est, Gentes. נג contrarium ad נא in Arabico. *Vineam.*] Ut Isa. 5. 7. *Viri Jude plantam suam pul-*

pulcherrima. Vineam preparatam, vel hortum.] *בֵּן אֶלְנָה* & Nun caret Dages, quando duo Nunin concurrunt, R. Jehud. Vel *בֵּן אֶלְנָה* pro *בֵּן אֶלְנָה*, sed Caph & Gimel non convertuntur. *Et ramum.*] *בֵּן*, sic Gen. 49. *Joseph est ramus fertilis. Perennat.*] Et hortus & ramus; est in plurali. *Increpatione vultus tui.*] Opposit. ad illud in ver. 7. *Pac splendere faciem tuam. Sit manus tua super virum.*] Ad juvandum eum. Ubique Beth sequitur *וְ*, est in malum, ut *manus Domini est in pecus tuum*, alias in bonum, respond. ad *hortum*. *Et super filium hominis.*] Respond. ad *ramum*. Vel intendit Christum filium Ephraim, *מְשִׁיחַ בֵּן אֶפְרַיִם*, [in alio loco est Christus filius Joseph in Ab. Ezra, in Zach. 12. Judæi credunt in duos Christos, primò venit Messias ben Ephraim, & moritur in bello, postea adveniet Christus ben David, & totum mundum superabit, R. Levi in Gen. 49. *Inde est pastor, lapis Israelis*, scil. Messias ben Ephraim. *וְהוּא הוֹלֵם & שְׁרֵעַ* mutantur invicem, ut *וְהוּא* in Eccles. 12. Vel est verbum præteriti, in singulari refertur ad filium hominis.

Sect. 3. *Ex Midrash Tillin in Psal. 80.*

Shoshannim.] Vel lilia; dicunt Rabboth. reflorescant vestra opera sicut lilia; adduntque, quod hæc sectio erat in diebus Joelis filii Samuelis. *Pastor.*] Id est, redemptor. *Josephum sicut ovem.*] Joseph fratres suos in fame enutrivit; tu in hoc sæculo & futuro: Joseph reddit bonum pro malo, sic tu nobiscum. R. Tanchum. *beshem R. Abni.* *Excita.*] Quinque sunt quæ in mundo dormire dicuntur: Robur hic, Arcus, Hab. 3. Gladius, Zach. 13. Brachium, in Isa. & Zelus. *Veni לָךְ.*] Scribitur plenè, quia omnis salus à te est, *לָךְ* R. Hilkiyah in nom. R. Abihu. *Vineam.*] Vindemia illam & filem, calcant eam in torcularibus, & de vino suo epotant, & tamen filem; sic Israel in manu inimicorum obmutuit. *Esaltu עָלָה.*] Ain est Talujah *וְהוּא עָלָה*, &c. Vide Cimchium. *Aper וְהוּא.*] Erat rex qui incantatrices, homicidas, & adulteros morti judicabat. & dixit, Ego ipse in una nocte hæc tria perpetravi. Vid. Cimchi.

Sect. 4. *Ex R. Obad in Psal. 80.*

Prophetia de captivitate decem Tribuum, & salute reliquarum in diebus Hezekiah, & de ædificio domus secundæ, desolationeque, &c. *Joseph.*] In cujus manu erant 10. Tribus. *Sedens in Cernubim.*] In diebus Hezekiah, quando adhuc Arca erat in Sancto Sanctorum. *Ante Ephraim.*] Id est, reliquias decem Tribuum, dictæ sunt Ephraim, ut in Psal. 60. in Ab. Ezra. *Potentiam.*] Contra Sennacherib. *Converte nos.*] Per Hezekiam. *Cum Lachrymis.*] In re Hamanis. *Illumina faciem tuam.*] Per manus Ezræ, qui docuit legem, Neh. 8. *Porcus דָּוָר.*] Id est, Paras ut porcus, ad rapiendum indispotus. *Fera וְהוּא.*] Id est, regnum Ishmael. *Super filium בֵּן עֵלָה.*] Esau. *Super filium hominis.*] Christum, ut in Dan. 7. *Sicut filius hominis.* R. Saad. Gaon.

Sect. 5. *Ex R. Sol. in Psal. 80.*

Eduth, vel Testimonium, Psalmus Asaphi.] Id est, testimonium de tribus captivitatibus, ideoque ter repetit, *Reverte.* Vel de afflictionibus in diebus Jehu ex Tribu Josephi. *Inter Cernubim.*] Quando Tabernaculum erat, & Templum in sua gloria apparebat. *Ante Ephraim.*] In diebus Jehu, quando Hazael eos superare cepit, & Benhadad obsidebat

Samaritam in diebus Ahab, 1 Reg. 20. 1. *Ante Benjamin.*] In diebus Mardocai. *Et Manassen.*] In diebus Joasi ex Tribu Manassis, 2 Reg. 13. 7. ipse Aram ter profligavit. *Panem lachrymarum.*] In Egypto. *לָךְ* pro *לָךְ* tibi in Masora. *In mensura magna.*] Menachem, vel tribus vicibus.] In tribus captivitatibus Judæ; Jehojachim, Jehojachin, & Zedechia. Vel per tria Imperia eos subjugantia; Caldeos, Medos, Græcos, *וְהוּא* R. Mos. Hadarshan. Vel, *Tertiâ parte.*] In Babel 70. ann. bibebant lachrymas, tertiâ temporis parte, scil. de 210. an. in quibus in Egypto serviebant. R. Mosheh. Vel ter flendo Esau in Gen. 27. obtinuit dominium in fratrem. *Aper.*] Esau, qui conculcat omnia in Dan. 7. est quarta Bestia. *Reptile agri.*] Sic dicitur, quia de loco in locum movetur à 11. *Depascitur.*] Loquitur de captivitate Romanorum. Non est in MS. *וְהוּא עָלָה & גִּלְיָה* est in Mishneh pro *וְהוּא עָלָה*. *Manus tua.*] Plaga in Esauum. *וְהוּא* preparatam vineam, ut Gen. 40. 13. *Ad locum tuum, idem. Invocabimus.*] Ter repetit, respond. ad tres captivitates.

Sect. 6. *Ex Cald. in Psal. 80.*

De liliis testimonii.] Id est, qui sedent in Sanhedrin, Testimonioque legis incumbunt. *Ducit Josephum.*] Arcam Josephi *וְהוּא*, Cald. dicunt quod erant duæ Arcæ; in Cimchio, in 1 Sam. 4. *Quousque iratus eris?*] Preces populi tui ac si iratus eras, respuit. *Locum preparasti.*] Expellendo Canaanitas. *Montes umbra ejus.*] Montes Jerusalem cum umbra templi. *Rami.*] Domus Midrashim, pro concionibus. *Emisit ramos.*] Discipulos suos. *Ramum quem corroborasti.*] Rex Christus *מְשִׁיחַ*.

Sect. 7. *Ex Masora in Psal. 80.*

Pastor Israelis.] Per reges inunctos; quatuor sunt cum Camerz, Gen. 4. 2. *Abel erat pastor,* Gen. 46. 34. *Omnis pastor est abominatio.* Gen. 47. 3. *Servitui sunt pastores. Operti erant montes.*] Duo sunt, Prov. 24. 31. *Operiebant faciem ejus.* Ob pigritiam manus terra fertilis fit sterilis & inanis. *De saltu.*] *עָלָה* una ex quatuor vocibus suspensis, & loci eorum sunt, in Judic. 18. in *Menasseh*, dicunt Talmudistæ, (in Midrash Tillin est aliter) quia est media htera Psalmorum. *Et vinea.*] *וְהוּא* Caph majusculum dicunt ad denotandum augmentum rami in Canaan mirabile, & curvitas Caph denorat pressuras ejus Deraah. *Super virum dextera tue.*] Quinque sunt, 2 Sam. 19. 43. *Omnis vir Judea respondit.* Psal. 62. 3. *Contra virum,* scil. superioris ordinis, & in Job, *Diruit virum & non edificat.* Et in Job. 34. 23. *Non imponet super virum.*

Sect. 8. *Ex Al. Auth. in Psal. 80.*

De adventu Domini & vinea ejus. S. Aug. *Eduth.*] Vel, *Lilia testimonii.*] Martyres, ut Apoc. 11. 3. 4. Vel hoc testimonium veritatis, & Christum, & vineam confitetur. S. Aug. *Sicut ovis.*] Paulatim in deserto, ut Psal. 78. 52. 1. Arg. *Ante Ephraim.*] Otu qui exibas antehac cum illis. *In mensura.*] Pro viribus tuis, ut 1 Cor. 10. S. Aug. *Contentio.*] Contentiunt, quis maximè deridebit nos. Vel contradictio. Gr. *Vineam.*] Israelit. qui erant pauci numero. 2. Arg. *Maceriam ejus.*] Eversam gentem Judæorum. S. Aug. *Aper.*] Antiochus, vel Antichristus, 3. Arg. Vel Judæis porcus adversus est, & à Gentibus eversa

everfa est Judæa. S. Aug. *Fera agri.*] Milites, ut 2 Paral. 15. 18. *Venit fera & conculcabat carduum.* 4. Arg. *Stabilias* כנה *quod plantavit manus tua.*] Gr. Vulg. *perfice.* à כונן quia credentes sunt semen Abrahæ. S. Aug. *Super virum.*] Vel, *Ramum dextera.*] Ut in vers. 15. Et Gen. 49. *Ramus vel filius fertilis Joseph,* quia ramus est quasi filius arboris. Vel, *Virum.*] Nempè, ecclesiam ut homo unus, sic Lamen. 3. 1. *Ego sum vir.* Vel, *Christum.*] S. Aug. Oratio pro redemptione de Babel.

Sect. 9. *Ex Ital. &c. in Psal. 80.*

In quinta die hebdomadæ. Ang. MS. *Eduth.*] Id est, Ornamentum Asaphi, in quo gloriatus est. Ital. Vel, Canticum ut gemmæ Asapho. gratum & pretiosum. Hisp. Ital. חזון.] Id est, Assyrius. Ital. Hisp.

Sect. 10. *Ex Gr. & Vulg. in Psal. 80.*

Pro filiis testimonii] Lat. MS. *Potasti nos in lachrymis tripliciter.* Lat. MS. ut in R. David, Vel multis vicibus, ternarius est numerus perfectus, ut Sanctus, sanctus, sanctus. Isai. 6. & Hos. 6. *In die tertio.* Et Jerem. 22. *Terra, terra, terra. Servitui.*] Vulg. Gr. פתך sensus unus. *Dux itineris fuisti.*] Gr. Vulg. פנה à פנה Angulus vel dux, ut Judic. 20. *Anguli, vel duces populi. Et Radicem quam planavit dextera tua.*] Lat. MS.

Sect. 11. *Ex Syr. in Psal. 80.*

Pastor Israelis.] Qui ex Egypto duxisti eos tanquam gregem, velut in Psal. 78. *Revelatus sis.*] Syr.

אֶלְיָהוּ, ut in Deut. 33. *Eluxit de monte Paran,* scil. victoriis suis. *In oratione servitui.*] Cur in populum tuum irasceris, & tamen pro illis oratio mea est quotidiana? Heb. בַּחֲפִלָּה. *In mensura magna,* vel *in magno poculo.*] Heb. שְׁלוּשׁ אֶלְיָהוּ. *Magnates,* in Exod. 15. 4. sic in Judic. 5. 25. *In vase Dominorum,* vel *Magnatum.* (שְׁלוּשׁ non est in Syr. MS. nec edit. Par. Erpen.) *Parasti locum, vel aspexisti in eam.*] Syr. חָרַרְתָּ לָּהּ אֶת הַמָּקוֹם. *Supra cedros Dei.*] Quæ in horto Dei erant, velut in Ezech. Hyperbole est. Syr. עָלָה. *Aper—depascit eam.*] אָכְלָהּ. Heb. וַיִּכְרַסְמֶנָּה, à כָּרַס *venter ejus,* in Jer. 51. Mem. redundat. *Succisa est, vel ramos ejus igne ure.*] Syr. חָסְדָּהּ. Heb. כְּסוּחָהּ, id est, adjutores filii hominis, qui est noster adversarius.

Sect. 12. *Ex Arab. in Psal. 80.*

Heb. Arab. 79.

Pro iis quæ commutabuntur. Arab. MS. Vulg. *Potabis eos lachrymis cum mensura.*] Toties lachrymas effundunt, ut vas impleant. Arab. اَلْمَوْعِ

بالكيل. *Apta plantam.*] Arab. واصلح, fac eam prosperare. Heb. כָּן אֶת כְּנֵהָ, stabile, &c. *Pereant, vel perdas in furore ira tua.*] Arab. perde eos qui combusserunt eam. Arab. اَلَّذِينَ كَانُوا يَحْضَرُونَ. *Porcus silvestris.*] اَلْحَرْقُوهَا. Heb. וַיִּכְרַסְמֶנָּה. Arab. Rom. Neb. حَنْزِيرٍ.

In finem,

1 Pro torcularibus, Psalmus ipsi Asaph. LXXX. Heb. LXXXI.

2 **E**xultate Deo adjutori nostro: jubilate Deo Jacob.

3 Sumite psalmum, & date tympanum: psalterium jucundum cum cithara.

4 Buccinate in Neomenia tuba, in insigni die solennitatis vestra:

5 Quia praeceptum in Israel est: & judicium Deo Jacob.

6 Testimonium in Joseph posuit illud, cum exiret de Terra Egypti: linguam, quam non noverat, audivit.

7 Divertit ab oneribus dorsum ejus: manus ejus in cophino servierunt.

8 In tribulatione invocasti me, & liberavi te: exaudivi te in abscondito tempestatis: probavi te apud aquam contradictionis.

Sect. 1. *Ex R. David, in Psal. 81.*

Dictus est de exitu ab Egypto, & fit mentio cessationis servitutis patrum nostrorum in anni principio *Humerum ab onere,* &c. ideo legunt hunc Psalmum in sanctuario in principio anni, & Tuba etiam meminit. *Cantate.*] Pro beneficiis vobiscum

9 Audi populus meus, & contestabor te: Israel si audieris me,

10 Non erit in te Deus recens, neque adorabis Deum alienum.

11 Ego enim sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Egypti: dilata os tuum, & implebo illud.

12 Et non audivit populus meus vocem meam: & Israel non intendit mihi.

13 Et dimisi eos secundum desideria cordis eorum, ibunt in adinventionibus suis.

14 Si populus meus audisset me: Israel si in viis meis ambulasset:

15 Pro nihilo forsitan inimicos eorum humiliassem: & super tribulantes eos misissem manum meam.

16 Inimici Domini mentiti sunt ei: & erit tempus eorum in secula.

16 Et cibavit eos ex adipe frumenti: & de petra, melle saturavit eos.

die hoc demonstratis; licet redemptio ipsa erat 15. Nisan, tamen initium ejus erat in cessatione servitutis. *Potentia nostra.*] In manu duri Domini fuimus sed ipse erat fortior. *Deo Jacobi.*] Dicit Jacobi, quia ipse cum filiis suis descendebat primò Egyptum, & tunc incipiebat numerus annorum servitutis secundum

dum literas numerales, ק"ל. *Edite vocem.*] ק"ל
tympani, ut Joel 2. 11. *Vocem suam, vel manum tym-*
pans apponite. In novilunio.] Primo die mensis, ut
1 Sam. 20. 18. *Cras est novilunium,* & vocatur ורר,
quia tunc renovatur Luna, & dicit, *Buccinate in neo-*
menia, ut Moyses praecepit, Levit. 23. 24. *In primo die*
mensis septimi memoriale tubarum, &c. & hoc erat
rationabiliter, quia patres nostri tunc cessabant à ser-
vilitate; & buccinare tuba est signum libertatis servo-
rum, ut in anno Jubileo buccinabant, Levit. 25. 9.
Statutum.] Nempè, datum à Deo, ut buccinarent.
In Josepho.] Israele, quia sumitur Joseph, pro toto Is-
rael. Psal. 81. 2. *Joseph ut ovem.* Quando exibat
per terram Aegypti.] Scilicet, Israel in manu excelsa
exibat. Vel quando Deus contra ל"ו terram ad
redemptionem nostram egrediebatur, ut dicitur,
Exeo in medio Aegypti, &c. R. Arama. *Linguam*
quam non intellexi.] Nisi per compulsionem eam non
didici, ut Psal. 114. 1. *De populo extraneo,* &c. Vel
quot ex Israele nunquam intellexerunt, quia dicunt,
In Aegypto non mutabant linguam, vel nomina. Non
est in Cod. Cremon. Ego.] Deus benedictus cessare
fecit duram servitutem, & ab oneribus eripuit; & di-
cit, *Humerum,* quia portabant lateres in humeros.
Ab ollis.] Nempè, fabricandis, quia faciebant etiam
opera è luto, ut Exod. 1. 14. *In luto & omni servitio*
agri. *Clamabas.*] Ut Exod. 2. 23. *Clamor eorum*
ascendebat ad Deum, & Dominus audivit. R. Ara-
ma. *In secreto tonitru.*] Abscondebam te à tonitru
quo percussi erant Aegyptii. Vel ut in Exod. 14. 24.
Prospexit Dominus in exercitum Aegyptiorum in
columna nubis, quod exponitur in Psal. 77. 8. *Vox to-*
nitru erat in caelis. *Tentavi te ad aquas.*] Sitire te
permisi, ut viderem utrum in tentatione patiens per-
sisteres, sed tu mecum in defectu aqua altercaberis,
Exod. 17. 1. 2. *Aperi os tuum.*] Non esuries, nec si-
ties si spem in me solo, non in diis alienis reponas. *Ut*
non sit in te deus alienus.] Sed Israel rejecit me, in die-
bus Judicium & Regum, David & Solomon subse-
quentium, donec domus erat desolatio. *Deus alie-*
nus.] Mala imaginatio. Deraah Rab. Non est in Cod.
Cremon. *Ad duritiem cordis.*] à ורר confirmare, in
Syriac. *Tradidi eos.*] Abstuli providentiam meam
ab illis, & ורר in manum hostis tradidi. *Manum*
meam.] De die in diem, donec consumpsissem eos.
Forent mendaces illi.] Dicendo præ timore, quod
haud nocebant Israeli. *Tempus eorum.*] Prosperitas.
Melle.] Spoliis magnatum & pretiosis regum.

Sect. 2. Ex Ab. Ezra. in Psal. 81.

Indie sacrificii.] Sic Psal. 118. 27. *Ligate sacrifi-*
cium, idem. *In tempore statuto.*] ורר ut Pro. 7. 20.
idem. R. Sol. de marito, vel sic dicitur novilunium,
quia Luna est in eorrecta, à ורר. In novilunio.] Ini-
tio mensis, ורר Rabbith. *Statutum Israel.*] Sonare
in novilunio. *Judicium Dei Jacobi.*] Dicunt Rab-
both. est dies Judicii magnus ורר Rabi,
והיה cum He redundante, est indicium nominis
Dei. *Hoc posuit in Josepho prae testimonio.*] Nempè,
sonare tubis. Vel, *Ornamentum in Josepho posuit il-*
lud.] Nempè, Sanctum Sanctorum inauguratum, licet
והיה sit masculin. & ורר feminin. sic ורר
scientia erit dulcis. *Ornamentum.*] à ורר, ut 2 Reg.
11. 12. *Dederunt illi ornamentum.* In Josepho.] Su-
mitur pro toto Israel, ut Psal. 77. 15. *Filii Jacobi &*

Josephi, & Psal. 80. 2. quia Joseph ipse non portabat
onera, sicut in Psalmo hoc dicitur. *Audi vi linguam.*
Vocem Dei in Sinai, quam antea non audivi, nec in-
tellexi. Vel vocem Moyses, qui erat incircumcissus
labiis, & habuit Aharon interpretem. Vel vocem lin-
guae Aegyptiacae. ורר, id est, ורר ורר populum
labii peregrini; Et dicit, *Audi vi,* in persona Israel.
Ab onere.] Id est, operibus lateritiis. *Transferunt*
manus sua ab ollis.] In quibus opera ista quando
facta erant, portabant, sic 1 Sam. 2. 14. *In ollam, idem.*
In tribulatione.] In Aegypto. *In secreto tonitru.*
Quia per columnam nubis tonitru erat ab Israel oc-
cultatum, non sentiebant illud, ut Psal. 77. 18. *Toni-*
tru erat in caelis. *Apud aquas Meribab.*] Licet per
nubem pluviam, ne eaderet, in exitu tuo occultavi, ta-
men postea dedi tibi aquas. *Non erit Deus pere-*
grinus.] Requirit veritatem cordis, ut in primo præ-
cepto. *Non adorabis.*] Ut in secundo præcepto. *Im-*
plebo illud.] Dabo tibi quod petis, sed hoc non erat
in diebus Judicium, vel in primo templo, sicut aliqui
dicunt; sed est de futuro. *Israel noluit.*] Opposit.
ad illud, *Si auscultaveris,* &c. *Ad duritiem.*
והיה, vel ad visus cordis, à ורר, Num. 24. 17.
Videbo illum. *Auscultavit ad me.*] Opposit. ad illud,
Cordium suorum, v. 12. *In viis meis.*] Opposit. ad illud,
In consiliis suis. *Cito.*] In paucis diebus. *Convertam*
manum contra adversarios.] Dicit, *Convertam,* quia
ante per manum suam hostes eorum debellavit. *Ho-*
stes Domini mendacia proferrent ei.] Præ timore ju-
rarent obedientiam fictam, non in veritate. Vel ma-
cilentia forent, ut Psal. 109. 24. *Deficit à pinguedine,*
idem. *Tempus eorum duraret in saeculum.*] Id est,
tempus ruinæ nunquam recuperarent; & dicit, *Tem-*
pus, ut 1 Sam. 26. 10. *Dies ejus veniet.* *Cum adipe*
tritici.] Manna impræsentiarum. *Melle.*] Aquis
melle dulcoribus, vel dicitur de futuro. In hoc Psal-
mo ad Israel, & de Israele locutus est quandoque,
pro more linguæ, ut Deut. 32. 15. *Jesurun recalci-*
trabat, & postea ad eum, *Incrassatus es,* &c.

Sect. 3. Ex Midrash Tillin. in Psal. 81.

Jacobi.] Facit mentionem Jacobi solummodo,
quia omnes ejus filii erant dilecti, non sic filii Abra-
hami & Isaaci; sic Balaam, Num. 23. *Non vidit iniqui-*
tatem in Jacob. *Tympanum ורר.*] Sunt instrumenta
7. chordarum, ut Psal. 119. *In septem, indies laudabo*
te, in diebus Christi cum octo, *super Sheminith,* in
futuro cum decem, Psal. 92. 1. *Buccina.*] Ut in De-
serto, Num. 10. *In luce faciei.*] Quia Deus ambula-
bat coram illis. Vel in die Expiationum Deus eos
remissione peccatorum illuminat. ורר.] Luna ob-
tectata est, vel peccata vestra teguntur, si vestra opera
renovaveritis, R. Berechiah in nom. R. Aba.

Sect. 4. Ex R. Obad. in Psal. 81.

Ostendit modum redemptionem accelerandi. [In
novilunio.] De Palamede (temporibus Judicium)
Nauplii filio, scribunt quod primò reperit pondera,
& mensuras, ordinavitque annum secundum Solis
cursum, & ad circumgyrationes Lunæ, menses. Ovid.
lib. 13. Met. Cel. Rhod. lib. 20. cap. 27. Plin. lib. 7.
cap. 56. Volater. lib. 18. habet de hac re Ab. Ezra pro-
lixiorum discursum in Exod. 12.] *Throni ורר.*] Id
est, dies throni Judicii magni in principio ann. *Sta-*
tutum ורר.] Traditio hominum est hæc, de die Ju-
dicii in primo mense. *Buccinate tuba.*] Scribunt de
Dirceo

Dirceo Poëta Atheniensi licet ineptissimo, tubæ tamen inventore, qui cum strepitu & clangore tubæ Mis-
senos in Campania perterrefecit & superavit, ut Gi-
deon, Judic. 6. *In Josepho.*] Qui exivit de carcere
in principio anni 'ל'י'ג. *Liberavi te.*] De Egypto;
In principio anni cessabat servitus. 'ל'י'ג. *Responde-*
bo.] In futurum in hoc ipso die contra Gog, respon-
debo. *In secreto tonitru.*] Contra Gog, ut in Zach.
14. *Confusio erit magna, &c. Super יי aquas*
Meribab.] Id est, probabo te tunc temporis plus
quàm apud dictas aquas. *Tempus eorum* עתם.] Id
est, Israelis, ut in Isai. 54. *Sicut aqua Noachi, &c. Ex*
rupe.] Sine defatigatione in posterum.

Secl. 5. *Ex R. Sol. in Psal. 81.*

ל'י'ג sic dictum quia ל'י'ג omnia alia instru-
menta. *In Josepho.*] Quia in principio anni Jo-
seph. exibat de carcere. *Non intellexi.*] Dicunt
quòd Gabriel docuit illum 70. linguas. Rabbo. in So-
ta. *In secreto, in Tonitru.*] Orasti ad me in secreto,
& ego palàm respondebam. *Probavite.*] Licet an-
tea mihi erat probatum quòd peccares in Meribab,
attamen tibi respondebam. Rabbo. in מכלילתא.
Tempus, vel vindicta eorum.] עתם פורענות.

Secl. 6. *Ex Cald. in Psal. 81.*

Gittith.] Cithara quæ ex Gath erat exportata
ג'י'ת, sic reperimus in MS. Targum. in Biblioth.
S. Laurent. Florent. Romæ, &c. differentia in pau-
cis, est inter Cod. impress. Bomberg. & MS. quod hic
secunda vice notandum. *In neomenia.*] In mense
Tifri, in quo ramis in tabernaculis suis erant obrecti.
In Josepho.] Quia non cubuit cum uxore Domini sui,
Gen. 39. 8. *Exibat per terram Egypti.*] Exibat
è carcere Joseph. ut esset præfectus terræ Egypti. *In*
secreto tonitru.] In mea secreta præsentia ubi rotæ
ignitæ sonum reddunt, ut Ezech. 1. *Aperi os tuum.*]
In verbis legis. *Et implebo.*] Illud omni bono, ut pa-
ne tritici, &c. *Tempus eorum.*] Id est, robur.

Secl. 7. *Ex Masora in Psal. 81.*

Vociferate.] Duo sunt, in Deut. 32. 43. *Cantate*
Gentes cum populo suo. Exibat super terram Egy-
pti.] Ut hostis ad destruendam eam. Novem sunt
in scripturis, Ezech. 38. 11. *Contra terram villarum.*
Amos 9. 6. *Agmen super terram.* Job. 38. 26. *Plu-*
viam in terram. Psal. 110. 6. *Capita super terram.*
Et omne terra Egypti in lege est simile.

Secl. 8. *Ex Al. Auth. in Psal. 81.*

Quinta sabbati.] Et pro torculari Baptismi, ut
Deus die quinto ex aquis creavit animalia, & quinto
die Israel exivit ex Egypto per mare Baptismi.
S. Aug. *In tabernaculo.*] כבוד, ut כבוד factò de
ramis & foliis eos à calore in festo tabernaculorum
protegentibus secundum morem Judæorum hodi-
ernum, Venetiæ, Patavi. & in aliis Italiæ locis; aliqui
tabernacula humi, alii ante fenestram foris in secunda
vel tertia contignatione prout habitant, erigunt: Et
Evangelium Christi est nova lux, *novum cælum, &*
terra nova. Apoc. 21. 2. 19. Matth. 28. *Εὐ παλι-*
γενεσία. *Novilunio.*] Nova Luna vita nova est, &
creatura nova in Christo. S. Aug. *Novilunio.*] Ethni-
ci observabant dies festos & ædificabant templa Lu-
næ, & sacrificabant sub nomine Dianæ, quam dicunt
unico partu editam fuisse cum Sole vel Apolline, ut

Gen. 1. *Deus fecit duo magna luminaria, & quia Lu-*
na habebat regimen noctis, ideo Dianæ cultus noctu
erat, & per mulieres flentes sub nomine Lucinæ, quia
putabant quod Luna fecundas eas fecit.

Horat. Lib. 3. Od. 22.

Montium custos, nemorumq; virgo,

Qua laborantes attero puellas

Ter vocata (ut 2 Corin. 12. τρις.) andis, adi-
misque letho,

Diva triformis.

Ovid. Fast. lib. 2.

— *facilis Lucina puellis, &c.*

Et adhuc sunt visendi nummi Romani, in quibus se-
det Juno viduæ habitu, cum virga in manu sua; puellæ
terga percutienda dabant (Ovid.) sacerdoti, ut aiunt
quidam, in Ezech. 8. *Flentes pro Tammuzo,* vel in
quarto mense sic dicto, Junio nostro ex parte respon-
dente, in quo mense apud Egyptios, dicto τὸ ἐπιφῶ
μενός, Plut. ΕΠΙΦΩ, Coph. Festum celebrant Egyptii, quod
natalem oculorum Hori, ὁρὸν λευκὸν nuncupant, Plu-
tarch. de Iside & Osiride, ὁ φθαλμῶν ὁρὸς γενέ-
σθαιον, Luna est unus ex Hori oculis, ὁ μὴ καὶ φῶς.
Plutar. ib. sed de Tammuz alibi, in Psal. 106. *Die fe-*
sto.] In primo mense erat exitus ex Egypto & Eth-
nici mariti in Calendis Martiis observabant festum
quotannis, ut uxores castas domi haberent, Horatius
etiam eandem observabat, quia à periculo arboris ca-
dentis liberatus erat.

Horat. Lib. 3. Od. 8.

Martiis cælebs quid agam Calendis

Quid velint flores, & acerra thuris

(Levit. 2. 1, 2, &c.)

Plena, miraris, positusque carbo in

Cespite vivo. (ara)

Docte sermones utriusque lingua?

Voveram dulces epulas & album

Libero caprum, propè funeratus

Arboris iclu.

Hic dies anno redeunte festus,

Corticem astrictum pice dimovebit

Amphora fimum bibere instituta

Consule Tullo.

Sume Mæcenæ cyathos amici

Sospitis centum: & vigiles lucernas

Profer in lucem: procul omnis esto

Clamor & ira. (Eph. 4 ult.)

Dona præsentis rape lætus hora, ac

Lingue severa. (Ecclef. 7. In die pro-
spero latere, &c.)

Testimonium.] Arcam. *Quando exibat.*] Nem-
pè, Angelus Domini cum gladio, ut Exod. 12. *Ego*
audivi.] Loquitur Psalmista in persona viri Israel cu-
juslibet. *Linguam.*] Lingua Egypti erat Idololatria,
ut lingua Canaan est Dei cultus. Isai. 19. 18. 1. *Caus.*
Dorsum ab oneribus.] Peccatorum, ut Matth. 11.
Omnes onerati, &c. S. Aug. *In secreto tonitru.*]
Et dedi tibi legem. 2. *Caus.* Vel tempestate, non
maris, sed cordis, quam sequitur contradictio pecca-
torum. Heb. 12. S. Aug. *Melle.*] Lege Dei melle
candido dulciore. Psal. 19. 10.

Pindar. Nemea. Od. 3.

Μελὶ λευκῶν &c.

E Petra.] Petra est Christus, 1 Corin. 10. Est psal-
mus laudis, cum sacrificiis in die festo, novilunio, ca-
nendus

nendus, ut Romani quotannis in festo Dianæ, id est, Lunæ.

Horat. Lib. 3. Od. 22.

Diva triformis.

(Dicta Luna, Diana, Proserpina.)

Imminens villa tua pinus esto:

Quam per exactos ego latius annos,

Sanguine donem.

Et Od. 23.

Cælo supinas situleris manus

(1 Tim. 2. ὁρίσας.)

Nascente luna — (id est, novilunio)

Secl. 9. Ex Ital. & c. in Psal. 81.

Pro die quinto Hebdomadæ Gal. *Gittith.*] Instrumentum à Gath. Ital. Vel, torcularibus. Gal. גִּתִּית.] Id est, dies nobilis. 2. Ang. MS. Vulg. Gal. à נֶסֶם thronus. Ital. *Nella solennità.* Vel, dies lege determinatus. Hisp. Ital. à מְכֻסָּה, *summa*, in Exod. 12. *Quam non agnovit.*] οὐκ ἔγνω. Theodor. Arch. Cantuar. MS. Grec. in Trin. Coll. Cant. obiit Ann. Chr. 690. Ital. Bruc. *Io non conobbi. Secreto.*] Columna nubis. Ital.

Secl. 10. Ex Gr. & Vulg. in Psal. 81.

Pro torcularibus.] Ut Joh. 15. *Vos palmites*, vinum est merces bonorum operum in futura vita. Greg. Nyss. Vel, *Pro torcularibus psalmus sabbati.*] Lat. MS. in sabbato canendus, ut Psal. 92. *Quod nesciebam audivi.* Lat. MS. Vel, *Quam non noverat, audivit.*] Vulg. Gr. Arab. Rom. Aleph in מְשַׁמֵּחַ redundat, ut אֲדַרְכֵּי & יְדַעְתִּי, Jod redundat pro יוֹדֵעַ, ut in Psal. 139. *Anima mea novit. Servierunt.*] Vul. Gr. vel transferunt Daleth pro Resh, ut in Jer. 2. *Non serviam, vel transgrediar.* אֲעֲבֹד. In secreto tonitruum exaudi te.] Lat. MS. de cælo in hostes suos Deus intonabat, ut 1 Sam. 2. *Recens Deus non erit in te.*] Vul. Gr. ut Deut. 32. *Dii recentes quos haud noverunt patres eorum, & c.*

Secl. 11. Ex Syr. in Psal. 81.

Quando David per eum præparabat se ad Festa. Par. edit. מְשַׁמֵּחַ. *Tempore statuto, vel in solennitatibus.*] Syr. מְשַׁמֵּחַ, מְשַׁמֵּחַ,

Judæos imitabant Ethnici, Athenæus lib. 14. Berosus lib. 1. Babylon. Decima sexta die mensis Loi festum Babylonii quinque dierum spatio celebrari ait, per quod festum solere Dominos servis parere, unumque ex his domui præesse veste, quæ regiæ referat similitudinem, indutum, quem Zoganem appellant, meminit hujus festi Ctesias quoque libro Persicorum secundo, & Athenæus, lib. 10. Ctesias apud Indos regi inebriari non licere tradit (ut Prov. 31. *Non regibus o Lemuel vinum bibere.*) & verò apud Persas regi conceditur die uno (festum) in quo sacrificant Mithræ, id est, Soli, Strabo lib. 15. Geogr. In mense dicto Egyptiaca lingua & caractere ΠΑΟΠΙ, (nostro Septembri & festo Tabernaculorum respondit) Osiridem è diurna peregrinatione reducem tradit Pausanias, cujus die octavo ἐορτάζουσι quo baculos Solis nasci tenent, & sexto ejusdem Harpocratem ab Ifide gigni. In novilunio mensis ΦΑΜΕΝΑΩΘ, (Februario responderet) festum celebrant Osiridis in Lunam ingressus. Plutar. *Testimonium in Josepho posuit.*] Syr. מְשַׁמֵּחַ, מְשַׁמֵּחַ, id est, Tabernaculum

& arcam posuit in tribu Ephraim, apud Shiloh, & illic venit Israel. In novilunio.] Dies Egyptii non secundum Lunam sed Solem metiuntur, 30. dierum mensem constituentes & quinque dies illis adjungant. Diodor. lib. 1. & Plutar. de Is. & Osir. Quasi annus constitisset, ex 360. diebus & quinque adjestas, τὰς ἐπαγομένας Αἰγυπτίοι καλῶσι, καὶ τῶν θεῶν γενεθλίας ἄγουσιν. Scil. Osiris, Arouris, Typhon, Isis, Nephthys, Plutar. Ib. In lingua Cophitarum in Onomast. Copt. Arab. Romæ, hos dies appellant, ἐπαγομένας seu intercalares, & dii dicuntur Cophice. ΟCΙΡΙC, ΑΡΟΥΡΙC, ΤΥΦΩΝΙC, ΙCΙC, ΝΕΦΘΗ. Primus mensis incipit ab ortu Caniculæ dicitur θαστ Thoth. ideoque in Exod. 12. quando exiit Israel, dicit Dominus Moysi, *Hic mensis vobis erit primus*, non sicut Egyptii. Vid. P. Athanas. *Quando exiit per terram Egypti audivit sermonem quem non intellexit.*] Syr. MS. è servitute eduxi illum ut festum meum celebraret, Syr. שמע, שמע. Heb. שמע, Aleph redundat velut in שמע, in Genes. 41. Vel, *Quando ibat è terra Egypti.*] Par. Edit. שמע, שמע.

שמע, שמע. Ab ois, vel à vinculis.] Syr. שמע, שמע. Heb. שמע. Responsum dedi tibi.] Operui te in secreto loco meo. Syr. id est, nube, Num. 14. *Ullum Deum alienum.*] Id est, non eris in terra hostium tuorum velut in Egypto, ne te cogant alios Deos colere. Dilata.] Pete quicquid velis & tibi dabitur, Matth. 7. *Tempus eorum, vel terror esset in æternum.*] Terror hostium suorum. Syr. שמע, שמע. Heb. שמע, sicut שמע, Beth eliditur, velut in שמע, vel à שמע asfluxit.

Secl. 12. Ex Arab. in Psal. 81.

Heb. Arab. 80.

Pro torcularibus.] Arab. MS. Vulg. quando calcabant torcularia in mense septimo, in Anni reditu, 2 Reg. 11. 1. 2. tunc hunc canebant. *In diebus festis cognitis.*] Arab. Rom. Neb. vel principalibus, في الاعيان المعلومه, tribus festis quotannis præcipue. Heb. נֶסֶם, Thronus in quem sedet princeps. *Cum exiret ad terram Egypti.*] Arab. Rom. Neb. cum Israel exibat è terra Canaan ad Egyptum, Genes. 46. erat probatio fidei ejus magna, quia ad populum lingue extraneæ advenit. Et dicit Joseph qui comprehendit decem Tribus, vid. Psal. 60. in Ab. Ezra. & Kimchi. *In abscondito tonitruum, vel supplicationis eum exaudi.*] Arab. في حجاب ابنة الله, ideoque forsan Bonanerges filii tonitruum, ob frequentiam & zelum in precibus cum Christo, sic erant cognominati, vel quia preces in abscondito sunt, ut tonitruum in Dei auribus, & remunerabit eas in propatulo, Matth. 6. *Fuit tempus, vel timor eorum perpetuus.*] Arab. Rom. Neb. جرحهم موبد. *Inimici Domini mendacem fecerunt eum.*] Arab. كذبوه,

dixit enim Deus se benedicturum populo suo in omni, & hostes ejus destructurum, sed non adimplevit promissum suum ob peccata populi, ut in Jerem. 18. 8. ideoque hostes illi mendacem Deum pronunciant.

I Psalmus Asaph. LXXXI.
Heb. LXXXII.

DEus stetit in synagoga deorum: in medio autem Deus dijudicat

2 Usquequò judicatis iniquitatem: & facies peccatorum sumitis.

3 Judicate egeno, & pupillo: humilem & pauperem justifyate.

4 Eripite pauperem: & egenum de

manu peccatoris liberate.

5 Nescierunt, neque intellexerunt, in tenebris ambulant: movebuntur omnia fundamenta terra.

6 Ego dixi: Dii estis, & filii excelsi omnes.

7 Vos autem sicut homines moriemini: & sicut unus de principibus cadetis.

Surge Deus, judica terram: quoniam tu hereditabis in omnibus Gentibus.

Sect. I. Ex R. David. in Psal. 82.

Dictus est hic Psalmus de Judicibus injustis, forsan in diebus Jehosaphat, quia quando reversus est de Ramoth Gilead & reduxit Israel ad poenitentiam, Judices in omni civitate praposuit, & dixit, *Cavete, quia non judicatis pro homine, sed pro Deo, & non est cum illo injustitia, nec προσπολησαι.* 2 Paral. 19. 7. Videtur quod ante judicabant injustè, quia opus erat alios constituere Judices. *Deus stat.* Gloria sua est vobiscum, videns opera vestra, ut Amos 3. 2. *Vos cognovi, &c. Judicat.* Id est, punit injustos Judices. *Impii.* Divitum, sed non judicant jus pauperum. *Defendite.* Judicate opprimentes eos in opibus. *Eripite.* Ne opprimant pauperes in corpore suo. *Ignorant.* Faciunt injustitiam, ac si ignorabant judicium. *Fundamenta moventur.* Orbis propter violentiam desolatnr, & diluvium venit in Gen. 6. *Dii estis.* Ut Exod. 22. 9. *Ad deos,* id est, si judicatis justè. *Filii Altissimi.* Stellæ quæ habent in hæc inferiora dominium, ut Job. 38. 7. *Canebant omnes filii Dei.* Vel Angeli in Cod. Cremon. *Sicut unus O Principes.* Sicut unus gradus infimi quem opprimeris, anima vestra in æternum cum corpore morietur. Vel, *Sicut unus Principum.* Super cubilia, forsan in honore moriuntur, quo à bestiis differunt, sed non in morte. *Arama. Sicut Adam.* Id est, sicut corpus quod est homo terrestris, sic anima vestra morietur. Vel sicut corpus bestię, sic Eccles. 3. *Quomodo moritur homo ut bestia?* Arama. *Hereditabis omnes Gentes.* Id est, pauperes ex omni gente erunt hæreditas tua, quia plerunque pauperes sunt contriti spiritu, & homines veritatis.

Sect. 2. Ex Ab. Ezra in Psal. 82.

Potentum, vel deorum. Id est, regum qui in Dei loco sunt constituti. Vel in cœtu Dei, id est, Israele. *In medio deorum.* Id est, Angelorum, per quos Dei judicia in terris exequuntur. Vel Judicum, ut Exod. 22. 28. *Non maledices Dñs. Personas impiorum.* O Judices, quomodo non timetis, quoniam Deus per Angelos judicat. Vel *Vos levatis faciem.* Ut Gen. 4. 7. *Quare facies tua cadit? Si benefeceris, Annon erit elevatio faciei? Pauperes, & orphanos.* Qui loqui pro seipsis nequeant, & viduam, quæ non habet maritum; nam impii illis maximam violentiam operantur. *Pauper.* In divitiis, & לך in anima, ver. 3. 4. *Non intelligent.* Silent, שתיקו, ac si non erat illis intellectus. *In tenebris ambulant.* Quia munus excæcat oculos sapientum, Exod. 23. *Fundamenta terræ remonentur.* Judices injusti per injustitiam suam omnia subvertunt. *Filii Altissimi.* Similes Ange-

lis. *Sicut unus Principum.* Qui sunt violenti raptores; est via eorum. Vel, *Sicut unus O Principes.* Sicut unus homo; Semel & subito. *Surge Domine.* Loquitur in persona oppressorum exclamantium. *Inter gentes omnes.* Portionem oppressis in locis omnibus reddes.

Sect. 3. Ex Midrash Tillin in Psal. 82.

Deus stat. Ergo vos Judices non sedetis soli, ut in 2 Paral. 19. *Sicut Adam.* Qui cecidit, & à Paradiso erat expulsus. *Principum.* Angelorum qui lapsi sunt. *Judica terram.* Ut in Psal. 9. & Zach. 14. *Dominus erit unus, &c.*

Sect. 4. Ex R. Obad. Gaon. in Psal. 82.

Judices de faciendo judicio admonet. *Stat.* In eorum auxilium, quando judicant justè, sin minus, judicat illos. *In tenebris.* In æternum. *Sicut Adam.* Pulvis de terra. *Unus ex Principibus.* Qui cadit in furore regis.

Sect. 5. Ex R. Sol. in Psal. 82.

Ambulant in tenebris. Afflictionum; & quod hæveniunt propter injustitiã non animadvertunt. *Sicut Adam.* Quoniam opera eorum sunt sicut Adami victiosa, ut in Hos. 6. *Rebellarunt ut Adam, &c. Unus Principum.* Prædecessorum vestrum, vel superiorum שלמעלה (forfan Angelorum qui ceciderunt) ut Isa. 24. *Exercitum sublimium.* Mid. Agad. *Inter omnes gentes.* Sunt in manu tua, & quam vis, deprimis.

Sect. 6. Ex Cald. in Psal. 82.

Potentum. Justorum, qui sunt potentes in lege. *Ut filii Altissimi.* Angeli in excelsis, scilicet cœlo.

Sect. 7. Ex Masora in Psal. 82.

לך omne לך cum לך est Pathac. *Ambulant in tenebris.* Id est, opera clam quasi in tenebris perpetrant; non est amplius, & unum est, Psal. 139. 12. *Tenebrae sunt sicut lux.*

Sect. 8. Ex Al. Auth. in Psal. 82.

Deus stat. Vel sedet, ut præses Synodi, sic de Samuele dicitur, *Sedet super eos*, 1 Sam. 19. 1. Arg. *In medio deos discernere.* Quia & singulus quisque Deus, & ipsa Trinitas est unus Deus, S. Aug. *Movebuntur terra fundamenta.* Per terræ motum omnia mutantem, ut Heb. 12. *Vox sua commovebit cœlum & terram.* *Filii Altissimi.* Vobis promissi cœlestem hæreditatem, S. Aug. *Cadetis.* Per mortem, vel sub judicio ab honore vestro ad minimam hæreditatem. *Sicut unus ex Principibus.* Diabolus. S. Aug. Theodoret. *Hereditabis, vel disperdes.* Terrenam cupiditatem. S. Aug.

Sect. 9.

Sect. 9. Ex Ital. &c. in Psal. 82.

Ut Adam.] Ital. Bruc. moritur, Gen. 3. sic vos. *Unus Principum.*] Vel, de los tyrannos. Hisp.

Sect. 10. Ex Gr. & Vulg. in Psal. 82.

Deus stetit in cœta Dei.] Lat. MS. in Ecclesia est divina præsentia, ut in pavimento templi ubi iudices sedebant. *Tu hereditabis.*] Vulg. Gr. gloria tua erit inter omnes gentes, & cultus tuus de generatione in generationem successivè, ut hereditas.

Sect. 11. Ex Syr. in Psal. 82.

Deorum, vel, Angelorum.] Syr. *ܢܢܝܢ ܕܥܠܝܐ* & per Angelos hosce sibi ministrantes Deus improbos judicat. Aut dicit, *Angelorum* sanctorum, ideòque non potest sustinere iniquitatem. *Omnia fundamenta — dimoventur.*] Id est, plagædimovent terram propter injustum iudicium. *Sicut unus Principum.*] Syr. &c. *ܕܐܝܢ ܕܡܠܟܐ*, quasi nunquam fuissetis in loco Dei. Vel, *unus Principes.*] Peribitis unà *ܕܡܠܟܐ*. Syr. MS. Cantabrig. Florent. Roman. sed Par. edit. *ܕܡܠܟܐ ܕܡܠܟܐ*.

Sect. 12. Ex Arab. in Psal. 82.

Heb. Arab. 81.

Judicat adversus eos.]

adversus eorum prava iudicia justam reddit sententiam. *Sicut unus Principum.*] Arab. Rom. *ܠܡܠܟܐ* forsàn cum pompa sepulti sitis, sed tamen estis homines, non dii immortales. Vel, *unus de Magnatibus.*] Arab. Neb. Gigantes, ante diluvium oppressores diu vixerunt, sed tandem moriebantur, Gen. 5. Gen. 6.

1 Canticum Psalmi Asaph. LXXXII.

Heb. LXXXIII.

2 Deus, quis similis erit tibi? ne taceas, neque compeascaris Deus:

3 Quoniam ecce inimici tui sonuerunt: & qui oderunt te, extulerunt caput.

4 Super populum tuum malignaverunt consilium: & cogitaverunt adversus sanctos tuos.

5 Dixerunt: Venite, & disperdamus eos de gente: & non memoretur nomen Israel ultra.

6 Quoniam cogitaverunt unanimiter, simul adversum te testamentum disposuerunt

7 Tabernacula Idumæorum & Ismahelita:

8 Moab, & Agareni,

Geba & Ammon, & Amalec: alienigena cum habitantibus Tyrum.

9 Etenim Assur venit cum illis: facti sunt in adiutorium filii Lot.

10 Fac illis sicut Madian, & Siseræ;

sicut Jabin in torrente Cisson.

11 Disperierunt in Endor: facti sunt ut stercus terræ.

12 Pone principes eorum sicut Oreb, & Zeb, & Zebæe, & Salmana;

Omnes Principes eorum,

13 Qui dixerunt: Hereditate possideamus Sanctuarium Dei.

14 Deus meus pone illos ut rotam: & sicut stipulam ante faciem venti.

15 Sicut ignis, qui comburit silvam: & sicut flamma comburens montes.

16 Ita persequeris illos in tempestate tua: & in ira tua turbabis eos.

17 Imple facies eorum ignominia: & quaerent nomen tuum Domine.

18 Erubescant, & conturbentur, in seculum sæculi: & conturbentur, & pereant.

19 Et cognoscant quia nomen tibi Dominus: tu solus Altissimus in omni terra.

Sect. 1. Ex R. David. in Psal. 83.

Dictus est de bello in diebus Jehosaphati quando Seir, Ammon, Moab & alia nationes præliabantur, 2 Chron. 20. 1. & addit, de Ammonim, memorantur in præliis Uzziæ cum Arab. & per transpositionem sunt Maonitæ *ܡܝܢܝܬܐ*, in Judic. 10. 12. *Amalecita & Maonim*, & meminit hoc loco Ishmaelit. Hagaren. & Amalecit. qui congregabant cum Moab, Ammon. &c. 2 Chron. 20. 1. & ceteræ nationes comprehenduntur sub nomine, Ammon. Arama. *Levant caput.*] Ad prævalendum contra nos. *Abconditos tuos.*] Israel, abconditos in secreto tuo, Psal. 31. 20. *In Tabernaculo tuo. Ut non sint natio.*] Ut fugiant & pauci sint numero. *Consultabant unâ.*] Omnes contra Israel uniuntur licet unus alteri erat hostilis. *Contra te.*] Quia dicunt quod tu nos servare nequeas. *Tabernacula Edom.*] Cum divitiis & tentoriis, (si bellum duraret) accesserunt, ideò dicit, *Tabernacula*, in 2 Chron. 20. 10.Edom dicitur Seir & Ismaelita sub Ammonim comprehenduntur. *Hagareni.*] Filii ejus per Abrahamum; si Hagar sit Ceturah. *Viri Geba.*] In Ezech. 27. 9. *Assur etiam junctus est.*] dicit, *Etiam*, *ܐܝܬܐ*, quia erat remotior à terra Israelis quàm Gentes reliquæ; Vel, ut indicet quod Assur adhuc impietatem suam retinet licet Angelus Domini eum percussisset, Adoni Avi. R. Jos. Cimchi; secundum hanc expositionem bellum hoc post dies Hezechiæ contingebat. R. Arama. Deraſh, ex Genes. 10. 11. non est in Cod. Cremon. sed in R. Arama. *Filios Loti.*] Ammon & Moab, ut 2 Chron. 20. 1. *In Endor.*] Loquitur de Midian. sed non scribitur in lib. Judicum; aliqui exponunt illud de bello Siseræ, Endor est in sorte Manassis cum Taanac. & Megiddo, in Judic. 5. 19. in Cantico Deborah, sic Jos. 17. 11. habuit Manasseh, *Endor & villas suas, Taanac. & villas suas, Megiddo, &c. Sicut stercus.*] Sub pedibus. *Fac eos, principes eorum.*] Ut Exod. 2. 6. *Vi-*
debas

debat illum, scil. puerum, est ἐκφορτῖς. *Domos Dei in possessionem.* Id est, terram Israel, ut dixit Jehosaphat, 2 Chron. 20. 11. ut nos de hereditate tua expellant. *Sicut res volubilis.* Ante ventum. *Sicut ignis accendit saltum.* Accendit arborem unam & illa alteram vicinam, & tandem omnes consumuntur; sic occidebat unus hostium alium, 2 Chron. 20. 23. *Flamma accendit montes.* Id est, gramen & arbores, vento flante. *Persequere eos.* Ut de hoc bello dicitur, 2 Chron. 20. 22. *Deus posuit insidias in filios Moab, &c. Cum pudore.* Pro honore quem expectabant triumphando. Vel, ut superstites redeant cum pudore faciei. R. Jos. Cimchi. קלון א קלון, nam qui erubuit, facies ejus est sicut ignis. R. Jos. Cimchi. *Quaerant nomen tuum.* Solum, ut Zach. 14. 9. *Nomen ejus in nomen.*

Sect. 2. Ex Ab. Ezra in Psal. 83.

Ne fileas. Sic Levit. 10. 3. *Aharon tacuit.* idem, licet sit ex alia radice. *Tumultuantur.* In multitudine, ab הִתְנַחֵם, id est, potens servare. *Abconditos.* In tuo latibulo opposit, ad secretum consilium eorum. *Consultaverunt.* Consilio cordis. *Hagareni.* Ex Hagare per alium maritum oriundi אֲחֵרֵי מִבְּעֵל, & genealogisantur ab ea in honorem quia erat ancilla Abrahami; simile est, Ezra 2. 61. *Unam ex filiis Barzillai,* prater scripturam morem, *Gebal.* Gilita, 1 Reg. 5. 16. *Brachium fuerunt.* Id est, adjutorium indies. *In Endor.* Rediit ad Midian, & Endor locus sic dictus forsitan quod inde erat Gideon. *Sicut stercora.* 1 Reg. 14. 10. *Sicut homo stercora aufert,* גִּלְגַּל. Gimel redundat א גלל חכער, verbum יוצא Transiit. *Deus mi.* Est loquentis indicium, quia ante dixit, *Domos Dei.* *Pudore.* Opposit, ad superbiam eorum qui dicebant, *Accipiamus domos Dei, &c. Ut quarentes quaerant nomen tuum.* Quando vident judicia tua in eos, & dicit, *Quarentes,* deficit haec vox, ut Num. 26. 59. *Quem peperit,* pariens. idem. *Altus.* Opposit, ad pudorem eorum, קלון ad קלון.

Sect. 3. Ex Midrash Tillin in Psal. 83.

Ne fileas. Ut in Isai. 62. *Posui custodes, &c. Ob secretum tuum.* Propter legem tuam, arcanum quod est nobiscum, ut in Psal. 25. *Aquilonares tuos.* צפוניך. Id est, ad abolenda sacrificia tua in Aquilonari parte altaris, Levit. 1.

Sect. 4. Ex R. Obad. in Psal. 83.

De Bello Gogi, &c. *Sicut Sisera.* כִּסְיָרָה. Qui non cecidit secundum morem mundi, sed modo mortis extraordinario, sic etiam hi, ut in Isai. 66. *Videbunt cadavera, &c. Dedecore.* Sic in Isai. 66. *Erunt abominatio, &c.*

Sect. 5. Ex R. Sol. in Psal. 83.

Assur etiam associatus est cum illis. Dicit Assur, quia de terra exibat Assur quando rebellabat Nimrod, se cum illo non associabat, sicut hodie. *Derash. Rab. Ad Midian.* Per Gedeon, Judic. 7. *Ad Sisera.* Per Barac. Jud. 4. 16. *Sicut res volubilis.* Capita carduorum קוצי קרצין, ut Isai. 17. 13. rotunda sicut rota plaustrum in ling. Extran. *Carduus.* Hispan. *Torvellino.* *Domus Dei.* Templum. *Turbine.* In ling. Ext. תורנין, Hispan. *Torvellino.*

Sect. 6. Ex Cald. in Psal. 83.

Abconditos tuos. Qui sunt thesauris tuis, ut vasa

pretiosa repositi, sic Mal. 3. *Quando perficio gemmas meas.* *Hagareni.* Hungari. *Assur.* Sennacherib, rex Assur. *Sicut rota.* Volubilis, quae non quiescit in descensu.

Sect. 7. Ex Masora in Psal. 83.

Tumultuantur. In congregandis divitiis, vel contra Israel; tria sunt, Isai. 17. 12. *Tumultum faciunt sicut tumultus maris.* Psal. 39. *Se se in vanum discruciant.* Avaritia est omnis mali radix. *Gebal.* Non est amplius cum Cametz, & unum est cum Pathac, Ezech. 27. 9. *Senes Gebal,* & sunt de Alphabeto vocum, quarum una est cum Cametz, altera cum Pathac. *Sicut rotam, vel instar orbis, vel caeli.* Id est, in motu inquieti; duo sunt, Psal. 77. 18. *Tonitruum in caelis.* *Impleas pudore.* Quinque sunt cum Dages, Genes. 29. 27. *Adimple hujus septimanam.* Genes. 44. 1. *Impleas saccos.* Ezech. 24. 4. *Cum ossibus repleas.* 1 Sam. 16. 1. *Imple cornu tuum oleo.* Et unum est מלא, *Imple manum tuam,* Ezech. 10. 2. Bonos bonitate, malos pudore replet Deus.

Sect. 8. Ex Al. Auth. in Psal. 83.

Quis similis erit tibi? Id est, nemo, cum veniet Christus judicaturus. S. Aug. Gr. Vulg. אֵין מִדְּמוּת. *Assur.* Samaritae, in loco 10. Tribuum habitantes, nam illa tempestate Assyrii non regnabant. Theod. *Sicut rotam.* Ut non sint in eo quod cogitant, stabiles. S. Aug. *Invocabunt nomen tuum.* Ut Deum verum & non idola. Oratio contra hostes post reditum a Babylone templi adificationem remorantes. Theod.

Sect. 10. Ex Gr. & Vulg. in Psal. 83.

Quis, vel non est similis tibi. Vulg. Gr. אֵין, non. *Adversus arcanum tuum.* Lat. MS. id est, Oraculum templi ubi Deus habitabat in abscondito, ut in Ezech. 7.

Sect. 11. Ex Syr. in Psal. 83.

Ne sit tibi silentium, vel quis tibi similis est? Syr. אֵין מִדְּמוּת, ut in Exod. 15. *Quis est tibi similis inter Deos?* Extulerunt caput supra populum tuum. Syr. אֵין מִדְּמוּת, In derisione movent capita sua, ut in Psal. 22. *Abditos tuos, vel sanctos.* Syr. qui reconditi sunt sub alis tuis, velut in Psal. 91. vers. 4. *Ishmaelitarum.* Arabum. Syr. *Hagareni.* Gadereni. Syr. אֵין מִדְּמוּת, ut Marc. 5. 1. *Gadereni.* *Gebal, vel terminus Ammonis.* Syr. חֲמוֹת, Heb. sicut חֲמוֹת. *Cunctos illorum profectos.* Destruas illos. Syr. אֵין מִדְּמוּת. Heb. אֵין מִדְּמוּת. *Velut ignis relictus in sylva.* Syr. qui totam comburit.

Sect. 12. Ex Arab. in Psal. 83.

Heb. Arab. 82.

Quis est tibi similis? Arab. Rom. Neb. *Pelisset, vel Tribus Alienigenarum.* Arab. אֵין מִדְּמוּת, ut in Psal. 60. in Arab. Gr. & Zach. 9. *Stercora, vel pulvis in terra.* Arab. *Endor, vel in fonte Dor.* Arab. אֵין מִדְּמוּת. Heb. אֵין מִדְּמוּת. *Perdo omnes principes eorum.* Arab. Heb. אֵין מִדְּמוּת, in Psal. 72. & Prov. 29. in R. Sol. *Tanquam rotam, vel facem.* Arab. كَالْمِشْرِيقِ, & ut lampadem subito coram vento extinctum, Arab.

In finem,

1 Pro torcularibus filiis Core. Psalmus
LXXXIII. Heb. LXXXIII.2 Quam dilecta tabernacula tua Domine
virtutum:3 Concupiscit, & deficit anima mea in atria
Domini. Cor meum, & caro mea, exultaverunt
in Deum vivum.4 Etenim passer invenit sibi domum, & tur-
tur nidum sibi, ubi ponat pullos suos.Altaria tua Domine virtutum: rex meus, &
Deus meus.5 Beati qui habitant in domo tua Domine:
in secula seculorum laudabunt te.6 Beatus vir, cujus est auxilium abs te:
ascensiones in corde suo disposuit,

7 In valle lacrymarum, in loco quem posuit.

Sect. 1. Ex R. David. in Psal. 84.

Dictus est de Davide, quando erat inter Peli-
stos exul, locum Arce & Altaris videre exop-
tabat, vel in persona captivorum; & hoc est rectum.
Etiam languet. Dicit, Etiam, quia magis est languet
quam cupit. Propter atria Domini. Israel stetit in
atriis, non in templo. Cor & caro. Id est, cor & os
meum. Vel, est simile in Psal. 35. Omnia ossa mea
dicent. Invenit sibi domum. Si de Davide; excelsa
non erant tunc temporis prohibita, & altaria erant in
omni loco, & volucres ibi nidificabant; sed in tem-
plo aves non nidificabant, ne sanctus iste pollueretur
locus, מפני השומא, & vertex domus, ita erat
fabricata, ut volucres ibi requiescere nequeant. Pas-
ser. In extr. ling. פשר: Et si dictus sit Psalmus de
captivitate, altaria desolata erant avibus, non sacri-
ficiis. In Derash, passer est Israel, ter in anno ad festa
conveniunt, filii sunt flores Sacerdotii, פרחי כהנה,
juxta altaria semper, ut pulli in nido recubantes. De-
rash R. Arama. Habitantes in domo tua. Sacerdo-
tes & Levitæ, vel sapientes & sancti, qui ibi mane-
bant. Vel, Qui habitabunt. In futuro, & edificatam
domum istam intuebuntur. Adhuc laudabunt te.
Omnibus diebus vitæ suæ, vel mundi, ut Gen. 8. 22.
Erit adhuc, &c. idem. R. Jos. Cimchi. Via eorum.
In corde eorum sunt tuæ scientiæ media, suntque in
illis viis euntes, redeuntésque, & crescunt robore;
coheret cum versu isto, Habitantes in domo tua, scil.
ut cognoscant Dominum. R. Jos. Cimchi. Sed sapi-
ens Abben Ezra exponit omnia de tribus festis. Non
est in Cod. Cremon. In valle fontium. Fontes sapi-
entiæ, נובי אבנא flumina, Job. 38. 16. Ponunt eum
in fontem. Cum discipulis suis, qui eos subsequuntur,
aquis sapientiæ & scientiæ Domini epotant. Doctor
amictus est benedictionibus. Quia docet illis viam
rectam, אור in Prov. 5. 13. Ad societatem. In
Collegiis habent societates discipulorum, & ab una
ad aliam transit dubitans, donec Sion accedat, ut il-
lic inquirat, quia illic sunt maximi in domo Dei sa-
pientes; Et si exponamus de ascendenti ad festa,
tunc In valle Baas. Est arbor quædam sterilis
crescens in loco arido, quem transeuntes fontem fo-
diendo huc & illuc efficiunt, sic ut cisternæ etiam

8 Etenim benedictionem dabit legislator,
ibunt de virtute in virtutem: videbitur Deus
deorum in Sion.9 Domine Deus virtutum exaudi orationem
meam: auribus percipe Deus Jacob.10 Protector noster aspice Deus: & respice
in faciem Christi tui:11 Quia melior est dies una in atriis tuis super
millia.Elegi abjectus esse in domo Dei mei, magis
quam habitare in tabernaculis peccatorum.12 Quia misericordiam, & veritatem di-
ligit Deus: gratiam, & gloriam dabit Domi-
nus.13 Non privabit bonis eos, qui ambulant in
innocentia: Domine virtutum, beatus homo, qui
sperat in te.

aquis exuberent, מורה מורה, & יורה ברכות sunt cister-
næ factæ ex lapide & aquas pluviales retinent; est
cum Cametz, sicut cum Tseri. Derash de Gehenna,
non est in Cod. Cremon. Audi orationem meam.
Pro redemptione. Jacobi Deus. Dicit Jacobi quia
ipse erat pater tribuum Israel, inter quas non erat ex-
traneus. Vnti tui. Christi, cujus festina adventum.
Una dies. Vita post adventum Christi, licet cras
moriatur, melior est mille annis in terra aliena. Vel,
una dies in domo tua in sæculo futuro. R. Arama,
sed hoc sæculum impiis datur, & est sicut tento-
rium instabile. R. Arama. In limine. Portarum sa-
pientiæ. Tentoriis vexationis. In rebus munda-
nis, ut 1 Sam. 14. 47. Vexabat eos. idem. Sol. Ad
illuminandos eos in tenebris captivitatis. Vel, Cum
Sol est, clypeus erit Dominus. Ut Sol non noceat
nobis calore nimio, sic in Psal. 121. Dominus est um-
bra tua, Sol non nocebit tibi. R. Arama. Clypeus.
Contrà Gentes & eorum malitiam. Gratiam & glo-
riam. Israeli, ut Isai. 49. 23. Reges erunt nutriti tui.
Et Isai. 61. 6. Comedent divitias gentium. Con-
fidit in te. Et non desperat de redemptione fu-
tura.

Sect. 2. Ex Ab. Ezra in Psal. 84.

Filiorum Corach. Unius ex illis in diebus Da-
vidis, & tunc est Prophetia, vel vixit in captivitate
Babel, & tunc est supplicatio pro redemptione. Con-
sumpta est. In vehementi desiderio. Cor meum.
Scientia animæ rationalis. Caro mea. Corpus
meum. Inclamat. Ore, quod est corporis ostium
הפה שער. Etiam passer. Sensus est ער. Hi-
rundo. Avis quæ canit libera, sed moritur captiva,
ideò vocatur ער libertas. Nidum invenit. Ut in
eo acquiescat, sed ego absque requie divagari co-
gor. Scil. Altaria tua Deus. Videtur quod licet
confortium hominum fugiant hæ aves, redeunt in
temporibus festis, & edificant nidos propè altare,
quia in illud offeruntur. R. Mosch. Vel quasi habue-
runt notitiam, conveniunt, ut filii eorum in altaria
sacrificentur; sed deridet illum. R. Jehuda, & sic legit,
Anima mea languet ad Altaria tua Deus, reliqua
sunt in perenthesi. Cujus robur est in te. Dicit ro-
bur

bur quia masculi pedibus ad tria festa quotannis, ambulabant. *Sunt trita via.*] Ne quicquam cogitent nisi de ascensu ad domum Domini. *Per vallem Baca.*] Locus est sic dictus. *Fontem.*] Quia aquæ ad satietatem pro siti in itinere illis suppeditantur. *Pluvia replet fontes.*] Denotat plenitudinem aquarum, ut Psal. 42. 7. Quasi omnes fluctus maris in eos ad refrigerium pertransiissent, dixit R. Jehuda, quod Moreh est nomen loci, ut *Collis Moreh*, in Samnel. *De societate ad societatem.*] Omnes unâ, id est, confociati ad Tabernaculum, incedunt. *Apparet in Sione coram Deo.*] Ut Deut. 16. 16. *Ter in anno omnes masculi, &c.* Vel, *De urbe ad urbem.*] ארץ ויהודה. R. Jehud. *Deus exercituum.*] De suprâ. *Deus Jacobi.*] Cujus filii sunt exercitus infra. *Exaudi.*] Et redemptionem accelerares. *Vide, vel serva clypeum nostrum.*] Rex dicitur Clypeus, Hos. 4. 18. *Clypei ejus amant, date. Sedere in limine.*] בארץ, audire & videre. רור pro גור in lingua Aramitica. *In tentoriis inquietorum.*] Qui vexant sese in comparandis divitiis, vel in peccatis suis, ut 1 Sam. 14. 47. *Vexabat eos.* idem. *Et clypeus.*] Ne eos Sol in itinere percuteret. *Sol.*] Egent Solis lumine ad ambulandum.

Sect. 3. Ex Midrash Tillin in Psal. 84.

Gittith.] Id est, torcular, vidit illud Isai. & Deum celebrat, Isai. 63. sic David in Psal. 8. & Asaph. & filii Corach. in 80. & Psal. 84. Omnes Deum laudibus, qui conculcat populos in ira suâ, evehunt. *Quam amabilia?*] Quia in honorem templi hostes ejus in torculari conculcas. *Sicut passer.*] Non dicit Columba, quia columba redit ad nidum postquam filii ejus sunt capti, non sic passer. *Fontem.*] Lachrymarum in Gehennâ. מורה.] Id est, Deum laudant justi quando alios in Gehennâ intuentur, dicuntque, Bene docuisti nos, &c. dicuntque damnati præceptoris suo, Bene docuisti, sed non audivimus. R. Johan. *De dolore in dolorem.*] חיל minimam non habent requiem. R. Johan. in nom. R. Levi.

Sect. 4. Ex R. Obad. in Psal. 84.

De redemptione futurâ. *Posuisti super altaria tua.*] Id est, licet teneri passeris filii, sint mactati super altare tamen mater ipsa habet locum habitandi ab hominibus liberum, multo magis nos qui sumus illis pretiosiores. *In corde eorum semita transeuntium.*] Id est, instruunt illos qui transeunt per vallem arborum infructiferarum, id est, occupati sunt in rebus mundanis inutilibus. *Fontem.*] Scientiæ quando docent populum. *Benedictiones regunt Doctorem.*] Id est, addit scientiam & benedictionem populo. *De societate* חיל.] Captivitatis ad illam libertatis. *Sol.*] Ad illuminandam mentem. *Clypeus.*] Ab errore.

Sect. 5. Ex R. Sol. in Psal. 84.

De Israel, in captivitate. *Passer invenit domum.*] Post destructionem templi. בחורבנו volucres nidos illic edificabant. In Midrash, Passer est congregatio Israel. *Robur.*] Spes sua in te est. *Qui transgrediuntur legem Dei sunt in valle fletus.*] In Gehenna ubi est fridor dentium, בכי בכי. *Fontem.*] Lachrymarum ponunt eum. *Doctor obtegebat illos benedictionibus.*] Sed illi ambulabant viis perversis contra doctrinam ejus incedentes. Vel dicit, Bene-

ditionibus quia benedicunt justo judici qui condemnavit illos. *Præbe aurem.*] Ad edificandam domum. *Impii.*] Esau. *Sol, vel murus.*] ארץ חומה, in Midrash Tillin. Vel, fenestra, ut in Isai. *Fenestra tua omnes, &c.* Est in MS.

Sect. 6. Ex Cald. in Psal. 84.

Hirundo.] Vel, columba. *Invenit locum, altaria tua.*] Quia pulli columbæ erant in sacrificia altaris, mundi. *Sunt via.*] Spei & confidentiæ. *Transeunt in vallem fletus.*] Impii descendunt in Abyssum Gehennæ, ubi fletus eorum erit sicut fons in æternum scaturiens. *Benedictiones regunt Doctorem.*] Benedictiones illius, qui edoctus est, & ad legem convertit, in Doctorem suum redeunt. *A societate ad societatem.*] A Sanctuario ad Collegium. *Respice clypeum nostrum.*] Respice justitiam patrum nostrorum. *Præ millibus.*] In captivitate. *Sol, vel Murus & Clypeus.*] שור. Cald. ut Isai. 54. 12. *Fenestra, vel Muri.* idem.

Sect. 7. Ex Masora in Psal. 84.

Amabilia.] Duo sunt, unum est plenum, & unum caret Vau. Psal. 45. 1. *Canticum dilectarum,* rerum vel Tabernaculorum. *Sunt tabernacula tua.*] Duo sunt, Num. 24. 5. *Quam pulchra sunt tentoria tua?* *Hirundo nidum.*] Coph majusculum ad magnificandam Dei providentiam, quæ extendit ad minima. *Deraſh modern.* *Ponat in pullos.*] Id est, in illos cor suum reposuit; duo sunt cum accentu in penultima מלכיל, scil. filium ejus natum; (ut Hirundo.) *Altaria tua.*] Tria sunt, 1 Reg. 19. 10. *Dirunt tua altaria.* Et in vers. 14. In altaribus dirutis nidificant aves. *Rex mi, Deus mi.*] Duo sunt, Psal. 5. 2. *Ad te regem meum &c. orabo.* *Apparet in Sion.*] Sunt tredecim, Gen. 22. 14. *Apparebit in monte Domini,* id est, in tribus festis quotannis quilibet; est Prophetia, Exod. 23. 17. *Ter in anno apparebunt omnes masculi;* duo sunt in versu, & reliqua loca hîc citantur.

Sect. 8. Ex al. Auth. in Psal. 84.

Pro torcularibus.] Ecclesiæ Dei afflictæ & oppressæ sunt torcularia. S. Aug. Theod. *Cor meum, & caro mea.*] Pax in corde & sanitas in corpore. *Sicut passer — sic altaria tua.*] Sunt gaudium meum & nidus meus ubi habitare semper concupisco. Theod. à simil. Vel, *Passer invenit nidum altaria tua.*] Erat oraculum perverstum in agro Milesiorum, Templum circumiens Aristodicus passeris & alias aviculas in templo nidificantes νενοστυμένα ἐν τῷ νῆῳ exemit, hæc illo faciente, vox ex Adyto fieri dicitur, hominum impurissime, Quomodo ausus es supplices meos τὸς μέτας μὲς diripere. Herod. Clio. *Via sunt in corde suo.*] Id est, ascensiones. Vulg. Meditatur de supernis, ut Col. 3. 1. 2. Quanto plus amaveris tanto plus ascendes. S. Aug. Theod. *Benedictionem dabit Legislato.*] Vulg. Gr. in monte Christus locutus est octo beatitudines. *In valle lachrymarum.*] Bokim. Judic. 2. 1. Theod. Vel, pax lachrymarum contributorum mustum sunt amantium. S. Aug. *In locum quem disposuit.*] In cælum est ascensio ejus; locum quem Deus præparavit. S. Aug. *Pro fonte.*] Domus Dei est fons nostræ consolationis in hoc mundo. Vel, *Implet cisternas pluvia.*] In persecutione pleni erant consolatione. Act. 5. 41. De

De virtute in virtutem.] De gloria in gloriam per spiritum Christi, 2 Corin. 3. 18. Vel sermo sapientiae, scientiae, fidei, &c. 1 Cor. 12. S. Aug. *In Sion.*] Ecclesiā, ut Heb. 12. 22. Apoc. 14. 1. Vel, locum refrigerii coelestis pro piis.

Horat. & Pindar. Olymp. Od. 2.

Tertia quod si vice jam renati
(Naturaliter, spiritualiter, æternaliter.)

— *Illis aperit beatas*

In quibus lenes Zephyri virentem
Jupiter oras.

Insulam perflant — &c.

Hinc pii sumunt capiti coronas

Aëris semper nitida fruuntur

Luce, nec terram feriunt aratris,

Nec mare rostris.

Vid. Sect. 8. in Psal. 67.

Uncti tui.] Xp̄s. Gr. *Super millia.*] Ut Mat. 13. 17. *Propheta & Reges desiderabant videre, &c.* Sol.] Ut Luc. 2. *Lux ad illuminandas Gentes.* Caus. Descriptio Ecclesiæ sub Evangel.

Sect. 9. Ex Ital. & c. in Psal. 84.

Altaria tua.] Id est, ea pro meo repositorio exopto. *De virtute, vel exercitu.*] Ital. Bruc. Hisp. in concordia & multitudine. *Pro fonte.*] In omni afflictione reperirunt solamen. Hisp. *Legislator.*] 2. Ang. MS. Gal. *Le législateur.* Vul. dat benedictionem. 2. Ang. MS. Vulg. Gal. Ital. Bruc. *Il dottore.* [ברכור.] Id est, replet puteos, & non fontes solummodo. Ital. Hisp. *Las cisternas benchirā.*

Sect. 10. Ex Gr. & Vulg. in Psal. 84.

Turtur nidum.] Vulg. Gr. Arab. *Sic altaria tua Domine.*] Lat. MS. ut avis habet nidum ubi reponat pullos suos, sic ego altaria tua pro habitatione exopto. *Ascensiones in corde suo.*] Vul. Gr. id est, in coelestia posuit cor suum, ut Colos. 3. 1. *In loco quem posuit.*] Arab. Vul. Gr. quem posuit Deus in habitationem suam, ut מַעֲיָן ut מַעֲיָן habitatio, in Psal. 90. 1. *Benedictionem dabit.*] Vulg. Gr. Arab. Rom. illis qui operam in lege navant, ut Psal. 1. 1. *Beatus homo, &c.* Vel, *Benedictionem amicitietur doctor.*] Lat. MS. *Sol & clypeus, vel misericordiam & veritatem diligit.*] Vulg. Arab. Gr. sic Psal. 92. *Veritas ejus est clypeus tuus, &c.*

Sect. 11. Ex Syr. in Psal. 84.

Quando David exivit e Sione ad adorandum in domo Dei; *חַפְצֵי דַּחְמָא.* Etiam prophetia de Christo & Ecclesia. Par. edit. *Ut cor meum & caro mea Deum viventem laudent.*] Idcirco desiderio afficior in atria tua, accedendi. Syr. נְשַׁבְּחוּךְ Syr. Par. edit. שְׁבַחֲךָ. *Pullos suos nutriunt juxta latus altarium tuorum.*] Syr. MS. נִנְּךָ Par.

edit. *וְאֵלֵינוּ הָיָה הַחַיִּים.* Via tua sunt in cor-

de ipsorum.] Te agnoscunt, & vias tuas, velut in Psal. 103. 7. *Notas fecit vias suas Mosi,* vias misericordiae, &c. Syr. שְׁבִילֶיךָ. *Transseunt per vālem lacrymarum, habitationem faciunt eam.*] Par. edit. Syr. MS. id est, sunt in perpetuis perturbationibus. Syr. מַעֲרָא מַעֲרָא. Heb. מַעֲיָן, sicut מַעֲיָן in Psal. 90. 1.

Vel, *Cujus cor semita tua penetrarunt cum profundo fletu.*] Syr. מַעֲרָא מַעֲרָא מַעֲרָא.

וְדַחְמָא, דַּחְמָא, id est, cor eorum est divinis meditationibus repletum, & luctu, peccatorum causa. Vel, ut in Eccles. 1. *Qui crescit sapientiā, crescit dolore.* Pluvia, vel qui docet benedictionibus operatus est.] Syr. benedicit eis, sed consolationem non accipiunt, pergunt tamen divino robore ad coelestem Sionem. Syr. בִּרְכָתָא בִּרְכָתָא. Heb. בְּרִכּוֹת. Sol

noster, vel ministrat nobis.] Syr. MS. דְּמַחְרִסֵינוּ.

וְשִׁמְשָׁא, וְשִׁמְשָׁא, וְשִׁמְשָׁא, וְשִׁמְשָׁא, id est, pascet nos. Heb. שֶׁמֶשׁ, velut in Dan. 7. *Ministrantes illi,* אֲחֵרִים in Act. 13. in Syr. impress.

Sect. 12. Ex Arab. in Psal. 84.

Heb. Arab. 83.

Ad latus Altaris tui.] *إلى جانب مذبحك.*

Arab. In latere Aquilonari Altaris pulli erant mactati, Levit. 1. *Robur ejus est in te.*] Vel, auxilium ejus à te venit, non confidit in principes, divitias, aut aliud quodlibet. Arab. *إلى ياني نصرته.*

Semita, vel jura tua sunt in pectore suo.] Arab. *في قلبه سننك.* Nam lex Dei est

lumen & via vitæ, Prov. 6. *In valle, vel abyssu luctus, loco quem posuit in fontem.* Vel habitaculum, *Legislator dabit benedictiones.*] Arab. Rom. Neb. Gr. *عقب البكا المكان الذي مسكنا*

واضع النصوص يعطي البركات, id est, Lex Dei & Legislator consolantur servum Dei in hoc sæculo, semper ingemiscentem, & quasi in domo luctus commorantem, ut in Eccles. 7. *Melius est in domo luctus habitare, &c.* Vel dicit, *Abyssu luctus, ut in Psal. 23. In valle umbra mortis, id est, propè mortem.* Janitor, vel abjectus.] *طربجا في*

بيت الرب الاهی. Infimæ conditionis homuncio. *Deus est sol, & clypeus, vel diligit misericordiam & aequitatem.*] Arab. Rom. Neb. & MS. *الرب الاله بحب الرحمة والعدل*, ex misericordia sua instar solis illuminat illos qui sunt in tenebris; ex æquitate sua protegit instar clypei innocentes.

1 In finem, filiis Core Psalmus. LXXXIIII.

Heb. LXXXV.

2 **B**enedixisti Domine terram tuam: avertisti captivitatem Jacob.

3 Remisisti iniquitatem plebis tue: ope-

ruisti omnia peccata eorum.

4 Mitigasti omnem iram tuam: avertisti ab ira indignationis tue.

5 Converte nos Deus salutaris noster: & averte iram tuam à nobis.

6 Numquid

6 Numquid in aeternum irascēris nobis? aut extends iram tuam à generatione in generationem?

7 Deus tu conversus vivificabis nos: & plebs tua latabitur in te.

8 Ostende nobis Domine misericordiam tuam: & salutare tuum da nobis.

9 Audiam quid loquatur in me Dominus Deus: quoniam loquetur pacem in plebem suam.

Et super sanctos suos; & in eos qui convertuntur ad cor.

10 Verumtamen propè timentes eum salutare ipsius: ut inhabitet gloria in terra nostra.

11 Misericordia & veritas obviaverunt sibi: justitia & pax osculatae sunt.

12 Veritas de terra orta est: & justitia de caelo prospexit.

13 Etenim Dominus dabit benignitatem: & terra nostra dabit fructum suum.

14 Justitia ante eum ambulabit: & ponet in via gressus suos.

Secl. 1. Ex R. David. in Psal. 85.

DE captivitate Babel, Cod. Cremon. Vel de hac, quia diuturna est, ut dicitur, *Iratus eris in aeternum*; præterea posthanc oritur veritas de terra, germinatque, non sic in reditu de Babel. Cod. Ven. *Fuisti gratiosus*.] In 3. primis vers. est prophetia, tunc oratio captivorum annectitur, quam Deus exaudit. Dicit, *Fuisti*, in reditu de Babel ad secundum templum, vel in ira tua in tot annis præteritis misericordiam demonstrasti. *Quiescere fecisti eos*.] Ab afflictione captivitatis, ut Num. 10. 36. *Redeas Domine*, vel *quiesce*. R. Jehudah. Vel *שב* est verbum *יציא* transitive pro *השיב*. *Misericordiam tuam*.] Remittendo peccata nostra. *Quid fortis Dominus loquatur*.] Quia Dei dicere est facere. *מחורר* Megor cum Nun paragog. pro *מחרור*, non est ut illud *שוב* מחרור, quia conjunctum est cum *אפך*, sed *השיב* est verbum *יציא*, & Paul est *אפך*, quasi diceret, *Convertisti iram, ne incalesceret. Ad sanctos tuos*.] Ex Gentibus. *Ad stultitiam*.] Id est, ad malum, ut Isa. 60. 21. *Omnes erunt just*, ostendit quod non loquitur de reditu à Babel, post quem redibant ad stultitiam, & templum erat destructum. Non est in Cod. Cremon. Vel ad stultitiam, ut de providentia Dei interrogatoria amplius interrogent dubitabundi. R. Arama. *Salus propè est*.] Si resipiscerent, ut Deut. 31. 2. *Convertet tuam captivitatem, si convertas ad eum, &c. Gloria habitet*.] In templo secundo non habitabat gloria; dicunt quod quinque deficiebant, ut *ד* deficit in *אכבר*, Hag. 2. 9. Arca, Propitiatorium & Cerubim, ignis & Shecinah, Spiritus sanctus, & Urim. Rabboth. Non est in Cod. Cremon. sed in Venet. Vel gloria, quæ à justo venit. Arama. *Et veritas*.] Totus Israel tunc in via veritatis invenietur, ut Zeph. 3. 13. *Nec loquentur mendacia, &c. Osculantur*.] Ut focii, quia quando veritas & justitia sunt inter homines, tunc à Deo in eos misericordia & pax, secundum opera eorum, descendunt. *Orta est è terra*.] Quando homines in terra faciunt bona opera, tunc beneficia Dei à cœlis largiuntur. *Ambulabit coram eo*.] Oculi ejus erunt super justitiam ad faciendam eam. *Gressus in via*.] In via justitiæ.

Secl. 2. Ex Ab. Ezra in Psal. 85.

Operuisti peccatum.] In secundo templo, convertendo captivitatem, *בבית שני*. *Convertite nos*.] Ex hac præsentis captivitate. *In aeternum*.] Sic dicit, quia longa est, & quasi in æternum hæc captivitas. *Vivifica nos*.] In captivitate sunt quasi mortui, & redemptio est resurrectio, ut Dan. 12. 1. *Audiam quid*

dicet Dominus.] Pro more Prophetarum, qui vigilabant pro spiritu prophetiæ, ut Hab. 2. 1. *Me ipsum in specula constituam. Non redibunt ad stultitiam*.] Post reditum non redibunt ad Idololatriam, sed tunc erunt omnes just, Isa. 60. 21. *Gloria tua*.] Divina præsentia, quæ non erat in templo secundo, *לֹא הָיָה בְּשָׁנֵינוּ*. *Sanctitas & veritas*.] Si sit sanctitas versùs Deum, & justitia ad proximum reperiatur, tunc sequitur Dei pax & veritas in suis promissis adimplendis. *De caelo*.] Quia omnia decreta de cœlis descendunt. *Dominus dabit bonum*.] Ut Deut. 28. 12. *Aperiam bonum meum thesaurum*, id est, pluviam largiendo. *Vir justitia ambulabit coram eo*.] Ut Genes. 48. 15. *Deus ante quem ambulabant patres mei. Ponet gressus suos in via*.] Recta Dei via incedet.

Secl. 3. Ex Midrash Tillin. in Psal. 85.

Complacuiisti, *רצונו*.] Ut in Deut. 11. 12. Terra quam Dominus Deus tuus requirat, donec apud Deum accepta sint opera ejus.

Secl. 4. Ex R. Obad. in Psal. 85.

De redemptione. *Convertisti*.] Sub domo secunda. *Remisisti*.] In re Hamanis, & convivio Ahashuerus. *Iram*.] In diebus Macchabæorum. *Justitia & pax*.] Sic Deut. 16. *Justitiam, justitiam, ut vivas, &c. Coram ea* *לפניו*.] Id est, ante redemptionem justitia incedit, ut in Mal. 4. *Convertit cor filiorum ad patres, &c. In via* *לדרך*.] Id est, præparat justitia viam redemptionis.

Secl. 5. Ex R. Sol. in Psal. 85.

Si obtegas omne peccatum eorum.] Tunc in terra tua habes complacentiam, ideò converte nos, *דא* deficit. *Misericordia & veritas*.] Si faciant veritatem, invenient misericordiam. *Osculantur se invicem*.] Post reditum de Babel, ut dicitur, *Opus justitiæ est pax, &c. Diriget viam suorum gressuum*.] Merces justitiæ erit in semita sua, ut per illam filios suos deducat.

Secl. 6. Ex Cald. in Psal. 85.

Ad stultitiam.] Targum *לסחור*, id est, *לשנו* Elias in Meturgeman.

Secl. 7. Ex Masora. in Psal. 85.

Iratus eris in seculum.] Id est, ut nos rejicias; Tria sunt in Scriptura, Psal. 77. 7. *Rejiciet in seculo?* Zach. 1. 5. *Vivant Propheta in seculum? Ut habitet gloria in terra nostra*.] Id est, Deus gloriæ, ut in templo Solomonis; Tria sunt defectiva, 1 Reg. 8. 12. *Dixit Dominus, quod habitaret in tenebris obscuris, & socius suus*, 2 Paral. 6. 1. Psal. 68. 18. *Ut Deus habitet*

habitaret inter eos, & alia Masora addit adhuc tria, R. Jacob. Num. 9. 22. *Nubes habitabat in Tabernaculum*, Psal. 85. 9. & Job. 30. 6. *Habitare in rupium scissuris*, &c. Unum in Lege, aliud in Cethubim, aliud in Prophetis, & quatuor sunt in Cethubim. *Misericordia*, vel *virī misericordes*.] Eadem bonis & malis accidunt, ut Eccles. 9. 1. 2. Tria sunt, Prov. 22. 2. *Divites & pauperes occurrunt*. Prov. 29. 12. *Pauper & dolosus occurrunt*.

Sect. 8. Ex Al. Auth. in Psal. 85.

De Judæorum, & Babylon reditu. Theod. *Captivitatē*.] Captivum me ducentem in legem peccati, Rom. 7. S. August. *Operuisti omnia peccata*.] Et fac nunc similiter nobiscum. 1. Arg. à par. *Pacem*.] Ut Rom. 5. 1. *Justificati habemus pacem*, &c. 2. Arg. ab eff. *Audiam quid loquatur*.] Cohibens se à strepitu mundi foris, dixit, *Audiam quid loquatur intus*. S. Aug. *Ad stultitiam*.] Quia semel est semper justificatus. Vel, *Qui convertunt cor ad ipsum*.] Non ad alium. S. Aug. Cordis conversio est liberatio à peccandi licentia. Theodor. *Ut inhabitet gloria*.] Sic Luc. 2. 32. Christus est gloria populi tui Israel. 3. Arg. *Misericordia & veritas*.] Ut 1. Joh. 17. *Gratia & veritas* (omnium umbrarum) est per Christum. 4. Arg. ab eff. *Veritas de terra*.] Christus de foemina. S. August. Vel cum homines veritatem amplexi sint. Theod. Vel confessio de homine terrestri. S. August. *Justitia & pax*.] Ut Rom. 5. 1. *Habemus pacem*. 5. Arg. Fac justitiam, & habebis pacem. S. Aug. Horat. Car. Secul.

Jam fides, & pax, & honor, pudorq;

Priscus, neglecta redire virtus

Audet: apparetq; beata pleno

Copia cornu.

(Ut Psal. 18. *Cornu salutis*.)

Pindar. Olymp. Od. 12.

Ἀσφαλὴς δὲ καὶ οὐκ ὀμό-

τρον & εἰρήνη.

Dicam Corinthum fortis Achaia

Insigne lumen, lex ubi & aquitas

Cum pace confedere.

Haec civitatum moenia fulciunt

(Prov. *Justitia exaltat gentem*.)

Dant temperata divitias manu, &c.

Sect. 9. Ex Ital. &c. in Psal. 85.

Ad stultitiam.] Ital. vias mundi, vel rationis carnalis. Hisp. *à los caminos del mundo y de su razón carnal*. Seu illis qui convertuntur ad cor. Vulg. 2. Ang. MS. Gal. *Se convertissent au cœur*, &c. in Psal. 78. *Fiduciam ponere in Deo*, &c. & ad & & & deficit. Ang. MS. Bodl. Vulg. Trin. Coll. Cant. MS. in 4°. 8°. 16°. ἀντίστροφον τὴν καρδίαν ἐπ' αὐτὸν, Theod. Gr. MS. in Tr. Col. Cant. Lectionem hanc invenio in quatuor MS. Vul. in Convent. S. Mar. Novel. Florent. & in alio antiquissimo in S. Laurent. & in alio in Bibl. S. Victor. Paris. à Blanch. reginā Franciæ donato, & in locis reliquis reperi concordantiam in dictis MS. Varicanisq; & cum impress. Vulg. hic citatis est convenientia mirabilis, sed in uno MS. in folio reperi ad cor defectiv. in Trin. Col. Cant. & in alio Lat. MS. antiquo sæpissimè hic citato est major convenientia cum Bibliis Hebræis punctatis. *Misericordia & veritas*.] In regno Christi, ut Joh. 1. *Gratia & veritas per Christum*. Vel ubi veritas & ju-

stitia inter homines reperiuntur, ibi ostendit Deus misericordiam & pacem, abundantiamque omnium largietur. Hisp. *La verdadera felicidad*.

Sect. 10. Ex Gr. & Vulg. in Psal. 85.

Convertentes cor ad eum.] Gr. August. Ambros. in Psal. 118. Arab. Rom. Vel, *Non ad stultitiam*. Lat. MS. *Ponet in via gressus suos*.] Vulg. Gr. id est, præparabit viam coram facie sua in destruendis impiis.

Sect. 11. Ex Syr. in Psal. 85.

De salute Dei; *لا اله الا الله*, & prophetia de Christo. Par. edit. *Protende*, vel

exprime indignationem tuam contra nos.] Sic in Jos. 6. 5. *Cornu arietinum protrahunt*, sic in Nehem. 9. in Syr. MS. Vel, *Audiam quid Deus dicet*.] Per spiritum prophetiæ in Prophetis. *Loquetur pacem, ne vertant se ad stultitiam*, vel retrorsum.] Syr.

لا اله الا الله, *لا اله الا الله* in Syr. MS. (Heb.

לכסיליה, à כסיל *ilia*) nam cum videant impiorum pacem, & adversa eorum sentiant, ut fiant Apostatae, sunt proclives, ut Isa 63. *Quare fecisti nos errare?* &c. Et Psal. 73. *Videns prosperitatem impiorum, dixi in vanum manus meas mundavi, &c. Simul occurrunt*.] Veritas enim quæ lapsa erat, quasi mortua, è terra germinat, & justitia Dei venit è cælo ad occurrendum ei. *Veritas, vel, fides & justitia*.] Syr. *لا اله الا الله*, Rom. 5. 1. *Justificati fide*. Terra proferet fructus suos. Ut in Psal. 67. ult. Syr. *لا اله الا الله*.

Justitia, vel justus coram eo ambulabit.] Syr. *لا اله الا الله*.

Sect. 12. Ex Arab. in Psal. 85.

Heb. Arab. 84.

Ut audiamus quid dicet Deus Dominus noster.]

Arab. Rom. Neb. *لا اله الا الله* *ما يقول*

nam quando Deus irascitur plebi suæ, tunc faciem suam avertit, & Prophetis non colloquitur, sic in Psal. 95. 40. *annis hac generatione fui exasperatus*, & per 40. an. Moysen non est allocutus, ait Ab. Ezra. *Justis, & qui convertunt cordibus suis ad eum*.]

Arab. Rom. Neb. *علي شعبة وابران*

والتيصرعن بقلوبهم اليه, id est, ut Je-

rem. 3. *Cum toto corde*. Et Psal. 32. *Non est dolus in ejus spiritu*. *Justitia & pax osculantur*, vel *viderunt se facie ad faciem*.] Arab. In facie Christi, per quem habemus justitiam & pacem cum Deo. Rom. 5. 1. & Rom. 14. *Regnum Dei est Justitia & Pax*, inter Judæos & Gentes, Ephes. 2. *Ipse est pax noster*; inter homines & Angelos, Colos. 1. *ειρηνοποιος*; inter cælestia & terrestria: Denique, nativitatem ejus concomitabatur pax universalis, Luc. 2. & omnium abundantia, sed per accidens propter infideles gladium attulit, Mat. 10. & ignem, Luc. 12. *Veritas de terra orta est*.] Id est, Christus, qui est *via, veritas, & vita*, Joh. 14. & dicit, *Orta*, non *Nata*, qui generatio ejus absque viro existens, *חבר*, ab aliis cunctis discriminatur. R. Mos. Hadarshan apud Nebiens. Vel dicit, *Orta*, ut Sol oriens, in Luc. 1. *ἀνατολή ἐν τῷ ὕμῳ*. Vel, ut planta de terra, aut ramus iste in Zac. 3. *Servum meum*, Germen illud.

Oratio ipsi David. LXXXV.

Heb. LXXXVI.

1 **I**ncлина Domine aurem tuam, & exaudi me: quoniam inops & pauper sum ego.

2 Custodi animam meam, quoniam sanctus sum: saluum fac servum tuum, Deus meus, sperantem in te.

3 Misere mei Domine, quoniam ad te clamavi tota die:

4 Latifica animam servi tui, quoniam ad te Domine animam meam levavi.

5 Quoniam tu Domine suavis, & mitis, & multa misericordia omnibus invocantibus te.

6 Auribus percipe Domine orationem meam: & intende voci deprecationis meae.

7 In die tribulationis meae clamavi ad te: quia exaudisti me.

8 Non est similis tui in diis Domine: & non est secundum opera tua.

9 Omnes gentes quascumque fecisti, venient, & adorabunt coram te Domine: & glorificabunt nomen tuum.

10 Quoniam magnus es tu, & faciens mirabilia: tu es Deus solus.

11 Deduc me Domine in via tua, & ingrediar in veritate tua: latetur cor meum ut timeat nomen tuum.

12 Confitebor tibi Domine Deus meus in toto corde meo, & glorificabo nomen tuum in aeternum.

13 Quia misericordia tua magna est super me: & eruisti animam meam ex inferno inferiori.

14 Deus, iniqui insurrexerunt super me, & synagoga potentium quasi erant animam meam: & non proposuerunt te in conspectu suo.

15 Et tu Domine Deus miserator & misericors, patiens, & multa misericordia, & verax.

16 Respice in me, & misere mei, da imperium tuum puero tuo: & saluum fac filium ancillae tuae.

17 Fac mecum signum in bonum, ut videant qui oderunt me, & confundantur: quoniam tu Domine adjuvisti me, & consolatus es me.

Sect. 1. Ex R. David. in Psal. 86.

Quando fugiebat à Saule, & pro salute ab illo supplicabat. *Pauper & egenus.*] Nihil habens ad sustentationem suam nisi quod amici sui & viri Iudae clam subministrabant. Vel, quando erat cum Achis, & de spoliis Gentium, sustentabatur. *Serva.*] שמר, Shin cum Cametz & נציה cum Cametz, non cum Cametz Hateph & est imperativ. *Serva animam meam, ut sim sanctus.*] Id est, custodi me usque ad saeculum futurum ubi sunt omnes sancti. Arama. כו חסור אני. *Sum pauper.*] In hoc saeculo. R. Arama. Vel, *Sanctus sum.*] Admirantur aliqui ex hoc dicto, sed non est mirabile, quia cor Davidis semper erat rectum, & respicebat de peccatis, & benefacit inimicis suis, ut Psal. 7. 4. *Liberavi illum, &c.* & in Psal. 4. *Posuisti in corde meo latitiam, &c.* *Levo animam meam.*] In oratione תפלל, ut Lament. 3. 41. *Corda levemus cum manibus.* Vel, ut oblatio, Mincha תרומה, in Genes. 43. 34. *Fercula.* Id. Vel, per spem תקוה תרומה, ut Deut. 24. 15. *Levat animam, id est, sperat. Bonus es.*] Erga omnes creaturas, ut Psal. 145. 9. *Super omnia opera sua.* Vel bonus, quia miseri proclivis, Derašh R. Phinehas. *Qui invocant te.*] In afflictione, si male egerunt tamen in poenitentes es misericors. *Supplicationum mearum.*] Quas toties coram te effundo. *Respondes.*] Non es similis Diis alienis, qui non respondent quando invocant homines, ut Baal, 1 Reg. 18. & in prox. vers. nam, *Qua natio habet Deum ita propinquum?* Deut. 4. 7. *Inter Deos.*] Solem, Lunam & stellas, quorum cultores salutem ab illis expectant. *Sicut opera tua.*] Nam astra regunt inferiora ex mandato tuo. *Omnes gentes — adorabunt.*] In diebus Christi, ut Zach. 14. 9. *Dominus erit Rex. Instrue me.*] Ut in creatione, perfectiori modo, te cognoscam. *In veritate tua.*] A naturali cognitio-

ne ascendam ad scientiam deitatis tuae, & dicit, *Ambulabo*, scil. per media paulatim, licet non plenè. *Ad timorem nominis tui.*] Unias cor meum & ne hue & illuc timendo homines carnales divagetur, tunc laudabo te solum, ut est in vers. prox. *A sepulchro inferiori.*] Dicit inferiori, ad amplificandam afflictionem, quia omne sepulchrum est inferius תחתית, ut Prov. 9. 18. *In profunditatibus sepulchri, id est, sepulchro profundo.* Vel, liberabis me à Gehenna in futurum, vel à peccato cum Bathsheba. Vel, ne hæc inferiora, sed coelestia à te peterem. R. Arama. *Superbi.*] Persequentes me volenter non per compulsionem, ut multi ex Israel, cum Saule. Vel, de Doeg & Ahitophel, Derašh Rabbo. *Gratiosus.*] Ad beneficiendum mihi. מנעם דוק.] Non puniendo me subito quando peccem, sed donec respiscam sustinendo. Arama. *In misericordia.*] Promittere, & veritate adimplere promissum regni Davidici. *Respice in me.*] Sicut homo qui avertit à negotiis & oculos in aliud affigit. *Filium ancillae tuae.*] Meminit matris ejus, quia ipsa est radix formationis foetus, nam Embryo crescit in visceribus matris, & post partum ab ejus uberibus enutritur, idè natura matris est in filio, plus quàm patris, & inter reges Israel scribitur, *Nomen matris*, quia licet opera humana sint ex electione, consuetudine, & instructione, tamen partim etiam à natura formationis oriuntur; dicitque, *Servus sum* in duplici respectu, quia sum assuetus servitio tuo, & quia est etiam in natura mea, nam mater mea erat ancilla tua, ut Psal. 116. 16. Vel dicit, *Ancilla*, quia a Ruth Moabitissa ortus est, & sic in Ecclesiam Dei introire prohibitus. R. Arama.

Sect. 2. Ex Ab. Ezra. in Psal. 86.

Oratio.] Antequàm regnabat. *Pauper sum.*] In oculis nationum. *Ego sum sanctus.*] Rectus corde in

in oculis tuis, ut Psal. 16. *Sanctum tuum*, & Psal. 18. *Secundum justitiam meam*. Vel, serva animam meam, ut sanctus sim assidue, R. Moseh, 17, R. Jehudah, *Levo animam meam*.] Sicut mercenarius ad mercedem suam, ut Deut. 24. 15. *Ad illam levat animam suam. Bonus es*.] Erga bonos, & misereri peccatorum proclivis. *Qui invocant te*.] Ideoque ego invoco te. *In die tribulationis mea*.] Dicit tribulationis, quia tunc præcipue est invocandi necessitas. *Non est tibi similis*.] Potens ad servandum, ut Deut. 4. 7. *Quæ natio habet Deum tam propinquum. Ancilla tua*.] Sic vocat suam matrem, in humilitate, & in honorem Dei. *Ostende signum*.] Palam, ut videant & admirentur.

Secl. 3. Ex Midrash Tillin in Psal. 86.

Benignus sum בְּרַחֵם.] Quia David audivit opprobrium & obmutuit quando in manu suâ erat ulcisci. *A Gehennâ inferiori*.] Loco adulteris appropriato, R. Jodan. *Misericors*.] Nuncii iræ de longinquo veniunt, Isai. 13. ut filii Dei antequam veniant, respiciant. *Respice* רַחֵם.] Id est, averte faciem ab omnibus negotiis & aspice me, sic פָּנֶיךָ, Exod. 10. *Signum in bonum*.] In Ahitophelem. *Adjuvasti me*.] Per Huseum. *Consolaris*.] Per Nathanem. 2 Sam. 12.

Secl. 4. Ex R. Obad. in Psal. 86.

De tribulationibus captivitatis. *Pauper & egenus*.] Et adimplere voluntatem tuam nequeo. *Quando exaudies me*.] Quando hoc sentio, alterâ vice supplicabo. *Ab inferno*.] Civitas Gehennæ, גֵּהֶנְמוֹם. *Superbi surrexerunt*.] In desolatione primi templi. *Querebant animam meam*.] In desolatione secundi Templi. *Salva*.] à Gogo. *Signum*.] Sicut in Zach. 14. *Exibit Deus & pugnabit*, &c. in Isai. 66. *Signum ponam*, &c.

Secl. 5. Ex R. Sol. in Psal. 86.

Oratio.] Quando persequeretur à Saule. *Sum sanctus*, vel *misericors*.] Calumnias excipiendo & non exequendo vindictam quando in manu mea est, Midr. Tillin. *In die tribulationis mea*.] Est nox mihi, dies hostibus meis. *Omnes Gentes — adorabunt*.] Post reditum ex hac captivitate. *Superbi*.] Doeg & Ahitophel. *Non posuerunt te*.] Qui me in regem per manus Samuelis innoxisti. *Signum*.] In diebus Solomonis Templum ædificatum erat signum, adhærebant portæ & non aperiebant, donec Solomo supplicasset, dicendo, *Ne respicias faciem uncti tui David*, Est in MS. *Filius ancille tua*.] Humiliat se filius ancille magis coram Domino suo, quàm servus qui argento coemptus est, quia filius ancillæ est in domo natus & educatus.

Secl. 6. Ex Cald. in Psal. 86.

Ostende signum.] Quando Solomo introduxit Arcam in sanctum sanctorum, portæ quæ adhærebant, aperiebant à seipsis, quo signo convicti adversarii, peccatum Davidis remissum esse, credebant.

Secl. 7. Ex Masora in Psal. 86.

Oratio Davidis.] Duo sunt, Psal. 17. 1. sunt hæ duæ Davidis orationes sicut matutinæ & vespertinæ preces. *Deus mi*.] Duo cum Pathac & Athnachta, Psal. 84. 10. *In domo Dei mei*. *Venient & adorabunt*.] Etiam Deum laudabunt; Tria sunt plena, 1 Sam. 31. 4. *Ne veniant hi incircumcisi*. 2 Paral.

32. 4. *Quare venirent reges Assur*? Psal. 22. 31. *Venient & declarabunt justitiam suam*. Gentes incircumcisæ in fine mundi adversus Ecclesiam conveniunt. (sed est hic defectiv. in multis codicibus emendatis.) *Tu es Deus solus*.] Ex Judiciis tuis cognitus; Quinque sunt, 1 Reg. 18. 37. *Innorescat hodie quod tu es Deus*. Psal. 55. 23. *Tu ô Deus dejicies eos*. Psal. 60. 10. *Nonne tu ô Deus? Serva filium*.] Duo sunt, 1 Sam. 11. 3. *Veni subito & serva nos*. de Jabez.

Secl. 8. Ex Al. Auth. in Psal. 86.

Præcinit Assyriorum impetum in Hierosolymam & Hezechia spem. Theod. *Quoniam sanctus sum*.] Christus peccatorum omnium, non commissor sed dimissor. S. Aug. sic Psal. 16. *Sanctum tuum*, &c. vel, quia Hezech. nullam hostibus causam præbebat. Theod. *Omnes gentes*.] Dicitur de conversione Gentium; Nam pauci sancti in uno populo Hebræorum, S. Aug. vel in tempestate Hezekia, Assyrii, &c. (ut R. David. in Isai. 19. & Psal. 68.) Theod. 1. Arg. *Unias cor meum*.] In unitate fidei, ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΝΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΠΙΣΤΕΩΣ, ut Ephes. 4. *Ostende signum*.] Supplicii vel salutis. Theod. *Serva filium ancille tua*.] Quia filius imitatur virtutes ancillæ.

Horat. Lib. 4. Od. 4.

— quid mens rite, quid indoles
Nutrita sanctis sub penetralibus
Posset, quid Augusti paternus
In pueros animus Neronis.
Fortes creantur fortibus —
— nec imbellem feroces
Progenerant aquila columbam.
Doctrina sed vim promovet insitam:
(Discipulus est ut preceptor, Luc. 6.)
Relique cultus pectora roborant.

Vel, *Latare illud*.] Gr. Vulg. *Ab inferno inferiori*.] Extrema afflictione, ut Psal. 18. *Dolores inferni*. 2. Arg. Vel, est infernum inferius quod eunt mortui, unde voluit Deus eruere animas nostras, etiam illuc mittendo suum filium ad infernum; Terræ missus est nascendo, ad illud moriendo, Psal. 16. Aug. alii asserunt duo inferna, uno quieverunt animæ iustorum, in altero torquentur animæ impiorum, ut Luc. 16. *Levavit oculus*, id est, ad superius. S. Aug. *Fac mecum signum in bonum*.] Fac me regem ut erubescant derisores mei. 3. Arg. Vel, est signum resurrectionis. S. Aug. Oratio pro liberatione.

Secl. 9. Ex Ital. &c. in Psal. 86.

Gaudere fac.] Ang. MS. Gal. *Esioinisse*, vel, fac unum אֶחָד, ab אָחָד, id est, ab amore mundano me retrahas. Hispan. *Nota la distraccion del coraçon*; nota distractionem cordis in rebus terrenis. *Filius ancille tua*.] Dicit, *Ancilla* per modum humilitatis coram Deo, ut Abigail coram Davide, 1 Sam. 25. Ital. Bruc. *De la serva tua*.

Secl. 10. Ex Gr. & Vulg. in Psal. 86.

Latetur cor meum ut timeat.] In lætitia cordis homo reveretur Deum, id est, servit illi alacriter. Vel, *Unicum fac cor meum*.] Lat. MS. secundum cor tuum, vel ut omnes sancti habeant cor unum, Act. 4. *Da robur, vel imperium tuum servo tuo*.] Vulg. Gr. id est, regnum mihi promissum.

Sect. 11. Ex Syr. in Psal. 86.

Quando David ædificavit domum Dei; כִּבְנוֹ

כִּבְנוֹ לַיהוָה. Etiam Prophetia de vocatione Gentium; & præterea oratio iusti peculiaris. Par. Edit. *Sanctus sum, vel bonus es.* דַּשְׁבֵּי אֱלֹהִים, Syr. ܐܢܝ ܕܒܝܢܐ. Heb. אָנֹכִי, id est, bonustecum. Vel, bonus in afflictione, ab אָנֹכִי, in Lam. 3. 1. in Syr. MS. *Animam meam attollo.* In te solum spes mea est, sic in Deut. 24. 15. *Ad eam ipse attollit animam suam. Cuncta gentes venient.* In vocatione Gentium per Apostolos. *Aduna, vel letari fac cor meum in timentibus nomen* חַלְלֵה

חַלְלֵה שֵׁם יְיָ, tuum.] Syr. ܐܢܝ ܕܒܝܢܐ. Heb. אָנֹכִי, in eorum societate. *Ab infimo inferno, vel fovea.*] Syr. ܐܢܝ ܕܒܝܢܐ. a maxima quam unquam passus sum, afflictione, sic in Psal. 18. 6. *Dolores inferni. Filium ancilla tua serva.*] Lex Dei, in Deut. 23. 15. præcipit, *Non trades Domino ejus servum qui aufugit, &c.* (sic Herod. Euterp. Ad ostium Nili Canobicum, erat in littore Herculis templum quod nunc quoque est, ad quod cujuscunque servus confugiens, capiat σῶματ' ἑαυτοῦ, se

fese Deo tradens eum nefas est tangere; eam templi legem, servi δεσπότες Alexandri (Paridis) quando audissent, ab eo profugerunt & rem omnem de Helena rapta exposuerunt, &c. ὅτι μὲν οὐκ ἔστιν τὰ κῶ-
σμαι ἐπεὶ χουρέτω. Herod.

Sect. 12. Ex Arab. in Psal. 86.

Heb. Arab. 85.

Ego sum sanctus, vel misericors.] רַחֵם, ideoque miserere mei, prout dixisti, *Invenient misericordiam misericordes.* Vel, *Quia tu es misericors, sen custo- di animam meam ob salutem tuam.*] Arab. ܠܚܬܝ

ܠܚܬܝ, Heb. אָנֹכִי, ut אָנֹכִי, sic כִּלְכֵּל pro כִּלְכֵּל, in 3. Reg. 22. & alibi sæpe, ubi affixa Pronomina promiscuè usurpantur. Vel, *Tu es misericors afflicto.*] אָנֹכִי, ut benoni filius affli- ctionis, Gen. 35. & Lam. 3. 1. אָנֹכִי, ut aiunt qui- dam. *Fac mecum signum bonum.*] Arab. ܐܢܝ ܕܒܝܢܐ, da mihi externam felicitatem in oculis hominum qui internam non vi- deant, nec eternam credant. *Superbi, vel adversarii tui.*] Arab. dicit, *tui, quia Deus superbis resistit,* Jacob. 4.

I Filius Core, Psalmus Cantici. LXXXVI.

Heb. LXXXVII.

Fundamenta ejus in montibus sanctis:

2 Diligit Dominus portas Sion super omnia tabernacula Jacob.

3 Gloriosa dicta sunt de te, civitas Dei.

4 Memor ero Rahab & Babylonis scientium me.

Ecce alienigena, & Tyrus, & populus Æthio-
pum, hi fuerunt illic.5 Numquid Sion dicet: Homo, & homo na-
tus est in ea: & ipse fundavit eam Altissimus?6 Dominus narrabit in scripturis populo-
rum, & principum; horum, qui fuerunt in ea.7 Sicut latantium omnium habitatio est
in te.

Sect. 1. Ex R. David. in Psal. 87.

DE laudibus Sion. יְהוּדָה.] Id est, arcanum Dei יְהוּדָה, & leges ejus יְהוּדָה sunt cum patribus sanctis Abraham, Isaac, Jacob. R. Arama. *In montibus.*] Sion & Moriah. Vel, respectu montium circa Jerusalem, quorum mons olivarum erat unus. *Portas Sion.*] Dicit, *Portas*, quia senatores & sapientes in portis sedebant, ut Deut. 25. 8. *Ad portam ad Senatores*, sic in negotio Boazi, Ruth. 4. 1. *Magis quam omnes habitationes Jacobi.*] Diligit omnes eas, ut Num. 24. 5. *Quam pulchra sunt tabernacula tua Jacobe?* multo magis diligit Sion. *Gloriosa.*] Vir- tutes de incolis tuis celeberrimæ, vel tu es superior omnibus terris in multis, quia orbis habitabilis sunt septem partes in quarum medio est Jerusalem, & ideo aer est salubrior pro corpore & anima, Psal. 48. 2. *Pulchra sit, &c. Civitas Dei.*] Quam elegit Deus pro gloriæ suæ habitaculo. *Rahab.*] Si meminero urbium celeberrimarum, non est urbs similis Sioni. *Qui norunt me.*] Sion. Vel, *Qui norunt sicut ego.*] Honorem Sionis, יְהוּדָה pro יְהוּדָה, ut יְהוּדָה, in Jerem. 22. 14. Vel, qui norunt urbes Gentium maxi- mas. Vel, Rahab & Babel, &c, ubi Israel erant capti-

vi, & ibi non penitus consumpti: Arama, in futurum omnes Gentes cum Israel uniuntur. R. Arama. *Stabi- liat eam Altissimus.*] In laudem, supra omnes; est oratio. *Quando scribit populos.*] Id est, decre- vit limites populorum, & quod pauci sapientes erunt de Gentibus, multique in Sioni nati, ut Deut. 32. 8. *Posuit limites populorum secundum numerum filio- rum Israel. Cantores ac tibicines.*] Omnes canunt laudes tuas. *Fontes mei.*] Eructat cor meum can- tica in laudem tuam sicut ex fonte, ut Psal. 45. 1. & Psal. 49. 4. *Eructabo enigmata, &c. Vel, Oculi mei sunt in te.*] Ut in 1 Sam. 18. 9. *Saul oculum in Davidem affigebat, & Caph-denotat, Hi sicut illi canent.* Vel, *Portas Sionis.*] Synagogas & Collegia. *Deraah Rab.* Quia Sion est palatium Dei, יְהוּדָה *Rahab, & Babel.*] Adducent munera ad Christum, nempè, Israelitas inter illos natos. *Scribit populos.*] Gentes in unum corpus cum Israel, adunitas, (ut Ephes. 3. οὐνοσυναγωγὴ.) *Tibicines.*] Fœmine. *Deraah non est in Cod. Cremon. vid. R. Sol. sic in Judic. 21. 23. יְהוּדָה de tripudiantibus virginibus, & De- rash hoc non est remotum, ut Jerem. 44. 19. Mulie- res loquebantur est in masculin. Fontes.*] Novæ emanant

emanant continuo aquulae, sic nova cantorum cantica.

Sect. 2. Ex Ab. Ezra in Psal. 87.

Unius ex filiis Corachi. [Nepotibus Samuel. *Ejus fundamenta sunt in montibus sanctis.*] Psalmus ibi erat compositus. *Portas Sion.* [Portas templi in Sione edificatas. Unaquaque laudem loquitur de te honoranda.] מִבֵּר. *Magis quam omnes habitationes Jacobi.* [Domus in civitate Jerusal. post nominata. *Rahab.*] Egypti, ut Isa. 51. 9. *Destruisti Rahab.* Vel robur omnium terrarum regnorum. *Cum illis qua sunt celebra sicut ego.* מְבָרֵךְ. *urbes magnae multum celebrantur.* *Vir hic ibi natus est.* [Foras in illis civitatibus unus sapiens, vel pauci nati sunt, sed in Sione, *Hic & Hic*, id est, multi viri sapientes sunt prognati, Reges & Prophetæ, ut David, Solomon, &c. Targum. *Stabiliet eam.* [Quia tot sapientes ibi erant nati. *Dominus annumerabit.*] Tot sunt, ut nemo nisi Deus eos numerare queat. *Quando scribit populos.* [Nempè, in cælis, unde descendunt omnia decreta; Similitudo est à regibus, qui habent libros memoriales. *Cantores sunt sicut tibicines.*] Equales sunt numero in Sione; non sic in reliquis urbibus, in quibus sunt plures תִּבְעִינִים Tibicines quam Cantores. *Omnes fontes mei.*] Est similitudo, & denotat quod nunquam deficient Cantores, sicut fontes perpetuo emanantes.

Sect. 3. Ex Midrash Tillin in Psal. 87.

Fundamenta ejus. [Id est, Ecclesiæ, ut in Isa. 54. *Fundabo te cum Sapphiris;* in futuro tempore Regis Messie, quando aurum sicut pulvis reputabitur. Vel fundamentum orbis est in sanctitatem montium Sionis & Moria. *De te,* בְּךָ. [Id est, de Hezechia, qui flumen Gihonis obturavit. *Rahab, &c.*] Nationes terrarum dona Messie afferunt, R. Josi bar Simon. נִכְבְּדוּךָ. [Id est, cum honore Israelitæ ad Regem Christum adducentur. *Cum populos describit.*] Istos populos qui Israelitas ut manus ad Christum afferunt, cum illis ut unum Christus enumerat. *Hic natus est ibi.* [Quasi tunc temporis natus erat. *Omnes fontes mei.*] Nova cantica sunt sicut aquæ vivæ fontes, R. Jehudah in nom. R. Meir. Vel fontes sunt mulieres, ut in Cant. 4. *Fons signatus.*

Sect. 4. Ex R. Obad. in Psal. 87.

De divisionibus Doctorum legis divinæ, quarum causa, quasi in duas leges discissa est. *Fundamenta ejus.* [Id est, Psalmi hujus fundamentum est de rebus in montibus sanctis, gestis. *Diliget portas.*] Ut in Deut. 17. *Et facies secundum verbum quod declarabunt, &c.* *Stabiliet eam Altissimus.* [Id est, doctissimus omnium, reliquos in unitate doctrinæ stabiliret, הַחֲכָמִים הַגְּדוֹלִים. *In Scriptura,* בְּכַתְּבָהּ. [Id est, quando Dominus populos in libro vitæ describit, (sicut in Isa. 4. *Omnis scriptus, &c.*) quod hic est ibi natus, manifestabit. *Cantores.*] Sicut Psal. 119. *Statuta tua sunt cantica mea, &c.* *Fontes,* מְעֵי. [Id est, fontes sapientiæ in domo eorum reperiuntur. *Promulgantes,* הַמְבַרְלִים. [Qui annunciant sapientiam בְּמַחֲלֵי in congregatione. *Sunt in te.*] Id est, omnes prædicti sapientes sunt in libro descripti.

Sect. 5. Ex R. Sol. in Psal. 87.

Fundamenta ejus. [Id est, Deus fundavit eam. Non est in Venet. *Gloriosa dicuntur de te, mentio-*

nem faciam illorum qui norunt me, ad Babel, Egypt, &c.] Civitates hæ adducent illos qui norunt me, scil. omnes Israelitas sicut munus ad Jerusalem, & ex illis erunt de futuro sacerdotes, & Levitæ, Isa. 66. 19. & dicent, *Hic & ille* de captivis erat ibi natus, vel patres ejus. *Cantores.* [Ut laudes tuas celebrent. *Hic & ille erant ibi nati.*] Sic de illis, quando veniunt ad Sion, prædicabunt. Vel, *De Sione dicetur.*] Omnes laudes Egypti & Babel dicuntur de Sion, & de multitudine illic prognata. Non est in MS. sed Venet. *In Scriptura.*] Quando Deus Gentes ad dedecus æternum describet, redimet Israel, ut Dan. 12. 1. *Fontes mei.* [Patres, ex quibus ortus est Christus, ut Psal. 68. *De fonte Israel.* Vel, *Mea viscera sunt in te.*] Desiderando salutem tuam מְעֵי קִרְבִּי אֵימָר.

Sect. 6. Ex Cald. in Psal. 87.

In montes sanctos. [Patres antiquos, Abraham, &c. (sic dicitur in fundamenta Apostolorum & Prophetarum.) *Portas Sionis.*] Portas Collegiorum. *Super omnes habitationes.*] Synagogas. *Hic rex erat ibi natus.* [Id est, exaltatus in regnum. *Hic & Hic.*] David & Solomo erant reges in Sione. *Fontes,* vel laudes sunt in te.] à יְהוָה Exod. 15. 21. *Respondet Miriam,* scil. canendo secundum morem.

Sect. 7. Ex Masora in Psal. 87.

De, vel pro Sione. [Duo sunt, Zach. 8. 1. *Zelatus sum pro Sione.* *Dicetur.*] In communi Proverbio; Tria sunt, Gen. 10. 9. *Dicitur, venator potens,* Num. 21. 14. *Dicitur in libro praliorum Domini, & unum, dictum erat regi Jericho.*

Sect. 8. Ex Al. Auth. in Psal. 87.

De civitate cujus cives sunt Christiani. S. August. *Fundamenta ejus.* [Fundavit Ecclesiam super Christum, Mar. 16: S. Aug. 1 Cor. 3, & Apostolos, Prophetasque. 1. Caus. *Dicit, Ejus,* quasi jam de illa dixerit aliquid, S. Aug. Vel, *Ejus,* id est, pietatis in montes, Apostolos fundatur, Theod. *Gloriosa.*] De Christi nativitate, resurrectione, & ascensione. 2. Caus. *Rahab & Babel.*] Omnes gentes sunt in hac urbe, non solum Judæi, S. Aug. Vel Rahab Cananea, & meretrix, &c. in cœlestem Sion transmigrarunt, Theodor. *Natus erat illic.*] Id est, renatus in illa. Vel, *Homo natus est.*] Homo Deus, Theod. *Mater Sion dicit homo.*] Christus factus est homo in ea. S. Aug. Theod. *In Scriptura.*] S. Sanctis Bibliis, vel cælis. Theod. *Principum.*] Princeps piscator, & infirma elegit Deus in principes, S. Aug. *Fontes.*] Sacri Scripturarum fontes. τὰ λόγια τὰ θεῶν, Rom 3. Vel literaliter, quia fontes temperant calorem caniculæ, & bestias sitibundas reficiunt.

Horat. Lib. 3. Od. 13.

Te flagrantis atrox hora canicula

Nescit tangere: tu frigus amabile

Fessis vomere tauris

Præbes, & pecori vago. (Ut Psal. 104.)

Fies nobilium tu quoque fontium,

Me dicente cavis impositam ilicem

Saxis: unde loquaces

Lympha defluunt tua.

Vel, *Dona Spiritus sancti.*] Joh. 7. 37. *Flumina aqua viventis.* Vel, *Habitatio mea est in te.*] Gr. Vulg. per Spiritum, ut Ephes. 2. ult. Descriptio civitatis Dei, quam

quam Propheta omnibus anteponebat.

Horat. Tibur. Od. 7.

*Laudabunt alii claram Rhodon, aut Mytilenem;
Aut Ephesum, bimarise Corinthi
Mœnia: vel Baccho Thebas, vel Apolline Delphos
Insignes, aut Thessala Tempe.*

*Sunt quibus unum opus est; intacta Palladis urbe
Carminibus perpetuo celebrare, (Athenas.)*

Dicit Propheta, *Fontes mei sunt in te.*

Horat. lib. 1. Od. 7.

*Et praeceptis Anio, & Tyburis lucus, & ada;
Mobilibus pomaria rivis.*

— densa tenebit

Tyburis umbra tui — (Urbs à fontibus laudatur.)

Sect. 9. Ex Ital. & c. in Psal. 87.

Fundamenta ejus (i. e.) canticum, est in montibus sanctis. Ital. Bruc. in titulo. Vel, *Fundamentum ejus.* Id est, civitatis vel templi, quia Psalmus erat compositus de reditu à Babel. Ital. *Iste erat ibi natus.* Hic est unio Judæorum & Gentium. Ital. Vel multi erant ibi nati. Hisp. *Muchos.* Cantores, vel Principes. 2. Ang. MS. Vulg. Gal. *וְשִׁירֵי*. Ital. Bruc. *i Cantori, i Danzatori. Habitationes.* Gal. *L'habitation.* 2. Ang. MS. id est, omnium latantium sunt in te. Vulg. Gal. à *מַעֲיִן* in Psal. 90. 1. Vel oculi providentiæ sunt in te, à *עַיִן*. Ital. Hisp. *Mis oios.* Vel meæ cogitationes, animæ oculi, sunt de te. Ital. Vel instrumenta musica. Hisp. à *עָנָה* cantare, in Exod. 32. Vel modulationes meæ. Hisp.

Sect. 10. Ex Gr. & Vulg. in Psal. 87.

Mater Sion dicet. Gr. Arab. Rom. *מִתְּרָא מִן אֶתְיוֹפְיָא* Ethiop. Apollinarius in Paraphras. *μῆτερὰ — σιώνα καλέσσει* quilibet vocabit Sionem matrem. In Scriptura populorum, & principum. Vulg. Gr. *וְשִׁירֵי* transpositum est, ut in Amos *וְהָיָה* in R. David. *Sicut latantium.* Vulg. Gr. Arab. ut in diebus Solomonis, *Israel erat securus, edebat & gaudebat,* 1 Reg. 4. Vel, *Cantabant qui in choris.* Lat. MS. *מַעֲיִן*. Afflicti mei. Arab. Rom. *Superbia,* Lat. MS. vel *Rahab.* Id est, Egyptus, Herod. Clio. *τὰς ἐν Μέρμφι,* &c. Pyramides apud Memphin sunt celebres, & Nilus cum septem nativis Ostiis (de quibus, Isa. 11. *Flumen exsiccabit in septem Ostiis ejus,* id est, Nilum, ut aliqui) Nilus à Catadupis incipiens, mediam interfluens Egyptum in mare influit, uno alveo usque ad urbem Cercasorum, inde autem tripartito *τρεῖς ὁδοὶ ὁδὸς*; Deinde Os Sebenniticum, & Saiticum, & Mendesium; sunt duo alia non nativa, sed effossa ora: postquam sponte *αὐτόματῳ* fluvius irrigavit rura, tunc quisque in suum rus, jacto semine us suum immittit, quo semine conculcato, messiem sine labore arandi, &c. expectat. Inchoat fluvius *ἀπὸ τροπικῶν θερμῶν*, à Tropicis æstivis ad centum usque dies, totidemque retrocedit; ex omnibus fluviis non recipit auras flantes *ἀπὸ ψυχρῶν φιλῆει πνέων*, à frigido flare gaudentes: Fluxus τὸν ἥλιον νερόμικα ἄγιον εἶναι (sic Jordan effluit in æstate, Jos. 3.) Fontes Nili nemo novit, utpote Lybia per quam fluit deserta, (Diodor. *ἀπὸ τῶν Αἰθιοπικῶν ὄρεων*, ab Ethiopicis montibus oriri ait, & alii modernum scaturiginem hodiè comper-

tam esse scribunt.) Pluviam non indigent (ut Zac. 14.) verum sub Psammenito Amasis filio maximum erat portentum, apud Thebas Egyptios quod neque prius unquam, nec postea ad meam usque ætatem contigit, ut ipsi Thebani aiunt, pluit, & tunc pluit guttas, *ὕσισον φεσιόσιν*, Herod. Thalia. Haecenus de laudibus Egypti (à Pyramidibus & Fluvio) quas infinuat hic Psalmus; De Babylon hic etiam memorato in Psal. 137. lege ex Herod.

Sect. 11. Ex Syr. in Psal. 87.

De redemptione Jerusalem. Par. edit. *וְ*

וְיִסְדָּהּ. Fundamenta ejus. Syr. id est, Deus, cujus in proximo versu fit mentio, fundavit sacros montes, & super eos templum suum firmissimè. *Memor esto Rahab.* Memor esto Israel captivitatis in Egypto & Babel. Syr. *אֲחֻרְכֶּרֶת*

וְיִסְדָּהּ. Hic vir & vir, vir robustus *genitus erat in ea.* Par. edit. *וְיִסְדָּהּ*

וְיִסְדָּהּ, id est, licet, certò Gigas aliquis genitus erat in Sione, & ita illam ædificabat, & tam invincibilem reddidit; hic erat David, qui etiam instrumenta musica memorata in hoc Psalmo excogitavit. Vel, *Hic erat ibi natus.* Id est, post reditum unus alteri dicet, Hic erat in Egypto, Hic in Babel natus & educatus. *Annumerabit Dominus.* Quod hic vir insignis genitus erat inter nationes. In Scriptura populorum. Novit Deus, & numerat omnes, quasi scripti essent in libro coram illo, ut in Mal. 3. *Liber, Memoriale, &c. Principes, sicut instrumentis canentes.* Syr. MS. omnes in te gaudebunt. Syr. *וְיִסְדָּהּ*. *Fontes mei, vel omnes afflicti in te.* Pauperes afflicti pariter ac nobiles tunc temporis etiam gaudebunt. Syr. MS. *וְיִסְדָּהּ*. *עָנָה מַעֲיִן*. Heb. *וְיִסְדָּהּ*.

Sect. 12. Ex Arab. in Psal. 87.

Heb. Arab. 86.

Cum Cush, vel populus Ethiopia fuerunt ibi. Arab. *وَشَعْبُ الْأَنْجَاشِيِّ كَانُوا هُنَا*. Heb. *וְיִסְדָּהּ* populus, & *וְיִסְדָּהּ*, sicut *γείνομαι* fio, vel natus sum, sic *ἐγεννήθη*. *Dictum est de Sion, O mater, Homo & Homo natus est ex ea, ipse Altissimus fundavit eam in æternum.* Arab. *قِيلَ عَلَى صِهْيُونَ*. *يا لم الأنسلن وأنسلن ولد منها هو* Sion est mater omnium nostrum, Gal. 4. *Latere O sterilis, quia plures erunt filii sterilis quam fecunda,* indicat multiplicationem Christianorum præ Gentibus terræ hinc memoratis. In Scriptura populorum. Id est, Deus novit quot homines sunt ex omni populo, & quod plures sunt Sionis filii. *Ut gaudeat, qui te inhabitat, & qui humiliatus est.* Arab. *لِيَفْرَحَ بَكَ*. Heb. *וְיִסְدָּהּ* afflixit.

Canticum Psalmi.

1 Filiis Core, in finem, pro Mabeleth ad respondendum, intellectus Eman Ezrahita. LXXXVII. Heb.

LXXXVIII.

2 Domine Deus salutis mea, in die clamavi, & nocte coram te.

3 Intret in conspectu tuo oratio mea: inclina aurem tuam ad precem meam:

4 Quia repleta est malis anima mea: & vita mea inferno appropinquavit.

5 Estimatus sum cum descendentibus in lacum: factus sum sicut homo sine adiutorio,

6 Inter mortuos liber.

Sicut vulnerati dormientes in sepulchris, quorum non es memor amplius: & ipsi de manu tua repulsi sunt.

7 Posuerunt me in lacu inferiori; in tenebris, & in umbra mortis.

8 Super me confirmatus est furor tuus: & omnes fluctus tuos induxisti super me.

9 Longè fecisti notos meos à me: posuerunt me abominationem sibi.

Traditus sum, & non egrediebar.

Sect. 1. Ex R. David. in Psal. 88.

Heman.] In sensu literalis est ille Heman, 1 Reg. 4.31. Targ. Jonathan. sic 1 Paral. 2.6. filii Zera. Ethan, Heman, &c. erant inter sapientes Israel, & composuerunt hunc Psalmum & sequentem. Vel, erat Heman, ex filiis Samuel, ignoramusque quare dicitur Ezrahita. Vel Heman est Abraham, R. Arama. *Filiorum Cora.* Ostendit, quod iniquitas patrum non nocebit filiis, quia filii Cora non sunt mortui, Arama. *Super Mahalath.* Deraſh non est in Cod. Cremon. Vel, *De remissione peccati, & afflictionis.* Arama. à מַחֲלָה affixit. *Die & nocte.* In Exo. 12.29. dicitur, *In die quando percussisti primogenitos Aegypti, & tamen erat Nox.* *Ad clamorem meum.* Ut 1 Reg. 22.56. *Exibat clamor, vel, proclamatio. Plena afflictionum.* Ut Lam. 3.15. *Inebriavit me absinthio.* *Cum descendentibus.* Sicut mortui, quia non est mihi ad liberationem robur. *Utinam essem liber inter mortuos.* Ut dixit, Job. 3.19. *Servus est liber, sed ego sum meorum oppressorum servus.* Vel, post mortem utinam essem liber à Gehennæ cruciatibus, sicut illi qui affliguntur in hoc sæculo, & in futuro liberantur, R. Arama. *Non amplius recordaris.* Ut eos de pulvere resuscites. *De manu tua.* Decrevisti illis mortem, etiam ego sine spe sum resurrectionis; non negat resurrectionem mortuorum, sed quod naturaliter homo resurgere nequeat, nisi per miraculum, ut Job. 14.12. *Non resurget homo, &c.* id est, non impii homines, sed iusti ad vitam, Rabbith. Non est in Cod. Cremon. *Non adhuc recordaris.* Dicit, *Adhuc*, quia post longam temporis feriem eos resuscitabit, R. Arama, ut Hos. 12.9. *Adhuc habitare faciam te in Tabernaculis.* מִןּ premit, ut

10 Oculi mei languerunt præ inopia.

Clamavi ad te Domine tota die: expandi ad te manus meas.

11 Numquid mortuis facies mirabilia: aut medici suscitabunt, & consuebuntur tibi?

12 Numquid narrabit aliquis in sepulchro misericordiam tuam, & veritatem tuam in perditione?

13 Numquid cognoscetur in tenebris mirabilia tua, & iustitia tua in terra oblivionis?

14 Et ego ad te Domine clamavi: & manet oratio mea præveniet te.

15 Ut quid Domine repellis orationem meam: avertis faciem tuam à me?

16 Pauper sum ego, & in laboribus à juventute mea: exaltatus autem, humiliatus sum & conturbatus.

17 In me transierunt ira tua: & terrores tui conturbaverunt me.

18 Circumdederunt me sicut aqua tota die: circumdederunt me simul.

19 Elongasti à me amicum, & proximum, & notos meos à miseria.

Ezech. 24.2. *Sese posuit. Fluctus tui.* Afflictiones, quia ante dixisset, quod erat in mari immerſus. *Notos.* Nationes terræ mihi antehac notas. *Deraſh Rabbith.* Vel, quilibet vicinorum meorum habet satis molestia de proprio, & non curat meam. *Mortuis miracula?* Moriemur, & denuò resurgemus? *In sepulchro?* Haudquaquam; ut Psal. 115.17. *Mortui non laudant te,* quia corpus nihil novit, nec est ejus spes ulla naturaliter, על דרך השבוע. *In destructione.* Id est, sepulchro, ubi corpus est consumptum. *In terra oblivionis.* Ubi mortui sunt obliti, ut Psal. 31.12. *Oblitus sum sicut mortuus,* & hic ter repetit eundem sensum pro more dolentium. *Manet.* Orabo antequam negotiis sim implicatus. *Moriens.* Indies, à juventute usque ad senectutem, afflictus. *Distrabor.* Timendo ne accidat mihi hoc vel illud, à פן in ling. extra. דְּבִיטוֹ dubito. *Exscindebant me.* Multis excisionibus, ideòque duplicatur Tau in צמחות, ut ירקק est color maximè viridis inter virides, & אדמדם inter rubros. Vel expecto terrores alios, פְּנֵי אֲפֹנִי R. Arama. *Circumdant me ut aqua.* Quæ ut cingulum circumdant orbem terrarum. *In tenebras.* Ut videre eos nequeam.

Sect. 2. Ex Ab. Ezra in Psal. 88.

Mahalath. Cum Pathac, est testis fidelis, quod est conjunctum, id est, super tonum poeticum, cujus initium est tale. Vel, *De Mahalath.* Id est, ægritudine cordis, מַחֲלָה. *Leamoth.* Ad canendum, ut Exod. 32.18. *Vocem canentium.* Sensus est, *Præfecto musicorum—ad canendum.* *Heman Ezrahit.* Erat unus cantorum, 1 Paral. 16.33 dicitur *Ezra*, quia erat primus, מִנְחֵם, & reliqui filii ejus. Vel filius Zerachi, 1 Paral. 6.42. Vel *Ezra*, patris Hemanis

Et edificabo in generationem & generationem sedem tuam.

6 Confitebuntur cœli mirabilia tua Domine : etenim veritatem tuam in ecclesia sanctorum.

7 Quoniam quis in nubibus aquabitur Domino : similis erit Deo in filiis Dei ?

8 Deus, qui glorificatur in consilio sanctorum : magnus & terribilis super omnes qui in circuitu ejus sunt.

9 Domine Deus virtutum quis similis tibi ? potens es Domine, & veritas tua in circuitu tuo.

10 Tu dominaris potestati maris : motum autem fluctuum ejus tu mitigas.

11 Tu humiliasti sicut vulneratum, superbum : in brachio virtutis tue dispersisti inimicos tuos.

12 Tui sunt cœli, & tua est terra, orbem terræ & plenitudinem ejus tu fundasti.

13 Aquilonem & mare tu creasti. Thabor & Hermon in nomine tuo exaltabunt.

14 Tuum brachium cum potentia. Firmetur manus tua, & exaltetur dextera tua :

15 Justitia & judicium preparatio sedis tue.

Misericordia & veritas præcedent faciem tuam :

16 Beatus populus, qui scit jubilationem. Domine, in lumine vultus tui ambulabunt,

17 Et in nomine tuo exultabunt tota die : & in justitia tua exaltabuntur.

18 Quoniam gloria virtutis eorum tu es : & in beneplacito tuo exaltabitur cornu nostrum.

19 Quia Domini est assumptio nostra, & sancti Israel regis nostri.

20 Tunc locutus es in visione sanctis tuis, & dixisti : Posui adjutorium in potente : & exaltavi electum de plebe mea.

21 Inveni David servum meum : oleo sancto meo unxi eum.

22 Manus enim mea auxiliabitur ei : & brachium meum confortabit eum.

23 Nihil proficiet inimicus in eo, & filius iniquitatis non apponet nocere ei.

24 Et concidam à facie ipsius inimicos ejus : & odientes eum in fugam convertam.

25 Et veritas mea, & misericordia mea cum ipso : & in nomine meo exaltabitur cornu ejus.

26 Et ponam in mari manum ejus, & in fluminibus dexteram ejus.

27 Ipse invocabit me : Pater meus es tu : Deus meus, & susceptor salutis meæ.

28 Et ego primogenitum ponam illum excelsum præ regibus terræ.

29 In æternum servabo illi misericordiam meam : & testamentum meum fidele ipsi.

30 Et ponam in sæculum sæculi semen ejus, & thronum ejus sicut dies cœli.

31 Si autem dereliquerint filii ejus legem meam : & in judiciis meis non ambulaverint :

32 Si justitias meas profanaverint : & mandata mea non custodierint :

33 Visitabo in virga iniquitates eorum : & in verberibus peccata eorum.

34 Misericordiam autem meam non dispergam ab eo : neque nocebo in veritate mea :

35 Neque profanabo testamentum meum : & quæ procedunt de labiis meis non faciam irrita.

36 Semel juravi in sancto meo, si David mentiar :

37 Semen ejus in æternum manebit.

38 Et thronus ejus sicut Sol in conspectu meo, & sicut Luna perfecta in æternum : & testis in cælo fidelis.

39 Tu verò repulisti & despexisti : distulisti Christum tuum.

40 Evertisti testamentum servi tui : profanasti in terra Sanctuarium ejus.

41 Destruxisti omnes sepes ejus : posuisti firmamentum ejus formidinem.

42 Diripuerunt eum omnes transeuntes viam : factus est opprobrium vicinis suis.

43 Exaltasti dexteram deprimentium eum : latificasti omnes inimicos ejus.

44 Advertisti adjutorium gladii ejus : & non es auxiliatus ei in bello.

45 Destruxisti eum ab emundatione : & sedem ejus in terram collidisti.

46 Minorasti dies temporis ejus : perfudisti eum confusione.

47 Usquequò Domine avertis in finem : exardescet sicut ignis ira tua ?

48 Memorare quæ mea substantia : numquid enim vanè constituisti omnes filios hominum ?

49 Quis est homo, qui vivet, & non videbit mortem : eruet animam suam de manu inferi ?

50 Ubi sunt misericordie tue antiquæ Domine, sicut jurasti David in veritate tua ?

51 Memor esto Domine opprobrii servorum tuorum (quod continui in sinu meo) multarum gentium.

52 Quod exprobraverunt inimici tui Domine, quod exprobraverunt commutationem Christi tui.

53 Benedictus Dominus in æternum : fiat, fiat. Sect. I.

Sect. 1. Ex R. David. in Psal. 89.

Ethan.] Est ille sapiens, in 1 Reg. 4. 31. *Misericordias.*] De regno Davidis ante promissum, sed fidelitas est post promissum. Vel, est misericordia Dei, ut in hoc sæculo me puniat, & in altero me remuneret, vel, ut in Psal. 101. Canam de misericordia & iudicio. R. Arama. *Dixi.*] Cogitavi, ut Psal. 39. *Dixi in corde meo, Stabilitatem tuam in cælis.*] Cæli adhuc permanent, sic promissa tua Davidi erunt stabilia. *Cum electo meo.*] Davide, 2 Paral. 6. 6. *Elegi Davidem super populum meum. Thronum tuum in omnes generationes.*] Sic Nathan dixit Davidi, 1 Paral. 18. 7. *Juravi.*] Verbum suum est iuramentum in æternum. Vel verba iuramenti mei sunt in æternum. Cod. Cremon. *Cæli laudabunt tua mirabilia.*] Circumgyratio cælorum est mirabilis, quæ gloriam primi motoris Dei clarissimè demonstrat, quia omne quod movetur moventem subindicat, R. Arama. *Sanctorum.*] Nempè, Angelorum, quia in stabilitate eorum est stabilitas cælorum. *Quis in cælis est similis Domino?*] Licet cultores cælorum aliter existiment; hoc modo laudant Deum cæli. *Inter filios potentum.*] Exercitus cælorum, qui sunt Angelis motoribus, ut filii. Vel iusti qui sunt filii patrum celebrium, sunt filii Dei, utpote Deo similimi, R. Arama. *יָרֵבָה*, id est, timore magno. *Super omnes qui sunt circa eum.*] Super omnes Angelos illi ministrantes. *Dominus fortis.*] Dicit, *Dominus*, *יְיָ*, quia orbis ab illo existit, *יְיָ*; & dicit *fortis*, quia per illum preservatur, sic Amos 2. 9. *Fortis ut quercus*, idem. *Et de stabilitate tua illi qui sunt circum te.*] Angeli stabiles existentes tuam stabilitatem, convincunt. *Maris.*] Nunc loquitur de creaturis inferioribus, ante de superioribus, Et dicit, *Altitudinem maris*, quia mare altius est arida, ut Psal. 33. 7. *Congregas eas, ut acervum;* & dicit, *mare imperas*, quia posuit arenam pro limite, R. Arama. *בְּשֹׁאָה* pro *בְּנִשְׁוָה*, Nun deficit Pe Happaal. *Quiescere facis?*] Dicitur de mari rubro discisso, vel in omni tempore, quando pertingunt aquæ ad littus eas sedat, ut Psal. 107. 29. *Tempestatem in tranquillitatem.* *Rahab.*] Sicut unus occisus, sic Egypti erant absque robore, nec de medio maris, quando exaruit, aufugere poterant; ostendit quod in priori vers. loquitur de mari rubro, *רַבְּחָה* Aleph pro Jod. *Dispersisti hostes tuos.*] Quia mare homines mortuos in littora ejicit, & in arida dispergit. *Tibi sunt cæli & terra.*] Hic meminit & superiorum & inferiorum. *Tua est terra.*] Confiteretur hoc terra, licet careat ratione, sapientes etenim terram, bestias & volucres intuentes hoc confitentur, ut Job. 12. 8. *Terra docuit te, &c.* *Fundavisti ea.*] Sicut fundamentum est robur ædificii, sic in sustentationem incolarum terræ posuit flumina, gramen & sinus maris propter transeuntes de loco in locum, & pro piscatione, & per hæc stabilitur mundus. *Orbem & plenitudinem ejus.*] Id est, ab Oriente ad Occidentem, per lineam Equinoctialem est longitudo mundi, & tota est habitata; tunc meminit Aquilonis & Meridei in latitudine mundi, quæ est inhabitabilis in Aquilone propter frigus, in Meridie propter calorem. *Tabor & Hermon.*] Meminit horum, quia sunt magni montes, & creaturæ eminentes, ut Jer. 46. 18. *Ut Tabor inter montes,* est celebris in longitud. & latitud. sic Her-

mon, qui est etiam Shenir, mons altissimus, ubi nives in æstate permanent (ut in Alpibus. Vide Psal. 36. Sect. 8. & Psal. 136. Sect. 8.) *Letabuntur in nomine tuo.*] In te eorum Creatore quasi gauderunt, & qui videt ea laudat Deum. *Misericordia & veritas.*] Idem sunt cum *Justitia & iudicio*; & dicit, *Veritas*, quia Deus promisit mundo, Gen. 8. 22. *Frigus & calor, dies & nox non cessabunt;* & addit, *Non maledicam terra amplius,* & Genes. 9. 17. *Hoc est signum fœderis, &c.* *Sunt habitatio throni tui.*] Sicut rex qui sedet in throno suo, videtque necessitates populi, & supplet. *Anteibunt faciem tuam.*] Erunt præparata tecum in æternum, ut Deut. 23. 4. *Non præveniebant*, idem. *Sonum latum.*] Cum misericordia & veritate erga Davidem orditur, quæ est sicut misericordia & veritas Dei ad orbem terrarum; stabilitas est in utraque. Et dicit, *Beatus populus Israel*, quando Deus inter eos habitabat; & addit *sonum*, quia, qui vincunt bello in terrorem hostium vociferantur, ut Num. 10. 9. *Quando prælium erit, clangite. Ambulabant in luce.*] Tunc temporis, sed nunc cadunt in tenebris. *Gloria roboris eorum.*] Gloriantur supra hostes eorum, & vires nisi à te non habebant. *Cornua nostra exaltabis.*] Id est, reges nostros. Vel, quodlibet cornuum erat elevatum, scribitur *קַרְנֵי הַיָּם* cum Vau. *Est Domino.*] Timet Dominum, ut Exod. 32. 26. *Quis est Domino? Tunc locutus es in visione.*] Dicit, *Tunc*, id est, quando erat hæc prædicta prosperitas. *Auxilium.*] Israelis in Davidem, fortem illum, ut 1 Sam. 16. 1. *Vidi regem inter filios ejus.* *Exaltavi selectum.*] Ut 1 Sam. 16. 13. *Unxit eum in medio fratrum.* Vel dicit, *Selectum*, absque ullo merito, *בְּחִירָה* R. Arama. *Inveni David servum meum.*] Novi eum servum meum, & non est illi similis. *Non affliget eum.*] In corpore suo. *In mari manum suam.*] Id est, dominium suum in portus maris; & scribitur, quod *Hiram rex Tyri misit munera Davidi*, & Sidonii & Syri adduxerunt cedros multos per viam maris, 1 Paral. 22. 4. *Dextram in fluminibus.*] Reges Aram inter flumina, munera per viam fluminum, vasa argenti, auri, & æris adduxerunt, & multa, quando pugnabat cum regibus Aram, cepit spolia. *Primogenitura meum.*] Qui est cæteris filiis eminentior, sic David cæteris regibus, ut 1 Paral. 14. 17. *Deus posuit timorem suum in omnes Gentes.* *Virgâ.*] Ut pater castigat filium, Pro. 13. 13. *Percuties eum virgâ,* & 2 Sam. 7. 14. dixit Deus Nathani, *Castigabo eum virgâ hominum*, id est, tradam eum in manus hostium, sed regnum non auferam ab illo. *נָחַם* Cametz in Aleph, quia est cum Tarchah. *Non prophanabo meum fœdus.*] Licet illi prophanent statuta mea. *Sicut Sol.*] Splendeat; si filii ejus sint boni. *Sicut Luna.*] Sic erit, si filii sint mali, tamen non cessabit in æternum, quia Luna est *testis fidelis in cælo* de continuatione regni David, licet obtenebratum sit diu, sicut Luna. *Repulisti.*] Multi admirantur in hunc Psalmistam, sed ego ad admirationem eorum admiror, quia Psalmi sunt per Spiritum sanctum prolati, & nihil est in illis perversum; non dicit quod iuramentum Dei erat irritum, redibat regnum post 70. ann. & dicit Psalmista, nonne jurabas, quare ergo videtur nobis regnum David *לֹא יִכָּרֵץ* extirpari? quia Israel in hac longa captivitate desperat de redemptione, ut Isa. 63. 17. *Quare fecisti*

nos errare de timore tuo? Et Elia dixit, 1 Reg. 18. 37. *Retrorsum convertisti cor eorum*, omnia hæc erant κατὰ δόξαν, non κατ' ἀλήθειαν. *Dedecum*. [Opposit. ad illud, *Vicini ejus serviebant illi. Hostes latari*.] Opposit. ad illud, 1 Paral. 14. 17. *Dedit timorem suum in omnes Gentes. Convertisti aciem gladii sui*.] Opposit. ad illud in ver. 23. *Debellabo hostes ejus*. אֶת־יָדָיו in Jos. 5. 2. *Fac tibi acutos cultellos*. יָדָיוּטָוּ, ut Exod. 24. 10. *Sicut corpus cælorum in puritate*, idem. Teth est cum Dages, & Cametz in honorem lectionis. תֵּת, sic Gen. 49. 17. *Cadit retrorsum*, idem. *Dies juventutis sue*.] Dies regni sui sunt dies gaudii, ut juventutis, sic Eccles. 12. *Dies mali*, nempe, senectutis. *Quam breve est tempus meum*?] Verba feminis Davidis timentis, ne periret ante redemptionem. *In vanum*.] Id est, in mortem, quæ vitas eorum vanas ostendit. *Vestigia*, vel, *moras Christi*.] Ut Job. 37. 4. *Non tardabit ea*, idem, אֶת־עַקְבָּהּ, quia calcaneus est posterior pars, & finis corporis. *Benedictus sit Dominus*.] Verba Psalmistæ prævidentis redemptionem, vel, verba ejus qui composuit librum, qui laudat Deum in fine libri tertii, ut Scribæ soliti sunt.

Sect. 2. Ex Ab. Ezra in Psal. 89.

Si Ethan est filius Zerach, tunc prophetat de Davide, &c. Psalmum hunc sapiens magnus in Sepharad legere vel audire noluit, quia videtur dura de Deo proferre, ut *Prophanasti fœdus servi tui, &c.* est de fœdere Dei cum Davide, & de adventu Christi, cui credit Psalmista, R. Mosè prolixus est in hunc Psalmum, & quoties librum suum evolvi, & intelligere non potui. עוֹלָם semper in Scriptura significat tempus, non mundum in misericordia ædificatum. *Sementium*.] Davidis semen est in hunc usque diem, & licet regnum suum cessaverit, redibit tamen. *In circuitu tuo*.] Id est, veritas est à te inseparabilis. *Cæli*.] Cælites, Angeli, ut Job. 15. *Cælites non sunt puri, &c.* *Filios potentum*.] Stellæ, ut Job. 38. 7. *Filii Dei stellæ matutine canebant, &c.* *Sedastumultum maris*.] Post cælos quos speculantur sapientes, mare, quod intuentur omnes, annectitur. תֵּבֵל est orbis habitabilis. *Stabilimentum throni tui*.] Conjungitur præcedentibus, quia Deus est justus pariter ac potens. *Latissimam vocem regis*.] Ut Num. 23. 21. *Vox regis est in eo. Ambulabunt in lumine vultus tui*.] Ut Job. 29. 2. *In lumine suo ambulavi. Gaudebunt*.] Nomen tuum erit gaudium illorum, sed *justitia tua* in puniendis eorum inimicis, eos exaltabit. *Hermon*.] In Oriente. *Tabor*.] In Occidente, & meminit horum post cælum & terram, id est, superiorum & inferiorum. *Fortis est manus tua*.] Sinistra, & antea meminit dextra. *Clypeus noster est Domini*.] Id est, David rex noster est à Domino electus, ut Hof. 4. 18. *Principes*, vel, *clypei eorum, &c.* *Sanctis tuis*.] Heman, Ethan, & aliis. *Non decipiet eum*.] Ut Gen. 3. 13. *Serpens decipit me*, idem. *Dextram in mari*.] Ut mecum sit in gubernaculis maris, quasi consociatus, in ver. 19. *Regit tumultum maris. Primogenitus meus*.] David erat rex primus, Saule repudiato. *Sicut dies cæli*.] Solis, Lunæ, &c. *Non frangam fœdus*.] Licet illi frangant illud. *Fœdus meum*.] Fœdus Sinai. *In sancto meo*.] In cælo sancto. בְּשֵׁמִי, vel קְדוּשָׁתִי pro קְדוּשָׁתִי, sanctitas. *Irritum fecisti fœdus*.] Loquitur in persona

adversariorum, qui deridebant adventum Christi. *Paritatem ejus cessare*.] Templum, quo non erat in Israele sanctior locus; cum Cametz propter guttural. *Dies juventutis sue*.] Regnum Davidis erat abbreviatum. *Quousq[ue]*?] Sic dicit, quia longa est hæc captivitas. *Omnes fecisti in vanum*.] Id est, vanescentes, quia ætas una præterit, & succedit alia, & non sumus adhuc redempti, sic Psal. 62. 9. *Filii viri sunt vanitas*, vel res quæ evanescit, idem. *Benedictus sit Dominus*.] Pro lumine adventus Christi. Vel, pro adversis pariter ac prosperis. Vel, laudat Deum Scriba, quia illi vires ut hunc Psalmum finiret, attribuit, & hodiè dicunt, Benedictus qui dat כֹּחַ לַיָּדָיו fatigato robur.

Sect. 3. Ex Midrash Tillin in Psal. 89.

Amen, Amen.] Est Amen juramentum, ut Num. 5. *Respondit mulier Amen*; est Amen veritas & asseveratio אֱמִנָּה; est Amen assensus & acceptio קִבְּלָהּ, respondebat totus populus Amen, Deut. 27.

Sect. 4. Ex R. Obad. in Psal. 89.

De regno domus Davidis. *Similis est tibi יַעֲרֶךְ לְךָ*.] Vel, id est, quis esse tibi impedimento queat? *Circa illum*, סְבִיבוֹ. Id est, cæli, quos in circuitu ejus constituit. *Sanctorum*.] Id est, Angelorum motorum. *Circuitu tui סְבִיבוֹתֶיךָ*.] Id est, veritas & æternitas est æternitatis omnium Angelorum causa, eorum scil. qui sunt *circum te*. *Tibi est dies לְךָ*.] Id est, alterare naturam Solis est in tua manu, &c. *Tabor & Hermon*.] Sunt termini terræ Israelit. *Misericordia*.] Versus Israel. *Veritas*.] Id est, judicium in hostes secundum verbum veritatis exequendum. *Sonum חֲרוּעֵי*.] Id est, musica cælorum, sicut in Job. 38. *Omnes filii Dei יָרֵיעוּ*, id est, stellæ. *Clypeus noster*.] Id est, princeps exercitus, Domino præliatur sicut dixit Joab, 2 Sam. 10. *Populo nostro & civitatibus Dei nostri, &c.* *Est Sanctuario לְקָדוֹשׁ*.] Id est, David ædificare Sanctuarium Dei exoptabat, ut 2 Sam. 7. *Super, vel, contra potentem גִּלְיָה*.] *Abbreviasti dies יָמֵי הַקְּצָרִים*.] Zedekiah erat 21. an. quando incepit, & regnabat 11. an. *In vanum שוֹן*.] Quando regnum ab Israele abripiebatur, quia non est aliqua in hac vita negotiatio.

Sect. 5. Ex R. Sol. in Psal. 89.

Ethan Ezrahita.] Filius Abrahami, qui venit ex Oriente, ut Isa. 41. 2. רַבְּבוֹתִי Rabboth. Prophetat de Davide antequam natus erat. *Misericordia*.] Stabilitur regnum David, & per veritatem promissi divini. *In congregatione sanctorum*.] Angelorum. *Sonum*.] Tubæ in novilunio, in principio anni חֲרוּעֵי. *Non prevalebit*.] אֶת־נִשְׁוָה, ut Usurarius, Exod. 22. 25. Vel, *Non elevabit eum*.] Non superbi- et quando hostem superat, אֶת־נִשְׁוָה. Non est in Venet. *Virgâ*.] Ut Rezin, &c. quos Deus ut adversarios Solomonis excitavit, 1 Reg. 11. 14. 23. Vel, בְּשֵׁמִי Asmodæi filiis Adami. Deletur in Venet. est in MS. *Irritum fecisti fœdus*.] In diebus Zedechiæ, quando cessabat regnum Judæ. *Sepes*.] Quas ædificabat in Jerusalem. *Propugnacula*.] Montem domus Dei, & turrim Sionis. *Splendorem suum*.] Sicut Meridies, אֶת־שִׁוְיָהּ in Targum, pro צְהַרִים; &, sicut corpus cælorum, *splendidum*, idem.

Sect. 6. Ex Cald. in Psal. 89.

Ezrahita.] Abrami, qui vocatur *Electus meus* postea,

postea. *Potentum.*] Multitudo Angelorum, מַלְאָכִים ab אָלֹהִים; & quod potens sit Angelus indicat ruina Sennacherib. *In congregatione,* vel secreto sanctorum. *Hermion.*] In Oriente. *Manus tua est fortis.*] Ad redimendum populum tuum. *Dextera tua est fortis.*] Ad ædificandum sanctuarium. *Potentem.*] In lege. *In mari.*] Portibus marinis. *Primogenitum.*] Regum ex domo Judæ. *Virga impiorum.*] Quæ percussi sunt impii. *Purificationem suam cessare.*] Nempè, eam per sacerdotes in altare, אֶלְטָרָה, vel illam, Num. 19. ex Vaccæ rufæ cineribus.

Seç. 7. *Ex Masora in Psal. 89.*

In omnes generationes.] Sicut regnum, & persona ejus sunt; non amplius sic scribitur & quatuor diversimode, prius plenum, secundum defectivum בְּ, *Bestia deserti habitabunt in omnes generationes.* Psal. 49. 11. *Quod domicilia eorum erunt in aeternum,* id est, sicut Deus, Psal. 79. 13. in aliquibus est plenum, Psal. 145. 13. *Regnum omnium seculorum.* *Filios potentum.*] Sex sic scribuntur in Prophetis & Cethubim, & loca hic citantur, & in Psal. 29. 1. *Rahab,* vel *robur maris,* vel *hominum.*] Tria sunt & duodecim hujus vocis, Psal. 87. 4. *Rahab & Babel.* Psal. 90. 10. *Robur eorum est labor.* Prov. 6. 3. *Amicum tuum corroboret, &c.* *Ambulabunt Domine.*] Sic naves pulcherrimæ vel flumina dulcia; Tria sunt, Psal. 104. 26. *Illic ambulant naves.* Psal. 104. 10. *Fluunt inter montes.* *Exaltavi.*] Manum meam in iuramento, & elegi; Tres sunt voces differentes, Genes. 14. 22. *Levavi manum meam.* absque Vau, Jod. Genes. 39. 15. *Vocem meam exaltavi;* absque Vau cum Jod inter Resh & Mem. *Hostis non decipiet eum.*] Quinque sunt, 2 Reg. 18. 29. *Ne decipiat vos Hezechia.* Et socius suus, in Chron. & in Isai. 38. 14. & Psal. 55. 15. *Exigat,* vel *decipiat eos mors,* מוֹת absque Aleph. *Sicut Sol.*] שֶׁשֶׁשׁ, non reperitur amplius & unum est שֶׁשֶׁשׁ, & sunt de Alphabeto parium, quorum unum est cum Beth, aliud cum Caph, & loci eorum sunt in Magna Masora in littera Beth. *Exaltasti.*] Id est, permisisti exaltari dexteram adversariorum suorum; Tria sunt, 2 Reg. 19. 22. *Elevasti oculos tuos in altum;* & socius suus, in Isai. hoc & prius scribuntur cum He, posterius absque He. *Omnium principum populorum.*] רִבְּוֹתָיָם, tota scriptura præter hoc est רִבְּוֹתָיָם.

Seç. 8. *Ex Al. Auth. in Psal. 89.*

Ethan.] Ipsi canentium chorus erat commissus. B. Theod. *In circuitu ejus.*] In uno loco voluit nasci, & in circuitu ejus sunt Gentes, sed ut Deus ubique est ergo sunt in circuitu ejus qui ubique est. S. Aug. *Ædificabo thronum tuum.*] In Christo, vers. 4. *cujus regni non erit finis,* Luc. 1. 1. *Caus. Veritas in circuitu tuo.*] Diffusa inter Gentes. S. Aug. *Inter filios potentum.*] Heroes post mortem, divos, ut Dan. 3. *Forma quarti erat sicut filii Deorum:* secundum morem inter Ethnicos Romanos & adhuc est Romæ visendus modus marmoribus incisus, consecrandi Imperatores suos in Deorum numerum, nunc ære per Laurum Romanum incisus; Die octavo amicis Imperatoris presentibus cum magna phantasia erectum erat pro corpore Mausoleum, musici canebant, (ut in Matth. 9. in morte filii Jairi) erat Arca plena lignis

aridis, & odoribus Arabicis, quam accendebat successor Imperatoris, tunc de superiori parte molis Aquila versus cælum evolabat, indicando quod in his sacrificiis solennibus ascendebat anima sua in numerum Divorum, postea ædificabant templa in honorem deorum, sicut fecit, Antoninus (ideo dictus *Pius*) in Puteolis, cujus vestigia adhuc videntur & ordinavit sacerdotes, & sacrificia, similiter fecit Piso pro Augusto ibidem, nunc dicitur Templum Procli. *Mitigas eos.*] Sic Christus mitigavit tumultum maris, Matth. 8. 26. 2. *Caus. Ut, Vulneratum.*] Diabolum, percusso corde ejus. S. Aug. Tu vulnerasti & vulneratus est. S. Aug. Vel, *Superbum.*] Id est, Pharaonem, Theod. *Aquilonem.*] Assyrios ex Aquilone. *Mare, vel notum.*] Egyptios ex parte Australi, Theod. *Misericordia & veritas.*] Ut Joh. 1. 17. *Per Jesum Christum.* 3. *Caus. Præcedunt faciem tuam.*] Quippe multis ante sæculis promissio facta erat, Theod. *Sonum latum.*] Evangelii, ut Rom. 10. 18. *Sonus eorum exibat in totam terram.* 4. *Caus. Vel, Jubilationem.*] Est vox vincientium prælio, Theod. Scias unde gaudeas, quod verbis explicare non possis, S. Aug. Vel, servire Deo cum lætitia. Vel, sonum Dei Regis, ut per sonum *Risus* magni, exercitus Hannibalis ad portas Romæ, subito discessit ab obsidione, [& Syri per vehementem sonum quasi exercitum, quem Deus excitabat, 2. Reg. 7.] & adhuc vidimus ruinas templi prope sepulchrum Metelli in via Appia, Deo Ridiculo consecrati. *Filius iniquitatis.*] τῆς ἀναγρίας, ὁ ἀνομιῶν, 2. Th. 2. 5. *Caus. Manum suam in mari.*] Ut Vicedeus, Dan. 12. 7. Apoc. 10. 1. 6. *Caus. Herod in krat. Aeginetæ* (in signum subjectionis) terram & aquam Persis pro Dario dabant. *Primogenitum.*] Ut de Christo dicitur. Heb. 1. 6. *Primogenitus omnis creatura.* 7. *Caus. Sicut dies cæli.*] Sic de Christo, in Isai. 9. *Super solium David in sempiternum,* Theod. *Filii sui.*] Omnes Christiani, S. Aug. ut Heb. 2. 13. *Ecce filii, &c.* Nec ideo debemus securi peccare quoniam quicquid fecerimus non perimus. S. Aug. *Irritum fecisti.*] In passione sua; κατὰ νότον vulgi, ut Luc. 24. 21. *Existimavimus illum redempturum.* à divers. Vel, destruxit omnia in David, implevit in Christo, S. Aug. *Ab emundatione?*] Cum longè à Templo vivat, Theod. *Quare faceres omnes homines in vanum?*] Non est causa quare sic faceres, nec sic fecisti hominem ad dejiciendum eum, sed servasti aliquid unde mundarentur, S. Aug. *Sanctum suum.*] Ut in Psal. 4. S. Aug. *Vestigia Christi tui.*] Dicentes, Matth. 27. 63. ὁ πλάτης dixit. Vel, *Commutationem.* Sym.] Quia Christus est mortuus, crucifixus, &c. S. Aug. Vel, dicit, *Vestigia,* id est, illius temporis reges, Christi majores, Theod. Eucharistia pro Evangelio.

Seç. 9. *Ex Ital. &c. in Psal. 89.*

Deos.] Angelos similes Deo quia non habent corpora, Ital. *Circumcircà.*] Vel, veritas est in congregatione sanctorum, Gall. *Rahab.*] Vel, *Il superbo,* Ital. Bruc. *Non exiget, vel exaltabit se.*] Ital. Bruc. eum superando, Hisp. Gal. *Ne profitera rien.* מִשְׁתַּחֲוִי. Id est, ita, ut non potest mundari à cæno tribulationum. Vulg. Ang. MS. Ital. Bruc. *La mondezza Gal. Son noble estat. Austrum, vel mare.*] Gal. *Lamer.* מִיּוֹן ut מִיּוֹן sic Psal. 107. *à mari, vel Austro.*

Austro. Cornuejus.] Regnum. Hisp. *Semen ejus.*] Semen Christi solius. Ital. *Rejecisti.*] Secundum opinionem carnalem, non realiter. Ital. *In vanum.*] Ital. Bruc. ad vanitates & misérias subjectos, *Sujetos*, Hispan. si non gustabimus de prosperitate in hac vitâ. Ital. *Vestigia Christi tui.*] Quia non credunt operibus tuis mirabilibus in lege scriptis. Vel, *La commutation*, Gal. *Fin del libro Tercero*, Hisp. Ital.

Sect. 10. Ex Gr. & Vulg. in Psal. 89.

Et mare tu creasti.] Gr. Vulg. יָמִין, pro יָמִין, ut יָמִין, Nun pro Mem, Dan. 12. ult. vel dexteram. Lat. MS. *Exaltetur.*] Dexterâ tua est alta, & ut adhuc exaltetur, oro. *Regis nostri.*] Vulg. Gr. auxilium regis nostri est à Domino sancto. *Non proficiet inimicus in eo.*] Gr. Vulg. יָשָׁא אֶשְׁמָא elevare; vel non decipiet eum. Lat. MS. *testis in cælo fidelis.*] Jurat Deus per seipsum, ut ait, Job. 16. *Testis meus est in cælis, &c.* id est, Deus. *Adjutorium, vel rupem, vel robur.* Lat. MS. *gladii sui.*] Vulg. Gr. βούλησιν, id est, robur, צוּר. Arab. Rom. Neb. *Ab emundatione.*] מטָהוּר. Gr. Vulg. id est, polluisti eum ita, ut purificari à sordibus nequeat, sic Zach. 3. *Vestimentis sordidis. Vanè constituisti.*] Vulg. Gr. Id est, exaltas eos, ut iterum deprimas? & dicit, *Constituisti, vel fecisti, à בָּרָא*, ut 1 Sam. 12. *Creavit, vel exaltavit Moysen & Aharon, &c.* Vel, *Alioquin quare creasti filios hominum?*] Lat. MS. *Commuationem, vel mercedem Christi tui.*] Vulg. עֶקֶב, in Psal. 19. *Mercies magna. Dies throni ejus.*] Gr. Ethiop. vel temporis ejus. Heb.

Sect. 11. Ex Syr. in Psal. 89.

Depopulo in Babel. Par. Edit. *חַבְלָא*

In aeternum, vel dixisti quod mundus edificatur misericordia (hominis.)] Syr. *דַּעֲלָמָא, מַלְאָא, וְזַחְלָא, וְכַחַלָּא חַבְלָא בְּחַבְלָא*, & violentia mundum efficit desolatum, diluvium ob rapinam venit, Gen. 6. Vel, Dei misericordia & promisso mundus hic continuatur. *Inter filios fortium.*] Vel, Angelorum. Syr. *חַבְלָא בְּחַבְלָא*. *Veritas tua circa te est.*] Syr. *אֲמִינָא*, ad corroborandum te accingit, vel veritas tua ubique est sicut tu es. *Rahab, vel superbos tanquam confossos.*] Non habent coram te plus virium quam occisi. Syr. *שְׂבָהֲרָנָא, חַבְלָא בְּחַבְלָא*, sic in

Psal. 90. 10. *Robur eorum, idem. In misericordia & veritate veniunt coram te.*] Syr. *חַבְלָא בְּחַבְלָא*, tales enim soli coram tribunali tuo confitent. *Latum qui novit sonitum.*] Laudes tuas תְּשׁוּבָתְךָ. Syr. *חַבְלָא בְּחַבְלָא*. *In tua voluntate.*] Syr. te volente, sic dicimus, *Deo volente*, Jacob. 4. *Posui auxilium super hominem.*] Et per hominem nunc vos servabo, uti aiunt, in 2 Sam. 4. Syr. *חַבְלָא בְּחַבְלָא*.

Non aget exatorem, vel aliquid commodi per illum non accipiet.] Syr. *חַבְלָא בְּחַבְלָא*, quia semper erit à Davide superatus.

Sectio Syr. *חַבְלָא בְּחַבְלָא*.

Et testis fidelis in cælo.] Lucifer, qui notitiam

dat diei, ut in Psal. 110. *Ante Luciferum, &c.* Aciem vel auxilium gladii ejus. Syr. *חַבְלָא בְּחַבְלָא*.

Nitorem ejus, vel milites victores, vel pueros suos deficere.] Naziræos ejus præ nive candidos, in Lam. 4. Syr. *חַבְלָא בְּחַבְלָא*.

Perdidisti.] *מִנְהָרָא*. Heb. מטָהוּר.

Creasti? vel non creasti omnes in vanum.] Syr. MS. Par. Edit. *חַבְלָא בְּחַבְלָא*.

sed ut tibi servirent, idcirco pe nos isto fine. Syr. Par. Edit. *חַבְלָא בְּחַבְלָא*.

Omnes contentiones populorum.] Syr. *רִיבָא אֶרְבִּים*. Heb. רִיבָא אֶרְבִּים. *In sinu meo.*]

Vel, vita mea *חַבְלָא בְּחַבְלָא*. Syr. *Vestigia, vel mercedem uncti tui exprobrarunt.*] עֶקֶב, in Psal. 19. *Magna merces.* idem. Syr. *חַבְלָא בְּחַבְלָא*.

Finis libri tertii. *חַבְלָא בְּחַבְלָא*

Syr.

Sect. 12. Ex Arab. in Psal. 89. Heb. Arab. 88.

Nathanis Israelita.] Arab. MS. *Misericordia sit in aeternum.*] *إلى الأبد*. Heb. עוֹלָם, id

est, cujus misereris semper misereberis, Rom. 9. *In cætu, vel secretis sanctorum.*] *إلى ما بين يدي*

in secretis eorum confiliis, vel cordibus. Justitia tua est servata in te.]

Arab. *تَحْفُوظُ بَيْتِكَ*, est à te inseparabilis, quia

fortior es omnibus, ideoque justum in omnes judicium exequeris, & nemo tibi esse queat impedimento.

Terram & mare tu creasti.] Arab. *أنت خلقت*

البحر والبر. Heb. *צָפַן*, id est, terram incognitam, &

maria pro Mem, ut in Dan. 12. ult. Beatitudo populo qui sciet laudationem tuam.] Arab. *تسبيحك*

id est, semper habet te laudandi non lugendi occasiones,

ideoque subdit, In lumine vultus tui ambulabunt,

id est, prosperitate, ut Ester. 8. Judæi habebant lucem.

Testis in cælo verax tu es.] Arab. *الشهيد*

في السما صادق أنت, sic Job ait de Deo,

Job. 16. *Testis meus est in cælis.* *مُتَدَوِّر*. Magna-

nimitatem ejus.] Arab. *شجاعتك*, quæ

splendebat & erat celeberrima à تَدَوِّر. *Non creasti*

homines frustra.] Arab. *لم تخلق الناس*

باطل, creasti me ut te laudem & gaudio serviam,

Psal. 12. *ideoque redime me de malo me contristan-*

te. Tu vero repulisti.] Defectivus est codex Chal-

deus apud Nebiens. in hoc versu, non in Edit. Bom-

berg. 1, 2, 3. Venet. nec in MS. quos vidi Vaticanis.

A sinu multarum Gentium.] Arab. *من حضن*

الأمم الكثيرة, quæ in nos manus è sinu extra-

hunt, sic in Psal. 74. E medio sinus tui tolle dexteram

tuam, & in adversarios extende eam. Vestigia Christi tui.] Arab. *أثام*, ut in Heb.

LIBER QUARTUS PSALMORUM.

1 Oratio Moysi hominis Dei. LXXXIX.

Heb. XC.

Domine refugium factus es nobis, à generatione in generationem.

2 Priusquam montes fierent, aut formaretur terra, & orbis, à seculo & usque in seculum tu es Deus.

3 Ne avertas hominem in humilitatem: & dixisti: Convertimini filii hominum.

4 Quoniam mille anni ante oculos tuos, tamquam dies hesternæ, quæ præterit, Et custodia in nocte,

5 Quæ pro nihilo habentur, eorum anni erunt.

6 Manè sicut herba transeat, manè floreat, & transeat: vespere decidat, induret, & arescat.

7 Quia defecimus in ira tua, & in furore tuo turbati sumus.

8 Posuisti iniquitates nostras in conspectu tuo, seculum nostrum in illuminatione vultus Dei.

9 Quoniam omnes dies nostri defecerunt: & in ira tua defecimus.

Anni nostri sicut aranea meditabuntur:

10 Dies annorum nostrorum in ipsis, septuaginta anni.

Si autem in potentatibus, octoginta anni: & amplius eorum labor & dolor.

Quoniam supervenit mansuetudo, & corripiemur.

11 Quis novit potestatem iræ tuæ, & præ timore tuo iram tuam

12 Dinumerare?

Dexteram tuam sic notam fac: & eruditos corde in sapientia.

13 Convertere Domine usquequò? & deprecabilis esto super servos tuos.

14 Repleti sumus manè misericordia tua: & exultavimus, & delectati sumus omnibus diebus nostris.

15 Latati sumus pro diebus, quibus nos humiliasti; annis, quibus vidimus mala.

16 Respice in servos tuos, & in opera tua: & dirige filios eorum.

17 Et sit splendor Domini Dei nostri super nos, & opera manuum nostrarum dirige super nos: & opus manuum nostrarum dirige.

Sect. 1. Ex R. David. in Psal. 90.

Oratio Moysi.] Hanc orationem David scriptam reperit, fuitq; apud eos traditio quod erat Moysi Rabbini, & sic in libro hoc est composita. Vel, dicit Moysi, ad conciliandam maiorem Psalmo auctoritatem, quia Moysi erat Propheta celebris, & sapientia pauperis est contemptibilis. R. Arama. Vel, pro filiis Moysi, nempe, Levitis cantoribus, ut dicitur, *Filiis Cora*. Sic i Paral. 12. 27. *Præfectus Aharon*, id est, filiorum Aharon. R. Saad. Gaon, non est in Cod. Cremon. Dicitur est hic Psal. de captivitate hac, & de brevitate humanæ vitæ, & de immortalitate animæ. R. Arama. oratque ut haud eum puniret Creator secundum opera sua, ut Job dicit, *Nonne sunt dies mei breves? cessa à me &c.* *Habitatio*.] Ut Deut. 33. 27. *Deus æternus est habitatio mundi*, sic refugii locus Israeli; vel habitatio animarum, nam è cœlis veniunt, R. Arama. *Montes*.] Meminit terra, non cœlorum, R. Arama, quia loquitur hic de brevitate vitæ humanæ, & individua terræ sicut cœlorum non permanent; & dicit, *Montes* quia terra quia simul erant creata: *וְהָאֵרֶץ* est generalis vox *וְהָאֵרֶץ* pro habitabili parte. *Ad æternitatem*.] à principio ad finem usque mundi. *Tu es Deus*.] Id est, potens ille. *Convertimini*.] Respiscite; sic per afflictiones nuncios tuos eloqueris, R. Jos. Cimchi. Vel, revertimini ò animæ ad cœlos, ut Eccles. 12. *Spiritus ad Deum*, R. Arama. *Mille anni*.] Nihil sunt, quoniam mors

sequitur, ut in Adamo. *In oculis tuis*.] Tu ò homo si existimares vivere mille an. Vel, dicit, *Tuis*, sermo est ad Deum & dicunt quod dies iudicii erit mille anni, qui reputantur apud Deum, ut dies unus, Rabbith. *Sicut fluvio*.] Sic fluere eos annos facis subito, ut flumen à mari oriens. Vel, *Flumen consumitur*.] Id est, impiæ Gentes moriuntur in æternum, *וְהָאֵרֶץ*, duo verba. R. Arama. *Sicut gramen*.] Sic moriuntur virides in juventute. *Vesper*.] In senectute. *וְהָאֵרֶץ* mutat & renovat vigorem suum, ut Isai. 41. 1. *Consumpti sumus*.] Omnes homines sunt vanitas multo magis nos captivi; *וְהָאֵרֶץ* pro *וְהָאֵרֶץ*, Tau in Dages, Keri cum He quia quiescens post Cametz quandoque scribitur, quandoque non, & vox est Milra præter morem. *Iniquitates nostras coram te*.] Et eas in nobis castigas, *וְהָאֵרֶץ*, Jod signum pluralis deficit, quia *וְהָאֵרֶץ*, non est in singulari. *Anni 70*.] Duæ sunt vitæ diuturnioris causæ, cœli, & naturale calidum, quo ad 80. An pertingat homo, sed quando humidum radicale à calido consumitur, moritur, ut hic dicit *וְהָאֵרֶץ*, & dicit, *וְהָאֵרֶץ*, quando mors à cœlis descendit, & dicit, *וְהָאֵרֶץ*, volamus, quando violenter excisi sumus, R. Arama. Sunt tres causæ mortis. *Anni 70*.] Moysi vixit 120. an. tamen dicamus quod plerumque anni vitæ sunt 70. *וְהָאֵרֶץ* verbum *וְהָאֵרֶץ*, id est, nos in causa per peccata nostra sumus quare anni sint abbreviati. *Propter robur*.] Naturale, quod raro fit. *Robur eorum est labor*.] Dies ejus qui

qui vivit in prosperitate sunt dolores. *Volamus.*] Ad sepulchrum sicut volucris, subito excisum, vel removeretur à loco suo, Num. 11. 31. *Adduxit coturnices,* idem. 13 est verbum activum. *Quis novit?*] Ob quam ex tribus causis mortis prædictis, homo moritur, R. Arama. *Secundum timorem tuum, sic est ira tua.*] Major est contra illum qui timet te quando peccat, ut Moses dixit, Deut. 3. 26. *Iratns erat Dominus tecum propter vos.* & Levit. 10. 3. *Sanctificatus ero in iis qui ad me appropinquant.* Et Amos 3. 2. R. Arama. Vel, si quis te timeat, ira tua ab illo discedit, R. Arama. *Numerare dies.*] Quando finem nostrum novimus, magis diligentes ad sapientiam comparandam erimus. Vel dicit, *Dies,* id est, quam diu durabit captivitas, quia verba Danielis de fine sunt adhuc abscondita. *Tunc quando erit Propheta,* נביא *erit cor sapientia.*] Id est, quando venit Elia, replebitur terra scientiâ Domini, Isa. 11. 9. Mal. 4. 5. *Mitto Eliam, &c. Manè.*] Die redemptionis, vel resurrectionis, Arama, postquam lætabimur, quia non erit amplius afflictio. *Secundum dies.*] In Deraſh Rabboth. secundum annos captivitatis erunt anni redemptionis, & post illos finis erit mundi. Vel, secundum dies hujus sæculi, R. Arama. *Opus tuum.*] Redemptio, vel Tabernaculum, Arama. *Pulchritudo Domini.*] Ut Isa. 65. 23. *Non erit labor eorum irritus, sed opus manuum suarum erit benedictum.* Vel, Tabernaculum Bezaleel, R. Arama.

Señt. 2. Ex Ab. Ezra in Psal. 90. Psal. Lib. 4.

Oratio Moſis.] Moſes composuit hunc Psalmum, quia in initio dicitur, *Habitatio nostra,* & sic in lege in Deut. 33. 27. *Deus æternus est habitatio, &c.* Etiam loquitur in plurali, præter morem Psalmorum Davidis. *Habitatio & tu manes in æternum,* vel, *locus in quem intueri.*] מן ארץ, quia oculi nostri respiciunt Dominum, R. Moſeh. *Antequam montes formabantur,* vel, *erant.*] Dicit, *Eruti,* quia semel erant sub aquis. *Deus,* vel, *fortis ille.*] R. Moſeh. *Ad attritionem.*] Id est, gradatim ad senectutem, quæ est ætas decreſcens. *Redite filii hominum.*] Id est, ad pulverem, ut Genes. 3. *Mille anni in oculis tuis.*] O fili hominis, si oculis tuis mille annos videres, sunt quasi heri; Et dicit, *Tuis,* sed antea dixit, *Vos,* mutato numero, ut Deut. 32. 7. *Considerate vos, Interroga tu, &c. Quia transibit.*] Unusquisque dictorum annorum sicut dies hesternus præterit. *Erunt somni.*] Dormiunt somnum æternum, ut Jer. 51. 39. indicat mortem. *Sicut gramen quod creſcit,* vel, *mutatur.*] Sic Zach. 3. 4. *Mutatorias vestes,* idem, id est, venit & creſcit alia generatio, ut Psal. 78. *Occidit eos, & querebant illum, &c. Per iram tuam turbati sumus.*] Ut Psal. 78. 33. *Consumpsit annos eorum in angustia. Secreta peccata.*] Dicit, *Secreta,* quia addit, *Ante lumen faciei tue.* Vel, *Peccata juventutis nostra.*] Ut 1 Sam. 17. 56. *Juvenis hic,* עלבן. *Sunt 70.*] Si Moſes scripsisset hunc Psalmum, quare dicit 70. anni, cum Moſes vixit 120. an. Respondetur, quod Moſeh erat Propheta, & prævidebat tempora vitæ humanæ; Vel dicendum, quod viri sui sæculi non vixerunt plus quam 70. an. *Sicut verbum.*] Cito prolatum & irrevocabile, R. Moſeh, ut מן מפי. *Robur eorum.*] Nempè, juvenis. *Volamus.*] ארץ. Vel ad tenebras ibimus, Job. 10. 22. ארץ. Vel sumus sicut lux, quæ cito obtene-

bratur, ut Job. 11. 17. *Lucebis, &c. ארץ.* *Quis novit potentiam iræ tue.*] Quod tantum irasceris, ut dies nostros obtruncares. *Sic est iræ tua.*] Ubi timor & verbum tuum sunt revelata, ibi ira tua est erga inobedientes gravior, ut Levit. 10. 1. *Sanctificabor in omnibus, &c.* Et Amos 3. 1. *Vos novi.* Vel, *Illi qui novit vim iræ tue &c. numerare dies nostros, veritas ei est nota, est Propheta, est ei cor sapientia.*] R. Moſeh, כן in Num. 27. 7. dicunt verè. *Numerare dies nostros.*] Quod pauci sunt. *Ut inducamus cor sapientia.*] Nobis לננו, ut 1 Sam. 9. 7. *Quid adducemus? &c. idem. Revertere.*] Ab ira tua prædicta, quia dixisset, *Consumpti sumus in iræ tua. Afflixisti nos.*] Morbis. *Pulchritudo Domini.*] Dei in operibus nostris benedictio auxiliaris; ne simus nimium in hac brevi vita defessi, sic Psal. 27. וננו *ut intuear pulchritudinem Domini, &c.*

Señt. 3. Ex Midraſh Tillin in Psal. 90.

Oratio Moſis.] Undecim Psalmos dixit Moſes, sicut undecim benedictiones prædixit, Deut. 33. Vide collationem in Cimchi; Quare non scribuntur in lege? Quia sunt verba prophetiæ. *Vir, Deus.*] Erat Deus Pharaonis; quando fugiebat erat homo, quando erat cum Deo in monte & non comedebat, erat Deus. Vel, *Vir, Judex.*] Et rex Israelis. *Oratio.*] Cecidit Moſes coram Deo 40. diebus, sed cæteri justi horâ unâ, aut die unica supplicant. Vel, *Viri deorum.*] Id est, pater Prophetarum, qui oravit pro Israele, & toties eum liberabat. *Quis novit robur iræ tue?*] Is quem in hoc mundo dies judicii prævenit, R. Hanan. bar Isaac. Dixit R. Joſua ben Levi, Resipisce die uno ante mortem, id est, hodiè, quia cras morieris. *Secundum dies.*] Dies Christi sunt mille anni, R. Eliezer. Vel, 40. anni in deserto, R. Aquiba. Vel, 354. dies anni Lunaris. *Dei decor,* נעור. Id est, Sanctuarium.

Señt. 4. Ex R. Obad. Gaon. in Psal. 90.

Precatur pro humano genere, & pro Israele specialiter. *Ad attritionem,* נכא נע. Id est, abbreviati dies mundi post diluvium, ut pauci numero fierent. *Mille anni.*] Ferè ante diluvium; & post dimidiantur, tamen in respectu ad Deum habitò, nulla est differentia. *Transit,* חלף. Id est, præterit ad juventutem. *Arui,* יבש. In senectute. *In sæculo nostro,* עלמנו. Id est, in hoc nostro sæculo castigas nos. *Quis novit?*] Id est, quis habet otium à mundanis, ut operam cognitione iræ tuæ, O rex noster, navaret, quam tamen oportet omnes intelligere? *Secundum timorem tuum.*] Id est, æstimari debet ira tua secundum excellentiam majestatis tuæ in quam peccatur. *Adducamus,* נביא. In brevi tempore. *Manè,*] Ut redeat manè, sicut erat ante diluvium. *Decor tuus,* הדרך. Super filios, sicut ad patres. *Pulchritudo,* נועם. Ut nos intelligentes reddas.

Señt. 5. Ex R. Sol. in Psal. 90.

Oratio Moſis.] Undecim Psalmi sequentes erant à Moſi, ut undecim benedictiones, Deut. 33. Vid. Cimchi. *Ad attritionem.*] Propè mortem, donec robur non sit in illo relictum. *Mille anni sunt sicut dies unus.*] Quia dixisti Adamo, *Morieris in illo die,* & vixit propè millesimum. *Sicut somnus.*] Sic abbreviati sunt anni prædicti, sicut somnus brevissimus; sic in Psal. *Eramus ut somniantes. Quis no-*
vit

vit potentiam ira tua?] In paucis diebus, quibus in hoc mundo degit. *Sic est ira tua.*] Tanta est, si non major, ira Dei, quam timor hominum. *Numerare dies nostros.*] Longiores fac eos, ut vivamus & sapiamus eò magis. *Sic.*] Literæ numerales efficiunt 70. & anni vitæ sunt 70. *Manè.*] Die redemptionis. *Pulchritudo.*] Divina præsentia.

Secl. 6. Ex Cald. in Psal. 90.

Mosis.] Quam fecit in deserto. *Est tibi habitatio.*] In cœlis. *Fuisti nobiscum.*] In auxilium. *Ad destructionem.*] Mortem. *Sicut somnus.*] Mors in illos, ut in dormientes subito irruit. *Sicut gramen.*] Sic exarescunt opera eorum. *Sicut verbum.*] Vel flatus oris in hyeme. *Labor & dolor.*] Peccatoribus, ut Eccles. 2. *Peccatori dat laborem, &c.* *Volamus.*] Vel manè excinditur, à מָוֹלָה in Job. 11. *Sic est ira tua.*] Qui timent te extinguunt iram tuam. *Inducamus, vel, ut Propheta qui habet cor sapientia.*] Ut fontem. *Pulchritudo Domini.*] Horrens Edenis.

Secl. 7. Ex Masora in Psal. 90.

Viri Dei.] Undecim sic vocantur, loci sunt in 2 Reg. 12. *Convertis hominem.*] Quatuor sunt cum Cametz, & cum accentu in ultima, Genes. 24. 8. *Filius meum non reduces.* Psal. 132. 10. *Ne avertas faciem tuam Christi,* id est, ad destructionem; & unum est cum Pathac, & accentu in penultima, 1 Reg. 2. 20. *Ne avertas faciem meam,* de Bathsheba. *Numerare dies nostros.*] Breves. Quinque sunt & plena, Gen. 13. 16. *Si quis numerare pulverem queat?* 1 Par. 21. 1. *Incitavit Davidem numerare eum.* 1 Paral. 27. 24. *Joab cepit numerare.* *Pœniteat te de servis tuis.*] De afflictione eorum. Duo sunt, Exod. 32. 12. *De malo.*

Secl. 8. Ex Al. Auth. in Psal. 90.

Oratio de Mose viro Dei.] Id est, de Mose & Israele in deserto; Moses sumitur pro Israele populo suo, & dicit, *Mosi,* ut in Exod. 14. *Quare tu clamas ad me?* quando Israel solus clamabat. Ab. Ezra. sic Psal. 127. 1. *De Solomone,* idem. Vel, aliqui David eum conscripsisse, sed divino Mose eum accommodasse, inquit, Theodoret. *Ne avertas.*] Est oratio, ut in Matth. 6. *Ne inducas in tentationem.* S. Aug. *Convertimur.*] Da quod iussisti precem petentis exaudiendo, & juvando volentis fidem, S. Aug. *Ad destructionem.*] Per pestem in deserto. Vel, *ad attritionem.*] Quia in senectute deficiunt desiderium & pulchritudo, Eccles. 12. 1. &c.

Hor. in Lycen Vetulam. L. 4. Od. 13.

— sis anus, & tamen

Vis formosa videri:

Ludisq; & bibis impudens.

Et cantu tremulo pota cupidinem

Lentum sollicitas

Importunus enim transvolat aridas

Quercus (anus) & refugit te, quia luridi

Dentes, te quia ruga

Turpant, & capitis nives.

Nec Coa referunt jam tibi purpure,

Nec clari lapides, tempora quæ semel

Notis condita fastis,

Inclusit volucris dies.

Quo fugit Venus hunc? quo ve color decens?

Quo motus? quid habes illius, illum,

Quæ spirabat amores,

Quæ me surpuerat mihi?

Possent ut juvenes visere fervidi,

Multo non sine risu,

Dilapsam in cineres facem.

(Utinam σπαταλώσῃ ἡ ἑομῖνα hoc intelligeret.)

Convertimini.] De pulvere ad vitam, tu occidis & vivificas. 1. Arg. Vel, *Revertimini.*] Ad Pœnitentiam, πρὸς τὸ καλόν. Greg. Nyss. *Excinditur vesperi.*] Pestis est plaga subitanea, ut 2 Reg. 24. *à mane usq; ad tempus statutum,* nempe, pro sacrificio quotidiano. 2. Arg. *Habentur pro nihilo eorum anni.*] Qui antequam veniunt non sunt, cum venerint, jam non erunt. S. Aug. Vel, *Quæ pro nihilo habentur, eorum anni erunt.*] In longum tempus Judæorum rejectionem duraturam ait, Theod. *Ætas nostra est coram te.*] à מָוֹלָה sæculum. Vulg. id est, tu nosti quamdiu vivendum est. 3. Arg. *Septuaginta anni.*] Herod. Clio. ἐς γὰρ ἐβδομήκοντα ἔτη, &c. Dixit Solon tempore Croesi, proponimus homini terminum vitæ ad 70. an. Herod. *Sicut cogitatio.*] Ab מַחְשַׁבָּה Psal. 9. Vel, *Aranea.*] Vulg. quæ est creatura meditabunda, sic opera corruptibilia texebamus. S. Aug. ut aranearum tela humana vita convellitur, Theod. Heb. אַרְנֵבָה אַרְנֵבָה *Aranea* in Syr. Gimel duplicatur, ut in מַחְשַׁבָּה Psal. 39. Vel, sicut Locusta, vel vita est sicut tela araneæ quæ contactu evanescit, ut Job. 8. *Domus araneæ est spes hypocrite.* Greg. Nyss. *Mansuetudo supervenit.*] Mediocris pœna, Theodor. *Secundum timorem tuum iram tuam.*] Quis timet te secundum iram tuam? Vel, *Præ timore tuo iram tuam dinumerare.*] Ut nonnullis quibus plus irascaris parcere videaris, S. August. Vel, *Quis novit iram tuam?*] Sempiternum supplicium, Theodor. *Eruditos corde.*] Ut eruditos imitari queam, Theod. ut Ab. Ezra. *Secundum annos.*] 40. ann. in deserto. 4. Arg. à pari. *Dexteram tuam.*] Christum, ut Isa. 63. 2. S. Aug. *Ad filios eorum.*] Introducendo eos in Canaan, Num. 14. 31. *Splendor Domini.*] Post reditum Judæorum à captivitate, Theod. *Supervenit mansuetudo, & corripimur.*] Quem diligit Deus, corripit, S. August. Oratio pro liberatione à peste.

Secl. 9. Ex Ital. &c. in Psal. 90.

Commencia il libro quarto. Ital. Bru. *Sæculum nostrum.* מַחְשַׁבָּה 2. Ang. MS. Vulg. id est, microcosmum corpus & animam, Gal. *nostræ viæ,* vitam nostram; vel macrocosmum. Vel, *le cose celate* abscondita peccata, &c. Ital. Bruc. *Terros Hisp.* Vel, tu vides omnes licet multi simus, ut in Jacob. 3. *Mundus iniquitatis.* *Sermo, vel, Aranea.*] 2. Ang. MS. Vul. Gal. *L'araigne.* *Secundum timorem tuum.*] Ut homines timent Deum, sic apprehendunt eò magis iram ejus. Ital. Vel, ira tua non est minor timore nostro. Hisp. Vel, quis credit iram tuam, ita ut timeat te? id est, pauci, ut Gen. 20. *Vidi quod timor Dei non erat in hoc loco.* *Jucunditas Domini sit in nos.*] Ital. Bruc. *La Giocondità,* lætitia in hac vita est Dei donum, Eccles. 2.

Secl. 10. Ex Gr. & Vulg. in Psal. 90.

Dicunt Ebraei Psalmi 11. sequentes sunt Moysis, Annotat. in Lat. MS. (Vid. R. David.) dicit Ebraei, hinc nota interpretem hunc Lat. MS. quem sæpè cito

Laus Cantici David. XC.

Heb. XCI.

1 **Q**ui habitat in adiutorio Altissimi, in protectione Dei cæli commorabitur.

2 Dicet Domino: susceptor meus es tu, & refugium meum: Deus meus sperabo in eum.

3 Quoniam ipse liberavit me de laqueo venantium, & à verbo aspero.

4 Scapulis suis obumbrabit tibi: & sub pen- nis ejus sperabis.

5 Scuto circumdabit te veritas ejus: non timebis à timore nocturno.

6 A sagitta volante in die, à negotio perambulante in tenebris, ab incursu, & demonio meridiano.

7 Cadent à latere tuo mille, & decem millia à dextris tuis: ad te autem non appropinqua- bit.

8 Verumtamen oculis tuis considerabis: & retributionem peccatorum videbis.

9 Quoniam tu es Domine spes mea: Altissi- mum posuisti refugium tuum.

10 Non accedet ad te malum: & flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo.

11 Quoniam angelis suis mandavit de te: ut custodiant te in omnibus viis tuis.

12 In manibus portabunt te: ne fortè offen- das ad lapidem pedem tuum.

13 Super aspidem & basiliscum ambulabis: & conculcabis leonem & draconem.

14 Quoniam in me speravit, liberabo eum: protegam eum, quoniam cognovit nomen meum.

15 Clamabit ad me, & ego exaudiam eum: cum ipso sum in tribulatione: eripiam eum & glo- rificabo eum.

16 Longitudine dierum replebo eum: & ostendam illi salutare meum.

Sect. 1. Ex R. David. in Psal. 91.

Nomen Psalmistæ non est præfixum, ideo dicunt quod Moses Rabbini composuit undecim Psal- mos subsequentes, orationi Moïsis conjunctas; sicut Moïses benedixit undecim Tribubus, Deut. 33. 1. *Oratio Moïsis*, respond. ad benedictionem Ruben, in Psal. dicitur, *Convertis hominem ad destructionem*, & in benedictione Ruben. *Vivat Ruben & non moriatur*, Deut. 33. 6. *Qui habitat in secreto*, respond. ad Tribum Judæ quæ laudabant fratres sui. Et Psal. 93. 1. *Dominus imperat*, respond. ad benedictionem Levi, qui manebat in atriis. Et Psal. 92. 1. *Bonum est gratias agere*, respond. ad Tribum Benjamin, qui erat sub umbra Regis sæculo- rum, Deut. 33. 12. *Teget eum Dominus*. Et Psal. 94. 1. *Deus vindicta*, respond. ad Tribum Gad; de quo venit Eliah qui exequitur vindictam in Gentes, ut Gad brachium distupit, Deut. 33. 20. Et Psal. 95. 1. *Exultemus*, respond. ad Tribum Issachar, qui erat in lege excercitatus, Deraſh Rabbith. huc usque audiui, applica tu reliqua. Aribal. *In secre- to*.] Post ædificium Tabernaculi, R. Arama. *O tu qui sedes, &c. dicam tibi de Domino*.] Est refu- gium meum, & in eum confide, *וְיָצִיטְךָ*, Toar in loco Paul. *וְיָצִיטְךָ*, instrumentum figuræ circularis. *Sa- gitta*.] Accidentia temporum subitanea de die & de nocte, occurrentia. *Terrore nocturno*.] Noctē homo est solus, ideo timet. Et dicit, *Sagitta volan- te*, propter velocitatem, vel ob plumas in capite sa- gittæ volatiles, positas. *Mille cadent*.] In bello, & tu inter eos in pace eris. *Habitationem tuam*.] Uxo- rem tuam & filios. *Præcipiet Angelis suis*.] Ut Exod. 23. 23. *Mittam Angelum coram te. Sistentabunt te*.] Id est, lapis non nocebit tibi, ac si Angeli sustentarent te, Job. 5. 23. *Cum lapidibus & bestiis, &c. Dilectio- nem suam posuit*.] Verba Dei de te. *Salutem meam*.] Quando venit Christus, vivificabo eum in resurrectio- ne mortuorum. Observa, quod totus Psalmus est san- cti fiducia, & est de liberatione solum à rebus nocivis, ideo illum appellant, Canticum de accidentibus, Rab- bo. Et est arcanum magnum intelligentibus.

Sect. 2. Ex Ab. Ezra. in Psal. 91.

Tu qui sedes.] Sermo est ad Deum, Audi me, *Tu qui sedes in secreto*, Altissimus ille. *Dicam tibi de Domino*.] Moïsch forsan composuit hunc Psalmum. *A peste*.] Ut Moïses, quando Ægyptii peribant, *וְיָצִיטְךָ*, Paul vel Toar, ut *וְיָצִיטְךָ*. *Laqueo*.] Gladio, quia meminit clypei postea, contra gladium. Vel, *A peste qua est*.] Subito, ab *וְיָצִיטְךָ*. *Cum plumis*.] Sicut Aquila super pullos, Deut. 32. 11. *Clypeus, & id quod circumdat te*.] Ut Genes. 34. 10. *Circundate terram*, idem, in Targum. *Terrorem*.] Accidentia noctis terribilia *וְיָצִיטְךָ*. *In tenebris*.] Est pestis quædam à frigore orta, & occidit in nocte. *In meri- die*.] Pestis quæ à calore est causata: *וְיָצִיטְךָ*, cum Shurec, ut *וְיָצִיטְךָ*. *Mercedem impiorum*.] Secundum opera sua, *וְיָצִיטְךָ*, sic Exod. 21. 13. *Deus tradet eum in manus suas*. *Nulla plaga*.] Deus fecit separatio- nem inter domos Israelit. & Ægyptiorum, Exod. 11. 7. & tutus eris, quasi ab Angelis sustentatus & lapidibus confederatus, Job 5. *Super leonem*.] Ut Job 5. 23. *Eris in fœdere cum bestiis*, ita ut concul- cabis in eas sine nocumento; Est similitudo, ut Isai. 11. 9. *Non destruent in monte meo. Posuit in me amorem suum*.] Sermo Dei ad Angelos suos, ut Genes. 1. *Faciamus hominem. Honorabo illum*.] Quia non indigebit alio redemptore. *Longitudine dierum*.] Id est, numerum dierum suorum adim- plebo. *Salutem meam*.] Quando anima sua est se- parata. Vel, Christum meum.

Sect. 3. Ex Midraſh Tillin. in Psal. 91.

In secreto Altissimi.] Psalmus hic erat benedi- ctio Moïsis quando erat finitum tabernaculum. Vel, dixit, *Secreto*, quia videt Deus & non videtur, R. Jehudah be Rabbi Simon. Vel, in secreto, ut Mo- ses in monte. *Et in umbrâ*.] Tabernaculi Bezalee- lis. *Liberabit te*.] Sic respondit Spiritus sanctus ad Psalmistam. *וְיָצִיטְךָ*.] Dicunt quod est Dæmon *וְיָצִיטְךָ* Dominium habet à quarta ad nonam horam, & à 17. in Tamuz ad nonam in Ab. R. Huna in nom. R. Josi.

M m 2

Mille.]

Mille.] Angeli ante faciem tuam cadent. *Tabernacula.*] Quando Tabernaculum Dei erat ædificatum, tunc tui à periculis habitabant, R. Johan. *Sustentabunt te.*] Ut dignitate superiorem, R. Josi. dixit R. Hanina in nom. R. Abohu in nom. R. Joh. quod Angeli Jacobum in Syriam vehebant, Gen. 28. *Super leonem.*] Quando Noah erat in Arca, serpentes intrepidus conculcabat. *Respondebo.*] In futuro, quando Israelitæ nomen Jehovah intelligunt, & orant, & respondet Deus. R. Josua ben Levi in nom. R. Phineh. ben Jair. Vel, in tempore afflictionis semper respondet Deus, R. Isaac in nom. R. Acha. *Salutem meam.*] Salus Israel est salus Dei.

Sect. 4. Ex R. Obad. in Psal. 91.

Custodiet Deus ab omnibus malis innocentem. *Alaqueo.*] Id est, consiliis impiorum. *A terrore nocturno.*] Id est, contingentia mala, quæ non prævidet homo, sicut sagittæ volantes subito accidunt קטב. Id est, Destructio per hostes. *Mille.*] Sicut in prælio Gogi. *Videbis.*] Sicut in Isa. 66. *Cadavera transgressorum videbunt, &c.* *Longitudinem dierum.*] In diebus Christi.

Sect. 5. Ex R. Sol. in Psal. 91.

Clypeus.] Sic dictus, quia circumdat hominem penè ex omni parte, à כסוד, sic Psal. 5. ult. *Destructio in meridie.*] Per dæmones ex improvise suffocantes. *Sagitta.*] קטב & קטב sunt nomina dæmoniorum, quæ nocte vel meridie nocent. *Cadent, vel, habitabunt mille.*] Id est, mille dæmones castra metantur in dextera tua sinistraque, sed non nocebunt tibi, quia curam habent tui boni Angeli, Heb. à לנפ in Gen. 25. *Cadebat, vel, habitabat, idem.*

Sect. 6. Ex Cald. in Psal. 91.

In umbra Altissimi.] In nubibus gloriæ. *Dicam Domino.*] David loquitur. *Liberabit te.*] O Solomo, fili mi. *Sagittæ.*] Angeli mortis. *Destructio in meridie.*] Dæmonibus. *Qui fecisti altissima habitationem tuam.*] Id est, tu refugium meum habitas in cælis altis; Solomo sic respondit. *Malum non continget.*] Dominus responderet, & sic dicit. *In manibus.*] In potentia sua. *In lapidem.*] Malam concupiscentiam.

Sect. 7. Ex Masora in Psal. 91.

Qui habitat, vel, permanet sanctus.] Ut Deus est sanctus; Torus liber est defectivus, exceptis 2. plenis, Psal. 2. 4. *Qui sedet in cælis.* Psal. 22. 3. *Tu sedes sanctus, &c.* qui habitat in umbra Altissimi, est quasi in cælis, tutissimus. *Remuneraciones.*] Tria sunt defectiva, 2 Sam. 20. 19. *Ego sum de pacificis in Israel.* Hos. 9. 7. *Dies remunerationum appropinquat.* Et *Draconem.*] Est prophetia, ut Isa. 27. 1. Octo sunt, Exod. 7. 9. & Exod. 7. 10. *Projecit virgam.* Isa. 27. 1. *Visitabit Draconem.* Nehem. 2. 13. *Fontem Draconis.*

Sect. 8. Ex Al. Auth. in Psal. 91.

Prævidit quomodo Ezechia profligavit exercitum Assyriorum, Theod. sic in Syr. *A sagitta volante.*] Casu improvise,

Ut Horat. lib. 2. Od. 13.

*Quid quisq. vitet, nunquam homini satis
Cautum est in horas. Navita Bosphorum
Pænus perhorrescit, neq. ultra
Caca timet aliunde fata.*

— sed improvisa lethi

Vis rapuit, rapietq. gentes.

(Ut pisces rete, Eccles. 9.)

Et Od. 17.

*Me truncus illapsus cerebro
Sustulerat, nisi Fannus ictum
Dextra levasset, Mercurialium
Custos virorum, &c.*

Peste contagiosa.] Josue & Caleb soli erant servati, quando ceteri peribant inimici. 1. Prom. Vel, *Verbo aspero.*] Multi Christiani inter Paganos erubescant, & à verbo aspero recedentes à via, incidunt in laqueos diaboli, S. Aug. *Veritas sua erit clypeus.*] Dicit, *Veritas*, quia Deus promisit illis salutem, Num. 14. 24. *Dæmonio meridiano.*] Æstus persecutionis, Matth. 13. S. Aug. Vel, hominum insidiatores diaboli post cibum quasi ad prædam concurrunt, Theod. *Terrore nocturnum.*] Pests destruxit Egyptios nocte. Vel, leves tentationes in ignorantibus; *sagitta* in scientibus, quæ non sic urgent ut cogant, S. Aug. *Decem millia.*] Quia in 40. an. peribant omnes. Vel Assyrii, Theod. *Super leonem.*] Josue super Canaanit. 2. Prom. Papa Alexander ann. 1159. pronunciabat hunc versum, quando in cervicem Imperatoris Frederici Barbarossæ, Venetiæ conculcabat: Monstrant nobis tabulam, in qua inscriptus est hic versus, & Imperator respondit, Non tibi, sed Petro; replicabat Papa, Et mihi, & Petro. Eusebius applicat ad Christum hunc Psalmum, qui erat in deserto cum feris, à diabolo tentatus, & ab Angelis preservatus, Mat. 4. 6. *Leonem & Draconem.*] Utramque potestatem habet diabolus, quando Martyres occidebantur Leo erat sapiens; quando Hæretici insidiantur Draco est surrepens, non te fregit Leo, non te decipiat Draco, S. Aug. De Jesu typico, & vero. S. Aug.

Sect. 9. Ex Ital. &c. in Psal. 91.

Aspero verbo.] Ang. MS. Vulg. Gal. *La parole aspre* קטב. *Peste in tenebris.*] Id est, dæmone, Gobelyn. Ang. MS. Gal. *Le phantasme.* Et addit, *In nocte*, quia tunc eò magis tentant homines. Ital. *Dæmonio meridiano.*] 2. Ang. MS. Vulg. Gal. *Le diable de midy.* à קטב. Ital. Bruc. *De la bufera.* *Decem millia.*] Per Angelos destruentes, ut apparet in exercitu Sennacherib.

Sect. 10. Ex Gr. & Vulg. in Psal. 91.

Liberabit te.] Gr. vel me. Arab. Rom. Neb. Ethiop. *A morsu demonis insidiantis in meridie.*] Lat. MS. קטב. *Ad te non appropinquabit.*] Ut in Psal. 32. *Flumina aquarum fortium* ad illum non appropinquabunt. *Super leonem.*] Herod. Thal. solertiā divinitatis contingere debemus credere, quod Leona animal ferocissimum semel in vita unum pariat, nam unā cum foetu emittit uterum; Catulus leoninus, cum habeat ungues acutissimos, uterum lacerat & exulcerat, ita ut in fine nihil uteri relinquatur sanum; Et sic Vipera alatiq. Arabia serpentes ὄφεις, qui arbores thuriferas observant, & in via ad Egyptum sunt (Ut Isa. 30. *Onus bestiarum meridiei, &c.*) quum per paria coeunt, foemina collum maris devorat, & filii matris matricem ambedunt, & sic pereunt mas & foemina, & hoc modo in serpentes perniciosos homines dominantur, aliā non esset hominibus vivendi facultas, & ἡντι ἐν τῷ κόσμῳ οὐκ ἔσται σωτηρία. Herod. hæc tendunt ad literalem sensum.

Sect.

Sect. 11. Ex Syr. in Psal. 91.

De Hezechia filio Davidis, & de victoria Christi.
 Par. edit. *Habitat, vel, gloriatur sub umbra.* Syr. *מחבב מלכות*
 Heb. ut Hezechia, qui sperans in Deum rebellabat in
 Sennacherib. *Dicit Domino, refugium meum est.*
 Id est, ille qui est sub umbra ejus. *A peste erumposus,*
vel, verbo vanitatis. Syr. MS. *מלכות*
מלכות. Heb. *מלכות.* Par. edit. id est, vanis
 Rabfacis gloriacionibus, 2 Reg. 18. *Veritas ejus cin-*
get te quasi clypeus. Syr. *מלכות* Heb.
מלכות. *A sagitta.* Fame, ut dicitur, *Sagittas fa-*
mis pessimas. *A peste, vel, verbo ambulante in te-*
nebris. Syr. venit enim pestis per verbum Dei, &
 Angelus in tenebris nocturnis destruxit Sennache-
 rib. exercitum totum, 2 Reg. 18, 19. c. *A destructione*
in meridie. קטוב in Arab. קטוב, est species melan-
 cholia in Avicen. lib. 3. Morbus hic accidit in mense
 Shebet, & ut fugiant humanam societatem efficit, &
 ut in monumentis pernoctent; nocte inveniuntur,
 die abscondunt sese, ad horam in uno loco non requie-
 scunt, atra bilis corrumpitur in illis, motus ejus sunt
 diversi, fugit, & quod nescit, ideoque dicitur קטוב, est
 res quæ variè movetur super aquas & inordinatè. Vel
 est bestia quæ non quiescit, & dicunt, quod est mas
 ex vulpibus, מן מסעלי. Vel dicimus, quod est
 מלכות, vel מלכות, vel aliquid similis
 in nostris locis. Avicen. Heb. lib. tert. *A destructio-*
ne, vel, spiritu. Syr. MS. *מלכות* Dei Angelo
 prædicto, vel vento flante. Par. edit. *Millia cadent.*
 Omnes duces & validi in exercitu Sennacherib. 180.
 millia. *Super leonem.* Capitaneos Sennacherib.

Vel, ut in Isa. 11. *Non injuriâ afficient in sacro mon-*
te meo. Aspidem. Syr. *מלכות* Serpens biceps.

Par. edit. *Angelis præcipiet.* Ne nocerent Heze-
 chia & Israel, ut in Egypto, Exod. 12. *Cum Angelus*
videbat sanguinem, transiit. Liberabo, vel, corro-
 borabo illum. Syr. velut in 2 Sam. 2. *Arma ejus, à*
Longitudine dierum. Nam 15. annos am-
 pliùs Hezech. largitus est. *Honorificabo illum.* Nam
 Merodac Baladan, & alii, munera Hezechia miserunt,
 cum umbra Solis retrogressa est. Haftenus de Heze-
 chia; de Christo est dilucidius.

Sect. 12. Ex Arab. in Psal. 91.

Heb. Arab. 90.

Demum. Ter dicit, & in Gen. Jacob accepit
 tres lapides, & unus in manu ejus erant. Mid. Till.
 sic est unitas in Trinitate. Nebiens. *A peste, vel,*
sermone impio, vel, dissentionis. Arab. *من*
الفتنة, sic in Psal. 31. *à contentione linguarum.*
 Heb. *מלכות,* sic Psal. 52. idem, *In impietate sua. Ve-*
ritas, vel, Justitia ejus circumdabit te armis. Arab.
بجوت بك عدله سراجا, Justitia sua tuam in-
 nocentiam vindicabit; ut meridiem eam proferat, ut
 in Psal. 37. *Neg, à reptili, vel, musca — neg, à*
vento, vel, spiritu, qui corroboratur in meridie. Arab.
ولا من ديب ولا من الريح التي
يشهد في الظهيرة, Locustæ Egypti Solem
 obscurabant, & quasi in tenebris ambulabant; erat
 etiam musca venenata *نعر*, quam misit Deus, ut
 Canaanitas coram Josue expelleret, Exo. 23. *Osten-*
dam, vel, propè ipsum erit salus mea. Arab. *ولدي*
حلامي, ita ut eam oculis suis videbit.

Psalmus Cantici.

1 In die sabbati. XC I. Heb. XC II.

2 Bonum est confiteri Domino, & psallere no-
mini tuo Altissime;3 Ad annuncian- dum manè misericordiam
tuam, & veritatem tuam per noctem:4 In decachordo, psalterio; cum cantico, in
cithara.5 Quia delectasti me Domine in factura
tua: & in operibus manuum tuarum exultabo.6 Quam magnificata sunt opera tua Domi-
ne: nimis profunda facta sunt cogitationes tue.7 Vir insipiens non cognoscet: & stultus non
intelliget hæc.8 Cum exorti fuerint peccatores sicut fa-
num: & apparuerint omnes, qui operantur ini-
quitatem.

Ut intereant in seculum seculi:

9 Tu autem Altissimus in æternum Domine.

10 Quoniam ecce inimici tui Domine, quoni-
am ecce inimici tui peribunt: & dispergentur
omnes, qui operantur iniquitatem.11 Et exaltabitur sicut unicornis cornu me-
um: & senectus mea in misericordia uberi.12 Et despexit oculus meus inimicos meos: &
in insurgentibus in me malignantibus audiet an-
rus mea.13 Justus, ut palma florebit: sicut cedrus
Libani multiplicabitur.14 Plantati in domo Domini, in atriis domus
Dei nostri floreant.15 Adhuc multiplicabuntur in senectâ uberi:
& bene patientes erunt,

16 Ut annuncient:

Quoniam rectus Dominus Deus noster: & non
est iniquitas in eo.

Sect. 1. Ex R. David. in Psal. 92.

Pro Sabbato.] Cantabant hunc Psalmum in San-
ctuario in die Sabbati; dicunt Rabbotti, quod A-damus hunc Psalmum protulit, quando creatus erat
vespera Sabbati, & postea peccavit, & erat maledictus,
& in hora duodecima diei sexti erat expulsus ab E-
dene,

dene, Deus benedictus venit ad iudicium *אֵיפֹפִים* mortis, Sabbatum supervenit, & Adam Eucharistias, quia erat liberatus à iudicio mortis, profert. *Deraſh R. Arama.* Non est in Cod. Cremon. In die Sabbati lex erat promulgata, R. Arama. *Bona est gratias agere.*] Dies Sabbati est in istum finem data super reliquas dies septimanæ, etenim in ea homo à negotiis mundanis vacat, & anima ab impedimentis corporeis in servitium Dei liberatur. *Misericordiam tuam.*] Nobis diem quietis largiendo. *Fidelitatem tuam.*] Continuando misericordiam tuam in omni tempore; & dicit, *Manè*, quia quolibet die septimanæ, in matutinis exit homo ad opus suum, ut Psal. 104. sed hodie ad quietem, & ad delicias animæ & corporis resurgit. *In noctibus.*] Tunc otium habet homo, ut enarret Dei misericordias, magis quàm in diebus. Vel, dicit, *Noctibus*, id est, nocte sabbati, & nocte exitus sabbati, R. Arama. quia illa est etiam nox quietis, & plerumque usque ad manè, opus suum nemo aggređitur. Vel, *Nocte*, id est, captivitate, R. Arama. *Supra decem.*] *עשר*, melius est te laudare quam decem cœlos & Angelos, sicut cithara, eos moventes, laudibus extollere, R. Arama. *Letari me fecisti.*] Quando in opera creationis tuæ sabbato meditor, R. Arama. *Cogitationes tuae sunt valde profunda.*] Quare ante Deus mundum haud creavit? nescimus rationem nisi sapientiam & beneplacitum suum, & dicit, *Profunda*, infra, & *magna de supra.* *Ignorat.*] Quod impij florent in hoc mundo, ut pereant in futuro, & coheret vers. sequenti, ut Dent. 7. 10. *Remunerat hostes suos*, propter pauca bona opera in hac vita, ut propter multa opera flagitiosa eum funditus perimat in futura; attamen hic sunt multæ questionēs difficiles, una est cui non respondebat Deus quando Moſes Rabbini dubitabat de ad-
versitate iusti, nisi quod *Miserebor cuius miserebor*, Exod. 33. 19. Etiamſi non sit misericordia dignus, Rabbith. Non est in Cod. Cremon. Vel, ignorant Gentes terrę *נחם*, hanc legem & repudiabant eam, R. Arama. *Altissimus es.*] Et providentiam in hæc inferiora excerces, licet hanc denegent Athei, quia impij sunt in prosperitate, sic Eccles. 5. 8. *Excelsus super excelsos observat*, & dies venit remunerationis secundum opera, ut in Mal. 3. *Superbos beatos reputamus sed timentes Deum collocuti sunt, unus cum altero*, & addit, *tunc erit discrimen inter iustos & impios*, id est, in diebus Christi quando peribunt omnes impij, ut hic dicit, *Ecce inimici tui peribunt.* Non est in Cod. Cremon. *Unctus sum.*] *בְּלִיָּתִי* pro *בְּלִילִי*, in Levit. 2. 4. Vel, unxi caput meum, verbum *יוצא*. *Cum oleo viridi.*] Denotat prosperitatem multam. Vel, oleum, hoc est, lex, sanctum illud oleum, R. Arama. *In Libano.*] Saltu in terra Israel. *Videbo aspicientes me.*] *בְּשׂוּרִי*, id est, supra constellationes asperas ero; nam nemo propriè prospicit *מִבֵּיט*, nisi de loco sublimi in inferiorem, R. Arama. *Multiplicabit.*] Valde, *שְׂנֵי־אָרְבָּעִים*, in Job. 37. 23. *Præcellit viribus*, sic est in Targum pro *רַב*. *Sicut palma.*] Quæ fructum usque ad 70. an. reddit, sed iusti sunt arbor inversa, caput ejus instar radicis plantatur in cœlo & exinde nutrimentum recipit, & sic in senectute rejuvenescit, R. Arama. *Plantati in domo Domini.*] Ibi sunt doctores & sapientes, & ibi manent iusti ut discant scientiam, Isai. 11. 9. & Isai. 60.

21. In diebus Christi omnes erunt iusti, & dicit, *In atriis*, quia populus est in atriis, sacerdotes in domo Dei ministrant. *Fructiferi erunt in senectute.*] Quia tunc temporis vivunt diutius, ut Isai. 65. 22. *Sicut dies arboris sunt dies populi mei*, & dies senectutis tunc, erunt ut dies juventutis hodie, ut Isai. 65. 20. *Puer morietur 100. an.* Si morietur 100. an. natus, dicent de eo mortuus est puer. *Deus est rectus.*] Quia in hoc sæculo claudicant homines, dubitantes de opere Dei quando vident prosperitatem impij, sed tunc, ut Mal. 4. 1. *Omnes impij ut paleæ*, & omnes confitebuntur quod Deus est *rectus*, & arcanum hoc (quando crescit scientia) revelabitur, nempe, *Quare prosperantur impij.*

Sect. 2. Ex Ab. Ezra in Psal. 92.

Pro die sabbati.] Erat in sabbato canendus. *Gratias agere.*] In corde, vel ore *בְּלֵב*. *Canere laudes.*] Instrumento. *Nomini tuo ô Altissime*, vel *nomini altissimo.*] *וְהוֹדָה*. *Ostendere.*] Aliis. *Noctibus.*] Pro more, ut Psal. 57. 8. *Evigilare faciam Auroram*, & Psal. 119. *Media nocte resurgam, & c. Super solennem sonum.*] *וְהַגִּיד*, Vel, est instrumenti species. *In operibus.*] Sex dierum, Genes. 1. & anno septimo legem totam audiendo, ut Dent. 31. &c. *Magna.*] Id est, alta, quia sequitur *profunda*, nempe, respectu hominis. *Bestia.*] Sine omni scientia. *Stultus.*] Qui secundum suam scientiam vivere nolit, ut Psal. 49. 20. *Perit sapiens similiter stultus & bestia.* Vel, *stultus & bestia* sunt idem sensus. *Es Altissimus.*] Ita ut bestia intelligere secretum tuum nequit, *מְרוֹם*, Beth deficit, vel pro *מְרוֹמֵי*. *Ecce inimici.*] Repetit bis ad corroborandum, vel, quia multis vicibus in visione, perditionem eorum providebat. *Sicut cornua.*] Regum terrę altissimorum, vel cornua capitis mei sunt inuncta. *Oleo viridi.*] Ex myrrha fluida, &c. *Audiet auris mea.*] Ruinam eorum, quia non sunt à me longinqui. *Iustus florebit.*] Dicit, *Iustus* in singulari, quia pauci sunt iusti, sed de impiis in plurali loquitur, quia multi sunt. *Sicut palma.*] In fructu, & duratione. *Cedrus.*] In radice firmâ, sed impij sunt sicut gramen quod citò evanescit. *Plantati in domo Domini.*] Sacerdotes & Levitæ, *הַכֹּהֲנִים*. *In senectute.*] Senes ex illis erunt à Deo valde benedicti. *Bonus est.*] Erga bonos. *Non est in illo injustitia.*] In disperdendis impiis.

Sect. 3. Ex Midraſh Tillin in Psal. 92.

In diem sabbati.] In sabbato omnia erant dupla, Duo Agni, Num. 28. Duo Homer, Exod. 16. Duplex poena, *מִוֶּתֶת*, Duplex merces, Isai. 58. Dux admonitiones, *וְזִכָּרוֹן שְׁמוֹר*, Duo Psalmi *מִזְמֹר* septem cœlos ego feci & ex illis, Elegi supremum, *עֲרֵבוֹת* in meam habitationem, Psal. 68. septem etiam maria, & septem dies & septem annos, ex quibus septimum elegi. *Sabbati.*] In eoveſtibus mundis, cibis & canticis Deus celebratur. *Canticum.*] Ad sextam horam in vespere sabbati, intrabat Adam in Paradisum & tunc Angeli hoc canticum cecinerunt. *In diem sabbati.*] In quâ non est nox vel obscuritas; quia de sabbato erat *vespera* sicut de cæteris diebus, Genes. 1. non reperitur, R. Levi. ideoque Deus inter sacrum & prophanum per ignem ex lapidum duorum percussione fecernit. Vel, *In diem cessationis.*] Cessant bella & omnia nociva, de futuro. *In matu-*

tino.]

tino.] In saeculo futuro. *Decachordo* דַּעַחֲוָדָה.] Cithara cum decem chordis: Foedus cum decem praeceptis: Benedictio Dei cum decem. *Gaudere me fecisti.*] Sic dixit Adam, Deus gaudia horri Edenis mihi dedit intueri. *Stultus*, כֶּסֶל.] Qui est in rebus mundanis sed non coelestibus, exercitatus. *Palma.*] In aspectu pulchra & fructu dulcis. *Cedrus.*] Cujus radices fixae in terrâ & à ventis non eradicantur, sic Israel, à Gentibus est immobilis; Cedrus est omnibus arboribus sublimior, sic Israel. *In domo Domini.*] Id est, pueri in domo scribæ. R. Hanan. bar Pazi.

Secl. 4. Ex R. Obad. in Psal. 92.

Ostendit intentionem Dei in precepto Sabbati, *Bonus est.*] Id est, dies sabbati bonus est, ut in eo Deum celebremus. *Mane.*] In prosperitate. *Opere tuo.*] Creationis. *Florent* פִּרְיָא.] Id est, impii florem sine fructu perfecto ostendant. *Sicut palma* כֶּסֶל.] In statura procera, & fructu bonorum operum laudabili. *Sicut cedrus.*] In odore boni nominis. *In canitie* בְּשִׁיבָה.] Tunc eò magis in sapientia sunt provecti. *Deus est relictus.*] Etiam in prosperitate impiorum. *Non est iniquitas.*] Erga justos, cum eos punit.

Secl. 5. Ex R. Sol. in Psal. 92.

Canticum.] Levitarum. *Pro die sabbati.*] Etiam de saeculo Christi futuro, quod totum est sabbatum כִּלְיָ שַׁבָּת, Midras de Adam est in MS. non in Vener. *Mane.*] Die redemptionis. *Psalterium.*] נְבִילָה, Cithara 10. chordarum, *Bestia ignorat.*] Non credit hoc quod impii florentes subito erunt excisi. *Palma.*] Fructu. *Cedrus.*] Truncum mutando & renovando.

Secl. 6. Ex Cald. in Psal. 92.

Pro sabbato.] Psalmus quem dixit Adamus in sabbato. *Altissimus es.*] In hoc saeculo. *Et in aeternum.*] In saeculo futuro. *Erunt dispersi.*] In saeculo futuro à societate justorum, ut Psal. 1. ult. *Cornu.*] Robur meum, ut Amos. 6. *Cornua.* Vel, honor meus. *Sicut Cedrus.*] Radice. *Plantati sunt.*] Filii ejus in domo Dei.

Secl. 7. Ex Masora in Psal. 92.

In noctibus.] In lectis, ut Psal. 4. & Psal. 149. Quatuor sunt plena, Cant. 3. 1. *In nocte, in lecto meo.* Psal. 134. 1. *In noctibus benedicite.* Cant. 3. 8. *Propter terrorem noctis,* eum qui de terrore nocturno custodit, celebrate. *Cum meditatione.*] Duo sunt, Psal. 9. 17. *Higgaion Selah.* *Non est in illo iniquitas.*] In iudiciis suis; Tria sunt, Hos. 10. 13. *Aravisti iniquitatem.* Ezech. 28. 15. *Perfectus es in viis tuis.*

Secl. 8. Ex Al. Auth. in Psal. 92.

Die sabbati.] Requie caelesti, quia Psalmus justorum praeium & impiorum supplicium praenit, Theod. *Pro die sabbati.*] Ubi sunt hoc Psalmo antiquitus in feriali officio sabbati, erant alii Psalmi pro prima, tertia, quarta, &c. Sabbati, ut ex Græco apparet. Erat hic dies festus in memoriam creationis mundi, observabant etiam prisci, dies natalitios suos, & aliorum. Ut Horat. Mæcenatis, cum vinis novem annorum, unguentis, coronis.

Lib. 4. Od. 11.

Est mihi nonum superantis annum
Plenus Albani (hodie dicitur, Ital. *Vino Albano*, propè Neapolim) *cadus est in hortis;*
Phylli nectendis apium coronis
(Psalmus 65. *Coronas annum, &c.*)

Est edera vis.

ara, castis
Vincta verbenis (herbis) *avet immolato*

Spargier agno.

(Ut Num. 28. *Duo agni.*)

Ut tamen noris quibus advoceris
Gaudiis, idus tibi sunt agenda,
Qui dies mensem Veneris marina

Findit Aprilem:

Jure solennis mihi, sanctiorque
Pene natali proprio: quod ex hac
Luce Mæcenas meus affluentes

Ordinat annos.

[Sic Pharaon, & Herod, Perla, *ἡμέτερον δὲ ἀπαύσαν*, &c. Herod. in Clio. Vel, pro sabbato Evangelii] à legis ceremoniis, Heb. 4. 9. *σαββατισμῶ.* *Mane.*] Gratias agere pro Christo, ut 1 Thessal. 5. *In omni tempore gratias agentes,* & ἀδιαλείπτως προσεύχεσθε, id est, semper habentes cor seu spiritum preces fundentem, etiam in somno cor orat, quia anima non dormit; animæ ut Angeli sunt vigiles, דַּוָּרָא, Dan. 4. desiderium semper est in corde pio, licet non in actu elicito. *Nocte.*] Pindar. Nem. Od. 6. Noctivagos choros, antiqui pervigilia in Deorum honorem observabant; sic Egyptii accendebant lucernas, festumque dicitur *Λύχνον*, Herod. in Euterpe. Mos ab Hebræis ortus, in tabernaculo tota nocte accendebant lucernas & in festo Paschæ canticum erat nocte, Isai. 30. R. David. nocteqne sabbatum sequente, præcedente, & quando ibant ad tria festa. Psal. 42. 9. *Nocte canticum ejus erat mecum.* Et Job. 3. *Ne sit in ea vox latitiae.* *Opere tuo.*] Redemptionis. 1. Caus. *Valde profunda.*] Ut 1 Corin. 2. 10. *Profunda Dei scrutatur,* nempe, de Christi resurrectione. *Bestia.*] Ut 1 Corin. 2. 14. *Ἰνυχὸς Homo non discernit res divinas.* 2. 3. Caus. *Altissimus.*] De regno Christi. 4. Caus. *Sicut fœnum.*] Non te delectet viriditas, sed time ariditatem. S. Aug. *Cum oleo novo.*] Ut Heb. 1. 9. *Oleo letitia,* vide Psal. 23. & 132. Vel, oleo pingui, ut quoddam oleum in voluntatem fiam, Theod. *Senectus mea.*] Gr. ut de Mose dicitur in senectute, *Vigor naturalis ejus non deficiebat,* Deut. 34. Vel, Senectus, id est, novissima Christi erunt in letitia. S. Aug. Vel, opposit ad fœnum. S. Aug. *Sicut palma.*] Ut turba palmifera triumphans. Apoc. 7. 9. Vel, *Occulte,* sicut arbor, homine non adverte.

Horat. Lib. 1. Od. 12.

Crescit occulto velut arbor ævo
Fama Marcelli: (quingies Consule.)

Et Herod. Melp. ad locum quendam sunt palme spatiose, & fructiferae omnes, palmulasque præmaturas ad solem siccantes maturescunt, & deinde lacte mace-ratas forbillant. Eucharistia pro Evangelio.

Secl. 9. Ex Ital. &c. in Psal. 92.

In die sabbati. Ital. Bruc. *Senectus mea cum abundanti misericordia.*] Ang. MS. Vul. Gal. *Ma vieillesse,* à 173, in Genes. 18. Vel, *Con olio verde.*]

Hisp.

Hisp. Ital. id est, hereditate in cœlis immarcescibili;
i Pet. i. Hisp.

Sect. 10. Ex Gr. & Vulg. in Psal. 92.

Et apparuerint.] Vulg. Gr. ἀπαρτεῖλαι, ἡ γὰρ ἡ
corona, vel splendor auri, ut Psal. 132. ult. in R. Da-
vid. Cornu meum.] Juvencus, quia senectus sequi-
tur, ut Job. 16. Pollui in pulvere cornu meum. Vel,
senectus est corona & ornamentum in via justitiæ,
in Prov.

Sect. 11. Ex Syr. in Psal. 92.

De ministerio Sacerdotum, *ܡܢܝܢ ܕܡܢܝܢ*

ܡܢܝܢ, & sacrificiis eorum matutinis. Paris. edit.

Est quartus Articulus Inscriptionis Sinicæ (de qua
vid. in Psal. 22. in Syr.) septenis diebus ministri se-
mel ad animam à peccatis purgandam, sacra faciunt,
septies in die orationes facientes, ut Psal. 119. Jeju-
nia colunt, &c. In anno 12. Cum quoniam. 7. mense Au-
tumni, id est, in anno Christi 636. rescripsit in hunc
modum, invenimus doctrinam Evangelii excellen-
tem, & sine strepitu exteriori in creatione mundi
principaliter fundatam; præcepit ut extruerent Ec-
clesiam magnam, eique deputarent 21. ministros: In
anno Christi 651. Evangelium per decem provinci-
as regni Sinenfis promulgata est, Ecclesiis omnes ur-
bes replebantur; Anno 713. quidam privati homi-
nes in Sienò ausi sunt sanctam legem nostram vitupe-
rari: Anno 719. rex dictus Hiven chum chi taon
quinque regulis præcepit, ut in persona foelicem do-
mum adirent; Anno 745. alius appulit Chinam ex
Judæa nomine Kie Hò; Anno 764. rex Tai cum
ven Festo natalis Christi singulis annis gratias e-
git, &c. Hæc in descriptione Sinica in lapide, 1018.

Characteribus comprehensa, apud P. Athanas. Kircher.
Est de ministerio Sacerdotum, &c. ut in Titulo Syr.
in hoc loco. In noctibus.] In occasu Solis appa-
ret fidelitas tua, & in ortu ejus manet. Super, vel,
ego pulsabo lyram decem chordarum.] Syr. *ܠܝܪܐ ܕܥܝܪܐ ܕܥܝܪܐ*

ܠܝܪܐ ܕܥܝܪܐ ܕܥܝܪܐ. Heb. *לירא עירא עירא*, id est, ad
me pertinet; cum affixo Jod. Hoc nescit insipiens.]
Quod improbi subito peribunt. Florent, vel, ad per-
ditionem evolvant.] *ܠܝܪܐ ܕܥܝܪܐ ܕܥܝܪܐ* in Jer. 48. 9. Vel à
ܠܝܪܐ in Syr. in Psal. 27. Vel, Coronati sunt.] à *ܠܝܪܐ*
corona, in Jer. 48. in Syr. MS. *ܠܝܪܐ ܕܥܝܪܐ ܕܥܝܪܐ*
cui.] Syr. Heb. *לירא עירא*. In senectute sua.] Quando ar-
bores fructum ferre desinunt; à dissimil. Pingues &
dulces.] Syr. intra succum habent, odorem extrahunt.

Sect. 12. Ex Arab. in Psal. 92. Heb. Arab. 91.

In die Sabbati.] Arab. MS. Vulg. Bona est gratia-
rum actio — ut manifestes in matutinis misericor-
diam tuam.] Arab. *ܠܝܪܐ ܕܥܝܪܐ ܕܥܝܪܐ*. Qui gratias agit pro

veteri, ad novam aptè dispositus est misericordiam;
& dicit, In matutinis, ut in Lam. 3. Nova sunt Dei
misericordia in matutinis. *ܠܝܪܐ ܕܥܝܪܐ ܕܥܝܪܐ*, id est, cum exulta-
tione ego pulsabo. Arab. *ܠܝܪܐ ܕܥܝܪܐ ܕܥܝܪܐ*. Et ad se-

nectam meam (erit) unguentum suave.] Id est,
prosperitas hæc in senectute, ut unguentum suave me
exhilarabit; & dicit, Senectam, quia senes sunt na-
tura debiles, sed gratia Dei virides; Et in Psal. 71.
Ne projicias me in tempore senectutis. Florebunt,
vel, narrabunt in senectute.] Arab. beneficia, quæ
per totam vitam in eos contulit. Arab. *ܠܝܪܐ ܕܥܝܪܐ ܕܥܝܪܐ*

Heb. *לירא עירא עירא* fructus labiorum, Isa. 57.

Laus Cantici ipsi David in die ante Sabba-
tum, quando fundata est terra. XCII.

Heb. XCIII.

1 Dominus regnavit, decorem indutus est;
indutus est Dominus fortitudinem, &
præcinxit se.

Etenim firmavit orbem terra, qui non com-
movebitur.

2 Parata sedes tua ex tunc: à seculo tu es.

Sect. 1. Ex R. David. in Psal. 93.

Omnes Psalmi usque ad 101. sunt de diebus Chri-
sti. Amittus majestate.] Et reges terræ non
amplius elevabunt se, ut Nebuchad. Isa. 14. 14. Ero si-
milis Altissimo; & Pharao, qui dixit, Ezek. 29. 3.
Flumen est meum; & rex Tyri dixit, Ego sum Deus,
Ezech. 28. 2. sed omnes tunc agnoscent, quod Do-
minus solus est rex in tota terra, Zach. 14. 9. Non
moveatur.] Quia cessant bella, opposit ad illud Isa.
24. 20. Terra movetur ut ebrius, id est, respectu bel-
lorum. Ex tunc.] Id est, à tempore quo Moses cecini-
t, & mare erat scissum, æternitatem Dei novimus,
Exod. 15. 1. R. Arama. Flumina.] Reges cum Gog,
ut Isa. 8. 7. Aquas fluminis multas, id est, populos
multos. *ܠܝܪܐ ܕܥܝܪܐ ܕܥܝܪܐ* à frangendo, sic dicti sunt fluctus, ut

3 Elevaverunt flumina Domine: elevave-
runt flumina vocem suam.

4 Elevaverunt flumina fluctus suos, à voci-
bus aquarum multarum.

Mirabiles elationes maris, mirabilis in altis
Dominus.

5 Testimonia tua credibilia facta sunt nimis;
domum tuam decet sanctitudo Domine in longi-
tudinem dierum.

Psal. 51. 8. Ossa quæ fregisti, idem. Vel, flumina &
aquæ maris rubri vociferabant in transitu Israel, R. A-
rama. Testimonia tua.] Per Prophetas tuas de regno
tuo, valde vera apparebunt, ita ut nemo dubitabit.
Sanctitas decet domum tuam.] Non amplius proph-
nabitur. Vel, Sanctitas domus tuæ erit desiderabi-
lis.] Desiderabunt omnes adire domum tuam, ut Isa.
2. 2. & Isa. 66. 23. Omnis caro veniet, &c. *ܠܝܪܐ ܕܥܝܪܐ ܕܥܝܪܐ*
desiderium, Aleph movetur cum Pathac Ha-
teph, reliqua quiescent. Vel, omnes tunc desidera-
bunt esse sancti, sicut domus tua est sancta. Vel te-
stimonia legis post exitum promulgata, R. Arama.

Sect. 2. Ex Ab. Ezra in Psal. 93.

ܠܝܪܐ ܕܥܝܪܐ ܕܥܝܪܐ verbum præteriti. Amittus majestate.] Si-
cut reges qui sunt vestibibus regiis induti, & sedent in
throno

throno gloriae, sic Deus est supra omnes creaturas in caelo & in terra, marique hic nominatis supereminens. *Stabilit.* Terra est ut centrum in medio circuli, & per potentiam Dei est immobilis; דכיון א נאכר frangere, ut Psal. 90. 2. *Potentior est in excelsis.* In caelis ostendit quod caeli sonum faciunt supra sonum aquarum (sed hanc vocem non audiant surdi) ut Ezech. 1. 24. *Sicut vox aquarum multarum. Testimonia tua sunt certa.* Ut Psal. 19. 1. *Caeli enarrant,* sunt testes Dei, sed lex Dei est testis certior. *Decet domum tuam quae est in aeternum.* Id est, inferiorem in terra, sicut Thronum in caelis praedictum. Vel, *Sit in aeternum.* Oratio, ut domus Dei in aeternum permaneat.

Sect. 3. *Ex Midrash Tillin in Psal. 93.*

Thronus tuus. De septem cogitabat Deus antiquam mundum creabat, de Christo, Psal. 72. de lege, Prov. 8. de Israele, de Sanctuario, Jer. 17. de poenitentia, Psal. 90. *Flumina.* Gehennae. Vel, Pelistrorum. Vel aquae, quae pertingebant usque ad thronum gloriae, Gen. 1. *Spiritus movebatur super faciem aquarum,* R. Berech. ben Azai. *Fluctus suos* דכיון. Id est, regna terrae Israel per afflictiones confringunt, א נאכר in Psal. 90. *Multarum.* Habet Deus duas legiones aquarum, superiorum & inferiorum. *Testimonia tua.* Sunt in Deo 13. proprietates, R. Simon. Exod. 34. R. Hefda dixit ad Misericordiam adorandum est, sicut Moses incurvabat se, Exod. 34. R. Eliezer ben Jacob. dixit ad Longanimitatem.

Sect. 4. *Ex R. Obad. in Psal. 93.*

Oratio pro redemptione. Excellentiam. Super Pharaon, in Exod. 15. 1. *Stabilit terram.* Non destruit sicut in diluvio. *Flumina vocem elevant.* In desolatione templi secundi, sicut in Psal. 74. *Vocem edunt,* &c. *Testimonia tua.* De redemptione, ut in Deut. 30. 1. &c. *Sanctitas.* Quia locus iste erat per oblationem Isaac consecratus.

Sect. 5. *Ex R. Sol. in Psal. 93.*

Decet דכיון. Omne דכיון in Scriptura absque Aleph pronunciatur, quia est ex דכיון, sed haec vox pronunciat Aleph. *Testimonia tua sunt veracia valde erga domum tuam quae est decora in sanctitate.* Id est, quicquid per Prophetas tuas de domo tua & populo praedixisti verum est, & tempestivum habebit complementum.

Sect. 6. *Ex Cald. in Psal. 93.*

Quodlibet eorum est sanctum, & decet domum tuam. Quodlibet testimoniorum tuorum.

Sect. 7. *Ex Masora in Psal. 93.*

Tonitru aquarum multarum. Sex scribuntur absque Vau priori, Exod. 9. 29. *Tonitrua cessabunt.* Exod. 9. 33. 1 Sam. 12. 17. *Tonitru mittet,* Job. 28. 26. *Pro fulguribus tonitru,* Job. 38. 25. & quatuor scribuntur defectivè defectiva, sine utroque Vau. *In saeculum,* vel, *in longitudine dierum.* Tria sunt, Psal. 23. 6. *In domo Dei,* id est, quia sanctus est iste locus.

Sect. 8. *Ex Al. Auth. in Psal. 93.*

Die ante Sabbatum. Die sexto, in quo creatus erat homo, & per Christum (de quo hic Psalmus) in sexto saeculo recreatus, S. Aug. *Regnat.* 1000. ann. ut Apoc. 20. 4. 1. Caus. *Ex tunc.* Gr. Vulg. de initio creationis, & usque in aeternum. 2. Caus. *Flumina.* Tumultuantes populi, ut Apoc. 17. 15. *Aqua*

sunt populi, &c. Vel, sacros Apostolos, Theodoret. 3. Caus. *Testimonia tua fidelia.* Dixit, *vici mundum,* gaudete, cum saevit mare, & rabidi fremunt, & pressuras patimur, S. Aug. *Sanctitas decet.* Ut Isa. 60. *Tunc omnes erunt iusti. Domum tuam.* Fidelium coetum, Theodor. ut Heb. 3. *Domus ejus vos estis.*

Sect. 9. *Ex Ital. &c. in Psal. 93.*

Die Sabbatum antecedente. Ang. MS. Bodlei, Gal. *Levant le Sabbath. Flumina.* In comparatione ad Deum non habent efficaciam. Ital. *Fluctus suos.* *Sus ondas.* Hisp. Ital. Bruc. *L' aperture loro,* id est, erumpunt violenter, ut Cataractae. *Domui tuae.* Servis tuis. Ital. ut Heb. 3. *Cujus domus vos estis,* & 1 Tim. 3. *In domo Dei viventis,* id est, Ecclesia fidelium.

Sect. 10. *Ex Gr. & Vulg. in Psal. 93.*

In diem Sabbati. Quando requievit Christi corpus in sepulchro, εν τω μνήματι νοστής, & mortem evacuavit, & sic terram de novo, quasi fundavit; sed Judaeus, hostis corporis Christi non recipit hos titulos, Greg. Nyss. Vel, in die ante Sabbatum, cum fundata erat terra. Lat. MS. *Sedes tua ex tunc.* Gr. Vulg. est fixa, sed tu es ab aeterno. דכיון. id est, gurgites suos. Lat. MS.

Sect. 11. *Ex Syr. in Psal. 93.*

De ministerio Domini. Par. edit. id est, in domo ejus, ut Psal. 92. *Ab antiquo tempore,* vel, *a principio.* Syr. דכיון קדמון. Heb. מן קדמון.

Fluctus suos, vel, cum puritate propter sonitum multarum aquarum. Syr. דכיון פלג פלג. Heb. דכיון פלג פלג.

ברכיותא. Heb. דכיון, per motionem enim suam dulces conservantur. *Fluctus maris potentes sunt, & ita in alto Dominus laudatur.* Syr. qui eos tranquillos reddere queat. *Testimonia tua fidelia sunt.* Verba tua, sicut & opera tua, quorum supra fit mentio, & ita conjungitur. Vel testimonia tua in Gen. 1. *Dixit, Congregentur aqua in unum locum, & appareat arida, & sic factum erat:* Dictum hoc fidele est, & stabile, nam terra adhuc permanet arida, & fluctus marini ad littus arenosum confringuntur, prout dixit in Job. 38. *Hucusq; & non ulterius,* &c. Syr. דכיון פלג פלג.

Sect. 12. *Ex Arab. in Psal. 93.*

Heb. Arab. 92.

In die ante Sabbatum. Vulg. Gr. id est, Parasceve. Vel, locutus est eum in laudem, quando terra quievit in diem Sabbati. Arab. MS. id est, propter Sabbatum; & dicit, *Requievit,* quia Dominus requievit die septimo, Gen. 2. & terra ab arando in Sabbato, Exod. 34. *Firmavit orbem.* Ut Gen. 2. 2. *Die septimo complevisset Deus omnia opera sua,* &c. *A tunc,* vel, *a saeculis est sedes tua.* Arab. دك

الله, post creationem sedet Deus ut rex, mundum gubernando. *Sanctitas, vel, laudatio decet Ecclesiam tuam.* Arab. دك الله. *دك الله* decet Ecclesiam tuam te ob opera creationis & providentiae perpetuis laudibus, praecipue in die Sabbati celebrare, ut Psal. 92. 1, 2. per totum.

Psalmus ipsi David.

Quarta Sabbati. XCIII. Heb. XCIII.

- 1 **D**eus ultionum Dominus : Deus ultionum liberè egit.
- 2 Exaltare qui iudicas terram : redde retributionem superbis.
- 3 Usquequò peccatores Domine, usquequò peccatores gloriabuntur?
- 4 Effabuntur, & loquentur iniquitatem : loquentur omnes, qui operantur iniquitatem?
- 5 Populum tuum Domine humiliaverunt : & hereditatem tuam vexaverunt.
- 6 Viduam & advenam interfecerunt : & pupillos occiderunt.
- 7 Et dixerunt : Non videbit Dominus, nec intelligit Deus Jacob.
- 8 Intelligite insipientes in populo : & stulti aliquando sapite.
- 9 Qui plantavit aurem, non audiet? aut qui finxit oculum, non considerat?
- 10 Qui corripit gentes, non arguet : qui docet hominem scientiam?
- 11 Dominus scit cogitationes hominum, quoniam vana sunt.
- 12 Beatus homo, quem tu erudieris Domine, & de lege tua docueris eum :

13 Ut mitiges ei à diebus malis : donec fodiat peccatori fovea.

14 Quia non repellet Dominus plebem suam : & hereditatem suam non derelinquet.

15 Quoadusque iustitia convertatur in iudicium : & qui iuxta illam omnes qui recti sunt corde.

16 Quis consurget mihi adversus malignantes? aut quis stabit mecum adversus operantes iniquitatem?

17 Nisi quia Dominus adjuvit me : paulominus habitasset in inferno anima mea.

18 Si dicebam : Motus est pes meus : misericordia tua Domine adjuvabat me.

19 Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, consolationes tue letificaverunt animam meam.

20 Numquid adhaeret tibi sedes iniquitatis : qui fingis laborem in precepto?

21 Capiabunt in animam iusti : & sanguinem innocentem condemnabunt.

22 Et factus est mihi Dominus in refugium, & Deus meus in adiutorium spei meae.

23 Et reddet illis iniquitatem ipsorum : & in malitia eorum disperdet eos : disperdet illos Dominus Deus noster.

Secl. 1. Ex R. David in Psal. 94.

ORat pro redemptione de Babel, in Cod. Cremon. **וְיִבְרַח** & vindicta in impios, ut Mal. 4.1. Omnes superbi, ut palea. *Leva te ipsum.* Ut dixisti, Isa. 43.10. *Nunc levabo me ipsum, ut cognoscant superbi esse Deum illis superiorem.* *Quousque?* Durabit hæc captivitas. *Affligunt hereditatem tuam.* Illos ex Israel, qui sunt in favore principum, hos solum opprimunt, sed orphanos & viduas, quæ non habent adjuutores, hos occidunt. *Peregrinum.* Israelitam, qui venit ad peregrinandum in urbe, ubi non prius habitabant patres sui. *Nonne exaudiet?* Verba vestra contra Deum, & populum suum prolata, quoniam præparavit facultates sensibiles; Opinio Rambam & Ab. Ezra. Non est in Cod. Cremon. *Castigat gentes?* Nonne audivistis traditionem, quod Deus adduxit diluvium in mundum, & ignem in Sodom, & quomodo cogitatis, quod opera vestra ignorat? *Vana sunt.* Quando cogitat homo Deum, qui scientiam largitur, ignorare cogitationes. Vel, *Sunt vana.* Quia cogitat homo de proposito suo perficiendo, sed Deus illud reddit irritum. *Beatus est.* Quia tu castigas nos in bonum; Est responsum ad calumniatores nostros, ut Deut. 8.5. *Sicut pater castigat filium;* Et Deut. 8. *Ad benefaciendum tibi in fine,* & hæc dicitur, *ut faciat eum requiescere, &c.* *Doces de lege tua.* Ut respiciat & serviat tibi corde perfecto. R. Jos. Cimchi. Non est in Cod. Cremon. *Ut facias eum requiescere.* Quando impii sunt in afflictione demersi. *Donec fodiat fovea.* Donec moriatur impius, servabit Deus

iustum & manu sua, & quando moritur, non opus est. Vel, *dies mali sunt senectutis,* Eccles. 12.1. & tunc fovea est pro impio effossa, R. Arama. *Redibit ad iustitiam.* Dicit, *redibit*, quia impii in dies multos ea separaverunt, R. Jos. Cimchi. Vel, iudicium erit in iustos propter peccata, ut Isaac in senectute cæcutiebat. *Et post eum omnes recti corde.* Merces eorum eos in sæculo futuro subsequitur, sed merces impiorum erit in hoc sæculo, Deut. 7.10. *Deraſh Rabbith.* Non est in Cod. Cremon. Vel, quando impii iudicia Dei intuentur, tunc erunt omnes *recti corde*, R. Arama, *Quis consurget mecum?* Nemo nisi Deus adjuvat Israel, & Moyses Rabbini promissit, Levit. 26.44. *In terra inimicorum non deferam vos, In excisione.* Sepulchro, ut Hos. 4.5. *Excindam matrem tuam,* אִמִּי. *Anima mea.* Sensitiva, non rationalis, quæ non habitat in sepulchro. *Quando dixi.* Si cogitaverim de lapsu pedis mei in captivitate Babel, misericordia tua nobiscum indies me sustentat : **וְיִבְרַח** est in Cod. Cremon. non Venet. *Consolationes tuae.* Promissa redemptionis in Prophetis. **וְיִשְׁכְּנוּ** Shin & Ain priora cum Pathac, sed pro more Ain est cum Sheva, ut in **וְיִשְׁכְּנוּ**, sed est propter guttural. Ain. *Non associabitur tecum.* Quia thronus tuus est thronus iustitiæ & veritatis, non ut throni terreni; & verba Prophetarum tuarum adimplebuntur, sic Psal. 5.4. *Malum non habitabit tecum.* Vel, *Num associabitur tibi thronus iniquitatis?* Quia impii dicunt, tu sedes in thronum excelsum, & hæc inferiora despicias, R. Arama. *Pro more.* Mos eorum talis est, non sic tuus, אֲכָל in Prov. 30.8. *Cibo mee consuetudinis,*

consuetudinis, & Jud. 11. 39. *Erat mos in Israel, idem. Vel, Formant iniquitatem super statutum.*] *יח* super unitatem essentiae tuae; nam dicunt Deus unus est, & quomodo hæc particularia innumerabilia cognoscat, Aram. *Contra animam iusti.*] Ad occidendam eam in foro iudicii. *Congregant, vel feriunt contra animam iusti.*] Id est, decreverunt eam morti, vel fœdus feriunt contra eam, sed evadet ipse, & illi cadent; אֲנִי וְיִשְׂרָאֵל, in Dan. 4. 14. *Exscindite arborem, idem.*

Secl. 2. Ex Ab. Ezra in Psal. 94.

O Deus fortis in vindictis.] Eluceas, oramus. *Leva te ipsum.*] Opposit. ad superbos in fine vers. nominat. *Quousque, quousque?*] Bis, quia de die in diem gloriantur. *Elevant seipsos.*] In corde suo, ab *יָדָא*, Ramus superior, in Isai. 17. 6. & in Deut. 26. 17. *Elevasti Dominum, &c. idem. Non videt.*] Quia non habet oculum. *Nec animadvertet.*] Quia non habet aurem. *O Bestia inter populos.*] Dicit, *Inter*, quia de populis nulli tantum obrutescunt. *Plantavit aurem.*] Dicit, *Plantavit*, quia auris est intra caput, & sunt sicut duo puncta polorum in coelo. *אָזְנִי*, est Poel. *Format oculum.*] Dicit, *Format*, quia sunt multæ formæ seu species in oculo continuo, & loquitur de aure priusquam de oculo, quia in vers. 7. locutus est ultimò de aure, & pro more linguæ cum illo incipit, ut dicitur, *Dedi Esau, &c. Ethnicos.*] In tempore diluvii, & Sodom; nonne puniet vos etiam licet multi sitis? *Qui docet scientiam.*] Novit Deus cogitationes, multò magis verba & opera. *Castigas Domine.*] Donec observet legem tuam. *A diebus mali.*] Id est, decretis (quæ de cælo descendunt) ut iudicia in terra fiant, ut in Isai. *Creat malum. Donec fodiatur puteus pro impio.*] Opposit. ad iustum, quia Deus est patiens *הַאֲדִיר* לוֹ, versus impium longanimis, ei quietem & prosperitatem largiendo, donec fodiatur puteus pro illo, *יִכְרָה*, in Masculino, cum *שָׁחַת*, Fœminino, vel est ab *הַשְׁחָתָה*, & Tau est radicalis. *Non rejiciet populum suum.*] Hereditatem suam, opposit. ad illud, vers. 5. *Contundunt populum tuum. Redibit ad iustitiam.*] Confitebitur tunc mundus iustitiam Dei, licet impii per illam pereunt; in hoc mundo tendit iustitia Dei in bonum publicum, & nocet aliquando privato, ut pluvia quæ descendit. *Quis insurget mecum?*] Sunt verba Psalmistæ, quia impii sunt violenti raptores. *Quando dixi.*] Quando timui lapsum pedis tunc Deus me sustentabat. *Cogitationum mearum.*] Tribulationes ab impiis. *Thronus iniquitatis?*] Id est, tu Deus, agere nequis iniquè, quare ergò impios iniquè agere permittis? Vox ab *הָיָה*, quia habent iniquitatem semper in corde, ut eam manu perficiant. *Congregat malitiam.*] Ut Amos. 7. 1, 2. *Congregabat locustas, idem, R. Moseh, & eò magis, quia in proximo versu dicitur, Impii congregant, &c. Per legem.*] Id est, consuetudinem, ut Psal. 148. *Legem, vel morem. Disperdet eos.*] Per iniquitatem quam in alios excogitant. *Disperdet.*] Bis dicit, id est, variis perditionis modis. *Sanguinem innocentem.*] Scilicet meum.

Secl. 3. Ex Midrash Tillin in Psal. 94.

Deus vindictæ.] Caro & sanguis proclivis est ad vindictam, Deus vero iram suam cohibet *לֹא יִשְׁפֹּךְ*

Nahum. 1. *Castigas.*] Tria sunt à Deo gratiose data; Lex, terra, Israel, & sæculum futurum, media obtinendi hæc sunt afflictiones, ut scriptum est, De lege, *Beatus ille vir quem castigas & ex lege tua doces.* De terra, in Deut. 8. *Sicut Pater castigat filium, &c.* De sæculo futuro, sicut sacrificia pacificant, sic afflictiones sunt *Via vite*, Prov. 6. & in Prov. 3. *כָּאֵב*, id est, *dolere facit*, R. Eliezer ben Jacob. R. Nathan. Deinde sacrificia sunt ex divitiis, sed afflictiones sunt in corpus, ideoque anteferendæ sunt. *A diebus mali.*] Die iudicii & mortis, R. Levi. Vel, principium anni & dies expiationum. Populus ejus *עַמּוֹ*, qui faciunt voluntatem Dei. *Post eum.*] Id est, merces omnium rectorum sequitur quemlibet eorum, sed merces impiorum eis in hac vitâ præcedit. *לֵי*, in omni loco est, vel propter iustitiam Abrahami, R. Josuaben Levi. Zabdi ben Levi. Vel, propter iustitiam legis, R. Levi. Vel, iustitiam fidei, vel propter nomen ejus. R. Johan.

Secl. 4. Ex R. Obad. in Psal. 94.

Vindictam in illos qui destruebant templa Dei, suppliciter exorat. *Vindicta* *נִקְמָתָא*.] Id est, vindicta templi primi, sicut in Jerem. 50. *Eluceas* *הוֹפֵעַ*.] Vindicta secundi templi. *Quousque* *עַד מָתַי*.] Repetit duabus vicibus propter templa bina. *Arroganter* *עָרָא*.] Sub primo, ut in Dan. 3. *Quis est iste Deus qui eripiat, &c. Exaltati.*] Sub secundo, quia dixit Titus, Deus eorum est in mari, ascendat in terram & pugnet mecum. [De Tito Vespasiano, omittis fabulis Judaicis, scribunt, quod dictus erat amor & deliciae generis humani, fuit bellicosus, facundus, liberalis, clemens, dixit, O amici hunc diem perdidi, in quo aliquid notabile beneficium non egisset: Aliud etiam dixit, à presentia principis ne discedat quis tristis, non occidet fratrem ei parantem insidias, sed successorem ejus eum nominavit. Sueton.] *Aurem.*] Uniuscujusque hominis particulariter. *Donec fodiatur* *עַד יִכְרָה*.] Id est, quando mensura impiorum est impleta, ut in Genes. 15. *Donec iudicium redeat ad iustitiam.*] Iudicium impiorum ultimum post iustitiam super Israel apparebit. *Post eam* *אַחֲרָיָהּ*.] Id est, post istam iustitiam non derelinquet Deus rector corde. *In silentio.*] Omni scientia destituta. *Cum statuto* *עִלְיָהּ*.] Id est, cum præceptis Dei iniquitatem copulant.

Secl. 5. Ex R. Sol. in Psal. 94.

Eluceas.] Ad exequendam vindictam in Esavum, & nostram captivitatem convertendam. *Occidunt orphanum.*] Israel, tu verò pater es orphani. *A diebus mali.*] In Gehenna, de qua per castigationes præservatur. *Puteus.*] Gehennæ. *Ad iustitiam.*] Id est, iudicia in eos, iustos efficiunt eos; & post castigationes suas, omnes recti ad recipiendam suam mercedem congregabuntur. *Thronus iniquitatis.*] Thronus Gentium, quæ legem, ad projiciendos in Caminum ignis illos qui non serviebant diis alienis, promulgarunt; Non est in Venet. *Malitiam.*] Vel, imagines *עֲלֵמִים*. *Per legem.*] Præcipientes aliis ut obediant.

Secl. 6. Ex Cald. in Psal. 94.

Triumphant.] Vel, habitant securè. *Qui instruit Gentes.*] Qui dat legem populo suo nonne castiga-

bit eos pro suis peccatis? *Qui docet Adamo scientiam.*] Primo homini. *Post illud omnes recti corde.*] Redempti erunt postquam iudicium in impios exequatur, ut quando Egyptus satis plagis percutiebatur, tunc Israel erat redemptus. *Subito habitasset.*] In tempore parvo. *Congregant mala.*] Contra vitam iustorum.

Sect. 7. Ex Masora. in Psal. 94.

Eluceas.] Ut per legem datam, sic (ut olim) per mirabilia iudicia; Tria sunt, Deut. 33. 2. *Eluxit de monte Paran.* Psal. 50. 1, 2. *Eluxit de Sione.* Job. 37. 15. *Et lucere facit lucem.* Dura, vel superba. Quatuor sunt, 1 Sam. 2. 3. *Arrogantia.* Psal. 75. 5. *Duro collo.* Prov. 8. 8. cum Tseri. *Dominus.*] 71, Quatuor sunt cum Dages, in vers. 12. *Quem castigas Domine.* Psal. 118. 18. *Dominus castigavit me.* Psal. 118. 5. *Clamavi ad Dominum.* Dominus videt, audit, & pro peccatis, suos castigat. *Bestia.*] Duo sunt in duabus significationibus, Ezech. 21. 30. *In manus bestialium,* est defectiv. *Beatus quem, &c.*] Quia abundantia omnis boni perfruetur; Quatuor sunt, Psal. 127. 1. *Beatus vir qui habet pharetram repletam,* & *Beatus vir qui confidit in illum.* *Nisi fuisset adiutorium meum.*] Per legem suam & fidem; Septem sunt initium versus, Genes. 31. 42. *Nisi Deus.* Deut. 32. 27. *Nisi timuissim.* Isai. 1. 9. *Nisi Dominus.* Psal. 124. 2. Psal. 27. 13. *Nisi credidissim.* Psal. 119. 92. *Nisi lex tua.* *Format militiam.*] Sicut Deus creat de nihilo; Quatuor sunt defectiva, in vers. 9. *Format oculum.*

Sect. 8. Ex al. Auth. in Psal. 94.

Non arguet?] Nonne castigabit vos? 1. *Caus.* *Donec fodiat fovea.*] Illi requiescunt in sepulchris suis donec pereant impii; vel fovea perennis supplicii, Theod. *Iustus redibit ad iudicium & post eum omnes recti corde.*] Id est, in die iudicii congregabuntur ad Christum, ut 2 Thessal. 2. 1. *Ἐπισυνάγῃς.* 2. *Caus.* Vel, Christus Sol iustitiae à Judæis denegatus. Theod. Vel, cum illo sunt vocati, fideles, & electi exequentes iudicium, Apocal. 17. 14. Vel, in hac vita sequuntur Christum recti quando destruit impios. Vel, qui habent eam, omnes sunt recti corde. S. Aug. *Fingis dolorem.*] Sic voluisti eos erudire, August. Ille requiem pollicetur. Oratio pro ruina hostium.

Sect. 9. Ex Ital. &c. in Psal. 94.

De quartâ die hebdomadæ. Gal. *Quatriesme jour.* Ang. MS. *Requiem in malis diebus.*] In die iudicii quiescit iustus, & impius cadit in puteum. Vel castigat, quem amat, in juventute, ut quiescat in senectute infirma, in diebus ejus malis, ut Eccles. 12. *Antequam veniant dies mali senectutis.* *Ad iustitiam.*] Ad locum suum redibit; licet deferretur iudicium non aufertur. Ital. *Lege sive consuetudine.*] Ital. *Secundo il costume,* vel. *l'afflictioni secundo lo statuto.* Ital. Bruc. *Dura statuta stabiliunt ad affligendum Dei populum.* Hispan. Gal. *Labour au commandement.*

Sect. 10. Ex Gr. & Vulg. in Psal. 94.

Quarta sabbati.] Gr. Lat. MS. in quinta Christus erat proditus, & Psalmista in hoc Psalmo invocat Deum ultorem ejus sanguinis. Greg. Nyss. *Liberè*

egit.] Vulg. Gr. vel eluxit ad omnes per iudicia sua μετὰ πόντος παρρησίας. *Finxit oculum.*] Christus curabat oculos & aures mirabiliter. Greg. Nyss. signumque ejus divinitatis unum erat stateris in ventre piscis prædictio, Matth. 17. ult. Herod. Thal. Piscem grandem Polycratis ministri rescindentes, *Ἐυφραδὸν ἐν τῇ νηυσὶ τὴν σφηνίδαν,* inveniunt in ejus alvo sigillum Polycratis quod in mare abjecisset. Herod. *Habitasset in inferno.*] Gr. Vulg. Lat. MS. ut in Jer. 17. *Scribentur in terra,* id est, cum mortuis, *וְיִסְמְדוּ,* ut *וְיִסְמְדוּ.*

Sect. 11. Ex Syr. in Psal. 94.

De societate Core & persecutione Ecclesiæ. Par. Edit. *ܠܡܕܝܢܐ ܕܡܪܝܬܐ.* Bruta, vel stulti. Syr. *ܠܡܕܝܢܐ ܕܡܪܝܬܐ,* ut in Psal. 49. *Stultum & bestia.* *Vanitas, vel vapor.*] Syr. *ܠܡܕܝܢܐ ܕܡܪܝܬܐ,* ut vita eorum est vapor, Jacob. 4. *Castigas—donec fodiat improbo fovea.*] Tunc liberatur iustus & improbus in ejus loco succedit, ut Core cecidit in foveam, Num. 16. *Iudicium revertetur ad iustitiam.*] Id est, iustum iudicium erit super improbos, Vel, *Ad iustum.*] Syr. *ܠܡܕܝܢܐ ܕܡܪܝܬܐ,* id est, pro iusto dabit Deus iudicia, ut pro Mose & Aharon. Vel, post iustum Deum sequitur iudicium ejus. Par. Edit. *ܠܡܕܝܢܐ ܕܡܪܝܬܐ ܕܡܪܝܬܐ.* *In silentio, vel excisione.*] Syr. *ܠܡܕܝܢܐ ܕܡܪܝܬܐ.* Heb. *וְיִסְמְדוּ,* à *וְיִסְמְדוּ* in Hof. 4. *Contra legem.*] Contra legem tuam leges injustas faciunt, & tecum non associabunt. Syr. *ܠܡܕܝܢܐ ܕܡܪܝܬܐ ܕܡܪܝܬܐ,* ut Core dixit *Omnes sancti sunt,* Num. 16. *Exscindet eos, vel flere faciet.*] In sepulchro loco silentii, quia terra absorbebat eos, Syr. *ܠܡܕܝܢܐ ܕܡܪܝܬܐ ܕܡܪܝܬܐ.*

Sect. 12. Ex Arab. in Psal. 94.

Heb. Arab. 93.

Quarta sabbati. Arab. MS. Vulg. *Transfiguratus est, & apparuit.*] Arab. *نجلي وظهر,* sicut quando in monte Christus erat transfiguratus, Matth. 17. sic ad iudicium ultimum apparebit. *Donec redeat iustitia ad iudicium, vel veritatem suam.*] Arab. *حتى يعون العدل الى حقه,* id est, Iustitia Dei tunc in die iudicii revera sicut prædixit, apparebit. Dicit, *Iudicium,* vel *Veritatem,* ut in Matth. 12. *Iudicium,* id est, *Veritatem Gentibus,* scil. Evangelium. Vel, Iustitia Dei in Christo revelatur quam omnes Christiani recti corde in hoc sæculo sequuntur. *Anima mea habitasset in inferno.*] Arab. *نفسى في الجحيم.* Arab. Rom. Neb. Vulg. Gr. sic Psal. 116. & Psal. 18. *Dolores inferni.* *Qui fabricant peccatum contra legem tuam.*] Arab. *الذين يبتغون الدنوب على شريعتك,* id est, meditantur super cubilia sua iniquitatem, ut Micæ 2. 1. & contumaciter contra legem tuam eam perpetrant. Vel, *Fingis laborem in præcepto.*] Vulg. Gr. id est, tu Deus formas afflictiones, ut in Isai. *Ego creavi malum, &c.*

Laus cantici ipsi David. XCIIII.

Heb. XCV.

- 1 **V**enite, exultemus Domino: jubilemus Deo salutari nostro.
- 2 **P**reoccupemus faciem ejus in confessione: & in psalmis jubilemus ei.
- 3 **Q**uoniam Deus magnus Dominus: & rex magnus super omnes deos.
- 4 **Q**uia in manu ejus sunt omnes fines terrae: & altitudines montium ipsius sunt.
- 5 **Q**uoniam ipse est mare, & ipse fecit illud: & siccam manus ejus formaverunt.
- 6 **V**enite adoremus, & procidamus: & plo-

remus ante Dominum, qui fecit nos.

- 7 **Q**uia ipse est Dominus Deus noster: & nos populus pascuae ejus, & oves manus ejus.
- 8 **H**odie si vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda vestra;
- 9 **S**icut in irritatione secundum diem tentationis in deserto: ubi tentaverunt me patres vestri, probaverunt me, & viderunt opera mea.
- 10 **Q**uadraginta annis offensus fui generationi illi, & dixi: Semper hi errant corde.
- 11 **E**t isti non cognoverunt vias meas: ut juravi in ira mea: Si introibunt in requiem meam.

Sect. 1. Ex R. David in Psal. 95.

IN hoc Psalmo sunt opera Dei generalia omnibus, & particularia Israeli, R. Arama. **D**omino.] Qui servavit nos in diebus Christi. **V**enite.] Hæc vox aliquando notat diligentiam, non gressus realis incessum, ut Jer. 18. 18. **V**enite, imaginemur, &c. & Gen. 19. 32. **V**enite, vinum cum epotare faciamus, &c. **P**reparemus coram facie sua.] אָרַבָּה in Deut. 23. **N**on obviaverunt, idem. **C**um Eucharistia.] Pro beneficiis nobiscum. **D**ominus est Deus magnus.] Tunc erit omnibus notum, licet Athei Dei potentiam, vel providentiam denegent. **S**uper omnes deos.] Exercitus coelorum, qui mundum sub Deo gubernant. **I**nferiores terra partes.] **D**icit אָרַבָּה ab investigando, ut coeli supra, sic terra infra in manu Dei sunt, ut Jer. 31. 37. **S**i fundamenta terra investigari possint, &c. & subjungit altitudinem montium profunditati terre, sic Num. 23. 22. **P**roceritatem Monocerotis, idem. **M**are.] Nunc meminit particularium, maris & aride. **P**reparavit illud.] Ut mari congregato in unum locum, animalia & plantæ in terra degant; si hæc omnia sunt in manu sua, facere queat quæcunque vult, & liberare nos de captivitate. **A**do-remus.] Cum toto corpore in terram prostrato, manibus, pedibusque expansis, Arama. **I**ncurvemus.] Cum capite, & parte corporis, ut noster mos est in benedictionibus, R. Arama. **G**enuflectamus.] Ut 2 Reg. 1. 13. **S**uper genua. **F**actorem.] Vel exaltatorem, ut 1 Sam. 12. 6. **F**ecit Moysen & Aharonem. **O**ves pascui.] Nos hucusque enutrivit. **O**ves manuum.] Quia nos virgâ veritatis dirigit. **H**odie.] Eduxit nos de servitute, ut simus oves manuum suarum. **S**i exaudietis vocem ejus, ne obdurate corda vestra.] Ut patres vestri, qui eum in Rephidim immediate post redemptionem tentabant. **I**n die tentationis.] In Massah, Exod. 17. 1. **C**ontendebant cum Domino. **E**tiam viderunt opus meum.] Dicit, **E**tiam, אָרַבָּה licet dedissem eis Manna & aquas, tamen tentabant me decies, Num. 14. 22. **C**um illis contendebam.] אָרַבָּה in Rabboth. & Psal. 119. idem. **V**ias meas.] Signa quæ edidi inter eos, vel juramentum meum, quod non intrarent in requiem meam, ignorabant, R. Arama. **S**i.] Est modus jurandi, sicut homo dicit, sit hoc vel illud, si hoc fuerit. **R**equiem meam.] Terram Israel, ut Deut. 12. **A**d requiem, & hereditatem nondum venistis.

Sect. 2. Ex Ab. Ezra in Psal. 95.

Preveniamus.] Offeramus coram eo sacrificium laudis. **O**mnes deos.] Angelos. **P**rofunditates terræ.] מְעַמְּמִים meminit coelorum antea, nunc terræ. **R**obur montium.] Sic Num. 23. 22. **R**obur Monocerotis, idem. **S**icut in contentione.] Quando dixerunt, Num. 14. 14. **D**ucem constituamus, & redeamus. **H**odie.] Dicit, **H**odie, quia ante dixit, **V**enite, adoremus. **S**icut in die tentationis.] Ut Num. 14. 22. **T**entavistis me decies. **V**iderunt opera mea.] Quia ceciderunt cadavera eorum; totum hoc est de negotio exploratorum. **D**etestabar generationem illam.] Ita ut inter primum & 40. annum, non locutus est Deus cum illis, nec est scripta in Pentateucho prophetia ulla ad Moysen; אָרַבָּה Job. 10. 1. **T**ades me vita. **R**equiem meam.] Ut Isa. 66. 10. **L**atos illos faciam in domo mea orationis.

Sect. 3. Ex Midrash Tillin in Psal. 95.

Cum confessione אָרַבָּה.] Id est, cum canticis, propter perditionem impiorum. **I**dola אֱלֹהִים.] Quia inducunt lamentationes (אָרַבָּה) in mundum. **F**ecit illud.] Et novit mensuram ejus. **P**ecus.] Tunc sumus populus ejus, non quando sumus leones, &c. **T**entabant.] Decem tentationibus, Num. 14. **D**uabus vicibus apud mare, Psal. 78. **D**uabus vicibus in coturnicibus, unâ in Manna, unâ in Vitulo, unâ in Paran, & unâ in Exploratoribus, & in Tabera, Massa, & Cibroth: & Abraham stetit in decem tentationibus; in Ur, in itinere ex Harane, in fame, Genes. 12. **D**uabus in re Sare, cum Pharaone, & Abimelecho, in circumcisione, & foedere inter partitiones, Gen. 15. & in Isaaco, Gen. 22. & Ishmaele, Gen. 21.

Sect. 4. Ex R. Obad. Gaon. in Psal. 95.

De congregatione captivorum ante adventum Christi, ut Israelitæ, prout est in Ezech. resipiscant. **P**reveniamus.] Ante diem Judicii. **S**uper omnes deos.] Sic in Isa. 24. **V**isitabit super exercitum excel-
sorum. **D**etestabor אָרַבָּה.] Vel, id est, אָרַבָּה **C**ontendebam cum illis, dicentes, &c.

Sect. 5. Ex R. Sol. in Psal. 95.

Altitudines montium.] אָרַבָּה, volucris volans in altum. **H**odie.] In hoc mundo. **O**pera mea.] Signa in Egypto. **R**equiem meam.] Jerusalem, ut dicitur, **H**æc est requies mea in æternum, Psal. 132.

Sect. 6. Ex Cald. in Psal. 95.

In requiem meam.] Sanctuarium, ut dicitur, **E**st hæc

hac requies mea. Errant in cordibus.] Post Idola.

Sect. 7. Ex Masora in Psal. 95.

Cum Psalmis.] In nocte, & pro redemptione per Christum; non reperitur iterum cum defectu Jod, & quatuor sunt plena, Isa. 24. 16. *Cantica pro justis.* 2 Sam. 23. 1. *Dulcis Psalmista Israelis.* Job. 35. 10. *Dat cantica in nocte.* Psal. 119. *Statuta tua sunt cantica mea. Supra omnes deos.*] Tria sunt, Psal. 96. 4. *Dignus laudari.* Psal. 97. 9. *Vocem suam.*] Vocem Sacerdotis, Prophetæ, vel tonitruum; Quinque sunt defectiva in Prophetis & Cethubim, 1 Sam. 24. 16. Psal. 18. 13. *Dedit vocem suam.* Job. 37. 2. Dan. 9. 14. & tota lex similis est defectiv. excepto uno pleno, Exod. 28. 35. *Vox ejus audietur.* 40. *Anni.*] Duo sunt initium versus, Deut. 25. 3. 40. *plagas dabis,* & sunt de 14. paribus, quæ non recipiunt Vau in initio, & reliqua habent Vau. 40. pro 40, mensura pro mensura retribuetur.

Sect. 8. Ex Al. Auth. in Psal. 95.

Laus cantici.] Hilaritatem quia cantus, devotionem quia laus, significat, August. De Josia Idola destruyente, Theodoret. *Rex magnus.*] Omnia regna mundi sunt Domini, Apoc. 11. 15. *Altitudo montium.*] Dei sunt, non pro Idolis, Theod. *Praoccupemus faciem ejus.*] Vulg. gratias agamus pro veteribus, antequam videamus faciem suam illucem super nos in novis beneficiis. *Ploremus.*] Lachrymis extingue flammam peccati, Aug. *Adoremus prostrati.*] Mos erat Judæorum, ut Moysi, Num. 16. & Nebuchad. coram Daniele, Dan. 2. & Persæ προσκυνέειν τὸν ἑτερον. Herod. Cljo, & Syrorum Orat. quotid. fol. 6.

In templo tuo sancto adoremus. *Hodie.*] Sic 2 Cor. 6. 1. Nunc est tempus acceptum, dies salutis, Heb. 3. 7. *Ne indurate corda vestra.*] In incredulitate, ut Marc. 16. propter τὴν σκληροκαρδίαν. *In requiem meam.*] Sub Evangelio, à ceremoniis legis, cessando à propriis operibus.

Sect. 9. Ex Ital. &c. in Psal. 95.

Anguli.] Vel, L' investigationi de la terra. Ital. Bruc. Ipse omnia recondita terræ investigat. Lo baxo

y alto. Hisp. ὁ ἄναξ τοῦ κόσμου; Rom. 8. Si audieritis.] Eritis pascuum ejus. Ital. Bruc. Hisp. Vel, conjunge cum ne obdurate, ut in Heb. 3. Ital.

Sect. 10. Ex Gr. & Vulg. in Psal. 95. 96. 97.

103. carent inscriptionibus apud Hebræos. Greg. Nyss.

Praoccupemus faciem ejus.] Vulg. Gr. id est, gratias agemus pro veteribus beneficiis, antequam reddet nova.

Sect. 11. Ex Syr. in Psal. 95.

Quando populus transivit Jordan. Par. edit. & inquit rejectionem Judæorum, dicendo, *Tadet me generationis hujus.* *Anticipemus faciem ejus.*] Diluculo ploremus, & oremus antequam templum Dei intraverimus; erat mos Judæorum (ut Hanna coram Oraculo) & Syrorum Christianorum. Vide Orat. quotid. Syr. nocturn. & diurn. ad portam templi dicunt, fol. 7.

Non sum præceps, ut intrarem in atria tua sancta, ideoque secundum multam tuam misericordiam *Aperi mihi portam poenitentiae,* cum intravero portam tui templi, &c. Et pag. 8. est alia oratio ad introitum Ecclesiæ, *Profunda loca, vel,*

fundamenta.] Syr. ideoque gentes terræ totius converteret. *Benedicamus.*] Syr. בָּרַךְ. *Viderunt opera mea quadraginta annis.*] Syr. velut in Heb. 3. in Syr. *Fastidio mihi fuit, vel, puduit me generationis istius.*] Judæorum scilicet, Syr. מִן הַדּוֹר. Heb. וְאֶנִּי, velut in Ezech. 7. *Fastidio habete, vel, abscondite vospis, in Syr. MS. Vel, Defessus fui. Poenitentiam agendo,* à קָצַר in Gen. 27. 45. *Tadet me vite.*

Sect. 12. Ex Arab. in Psal. 95.

Heb. Arab. 94.

Altitudo montium.] Arab. علو. *Odivi illam generationem.*] Arab.

Canticum ipsi David.

1 *Quando domus adificabatur post captivitatem.* (1 Par. 15.) XCIV. Heb. XCVI.

Cantate Domino canticum novum: cantate Domino omnis terra.

2 *Cantate Domino, & benedicite nomini ejus: annunciate de die in diem salutare ejus.*

3 *Annunciate inter gentes gloriam ejus, in omnibus populis mirabilia ejus.*

4 *Quoniam magnus Dominus, & laudabilis nimis: terribilis est super omnes deos.*

5 *Quoniam omnes dii gentium demonia: Dominus autem cælos fecit.*

6 *Confessio & pulchritudo in conspectu ejus: sanctimonia & magnificentia in sanctificatione ejus.*

7 *Afferte Domino patria Gentium, afferte*

Domino gloriam & honorem.

8 *Afferte Domino gloriam nomini ejus.*

Tollite hostias, & introite in atria ejus.

9 *Adorate Dominum in atrio sancto ejus.*

Commoveatur à facie ejus universa terra.

10 *Dicite in Gentibus, quia Dominus regnavit.*

Etenim correxit orbem terræ qui non commovebitur: judicabit populos in equitate.

11 *Latentur cæli, & exultet terra, commoveatur mare, & plenitudo ejus:*

12 *Gaudebunt campi, & omnia quæ in eis sunt. Tunc exultabunt omnia ligna silvarum*

13 *A facie Domini, quia venit: quoniam venit judicare terram.*

Judicabit orbem terræ in equitate, & populos in veritate sua.

Sect. I.

Sect. 1. Ex R. David. in Psal. 96.

Cantate.] Sic quilibet cum socio suo colloquitur; & dicit, *Novum*, præter Psalmos scriptos composuit hunc, & 105. quando eduxit Arcam ex domo Obededom, est differentia in minimis, addit hic *Novum*, quia de redemptione est; *וְיָרֵם* est semper in Fœmin. sed de redemptione futura est in Masculin. denotando quod prosperitas Israelis antea erat momentanea & infirma ut Fœmina, sed in futuro, ut Mas corroborabitur, Derash Rabbo. Non est in Cod. Cremon. *De die in diem.*] Alia nova in primo auditu solum delectant, sed nova de redemptione de die in diem dulcescunt, ac si in eodem die redemptio fuisset operata. *Dii Gentium.*] Sol & stellæ sunt nihil *וְיָרֵם*, respectivè ad Deum. *Sunt gloria & honos ante eum.*] Stellæ dant gloriam Deo, ut Psal. 19. 1. *In sanctuario suo.*] In cœlis, ut 2 Chron. 30. 27. *In sanctum suum, in cœlum,* & dicit, *Honor est in illo*, quia cœli enarrant honorem Dei. *Date Domino.*] Ore. *Date.*] Opere, & adducite munera. *Date Domino.*] Cum instrumento. *In decore sanctitatis.*] In sanctuario, quod omnibus aliis locis est sanctior, R. Arama. *Timete.*] Quando videtis mirabilia sua, licet antè non timuistis. *Non movebitur.*] Cum bello, ut Isai. 2. 4. *Non discent bella amplius. Judicabit populos.*] Destruendo impios. *Latentur cœli.*] Magnum erit ob abundantiam in mundo gaudium, ac si latentur cœli & terra, quia omnia erunt nova, Isai. 65. 17. *Novum cœlum, nova terra,* Et è contrario afflictio illustratur per luctum, & obtenebrationem Solis & Lunæ, Joel. 2. 10. *Et terra lugeat.* Isai. 24. 4. Et, *Abyssum luctu operiam.* Ezech. 31. 15. *Et omnes arbores agri deficient.* Non est in Cod. Cremon. *Plenitudo ejus.*] Pisces.

Sect. 2. Ex Ab. Ezra. in Psal. 96.

Cantate, cantate.] Bis, nempe, de die in diem. *Tota terra.*] Israel, quia meminit nationum antè. *Monstrare.*] Aliis. *Sunt idola, vel nihilum.*] Id est, vanitas & dolus, ut Job 13. 3. *Medici nihili.* *Honor est ante eum.*] Non ante idola. *In sanctuario.*] In cœlo. *Latibuntur cœli.*] Pluviam & rorem largiendo, terra fructum suum, & nubes conitru. Vel, est similitudo, ad denotandam in mundo pacem. Vel, pro more regum qui habent cantores & tibicines eis occurrentes, ut filia Jephthæ, Judic. 11. & Sauli, 1 Sam. 18.

Sect. 4. Ex R. Obad. in Psal. 96.

De redemptione. *Canticum novum.*] Quia est, *Novaterra & novum cœlum*, sicut in Isai. 65. *Mirabilia.*] Naturam plantarum in melius immutando. Antè illum *וְיָרֵם*.] In sæculo Angelorum. *In sanctuario suo.*] In sæculo cœlorum. *In excellentia majestatis ejus.*] Non propter pœnæ formidinem.

Sect. 5. Ex R. Sol. in Psal. 96.

Canticum novum.] In diebus Christi, & sic ubique est illud exponendum. *Judicabit populos.*] Justificabit illos, illis labium purum restituendo, Zeph. 3. 9. *Arbores.*] Governatores terræ, dicuntur *Cedri proceri*, Isai. 2.

Sect. 6. Ex Cald. in Psal. 96.

Tota terra.] Justi terræ. *Cœli.*] Exercitus cœli.

Sect. 7. Ex Masora in Psal. 96.

Novum canticum.] Sunt septem; *Qui descendunt in mare.* Et Psal. 33. 3. Psal. 96. 1. Psal. 98. 1. Psal. 149. 1, &c.

Sect. 8. Ex Al. Auth. in Psal. 96.

Novum.] Mandatum novum, Joh. 13. S. Aug. De primo & secundo Christi adventu, Theod. *Novum Canticum.*] Angelicum illud pro Christi nativitate, & eorum qui habent sigillum, Apoc. 14. 3. Vel, qui stant super mare vitreum, Apoc. 15. 2. *Atrio sancto.*] Ecclesia catholica. S. Aug. *Omnia ligna.*] Quia ex ipsis erat salutare lignum, Theod. *Cœli latentur.*] Ut Apocal. 18. 20. *Latamini calum, & vos sancti Apostoli, &c.* Est similitudo à more regum triumphantium: Triumphos Romanorum monstrabant in Capitolio marmoribus incisos, musici præcedunt, & sequuntur Imperatorem in curru triumphali transcurrentem per urbem, odores Arabici erant ante & post eum incensi, senatores palmas gestabant, signum triumphi, ut Apocal. 7. populusque stravit ramos palmarum in viis, ut Matth. 21.

Sect. 9. Ex Ital. &c. in Psal. 96.

De ædificatione templi post captivitatem Babel. Gal. Vulg. Hispan. Gr. Vel, *La venida de Messias.* Hispan.

Sect. 10. Ex Gr. & Vulg. in Psal. 96.

Domus ædificata.] Gr. Domus nostræ naturæ per Christum *τὴν φύσιν ἡμῶν*. Greg. Nyss. vel quando domus ædificabatur post captivitatem. Lat. MS. *Patria Gentium.*] In secundo templo Gentes offerebant sacrificia, ut Hag. 2. Desiderium omnium Gentium veniet, & replebo domum hanc gloria, R. David.

Sect. 11. Ex Syr. in Psal. 96. & etiam Psalmi 97. 98.

De adventu Christi & vocatione Gentium (post Judæorum rejectionem.) Par. Edit. *Idola, vel omnes dii sunt vani.*] Syr. *כִּלְכִּלָּהּ*, ab *לֹא* nihil, in Job. 13. *Nihili.* In decore, vel atrio sanctitatis.] Syr. *כְּבוֹדֵהּ*, *בִּירוּתָהּ*. Heb. *בִּירוּתָהּ* à *יָרָה*, in Psal. 84. *Habitare, &c.*

Sect. 12. Ex Arab. in Psal. 96.

Heb. Arab. 95. sunt.

Quando domus ædificabatur post captivitatem, Arab. MS. Vulg. *In decore sanctitatis suæ.*] *כְּבוֹדֵהּ*, Arab. Splendor majestatis in secundo templo, major erat quam in primo, Hag. 2. *Latamini.*] Pro redemptione, & captivitate per Christum. *Ferte oblationes.*] Venite, adorare, ut Eunuchus Æthiops, Act. 8.

1 Hinc

I Huic David,

Quando terra ejus restituta est. XCVI.

Heb. XCVII.

Dominus regnavit, exultet terra: latentur insulae multae.

2 Nubes, & caligo in circuitu ejus: justitia, & judicium correctio sedis ejus.

3 Ignis ante ipsum praecedet, & inflammabit in circuitu inimicos ejus.

4 Illuxerunt fulgura ejus orbi terrae: vidit, & commota est terra.

5 Montes, sicut cera fluxerunt à facie Domini; à facie Domini omnis terra.

6 Annuntiaverunt caeli justitiam ejus: & viderunt omnes populi gloriam ejus.

7 Confundantur omnes, qui adorant sculptilia: & qui gloriantur in simulachris suis.

Adorate eum omnes angeli ejus:

8 Audivit, & letata est Sion.

Et exultaverunt filiae Juda, propter judicia tua Domine:

9 Quoniam tu Dominus altissimus super omnem terram: nimis exaltatus es super omnes deos.

10 Qui diligitis Dominum, odite malum: custodit Dominus animas sanctorum suorum, de manu peccatoris liberabit eos.

11 Lux orta est justo, & rectis corde letitia.

12 Latamini justi in Domino: & confitemini memoria sanctificationis ejus.

Sect. 1. Ex R. David. in Psal. 97.

Letentur magnae insulae. Multa sunt his similia ad corroborandum desperantium de redemptione corda, & dicit, *Insula*, id est, limites populorum. *Tenebra circa eum.* Ut super impios fiat obscuritas. *Habitatio throni sui.* Tunc agnoscent hoc omnes, licet nunc dicant, *Non est judicium*, impiorum prosperitatem intuentes, ut Mal. 2. ult. *In circuitu.* Ita ut non possint adversarii evadere. *Tremebat terra.* Videns ignem & fulgura in Gog. Vel, dicit, *Fulgura* quia judicia Dei erunt, ut fulgura, manifesta. *Montes.* Reges terrae, ut Zach. 4. *O mons magne.* Caeli enarrant justitiam suam. Quia pluit de caelis lapides, ignem & sulphur, in impios, Ezech. 38. 22. *Confundentur.* Quando vident quod servare eos nequeant, *Sculptilia.* Exercituum caeli. *Dii adorabunt eum.* Id est, exercitus praedicti, vel cultores horum adorabunt eum עבדו, bis sumitur, pro more linguae, & praeterit. est pro futuro. *Audivit Sion.* Vocem tonitruum & vidit fulgura & letatur, quia in vindictam impiorum sunt, & meminit *Sion* quia erat regni Judae metropolis, & dicit, *Latatur*, opposit. ad illud, *Terra vidit & tremebat.* *Filia Juda.* Villae, & prope eas in valle Jehosaphati erit hoc judicium, Joel. 3. 2. *Odio habete flagitiosum virum.* Etenim absque dubio Deus opus impii intuetur. *Lux sata est.* In hoc saeculo, messis est in futuris Christi diebus, tunc laetabuntur justi, R. Arama.

Sect. 2. Ex Ab. Ezra in Psal. 97.

Ignis. Odore necat; denotat decreta Dei à caelis descendencia. *Liquefient montes.* Contra aridam suam naturam. *Caeli.* Angeli, coelites, ut Job. 15. *Coelites non sunt puri.* *Adorabunt illum omnes dii.* Ut Num. 33. 4. *In Deos eorum executus est vindictam.* Et 1 Sam. 5. 3. *Cecidit Dagon ante Arcam.* *Filia Juda.* Villae. *Odio habete.* Malum virum quia ab illo Deus vos liberabit; ne timeat. *Lux sata est.* Semen modicum sed messis fecunda.

Sect. 4. Ex R. Obad. in Psal. 97.

De reliquiis post diem judicii. *Circa illum* סביבו. Quia non videbit eum homo & vivat. *Luceat* יהא אורו. Id est, justis, sed lux ista erit poena im-

piis. *Lux seritur.* Quae fructum in diebus Christi profert.

Sect. 5. Ex R. Sol. in Psal. 97.

Ignis. Deus destruit Gog, (Esau, MS.) per ignem & pestem, Ezech. 38. 22. Non est in MS. *Et tremebat.* Sic Ezech. 38. 19. *Magnus terra motus erit in terra.* *Lux, vel planta sata est.* Et prosperabitur ab אור, in Isai. 18. *Super herbas*, idem.

Sect. 6. Ex Cald. in Psal. 97.

Omnes dii. Populi colentes Deos alienos, ut 1 Sam. 26. *Colas deos alienos, vel regibus, qui colunt deos alienos, servias.*

Sect. 7. Ex Masora in Psal. 97.

Sicut cera. Tria sunt; Duo cum Pathac, & unum cum Cametz, Mica. 1. 4. Psal. 22. 14. *Cor meum ut cera.* *Coram Domino.* Octo sunt, Jon. 1. 3, 10. Duo sunt illic; *Jona fugiebat à presentia Domini,* tunc quando locutus est Dominus, 1 Paral. 16. 33. 2 Paral. 19. 2. *Excandescencia à facie Domini.* 2 Paral. 33. 23. *Non erat humiliatus coram Domino.* Tota lex est similis, exceptis duobus, Genes. 3. 8. *A facie Domini.* Exod. 9. 30. *Coram Domino non auscultabitis,* reliqua scripturae sunt similia נשמעו. *Sata est.* Sicut semina agrorum & hortorum, in quae prospicit Deus; Tria sunt sine paribus, Levit. 11. 37. *Super semen,* cum Van, Isai. 61. 11. *Res satae,* in lege unum, in Prophetis aliud, & in Hagiographis.

Sect. 8. Ex Al. Auth. in Psal. 97.

Ipsi David. Christus ex semine David. S. Aug. in resurrectione restituta est ejus terra, id est, revocata fides discipulorum, Luc. 24. S. Aug. *Ignis ante ipsum.* Ignem charitatis, ut in Luc. 12. S. Aug. Vel, secundi adventus sunt vaticinationes, Theod. vel, ut Apoc. 19. 20. Projecti erant in lacum ignis & sulphuris: mons Vesuvius prope Neapolim est res admiranda, coepit flammam evomere paulo post Apocalypsim Johannis scriptam; in tempore Vespasiani, quando Plinius erat praefectus Classium Romanorum in Puteolis; Incendium hoc erat prodromus ruinæ Imperii Romani, ibi erant nova Roma, palatia, & villae Neronis, Ciceronis, Hortensii, Luculli, Marii, &c. quorum vix vestigia hodie reperimus; Sed ad hunc usque diem dictus mons ardet, & paucis abhinc annis cineres

cineres & lapides tanta magnitudinis evomit, ut absorbeant villam vicinam, & cineres per duo aut tria milliaria in ascensu montis disperguntur, tanta altitudinis, ut hominem exaequant: In vertice montis est crater similis Amphitheatro, ubi ignis noctes atque dies exardescit; Et adjacent alia, ubi erumpit flamma in lateribus, & emittunt fumum flammisque, quæ per aquas pluviales magis auferunt, quam extinguantur: Diebus Dominicis volucres horrendæ ibi videntur, vulgò dicitur, *Foro di Vulcano*, & credit vulgus, ibidem esse Purgatorium, est quasi lacus ignis & sulphuris, terra resonat ut tympanum, quando eam homines & bestiae terunt: Intra viscera ardet sulphur continuò, & extra, ibi in varios usus expurgatur; alii hos montes Leucogæos appellant, sunt miracula Dei & naturæ. *Sculptilia.*] Sunt adhuc visenda Romæ infinita marmorea, ferrea, ænea, Jovis, Junonis, Martis, &c. *Omnes Angeli.*] Gr. adorete Christum natum, ut Luc. 2. in cantico angelico. *Lux sata est.*] Tunc lux Solis erit septuplum, Isa. 30. 26. Apoc. 21. 4. *Non erit adhuc luctus.* Est gratiarum actio.

Sect. 9. Ex Ital. &c. in Psal. 97.

Quando terra ejus erat restituta. Gal. Vulg. Vel, *Secundo advenimento.* Hisp. de secundo adventu. *Angeli.*] 2. Ang. MS. Vulg. Gal. Vel, Sol & Stellæ, ut dii reputati. Ital.

Sect. 11. Ex Syr. in Psal. 97.

Indicat apparitionem ultimam Christi. Par. edit.

I Psalmus ipsi David. XC VII.

Heb. XC VIII.

Cantate Domino canticum novum, quia mirabilia fecit.

Salvavit sibi dextera ejus, & brachium sanctum ejus.

2 Notum fecit Dominus salutare suum: in conspectu gentium revelavit justitiam suam,

3 Recordatus est misericordiae suae, & veritatis suae domui Israel.

Viderunt omnes termini terra salutare Dei nostri.

4 Jubilate Deo omnis terra, cantate,

Sect. 1. Ex R. David. in Psal. 98.

Servavit eum.] Ut Isa. 59. 16. *Vidit quod non erat homo, & brachium suum servabat seipsum. Misericordia.*] In promittendo, & veritas in adimplendo. *Tota terra.*] Etiam Gentes latantur, quia tunc erit salus totius mundi, Isa. 2. 4. *Pax universalis sine bellis. Voce cantici.*] Cum ore. *Mare.*] Descendentes in mare. *Montes.*] Erunt hominibus & fluctibus repleti, R. Arama. *Plaudant flumina.*] Est similitudo ab homine, ut 2 Reg. 11. 12. *Plaudabant manibus, dicentes, Vivat rex. Cum justitia judicabit.*] Felicitatem justis, poenam impiis remunerabit.

Galigo circa illum.] Id est, afflictio ubique in toto mundo, sicut ille ubique est, sic Psal. 50. 3. 4. de die Judicii, Cimchi. *Adorate illum omnes dii, vel, angeli ejus.*] Syr. מלכא דמלכא. *velut in* Heb. 1. in Syr. *Lux sata est, vel, surgit propter justum.*] Syr. מלכא דמלכא. Heb. 77 loquitur de luce resurrectionis.

Sect. 12. Ex Arab. in Psal. 97.

Heb. Arab. 96.

Quando terra ejus restituta est, Vulg. Gr. id est, Davidi, post persecutionem Absalomi. Vel, quando confirmata erat. Arab. MS. scil. post praelia Aram & Edom. Psal. 60. 1. Vel, terra Dei nos sumus, הוּא אֱלֹהֵינוּ, per Christum restituti. Greg. Nyss. & in Evangelio montes deprimuntur, & valles adimplentur, Luc. 3. *Servientes Idolis.*] Ut Moab, Ammon, Edom, &c. *Adorate eum omnes dii, vel, angeli ejus.*] Arab. اسجدوا لله يا جميع سلاطين. Rom. Neb. Gr. Vulg. ut Heb. 1. *Lux sata, vel, orta est justis.*] Arab. Rom. Neb. لنور اسرق. *Lux gaudii & victoriae post tribulationes Aram, in Psal. 60. 1. 2. &c. Vel, planta orta est, αὐτολή, Luc. 1. Heb. 77 planta, ut in Isa. 18. Ger- men illud Messiam, Jer. 23. subindicat.*

& exultate, & psallite.

5 Psallite Domino in cithara, in cithara & voce Psalmi:

6 In tubis ductilibus, & voce tubæ corneæ. Jubilate in conspectu regis Domini:

7 Moveatur mare, & plenitudo ejus; orbis terrarum, & qui habitant in eo.

8 Flumina plaudent manu, simul montes exultabunt,

9 A conspectu Domini: quoniam venit judicare terram:

Judicabit orbem terrarum in justitia, & populos in equitate.

Sect. 2. Ex Ab. Ezra in Psal. 98.

Dextera sua servavit eum.] Similitudo à principe exercitus, ut Isa. 59. 16. *Salutem sibi metipsis; forsan hic Psalmus est de adventu Christi. Fines terra.*] Sunt septem limites in Aquilone, & unus in Meridie. *Flumina.*] Filii hominum in fluminibus, in navibus, &c. exultabunt.

Sect. 4. Ex R. Obad. in Psal. 98.

De diebus Christi post diem Judicii. *Notum fecit.*] Diem redemptionis qui erat ignotus, ut Deut. 32. *Nonne est hoc absconditum mecum?*

Sect. 5. Ex R. Sol. in Psal. 98.

Plaudite flumina manibus.] Non habent manus, sed

sed Prophetæ loquuntur per similitudinem, ad denotandum lætitiā magnā.

Sect. 6. Ex Cald. in Psal. 98.

Psalmus, prophetia. De tempore Christi.

Sect. 7. Ex Masora in Psal. 98.

Psalmus. Duo sunt cum accentu, Psal. 29. 1. *Domui Israel.* Quatuor sunt sic conjuncta in Scripturis, Amos 5. 4. *Querite me.* Amos 5. 3. *Decem domui Israel.* & totus liber Ezech. est similiter. *Vox tubæ.* Tria sunt, Exod. 19. 16. in lege, aliud in Prophetis, *Vox tubæ non erat*, & in Cethubim aliud. *Domino rege.* Duo sunt, Isa. 6. 5. *Viderunt Dominum regem.*

Sect. 8. Ex Al. Auth. in Psal. 98.

Latam vocem edite. Cum plausu manuum populi excipi solebant in Theatro viri benè de republica meriti, mali contra sibilis expleri erant,

Ut Horat. lib. 1. Od. 20.

datus in Theatro.

Cum tibi plausus

Chare Mæcenaz eques : ut paterni

Fluminis ripæ, simul & jocosa

Redderet laudes tibi Vaticanæ

Montis imago.

(Propè Tiberim situs est Vaticanus, ambo vocibus populi resonabant; Est Eccho in monte Vaticano, sed præcipuè propè sepulchrum Metelli, extrà portam S. Pauli; octies unum versiculum in auribus nostris repetit.)

Sect. 11. Ex Syr. in Psal. 98.

De liberatione ex Egypto, & de Christi adventu, &c. Par. edit. *Dextera ipsius salutem attulit ipsi.* Dextera ipsa. 17 יְמִינוֹ affixum duplex ad corroborandum, velut in Isa. 59. Vel Israeli. Par. edit. *Intonat mare.* Et lætentur omnes creaturæ in adventu Christi. *Ad judicandum.* Velut in Mat. 13. 18. *Judicium gentibus proferet.*

Sect. 12. Ex Arab. in Psal. 98.

Heb. Arab. 97.

Ostendit lucem dextera sua. Arab. اظهر

Heb. *Servavit eum dextera sua,* וְיָשׁוּעַתָּה בְּיָמֶיךָ, ut וְיָשׁוּעַתָּה in Psal. 94. & Dent. 33. *Elexit.* idem. *Vox tubæ, vel, cornu.* Arab. بصوت القرن.

1 *Psalmus ipsi David. XCVIII. Heb. XCIX.*

Dominus regnavit, irascantur populi; qui sedet super cherubim, moveatur terra.

2 *Dominus in Sion magnus : & excelsus super omnes populos.*

3 *Confiteantur nomini tuo magno : quoniam terribile, & sanctum est :*

4 *Et honor regis judicium diligit.*
Tu parasti directiones : judicium & justitiam in Jacob tu fecisti.

5 *Exaltate Dominum Deum nostrum, & adorare scabellum pedum ejus : quoniam sanctum est.*

6 *Moses & Aaron in sacerdotibus ejus : & Samuel inter eos, qui invocant nomen ejus :*

Invocabant Dominum, & ipse exaudiebat eos.

7 *In columna nubis loquebatur ad eos.*
Custodiebant testimonia ejus, & praeceptum quod dedit illis.

8 *Domine Deus noster tu exaudiebas eos :*
Deus tu propitius fuisti eis, & ulciscens in omnes adinventiones eorum.

9 *Exaltate Dominum Deum nostrum, & adorare in monte sancto ejus : quoniam sanctus Dominus Deus noster.*

Sect. 1. Ex R. David. in Psal. 99.

Tremant populi.] In ruina Gog, sed ante dixit, Psal. 97. 1. *Latetur terra,* scil. post eam victoriam. *Moveatur terra,* Ante dixit, *Moveri nequit,* Psal. 93. 1. *Sedet inter Cerubim.* Quia tunc divina præsentia revertetur, & prophetia; ideoque mentionem hic facit Moïsis & Aharon, quibus ab Arca respondebat Deus, R. Arama. *Magnus.* In exequenda vindicta in impios. *Judicium.* In captivitate, & *Justitiam* in redemptione Israel. Vel, omnes populi confitebuntur judicia legis Israeli lata, fuisse justissima. *Adorate.* Israelitæ & Gentes simul, ut ὁμοῦ, quia quando orabant sancti ejus Moïses & Aharon, audivit illos, & sic exaudiet vos. *Samuel inter invocantes.* Inter Prophetas, ut Elia in monte Carmel invocabat, & Deus respondit, 1 Reg. 18. 42. & meminit *Samuelis*, quia erat ex familia Moïsis, & erat Propheta, & forsitan Propheta post Moïsem summus, ut Jer. 15. 1. *Si Moïses & Samuel, &c.* 2 Par. 35. 18. à diebus Samuelis. Vel, *Inter invocantes nomen ejus.* Id est, inter Levitas, nam cum Sacerdos obtu-

lit, Levita cecinit, & invocabat, R. Arama. Vel dicit, *Samuel*, quia quicquid dicitur de Moïse, de Samuele dicitur, erant Levitæ, locuti sunt cantica, reges erant, per 40. ann. (nota hoc de Samuel, in Act. 13. 23.) bella gerebant, interficiebant reges, ædificabant altaria, offerebant, 1 Sam. 7. 9. sunt à Deo vocati; Moïses, Levit. 1. 1. Samuel, 1 Sam. 3. 1. & per 40. ann. in deserto Moïses ministrabat in sacerdotio summo, Derash R. Jonath. in nom. R. Jos. bar R. Berechie in nom. R. Josue bar Corkah. Et dicit, *In nube*, quia coram Prophetis erat nubes, quando Deus locutus est cum illis, ut Job. 38. 1. *Ex turbine,* & Ezech. 1. R. Saad. Gaon. Non est in Cod. Cremon. Vel dicit, *In columna nubis*, quæ erat super Arcam, ut Levit. 16. *In nube apparebo super Propitiatorium, & tecum colloquar :* Etiam Samuel in templo Dei cubabat, & abhinc prophetabat, 1 Sam. 3. 1. 2. R. Arama. *Servabant testimonia sua.* Et tradiderunt ea Israeli sine additione, vel diminutione, ut 1 Sam. 7. 3. *Samuel docuit populum.* *Inventiones contra eos.* Per Cora & socios suos, Num. 16. 32. עֲלֵהוּמָהּ
וְהָיָה

הם עליו, deficit præpositio, ut Psal. 5. 9. in יגור עמך יגור.

Sect. 2. Ex Ab. Ezra. in Psal. 99.

והוא, vox hæc non habet socium, ejusdem sensus est cum מוש (sic כמוש est כנום in Pentateucho Samaritano, in Deut. 32.) *Robur est regis.*] Dei scilicet ipse amat justitiam. Vel, conjunge priori versu, *Laudent robur regis. Stabilis equitatem.*] Leges aquas Mosi datas, ideoque meminit *Mosis* in proximo. *Inter sacerdotes.*] Quia Moses erat sacerdos sacerdotum, כהן כהן, & semper in scriptura כהן est minister. *Collocutus est illis.*] In columnâ nubis Mosi & Aharoni, non Samueli; sic 1 Reg. 2. 5. *Sanguinem belli in pace,* non refertur ad Amasam sed Abnerum, licet ambo antè memorentur. *Remisisti pro illis.*] להם Israeli propter eorum preces. *Inventionum contra illos.*] Ut Num. 16. 32. *Terra absorbebat,* murmurantes. *Exaltate, exaltate.*] Bis, nempe, in introitu & בציאת exitu sanctuarii sui. *Scabello pedum ejus.*] Versus locum Arcæ adorate. *Adorate monti sancto.*] Sic videtur בנראה aliis, sed in veritate cordis non adoramus montem sed Deum honorandum להם הלב הוה לשם.

Sect. 3. Ex Midrash Tillin. in Psal. 99.

Moseh & Aharon inter sacerdotes.] Per quadraginta annos Moseh erat sacerdos summus, & in albo indusio ministrabat per septem dies consecrationum, Levit. 9. R. Josua. in nom. R. Josi. R. Berech. in nom. R. Joshu. R. Jodan.

Sect. 4. Ex R. Obad. Gaon. in Psal. 99.

De die Judicii. Sedens super Cherubim.] In die & throno judicii, ut in Ezech. 1. *In firmamento supra caput Cherubim. Ecce similitudo throni &c. Justitia.*] Sicut in Mal. 4. *Sol justitia orietur, &c. Vindictam exequabatur.*] In Mosén & Aharonem, ut in Num. 20. & Samuelem, qui ante Saul obiit, quoniam dixit Dominus. 1 Sam. 16. 1. *Usquequò luges pro Saule, &c.*

Sect. 5. Ex R. Sol. in Psal. 99.

Populi timeant.] Gog & Magog. MS. חנוט à נטר, in Psal. 73. 2. *Declinabant pedes mei. Laudent* — *robur regis etiam.*] Id est, laudabunt nomen tuum & potentiam tuam qui judicium diligis. *Stabilivisti.*] Pacem inter duos adversarios incedendo, ut Exod. 23. *Quando vides bovem adversarii tui, &c. Vindictam in eorum inventiones.*] Moses & Aharon non intrabant in Canaan, quia dicebant, *Audite hoc rebelles,* Num. 20. & *Filii Samuelis non ambulabant in viis suis,* 1 Sam. 8. *Ad eos in columna.*] Etiam ad Samuelem, ut 1 Sam. 9. *Num est hic?* Respondebant, etiam, & videbitis columnam ad portam, ut in Num. 9.

Sect. 6. Ex Cald. in Psal. 99.

Remisisti illis.] Populo tuo propter illos, ut Psal. 106. *Stetit in raptura. Moses & Aharon inter sacerdotes.*] Ut sacerdotes animas suas pro populo tradiderunt.

Sect. 7. Ex Masora in Psal. 99.

Suprà omnes populos.] Duo sunt, Isai. 25. 7. *Super faciem omnium populorum;* & volumen Ester. est similiter. *Observabant testimonia sua.*] Ideoque invenerunt misericordiam & beatitudinem; Quinque

sunt, quatuor defectiva & unum plenè, Psal. 25. 10. *Sunt omnes misericordia.* Psal. 119. 2. *Beati illi, &c.*

Sect. 8. Ex Al. Auth. in Psal. 99.

Vindicans.] Non intrabis in Canaan, dixit Deus. S. Aug. *Inventionum eorum.*] Mosi & Aharonis non Samuelis, ut ante dixit, locutus est illis in columna non cum Samuele. *Ulciscens.*] Alios Mosi tempestate igni tradidit, Theod.

Sect. 9. Ex Ital. &c. in Psal. 99.

El mismo argumento, Hispan. *Regis potentia amat judicium.*] Licet Deus sit potens, est etiam justus. Ital. Bruc. Hisp.

Sect. 10. Ex Gr. & Vulg. in Psal. 99.

Tu parasti directiones.] Gr. Vulg. Arab. Rom. *Justitia Dei apparet in hoc quod dat leges & directiones vitæ justæ, hominibus, ut sint ἀνοπολογητοί. Adorate scabellum pedum ejus.*] Gr. Vulg. Arab. Rom. Lat. MS. Id est, Deum coram scabello, in Abben Ezra.

Sect. 11. Ex Syr. in Psal. 99.

De internecione Midianitarum, Num. 32. Et de regno Christi. Par. Edit. Commovemini.] חנוט, Syr. חנוט, Heb. à נטר declinare. *Robur regis judicium amat.*] Et si in robore suo quicquid sibi placitum erit, faciat, tamen justus est. *Adorate scabellum pedum ejus.*] Syr. *سجدوا لقدميه*, sic in Heb. Vid. Ab. Ezra. *Sanctus erat Moses & Aharon inter sacerdotes.*] Syr. sicut ille, ita oportet ut omnes illi appropinquantibus sint sancti. *Fœdus dedit eis.*] Mosi & Aharoni loquutus est leges in Lev. 1. &c. *Remisisti, vel exegisti pro illis, & ultionem sumpisti secundum opera eorum.*] Syr. id est, sicut opera eorum bona erant, ita ultionem sumpisti de illis qui contra eos surrexerunt. Syr. MS. *لهم اجرهم*,

لهم اجرهم, Par. Edit. Syr. MS. Cantab. *חנוט*. Heb. עליו, velut in Lament. 1. 11. *Quod factum est mihi,* idem, & נשן à נשה, in Psal. 89. 23. *Exaltorem agere.*

Sect. 12. Ex Arab. in Psal. 99.

Heb. Arab. 98.

Sedens super Cherubim.] Nubes, ut Psal. 18. *Super Cerub equitabat & volabat, & de nubibus intonat, ideoque addit, Contremiscat terra. Magnificientia regis est, ut diligat equitatem.*] Arab. *عز*

عز, est honor Regis terreni & celestis, ut justè agat. *Adorate vestigium pedum ejus.*] Arab. *واسجدوا لخطوي*

واسجدوا لخطوي, id est, osculamini quasi pavimentum templi ejus, de quo dicit, Ezech. 43. *Fili hominis, Ecce locus pedum meorum,* Sic in Psal. *Quasi osculantur pulverem & lapides ejus;* Est mos Orientalium quorundam, ut Italicorum hodie præcipue mulierum, quem sæpe vidimus, ipsa marmorea templi pavimenta deosculari. *Vindicans omnia opera eorum.*] Arab. Rom. Neb. *المنتقم في جميع اعمالهم*. *In columna nubis.*] Ad incredulos erat nubes eis τὸς ἀπίστος, ad fideles lumen, Greg. Nyss.

I Psalmus in confessione. XCIX.

Heb. C.

2 **J**ubilate Deo omnis terra: servite Domino in letitia.

Introite in conspectu ejus, in exultatione.

3 Scitote quoniam Dominus ipse est Deus: ipse fecit nos, & non ipsi nos:

Sect. 1. Ex R. David in Psal. 100.

Laudis Psalmus.] Mosch Rabbinu in Psal. 90. de captivitate loquitur, in 91. de clavi orationum, in 92, 93. de creatione & providentia, & in 94. refutat adversarios horum, & in 95. de Eucharistia ob duo operum genera, in 96. consilium est de acceleranda redemptione, in 97. Prophetia eorum quæ illis contingunt, in 98. Canticum pro redemptione, in 99. discrimen inter Gentes & Israel, in 100. oblatio pro redemptione, R. Aram. Cum letitia.] Læto corde, ne sit cultus ejus vobis in gravamen, sed in Ps. 2. 11. dicit, *Servite cum tremore*, id est, in hoc sæculo, non in sæculo futuro, in quo tremor apprehendet Hypocritas, Isai. 33. 14. & latabuntur justi, Deraſh R. Acha. Non est in Cod. Cremon. *Deus fortis est.*] Et ex captivitate liberare queat cum honore. *Non nosmetipsi.*] Potentia manuum nostrarum non comparavit nobis has facultates, Deut. 8. 17. Vel, *Ejus sumus.*] 17, id est, populus suus. *In atria sua cum laude.*] Dixit R. Josue in nom. R. Menachem orationes cessant לַעֲדוּת בְּמִלְחָמָה, in futuro, R. Arama, quia rebus hujus sæculi non indigebant, & omnia sacrificia cessant, quia aboletur peccatum, sed laudes nunquam cessant, Deraſh. Non est in Cod. Cremon. *Veritas.*] Promissi sui durat in æternum. תְּהִלָּה, est sacrificium à sacerdotibus oblatum. תְּהִלָּה, est Canticum Levitarum, R. Arama.

Sect. 2. Ex Ab. Ezra in Psal. 100.

Terra.] Incolæ. *Cum letitia.*] Dicit, *Letitia*, quia mos servi est in tristitia degere. *Fecit, vel, exaltavit nos.*] Ut 1 Sam. 12. 6. *Deus exaltavit Moſen, &c. Cum confessione.*] In introitu portarum. *In laude.*] Intra atria. *Quoniam bonus est Dominus.*] Est forma cantici in laudando Deo.

Sect. 3. Ex Midraſh Tillin in Psal. 100.

In confessionem לַתְּהִלָּה, id est, confitebuntur mihi omnes nationes, ut in Psal. 67. *In letitia.*] In futuro sæculo; in præſenti cum timore, ut in Psal. 2. R. Acha. *Cum תְּהִלָּה.*] Omnia sacrificia cessant in futuro excepto Eucharistico, R. Phineh. in nom. R. Levi.

Sect. 4. Ex R. Obad. in Psal. 100.

Excitat totum genus humanum, ut Deum celebrent. *Cum letitia.*] Non coactè. *Ipsè (& haud nos) fecit nos populum suum.*] Id est, non propter merita nostra, sicut in Deut. 26. *Hodie elegit te Deus in populum suum, &c. Confessione בְּתְהִלָּה.*] Propter beneficia sua. *Laude בְּתְהִלָּה.*] Secundum magnitudinem suæ majestatis. *Veritas ejus.*] Id est, stabilitas misericordiæ.

Sect. 5. Ex R. Sol. in Psal. 100.

Fecit nos quando non eramus.] 17, sic est Cethib.

Populus ejus, & oves pascuæ ejus:

4 Introite portas ejus in confessione, atria ejus in hymnis: confitemini illi.

Laudate nomen ejus:

5 Quoniam suavis est Dominus, in æternum misericordia ejus, & usque in generationem & generationem veritas ejus.

Sect. 6. Ex Cald. in Psal. 100.

Psalmus super sacrificium pacificorum.] Canticum Dei erat una cum holocaustis & sacrificiis, vide morem, in 2 Paral. 29. *Quando cæpit holocaustum, cæpit canticum Domini;* Et, *Laudabant Dominum in verbis Davidis & Asaphi.* 17, id est, תְּהִלָּה Cald.

Sect. 7. Ex Masora. in Psal. 100.

Ipsè est Deus.] Ut fatentur Ethnici; Quatuor sunt, Jos. 2. 11. *Deus vester est Deus, &c. Ejus sumus.*] 17, unum ex 15. 17, quæ scribuntur 17. Vel, *Fecit nos & pro seipso.*] Ut Prov. 4. 16. *Omnia fecit pro seipso, & Dan. 9. 26. 17, Pro seipso.* Vel, *Fecit nos & non.*] Deus alter, ut putant quidam Ethnici. *Nos sumus ejus populus.*] Sic lege hæc verba.

Sect. 8. Ex Al. Auth. in Psal. 100.

Non ipsi nos.] Non debemus superbire. S. Aug. Vel, ut in Act. 17. *Fecit ex uno sanguine, &c. Theod. Fecit nos, quando non eramus.*] Gr. id est, de nihilo per creationem. 1. Caus. *In portas.*] Intret grex non foris remaneat ad lupos, S. Aug. *Oves pascui.*] Quas redemit, ut Joh. 10. *Vitam meam pro ovibus meis depono, hæc est redemptio.* 2. Caus. *Gratiarum actionis. Manet veritas ejus.*] Ut promisit, sic fecit.

Sect. 9. Ex Ital. &c. in Psal. 100.

Ad laudandum.] Quando pacifica erant offerenda. Ital. Hisp. *Para alabanza.* 17, אֲלַבָּנָה Id est, de nihilo creati fuimus, Hisp. *Fecit nos.*] Id est, novam creaturam, Ital. ut in Psal. 51. *Cor novum crea in me.*

Sect. 10. Ex Gr. & Vulg. in Psal. 100.

Ipsi sumus populus ejus.] Lat. MS. in Heb. sunt duo affixi 17, & 17y, pro more ad corroborandum, ut in Exod. 2. *Et vidit ipsum, ipsum purum. Veritas usque ad generationem.*] Gr. Vulg. non dicit, *In æternum*, quia promissa sua sunt vera, sed sub conditione, quam forſan non observant sequentes generationes.

Sect. 11. Ex Syr. in Psal. 100.

Quando Joshua cessare fecit bellum Ammon, לַעֲדוּת, Etiam de Gentium conversione.

Par. Edit. *Ipsè fecit nos nihil eramus.*] Syr. MS. Par. Edit. 17, 17y. Gentes non erant popu-

lus, Lo ammi, Hof. 1. & Rom. 4. *Vocat ea quæ non sunt, de Gentibus est sermo.* Vel, *Ipsè fecit nos, & nihilum facit nos.*] Quando sibi placet in nihilum nos reducit. Heb. 17, אֲנַחְנוּ. Vel, *Fecit nos pro seipso, sumus populus ejus.*] Legitur 17 cum Van, id est, redemit Israel, propter gloriam suam. Sic in Proverb. 16. *Omnia fecit Deus pro seipso.*

Sect. 12. Ex Arab. in Psal. 100.

Heb. Arab. 99.

Pro confessione.] Vulg. Omnes Gentes nomen Dei

Dei confitebuntur, & adorabunt, ut in Zach. 14. Est confessio peccatorum, vel gratiarum actionis, Greg. Nyss. *Ipsa creavit nos, cum non essemus.* Arab.

ex nihilo nos creavit, vel elegit nos in populum suum, τὰ μὴ ὄντας contemptibiles, non entia, 1 Cor. 1.

I. Psalmus ipsi David. C.

Heb. C I.

Misericordiam, & iudicium cantabo tibi Domine:

2 Psallam, & intelligam in via immaculata, quando venies ad me.

Perambulabam in innocentia cordis mei, in medio domus meae.

3 Non proponebam ante oculos meos rem injustam: facientes praevaricationes odivi.

Non adhaesit mihi

4 Cor pravum: & declinatem à me malignam non cognoscebam.

5 Detrahentem secreto proximo suo, hunc persequabar.

Superbo oculo, & insatiabili corde, cum hoc non edebam.

6 Oculi mei ad fideles terrae ut sedeant mecum: ambulans in via immaculata, hic mihi ministrabat.

7 Non habitabit in medio domus meae qui facit superbiam: qui loquitur iniqua, non direxit in conspectu oculorum meorum.

8 In matutina interficiebam omnes peccatores terrae, ut disperderem de civitate Domini omnes operantes iniquitatem.

Sect. 1. Ex R. David. in Psal. 101.

Canam de misericordia & iudicio. Declarat David in hoc Psalmo modum gubernandi Israel, & quid fecit in otio suo נָחַד, quando coram eo lites cessabant, studio sapientiae vacabat, ut reciperet spiritum sanctum; & dicit, *Canam* ad te, qui me ad faciendum iudicium & misericordiam in Israel adjuvisti, 2 Sam. 8. 15. R. Arama dicit, cni bono opera regni sui enarraret? potius omnem peccatorem ad poenitentiam instruit, 1. ob peccata personae suae, 2. domus ejus, 3. cum aliis in urbe. Vel, de Dei iudicio canam, dicendo, *Dat Dominus, & accipit*, cum Job. cap. 1. Derash R. Huna in nom. R. Aca. Non est in Cod. Cremon. *Veniet?* Spiritus נְשִׁימָה. *Ambulabo in medio domus meae.* Sicut ille qui cogitabundus est de re aliqua, & intentus, ambulat huc & illuc, ut Elisha, 2 Reg. 4. 35. *Ambulabat in domo, &c.* Rem Belial. Enumerat David omnia peccata sua, & ab homicidio Uriae incipit, dicendo, se illud opus Belial nunquam amplius perpetraturum, R. Arama. *Ante oculos meos.* In cogitatione, quia facultas imaginativa est in cerebri parte anteriori, oculis respondenti. *Non adharebit.* Cogitationi meae, נִשְׁכָּח Meqor loco nominis pro נִשְׁכָּח. *Opus declinantis.* Mulieris adulterae, ut uxoris Uriae, R. Arama. *Vir malus.* Non erit inter notos & propinquos meos. Vel, *Malam non cognoscam.* Id est, adulterium non iterum committam, ut Gen. 4. *Adam cognovit Evam.* R. Arama. *Qui clam calumniatur.* Ut falsus testis, dicendo, hoc vel illud fecit, ut condemnetur per leges regni; נִשְׁכָּח in forma נִשְׁכָּח quadrata. *Exscindam.* Ab oculis meis, non erit in mea societate, licet eloqueretur veritatem, non clam, sed in iudicio eloqui oportet; & numerant illud Rabboth. inter tria quae sanctus benedictus ille detestatur, qui videt peccatum in proximo, & contra eum clam attestatur; è contrario est mos aliorum, qui habent ut familiares suos, detrectatores, ut in opibus eos quos calumniantur, puniant, sed David poenas infligere sine testibus odivit. Non est in Cod. Cremon. sed Rab-

both. David hic clam confitetur peccatum in Mephobotheth, in eo quod credidit Zibae calumniis, R. Arama. *Cor latum.* Natio cujus oculi sunt elati ad aspiciendas delicias mundanas, & cor eorum ad recipiendas eas dilatatur, & quoniam oculi & cor sunt in eas, pedes ejus velociter eas persequuntur, ut Num. 15. 39. *Non post oculos vestros investigabitis. Ut habitent mecum.* Pro servis, vel ancillis. *In fideles terra.* Dicit, *Terra*, in quocunque loco sint, in eos oculis meis ponam; Hic confitetur peccatum, quod se viris fraudulentis associavit in ejus persecutione, 1 Sam. 22. 1, 2. R. Arama. *Non habitabit.* In officio aliquo. פְּקִידוֹת. *Ante oculos.* Non possum intueri illum. *De urbe Domini.* Jerusal. *Manè*, vel, *quotidie.* Ut Lam. 3. 23. *Nova sunt manè*, id est, *quotidie.*

Sect. 2. Ex Ab. Ezra in Psal. 101.

De misericordia & iudicio canam. Dicit David, componam Psalmum de mea misericordia & iudicio in regimine regni Israel demonstrata, ut 2 Sam. 3. 15. *David fecit iudicium in toto populo;* Et addit, *Tibi canam*, quia tu docuisti me. *Quando venies ad me.* Per spiritum prophetiae, quando studiis suis vacabat, ut Num. 22. 20. *Deus venit ad Balaam*, R. Mosch. Vel, *Quando veniet ad me.* Nempè, viâ istâ, sic exercitabat seipsum in ista via, ut ad eum sine investigatione accessit; consuetudo sua erat altera natura, sic Psal. 102. 1. *Veniat clamor meus*, idem. *Perfectus.* נִשְׁכָּח Toar. *Ambulabo in medio domus meae.* Id est, palam in domo regia, ut Gen. 5. 24. *Enoch ambulabat cum Deo.* נִשְׁכָּח ut נִשְׁכָּח in Eccles. 12. *Componere libros.* *Ante oculos meos.* In fronte mea, נִשְׁכָּח, id est, in cogitationibus meis. *Qui declinant.* Sicut uxor viri, ut Num. 5. 12. *Si declinaverit uxor. Non adharebit mecum.* Dicta avergio, נִשְׁכָּח. *Vir cordis perversi.* נִשְׁכָּח deficit, ut Psal. 109. *Vir orationis.* *Non cognoscam.* Id est, non honorabo virum malum; sed res mala est viro à pueritia sua conaturalis, Gen. 8. *Qui calumniatur.* Judex iste, qui ob munera clam, proximum in iudicio percutit, Jod in נִשְׁכָּח redundat. *Non possum.* Tolerare illum.

Destruam

Destruam illum.] Secundum leges regni. Vel, *Illud destruam.*] Scilicet calumniam. *Qui habet elatos oculos.*] Est sapiens in oculis suis. *Largum cor, illum non possum.*] Exscindere, & dicit, *Largum*, qui vias suas sapientia dirigit, כחב רחב, ut 1 Reg. 4. 29. *Dedit Deus Solomoni cordis latitudinem. Ut sedent mecum.*] In folio Judicii, vel in secretioribus meis consiliis בעצור R. Moseh, ut Est. 1. 4. *Sedebant primi in regno. Non sedebit in domo mea.*] Apud mensam meam, שלחני. Vel in iudicio, ne iniquam proferat sententiam. *In via perfecta.*] Cultu Dei vero; ipse solus ministrabit in curia mea.

Sect. 3. Ex Midrash Tillin in Psal. 101.

De misericordia & iudicio.] Quando Deus largitur vel sustulit, in prosperis & adversis gratias agam, ut in Job. 1. R. Jehud. bar Shiloh. R. Berech. beshem R. Levi. *Verbum Belial.*] Ut Ruben, qui dormivit cum uxore patris sui, ideoque non erat Sacerdos ex ejus tribu, nec ex tribu Simeonis, quia עשה שטות averfionem commisit in Shittim, Num. 25. nec ex Danis, quia עקש exivit Idolum Michæ, nec ex Joseph, quia מלשנו attulit famam malam fratrum ejus, Gen. 37. 1. 2. nec ex tribu Judæ, quia erat גבה עיניו excelsus oculis, ut in Gen. 38. *Videbat Jehuda, & putabat eam esse meretricem;* sed ex tribu Moysis, quia erat fidelis, נאמני R. Nehemiah, Num. 12. *Domus mea.*] Non de domo proximi loquitur. *In matutinis לבקר.*] Quia in matutinis Israelitæ voluntarias oblationes pro tabernaculo afferebant, ob quas exscindam impios in futuro, R. Ibo beshem R. Meir. & usque ad sæculum futurum durabunt oblationes.

Sect. 4. Ex R. Obad. Gaon. in Psal. 101.

Ostendit David suos mores, quibus se ad recipiendum spiritum prophetiæ preparavit, ut omnes in adventum Christi prædisponeret, in Zach. 12. *Infirmus erit sicut David, &c.* *Misericordiam.*] Quia creavit hominem in imagine sua. *Judicium.*] Quod sequitur electionem. *In integritate בת.*] Non in superbia. *Belial בליעל.*] Id est, in mente. *Declinantium סמי.*] In opere. *Altum oculis.*] Avarus, qui, ut nidum in altum reponat, est cupidus, Habac. 2. *A civitate Dei.*] In alias regiones, ut exules eos dispergam. *Mendacia.*] Officiosa, etiam si non laudent.

Sect. 5. Ex R. Sol. in Psal. 101.

De misericordia canam.] Me regem inungendo. *Et iudicio.*] In adversariis delendis. *Cantabo.*] Quando ostendis erga me misericordiam, dicam, *Benedictus es tu, qui es bonus, & facis bonum, & quando in me justitiam ostendis, dicam, Benedictus sit Index terræ.* *In medio domus meæ.*] Integer ambulo, clam & palam. *Qui declinant.*] à recta via in cultu Dei, sicut uxor quæ declinat à marito. In ling. extr. נשולמנו. *Non agnoscam.*] Id est, non diligam rem, vel virum impium. *Non feram.*] Non associabo me secum, ne vias suas discam. *Destruam impios terra.*] Qui sunt convicti. *In matutinis.*] Id est, quolibet die paulatim, paulatim; & dicit, *Matutinis*, quia tunc Judices sedebant pro tribunali, ut Eccles. 10. *Principes tui comedunt manè.* Est hic Psalmus descriptio justii Judicis in vita & officio suo.

Sect. 6. Ex Cald. in Psal. 101.

Misericordia & iudicio.] Pro his duobus laudabo te, ut Job. 1. *Dat Deus, & accipit. Domus mea.*] Domus instructionis. *Qui operantur malum, qui avertunt.*] à præceptis. *Illud, vel, illi non adhærebunt.*] Non associabo me cum illis. רע. Id est, imaginatio mala. *Calumniatur.*] Cum lingua tertia, לישן תליתאי. *Exscindam.*] Lepa erit pœna ejus, & exscindetur, ut Uzzia. *Manè destruam.*] In sæculo futuro, quod est sicut lux matutina, Deus omnes impios terræ, multò magis de civitate Dei exterminat, R. David. *Intra domum meam.*] Domum Sacerdotarii.

Sect. 7. Ex Masora in Psal. 101.

Opus eorum qui avertunt.] à justitia; Quatuor sunt, tria sunt cum He, & unum cum Van, Genes. 31. 28. & Prov. 21. 3. *Facere justitiam.* Prius est cum Van, & vide quomodo laboravimus in hoc, in Jer. 22. R. Jacob. *Manè destruam.*] Dicit, *Destruam*, ut Ezech. 43. *Quando veni ad destruendam urbem*, id est, per prophetiam; Quatuor sunt, Isa. 33. 2. *Brachium eorum manè.* Lam. 3. 23. *Manè quolibet renovantur.* Job. 7. 18. cum Lamed, omni matutino.

Sect. 8. Ex Al. Auth. in Psal. 101.

Pro quarta hebdomadæ. Gr. de Josia rege, aras abolente, Theodor. *Misericordiam.*] Modò est tempus misericordiarum, futurum tempus judicii, S. Aug. *De pietate.*] In prima legis tabula, וחסד. *De iudicio.*] In secunda. *Quando venies ad me.*] Per Arcam. *Cum perfecto corde.*] Ut cor Asæ erat perfectum, non inclinabat ad Idololatriam. *Rem impiam ante oculos meos.*] Non respiciam ad Idolum, nec invocabo illud. *Qui avertuntur.*] à cultu Dei in prima tabula. *Non agnoscam impium.*] Ut in 5. præcept. *Non cognoscebam.*] Non approbavam, ut Matth. 7. *Non novi vos.* S. Aug. *Qui percutit proximum suum.*] Cum lingua sua, peccat ut homicida in præcept. 6. *Cor latum.*] Avarum & insatiabile. Gr. in præcept. 8. *Non convalescebam.*] Cum extraneis potius, S. Aug. ut 1 Cor. 5. *Non oves diei.* *Super fideles.*] Secundum 2. tabulam. *Qui operatur dolo.*] In præcept. 8. *Qui loquitur mendacia.*] In præcept. 9. *In matutinis destruam.*] Gr. manè sedebat in tribunali, ut Exod. 18. 13. *Sedebat Moses judicare à manè ad vespem.* *Omnes peccatores.*] Impios sacerdotes, Theod. Descriptio est Judicis justii, secundum Decalogum, sic Horat. Cæsarem laudat à victoriis, pietate, pace, rectis legibus, &c.

Od. 15. lib. 4.

— *Tua Cæsar ætas*
Fruges & agris retulit uberes,
Et signa nostro restituit Jovi —

— *& vacuum duellis*
Jannum Quirini clausit, & ordinem
Rectum, & vaganti frena licentia
Injecit, emovitq; culpas,
Et veteres revocavit artes.
Custode rerum Cæsare, non furor
Civilis, aut vis eximet otium,
Non ira quæ prociudit enses,
Et miserat inimicat urbes.
Non qui profundum Danubium bibunt,
Edicta rampens Julia. (In adulteria.)

Sect. 9.

Sect. 9. Ex Ital. & c. in Psal. 101.
Non associabat se.] *El traydor*, Hispan. *Cor la-
tum.*] *Insatiabile cibus.* 2. Ang. MS. *Vel, superbum.*
Ital. Pieno de orgoglio. Ital. Bruc. *Large di cuore.*
Non comedam cum illo.] 2. Ang. MS. *Vulg. Gal.*
Mangeroy.

Sect. 10. Ex Gr. & Vulg. in Psal. 101.
*Ut erudiar in via perfecta cum venies ad me, am-
bulabo in simplicitate cordis mei.*] Lat. MS. nam cor
perfectum Deus erudiet amplius. *Declinantem a
me.*] Vulg. Gr. id est, a viis meis quæ sunt viæ tuæ,
ipsum non cognoscebam. *Non adhaesit mihi cor pra-
vum.*] Gr. Vulg. id est, cor meum est perfectum.
Loquentem in abscondito.] Lat. MS. clam obloquen-
tem, non palam coram facie proximi sui.

Sect. 11. Ex Syr. in Psal. 101.
De requisitis in ministerio domus Dei. Par. Edit.
*Te lau-
dabo Domine.*] Syr. propter misericordiam tuam &
benignitatem in gubernatione mundi manifestatam.
Quando ad me venies?] Ad habitandum mecum in
templo, (hinc apparet magnum fuisse Davidis ad
ædificandum domum desiderium.) *Declinantium,*
vel, eorum qui malum faciunt.] Syr. *נשכח*,
Heb. נשכח à *נשכח*, odium, in Hof.
9. 7. & dicit, *Declinantium*, quia Levitæ qui decli-

nabant ad idola exclusi sunt de domo Dei, ut in
Ezech. 44. 12, & c. *Non adhaesit mihi.*] Syr. *נשכח*

נשכח, vir malus. *Amplum cor, cum illo
non comedo.*] Syr. nam contentiones efficiet. Heb.
נשכח. Syr. *נשכח*, & dicit,

Latum cor, ut filii Eli erant viri Belial & helluones,
1 Sam. 2. *נשכח* à *נשכח* à *נשכח*. Philip. 3. *Qui lo-
quitur mendacia, vel, sermo mendax,* *נשכח*

נשכח.] Pseudo-martyr, qui iudicium pervertit,
vel, sacerdos qui violenter legem Dei detorquet, ut
Ezech. 22. *Exscindam, vel, filere faciam.*] Syr.
נשכח, *נשכח*. Heb. *נשכח*, sicut *נשכח*, ut in

Zach. 11. *Gladius in oculum suum.*

Sect. 12. Ex Arab. in Psal. 101.

Heb. Arab. 100.

In perfectione, vel, humilitate cordis mei.] Arab.
نواضع قلبي. Heb. à *נשכח*, sic Gen. 25. *Ja-
cob erat vir simplex, vel integer, vel humilis. Cum
habente cor cupidum non comedi.*] Arab. ut Prov. 23.

Ne comedas avari cibos, & c. Mihi ministrabit.
Ut sacerdos meus, sic Ira erat sacerdos Davidis pe-
culiaris, 2 Reg. 20. ult. Et Solomo expellebat Abi-
athar à sacerdotio peculiari, Gr. *ἐκτὸς ἑσθλῶς*. Arab.
نواضع قلبي.

1 Oratio pauperis,
*Cum anxius fuerit, & in conspectu Domini
effuderit precem suam.* CI.
Heb. CII.

2 Domine exaudi orationem meam: & cla-
mor meus ad te veniat.

3 Non avertas faciem tuam à me, in qua-
cumque die tribulor, inclina ad me aurem tuam.

*In quacumque die invocavero te, velociter ex-
audi me.*

4 Quia defecerunt sicut fumus dies mei: &
ossa mea sicut cremum aruerunt.

5 Percussus sum ut fenum, & aruit cor me-
um: quia oblitus sum comedere panem meum.

6 A voce gemitus mei adhaesit os meum car-
ni meae.

7 Similis factus sum pellicano solitudinis:
factus sum sicut nycticorax in domicilio.

8 Vigilavi, & factus sum sicut passer solita-
rius in tecto.

9 Tota die exprobrabant mihi inimici mei:
& qui laudabant me, adversum me jurabant.

10 Quia cinerem tamquam panem man-
ducabam, & potum meum cum fletu miscebam.

11 A facie iræ & indignationis tuæ: quia
elevans allisti me.

12 Dies mei sicut umbra declinaverunt: &
ego sicut fenum arui.

13 Tu autem Domine in eternum permanes:

& memoriale tuum in generationem & genera-
tionem.

14 Tu exurgens misereberis Sion: quia tem-
pus miserendi ejus, quia venit tempus.

15 Quoniam placuerunt servis tuis lapides
ejus: & terra ejus miserebuntur.

16 Et timebunt Gentes nomen tuum Domine,
& omnes reges terræ gloriam tuam.

17 Quia edificavit Dominus Sion: & vide-
bitur in gloria sua.

18 Respexit in orationem humilium: & non
sprevit precem eorum.

19 Scribantur hæc in generatione altera: &
populus, qui creabitur, laudabit Dominum.

20 Quia prospexit de excelso sancto suo: Do-
minus de cælo in terram aspexit:

21 Ut audiret gemitus compeditorum: ut sol-
veret filios interemptorum:

22 Ut annuncient in Sion nomen Domini: &
laudem ejus in Jerusalem.

23 In conveniendo populos in unum, & reges
ut serviant Domino.

24 Respondit ei in via virtutis sue: Paucita-
tem dierum meorum nuncia mihi.

25 Ne revoces me in dimidio dierum meo-
rum: in generationem & generationem anni
tui.

26 Initio tu Domine terram fundasti: & ope-
ra manuum tuarum sunt cæli.

27 Ipsi peribunt, tu autem permanes: & omnes sicut vestimentum veterascent.

Et sicut opertorium mutabis eos, & mutabuntur:

Sect. 1. Ex R. David in Psal. 102.

Dicitur est in persona omnis in captivitate, R. Arama, Babel, Madai, Paras, &c. afflicti. Cod. Cremon. בבל. Non est in Venet. Bomberg. *Quando oblectus est.* Id est, incurvat seipsum in dolore ac si pars una corporis alia esset operta à קוץ. *Orationem meam.* Sit causa mea coram te detecta & audiam, Deraah. Non est in Cod. Cremon. *Ne abscondas faciem tuam.* Adhuc, sicut comminatur lex tua, *Abscondam faciem meam & erit in comestionem. Sicut fumus.* Ut res adusta, quæ in fumum evanescit, sic dies mei sunt afflictio, sic Joel 2. *Vapor fumi,* est similitudo afflictionum. *Sicut focus.* Per ignem continuò in illo ardentem adustus. *Sicut gramen.* Viride, à Sole percussum. מורה, cum Vau & Dages. *Quoniam oblitus sum comedere panem meum.* Notum est quod vita corporis dependet à corde, caloris in corpore toto fonte, & cerebrum frigidum & humidum calorem cordis temperat; cibus etiam & potus humectant & refrigerant corpus, quod aliter esset à calore cordis & aere circumdante absumptum, ideoque sine cibo & potu, cor exarescit & moritur, R. Arama. *Adherent carni, vel cuti.* Sic ait Job. R. Arama, Id est, respectu maciei suæ quam causat gemitus; Et cutem, *Carnem* appellat, quia cutis hominis non excoriatur, sicut bestia. *Sicut Pelicanus.* In habitatione, in hac captivitate, vel voce lamentabili sicut hæ volucres קאת קיק, R. Arama, *Sicut passer solus.* Sedet in vertice domus & non intrat in domum, ne illum homines enecarent, R. Arama, Sic ego sum inter populos extraneos solitarius. *Insaniunt.* Derident me, ut insani. *Jurant per me.* Dicentes, si hoc faciam sim ut Judæus ille miserrimus, sic Isai. 65. 15. *Nomen vestrum in execrationem,* R. Arama. *Potum.* Comprehendit vinum, lac & aquas; שקוי cum Vau mobili in loco Lamed הפעל, sed שקוי, Vau quiescit ad attrahendum, & Jod movetur estq; in loco Lamed הפעל. *Levastis & dejecisti.* Si elevet homo rem aliquam ad dejiciendam eam, sic lapsu graviore. *Sicut umbra.* Expecto redemptionem sed eam non intueor, & dicit, *Umbra,* quæ ad sex horas permanet usque ad Meridiem, sic post sexaginta annos mors advenit, R. Arama. *Memoria tua.* In omni generatione orant pro redemptione, & nomen tuum commemorant. *Resurges.* Ut homo à loco suo seipsum ad opus aliquod faciendum exsuscitat, sic Num. 24. *Surrexit Balaam.* In quibusdam codicibus est error *Thronus* pro *Memoria*, quia in Lamentat. est versus similis, & erravit in hac lectione sapiens Abben. Ezra. Non est in Cod. Cremon. *Tempus veniet.* Est præfixum & tandem adveniet. *Tempus statutum venit.* Sic dicent qui vivunt in tempore redemptionis, licet nobis sit ignotum. *Miserentur pulveris.* Quod amat homo illius misereatur & deosculatur, R. Arama. Vel, quia ædificare illud exoptant. Vel, quando servitui habent desiderium ad eam vehemens, tunc resurges & restitues

28 Tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient.

29 Filii servorum tuorum habitabunt: & semen eorum in seculum dirigetur.

eam; sic exponit sapiens Cozri. Non est in Cod. Cremon. מורה, Mekor ex Dages cum Pathac Catan, pro Pathac Gadol, & levigatur, sicut multa ex Dages. *Consideravit orationem.* Sic dicunt Gentes post redemptionem. ערער, est arbor maxima in deserto, ut Jerem. 17. 6. *Non despexit.* sicut existimabant Babelitæ. Est in Cod. Cremon. non Venet. *Hæc salus erit scripta pro generatione ventura.* Pro generatione in qua erit. Vel hæc miseria, R. Arama. *Populus creandus.* Populus sæculi redemptionem subsequens quando vident eam scriptam, ob eam laudabunt Deum, licet oculis suis illam non videbant. *Destinati morti.* Israel in captivitate propè mortem. מורה levigatur, & sunt cum Dages. *Debilitavit robur meum in via.* Redit ad personam cujuslibet captivorum in Babel sub duris Dominis subjugati, ideoque removebant de loco in locum quærentes quietem, & labore magno erant debilitati. *Ne excindas me.* Ut spicas in tempore, Job 5. 26. Idem. *Olim posuisti fundamenta terre.* Dicit, *Olim,* quia tu es primus & ultimus. *Peribunt.* In nihilum sicut erant: Sic aliqui. Vel, individua, & non species. *Permanebunt filii servorum tuorum.* Et non amplius erunt captivi.

Sect. 2. Ex Ab. Ezra in Psal. 102.

Oratio afflicti. Dicunt aliqui, de sancto quodam in manus inimicorum suorum lapso, sed in veritate, est de captivis, ut viro uno, quia dicit, *Scriptum erit hoc, &c.* etiam, *Ædificabit Dominus Sion. Exaudi.* Id est, ostende aliis quod audis. *Sicut focus.* Vel, incendium. *In fumo.* Ut Psal. 37. *Consumpti sunt in fumo. Offa mea.* Naturâ suâ frigida, ex ira contra adversarios meos incalescunt. *Percussum est ut gramen.* Ut per Solem illud, sic cor meum per contumelias hostis, ita ut careat humido radicali, nam cibus supplet quod aer consumit. *Adherent carni.* Propter maciem meam, quæ ex nimio clamore meo oritur. *Sicut passer solus.* Sic dispersi erant captivi hic & illic, & ex familia mea nemo est mecum. *Comedebar cineres.* Est simile; quia in luctu sedebant in cineribus, ut Jonæ 3. 6. *Rex Ninivæ sedebat in cinere. Dejecisti me.* Ut dicitur, *De cælo in terram dejecit gloriam Israel. Resurges.* Dicit, *Resurges,* quia locutus est de sessione, in vers. 12. *Sedebis in sæcula,* id est, immutabilis, quia omnis motus est mutatio. *Tempus venit.* Anni captivitatis sunt finiti, ut Dan. 9. 1. *Intellexi ex libro Jeremia, &c.* מורה, verb. Segol pro Pathac. *Miseri sunt.* Et ædificabunt quando tempus venit. *Attendet ad orationem.* Tunc apparebit, quia petitionem captivorum exaudivit, ערער, quæ denudata est, ut Psal. 137. 7. *Denudate eam;* sic quidam non rectè. Vel, solitaria; sicut arbor sola in saltu derelicta. *Hoc erit scriptum.* Hic Psalmus propter alios venturos, ut eo pro orationis formula utantur. *Prospexit.* Ut Exod. 3. 7. *Vidi afflictionem populi mei. Regna ad serviendum Domino.* Ut Zephan. 3. 9. *Cum humero*

humero uno; Est in futurum. *In via.*] Verba captivorum, in reditu è captivitate ad terram, in via moriuntur. *Dixi.*] Loquitur Psalmista in persona aliorum. *Ne facias me ascendere in medio dierum meorum.*] Sed videam redemptionem; & dicit, *Ascendere*, quia anima redit ad Deum qui dedit eam. *Olim posuisti.*] Dicit, *Olim*, quia Deus erat ante sæcula. *Peribunt.*] Individua *הפרטי*, sed species permanent *הכללי*, R. Jehud. ben David primus *המקורק* in Occidente Grammaticus, ut Eccles. 1. *Terra in æternum manet*, & Jerem. dicit, *Si removeantur statuta cœli, &c.* Et Psal. 148. *Statutum dedit quod non transit. Opus manuum tuarum.*] Cœli.

Sect. 3. *Ex Midr. Tillin in Psal. 102.*

Oratio pauperis.] Sacrificium impiorum, ut Balaaci est abominatio, sed oratio rectorum est accepta in Prover. *עני.*] Quando videt David impios, Aham, &c. ex illo oriundos, seipsum pauperem appellat; sed quando videt justos, ut Hezechiam, &c. seipsum *דור* dilectum nominat, R. Phinehaz in nom. R. Ruben. *Inclina aurem.*] Hoc verbum *Inclina*, indicat, quod habuit accusatores, R. Jehud. in nom. R. Simon. Donum hoc tribui Jehudæ largitur, *Audi vocem Jehudæ*, Deut. 33. R. Johan. Vel, domui Davidis, R. Hannina. *Sterilis* *הערער*.] In singulari de Manasse, sterilis erat in operibus bonis. *Preces eorum* *תפלות*.] In plurali de Hezechia, &c. R. Samuel bar Nachman in nom. R. Aba. Vel, *ערער* de generatione, in qua non est Propheta, nec Sacerdos, nec sanctuarium in propitiationem, solummodò oratio in initio anni, & die expiationum, quam tamen Deus accipit. *Populus creandus.*] Novus populus in diebus Mardochei, R. Josi in nom. R. Simeon. Vel, generationes quæ sunt mortuæ in suis operibus, & ad orandum in die expiationum conveniunt, &c.

Sect. 4. *Ex R. Obad. in Psal. 102.*

Oratio pro redemptione. *Obrutus est* *העטוי*.] In tempore Gog, & Messia passionum. *Deserti.*] Exclamat in loco ubi nemo est, sic ego in cœtu hominum meipsum cohibeo. *מוער*.] Id est, conveniens tempus. *Delectant in ejus lapidibus.*] *רצו* contrà, in Num. 14. *Terram quam abominastis, &c.* *Populus creandus*, vel, *creatus*.] In imagine Dei, Deum celebrabit. *Anni tui.*] Tu es æternus, ergo posteri perfruantur terrâ, etiam si nos moriamur.

Sect. 5. *Ex R. Sol. in Psal. 102.*

Oratio afflicti.] De Israelis captivitate per Spiritum sanctum prævisa. *נודרי* Nun servilis, ut in *נערי*, &c. *Sicut focus, vel, desertum adustum.*] Ab. Ezra. *Sicut Nycticorax.*] Sic expulsus è terra in captivitatem sumus, Ab. Ezra. *Sicut passer solus.*] Sine socio. *Qui derident me, jurant per me.*] Dicentes, si mentiar, faciat mecum Deus, sicut cum Jerus. commune fuit proverbium, ut Isa. 65. *Nomen vestrum erit in execrationem, & Jer. 29. 22. Deus te faciat sicut Ahab. & Zedechia. &c.* *Derident.*] Ab *הוללות*.] *Dejecisti.*] Quasi de cœlo in terram, lapsu graviore. *Sedebis in æternum.*] Ideoque in urbe tua in æternum habita, & ut promissisti, reditum nostrum accelera, quia manus nostra abbreviatur, ut in Deut. 32. *Surge Domine.*] Et miserere. *Delectantur in lapidibus ejus.*] Ut Jeconia, & captivi de lapidibus, ad

ædificandam domum congregationis in Babel, transportarunt, Midrash. Vel, ita ut deosculentur ipsos lapides & pulverem, Ab. Ezra. Vel cupientes, ut simul isti lapides re-ædificentur. *ערער*, id est, *עווק*, *clamantis.*] à *עווקר* in Isa. 15. Vel, quæ denudatur usque ad fundamenta. *Populus creandus.*] De servitute in libertatem & lucem transeunt, quæ est quasi nova creatio. *Scribetur pro generatione.*] Ut hæc formulâ laudent Dominum. *וזה* hæc redemptio. *וזה* ad mortem ægrotantes, *אנמוריניר* in ling. extr. Hisp. *Los sentenciados à muerte.* *Afflixit in via.*] Redit ad lamentationem priorem.

Sect. 6. *Ex Cald. in Psal. 102.*

Panem meum.] Legem instructionis meæ, panem vitæ. *Jurant per me.*] R. Sol. *Sion.*] Urbem Sion. *Hæc oratio.*] Erit scripta. *In via.*] Viâ captivitatis molestâ. *Commutabis ea.*] Pro aliis quando placet tibi.

Sect. 7. *Ex Masora in Psal. 102.*

Querelam suam.] Duo sunt, 2 Reg. 9. 11. *Virum & communicationem suam.* Oratio est ad Deum sermo, ut in Abraham, Gen. 18. ult. *Sicut passer solus.*] Sic ego sum inter Gentes solus, communionem sanctorum in tribus festis quotannis privatus; Tria sunt in Scriptura, & plena, Isa. 14. 31. *Nemo erit solus in statutis temporibus.* Hos. 8. 9. *Onager solus.* Peccatum gemitus, & cessationem festorum inducit. *Dejecisti me.*] In profundas afflictiones; Duo sunt, unum est initium versus, & unum est finis versus, Jona 2. 3. *Dejecisti me in profunditatem maris.* *Gemitum vincti.*] Duo sunt, Psal. 79. 11. *Ascendat gemitus captivi.* *Destinatos morti.*] Duo sunt, Psal. 79. 11. idem.

Sect. 8. *Ex Al. Auth. in Psal. 102.*

Pauperis.] Christi, qui pro nobis pauper factus est, S. Aug. *Meditationem suam.*] In tribulatione suæ conscientia. *Sicut, vel, in fumum.*] Sic deficiunt dies mei. 1. Caus. *Sicut cremium.*] Vel ligna in focum in cineres redacta. Gr. *Sicut passer.*] Ut in Isa. 38. 14. *Ut hirundo, gemebam ut columba.* 2. Caus. *Misereberis Sion.*] In conversione Gentium, ut Act. 16. 17, 18. *Re-ædificabo Tabernaculum Davidis lapsum.* 3. Arg. *Venit tempus.*] Plenitudo temporis, in qua misit filium, S. Aug. *Populus creandus.*] Gentes, Theod. 4. Arg. ab eff. *In Sion.*] Ut liberentur captivi Satanæ, Luc. 4. 18. & Act. 26. 18. Liberare eos à Satana. *Respondit ei.*] Laus ejus, vel Jerus. prædict. ille vocat, nos respondemus, non linguâ, sed vitâ, S. Aug. *In via virtutis.*] Reversionem vocat. Theodoret. *Abbreviavit dies meos.*] De Christo scribitur, quod vixit usque ad dimidium annorum vitæ humanæ. *Ne ascendere me facias.*] Ut oravit Christus, *Transseat calix hic, & audivit illum Deus Pater*, Heb. 5. 7. *Senectute quando deficit robur meum.*] Herod. Thal. Psammenitus respondit, Fili Cyri, domestica mala erant majora, *οικνία μέγα κακὰ ἢ ὅση ἀνακλασεν* (filii scil. & filia) at lamentatio amici digna lachrymis fuit, qui à multis opibus ad inopiam recidit in extremo limine senectutis, ad hoc Cræsus illachrymâsse dicitur. *Sicut vestimentum mutabis ea.*] Significat rerum manufactarum abolitionem, Heb. 12. 27. & Heb. 1. 10. 5. Arg. à dissimil. *Tu idem es.*] Regnum Christi non potest concuti, Heb. 12. 27. *βασιλεὺς ἀσάλευτος.*

Sect. 9. Ex Ital. & c. in Psal. 102.

De restitutione urbis & templi. Ital. *Sicut nyctiorax.* 2. Ang. MS. *Stulti mei jurant per me.* Ital. Bruc. id est, ego sum juramenti eorum formula. Ital. *Tempus est impletum.* 70. anni per Jerem. 25. 12. *Solitarii.* Hisp. *Robur meum.* In medio annorum meorum. Hisp.

Sect. 10. Ex Gr. & Vulg. in Psal. 102.

Cum anxius fuerit. Vulg. Gr. Lat. MS. dubitans de providentia & promisso Dei ad pauperes adimplendo. *Ossa mea quasi frixa contabuerunt.* Lat. MS. à יקר comburere. *Factus similis Pellicano.* Gr. Vulg. omnes noti mei fugiunt à me, ut in Psal. 88. *Qui laudabant me.* Vulg. Gr. adulantes. Vel, qui antè laudabant me, nunc jurant mihi malefacere. *Venit tempus, vel, pactum.* Lat. MS. מועד. *Placuerunt servis tuis lapides ejus.* Gr. Vulg. quia videant lapides congregatos ad ædificandam domum. *Et pulverem miserabilem.* Lat. MS. *Respondit ei in via virtutis, vel, roboris sui.* Gr. Vulg. id est, respondit Deus victis, antequam penitus deficiant vires eorum in carcere, & liberat eos. Vel, *Afflixit in via fortitudinem suam.* Lat. MS. Vau pro Jod. *Pauca tatem dierum meorum annuncia mihi.* Gr. Vulg. לי אמר dic mihi quamdiù vivam.

Sect. 11. Ex Syr. in Psal. 102.

De novo populo Gentium, & de doloribus Judæorum. Par. edit. חלה חסד. *Consumuntur in fumo.* In vanitate & perturbatione, etenim dies fumus, vel nubes, est dies perturbationis, in Joel. 2. 2. *Combusta sunt, vel, albescunt sicut planities.* Syr. מוס חור. Heb. נחר, vel ut focus qui abundat cineribus. *Vigilo, vel, attonitus sum.* Syr. velut aliquis implicatus, qui quò vadat, ignorat, à שקר Heb. sic in Lam. 1. 14. *Implicatum est, idem. Instar passeris volitantis super tecto.* Syr. חסד. *Insaniunt, vel, laudant me.* Syr. משובחני. Heb. מרולל, mollia loquuntur mihi, & quærunt ut me occidant. *Pulverem ejus diligunt.* Syr. ideòque ut ædificetur spirituale templum ex Judæis & Gen-

tibus, exoptant; & dicit, *Pulverem ejus*, ut est in proverbio, terram diligit in quam amicus ejus ambulat. *Deserti, vel, pauperum.* Syr. MS. דמסכני. Heb. ערער, ארער in Psal. 137. 7. *Denudate. Ut solvat filios à morte.* Syr. מן ערער, velut in Psal. 79. in Syr. *Populi simul.* Gentes ut Dominum unanimi consensu colant, velut in Zeph. 3. Vel Judæi in templo secundo. *Robur meum in via humiliaverunt.* Vel, in terra. Syr. בארעא חסד, id est, in via ad hanc redemptionem hæc afflictio supervenit. Vel dicit, *Via*, quia hic sumus viatores, in cælo comprehensores. *Ne ascendere me facias.* Syr. אסע, ascensio in phrasi hebræa est de loco in locum transitus, ut in Ezra 7. *Ascendit ad Babel*, id est, iter instituit, & via mortis, cujus hic meminit, est semita totius carnis calcanda.

Sect. 12. Ex Arab. in Psal. 102.

Heb. Arab. 101.

Oratio pauperis, & c. Arab. MS. ut in Heb. Gr. Vulg. *Calefacta sunt sicut focus.* Arab. كالى veluti sartagines. *Laudantes me.* Adulatores mei conspiraverunt adversum me. *Affimilatus sum Pellicano, vel, nigredini olla.* Arab. الغيب البرمي. Nam servi tui exultaverunt in lapidibus ejus. Arab. عبيدك سروا tantum lapidum cumulum ad ædificium templi præparatum intuentes, exultant, sic in Zach. 4. *Educent lapidem summum, cum acclamationibus, Gratia, Gratia.* *Afflixit, vel, ad respondendum semitis potentia ejus.* Arab. id est, Gentes congregabunt, ut obediant semitis legis Dei, ويدعنوا الى سبل جبروتك. Vau pro Jod ut sæpè. *Brevitatem dierum meorum dic mihi.* Arab. افهني قصر ايامي, ut in Psal. 90. orat Moyses. Heb. קצר ימי אמר לי. Tu es tu. Semper idem. وانت هو انت Arab.

1 Ipsi David. CII. Heb. CIII.

Benedic anima mea Domino: & omnia, quæ intrà me sunt, nomini sancto ejus.

2 Benedic anima mea Domino: & noli oblivisci omnes retributiones ejus.

3 Qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis: qui sanat omnes infirmitates tuas.

4 Qui redimit de interitu vitam tuam: qui coronat te in misericordia & miserationibus.

5 Qui replet in bonis desiderium tuum: renovabitur ut aquilæ juvenus tua.

6 Faciens misericordias Dominus, & judicium omnibus injuriam patientibus.

7 Notas fecit vias suas Moysi, filiis Israel voluntates suas.

8 Miserator, & misericors Dominus: longanimis, & multum misericors.

9 Non in perpetuum irascetur: neque in æternum comminabitur.

10 Non secundum peccata nostra fecit nobis: neque secundum iniquitates nostras retribuit nobis.

11 Quoniam secundum altitudinem cæli à terra, corrobora vit misericordiam suam super timentes se.

12 Quantum distat Ortus ab Occidente: longe fecit à nobis iniquitates nostras.

13 Quomodo misereatur pater filiorum, misertus est Dominus timentibus se:

14 Quoniam ipse cognovit figmentum nostrum. Recordatus

Recordatus est quoniam pulvis sumus :

15 Homo, sicut fœnum dies ejus, tamquam flos agri sic efflorescit.

16 Quoniam spiritus pertransibit in illo, & non subsistet: & non cognoscat amplius locum suum.

17 Misericordia autem Domini ab æterno & usque in æternum super timentes eum.

Et justitia illius in filios filiorum,

18 His qui servant testamentum ejus :

Et memores sunt mandatorum ipsius, ad faciendum ea.

Sect. I. Ex R. David. in Psal. 103.

Etiam est de filiis captivitatis. *Benedic Domino.* Omnis sanctus sic Deo pro bonitate sua erga illum benedicit. *Anima mea.* Anima rationalis. *Interiora.* Cor & renes. Vel, corpus ipsum per similitudinem, ut, *Omnia ossa mea dicent*, Psal. 35. *Nomen sanctum.* Conjungit *Nomen sanctum*: cum corpore non meminit *Jehova*, ut antea Ab. Ezra. Vel, est idem sensus in multis verbis. Vel, dicit, *Anima mea*, quia est similis Deo & aptissima, ut ad Deum appropinquet, Deras. est aliud Deras de decem hominis membris, In Midr. Tillin. Non sunt in Cod. Cremon. Sed in Venet. *Anima.* Sedes animæ est ignota, ut sedes Dei quam ignorant Cherubim, Ezech. 3. 12. dicunt, *E loco suo sit benedicta*, sed ignorant locum. *Morbos tuos.* Morbos animæ, sic Hos. 14. 4. *Sanabo pravaricationes eorum. Vitam tuam à destructione.* Sapere committit homo peccatum morte mulctandum, sed post penitentiam remittitur & animam à fovea servat. *Coronat te misericordia.* Affligit corpus morbis, ut servet animam. *Ostium implet.* Dicit, *Os*, quia in ægritudine, anima detestatur cibum, Job 33. 20. tamen sanat eum Deus & appetitum illi subministrat. *Sicut aquila.* Semel post decem annos aquila propè elementum ignis volat, & propter nimium calorem dejecit se in mare & renovat plumas suas, & hoc modo usque ad 100. an. & tunc in mari moritur, R. Saadia Gaon. שְׂרָפָה, in Fœminin. indicat naturam juventutis, quæ est humiditas. *Omnes oppressos.* Dicit, *Omnes*, ex quocunque populo. *Vias suas Moysi.* Ut oravit Moyses, Exod. 33. 18. *Ostende mihi vias tuas. Opera sua.* Cum Israele in deserto, & sic nobiscum faciet. *Misericors.* Nobis misericordiam ostendit coram illis qui captivos nos ducunt, ut nos non consumant. *Gratiosus.* Nobis cibum largiendo. *Longanimis.* Desert poenam cum peccamus si fortè respiscamus. *In bonitate.* Quotidiè renovata. Meminit solum attributorum misericordiarum, & postea effecta cujuslibet attributorum ostendit, ut *Longanimis est*, ideòq; non in æternum contendet, & de cæteris similiter, R. Arama, *Misericors*, ut *Pater erga filios*, prout sequitur, R. Arama. *Iram in seculum.* Sed educet nos ex captivitate. *Non secundum peccata nostra.* Tunc fuisset consumpti. *Sicut cælum.* Magis amplificare Dei misericordiam nequit, quia cælum est creatura in oculo hominis altissima. *Timent illum.* Israel, quia Gentes serviunt diis alienis. *Oriens ab Occidente.* Duplex est ad

19 Dominus in cælo paravit sedem suam: & regnum ipsius omnibus dominabitur.

20 Benedicite Domino omnes angeli ejus: potentes virtute, facientes verbum illius, ad audiendam vocem sermonum ejus.

21 Benedicite Domino omnes virtutes ejus: ministri ejus, qui facitis voluntatem ejus.

22 Benedicite Domino omnia opera ejus in omni loco dominationis ejus, benedic anima mea Domino.

altitudinem cæli, & dicit, *Ab Oriente*, quia usque ad Occidentem sunt incolæ, non sic in Aquilone vel Meridie; propter calorem vel frigus sunt inhabitabilia. *Fabricam nostram novit.* Quod imaginatio cordis est mala à pueritia, Genes. 8. & concupiscentiæ bestiales in nobis radicanter, quas nisi subjuget homo, peccat. *Pulvis sumus.* Ducti à concupiscentiis corporeis, sicut bestia quæ ex pulvere facta est; quando ambulat homo in via animæ habet faciem hominis, in via sordida habet faciem leonis, bovis & aquilæ, Ezech. 1. 10. Satis est verbum sapienti. Et meminit *pulveris*, licet corpus humanum ex quatuor consistat elementis, quia ossa quæ sunt robur corporis sunt ex pulvere, & in eum revertuntur. *Sicut gramen.* Cito moritur, pauci sunt dies ad penitentiam si peccaverit in juventute. *Est æterna.* Ad animam in sæculo futuro licet corpus consumetur in sepulchro. Vel, in hoc sæculo ad filios ejus quando ipse mortuus est. *Ad illos filios qui custodiunt fœdus suum.* Qui timent illum. *Et Recordantur præcepta sua.* Illi qui diligunt eum, qui habent præcepta in corde eorum exarata, & uno momento non obliviscuntur, Ab. Ezra. & dicit, *Recordantur*, id est, in verbo. *Regnum suum est super omnia.* R. Berechia dixit, sunt quatuor creaturæ eminentes in genere suo, Leo, Bos, Aquila, & Homo, & hæc quatuor sunt in curru gloriæ, Ezech. 1. 10. quia Deus regnat super hæc omnia, Midras Rabboth. Non est in Cod. Cremon. Vel, *Super omnia.* In cælo & terra, licet thronus suus sit in cælo. *Angelis.* Incipit à superioribus & finit in infimis. *Excellunt robore.* Quorum potentiâ moventur cæli & stellæ, & decreta Dei sunt per manum eorum, ut in re Sennacherib, exequenda. *Excercitus.* Prophete, Hag. 1. 13. *Haggi Angelus Domini.* Jud. 2. 1. *Angelus* est Phinehaz, in Deras. Till. *Omnia opera sua.* Quatuor elementa, & mixta corpora. *In omnibus locis.* In aqua, aere, &c. *Benedic Domino anima mea.* Meminit *anima*, quia regit omnia inferiora, & Domino pro creaturis superioribus & inferioribus benedicit. *Hallelujah.* Quinquies dicitur in hoc & subsequenti Psalmo, respond. ad 5. libros legis, & 5. sæcula in quibus est & erit homo; utero, uberibus, hoc sæculo, futuro, & post resurrectionem, Rab. Tractat. Berachoth. R. Joh. R. Sol. Vid. Midr. Tillin. Non est in Cod. Cremon. *Auscultantes voci.* Dicit, *Obedientes*, ante *Auscultantes*, quia Angeli faciunt Dei voluntatem, non pro mercede ut homo, sed cum delectatione.

Sect. 2. Ex Ab. Ezra. in Psal. 103.

Benedicite Domino.] Bis dicit, primò generaliter, deinde specialiter. *Omnia interiora mea.*] Interiora corporis, & nomen honorandum Jehova est animæ conjunctum, quæ est pars hominis præstantior, *Benedic Jehova anima mea. Omnem iniquitatem tuam.*] Quæ erat causa morborum; Jod redundat. *Sanat morbos.*] Est Eucharistia Davidis post recuperatam sanitatem corporis. *Coronat te misericordiis.*] Paulatim ducendo & sustentando eum in ægritudine sua. *Ornamentum tuum bono.*] Id est, animam quæ est corporis ornamentum נפש יערי. Vel, os tuum, Psal. 32. 9. Et dicit, *Os*, quia æger abominatur cibum. *Sicut aquila.*] Quæ crescit substantia sicut annis, & dicit, *Juventutem tuam*, Ut Job 33. 23. *Redibit ad dies juventutis sue*; loquitur de sanitate recuperanda. Vel, *Juventutes tue, qualibet earum renovabitur.*] &c. *Justitiam.*] Justè pro peccato pœnas luunt. *Propter omnes oppressos.*] A violentis morbis, ut Job 10. *Sum oppressus*, & Isai. 38. de Hezechia. *Vias suas Mosi.*] Exod. 34. 7. *Longanimis, misericors, graciosus, &c.* hæc attributa sunt via Dei. *Gesta sua.*] Per manum Mosi. *Misericors.*] Præveniendū malum. *Graciosus.*] Sustentando nos in malo, & liberando. *Longanimis.*] Protrahendo iram. *Multus bonitate.*] Non cessabit bonitas sua; David hic meminit attributorum Dei, quæ pertinent ad negotium ægritudinis suæ, dicit, *Servans misericordiam*, in Exod. 34. & hic dicit, *Misericordia Dei in æternum*, & meminit, *Remittens peccatum*, dicendo, *Non secundum peccata, &c. Non litigabit semper.*] Cum peccatoribus. *Nec custodit iram suam.*] Nisi pro inimicis suis. *Sicut cæli.*] Meminit creaturæ altissimæ ad illustrandam per eam Dei bonitatem, licet non sit illi æqualis. *Pulvis sumus.*] Ossa sunt redacta in pulverem. *Locus suus.*] Dicit, *locus*, quia omne corpus est in loco, quando est in terra. *Thronum in cælis.*] Conjungitur homini qui mutatur ut gramen, sed Deus est in cælis & non mutatur. *Angeli.*] Meminit horum, quia sunt incolæ cælorum prædictorum. *Excercitus cælorum.*] Stel-
læ. *Ministri.*] Septem planetæ. *Opera sua.*] Homines, bestię, & plantæ in terris.

Sect. 3. Ex Midrash Tillin in Psal. 103.

Benedic anima mea.] Sunt decem partes in homine הקנה pro voce, הווסט pro cibo, Hepar pro irâ, gula pro potu, הרואה לשון, fel pro invidia, הקיבה in somnum, המסם לשון splen in risum, renes sunt consiliarii, cor perficit omnia. *Anima.*] Id est, vita quam Deus dat; artifex dat formam sed non vitam. *Benedic anima mea.*] Repetit hæc verba. 5. vicibus, sicut sunt 5. libri legis, R. Josua ben Levi. Vel, respondet ad quinque sæcula יולמים, quæ videt homo. 1. Antequam natus sit, in visceribus matris. 2. Postquam natus est, dixit, *No obliviscere beneficiorum*, præcipuè sugendi in loco mundo, non יורה immundo; & loco intelligentiæ, R. Abohu. R. Mattanah. 3. Quando huc & illuc in omnibus locis Domini ejus perambulat. 4. Postquam mortuus est & præsentiam Dei intuetur גרלה, &c. Psal. 104. 1. 5. In futuro sæculo consumantur peccatores, &c. Psal. 104. fine. *Anima.*] Dixit, *Anima mea*, quia sicut anima implet & sustinet corpus, sic

Deus mundum: & Deus est unicus in mundo, sicut anima in corpore: anima videt & non videtur, sic Deus benedictus: ubi est anima est ignotum, sic ubi est Deus, ut respondet R. Gamaliel quando unus interrogabat ipsum, Ubi est Deus? animæ quæ est vicina locus est incognitus, multo magis Dei qui est remotissimus. עריך. Id est, ornamenta tua quibuscum eras in monte Sinai adornata, quando dedit Deus legem. R. Johan. sic in Exod. 33. *Depone ornamenta tua, &c. Justitias.*] Omnia sunt in plurali, Misericordia, Redemptiones, למשעיות, &c. R. Isaac. R. Samuel bar Nachman. *Vias suas.*] Sic orabat Moses, *Commonstra mihi vias tuas*, Exod. 33. Id est, longanimitatem, &c. versus impios in hoc sæculo, ut confundantur in futuro, R. Berech. in nom. R. Aba. *Patris in filios.*] Ut Abrahami in Sodomitas, Genes. 18. R. Jehud. in nom. R. Simon. Vel, Jacobi in filios; transiebat ante illos, Genes. 33. R. Berechiah. *In omnia dominatur.*] Sunt quatuor animalia prædominantia, Homo, Leo, Bos, Aquila, sed Deus omnia supereminet, ut in Ezech. 1. R. Berech. in nom. R. Abni. *Angeli.*] Prophetæ vocantur *Angeli*, ut Haggæus, Hag. 1. & Judic. 2. *Angelus Domini*, id est, Phinehaz. R. Jehud. in Rabbi Simon, R. Obad. Gaon. *Ad audiendum.*] Prius obediendum deinde audiendum, ut Moses audivit vocem Dei in Tabernaculo, *Deum vocabit ad Mosem*, Levit. 1. 1.

Sect. 4. Ex R. Obad. in Psal. 103.

Hortatur seipsum & alios vias Domini promulgare, &c. *Remittens.*] In ædificatione domus secundæ. *De foveâ.*] Babel. *Coronans.*] Ex omni parte. עריך. Id est, ornamentum spirituale in adventu Messie. *Justitias.*] In Ægypto, quia Angelus non percussit Israel. *Judicium.*] In plaga primogenitorum. *Non custodiet* יסור. Iniquitatem patrum. *Removet longè* הרחיק. Quia non est Ephod aut Teraphim, ideoque ut adoremus illa, est impossibile, neve associari cum Gentibus quæ odio nos habent, possumus. *Exercitus.*] Israelitæ.

Sect. 5. Ex R. Sol. in Psal. 103.

Benedicite.] Dicitur quinques respond. ad 5. sæcula hominis, Rabboth. in Bera. vid. Mid. Till. *Sicut Aquila.*] Quæ quolibet anno renovat alas & plumas suas; In Midrash Agaddah dicitur, de specie quadam quæ quando senescit ad juventutem redit, לנערותו. Non est in MS.

Sect. 6. Ex Cald. in Psal. 103.

A destructione.] Gehennâ, גהנום. *Os tuum, vel, senectutem.*] Quæ est ornamentum, ut in Prov. *Canities est corona. Renovat juventutem tuam.*] In sæculo futuro. *Fabricam nostram novit.*] Malam concupiscentiam, quæ peccare nos facit, ideoque nostri miseretur, Gen. 6. 5. R. David, *Vidit quod imaginatio humana erat mala.*

Sect. 7. Ex Masora. in Psal. 103.

Justitias.] Quatuor sunt, Isa. 45. 24. *In Domino est mihi justitia.* Psal. 11. 7. *Diligit justitias. Super terram.*] Duo sunt in libro, Psal. 105. 16. *Famem in terram. Benedicite Domino.*] Quinque sunt, Judic. 5. 2. & in ver. 22. &c. cætera loca hic citantur.

Sect. 8. Ex Al. Auth. in Psal. 103.

De calamitate in Babylon, ut præcedens, Theod. Sicut

Sicut aquila.] Conterendo ad petram, excutit rostrum prius nimis aduncatum, tunc accedit ad cibum, & erit tanquam juvenis, August. Horat. lib. 4. Od. 4. de aquila.

Cui rex deorum regnum in aves vagas Permisit,

mox in ovilia,

Nunc in reluctantes dracones, &c.

Morbos tuos.] Corporis & animæ, ut Matth. 12. *Ipse portabat morbos nostros, 1. Caus. Redemit te.* 2. Caus. *Implet desiderium tuum bonis.*] Gr. sic Psal. 81. *Aperi os tuum, & Psal. 145. Aperit manum suam, & implet desiderium omnis viventis, 3. Caus. Transi spiritus.*] πνεύμα Gr. discedit spiritus suus. Vel, ventus percutit illud, à dissimil. 4. Caus. *Angelis.*] Instrument. Eucharist. *Exercitus sui.*] Sacerdotes, אַנְגֵּלִים dicuntur in Num. & 2 Paral. 31. 2. In portis exercituum Domini.

Sect. 9. Ex Ital. & c. in Psal. 103.

יָדְךָ.] *La bocca tua.* Ital. Bruc. Hisp. os tuum. *Sicut aquila.*] Quæ vivit (sine debilitate) longæva, Ital.

Sect. 10. Ex Gr. & Vulg. in Psal. 103.

Qui satiat bonis ornamentum tuum.] Lat. MS. Heb. à יָדְךָ. *Non custodiet iram.*] Non comminabitur in æternum. Vulg. Gr. sic Ephes. 6. dicit Apostolus, *Moderantes comminationem.*

Sect. 11. Ex Syr. in Psal. 103.

De frigiditate David in senectute sua, 1 Reg. 1. 12. Par. edit. *Interiora mea.*] Omnia ossa mea quæ tunc erant arefacta, Syr. *Coronans, vel, sustentans te.*] Syr. *circundat te ex omni latere, ut in Cant. 8. Dextrâ & sinistrâ, &c. Os tuum, vel, cor-*

pus.] Syr. MS. *Par. edit. Heb. יָדְךָ, quod est externum hominis ornamentum;* Et dicit, Os, quia in senectute desiderium cibi deficit, ut Eccles. 12. *Sicut cæli excelsi.*] Sic misericordiâ suâ timentes eum in æternum circundabit. *Meminit.*] Quod pridem expulvere nos fabricavit, in Gen. 2. *Exercitus.*] Omnes creaturæ hîc inducuntur Deum celebrantes, ut in Ritual. Syr. p. 54. Patrem, Filium, & Spiritum sanctum, Deum unicum laudibus Angelorum, & Seraphim dicentium, Sanctus, Sanctus, &c.

Sanctus, Sanctus, &c. (ex Isa. 6. 1, 2, 3.) & in hac Syrorum oratione sæpius repetita est hæc benedictio, p. 57. Et nos peccatores dicemus, Sanctus, Sanctus, Sanctus, &c.

Sanctus, Sanctus, &c.

Sanctus, Sanctus, &c.

Sanctus, Sanctus, &c.

Sanctus, Sanctus, &c.

Sect. 12. Ex Arab. in Psal. 103.

Heb. Arab. 102.

Omnia interiora, vel, sensus mei.] Arab. *وكل*

حواسي, ut Job. ait, Fœdus cum oculis meis pepigi, Job. 31. Dabit tibi desideria tua ex bonis.] Arab. *يعطيك شهواتك من الخير ان.*

id est, quicquid secundum ejus voluntatem, & ad commodum tuum petis, accipies, Matth. 7. Jacob. 4. 1, 2, 3. &c. *Vias suas Moysi.*] Amorem Dei & proximi, Nebiens. *Regnum ejus dominabitur super omne imperium.*] *وملكة يسوع على كل*

سلطان, sic in Dan. 2. Excitabit imperium, quod omnia imperia evertet, ut lapis è montibus excisus.

1 Ipsi David, CIII. Heb.

CIIII.

Benedic anima mea Domino: Domine Deus meus magnificatus es vehementer.

Confessionem, & decorem induisti:

2 Amictus lumine sicut vestimento:

Extendens cælum sicut pellem:

3 Qui tegis aquis superiora ejus.

Qui ponis nubem ascensum tuum: qui ambulat super pennas ventorum.

4 Qui facis angelos tuos, spiritus; & ministros tuos ignem urentem.

5 Qui fundasti terram super stabilitatem suam: non inclinabitur in sæculum sæculi.

6 Abyssus, sicut vestimentum, amictus ejus: super montes stabunt aquæ.

7 Ab increpatione tua fugient: à voce tonitru tui formidabunt.

8 Ascendant montes, & descendunt campi, in locum quem fundasti eis.

9 Terminum posuisti, quem non transgredi-

entur: neque convertentur operire terram.

10 Qui emittis fontes in convallibus: inter medium montium pertransibunt aquæ.

11 Potabunt omnes bestia agri: expectabunt onagri in siti sua.

12 Super ea volucres cæli habitabunt: de medio petrarum dabunt voces.

13 Rigans montes de superioribus suis: de fructu operum tuorum satiabitur terra:

14 Producens fœnum jumentis, & herbam servituti hominum.

Ut educas panem de terra:

15 Et vinum latificet cor hominis:

Ut exbilet faciem in oleo: & panis cor hominis confirmet.

16 Saturabuntur ligna campi, & cedri Libani, quas plantavit:

17 Illic passeret nidificabunt.

Herodii domus dux est eorum:

18 Montes excelsi cervis: petra refugium herinacii.

19 Fecit

19 Fecit Lunam in tempora : Sol cognovit occasum suum.

20 Posuisti tenebras, & facta est nox : in ipsa pertransibunt omnes bestiae silvae.

21 Catuli leonum rugientes, ut rapiant, & querant à Deo escam sibi.

22 Ortus est Sol, & congregati sunt : & in cubilibus suis collocabuntur.

23 Exhibet homo ad opus suum : & ad operationem suam usque ad vesperum.

24 Quam magnificata sunt opera tua Domine ! omnia in sapientia fecisti : impleta est terra possessione tua.

25 Hoc mare magnum & spatiosum manibus : illic reptilia, quorum non est numerus.

Animalia pusilla cum magnis :

26 Illic naves pertransibunt.

Draco iste, quem formasti ad illudendam ei :

27 Omnia à te expectant, ut des illis escam in tempore.

28 Dante te illis, colligent : aperiente te manum tuam, omnia implebuntur bonitate.

29 Avertente autem te faciem, turbabuntur : auferes spiritum eorum, & deficient, & in pulverem suum revertentur.

30 Emittere spiritum tuum, & creabuntur : & renovabis faciem terra.

31 Sit gloria Domini in seculum : letabitur Dominus in operibus suis.

32 Qui respicit terram, & facit eam tremere : qui tangit montes, & fumigant.

33 Cantabo Domino in vita mea : psallam Deo meo quamdiu sum.

34 Jucundum sit ei eloquium meum : ego vero delectabor in Domino.

35 Deficiant peccatores à terra, & iniqui ita ut non sint : benedic anima mea Domino.

Secl. 1. Ex R. David in Psal. 104.

Continet opera Bereshith. Anima mea, Quia inter inferiores creaturas, benedicere Domino nulla nisi anima hominis tantā habet scientiam. *Amictus honore & majestate.* Quando fecisti cœlos sicut vestitus regius, quo, tanquam rex regis insignibus, es adornatus; Vel, dicit, *Honore & majestate*, quia homo si sit fortis plerumq; non est formosus, vel è contrā; sed ambo sunt in Deo, & in rege Christo, Psal. 22. 5. *Posuisti in illum honorem & majestatem.* Non est in Cod. Cremon. *Magnificatus es valde.* Dicit, *Magnificatus* ante creationem, sed post, *Valde*, Derash R. Eliezer. Non est in Cod. Cremon. *Obregis lumine sicut vestimento.* Mundum luce operuisti; & incipit à luce, quia post cœlos dixit, *Fiat lux*, Gen. 1. 3. Vel, regit seipsum luce מְעִטָּה pro מְעִטָּה, verbum מְעִטָּה לְשׁוֹן. *Expandis cœlos.* Firmamentum die secundo, Genes. 1. 8. non potest exponi de cœlis novem superioribus, qui creati primo die erant cum quatuor elementis, & movebant 12. horis, & sic erat dies primus, & tunc incepit tempus. Non est ita in Cod. Cremon. *In aquis.* Dicunt aliqui, sunt aquæ supra cœlos, sed sapientes disquisitionis huic non consentiunt; alii dicunt, ut contignationes in terra, sunt nubes in cœlis. *Nubes currum suum.* Nubes in motibus suis dirigit, sicut bestia ab equite. *Super alas venti.* In plaga, ubi vult Deus, spirat, ac si Deus in alas evehebatur. *Ventos angelos suos.* Non ex accidente spirant, sed sunt Dei nuncii. *Ignem ardentem.* Fulgura. Hactenus de Aëre, nunc de terra, tertiæ diei opere. *Fundavit terram.* Posuit in illa naturam, ut descenderet, locus infimus est medium cœlorum; & si moveretur ad unum ex sex lateribus, ascenderet; forma ejus est rotunda, sicut circulus in medio circuli, ideoque ad latus aliquod cœli non declinat, quod nisi in rotunda figura fieri nequit. *Tegis eam abisso, sicut vestimento.* Antequam erant aquæ congregatæ ad unum locum, tegebant terram & montes: & dicit, *Eam*, id est, terram, quæ est in masculin. Vel, postquam aquæ erant congregatæ, si-

cut vestis totum hominem, exceptâ facie suâ, operuit; sic facies terræ sola est sine aquis, propter hominum habitationem, aperta. *Aqua stabant super montes.* In multis locis, etiam postquam erant congregatæ. *Ab increpatione tua fugiebant.* Ad voluntatē tuam; sicut servus, increpante Domino cum voce terribili, fugit; sic aquæ ad vocem tonitruī tui. *Fugiebant.* Ad locum marium, qui est altior terrâ, quia aquæ congregantur ut acervus. *Ne revertentur adhuc.* Dicit, *Adhuc*, quia semel operiebant terram. *Mittit fontes.* Quando Deus maria formasset, ea falsa constituit, ne putresceret ex illis aër; sed aquæ quæ non erant congregatæ, dulces in potum posuit, & ad irrigandas plantas, & aërem refrigerandum à falsis aquis incalescentem, & ad humectanda corpora viventia. *Currunt inter montes.* Dulces aquæ non sunt dispersæ ubique, & in omni planicie, ne nocerent plantis & incolis, sed in vallibus inter montes, ut montes sint aquarum limites: & flumina in deserto sunt in usum peregrinantium, onagri, &c. *Volucres.* Creantur ex aquis, & aquas diligunt, Gen. 1. 20. *Producant aquæ, &c.* duas species, unam in aquis, aliam in terra degentem. *Folia.* מַצֵּי in lingua Aram. & Aleph redundat, Hirc pro Jod, sic Dan. 4. 12. מַצֵּי. *Irrigat montes.* Per nubes, & hic est aquarum prædictarum usus; & dicit, *Montes*, quia necessitatem habent quā valles majorem; & valles etiam à fluminibus, non sic montes, irrigantur. *Gramen crescere facit.* Die tertio postquam aquæ erant congregatæ, ut dicitur, *Terra educat herbam, &c.* Gen. 1. *Cum fructu operum tuorum.* Fructu nubium, id est, pluvia; & dicit, *Operum*, quia pluviam numerat Elihu inter Dei mirabilia, Job. 36. 26. Job. 37. 6. & in cap. 38. *Habet pluvia patrem?* Deus est pater ejus, & pluvia est fructus. *Herbam per servitium hominis.* Meminit beneficii aquarum in cibum hominis, & meminit trium, quæ sunt, Triticum, Vinum, & Oleum; & dicit, *Servitium*, quia homo laborat, & colit terram, ut ea educeret, Gen. 3. 19. *In sudore vultus.* *Ne educat cibum.* Labore suo pro se, & pro bestiis quibuscum

quibuscum arat, hordea. *Faciem splendescere facit.*] In esu olei, vel indicat noctis lampades, quæ illuminant facies hominum. Vel, *Ex oleo.*] *וַיִּשְׂמַח*, id est, per illud quod factum est ex oleo. *Corroborat cor hominis.*] Ut Genes. 18. 5. *Buccellam panis, & confirmate corda vestra. Latificat cor.*] Vinum moderatè sumptum etiam latificat intellectum, ut apparet in Prophetis. Gen. 27. *Replentur.*] Pluviam prædicta, v. 13. & dicit, *Arbores Dei*, ut Jonæ 3. 2. *Civitas Dei.* Vel, quia arbores saltus crescunt sine labore hominis; & antea meminit humanæ industriæ fructus. *Cedros Libani.*] Meminit particulariter, quia sunt arbores procerissimæ. *Deus plantavit.*] Terræ naturam ad educendas eas sine hominis industria dedit, & sic *וַיִּשְׂמַח* malus inter arbores cibi, Cant. 2. 3, 4. *Ubi aves nidificant.*] Est usus arborum; quando in altum surgunt sunt avium domicilium, & ab illis excisis domos vel naves edificant, & in focum vilissime, ut vinea, sunt perutiles, Ezech. 15. 1. *Vitem dedi in ignem:* sub homine sunt omnes creaturæ animatæ, sub illis plantæ, sub his quæ nec animam nec motum habent, & quia volucres volant in aere, proceræ arbores sunt aptissimæ, ut in illis quiescant; & meminit *Ciconia*, quia est volucris magna, & est nidus ejus in cedris. *Montes* — *sunt refugium capreis.*] Post volucres, ostendit domicilia bestiarum, & capræ sunt in montibus & rupibus, ut Job 39. 1. Haftenus de creaturis 3. diei, & earum utilitatibus, & meminit montium (qui erant primo die creati) tertio die iterum in transitu solum, quia sunt domicilia bestiarum, sicut arbores volucrum. *Lunam.*] Nunc ad diem quartum progreditur, & incipit à Luna, licet sit luminare minus, quia nox præit diei; in quarta nocte, Luna creabatur & diluculo Sol oriebatur. *In tempora.*] 12. menses in anno, quia quolibet mense in lumine renovatur. *Sol novit occasum ejus.*] Occasum Lunæ, quia quando ortus est Sol die quarto mane, Luna erat abscondita, & Sol quasi occasum ejus novit. Vel, *Sol novit ortum suum.*] Id est, lucem suam, quia Sol habet à seipso lucem, sed consentiunt omnes sapientes, quod Luna est corpus opacum, & lumen suum à Sole mutuatur, & sic non novit lucem suam; à *וַיִּשְׂמַח*, applicatur ad ortum & occasum, quando oritur Sol, venit super terram, quando occidit, est sub terra: Meminit Lunæ solum, sed sub Luna comprehendit stellas quæ dominantur unà cum Luna & sunt in tempora, ut Genes. 1. *Tenebras.*] Sunt occasus luminis, & ostendit utilitates noctis ad leones & bestias quæ in die timent, ut Genes. 9. 2. *Timorem vestrum in omnem creaturam,* bene nota est utilitas somni, ideoque non meminit; Etiam nox & dies sunt causæ generationis & corruptionis, Rabboth. Non est in Cod. Cremon. *Cibum à Deo querunt.*] Per causarum concatenationem. *Ad opus suum.*] In agris. *Usque ad vespertam.*] Tunc in urbes redit. *Terra plena est.*] Quia non est locus inanis, & addit, *Opum suarum;* quia non sunt per accidens. Haftenus de creaturis aridæ & luminaribus. *Magnum.*] In longitudine latum etiam; sunt opera 5. diei, & licet volucres hoc die creabantur, tamen antea earum in transitu meminit, quia arbores erant domus, & aquæ earum potus. *Innumerabiles.*] Quia quolibet anni die & plus quam bestia, multiplicant. *Ambulant*

naves.] Meminit *Navium*, quia dixit Deus in creatione, *Habete dominium in pisces maris,* & hoc fit per naves, ut Psal. 8. 8. *Qui transeunt semitas maris. Leviathan.*] Piscis magnus quem nemo unquam vidit, sed in scriptura memoratur. *In opportunitate.*] Quia quælibet species, habet tempus pro cibo peculiare. Vel, cum cibo in tempore suo, quia omnis cibus habet tempus sibi appropriatum. *Expectant te.*] Illi ignorant hoc, sed novimus, quod tu pro illis præparas. *Congregant.*] Parum hic, & parum illic in tempore famis. *Aperis manum.*] In tempore abundantia, R. Jos. Cimchi. *Abscondis faciem tuam.*] Subtrahendo cibos. *Creantur.*] Aliæ ejusdem speciei. *Renovas faciem terræ.*] Per novas creaturas, ut Eccles. 1. 4. *Una generatio venit.* Sunt etiam sapientes disquisitionis, qui dicunt quod animæ omnium creaturarum ad corpora sua in hoc mundo, sed non ad eadem corpora, redeant; & dicunt magni Philosophi quod non redibit anima adhuc ad corpus, ut Job 14. 12. *Donec non sint cæli non evigilabunt,* sed fides nostra (qui sumus ex semine Israelis) est, quod animæ ad corpus proprium in resurrectione per miraculum redibunt, ut hic dicit, *Emittis spiritum tuum,* & licet in versu priori de omnibus viventibus, in hoc de homine solo qui est radix omnium, est sermo; & utrum omnes resurgent, est divisio inter sapientes nostros, dicunt quod impii non resurgent sed iusti. Non est in Cod. Cremon. *Latabitur in operibus suis.*] Ut Genes. 1. 31. *Vidit Dominus quod erant valde bona.* Vel, in resurrectione mortuorum latabitur in individuis & speciebus, R. Arama. Vel, de futuro latabitur Dominus in operibus suis in diebus Christi, quando *servient cum humero uno*, Zephan. 3. 9. Et dicit, *Latabitur*, quia in sæculis præcedentibus, propter peccata generationis diluvii, dolebat, Genes. 6. *Pœnitebat illum, &c. Et fumant.*] Fecit omnia, & convertit omnia in nihilum prout sibi placuerit. Vel, indicat consumptionem impiorum, ut Deut. 32. 22. *Ignis accensus est in ira mea & fundamenta montium comburet,* & dicit, *Aspicit, tangit,* quia omnia fiunt ex Dei providentia. *Dulcis erit.*] Domino, ut antea dixit, *Dominus latabitur, &c. Impii ne sint amplius.*] In diebus Christi, ut Mal. 4. 1. *Relinquet nec radicem nec rami.* *Laudate Dominum.*] Omnes Gentes *וְלֹלֵי* comprehendit *שִׁיר* & *שְׁבוּחַ*. Vel, *Latabitur in operibus suis.*] Quia species manent ait sapiens Ab. Ezra.

Secl. 2. Ex Ab. Ezra. in Psal. 104.

Benedic Domino anima mea.] Psalmus hic incipit & concludit cum hac benedictione sicut prior, ideoque probabiliter David composuit illum. *Lumine sicut vestimento.*] Oculi animæ defatigantur gloriam tuam intuendo; quia vestis abscondit illum (qui eam amictus est) ab oculis corporeis. Meminit operum sex dierum, ex Genes. 1. & incipit à lumine, prima die creato, tunc *firmamento*, terra, & luminaribus, piscibus, volucris, cum bestiis, & homine, ordine directo. *Curram suum.*] Dicit, *Curram,* & *alas venti,* propter velocitatem ejus decretorum. *Ambulat.*] Sic dicit propter decreta quæ descendunt in illis. *Cænaculorum.*] Nubium. *Ventos nuncios suos.*] Et ignem ministrum suum, ut Psal. 148. 8. *Ignis & vapor, & turbo adimplentia verbum ejus.* Vel,

Vel, *Ignem & flammam.*] Id est, lapides qui odore enecant & fulgura. *Posuit terra fundamenta.*] Est similitudo denotans immobilitatem terræ, quæ est ut punctum in circulo. *Increpatione tua.*] Ventos & tonitrua Dei increpationem appellat. *Super montes.*] Sunt aquæ maris, super montes & muros ædificatos in eas, insurgentes. *Abyssos sicut vestimento.*] Quia in principio aquæ obtegebant terram, ut vestis hominem, Rasi. *In valles, vel, mittit fontes cum fluviis.*] Post pluviam, meminit Fontium, &c. quæ ex pluvia oriuntur. Vau in וַיַּחְדְּדוּ redundant, ut in Psal. 50. *Onagri frangunt sitim.*] Meminit Onagri, quia assuetus est deserto, ut Jerem. 2. *Propter ea volucres cæli habent habitationem.*] Quia ubi non sunt aquæ, non est aliquod vivens; & dicit, *Propter ea,* scil. flumina & fontes. *Terra.*] Incolæ terræ, ut Genes. 41. *Omnes terra, &c. Fructu operum tuorum.*] Fructibus arborum. *Herbam per servitium hominis.*] Per cuius servitium herbæ è terra educuntur saluberrimæ, ut Genes. 2. *Ad colendum eum, &c. Oleum quod faciem splendere facit.*] Oleum capitis lætificat faciem, ut Eccles. 9. Vel, vinum splendere facit magis quam oleum; & meminit *Vini & Panis,* quæ sunt duo principalia vitæ humanæ solamina. *Arbores Dei replebuntur.*] Arbores fructiferae cum pluvia prædicta. *Lunam in tempora statuta.*] Propter menses & fructus; dicunt aliqui propter Neomenias & festa; & meminit *Luminarium* post pluviam, quia sunt causæ pluviae per motum & aspectus planetarum, & stellarum in illis operationem; & meminit *Solis & Lunæ,* quia regunt diem noctemque non sic stellæ; efficiunt etiam tempora, ut Luna in plenilunio & defectu renovat res in metallis, & ut declinat Sol ab Aquilone vel Meridie, mutationes in terra fiunt. *Leunculi.*] Meminit horum quia sunt inter bestias, ut reguli. *Novit occasum suum.*] Est Solis in ortu & occasu uniformitas, sed Lunæ mutationes in luce & motu sunt permultæ. *Congregant sese.*] In antra sua dormire, & dicit, *Congregant,* quia nocte sunt dispersi in prædam; homines vero die. *Parva & magna.*] Enarrant navigantes in mari quot & quanta viderunt. *Leviathan.*] Nomen generis; omnis piscis magni, vel forsan speciei. *Ad illudendum.*] Quia devorat pisces alios, & nemo illum. *Tu.*] Et tu solus aperis manum tuam. *Abscondis faciem tuam.*] Sicut qui eorum obliviscitur. *Redeunt in pulverem.*] In bestiis & piscibus sunt ossa quæ redeunt in pulverem. *Creantur.*] Id est, alia ejusdem speciei. Sed dicunt alii viri disquisitionis quod omne vivens erit restitutum ad vitam suam in resurrectione mortuorum, Rasi. *Et tremit.*] Quando Deo placuerit, terra licet immobilis tremit, & montes licet incombustibiles, per decretum suum urunt. Vel, *Terra tremit.*] Id est, incolæ. *Consumantur peccatores.*] Est oratio Prophetæ contra eos. Vel, est Prophetia, erunt consumpti quia in operibus Dei, ut Psalmista, non lætabantur. *Benedic Deo.*] Propter consumptionem impiorum. *Laudate vos Dominum.*] Vos prudentes.

Sect. 3. Ex Midrash Tillin. in Psal. 104.

Magnificatus es מַגְלִיפִּיכָא.] Postquam Deus creavisset mundum, tunc valde erat exaltatus, R. Berech in nom. R. Eliezer, & R. Josu. מְגִלִּיפִיכָא.] Homo si viribus pollet, formâ non excelleret, sed hæc

duo sunt in Deo & in Messia suo, Psal. 21. Psal. 45. *In aquis.*] Cæli sunt ex aquis. *Nubes currus ejus.*] In Sinai dixit, *Ecce venio in nube densa,* Exod. 19. Et in Ægypto, Isai. 19. *Super nubem volucrem.* *Angelos.*] Secundo die erant creati, R. Johan. *Volucres cæli.*] Angeli, R. Aquiba. Vel, aves laudantes Deum, R. Ishmael. Vel, Israelitæ. R. Jodan. *Fulcit cor hominis.*] Sic dicitur in tribus locis in hoc & Gen. 18. & מְעִיץ לִבִּי, *Fulcias cor tuum.* R. Isaac. *In tempora* לְמִיְעָדָי.] Post occasum solis. R. Shilo. *Leones.*] Id est, nationes terræ Israelis raptores. *Sol.*] Messias. *Antra.*] Gehenna. *Homo, vel Adam.*] Israel. *Mare.*] Regnum quod in hunc mundum monarchiam excercet. *Bestia.*] Duces, &c. Vel, mare est sepulchrum. *Tremet terra.*] Propter idololatriam. R. Elihu. Vel, propter decimas non solutas. R. Nehorai. Vel, propter ἀρεσκονότας. R. Aka. *Peccatores.*] Id est, omnes simul in futuro eradicantur, ideoque scribitur hic *Hallelujah,* & non in 103. Psalmis præteritis. R. Samuel bar Aba. Nam in interitu impiorum est jubilatio.

Sect. 4. Ex R. Obad. Gaon in Psal. 104.

De creatione & providentiâ. *Tegit lucem.*] Ut in Genes. 1. *Tenebrae erant, &c. Angelos.*] Motores cælorum. *Sicut vestimento.*] Id est, aquis inferioribus abyssum maris obtegit. *Omnes in te* כָּלֵם אֵלֶיךָ.] Arguit particularem providentiam in omnium creaturarum cura. *Montes.*] Gentes. *Dulcescat* יִעֲרֹב.] Id est, precor ut sit accepta mea meditatio.

Sect. 5. Ex R. Sol. in Psal. 104.

Obtegit mare.] Cum aquis ut vestimento, in Isai. 11. *Sicut aqua quæ obtegunt mare,* & Deus illud nubibus operuit sicut vestimento hominem, & Job 38. *Nubem posui vestimentum ejus. Aqua stant super montes.*] Aquæ Oceani effusæ sunt de loco sublimi in terram, Amos. 5. ideoque superiores sunt terra universa. Vel, quando Deus misit diluvium, montes altissimi erant aquis operiti. *Increpatione tua.*] Quando dixit Deus, *Appareat arida,* Genes. 1. 9. *Inter ramos.*] מִפְּנֵי, sicut מִפְּנֵי, in Dan. 4. *Novit occasum suum.*] Non sic Luna, quæ in spatio longiori, quandoque breviori, occidit, Abben. Ezra. קִנְיֹונךָ, possessio tua sunt omnia. *Mare in loco spatio.*] In ling. extr. לְרִישׁ, Hispan. De lugares.

Sect. 6. Ex Cald. in Psal. 104.

Sicut ignem.] Mandata sua subito, in destruendis hostibus suis, adimplere. *Alas ventorum.*] Nubes veloces ut venti. *Ad illudendum.*] Pro convivio & læticia iustorum, Dan. 12. 2, 3. in Ab. Ezra. Vel, tribus horis indies, ut Job 41. 5. *Sicut volatili,* Deraſh' Rabbo. בְּמִסְכָּר ע'י. R. Sol.

Sect. 7. Ex Masora in Psal. 104.

Extendit.] In usum hominum, qui tamen Dei obliviscuntur; Quatuor sunt plena, Isai. 40. 22. *Extendit cælos ut cortina;* Et, *Oblivisceris Dei creatoris tui, &c.* Et, *Ecce extendo manum meam in Pelistaos.* *In saculum.*] Sunt sex עֲוֹנוֹת וְעֵרָוָה, *Domini regnat in æternum,* & Psal. 45. 6. *Thronus tuus in saculum.* Psal. 52. 8. *Ut oliva viridis.* Psal. 21. 4. *Petiit vitam, dedisti* (ut Deus ipse vivit in æternum,) Psal. 48. 14. *Deus noster in saculum.*
Potum

Potum præbent.] Tria sunt, Gen. 29.2. De fonte isto. In lege, Jer. 16.2. nec potum præbent, calicem consolationis, id est, in siti potum illi non præbent, est in Prophetis; & hic locus est in Cethubim. *Latificat cor hominis.*] Septem sunt, Prov. 10.1. *Latificat patrem*, id est, per industriam suam, ut Noa plantavit vineam deliciarum, & Lamec pater ejus dixit, *Hic consolabitur nos*, Gen. 5. Et socius ejus in Proverb. Eccles. 10.19. *Vinum latificat viventes.* Et in Prov. *Lux oculorum latificat cor*, & Pro. 27.9. *Unguentum latificat cor*, & in Prov. *Qui diligit sapientiam, latificat cor.* Sapientia est omnia; ut vinum, oleum, lux & unguentum. *Ad querendum.*] Sunt quatuor, 1 Sam. 25.29. *Et querere animam tuam*, Zach. 8.21. *Querere Dominum exercituum*, scil. pro pane quotidiano, Est. 4.8. *Pro populo suo supplicare.* *Ambulant naves.*] Tria sunt in Scripturis, Psal. 89.15. *Ambulant in lumine vultus tui*, Psal. 104.10. *Ambulant inter montes.* Vide R. David.

Sect. 8. Ex Al. Auth. in Psal. 104.

Nubes ascensum ejus.] Dominus ascendit visibiliter in cœlum, Act. 1. S. Aug. *Terram fundavit.*] Ecclesiam, S. Aug. *Tegit lucem vestimento.*] Nempe, nube, ut Job. 36. וַיִּסְתֵּר אֶת־פָּנָיו. Vel, *Est amictus lumine.*] Ut 1 Tim. 6. *Lucem inhabitans inaccessibilem*, Theodor. *Contignationum suarum in aquis.*] Quia vapores ex aquis efficiunt nubes; suppleant materiam novam, quando consumuntur. *Montes.*] Fluctus maris tanquam montes, S. Aug. *Super montes stabant aque.*] Pindar. Olymp. Od. 8.

— λέγοντι μὲν

κδοῦναι μὲν κατὰ χλῦσαι μελοῖναι
ὑδατὸς δὲν, ἀλλὰ ζωῶν, &c.

Attamen quondam, neq. fama mendax;

Abditi Ponto latuere montes,

Postq. diffusas maris hausit undas

Terra resorbens.

Pyrrha, virg. ejus pereunte soli

Orbe relictis, &c.

Sic Horat. Lib. 1. Od. 2.

— Grave ne rediret

Saculum Pyrrha nova monstra quæstæ, &c.

Angelos ut ventos.] Id est, ministrantes & obediētes voluntati suæ, ut Heb. 1.7. *Nonne sunt omnes illi πνεύματα λειτουργικά;* *Tegit seipsum abyssus, sicut vestimento.*] Gr. id est, cum aquis in nubibus, quæ ascendunt ex abyssus, & conspiciuntur in aëre. *Ascendunt ut montes.*] Aquæ ut montes, Theod. *Bestiæ grandes.*] Horat. Lib. 4. Od. 14.

Belluosus Oceanus

Oleum quod faciem splendescere faciet.] Horat. Lib. 1. Od. 5.

Perfusus liquidis urget odoribus,

Plena tuarum possessionum.] Omnia in illa sunt tua. *Mundus est μεγάλη δὲ οὐρία,* 2 Tim. 2. *Vinum quod latificat cor.*] Moderatè sumptum, immoderatè furorem concitat.

Horat. Lib. 1. Od. 18.

Siccis (qui non bibunt) omnia nam dura Deus proposuit: neq.

Mordaces aliter diffugiunt sollicitudines.

Quis post vina gravem militiam aut pauperiem crepat?

(Ut Pro. 31. Ut obliviscatur paupertatis, &c.)

At ne quis modici transiliat munera Liberi
Centaurea monet cū Lapithis rixa super mero
Debellata: (Quia uxoribus Lapitharum

se immiscebant, ut Pro. 23. *Tunc videbit oculus tuus alienas, &c.*)

Quum fas, atq. nefas exiguo sine (nullo discrimine) libidinum

Discernunt avidi: non ego te candide Bassaren
(Bacche.)

Invitū quatiā: (Vino quasi invito, Rō. 8.20.)
qua subsequitur cœcus amor sui,

Attollens vacuum (sapientia) plus nimio (vino) gloria verticem,

Arcanig. fides prodiga, perlucidior vitro.

(Revelat omnia; sunt effectus ebrietatis.)

In Psal. 104. Theod. citat Syrum codicem, observes licet antiquitatem Syri Interpret, ut in Psal. 49. *Creantur.*] Dei providentia est nova creatio. Est gratiarum actio pro creatione sex dierum, & continuâ preservatione. Gr.

Sect. 9. Ex Ital. &c. in Psal. 104.

Montes ascendebant.] Ital. Bruc. id est, apparuerunt, ut Gen. 1.19. Ital. Hisp. *Ypareción la secca.* *Ad latificandum cum oleo.*] 2. Ang. MS. Vulg. Gal. sicut mos erat inungendi in lætitiā. Ital. & Ital. Bruc. *Per l'olio.* Vel, plus quàm oleum, vinum facit vultum splendescere. Ital. וְשִׂיחָיו. Id est, ad deridendum mare. Ang. MS. Vulg. Gal. Vel, *giuicare.* Ital. Bruc. Hisp. *jugasse.*

Sect. 10. Ex Gr. & Vulg. in Psal. 104.

De mundi creatione.] Gr. de Christo omnia creant. Greg. Nyss. *Confessionem & decorem.*] Gr. Vul. וְיָרֵךְ אֱבָרָיו, id est, omnes confitentur, & gratias tibi agunt. *Tegit aquis superiora, vel, cœnacula ejus.*] Lat. MS. ut in Psal. 148. *Aqua quæ sunt supra cœlos.* Vel aquis in nube, in qua habitat Deus. *Ut exhilaret faciem in oleo.*] Gr. Vulg. unguentum bonum in caput, faciem exhilarat, ut Psal. 133. *Spatiosum manibus.*] Vulg. Gr. Lat. MS. id est, locis, γῆ ἐστὶν locus in Deut.

Sect. 11. Ex Syr. in Psal. 104.

Quando abiit David ad adorandum coram Arca. Par. edit. de operibus creationis est hic Psalmus; est primus articulus confessionis, & inscriptionis Sinicæ, primò ex Sinica in Lusitanicam, & demum ex Italica (quam Romæ vidi) in Latinam translata per P. Athanas. Kircher. Declaratio del Xiù Più: *Essentia divina in personis trina verus Olo, יְהוָה* fecit cœlum & terram, noctem & diem, creavit hominem, justitiā largitus est originalem, Dominum universi constituit. Ar. 2. post lapsum Adami 365 sectæ sunt obortæ, creaturam loco creatoris habebant, principium omnium ponebant vacuum, id est, subtile; Alii sacrificiis quærebant beatitudinem, alii bonitate quadam gloriabantur, sic R. Sol. in Gen. 4. *Invocabant Idola per nomen Dei.* *Abyssum tegit velut indumentum.*] Syr. sic in Job. 38.9. *Caliginem cunabula maris.* Vel, *Abyssus tegit eam ut vestimento.*] Syr. Par. edit. registi terram abyssus, in Gen. 1.1. *Super montes.*] In nubibus supra montes suspenduntur. *E medio ramorum, vel, montium edunt vocem suam.*] Syr. וְיָרֵךְ לִי. Heb. וְיָרֵךְ, id est, aquæ inter montes erumpunt, & sonum ibi edunt loquacem. *E cœnaculis*

cenaculis suis.] Nubibus, quæ sunt quasi tugurium ejus, in Psal. 18. 11. Syr. ܡܝܬܝܢ ܕܡܝܬܝܢ ܕܡܝܬܝܢ.

Per ministerium hominis panem producere.] Arando, ferendo, &c. Latificans faciem ejus oleo.] Quo erat caput inunctum, Syr. ܡܝܬܝܢ ܕܡܝܬܝܢ ܕܡܝܬܝܢ, ut Ec-

cles. 9. Ne careat caput tuum unguento.

Sectio in Syr. ܡܝܬܝܢ ܕܡܝܬܝܢ ܕܡܝܬܝܢ.

Sol tempus occasus sui novit.] Syr. id est, constanter occidit quasi tempus cognosceret; & mentionem facit occasus, qui indies est, & maxime observandum Solis commodum. Istud mare amplum, & amplitudo manuum est in eo.] In illo opus manuum tuarum ampliasti. Not. in Par. edit. sed potius est Hebraismus. Ad ludendum in eo.] Nullum reformidans animal, ut in Job. 40. 20. Omnes bestia ludunt, non timentes Behemoth. Ab. Ezra. Syr. ܡܝܬܝܢ ܕܡܝܬܝܢ ܕܡܝܬܝܢ.

In temporibus suis.] Hominibus diurno, bestiis tempore nocturno. Syr. ܡܝܬܝܢ ܕܡܝܬܝܢ ܕܡܝܬܝܢ.

Creantur.] Syr. ܡܝܬܝܢ ܕܡܝܬܝܢ ܕܡܝܬܝܢ generantur, velut in Num. 16. Si novum creaverit, R. David. Suavis de

eo, vel, ei.] Syr. ܡܝܬܝܢ ܕܡܝܬܝܢ ܕܡܝܬܝܢ, id est, placeat illi, ut Judic. 9. de vino dicitur, Latificat Deum & homines; est per similitudinem.

Sect. 12. Ex Arab. in Psal. 104.

Heb. Arab. 103.

Fecit aquas fundamentum ejus.] Arab. ܡܝܬܝܢ ܕܡܝܬܝܢ ܕܡܝܬܝܢ, aquæ sunt infra cælos, & quasi fundamentum cæli, magni illius Tentorii. Creavit Angelos spiritus.] Arab. ܡܝܬܝܢ ܕܡܝܬܝܢ ܕܡܝܬܝܢ, absque corpore. Montes sunt excelsi.] Arab. ܡܝܬܝܢ ܕܡܝܬܝܢ ܕܡܝܬܝܢ, id est, quando apparuit arida, montes qui erant aquis operti, tunc ascendere super valles conspiciebantur. Gr. Arab. Rom. Neb. Vulg. Illustrat faciem ejus oleo.] Arab. ܡܝܬܝܢ ܕܡܝܬܝܢ ܕܡܝܬܝܢ, id est, per lampades, R. David. Vel pinguedine, ut Psal. 73. Exeunt oculi, vel, color eorum ex pinguedine. Et in Psal. 20. Pinguefac ejus holocaustum, idem. Ut ludat, vel, ut admiratio de illo capiatur.] Arab. ܡܝܬܝܢ ܕܡܝܬܝܢ ܕܡܝܬܝܢ. Meditatio, vel, laudatio mea erit ei jucunda.] Arab. ܡܝܬܝܢ ܕܡܝܬܝܢ ܕܡܝܬܝܢ.

Alleluja. (1 Par. 16. 8.) CIIII.

Heb. CV.

1 Confitemini Domino, & invocate nomen ejus: annunciate inter Gentes opera ejus.

2 Cantate ei, & psallite ei: narrate omnia mirabilia ejus.

3 Laudamini in nomine sancto ejus: letetur cor quarentium Dominum.

4 Querite Dominum, & confirmamini: querite faciem ejus semper.

5 Mementote mirabilium ejus, quæ fecit: prodigia ejus, & judicia oris ejus.

6 Semen Abraham, servi ejus: filii Jacob electi ejus.

7 Ipse Dominus Deus noster: in universa terra judicia ejus.

8 Memor fuit in sæculum testamenti sui; verbi, quod mandavit in mille generationes:

9 Quod disposuit ad Abraham: & juramenti sui ad Isaac.

10 Et statuit illud Jacob in præceptum: & Israel in testamentum æternum:

11 Dicens: Tibi dabo terram Chanaan, sunculum hereditatis vestre.

12 Cum essent numero brevi, paucissimi & incolæ ejus:

13 Et pertransierunt de gente in gentem, & de regno ad populum alterum:

14 Non reliquit hominem nocere eis: & corripuit pro eis reges.

15 Nolite tangere Christos meos: & in pro-

phetis meis nolite malignari.

16 Et vocavit famem super terram: & omne firmamentum panis contrivit.

17 Misit ante eos virum: in servum venundatus est Joseph.

18 Humiliaverunt in compedibus pedes ejus, ferram pertransit animam ejus,

19 Donec veniret verbum ejus.

Eloquium Domini inflammavit eum:

20 Misit rex, & solvit eum; princeps populorum, & dimisit eum.

21 Constituit eum dominum domus suæ: & principem omnis possessionis suæ.

22 Ut erudiret principes ejus sicut semetipsum: & senes ejus prudentiam doceret.

23 Et intravit Israel in Egyptum: & Jacob accola fuit in terra Cham.

24 Et auxit populum suum vehementer: & firmavit eum super inimicos ejus.

25 Convertit cor eorum ut odirent populum ejus: & dolum facerent in servos ejus.

26 Misit Moysen servum suum; Aaron, quem elegit ipsum.

27 Posuit in eis verba signorum suorum, & prodigiorum in terra Cham.

28 Misit tenebras, & obscuravit: & non exacerbavit sermones suos.

29 Convertit aquas eorum in sanguinem: & occidit pisces eorum.

30 Edidit terra eorum ranas in penetralibus regum ipsorum.

31 Dixit, & venit canomyia: & cineses

ses in omnibus finibus eorum.

32 Posuit pluvias eorum grandinem, ignem comburentem in terra ipsorum.

33 Et percussit vineas eorum, & ficulneas eorum: & contrivit lignum finium eorum.

34 Dixit, & venit locusta, & bruchus, cuius non erat numerus.

35 Et comedit omne fœnum in terra eorum: & comedit omnem fructum terra eorum.

36 Et percussit omne primogenitum in terra eorum: primitias omnis laboris eorum.

37 Et eduxit eos cum argento & auro: & non erat in tribubus eorum infirmus.

38 Latata est Ægyptus in protectione eo-

rum: quia incubuit timor eorum super eos.

39 Expandit nubem in protectionem eorum, & ignem ut luceret eis per noctem.

40 Petierunt, & venit coturnix: & pane cœli saturavit eos.

41 Dirupit petram, & fluxerunt aqua: abierunt in sicco flumina;

42 Quoniam memor fuit verbi sancti sui, quod habuit ad Abraham puerum suum.

43 Et eduxit populum suum in exultatione, & electos suos in letitia.

44 Et dedit illis regiones Gentium: & labores populorum possederunt:

45 Ut custodiant justificationes ejus, & legem ejus requirant.

Secl. 1. Ex R. David in Psal. 105.

Composuit David hunc Psalmum, quando Arcam de domo Obedom reportabat, i Paral. 16. 8. Ibi reperitur usque ad vers. 15. *Ne noceatis Prophetis meis*; Est aliqua differentia in vocibus, sed sensus est idem, & quando composuit David librum Psalmorum, in illo hunc Psalmum coagmentavit; & dicunt Rabboth, quod Psalmum 105 cantabant manè, & Psal. 106, i Paral. 16. 23. Vespere, & sic die quolibet hos duos Psalmos ante Arcam cantabant, donec Salomo eam in sanctum sanctorum introduxit. *Confitemini Domino*.] Ad cantores & totam congregationem est sermo. *Invocate in nomen suum*.] Oratione vel concionibus. *Nota facite opera sua*.] In Pelistæos pro Arca. *Gloriamini*.] Vos Israelitæ super omnes populos. *Latetur cor*.] Omnium Gentium terræ. *Quarite faciem suam*.] Oratione. *Judicia oris*.] Dicit, Oris, quæ primò ore suo ad Moysen erant prolata, antequam facta, & erant hæc plagæ factæ, sicut ore suo minitabatur. *Semen Abrahami*.] in Paral. est *Semen Israel*, quia de Israele solo, & non de reliquo Abrahami semine est sermo, ut dixit Deus Abrahamo, *In Isaac vocabitur semen tuum*, R. Arama. *Dominus Deus noster*.] Summus populus ejus specialiter. *In mille generationes*.] In æternum, licet Israel sit captivus extra terram, tamen redibit. Vel, *Ad Ducem in generatione*.] Id est, Abraham, Deras, אלה, sicut אלה. Non est in Cod. Cremon. *Cum Abrahamo*.] Ut in Genes. 15. 18. *In die illo Deus fœdus inivit cum Abrahamo. Et juramentum suum pro Isaac*.] Ut in Genes. 17. 21. *In Isaac vocabitur semen tuum*, & juramentum hoc erat, in Genes. 22. 16. *Juravi per meipsum. Tibi dabo illam*.] Sic cuilibet patrum trium promisit. *Pauci*.] Ut dixit Jacob, Genes. 34. 30. *Sunt mihi pauci familiæ meæ*. נכמץ, id est, non diu peregrinabantur in illa, sed Ægyptum in tempore famis proficiscebantur, ut Abraham, & Isaac Gerar, sic Jacob Ægyptum. *Ne tangite*.] Sic locutus est in somnio cum Laban, & Abimelec. *Unctos meos*.] Quos in favore regum ac si essent innecti, exaltavi, ut dicunt filii Heth, Genes. 23. 6. *Tu es princeps magnus. Vocavit pro fame*.] Dicit, *Vocavit*, quia decreta descendunt à Deo, ac si ea vocasset, sic dixit Elisha, *Dem-*

vocavit famem, 2 Reg. 8. *Baculum panis*.] Dicit, *Baculum*, quo fulcit se homo, ne cadat in terram. *Misit virum*.] Dicit, *Misit*, quia Deus sic ordinavit, ut propter somnia sua foret venundatus, Genes. 45. 5. *Dixit Joseph, Dominus misit me*: ויגלגל, pedes duos, Cethib. *In ferro*.] Catenis ferreis, & dicit, *Anima*, quia in afflictione corporis sympatitur, *Verbum*, vel, *res sua venit*.] Ad Pharaon. scil. quod præfectus meminit Josephi. *Probavit eum*.] Erat sicut argentum purum, interpretatur in omnia quæ nemo alius potuit. Vel *Verbum ejus*.] Verbum Dei qui dixit, *Adhuc manebis 2. ann. post somnium præfecti*, ut Genes. 41. 1. Deras. Rabboth. Non est in Cod. Cremon. *Dominum domus ejus*.] Ut Genes. 41. 40. *Eris super domum meam. Ligare principes suos*.] Si opus fuerit, potuit, ut Pharaon dixit, *Orituo erit populus meus obediens*, & in throno solo ero te superior, R. Arama. שר, Cethib; est Potiphar quem Joseph. in carcerem misit, R. Arama, Deras. Non est in Cod. Cremon. *Senatores*.] Sic vocantur sapientes licet juvenes sint, quia plerumque sunt senes. *Descendit Jacob*.] Ut impletur decretum, Genes. 15. 13. *Semen tuum erit advena, &c. In terra Ham*.] Mizraim erat filius Ham, Genes. 10. 6. *Inimicus*.] Illis qui postea erant eorum inimici. *Convertit cor eorum*.] Ipse sic decrevit, ut Genes. 15. *In servitutem redigent, &c.* Vel, est verbum stans, ut נהפך, *Conversum erat cor eorum*. להחזיק, id est, cogitare, ut consumant eos יכלו. *Signa sua*.] Ut scribitur, *Moses & Aharon fecerunt omnia hæc signa. Non erant rebelles*.] Licet Pharaon increpabat eos. Vel, domus judicii superni, R. Jehud. bar R. Simon. Midras Rabboth. Non est in Cod. Cremon. Vel, luminaria non rebellabant, licet Deus dixisset, *Dies & nox non cessabunt*, Genes. 8. attamen cessabant Egyptiis, & luminaria verbo Dei erant obedientia, quia promissum in Genes. 8. erat sub conditione, R. Arama. Vel, post tenebras Egyptii non rebellabant, R. Arama. *Occidit pisces*.] Per sanguinem, quia pisces non nisi in aquis, degunt. *Terra eorum produxit*.] Dicit, *Terra*, quia in tota terra erant, licet non terra, sed flumina eas produxerunt. *Non unus infirmus*.] Non unus pauper inrer Tribus, sed omnes divites argento, auro, & vestibus sunt egressi.

Nubem in tegumentum.] Non supra eos, sed eis ut Cortina precedebat, Exod. 13. 21. *Dominus eis in columna nubis precedebat,* R. Arama, sed quando quiescebant, nubes erat supra eos, אֲדָמָה, Num. 3. 25. *Velum porta.* Ambulabant in locis aridis, vel, in navibus.] Aquæ crescebant ita ut de loco in locum in navibus removebant; אֲדָמָה, Isai. 33. 21. *Midras.* Non est in Cod. Cremon. *Promissum sanctum.*] Et propter fœdus patrum hæc omnia, non propter illos fecit, quia decies tentabant illum, Num. 14. *Laudate Dominum.*] Loquitur cum Israele in generatione ejus, & filiis oriundis. *Dedit terras.*] Sub hac conditione, ut observarent præcepta sua.

Sect. 2. Ex Ab. Ezra. in Psal. 105.

Cantabant eum in introductione Arcæ, 1 Paral. 16. 8. David tradidit hunc Psalmum in manum Asaphi, &c. *Invocate in nomine suo.*] Publicate aliis, ut Genes. 12. 7. *Abraham edificabat altare & invocabat (ad alios) in nomine Domini. Cantate.*] Voce. *Cantate Psalmos.*] Instrumento. *Enarrate.*] Aliis. *Gloriamini.*] Dicit Israeli, *Gloriamini,* quia non est populus alius cui nomen Domini innotescit. *Mirabilia.*] In creatione. *Portenta.*] In Egypto. *Judicia oris ejus.*] In Sinai, quando lex erat ab ore ejus prolata. *Semen Abrahami.*] Meminit Abraham quia primus erat, & Jacob pater omnium Tribuum. *Præcepit.*] Vel, decrevit in seipso. *Mille generationes.*] Id est, multas; hoc fœdus cum Abraham pepigit inter partitiones, Genes. 15. *Juramenti sui ad Isaac.*] Ut Genes. 26. 3. *Juramentum quod juravi Abrahamo. Tibi dabo.*] In promisso. *Semini tuo.*] In opere. *Nolite tangere unctos, vel principes meos.*] Ut Micah. 5. 5. *Principes æcto.* idem. *Prophetis meis.*] Ut Genes. 20. 7. *Est Propheta & orabit pro te,* de Abrahamo; Isaac, etiam Jacob, in benedictionibus suis erant Prophetae futurorum, Rasi. *Pro servo.*] Ad Potiphar, sic Lamed sumitur, Psal. 72. 2. *Pro Solomone, vel, Ad servum.*] Quia Potiphar erat servus. *Anima venit inferrum.*] Beth deficit in בְּרִי. *Donec venit res sua.*] Coram Domino, id est, quando venit verbum Domini & impletum erat decretum ejus, tunc Joseph erat liberatus. *Vel, verbum suum.*] In somniis Pharaon. *Vel, verbum Josephi de somnio erat adimpletum, ut dicitur, Quando venit, vel impletur verbum tuum. Verbum Domini probavit illud.*] Id est, exposuit somnia. *Constituit eum Dominum.*] Qui erat pro servo venditatus. *Vt ligaret principes.*] Qui erat ipse victus, & senatores erant sui discipuli. *Vt ligaret principes anima sua.*] Ut Josephum diligerent. *Vel, Vt ligaret principes à seipso.*] Sine consensu Pharaon, לִנְפֹשׁ. *Et dolum facerent.*] Ut Num. 25. *Vexant vos dolo eorum, idem. Mosen & Aharon.*] Dicit primò Mosen, in honorem ejus. *In terra Ham.*] Dicit, Ham, in contemptum, quia impius erat, ut Genes. 9. *Misit tenebras.*] Primo meminit tenebrarum, quia tunc dimisit eos Pharaon; non meminit ulceris, nec pestis bestiarum, quia non orabat Pharaon ut removerentur, nec meminit serpentis, quia non erat plaga. *Non erant rebelles.*] Scil. plagæ missæ, וְשָׂרָא verbum וְשָׂאָה. *Venit mixtura.*] Meminit ejus ante pediculos בְּרִי, quia gravior erat. *Ignem comburentem.*] Ut Exod. 9. 23. *Ignis in terra cu-*

currit. Eduxit eos.] Scil. servos suos; redit ad vers. 25. *Et venit.*] A seipso, וְשָׂאָה. *Non annis debilis.*] Inter tot millia. *Egyptus letabatur in exitu eorum.*] Quia dicebant, *Sumus omnes mortui,* Exod. 12. 33. *Petit Israel.*] Deficit vox Israel. *Eduxit populum cum gaudio.*] Dicit, *Gaudio,* quia Egyptii lugebant pro primogenitis. *Laborem populo-*
rum.] Id est, vineas, domos & agros in quibus illi non laborabant. *Laudate Dominum.*] Loquitur ad prudentes.

Sect. 3. Ex Midrash Tillin in Psal. 105.

וְשָׂאָה *Ipsa est.*] Sumitur in bonam partem & in malam, in Genes. 10. *Ipsa erat venator magnus, &c.* in bonam, *Ipsa est Abraham,* 1 Paral. 1, &c. *In mille generationes* בְּרִי אֶלְלָא.] Fuit conveniens ut starent 980. generationes, quæ aliter permanissent omnes erant in diluvio ob peccatum oblitteratæ; & sunt 10. generationes ab Adamo ad Noach, & decem à Noa, ad Abrahamum: Ecce 1000. generationes; postea dedit Deus circumcisionem, R. Kaja in nom. R. Samuel bar Nachman. *Prophetas meos.*] Matres Prophetissæ, R. Berechiah, ut de Rebecca dicitur בְּרִי, *illi annunciabatur,* Genes. 27. Id est, per Spiritum sanctum, R. Jodan in nom. R. Isaac. *Venit verbum ejus* בְּרִי.] Verbum Dei qui dixit Josepho quod post duos annos liberaretur. *Primogenitus* בְּרִי.] Et ubi non erat primogenitus, moritur Epi-tropus. *Nubem.*] R. Meir dixit, duæ nubes erant, sicut scriptum est, Num. 9. *Dei nubes erat in Tabernaculum die,* R. Eliezer ben Shemoa dixit, nubes erat unica.

Sect. 4. Ex R. Obad. in Psal. 105.

Hortatur illos qui tractant legem, ut gloriam Dei in Israel enarrant, &c. אֶלְלָא.] Id est, non ad tertiam aut quartam sed omnes generationes. *Israeli.*] Quando dixit, Genes. 35. *Tibi dabo terram, &c.* *In fine* בְּרִי.] Secundum morem Egyptiorum; ut non fugiat captivus, eum fune alligant. *Verbum ejus* בְּרִי.] Id est, verbum quod observabat pater ejus, Genes. 37. *Probavit eum.*] Quia in integritate sua in omni afflictione ejus permansit. *Principes ejus.*] Principes facultatum ejus pro aliis, ut Genes. 47. *Sapientes faciat.*] In civitatibus. *Occidit pisces.*] Demonstrando quod aquæ erant sanguis realiter. *Mixturam* בְּרִי.] Id est, mixtura diversarum specierum pediculi, & per plagas hæc dominium suum in quatuor elementa declarat.

Sect. 5. Ex R. Sol. in Psal. 105.

Præcepit post mille generationes.] Lex erat post mille generationes in mundo promulganda, sed videbat Deus quod mundus sine lege consistere nequit, ideoque ab illis, 974. generationes amputavit, & lex erat post 26. generationes lata, ac in Psal. 136. 36. vicibus repetit, *Misericordiam Dei, &c.* Vel, *In mille.*] Id est, infinitas generationes, ut Exod. 20. *Misericordiam millibus, &c.* *Probabat illum.*] Erat innocens à crimine mulieris, & in carcere erat magis purgatus. *Venit verbum ejus.*] Verbum Dei quod Israel in Egyptum descenderet. *Alligare in animam suam.*] Id est, diligebant illum omnes principes quando exposuit somnia, & dicit, *Ligare,* ut Jonathanis anima in Davide, & Jacobi in Benjamin, Genes. 44. *Expandit nubem.*] Respectu caloris, &c.

Dicunt

dicunt Rabboth. erant septem nubes gloriæ. *Non rebellârunt.* Plaga, ut in Job. 37. & 38. Ecce nos. Non est in MS.

Sect. 6. Ex Cald. in Psal. 105.

Querunt Dominum. Instructionem Domini. *Robur.* Legem suam. *Virum.* Sapientem, ut Psal. 49. *Filii viri,* id est, sapientes. *Doguit Seniores.* Quia sapientior erat, Gen. 41. 39. *Quis ita sapit?* R. David. *Non erant rebelles.* & Cald. *Non erat unus infirmus per virgas eorum.* Id est, nemo erat percussus plagis Egyptiorum, אַבְרָם Job. 9. *Virgam suam,* idem.

Sect. 7. Ex Masora in Psal. 105.

Querite Dominum. Manè; Tria sunt, Isa. 55. 6. *Querite Dominum, &c.* 1 Paral. 16. 11. socius ejus. *Isaaco.* Quatuor sunt, Jer. 33. 26. *Semen Isaaci,* Amos 7. 9. *Excelsa Isaaci,* Amos 7. 16. *In domum Isaaci,* id est, cui factum erat juramentum Dei, Gen. 15. & Gen. 22. *Dicenda.* Novem sunt initium versus in Scriptura, Isa. 49. 9. Jer. 3. 1. 1 Paral. 16. Amos 8. 5. est unus ex 23. vers. in quibus est nec longum nec parvum, id est, nec Vau, nec Jod. *Misit tenebras.* Ut nuncium suum; sunt versus duo cum accentu in libro, qui errare facere videantur, unus est Hatreph, alter est Gagin, Psal. 105. 20. *Misit rex & dimisit eum.* Et symbolum in lingua Targum est, nuncii regis sunt diligentes, nuncii tenebrarum sunt tardi, id est, unus habet accentum procrastinantem, alter festinantem. *Et occidit pisces.* Quinque sunt cum Segol, & symbolum est, אַבְרָם רֹאשׁ לְגִלְיָהּ, וְקִטְרִי מַלְאָךְ, *Malum erat in oculis Domini de Er.* Et 1 Sam. 22. 18. *Doeg occidit,* Jerem. 41. 3. *Occidit Gedaliam,* 2 Sam. 14. 6. *Occidit unus alium,* Psal. 105. 29. *Occidit pisces.* Hæ quinque voces prædictæ sunt in singulis 5. locis. *Non erat numerus.* Sicut magnus exercitus, ut in Joel 2. Quatuor sunt, Joel 1. 6. 2 Paral. 12. 3. *Populus sine numero,* Psal. 104. 25. *Reptilia sine numero.* Latabatur. Tria sunt, 1 Paral. 29. 9. *Latabatur rex David,* Psal. 16. 9. *Latum erat cor meum.* *Eduxit populum.* Erat grande miraculum; Quatuor sunt defectiva Jod, *Deus eduxit vos,* & 2 Reg. 11. 12. *Eduxit reges,* Psal. 78. 10. *Eduxit aquas,* & symbolum in lingua Aram. est, regis filius cepit lapidem gaudio.

Sect. 8. Ex Al. Anth. in Psal. 105.

Terram Canaan. Erat ut terra coelestis, ut Heb. 11. 13, 14. quia ad eam vocavit eum Deus. *Seniores ejus sapientes reddere.* Ut præpararent contra famem. *Convertit cor eorum.* Permisit illud, ut in Ezech. *Ego decepi illum,* & 3 Reg. 18. *Convertisti cor eorum retrorsum.* *Non rebelles erant.* S. Aug. dixit, quod non invenit codices duos qui legebant (*Non*) in hoc versu. Sensus est, Egyptii in fine obediētes erant invit. Vel, Egyptii in principio mentem suam haud mutabant, אַבְרָם. Vel non erant edocti, אַבְרָם, & תּוֹרָה, ut Psal. 78. 44. Vel, Moses & Aharon non exacerbarunt, sed sermones durissimos patientissime perauferunt, S. Aug. *Immissione angelorum malorum.* Scribit Paulus Diaconus, quod erat Romæ pestis magna, ann. 672. & nocturna miracula perterrefaciebant homines: Duo angeli pulsabant ostia; Quot pulsus, tot mortui erant in domo illa reperti;

Horat. Od. 4. lib. 1.

Pallida mors a quo pulsat pede pauperum tabernas Regumq; turres. (Est Dei Angelus.)

Infirmus. Corpore, non animo, S. Aug. Gratiarum actio pro mirabilibus Dei, qui per mulcas, &c. Egyptum destruxit, ut legimus quod per mures eam servabat. Herod. Euterp. Sennacherib rex Arabum & Assyriorum, cum magnis copiis invasit Egyptum; Bellatores noluerint opitulari: Sacerdos inter insomnia fretus Oraculi responso, cum pervenisset ad castra Sennach. effusam in hostes vim agrestium murium viderunt, qui illorum tum pharetras, tum arcus, tum habenas scutorum abederunt, μὲν δὲ ἀπεσείσας, posteroq; die hostes fugam fecerunt; & nunc ipse rex in templo Vulcani stat lapideus, in manu murem tenens, & dicens hæc, ἐς ἐμὲ τίς ὀρέσων εὐσεβὲς ἐσθί, In me quis intuens, pius esto, Herod. Eur.

Sect. 9. Ex Ital. &c. in Psal. 105.

Sicut ipse אַבְרָם. Id est, sicut Pharaoh, sic Joseph dominabatur. Ang. MS. Gal. *Luy mesme.* Vulg. *Come el qui si esse.* Hisp. *Non exacerbârunt verba ejus.* Id est, in principio misit levia non acerba judicia. Vulg. Vel, *Non rebellorno.* Ital. Bruc. Hisp. Vel, *Non mutabant.* Sed sicut ipse præcepit, fecerunt, אַבְרָם. *Muscas.* Hisp. *Moxcas.* Vel, bestias diverforum generum, Ital. *Mistioni di bestie.* Ital. Bruc.

Sect. 10. Ex Gr. & Vulg. in Psal. 105.

Et robur ejus erit in vos. Id est, confirmamini. Vulg. Gr. *Verbum Domini inflammavit eum.* Vul. Gr. id est, probavit ut per flammam aurum. *Sicut semetipsum.* Vul. Gr. ὡς ἐχούτων, Joseph eruditus principes Pharaon, ut ipse à Deo erat eruditus in rebus famis, &c. *Non exacerbavit sermones suos.* Vulg. Gr. καὶ παρεπίνευσεν, Theod. & 5. edit. cum ὁ; in multa patientia & mansuetudine egit cum illis; ad simulatam poenitentiam removit plagas, & prædixit eas, ut resipiscerent & servarent seipsos, quotquot voluerint, ut Exod. 9. מֵרָא וְעַד מָרָא, Vau pro He. Vel, *Non erant increduli verbis ejus.* Lat. MS. אַבְרָם. Musca venit. Lat. MS.

Sect. 11. Ex Syr. in Psal. 105.

De historia in Genes. 46. *Ne metuas Jacob, &c.* docetque nos in certamine contra dæmones, Syr. אַבְרָם, non perhorrescere. *Robur ejus.* Id est, robur ejus quærite, non brachium carnis. Vel, *Robusti estote.* In eo. Syr. אַבְרָם.

Heb. אַבְרָם. *Advenit verbum ipsius, vel, impletum fuit.* Syr. אַבְרָם, verbum Josephi ad præfectum, ideoque Pharaoh vocavit nomen Josephi Tsaphnath Paaneac, in 70. Ἰουτομαφανήχ in Egyptiaca lingua & caractere ἸΟΝΘΟΝ ΦΑΝΗΚ, ἸΟΝΘΟΝ significat futura, & ΦΑΝΗΚ vatem in Onomastico Copto Arab. & MS. Pentateucho Vaticano Copto (quem Romæ vidi) dixitque Abben Ezra, si sit verbum Egyptium ignoravimus ejus explanationem; In Chron. Alexandrino apud P. Athanas. Kircher. interpretatur hoc nomen ὁ ἀπεκαλύφθη τὸ μέλλον, sic in Syr. MS. Pentat. Antioch. quo usus sum, & in Maronitarum Collegio אַבְרָם.

in Arab. Pentateuch. MS. اِسْرَافِيل. يوسف. موسى. الجفريات. Erpen.

Erpē. **אלסר** appellavit Pharaon nomen Joseph, qui aperit abscondita; Samaritanus Pentateuchus MS. quem de beo viro clarissimo Thomae Cottono milite, & in 5. aliis MS. quos vidi Parisiis, & in Vaticano Romae est פִּתְּחָהּ, ut in Heb. in Armen. MS. Vatic. F e s u u t, quod vocabulum, nec cum scriberet, nec adhuc in colloquio meo cum dicto P. Athanas. Armeni norunt interpretari, & R. Mosch Egyptius, dictus Rambam, ait, hoc nomen esse Egyptiacum, sic Moses in Exod. 2. à M ω & M ω c & x c h c in Egyptiaca lingua & caractere significant aquam in Onomast. Copto-Arab. Romae apud P. Athanas. & in Vatican. MS. Copto (Abben Ezra in Exod. dicit מוֹנִיּוֹ M ω N I O C.) & Josephi lib. 2. Antiquit. ὁ Μωϋσῆς οἱ Αἰγύπτιοι καλεῖσιν, & ὕψος, id est, σάδεντας, sic Clemens lib. 1. Strom.

Sectio Syr.

Provocaverunt verbum ejus. Syr. MS. Par. edit. **מלל** Heb. מלל, lege מלל cum Vau. Vel, Tenebra erant, & non erant. Id est, abstulit tenebras, & tunc rebellaverunt postquam plaga praeterit. Heb. מלל. Nemo infirmus, vel, aeger. Syr. **ܡܠܠܐ** Insecta, vel musca canina **ܡܠܠܐ** Syr. Coturnices, vel, cibum. Syr.

מלל Heb. מלל. Ut observarent. Syr. Vel, Quoniam observabant. Id est, Abraham & Isaac, &c. Heb. בעבור, velut in Genes. 26. 5. Quoniam Abraham observavit leges meas, &c.

Sect. 12. Ex Arab. in Psal. 105.

Heb. Arab. 104.

Et robur ejus. Vel, Eum fatemini. Arab. **وَبَّ** *Sicut semetipsum.* Arab. **كُنْ**, ut fratres Josephi confitentur, Tu es sicut Pharaon. Misi tenebras, & erat nox (in die) & irritaverunt sermonem ejus. Arab. **بَعَثَ طَلِبَةَ قِصَارِ لَيْلٍ**, id est, post plagam tenebrarum, adhuc dimittere populum abnuvit, & Deum irritabat Pharaon. Vel, quia saepius antea irritasset Deum, idcirco graviores immisit plagas. Heb. מלל, ut מלל cum Vau in Psal. 100. Eius sumus, &c. *Cænomyia.* Vul. Gr. Heb. **ערוב** Musca canina. Arab. **باب الكلب**, sic in Syr. Gr. ὅτι παρ' ἐνέγκου, à מלל in Exod. 15. *Aqua amara. Primitias laboris eorum.* Vulg. primitiae fructuum maxime desiderantur, ut in Hos. 9. Primitias ficum, & in Nahum. 3. Vel, Primum filium qui natus est eis. Arab. **وَأَوَّلُ وَلَدٍ وَلَدَ لَهُم** Heb. ab **וָאָן** robur, in Gen. 49.

Alleluja. (Judith 13. 21.) CV.

Heb. CVI.

1 **C**onfitemini Domino, quoniam bonus: quoniam in seculum misericordia ejus.

2 **Q**uis loquetur potentias Domini, auditas faciet omnes laudes ejus?

3 **B**eati, qui custodiunt iudicium, & faciunt iustitiam in omni tempore.

4 **M**emento nostri Domine in beneplacito populi tui: visita nos in salutarituo.

5 **A**d videndum in bonitate electorum tuorum, ad latandum in letitia gentis tuae; ut lauderis cum hereditate tua.

6 **P**eccavimus cum patribus nostris: injuste egimus, iniquitatem fecimus.

7 **P**atres nostri in Aegypto non intellexerunt mirabilia tua: non fuerunt memores multitudinis misericordiae tuae.

Et irritaverunt ascendentes in mare: mare rubrum.

8 **E**t salvavit eos propter nomen suum: ut notam faceret potentiam suam.

9 **E**t increpuit mare rubrum, & exiccatum est: & deduxit eos in abyssis sicut in deserto.

10 **E**t salvavit eos de manu audientium: & redemit eos de manu inimici.

11 **E**t operuit aqua tribulantes eos: unus ex eis non remansit.

12 **E**t crediderunt verbis ejus: & lau-

daverunt laudem ejus.

13 **C**ito fecerunt, obliti sunt operum ejus: & non sustinuerunt consilium ejus.

14 **E**t concupierunt concupiscentiam in deserto: & tentaverunt Deum in iniquo.

15 **E**t dedit eis petitionem ipsorum: & misit saturitatem in animas eorum.

16 **E**t irritaverunt Moysen in castris, Aaron sanctum Domini.

17 **A**perta est terra, & deglutivit Dathan: & operuit super congregationem Abirom.

18 **E**t exarsit ignis in synagoga eorum: flamma combussit peccatores.

19 **E**t fecerunt vitulum in Horeb: & adoraverunt sculptile.

20 **E**t mutaverunt gloriam suam in similitudinem vituli comedentis fenum.

21 **O**bliti sunt Deum, qui salvavit eos, qui fecit magnalia in Aegypto,

22 **M**irabilia in terra Cham: terribilia in Mari rubro.

23 **E**t dixit ut disperderet eos: si non Moyses electus ejus stetisset in confectione in conspectu ejus:

Ut averteret iram ejus, ne disperderet eos:

24 **E**t pro nihilo habuerunt terram desiderabilem.

Non crediderunt verbo ejus,

25 **E**t murmuraverunt in tabernaculis suis:

non

non exaudierunt vocem Domini.

26 Et elevavit manum suam super eos : ut prosterneret eos in deserto :

27 Et ut dejiceret semen eorum in nationibus : & dispergeret eos in regionibus.

28 Et initiati sunt Beelphegor : & comederunt sacrificia mortuorum.

29 Et irritaverunt eum in adinventionibus suis : & multiplicata est in eis ruina.

30 Et stetit Phinees, & placavit : & cessavit quassatio.

31 Et reputatum est ei in iustitiam, in generationem & generationem usque in sempiternum.

32 Et irritaverunt eum ad Aquas contradictionis : & vexatus est Moyses propter eos.

33 Quia exacerbaverunt spiritum ejus.

Et distinxit in labiis suis :

34 Non disperdiderunt gentes, quas dixit Dominus illis.

35 Et commisti sunt inter gentes, & didicerunt opera eorum :

36 Et servierunt sculptilibus eorum : & factum est illis in scandalum.

37 Et immolaverunt filios suos, & filias suas demoniis.

38 Et effuderunt sanguinem innocentem : sanguinem filiorum suorum & filiarum suarum, quas sacrificaverunt sculptilibus Chanaan.

Et infecta est terra in sanguinibus,

39 Et contaminata est in operibus eorum : & fornicati sunt in adinventionibus suis.

40 Et iratus est furore Dominus in populum suum : & abominatus est hereditatem suam.

41 Et tradidit eos in manus gentium : & dominati sunt eorum qui oderunt eos.

42 Et tribulaverunt eos inimici eorum, & humiliati sunt sub manibus eorum :

43 Sape liberavit eos.

Ipsi autem exacerbaverunt eum in consilio suo : & humiliati sunt in iniquitatibus suis.

44 Et vidit cum tribularentur : & audivit orationem eorum.

45 Et memor fuit testamenti sui : & pœnituit eum secundum multitudinem misericordiae suae.

46 Et dedit eos in misericordias in conspectu omnium qui ceperant eos.

47 Salvos nos fac Domine Deus noster : & congrega nos de nationibus :

Ut confiteamur nomini sancto tuo : & gloriemur in laude tua.

48 Benedictus Dominus Deus Israel à seculo & usque in seculum : & dicet omnis populus : Fiat, fiat.

Secl. 1. Ex R. David. in Psal. 106.

O Stendit acta Dei in deserto & in terra, ut in Psalmo priori capisset. *Acta roboris.*] Ut Exod. 15. 3. Dominus est vir bellicosus, idem. Quis ostendet omnem laudem suam?] Tamen dixit David, in Psal. 9. Enarrabo omnes laudes tuas, id est, propter nota & visibilia signa quæ pro illo ante oculos Israel in præliis suis egisset, sed nemo novit omnia Dei opera; dormientem in lecto suo Deus servat à serpente & ipse non novit, Midras Rabboth. Est in Cod. Cremon. *Qui servant iudicium.*] Benedicti fuissent Israel si servassent illud; non captivi fuissent, R. Arama. *Semper.*] Quia Israel aliquando fecerunt iudicium, sed retrorsum vertebant. *Memento mei Domine.*] Exoptat Psalmista resurrectionem corporis, ut redemptionem Israel, in resurrectione mortuorum intueatur, sic Dan. 12. ult. *In sorte tua resurges, &c.* Vel, loquitur in persona captivorum, quilibet exoptat vivere ut videat redemptionem. *Ut gloriar, vel, latar.*] Sic Levit. 19. 24. & Psal. 78. 63. *Virgines non erant laudate,* prout mos erat sponsum & sponsam celebrare, & in Rabboth, *Domus latitiae* dicitur *בית חלום*. Vel, *Ut sim cum hereditate tua celebratus.*] Quia in exitu & gaudio eorum gloriantur, & supra omnem populum celebrabantur. *Peccavimus.*] Loquitur in lingua captivorum. *Mirabilia in Aegypto.*] In singulis plagis discrimen inter Israel, & Egyptum posuisti, licet in omnibus non exprimat, *Non recordati sunt.*]

Quod ille qui fecit hæc & illa pro iis, potuit etiam ab Egyptiis persequentibus, eos defendere. *Irritabant eum apud mare.*] Dicentes, Exod. 14. 11. *Nonne erant sepulchra in Aegypto?* Vel, quia timebant descendere in mare scissum, ne aquæ vel lutum eos obruerent, Rabbo. Sed miror ego in hoc Deras, quia scribitur, *Mare in aridam vertit, & ut desertum,* Isai. 63. ergo non erat lutum. *Propter nomen suum.*] Licet illi in eum rebellabant. *Obliti sunt operum ejus.*] In Mara, Exod. 15. 23. Non expectabant in Deum qui divisit mare pro illis, ideoque noluit eos siti occidere. *Misit maciem*] Id est, mortem in Kibroth, Num. 11. 33. & dicit, *Maciem,* quia putabant animam suam carne satiare, sed eventus erat contrarius. *Invidebant Moysi.*] Dicitur de factione Cora, Num. 16. 1, 2. Sed imputatur Israeli quia illos non destruebant, & quia Ruben in conspiratione & 250. principes erant associati; *וּקְנָאִי*, Lamed post hanc vocem pro Beth, quia quando conjungitur cum Lamed est in bonam partem, 1 Reg. 19. 10. *Zelo pro Domino;* cum Beth in malam, ut Genes. 37. 11. *Invidebant. Aharon sanctum Domini.*] Dicit, *Sanctum,* quia illi dixerunt, *Tota congregatio est sancta;* sed respondet Moyses, *Quem elegit Dominus ille est sanctus,* id est, Aharon. *Et aperuit terra.*] Non meminit Cora, quia omnes norunt, quod Cora erat principalis. Vel, quia filii Cora in ejus generatione erant celebres, cantores & prophetae, R. Arama. Vel, meminit adiutorum, quia sunt magis impii quam adjuvati,

juvati, nam si non habuissent adjuutores non perpetrarent iniquitatem suam; Etiam dicunt quod Cora, cum illis qui erant igne combusti, connumeratur, ideoque non meminit Cora, sed iudicium terræ societatem Abiram operuit, & On filius Peleth erat in principio conjurationis, sed post pœnitebat; & dicunt Rabbo, quod uxor ejus illum consilio suo liberabat. Non est in Cod. Cremon. *Ignis accensus erat.* Et urebat 250. viros Israel, qui incensum obtulerunt; & in versu sunt verba in eundem sensum permulta. *In Horeb.* Ubi recipiebant legem, quæ dixit, *Non facies sculptile. Bovis.* Non illius signi in cœlo, sed terrestris, contemptibilis, R. Arama. *Obliiti sunt Dei.* Quando dixerunt, *Hi sunt dii tui ô Israel*, Exod. 32. 4. *In confractioe.* Plagæ, quam illi fecissent, stetit Moseh. *Terribilia.* Supra naturam, & dicunt, נורא, quia per illa Deus terribilis inter filios hominum, ostenditur. *Despiciebant.* In re exploratorum. *Et murmurabant.* Sic scribitur, Deut. 1. 27. *Murmurastis in tabernaculis vestris. Ad destruendos eos in deserto.* Sic Num. 14. 29. *Cadavera vestra cadent in Eremo. Ad subvertendum semen eorum inter Gentes.* Non reperimus hoc planè in lege scriptum; sed in Ezech. 20. 23. sic dicitur, & videtur in oculis meis, ex Num. 21. 3. colligendum, *Amalecitas & Canaanita, qui habitabant in monte, percusserunt eos usque ad Hormah.* Num. 14. 45. *Et duxit ex illis captivos, ut hic dicitur, Ad dispergendos eos in terris;* dicunt in Derash Rabboth. quod de futuro, de hac captivitate intelligatur, R. Arama. Non est in Cod. Cremon. *Sacrificia mortuorum.* Ut Num. 25. 2. *Vocabant populum ad sacrificia Deorum suorum, & dii eorum erant mortui, & Deus verus est vivens,* Job 27. R. Arama. *Erupti plaga.* Dicit, *Erupti*, quia erat magna. *Surrexit Phineas.* Ut Num. 25. 7. *Et Phinehas surrexit è medio congregationis. Injustitiam.* Sic scribitur, *Ecce dabo illi fœdus pacis. Spiritum suum.* Spiritum Mosis. *Locutus est labiis suis.* Dicendo, Num. 20. 10. *Educamus aquas, ex hac rupe?* id est, non est in potentia nostra, donec adveniet ille qui eas educat: existimabant quod Deus primò super Petram appareret, ut in Rephidim, Exod. 17. 7. *Ecce sto ante oculos tuos in Petram Horeb, & percuties Petram, & dicit, Horeb, id est, aridam Petram צור חורב, quia non adhuc ventum erat ad montem Horeb, & dicit, Ecce sto, quia descendit gloria Dei in igne super Petram & convertebat eam in aquas; & existimabant Deum nunc ita facturum: Et in hoc peccabant, quia existimare debuissent, quod potentia Dei eò major erat in educendis aquis, sine descensu per ignem visibili. Hactenus Adoni Avi, R. Jos. Cimchi. Non est in Cod. Cremon. Vel, *Mutabant spiritum ejus.* Moses & Aharon alterabant verbum Dei & spiritum oris sui, qui dixit, *Loquimini ad Petram, & illi percutiebant eam.* Num. 20. 11. אומר, R. Arama. Vel, *Rebellabant* (populus) *contra Spiritum.* Mosis, & vexabant illum, מרדו est, ut מרדו אומר. *Locutus est Deus labiis suis.* Ut non intrarent Moses & Aharon in Canaan. Vel, Israelitæ provocabant Spiritum Dei, & imputatur Mosis & Aharoni, Num. 20. 12. *Quia non credatis, &c.* id est, quia populus vester non credit, ideo vos non intrabitis in Canaan: quia si vos Moseh & Aharon intraretis, omnes*

Cananzos penitus exterminabitis, sed populus est tanta benedictione indignus; R. Levi. Vel, dicit, *Vos*, id est, increduli ex vobis, ut Exod. 16. 28. dicit Dominus Mosis, *Quosque recusatis obedire præceptis meis*, intendit populum non Mosen, & Isai. 63. 17. *Errare nos fecisti*, id est, aliquos ex nobis. Ab. Ezra. Non est in Cod. Cremon. *Opprimebant eos.* In terra sua. *Percussit.* מוכים à ימכו. *Fornicati sunt.* Corporali fornicatione. *Serva nos.* Loquitur in persona captivorum. *A sæculo in sæcula.* A primo sæculo ad ultimum. *Triumphare in laude tua.* Dicit, *Triumphare*, id est, super omnem populum, & dicit, *Laude*, nam laus Dei sunt misericordiarum opera quæ nobiscum operatur. *Hallelujah.* Sic loquuntur unus ad alium.

Secl. 2. Ex Ab. Ezra. in Psal. 106.

Qui custodiunt iudicium. Quia multa ex mirabilibus suis licet non omnia, enarrabunt. *In favore populi tui.* Ostende nunc favorem in redemptione nostra ut antea. *Perversas fecimus vias nostras.* A מרדו deficit vox vias est Paul. *Increpavit mare.* Per ventum validum Orientalem, Exod. 14. 21. *Non expellabant consilium ejus.* Quando dicit, *Ascendite, hereditamini terram. Maciem.* Mortem eorum qui concupiscebant, qui nimium replebantur. *Invidebant.* Cora & socii sui in Mosen murmurando dixerunt, quod fecit seipsum principem. *Aharon Sanctum Domini.* Dicit, *Sanctum*, quia Deus appropinquare fecit illum qui sanctus erat, Num. 16. 2. *In similitudinem Bovis.* Plutarch. 9. Sympof. Keph. 2. οὗ φασι τὸ ΑΛΦΑ πάντων προτάξει εἶναι τὸ τῆς φοινίκας ἑστῶ καλεῖν τὸν βῆν, quem (Cadmum) dicunt ordinasse Alpha primam literam, quia Phœnices sic appellabant bovem ὄνυξ, non secundum, vel tertium, ut Hesiod. Opera 403. sed primum necessarium, & forsitan ob hanc causam adorabant Bovem Egyptii, ut numen maximum; Et hæc Alpha dicta erat Ibiaca, Egypti ΑΓΑΘΟC ΔΕΜΟΝ, Bonus Dæmon, quia Ibis pedibus & rostro facit Triangulum, ut A. Plutarch. lb. Hæc avis devorabat serpentes Egyptum infestantes; ideoque cum multa veneratione eam adorabant, & in Obeliscis Romæ, passim vidimus literam hanc Hieroglyphicam A figuræ Aquilinæ vicinam, per quam, Osiridem, id est, solem lucis & caloris fontem, expriment, ut aiunt quidam. Plutarch. de Is. & Osir. Sed Abben. Ezra. in Exod. 32. hujus Bovis in Israel, aliam reddit rationem, quia erat מול stella Israel, alii in memoriam Josephi, &c. *Qui comedit gramen.* Dicit, *Gramen*, in contemptum ita abominabile erat apud Deum. *Levavit manum suam.* Juravit, ut Deut. 32. si elevarero manum meam in cœlos. *Et conjuncti sunt.* Dicit, *Conjuncti*, respectu foeminarum Moab, in Num. 25. quibuscum erant in carnem unam. *Mortuorum.* Idolorum, ut Isai. 26. *Mortua sunt, non resurgent. Fecit iudicium.* A פלילי, in Job 31. 11. *Iniquitas à iudicibus punienda. Irritaverunt ejus spiritum.* Ad iram, ut diceret, *Audite nunc rebelles*, Num. 20. 10. Rasi, & non oportebat illum verbum proferre antequam implevisset Dei præceptum. Vel, provocabant Spiritum Dei, ut Isai. 63. 10. *Vexabant Spiritum sanctum suum. Locutus est.* Contra Mosen. *In manum Gentium.* In diebus Judicium. מרי, *Qui destruunt scientiam. Humiliati sunt.* Levit.

Levit. 25. 25. *Si frater tuus inops factus sit, פדיו. Pædium.* In Sinai. *De nationibus.* De captivitate Babel. Rasi. Vel, de servitute in diebus Judicum. Vel, per spiritum prophetiæ locutus est de nostra captivitate, בלוינו. *Benedictus sit Deus.* Pro reditu prævisio. Vel, tunc omnes sic benedicunt Deo.

Sect. 3. *Ex Midr. Tillin in Psal. 106.*

Mirabilia solus. Ipse solus mirabilia novit, quæ quotidie nobiscum operatur. *Populus tuus דמך.* Quando salutem per manus Mardochei operaris. *Invidebant.* Eligebant Dathan pro Moſe, Num. 14. & Abiram loco Aharonis, R. Simeon ben Janai. *Pronunciabat labiis.* Id est, jurabat Moſes. *Liberabat eos.* Propter quinque, 1. afflictionis, 2. orationis, 3. justitiæ & fœderis patrum, 4. pœnitentiæ, 5. tempus statutum adimplebatur; omnia in hoc Psalmo. R. Eliezer.

Sect. 4. *Ex R. Obad Gaon. in Psal. 106.*

Ostendit errata varia, præsumptiones, & rebelliones Israel, & tandem captivitatem. *Vitulum.* Sunt tria peccata præsumptuosa, Vitulus, Peor, Num. 25. & מרגלים Exploratores. *Clamorem eorum דמך.* Per manus Samuel Prophetæ, 1 Sam. 7.

Sect. 5. *Ex R. Sol. in Psal. 106.*

Irritabant eum apud mare. Murmurantes, ut Exod. 14. 12. *Quare eduxisti nos.* Vel, quia intrare in mare noluerunt, Ab. Ezra. Vel, donec videbant Egyptios in littore maris mortuos, timebant quod adhuc eos persequerentur. *Crediderunt verbis ejus.* Erat fides momentanea, ver. 12. quia post tres dies iterum murmurabant. *In deserto.* Mare rubrum erat in deserto. *Dathan & Abiram.* Honorat filios Cora, & non meminit patris eorum. *Qui comedit gramen.* Tunc stercora egerit, & multum inquinatur. *In justitiam.* Ut haberet sacerdotium in æternum, Ab. Ezra. *Ad dejiciendum eorum semen.* Tunc erat decretum de desolando templo, ut lachrymas pro re magna, sicut ante pro nihilo, effunderent, Num. 14. *Locutus est Deus cum labiis.* Ut Moſes & Aharon populum in Canaan non deducerent, à נאום, Levit. 5. 4. *Pronunciando cum labiis.* *Non destruebant.* Canaanitas in diebus Josue, & tamen dixit Deus, *Non vivere eos fines,* ut Deut. 7. 1, 2. *Vidit.* Quando orabant. *Clamorem eorum.* Propter patres audivit eos. *Recordatus est.* Quando respicerunt. *Pœnitebat.* Quando finis appropinquabat.

Sect. 6. *Ex Cald. in Psal. 106.*

Stetit in macerie rupta. Orando. *Spiritum suum.* Sanctum. *Demonibus, vel. destructoribus.* Mica 2. 4. à שדד. *A seculo in seculum.* Ab hoc sæculo in futurum.

Sect. 7. *Ex Masora in Psal. 106.*

Magnalia Dei. In creaturis magnis; Duo sunt plenè, Job. 41. 12. *Magna opera sua.* *Servabat eos.* Per homines; Quatuor sunt, tria plenè, & unum defectiv. 2 Reg. 14. 27. *Per manum Jeroboam.* Judic. 3. 9. *Othniel filius Kenaz,* Psal. 106. 10. *Festinant obliti sunt.* Tria sunt, & symbolum in lingua Aram. est Viri, Levitæ, & filii eorum, Isa. 49. 17. *Filii tui festinabant,* & in Paral. *Levite non festinabant.* *Aperuit terra.* Duo sunt, Isa. 45. 8. *Aperiat terra.* *Gloriam suam.* Una ex quatuor vocibus, quæ sunt

rectificatio scribarum, Gen. 18. 22. Num. 15. 11. & 12. 12. 1 Sam. 3. 13. *Provocabant.* Pulchrum est, פור, dicit, *Pulchrū,* quia existimarent aliqui vocem illum esse defectiv. *Abominatus est hereditatem suam.* Ut viros sanguinis & rebelles; Quatuor sunt cum Cametz in sensu *Abominandi,* Isa. 49. 7. *Quem Gentes abhorrent.* Amos 5. 10. *Abhorrent perfectum.* Psal. 5. 6. *Abhorrent sanguinolentum.* Et reliqua in sensu hoc sunt cum Pathac, & in aliis Masoræ codicibus numerant, Psal. 107. 18. *Abhorret cibum,* sed est cum Pathac in Basil. & פתח est pro פתח, Amos 6. 8. *Detestor excellentiam Jacobi.* *Secundum multitudinem.* Sunt septem defectiva, Hos. 10. 1. *Multiplicabat Idola,* id est, abusus est Dei misericordia. Psal. 51. 1. *Multitudo misericord.* Psal. 150. 2. *Laudate eum secundum, &c.* Lament. 3. 32. *Miseretur, &c.* Isa. 53. 7. &c. hic citantur.

Sect. 8. *Ex Al. Auth. in Psal. 106.*

In similitudinem bovis. Scribunt quod in Italia Osiris erat rex an. 10. & 1948. an. mundi, ante Josephi tempora per Dionysium erat relictus Egypti hæres, Berof. lib. 5. regnabatque 35. ann. invenit usum aratri, Plutarch de Is. ubique serè imperabat, Id. & quando post mortem suam bos apparuit Egyptiis, existimabant fuisse Osirim, & adorabant eum pro Deo, & vocabant eum *Apis*: Osiris multa excogitabat utilia, ob quæ ubique adoratus erat pro Deo, exceptis Babyloniis, Berof. lib. 5. & est in Italia urbs, ut aiunt, ab Osiride ædificata, dicitur Tarvisium, à Taurō, & inter antiquissima monumenta monstrant bovem. Herod. ait in Euterp. Boves mares, mundos omnes, Egyptii demortuos sepeliunt, fœminæ sunt Isidi consecrata, nam Isidis simulachrum vacca est, ἀγρὸς μα γωωνιῶν βένεραν ἐστὶ, ut Iō Grecis, bovæque, fœminas omnes, Egyptii venerantur ex omnibus pecudibus maximè (in Exod. 8. dicitur, *Num sacrificabimus abominationem Egyptiorum?* &c. id est, Deos.) in urbe Bulyti diem festum Isidi maximè solennem servant Bovis sacrificio; si quis bestiam necaverit volens, morte mulctatur; si nolens, plectitur prout sacerdotes statuerint, Herod. Quibusdam Egyptiorum, Crocodili sunt sacro-sancti, mortuos & salitos, sacris urnis sepeliunt, Herod. Alibi Hippopotami, ἵπποι ποτάμιοι, Baal, &c. *Baal.* Dicunt esse Saturnum linguâ Græcâ, Theod. *Pheor.* Est nomen loci, Theo. Vel, *Baal Peor.* Dicunt alii, quod Baal est Mars, (multi à Belo rege 3º. Babel ortum esse nomen afferunt, Berof. lib. 5. Hier. in Hos. 2.) Cujus sacerdotes sese scindebant, & saltabant super Altare, 1 Reg. 18. R. Levi (& Horat. Lib. 1. Od. 7. idem scribit de Dianæ cultoribus.

— *Tam patiens Lacedæmon.*

Ubi pueri ad Dianæ (Lunæ) aram loris flagellati erant, usquedum sanguis è visceribus exiret, & ne ingemuerunt quidem.)

Sic Horat. lib. 1. Od. 36.

Neu morem in Salium sit requies pedum:

(à saltando dicuntur Salii Martis sacerdotes.)

Herod. Euterp. de Egyptiis (sacrificiis ardentibus) scribit, omnes verberantur, τὸν πόντον πέντε: Et adorabant Baal fornicantes, Num. 25. à מרד; sic etiam Venerem, non procul à Perigord Gallia, propè oppidum Miramont, est caverna dicta, *Le cluseau,*

sex leucas sub terra continet, ubi sunt videnda atria, cubiculi, & altaria Veneris, ut aliqui autumant, & in Num. 25. legimus quod Zimri cepit Cozbi in קרב, id est, tabernaculum subterraneum, & in Aulton Gallia erant spelunca Veneris,

Horat. lib. 1. Od. 5.

Grato Pyrrha sub antro?

Cui flavam religas comam

heu quoties fidem

Mutatoſq; deos flebit, &c.

Et Lib. 2. Od. 1.

Mecum Dionao sub antro (Veneris)

Quare modos levioſe plectro.

Si Baal fit Bel, audi Herod. In sacello Jovis Bel templi Babylone, non cubat noctu hominum aliquis, præter mulierem unam, quam Deus delegerit, ut sacerdotes aiunt, perinde ut Thebis Egyptiacis, Herod. Clio. & in Euterp. Festum Baccho Egyptii agunt loco Phallorum Græcorum, sunt cubitales statuae, νεῦον τὸ αἰδοῖον iusto majus habentes, quas foeminae gestant, Dionysium canentes; Melampus Græcis, Phalli pompam obscenam enarravit; Mercurii simulachra ὁρῶν αἰδοῖα ἔχειν, à Pelasgis Athenienses primi inter Græcos acceperunt, & Plutarch. meminit Osiridis αἰδοῖα de If. & Osir. *Sacrificia mortuorum.* Quæ erant mortuis hominibus, ut diis oblata, S. Aug. Inferiæ appellantur, Theod. In via Appia adhuc vidimus secundo ab urbe Roma lapide, sepulchrum Metelli Consulis, in quo circuitu murorum erant incisa capita boum carne denudata, sicut mos erat in sacrificiis, putant quod duplex Hecatombe Metello offerebatur, sic Antonino Pio, & aliis in numerum divorum consecratis, post mortem suam sacrificabant:

Et Horat. lib. 1. Od. 4.

Nunc & in umbrosis Fauno decet immolare lucis,

Seu poscat agnam, siue malit hædam.

Distinxit] Hoc miraculum à cæteris in quibus non dubitaverat, S. Aug. Vel dubiis verbis usus est, Theodor. *In justitiam.* Opus justæ vindictæ.

Sect. 9. Ex Ital. & c. in Psal. 106.

Mortuorum.] Bestiarum. Ang. MS. Vel sacrificia pro mortuis, por los muertes. Hisp. ut 1 Cor. 15. *Baptizantur pro mortuis.* Ordinavit labiis ejus.] Ut non ingrederentur Canaan. Ang. MS. Vulg. Hisp. *Pro-nunciò.* Gal. *Temeramente.* Ital. Bruc. parlò. *Bovis similitudine.*] Sarapis dicitur, ab Osiris & Apis, Plutarch. de Isait, πᾶσι κοινὸς ὁ σαράπις ἐστὶ, dicunt sacerdotes Apim βῶν, esse εἰκόνα τῆς Οσίριδος ψυχῆς, ego verò opinor, quod Sarapis significat εὐφροσύνην, quia χαρμώδεια Egyptii σαίρει appellant: Aiunt Osiridem Egyptiis imperantem leges posuisse, νομῶς δέμνον, & cultum deorū docuisse, cantum, & musicam, ideòq; Græci Bacchum esse eum bovis formā ταυρόμορφον existimant Διόνυσον, Herod. Alii Osiridē esse Nilum, Isida terram irrigatam, Typhona mare in quod influit Nilus, & eò magis, quia Egyptus θάλασσα ἦν mare erat, & multa in montibus inveniuntur conchy-lia: Alii Typhona aiunt, τὸν ἡλιακὸν κόσμον, solarem mundum, Osirida verò σεληνιακὸν lunarem; Regnavit Osiris 28. an. secundum dies revolutionis circuli lunaris, & ascendit Nilus 28. cubit. ad urbem Elephantinam, & 14. partes Osiridis denotant dies à plenilunio ad neomeniam, Plut. ib. Diodor. Siculus

lib. 1. pag. 15. Basil. aliqui appellant Isidem Cererem, Lunam Junonem, Δήμητραν σελήνην, &c. Osirida verò Sarapim Διόνυσον, Plutonem, Ammonem, Jovem, Πανα, &c. Dicunt quidam columnā quādam Isidis inscribi hæc verba, Ἐγὼ εἰμὶ γυνὴ καὶ ἀδελφὴ Οσίριδος, μήτηρ Ἄρεος, &c.

Sect. 10. Ex Gr. & Vulg. in Psal. 106.

Distinxit in labiis suis.] Gr. Vulg. id est, locutus est in vexatione sua verba aspera. *In similitudinem bovis.*] Ut Egyptii, Herod. Thal. Cambyse Memphim regresso, ἐφάνη Αἰγυπτίοισι ὁ Ἄπις apparuit: Apis Egyptiis (quem Græci Epaphum vocant) dum illis Deus appareret, (longo autem temporis intervallo apparere solitus erat) tunc omnes Egyptii gaudentes, festum solennem celebrant ὁρτάζουσιν, est autem hic Apis μόσχος ἐκ βόου γίνεταί, Vitulus ex vacca genitus, quæ nullum dum alium potest concipere foetum, quam Egyptii aiunt fulgure istam ex eo Apim concipere; posteaquam Apim sacerdotes adduxere Camby-ses femur percussit, & dixit sacerdotibus, O capita nequam, hujusmodi dii existunt sanguine ac carne præditi? dignus nimirum Egyptiis hic Deus ἄξιος Αἰγυπτίων οὗτος ὁ θεός; ideòque pastor qui mactabat pecora, erat abominatio Egyptiis, Exod. 8. ubi scribit Ab. Ezra, Egyptii pariter, ac Indi quidam nulla mactabant animantia, sic Herod. Thal. ὅτε κτείνουσι, ὁδὸν ἐμψυχον, ὅτε σπείρουσι, ὅτε οἰκίας ἐκτῆσθαι, estque eis semen milii instar suā sponte à terra nascens suo in κάλυμι, quod cum ipso calice coquunt, eduntque, &c.

Sect. 11. Ex Syr. in Psal. 106.

Docet nos, ne colloquemur in Ecclesia,]

לֹא נִדְבָר, nec contendemus cum fratribus

nostris, præsertim tempore mysteriorum & precum,

לֹא נִדְבָר לְיָדַי. Par. edit. Recordare mei Do-

mine cum benevolentia erga populum tuum.] Id est,

in manifestatione benevolentiae tuæ erga populum

tuum, & salute eorum, mei etiam memento. Syr. Par.

לֹא נִדְבָר, Memento nostri. Rebellarunt propter

aquas.] Syr. in Marah מַרָּה. Heb. מַרָּה

Non expectabant consilium ejus.] Qui per Moſen,

deficiente cibo, vel potu, quid facerent, eos direxit.

Syr. מַרָּה, Maciem, vel,

plenitudinem anime eorum.] Syr. מַרָּה, Heb. מַרָּה

Heb. מַרָּה, sicut מַרָּה copia in Psal. 145. sic מַרָּה &

מַרָּה in Job. 40. in R. Sol. Aharoni sancto Domi-

ni.] Est ut in Num. 16. 1. &c. insurrexerunt contra il-

lum, quem Dominus vocavit & separavit, ut sanctus

esset, מַרָּה אֶת מַרָּה separare.

Sectio Syr.

Ad dispergendum eos in regionibus.] In captivi-

rate, velut in Deut. 31. & in Deut. 32. 26. In angu-

los dissipabo eos, sic in Ezech. 20. In similitudinem

bovis.] Plutarch. de Iside & Osiride; Egyptiorum

plerique ipsa animalia colentes tanquam deos, risu &

fannis totam sacrificiendi rationem impleverunt,

Strabo lib. 17. Geog. Urbs Arsinoe, olim Crocodilo-

rum urbs, qui apud eos sacri sunt, & sacerdotibus

mansueti, qui aperiant os Crocodili, & primitias pa-

nis, carnis, & vini nobis spectantibus offerunt; Bovi,

Ovi,

Ovi, & Ichneumoni honorem exhibent, Aspidi & Cani, Plut. de Is. & Osir. *Baal*, vel, *Idolo Peoris*.] Syr. **𐤁𐤏𐤋𐤁**, in plurali *Idolis*, Par. Edit. dicit R. Levi. 1 Reg. 18. Baal est Mars, sed Cophticè **UOLOX**, Mars dicitur Moloch, ut Saturnus Rephan, **PHΦAN**, in Act. 7. *Sacrificia mortuorum*.] Erat mos Ethnicorum. Herod. Melpom. Assedones talibus uti feruntur moribus; Quoties pater alicui decessit, omnes ejus propinqui pecora adducunt, quæ ubi mactaverunt mortuum etiam patrem concidunt, commixtisque omnibus carnibus convivium exhibent, caput autem defuncti denudantes ἀποχρυσῶσι, & postea pro Idolo utuntur, Ἀγάλματι χρέωντο. Θυσίας μεγάλας ἐπετείδεις ἐπιτελέοντες, καὶ θάπερ οἱ Ἕλληες τὰ γενέσια, sacrificia majora quotannis exhibentes, ut Græci Natalitia; Et Herod. Terp. Onesili caput Amathusii quod eos obsederat, excisum supra portas suspenderunt, quod apes favo referferunt; Ea de re Oraculum redditum est, ut caput humarent, Onesilôque quotannis tanquam Heroi, θύειν ὡς ἡρώϊ, sacrificarent quod Amathusii ad metam usque ætatem faciebant. Herod. *Et oravit*.] Syr. **ܘܨܝܐ ܕܝܫܘܥ**. Heb. **אֵלֶּהָן**. *Ad justitiam*.] Ut actus justitiæ reputabatur. Vel, *Victoria reputata est ei*.] Syr. **ܕܝܢ ܕܡܝܠܚܐ**. *Unusquisque eorum loquutus est labiis suis*.] Contra Deum & contra Moysen, Syr. **ܕܝܢ ܕܡܝܠܚܐ**, **ܘܡܠܚܐ**, sic dicitur, in Num. 20. *Locutus est populus contra Moysen, &c.* Syr. Par. **ܕܝܢ**, in singulari. *In laude tua, vel, hereditate*.] Syr. **ܕܝܢ ܕܡܝܠܚܐ**, quod hereditas tua sumus, vel in lege tua quæ est nostra hereditas, ut Deut. 33.

Sect. 12. *Ex Arab. in Psal. 106. Heb. Ar. 105.*
Cum irritaverunt te, dum ascendebant in mare rubrum.] Arab. حين استطون وهم
 حين استطون في البحر الأحمر, ait ex He-
 braeis quidam quod in mare intrare abnuebant. *Mi-*
sit saturitatem in animas ipsorum.] لم يرسل
 لم يرسل, ut in Syr. id est, habebant
 Mannam ad saturitatem, attamen cum perebant, ad-
 didit illis carnem. Heb. רוזנים à רוזן, Psal. 2.
 Gubernatores, divites. Vel, à רצון, desiderium, Zain
 pro Tsaddi, ut רפן & רפץ, in Job. 40. & רסום
 pro רציץ, &c. *In similitudinem bovis.*] Plutarch.
 de Il. & Osir. hæc auditâ (de Osiride marito à
 Typhone interfecto) capillos tondet, & vestem lu-
 gubrem induit, ex quo urbi Cophos nomen ma-
 net, à κόπτεν & κοπτι), in festo contumeliis
 afficiunt, τῶν ἀνδραγῶν τὸς πύργος, & A-
 sinam præcipitant in odium rufi Typhonis, for-
 mæque ejus Asininæ; aiunt in Ezech. 8. *Fæmine la-*
gentes pro Tammuz, hinc sumptum esse: quò hæc
 tendunt. Vid. Sect. 8. 11. &c. *Et placavit.*] Arab.
 واشغفر, remissionem impetravit illis.
Provocarunt spiritum ejus, & præcepit eis verbis
labiorum suorum.] Arab. لانهم اغضبوا روحه
 لانهم اغضبوا روحه, id est, in ira sua
 Moses alia verba ex proprio dixit illis, quæ non præ-
 cepisset Deus, ut Num. 20. *Audite nunc rebelles,*
Num aquam ex hac petra educamus? deinde per-
 cussit petram cum ad illam solum loqui oportebat,
 Ab. Ezra. R. Sol. Vulg. *Distinxit labiis suis,* est in
 eundem sensum, videbatur enim Moses illis, de poten-
 tia Dei distinguere & dubitare διακρίναι.

FINIS LIBRI QUARTI.

R r 2

LIBER

LIBER QUINTUS PSALMORUM.

Alleluja. (Judith 13. 21.) CVI.

Heb. CVII.

1 **C**onfitemini Domino quoniam bonus : quoniam in saculum misericordia ejus.

2 Dicant qui redempti sunt à Domino, quos redemit de manu inimici : & de regionibus congregavit eos.

3 A solis ortu, & occasu : ab Aquilone, & mari.

4 Erraverunt in solitudine in inaquoso : viam civitatis habitaculi non invenerunt.

5 Esurientes, & sitientes : anima eorum in ipsis defecit.

6 Et clamaverunt ad Dominum cum tribularentur : & de necessitatibus eorum eripuit eos.

7 Et deduxit eos in viam rectam : ut irent in civitatem habitationis.

8 Confiteantur Domino misericordia ejus : & mirabilia ejus filiis hominum.

9 Quia satiavit animam inanem : & animam esurientem satiavit bonis.

10 Sedentes in tenebris, & umbra mortis : vinctos in mendicitate, & ferro.

11 Quia exacerbaverunt eloquia Dei : & consilium Altissimi irritaverunt.

12 Et humiliatum est in laboribus cor eorum : infirmati sunt, nec fuit qui adjuvaret.

13 Et clamaverunt ad Dominum cum tribularentur : & de necessitatibus eorum liberavit eos.

14 Et eduxit eos de tenebris, & umbra mortis : & vincula eorum dirupit.

15 Confiteantur Domino misericordia ejus : & mirabilia ejus filiis hominum.

16 Quia contrivit portas areas : & vectes ferreos confregit.

17 Suscepit eos de via iniquitatis eorum : propter injustitias enim suas humiliati sunt.

18 Omnem escam abominata est anima eorum : & appropinquaverunt usque ad portas mortis.

19 Et clamaverunt ad Dominum cum tribularentur : & de necessitatibus eorum liberavit eos.

20 Misit verbum suum, & sanavit eos : & eripuit eos de interitionibus eorum.

21 Confiteantur Domino misericordia ejus : & mirabilia ejus filiis hominum :

22 Et sacrificent sacrificium laudis : & annuncient opera ejus in exultatione.

23 Qui descendunt mare in navibus, facientes operationem in aquis multis.

24 Ipsi viderunt opera Domini, & mirabilia ejus in profundo.

25 Dixit, & stetit spiritus procella : & exaltati sunt fluctus ejus.

26 Ascendunt usque ad caelos, & descendunt usque ad abyssos : anima eorum in malis tabescebat.

27 Turbati sunt, & moti sunt sicut ebrius : & omnis sapientia eorum devorata est.

28 Et clamaverunt ad Dominum cum tribularentur, & de necessitatibus eorum eduxit eos.

29 Et statuit procellam ejus in auram : & siluerunt fluctus ejus.

30 Et latati sunt quia siluerunt : & deduxit eos in portum voluntatis eorum.

31 Confiteantur Domino misericordia ejus : & mirabilia ejus filiis hominum.

32 Et exaltent eum in Ecclesia plebis : & in cathedra seniorum laudent eum.

33 Posuit flumina in desertum, & exitus aquarum in sitim ;

34 Terram fructiferam in salsuginem, à malitia inhabitantium in ea.

35 Posuit desertum in stagna aquarum : & terram sine aqua in exitus aquarum.

36 Et collocavit illic esurientes : & constituerunt civitatem habitationis.

37 Et seminaverunt agros, & plantaverunt vineas : & fecerunt fructum nativitatibus.

38 Et benedixit eis, & multiplicati sunt nimis : & jumenta eorum non minoravit.

39 Et pauci facti sunt : & vexati sunt à tribulatione malorum, & dolore.

40 Effusa est contemptio super principes : & errare fecit eos in invio, & non in via.

41 Et adjuvit pauperem de inopia : & posuit sicut oves familias.

42 Videbunt recti, & letabuntur : & omnis iniquitas oppilabit os suum.

43 Quis sapiens & custodiet has ? & intelliget misericordias Domini.

Sect. 1. Ex R. David. in Psal. 107.

Dictus est de quatuor generibus, quæ de tribulatione in requiem exeunt, Rabboth. & meminit in hoc Psalmo horum, qui terrâ suâ in prosperitate degunt, caduntque in adversa; & liberat indigentes, illis prospera largiendo: Ostendit, quod prospera & adversa sunt à Deo, non per Accidens, & quod in poenam peccatorum veniant hæ tribulationes, & quod Deus in misericordia sua liberavit eos, ideo dicit, *Redempti Domini* solius; & subindicat filios Israel, qui 1. descendebant in Egyptum, & per desertum transibant; 2. erant vincti Egypto; 3. ægri erant ab aquis Marah, Exod. 15. & 4°. in mare introibant, R. Arama. *Congregavit.*] Incipit à viatoribus, quia sunt frequentissimi, & homines transire de terra in terram, ut mercatores solent, transeuntque per desertum, & tandem redeunt in pace ad terram propriam, & meminit Orientis, Occidentis, Aquilonis, sed non Meridiei, quia pauci ibi habitant propter Solis æstum. *Et de mari.*] Illi qui viam maris in itinere suo terrestri transeunt, & postea meminit *descendentium in mare*, respectu afflictionum quæ illic occurrunt; sed hic meminit horum in transitu per terras solo. *Errabant.*] Est una viatoris afflictio, quia sæpè arenæ multitudo, vento flante, vias obtegit, ut non possit viator iter ad urbem habitabilem reperire. *Esurientes, & sitientes.*] Quia cibos secundum viæ longitudinem de terra in terram circumgestant, sed cum errant, consumitur viaticum, ut Hagar errabat, Genes. 21. 15. *Uter aqua deficiebat.* tunc clamabat, & Deus illi fontem & viam commonstrabat. *O utinam laudarent Dominum.*] Quando eos ad urbem è deserto deduxit. *Animam sitientem.*] Quæ sitit ob aquam quando errabat, sic Gen. 3. 16. *Desiderium tuum ad maritum tuum,* idem; שוקקו Toar à quiescentibus Ain. *Qui sedent in tenebris.*] Jam ad vinctos & agros; in his duobus meminit peccati, quod est carceris & morborum causa, non sic de *Errantibus*, quia principium viæ eorum non est malum; & dicit, *In tenebris*, quia carcer est locus tenebrarum. *Et ferro.*] Id est, funibus & ferreis in pedibus vinculis. *Contrà verbum Domini.*] Rebellabant contrà præcepta primo homini & semini suo lata, sed Israellem separavit Deus & plura præcepta de cibis, &c. dedit illi. *Consilium.*] Quod dedit Deus filiis Adam, ut facerent & viverent. נאצו in Cal. ut שמרו. *Humiliavit cor.*] Captivitate deprimit cor eorum, quod erat elatum, & verba Dei contempsit. *Clamant.*] קרי cum Zain, idem est cum Tsaddi, bis est cum Tsaddi pro *Errante & Descendente*, & bis cum Zain in *Vincto & Agro*; & quatuor verbis utitur, Liberavit, Servavit, Eduxit, Frangit. *Frangit vincula sua.*] Efficat viis & modis, ut fugiant è captivitate, vel hostes eorum, ut solvant eos, movet. *Portas aris.*] Captivos in urbe munita collocant cum portis fortissimis, tamen Deus modos evadendi aperit. *Stulti.*] Nunc ad agros; & nominat eos *stultos*, non sic vinctos, quia agritudo levis est in initio, & in fine gravior, attamen ager non animadvertit Dei nuncium, ut investigaret peccata sua, & resipisceret, dicentem, non sentit donec sit propè mortem, & cibum omnem detestetur, ut dixit Elihu, Job. 33. 20. *Tunc clamant.*] Quando medicus & medicinæ non prosunt. *Mittit verbum suum.*] Dicit, *Verbum* Non sicut medicus, qui opere,

non verbo sanat. *De fovea sua.*] Dicit, *Sua*, quia per peccatum foderunt eam. *Sacrificia Eucharistia.*] Dicit, *Sacrificia* in hoc, non in prioribus, quia ægri paulatim recuperant sanitatem, & vovent offerre sacrificia, quando perfectè sanantur, & sic facerent vincti, &c. sed plerumque ægri sic faciunt. *Qui descendunt.*] Dicit, *Descendunt*, licet terra non sit mari altior, quia littus maris est altius. Vel, quia *descendit* in navem, & inferiora ejus, R. Jos. Cimchi. *Faciunt opus in aquis.*] Dicit, *Opus*, circa חורר & fines, &c. in quibus est opus multum. Vel dicit, *Opus*, id est, ad piscationem, vel ut inveniant Almut, id est, Coral. Vel, ut mercatores, R. Arama. *Vident opera Dei.*] In piscibus magnis. Vel, quia dedit Deus homini sapientiam, ut in abyssu super tabulas ligneas equitet. *Ascendunt.*] Id est, transeunt navibus, à ventis extolluntur. *Liquefit anima.*] Timens ne in aquis absorbeantur. *Sapientia eorum absorpta est.*] Quia Gubernator, & omnes sapientes maris, non possunt navim reddere tranquillam. *Educit eos.*] De mari in aridam. *Tempestatem.*] Quam excitavit, convertit in silentium, יקם, id est, הקים. *Fluctus eorum.*] Nempè, virorum navis. *Ad portum.*] Illis ventum prosperum mittit. *In sede sapientum.*] Ut illi etiam Deum celebrent. *Flumina in desertum.*] Ut Jordan & mare exsiccabat, R. Arama. quatuor prioribus conjungit duo alia exempla, unius, cuius prosperitas ob peccatum versa est in adversitatem; de alio in contrarium. Dicit, *Flumina*, id est, locum ubi sunt flumina in ut Rephidim, Exod. 17. *In saluginem.*] Sodom, R. Arama. *Esurientes habitare.*] Illos in quibus delectatur Deus. *Benedicit illis.*] In divitiis suis. *Multiplicati sunt.*] In filiis. *Iterum diminuantur.*] Opposit. ad illud, *Multiplicati*, & hoc fit pro peccatis suis, quando Deo placet, & in prosperitate sua superbiant. *In oppressione.*] Duro in eos dominio, à צר in Judic. 18. 17. *Gubernator.* רעה in corpus. יגון, id est, dolor in corde. *Principes.*] Divites & liberales ut Isa. 32. *Sicut grex.*] Pro multitudine, opposit. ad illud, *Diminuantur.* *Videbunt iusti.*] Vindictam in impios. *Obturabit os.* Quando Dei judicia in vias ejus intuetur. *Observabit hæc.*] In corde suo, & confitebitur quod omnia sint in manu Dei, qui plerumque homini secundum opus suum reddit, & si videat pauca afflictionum in pios exempla, reputet, earum origine incognitâ, ad stultitiam suam, non ad Dei injustitiam.

Sect. 2. Ex Ab. Ezra in Psal. 107.

Redempti.] Meminit quatuor generum redemptorum, ut Errantes, Vincti, Ægri, Descendentes in mare. *De mari.*] Id est, qui redempti sunt de mari, quia non erat mare in Meridie terræ Israelis: Et hoc loco non meminit plagæ Meridionalis, quia pauci ibi propter vehementem calorem habitant. *Duxit eos.*] Opposit. ad illud, *Errabant*, ver. 4. *Ad urbem.*] Opposit. ad illud, *Non inveniebant urbem*, ver. 4. *Replet esurientem.*] Opposit. ad illud, *Esurientes & sitientes*, ver. 5. ut Hagar. *Quia rebellaverunt.*] Dicit, *Rebellaverunt*, quia communiter veniunt afflictiones, & à peccatis oriuntur, מרר ut מר, & נאצו in Cal. vel gravi formâ. *In labore.*] Servitute durâ. *Fregit.*] Est similitudo, quasi portas areas fregisset. *Stulti.*] Quia peccatores, licet alias sint sapientes, sic Psal. 39. *Stultis.* מעונות bis sumitur, מדרך. *Verbum,*

Verbum, & sanavit eos. Quando medicus aut incantatores sanare, seu duces viæ dirigere, vel carcerem aperire nequeant. *Descendunt in mare.* Dicit, *Descendunt*, quia mare est inferius terrâ. *Ascendant usq; ad cælos.* Scilicet fluctus. Vel, *Transcunt.* *Excitat, & fit in tranquillitatem.* Primò surgere facit, יקום procellam, sed in fine quiescere. Vel, יקום pro ישר, R. Jehud. *Quia siluerunt.* Nempè, fluctus. *Laudarent Deum.* Quater meminit afflictionum, & quater laudum. *In congregatione populi.* Qui forsitan nunquam mare sunt intuiti. *Convertit flumina.* Post mare meminit fluminum. *Ab oppressione, vel, sterilitate.* Quando restringit fructum uteri, מצר. *Illi.* Nempè, principes postea dicti, pro more, ut Psal. 34. 5. *Respiciebant ad illum,* & post sequitur ad quem *Hic pauper clamabat, &c.* *Contemptum in principes.* Qui sedent in folio, ut Psal. 113. 8. opponitur ad gloriam; antè locutus est de urbe desolata & habitata, nunc de egeno & divite. *Iusti — labuntur.* Quia plerumque Deus remunerat homines secundum eorum opera, ideoque iusti malum non reformidant. *Iniquitas.* Viri iniqui. *Observabit hac.* Ut Psal. 37. 37. *Observa justum.*

Sect. 3. Ex Midrash Tillin in Psal. 107.

Redempti Domini. Non redempti Eliæ, nec Mesia, sed *Domini.* In deserto. Per 40. annos. *Redempti* יגאלו. Id est, quos liberavit, vel in futurum liberabit, quia Dei dicere est facere, R. Jehud. in Rabbi Shalum. *De terris.* Quasi ex visceribus prægnantis, sic Israel erat de medio ערב Egyptiorum, & quasi ex fornace ferri erutus, R. Abahu à Rabbi Acha.

Sect. 4. Ex R. Obad. in Psal. 107.

Hortatur redemptos post bellum Gog, ut Deum laudent, qui eos à quadruplici casu malo liberat. *A mari.* Mare rubrū, quod est ad Meridiem terræ Israel. *Esurientem.* In deserto pascit Israel cum Manna, carne, aquis, &c. *Vincti.* In carcere Egyptiaco. *Sanavit eos.* Quando percussi erant à serpentibus, Num. 21. *De tempestate.* Sic Deut. 28. *Mittam eos in Egyptum navibus,* & Isa. 10. *Linguam (sinum) maris Egyptiaci exarescam.* In salsuginem למלחה. Sic in Isa. 34. *Flumina ejus in sulphurem, &c.* *Impietas.* Gentium Idololatrarum. אהע'ע'ע. *Diminuuntur ימעטו.* In prælio Gogi.

Sect. 5. Ex R. Sol. in Psal. 107.

יחזו in circulo commoventur, vel fracti, ut Cant. 2. *In scissuris petrarum,* & Isa. 19. 19. יחזלו in terrorem, vel fractionem. *Ad portum, vel, limitem.* Ut Isa. 28. *Limitem posuimus Gehenna,* ut nobis non appropinquet, Menachem, Et in 1 Reg. 7. 5. *Limes ad limitem, idem.* Tanchuma. *Flumina.* Gentes, ut Isa. 8. *Aquas fluminis regem Assur, &c.*

Sect. 6. Ex Cald. in Psal. 107.

A mari. Meridionali. *In deserto errabant.* Israelitæ. *Urbem habitationis.* Jerusalem. *In tenebris.* Captivi in Babel, ut Mica 7. *Sedeam in tenebris, &c.* *Senatorum.* Sanhedrin. *Terram fertilem.* Terram Israel sicut Sodom. *In stagnum convertit.* Quando resipiscunt. *Iterum diminuti sunt.* Quando peccant. *Iniquitas.* Vir אנוח.

Sect. 7. Ex Masora in Psal. 107.

Vos redemit. Id est, per Angelum suum; Duo

sunt, Isa. 63. 9. *Angelus faciei sue.* *Congregavit eos.* Ut Mica 4. 12. *Congregavit ut stramen.* Et ab Occidente. Tria sunt, Isa. 43. 4. Psal. 75. 6. *Nec ab Occidente.* Deus captivos congregat, non est per Accidens. *Animam sitientem.* Duo sunt, Isa. 29. 8. *Anima sua sitit.* *Stulti.* Qui sunt sapientes in oculis propriis; Quinque carent Jod priori, Isa. 9. 11. *Principes Zoan stultescunt,* Zach. 11. 15. *Stulti pastoris,* Prov. 14. 9. *Stulti derident,* & in Prov. *Instructio stultorum,* &c. id est, stultus verberibus, non verbis est corrigendus. *Sacrificent.* Duo sunt, Exod. 8. 8. *Dimittam vos, ut sacrificent.* Et declarabunt. Tria sunt, Psal. 78. 6. *Declarabunt filiis eorum.* In Job. 12. *Declarabunt pisces.* Omnes creaturæ enarrant gloriam Dei. *Ex angustiis.* Una ex illis vocibus quæ incipiunt cum וי, Exod. 9. 6. 1 Reg. 7. 9. Isa. 53. 8. Isa. 48. 1. Hos. 11. 1. Isa. 59. 19. Eccles. 8. 10. Ezech. 9. 6. Psal. 69. 15. Psal. 107. 26. &c. *In sede Senatorum.* Duo sunt, Psal. 1. 1. *In sede derisorum;* Ipsi derident Senatores. *Laudate eum.* Duo sunt, unum initium versus, aliud finis; A laude Dei sit initium & exitus.

Sect. 8. Ex Al. Auth. in Psal. 107.

Redempti. Per Christum de spirituali captivitate. *Animam esurientem.* Cum Manna. *Suscepit eos.* Salute dignatus est, Theodor. Heb. יגאלו, ab יגאלו. *Eduxit eos è tenebris.* De captivitate Babel ad Christum, ut Matth. 4. 16. *Populus in tenebris, &c.* *Sacrificia.* Vero Deo, ut Ethnici demoniis. Horat. post reditum Numidæ ex Hispania sacrificat Castori & Polluci. Lib. 1. Od. 36.

Et thure, & fidibus juvat

Placare, & vituli sanguine debito

(Levit. 2. 3.)

Custodes Numidæ deos: (Job. 7. ארם.)

Cressa (Cretensi lapillo) ne careat pulchra dies nota.

Portas eris. In Babel, ut Isa. 45. 2. *Diffingam portas eris.* Qui descendunt in mare navibus. Qui primus hoc fecit erat sapiens, & animosus, ut Psal. 8. ult. *Quis est homo — ut transeat? &c.*

Et Horat. Lib. 1. Od. 3.

Ille robur, & as triplex

(Filum triplicatum, Eccles. 4.)

Circa pectus erat, qui fragilem truci

Commisit pelago ratem

Primus: nec timuit præcipitem Africum

Decertantem Aquilonibus:

Nec tristes Hyadas (stellas pluvias excitantes) nec rabiem Noti,

Quo non arbiter Adria

Major, (In mari Adriatico, nunc Golfo di Venetia.)

Quem mortis timuit gradum?

Qui siccis oculis monstra natantia,

Qui vidit mare turgidum, &

Infames scopulos Acroceraunia (Montes in Epiro à fulmine ictos, & propter naufragia infames.)

Pauci facti sunt. Judæi, cum alii sunt à Deo benedicti, Theod.

Sect. 9. Ex Ital. &c. in Psal. 107.

Il libro quinto. Ital. Bruc. Hisp. Amari.] Rubro. Ital. Rosso, del lato de mexxodi. Hisp. De la mar. Sculti.]

Et quia meminit Sechem, Succoth, Gilead, Manass. & Ephraim, ostendit quod de futuro regnum Josephi erit sub regno Judæ, R. Arama, ut in Ezech. 37. 19. *Erant in lignum unum in manu mea, & servus meus David erit rex in eos, &c.* Et licet Moab, & Ammon, & Edom, non erunt in diebus Christi, quia omnes Gentes, excepto Israel, commiscenrur, tamen loca habitationis Edom & Pelistæorum erunt in diebus Christi, ut Isai. 11. 14. *Ammon erit obediens, & in Dan. 11. 41. Evadent Edom, Moab, & Ammon.* Ab initio Psalmi usque ad vers. 7. est in Psal. 60. & à sancti tui, ad finem Psalmi est differentia in paucis, sed idem sensus. Et Psal. 60. dicitur de Davide, Hic vero de diebus Christi in persona captivorum, vel in persona ejus de semine Davidis, ad quem pertinet regnum. *Fixum est cor meum.* In Deum confido qui redimet nos licet longa sit captivitas, & tunc cantabo ore. *Et laudabo.* Instrumento. *Evigila gloria mea, nablium, &c.* Id est, anima mea in privatis meditationibus cantabit, sic est in Psal. 60. Vel, propter gloriam meam te laudabo, R. Arama. *Quando evigilem quolibet mane.* Evigilate etiam vos; est similitudo quasi à seipsis evigilarent. Vel, *Quando me ipsum evigilare facio.* Ad canendum cum illis. *Super cælos.* In Psal. 60. *Ad cælos*, quia redemptio Israel infirmi, è manu fortioris erit opus mirabile. לָמַד לֵנֶה Lamed lene לְהַקֵּל ad lavigandum, quia debet esse Dages, à לָמַד. *Ad athera.* Non dicit, *Super athera*, sicut de misericordia, *Super cælos*, quia misericordia est sine limitibus, sed veritas quasi ligat Deum, & sic limitatur. *Exaltare.* In nostra redemptione, quia in captivitate videtur Deus ut potens qui servare nequit, Jerem. 14. 9. *Sancti tui.* Ad finem usque exposui omnia, in Psal. 60. *Locutus est in sanctitate sua.* Est sicut illud, *Deus juravit in sanctitate sua*, R. Arama.

Sect. 2. Ex Ab. Ezra. in Psal. 108.

Cum gloria mea. Anima quæ est gloria hominis, ut Genes. 49. 6. *Anima mea — honor meus, &c.* Vel, cum instrumentis musicis, cantabit gloria mea. *Evigilate te faciam mane.* Laudando te clam; verbum Transit, R. Mosheh, vel, quod nablium exsuscitabit ex seipso, per similitudinem evigilabit. *Inter populos.* Laudando palam. *Ad Athera.* Meminit horum, quia sunt altissima in oculis hominum, quibus illustratur veritas Dei, sed revera veritas Dei altior est cælis. *Exaltare super cælos.* Te ipsum in redemptione dilectorum tuorum ante oculos hominum ostende. *Serva dexteram tuam.* Sic Isai. 59. 16. *Dextera sua adduxit salutem sibi metipso*, est similitudo ab homine forti. *Moab lebes.* Quam terram meam irrigabo, non lædam sed benefaciam terræ per manus Moab, quia Moab & Edom erant servi Davidis. *Nonne ex his?* Imò certè, quia in hoc tempore Joab percussit Joabmas, ut Psal. 60. 7.

Sect. 3. Ex Midrash Tillin in Psal. 108.

Cor meum paratum est. Hoc est testimonium manifestum, quod Deus orationes exaudit, ut de Hezechia scriptum est, *Oravit pro illis Hezechia, & totum cor ejus preparavit*, ideoque exaudivit Dominus vocem ejus, 2 Chron. 30. sic Ezra preparabat cor ejus, & dedit ei secundum manum Dei in eum, Ezra 7. sic in Psal. 10. *Preparabis cor eorum, atten-*

dis, &c. Et sic David, *Sedebat coram Domino*, id est, disposuit suum cor ad orandum, R. Samuel bar Nachman. *Exsuscitabo* אֶעֱרִיר. Semper præveni auroram quæ nunquam me dormientem reperit, ut Psal. 119. *Media nocte surgam, &c. & præveni in crepusculo, &c. Cantabo.* Pro regno quod mihi dedisti.

Sect. 4. Ex R. Obad. Gaon in Psal. 108.

De redemptione, &c. *Expergiscere.* Ad recipiendum spiritum Prophetiæ. אֶעֱרִיר. Id est, exsuscitabo redemptionem quæ est sicut lux matutina. *Ad athera.* Sicut in Deut. 32. *Levabo ad cælos dexteram meam, &c. In sanctitate*, בְּקִדְשׁוֹ. Id est, per visionem sanctam Nathanis, 2 Sam. 7. *Regnum tuum erit in æternum.*

Sect. 5. Ex R. Sol. in Psal. 108.

Inter populos. Israel. Gentes. Gittæos & alios qui erant cum Davide. *Etiā illud gloria mea est.* Ut laudes tuas canam. Vel, gloria mea non erit mihi impedimento in tuis laudibus publicandis. *Locutus est ut dividerem portionem.* לָקַח, id est, ut terram hostium meorum ad populum meum dividam, sic Genes. 48. 22. *Portionem unam.* idem. *Moab est olla.* Habet ollam & ut servus aquas in manus meas & pedes effundit, sic 2 Reg. 3. *Aquas in manus Elia effudit.* *Mittam ad Edom calceum meum.* Ut præparet corrigiam calcei mei sicut mos servi est qui calceos Domini sui gestat, solvit dissolvitq; corrigiam. *Super Pelisteos vociferabor.* Ad perterrefaciendos illos, ut 1 Sam. 4. *Vociferati sunt*, & 1 Sam. 17. *Vociferabantur ad prælium*, id est, in terrorem hostium, R. David, à רָוַע. *In Edom.* Ad destruendum Esau impium in diebus Christi לִימִיּוֹר הַמָּשִׁיחַ.

Sect. 6. Ex Cald. in Psal. 108.

Evigila. Vel, lauda. *In sanctitate.* De loco præsentis S. Sanctæ. *Dividam cum Sechem.* Spolia. *Metabor.* Cum illis limitem. *Conculcabo Moab.* Ut ollam, &c.

Sect. 7. Ex Masora in Psal. 108.

Diluculo. Opportunitas est precum; octo cum Cametz & Millel, Psal. 57. 8. & Isai. 8. 20. *Non est aurora in illis*, Psal. 139. 9. *Alas aurora*, Job 3. 9. *Palpebras aurora*, Cant. 6. 10. Job 41. 18.

Sect. 8. Ex Al. Auth. in Psal. 108.

Vallem Succoth, vel, Tabernaculorum. Ubi tuguria pastorum erant, habitatoribus implebo, Theod. *Ephraim susceptio.* Ante in Psal. 60. dixit, *Fortitudo*, quia suscipiendo fortes facit, S. Aug. *Dixit Deus per sanctum suum.* Prophetam Samuel, & ego credidi quod Sechem, &c. forent sub mea jurisdictione, à pari. Est oratio pro victoria in Edom. *Evigilate lyra & cythara, &c.* Alloquitur lyram, eamque poscit, ut sibi adsit & secum canere non desinat.

Horat. lib. 1. Od. 32.

*Poscimus, si quid vacui sub umbra
Lusimus tecum, quod & hunc in annum
Vivat & plures: —
O decus Phæbi, & dapibus supremi
Grata testudo Jovis, o laborum
Dulce lenimen, mihi cūque salve
Rite vocanti.*

Sect. 9. Ex Ital. & c. in Psal. 108.

Succoth. [Seu Tabernaculorum. 2. Ang. MS. *Caput*, vel, principium roboris.] Id est, primogenitus meus, ut Ruben in Gen. 49. Hisp. *El principio de mi fortaleza*, mi primogenito. *Philistaei*, vel, alienigeni sunt mei amici.] Gal. Ang. MS. Vulg. אֲרִיעַ.

Sect. 10. Ex Gr. & Vulg. in Psal. 108.

Ephraim est hereditas capitis mei. Lat. MS. id est, principalis hereditas. *Ut liberentur dilecti tui.* Vulg. Gr. Lat. MS. quia haec liberatio est tua exaltatio. *Amici facti sunt.* Vulg. Gr. אֲרִיעַ in Pro. *amicus*, in alio Psal. 60. dicit, *subditi.* Gr. ὑπετάγμενοι, Apollinar. πόντον ὡς ἡμετέροισιν

Sub pedibus nostris. Vel, cum Philistin fœderabor.] Lat. MS. ut cum amico, sic Abraham fecit fœdus cum rege Philistin, & Isaac, Gen. 26.

Sect. 11. Ex Syr. in Psal. 108.

Davidis, quando cor ejus præparatum erat, *ad cantica & ministerium* in domo Dei; Etiam de conversione Gentium. Par. edit. *Etiam cum gloria mea.* Syr. באִיקָרוּ, ut in Sect. 1. *Cithara.* Syr. קִיִּתָּרָה, *Ad nubes, vel, cælum cælorum.* Syr. *עַלְמָא*, πολυποικίλη σοφία τῶ θεοῦ ἐν τοῖς ἐπερξαμένοις, *Sapientiam Dei in cælestibus, in con-*

versione Gentium intueamur, ut Ephes. 3. *Ut liberentur dilecti tui, salva me dexterâ tuâ.* Syr. si me regem liberes, omnes dilecti tui in Israel liberabuntur mecum, *וְיִשְׁעוּ מִיָּדִי וְיִשְׁעוּ מִיָּדִי*

Syr. *Triumphabo, vel, vociferabo supra Philistaeos.* Syr. id est, in victoria contra eos.

Sect. 12. Ex Arab. in Psal. 108.

Heb. Arab. 107.

Psallam ad gloriam tuam. Arab. في تبيجيدك

Jod in Heb. בְּבֹרִי pro Vau, vel ob gloriam tuam, quæ mea nunc est, nam eam mihi dedisti. *Super universam terram est gloria tua, ut saluares dilectos tuos.* Arab. علي الأرض كلها

علي الأرض كلها, id est, teipsum elevasti ad salvandum dilectos tuos. *Succoth, vel, desertum Sihor delebo.* Arab. قعر ساحور, erat

Succoth propè Egyptum, & Sihor erat Egypti flumen, Heb. *metibor*, id est, lineâ destructionis, ut Moab in 2 Sam. 7. Vel, *Convallem tabernaculorum.* Id est, Kedar in tabernaculis habitantem, ut Psal. 120. *Susceptio capitis mei, vel, magnificans caput meum.* Arab. معظم راسي, ut 1 Sam. 28, *Castodem capitis mei de Achis & David.*

1 In finem Psalmus David. CVIII.

Heb. CIX.

2 **D**eus laudem meam ne tacueris: quia os peccatoris, & os dolosi super me apertum est.

3 Locuti sunt adversum me linguâ dolosâ, & sermonibus odii circumdederunt me: & expugnaverunt me gratis.

4 Pro eo ut me diligenter, detrahebant mihi: ego autem orabam.

5 Et posuerunt adversum me mala pro bonis: & odium pro dilectione mea.

6 Constitue super eum peccatorem: & diabolus stet à dextris ejus.

7 Cum judicatur, exeat condemnatus: & oratio ejus fiat in peccatum.

8 Fiant dies ejus pauci: & episcopatum ejus accipiat alter.

9 Fiant filii ejus orphani: & uxor ejus vidua.

10 Nutantes transferantur filii ejus, & mendicent: & ejiciantur de habitationibus suis.

11 Scrutetur fenerator omnem substantiam ejus: & diripiant alieni labores ejus.

12 Non sit illi adjutor: nec sit qui misereatur pupillis ejus.

13 Fiant nati ejus in interitum: in generatione una deleatur nomen ejus.

14 In memoriam redeat iniquitas patrum e-

jus in conspectu Domini: & peccatum matris ejus non deleatur.

15 Fiant contra Dominum semper, & despereat de terra memoria eorum.

16 Pro eo quod non est recordatus facere misericordiam.

17 Et persecutus est hominem inopem, & mendicum, & compunctam corde mortificare.

18 Et dilexit maledictionem, & veniet ei, & noluit benedictionem, & elongabitur ab eo.

Et induet maledictionem sicut vestimentum, & intravit sicut aqua in interiora ejus, & sicut oleum in ossibus ejus.

19 Fiat ei sicut vestimentum, quo operitur; & sicut zona, quâ semper præcingitur.

20 Hoc opus eorum, qui detrahunt mihi apud Dominum: & qui loquuntur mala adversus animam meam.

21 Et tu Domine, Domine, fac mecum propter nomen tuum: quia suavis est misericordia tua.

Liberame,

22 Quia egenus & pauper ego sum: & cor meum conturbatum est intra me.

23 Sicut umbra cum declinat, ablati sum: & excussus sum sicut locusta.

24 Genua mea infirmata sunt à jejuniis: & caro mea immutata est propter oleum.

25 Et ego factus sum opprobrium illis: viderunt

derunt me, & moverunt capita sua.

26 Adjuva me Domine Deus meus: saluum me fac secundum misericordiam tuam.

27 Et sciant quia manus tua hac: & tu Domine fecisti eam.

28 Maledicent illi, & tu benedices: qui insurgunt in me, confundantur: servus autem tuus letabitur.

Secl. 1. Ex R. David. in Psal. 109.

Quando fugiebat à Saule, & erant maligni in Israel qui ad Saul contra David oblocuti sunt. *Circundant me verbis odii.* Dicit, *Circundant*, quia propter verba eorum Saul circundabant Davidem, ut 1 Sam. 23, in Sela. *Lingua falsa.* Apparent ut amici. *Vir precum.* Non est mihi aliud auxilium nisi orando ad Deum, R. Jos. Cimchi. deficit וישן, ut Dan. 9. 23. *Vir desideriorum*, deficit vir. *Super eum.* Dominetur impius, & dicit, *Eum*, scil. Doeg principalem, R. Arama. *Adversarius stet.* Et nihil in manu sua prosperetur. Vel, Pseudo-martyr, Arama. *Condemnatus.* Si habeat litem cum alio. *Oratio in peccatum*, vel, *deficiat.* Non obtineat orationem suam, ut Judic. 20. 16. idem, וישן. *Præfekturam ejus.* Id quod est in manu sua, opes vel uxor, vel anima à Deo visitata, à פקר, Arama. *Vidua.* In juventute. *E desolatis locis suis.* Sint domus eorum ruina, & ut mendicantes à transeuntibus panem petant, Arama. *Quarant*, vel, *quarite à desolatis locis.* Si mirarentur aliqui, quare mendicent filii, quorum patres erant valde divites, respondent, *Quarite de domo eorum quod desolata sit.* וירשן in Imperat. cum Hateph, ut est in codice excellentissimo in וירשן scribitur in Masora, non habet simile cum Hateph, & sic scripsit Negid quod invenit in Masora, sed recepimus lectionem ejus cum Cametz. *Omnia quæ habet.* Accipiat creditor, uxores & bona ejus pro debitis suis omnia. *Nemo extendat misericordiam.* Quando petunt panem, ut ante dixit. *In generatione sequenti.* Tertiâ generatione, sit deletum eorum nomen, scil. patris & filii. *Contritum corde.* Davidem ipsum tot tribulationibus, cujus vitam etiam quærebant. *Dilexit maledictionem.* Meam maledictionem floccipendit, quasi dilexisset eam. *Non delectatur.* Ut benedicerem illi, si mihi beneficeret, ut Job. 31. 20. *Lumbi sui benedicebant mihi*, & Job. 29. 13. *Benedictio perituri*, &c. videtur quod Job benedictionem egeni dilexit. *Sicut aqua.* Quam bibit homo. *Sicut oleum in ossa.* Oleum penetrat in ossa, quando in dolore membrorum sunt cum illo inuncta. *Propter nomen tuum.* Licet sim indignus, וירשן quasi occisum est cor meum. Cum afflictione; una pars cum Cametz pñctatur, & alia cum Pathac, quia est verbum præteriti. *Sicut umbra.* Subito, sine voluptate. *Sicut locusta.* à sepe ad sepe, sic ego de loco in locum fugiendo à facie Saulis. *In jejuniis.* Quando fugiebat, sæpè jejunabat, & genua sua erant valde debilitata, ut ambulare nequit; & caro ejus à priori pinguedine defecit. *Opprobrium.* Respectu maciei meæ. In Midras de cogregatione Israel. *Aperiuntur.* Aperiiebant Sanctum Sancto-

rum, dicentes, Ubi nunc est Deus eorum? surgat & servet eos.

29 Induantur qui detrahunt mihi, pudore: & operiantur sicut diploide confusione sua.

30 Confitebor Domino nimis in ore meo: & in medio multorum laudabo eum.

31 Quia astitit à dextris pauperis, ut salvam faceret à persequentibus animam meam.

rum, dicentes, Ubi nunc est Deus eorum? surgat & servet eos.

Secl. 2. Ex Ab. Ezra in Psal. 109.

Verba odii circundant me. Est similitudo, indicando quod multa erant verba. *Pugnant contra me.* Scil. verba ista, licet in calumniatores haud peccaverim, sic Jos. 24. *Balaac pugnabat*, scil. per verba Balaami, R. David. *Ego sum homo orationis.* וישן deficit, id est, ego oro pro illis, non malum pro malo retribuam. *Adversarius stet in dextera sua.* Et sit è consilio suo; respond. ad illud, *Pro dilectione mea sunt adversarii mei*, sic 1 Reg. 11. 14. *Excitavit Deus Solomoni adversarium*, idem, sensus est, redde illis paria pro paribus. וירשן Jod Paul. *Quando contendit mecum.* Sit condemnatus, quia injuriâ me afficit. *Oratio sua sit in peccatum.* Quia in ea petit damnum meum, & mortem וירשן, quum illi benefecerim. *Vindictam in eum sumat alius.* Et ne cadat per meam manum, à פקר in Mica 7. 4. *Dies tue visitationis*, &c. Vel uxorem suam. Vel vitam in quam oculos suos figit, & est quasi depositum, R. Jos. *Uxor sit vidua.* Quando juvenis est, sit cum multis filiis parvulis in miseria derelicta. *E desolatis eorum locis.* Ubi nemo præter eos habitat. וירשן verbum in gravi forma, ut 2 Sam. 20. *Interrogabant de Abel*, &c. *Usurarius.* Ut Exod. 22. 25. *Nemo sit qui extendet misericordiam.* Ratio est, quia ipse non ostendebat misericordiam. *Posteritas sua.* Filius, ut Dan. 11. *Non posteritati sua*, idem. *Nomen eorum.* Pater & filius. *Iniquitas patrum suorum.* Secundum legem, ut Exod. 20. *Visitans iniquitatem patrum*, &c. *Sint coram Domino.* Dicit, *Sint* in plurali, scil. peccatum & iniquitas prædicta. *Dilexit maledictionem.* Hoc David per spiritum prævidit. *Cingulum.* Ut Isa. 23. 10. *Non est cingulum*, idem. *Sit hæc merces adversariorum meorum.* Respond. ad illud, ver. 4. *Pro dilectione mea sunt adversarii mei.* Et eorum qui male loquuntur. Respond. ad illud in ver. 2. *Locuti sunt contra me.* Cor meum est perforatum. à וירשן, R. Moseh. verbum præteriti. *Sicut umbra.* Denorat velocitatem dierum ejus. *Sicut locusta.* Sine nido. *Pauperis.* Non habet auxilium, nisi à Deo.

Secl. 3. Ex Midrash Tillin. in Psal. 109.

Laus mea. Deus est laus Israelis, & Israel est laus Dei, sicut scribitur, populum hunc formavi, ut landes meas enarraret. *Impius וישן.* Esav. *Pro dilectione mea.* Propter Israel omnis benedictio in mundum descendit.

Secl. 4. Ex R. Obad. in Psal. 109.

De filiis captivitatis. *Satan.* Vir qui odio habet populum & magistratum. *Impium.* Regem ad direptiones

reptiones incitat. *Maledictionem.*] Dei sui & regis, sicut in Isai. 8. *Sicut vestimentum.*] Id est, revertatur in seipsum. *Sicut umbra.*] De unâ miseriâ in alteram.

Secl. 5. Ex R. Sol. in Psal. 109.

Os impii.] Esau, Psalmus dicitur de Esau, & Israel, quem persequabatur. *Officium suum.*] Praefecturam, in ling. extr. פרוסתא, *Provestia, officio,* Hispan. *Interrogant & inquirant de locis eorum desolatis.*] Dicentes, ubi est talis? quoniam domus ejus est desolata, quid fit de illo? vox, *quarant*, bis sumitur, ut נל, in Prov. 30. 23. Vel, mendicent ab ostio ad ostium. *Fulciat se in omnem facultatem suam.*] Et rapere omnia quæ habet conetur, sic Dan. 5. *Genua sua pulsabant invicem,* idem. *Ostendere misericordiam.*] Sicut Jacob noluit, qui Genes. 25. *Coxit pulmentum,* in consolationem Isaac, cum in die illo mortuus est Abraham. *Pauperem & egenum.*] Israel, ut virum unum, על כל ישראל. *Peccatum patri suo.*] Esau erat cæcitatibus Isaac causa. *Peccatum matri suæ.*] Quia abscondidit sepulchrum ejus, אמונ בבור in Græco, *Luctus alius Jacobi* in Genes. 35. erat ob hanc causam, est in MS. *Dilexit maledictionem.*] Dixit Edom, *Denudate, denudate, &c.* Psal. 137. 7.

Secl. 6. Ex Cald. in Psal. 109.

Officium, vel numerum annorum (ad quem attingat) *hereditabit alter.*] Cald. אפקרן, *depositum.* *E desolatis.*] Vel, perant illud quod est desolatum.

Secl. 7. Ex Masora. in Psal. 109.

Verbis, vel actionibus odii.] Quinque sunt, & tria sunt initium versus, 1 Paral. 29. 29. *Gesta Davidis prima & novissima,* 2 Paral. 12. 15. *Gesta Roboam,* Psal. 109. 3. וישן, non est amplius, & est in Zach. 3. 1. והשן, *adversarius ille stetit. Et oratio sua.*] Tria sunt, 2 Paral. 33. 18, 19. Duo sunt illic, *Gesta Manassis, & oratio ejus. Quæ tegat.*] Sit sicut vestitis leprosi; Quatuor sunt, Levit. 13. 45. *Tegat super, &c.* Jerem. 43. 12. *Sicut pastor seipsum operuit, &c.* Psal. 84. *Pluvia tegit, vel, replet. Sicut umbra.*] Sic est vita hominis cujuslibet; Quatuor sunt lenia in scriptura, cum Sheva sub Caph, Isai. 32. 2. Psal. 102. 2. *Sicut umbra declinans.* Psal. 144. 4. *Sicut umbra qua transit sunt dies ejus. Confundentur.*] Sicut qui viribus sunt destituti; Duo sunt, 2 Reg. 19. 26. *Incole debiles erant. Confusione sua.*] Quam in seipsos attraxerunt; Quatuor sunt, Zephani. 3. 19. Psal. 70. 3. *In mercedem pudoris eorum;* Duo sunt ibi.

Secl. 8. Ex Al. Auth. in Psal. 109.

In peccatum.] Quia oratio Judæ non erat per Christum, S. Aug. *Cum lingua mendaci.*] Ut Matth. 26. 60. *Quærebant* *ἑυδομαρτυρεῖς* contra Christum. *Stet Satan.*] κατήγορος, S. Chrysost. Vel, diabolus, qui introivit in Judam, Joh. 13. Theod. *Officium suum.*] Apostolatum, Act. 1. 20. Hic Psalmus à principe Apostolorum applicatur in Judam Iscariot, S. Aug. S. Chrysost. *Filii ejus.*] Judæorum, scil. Theod. *Mendicent.*] Sub earum Gentium regibus, ubi Judæi translati sunt, S. Aug. *Quærant panem è desolatis locis suis.*] Ex deserto, ubi manent, quia sunt expulsi è medio hominum, ut illi Job 30. 2, 3. *Exaltor.*] Romani tributum exigentes, eos de-

prædentur. *Peccatum matris.*] Id est, Proavorum antiquorum, qui interficiebant Prophetas, sicut ipse Christum, ut Matth. 23. 35. *Super vos descendet sanguis, &c.* *Fractum corde.*] De Christo dicitur, Isai. 53. 3, 4. *Erat vir dolorum & fractus mœrore.* *Dilexit maledictionem.*] Ut Johan. 6. ult. *Unus vestrum est* *ἀλλόθεν*, id est, calumniator Christi & doctrinæ suæ. In templo Laudunensi est depicta historia Comitissæ, parturientis uno partu 365 infantes, qui erant baptizati & mortui sunt omnes cum matre; occasio erat maledictio pauperculæ, &c. Est hoc vulgare. *Movebant capita.*] Ut de Christo scribitur, Matth. 27. 39. *Transcantes movebant capita.* *In dexteram.*] De Christo dicitur, Marc. 16. 19. *Sedet in dexteram Dei. Servare eum.*] In resurrectione sua. Oratio pro liberatione à Juda & Judæis infidelibus.

Secl. 9. Ex Ital. &c. in Psal. 109.

Laus mea.] Subjectum laudis, vel, mea gloria, vel, qui celebrem me efficit, Ital. *Supra illum.*] Doeg, Ital. Gal. *Adversarium.*] Diabolus, 2. Ang. MS. Vulg. Gal. *Episcopatum.*] 2. Ang. MS. Vulg. Gal. *Eveschè,* ut in Act. 1. *Usurarius.*] 2. Ang. MS. Vulg. Gal. *Locusa.*] Quæ habitatione caret, *Fermezza,* Ital.

Secl. 10. Ex Gr. & Vulg. in Psal. 109.

Laudem meam ne tacueris.] Gr. Vulg. in bonam partem recipe laudes meas, vel, responde. Vel, *Deus laudabilis mihi ne taceas.*] Lat. MS. *Episcopatum ejus accipiat alter.*] Lat. MS. ut Act. 1. *Ejiciantur.*] Vulg. Gr. id est, quærant illos alii & non inveniant ורשו. *Immutata est propter oleum.*] Vulg. Gr. id est, propter defectum olei, quia in Jejunii corpus pro more non inungebant, ut Daniel ait, in Dan. 10. משמן. Vel, *Caro mea macilenta est absque oleo.*] Lat. MS.

Secl. 11. Ex Syr. in Psal. 109.

Quando Absalom, David inscio, regem fecerunt, *לא מלך אבשלום בלתי ידע דוד*. De passionibus Christi. Par. Edit. *Cum lingua mendaci & verbis odii.*] Contra me obloquuntur. Syr. dicentes, 2 Sam. 15. *Nemo est à rege deputatus, &c.* *Circumdant me & contra me pugnant.*] Syr. Omnes Israelitæ. *Precationi meipsum dedi.*] Pro illis. Syr. *עליהן, וסגדן*, velut in Psal. 35. Vel, 2 Sam. 18. *Ut adjuves nos ex urbe,* id est, precibus, Chald. *Præfice illis improbum.*] Gubernatorem ad judicandum & condemnandum eos, quæcunque fuerit eorum causa, respond. ad locum ipsum, in Job 34. 30. *Ne regnet hypocrita,* ut non infidiis exponantur populi. *Satan.*] Malignus & astutus orator, ut contra eum coram improbo iudice arguat. *Oratio eorum.*] Pro justitia coram iudice, rejiciatur. *Officium ejus, vel, quod repositum est per eum.*] Propter filios suos, accipiant alii. Syr. *לפניו ימסר, וסגדן, וסגדן*. Heb. פקדון, confer. Act. 1. in Syr. *Vagentur à desolatis locis suis.*] Hic versus non est in Syr. MS. vel, impress. *Peccatum matrum eorum ne deleatur.*] Quia illos melius hand instruebant, velut in Prov. *Pudor matris ejus. Ingrediebatur in eum* velut

velut aqua.] Velut aquas potabat eam, ut in Job 34. & erat sicut oleum ossibus suis; Shimei maledixit Davidi hoc tempore, ut 2 Sam. 16. *Velut cum vestimento, vel, armis.*] Syr. *ܠܒܫܐ ܕܡܝܢܐ*, Heb. *לבוש מים*, quæ super vestimentum gestabant, ut Joab, 2 Sam. 21. *Caro mea ab oleo, macrescit.*] Syr. *ܠܒܫܐ ܕܡܝܢܐ*, quia, pro more meo non est oleo inuncta, ideo macrescit. *Vulneratum est, vel, perturbatum in medio mei.*] Syr. quia in afflictione, spiritus est turbatus & quasi vulneratus. *Vt conservet animam ejus à judicio.*] Syr. *ܠܒܫܐ ܕܡܝܢܐ*, Heb. *לבוש מים*.

Sect. 12. Ex Arab. in Psal. 109.

Heb. Arab. 108.

Scribit Faber, se homines novisse, qui more magico clam murmurabant hunc Psalmum per modum execrationis in eorum hostes, lumina altaris extin-

guebant, ab illis facies suas avertabant, & in pulvere sese volutabant, sic Horat. de Canidia, vid. in Psal. 58. Sect. 8.

Per atque libros carminum, &c.

Pro dilectione mea, vel, mei.] Arab. *بدل ان*, prius me dilexerunt, nunc odio me habent. *Quicquid possedit, fiet alteri.*] Arab. *وما*, ut in Syr. *Ingressa est in interiora ejus sicut aqua, & tanquam unguentum in ossa ejus.*] Arab. Rom. Neb. *دخلت في بواطنه كالبا*, erat, sicut aqua ficienti, jucunda illi execratio, Job 15. *Bibit iniquitatem ut aquas, & ut unguentum carni & ossibus delectabile:* Sic in Syr. *ܠܒܫܐ ܕܡܝܢܐ*. *Ob jacturam unguenti.*] Arab. *لعدم الدهن*, ut in Syr.

1. Psalmus David. CIX.

Heb. CX.

Dixit Dominus Domino meo: *Sede à dextris meis:*

Donec ponam inimicos tuos, scabellum pedum tuorum.

2 *Virgam virtutis tue emittet Dominus ex Sion: dominare in medio inimicorum tuorum.*

3 *Tecum principium in die virtutis tue in*

splendoribus sanctorum: ex utero ante luciferum genui te.

4 *Juravit Dominus, & non pœnitebit eum: Tu es sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech.*

5 *Dominus à dextris tuis, confregit in die ira sua reges.*

6 *Judicabit in nationibus, implebit ruinas: conquassabit capita in terra multorum.*

7 *De torrente in via bibit: propterea exaltabit caput.*

Sect. 1. Ex R. David. in Psal. 110.

Psalms de David.] Ut Psal. 20. 1. R. Arama. Vel, psalmus est de Mose Prophetarum Domino, & sacerdote sacerdotum magno, & virga Dei Aegyptios percutit. *Virgam roboris tui de Sione.*] David in principio regni sui subjugabat Sionem, & erat sicut *Virga fortis*, quâ seipsum David sustentabat. *In medio.*] Non dicit, in confinibus hostium tuorum, sed in urbibus Pelistæorum, &c. *In decore sanctificationis.*] In Jerusalem terra sancta, & civitate sancta, Dan. 9. 24. & Psal. 48. 2. *Pulchra situ, &c. Populus tuus.*] Levitæ qui voluntariè sese tradiderunt in idololatrias, R. Arama: Si de Mose. *De utero aurore.*] De utero venisti ad regnum, & ros benedictionis erat in te die ista; & addit, *Ros juventutis*, vel, pueritiæ, id est, ros qui cecidit quando tu natus eras; & dicit, *Vtero Aurora*, id est, dies quo exhibas ex utero in tuam felicitatem eluxit. *הכהן*.] Rex, 2 Sam. 8. 18. *Davidis filii erant principes*, idem. Jod redundat in *מלכיו* & *דברתי*. *Dominus est in dextera tua.*] Quando vicisti in bello. *In die ira sua.*] Iræ adversus hostes tuos, sed favoris tecum. Vel, Sihon & Og; si de Mose, R. Arama. *Caput, seu capita.*] Multa capita in terra: *Ex flumine.*] Sanguinis eorum, ut Isai. 34. *Elevabit caput suum.*] Super omnes hostes suos.

Sect. 2. Ex Ab. Ezra. in Psal. 110.

De Davide.] Vocatur David Adoni, Dominus

meus à Psalmista qui composuit hunc Psalmum de Davide. Rabbo. exponunt de Melchisedec, & Abraham, sed durum est Sion de Abraham explicare, quia Sion erat civitas David. *Sedeas in dexteram meam.*] Sedeas o David in domo tua, & ne ex eas ad prælia: Confide in dexteram Dei ad subjugandos hostes tuos; hoc erat in 2 Sam. 21. 17. quando subditi David jurabant, dicentes, *Non exhibis amplius ad prælia. De Sione.*] De qua omnis victoria derivatur, quia ibi erat arca. *Populus tuus erit ut pluvia voluntaria.*] *גשם נדבתי*, in Psal. 68. 9. id est, ut adjutores tui in bello convenient. *Ros est tibi juventutis tue.*] David erat fortis & juvenis, humidumque radicale ut Ros qui manè, sicut ex utero est conspiciendus; Vel, quando apparet aurora, est quasi ex utero. Vel, quasi ex utero, obscuro loco cadit fors juventutis tue. *אור משה*, & *שחר משה*, R. Moseh, sic Psal. 139. in inferioribus terræ partibus, id est, utero. Vel, *De utero aurore ad te.*] Venient populi tui pro te pugnare. *Sicut ros juventutis tue.*] Quem tu juvenis solitus eras quolibet manè intueri. Vel, quia ab utero erat David ad regnum destinatus, R. Josu. *Juravit.*] Deus cum Davide & semine suo. *Sacerdos.*] Ut Melchisedec erat rex & sacerdos, Jod in *דברתי* redundat. Vel, *Secundum morem.*] Ut 1 Reg. 5. 9. *אור משה*, scil. משה, id est, in accipies decimas, ut Melchisedec ab Abrahamo. Vel, Caph deficit, id est, quia tu es, ut Melchisedec. Vel, rex

rex iustitiæ, R. Mosheh, quia fecit iudicium cum omni populo. *Super terram Rabbah.*] Rabbah erat urbs filiorum Ammon, à David capta, R. Mosheh. Vel, *Terram magnam.*] Israel, Madai, & Paras. *De torrente bibet.*] Illi aquas è fontibus hostium sine timore hostium, sicut de fonte Bethleem, exhaurient. Vel, propter numerosum exercitum suum, viâ in qua erant torrentes, ambulabat; quia fontes non sufficiebant. Vel, quia milites magnum habent refrigerium, quando transiunt torrentem in via praelii.

Sect. 3. *Ex Midrash Tillin in Psal. 110.*

Sedeas.] Dixit Deus Abrahamo, sede & ego pugnabo contra hostes tuos, Gen. 14. R. Jehudah. R. Johan. ben R. Josi. *De torrente bibet.*] Id est, de torrente sanguinis eorum, volatiliu quodlibet bibet, ut in Ezech. 39.

Sect. 4. *Ex R. Obad. in Psal. 110.*

De Christo. *Sedeas.*] Quia non adhuc est tempus revelationis tuæ. *In dextera.*] Et Angeli in sinistra. *Ab utero quilibet te requirit,* מִן הַבֶּטֶן. Id est, reges à nativitate tua faciem tuam quærent, ut Psal. 45. אֶת שֹׁרֵר in Psal. 78. *Tu habes rorem nativitatæ tuæ.*] Semper eris juvenis, & fortis, & non senesces. *Sacerdos.*] Doctor מוֹרֵה. *Caput* ראש. Messias filius Joseph, qui erat occisus יְהוֹשֻׁעַ (vide Psal. 80. in Ab. Ezra.) *De flumine.*] Id est, Gog cum magno exercitu non bibit de puteo, sed de torrente, idcirco *levabit caput suum* post destructionem Gentium Idololatrarum.

Sect. 5. *Ex R. Sol. in Psal. 110.*

Sede.] Id est, acquiescas in potentia mea, ut Isa. 30. *Robur eorum est sedere. Hostes tuos.*] Amraphel, & reliquos reges, Gen. 14.1. *Virgam virtutis tuæ.*] Id est, baculus panis & vini per manus Melchisedec à Salem, id est, Sion, Abrahamo oblatu, ut milites defessos confirmaret. *Regas in medio.*] Canaanitarum, ut dicunt de Abrahamo, Gen. 23. 6. *Tu es princeps Dei. Populus tuus.*] Servi Abrahami in domo sua, & confederati ejus Aner, Eshcol, & Mamre, voluntarii ad praelium exhibant, Gen. 14.13. *In decore sanctitatis.*] Erunt in sanctitate celebres. Vel, *Propter decorem sanctitatis.*] Quia tu es sanctus. *Ab utero aurora.*] Id est, quando fuit Abraham filius trium annorum. *Est tibi ros.*] Abraham erat fecundus, & semen ejus ut innumerabiles roris guttulæ. Vel, *Juventus tua est ut ros.*] Floridus & amœnus; dicitur de Davide, vel Abrahamo. *Sacerdos.*] Dixit Abrahamo, quod regnum & sacerdotium è lumbis suis forent. *Reges.*] Amraphel & reliquos, vel Hab. 3.14. שֹׁרֵר, id est, Egyptios. מִלֵּךְ. Id est, congregatio erit cadaverum, ut Isa. 31. *Bibet de torrente.*] Pharaobibit de Nilo, & pluvia non indigebat. *Capita, vel, caput.*] Pharao, qui filios Abrahami captivos detinet: De Davide sic. *De domino meo.*] De rebus Saulis, domini ejus. *De Sione.*] David erat rex totius Israel & Judæ, ad quem pertinebat Sion. *Populus tuus erit voluntarius.*] Omnes unâ constituerunt eum regem, 1 Paral. 12.1. Vid. Ab. Ezram. *Cadaveribus.*] Nempè, exercitus Sennacherib post tempora Davidis, 2 Reg. 19. 35. *Erant omnia cadavera.* *De torrente.*] Sennacherib sic gloriatur, 2 Reg. 19. *Et exaltabat paululum caput suum.*

Sect. 6. *Ex Cald. in Psal. 110.*

Dixit Dominus, ut me Dominum constitueret.

Super totum Israel. *Sede à dextris.*] Audi legem meam, quæ à dextera mea prodiit, Deut. 33. Vel, *Expecta femini.*] Donec sit mortuus Saul filius Jemini. *In decore sanctitatis.*] Exhibis cum illis gloriòse ad praelia. *Miserebitur tui manè, juvenus tua est ut ros.*] Qui reddit te validum. *Melchisedec.*] Vel, quia tu es rex iustitiæ. *Torrente bibet.*] Recipiet ab ore Prophetæ instructionem, quando & quomodo pugnare; cujus os est fons vitæ, Prov. 10.

Sect. 7. *Ex Masora in Psal. 110.*

Scabellum.] Sint subjugati ad tuam obedientiam; Duo sunt, unum defectiv. Deut. 33.3. *Sedebant ad pedes tuos.* *Virgam, vel, Tribum potentie tuæ.*] Tribum Judæ, & Apostolos ex illa tribu oriundos, מִטְּרֵי. *In decore.*] בְּהַדְרֵי, unum est בְּהַדְרֵי in montibus sanctis, Psal. 87.1. *Melchisedec.*] Non est amplius, & unum est cum Vau, Genes. 14.19. *Non pœnitebit.*] Sed quandoque pœnitere videtur, Quatuor sunt, Exod. 13.17. *Ne pœniteat populus, & pœnitebat Dominus.* Et 1 Sam. 15.29. *Robur Israelis non pœnitebit, & unum est וְיִנְחָה.* *Cum cadaveribus.*] Duo sunt, unum plenè, unum defectiv. 1 Sam. 31.11. *Cadavera Saulis, & filiorum, &c.*

Sect. 8. *Ex Al. Anth. in Psal. 110.*

Dominus dixit.] Exponunt hunc Psalmum de Davide, & Abrahamo, multò magis dicitur de Christo filio David, filio Abraham, ut exponit illum R. Saad. Dan. 7. Alii de Zerubbabele; sunt huc & illuc errantes in expositionibus suis, ut ebrii ὡς οἱ μεθύοντες, Chrysof. *Dominio meo.*] Christum per spiritum Dei, dicitur Dominus Davidis, respectu naturæ divinæ, quam non intellexerunt Pharisei in Evangelio, 1.2. Proph. *Hostes tuos in scabellum.*] Ut Heb. 2.8. *Et ultimus inimicus est mors.* Chryf. & hic indicat resurrectionem, 1 Cor. 15.25. 3. Proph. *Virgam.*] Evangelium. *De Sione.*] De Sion exhibant Apostoli ad prædicandum Evangelium in toto mundo, ut in Act. 1. *Manete in Jerusale. donec, &c.* Vel dicit, *virgam*, similitudine à regibus & consulibus sumptâ, hoc insinuat vox παῶν & χοι in Act. 16. Virgarum fascis securibus alligatos, Lictores primùm ante Reges, postea ante Consules, ad terrorem populi portabant,

Horat. Lib. 1. Od. 12.

— an quietum

Pompili regnum memorem, an superbos

Tarquini fascies— (honores Tarquini Prisci)

Hostium tuorum.] Ut Rom. 5.10. *Quando fuimus hostes.* 4. Proph. à simil. Vel est similitudo: Christus habuit regale officium, & potentiam, sicut rex cum sceptro, τὴν δύναμιν. Chrysof. *Indie potentia sua.*] Die judicii, vel die miraculorum, Chrysof. *Tecum principium.*] Tunc videberis, S. Aug. Vel imortale incipis imperium in die judicii, Theodoret. Vel, *Tecum erit dominium* Gr. μετὰ σὲ, Chrysof. Heb. נִמְצָא. *In decore sanctitatis.*] In gloria Sanctorum. Gr. ut 1 Cor. 3.16. *Templum Dei est sanctum, cujus templum vos estis.* *Ex utero.*] Sinus patris secretus, S. Aug. id est, de meipso. *Ante uterum Aurora est tibi ros nativitatæ tuæ.*] Est æterna generatio antequam erat tempus, Prov. 8.23. πρὸ ἐμοῦ φῶς, Chrysof. antequam erat Hesperus. Vel est resurrectio Christi diluculò, ut Act. 13.33. sicut ros matutinus. 5.6. Proph. Vel est incarnatio Christi in tempore,

Sect. 1. Ex R. David in Psal. III.

Est per Aleph Beth compositus, duæ literæ sunt in quolibet versu, & tres in duobus ultimis versibus, R. Sol. est brevis Psalmus & de operibus Dei mirabilibus excellentissimus: & omnis Psalmus Abecedarius, dictus est, ut videtur, per Spiritum sanctum, secundum dignitatem ejus, & res in eo contentas, excellentes. *Laudate Dominum.*] Ad cantores est sermo. *In cœtu rectorum.*] Id est, Israel qui vocantur Jesurun à ישר, & dixit Balaam, Num. 23. 10. *Moriar mortem justis, vel, rectoris, idem.* *Requisita ab omnibus.*] Licet sint magna, tamen quærentur & inveniuntur ab illis qui ea diligunt, sic Isai. 65. 1. *Quæsitus sum, vel, inventus, &c.* idem. *Opus suum est bonos.*] Cœlum & terra sunt gloriosæ in intuitu, creaturæ, sic in Psal. 104. 1, 2. *Decore & honore amictus es, R. Arama.* *Justitia sua.*] Totus mundus quo inest justitia sua ad creaturas, est in æternum. Vel, quia individua cœlorum permanent, R. Arama. *וְזִכְרוֹן הַפְּעוּלָה* Toar à חָפַץ, ut זִכְרוֹן אֶתְּ הַפְּעוּלָה. *Opera sua mirabilia.*] Cum Israele, in Egypto & in omni generatione; & hæc subjungit post opera in mundo supra memorata. *Fecit memoriam.*] Quia renovat misericordias suas in omni ævo, ideoque priores in Egypto recordari efficit. Vel, quia dedit sabbata & festa in memoriam suorum operum, ut Deut. 5. 15. *Recordaberis quod fuisti captivus, &c.* Non est in Cod. Cremon. *Memor erit fœderis sui.*] Cum Abraham, in Genes. 15. *Egredientur cum opibus magnis, ideoque dedit spolia Israelitis, Abben. Ezra.* *Potentiam operum ejus.*] In expellendis Canaanitis, quæ erat potentia quam in exitu ex Egypto major, ut Deut. 9. 28. *Ne dicant incola terra quoniam Deus non potuit, &c.* Vel, dicit, *Potentiam,* qui scripsit illis opus Bereshith, declarando quod in manu sua erat terra, & cui voluit, dare potuit, ne dicerent Gentes septem quod Israel erant fures, לְשׁוֹנֵי לַיָּסוּרִים, Midras Tanchum, R. Sol. Non est in Cod. Cremon. Vel, quia Deus legem promulgavit, R. Arama. Et dicit, *Declaravit,* populo suo, R. Arama, בְּהִגְיָר, verbo antequam fecit, ne dicerent quod erat per accidens. *Dedit cibum.*] Manna de cœlis, ideoque conjungitur, R. Arama. *Sunt veritas.*] Opus manuum ejus in expellendis Canaanitis erat justum & verum sicut dixit Abrahamo, nam inquinabant terram sanctam Gentes, vel, lex est veritas, R. Arama, Dei manu scripta. *Sanctum est nomen suum.*] Quia separavit Israel ab omnibus populis. *Præcepit illis timorem Domini initium sapientie.*] Præcepit in lege sua, dicendo, *Dominum Deum tuum timebis, &c.* Deut. 10. 4. & timor Domini est observatio legis, & sapientia est vera investigatio in omnibus operibus sex dierum, & est cultus Dei, ideoque addit, *Illi servies,* & quando in studium sapientie ab omnibus negotiis mundanis vacat, tunc adheret Domino, quia ligata est anima sua cœlestibus, & tunc novit nomen suum, ut sequitur, *Jurabis per nomen ejus;* qui ignorat eum, rite jurare per nomen suum nequit: & præmittit timorem Domini cultui suo, ut hic, *timor Dei est initium sapientie,* & dicunt Rabboth, In quo timor peccati præcedit sapientie, ejus sapientia durat, sed cujus sapientia præcedit timori, non permanet; si discat Philosophiam ante legem, obdurabit faciem ejus, ut signa & mirabilia legis deneget,

sed si incoeperit à lege, ut à radice, tunc clavus est in loco stabili fixus. *Bonus intellectus, vel, prosperitas,* ut 1 Sam. 18. 5. *David prosperabatur. Qui faciunt ea.*] Timorem, scil. & sapientiam. *Laus ejus.*] Scil. qui observat legem est in ore hominum, & anima est in sæculo futuro in æternum benedicta.

Sect. 2. Ex Ab. Ezra in Psal. III.

Laudate Dominum.] Ut ego facio. *Cum corde toto.*] Solus. *In secreto rectorum.*] Clâm. *In congregatione.*] Palâm. *Investigantur in omnibus eorum deliciis.*] Ut in Proy. 3. 15. *Omnes deliciae tue,* idem. R. Marinus, id est, inveniet scrutator quicquid quærit, חֲפִצִּיהוּ, ut זִכְרוֹן הַפְּעוּלָה. *Justitia sua.*] Licet sublime sit opus suum, est etiam justum. *Mirabilia opera.*] In Egypto. *Gratiosus.*] In exaudiendis precibus oppressorum in Egypto. *Dedit prædam.*] Ut Exod. 12. 36. *Spoliabant Egyptios. Robur operum suorum.*] Ut non ambularent secundum opera Egypti & Canaan. *Stabliuntur.*] Per manum Dei. *Redemptionem.*] Semper mittit eam in angustiis populi sui. *Timor Domini.*] Meminit hic timoris, quia ante dixit, *Formidabile est nomen suum. Laus cujuslibet permanet.*] Id est, eorum qui habent bonum intellectum בְּלִי אַחֲרֵי הַדַּעַת, vel, dicit, ea, דָּה, refert R. Mosheh ad sapientiam & timorem, qui faciunt prout hæc instruunt illum, beatus ille.

Sect. 3. Ex Midrash Tillin in Psal. III.

Laudabo te.] Ob ruinam impiorum in priori Psalmo prædictam. *In arcano justorum.*] Deus arcanum suum Israeli detegeret, ut in Psal. 25. *Magna sunt.*] In redemptione futura, & in sæculo futuro justitia Dei in æternum remanet.

Sect. 4. Ex R. Obad. in Psal. III.

Hortatur populum ad studium legis, &c. *Investigata* בְּדַעַת.] Id est, qui sunt investigando studio, sensum legis reperient. *Consistit.*] Quia bonitas ejus est de die in diem.

Sect. 5. Ex R. Sol. in Psal. III.

Psalmus hic est per Aleph Beth, similiter Psal. proximus; Est de laude justis, sicut hic de laude Dei est, Non est in MS. *Fecit recordari mirabilia ejus.*] MS. textus non, sed Deras est in Venet. Vid. Kimchi. *Redemptionem.*] Ex Egypto. *Confirmata in sæculum.*] Per judicia & poenas, admonitiones, & sectiones in lege, unum super aliud ordinatum, & hoc ait Solomo, *Tibia ejus ut columna marmorea,* 5. Cant.

Sect. 6. Ex Cald. in Psal. III.

In secreto justorum.] Ut Psal. 25. 14. *Secretum Domini.* Vel, quia justis absconduntur ut in secreto Tabernaculo Dei, Psal. 31. & Psal. 83. *Contra absconditos tuos.* *Sapientia est initium timoris Domini.*] Primò scias oportet, tunc timeas, & evita malum.

Sect. 7. Ex Masora in Psal. III.

Gratiosus & misericors.] Octo sunt, Joel. 2. 13. Jon. 4. 2. *Ideo, fugiebam.* Psal. 145. 8. cujus titulus est, *Laus Davidis.* Psal. 112. 4. ut Dominus est misericors, sic servus suus, Nehem. 9. 17, &c. *Redemptionem.*] Tria sunt, unum defectiv. Exod. 28. 23. *Ponam separationem, vel, redemptionem inter populum meum, & tuum,* quia redempti separantur ab

ab illis qui sunt captivi, Psal. 130. 7. Plena redemptio.

Sect. 8. Ex Al. Auth. in Psal. 111.

Opera Dei. De Christo predicto. *Justitia sua.* Christi. 1. Caus. *Prædam dedit.* Prædam Edom, &c. in tempore Josaphat de quibus hic Psalmus, 2 Paral. 20. 1. Theod. *Redemptionem.* Ut Luc. 1. 74. *Liberare nos ab hostibus nostris.* 2. Caus. *Initium, vel, primitia sapientia est timor Domini.* Primitiæ erant sanctæ, Deo oblatae, & sanctificabant fructus omnes, ut Jerem. 2. *Israel est primitia, &c.* sic timor Dei in corde, omnem sapientiam mundanam homini. Vel, *Timor Dei est sapientia pars principalis.* A ונר. *Bonus est intellectus.* Sed intelligere & non facere est periculosum, S. August. Psalmus laudis.

Sect. 9. Ex Ital. &c. in Psal. 111.

Psalmus compuesto por las letras del Alphabeto Heb. Hispan. *In eterno,* Ital. Vel, *In mundo.* Ang. MS. ונר. *Disquiruntur.* Et facile à scrutantibus inveniuntur, Hispan. *Faciunt ea.* Guardan sus mandamientos, Hisp.

Sect. 10. Ex Gr. & Vulg. in Psal. 111.

Exquisita in omnes voluntates ejus. Gr. Vulg. id est, per opera exquirimus omnes Dei voluntates. Vel, *Exquirenda in cunctis voluntatibus suis.* Lat. MS. id est, quid velint opera ejus diligenter exquirendum est. *Confessio.* Gr. Vulg. omnes confitentur opera ejus admiranda, ונר ab ונר. *Eum.* Id est,

initium sapientiæ ונר. Vel, *Qui faciunt ea.* Lat. MS.

Sect. 11. Ex Syr. in Psal. 111.

Nos hortatur ut reddamus gratias Christo, & ex persona Apostolorum dicitur. Par. Edit. *In conventu, vel, consilio justorum.* Syr. כדלל, id est, secretè, alludit ad Joh. 20. *Portis clausis, ubi erant discipuli congregati, propter timorem Judæorum, &c. Salutem misit.* Per Christum. *Qui faciunt ista, vel, eum.* Syr. לעבדו, Timor hic est filialis εὐλαβεία, in Heb. 12. ult. ut, *serviamus Domino Christo* μετ' εὐλαβείας, *cum timore.*

Sect. 12. Ex Arab. in Psal. 111.

Heb. Arab. 110.

In secretis justorum. Arab. وفي أسرار

الصديقين, id est, inter me & alium justum mihi amicissimum, quia multorum congregatio est in proximis verbis. ונר. Id est, gratiarum actio ad illum pertinet ob opera ejus. Arab. الشكر. Heb. ab ונר, in Psal. 105. 1. *Intellectio bona, vel, est utilis ei, qui operatur ea.* Arab. الفهم نافع, sed illi, qui intelligit & non operatur bonum, melius foret, si nunquam viam Domini intellexisset, 2 Pet. 2. & Luc. 12. *Qui novit & non facit, graviora & plura subit verbera; qui ignorat pauciora.*

Allelujah, Reversionis Aggae, & Zacharia.

CXI. Heb. CXII.

1 **B**Eatus vir, qui timet Dominum: in mandatis ejus volet nimis.

2 Potens in terra erit semen ejus: generatio rectorum benedicetur.

3 Gloria, & divitiæ in domo ejus: & justitia ejus manet in seculum sæculi.

4 Exortum est in tenebris lumen rectis: misericors, & miserator, & justus.

5 Jucundus homo qui miseretur & commodat, disponet sermones suos in judicio:

Sect. 1. Ex R. David. in Psal. 112.

Est cum Aleph Beth, in duobus ultimis vers. sunt tres literæ; continet bonos mores justis, & mercedem in hoc & futuro sæculo. *Timet Dominum.* Servat mandata sua clàm, ut palàm. *Delectatur valde.* Obedientia ejus est ex amore non ex κενοδοξία, &c. Ab. Ezra. R. Arama. & dicit, *valde*, id est, ad ultimum virium in corpore & opibus; Vel, dicit, *valde*, ex amore præcepti, non mercedis, Rabboth. Vel, hic homo est Abraham cui dixit Deus, *Egre-dere*, Genes. 12. 5. & immediate, *Cepit uxorem, &c.* & dixit, *Circumcidat*, & Genes. 17. 26. *In eodem die circumcidit, &c.* Non est in Cod. Cremon. Mi-drash Rabboth. *Erit potens.* Timebunt filios suos, ut potentem. Vel, dicit, *Potens*, in quinque est

6 Quia in æternum non commovebitur.

7 In memoria æterna erit justus: ab auditione mala non timebit.

Paratum cor ejus sperare in Domino,

8 Confirmatum est cor ejus: non commovebitur donec despiciat inimicos suos.

9 Dispersit, dedit pauperibus: justitia ejus manet in seculum sæculi, cornu ejus exaltabitur in gloria.

10 Peccator videbit, & irascetur, dentibus suis fremet & tabescet: desiderium peccatorum peribit.

benedictus filius propter patrem suum; Potentia, opibus, forma, sapientia, ætate. Vel, *potens* in subjungenda concupiscentia sua, R. Arama. ונר כובש. *Generatio.* Pater & filius, & *benedictio* est additio boni. Vel, dicit, *Potens*, sermo est de Jacobo, qui potentia sua prævaluit Deo, Hos. 12. 4. *Derash*, Non est in Cod. Cremon. *Erunt in domo sua.* In hoc sæculo, pro ipso & filiis suis. *Manet justitia ejus.* In futuro sæculo. Vel, opes ejus justè partæ, R. Arama. *Gratiosus.* Erga bonos. *Plena compassione.* Liberando eos ex molestia. *Justus.* Dat impio secundum opera sua. *Intenebris.* Quando impii sunt in tenebris; lux oritur justis. *Vir bonus, vel, beatitudo viri boni!* Quia miseretur & mutuò dat, sic Psal. 1. 1. idem, ונר. *Mutuatur.* Egenis, qui

qui in modestia gratis accipere munus erubescunt. *Moderatur res cum iudicio.*] Non penitus fugit de-
licias mundi, nec utitur cum excessu, nec est prodi-
gus in donis, ne ipse ad penuriam sit redactus. Vel
res suas, id est, omnes suas passiones, amorem, gau-
dium, tristitiam, &c. servat in mediocritate ךך ץ
רצנח. Vel verba sua moderatur, R. Arama. *Non*
movebitur.] In divitiis, vel corpore suo. *In memo-*
ria eterna.] Post mortem. *Rumore malo.*] De filiis
vel cognatis in terra aliena: è contrario dicitur de
impio, Job. 15. 21. *Sonus terrorum est in auribus*
 suis. Vel, non timebit, quando audit rumorem de
hoste invasuro. Vel, à cœtu malo non timebit, R. Ara-
ma, sic *Saul congregavit populum*, וישמע idem.
Confidit in Domino.] Non in divitiis, amicis, vel exer-
citibus. *Dispersit.*] Inter hos & illos pauperes quos
novit. *Iustitia sua manet.*] Ad filios suos, Exod.
20. 6. *Pro millibus, &c.* Vel in sæculo futuro. *Cornu.*]
Robur, ut Psal. 75. 10. *Frendes dentibus.*] Exoptat,
si potuisset illum occidere, quia nequit, invidia est of-
fium ejus corruptio. *Desiderium impiorum.*] Boni,
pro seipsis, & mali, ad justos.

Sect. 2. Ex Ab. Ezra in Psal. 112.

Timet Dominum.] Timet peccare in negativa præcepta, non ex natura, nec timore regis, contumelia, pœnæ, &c. sed Dei formidine. *In mandatis suis.*] Præceptis affirmativis. *Vehementer.*] Ut Deut. 6. 5. *Diligas Dominum ad ultimum virium tuarum. Semen suum erit ut fortis.*] Ut homo validus in terra celebris, Caph deficit. *Generatio rectorum.*] Pater, & filius. *Justitia sua.*] Sicut est dives, sic justus, non sunt divitiæ ejus ex rapina nactæ. *In tenebris.*] Afflictionum, Mica 7. 8. *Quando sedeo in tenebris. Gratosus est.*] Deus, & quando afflictio est in mundo, ipse erit lux justi. טוב איש per transposit. ut רבים עמי. *Quàm bonus מר טוב est vir ille!*] Ac si exprimere illud nequeat. *Vir qui est gratio-*
sus.] In hoc Deum gratiosum imitando. *Ponderat res suas.*] Ut Isa. 40. 12. *Comprehendit pulverem ter-*
ra, idem. Vel, *Sustinebit res suas in judicio.*] Scil. adversa sua, ut Prov. 18. 24. *Spiritus hominis agridi-*
nem suam supportabit. Malos rumores.] Qui veni-
unt in urbem vel provinciam in qua habitat, בטור
Toar. *Justitia sua.*] Sic vocat Eleemosynas, quia
misericordiam extendere, est nostra coram hominibus
justitia, Deut. 6. 25. Vel, quia in seipso justum est ut
viros ordinis sui sublevaret. *Desiderium impii.*] Peribit, qui perdere justum exoptat.

Sect. 2. *Ex Midrash Tillin in Psal. 112.*

Timens Deum.] De Abrahamo dicitur in Gen. 22. & laudatur in hoc Psalmo Alphabetico, sicut mulier in Prov. 31. quia legem ab Aleph ad Tau corde suo adimplebat. *Delectatur* דלעת.] Mandatum non ex coactione באנגורא, sed voluntariè custodit; festinabat in circumcissione, invocatione, Gen. 12. & in sacrificio filii, Gen. 22. *Semen.*] Isaac. *Generatio juniorum.*] Duodecim tribus.

Sect. 4. *Ex R. Obad. in Psal. 112.*

Qui legi incumbit, beatus ille, &c. *Gratiosius*
 חַנּוּן.] Gratiā oranti suppeditare. מַרְמֵס *miseri-*
cor.] Necessaria non oranti subministrare. *Disper-*
dit.] Id est, liberaliter, non observans mediocritatem.
Excandescit.] Quando vidit alterum sine magno la-
 bore locupletatum.

Sect. 5. *Ex R. Sol. in Psal. 112.*

Lux oritur.] Deus est hæc lux & salus, ut Ps. 27. 1. & in Ester 8. *Judæi habebant lucem*, Ab. Ezra. Vel, illuminat in tenebris זורח, וזריות. *Miseretur.*] Non dicit misericors homo sublevare te nequeo. *Res suas.*] Cibum, potum, & vestitum moderatur in opportuno tempore & loco, non consumit opes suas, ut prodigus, Ab. Ezra. *Stabile.*] Cor ejus est fixum, & suo Creatori fidele. כעם. ויכעם, ideò- que punctatur una syllaba cum Cametz & accentu infra, sic in MS. non Vener.

Sect. 6. *Ex Cald. in Psal. 112.*

גבור in lege, vel divitiis, ut Barzillai. *In genera-*
tione recta benedicetur.] Vivet in generatione recta,
 sed Noa in mala, Gen. 6. *Donec videat salutem in*
afflictionibus suis.] צר. *Sustinet res suas cum ju-*
dicio.] Id est, tribulationes suas. יסור. *Fixum est.*
 Fidele est cum Deo in prosperis & adversis, ut Job.

Sect. 7. *Ex Masora in Psal.* 112.

Beatus ille vir.] Non est amplius, unum est cum Ha in Psal. 1. 1. *Benedicetur.*] Quatuor sunt, duo cum Pathac, Psal. 128. 4. *Sic benedicetur ille vir.* 2 Sam. 7. 29. *Benedic domui servitui.* Et in Prov. *Oculus bonus benedicetur.* *Servus, & potens* sunt cum Pathac. Vir bonus & semen ejus, à Deo hominibûsque benedicuntur. *Confidens in Domino.*] Duo sunt, unum defectivè, Isa. 26. 4. *Cor ejus confirmatum est.*] Duo sunt, Isa. 26. 4. *Cujus animus in te confirmatur.* *Et irascitur.*] Duo sunt, unum cum Pathac, & unum cum Cametz, Eccles. 5. 17. *Comedit in tenebris*, id est, per invidiam: sunt de Alphabeto, unum cum Pathac, unum cum Cametz.

Sect. 8. *Ex Al. Auth. in Psal. 112.*

[Conversio Haggai.] Vulg. & Gr. nondum erant isti Prophetæ, ideoque denotat spirituales Jerusalem, Ecclesiam, S. Aug. *Semen.]* Opera misericordiæ, S. Aug. ut Eccl. 11. 1, 2, &c. *Justitia sua.]* Eleemosynæ, ut Matth. 6. *Ne facite justitiam vestram* vel Eleemosynas, idem in Syriac. *Dispersit.]* Ut 2 Cor. 9. 9. Sicut *semen in aquas*, nempè, loca aquosa, & fertilia, Eccles. 11. 1. *Cornu suum exaltabitur.]* Honor, divitiæ & potentia ejus, ut in Job. 16. *Pollui cornu meum*, Et Psal. 18. *Cornu salutis*, salute plenum, & Psal. 75. *Ne levate cornua. Ab auditu malo.]* Ut Matth. 25. *Ite in ignem*, S. Aug. *Dentibus frendet.]* Illic est frendor dentium, Mat. 8. S. Aug.

Sect. 9. *Ex Ital &c. in Psal. 112.*

Du retour d' Agge, &c. De reditu Haggæi & Zachariæ, Gal. Psalmus est ordine Alphabeti. Hisp. *Moderatur sua.*] In mediocritate, nec avarus, nec prodigus est. Ital. *Cornu.*] Potentia vel divitiæ. Ital.

Sect. 10. *Ex Gr. & Vulg. in Psal. 112.*

Reversionis Haggæi & Zachariæ. Vul.Gr.Lat.MS.
In tenebris lumen.] Redemptio ex Babel, & ædifica-
 tio domus, & in ruina Haman dicitur, Ester 9. *Judæi*
habebant incem, &c. Bonus vir, clemens & fœne-
rans.] Lat.MS. *Dedit pauperibus*] Ut Nehemia in
 Nehem. 5. 1, 2. increpat crudeles usurarios. *Dentibus*
frendet.] Ut Sanballat, &c. contra Nehemiam, Ne-
 hem. 4. 1, 2.

Señt. 11. Ex Syr. in Psal. 112.

Quando David hortabatur Solomon filium ejus,
T c dicens,

dicens, serva mandata ejus, &c. 1 Reg. 2.1. & vocatio Gentium, & judicia Christi. Par. edit.] **נֶחֱמָה** **וְיִשְׁמְרֵנוּ** **וְיִשְׁמְרֵנוּ** **וְיִשְׁמְרֵנוּ**. Cautus est, vel, admonitus à mandatis suis.] Syr. **ܠܝܫܡܪܢܐ** licet non custodiat ea, tamen est ab illis admonitus, & cautus in posterum, sic Psal. 19. *Ab illis servus tuus est pramonitus. Lux in tenebris.*] Velut in Jer. 17. *In diebus siccitatis saturabitur. Benedicetur in generatione justorum.*] Syr. **ܠܝܫܡܪܢܐ** **ܠܝܫܡܪܢܐ**, hoc est, vivet in generatione pia, non prava, ut Noa, & Lot. *Misericors & justus, vel, misericors erga justos.*] Syr. **ܠܝܫܡܪܢܐ** **ܠܝܫܡܪܢܐ**, & Dominus dedit Solomoni latitudinem cordis, id est, sapientiam & misericordiam. *Moderatur, vel, numerat verba ejus in ratione.*] Pauca verba loquitur, nam in multiloquio non deest peccatum, ut ait Solomo in Prov. Heb. **יִכְלֹךְ**, sic in 1 Reg. 20. *Numerati erant. In seculum non movebitur, memoria (beata) in aeternum erit justo, & famam malam non timebit.*] Syr. **ܠܝܫܡܪܢܐ** **ܠܝܫܡܪܢܐ** **ܠܝܫܡܪܢܐ** **ܠܝܫܡܪܢܐ**, id est, ut unguentum bonum erit nomen ejus, & **ܠܝܫܡܪܢܐ**, malam calumniantis famam non timebit, quia ab ictu linguae est absconditus, Job. 5. Vel, à rumore malo.]

Gladii, vel famis venientis, & in diebus Solomonis non erat adversarius, vel malum occurrens, 1 Reg. 4. *Desiderium improborum.*] Jeroboam, & ceterorum regum subsequenterum cessationem regni Solomonici desiderantium, 1 Reg. 11. sic 2 Sam. 23. *Viri Belial ut spina erant combusta in loco suo, id est, reges à Jeroboam, &c. impii, R. Levi.*

Sect. 12. Ex Arab. in Psal. 112.

Heb. Arab. 111.

Est misericors.] Arab. **ܠܝܫܡܪܢܐ** id est, Dominus est afflictis, in tenebris mororis, misericors. *Vir qui misereatur, & discernit verba sua in veritate, non movebitur.*] Arab. **ܠܝܫܡܪܢܐ** **ܠܝܫܡܪܢܐ** id est, meditatur loqui, & stultorum more verbis non illaqueatur; Et dicit, *Qui misereatur, & discernit, &c. non movebitur*, insinuando quod multi iusti indiscretè absument opes suas, & sic inedia patiuntur, propriam non aliorum culpam. *Covinus, Id est, memoria ejus exaltabitur.*] Arab. **ܠܝܫܡܪܢܐ** **ܠܝܫܡܪܢܐ** **ܠܝܫܡܪܢܐ** **ܠܝܫܡܪܢܐ**, Erit memoria ejus in benedictionibus ob Eleemosynas, ut in Pro. 10. *A rumore mali non timebit.*] Ut impius, Job. 15. *Sonus terroris est in auribus suis. Dentibus frendet.*] In Gehenna, ubi est frendor dentium, Mat. 8. R. Isaac,

Alleluja. CXII. Heb. CXIII.

- 1 **L** Audate pueri Dominum: laudate nomen Domini.
- 2 Sit nomen Domini benedictum, ex hoc nunc, & usque in seculum.
- 3 A solis ortu usque ad occasum, laudabile nomen Domini.
- 4 Excelsus super omnes gentes Dominus, & super caelos gloria ejus.

Sect. 1. Ex R. David. in Psal. 113.

H Alleluja.] Ter dicit, ob triplicem providentiam in hoc Psalmo, 1. generalem mundo, & 2. Israeli, & 3. particularem timentibus eum, R. Arama. Antequam de exitu ex Egypto fit sermo in Psal. 114. incipit cum potentia Dei, quam ostendit in hoc mundo, in exaltando humili, & debellandis superbis, ut Egyptiis. *Laudate.*] Ter dicit, quia saepe laudandum est. *Servi Domini.*] Sapientes qui timent Dominum, quia laus decet illos qui laudare Deum scienter norunt. *Sit benedictum.*] In ore creaturae rationalis. *Ab hoc tempore.*] Praesenti ad futurum. *Ab ortu Solis.*] Ab Oriente ad Occidentem; licet multi adorent Solem, tamen confitentur Deum esse causam supremam, ut Mal. 1.11. *Excelsus inter omnes gentes.*] Omnes agnoscunt eum. Vel, excelsus est super laudes omnium Gentium, etiam caeli & Angeli non comprehendunt eum. *Quis est similis?*] Meminit antea *Caelorum*, & sunt qui colunt caelos, in-

- 5 Quis sicut Dominus Deus noster, qui in altis habitat,
- 6 Et humilia respicit in caelo & in terra?
- 7 Suscitans à terra inopem, & de stercore erigens pauperem:
- 8 Ut collocet eum cum principibus, cum principibus populi sui.
- 9 Qui habitare facit sterilem in domo, matrem filiorum letantem.

ter quos quis est Deo similis? *De pulvere agrotum excitat.*] Indicat mortuorum resurrectionem, R. Arama, **ܠܝܫܡܪܢܐ**, sic 2 Sam. 13. *Quare agrotas tu regis filius? Habitat in excelsis.*] Et caeli sunt **ܠܝܫܡܪܢܐ** res inferiores respectivè ad Deum. *Principibus populi sui.*] Dicit, *Sui*, quia erant aliis principibus, quando benè fecerunt, superiores. Vel cum divitibus, ut in Isa. 32. *Liberalis, idem. Habitare in domo.*] Filios parturire, ut Exod. 1.21. *Fecit illis domos;* & hic naturam mutat: Tria praedicta erant in Abraham, qui erat in ignem Caldæorum missus, tanquam pulvis & cineres, ut ipse fateatur, Gen. 18. & *è pulvere excitatus*: 2. Deum dedit illi cibum in tempore famis: 3. filium dedit, & Saram letabundam matrem efficit, R. Arama.

Sect. 2. Ex Ab. Ezra. in Psal. 113.

Laudate Dominum.] Ter repetit, id est, de die in diem, ut *Templum Domini*, Jerem. 7. *Supra omnes.*] Laudes Gentium omnium. *Ab oriente.*] Longitudo orbis; Sunt 12. horæ, non sic latitudo, ut in Job.

Job 38. *Intellexisti latitudines terra? Exaltat se ipsum.* Vel, gloriam suam prædictam, R. Moſeh, Jod redundat, & verbum אַרְצוֹת, in quatuor, R. Sol. Vel, est verbum ſtans, id eſt, exaltat Deus locum habitationis ſuæ; omnia ſunt reſpectivè ad illum humilia. *Videre.* Id eſt, omnia novit, quaſi viſu. *De pulvere.* Conditione humili; quia pulvis, vel terra eſt ut punctum in circulo cœli אֶשְׂפָּרֹת ſingulari ab אֶשְׂפָּרוֹת. *In domo.* Ut *Domus Aharonis*, & Pſal. 68, *Solitarios in domo. Laudate Dominum.* Ob hæc ſua mirabilia.

Sect. 3. Ex Midraſh Tillin in Pſal. 113.

Servi Domini. Iſraelitæ ex Egypto erant liberati & ſervi Domini non Pharaonis nuncupati. *Laudate* אֲלֵלֵהוּ. Numerales literæ numerum 71 conſtituunt, ſecundum numerum Iſraelitarum quando deſcendebant in Egyptum, erant 70, & Deus deſcendebat cum illis, ecce 71.

Sect. 4. Ex R. Obad. Gaon in Pſal. 113.

Laudat Deum pro redemptione futura. אֲלֵלֵהוּ. Id eſt, liberales, ut in Iſai. 32.

Sect. 5. Ex R. Sol. in Pſal. 113.

E pulvere. Captivitate. Vel, humili conditione, ut 1 Reg. 15. *Excitavite e pulvere*, Ab. Ezra. Non eſt in Vener.

Sect. 6. Ex Cald. in Pſal. 113.

Sterilem. Congregatio Iſrael, fit mater læta, ut Iſai. 66. 7. *Parturit filios.*

Sect. 7. Ex Maſora in Pſal. 113.

Sit benedictum. Pro proſperis & adverſis: Sunt tria defectiva, Num. 22. 6. *Eſt benedictus.* Job 1. 21. *Sit nomen Domini benedictum.* Et unum cum Vau, 1 Paral. 17. 27. *Erit benedicta de David. Quis eſt ſimilis Domino?* In potentia, ſanctitate & humilitate: Quatuor ſunt, Exod. 8. 10. *Nemo ſit ſimilis Domino.* Deut. 4. 7. *Qua habet Deum tam propinquum.* 1 Sam. 2. 2. *Nemo eſt ſanctus ut Dominus.* *A ſtercore.* Duo ſunt defectiva ſine Vau, 1 Sam. 2. 18. *Pauperem de ſtercore*, de Hanna, eſt ſimilitudo, indicat foeminæ ſæcunditatem quæ tollit opprobrium ejus, & quaſi eſt ſtercore pauperculam elevat.

Sect. 8. Ex Al. Auth. in Pſal. 113.

Pueri. Non juvenes ſed ſervi, Heb. & Syr. *Abdi,*

Theod. Obſerva adhuc authoritatem Cod. Heb. & Syr. *Laudate Dominum.* Ter repetit, Trinitatem ſubindicando. *Ab ortu ſolis.* In habitabili orbe, ut Malac. 1. *Nomen meum erit magnum*, 1. Cauſ. ſic Horat. de laude Cæſaris.

Lib. 4. Od. 15.

— imperi

Porrecta majeſtas ad ortum

Solis ab Heſperio cubili.

De pulvere. Ut Ezech. 37. 9. *Aperiam ſepulchra veſtra, & oſſa arida vivent.* Et Apoc. 11. 9. in *Martyres venit Spiritus vita. Cum principibus.* *Fecit nos reges, & ſacerdotes, & regnabimus in terra,* Apoc. 5. 10. 23. Cauſ. *Sterilem, matrem.* Ut Gal. 4. 27. *Latare in ſterilis.* Pſalmus laudis.

Sect. 9. Ex Ital. & c. in Pſal. 113.

Videtur abbreviatio cantici Hannæ, in 1. Sam. 2. *Parece ſer una abbreviaçon*, Hiſp.

Sect. 10. Ex Gr. & Vulg. in Pſal. 113.

In cœlo & in terra. Dicit, *Cœlo*, quia cœli ſupremi ſunt reſpectivè ad Deum ut hæc inferiora.

Sect. 11. Ex Syr. in Pſal. 113.

Circa miniſterium Domini, manè per *sacerdotes* peragendum, & admonet nos qui ſumus אֲנַחְנוּ

אֲנַחְנוּ, חֲדָתָא, Syr. novus populus, ut præveniamus ad miniſterium Dei, Par. Edit. אֲנַחְנוּ

אֲנַחְנוּ, ut in Pſal. 95. *Anticipemus faciem ejus. Supra cœlos.* Supra cœlos viſibiles gloriam ſuam oſtendit in cœlo cœlorum. *In domo habitat.* בֵּית, id eſt, in domo filiorum, vel, in domo Dei, ut Anna vidua Prophetiſſa, Luc. 2. *Mater læta filiorum.* Quando filii adoleſcunt & in pueritia non moriuntur. Vel, quaſi mater læta filiis, ſic gaudent in cultu Dei Chriſtiani, ut in Iſai. 56. *Eunuchis dabo nomen ſuprà nomen filiorum, &c.*

Sect. 12. Ex Arab. in Pſal. 113.

Heb. Arab. 112.

Super cœlos gloria, vel, laudatio ejus. Arab. تَسْبِيحٌ. *Matrem lætam filiorum.* Id eſt, ab oculo matris filiorum ceſſabit fletus, Arab. Ut ab Hanna, 1 Sam. 1. & 2. cap.

Alleluja. CXIII.

Heb. CXIIII.

1 **I**N exitu Iſrael de Egypto, domus Jacob de populo barbaro:

2 *Facta eſt Judæa ſanctificatio ejus, Iſrael poteſtas ejus.*

3 *Mare vidit, & fugit: Jordanis converſus eſt retrorſum.*

4 *Montes exultaverunt ut arietes: &*

colles ſicut agni ovium.

5 *Quid eſt tibi mare quod fugiſti: & tu Jordanis, quia converſus es retrorſum?*

6 *Montes exultaſtis ſicut arietes, & colles ſicut agni ovium.*

7 *A facie Domini mota eſt terra, à facie Dei Jacob.*

8 *Qui convertit petram in ſtagna aquarum, & rupem in fontes aquarum.*

Sect. 1. Ex R. David in Pſal. 114.

A Populo peregrino. Ut in Deut. 28. 49. *Cujus linguam non poteſ intelligere, tamen non eſt*

probabile in tot annis, in quibus erant in Egypto, quin multi intellexerunt linguam Egyptiacam, illi præſertim qui opera fecerunt, ſed multi manebant

Heb. CXV.

1 NON NOBIS DOMINE, NON NOBIS : sed nomini tuo da gloriam.

2 Super misericordia tua, & veritate tua : nequando dicant Gentes : Ubi est Deus eorum ?

3 Deus autem noster in caelo : omnia quaecunque voluit, fecit.

4 Simulachra gentium argentum & aurum, opera manuum hominum.

5 Os habent, & non loquentur : oculos habent, & non videbunt.

6 Aures habent, & non audient : nares habent, & non odorabunt.

7 Manus habent, & non palpabunt : pedes habent, & non ambulabunt : non clamabunt in gutture suo.

8 Similes illis fiant, qui faciunt ea : & omnes qui confidunt in eis.

9 Domus Israel speravit in Domino : adiutor eorum & protector eorum est.

10 Domus Aaron speravit in Domino : adiutor eorum, & protector eorum est.

11 Qui timent Dominum, speraverunt in Domino : Adjutor eorum & protector eorum est.

12 Dominus memor fuit nostri : & benedixit nobis.

Benedixit domui Israel : benedixit domui Aaron.

13 Benedixit omnibus, qui timent Dominum, pusillis cum maioribus.

14 Adjiciat Dominus super vos ; super vos, & super filios vestros.

15 Benedicti vos à Domino, qui fecit caelum & terram.

16 Caelum caeli Domino : terram autem dedit filiis hominum.

17 Non mortui laudabunt te Domine : neque omnes qui descendunt in infernum.

18 Sed nos qui vivimus, benedicimus Domino, ex hoc nunc & usque in seculum.

Sect. 1. Ex R. David. in Psal. 115.

Sunt codices in quibus non est in hoc versu initium Psalmi. *Nomini tuo.* Sicut ostendisti misericordiam patribus in exitu ex Egypto praedicto, sic ostende nobiscum, propter foedus tuum cum patribus, licet nos simus indigni ; Et dicit, *Nomini tuo*, ne polluat inter Gentes. *propter misericordiam.* Ad omnes creaturas. *Et veritatem.* Ut promissum tuum ad patres adimpleatur. Dicunt aliqui ex Rabbis, quod dictus est hic Psalmus de servitute sub Monarchiis quatuor : Alii, quod locuti sunt illum Moses & Israel apud mare, alii quod Hanania, &c. in camino ignis, alii Mordecai & Ester, quando machinabatur Haman. *Deus noster est in caelis.* Et omnia gubernat, quod hi stulti non intelligunt. *Idola, vel, dolores eorum.* עֲצָבוֹתָם, sic dicta, quia inferunt dolorem his, qui confidunt in illis, Ab. Ezra, nam quomodo salvabunt hominem, quæ sunt manus hominis opus ? & licet sapientes inter eos Imagines ea reputant, tamen multitudo populi errat post eas fornicando, & putant has Imagines esse deos, & potentiam bene vel male faciendi hominibus exercere. *Ora habent.* Sunt in similitudine hominum, sed non est in illis spiritus ; meminit 5. sensuum, quorum sensuum Imagines exercitium non habent. יָדָיו non habent יָדָיו, quod non est verbum, sed sonus depressus ore prolatus, ut Isa. 38. 14. *Domus Aharon.* Appropinquant ad Deum, & indies ministrant. *Timentes.* Sapientes, qui sapientiæ domus ejus sunt dediti, ut cognoscant Dominum. *Meminit nostri.* In perenni sua misericordia. *Benedicet parvulis.* Propter majores ; & hic meminit parvulorum & majorum, non ante, quos sub domo Aharon insinuat. *Cæli sunt Domini.* Ibi regnat, sed in terra homo opera manuum ejus gubernat, ut Psal. 8. 6. Ab. Ezra, *Mortui non laudant te.* Id est, quos occidit Deus ante diem eorum, quia fecit eos praefectos hujus mundi, & illum Dominum eorum haud agnoscebant ; *Illi non laudant te*, quia corpus ad sepulchrum abit,

& anima perit, ac si in silentium cum corpore descenderet. Vel terram in hoc saeculo filiis hominum dedit, libero arbitrio eos tradendo, סְמוּרֵי וְלִבְחִירָתָם, & in futuro saeculo eorum mortui non laudabunt Deum. *Sed nos benedicimus.* Post mortem, scil. nos qui agnoscimus unum nostrarum animarum Dominum.

Sect. 2. Ex Ab. Ezra in Psal. 115.

Non nobis. Sed propter misericordiam tuam operare. *Est in caelis.* Super omnes, ideoque facit quicquid vult. *Idola, vel, dolores eorum.* Sic dicta per contemptum, quia dolorem colentibus illa inferunt. Cimchi. Meminit 4. sensuum, sed non quinti, quia non est opus. *Non efficiunt sonum in gutture eorum.* Non qualem columba, vel volucris alia edit, ut Isa. 38. 14. *Meditabar ut columba,* idem. *Erunt similes illis.* Oculos habentes, & non videntes, aures, & non audientes. *Confidite in Domino.* Oppos. ad illos, qui in Idolis confidunt. *Domus Aharon.* Sacerdotes. Rasi. Et post Israel meminit ministrorum Sanctuarii. *Timentes Dominum.* Peregrini ex omni populo, בְּנֵי עַם. *Auxilium eorum.* Vel vestrum, pro מַגִּנָּתָם Ben Bileam, sed sensus est, ipse est eorum auxilium qui confidunt in illum, & benedicet illis. וְזָכְרָנוּ, quia est cum Cametz, si esset אֲזָכְרָנוּ Masculi, Resh esset cum Cametz Katan. *Pusilli cum magnis.* Omnes sunt in Dei benedictione æquales. *Dominus addit vobis.* Benedictio est additio boni, & maledictio est diminutio. *Vos estis à Domino benedicti.* Sicut Propheta oravit, sic certò Deus benedixit. *Terram dedit filiis hominum.* Ut dominantur in illam, & hæc est magna benedictio ; Deus fecit caelum & terram, Deus in caelis imperat, homo est Dei praefectus in terris, פֶּקִיד אֱלֹהִים, à שְׂמִיָּהוּ propter duos locos in polis, qui sunt plantati, ideo dicitur, *plantare caelos* in Isa. *Mortui non laudant te.* Ergo ob hanc Dei benedictionem, homo debet Deum in vita sua celebrare.

Sect. 4.

Sect. 4. Ex R. Obad. Gaon. in Psal. 115.

De desolatione domus primæ, &c. *Non nobis.*] Quando Daniel exposuit somnia Nebuchadnezzar. *Adjutorium eorum* אֲדוּתָם.] Id est, adjuvat hostes contra Israel. *Domus Aharon.*] In domo secunda, quando Sacerdotes dominabantur. *Faciens cælos.*] Novos cælos. Isa. 55. *Filiis hominum.*] Gentibus. *Mortui.*] Nationes Javan & Ishmael, absque intelligentia sicut mortui existentes.

Sect. 6. Ex Cald. in Psal. 115.

Non propter nos.] In nobis non est meritum. *In silentium, vel, terram.*] Scilicet sepulchrum, אֲדוּתָם אֲדוּתָם אֲדוּתָם.

Sect. 7. Ex Masora in Psal. 115.

Aures habent.] Sunt septem: Duo hic, Isa. 42. 20. *Aperis aures.* Ezech. 24. 26. *Cum auribus tuis.* Ezech. 12. 2. *Aures & non audiunt,* id est, sunt sicut Idola, Jerem. 5. 21. Psal. 40. 6. *Aures meas aperuisti.* *In gutture eorum.*] Tria sunt, duo plena, & unum defectiv. Psal. 5. 9. *Guttur est sepulchrum.* Psal. 149. 6. *Laudes Dei in gutture eorum,* id est, deletantur, de illis collocuti. *Estis à Domino benedicti.*] Tria sunt, duo plenè, & unum defectivè, 1 Sam. 23. 21. *Benedicti estote à Domino.* 2 Sam. 2. 5. De Jabeth, est defectiv. *Descendentes.*] Tria sunt defectiva, Ezech. 32. 29. *Qui descendunt in foveam,* est plenè in quibusdam codicibus. Psal. 143. 7. *Qui descendunt, &c.* id est, impii.

Sect. 8. Ex Al. Auth. in Psal. 115.

Sed nomini tuo.] Sit gloria & laus pro prædictis operibus, divisione aquarum, & conversione rupis; hi duo versus in Græc. sunt priori Psalmo conjuncti. *Sunt aurum & argentum.*] In Apoc. 9. 20. *Non respicebant de cultu Idolorum.* Horat. ut supra, Lib. 1. Od. 36. de cultu Castor. & Polluc.

Et thure, & fidibus juvat

Placare, & vituli sanguine debito

Custodes Numida Deos.

Et Solem intonsum formabant, & adorabant. Pindar. Isthmia, Od. 1.

Καὶ τὸν ἀνερρενόμενον

Φοῖβον χορεύων, &c.

Latè micantis tempora Cynthii

Intonsa canentes, &c.

Sic Horat. *Intonsum dicite Cynthium, &c.*

Sunt similes illis.] Insensibiles, ut Romæ observavimus Pantheon (de quo supra, Psal. 32.) ab Agrippa in honorem omnium Deorum rotundum ædificatum, ne contentio inter Deos, pro primatu loci oriretur; non habet fenestras, nec lumen, nisi à vertice per foramen unum admittit, sic enim sunt ἀόνοια ἀντὶ τοῦ ἐκκοτισμένοι; simile templum in Mediolano ædificatur,

in honorem Herculis: Aliud etiam Ravennæ in dicto Pantheo Jupiter erat in summo tribunali, reliqui deorum cœlestium erant in ædiculis, in muro templi, in circuitu excisis; dii terrestres in intercolumniis, & in subterraneis locis erant infernales. Erat Amasi regi Ægyptiorum pelvis aurea, in qua tam ipse, quam omnes convivæ pedes abluebant, hanc ille confregit, ex eaque ἀγάλα δαίμων & fecit, Ægyptiisque ποδολιτῆρες, magnoperè venerabantur, Herod. Euterp. Hæ sunt vanitates & stultitiæ Gentium, è contrario dicit Apostolus in Phil. 2. *Incurvabit omne genu cœlestium deorum, terrestrium, & infernalium,* ut dixit Psalmista, *Adorate eum omnes Dii,* & Dagon cecidit ante Arcam, & adorabat. *Mortui.*] In peccatis, ἐν ἁμαρτίαις, Chryl. Theod. ut Eph. 2. 1. *Benedicemus Domino.*] Nos qui tunc vivimus, ut Apoc. 19. 1. 2. *Salus & honor Domino, &c.* *Terram dedit.*] In qua operentur bona opera, S. Aug. Psalmus laudis post victoriam Ecclesiæ.

Sect. 9. Ex Ital. &c. in Psal. 115.

Benedicimus tibi.] Quia nos eduxisti, & dedisti nobis terram Canaan; sed patres nostri mortui in hoc te laudare nequeant; Duo Psalmi sunt unus in 2. Ang. MS. Vulg. Gal. non in Ital. Bruc. nec Hisp. *Terram dedit filiis hominum.*] Id est, crucem & labores terræ, *Los trabajos y cruz,* sed Deus est in cœlis impassibilis, *el estado impassible.* Hisp.

Sect. 10. Ex Gr. & Vulg. in Psal. 115.

In Lat. MS. 114. ut in Gr. & Vulg. *Similes illis fiant.*] Lat. MS. *Adjutor eorum.* [Gr. Vul. Lat. MS. id est, eorum qui confidunt in eum. *Non mortui.*] Id est, Gentes infideles, quæ sunt ut mortuæ in peccatis, non laudant Dominum, sed nos qui vivimus.

Sect. 11. Ex Syr. in Psal. 115.

In Syr. ambo Psal. unus sunt. *Non nobis.*] Gentibus conversis, quibus priora edita erant mirabilia. *Similes illis sint qui faciunt illa.*] Id est, auferto ab illis Gentibus mentem, eas eis ἀδόκιμον ὄν tradendo, ut in Rom. 1. Syr. ܕܡܝܬܐ ܕܡܝܬܐ. Heb. ידיו. *Adat vobis.*] Syr. in numero, divitiis, & gratiis Spiritus sancti, Joh. 7. 37. *Mortui te laudare non possunt.*] Exscinduntur enim à terra quam nobis dedisti, idcirco te laudamus. Vel Abraham & Isaac te laudare nequeant, propter possessionem terræ, & impletionem promissi Evangelii, sicut nos hodiè facimus; & ita cohæret.

Sect. 12. Ex Arab. in Psal. 115. Heb. Ara. 113.

Conjunctus est hic Psalmus priori in Gr. Arab. *Sint similes eis.*] Arab. Rom. Neb. est oratio imprecantis. *Mortui non laudant te.*] Ob hæreditatem terræ, quam filiis hominum viventibus non mortuis dedisti, ut habet contextus.

Alleluja. CXIII. Heb. CXVI.

Dilexi, quoniam exaudiet Dominus vocem orationis mee.

2 Quia inclinavit aurem suam mihi: & in diebus meis invocabo.

3 Circumdederunt me dolores mortis: & pericula inferni invenerunt me.

Tribulationem & dolorem inveni:

4 Et nomen Domini invocavi.

O Domine, libera animam meam:

5 Misericors Dominus, & justus, & Deus noster miseretur.

6 Custodiens parvulos Dominus: humiliatus sum, & liberavit me.

7 Convertere

7 Convertere anima mea in requiem tuam : quia Dominus benefecit tibi.

8 Quia eripuit animam meam de morte, oculos meos à lachrymis, pedes meos a lapsu.

9 Placebo Domino in regione vivorum.

Allelujah. CXV.

10 Credidi, propter quod locutus sum : ego autem humiliatus sub nimis.

11 Ego dixi in excessu meo : Omnis homo mendax.

12 Quid retribuam Domino, pro omnibus quæ retribuit mihi?

13 Calicem salutaris accipiam : & nomen Domini invocabo.

14 Vota mea Domino reddam coram omni populo ejus :

15 Pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum ejus.

16 O Domine quia ego servus tuus : ego servus tuus, & filius ancillæ tuæ.

Dirupisti vincula mea :

17 Tibi sacrificabo hostiam laudis, & nomen Domini invocabo.

18 Vota mea Domino reddam in conspectu omnis populi ejus ;

19 In atriis domus Domini, in medietate Jerusalem.

Sect. 1. Ex R. David in Psal. 116.

Dilexi Dominum, & quia audivit.] Dilexi eum & non sine causa gravissima qui semper exaudit me. Vel, dilexi miserationes ejus mecum, R. Arama. תרחמיני, non exaudivit solum, sed etiam misertus est. *Invocabo in illum.*] Et non in alium. *Invenierunt me.*] Et ego inveni illa, quia accidentia mala inveniunt hominem, & non potest evadere; & dicit, *Inveni illa*, quia homo ad locum ubi sunt, accedit, & tempus suum ignorat, Eccles. 9. 12. & pro bono quod querit saepe invenit malum. *Servat simplices.*] Qui carent astutia qua seipsos ex angustiis liberent; Ab. Ezra. servat etiam sapientes, qui in sapientia sua non confidunt. *Pauper eram.*] לרר sine auxiliante, & ipse adjuvabat me, ונח cum He scribitur, & Aleph, & cum Aleph est Millel & Cametz & Nun Dages. ונחא, Aleph quiescit, & Jod movetur pro ea. *Redeas ad requiem tuam.*] Sic solitus sum dicere in mea afflictione, o anima mea ad Deum tuam requiem redeas. *Qui tecum liberaliter egit.*] Ante, & nunc non derelinquet te. *A morte.*] Eram prope mortem. *A lachrymis.*] Quod pro more meo in aliis, in hac afflictione non effudi lachrymas. *In terra viventium.*] Terra Israel, in qua erat divina presentia, sed nunc ipse erat inter Pelistæos exul: & dicit, *Viventium*, id est, in sanitate vivunt, quia aer terræ Canaan est super omnes terras saluberrimus, Psal. 48. 2. *Pulchra situ*, & dicitur, *Terra deliciarum*, Dan. 8. ורר צרי, à ורר, in Jos. 5. 8. *Donec revixerunt*, idem. Vel, quia illic mortui vivunt in resurrectione, Rabboth. Vel, dicit, *Viventium*, opposit. ad illud, *animam à morte*, quia qui vivit in prosperitate propriè dicitur vivere, 1 Sam. 25. 6. *Dicite sic viventi, &c.* *Omnis homo mendax.*] Credidi, & in certa fide dixi, quod *omnis homo mendax*, qui regem me fore denegat; & ideo textus, in Psal. 31. 22. *Excisus sum*, &c. erat subitus cogitationis suæ motus quem citò corrigit, dicendo, *In festinatione mea non moriar*, &c. licet valdè afflictus fui non dubitavi. Vel, in festinatione mea denegarem quod ante credidi, R. Arama. *Omnia ejus beneficia sunt in me.*] Ad me attinet remunerare si possim, ut Jacob dixit, *Minor sum omnibus*, Genes. 32. ונחמולרר pro ונחמולרר, in Aramitica lingua. *Calicem salu-*

tis.] Quando convivium in lætitiā facio, tollam calicem vini, & laudabo Deum in presentia multorum, & recordabor salutem suam, R. Arama. ideo dicitur, *Calix salutis. Vota mea.*] Quæ feci quando fugiebam, si Dominus me ad domum meam reduceret, ונח, Heredundat, vel, He pro Lamed ונח, in Nehem. 4. 18. *Pretiosus.*] Id est, raro occidit Deus sanctos suos ante diem, ut Psal. 72. *Pretiosus erit sanguis eorum*, sed ego sum ex sanctis suis, ergo eripiet me, & apparet hoc, quia dixit, *Filios & filias igne comburant, quod ego non precepi*, &c. R. Arama. *Filius ancillæ tuæ.*] Exposui hoc in Psal. 86. 16. *Meminit Matris*, quia est radix formationis; crescit filius in utero matris in tempore formationis, & nutritur uberibus ejus, & ideo natura matris magis est in filio ligata quam patris, ideo dicitur de Ahaziah, *Mater ejus erat consiliarius ejus*, 2 Paral. 22. 3. licet opera hominis sint ex electione, consuetudine vel instructione, sunt etiam ex natura formationis. Non est in Cod. Cremon. *Vincula mea.*] Sæpe erat quasi vinctus & captus, ut in Sela, 1 Sam. 23. 28. & coram Achis. ubi videbatur insanire. *Invocabo in nomen Domini.*] Multos mecum ad sacrificium Eucharisticum invitabo, ut comedant mecum & meam gratiarum actionem exaudiant; mos erat invitare notos, ut 1 Sam. 9. de Samuele. *In Atriis.*] Ubi erat Arca in Jerusalem.

Sect. 2. Ex Ab. Ezra in Psal. 116.

Dilexi Dominum.] In temporibus præteritis pro liberatione sua, vel, quia exaudiet me de futuro, ut sapientes narrant. Vel, Oh quomodo diligo Dominum quia exaudivit me! Vel, quomodo diligo ut audiret Deus vocem meam in supplicatione mea! Beth deficit in *supplicatione*, & Jod in ורר redundat. *Funes mortis.*] Societates impiorum, ut 1 Sam. 10. 5. ורר. Vel, est similitudo denotans quod prope mortem erat, Rasi. ורר ex verbis geminatis. *Invenierunt me dolores inferni.*] Homo à tribulatione abscondi nequit, sed inveniet eum, ut in Num. 32. 23. *Peccatum vestrum inveniet vos. Inveni molestiam.*] In corpore. *Dolorem.*] In anima. *Et justus.*] Ideo invocavi eum, ut mecum secundum justitiam meam agat. *Juvabat me.*] Contra Saulem. *Ad requiem tuam.*] Opposit. ad illud, *inveni dolorem. Ocul-*

los à lachrymis.] A lachrymis mortis, ut Isai. 38. 3. *Hezechia fleuit*, quando dixit Propheta, *Morieris.* *Pedes ab expulsiōe.*] Dicit, *Pedes*, quia fugit homo pedibus suis. *Ambulabo.*] Dicit, *Ambulabo*, propter pedes prædictos. *In terra viventium.* Super terram, & non descendam in inferiora terræ. *Credidi quod locutus sum.*] Sed antea mendacia locutus sum, dicendo, *Omnis homo mendax.* Vel, *Nunc credo quod eloquar.*] Dicendo, *Redeas ad requiem tuam*, eram turbatus valde, sed nunc accipiam calicem salutis, R. Mosheh. *Eram turbatus*, vel, *respondebam.*] Ut Job 3. 1. *Respondit Job, & dixit*, non semper responsum alicui indicat. *Sunt mendaces*, vel, *deficiunt.*] Et occisi sunt à Saule, ut Isai. 58. 11. *Aqua qua mentiuntur*, vel, *deficiunt*, idem, R. Mosheh. *Quid reddam Domino?*] Quam oblationem illi dabo? sic 2 Reg. 3. 4. *Rex Moab reddidit regi Israel centum mille agnos, &c.* והי, affix. est in ling. Syriac. תגמולות, duo verba licet careat Aleph, ut פלמוני, Dan. 8. *Extollam calicem salutis.*] Id est, Dominum qui est *calix meus*, & cornu meum, Psal. 16. 5. Vel, *levabo calicem in signum gaudii*, & invocabo in nomen Domini in prosperis & adversis in tota mea vita, ut dixit, vers. 3. *Pretiosa est.*] Difficile est, coram Domino interficere illos ante diem suum, sic Psal. 49. 8. *Redemptio animarum est pretiosa*, idem. He redundat in מוֹתָהּ, ut in שְׁאוּלָהּ, non est signum Fœminin. quia est Millel, אָנָה, est confessio, vel, intercessio, ut Psal. 118. 25. sic אָוִלִי, aliquando est dubitantis *forſan*, aliquando cupientis, ut אָוִלִי אֲוִלִי, Num. 22. *Sacrificium laudis.*] Pacifica, ut Psal. 4. 5. *Sacrificia iustitia.* *Invocabo in nomen Domini.*] Vocabo alios ad serviendum Deo, ut Abraham, Genes. 12. 18. *Solvam vota mea.*] Dicit hoc bis, & vice secunda locum indicat in domo Domini in exemplum coram omni populo. Lamed redundat in לְמִוִּסְרִי, ut in לְאֲבִנִי. *In medio.*] Jod redundat, vel, loquitur de urbe in Fœminin.

Sect. 3. Ex Midrash Tillin in Psal. 116.

In diebus meis.] In festis invocabo eum. *Funes mortis.*] Hostes, reges. *Pretiosa* יָקָר.] Decem sunt quæ res pretiosæ dicuntur יָקָר, divitiæ, prophetia, intelligentia, stultitia, Eccles. 10. 1. Iusti, in Psal. 139. *Amici tui*, misericordia, mors iustorum, &c. *Filius ancilla tua.*] Natus in domo non foris. Vel, ancilla, id est, ex Ruth, quæ dixit, *Ego sum ancilla tua.*

Sect. 4. Ex R. Obad. in Psal. 116.

De congregatione captivorum ante adventum Messia. *Dilexi supplicationem.*] Quia credo quod Deus eam exaudivit. *Inclinavit aurem.*] In Egypto. *In diebus meis.*] In primo templo. *Funes.*] In diebus Græcorum. שְׁאוּל.] In desolatione templi secundi. *Hostes.*] Haman, & Troianos. *Ad requiem.*] A curis mundanis. *Credidi quia dixi ego sum afflictus valde.*] Sic in Isai. 59. *Quum hostis irruerit sicut fluvius, tunc venit Redemptor.* *Mendax.*] Id est, in nostra generatione; quia Redemptor moratur. *Calicem.*] Id est, utinam redemptio esset subitanea, sicut calix vini subito exhaustus. *Filius ancilla tua.* אֲוִלִי אֲוִלִי.] Non est sicut servus pecunia coemptus, qui formidine poenæ servit, sed natus domi & educatus, est à ventre ad serviendum dispositus.

Sect. 5. Ex R. Sol. in Psal. 116.

Exoptavi ut audiret Dominus.] אֲוִלִי אֲוִלִי, ut אֲוִלִי אֲוִלִי ab אֲוִלִי. *In diebus meis.*] Diebus afflictionis בְּיָמַי צָרָה invocabo, & in redemptione gratias agam. מִצָּרִי.] Id est, limites inferni, ut in Lament. 1. *Juvabat me.*] Davidem, quando fugiebat ab Absalomo. *Oculos meos à lachrymis.*] David ascendeat montem Olivarum flendo, 2 Sam. 15. 30. *Credidi.*] Zibæ contra Mephiboseth, & dixi, *Tibi sunt omnia*, sed erat in tribulatione mea magna. *Omnes homines sunt mendaces.*] Dixi quod Mephiboseth, Ahitophel, & filius meus, omnes sunt fraudulentissimi in lingua extra. פְּלִינְיָנִים, fallaces, Hispan. mentiroso. Vel, *Omnis homo.*] Etiam Samuel, MS. *In terra viventium.*] In terram Israel illis invitis post mortem Saul. vel Absal. redibo. *Calicem salutis.*] Vinum libaminum generosissimum, in Num. 28. in cuius oblatione cantabant Levitæ cantica, שִׁירֵי, & הַבִּיטָהּ & הַחֻצָּה est sicut הַמִּוֹתָהּ. *Pretiosa est mors sanctorum.*] Quia David per manus Absalom non moritur. *Filius ancilla tua.*] In domo natus; & filius servi ab extra introductus non est sicut filius ancillæ domi natus & educatus. *Vincula mea.*] De collo meo sunt disrupta.

Sect. 6. Ex Cald. in Psal. 116.

Cantabam vehementer.] Cum toto corde & viribus in cœtu iustorum, à צִנְנָה, in Exod. 15. 1. *Cantate Domino, & Exod. 32. Vocem canentium*, idem. *Calicem salutis.*] Æternæ, in sæculo futuro.

Sect. 7. Ex Masora in Psal. 116.

אָנָה, sex scribuntur cum He in significatione *pendendi* בְּקֶשֶׁה בְּלִישׁ, 2 Reg. 20. 3. & Isai. 38. 3. Jon. 4. 2. *Precor o Domine*, Psal. 116. 16, &c. *Redeas ad requiem tuam.*] Ad Deum per poenitentiam, ipse est requies tua: Tria sunt cum accentu Milra, Jerem. 31. 19. *Postquam redii*, 2 Paral. 19. 26. *Donec redibo, &c.* *In festinatione mea.*] Duo sunt, Psal. 31. 22. *Dixi, &c.* *Calicem salutis.*] Septem sunt plenè, 2 Sam. 22. 51. *Salutes regis sui, & locius ejus*, in Psal. 18. 50. Psal. 74. 12. *Salutes operatur*, id est, multas & magnas, Psal. 28. 8. *Salutes uncti sui*, Psal. 42. 6. Psal. 44. 4. *Salutes Jacobi.* *In nomen Domini.*] Tria sunt in uno Psal. 4. 13, 17. id est, Dei triuni. *Aperuisti vincula mea.*] Duo sunt, Psal. 30. 12. *Saccum meum exuisti.*

Sect. 8. Ex Al. Auth. in Psal. 116.

De Antiochi persecutione, Theod. *Diligam Dominum.*] 1. Eff. *Animam à morte.*] Ut Apoc. 11. 11. *Spiritus vite intrabat in eos*, 1. Caus. *Oculos à lachrymis.*] Ut Apoc. 21. 4. *Omnes lachrymas auferget Dominus.* *Credidi.*] Heb. & Syr. codices hunc Psalmum præcedentibus connectunt (cum eundem sensum habeat) nonum Psalmum dividentes, &c. Theod. *In festinatione*, vel, *excessu meo.*] Prophetica raptura, Basil. *Sunt mendaces.*] Ne confidamus in hominem pro salute quia decipiet nos, Psal. 62. 9. 2. Caus. Vel, vani & deficientes τὸ ἐκλείπειν, Chrysost. Vel, credimus Evangelio, & confidenter dicimus in persecutionibus nostris, quod illi mentiuntur qui maledicunt illi; huc applicat hunc locum Apostolus, 2 Corin. 4. 13. Rom. 3. 4. Chrysost. non perfectè credunt qui loqui nolunt, S. Aug. *Mendax.*] Cedit adversarius, sed dono Dei verax est. *Calicem.*]

Alleluja.

Sect. 1. Ex R. David. in Psal. 118.

Dicunt aliqui de Davide, Rabboth. alii de diebus Christi, & est rectum; incipit & concludit cum laudibus. *Confitemini.* Quia Deus dedit mihi regnum; si de Davide. *Israel.* Laudare Deum oportet quia in diebus Saul subjugavi hostes eorum, multo magis jam rege inuncto. *Domus Aharon.* Nunc lætetur ipsa non antea, quia Saul occidit omnes sacerdotes. *Qui timent Dominum.* Laudent Dominum, quia sub regno meo habent quietem, & vacationem in studia sapientiæ habent; quia etiam ego sum socius eorum qui timent Dominum. Vel, *Timentes sunt domus David. Manet in sæculum.* Ad David, ut Psal. 89. 4. *Ponam thronum ejus in sæculum.* Vel, ad Israel, ut Lament. 3. 22. *Compassiones ejus non deficiunt,* non sunt in duos aut tres annos, ut Isai. 54. 8. *Misericordia mea non discedet à te.* Sic etiam ad domum Aharon, Num. 25. 13. *Sacerdotium æternum,* Deraſh Rabbo. si de Messia dictus sit Psalmus, tunc sermo est ad Gentes, *Confitemini. Domus Israel.* Erant captivi, nunc sunt domini. *Domus Aharon.* Quia in captivitate cessavit sacerdotium, & nunc rediit. *Timent Dominum.* Quia nunc liberi sunt, ut studiis sapientiæ incumbant, quibus in afflictione erant inepti. *In Angustia.* Si de David, in speluncis ubi erat absconditus; si de Israel, tunc captivitas est hæc ut מַצָּר angustia, מַסַּב, nomen ex verbis geminatis in plurali מַצָּרִים conjunctum מַצָּרֵי. *Omnes gentes.* De Israele planum est, si de David. intendit Pelistæos cum Achis. & gentes quæ comburebant Ziklag, & captivas ducebant uxores suas, 1 Sam. 31. 1. *Sicut ignis spinarum.* Ex quibus non fiunt carbones. Pro זֶמְרָתִי, Jod bis sumitur, quia est cum Cametz, non est conjunctum, vel Tau est pro He. *Vox lætitia.* Est in domo justorum quando dextra Dei servavit eos. *Est exaltata.* Et nunquam debilitata sicut dextera robustorum quandoque. *Non moriar.* Licet quærant inimici mei me occidere. *Castigavit me.* Ad purgandum me à peccatis, non ad occidendum. *Portas justitiae.* Est similitudo, quod sapientes adjuvarent eum in laudando Deo, & quasi aperirent illi portam sermonis. *Est porta Domini.* Hæc porta laudis, decora est, ut aperiarur Domino solo & quod intrarent justi & laudarent illum. *Lapis.* Sic dicitur de Israel, Genes. 49. 24. *Lapis Israel,* radix mundi, quia ædificia mundi secundum eorum statuta sunt ædificata. *Edificantes.* Reges terræ repudiabant Israel existimantes nullo usui esse. *Caput anguli.* In redemptione eorum, & dicit, *Anguli,* quia illic ponunt magnos & pulcherrimos lapides, ad reliquos ædificii supportandum. *Dies hic.* Dies salutis est à Domino dicunt Gentes, & ideo lætemur omnes. *Da prosperitatem.* Omnibus qui confidunt in umbra tua; sic orat Israel. *Benedictus.* Verba sunt sacerdotum. *Illuminavit nos.* Quando fuimus in tenebris captivitatis. *Donec ad cornua.* Donec ea adducatis & offeratis coram Domino. *Deus meus.* Potens אֱלֹהֵי, qui potentiam tuam in nostra redemptione ostendisti. *Deus, vel, Judex meus.* Vindictam meam in Gentes sumendo, ab אֱלֹהֵינוּ, in Exod. 22. 28. *Deos, vel, Judices.* Vel, *Lapis.* Est David, R. Aram. qui erat juvenis, & pastor, & cum fore electum Domini non existimabant. *Erat opus Domini.* Aiunt fratres,

Rabboth. *Benedictus qui venit.* ait Jesse quando David venit ab ovilibus. *Ligate sacrificium.* Ait Samuel, quia vocavit eos ad sacrificium, 1 Sam. 16. Midraſh Rabboth.

Sect. 2. Ex Ab. Ezra in Psal. 118.

וְיָבוֹ verbum præteriti, ut וְיָבוֹ, in Num. 24. *Domus Aharon.* Sunt sancti Dei magis obligati quam alii. *Destruam eos.* Vel, languidos & fugientes efficiam, ab אֶמְלֵלָה. *Robur meum, & laus roboris mei Dominus.* זֶמְרָתִי est conjunctum, alii dicunt, quod Jod in וְיָבוֹ redundat, quia non est Shurec. *Vox lætitiae.* Quia adversarii non prævalent, sed ceciderunt. *Dextra.* Ter repetit eam. יָדָא in forma gravi, ut שְׂאוֹל, in 2 Sam. 20. *Portas justitiae.* Dicit, *Justitia,* quia justum est, ut Dominum pro summa sua misericordia celebraret. *Audivisti me.* Respond. ad illud, vers. 5. *Audivisti me, & posuisti me in loco spatioso.* *Hoc est opus Domini.* Hæc potentia זֶמְרָתִי הַגְּבוּרָה, & נִפְלְאוֹתָא, Tau pro He, ut Isai. 29. שְׂכֹרֶת. *Hic est dies.* Redemptionis ex captivitate, הַבָּיָה, He servit retrorsum, ut in וְיָבוֹ הַשְּׂבִיעִי. *Benedictus est qui venit.* Et affert sacrificia. *Benediximus vobis.* Sic dicunt sacerdotes populo. *Qui dat nobis lucem.* Id est, diem, quia die non nocte afferebant sacrificia. *Usque ad cornua.* Id est, ligate vinculis sacrificia, donec sanguis ad cornua altaris afferatur, Rasi. עַד זְרִיקַת דָּם. *Ligate.* Verba sacerdotum ad populum. *Sacrificium.* Agnos pro Paschate, ut Isai. 29. 2. *Maſtent sacrificia,* idem.

Sect. 3. Ex Midraſh Tillin in Psal. 118.

Confiteri. id est, peccata, vel, benignitates Dei. *In sæculum לְעוֹלָם.* Non est Dei misericordia in diem vel annum, sed in æternum; Lex est Dei misericordia, & est in æternum. *Quia bonus est.* Et omnibus omnia gratis largitur. *Domus Aharonis.* Quia in causâ hujus domus absorptus erat Kora & socii ejus mortui. *Timentes Dominum.* Extranei, vel, tres pueri, Hananiah, &c. Dan. 3. *In latitudine בְּמִרְחָב.* Dilatabat Deus Davidem, quando cum Philistæo pugnabat. 1 Sam. 17. *Homo.* Abimelech, Esau, Goliath. Ne timete quia judex est propinquus & frater vester, Psal. 148. 14. *Confidere in Domino.* Ut Abraham dixit, non deseram Deum benedictum qui est in cœlis, ideoque in fornacem ignis injicitur, sed Deus liberabat eum מֵאֵשׁ, ex igne, Genes. 15. quia verbis patris & matris non credidit, sicut Haran qui mortuus est in Ur, id est, in igne, Genes. 11. *Omnes Gentes.* Cum Gog, ut in Zach. 14. 1. & repetit hoc tribus vicibus. *Depulisti רָדַדְתָּ.* Per Goliath. *Castigavit me.* Et correctiones magis quam oblationes pacificant. *Hæc est porta.* Una porta pro illis qui cibum esurientibus, altera pro illis qui potum sitientibus subministrant. זֶמְרָתִי. *Redemptio David, vel, Israelis ex Egypto, & ex omni captivitate. Salva nunc.* Homines Jerusalem dicunt: viri Jehudæ dicunt, *Prosperare, &c.* Viri Jerusalem dicunt, *Benedictus qui venit.* Respondent viri Jehudæ, *Benediximus vobis, &c.* omnes simul concludunt, *Confitemini Domino, &c.*

Sect. 4. Ex R. Obad. in Psal. 118.

Ostendit benignitatem Dei erga Israel in primâ & secundâ domo, & pro redemptione suppliciter

orat. *Israel.*] In primâ. *Aharon.*] In secundâ domo. *Impulisti.*] Tu Domine, *robur meum*, &c. sicut sequitur.

Sect. 5. *Ex R. Sol. in Psal. 118.*

Qui timent Dominum.] Levitæ, ut Exod. 32. *Quis est Domino?* & congregabant ad illum omnes filii Levi. *Confidere.*] Sicut in umbra, חֶסֶד. *Invocavi.*] Dicit congregatio Israel. *Omnes Gentes circumdederunt me.*] In bello Gogi, ut Zach. 14. 1. *Omnes Gentes congregabo. Extinguuntur.*] Hæc vox attribuitur aquæ & igni, דָּעָרָה, & rebus quæ remouentur de loco in locum, ut in Job 6. *Extinguuntur de loco suo. Tu depulisti me.*] Tu, ô Elau, עֵלָו, Jod redundat, quia non est cum Cametz hateph (sed Shurec) nisi in tribus locis cum וְהָיָה : non potest esse וְהָיָה, & Van in וְהָיָה est pro וְהָיָה, ut וְהָיָה, in Genes. 22. Sensus est, Dominus robur & canticum, est mihi in salutem. *Vox letitia.*] In diebus Christi. *Dextera Dei.*] Per illam dicitur Deus cœlos & creaturas incorruptibiles creare, (cum sinistra corruptibiles) Agaddah, ut dicitur, *Dextera sua mensurabat cœlos.* *Non moriar.*] Sic dixit Nathan Davidi, 2 Sam. 12. 13. *Non morieris.* Vel, est in persona congregationis Israel, de futuro. *Lapis.*] Ecclesia captiva contemptibilis inter Gentes, Ab. Ezra. עֵל יִשְׂרָאֵל בְּגִלּוֹת. Vel, David ab Israele rejectus in diebus Saulis, sed in fine subjugabat omnes hostes suos. *Ligate funibus.*] Ligate pedes & כַּרְעֵי bestiarum donec afferantur in atria, & sanguis ad cornua altaris intingatur.

Sect. 6. *Ex Cald. in Psal. 118.*

Invocavi ex angustia.] Quando liberatus eram ab angustis. *Portas.*] Civitatis justitiæ. *Lapis.*] Filius rejectus inter filios Jessai. *Caput anguli.*] Rex. *A Domino erat hoc.*] Dicunt ædificantes. *Mirabile est in oculis nostris.*] Dicunt filii Jessai. *Dies quem fecit Dominus.*] Dicunt ædificantes. *Lætremur.*] Dicunt filii Jessai. *Serva nunc.*] Aiunt ædificantes. *Prosperare nunc.*] Dicunt Jessai & uxor ejus. *Benedictus qui venit.*] Dicunt ædificantes. *Benedicent vobis.*] Dixit David. *Nobis illuxit.*] Ait tribus Judæ. *Usque ad cornua.*] Donec sanguis in cornua intingatur; ait Samuel. *Es meus Deus.*] Ait David. *Gratias Deo agite.*] Dicit Samuel Israeli.

Sect. 7. *Ex Masora. in Psal. 118.*

Confidere.] Tria sunt, & plena; Duo, in vers. 8. 9. Ruth 2. 12. *Sub cujus alis confidere venisti.* *Exscindam eos.*] Tria sunt, in vers. 10, 11, 12. & ter repetit ad confirmationem, ut Ezech. 21. 27. *Evertam, &c.* & Isai. 6. *Sanctus, sanctus, &c.* *Sicut apes.*] Tria sunt defectiva, unum in Lege, unum in Prophetis, unum in Cethubim, וְהָיָה, Deut. 1. 44. *Ut apes.* Judic. 14. 8. *Multitudinem apum.* Hostes Israel habent aculeos cum Israel malum facit, sin bonum, mel in illis est repertum. *Agit viriliter.*] Id est, instrumentis suis, vel, implet promissa sua; Sex sunt cum Cametz, Deut. 20. 20. Psal. 148. 8. *Adimplentia verbum suum.* Eccles. 2. 1. *Quid facit?* Ester 2. 20. *Ester fecit verbum.* Et hic in vers. 15. & in 16. *Audivisti me.*] Duo sunt, Psal. 22. 22. *De cornibus Monocerotum.* *Prosperare nos.*] Ante re-

ges; non est amplius & Milra, in Nehem. 1. 11. est וְהָיָה לְנוֹרָא & Millel, *Prosperare servum tuum.* *Illuminavit nos.*] Id est, patres nostros lumine nubes; Duo sunt, Exod. 14. 20.

Sect. 8. *Ex Al. Auth. in Psal. 118.*

Post reversionem Judæorum, Theod. *Respiciam in hostes meos.*] Vivam & non moriar. Vel, sine tremore & pudore respiciam ad illos, 1, 2. *Caus. In homine.*] Inferioris conditionis. *In principibus.*] Superioris, quia inferiores sunt *vanitas*, & superiores sunt *mendacium*, Psal. 62. & in Psal. 116. *Omnis homo mendax.* id est, humana felicitas est mendacium, Theod. *Sicut apes.*] Favum, multitudine, Theod. *Impulsus eram ut caderem.*] Gr. non iterum resurrecturus. *Vox letitia.*] Ut Apocal. 21. 4. *Non erit amplius dolor, vel, labor.* *Caput Anguli.*] In resurrectione sua, ut Act. 4. 11. & dicit, *Anguli*, quia Christus omnem ædificii lapidē sustentat, nam Judæi & Gentes, omnes per eum servantur, 1 Pet. 2. 5. *Sicut ad lapidem viventem venientes, &c.* *Mirabilis est.*] Nempè, ἡ γὰρ ἡλίκῃ, Angulus duos populos in unum coagmentans, Chrysost. *Hic est dies.*] Resurrectionis Christi, S. August. Vel, opera in die celebra vocantur dies, & sic dies dicitur bonus, vel malus, Chrysost. τὰ κατὰ δόματα. Sic die festo Dianæ facietis dictis certabant lætantes.

Horat. lib. 2. Od. 12.

— sacro

Diana celebris die.

Et lib. 3. Od. 22.

— per exactos ego letus annos, &c.

Verris —

Sanguine donem.

Et Od. 28.

Festo quid potius die.

Nos cantabimus invicem.

(Ut Targum in hoc Psalmo.)

Tu curva recines lyra, &c.

Cum funibus, vel, ramis densis.] κλάδας, Chrysost. ut in Johan. 12. *Ramis palmarum cum obviaverunt.* Vel, *In condensis populis.*] Id est, multitudine populorum constipati & frequentia coarctati, Theod. ipsa est vox exultationis, S. August. Vel, *Ligate sacrificia pingua.*] Non bestias macras, ut Malac. 1. ἀπὸ ἐφ' ὧς. Chrysost. *Benedictus est ille qui venit.*] Dicitur de Christo, Matth. 21. 9. *Sacrificia.*] Pacifica in laudem resurrectionis, & redemptionis Christi.

Sect. 9. *Ex Ital. &c. in Psal. 118.*

Tu depulisti me דְּרִיתָ.] Id est, tu Domine, Ang. MS. Vel, ô Saul, Ital. *O enemigo*, Hispan. *Lapis.*] David, vel Christus, Ital. *Funibus*, Hispan. Ital. Bruc. Vel, *Spissâ populi catervâ circuitu altaris.*] 2. Ang. MS. Vulg. Gal. *Le jour solennel en remeaux, &c.* Solennem diem cum ramis.

Sect. 10. *Ex Gr. & Vulg. in Psal. 118.*

Obligate solennitates in frondosis.] Lat. MS. id est, sint solennia sacrificia frondibus & coronis, & ramis circumcincta; mos enim erat, ut bestiae sacrificandæ coronas gestarent, Act. 14. 12. & in Horat. sapè.

Sect.

Sect. 11. Ex Syr. in Psal. 118. Heb. Syr. 117.

De Sacerdotibus ministrantibus; & prophetia de Christo, & Agonistis (Martyribus) Par. edit.

Domus Abraham. Quoniam eam præ

omnibus aliis elegit in sacerdotiū (& in Christo omnes fideles sunt sacerdotes, 1 Pet. 2.) velut præ omnibus nationibus elegit Israel. Graviter impulsus sum. Syr. *Domus Abraham* coactus ita festi-

nanter fugere, ut in fuga mea cecidi; vel impulerunt me. Arab. *Non moriar.* In bello, & fortassis hoc dicit, quando Ishbibenob ut Davidem interficeret, est conatus, & Abishai auxilium ei præbuit in 2 Sam. 21.16. Vel, *ut moriar.* In æternum, & non resurgam; si de Christo dicatur. *Castigavit me.* Variis temporibus per Saul, & Absolom, & per pestem, &c. dixit autem per Nathan in 2 Sam. 12. *Non morieris. Portas justitie.* In quas viri justi ingrediuntur; ut vota sua persolvant justum & æquum est, & ista Deo debent. *Salus mea.* Per Christum angularem lapidem, prout sequitur. *Hac ipsa dies est.* Tempus Christi de quo loquutus est Deus per omnes Prophetas suos. *Qui dedit nobis lucem.* Et salutem per Christum, *lucem Gentium*, in Luc. 2.32.

Sect. 12. Ex Arab. in Psal. 118. Heb. Ara. 117.

Videbo desiderium, vel ruinam, vel superabo ini-

micos meos. Arab. *وانا اظفر باعداي.* Vel

despiciam eos, sic Cant. 1. *Ne despiciat me, quoniam nigra sum*, idem. Vid. Ab. Ezra, sic 1 Sam. 6. aspiciant in Arcam, vel despiciebant eam. Vid. R. David. ibid. *Sicut fœnum in igne*, Arab. vel, *ignis in spinis.* Subito extinguuntur, ut in Ecclesi. 7. *Ut vox spinarum sub olla*, sic est risus, vel prosperitas stulti; & in Job. 20. *Prosperitas impii est momentanea.*

Dominus gloria mea. Arab. *الرب قوتي.*

deficit Jod in *ומרה*, vel bis sumitur à *וי* pro more linguæ. Hic Psalmus erat in nocte Paschatis super Agnum canendus, ut in Matth. 26. *ὕμνος* *καὶ ᾠδὴς*. Paulus Burgenfis, & in nocte ista cantica habebant, ut in Isa. 50. in R. David. *Lapis.* Christus, *אבן שואר* R. Sol. in Mica 5. apud Nebiens. *Sacrificia festivitatum nostrarum cum coronis usq. ad altitudinem Altaris.* Arab. Rom. Neb. *אבן נא*

באלכאיל Heb. *אבן* est sacrificium festorum in Isa. 29. hæc sacrificia coronas in capite quandoque gestabant, ut cuilibet notum est. Heb. *ענבים*, ex condens ramis vel foliis compaetæ coronæ. Versus penultimus in Gr. Arab. Vulg. est hic additus, *Confitebor tibi, quoniam exaudisti me.* Non est in Heb. seu Chald. ait Nebiens.

Alleluja. CXVIII. Heb. CXIX.

A L E P H.

1 Beati immaculati in via: qui ambulant in lege Domini.

2 Beati, qui scrutantur testimonia ejus: in toto corde exquirunt eum.

3 Non enim qui operantur iniquitatem, in viis ejus ambulaverunt.

4 Tu mandasti mandata tua custodiri nimis.

5 Utinam dirigantur via mea, ad custodiendas justificationes tuas.

6 Tunc non confundar, cum perspexero in omnibus mandatis tuis.

7 Confitebor tibi in directione cordis, in eo quod didici judicia justitie tue.

8 Justificationes tuas custodiam: non me derelinquas usquequaque.

B E T H.

9 In quo corrigit adolescentior viam suam? in custodiendo sermones tuos.

10 In toto corde meo exquisivi te: ne repellas me à mandatis tuis.

11 In corde meo abscondi eloquia tua: ut non peccem tibi.

12 Benedictus es Domine: doce me justificationes tuas.

13 In labiis meis, pronunciavi omnia judicia oris tui.

14 In via testimoniorum tuorum delectatus

sum, sicut in omnibus divitiis.

15 In mandatis tuis exercebor: & considerabo vias tuas.

16 In justificationibus tuis meditabor: non obliviscar sermones tuos.

G I M E L.

17 Retribue servo tuo, vivifica me: & custodiam sermones tuos.

18 Revela oculos meos: & considerabo mirabilia de lege tua.

19 Incola ego sum in terra: non abscondas à me mandata tua.

20 Concupivit anima mea desiderare justificationes tuas, in omni tempore.

21 Increpasti superbos: maledicti qui declinant à mandatis tuis.

22 Aufer à me opprobrium, & contemptum: quia testimonia tua exquisivi.

23 Etenim sederunt principes, & adversum me loquebantur: servus autem tuus exercebatur in justificationibus tuis.

24 Nam & testimonia tua meditatio mea est: & consilium meum justificationes tue.

D A L E T H.

25 Adhasit pavimento anima mea: vivifica me secundum verbum tuum.

26 Vias meas enunciaui, & exaudisti me: doce me justificationes tuas.

27 Viam justificationum tuarum instrue me:

& exercebor in mirabilibus tuis.

28 Dormitavit anima mea prae tadio : confirma me in verbis tuis.

29 Viam iniquitatis amove à me : & de lege tua miserere mei.

30 Viam veritatis elegi : judicia tua non sum oblitus.

31 Adhæsi testimoniis tuis Domine : noli me confundere.

32 Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum.

H E.

33 Legem pone mihi Domine viam justificationum tuarum : & exquiram eam semper.

34 Da mihi intellectum, & scrutabor legem tuam : & custodiam illam in toto corde meo.

35 Deduc me in semitam mandatorum tuorum : quia ipsam volui.

36 Inclina cor meum in testimonia tua, & non in avaritiam.

37 Averte oculos meos ne videant vanitatem : in via tua vivifica me.

38 Statue servo tuo eloquium tuum, in timore tuo.

39 Amputa opprobrium meum, quod suspicatus sum : quia judicia tua jucunda.

40 Ecce concupiivi mandata tua : in aequitate tua vivifica me.

V A V.

41 Et veniat super me misericordia tua Domine : salutare tuum secundum eloquium tuum.

42 Et respondebo exprobrantibus mihi verbum : quia speravi in sermonibus tuis.

43 Et ne auferas de ore meo verbum veritatis usquequaque : quia in judiciis tuis supersperavi.

44 Et custodiam legem tuam semper, in seculum & in seculum seculi.

45 Et ambulabam in latitudine : quia mandata tua exquisivi.

46 Et loquebar de testimoniis tuis in conspectu regum : & non confundebar.

47 Et meditabar in mandatis tuis, quæ dilexi.

48 Et levavi manus meas ad mandata tua, quæ dilexi : & exercebar in justificationibus tuis.

Z A I N.

49 Memor esto verbi tui servo tuo, in quo mihi spem dedisti.

50 Hac me consolata est in humilitate mea : quia eloquium tuum vivificavit me.

51 Superbi iniquè agebant usquequaque : à lege autem tua non declinavi.

52 Memor fui iudiciorum tuorum à secu-

lo Domine : & consolatus sum.

53 Defectio tenuit me, pro peccatoribus delinquentibus legem tuam.

54 Cantabiles mihi erant justificationes tuæ, in loco peregrinationis meæ.

55 Memor fui nocte nominis tui Domine : & custodi vi legem tuam.

56 Hæc facta est mihi : quia justificationes tuas exquisivi.

H E T H.

57 Portio mea Domine, dixi, custodire legem tuam.

58 Deprecatus sum faciem tuam in toto corde meo : miserere mei secundum eloquium tuum.

59 Cogitavi vias meas : & converti pedes meos in testimonia tua.

60 Paratus sum, & non sum turbatus : ut custodiam mandata tua.

61 Funes peccatorum circumplexi sunt me : & legem tuam non sum oblitus.

62 Mediâ nocte surgebam ad confitendum tibi, super judicia justificationis tuæ.

63 Particeps ego sum omnium timentium te, & custodientium mandata tua.

64 Misericordia tua Domine plena est terra : justificationes tuas doce me.

T E T H.

65 Bonitatem fecisti cum servo tuo Domine, secundum verbum tuum.

66 Bonitatem & disciplinam, & scientiam doce me : quia mandatis tuis credidi.

67 Priusquam humiliarer ego deliqui : propterea eloquium tuum custodi vi.

68 Bonus es tu : & in bonitate tua doce me justificationes tuas.

69 Multiplicata est super me iniquitas superborum : ego autem in toto corde meo scrutabor mandata tua.

70 Coagulatum est sicut lac cor eorum : ego verò legem tuam meditatus sum.

71 Bonum mihi, quia humiliasti me : ut discam justificationes tuas.

72 Bonum mihi lex oris tui, super millia auri & argenti.

J O D.

73 Manus tua fecerunt me, & plasmaverunt me : da mihi intellectum, & discam mandata tua.

74 Qui timent te videbunt me, & latabuntur : quia in verba tua supersperavi.

75 Cognovi Domine quia equitas judicia tua : & in veritate tua humiliasti me.

76 Fiat misericordia tua ut consoletur me, secundum eloquium tuum servo tuo.

77 Veniant mihi miserationes tuæ, & vivam :

vam : quia lex tua meditatio mea est.

78 Confundantur superbi, quia injustè iniquitatem fecerunt in me : ego autem exercebor in mandatis tuis.

79 Convertantur mihi timentes te, & qui noverunt testimonia tua.

80 Fiat cor meum immaculatum in justificationibus tuis, ut non confundar.

CAPH.

81 Defecit in salutare tuum anima mea : & in verbum tuum supersperavi.

82 Defecerunt oculi mei in eloquium tuum, dicentes : Quando consolaberis me ?

83 Quia factus sum sicut uter in pruina : justificationes tuas non sum oblitus.

84 Quot sunt dies servi tui : quando facies de persequentibus me iudicium ?

85 Narraverunt mihi iniqui fabulationes : sed non ut lex tua.

86 Omnia mandata tua veritas : iniquè persecuti sunt me, adjuva me.

87 Paulominus consummaverunt me in terra : ego autem non dereliqui mandata tua.

88 Secundum misericordiam tuam vivifica me : & custodiam testimonia oris tui.

LAMED.

89 In aeternum Domine, verbum tuum permanet in caelo.

90 In generationem & generationem veritas tua : fundasti terram, & permanet.

91 Ordinatione tua perseverat dies : quoniam omnia serviunt tibi.

92 Nisi quod lex tua meditatio mea est : tunc forte periissem in humilitate mea.

93 In aeternum non obliviscar justificationes tuas : quia in ipsis vivificasti me.

94 Tuus sum ego, salvum me fac : quoniam justificationes tuas exquisivi.

95 Me expectaverunt peccatores ut perderent me : testimonia tua intellexi.

96 Omnis consummationis vidi finem : latum mandatum tuum nimis.

MEM.

97 Quomodo dilexi legem tuam Domine ? tota die meditatio mea est.

98 Super inimicos meos prudentem me fecisti mandato tuo : quia in aeternum mihi est.

99 Super omnes docentes me intellexi quia testimonia tua meditatio mea est.

100 Super senes intellexi : quia mandata tua quaesivi.

101 Ab omni via mala prohibui pedes meos : ut custodiam verba tua.

102 A iudiciis tuis non declinavi : quia tu legem posuisti mihi.

103 Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua, super mel ori meo !

104 A mandatis tuis intellexi : propterea odivi omnem viam iniquitatis.

NU N.

105 Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen semitis meis.

106 Juravi, & statui custodire iudicia iustitiae tuae.

107 Humiliatus sum usquequaque Domine : vivifica me secundum verbum tuum.

108 Voluntaria oris mei beneplacita fac Domine : & iudicia tua doce me.

109 Anima mea in manibus meis semper : & legem tuam non sum oblitus.

110 Posuerunt peccatores laqueum mihi : & de mandatis tuis non erravi.

111 Hereditate acquisivi testimonia tua in aeternum : quia exultatio cordis mei sunt.

112 Inclinaui cor meum ad faciendas justificationes tuas in aeternum, propter retributionem.

SAMECH.

113 Iniquos odio habui : & legem tuam dilexi.

114 Adjutor & susceptor meus es tu : & in verbum tuum supersperavi.

115 Declinate à me maligni : & scrutabor mandata Dei mei.

116 Suscipe me secundum eloquium tuum, & vivam : & non confundas me ab expectatione mea.

117 Adjuva me, & salvus ero : & meditabor in justificationibus tuis semper.

118 Sprevisisti omnes discedentes à iudiciis tuis : quia injusta cogitatio eorum.

119 Prevaricantes reputavi omnes peccatores terrae : ideo dilexi testimonia tua.

120 Confige timore tuo carnes meas : à iudiciis enim tuis timui.

AIN.

121 Feci iudicium & iustitiam : non tradas me calumniantibus te.

122 Suscipe servum tuum in bonum : non calumnientur me superbi.

123 Oculi mei defecerunt in salutare tuum : & in eloquium iustitiae tuae.

124 Fac cum servo tuo secundum misericordiam tuam : & justificationes tuas doce me.

125 Servus tuus sum ego : da mihi intellectum, ut sciam testimonia tua.

126 Tempus faciendi Domine : dissipaverunt legem tuam.

127 Ideo dilexi mandata tua, super aurum & topazion.

128 Pro-

128 Propterea ad omnia mandata tua dirige-
bar : omnem viam iniquam odio habui.

P H E.

129 Mirabilia testimonia tua : ideo scruta-
ta est ea anima mea.

130 Declaratio sermonum tuorum illuminat :
& intellectum dat parvulis.

131 Os meum aperui, & attraxi spiritum :
quia mandata tua desiderabam.

132 Aspice in me, & miserere mei secundum
judicium diligentium nomen tuum.

133 Gressus meos dirige secundum eloqui-
um tuum : & non dominetur mei omnis injusti-
tia.

134 Redime me à calumniis hominum : ut
custodiam mandata tua.

135 Faciem tuam illumina super servum
tuum : & doce me justificationes tuas.

136 Exitus aquarum deduxerunt oculi mei :
quia non custodierunt legem tuam.

S A D E.

137 Justus es Domine : & rectum judicium
tuum.

138 Mandasti justitiam testimonia tua : &
veritatem tuam nimis.

139 Tabescere me fecit zelus meus : quia
obliti sunt verba tua inimici mei.

140 Ignitum eloquium tuum vehementer : &
servus tuus dilexit illud.

141 Adolescentulus sum ego, & contemptus :
justificationes tuas non sum oblitus.

142 Justitia tua, justitia in aeternum : & lex
tua veritas.

143 Tribulatio & angustia invenerunt me :
mandata tua meditatio mea est.

144 Aequitas testimonia tua in aeternum :
intellectum da mihi & vivam.

C O P H.

145 Clamavi in toto corde meo, exaudi me
Domine : justificationes tuas requiram.

146 Clamavi ad te, salvum me fac : ut custo-
diam mandata tua.

147 Præveni in maturitate, & clamavi : quia
in verba tua supersperavi.

148 Prævenerunt oculi mei ad te diluculo :
ut meditarer eloquia tua.

149 Vocem meam audi secundum misericor-
diam tuam Domine : & secundum judicium tuum
vivifica me.

150 Appropinquaverunt persequentes me
iniquitati : à lege autem tua longè facti
sunt.

151 Prope es tu Domine : & omnes viæ tuæ
veritas.

152 Initio cognovi de testimoniis tuis : quia
in aeternum fundasti ea.

R E S.

153 Vide humilitatem meam, & eripe me :
quia legem tuam non sum oblitus.

154 Judica judicium meum, & redime me :
propter eloquium tuum vivifica me.

155 Longè à peccatoribus salus : quia justi-
ficationes tuas non exquisierunt.

156 Misericordia tua multa Domine : secun-
dum judicium tuum vivifica me.

157 Multi qui persequuntur me, & tri-
bulant me : à testimoniis tuis non declina-
vi.

158 Vidi pravaricantes, & tabescebam : quia
eloquia tua non custodierunt.

159 Vide quoniam mandata tua dilexi Do-
mine : in misericordia tua vivifica me.

160 Principium verborum tuorum, ve-
ritas : in aeternum omnia judicia justitia
tua.

S I N.

161 Principes persecuti sunt me gratis : & à
verbis tuis formidavit cor meum.

162 Latabor ego super eloquia tua : sicut qui
invenit spolia multa.

163 Iniquitatem odio habui, & abominatus
sum : legem autem tuam dilexi.

164 Septies in die laudem dixi tibi, super ju-
dicia justitia tua.

165 Pax multa diligentibus legem tuam : &
non est illis scandalum :

166 Expectabam salutare tuum Domine : &
mandata tua dilexi.

167 Custodivit anima mea testimonia tua : &
dilexit ea vehementer.

168 Servavi mandata tua, & testimonia
tua : quia omnes viæ meæ in conspectu
tuo.

T A U.

169 Appropinquet deprecatio mea in conspe-
ctu tuo Domine : juxta eloquium tuum da mihi
intellectum.

170 Intret postulatio mea in conspectu tuo :
secundum eloquium tuum eripe me.

171 Eructabunt labia mea hymnum, cum do-
cueris me justificationes tuas.

172 Pronunciabit lingua mea eloquium tuum :
quia omnia mandata tua aequitas.

173 Fiat manus tua ut salvet me : quoniam
mandata tua elegi.

174 Concupivi salutare tuum Domine : &
lex tua meditatio mea est.

175 Vivet anima mea, & laudabit te, & ju-
dicia tua adjuvabunt me.

176 Erravi, sicut ovis quæ periit : quare
servum tuum, quia mandata tua non sum obli-
tus.

Sect. 1. Ex R. David. in Psal. 119.

Est Psalmus excellentissimus compositus per Aleph, Beth, & octonaria: in omni versu sunt *via*, vel *lex*, &c. & nunc semel ea explicabo. *וְיָדָעַתְּ* est dispositio praeceptorum quomodo facienda sint, ut *Lex hostia peccati*, &c. Levit. 6. 17. 25. *Via* est vitæ regula secundum praecepta; ipse est misericors, sis tu similiter. *וְיָדָעַתְּ* sunt quorum ratio est ignota, ut *excommunicatio immundorum*, Num. 5. &c. *Judicia* inter hominem & proximum suum. *Testimonia*, quæ sunt testimonium & memoriale, ut Sabbata, Festa, & Phylacteria. *וְיָדָעַתְּ* quæ docet intellectus, *וְיָדָעַתְּ* sunt sicut depositum in corde. *Justitia*, quia in justitia sunt omnia praecepta prolata. *וְיָדָעַתְּ* sunt generales pro omnibus praeceptis voces; vel meminit horum, propter suam in verbo Dei fiduciam. *Veritas* Dei est confirmatio verbi sui; Et quando meminit in uno versu uni⁹ ex his verbis, per illud reliqua omnia subindicat, & aliquando duo sunt in uno versu; & sunt versus in afflictione sua prolata, quos quando fecit hunc Psalmum, intertextuit, quia afflictiones ejus erant in studio sapientiae remora. Sed quare composuit hunc Psalmum per Octonaria, quum in aliis locis *septem*, vel *decem*, sunt numeri perfecti; *septem*, propter septem Planetas, & dies mundi sunt septem, & septimus est Sabbatum, & *decem* est omnis numeri exitus, sed *octo* non reperitur, pro numero rotundo, sed definito, *וְיָדָעַתְּ*; ut mihi videtur, quia Psalmus est de *praeceptis*, *judiciis*, *sapientia*, &c. & media adipiscendi sapientiam sunt septem, ut Pro. 9. 1. *Septem columnas*, ex quibus sunt 5. sensus, ut sapiens R. Sol. bar Gabirul exposuit, & de quatuor planum est, per oculos libros vidimus, auribus audimus ab aliis, ore loquimur quæ didicimus, manibus scribimus libros: difficultas est de odoratu, de quo dicimus, Nares sunt ad duas anteriores cerebri partes, in quibus est imaginatio, proxima: Sextum medium est per narrationem aliorum, quod non novit ex sensibus, sed credit, exempli gratia, quod est Constantinopolis in mundo, non vidit eam, sed omnes in hoc consentiunt, sic Job. 39. 1. *Novisti tempus quando parturiunt caprea?* hoc alii observantes experimenta enarrant: Septimum medium est demonstratio intellectus: Octavum est Cabala, seu Traditio, quæ discimus quod Moyses Rabbi- nus scripsit legem, &c. & quod Deus mirabilia cum patribus nostris est operatus, quibus pro certo credimus, ac si oculi ea vidissent; oculi hallucinantur, intellectus errat, sed nemo est ex Gentibus, qui redarguere Cabalam possessionem patrum nostrorum queat, & omnes codices MS. ab ortu Solis ad occasum consentiunt, nec in examen, ut Historiæ humanæ producuntur; Et ideo David composuit hunc Psalmum per octo, quia sunt octo media adipiscendi sapientiam, ut diximus. Vel, quia sunt octo dictiones quibus illustratur, & in quas dividitur lex, & una eorum ferè in omni versu reperitur. *Integri*.] Quorum via est perfecta, ut Psal. 15. 2. & Psal. 101. 2. *Ambulant in lege*.] Discunt eam, & ideo via eorum est perfecta, quia ignarus homo peccatum timere nequit, *וְיָדָעַתְּ* Rabboth. Vel, qui ambulant in via legis Domini. *וְיָדָעַתְּ* bis sumitur. Vel, discunt legem, ut opera eorum sint immaculata. *Cum toto corde*.] Non duplici corde, *πρὸς νεωρόλογον*, ut Jer. 3. Hypocritice, non cum toto corde. Multo minus operantur iniquitatem. Si custodiant affirmativa, multo magis negativa, ab

וְיָדָעַתְּ, Job. 4. 19. Multo magis in habitatores, idem. Vel, *Etiā non operantur iniquitatem*.] Quum quærunt eum cum toto corde, confidant, quod Deus in iniquitatem eos illabi non permittet. *Custodire statuta tua*.] Ut negotia mundana non sint impedimentum. *Non confundar*.] Erubescit latro, quando legit, Non furaberis. *Ne derelinquas me*.] Sed adjuva me ad custodienda ea. Vel, *Ne derelinquas me, donec vehementer*.] Donec vehementer custodiam ea, *וְיָדָעַתְּ* R. Jos. Cimchi. **BETH.** *Observare verbum tuum*.] Non solum discit, sed etiam facit; & dicit, *Juvenis*, quia debet instrui in obedientiam legis à pueritia, & tunc senex non discedet ab illa, ut dixit Solomo, *Etiā puer est ex operibus ab aliena- tum, si opus suum sit rectum*, tunc dicent homines, non est juvenis, opera juvenilia sunt opera illi aliena; & si juvenis purificatione indigeat, *וְיָדָעַתְּ* multo magis senex. *Ne facias me errare*.] Dicit, *Ne facias*, quia in Dei manu est sapientiam largiri, ut 1 Paral. 1. 10. *Da servo tuo cor intelligens*, & Exod. 31. 3. *Replevi eum*, & si denegaret sapientiam quærenti, modo quodam dicitur, *Errare facere*, Isa. 63. 17. *Quare fecisti nos errare?* &c. scil. per impedimenta afflictionum gravia, captivitatis, &c. *Benedictus es tu*.] Benedico tibi, quia docuisti me, o adhuc doceas me. *Labiis enarravi*.] Docui alios, & antè dixit, *Abscondi in corde meo. Gavissus sum*.] In intellectu verborum tuorum. *Colloquor de tuis praeceptis*.] Et interim oculi mentis meæ sunt in illa, non sicut ille qui loquitur labiis, & longè distat cor ejus. **GIMEL.** Incipit petitionem aliam, ut mirabilia legis intelligat, R. Arama. *Ut vivam*.] Et custodiam verbum tuum, non peto vitam propter delicias mundi. *Mirabilia*.] Talia quorum ratio non est revelata, ut opera Bereshith. *Sum peregrinus*.] à loco in locum movens, & in fine de hoc mundo, & diem transmigrationis meæ ignoro; & ideo, *ne absconde praecepta tua à me*. Vel anima mea est incola in corpore, R. Arama. *In omni tempore*.] Anima mea post ea, quando sum in negotiis mundi, languet. *Superbos qui errant*.] Dicit, *Superbos*, quia nolunt discere legem, & sic errant quia ignorant, & error iste est ad superbiam via, Rabboth. R. Arama. *Increpabis*.] Præter. pro futuro, certè increpabis, ac si eos increpasset; quando est conjunctum cum Beth, est in malum; superbi derident praecepta, sed ipse ea diligit. *Opprobrium*.] Quod injiciunt in me superbi, vel opprobrium in quod incidunt superbi per Dei increpationem, R. Arama. *Principes*.] Qui non delectantur in lege tua, in plateis deridentes me sedebant, quia *וְיָדָעַתְּ* in statutis tuis cujus ratio est ignota, meditabar, R. Arama. *Consilarii mei*.] Non prædicti principes, quos nihili æstimo. *וְיָדָעַתְּ* in Niphath denotat continuum clamorem, Ezech. 33. 30. & Num. 12. 1. *Locuti sunt contra Moysen*. **DALETH.** *Adhaeret pulveri*.] Quando fugiebat ab Absolom erat propè mortem; & dicit, *Vivifica*, secundum verbum tuum in lege, Deut. 32. 39. *Occidit Dominus, & vivificat*. Non est in Cod. Cremon. Vel dicit, *Vivifica*, ut Gen. 2. *Homo erat in animam viventem*, R. Arama. Vel verbum per Nathan, 2 Sam. 7. 12. *Quando impleti sunt dies tui*, &c. non antea. *Vias meas*.] In quibus ambulare volui, ut 2 Sam. 2. 1. *David quæsiuit à Domino. Audivisti me* Per Ephod,

Ephod, 1 Sam. 30. 7. audias etiam nunc, & me in verbo tuo instruas. *Liquefit anima mea.* [Ut Jos. 7. 5. *Cor populi liquefit cum dolore.* Vel, stillat lachrymas, ut Jerem. 13. 17. *Flebit in secretis locis.* *Confirma me.*] In regno meo. *Secundum verbum tuum.* [Per Nathan, 2 Sam. 7. 13. *Thronus tuus erit stabilis.* *Viam veritatis.*] Oppos. ad illud, *viam mendacii.* *Ne confundas me.*] Quia vehementer cupio discere legem tuam, si non intelligam, confundar. *Curram.*] Sine mora. *Dilatasti cor meum.*] Quando ratio præcepti mihi innotescit, R. Arama. H. E. *Custodiam ea ob mercedem.*] Id est, præcepta, quorum ratio est ignota, sed reliqua sunt ob seipsa observanda, non ob mercedem, R. Arama. עקב.] Instrue me, & merces instructionis tuæ erit ut custodiam eam, sic Gen. 49. 19. *In fine,* idem, quia calx est finis corporis, & merces operis. *Pac me incedere.*] Id est, aperi cor meum ut intelligam viam, & non errem, quia qui benè callet viam suam rarò errat. *Non ad lucrum.*] Ad colligendas divitias, ut Exod. 18. 21. *Odio habentes lucrum,* non intendit avaritiam, quia antea meminisset *timentes,* & *viri veritatis,* quæ excludunt avaritiam, à בַּעַץ Job. 27. 8. Non est in Cod. Cremon. Vel non ad partem legis, sed ad totam legem, בַּעַץ ut פַּעַץ in Targum, pro פְּרִי, R. Arama. Vel tunc non ero ad mendicitatem redactus, à קָרַע in Prov. quibus *somnus amicit hominem,* R. Arama. *Ne aspiciant veritatem.*] Ne ambulem post oculos meos, Num. 15. 39. *Vivifica me.*] Quia peccatum occidit hominem. *Confirma verbum tuum.*] Quod filii mei erunt reges post me. *Servo qui est devotus timori tuo.*] Regem unum ex filiis meis, qui est devotissimus, constitue. Vel, confirma verbum tuum quod est ad timorem tuum, id est, promissa, non poenas, R. Arama. *Opprobrium meum.*] Remitte peccato meo, ne sit in opprobrium filiis meis, abripiendo ab illis regnum meum; & sic est conjunctum vers. priori. Vel poenas legis tuæ, R. Arama. *Judicia tua sunt bona.*] Et punis minus quàm meriti sumus. *Ece desideravi præcepta tua.*] Licet peccavi in re Uriæ, & valdè timeo ne sit in filios meos castigatum. V. A. U. *Qui exprobrat me.*] Quid dixit in fuga mea ab Absolom, Psal. 3. 2. *Non est salus illi,* &c. Vel, reputat me mendacem, quia promissum tuum non est mihi adimpletum, R. Arama. *Verbum veritatis.*] Verbum prophetiæ. Non est in Cod. Cremon. *Ne spolies.*] Sic Exod. 12. 30. sensus est, assuesce os meum ut loquatur verum, sin minus, ut mihi videtur, *spolias me.* *Continuò in saculum.*] In hoc & futuro. Vel legem tuam quæ est in saculum custodiam continuò, vel omnibus diebus vitæ meæ. *In latitudine.*] Et semita mea non erit coarctata, vel denotat amplum Scripturæ sensum, R. Arama. *Coram regibus.*] Reges alii occupantur in negotiis regni solùm, si colloquantur mecum de studiis meis in lege tua, veritate eos superabo, & non erubescam. *Levabo manus meas.*] Et assuescam cor & manus in obedientiam legis tuæ. Vel, denotat peculiarem thesaurum legis; manus elevent seipsas ad opus, R. Arama. Z. A. I. N. *In afflictione.*] In exilio eram ut mortuus præ dolore, & lex erat meum solamen. Vel, Israelis persecutione, R. Arama. *Judicia tua.*] Etiam in bonos, & hoc modo sum consolatus, quia in fine dedisti eis prosperitatem, ut Jobo, cap. 42. *Horror apprehendit*

me.] Quando cogito de fine impiorum, & tremor corpus meum, quando prosperitatem eorum, & adversitatem piorum (in priori vers.) intueor. *In domo peregrinationum mearum.*] In locis in quibus erravi, statuta tua sunt cantica mea; Opposit. ad illud *Horror,* &c. *In nocte.*] Quando sum solus, & evigilo de somno. Vel, in captivitate, R. Arama. *Hæc scientia & providentia erat mihi.*] Propter obedientiam meam; ut dicunt, merces præcepti est præceptum. C. H. E. T. H. *Declarat officium servi diligentis,* R. Arama. *Tues portio mea.*] Et verbum tuum; sed divitiæ vel deliciæ sunt aliorum portio. *Miserere mei secundum verbum tuum.*] In Exod. 33. 19. *Misererebor cujus miserebor.* *Cogitavi vias meas.*] De mercede peccati, opposit. ad *damnum,* & vidi quod *damnum* erat magnum. Vel, cogitavi vias mundi, & non inveni viam viæ tuæ similem, & ideo converti pedem meum ad vias tuas, ut Isa. 58. ult. *Si convertas pedem tuum a viis tuis,* &c. *Funes,* vel, *dolores impiorum apprehenderunt me.*] וְחַבְלֵי tamen legem tuam non dereliqui, R. Arama. *Spoliabant me.*] Fere privassent me vita mea, à עָרַ. *Media nocte.*] Quando fui solus, R. Arama, surgam de lecto & somno meo, & laudabo te propter judicia quæ dedisti nobis, vel judicia iusta in impios. *Socius sum.*] Eorum qui timent te, opposit. ad illud, *funes impiorum,* quos odivi. *Docce me.*] Ex misericordia tua quæ replet terram. T. E. T. H. *Orat ut per legem oculi ejus aperiantur,* R. Arama. *Bonum judicium.*] Id est, optimos sensus legis tuæ. עֵבֶר cum Sheva & Athnac præter morem. *Antequam eram afflictus.*] Pro peccato meo, quod sequutus sum mundum, & non legem tuam. Vel, antequam edoctus fui, à עָרַ. Job. 3. 2. *Respondit & dixit,* idem. *Fabricaverunt mendacium.*] Dicentes, quod sum Hypocrita; sed tu Domine novisti cor meum. Vel, sapientiæ Gentium sunt mendacia, R. Arama. *Cor eorum est pingue.*] Ita ut non possint intelligere legem tuam, ut Isa. 6. 10. *Pinguescunt cor hujus populi,* idem in Targum. Non est in Cod. Cremon. *Ut discam.*] Estimo me ipsum beatum, quod fatigavi corpus meum per discendâ legem tuâ, sicut alii in adipiscendis divitiis vexantur, quia lex tua melior est, ut sequitur. J. O. D. *Manus tua fecerunt me* — *da mihi intelligentiam.*] Quoniam dedisti mihi corpus ritè dispositum ad intelligendum, in statura erecta, non ut bestia, &c. in facultatibus rationalibus in medio membrorum, in corde quod est rex, & in capite præfecto suo; cum facultate loquelæ in medio organorum ejus, linguâ, dentibus, labiis, palato, &c. *Qui timent te.*] Qui sunt à me instructi, lætabuntur quando me intelligentem perspiciunt. *In fidelitate castigasti me.*] Ut Deut. 32. 4. *Non est injustitia in illo,* Beth deficit. *In solamen meum.*] Opposit. ad illud, *Castigasti.* *Pervertunt me.*] Id est, verba mea & gesta, condemnantes me ut impium, ut Psal. 56. 7. & dicunt, *Deus enim dereliquit,* R. Arama. *Convertant ad me.*] Ut confirmet me in fide mea, quando vident pudefactos superbos. *Ut non confundar.*] Sicut dicti superbi. C. A. P. H. *Deficiunt oculi mei.*] Expectando auxilio tuo; est similitudo, quia oculi expectant homines adjuutores. *Sicut iter.*] Plenus sum calore, & oculus meus à vapore caligat, R. Arama. *Foderunt foveas.*] Profunda consilia sunt ut foveæ, שְׁוֹמוֹת Hiric in Shin,

Shin, vel, dogmata Epicuri, &c. R. Arama. *Superbi.*] Consiliariis Saulis vel Absalom. *Sunt fidelia.*] Quia dixisti non opprimetis, & tu facis iudicium orphanis, & viduas, Deut. 10. 18. *Fere consumpserunt me.*] Ut 1 Sam. 20. 3. *Passus inter me & mortem. Non reliqui precepta tua.*] Potui occidere illos, sed nolui, quia dixisti non occides, & dereliqui eos iudicio tuo. **LAMED.** *Verbum tuum in caelis.*] Dicit, *Verbum*, quo fecisti coelos, adhuc manet, quia coeli adhuc sunt, & terra manet in saeculum, Eccles. 1. 4. licet transcant generationes terrae. *Propter iudicia tua.*] Ut facerent quicquid tu ordinabis. *Nisi lex tua.*] Si maneat verbum tuum in caelis, sic etiam mecum, aliter periissem. *Vivificasti me.*] In afflictione mea, quae est ut mors. *Tuus sum.*] Servus tuus, & ideo serva me, ut Dominus servum suum. *Considerabo.*] Et sic obliviscar praeteritorum eorum contra me. *Vt destruant me.*] Ex hoc mundo. *Sunt ampla nimis.*] Numerus praceptorum est notus, sed rami sunt sine numero, est singul. pro plurali. Et dicit, *Mandatum*, nempe cordis non habet finem, sed mandata corporis finiunt in saeculo futuro. **MEM.** *Ab inimicis meis.*] Quando video quod inimici mei non possunt abolere legem tuam, & quod lex tua est foedus salis, tunc cognovi, quod est aeterna tua voluntas, R. Jos. Cim. *Per senes.*] Per traditiones seniorum intellexi. *Senes.*] Sanhedrin, R. Arama. *Custodivi precepta tua.*] Ex traditione aliorum in juventute mea, sed postea intellexi ea. *Vt custodiam verbum tuum.*] Non formidine poenae, sed ex amore. *Docuisti me.*] Per viam intellectus, & fixa sunt in corde meo. **NUN.** *Sicut Lucerna.*] Ut non cadam in viis meis in peccatum. *Juravi.*] Diligentior meipsum ostendere in custodienda lege tua. Vel, ad affligendam animam meam juravi, R. Arama. *Nimis.*] Propere mortem. *Voluntaria oris mei.*] Preces cum spiritu voluntario, ut Psal. 51. *Doce me statuta tua.*] Quia preces meae sunt in hunc finem. *Laqueum.*] In viis, ut apprehendant me. *Hereditas mea.*] Firmiter teneo leges tuas, & non dimittam illas. *Inclinavi cor meum.*] Ad legem tuam, si unquam nimium inclinabat ad mundana. **SAMECH.** *Cogitationes odio habeo.*] Omnes alias praeter legem tuam, R. Arama. est nomen. *In verbo tuo.*] Promisso salutis, vel, lege tua, quam qui custodit non eveniet ei malum. *Discedite a me.*] Ne sitis mihi impedimento in lege Dei. *Vt vivam.*] Sicut dixisti, Levit. 18. 5. *Qui facit ea vivet in illis.* Vel, secundum promissum tuum. *Dolus eorum.*] Hypocrisis est falsitas, videntur boni cum sint mali, & nunc decepit eos. *Qui errant.*] Dicit, *Errant*, quia quando apparet iniquitas eorum dicent quod errabant. *Impios ut scorias.*] Id est, destruis dictos Hypocritas; quia sunt peiores illis, qui palam impii videntur, ut Ezech. 22. 19. *Sunt scoria.* *Diligo testimonia tua.*] Quia purgant a scoriis Hypocritaeos, & intus est ut foris. *Tremet caro mea.*] Opposit. ad impios illos qui non timent, dicentes non videt nos; est timor ille in Exod. 20. 20. *Vt sit timor ejus in vobis, &c.* à שמך, Job 4. 15. in timore capilli sunt erecti, ut Clavi. **AIN.** ארץ.] Ut non adhuc opprimant me, nam alios ego injuria haud affeci. *In bonum.*] Ut sim bonus, & justus, R. Arama. *In verbum justitiae tuae.*] Promissum per Prophetam. *Secundum misericor-*

diam.] Praeteritam. *Fac me intelligere.*] Ut serviam tibi; non peto illud in alium finem. *Tempus est Domino operari.*] Est dies statutus, dies iudicii in quo Deus vindictam in impios ostendet, ut Mal. 4. 1. Vel, operari mecum misericordiam praedictam, R. Arama. Vel, *In tempore in quo operari debemus pro Domino.*] In tempore senectutis vel afflictionis impii debent operari pro Deo, & operantur contra Deum, Ab. Ezra. Non est in Cod. Cremon. Vel, *Est tempus operari pro Domino.*] Scil. in mala generatione ne periret lex, ut Malac. 3. *Tunc qui timebant Dominum collocuti sunt, &c.* & sic est conjunctum ad illud, *Sum servus tuus. Ideo diligo mandata tua.*] Quia alios transgredientes ea video. *Omnia, dico omnia esse recta.*] Bis repetit, id est, non solum illa quae sunt in lege scripta, sed etiam illa de quibus attestatur lux naturae, ut in Ruth 4. *Hac erat consuetudo in Israel, &c.* Dicit, *Omnia,* כָּל, bis, ut Num. 18. 12. idem, *Omnes primitias omnium, &c.* Et dicit, *Recta*, opposit. ad illos qui contemnunt ea. **PE.** *Sunt mirabilia.*] Ratio multorum est secreta, sed Moyses dixit, *Non est mirabile,* Dent. 30. id est, non est similitudo, ut aiunt Nazareni, quia tunc quomodo rem significatam intelligeremus? נִסִּים וּמוֹפְתִים. Non est in Cod. Cremon. Vel, prodigia & signa legis intendit, R. Arama. *Ideo custodit ea anima mea.*] Id est, oculos meos in ea figo, ut intelligam ea, quia qui non intelligit, non custodit precepta. *Introitus dat lumen.*] Hoc addit, ut homines non sint negligentes in studio legis, quia dixisset, *Sunt mirabilia.* *Attraxi spiritum.*] Sicut Esriens ante cibum, aperit os suum & aerem ante cibum in vehementi desiderio attrahit, R. Arama. sic Ezech. 3. 1. *Comede volumen. Ne dominetur iniquitas.*] Contra precepta negativa. *Gressus meos in verbo tuo.*] Secundum affirmativa, & dicit, *Nulla,* לֹא, ne minima iniquitas. *Custodiam precepta tua.*] Quando non impedit me oppressio. *Fac splendere faciem.*] Id est, favorem tuum, Num. 6. 25. ut lux faciei regis. *Doce me statuta tua.*] In hoc tuo favore. *Ab oppressione Adam.*] Ab ejus peccato, vel ab imaginatione mala יָצַר רָע, R. Arama. *Non custodiunt.*] Oculi mei fornicantur a te, vel quia Adam & Eva non custodiebant eam. R. Arama. **TSADDI.** Refutat Epicureos Israelitas, & Atheos legem oralem denegantes, R. Arama. *Sunt recta.*] Quodlibet eorum in lege, vel in via recta. *Invidia mea consumpsit me.*] Quando video impios in prosperitate, sic Psal. 37. *Invidebam, & Psal. 73. 2, 3, &c.* *Diligit eam.*] Sed illi obliviscuntur ejus, & contemnunt me, propter studium legis. *Lex tua est veritas.*] Promissa legis sunt vera eis qui confidunt in illa. *Sunt deliciae meae.*] Solamen in afflictione quando meditor in illis. *Et vivam.*] In saeculo futuro; non peto vitam in alium finem, nisi ut legem tuam custodiam. **COPH.** *Præveni in nocte.*] Cum adhuc est nox præveni omnem hominem, ad orandum anticipavi: præmittit orationem vespertinam matutinam, quia tunc erat nox, R. Arama. *In verbo tuo.*] Promisso, vel lege tua, ut Deut. 4. 7. *Quis est illi similis in omni in quo invocamus eum? Oculi prævenerunt vigilias.*] Est media nocte, quia ut aiunt Rabbo. sunt tres noctis vigiliae, & David prævenit omnem hominem vigilando,

do, & non dormivit nisi prima noctis parte, & secunda, tertiaque; meditabatur, & hoc sæpe noctibus longissimis peregit; & dicitur, *Vigilia à somno* וְשֹׁמֵר אֶת שְׁמִירָתוֹ, in Isai. 22. *Vigil quid de nocte? Secundum consuetudinem tuam.*] Ut ante, in vers. 132. *Appropinquant.*] Ad facinora, sed longè sunt à lege tua, à וְשֹׁמֵר, Levit. 2. 13. *Est abominatio, idem. Prope es.*] Ad eos qui invocant te, licet illi sint longè à te. *Ab initio novi hoc quod fundasti ea.*] In æternum, & non in paucos dies, ut dicunt Athei. Et dicit, *Fundasti, sunt fundamenta mundi & per illa consistit; hoc vidi ab initio, sed si investiget homo profundius, ea ut scalam in qua ascenditur ad cognitionem Deitatis, reperiet. Vivifica me pro verbo tuo.*] Ut custodiam illud, non propter delicias mundi. **RESH.** *Salus longè est ab impiis.*] Evadere ex tribulatione nequeunt. *Multa sunt tue misericordia.*] Opposit. ad multos ejus hostes in prox. vers. *Non declino à testimoniis tuis.*] Non quæro damnum illorum sicut illi meum, quia dicit lex, Levit. 19. 18. *Ne ulciscere. Dolui.*] Magis quod non observabant legem tuam, quàm quod me affligerunt. Vel, invidebam eorum prosperitati, & dolui, ut Psal. 37. 1. **R.** Jos. Cimchi. *Quomodo diligo præcepta?*] Quia ob illa est tantus mihi dolor & contentio. *Ab initio.*] Et usque ad finem mundi verum est. Vel, *Principium verbi tui verum est.*] Id est, unitas tua in primo præcepto, Exod. 20. & sicut præcepisti nobis servare hoc, sic etiam reliqua, quæ sunt scala Deitatis. **SHIN.** *Principes persequuti sunt me.*] Principes Israel cum Saul vel Absalom. Vel, propter uxorem Uriæ sapientes eum persequabantur, sed in vanum, ob libellum repudii, **R.** Arama. *Timet verbum tuum.*] Timeo ne cadam in manus eorum propter verbum illud quid dixisti, *Excitabo contra te malum à domo tua,* 2 Sam. 12. Vel, formidine eorum non transgrediar verbum tuum, & dicit, *Persequuti, ut expellant me à lege & terra tua,* 1 Sam. 26. 19. *Servias dñs alienis.*] Propter tua judicia iusta.] Gratias tibi ago toties quoties de illis mediator. *Multa pax est illis.*] Non vexantur malorum accidentibus, sed paucis sunt contenti. *Salutem tuam.*] Salutem animæ. *Mandata tua.*] Dicit, *Tua, quia tua sunt, non propter mercedem. Omnes viae meae sunt coram te.*] Ut Prov. 3. 6. *In cunctis tuis viis agnoscas illum.*] **TAU.** *Eripe me.*] Non est liberatio corporis, sed animæ à peccato, quia in hoc, vel in superiori versu non meminit inimici; & addit, *Secundum verbum tuum,* in Deut. 5. 29. *Utinam esset in illis cor ad timendum me,* & dicit, *Utinam, quia homo in electionem suam est dimissus, & si eligat bonum Deus illum adjuvat, & idèd dicit David, dedi cor meum tibi, auxilium tuum mihi redde, vel dicit, Verbum tuum,* in Exod. 20. *Ut timor ejus sit coram vobis ne peccetis,* Cod. Cremon. *Colloquetur.*] Cum aliis de verbo tuo. Vel, *Landabit verbum tuum.*] Quod sit veritas; sic notat Author Masoræ, Tria sunt in sensu laudis, Exod. 15. 21. Prov. 26. 4. [Non est hæc nota in Basil impress. sed notat, duo sunt ב' כִּסְלִי, Proverb. 26. 4.] *Salutem tuam.*] In sæculo futuro. *Lex tua est delectatio mea.*] Quia est medium ad salutem. *Erravi.*] In hac cognitione Deitatis, & adhuc non sum confirmatus. *Sicut ovis.*] Quæ ignorat cubile, sic ignorat ani-

ma mea reditum ad fundamentum ejus. *Quare servum tuum.*] Ut pastor fidelis oves suas, & ducas me ad hanc scientiam.

Sect. 2. *Ex Ab. Ezra in Psal. 119.*

Hic Psalmus est in modum Aleph Beth, & non est versiculus nisi 122 in quo non reperitur harum vocum una; via, lex, sermo, verbum, statutum, testimonium, præceptum, mandatum; quis composuit illum dubitatur. *Perfecti via.*] Dicit, *In via, scil. legis. Testimonia tua.*] Sic dicta, quia patres de illis testimonium filiis perhibent, & radix eorum est visus oculi. *Nullam operantur iniquitatem.*] Contra præcepta negativa. Vel, non imputatur illis. *Ambulant in viis suis.*] Secundum præcepta affirmativa, **R.** Marinus. *Præcepisti.*] Per Prophetas tuas. *Præcepta.*] Sic dicta quia sunt in corde depositum, a פְּקֻדֹת, in Levit. 6. *Observare ea vehementer.*] אֲמָר, id est, ad ultimum virium, ut Deut. 6. 7. *Preces meae sunt.*] אֲחֻלִּי, ut אֲשֻׁרִי, Psal. 1. à יִחְלִי, 2 Reg. 5. 3. id est, שְׁלֵחִי, **R.** Sol. *Respicio omnia mandata tua.*] Etiam illa quæ sunt suprà rationem. *Judiciatua.*] Quibus judicantur homines in vita & opibus, quæ sunt iusta omnia. *Ne deferas me valdè.*] Ita ut non servem ea. Vel, *Custodiam statuta tua valdè, ne deferas me.*] Jungas licet מֵאָדָם ad מִקְרִי, **R.** Mosch. Vel ne deferas me in sæcula, לָעַד, **R.** Jehud. **BETH.** *Quomodo mundabit viam?*] Si tu deferas illum, quomodo mundabit viam, — ad custodiendum verbum tuum? *Ne errem.*] Juva me, ne errem à cultu tuo. *Abscondi in corde.*] Ne obliviscerer eorum. *Benedictus es — doce me.*] Non peto mercedem ob prædictam tui benedictionem, nisi ut instrueres me. Vel, doce me statuta tua, ut benedicam tibi. *Labiis declaravi.*] Ideoque doce me, ut adhuc aliis verba tua enarrem. *Meditabor.*] Cum corde meo de præceptis hisce quæ sunt ut præfecti illic plantata, à פְּקֻדֹת, & recta sunt in generali licet individuis noceant, ut in pluvia. *In statutis, vel, more tuo.*] Quo mundum gubernas, ut Psal. 148. 6. *Morem dedit illis,* חָק. **GIMEL.** *Remuneres servum tuum.*] Des mercedem mihi quia in priori vers. promisi, dicendo, *Non obliviscar verbi tui. Extraneus.*] Errat ignorando vias, ideoque doce me. *Anima mea fracta est.*] Ut Levit. 2. 14. גְּרָסָה נִשְׁבְּרָה, id est, urit vehementi desiderio. *Remove ignominiam.*] Qua afficiunt me maledicti superbi, quoniam observo testimonia tua; conjunctus est hic versus priori & posteriori, quia ob eandem causam principes eum deridebant. *Oblocuti sunt in me.*] Ut Num. 12. 1. *Miriam & Aharon locuti sunt in Moysen, idem. Sicut consiliarii mei.*] Caph deficit. **DALETH.** *Adharet pulveri.*] Quasi mortuus sum, מֵאֵילָן מָוֶת, & dicit, *Anima, id est, ego, ut dicitur, Per animam suam, id est, seipsum. Secundum verbum tuum.*] Qui dixisti, *Ego occido & vivifico,* Deut. 32. 39. *Vias meas.*] Necessitates, ut Isai. 58. *Vias suas, ult. Fac me intelligere viam preceptorum.*] Quare sunt in corde plantata, quia dicit, sunt mirabilia. *Stillat anima mea.*] Sicut gutta distillantes, sic anima mea consumitur in agritudine mea. *Secundum verbum tuum.*] Qui dicis, *Ego vulnero, & ego sano. Sis mihi gratus in lege tua.*] Sic Judic. 21. 22. *Miseremini, idem, & sic discedam à via mendacii. Viam veritatis*

tatis tue.] Opposit. ad viam mendacii in versu prior. *Judicia tua equiparavi.*] In perfecto corde, & dicit, *Equiparavi*, quia secundum ea incedebat, ut Prov. 3. 15. *Non sunt equiparanda, &c.* idem. *Ad testimonia tua.*] Quæ à patribus accepimus, licet rationem eorum reddere non possimus; ideoque dicit, *Ne erubescam.* *Ipsa dilatavit cor meum.*] Scil. via illa latificavit cor meum. H. E. *Exquiram eum usq; ad mercedem.*] Vel, propter mercedem. In altera vita, ut Psal. 19. 11. *In observandis illis est merces magna* עקב. *Deduc me in semitam.*] Vel, assuesce me, sicut qui eadem semita sæpè incedit. *Et non in lucrum.*] Quia tua præcepta sunt lucro pretiosiora, ut Job. 27. 8. Licet lucrum faciat, idem. בצע הוה. *Vivifica me in verbo tuo.*] Dicit, *Vivifica*, quia si non ambulem post oculos meos, vita mea erit prolongata. *Confirma verbum tuum servo tuo ad timendum te.*] Adimpleas omne decretum tuum, de me quod me ad timorem tuum inducat. *Remove ignominiam.*] Dicit, *Ignominiam*, si errarem de verbo tuo; cohæret cum versu prior. V. A. U. *Qui me opprobrio afficiunt.*] Dicunt, quod nunquam ero liberatus, Rasi. *Verbum veritatis.*] Quo promississet Deus in adversarios suos prædictos vindictam sumere. Et dicit, *Ne auferas*, id est, ut spoliū, sic Exod. 12. 36. *Spoliabant Egyptios*, idem. *Custodiam legem tuam.*] Si liberaveris me; est conjunctum, ut Psal. 19. *Tunc perfectus ero. Ambulabo in latitudine.*] Quia præceptum est *amplum valde*, ver. 96. *Coram regibus.*] Palam, בגלוי, & meminit regum, quos communiter timent homines. *Respiciam ad mandata tua.*] Clam, בסתר, à ישעיהו in Isa. 17. 7. *Respiciet homo. Levabo manus meas.*] Per modum honoris, & cum dilectione præcepta tua ambabus ulnis amplectar. Z. A. I. N. *Quia fecisti me sperare in illo.*] לו deficit. *Est consolatio mea.*] Recordari quoties verbum tuum me liberavit. *Judicia tua.*] In superbos illis similes. *Horror suscepit me.*] Admiratus sum, quomodo discedere à lege tua ausi sint cum poenas animadvertant, sic Psal. 11. 6. *Tempestas horribilis*, idem. *Erant cantica mea.*] Ut cantica aliis, sunt illa mihi suavia. *Peregrinationis mea*, vel, *timorum.*] à גור in Psal. 31. 13. *Timor in circuitu. In nocte.*] Ut Psal. 4. *Super cubilia vestra, &c.* *Hoc habui.*] Hoc bonum טובה naturæ meæ est ingenitum, ut in Jerem. 1. *Sanctificavi*, vel, *separavi te ab utero*, R. David. C. H. E. T. H. *Portio mea est.*] Sic dixi aliis, ut post te requirerent. *Miserere mei.*] Secundum verbum tuum in Exod. 34. 7. Exod. 33. 9. *Miserebor, &c.* *Cogitavi in vias meas.*] Quænam erat optima, & elegi viam tuam. *Si dolores præparati pro impiis apprehenderent me, legis tue non obliviscerer.*] אמר אמוני, sic Psal. 116. 3. *Dolores mortis*, idem. עור, & עורני, non est à עור. *Super judicia justa.*] In impios. *Plena est terra, edoce me.*] Non peto à te aliam misericordiam. T. E. T. H. *Secundum verbum tuum.*] Quod est bonum. *Edoce me bonum judicium.*] Hoc est illud bonum quod ulterius peto, *Sed nunc observavi verbum tuum.*] Ideoque afflictionem tuam auferas, quoniam ab errore meo conversus sum, non adhuc opus est illa, אין צורך. *Bonus es.*] Non petenti. *Et benefacis.*] Petenti. *Fabricati sunt.*] Quod non feci mihi imponunt, ut Job. 14. 17. *Peccatum meum*

assuis, idem. *Coagulatum est.*] Non habet socium. *Quia humiliatus sum.*] Quod me ipsum labore & vigiliis humiliavi, ut in his verbum tuum ediscerem. *Super millia auri.*] Propter ea homines seipso affligunt, ut ea adipiscantur. J. O. D. *Manus tue adaptarunt me.*] Ad accipiendam intelligentiam, ideoque da mihi intelligentiam, sic Genes. 18. 6. *Festinavit preparare illud*, idem. *Letabuntur.*] Quia ego illos in statutis tuis instruo. *In verbis tuis speravi.*] Id est, in omni tuo, licet ad affligendum me, decreto, ut in ver. 75. *Ut vivam.*] Quia in afflictione mori reformido, ideoque *consolare me*, ut in ver. 75. *Erubescant superbi.*] Qui me pervertere vellent, sed non prævalebunt. *Qui timent te.*] Opposit. ad superbos, ut Mal. 3. *Qui timebant Dominum*, opposit. ad superbos. *Cor meum immaculatum.*] Ut superbi me non pervertant. *Ut non erubescam.*] Sicut superbi prædicti. C. A. P. H. *Defecit in salutem tuam.*] Indicium est, quod adversarium suum metuit. *Oculi mei deficiunt.*] Antè meminit anime, quæ non videtur, nunc oculorum, qui vident & videntur. *In eloquium tuum.*] Verbum tuum & decretum contra eos. *Sicut iter in fumo.*] Pellis carnis ejus exaruit, Rasi. *Quot sunt dies?*] Timet ne moriretur ante vindictam in adversarios suos sumptam, nam meminit puteorum eorum. *Qui non sunt secundum verbum tuum.*] Quod prohibet, dicendo, *Non fodias foveam pro innocentis sanguine. Paucis diebus consumpserunt me.*] ומן מעט, sic in Ezech. 12. *Sanctuarium in paucos dies*, idem. *Secundum misericordiam tuam.*] Quam hucusque mihi ostendisti. L. A. M. E. D. *Verbum tuum.*] Decretum tuum in incolis cæli & terræ. *Sunt servi tui.*] Ut Isa. 48. 13. quando vocat ea administrant simul. *Quasi vi te, serva me.*] רשותי deficit. *Considerabo testimonia tua.*] Quia in illis secreta indies, licet non finem eorum, intueor, ut sequitur. *Omni perfectionis.*] Omnium cogitationum, ut Isa. 40. 12. *Comprehendit pulverem in mensura*, idem, R. Moseh. וט תכלית in Psal. 39. *Est finis*, vel, *initium.*] Ut Deut. 15. 1. *In initio septem annorum*, idem, quia unumquodque habet duos fines. M. E. M. *Toto die, vel, omni die.*] Id est, parte diei cujuscunque, quia quod amat homo, in illud cogitat, sic Psal. 1. *Die & nocte* in R. David. *Sapientiorum inimicis, vel, per inimicos meos.*] Per præcepta tua, & per calumnias inimicorum meorum erudior, R. Sol. *Super docentes.*] Intellexi per lectionem magis quam illi me docebant. *Super senes.*] Quia legi operam à juventute sua dedit. *Ut custodiam verbum tuum.*] Cohibui me à malo, non pro timore solum, sed ad obediendum tibi. *Quam dulcia.*] Non est à מליץ, quia Mem est in מלצו radicalis, sequitur Nun in Niphal, sed non est radicalis in מליץ, est sicut נדרברו, sensus est מתקן. *Intellexi.*] Video rationem illorum; quare in corde plantantur. N. U. N. *Lucerna pedibus.*] Ut non titubem, quia gloria Domini dedit illi lucem, ut Job. 29. 3. *In luce sua ambulavi in tenebris.* *Juravi.*] Sumitur pro toto cultu Dei, ut Isa. 45. 23. *Omnis lingua jurabit*; & dicit *Juravi*, ad legem Moysi, ut Deut. 29. 15. *Fædus hoc sancimus cum illo qui non est nobiscum hodie*, tunc erat in potentia בברך, nunc in actu במעשה. *Secundum verbum tuum.*] Quod dicit, *Qui facit ea vivet in illis*, Levit. 18. *Oblationes voluntarias.*] Preces,

stra, Psal. 44. 26. & Hanna, 1 Sam. 2. De pulvere pauperem resuscitat. *Præ dolore* מַחְזוֹרָה.] Id est, una calamitas alteram de die in diem subsequitur. *Afflixisti me* וַחֲזַנְתָּ.] Quare percussisti me, inveni. H. E. *Instrue me.*] Tres sapientiam petebant, David, Solomo, 2 Paral. 1. Rex Messias, Psal. 72. 1. V. A. U. *Misericordia tua.*] Quam patribus nostris ostendisti, ut in Mica. 7. *Dedisti veritatem Jacobo.* *Qui contumelias in me accumulavit.*] Dicentes Israeli, *Ubi est Deus vester?* ut in Deut. 32. Vel, dixit David, *Remove plagam tuam*, ob quam me derident (ut in Psal. 39. *opprobrium stulti.*) tunc os meum erit apertum (ad respondendum) quod nunc est obturatum. Z. A. I. N. *Verbum tuum.*] Abrahamo, in Genes. 15. *Semen tuum erit sicut stelle, &c.* *Derident me.*] Ut in Lament. 4. *Discedite immundi, &c.* & dicunt, ne observate sabbata, vel circumcisionem, &c. sed verba eorum sunt scœnum. C. H. E. T. H. *Portio mea.*] Unusquisque ex Israele dicat quod ipse est à Deo, plusquam omnes Gentes, dilectus. T. E. T. H. *Bonus es* טוֹב.] In hoc mundo. Vel, patribus. *Benefacis* מַשִּׁיב.] In futuro. Vel, filiis patrum. J. O. D. *Latantur.*] Quando vident Regem suum in lege occupatum. *Judicia tua sunt justa.*] Quando ascendebat David in montem olivarum in fuga sua. *Cornu meum perfectum.*] Ut in Psal. 51. *Cor mundum, &c.* cor exprobrat hominem quando peccat. C. A. P. H. *Defecit anima mea.*] Ut in Jerem. 8. *Quia non sumus salvati. In fumo.*] Sicut dixit Daniel, *Multi examinabuntur, &c.* Dan. 12. *Puteos* שְׁוִיחֵי.] Contra legem tuam, tu scripsisti, *Sanguinem pulvere operias*, illi vero effundunt sanguinem nostrum, sicut aquas, Psal. 79. 1. *Consumpsissent me.*] In diebus Mardochæi quando somnus Regis discessit. L. A. M. E. D. *Stabilitur* נִצָּח.] Per idem verbum cœli consistunt, quo primò erant facti, Psal. 148. *Ipsæ præcepit & stetit, &c.* M. E. M. *Meditatio mea.*] Ideoque mecum contra adversarios meos resistit, & est canticum meum, non onus. ל.] Id est, non occupatus sum in aliis libris, nisi in Lege. *Doctores mei.*] Illi in memoriam revocant legem Dei. *A senioribus.*] Ut Deut. 32. *Interroga seniores & docebunt te*, sicut seniores Israelis, in Exod. 19. N. U. N. *Lucerna.*] Justi in tenebris habent hanc in manibus Lucernam, ut in Prov. 4. *Juravi.*] David habuit mercedem præcepti, & juramenti. S. A. M. E. C. H. *Dilexi legem.*] Non eam ex compulsionem, nec timore, sed amore adimplevi. *Clypeus meus.*] Sicut dixisti Abrahamo, Genes. 15. 1. *Impi.*] Doeg & Ahitophel, qui sunt mihi in lectione legis impedimento. *Fraus eorum.*] Discunt legem fraude, quia cor eorum est iniquitate repletum. *Scoria* סִינִי.] Uvæ efficiunt סִינִי quas in terram projiciunt. A. I. N. *Feci judicium.*] Quia Sion est redempta per justitiam, ut in Isai. 1. עָרַב.] Sis tu fidejussor quia nemo queat, ut Hezechia orat Isai. 58. & Job 17. quis etenim animam pro animâ reddere queat? *Misericordiam.*] Et non secundum opera nostra. יִשְׁרָח.] Id est, direxi filios hominum, ideoque dirige me. *Operari* לַעֲשׂוֹת.] Fac legem quando deficiunt omnes, ut Psal. 12. 1. P. E. *Mirabilia sunt.*] Quia quando dedit legem, per vocem eam promulgavit. *Aperi os meum.*] Sitio propter legem, sicut draco-

nes propter pluviam, ut in Job 29. *Dispone semitas meas.*] Ut pedes ambulent ad sanctuarium ubi imaginatio mala non intrat, sed ad ostium jacet, Gen. 4. T. S. A. D. D. I. *Obliti sunt* שָׁכַחוּ.] Licet multiplicasti in eos beneficia, tamen non recordati sunt legem tuam. *Parvulus* קָטָן.] Elihu erat frater minor natu Davidis, 1 Paral. 2. ideoque David erat minimus non revera, sed in conspectu Saulis qui contempsit eum, & dedit filiam suam Paltio in matrimonium. K. O. P. H. *Cum toto corde.*] Sicut dixit Samuel, *Sic cum toto corde, conversi fueritis, &c.* 1 Sam. 12. 1 Sam. 7. aquas exhauriebant; effundunt cor suum ut aquas.

Sect. 4. Ex R. Obad. in Psal. 119.

David in spiritu afflictionem Israel, prælium Gog, dolores Christi, & redemptionem prævidit. *Mandatum* מִצְוָה.] Quæ removet scandala de viâ populi sui, ut in Deut. 7. *Non contrahes matrimonium — ne peccare faciant filium tuum, &c.* Lex חֻרָה.] Id est, pars speculativa legis à חֻרָה. B. E. T. H. *Ne errare facias.*] Id est, non sit peccatum peccati poena, ut in Psal. 69. *Adde peccatum peccato eorum.* *Statuta* חֻקֵּי.] Id est, rationem eorum. G. I. M. E. L. *Retribue* גִּמּוּל.] Id est, curas mundanas pro victu, amictu, &c. evellas. *Vivam.*] Sine molestiâ. *Peregrinus* גֵּר.] Est mihi tempus breve, in hac vitâ, ideo instrue me subito. *Superbos.*] In re Peor, Num. 25. *Dedecus.*] Quia pulchram illam formâ, accepi, & filium rebellem genui, ut in Deut. 21. D. A. L. E. T. H. *Ad pulverem* לַעֲפָר.] In Sela, 1 Sam. 23. In persecutione Saulis. *Annumeravi vias.*] In Keila & Ziclâg, 1 Sam. 30. *Consultus Urim.* H. E. *Testimonia tua* עֲדוּתֶיךָ.] Ubi dicis, *Argentum non valdè multiplicabit*, Deut. 17. de rege. *In timore tuo* לִירֵאָתְךָ.] Sic in Deut. 17. *Ut discat timere Dominum, &c.* *Opprobrium meum* חִדְפֹתַי.] In re Bathshebæ. *Judicia tua.*] In re Absalom. & Shebæ. V. A. U. *In latitudine* בְּרֹחְבָהּ.] Non in expositionibus angustiis. Z. A. I. N. *Verbum tuum.*] In Genes. 39. *Non discedet scœptum, &c.* In afflictione.] Per Shebam, 2 Sam. 20. *Superbi.*] Shimei, &c. *Ab impiis* מִרְשָׁעִים.] Ahitophel, & ejus consilio. *Peregrinationis mea* מַגֵּרִי.] Id est, in domo Barzillai. *Hoc erat mihi* הָיָה.] Id est, hæc afflictio per Absalom, quia juramentum meum de Solomon. observavi. C. H. E. T. H. *Portio mea.*] Ut in Psal. 16. *Portio calicis mei.* *Funes peccatorum* חֲבִילֵי.] Id est, servi Absalom. עֲבָדָיו.] Id est, spoliaverunt meam domum in Jerusalem. *Socius ego.*] Ut in Deut. 17. *Ne sit elevatum cor ejus, &c.* T. E. T. H. *Bonum fecisti.*] In reditu meo ad regnum. *Sicut lac* כְּחֵלֶב.] Id est, stulti sunt, dicentes, lex est ænigma & parabola. *Afflictus eram* כִּי עָנִיתִי.] Quia in afflictione mea pro domo Dei thesaurizavi, ut in 1 Paral. 29. J. O. D. *Manus tua.*] Id est, media quæ tu ordinasti. *Superbi.*] Ahitophel, &c. C. A. P. H. *Pro salute tua.*] In desolatione primi templi. *Verbo tuo.*] Post 70. annos. *Defecerunt* נִכְלָוּ.] In desolatione secundi. *Puteos.*] Profundos & à veritate remotissimos. *Persecutores.*] Javan, & Ishmael. L. A. M. E. D. *Secundum judicia tua* כְּמִשְׁפָּטֶיךָ.] Id est, post diluvium, quum judicabas omnem carnem, abbreviati sunt mundi dies. *Finem* קֵץ.] Id est, medium

dium adipiscendi finem illum. *Super hostes* מֵאֹיְבֵי.] Id est, Doeg & Ahitophel. *Verbum tuum* אִמְרָתְךָ.] In Deut. 17. *Ibis ad iudicem in istis diebus, &c.* ab illo omnis divisio determinabatur. NUN. *Juravi.*] In Horeb, & in planitie Moab, Deut. 29. *Voluntarias oblationes* נִדְבָוֹת.] Id est, pauperibus & sanctuario. SAMECH. *Conculcasti.*] In desolatione templi. *Sicut scoria.*] In diluvio & Sodom. AIN. *Superbi.*] Gog & Magog. כָּל פְּקוּדֵי כָל.] Id est, omnia mandata omnium seniorum sapientium sunt recta. PE. *Mirabilia.*] In Deut. 32. in Cantico Moysi sunt mirabilia multa. *Ostium* פֶּתַח.] Id est, principium Cantici, *Rupes, perfectum est opus ejus, &c. Illuminabit.*] De iusto iudicio Dei. *Simplices.*] Id est, populum stultum, in Deut. 32. *Rivi aquarum.*] In captivitate, quia non est in manu mea peccatores emendare. TSADDI. *Iustitiam* צִדִּיק.] Quando dicit lex, *Non accipies munus*, Deut. 16. *Lex tua veritas.*] Quæ dicit, quod munus occacat sapientes, Deut. 16. CAPH. *Salva me.*] In redemptione. *Ab initio* מֵרִשְׁתּוֹ.] Id est, à tempore in quo scripta erat lex & promulgata. RESH. *Salus.*] Christi, longe est ab impiis quia est illis sicut ignis, Mal. 3. 1, 2. *Adversarii* צָרִי.] Id est, Epicurei. *Initium verbi tui.*] Ante exitum Israel ex Egypto, dicendo, *Et illos in populum meum assumam.* SHIN. *Persequuntur.*] In prælio Gog. *Septies* שִׁבְעִים.] Id est, in captivitate. TAU. *Sicut ovis.*] Huc & illuc divagari coactus, ut decreta Gentium haud me apprehendant.

Sect. 5. Ex R. Sol. in Psal. 119.

Ambulant in viis suis.] Non solum evitant malum, sed etiam faciunt bonum, ut in Psal. 34. *Midras, Discede à malo, & fac bonum. Respiciam ad statuta tua.*] Vel ero in illis exercitatus, ut Isa. 17. 7. *Respiciet homo ad creatorem suum.* אֶחָדִי Aleph cadit; ut in אֶחָדִי. *Mirabilia.*] Expositiones mirabiles de lege tua. *Sum peregrinus.* Brevis vita, ideòq; in lege tua me instrue, ut faciam eam antequam moriar, vel aliter, quando faciam illam? מִתְחַבֵּר אֶת־חַבְרָתוֹ in Amos. *Principes.*] Gentium terræ. *Adhaeret pulveri.*] Sum propè mortem per manus Saulis. *Vivifica me.*] Sicut confidere me fecisti per manum Nathanis. *Numeravi vias meas.*] Peccata mea, חַטֹּאתַי, ut Prov. 31. *Vias domus ejus.* *Stillat.*] Id est, languet & consumitur anima mea, sicut gutta. *Custodiam eam vestigiis meis, vel, in omnibus ejus semitis legem custodiam.*] Ut Cant. 1. 8. *Sequere vestigia gregis,* עֲקֵב, in ling. extra מִדְּאֶשׁ. *Confirma verbum tuum.*] Per Nathan Prophetam de regno meo, & remissione peccati mei, ut ego & semen meum te pertimescant. *Judicia tua sunt bona.*] De restitutione quadrupliciter, 2 Sam. 12. *Nomen tuum in nocte.*] In afflictione. *Funes impiorum.*] Id est, confederationes, ut 1 Sam. 10. 5. *Societas Prophetarum.* *Aucti sunt contra me adhuc.* עוֹדְנִי à עוֹד adhuc, vel spoliant me à עוֹד, Menachem. *Antequam eram afflictus, vel, respondebam.*] Ut discipulus in domo Midrash, ut Mal. 2. 12. *Præceptorem & respondentem,* id est, discipulum, idem, à עוֹד. Vel *antequam respondebam.*] Ad tua præcepta, & doctores meos exaudiebam. *Ut Discerem legem tuam.*] In afflictione, & labore multo didici eam. *Redibunt*

ad me.] Sanhedrin erat à Davide separatim quando erat leprosus, ut dicunt in Psal. 38. & 39. *Sicut uter.*] Expelle factus qui fumo exarefcit. *Non secundum legem tuam.*] Quia Moabita, non Moabitissa excluditur, Deut. 23. 3. Non est in MS. *Si non respexissem ad verbum tuum.*] Vel, collocutus essem, in Targum שְׁנִינָה pro שְׁנִינָה. *A doctoribus meis, A senioribus.* &c.] Disco ab omnibus, senibus, juvenibus, amicis, & inimicis (Derash de Doeg, & Ahitophel non est in MS.) hoc ab uno, illud ab alio didici, vers. 98, 99, 100. sic Mem sumitur, in vers. 104. מִפְּקוּדֵי. *Sicut Lucerna.*] Quæ custodit à puteis, sic est lex tua. *Adimplere statuta tua ad finem, vel, in vestigiis meis.* עֲקֵב.] Id est, sum dejectus valde, sicut unus mortuus (עָנִי) *vivifica me.* נְעִימָה.] Est Phrenesis in Misneh, עֵינִי. Non est in MS. *Vanas opiniones.* Ut 1 Reg. 18. 21. *Inter duas opiniones,* מַעֲפִיִּים significat *cogitabundi,* מַעֲפִיִּים *cogitationes.* עָרֵב.] Id est, contra malum sis pro me fidejussor. *Ut Cognoscam* וְיָדַעְתִּי *tempus operari pro Domino.*] Ut impii qui irritam fecerunt legem tuam revertantur per poenitentiam & operantur Domino: est conjunctum priori versu. *Vel, Tempus statuere.*] In studium legis, est irritam facere legem, quia omnibus horis operam legi navare oportet. *Reputavi omnia præcepta tua recta esse.* אִישׁ. *De omnibus.*] In lege tua mandatis. *Mirabilia.*] Ut merces illa, nidum volucris dimittendi, in Deut. *Introitus verbi tui dat lucem.*] Ut in principio, Genes. 1. *Dixit Deus fiat lux.* Vel, primum præceptum, in Exod. 20. *Ab oppressione* אֶרֶב] à concupiscentia mala, homines opprimente. *Parvulus & contemptibilis.*] David loquitur de seipso, vers. 141. *Vigilias noctis.*] Tertia parte noctis erat David in lege usque ad mediam noctem exercitatus, tunc surrexit, ut gratias in canticis ageret. *In verbo tuo.*] Circumcisione. *Septies in die.*] Bis ante lectionem legis שמע קרית mane, & semel post eam, & vespere similiter. Est in MS. *Propter iusta iudicia tua.*] Expositionem legis. רָצִין.] Semper significat *Vocem elatam*, ut in Deut. 27. *Respondebunt Levitæ, &c.*

Sect. 6. Ex Cald. in Psal. 119.

Qui querunt eum.] Instructionem suam. *Statuta tua.*] Decreta, ut Psal. 148. *Statutum dedit illis.* *Custodire illam viam, ut verbum tuum.*] Id est, ut verbum tuum illum dirigit. (*Meditabor, vel colloquar de præceptis tuis.*) *Anima mea concupiscit.* צָרָה. *Vivifica me.*] Sana me, ut in Isa. 38. *Et sanatus erit.* *Numeravi vias meas.*] In oratione sum confessus, & preces meas audivisti. *Non ad lucrum.* מְמוֹנָה, Cald. ut in Hab. 2. *Questum,* idem, & Job 27. *Licet lucretur, idem.* *Est ex timore tuo.*] Vel ducit me ad timorem tuum. *In latitudine.*] Legis tuæ. *Hoc est mihi.*] In Iustitiam, ut Deut. 6. 25. *Hec erit iustitia vestra.* *Horror.*] Timeo impios hosce, ne malum in me, & alios operentur. *Cogitavi vias meas.*] Eas emendare. *Congregabant contra me.* עוֹדְנִי à עוֹד. *Cor eorum.*] Imaginatio mala. *Millia.*] Talenta auri. *Convertent ad me.*] Ad doctrinam meam. *Sicut uter in fumo.*] Illic suspensus, *Non secundum legem tuam.*] Id est, non præcepisti, sed prohibuisti, ut Deut. 4. 23. *Non*

Contendere, &c. Job. 31. 13. Deus ipse in *שֶׁדוֹמָה* contendet. SHIN. Lator. Quatuor sunt, Deut. 28. 63. *Latabatur Deus*, Deut. 30. 9. Isa. 64. 5. Et unum scribitur cum Samech, *שָׁם* Isa. 51. 8. *Vermis*, & unum cum Van, Isa. 66. 14. *Latabitur cor vestrum*. TAU. *Eloquetur de verbo tuo*. Duo sunt, Prov. 26. 4. *Ne respondeas stulto. Vivat anima mea*. Duo sunt, 1 Reg. 20. 32. de Benhadad.

Secl. 8. Ex Al. Auth. in Psal. 119.

Cantabunt hunc Psalmum in die Dominico. Chrysost. Dionys. continet Ogdoadas 22. (Sunt Pindari & aliorum ogdoades. Nem. Pindar. Od. 2.) *Cum toto corde*. Ut Josia, 2 Reg. 23. 25. *Non qui operantur iniquitatem in viis ejus ambulaverunt*, Theod. Scrutantur, non ut recte vivant, sed ut sciant, non querunt ipsa testimonia, sed aliud per ipsa. S. Aug. *Iniquitatem*. Erga homines. *Utinam via mea essent stabilita*. Ut semper serviam tibi. *Usq; valde*. Ne peream, S. Aug. *Quomodo juvenis mundabit viam?* Pueri à teneris annis sunt militiae & vitae laboriosae assuefaciendi,

Horat. Od. 2. Lib. 3.

Angustam amici pauperiem pati,

Robustus acri militia puer

Condiscat —

Vitamq; sub dio, & trepidus agat

In rebus —

Dulce, & decorum est pro patria (& Deo) mori,

Mors & fugacem persequitur virum,

Nec parcat imbellis juvenia

Poplitibus timidoq; tergo.

Cum perfecto corde. Ut cor Asae erat perfectum, & Hezechiae in cultu Dei, 2 Paral. 15. 17. *In labiis pronuntiavi*. Corde creditur, ore fit confessio, S. Aug. sic coherent versus. *Sum peregrinus*. Brevis vita, ideo illumines cito meos oculos,

Horat. Lib. 2. Od. 14.

Eben fugaces Posthume, Posthume,

Labuntur anni: nec pietas moram

Rugis, & instanti senectae,

Afferet, indomitaq; morti.

Pavimento. Adherere terrenis, mors est animae, S. Aug. *Viam mendacii*. Ut Apoc. 22. 15. *Qui diligit & facit mendacium. Vanitatem*. Res vanas, Idola, 1 Reg. 12. 21. *In timore tuo*. Spiritu timoris filialis, S. Aug. *Ambulabam in latitudine*. Vulg. in prosperitate extra angustiam afflictionum, ut in Psal. 4. *Dilatasti me*. Vel, in charitate diffusa, Rom. 5. S. Aug. Veldicit, *Dilatasti cor meum*, facilitatem dedisti, Theod. *In saeculum saeculi*. Charitas nunquam deficit, 1 Cor. 13. S. Aug. *Levabo manus meas*. Orando pro auxilio tuo in servandis praeceptis tuis, 1 Tim. 2. 8. *Levantes puras manus*. Vel, iurabo ea custodire, ut Ezech. 20. 15, *Levabat manum suam*, & jurabat. Vel, actiones manuum mearum secundum tua praecepta dirigam, S. Aug. in operatione. *Horror, vel, tempestas*. Ut Psal. 11. 6. idem. *In domo peregrinationis meae*. Hoc mundo, ut ante dixit, *Sum peregrinus ut omnes patres mei*, Psal. 39. *Hanc legem habeo*. In consolationem meam, quia observavi eam, ver. 56. Vel, *Hæc facta est mihi*. Vulg. hæc lex est regula vitae meae, & est quasi lex mea, ut in Psal. 1. *In lege sua*, lex Dei dicitur lex sua, quia meditatur in eam, R. David. *Funes*. Implicant corpus,

non animam, S. Aug. Vel insidias, ut Isa. 5. *Iniquitatem sicut funiculo*, Theod. *Media nocte*. Noctae afflictionis, S. Aug. *Funes peccatorum*. Sum undique peccatis meis vinctus, tamen legem tuam custodio. *Particeps sum*. Unius fidei & charitatis cum illis, ut Tit. 1. 4. *κοινωνίᾳ πίστεως*, & in Heb. 2. vocat eos fratres, S. Aug. *Fabricant in me mendacium*. Consumunt mendacia mendaciis, ut Psal. 50. 19. idem, id est, multiplicant mendacia, Vulg. *Cor eorum est coagulatum*. Obduruit, S. Aug. ut cor Pharaonis, Theod. insensibile est, ut Act. 28. 27. *Cor populi huius est incrassatum* per infidelitatem. Est prima statio in Græc. *Plasmaverunt, vel, magnificaverunt me*, ver. 73. Ut 1 Sam. 12. 6. *Exaltavit Moysen*, idem. *Puteos foderunt*. Fabulationes vanas, Vulg. quia mala consilia sunt sicut fovea, à *פִּתְיוֹן* verbum, vel cogitatio, Amos 4. ult. Vel, foderunt cogitationes in me. *Ut uter in pruina*. Durescit & contrahitur, sic aliqui mœrore, Theod. *Sunt servi tui*. Verbum tuum in coelis est firmum, adimpleatur mecum sicut dixisti, Jer. 31. 36. Secunda statio in Græc. *Omnis consummationis vidi finem*. Ver. 96. Non est felicitas & latitudo infinita, nisi in verbo tuo, ut Eccles. 12. *Timeas Deum, & serva mandata ejus. Latum mandatum*. Charitatem, ab ea pendent Lex & Prophetæ, S. Aug. *Juravi, & custodiam*. Sic Josia jurabat cum tota Ecclesia, 2 Paral. 35. 5. *Voluntaria oris mei*. Ver. 108. vota & juramenta. Vel laudes, S. Aug. ut Apoc. 19. 1, 2, 3. *In manibus meis*. Vel tuis, S. Aug. manibus Dei; sic plures codices legunt, S. Aug. *Hereditate acquisivi*. Ut in Deut. 33. *Legem qua est hereditas*, à patres, scil. ad filios relicta. *Propter retributionem*. Id est, custodia praecepti tui est ex se merces magna, ut Psal. 19. à *עֲקָב* Gr. Vulg. *Iniquos odio habui*. Qui in legem tuam sunt rebelles, vocantur *τὰ σκάνδαλα* in Matth. 13. Dicit *Odivi*, quia virtus homines terrenos spernit, nec à profano populo petit honores.

Horat. Od. 2. Lib. 3.

Virtus repulsa nescia sordida,

Intaminatis fulget honoribus,

Nec sumit, aut ponit secures

(Insigne Magistratus.)

Arbitrio popularis aure.

Virtus recludens immeritis mori

Cælum, negata tentat iter via:

Cætusq; vulgares, & udam

Spernit humum fugiente penna.

Fraus eorum est mendacium. Et decipiet eos. Vel dolosae eorum traditiones sunt mendacia, ut 2 Thez. 2. *Crederet mendaciis*. Vel, pravaricatio eorum contra me est injusta, Vulg. id est, mendacia in me loquuntur. *Confige clavem*. Crucifige carnem meam, S. Aug. *Sis fidejussor meus*. In hoc versu solo est, nec via, lex, testimonium, aut similia; ubi lex deficit, ibi Christus est *ἡγετὶς τοῦ διαδύκους ἔγγυος*, Heb. 8. *Tempus faciendi*. Vulg. tempus est facere legem & justitiam in impios, quando impii illam irritam faciunt. Vel, tempus mittendi Filium Dei, S. Aug. Vel, *tempus faciendi legem tuam*. Non permittunt nos impii tempus aliquod in quo legem tuam observemus, ver. 126. *Ad omnia mandata tua direxi*. Gr. vel in viis meis per mandata tua dirigebar, Vulg. *Declaratio*. Id est, expositio verbi tui illuminat, Gr. Vulg. ver. 130.

O,

Os meum aperui.] Ad legem tuam, desiderando eam, ut Job 29. *Os eorum aperuerunt,* pro doctrina mea, sicut pro rore, vel aere, & Psal. 81. *Aperi os tuum.* Tertia statio in Græc. *Non custodierunt.*] Ipse non custodi legem tuam cum oculis meis, Græc. vers. 136. *Exscidit me zelus meus.*] Id est, hostes mei exscindunt me propter zelum meum. *Præveni in crepusculo.*] vers. 147. sic Lament. 2. 19. *Inclama in principio vigiliarum.* *Multi sunt persecutores mei.*] Et omnes qui vivunt ἐν σφαῖρᾳ, passi sunt persecutionem, 2 Tim. 3. *In immaturitate.*] In nocte, tempore immaturo pro operibus, S. Aug. *Supersperavi.*] Vers. 147. Vulg. sic ὑπερσπεύω, in Rom. 8. *Plusquam victores.* *Initio cognovi.*] Ἀπὸ βρέφους, ab infantia hoc in sacris literis didici, ut 2 Tim. 3. ult. *Tabescebam.*] Vel, detestabor eos, Vulg. à נִקְטָו, Ezech. 6. 9. *Detestabuntur seipsos.* *Principium verborum tuorum veritas.*] Id est, stabilia sunt verba tua à primo ad ultimum. *A verbis tuis formidavit cor meum.*] Vulg. non à principibus illis. *Septies in die.*] Semper, S. Aug. Vel, mane, vespere, & meridie, ut Psal. 55. & bis ante cœnam (similiter prandium) Christus benedixit εὐχαριστήσας & ὑμνήσαντες, Matth. 26. *Eru-
tabunt labia mea.*] Sicut ex ebulliente fonte, semper & hilariter, Vulg.

Secl. 9. Ex Ital. & c. in Psal. 119.

Meditabor.] Vel, disputabo, Ital. Hisp. *Hablará ô meditará.* *Adhaeret pulveri* Ital. Bruc. עָפָר.] Id est, pavimento, 2. Ang. MS. Gal. *Terre.* Vel, sepulchro, Ital. *Dilatabis cor meum.*] Quod ita angustum est, ut intrare bonum nequeat, Ital. *In sacula seculorum.*] Hisp. Ang. MS. *Sempre, sempre,* Ital. Bruc. Vel, propter mercedem, Ital. Gal. Vulg. *In latitudine* בְּרֵחוֹתָי.] Id est, in pace conscientie, Ital. *In domo habitationis meae.*] Ital. Bruc. *Nella casa delle mie habitationi,* id est, quando sedeam in domo mea de testimoniis tuis coram filiis meis colloquar, ut in Deut. 6. *Judicia tua.*] Super impios, Hispan. *Sicut lac.*] Ang. MS. Gal. *Le lait.* Ang. MS. Em. Coll. Cânt. Denotat prosperitatem, Ital. Vel, *Come lardo ingrasso il cuore loro,* ut porcus incrassatum est eorum cor. *In fumo, vel, gelu.*] 2. Ang. MS. id est, exsiccatus per febres. Ital. *Efficcato.* Ital. Bruc. *Oire nel fumo,* Hispan. Gal. *En la bruine.* *Vivam.*] Quia vita sine scientia non est vita, Ital. סֵפִי.] Impii qui malè cogitant, Ang. MS. Gal. *Les iniques.* Vulg. Ital. Bruc. *Dicattivi cogitationi.* *Operaris*] Est defendere populum tuum. Hisp. *De defender tu pueblo.* *Attraxi spiritum.*] Ang. MS. Spiritum Prophetie. *Septem.*] Id est, multis vicibus. Ital. Hisp. *Muchas vezes.*

Secl. 10. Ex Gr. & Vulg. in Psal. 119.

Pronunciavi omnia.] Sine timore aut pudore συνησεῖν ὅλα, in Act. 20. ait S. Paulus. *Excercebor,* vel, *ambulabo.*] Vulg. Gr. ἀμύω, in Genes. 24. *Ambulare inter arbusa.* In Ab. Ezra. *Retribue servo tuo, vivifica me.*] Gr. Vulg. dicit, *Retribue,* quia leges tuas custodivi, & mercedem hanc Deus promissit, in Levit. 18. *Qui facit ea vivet in illis.* *Pulveris,* Lat. MS. vel, *Pavimento.*] Vulg. Gr. ut in Isai. *Posuisti tergum tuum ut pavementum.* *Vias meas,* vel, *tuas enunciavi.*] Vulg. Gr. Arab. Ethiop. id est, peccata mea, & tu remisisti ea. Vel, necessitates

corporales & spirituales, & tu supplendo respondebas. *Adhaesi testimoniis tuis.*] Licet adhæsit anima mea pavimento. *Cum dilatasti cor.*] Læticia, ut Isai. 60. *Dilatabitur cor tuum.* *In manibus tuis.*] Gr. Arab. Ethiop. vel, *Meis.* Heb. *Supersperavi.*] Vulg. Gr. id est, in spe super spem, ut Abraham, Rom. 4. *In sacculum.*] In hoc sæculo & futuro. עֵקֶב. Id est, *Custodiam eam per vestigium.*] Lat. MS. quasi ipsa vestigia legum tuarum observabo & persequar. *Ambulabam in latitudine.*] Cum læto corde, ut in Prov. *Cor lætum est convivium.* *In humilitate mea.*] Vulg. Gr. Humili mea conditione. *Horror.* Lat. MS. vel, *defectio.*] Gr. Vulg. deficit spiritus meus præ timore. *Hac facta est mihi.*] Vulg. Gr. hæc læticia, de qua dixit, *Cantica, &c.* *Non sum turbatus.*] Vulg. Gr. ab יְהַמְיוֹן, in Psal. 39. in vanum turbantur. *Funes me implicaverunt,* Lat. MS.] Id est, laquei quos impii pro me posuerunt. *Multiplicata est.*] Eo magis nocent mihi quia servio tibi. *Vter in pruina.*] Gr. Vulg. pruina inutilem illum fecit, vel, ut uter in fumario, Lat. MS. *Perseverat dies.*] Gr. Vulg. series diei & noctis manet. *Super inimicos.*] Gr. Vulg. quia scriptura docet omnem subtilitatem, ut in Prov. 1. 2, 3, & c. עֵקֶב, id est, propter æternam retributionem, Lat. MS. *Cogitatio eorum est mendax,* Lat. MS. vel, *injusta.*] Gr. Vulg. חֲרָמִיתָ, ut à רְמִיָּהוּ, imaginatio, Daleth pro Resh, ut Jerem. 2. אֶעֱבֹר & כִּירוֹר, in Job 15. in R. Sol. *Scoriam,* Lat. MS. vel, *Prævaricantes reputavi.*] Gr. Vulg. הַשְׁבֵּרָה, verti in animo à שׁוֹב, vel à חֲשֹׁב, He pro Cheth, ut in מִבְחָלָה, in Proverb. & multa alia in Masora, & Jod deficit, & סִיגִיָּהוּ & נִסְיוֹן, in Psal. 52. *Non custodierunt,* Lat. MS. vel, *non custodivi.*] Gr. Arab. Ethiop. ἐφύλαξα. *Surgebam adhuc in tenebris.*] Lat. MS. Heb. אַשָּׁח, in Psal. 139. *Obtenebrabit me,* idem. *En alborada,* Hisp. Ferraræ, in vigiliis. *Confige in timore tuo.*] Vul. Gr. סִמְרָה, à מִסְמְרוֹתָ, *Clavi fixi,* Eccles. 12. *Mandasti justitiam.*] Sunt justa & vera. *Principium, vel, caput verbi tui est veritas.*] Lat. MS. id est, sectio omnis verbi tui, sic Psal. 40. *In capite libri scriptum est.* Heb. אֲנַס. *Pronunciabit lingua mea.*] Gr. Vulg. ἀφ' ἐγώ, & docebit aliis verba tua.

Secl. 11. Ex Syr. in Psal. 119.

In quo, vers. 91. deficit in Syr. Par. Edit. & ver. 172. est transpositus. Initium meditationis in sublimitatem Dei, Par. Edit. O L A P H. *אֲנִי וְיִשְׂרָאֵל*

יְהוָה וְיִשְׂרָאֵל. *Integri via.*] Qui in omnibus viis suis inculpati, Syr. וְלֹא מוֹם, velut Zachariah & Elizabetha, in Luc. 1. 6. *Servare valde.*] Syr. אֲנִי וְיִשְׂרָאֵל, דְּרֹבְרֵי, id est, super omnia, ut in Prov. 4. *Supra omnem custodiam custodi cor tuum.* *Ne derelinquas me in æternum.*] Syr. לְעֵלָם, אֲנִי וְיִשְׂרָאֵל. Heb. לְעֵד מָדָר. BETH. *Ne sinas me vagari.*] Vel, errare in intelligentia præceptorum tuorum, quandoquidem cum toto corde meo eam quero. *Docce me statuta tua.*] In quibus beatitudo tua, id est, quam habeo tecum, elucet. *Respiciam, vel, video & cognosco semitas tuas.*] Syr. אֲנִי וְיִשְׂרָאֵל, אֲנִי וְיִשְׂרָאֵל, id est, per meditationem in verbo tuo. *De-*

לִּיגֵי מַלְאָכָיִךְ מִלְּפָנֶיךָ יְיָ
 מִלְּפָנֶיךָ יְיָ מִלְּפָנֶיךָ יְיָ

id est, fecisti me, & adhuc fac
 me sapientiorē his omnibus; prae senibus Synedrii
 ero eruditus in lege tua, in hunc solum finem, ut ob-
 servem eam. *Palato meo, vel, caelis gutturis mei.* Syr.
 לִּיגֵי מַלְאָכָיִךְ, & ait caelos (velut semel supra,
 Psal. 22. in hoc libro) quoniam guttur illis in concu-
 vitate assimilatur. NUN. *Juravi & confirmabo*
illud, vel, asseveravi me servaturum judicia justitiae
tuae. Syr. אֲנִי אֶשְׁבַּח, id est, juramento illud
 confirmavi, à שָׁרָר confirmare in Syr. Act. 3. *Corro-*
borati erant pedes ejus, idem. Heb. וְאֶקְיָמָהּ אֶת
firmum, stabile. Voluntarias oblationes, vel, verba
oris mei. Syr. אֲנִי אֶשְׁבַּח. *Anima mea in*
meis, vel, tuis manibus est semper. Syr. אֲנִי אֶשְׁבַּח

אֲנִי אֶשְׁבַּח, cam auferre potes quando
 tibi placuerit, ideoque semper ero paratus. *In sacu-*
lum, in veritate. Syr. אֲנִי אֶשְׁבַּח. Heb. עֵקֶב,

id est, in vestigiis meis, in facto & veritate, non in
 ore & lingua solum, ut 1 Joh. cap. 3. *Diligite non in*
verbo & lingua, &c. Vel, Quoniam. Læticia sunt
 cordis mei, velut supra, sic in Deut. 7. 12. *Quoniam,*
 &c. idem. Vel, absque fraude obedientiam illis red-
 do. Heb. עֵקֶב, Mem deficit, significat supplantare in
 Gen. 27. *Supplantavit me, idem. Vel, absque pollu-*
tionē; ero immaculatus in lege custodienda, à
עֵקֶב, sanguine inquinatur, idem Hof. 6. SEM-
CATH. Cogitationes vanas, vel, viros impro-
bos. Syr. אֲנִי אֶשְׁבַּח, velut פְּשָׁעִים, Syr. אֲנִי אֶשְׁבַּח

Arab. Rom. Neb. *Falsitas eorum dolus est.* Et fal-
 let eos. Vel, cogitatio eorum falsa est. Syr.

אֲנִי אֶשְׁבַּח, Arab. Rom. id est, cogitant
 iniqua, Syr. אֲנִי אֶשְׁבַּח, ut in Mica 3. *In cubilia sua.*
Conculcasti, vel, aspernatus sum omnes qui aberrant
à te, quoniam cogitatio eorum est iniquitas. Syr.

אֲנִי אֶשְׁבַּח, אֲנִי אֶשְׁבַּח, id est, odi vi eos, quia odio habent te,

& legem tuam pervertere cogitant. Heb. אֲנִי אֶשְׁבַּח, Jod
 deficit. *Tanquam scoriae.* Hic versus non est in Syr.

Ec. *Sponde, vel, oblecta servum tuum in bona.* Syr.
 אֲנִי אֶשְׁבַּח, Heb. אֲנִי אֶשְׁבַּח, id est, in
 prosperitate, redde mihi læticiam, quæ est donum

Dei, Ecclef. 2. *Tempus est ut operentur, vel, servire*
Domino, at ecce abrogarunt legem tuam. Ut Syr.
 אֲנִי אֶשְׁבַּח, Arab. Rom. Neb. Heb.

אֲנִי אֶשְׁבַּח, id est, in generatione justorum Deum co-
 lentium, tunc impiè agunt ed magis, ut Isa. 26. *In*
terra rectitudinis, &c. Directa reputavi, vel, di-
lexi omnia mandata tua omni tempore. Syr. אֲנִי אֶשְׁבַּח

Heb. אֲנִי אֶשְׁבַּח, שִׁיר, ut cantica. *Omnem*
viam falsam. Leges Gentium, אֲנִי אֶשְׁבַּח, R.
 Mattathiah in Mid. Till. PHE. *Mirabilia,* Vel

magna, Syr. אֲנִי אֶשְׁבַּח, ut Gigantes stature pro-
 cerrimæ, admirantur homines, *Et anhelavi.* Cupi-

ens spiritum verborum tuorum attrahere, velut in
 Jerem. 2. *Haurit ventum.* Syr. אֲנִי אֶשְׁבַּח, *Secundum morem, vel, ju-*

stitiam, vel, quoniam diligo nomen tuum. Syr.

אֲנִי אֶשְׁבַּח, Heb. אֲנִי אֶשְׁבַּח, prout æquū est tibi

facere te diligentibus. *Improbilas, vel, improbus.* Syr.

אֲנִי אֶשְׁבַּח, Arab. Rom. Neb. Vel, divitiæ hu-

jus sæculi, אֲנִי אֶשְׁבַּח, quia literæ Ehevi commutantur;

R. Mat. SSODE. *Judicia tua sunt justa.* Etiam

pœnæ in probos, R. Mat. אֲנִי אֶשְׁבַּח. Ab inimicis ejus;

afflictiones naturales, R. Mat. *Exscidit, vel,*
excruciavit me. Syr. אֲנִי אֶשְׁבַּח, Heb.

אֲנִי אֶשְׁבַּח, est aliter in Syr. in Psal. 101. CQOPH.

In crepusculo, vel, summo mane surrexi. Syr.

אֲנִי אֶשְׁבַּח, Heb. אֲנִי אֶשְׁבַּח. Vel in nocte, R. Mat.

v. 148. bis est in Syr. Erpen. Par. *Vigiliam.* Id est, ul-

timam & matutinam vigiliam noctis, vel quia mediā

noctē surrexit, in secunda & media vigilia. *Ab ini-*
tio. à tempore quo illa Israeli promulgasti, R. Mat.

אֲנִי אֶשְׁבַּח, RISC. *Dolore affe-*
ctus sum, vel, novi quod legem tuam non servabant.

Syr. MS. אֲנִי אֶשְׁבַּח, & Arab. Rom. Neb. Heb.

אֲנִי אֶשְׁבַּח, sic יִדְעָה in Judic. 8. *Docuit, vel, casti-*
gavit viros Succoth. Et in Psal. 148. in R. David:

SCIN. *Principes, vel, magnates.* Syr. אֲנִי אֶשְׁבַּח,

foran ex senioribus Israel, qui principes dicuntur *Ex-*
ercitus, Chiliarchæ, & Centuriones, Exod. 18. Non
erit offendiculum, vel, dolor eis. Syr. אֲנִי אֶשְׁבַּח

אֲנִי אֶשְׁבַּח, Vel, infirmitas. Sed prævalent in om-

nia peccata. TAU. *Supplicatio mea.* Vel gra-

tiarum actio. Syr. אֲנִי אֶשְׁבַּח, Heb.

אֲנִי אֶשְׁבַּח, Est delicia, vel, meditatio mea. Syr. אֲנִי אֶשְׁבַּח

Heb. אֲנִי אֶשְׁבַּח.

Secl. 12. Ex Arab. in Psal. 119.

Heb. Arab. 118.

Immaculati. Quorum temperamentum est per-

fectum, R. Mattathiah. *Quoniam qui operantur ini-*
quitatem, non incedunt in semitis suis. Arab. Vulg.

أَلَنْ عَالِمِي الْأَنْتُمْ لَا يَسْلُكُونَ فِي سَبِيلِهِ

sic 1 Joh. 3. *Qui natus est ex Deo & πῶς ἀμαρτίαν*
 & *Timor Domini est à malo discedere, Job 28. Et*
 in Prov. qui malum operatur, non incedet cum sapi-

entibus, *Quomodo mundabit?* Hic in Beth incipit

Psalmus, & Aleph est quasi præfatio, R. Mattath.

ostendit hæc litera media salutis, scil. per legem Dei,

&c. R. Mattath. *Abscondi sermonem tuum.* Ut pec-

culium in Apotheca. *Benedictus es tu Domine, doce,*
 vel (quia) *docuisti me equitatem tuam.* Arab.

أَقِيمْ قَوْلَكَ يَا رَبِّ فَعَلِمْتُ عَدْلَكَ

sunt præcepta quorum ratio est abscondita. *Quorum*
 sunt consuetudines, ut dicitur, *In eorum moribus non*
 ibitis, R. Mat. *Pro mandatis tuis fui sollicitus.* A-

rab. אֲנִי אֶשְׁבַּח, Heb. אֲנִי אֶשְׁבַּח.

exinde Deras in Rab. est expositio vel concio. Heb. *אֲנִי נִסְתָּר* narrare in Targ. sic in ver. 24. in Arab. *وَيَدْرُسُ* idem. *Retribue, vel, exaudi servum tuum.* Arab. *اَسْتَجِبْ لِعَبْدِي*, exaudicio precum est merces ampla; quem exaudit Deus, illi petitionem suam largitur: In litera Gimel ostendit impedimenta sapientiae, ut morbi, &c. R. Mat. & ignorantia, *Detegit oculos meos, & concupiscentiae. Debilitata est anima mea.* Arab. ut aqua effusa, 2 Sam. 14. Heb. *אֶדְבַּר*. *Adhasit pulveri.* Animae sensitivae; est aliud impedimentum, R. Mat. *Dilatasti cor meum, id est, latificasti me.* Arab. *لَا تَكْ* *لَا تَكْ*, vel ad comprehendendum sensus legis, R. Mat. Vel, charitate dilatasti, ut 2 Cor. 6. *πλάττωσθε, Dilatamini vos etiam.* Id est, ut in omni tempore ea sequeretur, Arab. *لَا تَبْعُهَا فِي* *Judicia tua sunt bona.* Poenae sunt in bonum, R. Mat. *Non ad lucrum, vel, oppressio-* nem. Arab. *إِلَى الظَّالِمِ*. Heb. *אֶל הַצָּר* ut vulnus, sic in Joel 2. idem. *Super me veniat (ut vestis) vel, operiat me.* Arab. *فَلْتَعْتَشَنِي* sic *Spiritus Domini amicitavit Amasam*, 1 Paral. 12. *Extendi manus meas ad leges tuas.* Arab. *بَسَطْتُ* *يَدَيَّ* ut in Phil. 3. *Oblitus quae sunt pone, ad anteriora extendens, id est, in via fidei progredior, de virtute in virtutem.* In litera Zain ostendit particularem Dei providentiam, & justitiam in justos & impios, & quod res non fiant per accidens, dicendo, *Verbi tui memento, in quo considerare me fecisti; Hoc me consolatur in afflictione mea*, R. Mat. *Horror apprehendit me.* Cum videam impiorum prosperitatem, R. Mattath. *Superbi deridebant me, vel, declinabant à me & legibus tuis.* Arab. *الْمُتَعَظِّبُونَ* *حَانُوا* sed ego illis adhærebam. *Cantica, vel, lectio mea erant statuta tua.* Arab. *قَارَأْتُ فِي عَرَبِيَّتِي* quando legunt Judæi hodierni Veneti, &c. legem, canunt eam voce. Vel, ut cantica, quorum melodiam observant, sed sensum non intelligunt, R. Mat. *הָאֵל*. Hæc afflictio erat mihi, quia justus sum, R. Mat. *Tu es portio mea, Domine mi, cum custodiero precepta tua.* Arab. *أَنْتَ* *حَظِّي* *يَا رَبِّ* *أَنَا* *لَحَقْتُ* *وَصَائِيكَ* sic in Psal. 16. David servus Dei ait, *Deus est portio mea*, & in Psal. 73. sed Deus non est portio illorum qui precepta ejus haud observant. *Funes, vel, retia impiorum implicaverunt me.* Arab. *عَقَلْتَنِي* *مَصَائِدَ* nam impii pro justis laqueos in abscondito ponunt, Psal. 112. & quandoque justi illaqueantur, quando reti rupto, evadant. Arab. *أَمَّا*. *Intelligere fac mecum bonitatem & felicitatem.* Arab. *وَأَنَا* ut non solum discam, sed faciam bona opera. Heb. *שָׁמַעְתִּי*. *Fabricaverunt, vel, multiplicata est, in me oppressio*

superborum. Arab. *طَلَمَ* *كُتِرَ* *عَلَيَّ* *الْمُتَعَظِّبِينَ* magis & magis me opprimunt; dicit, *Superborum, qui non humiliantur ad legem Dei recipiendam*, R. Mat. *Condensantur corda eorum ut lac.* Vulg. Gr. Arab. Rom. Neb. sic ait Job. *Coagulasti me ut caseum lactis, id est, ita eos etiam creavisti, sed ego solus in verbo tuo, quod est creationis finis, mediator.* Arab. *غَلَطَتْ قُلُوبُهُمْ مِثْلَ اللَّبَنِ*. *Bonum erat mihi quod afflictus fuero, vel, in humilitate mea, ut discerem precepta tua.* Arab. *وَالصَّالِحُ لِي فِي التَّوَاضُّعِ* id est, humilitas praepræparat animam in doctrinam, superbus enim docebit, sed non discet. Heb. *כִּי עֲנִיָּו* ut cum Beth. *Deliquerunt in me.* Arab. *لَا تَهْمُ أَنْتָ*. Heb. *אֲנִי עֲנִיָּו* à *עֲנִיָּו* perversè agere, Dan. 9. *Fui ut uter in glacie, & non sum oblitus statutorum tuorum, Quot sunt dies servi tui?* Arab. *ضَمِرْتُ مِثْلَ* *مَرْقٍ فِي جَلِيدٍ وَلَمْ أَنْتِ فِي جُفُوقِكَ* id est, dies mei pauci sunt futuri, infirmitatem meam sentio, etenim sicut uter in glacie exarescit, & fit inutilis, sic in mea senectute naturale calidum quasi frigescit, & humidum exaruit. Vid. 1 Reg. 1. *Operiebant eum indumentis, & non incaluit, causam praelis ejus attribuunt*, R. David, vel uxoris & concubinis, alii, vel gladio Angeli frigidum terrorem ingeneranti, Deras in R. David ibid. Heb. *קִישוּר* est vapor, pruina vel simile in terram descendens, ut in Psal. 148. *Fodiunt, vel, narraverunt mihi narrationes.* Arab. *أَخْبَرْنِي* ut in Vulg. Vid. Sect. 10. Narrabant Davidi morituro, quod Adoniam regem contra Dei verbum constituisent, 1 Reg. 1. *Consistunt hodie, vel, dies permanet.* Arab. *يَدُومُ النَّهَارُ* est vicissitudo diei & noctis, ut Psal. 119. 1, 2. Heb. *עָמְדוּ* *consistunt omnia, etiam dies permanet. Intelligere fecisti me melius quam inimici mei* — *Docuisti me plusquam doctores mei — plusquam seniores Synedrui.* Arab. *أَفْهَمْتَنِي وَصَائِيكَ* *أَفْضَلَ* *مَنْ* *أَعْدَايَ* *عَلِمْتَنِي* *أَكْثَرَ* *مَنْ* *جَمِيعِ* *الْعَالَمِينَ* *فَهَيْتَ* *أَكْثَرَ* *مَنْ* *الشَّبِيحِ* David erat Propheta, & revelasset ei Deus per spiritum regem fore Solomonem, hoc nesciebant Nathan (1 Reg. 1.) Davidis in aliis doctor, & Ahitophel ejus consiliarius Psal. 55. Joab etiam & Adonihu Davidis hostes, omnesque seniores Israel, qui cum Ahitophel Absalomum sequebantur. Vel, ab inimicis sapientem me reddidisti. Nam contraria contrariis elucescunt, *לֵב יִחְבֹּר הָאֵמֶר*, R. Mat. *Palato dulce est, vel, in pronuntiatione.* Arab. de lege tua colloqui multum delector. *Juravi, & constitui.* Arab. *أَقْسَمْتُ* *وَأَقِمْتُ* juravit David leges Dei observare in populo gubernando, ideoque legis Dei codex in ejus usum ab authentico codice in Sancto Sanctorum deposito, erat transcriptus, Deut. 17. *Accipe sermonem meum.* Arab. id est, preces meas, vitulos labi-

orum, Hof. 14.] לעולם עקב. לרשע ענין.]
 Id est, In aeternum erunt finis, vel, exitus eorum.]
 Aeterna bona illis qui ea praecepta observant, eveni-
 ent, R. Mat. עקב, id est, אחרות. Fixerunt mihi
 laqueum.] Ahitophelis consilium laqueos in Davi-
 dem solum posuit, 2 Sam. 17. sed infatuavit illud
 Hufai & detexit Ahimaaz, Arab. نصب لي فدا.
] Id est, propter aeternam retribu-
 tionem, Arab. موبدة. Sic Moseh ad remunera-
 tionem respexit, Heb. 11. ספעים.] Id est, Philo-
 sophos odivi, qui cogitationes suas & rationem so-
 lum persequantur, & particularem Dei providentiam
 denegant, הפילוסופים נקראים ספעים, R.
 Mat. Reputasti omnes peccatores in terra scorias, vel,
 infideles Apostatas.] Arab. كفر. Heb. סגים
 à נסוגו, Retroversi sunt, in Psal. 14. Sis dulcis ser-
 vo tuo.] Id est, graciosus. Arab. انعم علي.
 Heb. ערב, ut in Psal. 104. Dulcescat ei
 meditatio mea, idem. Propter hoc quasi vi, vel, ocn-
 los posui in omnia mandata tua.] لهذا ابتغت
 Heb. שור à ישרתי, in Num. جميع وصاياك
 24. Videbo illam, &c. Lex tua intelligere facit sim-
 plices, vel, pueros.] Arab. وناجوسك يفهم
 Sic Prov. 1. Ad edocendam pueris sub-

tilitatem. Cum non custodierunt, vel, custodissent
 leges tuas.] Arab. ان لم لحظ سننك.
 Ego parvus sum & contemptus.] Quando omnes
 seniores Israel eum dereliquerunt ob studia legis, &
 Absalomo adhæserunt, 2 Sam. 15. Præveni in ma-
 tutinis, & invocavi. Evigiliare feci oculos
 meos in diluculis.] Arab. في العداوات
 ونبوت ايقظت عيني في الاسحار.
 Tempus matutinum est precum & meditationis op-
 portunitas. Heb. נשף, applicatur ad matutinum &
 vespertinum tempus promiscuè, & אשמרות, sunt
 vigiliæ matutinae, Psal. 130. Qui persequerentur,
 vel, accusabant me de malo.] Arab. يغرفوني
 dicentes, Nemo est à rege deputatus, ut
 causam tuam judicet; erat calumnia Absalomi in Da-
 videm, 2 Sam. 15. Salus distat à peccatoribus.] Ideoq;
 Absalom, & seniores Israel erant superati, 2 Sam. 18.
 Principium eloquii tui est veritas.] Quando primò
 mihi regnum promissisti, veritatem tuam demonstra-
 sti. Principes expulerunt me sine causa.] Arab.
 طاروني العظما باطل, Principes Israelis
 Absalomo adhærentes è Jerusalem eum expulerunt.
 Erravi sicut agnus errabundus.] Arab. ضللت
 Sic in Hof. 4. Pascam eos,
 ut agnum in pascuo lato, qui ibi errat balando, R.
 David. Ibid.

I Canticum graduum. CXIX.

Heb. CXX.

AD Dominum cum tribularer, clamavi: &
 exaudivit me.

2 Domine libera animam meam à labiis ini-
 quis, & à lingua dolosa.

3 Quid detur tibi, aut quid apponatur tibi
 ad linguam dolosam?

4 Sagittæ potentis acutæ, cum carbonibus
 desolatoriis.

5 Heu mihi, quia incolatus meus prolonga-
 tus est, habitavi cum habitantibus Cedar:

6 Multum incola fuit anima mea.

7 Cum his qui oderunt pacem, ex am paci-
 ficus: cum loquebar illis, impugnabant me
 gratis.

Sect. 1. Ex R. David. in Psal. 120.

GRaduum.] In quolibet Psal. 15. elevabant vo-
 cem in cantu, R. Saadiah. Vel, quia continent
 ascensionem Israel ex captivitate, & dicti sunt omnes
 in persona captivorum. Vel, dicunt Rabboth, quan-
 do David fodiebat fundamenta sanctuarii, timebat
 ne Abyssus inundaret mundum, Ahitophel scripsit
 nomen Jehovah, & posuit illud in Abyſſo, & descendit
 Abyssus per 16. mille cubitos; dicunt, mundo erat
 utile, ut non descenderet Abyssus, quia aquæ hume-
 ctant terram, & ideo dixit David, 15. Psalmos, de
 ascensione Abyſſi ad 15. mille cubitos, & Abyssus
 1000. cubitorum profunditatem habens steterit, Chald.
 Paraph. ad hunc sensum, Cod. Cremon. R. Arama.
 Alabio mendacii.] Mendaciis Babel, contrà vitam
 Israel in captivitate, Cod. Cremon. בבל, Non est in
 Venet. Quid dabit tibi?] Ut custodiat te à male-
 dicendo; omnia membra sunt foris, sed tu es intus
 cum duplici muro, carnis & ossis, Midrash Rabboth.

Juniperi.] Carbones ejus retinent ignem intus
 quando apparent mortuæ, R. Arama, sic lingua dolo-
 sa, R. Arama, adulatur palam, sed clam in absentia
 mordet. Mesec.] Natio ex filiis Japhet, Genes.
 10. 15. & Joseph. ben Gorion dicit, sunt Toscani, &
 regnum Romæ, רומא, est in limite Tuscaniæ. Non
 est in Cod. Cremon. sed Venet. Vel, quia Javan &
 Cittim erant filii Japhet, & Cittim est Roma, Abben,
 Ezra, & Gog est princeps Mesec. Ezech. 38. 1. Ce-
 dar.] Denotat regnum Ismael, quia sunt celebres fa-
 milia in Ismael: Ecce duo regna Romæ & Ismael sub
 quibus Israel est captivus. Non est in Cod. Cremon.
 Vel, Quod incolatus meus protrahitur.] אמשך.
 Vel, Cedar, dicitur Mesec, quia arcum tendunt, ut
 Isai. 66. 19. Chal. Par. Turca, & sic est idem sensus
 multis verbis. Cum illo.] Cum Gente quæ odit
 pacem.

Sect. 2. Ex Ab. Ezra in Psal. 120.

Canticum graduum.] Vel, est poësis, & hoc can-
 ticum

ticum erat cantatum super tonum *המעלות*, ut Maschil, &c. vel, cum alta voce, Haggaon. *In angustia mea.*] Loquitur de hac nostra captivitate, *על גליותינו*, in qua nihil possumus nisi clamando. *A lingua dolosa, vel, dejiciente.*] A lingua Gentium calumniantium, quæ dejicit nos, & injustè condemnat, ut Judic. 15. 17. *Ramath Lehi*, *רמת ליהי*. *Quid dabit tibi?*] Deus benedictus. Vel, *Quid proderit tibi lingua tua quæ est ut sagitta?*] Vulnerantes à longè; assimilant verba sagittis, quia occidunt; & conjungit sagittas cum carbonibus, quia incallescunt volando sagittæ, ut carbones. *Sicut carbones.*] Quæ diu retinent calorem, sic infamia linguæ durat. *Mesech.*] Tuscania, Joseph ben Gorion. *Cedar.*] Arabes. *Sum homo pacis.*] *איש*, deficit, ut Psal. 109. *טבת*, Tau pro He, ut in *שבת*, Ezech. 46. est Toar, deficit subjectum.

Sect. 3. Ex Midrash Tillin in Psal. 120.

המעלות.] Graduum, quia quando Israelitæ ascendent ex captivitate, est hic ascensus non per unicum, sed gradus complures. *Quid dabit tibi?*] Quando lingua occidit alios, nullam illa exinde voluptatem hausit, sicut anima ex adulterio; lingua mala occidit tres, Doeg occidit seipsum, & sacerdotes, & Saulem. *Sagitta.*] Quando jaculantur, non possunt reverti sicut gladius in vaginam, ideoque inscium subitaneo ictu vulnerant. *Carbones juniperi.*] Duo in deserto cum hisce carbonibus cibos præparabant, post annum revertuntur & adhuc reperiunt istos inextinctos, & ad illos, pedes suos calefaciunt. *Kedar.*] Corruerunt facies suas, sicut latera ollæ, *קדרה*, loquitur de Edom; Vel, illi qui non habent mansionis locum. *Mesech.*] Cum illis qui trahuntur ad Gehennam.

Sect. 4. Ex R. Obad. in Psal. 120.

Canticum graduum.] Sunt pro omni gradu & persona; Et de redemptione per Christum.

Sect. 5. Ex R. Sol. in Psal. 120.

Canticum graduum.] Sic dicitur, quia 15. sequentia cantabant in 15. gradibus inter atrium Israelis & mulierum, R. Gaon. Ab. Ezra. Vel, canticum pro centum holocaustis *על מאה עולות*, non est in MS. Vel, quia cantabant hæc cum instrumentis sonoris, Ab. Ezra. *Clamavi.*] In captivitate Babel. *Sagitta.*] Quæ remotæ nocent. *Quid addet (Deus) tibi?*] O lingua duobus muris ad custodiendum te es circumvallata, & quid adhuc addat tibi in custodiam tui? *Mesech.*] Inter Persas, Græcos, Mesech, filiosque Japhet sum peregrinus.

Sect. 6. Ex Cald. in Psal. 120.

Canticum graduum.] De ascensione Abyssi, Rabboth, R. Sol. R. David. *Carbonibus juniperi.*] In Gehenna infra, igni inextinguibili. *Acute sagitta.*] Fulgura de supra, ut Psal. 77. *Sagitta tua volabant.*] Qui odit pacem.] Edom. *Mesech.*] Onai, Cald. *אנאי*.

Sect. 7. Ex Masora. in Psal. 120.

Sagitta acuta.] Tria sunt, Isai. 5. 28. *Quorum sagitta sunt acuta.* Psal. 45. 5. *Acute sunt sagitta tua.* Sagittæ Dei in dolosam linguam præparantur. *Peregrinatus sum.*] Duo sunt, Genes. 32. 4. *Cum Labane*, ut Jacob cum Labane, sic filii sui in Mesech.

Sect. 8. Ex Al. Auth. in Psal. 120.

Graduum.] Cordis, ut Psal. 84. S. Aug. *Graduum.*] Sunt 15. sicut sunt 15. gradus in Templo Ezechiel, septem in atrium exterius, & octo in interius, Ezech. 40. 22. 31. Vel, de ascensu ex Babel, *על בבל*, Chrysof. Theod. Vel, graduum, ut scalæ Jacob ad cælum, Chrysof. *A labiis mendacii.*] *העלאת האש*, 2 Pet. 2. 1. 1. Caus. *Carbonibus juniperi.*] Idololatri in lacum ignis inextinguibilis ejiciuntur, Apocal. 19. 20. 2. Caus. *Incolatus meus prolongatus est.*] Vulg. Gr. Chrysof. in captivitate. *Cedar.*] Huc & illuc persecutus in deserto. 3. Caus. Cedar habitabat in campis, non domibus, ut Scythæ quæ gens vaga dicta est, & planstris vehunt tentoria sua.

Horat. lib. 3. Od. 24.

*Campestres melius Scythæ,
Quorū planstra vagas rite trahunt domos,
Vivunt, & rigidi Getae,
Immetata quibus jugera liberas
Fruges, & Cererem ferunt
Nec cultura placeat longior annua:
Et lib. 4. Od. 14.
— te profugus Scythes*

Miratur

Herod. Melpom. Scythæ Nomades, id est, pecuarii, neque serentes quicquam, nec arantes, &c. (& alibi) domos securi ferunt singuli planstra, scil. nullæ sunt eis urbes, nulla mœnia, non pane sed pecoribus vivitantes, &c. hanc Scythiam interfuit Ister fluviorum maximus, 5. ostia habens, semper sibi similis, pascua præbens amœnissima. Gratiarum actio pro liberatione. *Cedar.*] Posterius Ismael. non longè ab urbe Babilon ad hunc usque diem habitant, Theod.

Sect. 9. Ex Ital. &c. in Psal. 120.

Graduum.] *Dopo la salita*, Ital. de Babel. Vel, quia toni erant unus alio altior, Ital. *Est sicut sagitta acuta.*] Gal. *Mesech*, vel, *prolongatur.*] 2. Ang. MS. Vulg. Gal. *Est prolongé.* Ital. *Cum Barbaris*, Gal. Hisp.

Sect. 10. Ex Gr. & Vulg. in Psal. 120.

Canticum graduum.] De perfectione in bonis operibus *τελειωσις*, quam sequitur laus Dei, Hallelujah, & non alius titulus, Greg. Nyss. *Quid detur tibi ad linguam dolosam?*] Gr. Vulg. quænam erit pœna peccati tui? Vel, *Quid det tibi?*] Lat. MS. *Prolongata est.*] Lat. MS.

Sect. 11. Ex Syr. in Psal. 120.

Heb. Syr. 119.

Graduum.] Id est, quibus ascendebant de Babel. Par. Edit. *בבל*, orat populus detentus in Babel. *Dominus eripuit me à labiis falsis.*] Syr. *בבל*, *בבל*, in Babel falsò accusabant Daniel & tres pueros, Dan. 6. 4. &c. Dan. 3. 10. &c. *Juniperi.*] Vel, quercus, Syr. *בבל*, *בבל*. *Cum Mesech*, vel, quod protracta est peregrinatio mea.] Syr. *בבל*, *בבל*.

Sect. 12. Ex Arab. in Psal. 120.

Heb. Arab. 119.

Canticum graduum.] Est titulus Psal. 15. subsequentium in Arab. MS. non in Edit. Rom. Neb.

A labiis iniquis, vel, oppressionis. מן השפה
 الطالمة, quæ rapiunt & opprimunt, falso eorum te-
 stimonio. *Juniperi, vel, ut carbores comburentes.*
 Ar. مثل الجمر الزرق. Heb. est

ligare, Mic. 1. 13. *Prolongata est peregrinatio mea.*

Arab. Gr. Ar. Rom. Neb. غربي قد طالبت,
 in hoc seculo, & Elia dixit, *Tolle vitam meam*, nam
 hic fumus incolæ & peregrini, Psal. 39.

Canticum graduum. CXX. Heb. CXXI.

LEvavi oculos meos in montes, unde veniet
 auxilium mihi.

2 *Auxilium meum à Domino, qui fecit
 cælum & terram.*

3 *Non det in commotionem pedem tuum :
 neque dormitet qui custodit te.*

4 *Ecce non dormitabit neque dormiet, qui
 custodit Israel.*

5 *Dominus custodit te, Dominus protectio
 tua, super manum dextram tuam.*

6 *Per diem sol non uret te neque luna per
 noctem.*

7 *Dominus custodit te ab omni malo : custo-
 diat animam tuam Dominus.*

8 *Dominus custodiat introitum tuum, &
 exitum tuum, ex hoc nunc, & usque in secu-
 lum.*

Sect. 1. Ex R. David in Psal. 121.

למלך, Lamed pro He, ut 2 Reg. 7. 17. למלך
 pro המלך, In Derash Canticum pro centum gradi-
 bus למאה מעלות. *Levo oculos meos.* Huc &
 illuc in montes pro auxilio circumspicio, ut Jerem.
 22. *Ascende & exclama in montes. Unde veniret
 auxilium meum?* In vanum levo oculos in montes,
 quia salus mea venit à Domino solo. Et dicit, *Auxi-
 lium*, scil. à lingua dolosa in præcedenti Psalmo, R.
 Arama. *Non finet illabi.* Sic quilibet consolatur
 socium suum. *Servat Israel.* Ut non consumantur
 à Gentibus. *Non dormiet.* Licet videatur dormi-
 re, ut Psal. 44. 13. *Quare dormis? Non percutiet
 te Sol.* Exsiccando humidum; quia dixit ante, *Do-
 minus est umbra tua*, sic Isai. 49. 10. *Non cadet su-
 per eos aestus.* & Isai. 60. *Sol non erit lux tua, &c.*
 humidum & calidum in excessu, vel defectu sunt mor-
 borum causæ. *Ab omni malo.* Per homines aut
 bestias. *Animam seu vitam.* A morbis, & si ve-
 niant purgant peccata, sed non morieris. *Exitum.*
 Ex captivitate, vel è corpore per mortem. *Introitum.*
 In terram Canaan. Vel, in hunc mundum, R.
 Arama. Vel, in cælum, R. Arama.

Sect. 2. Ex Ab. Ezra in Psal. 121.

De Israël in obsidione. *Levo oculos meos.*
 Pro more hominum in obsidione qui intuentur,
 unde auxilium veniat. Vel, *Levabo oculos meos
 ad montes?* Ad adoranda idola, [ut Ezech. 18.
 6.] montium, Absit absit, מאין, non est sine Mem,
 in hoc sensu est sicut אנו, quod. *Auxilium me-
 um est à Domino.* Est vox Prophetiæ, vel bo-
 næ fiduciæ. *Non dabit pedem tuum.* Illabi,
 quando in plateis, vel super muros ambulas. *Qui
 servat Israel.* Id est, Jacobum qui dictus est Israel,
 quando dormiebat in Bethel, & vidit scalam, dixit illi
 Dominus, Genes. 28. 12. *Custodiam te quocunque
 ambulas, &c. Dominus est custos tuus.* Dicit, *Cus-
 tos*, quia in tempore obsidionis muri egent custodi-
 bus. *Umbra tua.* Dicit, *Umbra*, quia Sol sequitur.
Sol interdiu. Calore suo percutit naturale calidum.
Luna noctu. Luna multis morbis humore suo percu-
 tit humidum radicale. *Exitum tuum.* Ad prælia;

de Israel in captivitate vel obsidione dictus est hic
 Psalmus.

Sect. 3. Ex Midr. Tillin in Psal. 121.

Ad montes. Ad cælos & Patrem in cælis, quia
 in die Judicii Abrahamus non agnoscit nos, nec po-
 test auxiliari, Isai. 63. *Non dabit vacillare.* Quan-
 do omnes impii cadunt in Gehennam, sic Deut. 32.
In tempore vacillabit pes eorum.

Sect. 4. Ex R. Obad. Gaon in Psal. 121.

Præatur ne ducat eos altera vice in captivitatem.
Montes. Reges Gentium. *Pedem tuum vacilla-
 re.* Non eris captivus in posterum. *Per dexteram
 tuam.* Custodit te per teipsum.

Sect. 5. Ex R. Sol. in Psal. 121.

Canticum graduum. למעלות, vel ascensionum
 quibus in futuro sæculo ascendent justi de arbore vi-
 tæ in Edene ad thronum gloriæ, למעלות ר' לשר, &c.
 למי שעשו מעלות. In Venet. למי שעשו מעלות.
 Id est, canticum ad illum qui facturus est
 gradus pro justis, &c. Non est in MS.

Sect. 6. Ex Cald. in Psal. 121.

Exitum tuum. Ad opus, Chald. à Gr. περὶ ἔργων.
Introitum tuum. Ad studium legis. *Propter
 dexteram tuam.* Columnam quæ in dextro latere
 in ascensu templi collocatur.

Sect. 7. Ex Masora in Psal. 121.

Ad, vel, super montes. Ut undique intuentes pro
 auxilio; Duo sunt, 1 Reg. 22. 17. *Dispersos in mon-
 tes;* & totus Ezechiel est similiter, duobus exceptis,
 & totus Ezechiel est similiter, duobus exceptis,
 בר מן ב, quæ sunt ער, Ezech. 18. 6. *Super montes,*
 locus secundus, & de Gogo, *Projiciam carnem tuam
 in montes. Non percutiet.* Id est, ad mortem; Tria
 sunt, Isai. 10. 24. de Assur, *Qui percussit virgâ,* Jerem.
 40. 15. *Quare percutiet te ad terram,* in Basil. *Ad
 mortem,* in Textu.

Sect. 8. Ex Al. Auth. in Psal. 121.

Ad montes. Ubi coluntur idola, ut Ezech. 18.
Non comedit in montes, nec levavit oculos ad idola.
 Et Alpium montes, ut aiunt quidam, acceperunt no-
 mina à diis quibus consecrati erant, ut mons Jovis,
 Martis, & Appenninus, (quem transivimus inter Bo-
 noniam

noniam & Florentiam) à Pennino deo dictus est, ut perhibet Livius, & nostra atate à divis nomen habent, ut S. Dionysii, vel, *Monteinus*, inter Lugdunum & Taurinos transitur.

Et Horat. Lib. 1. Od. 2.

Sive tu mavis Erycina ridens.

(Venus, sic dicta à monte Eryce ubi colebatur.)

Et in Lib. 1. Od. 3.

— *diva potens Cypri.*

Sol non percutiet te.] Ut Apoc. 7. 16. *Non erit amplius Sol, nec calor. Nec luna nocte.*] Luna nativo humore nocturno homines officit, fruges prosperat ideoque adorabant eam bobus albis Ethnici sub nominibus variis, Noctiluca, Dianæ, &c. & solem sub nomine Latonæ pueri, Phœbi & Apollinis.

Horat. Lib. 4. Od. 6.

Ritè Latonæ puerum canentes

Ritè crescentem face noctilucam

Prosperam frugum, celeremque pronos

Voluere menses.

(Sic Deut. 33. *Productos à Luna.*)

Et Car. Sæcul.

Quiq; vos bobus veneratur albis, &c.

(Quia lucida est.)

Vel, dicunt Lunam calidam esse & comburere, Theod.

Sect. 9. Ex Ital. &c. in Psal. 121.

Ad montes.] Sionis, Ital. Hisp.

Sect. 11. Ex Syr. in Psal. 121.

Heb. Syr. 120.

De ascensionibus ex Babel, Paraph. Edit. 30

— — — — — *Dominus obum-*

brabit te per dexteram suam.] Syr. — — — — —

— — — — —, Sic in Isai. *Occultabit me in umbra*

manus ejus. Sol non percutiet te.] Sic in Isai. 49,

10, 11, 12. *Dicens vinctis*, id est, in Babel exite,

& in via de captivitate, dicit, *Sol non percutiet eos.*

Sect. 12. Ex Arab. in Psal. 121.

Heb. Arab. 120.

Non dormitabit nec dormiet.] Vulg. Ar. Rom.

Neb. — — — — —, duæ voces in eundem

sensum ad corroborandum, ut in 2 Pet. 2. *Nusq; &c.*

uq; &c. & Matth. 25. *Dormitaverunt (virgines)*

& dormierunt. Dominus obumbrabit ad manum

dexteram tuam.] Arab. — — — — —

— — — — —, dicit, *Dextram*, sed etiam in-

tendit sinistram, nam denominatio est à principa-

liori.

1 Canticum graduum. CXXI. Heb. CXXII.

Lætatus sum in his, quæ dicta sunt mihi: in domum Domini ibimus.

2 Stantes erant pedes nostri, in atriis tuis Jerusalem.

3 Jerusalem, quæ ædificatur ut civitas: cujus participatio ejus in idipsum.

4 Illuc enim ascenderunt tribus, tribus Domini, testimonium Israel ad confitendum nomini Domini.

5 Quia illic sederunt sedes in judicio, sedes super domum David.

6 Rogate quæ ad pacem sunt Jerusalem: & abundantia diligentibus te.

7 Fiat pax in virtute tua: & abundantia in turribus tuis.

8 Propter fratres meos, & proximos meos, loquebar pacem de te:

9 Propter domum Domini Dei nostri, quasi-vit bona tibi.

Sect. 1. Ex R. David in Psal. 122.

Davidis.] Dicit, *Davidis*, quia David composuit hos Psalmos qui habent nomen suum, sed reliquos, cantores alii composuerunt. Et in hoc Psalmo captivi loquuntur in persona patrum qui vixerunt in tempore domus, & ex vehementi desiderio ædificandi templum, tria festa commemorant *Intra portas tuas.*] Qui prævenerunt alios stabant intra portas, ceteri foris. *Sicut urbs compacta.*] Quando omnes Masculi conveniebant in tribus festis, ubi loci erat similis civitas? R. Arama. *Tribus.*] Duodecim. *Testimonium Israeli.*] Prout Deus testificabat, & præcepisset, sic illi ascendebant. *Throni.*] Unus pro Dei gloria in Arca, alius Regum Davidicæ familiæ. *Pro pace Jerusalem.*] Pro reditu captivitatis post quem nescient bella amplius, Isai. 2. 4. quia adhuc pugnant incircumcisi & Ishmaelitæ, in Cod. Cremon. *Nationes multa. Qui diligunt te.*] Lugentes, ut Isai. 66. 10. *Latamini vos qui ingemiscitis.*] Fossa circa murum. *Propter domum Domini.*] Desolatam. *Fratres meos.*] Captivos.

Sect. 2. Ex Ab. Ezra. in Psal. 122.

De domo ubi erat Arca, R. Josua. Vel, templo Solomon, R. Moseh. Vel, terrio. *Latabar.*] Sic dicit quilibet ex Israel. *Ascendemus.*] Ad tria festa. *Ad domum Domini.*] Tertium templum in diebus Christi. *Stant.*] Admirantes pulchritudinem ædificiorum & portarum. *Intra portas tuas.*] Dicit, *Portas*, quia tanta multitudo ascendebat, ut vix intrare portas potuerunt. *Civitas ad quam fit concursus una.*] Quod congregant omnes in tempore obsidionis, & sic tota multitudo Israel ascendebat ad tria festa. *Est testimonium Israeli.*] Ut Psal. 81. 4. In Josepho in *Testimonium. Throni domus Davidis.*] Si de tempore Solomon, tunc throni sunt pro filiis David; si de Messia dicatur, tunc sunt pro filiis suis. *Qui diligunt te.*] Nos, vel incolæ. *Per muros tuos.*] Extrà in circuitu à — — — — —, in Lam. 2. 4. *Murus minor. In palatiis tuis.*] Intrà murum. *Fratres.*] Sacerdotes. *Socios.*] Reliquos ex Israel.

Sect. 3. Ex Midrash Tillin in Psal. 122.

Gavissus sum.] Quando subditi mei dicebant de me

me quando morietur David & regnabit Solomo, ut unā ambulemus in domum Dei quæ tunc ædificabitur à Solomone. *Stabunt pedes nostri.*] Id est, stabunt in bello, propter portas Jerusalem, in quibus in lege incumbabant. *Tribus Domini testimonium Israelis.*] Quando Tribus serviant Domino, est testimonium quod Israelitæ sunt populus Dei.

Sect. 4. *Ex R. Obad. in Psal. 122.*

Non intrabunt in Jerusalem nisi præparati, non impii. *Sicut civitas unita.*] Licet diversis temporibus ædificata erat, & renovata, tamen tanta est uniformitas quasi esset facta semel & simul. *Ascendunt Tribus.*] In omni dubio, ut in Deut. 17. *Ibis ad locum,* &c. *Tribus aut præfecti* שבטי יהוה.] Id est, præfecti sacrificii quotidiani, ut perhibent testimonium quod oblatio erat perfecta. *Throni.*] Nunc in tempore Christi adjudicandum Esau, in Obad. & in Mal. 3.

Sect. 5. *Ex R. Sol. in Psal. 122.*

Testimonium Israelis.] Nomen Jah erat Tribus superadditum, ut יהוה אלהינו cum יהוה in testimonium quod non erant spurii, sed sancti. *Stabant pedes nostri propter portas tuas.*] In bello prævaluimus, quia in portis tuis occupantur in lege sapientes. *Jerusal.*] Dicunt Rabboth. est Jerusalem cœlestis, & Jerusal. inferior erit ei similis, vel, ut in Shilo sic in Jerusalem erit cæsus. שילו.] Id est, ad Shilo, ascendeant ex Egypto & ibi figebant Tabernaculum,

Sect. 6. *Ex Cald. in Psal. 122.*

Jerusalem.] Quæ ædificatur in firmamento; est sicut urbs in se coagmentata in terra. *Testimonium.*] Quod Deus habitat inter eos quando ascendunt ad festa.

Sect. 7. *Ex Masora in Psal. 122.*

Quando dicebant mihi.] Licet deridentes; Tria sunt hujus significationis, Ezech. 20. 49. *Nonne dicunt?* &c. Psal. 70. 3. *Convertantur retrorsum,* &c. *Sicut civitas.*] In obsidione quæ repleta est populis villarum undique; Duo sunt, Isai. 1. 8. *Vt civitas obsessa. Prosperabuntur.*] Est Prophetia, vel prosperantur, ut in Job 12. 6. *Tabernacula raptorum prosperantur;* unus est omnium in his transitoriis eventus, ut Eccles. 9. 1.

Sect. 8. *Ex Al. Auth. in Psal. 122.*

Jerusalem erat ædificata ut urbs una.] Ante ruinam ejus, Chrysost. 1. *Caus. dicit, ut urbs,* per lapides vivos, S. Aug. *Tribus.*] 144000. cum sigillo Dei viventis, Apoc. 7. 14. qui colunt Deum viventem, 2. *Caus. In id ipsum.*] In uno corpore Ecclesiæ, Hieron. *Testimonium Israelis.*] Divina lex, Theod. Vel, perhibent testimonium, Apoc. 11. 3, 4. *Dabo duobus meis testibus.* Vel, cognoscatur quod est verè Israel, S. Aug. *Throni.*] Sic Apocal. 20. *Vidi thronos & sedebant in illos,* &c. Et Christus est rex in thronum Davidis, Ezech. 37. 24. Apocal. 11. 15.

Omnia sunt illi subiecta, 3. *Caus. Interrogate de pace ejus.*] Gr. est salutatio, ut dicitur in Jerem. *Non est qui interrogat de pace tuo.*

Sect. 9. *Ex Ital. &c. in Psal. 122.*

Pedes nostri stant.] Et non vagantur, ut Arcam alio in loco investigent, Ital. *Unita.*] In muris, ordine & corde civium, Ital. Hisp. *Sin dission. Gal. Commune à tous ensemble. Testimonium Israelis.*] Id est, ascensus hic est testimonium inter omnes nationes quod Israel verum Deum adorabat, Ital. Bruc. *Testimonio di Israel à celebrare il nome,* &c. Vel, secundum testimonium Dei ad Israel datum, sic facit, Hisp. *Por mandado de Dios à Israel.*

Sect. 10. *Ex Gr. & Vulg. in Psal. 122.*

Cujus participatio est simul.] Lat. MS. totus Israel habebant partem in Jerusalem, Neh. 3. *Palatiis,* vel, *domibus,* Lat. MS.] Vel, turribus, Vulg. Gr. Arab.

Sect. 11. *Ex Syr. in Psal. 122.*

Heb. Syr. 121.

Par. Edit. Cum Cyrus præcepit, ut ascenderet captivitas, שבויתא, Syr. *כח פה, כח פה, כח פה.* Velut civitas conjuncta.]

Et circumdata muro, Syr. *כח פה, כח פה, כח פה.* quando Nehemia ædificabat muros obrutos, Nehem. 1. 1. & 3. 1. *Testimonium Israelitis.*] Syr. quod Deus est eorum Deus quoniam ascendunt è Babel, ut eum palam in templo colant. Vel, *Protestatio Israelis.*] Fœdere in Horeb obstricti sunt hoc facere, ut Deut. 29. 1, 2, 3. Et in templo secundo observabant festa & sacrificia, Ezra 3. 1, 2, 3, &c. *In muris tuis* (nunc ædificatis) vel, *robore tuo.*] Syr. *כח פה, כח פה, כח פה.* Heb.

בחיילך, id est, pax esto cum robore tuo & non bellum, licet Sanballat, &c. comminati sint ruinam.

Sect. 12. *Ex Arab. in Psal. 122.*

Heb. Arab. 121.

Intra portas, vel, in atrio Jerusalem.] Arab. *في باب* in atrio populi *باب* ut Luc. 1. *Populus orabat foris, Rex vero stabat ad porticum,* Ezech. 46. *Sicut civitas quam circumdat murus.*] Arab. Syr. *كالمدينة المحيطة بها سور.*

In testimonium Israelis, ut gratias agerent nomini Domini.] Arab. *سهاالة لاسرائيل ليتذكروا.*

اسم الرب, id est, observant festa in testimonium grati animi; Pascha ob liberationem ex Egypto, Pentecosten & Tabernaculorum ob fructus terræ. *In turribus habitationum tuarum.*] Arab. *فرا.* *tres.*] Ex tribu Judæ, ut Paral. 1. 27. *Audite me fratres mei. Consanguineos.*] Ex eadem familia, Arab. *أخوتي وأقاربتي.*

Canticum graduum. CXXII.

Heb. CXXIII.

1 **A**d te levavi oculos meos, qui habitas in cælis.

2 Ecce sicut oculi servorum, in manibus dominorum suorum.

Sicut oculi ancille in manibus domine sue: ita oculi nostri ad Dominum Deum nostrum,

nostrum, donec misereatur nostri.

3 Miserere nostri, Domine, miserere nostri: quia multum repleti sumus despectione:

4 Quia multum repleta est anima nostra: opprobrium abundantibus, & despectio superbis.

Sect. 1. Ex R. David. in Psal. 123.

Qui habitas in caelis.] Signum est quod templum nunc erat desolatum, & populus in captivitate, R. Ar. Oculi servorum.] Non habent alium defensorem præter Dominos suos; vita eorum ab illis dependet, & dicit, In manus, quando castigant eos supplicant servi, sic nos sub manu tua Domine, R. Jos. Cimchi. Vel, propter cibos ad Dominum eorum aspiciunt servi, R. Arama. Vehementer repleti.] In tempore & mensura. Qui quieti sunt.] Gentium, quæ derident nos pauperes, ut Zach. 1. 11. Tota terra sedet secuta. Superborum.] לגאוונים, ut לגאוי, Nun redundat & videtur Lamed הפעל, in Jod, ut in עליוני, sed diversi sunt motus propter guttural, &c. Vel, à גאה, & יוני, in Zeph. 3. 1. Civitas opprimens.

Sect. 2. Ex Ab. Ezra in Psal. 123.

Levo oculos meos.] Loquitur in persona principalis, גרור, ex captivis, vel obsessis. In caelis.] Quia omnia decreta è caelis descendunt. In manum Domini.] Servus quid facere nescit nisi Dominus ejus eum dirigat. Oculi nostri.] Loquitur in persona totius Israel. Valde, vel, diu repleti.] רב רב & זמן רב, id est, מרר זמן, Tau pro He. Superborum.] Est vox unica, ut עליוני; intendit Gentes.

Sect. 4. Ex R. Obad. in Psal. 123.

Precatur pro divitibus populi quos derident Gentes. Sicut servi.] Quos percutit Dominus eorum, sic Gentes exigunt tributa.

Sect. 5. Ex R. Sol. in Psal. 123.

Superborum, vel, vallis oppressorum.] Vel, columbarum, id est, Jerusalem dicitur, Vallis visionis, Isai. 22. 1. à superbis spoliata; & Israelitæ sunt columbæ convallium, Ezech. 7. יוני גיא, scribitur ut una vox, legitur ut duæ.

Sect. 7. Ex Masora in Psal. 123.

Qui sunt securi.] Tria sunt, Amos. 6. Qui sunt in Sione securi, Zach. 1. 15. Gentibus securis. Superborum.] Id est, superbiorum oppressorum qui opprimunt pauperes, גאוי יוני, legitur ut duo verba, à יוני, in Ezech. 45. Non amplius opprimunt.

Sect. 8. Ex Al. Auth. in Psal. 123.

Dicentes miserere nostri.] Est forma orationis eorum in tribulatione. Oculi in manibus domina.] Vulg. Non debent servi servire cum ὀφθαλμοδουλεύαις, Ephes. 6. nec esse ἀποταγισμένοι & περιεχόμενοι, sed videre & facere res suas quas præcipiunt superiores.

Sect. 11. Ex Syr. in Psal. 123.

Heb. Syr. 122.

In persona Zorobabel principis captivorum redeuntium, Par. Edit. *אֲדָמָה לְיָדָיו* *אֲדָמָה לְיָדָיו*. Ad manum dominorum suorum.] Quando eos castigant, ut Hagar sub Sarai, Genes. 16. sic nos patienter sustinemus opprobria Shethar Boznai, &c. in Ezra 4. 1. 2. 7, non est in Syr. *יְבָרַךְ לֵאלֹהֵינוּ*.

I Canticum graduum. CXXIII.

Heb. CXXIIII.

Nisi quia Dominus erat in nobis, dicat nunc Israel:

2 Nisi quia Dominus erat in nobis.

Cum exurgerent homines in nos,

3 Fortè vivos deglutissent nos:

Cum irasceretur furor eorum in nos,

4 Forsitan aqua absorbuisset nos.

5 Torrentem pertransiit anima nostra: forsitan pertransi, et anima nostra aquam intolerabilem.

6 Benedictus Dominus, qui non dedit nos in captionem dentibus eorum.

7 Anima nostra sicut passer erepta est de laqueo venantium: Laqueus contritus est, & nos liberati sumus.

8 Adjutorium nostrum in nomine Domini, qui fecit cælum & terram.

Sect. 1. Ex R. David. in Psal. 124.

Quando in nos insurrexit ארנא homo.] Id est, Pharao, R. Arama. Absorbuisent nos crudos.] Ut carnes crudas famelici, (sic nos Egyptii) quia non est mos hominum carnem crudam, sed coctam comedere, à חר, in 1 Sam. 2. 15. Sed crudam, idem. חר, Jod redundat pro חר. נחלר, He redundat. Laqueus est disruptus.] Aliter volucris evadere nequit; sic Gentes erunt disruptæ, & nos liberati. & di-

cit, Laqueus, captivitatis, vel, ut in Psal. 91. אֶל־לָאוֹת אֲדָמָה, vel, laqueus est mare scissum, R. Arama. Fecit cælum & terram.] Et sic potest servare.

Sect. 2. Ex Ab. Ezra. in Psal. 124.

Si Dominus non fuisset nobiscum.] Dicitur bis, id est, de die in diem. Surrexerunt.] In captivitate, vel obsidione, ut in priori Psal. נחלר, tribus modis diversis punctatur; Hereditas, Cheth Hateph cum Sheva

Sheva & Pathac & He signum Fœmin. *Mortalis*, est Verbum præteriti in Niphal, Cheth cum Sheva, & Milra est: *Flumen*, Cheth cum Sheva, & est Millel, He redundat ut in חִלְהִי, ideo est עֵבֶר. *Aqua*.] Hostes, ut Isai. 8. 7. *Aquas fluminis regem Assur. Evasisit anima nostra.*] In redemptione. *Sicut avis.*] Quæ non habet potentiam liberandi seipsam, sic nos nisi per manum Dei. *Viventes.*] Id est, Sani, ut Prov. 1. *Cœlum & terram.*] Superiora & inferiora in omnia imperat.

Sect. 3. *Ex Midrash Tillin. in Psal. 124.*

Israel.] Jacobus in domo Labanis Ana. 20.

Sect. 4. *Ex R. Obad. in Psal. 124.*

Laudat Deum qui conservavit captivos suos. חֲנֻכָּה. Id est, Haman. *In ira eorum* חֲנֻכָּה. Quando iratus erat Adrianus Cæsar, qui decrevit, ut ille qui non occidit Judæum ipse occideretur; sed posthac reversum erat decretum.

Sect. 5. *Ex R. Sol. in Psal. 124.*

Flumen.] Vel, morbus, חֲנֻכָּה אֶלְוִי וְחֲנֻכָּה.

Sect. 6. *Ex Cald. in Psal. 124.*

Aqua superba.] Rex qui est sicut aquæ superbae cumultuantes, in Isai. 16. ult.

Sect. 7. *Ex Masora in Psal. 124.*

Flumen.] Duo sunt cum accentu, & in duabus significationibus, Num. 34. 5. *Ad flumen Egypti.* חֲנֻכָּה, non amplius est plenè. *Qui non tradidit.*] Quatuor sunt, חֲנֻכָּה, Eccles. 2. 21. *Qui non laboravit,* Psal. 129. 7. *Manum non implet,* &c. Eccles. 7. 14. *Vt non inveniat aliquid.*

Sect. 8. *Ex Al. Auth. in Psal. 124.*

Aqua.] In Apoc. 17. 15. *Aqua sunt populi,* &c. *Pertransisset aquam intolerabilem.*] Vulg. ut dicitur in Isai. *Quando transis per aquas & ignem, ego sum tecum,* & in Psal. *Pertransivimus per ignem & per aquas* — in locum refrigerii: denotant afflictiones gravissimas. Vel, dixit, *Aquam*, id est, mortem ferè subjisset; Horatius arboris repentino casu ferè oppressus & mortuus fuerit.

Lib. 2. Od. 13.

Quid quisque vitet, nunquam homini satis Cautum est in horas —

(Ut Eccles. 9. *Sicut aves vel pisces,* &c.)

— *sed improvisa lethi*

Vis rapuit, rapietq; Gentes.

Quam pene surva regna Proserpina,

(Ut Psal. 18. *Dolores inferni*)

Et judicantem vidimus Æacum

Sedesq; descriptas piorum, &

(Sinum Abrahæ, Luc. 16.)

Æoliis fidibus querentem.

Sapphoppuellis de popularibus, &c.

(Ut Isai. 14. *Gehenna infernè,* &c. de rege Babel.)

Sect. 10. *Ex Gr. & Vulg. in Psal. 124.*

Forsthan pertransisset.] Gr. Vulg. Lat. MS. & esset demersa in torrente.

Sect. 11. *Ex Syr. in Psal. 124.*

Heb. Syr. 123.

Ascensus *לַמַּעְבָּדָה*, מִסְקֵנָה, Par. Edit.

וְנָח, non est in Syr. *Super animam nostram*, vel, *spiritum.*] Ad obruendum spiritum nostrum, nos suffocando. *Superba*, vel, *multa aqua.*] Syr. id est, Caldæi, sic in Job 38. 8. *Superbi fluctus,* & in Isai. 16. *Vox aquarum multarum.*

Sect. 12. *Ex Arab. in Psal. 124.*

Heb. Arab. 123.

Absorbuisent nos adhuc viventes.] Arab. وَنَحْنُ

لَحْيَا, id est, sanos, ut Psal. 58. *Abripiet eos viventes*, (id est, robustos) *in ira sua. Tunc aqua superba animam nostram pertransisset.*] Id est, corda, nostra essent liquefacta, ut aqua quæ non quiescit. Arab. وَقَوْلُنَا سَالِبَةً كَيْتَلِ الْبِلَا الدِّي لَا &c. sic in Ezech. 7. & in Jos. 7. *Cor populi erat liquefactum*, ut aqua, præ timore. *Comestione dentibus eorum.*] Dicit, *Dentibus*, in aquis, quia impii sunt ut Dracones in aquis.

1 Canticum graduum. CXXIIII.

Heb. CXXV.

Qui confidunt in Domino, sicut mons Sion: non commovebitur in æternum, qui habitat

2 In Jerusalem.

Montes in circuitu ejus: & Dominus in circuitu populi sui, ex hoc nunc & usque in seculum.

Sect. 1. *Ex R. David. in Psal. 125.*

Sion.] Meminit Sion, quoniam ibi Prophetia erat illi data, R. Arama. *Sed manet in æternum.*] Et non desolabitur amplius, ut Psal. 22. 1. *Tu sedes, tu es laudes Israelis. Montes sunt circà Jerusalem; sed Deus est circà populum suum.*] Montes non semper defendebant Israel, sed Deus est certum propugnaculum. *Virga.*] Potentia impii non erit in hereditatem justis, ut Isai. 4. 3. *Omnis residuus erit sanctus*, nemo impius, R. Arama. *Ne justus extendat*

3 *Quia non relinquet Dominus virgam peccatorum super sortem justorum: ut non extendant justis ad iniquitatem manus suas.*

4 *Benefac Domine bonis, & rectis corde.*

5 *Declinantes autem in obligationes, adducet Dominus cum operantibus iniquitatem: pax super Israel.*

manum.] Et discat opera mala impii; quando intrabat Israel in Canaan, destruere omnes impios præcipiebatur, sed miscebant sese inter Gentes, & didicerunt eorum opera, Psal. 106. & ideo in redemptione omnes impii destruuntur. *Bonis.*] In operibus. *Perversis viis.*] Non sunt intus, ut foris. *Pax super Israel.*] Ut Zephan. 3. 12. *Non facient iniquitatem, & nemo perterrefaciet eos.* Non est in Cod. Cremon.

Sect. 2. *Ex Ab. Ezra in Psal. 125.*

Sicut mons Sion.] In diebus Christi דְּמִשְׁכֵּן הַמִּשְׁכָּן

Est in circuitu.] Ut montes circum Jerus. ita ut hostis appropinquare nequeat. *Sedebit in saculum.*] In diebus Christi. *Sortem just.*] Id est, terram sorte divisam non semper hæreditabunt impii. *Qui retrovertunt.*] Sic Malac. 3. 5. *Avertere faciunt peregrinum,* idem, id est, Israelitæ qui retrovertunt post idola Gentium, Rasi, vel post oppressionem. *Operariis iniquitatis.*] Gentibus, quæ nihil aliud faciunt

וְיָגֵד.

Sect. 3. *Ex Midrash Tillin in Psal. 125.*

Sicut mons Sion.] Tota civitas in futuro habitabitur.

Sect. 4. *Ex R. Obad. Gaon. in Psal. 125.*

Precatur pro destructione idololatrarum. *בְּעוֹלָתוֹ.*] Sicut in Psal. 106. *Didicerunt opera eorum,* &c.

Sect. 5. *Ex R. Sol. in Psal. 125.*

Ne just emittant manus.] Vias eorum per societatem cum illis addiscant, ut Proverb. 22. *Ne discas vias ejus,* &c. *In viis perversis.*] Controversias inter homines excitando, ut Psal. 18. *Cum perverso ostendes te ipsum perversum,* & Psal. 31. *A perversitatibus viri,* in MS. R. Sol. & in Venet. נִצְלָמְנוּ מִכָּל עֲוֹנוֹתָיו.

Sect. 6. *Ex Cald. in Psal. 125.*

Educet eos Dominus.] Ad Gehennam.

Sect. 7. *Ex Masora. in Psal. 125.*

Sicut mons Sion.] Duo sunt, Isai. 28. 21. *Vt in monte Perazim,* & sunt de Alphabeto eorum qui sunt unum in Psalmis, in Cethubim aliud: Salus Perazim de Sion oritur, ut Psal. 50. 2. *Super sortem.*] In Canaan sorte divisam; sunt quatuor cum Pathac, & Symbolum est hæreditas, Benjamin, iusta, diminuta, Num. 36. 3. *De sorte hereditatis nostræ,* &c. Et, *hæreditas eorum de tribu Levi,* &c. Et Jos. 18. 11. *Sors Benjamin.*

Sect. 8. *Ex Al. Auth. in Psal. 125.*

Sicut mons Syon.] Ut Heb. 12. 22. *Ad montem Syon,* id est, elevatum super omnes montes, Isai. 2. 2. Apoc. 14. 1. *Agnus in montem Syon,* Apoc. 21. 10. *Montem excelsum valde.* 1. Caus. *Virgam impii illius.*] 2 Thess. 2. 6. *Revelabitur ille Anomus,* ut Isai. 11. 4. *Percutiet impium illum,* id est, Romulum, Chald. Par. & dicit, *Virgam,* id est, regnum, & potentiam inimici, תִּבְיָא בְּאַרְיָא, ut Psal. 110. *Virgam virtutis tuæ,* &c. Vel, *Super justos qui sunt sors ejus.*] Ut 1 Pet. 5. 3. *Non dominantes super clerum,* vel sortem Domini. 2. Caus. *Non semper manebit.*]

Pindar, Olymp. Od. 2.

ῥοὰν δ' ἄλμωτ' ἄλμω, &c.

*Nos velut fluxus maris & refluxus
Pellit incertos hominumque vitam,
Gaudium alternis vicibus dolorq;
Versat acerbus.*

(Psal. 55. *Mutationes.* Eccles. 7. *Dic prospero & adverso.*)

Ne extendat manum ad iniquitatem.] Ut Psal. 73. 10. *Cum operariis.*] 4. Caus. à Dissim. *In obligationes.*] Simultates, Theod. Est hic Psalmus descriptio Eucharistica prosperitatis Ecclesiæ.

Sect. 9. *Ex Ital. &c. in Psal. 125.*

Ambulare faciet simul.] Pios qui fiunt Apostate in eandem condemnationem, Ital. Hisp. *Los pios apostatando.*

Sect. 10. *Ex Gr. & Vulg. in Psal. 125.*

Qui habitat in Jerusalem.] Gr. Vulg. Lat. MS. tutus erit. *Non extendant manus suas.*] Ad faciendam & propugnandam iniquitatem, sic in Hos. 7. *Extendit manus suas cum derisoribus.* *In obligationes.*] Vulg. Gr. id est, obliquitatem, quia funis rectus fit obliquus quando illo aliquid ligatur, Gr. εἰς τὰς σπαραγγαλίας. Lat. MS. ad pravitates suas.

Sect. 11. *Ex Syr. in Psal. 125.*

Heb. Syr. 124.

Ascensus Par. Edit. *Vernum permanet in æternum.*] Vel, permanent in æternum, Syr. id est, quilibet eorum, אֶלְעֵזֶר בֶּן אֶלְעֵזֶר. *Virga, vel, Tribus iniquorum.*] Syr. אֶלְעֵזֶר בֶּן אֶלְעֵזֶר, decem Tribus rebelles non semper opprimunt Tribum Jehudæ, sed uniuntur in fine dierum, ut in Ezech. 37. *Super sortem, vel, portionem justorum.*] Syr. MS. id est, improbi non injuriā afficient confidentes Deo, quoniam justi sunt, & non extendunt ad iniquitatem manus suas: Deus enim castigat per improbos, illos qui aliquid mali faciunt, velut in verbis sequentibus. *Benefac bonis,* &c. Et dicit, *Sortem,* quia terra Canaan sorte erat divisa, & in illam post captivitatem redibant. *Dominus educes super eos operarios iniquitatis.*] Ad affligendum eos. Heb. וְיִלְכֹךְ, sicut וְיִלְכֹךְ לָהֶם, sic in Psal. 5. יִגְדֹּךְ, vers. 5. in Ab. Ezra.

Sect. 12. *Ex Arab. in Psal. 125.*

Heb. Arab. 124.

Ad semitas perversitatis.] Arab. *Cum perverso luctabitur Deus,* Psal. 18. & tradet eos, ut palam operentur iniquitatem cum flagitiosis.

1 Canticum graduum. CXXV.

Heb. CXXV. 1.

IN convertendo Dominus captivitatem Sion; facti sumus sicut consolati.

2 Tunc repletum est gaudio os nostrum: & lingua nostra exultatione.

Tunc dicent inter Gentes: Magnificavit Dominus facere cum eis.

3 Magnificavit Dominus facere nobis-

cum: facti sumus latantes.

4 Converte Domine captivitatem nostram, sicut torrens in Austro.

5 Qui seminant in lachrymis, in exultatione metent.

6 Euntes ibant & flebant, mittentes semina sua.

Venientes autem venient cum exultatione, portantes manipulos suos.

Sect.

Sect. 1. Ex R. David. in Psal. 126.

שׁוּב, est in sensu quietis, vel est verbum נָשׁוּבָה significat *revertere*. Sicut *somniantes*.] Ut somnus fugit quando quis evigilat, sic nostra afflictio in redemptione, R. Jos. Cimchi. sed aliter, R. Abraham ben Ezra. Vel, Sicut *somniantes*.] In diebus Ezræ, & reditus à Babel, non fuimus redempti miraculo, ut antea ex Egypto, sed consilio, R. Arama. *Tunc implebitur*.] Quando sumus è somno exerecti. *Converte*.] Sic orat Israel. in captivitate. *Ut flumina in Meridie*.] Meridies est terra arida, ut Judic. 1. 15. *Didisti mihi terram Meridionalem*, vel, *aridam*, da mihi fontes, &c. R. Arama. *Seminant in lachrymis*.] Flentes, & orantes, ut pluviam Deus largiatur. *Semen pretiosum*.] In terra arida est valde pretiosum, & pauper qui gestat illud in humeros in agrum, incedit flendo præ timore ne totum, vehementi calore perdat, sed Dominus lachrymas ejus intuetur, miseretur, & pluviam in tempore reddit, & in messe gaudendo, pro fletu, redit, sic Israel patienter, & obedienter jugum captivitatis sustinet. *Manipulos*.] Benedictiones argenti & auri, quas Deus largitur. שׁוּב, sic Job 28. 18. *Pretium sapientiæ*, sic dicitur, quia latè diffusum est nomen sapientiæ, vel rei alterius pretiosæ. Vel, ut illi portabunt manipulos suos, tempore messis lætabundi, qui tempore sementis illachrymabantur; sic in nostra redemptione læti nos erimus, R. Arama.

Sect. 2. Ex Ab. Ezra in Psal. 126.

שׁוּב. Ut קִיּוּמָה. Sicut *somniantes*.] Quia nemo unquam vidit tale miraculum nisi in somnio, ut de montibus auri *somniantes*. *Illi dixerunt*.] Israel inter Gentes; unus alteri sic colloquitur. *Magna pro illis*.] Pro Israelitis, sic dixerunt Gentibus. *Pro nobis*.] De die in diem, & nos vidimus. *Converte*.] Postquam Psalmista prævidisset redemptionem, nunc orat pro illa. *Sicut flumina*.] Quæ exarescunt in Meridie, sic non ibimus in captivitatem amplius, Rasi. Vel, ut flumina fortia sunt refrigerium in terra arida, Targ. *Exiit flendo*.] Timendo ne semen bonorum operum ejus in captivitate periret. *Portans vasa seminis*.] Captivi sunt seminantes, qui custodiunt legem, vasa sunt corpora vel animæ, Meridies est captivitas, aquæ, redemptio. *Manipulos*.] Seminis, denotat mercedem eorum qui afflictiones patienter sustinent.

Sect. 3. Ex Midrash Tillin in Psal. 126.

Tunc implebitur os risu.] Dicit, *Tunc*, id est, in sæculo future, non in hoc sæculo; dicunt de Rishba, quod non implevit os suum risu postquam audivit de R. Johan. *Sicut Rivuli*, vel, *pluvia*.] Dies pluviarum est insignis, sicut dies redemptionis, R. Isaac. *In lachrymis*.] Quando incedit flendo, redit edendo, R. Jehudah.

Sect. 4. Ex R. Obad. in Psal. 126.

Jubilatio בְּרִנָּה. Sicut in Isai. 60. *Vestimentum laudis pro spiritu contrito*.

Sect. 5. Ex R. Sol. in Psal. 126.

In terra arida.] Flumina humectant illam, sic nos in redemptione virentes erimus. *In lachrymis*.] Quia timent forsàn semen in loco illo siticuloso non prosperabitur.

Sect. 6. Ex Cald. in Psal. 126.

Somniantes.] Vel, ut ægri sanati à חַלּ, in Job

39. 4. idem. Sicut flumina in arida] vel siti. Cald. בְּצִוְרָה.

Sect. 7. Ex Masora in Psal. 126.

Metunt.] Tria sunt, Hos. 8. 7. *Metunt turbinem*. Job 24. 6. *Metunt*, id quod non est illis. messis justis est gaudium, impii vanitas. *Veniendo veniet*.] In tempore suo; 5. sunt defectiv. in Samuel. & in Cethubim, 2 Sam. 16. 22. *Accede ad concubinas*, &c. Psal. 105. 19. *Verbum ejus venit*, & unum in Ester, &c.

Sect. 8. Ex Al. Auth. in Psal. 126.

Sicut somniantes.] Erat digitus Dei solius. 1. Caus. Vel, *Quam consolati*.] Id est, multum consolati, Theod. *Lingua nostra canticis*.] Ut Apoc. 19. 1. *Babel lapsa est*, &c. *Sicut flumina*.] Ut Apoc. 21. 6. *Agnus ducet eos ad flumina aque vite*. 2. Caus. Et addit, *In Meridie*, ut calor caniculæ adurit Apuliam.

Horat. Epod. 3.

*Nec tantus unquam syderum insedit vapor
Siticulosa Apulia:*

Et Epod. 2.

— aut perusta solibus

Perniciis uxor Appuli.

(Cant. 1. Sol aspexit me.)

In Austro.] Est ventus humidus, & torrentes implet, Theod. *Flendo*.] Cum testibus in sacco, Apoc. 11. 3, 4. Vel, quia vita brevis & ærumnosa, morique est necesse.

Horat. Lib. 2. Od. 14.

Non si tricenis quotquot eunt dies,

Amice places illachrymabilem

Plutona tauris: —

— scilicet omnibus,

Enaviganda: sive reges,

Sive inopes erimus coloni.

(Psal. 49. *Sapientes & stulti*.)

Frustra cruento Marte carebimus,

Fractisq; rauci fluctibus Adria?

(Maris Adriatici.)

Frustra per autumnos nocentem

Corporibus metuemus Austrum.

Visendus ater flumine languido

(*Dies ejus veniet*, 1 Sam. 26.)

Cocytus errans, —

Linquenda tellus & domus & placens

Uxor —

(Sed gaudium & messis vitæ æternæ sequitur.)

Sect. 9. Ex Ital. &c. in Psal. 126.

Qui somniant.] Ital. *Fuor di noi*. Vel, sicut sanati, 2. Ang. MS. Vulg. Gal. *Consolez*. Ang. MS. Bodlei. *Seminantes*.] Pii ministri laborantes, Hispan. *Los pios ministros del evangelio no serán sin fruto*.

Sect. 10. Ex Gr. & Vulg. in Psal. 126.

Quasi somniantes.] Lat. MS. Hispan. Ferr. *Somnantes*. *Euntes ibant & flebant*.] In captivitate, sed Deus benedixit messi, & replet eos lætitia, in afflictione est ὑλκυνπίνον.

Sect. 11. Ex Syr. in Psal. 126.

Heb. Syr. 125.

De Haggeo & Zacharia

יִשְׂרָאֵל יִשְׂרָאֵל, redeuntibus è Babel,

bel, spiritualiter Psalmus est expectatio bonorum futurorum, Par. Edit, *Velut homines qui somniant, vel, letantur.*] Syr. MS. *וְהוּם יִשְׁמְרוּ וְיִשְׂמְרוּ*. *Vel, Ut sani homines.*] Quanquam ante in captivitate, velut agri fuimus, Heb. *חֲלָמִים*. *Reduc, vel, reduxit captivitatem.*] Par. Edit. *וְהוּם יִשְׁמְרוּ וְיִשְׂמְרוּ*. *Qui portat semen progreditur flens.*] Syr. *וְהוּם יִשְׁמְרוּ וְיִשְׂמְרוּ*, sic in R. David, & in Hof. 10. *Seminate in iustitia, &c.*

Sect. 12. Ex Arab. in Psa. 126. Heb. Ara. 125. *Facti sumus ut somniantes.*] Nec vigilantes, nec dormientes, quando Messias post primam apparitionem est sublati, Tanchum. R. Sol. in Dan. 8. & 12. De Christi morte quidam hunc locum in Tanchum. intelligunt. *Vel, Facti sumus sicut consolati.*] Arab. *كألمتعربين*, sicut illi qui sunt post tribulationem consolati. *משך הזרע*.] Id est, ventilabant semen suum flentes, Arab. *يبدسون*. *ترعهم بالكين*.

1 Canticum graduum Salomonis. CXXVI.

Heb. CXXVII.

Nisi Dominus edificaverit domum, in vanum laboraverunt qui edificant eam.

Nisi Dominus custodierit civitatem, frustra vigilat qui custodit eam.

2 Vanum est vobis ante lucem surgere: surgite postquam sederitis, qui manducatis panem doloris:

Cum dederit dilectis suis somnum:

3 *Ecce hereditas Domini, filii; merces, fructus ventris.*

4 *Sicut sagittae in manu potentis: ita filii excussorum.*

5 *Beatus vir qui implevit desiderium suum ex ipsis: non confundetur cum loquetur inimicis suis in porta.*

Sect. 1. Ex R. David. in Psal. 127.

In hoc Psalmo sunt tres Philosophiae moralis partes, Oeconomia, Ethica, Politia, de urbe, vers. 1. de filiis domus, vers. 3. de moribus, in vers. 2. R. Arama. *De Solomone.*] Sic Genes. 20. 5. *Dicas de me est frater meus*, idem, dictus est hic Psalmus de aedificatione domus, quam proposuit aedificare David, cui argentum & aurum accumulasset; sed labor & vigiliae suae non habebant successum, quia filius ejus edificabat eam, sic aliorum cogitationes carent successibus. Explicabimus hunc Psalmum triplici modo: De Solomone primum. *Domum.*] Sanctuarium. *Aedificantes in vanum aedificant.*] David laboravit aedificare eam, sed non potuit, Deus etenim erat cum Solomone; & meminit *Urbis*, quia erat civitas regia. *Surgere diluculo.*] Absalom surrexit diluculo contra David, ut furtim corda Israel raperet, 2 Sam. 15. 2, 6. & Adonija cum suis sociis surrexerant sero post mortem Absalomi, sed in vanum omnia. *Comedunt panem dolorum.*] Quia contendebant pro regno, sicut pro pane famelicus, sed illud haud sunt adepti. *Dilecto suo.*] Solomo erat *Jedidiah*, 2 Sam. 12. 24. id est, dilectus Domini, & dicit, *Sic*, dat sine labore regnum Solomoni, & ideo dicit, *Somnum*, id est, sicut homo dormiens illud cepit. Vel, dicit, *Somnum*, quia Solomo erat quasi dormiens, & non cogitabat de regno, *וְהוּם יִשְׁמְרוּ וְיִשְׂמְרוּ* cum Aleph ut He. *Ecce filii sunt hereditas.*] Sic dicit David, nunc video quod filii sunt bona operum bonorum merces à Domino, estque mihi bona hereditas in Solomone filio meo. *Filii juventutis—ut sagitta.*] Solomo erat filius senectutis, & erat in adiutorium Davidis post mortem suam, sed David habuit filios alios sapientes & magnanimos qui in vita sua illum adjuvabant & erant *Sicut sagitta.*] Ut 2 Sam. 8. 18. *Filii David erant principes ad manum regis*, id est, in adiutorium suum, quia omnes erant boni praeter Absalom & Adonijam. *Phare-*

tra.] Domus Davidis, quam sic assimilat, quia dixit ante, *Ut sagitta.* *Quando loquentur.*] Ante seniores quia sunt multi & probi & in porta absque pudore & timore eloquentur. Alio modo. De Christo, qui dictus est Solomo in Canticis. *Domum.*] Sanctuarium. *In vanum laborant.*] Quia post desolationem Jerusalem erat aliquando aedificata, quandoque destructa, quia non placuit Domino aedificatio ejus. *Surgentes diluculo.*] Roma primò subjugavit Jerusalem & Ismael sequebatur, sed Christus dilectus Dei facillime quasi somno eos subjugabit, *וְהוּם יִשְׁמְרוּ וְיִשְׂמְרוּ* non sunt in Cod. Cremon. Alio modo exponi potest de quolibet viro particulari. *Domum.*] Palatium cujuslibet regis, ut 2 Sam. 7. 11. *Aedificabit tibi domum*, non erit domus regia ad semen regis sine *עוֹלָא תִּשְׁמְרוּ וְיִשְׂמְרוּ*, nec praevaleret custodia murorum absque Deo. *Tardantes sedere.*] In suis officinis opifices & mercatores ut vendant venalia morantur. Vel, agricolae in agris manent usque ad occasum solis, Psal. 104. *Sic dat somnum.*] Id est, divitias sine labore, sicut aliis laborem sine divitiis, & postea meminit *Filii, &c.* qui sunt Dei donum singulare. Vel, dicit, *Sic*, id est, illis dilectis qui sic laborant ut vos, dat Deus requiem, sicut in somno, ut in Eccles. 5. *Somnus laborantis est dulcis*, R. Aram. quia Deus benedicit labori suo, sed vester labor est in vanum. Non est in Cod. Cremon.

Sect. 2. Ex Ab. Ezra in Psal. 127.

De Solomone.] *וְהוּם יִשְׁמְרוּ וְיִשְׂמְרוּ*, ut Deut. 33. 8. *De Levi.* *Vigil in vanum vigilat.*] Quia ventus potest diruere omnia; post *Aedificantes*, meminit *Vigiles*, qui custodiunt urbem, & *Mercatores*, qui in ea operantur, à *שָׁקֵר*, in Prov. 8. 34. *Qui vigilat ad portas*, idem. *Surgunt diluculo.*] Mercatores & Artifices in plateis. *Sic dat dilectis suis.*] Omnia eveniunt secundum Dei decreta, non secundum hominum labores,

res, & addit, *Somnum*, ut Eccl. 5. 12. *Somnus laborantis est dulcis*, & dicit, *Sic*, vel, certè, ut Num. 27. 7. *Filia Zelophehad rectum loquuntur*. Vel, dicit, *Sic*, quando custodit eos; sicut aliis dat dolores quos non custodit. *Est merces ejus*.] Merces bonorum operum, & meminit *Filii*, quia etiam conceptio mulieri à Deo datur, sicut custodia urbis; & conjungitur cum ædificatione domus, quia non David sed filius ejus ædificabat templum, R. Jos. *In manu potentis*.] Sunt fortes qui procreantur in juventute, quia crescant, & tandem pro parentibus pugnent, non sic filii senectutis, הוֹקוּנִי. *Non confundentur*.] Nec pater nec filii. *Superabunt hostes*.] à דָּבָר, in Psal. 18. 45. *Subjugat populos*, idem. *In porta*.] In oculis omnium, ut Job 5. *In porta*, idem sensus.

Sect. 3. *Ex Midrash Tillin in Psal. 127.*

In vanum.] Custodes civitates sunt scribæ, &c. R. Jehudah. *Surgentes mane*.] Uxores discipulorum sapientum.

Sect. 4. *Ex R. Obad. Gaon. in Psal. 127.*

De congregantibus divitias in captivitate. *Dabit somnum*.] Id est, panem dabit cum somno; contrà in Eccles. 8. *Cor ejus in nocte non requiescit*. *Sagitta*.] Contra Atheos. *Inimicis*.] Epicuræis.

Sect. 5. *Ex R. Sol. in Psal. 127.*

In vanum.] Prævidit David lapsum Solomonis à cultu Dei, & sic quasi in vanum ædificabat templum. *Vigiles*.] Vel artifices qui diluculo ad labores evigilant. *Dilecto*, vel, *illi cuius vagatur somnus somnum dabit*.] A נֹר, Ester 6. 1. *Discedebat somnus ejus*, id est, illi qui somnum suum ad studium legis amittit dat ἀνταρξίαν, למָנוּר. *Filii*.] Quando educantur, ut discipuli sapientum. *Fruitus ventris*.] Ubi occultatur verbum Dei. *Pharetra*.] קִיּוּרִין, in lingu. extran. Quibus Anglicè, Hispan. *Aljava*. *Loquentur cum inimicis*.] Discipuli hi hostes sapientum faciunt obmutescere, Hisp. *Hablare*.

Sect. 6. *Ex Cald. in Psal. 127.*

Solomonis.] Per manum Solomonis. *Surgunt diluculo*.] Ad violentiam, Job 24. 5. *Diluculo in pradam*. *Sedere morantur*.] Ad facinora perpetranda. *Panem dolorum*.] Panem pauperum, per violentiam ab illis raptum, ut in Amos. 2. *Vinum condemnatorum*. *Merces*.] Bonorum operum sunt filii. *Pharetra plena*.] Beth Midrash discipulis repleta. *In porta*.] Synedrii, ut Ruth 4. 1. *Seðebat in porta cum senioribus*. *Concedent*.] נִצָּן, Cald.

Sect. 7. *Ex Masora. in Psal. 127.*

Diluculo surgentes.] Duo sunt, & in uno versu, Isai. 5. 11. *Donec vinum inflammet eos*. *Fruitum*.] הַפְּרִי, non est ampliùs, & unum est פְּרִי sine He, Genes. 30. 2. *Cohibuit fructum ventris*. *Beatus est vir*.] Sunt quatuor, Psal. 40. 4. *Qui facit Dominum suam fiduciam*, Psal. 94. 12. *Quem castigas*.

Sect. 8. *Ex Al. Auth. in Psal. 127.*

De Solomone.] Christo, Cant. 8. 11. *Solomo habuit vineam, &c. Dolorum*.] Idolorum, sic dicta quia inferunt dolorem, Ab. Ezra. *Sic dat somnum*.] Dicit, *Sic*, laborando dat illis quietem in somno, sicut aliis molestiam. Vel, quando Deus adjuvat in ædificando, laborando, &c. tunc vita est quæta ut somnus, τὸ τε ὕπνῳ, Chrysoft. aliter Divitiæ non reddunt mentem quietam.

Horat. Lib. 3. Od. 24.

Intactis opulentior

Theauris Arabum, & divitis Indie

Cementis licet occupes

Tyrrhenum omne tuis, & mare Ponticum

Si figit Adamantinos

Summis verticibus dira necessitas

Clavos: non animum metu,

Non mortis laqueis expedit caput.

(Eccles. 5. *Abundantia divitis non finit eum dormire*.)

In porta.] Si fidit, in porta loquatur, S. Aug. *Filii excussorum*.] Apostoli, filii Prophetarum quorum involucri excutuntur, S. Aug. Vel, filii accincti ad prælium, Hieron.

Sect. 9. *Ex Ital. &c. in Psal. 127.*

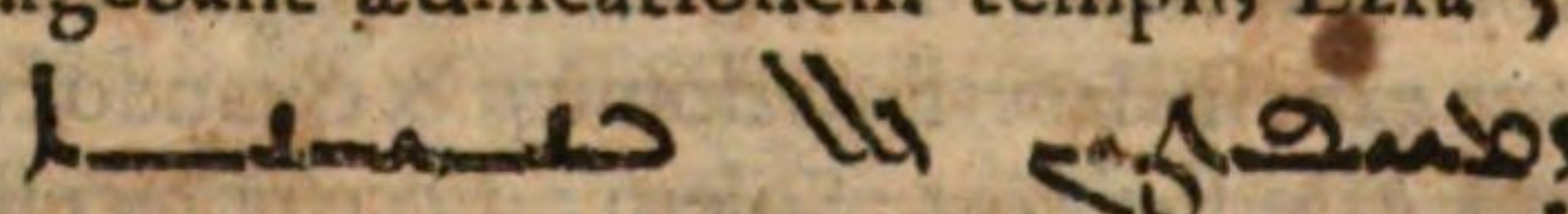
Sic, vel, *quando dabit dilecto suo somnum*.] 3. Ang. MS. Vulg. Gal. id est, tunc vos panem dolorum comedetis, quia sunt qui non edunt. toto die, sed in tenebris, ut Eccles. 5. in Ab. Ezra. Vel, dicit, *Sic*, id est, *Sin trabajo*, Hisp. *Assi dara*, Hispan. Fer. absque labore; sic dabit illis somnum, ut vobis laborem inquietum. *In porta*.] In senatu, Ital.

Sect. 10. *Ex Gr. & Vulg. in Psal. 127.*

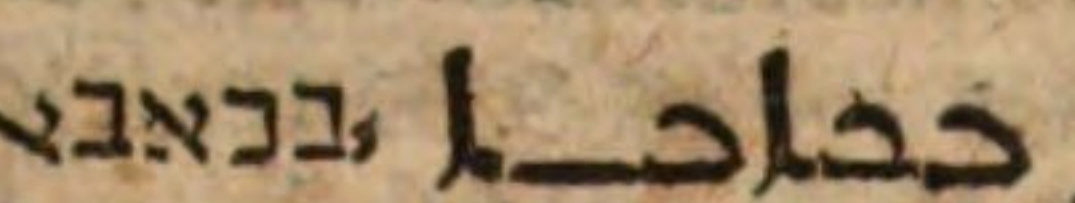
Surgite postquam sederitis.] Vulg. Gr. Arab. Lat. MS. id est, non est vobis vacatio, ut sedeat & comedatis panem, מִן הַכֹּהֵן ut לקוּם & מִן הַכֹּהֵן ab אֲחֵרֵי, Mem redundat, ut sapè. *Filii juventutis*, Lat. MS. vel, *excussorum*.] Gr. Vulg. τῶν ἐκτετινωμένων, id est, eorum qui excussi sunt de terra, vel de prosperitate, filii eorum possint eos restituere, à נֶעַר, *Excussit Pharo*, in Exod. 14. vel filii viventes post mortem patrum qui excussi sunt ex hoc mundo, & ipsi filii suos patres defendunt palàm. Vel, eorum qui sunt excussi à pueritia & maritati in juventute, & tunc filios valentes procreant. *Pharetram*.] Desiderium suum, Vulg. Gr. *Quando colloquentur*.] *Hablaren*, Hisp. Ferrar.

Sect. 11. *Ex Syr. in Psal. 127.*

Heb. Syr. 126.

A Davide, dicitur de Solomon. Etiam de Hag. & Zach. qui urgebant ædificationem templi, Ezra 5. Par. Edit.

Panem comedere cum dolore.] Laboribus

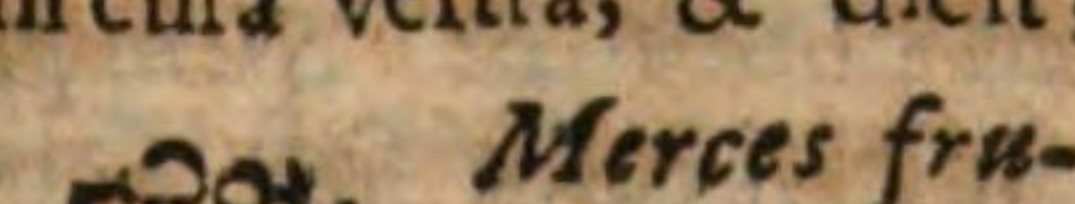
malè succedentibus. Syr.

sic in Hag. 1. *Efflavi in illud, quare? quia domus Dei est desolata. Ita dabit dilecto suo somnum*.] Sicut

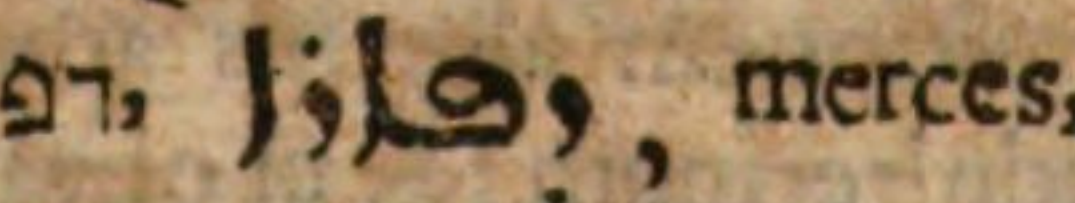
vobis dolorem; & dicit, *Dilecto*, qui ponit cor suum

ad ædificationem templi, ut Hagg. 3. *Abhinc benedicam tibi*. Vel, *Ita*, id est, tantum dabit eis dormien-

tibus quantum vobis cum omni cura vestra, & dicit,

Sic, vel liberè, דָּרַךְ, Syr. MS.

Merces fru-

ctuum ventris.] Syr.

merces,

quam largitur Deus propter dolores in parturiendo,

ut in Genes. 3. *Sic filii juventutis*.] Sunt fortes, sed

filii senectutis sunt chariores.

Pindar. Olymp. Od. 9.

Αἰὼν ὡς παῖς ἐξ ἁλμοχρῶ πατέρων &c.

— uti patri

*Dulcis progenies quam mulier parit,
Annis conjugis ultimis.*

(Ut Joseph Jacobi erat, זקניו וקניו, Gen. 37.)

Non erubescant quando loquuntur.] Tunc temporis enim sterilitas pudore afficiebat, velut Hanna ait, *Deus abstulit pudorem meum*; & versus hic de filiis, sequitur *Panem dolorum*, multi enim laborant & non habent *secundum*, cui relinquunt bona sua, in Eccles. 4. 8. & in Eccles. 6. 2.

Sect. 12. Ex Arab. in Psal. 127.

• Heb. Arab. 126.

Vana eriturrectio vestra matutina, (post Solis ortum ad opus, ut Psal. 104.) *surge* (quilibet) *post sessionem, & comedentes panem eorum cum mœstitiis, quoniam cum dederit electis suis somnum,* (tunc) *hereditas Domini sunt filii, merces fructus ejus à ventre.*] Arab. *باطل يكون*

بكم انهموا بعد الجلوس يا

لكلي حيزهم بالهجوم لانه اذا اعطى اصغيا نوماً صيرات الرب Id est, postquam federitis ad prandium vel coenam, surgite denuò statim, ut panem mœstitiæ comedatis, & in nocte precurris non dormiatis, quoniam dabit dilectis suis somnum suavissimum, & in somno conceptionem mulieri suppedabit, quæ in tempore suo fructum ventris parturiet. Heb. *מאחריו* & *קומו* ut *קומו* *אחריו*. Vel, cum dederit dilectis somnum, *Dat peccatori dolorem, ut accumulet divitias, & reponat pro illis qui recti sunt coram Domino, Eccles. 2. Ita filii juventutis, vel, in juventute sua.*] Tunc sunt validi. Arab. *كذلك الاولان في شبيبتهن*. *Pharetram, vel, desiderium suum ex illis.*] Arab. *شهوآنة منهم*. *Non confundetur.*] Sterilitas erat opprobrium in Israele, sed fecunditas erat mulieri honos & decor.

1 Canticum graduum. CXCVII.

Heb. CXCVIII.

BEati omnes, qui timent Dominum, qui ambulant in viis ejus.

2 *Labores manuum tuarum quia manducabis: beatus es, & bene tibi erit.*

3 *Uxor tua sicut vitis abundans, in lateribus domus tue:*

Filii tui, sicut novellæ olivarum in circuitu mensæ tue.

4 *Ecce sic benedicetur homo, qui timet Dominum.*

5 *Benedicat tibi Dominus ex Sion: & videas bona Jerusalem omnibus diebus vitæ tue.*

6 *Et videas filios filiorum tuorum, pacem super Israel.*

Sect. 1. Ex R. David. in Psal. 128.

LAudat timorem Dei in omni captivo, præcipue ut redemptionem intueri dignetur. *Laborem manuum.*] Id est, τὸν ἄγρον ἰδίου ex sudore faciei tuæ non ex aliorum labore. Vel, ut Isai. 65. 22. *Diu fruuntur opere manuum eorum. Uxor tua erit.*] Id est, tu præcipies uxori tuæ, ut sit sicut vitis; non est arbor plantata in medio domus præter vitem, plantant eam in lateribus domus, & quando crevit, educunt eam foris ante Solem; Ecce radix est in medio domus, & rami foris; Sic uxor modesta est in lateribus domus, & non exit foris, sicut mos est meretricis, Prov. 7. 11. *Est foris, quandoque in plateis, &c.* & Prov. 9. 14. *Sedet ad ostium domus ut videant eam transeuntes, sed hanc uxorem nemo videt nisi maritus & filii ejus, ut Genes. 18. 9. Ubi est Sarai uxor tua? Ecce in tentorio, non exibat ad excipiendos hospites, sed exeunt filii sui (ut negotia sua perficiant,) sicut rami vitis. Sicut plantæ olivarum.*] Filii hujus mulieris castæ sunt sicut *Oliva*: *Oliva* non recipit infusionem alterius arboris, sic illi non sunt semen adulterinum; & ut *oliva* est semper viridis, sic pulchri in bonis operibus illi. *In circuitu mensæ tue.*] Sicut plantæ circumeunt mensam in regionibus calidis in hortis, &c. sic hi filii circa mensam administrant, & non comedunt bibuntve cum ebriis, sed ad mensam tuam solam vivunt. *Bonum Jerusalem.*] Post re-

demptionem. *Et videbis bonum cunctis diebus vitæ tue.*] Etiam in captivitate, טוב bis sumitur. *Pacem in Israel.*] In redemptione si vivus sis, vel in resurrectione si mortuus.

Sect. 2. Ex Ab. Ezra. in Psal. 128.

Beatus.] Post redemptionem, vel est de sensu prioris Psalmi de filiis. *Sicut vitis.*] Fructum in tempore suo reddit ברתו. *Sicut plantæ olivarum.*] Semper florent. *Videbis.*] In tribus festis.

Sect. 3. Ex Midrash Tillin. in Psal. 128.

Sicut vitis. Modesta in lateribus domus, Gen. 18. *oliva*. *Pacem in Israele.*] Filii non venient ad pacem discalceati, in Deut. 25. 7.

Sect. 4. Ex R. Obad. in Psal. 128.

Hortatur captivos ad studium legis non divitiarum. *Circa mensam* לשלחן.] Habebis omnia necessaria pro familiâ tuâ.

Sect. 6. Ex Cald. in Psal. 128.

Beatus.] In hoc sæculo & futuro.

Sect. 7. Ex Masora in Psal. 128.

Beatus eris.] Cum Israele; Duo sunt, Deut. 33. 29. *Beatus tu o Israel.* יְבוּרָךְ, quatuor, duo cum Pathac, & duo cum Cametz, in Psal. 112. *Videbis.*]

Tri-

Tria sunt initium versus, vide & fac, Exod. 25. 40.
Psal. 139. 24. Vide si sit via iniquitatis.

Sect. 8. Ex Al. Auth. in Psal. 128.

Laborem manuum tuarum.] Non eris orbatu
amplius, ut Isai. 65. 23. In circuitu mensa.] Cubito
innitebant veteres Romani.

Horat. Lib. 1. Od. 27.

Et cubito remanente presso.

(Ut Luc. 22. Accumbabant, & Joh. 13. In pectus.)
Sicut planta olivarum.] In pace, ut Isai. 2. 3, 4. Non
discent praelium amplius, & Apoc. 21. 4. Uxor tua
sicut vitis.]

Horat. Lib. 1. Od. 13.

Felices ter, & amplius,

Quos irrupta tenet copula: nec malis,

Divulsus querimoniis,

Suprema citius solvet amor die.

Et dicit, sicut vitis, in usum lætitiæ non rixarum.

Horat. Lib. 1. Od. 27.

Natis in usum lætitiæ scyphis

(Eccles. 10. Vinum lætificat.)

Pugnare, Thracum est: tollite barbarum

Morem: verecundumq; Bacchum

Sanguineis prohibete rixis.

(Prov. 23. Cui rixa, &c.)

Vino, & lucernis Medus acinaces (gladius)

Immane quantum discrepat? impium

Lenite clamorem sodales,

(Ephes. 4. ult. Nec clamor.)

Sect. 9. Ex Ital. &c. in Psal. 128.

Sicut vitis.] Pulchra & virens, Ital. Lætificans
cor mariti.

Sect. 11. Ex Syr. in Psal. 128.

Heb. Syr. 127.

De Zerubabel sollicitante ædificium templi &
subindicat conversionem Gentium, Par. Edit.

לַבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲבֹדָה. Laborem manuum tuarum.] Qui

dulcissimus est, opposit ad panem ignavia. Circa
mensam tuam.] Plantæ olearum ibi dilatant sese.
Bona Jerusalem.] Post ædificationem templi, urbis,
& adventum Christi, qui desiderium erat omnium
Gentium credentium, Hag. 2.

Sect. 12. Ex Arab. in Psal. 128.

Heb. Ara. 127.

Ex fructu manuum, vel, laboris tui.] Arab. من

ثمرة تعبك. Beatus es, vel, gratia est tibi.]

Coram hominibus والحمد لله لك, Arab.

1. Canticum graduum. CXXV III.

Heb. CXXIX.

Sæpe expugnaverunt me à juventute mea,
dicat nunc Israel.

2 Sæpe expugnaverunt me à juventute mea:
etenim non potuerunt mihi.

3 Supra dorsum meum fabricaverunt pecca-
tores: prolongaverunt iniquitatem suam.

4 Dominus justus concidit cervices pecca-
torum:

5 Confundantur & convertantur retrorsum
omnes, qui oderunt Sion.

6 Fiant sicut fenum tectorum: quod prius-
quam evellatur, exaruit:

7 De quo non implevit manum suam
qui metit, & sinum suum qui manipulos colli-
git:

8 Et non dixerunt qui præteribant: Benedi-
ctio Domini super vos: benediximus vobis in no-
mine Domini.

Sect. 1. Ex R. David. in Psal. 129.

Apueritia mea,] Captivitatis initium est ut pue-
ritia, duratio ejus ut senectus. Sæpe, vel, man-
um.] Affixerunt nos in initio. Dicat nunc Israel.]
Id est, dicat ad gloriam Dei quod non consumitur, &
dicit, Nunc, id est, in tempore redemptionis, R. Ara-
ma. In dorsum.] Cum extrema contumelia, ut Isai.
51. 23. Dorsum tuum posuisti ut terram. Sulcos
longos.] רָמַמְ, est linea quam arat agricola in agro,
& si sit nimis longa tunc fatigantur boves, quia non
quiescunt donec finem attingant lineæ, vel sulci; sic
inimici non sinunt nos quiescere à durâ servitute mo-
re botum. Vel, in collum meum vincula & jugum po-
suerunt, R. Arama, ut Lamén. 5. Super colla nostra, &c.
Arescit, vel, solvit se & abit à loco suo.] אָרַח, ut
quando dicitur, solvit calceum suum, idem, nisi quod
illud est verbum רָמַמְ, & hoc stans. Sicut gramen.]
Arescit, & non habet messorum, sic Gentes & earum
leges pereunt.

Sect. 2. Ex Ab. Ezra in Psal. 129.

Dis afflixerunt me,] Dicit bis, id est, indies; di-

ctus est, Psal. de Israel in captivitate. Arabant in
dorsum meum.] Est similitudo, ut Isai. 57. 23. cor-
pus tuum, ut terram. Sulcos.] Ut 1 Sam. 14. 14. Di-
midium sulci, רָמַמְ, idem. Funes impiorum disci-
dit.] Et non arabunt amplius in dorsum meum, sunt
ut boves quando funes excinduntur. Sicut gramen
in vertice tectorum.] Inutiles, subito excisi & pauci
numero relict, opposit. ad illud, Manipulos secum, in
priori Psal. Antequam extrahatur in opus.] אָרַח,
Extrahere gladium. Sinum suum.] Ut Nehem. 5.
13. רָמַמְ, idem. Excussi sinum meum, &c. Dominus
benedicat vobis.] Sicut mos erat in agris benedi-
ctis, dicebant messoribus, Deus benedicat vobis,
Ruth 2. 4. de Boaz; sensus est quod leges & fidei
nationum nemo laudabit.

Sect. 3. Ex Midrash Tilkín. in Psal. 129.

Mecum arabant.] Israel sic in hoc mundo pati-
tur; Princeps unus venit & subjugat eum, crastino
Deus benedictus funes impiorum discindit, & popu-
lum suum à jugo liberat. Non dicunt transcentes.]

Non benedicunt illis qui arant in septimo anno,
Deut. 15. 1.

Sect. 4. Ex R. Obad. in Psal. 129.

Arabant.] Sicut Turnoscuphus aravit templum & circuitum ejus, ad perdendum memoriale ejus.

Sect. 5. Ex R. Sol. in Psal. 129.

Israel.] Congregatio Israel in captivitate, in diebus juventutis erant in Egypto, Jerem. 2. 1. Memini amorum juventutis tue, &c. Non est in Venet.

Sect. 6. Ex Cald. in Psal. 129.

Dorsum.] Vel, corpus meum.

Sect. 7. Ex Masora in Psal. 129.

Exscidit.] Non est amplius, & unum est cum Pathac, 2 Reg. 18. 16. Intempore illo, exscidit Hezechia, & duo sunt cum Vau, Exod. 39. 6. & Psal. 46. 9. Fregit hastam, &c. Non dicunt.] Sic Jerem. 2. 6. Non dicunt ubi est Dominus. Jer. 5. 24. Non dicunt — timeamus.

Sect. 8. Ex Al. Auth. in Psal. 129.

Israel.] Ecclesia Dei, Gal. 6. 16. Excogitarunt cogitationes.] ἐπεκτινόν, Chrysost. à שרר, Ne cogites malum, Prov. 3. 1, 2. Caus. in vers. 4. Deus benedicat vobis.] Sic Ep. 2. Joh. 10. Neque dicite illi, Salve.

Sect. 9. Ex Ital. &c. in Psal. 129.

Arabant.] Id est, imaginabant malum contra me, ut in Prov. 3. Ne cogites malum, idem. & Aratio impii, Proverb. 28. Hisp. Ferr. Arantes. Impietates.] Ang. MS. Vulg. à שרר, ut in Hof. 10. Duas iniquitates, &c. Funes.] Pollis, 2. Ang. MS. Vulg.

Sect. 10. Ex Gr. & Vulg. in Psal. 129.

Priusquam evellatur.] Gr. Vulg. Arab. שרר, est Educere è vagina.

Sect. 11. Ex Syr. in Psal. 129.

Heb. Syr. 128.

De angustia populi,

Par. Edit. & innuit triumphum cultorum. Plurimis temporibus, vel, multi fuerunt affligentes me.] Syr. Super tergum meum aratores, vel, castigatores plagis affecerunt, & produxerunt strigas suas.] Reliquerunt post eos plagarum notas, Syr. נכר, נכר.

Heb. חרש. Funes, vel, ramos improborum.] Syr. סוכיות, פסל, פסל, funes flagelli eorum erant tres, ut aiunt; Sic Hof. 10. Arare faciam Ephraim — ligabo eos in duobus eorum sulcis, idem sensus de captivitate Babel. Priusquam crescat, vel, priusquam super illud afflet ventus, exarescit.] Syr. non per ventum, sed quia caret humore. Vel, quando ventus afflat, Syr. Paris. נכר, נכר, נכר.

Sect. 12. Ex Arab. in Psal. 129.

Heb. Arab. 128.

Super tergum, vel, collum meum flagellaverunt me peccatores, iniquitatem suam prolongarunt; justus Dominus abscindit colla iniquorum.] Arab. علي

ظفري جلد نى الحطة اطالوا آتيم, الرب عدل قاطع اعناق الاتية, Sic Isa. 5. Protrahunt iniquitatem, ut funibus planstrum. Heb. למענות, à שרר, iniquitas, vel, sulcus, in Hof. Et dicit Deus, Abscidit colla impiorum, quia collo duro incedunt, ut in Psal. 75. Ne ambulata cervice dura, σκληροτεράχιλοι, Act. 7. Heb. שרר, sic dicitur collum ob crassitiam, à שרר.

I. Canticum graduum. CXXXIX.

Heb. CXXX.

DE profundis clamavi ad te Domine:
2 Domine exaudi vocem meam.

Fiant aures tue intendentes, in vocem deprecationis meae.

3 Si iniquitates observaveris Domine: Domine quis sustinebit?

4 Quia apud te propitiatio est: & pro-

pter legem tuam sustinui te Domine.

Sustinuit anima mea in verbo ejus:

5 Speravit anima mea in Domino.

6 A custodia matutina usque ad noctem, speret Israel in Domino.

7 Quia apud Dominum misericordia: & copiosa apud eum redemptio.

8 Et ipse redimet Israel, ex omnibus iniquitatibus ejus.

Sect. 1. Ex R. David. in Psal. 130.

Tecum est remissio.] Dedit Deus potestatem Angelis exequendi beneplacita sua in terra, sed non est in manu illorum remissio. Ut reverearis.] Tu solus; ut non dicant homines quando peccant, angeli possunt nobis remittere, Adoni Avi R. Jos. Cimchi. Expecto in Dominum.] Pro redemptione in hoc saeculo. Anima mea expectat.] Gloriam ejus in discessu à corpore intueri. In verbo.] Promissio redemptionis. Annumerari inter illos qui vigilant pro Aurora.] Id est, qui surgunt in vigiliis matutinis, ut orent. Est misericordia.] Ad omnes creaturas; &

sic ad te. Multa redemptio.] Id est, saepe redemit te ab Egypto, Babel, &c.

Sect. 2. Ex Ab. Ezra in Psal. 130.

De profundis.] Captivitate, ut Psal. 42. Abyssus Abyssum invocat, in R. Sol. Ut sis timendus.] Si mihi remittis peccata mea, alii spe venia ad te accedent, & timebunt amplius peccare, sed si non remittis, vivent prout illis libet. Vel, dicit, Timendus, quia nemo prater te potest peccata remittere, R. Sol. Vigilant in auroram.] Noctu vigilant in muris, ut manè dormiant. Redimet Israel.] Quia secum est misericordia, ut vers. 3. Ab iniquitatibus.] Opposit. ad

ad illud, *Si custodias iniquitates, &c.* למה, in Imperat. in forma gravi.

Sect. 3. *Ex Midrash Tillin in Psal. 130.*

De profundis. Nunquam orat homo in loco elato, R. Josi bar Hanina. *Tecum est remissio.* Id est, servas remissionem in manu tua à principio anni usque ad diem propitiationum, in Levit. 16. ut in isto die timent homines, R. Aba.

Sect. 4. *Ex R. Obad. Gaon. in Psal. 130.*

Precatur pro remissione peccatorum captivitatis. *Ut reverearis* תיראני. Id est, exaudi me & destrue hostes meos, ut timeant te Israëlita, sicut in Exod. 14. *Et populus timebat, &c.*

Sect. 5. *Ex R. Sol. in Psal. 130.*

Ut reverearis. Ut homo non confidat in alium pro remissione, sed in Deum solum, ut in Exod. 23. *Non potest* (angelus) *remittere transgressionem tuam.* *Expectat.* Reditum ex captivitate, qui est sicut mane.

Sect. 6. *Ex Cald. in Psal. 130.*

Ut videaris. Quia nemo coram te ausus est in cultu tuo apparere si non fuisses misericors, à למה. *Vigilant in Auroram.* Ut offerant sacrificium matutinum.

Sect. 7. *Ex Masora. in Psal. 130.*

Aures tue. In Templo sancto; Duo sunt in Cethubim, 2 Paral. 6. 40. *Sit attenta auris tua,* & omnes Prophetæ sunt similiter plenæ, exceptis 3. In 1 Sam. 20. 12. & Isai. 48. 6. למה. 5 sunt, tria cum Cametz, & duo cum Pathac, socius ejus in Psal. 131. 3. Judic. 13. 5. *Incipiet salvare, &c.*

Sect. 8. *Ex Al. Auth. in Psal. 130.*

Quis stabit? Ad ministrandum coram te, ut 1 Reg. 17. 1. *Coram illo consto.* & Jerem. 35. 19. *Coram me consistere.* *Ut reverearis.* Sicut Dominus à servo colitur, sic Mal. 1. 6. *Ubi est timor meus,* vel *cultus?* Vel, *propter legem tuam.* Legem misericordiae, S. Aug. à תורה.

Sect. 10. *Ex Gr. & Vulg. in Psal. 130.*

Propter legem tuam. Vulg. Gr. vel ob timorem tuum expecto, quæ sic præcipit patientiam ἐν τῷ φόβῳ.

ματθ, Gr. Ethiop. Arab. Vel, *Tecum est propitiation, cum terribilis sis.* Lat. MS. erga hostes tuos es terribilis, ad poenitentes misericors.

Sect. 11. *Ex Syr. in Psal. 130.*

Heb. Syr. 129.

De Nehemia duce, & prece martyrum, למה

למה, id est, sub 10 persecutionibus, Par. Edit.

למה, sic 2 Sam. 20. *Principes,* quia non erat Nehemia sacerdos, ut est in Par. Edit. sed Tirshatha, & Ezra erat sacerdos, Nehem. 10. *Si servaveris iniquitatem* — *ut te timeant homines.* Quis tunc confister? sed apud te est misericordia. למה, non est in Syr. Et dicit, *Iniquitatem*, id est, patrum, Manassis, &c. ob quam venit captivitas. *Ab excubiis matutinis usque ad excubias matutinas.* Syr. absque *Vau*, למה, Syr. Par. למה, id est, quotidie; & dicit, *Tempus matutinum*, quoniam tunc expurgant homines & meditari incipiunt. *Plurimum apud eum salutis.* Qui superavit paganos Imperatores persequentes, & martyres liberavit.

Sect. 12. *Ex Arab. in Psal. 130.*

Heb. Arab. 129.

Nomentum, o Domine, speravi. Arab. Rom. Neb. وليس لك يا رب ترجيت. Vel, *Propter legem tuam sustinui.* In lege tua sunt præcepta patientiæ & promissa, תורה, ut תורה, Aleph pro He, sic מורה & מורה, Psal. 9. ult. Vel, *Ut reverearis* — *expectavi in Dominum.* Ut alii reverentiam tui meam intuentes, mecum te expectando etiam revereantur. *A vigilis, vel, tempore matutino ad vespertas anima mea confisa est in Domino, confidat* (etiam) *Israel à tempore matutino* (ad vespertas;) Arab. من حين الصياح الى انفسى فوكلت على الرب فليتوكل لسرايل على الرب. Heb. فليتوكل لسرايل على الرب. משמרו, id est, ab isto tempore, toto die usque ad vespertam.

1 Canticum graduum. CXXX.

Heb. CXXXI.

Domine non est exaltatum cor meum: neque elati sunt oculi mei.

Neque ambulavi in magnis, neque in mirabilibus super me.

Sect. 1. *Ex R. David in Psal. 131.*

Non est elatum. Id est, clam; dicit David hoc de seipso, indicando, quod si Israel, sit humilis in captivitate tunc illius miserebitur Dominus, ut Isai. 57. 15. *Sublimis est Deus & aspiciunt humiles,* & ideo concludit hunc Psalmum, *Confidat Israel.* *Nec oculi elati.* Palam. *In mirabilibus.* In rebus Deitatis; non gloriatur quod intellectus meus possit eas comprehendere, ut Prov. 25. 2. *Est gloria Dei rem*

2 *Si non humiliter sentiebam: sed exaltavi animam meam.*

Sicut ablactatus est super matre sua, ita retributio in anima mea.

3 *Speret Israel in Domino, ex hoc nunc & usque in seculum.*

celare. Si non. Est juramenti forma. *Sicut puer.* Qui paulatim crescit, & fulcit se in matrem non in seipsum, sic nec ego in propriam sapientiam, sed traditionem legis & doctores ejus; & eam paulatim discit, R. Arama. Vel, *Cor non est elatum.* Quando Samuel unxit me. *Nec oculi elati.* Quando vici Goliath. *In magnis.* Quando rex eram. *In mirabilibus.* Quando adduxi Arcam. Derañ. Non est in Cod. Cremon.

Sect.

Sect. 2. Ex Ab. Extra in Psal. 131.

Non est elatum.] Clām. *Nec oculi elati.*] Palām. *Non ambulavi.*] Id est, cum corde; & dicit, *Non*, quia puer parvulus ambulare nequit; והלכתי, verbum stans, si est יוצא, deficit לבי. *In valde sublimibus.*] Id est, arcanis quæ ad Dominum pertinent, Deut. 29. 19. *Posui, & filere feci animam meam.*] Ut Psal. 16. 8. *Posui Dominum ante me*, idem. *Vel, Si non posui.*] Est imprecatio quasi diceret, si non, tunc, *Adhareat palato lingua mea*, Psal. 137. 6. *Sicut puer.*] Ambulare sine matre nequit, sic nec ego sine tua directione. *Sit anima mea in me.*] Est oratio; & dicit, *In me*, id est, in oculis meis.

Sect. 4. Ex R. Obad. in Psal. 131.

Precatur pro seipso ut videat redemptionem. Sicut ablactatus גמל.] *Qui expectat misericordiam matris, ut cibum illi suppeditet.*

Sect. 5. Ex R. Sol. in Psal. 131.

Ego.] Congregatio Israel, Vel, David erat ut ablactatus ac si non habuisset manus aut pedes. גרולר, id est, splendidis ædificiis, plantis, vel aliis deliciis, ut Solomo, Eccles. 2. & Jer. 45. *Quæris magna? ne quæras ea.*

Sect. 6. Ex Cald. in Psal. 131.

Posui in me ipsum.] Manum in os meum, silendo, donec verba legis audivissem. *Sicut ablactatus.*] Sic ego in lege profectum feci.

Sect. 7. Ex Masora in Psal. 131.

Canticum graduum Davidis.] Quatuor sunt, Psal. 122. 1. Psal. 124. 1. Psal. 131. Psal. 133. 1. cultus Dei præcedit ejus tutelæ, & humilitas unitati.

Sect. 8. Ex Al. Auth. in Psal. 131.

Cum magnatibus non ambulavi.] Gr. sic Prov. 25. *Ne venias in locum magnatum, &c.* Oportet sequi res aptas, & non sperare ultra quam licet; Bellerephon coelos ascensurus, ut quid ageret Jupiter cognosceret, in terram cecidit.

Horat. Lib. 4. Od. 11.

*Terret ambustus Phaëton avaras
Spes: & exemplum grave præbet ales
Pegasus, terrenum equitem gravatus
Bellerephontem.*

*Semper ut te digna sequare: & ultra
Quam licet, sperare nefas putando,
Disparem vites: &c.*

(In Jer. 45. *Ne quæras grandia.*)

Sicut puer.] Sic Matth. 18. 1. *Qui humiliavit sese*

ut hic parvulus. Et Zephan. 3. 12. *Populum afflictum & pauperem in te relinquam;* Est Prophetia de futuro, R. David, literaliter, nos instruit ne res grandes tentemus, & quasi parvo navigio in mari mediterraneo navigare.

Horat. Lib. 4. Od. 15.

*Ne parva Tyrrhenum per aquor
Vela darem, &c.*

Pindar. Olymp. Od. 1.

— ὕπερωλον, &c.

— Tantalus is fuit

*Sensitque fatis dulcibus ebrinis,
Magna impotentis damna superbia.*

Sect. 10. Ex Gr. & Vulg. in Psal. 131.

Sed exaltavi animam meam.] Gr. Vulg. per humilitatem meam in conspectu Dei filii, דאֵלֶּיךָ, Da-leth pro Resh, à דָּלֵךְ, ut sæpè.

Sect. 11. Ex Syr. in Psal. 131.

Heb. Arab. 130.

De Josue sacerdote summo & de humilitate, Par. Edit. nam ipse erat in vestibus sordidis, Zach. 3. 1.

— — — — —

Sedavi animam meam.] In spe bona muratoriarum vestium, post afflictionem meam, velut nuper ablactatus puer filere cogitur quando ad ubera illachrymatur, Syr. — — — — —

— — — — — *Anima mea contra me est* — — — — — *velut ablactatus.*] Quæ aliquando ex impatientia exclamat, eam autem increpo murmurantem, Syr. — — — — —

Sect. 12. Ex Arab. in Psal. 131.

Heb. Arab. 130.

Non ambulavi cum superbis, nec cum magnificentibus se, me majoribus.] Arab. Rom. Neb. — — — — —

— — — — — *id est, cum illis qui grandiloqui jactatores sunt, ut in Psal. 12. sic in Psal. 26. Cum dissimulantibus non ambulavi. Vel, In rebus nimis mirabilibus.*] Ut Magici. Rambam. Mor. Nebuc. c. 31. *Ut ablactatus à matre, ita retributio anima mea.*] Sic abnegando subjugavi, & quasi remuneravi animam meam, quia ob hanc abnegationem mercedem habebō. Vel, ut puer novissime ablactatus reluctatur ad lac matris, sic ego mercedem respicio ἀνταποδοσίαν, ut Moyses, Heb. 11. & Psal. 119. *Retribuere servo tuo.*

1 Canticum graduum. CXXXI.

Heb. CXXXII.

Memento Domine David, & omnis mansuetudinis ejus.

2 Sicut juravit Domino, votum vovit Deo Jacob:

3 Si introiero in tabernaculum domus meæ, si ascendero in lectum strati mei:

4 Si dederō somnum oculis meis, & palpebris meis dormitationem.

5 Et requiem temporibus meis: donec inveniam locum Domino, tabernaculum Deo Jacob.

6 Ecce audivimus eam in Ephrata: invenimus eam in campis silvæ.

7 Introibimus in tabernaculum ejus: adorabimus in loco, ubi steterunt pedes ejus.

8 Surge Domine in requiem tuam, tu & arca sanctificationis tuæ.

9 Sacerdotes tui induantur justitiam: & sancti tui exultent.

10 Pro-

10 Propter David servum tuum, non aver-
tas faciem Christi tui.

11 Juravit Dominus David veritatem, &
non frustrabitur eam: de fructu ventris tui po-
nam super sedem tuam.

12 Si custodierint filii tui testamentum
meum, & testimonia mea hac, quae docebo
eos:

Et filii eorum usque in seculum, sedebunt super
sedem tuam.

13 Quoniam elegit Dominus Sion: ele-

git eam in habitationem sibi.

14 Hac requies mea in seculum seculi: hic
habitabo quoniam elegi eam.

15 Viduam ejus benedicens benedicam: pau-
peres ejus saturabo panibus.

16 Sacerdotes ejus induam salutaribus: & sancti
ejus exultatione exultabunt.

17 Illuc producam cornu David, paravi lu-
cernam Christo meo.

18 Inimicos ejus induam confusione: super
ipsum autem effloreat sanctificatio mea.

Secl. 1. Ex R. David. in Psal. 132.

Dictus erat quando edificabat altare in area
Ornanis, & respondebat Dominus per ignem,
1 Paral. 21. 26. quia ad hoc usque tempus locus Ar-
cae erat ignotus, & Nathan dixisset Davidi, *Non adifi-
cabis domum, sed Solomo*; Et quoniam David prae-
parasset pro edificio, orat ut acciperet Deus volunta-
tem pro opere, dicendo, *Et omnis afflictionis ejus.* Ob
divisionem decem tribuum, R. Arama. Vel in prae-
paratione pro domo Dei, ut 1 Paral. 29. *In afflictio-
ne mea preparavi, &c.* ita, ut non potui dormire. *Jaco-
bi.* Meminit *Jacobi*, quia vidit Jacob in somnio
locum sanctuarii, Genes. 28. 12. Scala erat sanctua-
rium, de quo dixit, *Quam terribilis est locus!* loqui-
tur non de Bethel sed templo, quod dicitur, *Porta coe-
li*, respond. ad *thronum gloriae in caelis*, ut Jerem. 17.
12. *Locus sanctuarii nostri*, est opposit. ad *glorio-
sum thronum excelsum*, Rabboth. in Bereshith Rab-
ba, & haec terra est in medio orbis habitabilis, & Je-
rusalem in medio terrae Israel. & sanctuarium in me-
dio Jerusale. & templum in medio sanctuarii, id est,
ab Aquilone ad Meridiem, & Arca in medio templi,
Rabboth. Non est in Cod. Cremon. Et licet vidit Ja-
cob locum sanctuarii, forsitan non cognovit illud quan-
do evigilabat, vel non revelabat illud, quia voluit
Deus, ut David primò revelaret locum, & licet subin-
dicabat illum Deus Abrahamo, quando in monte Mo-
ria obtulit filium, non apparet quòd Abraham locum
cognovit. Vel meminit *Jacob*, quia primò vovit.
Genes. 28. 20. ut saecula sequentia vovere in afflictio-
ne discerent, Deraah R. Abahu. Rabboth. Et addit
אברהם, *Potenti Jacob*, quia in liberando Jacobo Deus
monstrabat seipsum potentem, ut Jacob ipse confite-
tur, *Per manus potentis Jacobi*, in Genes. 49. *Non
ascendam in lectum.* Est hyperbole, indicat, quòd
somnus ejus non fuerat dulcis donec invenisset lo-
cum, & dixit Nathani, *Ego habito in domo cedrorum,
& Arca Dei intra cortinas*, 2 Sam. 7. 2. *Lectum*
אורח. Id est, qui habet tegumenta regia. Vel, dicit,
Somnum, id est, usitatum. *Ephrata.* Ibi erat natus
qui edificabat eam, R. Jos. Cimchi. Vel, ibi erat Da-
vid, quando revelabatur ei locus, R. Ara. רשדונו. Vel,
per Davidem à Bethlehem oriundum. R. Mo-
sheh. Vel, quia locus erat in portione David qui erat
ex Bethlehem Ephrata, R. Arama. Dicit, *Audivimus*,
à senioribus in urbe Ephrata, quòd locus pro sanctua-
rio alius foret, quia Nob, Shilo & Gibeon non erant
loci electi, sed locum adhuc ignoramus. Et dicit,
Eam, in Foeminin. id est, divinam praesentiam

שכונת, R. Arama. *In agris silva.* Area Ornanis
dicitur *Ager*, propter grana, & silva, quia erant arbo-
res in ea עץ יער, vel quia templum desolatum in
sylvam erat conversum, ut in Micah 3. *Mons domus
in excelsa silva.* Intrabimus. Nunc quia locum in-
venimus. *Surge Domine.* Hos tres versus locutus
est Solomo in dedicatione templi; est aliqua vocum
non rerum differentia. *Arca roboris.* Quae erat in
sancto sanctorum, & gloria in eam collocata. *Justitia
amicti.* Vel, vestimentis decentibus, vel vestimentis
congregationis, lineis, R. Arama. *Propter David,
servum tuum.* Cui erat hic locus revelatus. *Faciem
amicti.* Audi orationem meam & Solomonis. *Ju-
ravit.* Per Nathan, 2 Sam. 7. 13. *Regnum tuum erit
stabile. Docebo eos.* Id est, per Prophetas. *Re-
quies.* De loco in locum ut antea, non commigrabo.
Benedicam. Forsan dicitur מוריד, quia super re-
liquas terrae partes irrigabatur, quando illic habita-
bat gloria Dei; à מוריד, *pluvia*, Joel 2. *Sancti.*
Lévites, R. Arama, sic vocantur quia non sacrificabant
vitulo, Deut. 33. 8. *Cornu David reflorescere.* Post-
quam diu exaruit, ut Jerem. 23. 5. *Excitabo Davi-
diramum justitia,* & hic est Christus; non erit, ut in
secundo templo, quando Machabaei erant Reges &
sacerdotes, R. Arama. *Lucernam.* Regem qui illu-
minat populum, 1 Reg. 15. 4. *Lucerna Davidi. Flo-
rebit.* Vel, erit decor, ut Exod. 28. 36. *Coronam
auri*, à ציץ.

Secl. 2. Ex Ab. Ezra. in Psal. 132.

Memento. Dictus erat hic Psalmus quando David
& seniores Israel erant sacco amicti in tempore pestis,
& David sacrificia ante altare Domini afferre nequit.
למנו נזכר שם, est nomen ex forma, cujus ציץ נזכר.
Jurabat. Quòd requiescere noluit donec
requiem preparasset Domino; & in die illo dixit
Dominus, *In Area Ornanis Jebusei edificabitur
templum. Jacobi.* Meminit *Jacobi*, quia ipse vo-
vit votum, in Genes. 28. 20. *In lectum meum.* Scil.
dormire in meridie (est mos Orientalium, ut Italo-
rum, &c.) cum Cametz, ut זמרת, in Psal. 118.
Ephrata. Bethlehem Ephrata, distat ad tres Pa-
rasas, פרחסאות, à Jerusale. ibi audivimus quòd tem-
plum Domini edificaretur propè Bethlehem. *In
agris silva.* In qua erat Area Ornanis, de qua dixit
David, *Hac est Domus Domini*, 1 Paral. 22. 1. *Ibi
mus in Tabernacula ejus.* Ibi David edificabat
altare & offerebat holocausta. *Propter David ser-
vum tuum.* Est conjunctum ad illud, *Surge Domine*
in

in requiem tuam, &c. Justitia.] Quia docent alios
Legem. Sancti.] Levitæ. *Sion.*] Civitas Davidis. *Vi-*
um sum.] In omni latere quo ambulant transun-
 tes benedictionem intuentur, à 13. *Benedicam cibo.*
 Id est, sacrificiis, ut Num. 28. *Est cibus, &c. Jubi-*
bunt.] Levitæ cantabunt Psalmos. *Salute.*] Vide-
 bitur in illis palam, sicut vestis exterior. *Pudore.*
 Opposit. ad illud *salute* sacerdotum, qui orant pro il-
 lo, 1707, Holem pro Shurec, vel est vox peregrina
 ex singulari & plurali composita, ut 1707, Deut. 28.
Docebo illa אלמד.] Id est, testimonium &
 fœdus.

Sect. 3. *Ex Midrash Tillin in Psal. 132.*

Memento David.] Tria dedit Deus sub conditio-
 ne; terram Israel, sanctuarium, & regnum domus Da-
 vidis; *Si filii tui custodierint, &c.* 2 Sam. 8. Duo de-
 dit Deus sine conditione librum legis, Deut. 33. *Le-*
gem dedit Moyses, & fœdus Aharonis, Num. 25. Fœ-
dus eternum. Requies mea.] Hæc est Jerusalem sic
 dicta quia arca ibi requievit, R. Simeon, sed postquam
 elegisset Deus Sionem exivit Jerusalem, & priusquam
 elegisset Sionem & Jerusalem. tota terra Israel erat
 locus pro altaribus licitus, 1 Sam. 7.

Sect. 4. *Ex R. Obad. in Psal. 132.*

Precatur pro continuatione regni David in manu
 Christi. *Non dabo somnam.*] Plusquam necessitas
 naturæ postulat, sic ut non egomet, sed illum supplet
 natura. *Justitia צדק.*] Non impietate, ut filii Eli.
Desideravi eam.] Ut in Genes. 22. *De quo ego di-*
cant tibi, &c.

Sect. 5. *Ex R. Sol. in Psal. 132.*

Afflictionis sue.] Qua afflixit animam, ut requi-
 em pro Deo inveniret. *De Ephrata.*] Per Davidem,
 de Bethlehem, Ephrathiram. non est in MS. Vel, *In*
celebri loco audivimus de illa.] Ut 1 Sam. 1. 1. *Ephra-*
thita, id est, pater familiæ, אבנינו, à 707. Vel,
 quia in Josue, de Ephraim orto, reperitur, ipse descri-
 bit Jerus. ut locum altissimum, Jos. 15. & dicit,
Lex ascendet ad locum, indicando quod sanctuarium
 erit in loco altissimo positum. *In agris sylva.*] In
 Tribu Benjamin, in ejus portione qui comparatur be-
 stiæ sylvæ, *Lupo rapaci,* Genes. 49. 27. *Benjamin ut*
lupus, &c. in hac Tribu erat ædificatum templum.
Uncti tui.] David vel Solomon qui post eum regna-
 bat. *Florebit, vel, splendescet.*] 171 à 171, in
 Ezech. 1.

Sect. 6. *Ex Cald. in Psal. 132.*

In Tabernaculum domus meæ.] Ad uxorem meam,
 quæ est in lateribus domus, ut Psal. 128. *In agris*
sylva.] Libani, ubi orabant patres. *Arca roboris*
tui.] In qua est lex roboris tui. *Sancti jubilent.*
 Levitæ canant cantica super oblationes. *Cornu Da-*
vidis.] Rex fortis & gloriosus de domo Davidis, ut
 Psal. 18. *Cornu salutis.*

Sect. 7. *Ex Masora in Psal. 132.*

Memento.] 171, non est amplius plene, & in li-
 bro uno traditur, illud est plenum, in Lament. 4. *Me-*
mento filiorum Edom, sed est error, R. Jacob. *Me-*
mento pro Davide omnis ejus afflictionis.] In bo-
 num, ut Deut. 8. 16. *Ad benefaciendum tibi, Som-*
num.] 171, id est, antequam moriar; Quinque sunt
 pro somno, Jerem. 51. 39. *Somnum perpetuum.* Je-
 rem. 51. 57. *Eccles. 5. 12. Somnus laborantis, Ester.*

6. 1. *In thronum tuum.*] Sex sunt lenia cum Sheva,
 Isai. 22. 23. Psal. 9. 4. *Sedes in thronum.* Nehem.
 3. 7. *Ad thronum.* Psal. 132. 11. & 12. Rex se-
 det in throno Dei. *In habitationem suam.*] Inter
 homines; Duo sunt, Ezech. 48. 15. *Pro urbe, in ha-*
bitationem. Disposui lucernam.] Quia facit judi-
 cium; Tria sunt, Num. 23. 4. *Disposui 7. altaria.*
 Job 13. 18. *Disposui judicium.*

Sect. 8. *Ex Al. Auth. in Psal. 132.*

Jurabat.] Se introducturum Arcam in civitatem
 David. *Ephrata.*] In terra Judæ in qua erat Beth-
 lehem Ephrata, ubi Christus erat natus, Hier. 17
 18, Chrysost. *In sylva.*] Gentibus, S. August.
 Vel, *Agro Jaer.*] Est Ciriath-Jearim ubi arca erat,
 20. Ann. 1 Sam. 7. 1. & ab hoc loco adduxit eum
 David Jerusalem in principio regni sui, 1 Paral. 13.
 1, 6. Vel, Ephrata est Shilo in Tribu Ephraim, ubi
 primò erat Arca, Josh. 18. 1. *Congregabant filii Is-*
rael in Silo, &c. 1. Caus. *In requiem.*] In templo
 futuro, quasi diceret, hoc Tabernaculum in quo arca
 est, non est requies tua; ideoque ædificetur locus glo-
 riosior. *Est requies mea.*] Mysticè, ut Apoc. 21.
 1, 2, 3. *Tabernaculum Dei est cum hominibus.*
 2. Caus. *Lucernam uncto meo.*] Id est, regnum; scri-
 bunt de Ascanio Aeneæ filio adhuc puero, apparuit il-
 li una flammula supra caput suum, quæ urebat; quam
 manibus nequit extinguere, ex qua conjecturam
 regni divinatoriam sumpsit: simile narrat Livi. lib. 1.
 de Servio Tullo, & Moses de Rubo ardente, Exod. 3.
Sacerdotes.] Fideles, Apocal. 5. 10. *Fecit nos sacer-*
dotes, &c. 3. Caus. *Vidnam ejus.*] Omnis anima de-
 solata, S. Aug. Pro 171 obtinuit 171 victus, Hier.
 Gratiarum actio.

Sect. 9. *Ex Ital. &c. in Psal. 132.*

Ephrata.] Shiloh in Tribu Ephraim, Ang. MS.
De illa.] Habitatione scil. Dei fortis. Hispan. *Della*
morada. Vel, Ephrata denotat Jerusalem circumda-
 tam montibus & arboribus, Ital.

Sect. 10. *Ex Gr. & Vulg. in Psal. 132.*

Propter David.] Audias vocem filii ejus Christi.
In agris, vel, regione saltus.] Lat. MS. *Viñum,* vel,
vidnam ejus.] Vulg. Ethiop. dicit, *Vidnam,* quia
 meminit ante orphanos, pauperes, Græc. 171, &
 forsân mutatum erat in 171. Heb. 171 à 171, nam
 desolata est vidua, ut in 1 Tim. 5. *Vidua & desola-*
ta, &c. quasi diceret, *Desolatis suis benedicam,* sed in
 Arab. est *venationi,* ut in Lat. MS. non *vidua,* ut no-
 tant Biblia Sixtina 70.

Sect. 11. *Ex Syr. in Psal. 132.*

Heb. Syr. 131.

De ædificatione templi & revelatione Christi, Par.
 Edit. 171, 171. *In omni affli-*
ctione ejus.] Quomodo afflictus erat ad invenien-
 dum locum pro Domino. Vel, *Humilitate ejus.*] Syr.
 171, quoniam David Rex in
 sacco sese humiliavit cum principibus Israel coram
 Domino & Angelo ejus in hoc tempore. In poten-
 tem, vel Deum Jacobi, Syr. 171. *Invenimus*
eum in agris.] Syr. 171, 171
 171, Syr. Paris. cum Van,
 ille

ille nobiscum erat in agris quando captivi ducti fuimus, sic in Micah 4. 10. *Ibis ex urbe & habitabis in agris & ibis Babylonem, illinc redimam te. De illo audivimus in Ephrata.*] Quando eramus in civitatibus nostris, & meminit Ephrata, quia erat civitas David qui composuit hunc Psalmum. *Ad requiem.*] In Christo in secundo templo, ut Matth. 12. in quo requiescit spiritus contribulatus. *Sancti tui.*] Iusti, Syr. *Venationibus ejus benedicam.*] Syr. *סודי*, ut in Heb. *Oriri faciam cornu Davidis.*] Syr. *אורנו*, id est, iterum germinare post captivitatem, in Christo, velut in Ezech. *Corona ejus, vel, sanctitas mea florebit.*] In Christo, Syr. *קדושו*. Heb. *קדושו*.

Sect. 12. Ex Arab. in Psal. 132.

Heb. Syr. 131.

Afflictionis, vel, negotii ejus.] Quomodo ad promovendum cultum Dei incumberebat, à *ענווה*, in Eccles. 1. *Ut sit in eo exercitatus, idem.* Vel, *Manusuetudinis sue.*] Arab. Rom. Neb. *ענווה*, quam

versus Shimei demonstrabat, sic Psal. 18. *Manusuetudo tua, idem.* *Ecce audivimus ea in lege Ephrata & invenimus ea in campis vacuis.*] Arab. *قوت*

سبعنها في الشريعة افراتا ووجدناها Ephrata est vir celebris, in 1 Sam. 1. 1. R. Sol. & non erat Propheta sicut Moses celebris; In lege Moysi mons Moriah indicatur Abrahamo, Genes. 22. R. David. Et dicit, *Campis vacuis*, post desolationem, R. Arama. in R. David. Vel, *In Lege, ab Ephraeo.*] In Lege Moysi & à Josue qui erat ex Ephraim, R. Sol. *Benedicam venationem ejus.*] Arab. *ابارك في صيدها*.

Davidi oriri faciam cornu, vel, radium.] Id est, regnum, ut in 1 Reg. 15. *Lucernam Davidi, idem.* Arab. *قربا لداود*, sic in Hab. 3. *Cornua, vel, radii è manu ejus, idem.* *Corona ejus, vel, mea sanctificatio super eum florebit.*] Arab. *عابدة قدسي*. Quia ego illum ad regnum sanctificavi, id est, selegi.

1 Canticum graduum David.

CXXXII.

Heb. CXXXIII.

Ecce quàm bonum, & quàm jucundum, habitare fratres in unum:

2 Sicut unguentum in capite, quod descen-

dit in barbam, barbam Aaron.

Quod descendit in oram vestimenti ejus.

3 Sicut ros Hermon, qui descendit in montem Sion.

Quoniam illic mandavit Dominus benedictionem, & vitam usque in saeculum.

Sect. 1. Ex R. David in Psal. 133.

Fratres.] Omnes Israelit. R. Jos. Cimchi. Vel, rex Christus & summus Pontifex, sicut Gemelli, R. Arama. quia Rex sedet in thronum & sacerdos instruit illum, & quando redibant à Babel, Zacharia regem & pontificem duos unctos appellat: unus ad regnum, alter erat ad sacerdotium selectus. *Habitare, vel, sedere una.*] Id est, in thronos suos, ita ut unus non invidet alteri, R. Arama. & ideo dicit, *Una*, id est, in corde, & sic de Josue & Zerubbabel, Zach. 6. 13. *Consilium pacis erit inter istos duos.* Non est in Cod. Cremon. Vel, *Una* in eodem loco, R. Arama. *Sicut unguentum bonum.*] Meminit Aharon sacerdotis, non Davidis, ob duas causas; Prima, David erat clam inunctus, 1 Sam. 16. 13. sed Aharon coram toto Israele, & sic de futuro: Secunda, Aharon erat primò unctus quando gloria Dei descendeat in Tabernaculum, & sic de futuro redibit gloria Dei. Vel, unguentum capitis denotat bonum intellectum, & Ros bonos mores & fructus, R. Arama. *Os vestimenti.*] Id est, collare, & meminit vestium, quia primo erat amictus, tunc effundit parum ex oleo in caput suum inter oculos suos ad figuram Gamma Graecorum, *ג' י' ג'* descendebat ad barbam, & sub barba ad collare. *Sicut ros.*] Per oleum indicat sacerdotem, per rorem Regem, ut Prov. 19. 12. *Favor regis est ut ros in gramen*, etiam redemptio erit ut ros, Micah 5. 7. & meminit rosis in montes, quia ipsi rore maximè indigent. *Illic.*] In monte

Sion praecepit benedictionem. *Et vitam in aeternum, vel, diuturnam vitam.*] Ut Isai. 65. 22. *Sicut dies arboris sunt dies populi mei.*

Sect. 2. Ex Ab. Ezra in Psal. 133.

טוּב, Toar deficit *טוּב* cum Pathac indicat celebre unguentum. *Fratres.*] Solomon & fratres ejus qui vixerunt in pace & abundantia; cohaeret cum regno David. predicto. Vel, sacerdotes in diebus Solomon. quando templum erat edificatum. *Etiam una.*] Dicit, *אין*, *Etiam*, id est, summus pontifex una cum illis. *Barbam Aharonis.*] Meminit Aharon. quia erat primus inunctus. *Sicut ros.*] Bis sumitur, ut *אין* in Prov. 30. 3. id est, *Sicut ros qui in montes Sion descendit.* *Vitam.*] Dicit, *Vitam*, quia ros vivificat terrae fructus, quibus vita hominis sustentatur.

Sect. 3. Ex Midr. Tillin in Psal. 133.

Fratres.] Moyses & Aharon non errabant in oleo unctionis.

Sect. 4. Ex R. Obad. Gaon in Psal. 133.

Divina praesentia erit in omnibus locis ubi sunt iusti, non in Templo solo. *Fratres.*] Moyses & Aharon. *Barbam, vel, senex.* *אין*, *senex Aharon, qui descendit secundum mores suos.*] *אין*, humiliavit se, ut converteret alios ab iniquitate, ut Malac. 2. *Sicut ros.*] Sufficit ad fructum sine pluvia; sic fratres hi docuerunt plebem secundam receptivitatem ejus; intelligentibus vero dicit Moyses, Deut. 32. *Destrina mea erit sicut pluvia.*

Bbb

Sect.

benedixisset illis, ut in priori Psalmo. *Levate manus.*] Ut Aharon, Levit. 9. 22. *Levavit manus suas & benedixit;* & hoc erat die non nocte. *Cælum & terram.*] Superiora & inferiora.

Sect. 3. *Ex Midrash Tillin. in Psal. 134.*

In noctibus.] Altare est ædificatum, & Michael princeps magnus stat & super illud oblationem offert, R. Gadal. Vel, discipuli sapientum sunt accepti ac si sanctuarium erat ædificatum, servirentque Deo noctes atque dies in sanctuario, R. Johan. *Levate manus — & benedicite.*] Qui benedictionem cum elevatione conjungit, non est Satan in illo festo calumniator.

Sect. 4. *Ex R. Obad. in Psal. 134.*

Precatur pro reditu præsentia Dei ad templum. *Etiā in nocte.*] Ad studium legis in cubiculis templi nocte permanserunt.

Sect. 6. *Ex Cald. in Psal. 134.*

Levate manus.] O sacerdotes, & benedicite populo.

Sect. 7. *Ex Masora in Psal. 134.*

In noctibus.] Quatuor sunt, Psal. 92. 1, 2. *Enarrare in noctibus, &c. Et benedicite.*] Removendo plagas; Duo sunt, 2 Sam. 21. 3. *Benedicite hereditati Domini;* de Gibeonitis.

Sect. 8. *Ex Al. Auth. in Psal. 134.*

In atriis.] Ibi stabat populus cum Levitis *προσευχόμενοι*, ut Luc. 1. & sacerdotes erant intra domum, ut Zacharias, Luc. 1. Inter quos unus erat summus *ἀρχιερεὺς ἐστὶν*, apud Egyptios, Herod. in Euterp.

Cum defunctus fuerit, in locum ejus successit filius suus; ut apud Hebræos & Græcos.

Pindar. Nemea. Od. 7.

Sacrorum avita gaudeant custodia.

Sect. 9. *Ex Ital. &c. in Psal. 134.*

In nocte levate manus.] Benedicere super sancta sacrificia. Hispan. (Vel Ital. Bruc. *à la santità*, ad sanctitatem.) 2. Ang. MS. Vulg. id est, benedicite, & in nocte de sacrificiis die oblati edite. Vel, *Levate manus sanctitatis.*] Id est, puras manus, Hisp. Ferr. *Alçad manos santidad.*

Sect. 11. *Ex Syr. in Psal. 134.*

De sacerdotibus in ministerio Domini in noctibus, Par. Edit. *לְבַנְיָהּ בְּלַיְלָהּ*

בְּלַיְלָהּ. Benedicite Domino — in noctibus.

Tempore diurno stabant in templo, & nocte sacrificia comedebant, pro quibus Deo benedicturi erant, ut Genes. 49. in Targum de Benjamin, *Est lupus rapax, mane rapit, prædam & noctu dividit spolia; innuit sacerdotes sacrificia comedentes. Attollite manus vestras ad sanctuarium.*] Ad cælum, Syr. *לְקוּדְשָׁא*, *לְקוּדְשָׁא*, velut in Jon. 2. 4. *Ad sanctum templum tuum.*

Sect. 12. *Ex Arab. in Psal. 134.*

Heb. Arab. 133.

Elevate manus vestras in noctibus ad sanctitatem.] Arab. *ارفعوا أيديكم في الليالي*, *الليالي*, versus templum sanctum sicut Daniel; orate non solum die sed etiam nocte.

I Alleluja. CXXXIIII.

Heb. CXXXV.

Laudate nomen Domini, laudate servi Domini.

2 Qui statis in domo Domini, in atriis domus Dei nostri.

3 Laudate Dominum, quia bonus Dominus: psallite nomini ejus, quoniam suave.

4 Quoniam Jacob elegit sibi Dominus, Israel in possessionem sibi.

5 Quia ego cognovi quod magnus est Dominus, & Deus noster præ omnibus diis.

6 Omnia quaecumque voluit, Dominus fecit in cælo, in terra, in mari, & in omnibus abyssis.

7 Educens nubes ab extremo terræ: fulgur in pluviam fecit.

Qui producit ventos de thesauris suis:

8 Qui percussit primogenita Egypti ab homine usque ad pecus.

9 Et misit signa & prodigia in medio tui Egypte; in Pharaonem, & in omnes servos ejus.

10 Qui percussit Gentes multas: & occidit reges fortes.

11 Sehon regem Amorrhæorum, & Og regem Basan, & omnia regna Chanaan.

12 Et dedit terram eorum hereditatem, hereditatem Israel populo suo.

13 Domine nomen tuum in æternum: Domine memoriale tuum in generationem & generationem.

14 Quia judicabit Dominus populum suum: & in servis suis deprecabitur.

15 Simulachra Gentium argentum, & aurum, opera manuum hominum.

16 Os habent, & non loquentur: oculos habent, & non videbunt.

17 Aures habent, & non audient: neque enim est spiritus in ore ipsorum.

18 Similes illis fiant qui faciunt ea: & omnes, qui confidunt in eis.

19 Domus Israel benedicite Domino: domus Aaron benedicite Domino.

20 Domus Levi benedicite Domino: qui timetis Dominum, benedicite Domino.

21 Benedictus Dominus ex Sion, qui habitat in Jerusalem.

Sect. 1. Ex R. David. in Psal. 135.

Laudate Dominum, laudate nomen Domini *ser-
vi.* In Psal. 113. 1. est horum transpositio, ul-
timò meminit *Nomen*, propter verba sequentia, *Sit
nomen benedictum*; sed hic dicit ultimo, *Servi Do-
mini*, propter sequentia, *Qui stant &c.* ut servi, id est,
sacerdotes. *In atriis.* Ibi orabat Israel & non intra-
bat in templum. *Domus.* Quam ædificabat Solo-
mo vel Messias. *Ego novi.* Dicit Cantor quòd no-
men ejus est magnum, ergò laudate illud. *Dominus
noster.* Dicit, *Noster*, quia illum in Dominum ac-
cepimus, Deut. 26. *Omnes Deos.* Exercitus cœ-
lorum, quos Ethnici, ut Deos colant, sed illi nihil
faciunt sine mandato ejus, ipse verò facit quicquid
vult. *In mari.* Oceano & reliquis. *Abyssis.* Flu-
minibus. *Vapores ascendere facit.* Est unum Dei
mirabilium, ut Job 5. 9. *Magna facit, &c.* *A fine
terra.* à mari quod est finis aridæ, ut Genes. 2. 6.
Vapor ascendebat è terra, & Amos. 5. 8. Vocat aquas
maris in vapore, & effundit eas in pluvia; & Elia di-
xit servo suo, *Aspice nunc, &c.* Ecce nubecula sicut
palma manum ascendebat è mari, 1 Reg. 18. 43. *Ful-
gura cum pluvia.* Est mirabile hoc, quòd fulgura
quæ sunt ignis non extinguuntur ab aqua, contrario
suo, R. Arama. *Eduxit ventum.* Ut pluviam quòd
vult transmittat, נוצח ut מוציא. Et dicit, *Ex
thesauris suis.* Quia cætera elementa videntur,
non sic, Aër & ventus, ac si esset in Thesauris inclusus;
& dicit *Eduxit*, quia quando movetur sentimus
eum, & sic meminit quatuor element. *Percussit pri-
mogenitos.* Reliquas plagas comprehendit sub signis,
&c. quæ erant ex voluntate Dei non ex accidente,
quia Egyptii erant percussi, & Israel servati. *In Pha-
rao.* Ipse non evasit multò minùs populus suus.
Magnas Gentes. Sed Israelit. erant pauci; hic etiam
indicat Dei voluntatem, & meminit *Sihon & Og*,
quià primò pugnabant cum Israele, & erant fortissimi,
ut Amos. 2. 9. *Amoræum cujus altitudo erat ut ce-
drus. Judicabit pro populo suo.* Licet hæreditas
quam dedit illis sit in manu aliorum, sed tempus ju-
dicii in Gentes veniet, & idola non proficient, R. Ara-
ma. Vel, *Populum judicabit.* Et secundum opera
eorum mala eos puniet, R. Arama. *Similes erant.*
Id est, peribunt quando venit redemptor. *Domus
Israel.* Quem servavit Deus à manu idololatrarum.
Levi. Cantores. *Timentes.* Ex omni populo.
Vel, sapientes discipuli ex Israel. *Ex Sione.* Ubi ha-
bitabat gloria.

Sect. 2. Ex Ab. Ezra in Psal. 135.

Laudate Dominum. Bis dicit, id est, de die in
diem. *Elegit Jacob.* Et semen ejus. *Super omnes
Deos.* Angelos vel Idola quæ æstimantur dii, sic Ha-
nania dicitur Propheta. *De fine terra.* De omni
loco, sic Psal. 119. *De fine cœlorum, & tamen circulus
non habet in se finem.* *Vapores ascendere facit.*
Est signum potentia Dei, in Job 37. 5. *Magna fecit,*
& post meminit *Pluvia, &c.* in duobus monitrat Dei
potentiam, in terra & pro Israel, sic in Jerem. 14. 21.
Vanitates Gentium possunt dare pluviam? Vel, cœli
à seipsis? non. *De thesauris suis.* Robur ejus est
thesaurus, Rasi. *Percussit primogenitos.* Meminit
hujus plagæ solius, post quam Israelitæ erant liberati,
& quia primogeniti Israel erant servati; ecce signum

in medio signi. *Servos suos.* Curiales, multò magis
in populum suum. *Reges potentes.* Reges Midian
per Moysen. *Nomen tuum durat in æternum.* Re-
spectu plagarum in Egyptios. *Judicabit populum.*
Facies pro illis judicium, sicut pro Israele in Egypto,
& super idola Egypti quæ liberare eos nequeant.
Idola sunt argentum. Meminit *Idola*, quia non ser-
vabunt Gentes in die judicii; dicuntur, עֲצָבִים, quia
sunt inutilia & dolores in homines inferuntur, ut Isai.
58. 3. *Omnes dolores vestros. In ore eorum.* Di-
cit, *Ore*, quia omnis vivens inspirat aërem ad cor, &
quando moritur spiritus ab ore suo exit, & idolum est
omni sensibili pejus. *Similes sunt.* Sine anima, spi-
ritu & sensu.

Sect. 3. Ex Midrash Tillin in Psal. 135.

Nubes. 5. nomina habet נב, quia incrassat fir-
mamentum, אר, quia conterit oppressores, ענ, quia
creaturas mites efficit, עניי. נשיא, quia
creaturas in principes extollit, מן, quia meteora,
מזון, in firmamento efficit.

Sect. 4. Ex R. Obad. Gaon. in Psal. 135.

Hortatur legis doctores populum in lege & in
operibus bonis instruere, ne in die judicii pereant.
Stantes in domo. Id est, doctores.

Sect. 5. Ex R. Sol. in Psal. 135.

אנ cum Pathae, illud pro *nare* est cum Cametz.
Nullus spiritus. Non spiritus bestia est in illis,
ideo opifex est idolo multò excellentior, Ab. Ezra.
בְּרוּכֵיךָ pro בְּרוּכֵיךָ, vers. 9. ut in Psal. 103. sæpè Jod
redundat. *Robustos reges.* Illos qui sequuntur, Ab.
Ezra. *Pœnitebit.* De afflictione servorum ejus per
hostes, ut Judic. 10. *Anima ejus pro miseria Israel
erat coarctata. Reges Canaan.* Erant 31. ut in Jos.
12. 24.

Sect. 6. Ex Cald. in Psal. 135.

Thesaurus peculiaris. Dilectus ut in Malac. 3.
Peculium, סְלִי. *In pluviam.* Ut descendere fa-
ciat pluviam. *Qui similes sunt illis, faciunt illa.* Id
est, faciunt idola & serviunt illis.

Sect. 8. Ex Al. Auth. in Psal. 135.

In medio tui. In vers. 7. est, 1, 2. Caus. *Idola
erant argentum.* Inter Romanos paganos erant in-
numerabilia; adorabant Vestam estov, ignem pala-
tii αἰεταυειδης asservatum.

Pindar. Od. 11. Nem. Virg. 2. Georg.

— vestaq; mater, &c.

Plutarch. in vita Numæ. Adorabant Solem & Lunam,
ut sæpe diximus, & Romæ sunt adhuc videndi qua-
tuor obelisci Pyramides quæ habebant inscriptio-
nes, Soli sacer, & Lunæ sacer; una famosissima est, quam
apud portam populi Romæ vidimus; alteram apud
S. Johann. de Laterano cum Hieroglyphicis & figuris
Egyptiacis; alia jacet humi in quatuor partes fra-
cta in circo Antonii Caracallæ, secundo ab urbe la-
pide; altera in monte Vaticano in facie Ecclesiæ
Sancti Petri, & palatii Papæ; est altera sine literis
& figuris ante Sanctæ Mariæ majoris templum, hæc
& multa alia templa Luci, & dona erant in honorem
deorum consecrata; In Algido monte in agro Tuscu-
lano hodie *Frescata*, 12. mill. à Roma adhuc osten-
dunt nemus Dianæ in sacrificia &c. consecratum.

De

Cœli sunt Domini, & hæc inferiora gubernant, ut Job 38. *Dominium eorum?* sed Deus est super illos. *Mirabilia magna.*] Comprehendit sequentia particularia. Vel, indicat animas separatas *השכלי הנפרדי*, quæ sunt nec corpora, nec in corporibus, & sic sunt mirabilia, & invisibilia ab humano oculo abscondita, sed cœli sunt materia pura, & sic videntur. *Fecit cœlos.*] Ideoque non sunt æterni; & dicit, *Cœlos omnes & stellas.* *Super aquas.*] Est quasi *super* quia aquæ inundare terram nequeant, ut initio, semel erat in diluvio, sed jurabat Deus, *Non addent amplius*, Genes. 8. ult. Est misericordia in æternum ad creaturas. *Solem.*] In lumen & calorem. *Lunam.*] Cujus lumen est utile propter mari navigantes, & deserto peregrinantes; & Luna est humida & habet influentiam in aquas, ita ut frigus & calor à Sole & Luna sunt subsistentiæ creaturarum causæ; & sunt fructus producti à Sole & Luna, Deut. 33. 14. & omnis stella habet influxum in plantas, lapides & metalla, ut Job 38. 31. *Influentias Pleiadum*, & in Psal. 104. toto. *Qui percussit Ægyptum.*] Descendit ad Israel post misericordiam ad totum mundum. *In segmenta.*] Duodecim pro 12. Tribubus, ut non fieret confusio, sed ut omnis Tribus sua propria semita progrediretur, Rabboth. R. Arama. Vel, *In segmenta*, quia in latitudine erat divisum usque ad medium, & tunc in longitudine quia in eodem vento quo intrabant è mari, in eodem exibant, de Eremo Etham intrabant in mare, & iterum ex mari in Eremum Ethan, & si dicas quare intrabant? responderetur ut Egyptii immergerentur. *Per medium.*] Id est, profunditatem maris & pedes eorum non erant immerfi. *Per desertum.*] Providebat ducem, & cibum miraculose. *Reges magnos.*] Et non reliquit residuos; erat magna misericordia, & ideo repetit eam. *Sihon.*] Meminit *Sion & Og*, quia terræ eorum non erant in fœdere Abrahami; Septem Gentes erant in Deut. 7. 1. promissæ, inter quas non est Hivita, in Genes. 15. 20. sed dicunt Rabboth. est idem cum Rephaim, & ex decem Gentibus, in Genes. 15. 19. Tres non sunt adhuc subjugatæ, (sed de futuro). *Cenita*, *Cenizita*, & *Cadmonita* (nisi erant ex Moab, & sic sub manu Davidis) & dicit, *Misericordia*, quia erat misericordia sola, non ex fœdere quia terræ trans Jordan Orientem versus non sunt in fœdere Abrahami, Genes. 15. sed non meminit hic regna Canaan, ut in priori Psalmo, quia erant in fœdere, & sic erant *veritas* potius quam Dei misericordia. *Servo Israel.*] Caput terram ab idololatriis ut daret servo suo. *Redemit nos.*] Est priori major misericordia; *redimere* magis est quam *viventes preservare*. *E medio eorum.*] Dicit, è medio, quia Egyptii occisi erant cum Israel mixti, R. Arama. *Cibum omni carni.*] Concludit cum generali misericordia, ut incipit in vers. 1. *Deo cœlorum.*] Id est, aeris & firmamenti unde venit pluvia, quæ est causa cibi, ut Isai. 55. 10. *Sicut pluvia & nives quæ descendunt è cœlis.* Vel, quia inequitat primum mobile, Psal. 68. quo cæteri cœli circumgyrantur, R. Arama.

Sect. 2. Ex Ab. Ezra. in Psal. 136.

Deo deorum.] Angelorum. *Dominorum.*] Regum *המלכי*. *Mirabilia.*] Circuli cœlestes. *רוקע*, Poal cum Pathac propter guttural, *Terram super*

aquas.] Quia aquæ sunt intra terram. *Magna luminaria.*] Meminit horum quia nulla creatura sine Sole & Luna vivat. *Per medium ejus.*] Ideoque Israel in mare longè à terra usque ad medium maris transivit. *Deo cœlorum.*] Dicit, *Cœlorum*, quia pluvia cœli educit cibum pro omni carne, vel quia terram dedit hominibus, ut Ezræ 1. *In hereditatem.*] Quod non erat in fœdere suo; non promississet. *In humili statu.*] In Babel. *Dedit panem.*] In reditu à Babel pascit nos.

Sect. 3. Ex Midrash Tillin. in Psal. 136.

רוקע.] Repetit 26. vicibus, & per 26. generationes Deus mundum misericordiâ sua sine lege data sustentabat, Ribal. Hillel gadol est abhinc, ad Psal. 137. R. Jehudah. R. Johan. dixit ab Psal. 120. ad Psal. 137. *Super aquas.*] Dicunt sapientes, terra fundata est super 12. columnas secundum numerum filiorum Israel, Deut. 32. *בבכוריהם*.] Percussit Egyptios per primogenitos qui insurrexerunt contra patres dimittere populum recusantes. *Og.*] Dixit R. Johan. longitudo pedum ejus erat 18. cubit. montem unum contra Israelem projiciebat.

Sect. 4. Ex R. Obad. in Psal. 136.

Hortatur filios dierum Christi laudare Deum. *Super aquas.*] Terra est super aquas subterraneas quæ sunt in Abyssu demersæ. *In humili conditione* *בשפלנו*.] In captivitate.

Sect. 5. Ex R. Sol. in Psal. 136.

Divisit in segmenta.] Partes 12. pro 12. Tribubus, Rabboth. *יב' גורים*. *Misericordia ejus durat in æternum.*] Repetit hoc 26. vicibus, respondet ad 26. generationes in quibus erat mundus sine lege, per Dei misericordiam sustentatus, vide Psal. 105. *Ad mille generationes*, in Rasi & Mid. Till.

Sect. 6. Ex Cald. in Psal. 136.

Meminit nostri.] Fœderis nobiscum.

Sect. 7. Ex Masora in Psal. 136.

Deo deorum.] Non est amplius. *Dominio dominorum.*] Id est, principum omnium *למלכיהם*, septem sunt significationis, quæ pronunciant Aleph, Psal. 135. 5. Amos 4. 1. *Dominis eorum.* 1 Reg. 1. 11. *Dominus noster David.* Nehem. 8. 10. *Dominio nostro.* *Eduxit.*] Sunt duodecim plenè, Genes. 15. 12. Genes. 24. 53. Genes. 43. 23. *Eduxit Simeon*, Gen. 48. 12, & c. *In hereditatem.*] *לנחלה*, non est amplius, & est ex decem paribus quæ mutantur, in Psal. 135. 12. est *נחלה* sine Lamed.

Sect. 8. Ex Al. Auth. in Psal. 136.

Dominio dominorum.] Ipse Dominus est animarum separatarum quas adorabant Ethnici ut Dominos & Mediatore; Incirco Julii Cæsaris Romæ habuit Augustus palatium & lucum quem consecrabat diis manibus; Hesiod. vocat eos *δαίμονες*. Horat. Domus exilis Plutonia & lares. Lib. 3. Od. 23. & penates, parvos Deos. Lib. 3. Od. 23. Et in Puteolis adhuc videtur templum Procli, antea in honorem Augusti Octaviani per Calpurnium consecratum, ut inscriptio testatur, & propè Amphitheatrum sunt visendæ ingentes ruinae Templi quod ædificabat Antoninus Pius pro Adriano mortuo Baïis in villa Ciceronis Spartianus. ordinabat sacrificia & sacerdotes, & ideo dicebatur Antoninus Pius. Julius, Capitolinus,

colinus, similiter templum Apollinarii Romæ erat antiquius templum Apollinis, & morem consecrandi animas Imperatorum mortuorum in numerum divorum antea terigimus; post separationem dicuntur umbræ & vis deorum manium; per has umbras dii manes perterrefaciunt viventes, ab iisque somnum auferunt.

Horat. Epod. 5.

*Quin, ubi perire jussus expiavero,
Nocturnus occurram furor:
Petamque vultus umbra curvis unguibus.
(Quæ vis deorum est manium)
Et inquietis assidens præcordiis
Pavore somnos auferam.*

(1 Sam. 28, umbra Sam.)

Et Pindar. Pyth. Od. 4.

Terram super aquas. Sunt montes terræ semper super aquas inferiores, & ut aiunt aliqui super aquas etiam superiores, id est, super nubes, Alpes nempe, de quo montium tractu, in Psal. 36. nunc addam reliqua per viam transitionis & oblectationis, penè defatigatus in seriis; nomen *Alpium* est ab *Albedine*, & olim dicta erant, *Ἀλβία*, ut refert Strabo, scribit Herodian. lib. 8. Alpes sunt longissimi quidam montes vice murorum Italiam circundantes, ad eam in altum editi ut superare nubes videantur, & ita in longum porrecti, ut universam Italiam comprehendant: Levâ ad Tyrrhenum pelagus dextra ad Ionium usque pertingentes. Plinius etiam, Polybius, &c. *Alpium* nomen propriè montibus illis tribuunt, qui Italiam claudunt, Lucanus canit

Nubiferans — supervolat Alpem.

Horat. Lib. 4. Od. 14.

Alpibus — tremendis.

Alpes X M. pass. patere à supero mari ad inferum Cælius tradit, ait Plinius. Sed hic numerus longe minor est *Alpium* longitudine, Polybius lib. 2. Alpes quæ Italiam à septentrione claudunt ad duo millia & 200. stadia protendi ait, Polybius Strabo sequitur. A Massilia in Gallia incipiendo Polybio, & in intimo maris Adriatici sinu finiendo, ubi sita est urbs Venetia, hæc est longitudo; sed altitudo magis est ad propositum Psalmi; Polybius ait, Alpes vix quinto die possunt ascendi, quod intelligendum est à vallium initiis usque ad cacumen ipsum, quia rectus ascensus in itinere nostro erat unius diei solum: Dicunt Alpes omnibus totius Europæ montibus esse altiores: Græciæ montes Parnassus, Olympus, &c. unius diei itinere ascendi possunt, Strabo. Polyb. Alpes verò ne die quinto; Aliqui scribunt Alpes Lepontias omnium altissimas esse, quia ex his maxima flumina ad omnes orbis partes fluunt, ut Rhenus Rodanus Ticinus, & ut Padus à Vesulo monte, & Danubius ex Albia; altissima cacumina perpetuo nive & glacie rigent, ideoque Poetæ vocant Alpes aerias & nubiferas, & in ascensu, nubes inferiores esse apparent, in tractu inter Massiliam & Genoam. De Olympo refert Solinus aram in ejus cacumine Jovi consecratam fuisse, ubi sequenti anno cineres remanebant, nec ventis erant dispersi nec pluviis madefacti, literæque in cinere scriptæ manebant ad annum sequentem, Lucanus & Claudian. eum nubes excedere scribunt. Similia de monte Atho Mela refert, sed nec Atho, nec Olympus, nec ulli alii Græciæ mon-

tes sunt *Alpibus* comparandi, ait Polybius; & tamen in verticibus *Alpium* semper sunt nives, quod argumento est Alpes non esse, ut aliqui scribunt prædicti, nubibus omnibus altiores, quandoque enim nubes apparent nobis, ut diximus, inferiores, quia non semper moventur in media aeris regione; vidimus etiam densissimas nebulas tegentes Alpem Ligusticam propè mare Ligusticum quæ eminus nubes esse videbantur, sed subito evanescebant. Nubes (ait Abdomasdes quidam apud Vitellion.) à terra distant 52. millibus pass. & ascensus acclivis *Alpium* altissimum est 30. m. pass. minor est altitudo perpendiculi, & tenendum est cum Scaligerò majorem esse montium, ideoque *Alpium*, altitudinem maris profunditate quæ non excedit centenos passus, altitudo vero 2. mill. pass. In *Alpibus* circa Solstitium Nox penè nulla est, nam post occasum Solis diu Alpini homines fruuntur eo & manè ante initium diei, & ex Alpe dicta S. Dionysii, eo quod ejus statua erat in foro Linburgi Hannibal militibus suis Italiam ostentabat ad confirmandos eorum animos quod indicium est aliud altitudinis. De *Alpibus* Silius sic scribit,

De Glacie.

*Sola jugis habitat diris sedesq; tuetur,
Perpetuas deformis hyems —*

De Ventis.

*Ventique furentia regna,
Alpina posuere domo.*

De Altitudine.

Ardua supra —

Sese aperit fessis & nascitur altera moles.

Polyb. scribit in summis jugis non extet vestigium humanum, sed nostra ætate, diversoria edificantur in usum peregrinorum, ut locus dictus, Tavernelle in via qua transit Hannibal in Mont-Cenis, ait Livius, & τὸν κρημνὸν ἐξακοσίω, Polyb. sed ligna & omnia necessaria per multa millia passuum jumentis portantur; nuda sunt cacumina Livius: mediæ verò & infimæ partes sunt cultui aptæ, ut Subalpina ista regio dicta Pedemontana, quasi ad pedem montium, fertilissimus est locus Polybius refert, & ubique vidimus feracitatem ejus inter Taurinos & Lugdunum, qua via Galli in tempore prisce Tarquinii regis Romæ longè ante Hannibalem Alpes transierunt, Livius. inde urbs Seno-Gallia. Poetæ ergo & Historici loquuntur de summis jugis ubi nives sunt inveteratæ & congelatæ, ut glacies multorum sæculorum, quæ chrystalli modo splendet, & dicitur, *Chrystallo di montagna*, quando dicta glacies fracta est, delicatè homines servant eam in cellis, & nobis ubique itinerantibus ad vina refrigeranda inter Nicæam & Genoam alibique suppeditant in viis per omnes Alpes, quas C. Sempronius in tres partes dividit, primam Ligurum prope mare Ligusticum, à Nicæa portu subaudia (ad Genoam) ubi sunt Muscæ illæ pungentes, de quibus experti scribimus; Altera ad Oeram montem; tertia est Taurisana, in qua sunt Mont-Cenis, & Mont-Gibbelle, quos Jovius contendit esse Alpes Penninas, à Pæno Annibale, hos Livius vocat Julias Alpes propè Taurinos, (non illæ Juliæ à Julio Cæsare) Transivimus per has tres *Alpium* partes, & ex Italia redimus à Taurinis ad Novalesam & Mont-Sanese, & vallem S. Johan. de Moriena, via valde difficili, & ubi via deest, ruptæ rupes injecta trabe quasi

horti & arbores illic erant amœnissimæ spiritum contritum elevantes. *Cum suspensis requirebant gaudium.* Vel, ללל, ut תושבנו, & Lamed deficit. *Dextera mea.* Sion est instar dexteræ, sinistræ Babel, R. Arama. *Lingua mea adhæreat.* Ut non canam cantica. ונא. Id est, in principio gaudii mei & sic in fine ejus, R. Arama. *Si non meminero.* Desolationis tuæ; hucusque verba Levitarum, tres versus sequentes sunt verba cantoris, in spiritu captivitatem domus secundæ prævidit per Edom, quia Titus destruxit eam, qui erat Imperator Romæ, & sic Jerem. in Lament. 4. 21. videt etiam captivitatem domus secundæ, dicendo, *Letare filia Edom.* עִדּוֹמָה, ut Eccles. 11. 9. & dicunt Rabboth. Filia Edom, id est, Cæsares קסרי, & vox hæc est in MS. codicibus Targû, in Lam. 4. in Bibliotheca S. Laurentii Florentiæ, & in Vaticana] & terra Uz est רומי. Non est in Cod. Cremon. ער. Est in sensu odii, ut ער, inimicus tuus, R. Arama. *Beatus erit.* Id est, Darius qui cepit Babel; redit Prophetæ sermo ad Babel post Edom.

Sect. 2. Ex Ab. Ezra in Psal. 137.

Sedebamus. Ut attoniti, Ezech. 3. loquitur in persona Levitarum cantorum, quia cessabant cantare in ruina Templi; & dicit *Super flumina*, scil. solitarii flevimus ne audirent nos Babelitæ. *In medio ejus.* Sionis, antequam ab eo discedebant. *Super salices.* Quia solent per aquas acrescere. Vel, in medio Babel, quia dicit, *Per flumina*, sed non erant flumina in Juda, excepto Gihon quod clausit Hezechia. *Qui lamentari nos fecerunt.* Vel, lamentatio nostra erat gaudium eorum, à ללל, pro לללתי, sicut תושבנו. *Qui vastarunt,* vel, *quando suspendidimus instrumenta nostra, de latitia.* In vers. 2. erant suspensa instrumenta, attamen requirebant à nobis lætitiā, à ללל, ut לללתי est שורר & שושן ex verbis geminatis. *In terra Dei alieni.* Opposit. ad *Canticum Domini*, אדמר est in Fœmin. non est conjunctum. *Sit oblita* Id est, arida, תיבש, vel obliviscatur, &c. Meminit *Dextra*, quia sonabant illa instrumenta, & addit, *Lingua*, quia cantabant illa. *Super caput gaudii.* Ut concutiet omnia mea gaudia. *Edom.* Dicunt, Titus & Romani, sed non erant Titus & Romani ex semine Edom, sed Javanis. Vel, Edomitæ, quando Caldæi destruxerunt Jerus. *Denudate.* Ut Isai. 3. 17. *Denudabit,* &c. idem. ער, Resh sine Dages pro more, & quia est Soph Pasuc, vox est Millel, ut ללל, in Psal. 37: estque accentus in voce ער posteriore in prima litera, ideoque redit etiam ער prior Millel.

Sect. 3. Ex Midrash Tillin in Psal. 137.

Babel. Vidit David in spiritu, desolationem domus primæ sub Babel, & secundæ sub Edom, R. Jehud. *Flevimus.* Quia Jeremiah reliquit illos & consolaturus reliquias in terra remansit, Jerem. 40. 1, 2. Vel, flevimus propter mortem illorum quos interemit hostis, vel, aqua fluminis Euphratis, quia quando Israelitæ erant in terra non bibebant nisi ex pluviâ vel fonte, ideoque aqua turbida illos interemit. *Quomodo cantabimus.* Coram Idolis Babel, vel, quia excindebant digitos suos. *In acervos* תולליו. à תלל, id est, acervi occisorum. *Super caput gaudii mei.* Multi Israelit. non edebant carnem nec vinum

bibebant quia templum est desolatum, ubi super altare sanguis erat oblatns, & vinum effusum, nec edebant ficos vel uvas, quia ex illis offerebant primitias, nec panem ex quo, in Levit. 23. in diebus Paschatis obtrulerunt, &c. *Dextera mea.* Ita ut non faciat miracula; sunt verba Dei, R. Dusa. *Denudate.* Generatio in quâ non ædificatur domus, non agit poenitentiam, ideoque tanquam desolator domus reputatur.

Sect. 4. Ex R. Obad. in Psal. 137.

De desolatione primæ & secundæ domus. *Si obliviscar tui* שוכחך אֵל. Id est, in tempore lætitiæ in festis mandata, tui non obliviscar. *Super caput gaudii.* Id est, cineres in caput meum in tempore matrimonii imponam. *Beatus.* Cyrus qui cepit Babel.

Sect. 5. Ex R. Sol. in Psal. 137.

Qui insaniebant contra nos. Ut Psal. 102. 8. *Qui insaniunt in me jurant per me,* à תולליו. מְהוֹלְלֵי, id est, instrumenta nostra musica; à nobis, instrumenta gaudii שְׂמֵחָה, quæ erant in filices suspensa requirebant, à ללל suspendere, Menachem.

Sect. 6. Ex Cald. in Psal. 137.

Spoliabant nos. à ללל. *Quomodo cantabimus?* Respondent Levitæ. *Si obliviscar tui o Jerus. Jerus.* Vox Spiritus sancti sic respondit & dixit. *Super caput gaudii mei.* In domo servorum meorum. *Memento Domine Edom.* Sic dicit, Michael Princeps Jerus. ut Dan. 12. 12. *Filia Babel.* Gabriel princeps Sionis dixit, *O congregatio Babel,* &c.

Sect. 7. Ex Masora in Psal. 137.

Per flumina Babel. Flumina fortia; Tria sunt, Psal. 74. 15. *Flumina fortia.* 2 Reg. 5. 12. *Flumina Damasci.* *Si obliviscar tui.* Duo sunt, Isai. 49. 15. *Tamen non obliviscar tui.* *Si non ponam Jerus.* Non est amplius cum Pathac & Athnacta. *Ad fundamentum.* Usque ad portam fundamenti, in 2 Paral. 23. 1. *Porta fundamenti. Lactentes.* Duo sunt, unum plenè, Lam. 2. 19. *Vita lactentium.*

Sect. 8. Ex Al. Auth. in Psal. 137.

Sedimus. Flevimus. Sic Apoc. 11. 3, 4. *Testes in Saccoprophetant,* 1. Caus. *Suspendimus Citharas.* 2. Caus. à divers. indicium, quod cessavit prius gaudium, Horat. de sua senectate.

Lib. 3. Od. 26.

*Nunc arma defunctumque bello
Barbiton hic paries habebit.*

תולליו ab תולליו, insania, est stulticia, in Eccles. 1. Stultè & insanè agebant nobiscum. Vel, à תלל, *acervus*, ut Psal. 79. 1. *Acervum lapidum,* & in Apoc. 11. 7. *Testes sunt insepulti.* *Super caput lætitiæ meæ.* Gr. sic ut lætitiæ meæ erit conversâ in luctum. *Filios tuos.* Villæ sunt filiz Metropoleos. Vel, literaliter de filiis ventre inclusis, ut scribitur in ruina Troiz,

Horat. Lib. 4. Od. 6.

Sed palam captis, (heu nefas heu)

Nescios fari pueros Achivis

Ureret flammis, etiam latentes

Matris in alvo.

Edom. Judæorum, S. Aug. *Per flumina Babel.* Est urbs sita in planitie, primum fossa lata & alta, eam ambit murus 50. cubitorum regionum, πεντήκοντα

Βασιλίσαν crassus, 200 cellas, regius cubitus major est tribus digitis, per ambitum muri centum erant portæ æreæ, Babilone 8. dierum itinere abest fluvius, qui se devolvit in flumen Euphratem, (hic dicit, *Flumina*) duasque urbis plagas interfuit Euphrates, ipsa urbs plena est domibus ternarum quaternarumque contignationum secta invias rectas & transversas, quæ ad flumen pertingunt, Herod. Olio.

Secl. 9. Ex Ital. & c. in Psal. 137.

יְהוָה לִי, Id est, (En) nūestro (instrumentos) collegados *alegría*, id est, cum suspensa essent instrumenta nostra, sic in Ab. Ezra. אֶל־יְהוָה. *Manus mea sit oblita.* 2. Ang. MS. Gal. Vulg. Hisp. Ferr. *Olvidese mi dereen. Ascendere faciam Jerusalem.* In libertatem, quam ego maximè in hoc sæculo exopto, Ital.

Secl. 10. Ex Gr. & Vulg. in Psal. 137.

Qui affligebant nos. Lat. MS. אֶל־יְהוָה. In principio *latitia mea.* Gr. Vulg. Lat. MS. וְאֶל־יְהוָה, id est, ante *latitiam* omnem flebam semper pro Jerusalem.

Secl. 11. Ex Syr. in Psal. 137.

Heb. Syr. 136.

Verba sanctorum qui ducti sunt captivi in Babel, Par. Edit. אֶל־יְהוָה, in Heb. distinguitur à Prophetia apud Rabbinos, in Syr. אֶל־יְהוָה.

אֶל־יְהוָה, sumitur pro voce de cælo. Qui vastabant, vel, qui ducebant nos *latitiam* petebant. Quando nos ducebant, Syr. אֶל־יְהוָה, cum Vau, Syr.

Parif. רְבוּרִין. Heb. חֲלִילָה. Vel, In luctu nostro. Tunc *latitiam* à nobis petebant אֶל־יְהוָה & חֲלִילָה, sicut חֲלִילָה. *Canite.* Ctesias illum qui regionis Babylonis imperium obtinuerat veste muliebri usum esse tradit, & ad eum canantem 150. psallentes & canentes mulieres accedere solitas; Sic Athenæus (sic

Solomo; Eccles. 2. psallentes masculos & fœminas, &c.) 300. mulieres totam noctemque canunt & Citharam pulsan Athenæ, Lib. 12. ex Heracl. In terra aliena. Syr. אֶל־יְהוָה, אֶל־יְהוָה. *Obliviscatur mei dextera mea.* Ad agendum aliquid negotii pro meipso. *Supra caput latitia mea.* Id est, ut *latitiam* meam dolore mitiget. *Memento Domine filiorum Edom.* Herod. Terp. Darius, ut ei nuntiatum est Sardis captas incensasque ab Atheniensibus, arcum poposeit, sagittamque quam imposuerat in cœlum excussit, & in aerem excussa dixit, ὦ θεῷ ἐκγενομένω μοι Ἀθωαῖς τίσασθαι, O Jupiter fiat mihi ut Athenienses ulciscar, hæc loquutus cuidam famulorum præcepit, ut semper apposita cœnâ ter diceret λέσσωτά μέμνηο Ἀθωαῖαν, domine memento Atheniensium, ut (in Deut. 25. *Memento Amalec, &c.*) *Spoliata.* Fortassis civitas jam capta erat à Medis. Vel, *Spoliatrix.* Syr. אֶל־יְהוָה, Syr. tu qui spoliasti alios, spoliaberis.

Secl. 12. Ex Arab. in Psal. 137.

Heb. Arab. 136.

Jeremia, Vulg. vel de Jeremia, Arab. MS. ut ab eo compositus. *Illic sedimus.* Jeremia non descendebat in Babel, sed in terra manebat, donec in Egyptum ire est coactus. *Obliviscatur dextera mea.* Arab. فانسأ يميني, dextera est actionum organum. Vel, pereat ratio mea quæ in dextera operatur, ut Eccles. 10. *Cor sapientis est ad dextram. Ascendero in Jerusalem in principio latitiae meae.* Arab. واصلت إلى اورشليم في ابدأي فرجي, Redibo cum captivis primis ad Jerusalem redeuntibus; dicit, *Principio*, quia primo cum Ezra redibant, Ezra 1. 2. deinde altera vice, in Ezra 7. 8. & cum Nehemia, Nehem. 1.

I Ipsi David. CXXXVII.

Heb. CXXXVIII.

Confitebor tibi Domine in toto corde meo: quoniam audisti verba oris mei.

In conspectu angelorum psallam tibi:

2 Adorabo ad templum sanctum tuum, & confitebor nomini tuo.

Super misericordia tua, & veritate tua: quoniam magnificasti super omne nomen sanctum tuum.

3 In quacunque die invocavero te, exaudi me: multiplicabis in anima mea virtutem.

Secl. 1. Ex R. David. in Psal. 138.

Clam corde meo. Clam. Coram diis. Palam pro publicis beneficiis, R. Arama. *Misericordia tua.* Quia elegisti me ad regnum. Et veritate tua. Quia servasti promissum tuum in liberatione mea, R. Arama. *Magnificasti nomen tuum in omnibus verbis tuis.* Quia facis quicquid promittis & ve-

4 Confiteantur tibi Domine omnes reges terræ: quia audierunt omnia verba oris tui:

5 Et cantent in viis Domini: quoniam magna est gloria Domini.

6 Quoniam excelsus Dominus, & humilia respicit: & alta à longè cognoscit.

7 Si ambulavero in medio tribulationis, vivificabis me: & super iram inimicorum meorum extendisti manum tuam, & salvum me fecit dextera tua.

8 Dominus retribuet pro me: Domine misericordia tua in seculum: opera manuum tuarum ne despicias.

ritas tua videtur, propter quam homines laudant & magnificant nomen tuum. Respond. ad illud, *Veritate tua, &c.* & hæc transpositio verborum est usitata, ut Ezech. 39. 15. *Locus ibi sepeliendi, pro sepeliendi ibi.* Vel, ut exponunt hoc aliqui. *Tu major es quam nomen tuum, & verbum tuum.* Verbum tuum declarare te hominibus secundum tuam maiestatem,

statem nequit, & Vau in וָאֵן deficit. Non est in Cod. Cremon. Vel, *Magnificasti nomen tuum per verbum tuum.* Ex prædictionibus contingentium in verbo nomen celebre adeptus es, R. Arama. *Quando inclamavero.* Vagando huc & illuc. *Robore in anima mea.* Firmiter credidi quod promissum tuum adimpleres. *Verba oris tui.* De regno meo adimplera. *Omnes reges terre.* Qui norunt me laudabunt te, quando verbum tuum adimpletum intuentur; & hic versus confirmat expositionem prioris, *Magnificasti nomen tuum in verborum tuorum quolibet.* *Cantabunt in viis Domini.* Quia dicitur, *Nomen Davidis in omnes terras evolabat, & Deus posuit timorem ejus in omnes gentes.* 1 Paral. 14. 17. Et qui timebant Deum, Davidem sunt reveriti, quia sciebant quod à Deo erat regnum ejus; sic Hiram rex Tyri, 1 Reg. 5. 1. *Benedictus sit Deus — qui dedit Davidi filium sapientem, &c. Respicit humiles.* Et liberavit David à Saule (per manum Achis. R. Arama.) de quo desperavimus; sic dicent Gentes, providentiam in hac inferiora exercet, non ut alii dicunt *Ambulat in circulo cælorum, nubes sunt latibulum ejus, &c.* Job 22. *A longe novit.* In cælis qui longè sunt à terra, Deus novit omnia. וְיָדַע in Hiphil, ut וְיָדַע in medio tribulationis. Cum illa circumdatus propè mortem. *Opus manuum tuarum.* Dicit, *Opus in exaltando me, quia manus tuæ me magnificarunt hucusque, & perfice opus tuum in regno meo.*

Sect. 2. Ex Ab. Ezra. in Psal. 138.

Cum toto corde. Clam. *Cantabo.* Palam. *Super omne nomen magnificasti.* Nomen Jehovæ quod scribitur & non legitur; ante Moysen erat ignotum, & reliqua nomina sunt attributa. *Sanctum tuum templum.* Cælum, vel locum Arcæ; nam quomodo potuit adorare versùs cælum? וְשָׁמַיָא in libro semper est cum Cametz Hateph. *Confirmasti me.* Ut Psal. 90. 10. *Robur eorum, idem. Canent in viis Domini.* Non de præliis, ver. 5. *A longe novit.* Deus longè est in cælis, tamen novit superbos. *Contra iram hostium.* Ad compellendos eos. Vel, וְגַם etiam in hostes extendes manum tuam. R. Mos. *Humilem aspexit.* Ego eram pastor ovium, & me in regem inunxit. *Perficiet.* Voluntatem, vel opera mea, deficit vox וְיָדַע. וְיָדַע est ex gravi, ut וְיָדַע, id est, scire faciet, castigabit. וְיָדַע ex forma gravi.

Sect. 3. Ex Midrash Tillin in Psal. 138.

Ante deos. Sanhedrin. Vel Prophetas, ut Moyses vocatur *Vir Dei*, Psal. 90. 1. etiam post mortem, Samuel vocatur וְיָדַע Deus, 1 Sam. 28. *Vidi Deum ascendentem. Adorabo.* Israel laudat Deum in hoc Psalmo, quando pereunt impii, de quibus in priori Psalmo. *Magnificasti.* Id est, majora fecisti quam facere prædixisti. *Supra nomen, & supra verbum tuum.* Plus quam prævidebant Prophetæ fecisti.

Sect. 4. Ex R. Obad. Gaon. in Psal. 138.

Precaur pro regibus terræ, ut agnoscant unum Deum. Deos. Judices & reges. *Verbum tuum.* Per Nathan, 2 Sam. 7. *Super omne nomen tuum.* Id est, supra nomina ista, *Gratiosus, Misericors, &c.* ut in Exod. 34.

Sect. 5. Ex R. Sol. in Psal. 138.

Magnificasti verbum tuum. Promissum remissionis peccati super omnia cetera tua nomina Do-

mini, Dei, &c. in Exod. 34. *Omnipotentis, &c.* Gen. 17. 2. *Verba oris tui.* Id est, *Non occides, &c.* Gentes etiam illa recipiunt, *Ego sum Dominus, &c.* Exod. 20.

Sect. 6. Ex Cald in Psal. 138.

Supra omne nomen tuum verbum tuum. Id est, verba laudum tuarum. *Superbos novit.* Et destruit è cælis remotis. *Extendes manum.* Plagam tuam in hostes meos, ut Exod. 9. 1. *Manus Domini, &c. Perficiet.* Id est, perfectam ruinam adducet in hostes meos.

Sect. 7. Ex Masora. in Psal. 138.

Verbum tuum, vel, promissum super omne nomen. Sunt duodecim in hac significatione defectiva, Deut. 33. 9. *Patri & matri, &c.* Job 23. 12. *Verbum tuum abscondi,* Psal. 119. 38. *Verbum tuum, id est, promissum, &c.* Psal. 119. 42, 58. *Secundum verbum tuum, ver. 82. ver. 103, 133, 148, 162, 173. Ne dimittas.* Tria sunt, Jos. 10. 6. *Ne subtrahas manum tuam.* Prov. 4. 13. *Ne dimittas.* Deus non derelinquit eos qui illi adherent.

Sect. 8. Ex Al. Auth. in Psal. 138.

Deos. Angelos. Gr. qui judicia Dei exequentur in terra, dicuntur albi equi, nigri, &c. in Zach. 1. & currus in Zach. 6. 1, 2. Rambam. *Verbum tuum magnificasti.* Adimplendo illud contra Anomum, *Superbos qui sunt à longè.* In eorum imaginatione, sic existimant, ut Psal. 10. *Tua judicia sunt à longè ex conspectu ejus.*

Sect. 9. Ex Ital. &c. in Psal. 138.

Ante Deos, vel, Judices. Juezes. Hisp. Ferr. Hisp. *los dioses. Nomen tuum supra omne.* Ang. MS. Vulg. Gal. וְיָדַע Ital. Bruc. *Magnificasti sopra ogni cosa il nome tuo.* Hisp. *Todas las cosas. Vel, Nomen tuum & verbum tuum.* Ital. Hisp. id est, promissum, vel fidem tuam supra omne nomen. Ang. MS. Hisp. Ferr. *Sobre todos tu nombre, tu dicho. Alta novit è longinquo.* Ang. MS. Vulg. Gal. *Les choses, id est, non opus est ut humiliet se Deus, sublimia intuenso sicut inferiora. Vel, superbos non omnino novit, sunt quasi è longinquo.* Hisp. *nolo conoche. Ital. Bruc. l' eccelfo canoscera discosto.* Hisp. Ferr. *T alto de lecos conoscera.*

Sect. 10. Ex Gr. & Vulg. in Psal. 138.

Coram Deo. Lat. MS. id est, coram te Deo in Ecclesia; pro more linguæ dicit *Deo*, sic Exod. 24. coram Moysen dixit Deus, *Moses ascendet.* Hisp. Ferrar. *Delante Juezes, coram Judicibus. Super omne nomen sanctum tuum.* Gr. Vulg. Arab. Rom. Neb. id est, nomen verbi tui, scil. nomen istud de quo loquitur verbum tuum, est Jehova, id est, Dominus adimplens promissa. *Retribuet.* Gr. Vulg. perfectam dabit mercedem, וְיָדַע ut וְיָדַע. S. Ambros. S. August. Lat. MS. *Operabitur pro me.*

Sect. 11. Ex Syr. in Psal. 138.

Heb. Syr. 137.

Gratiarum actio. Par. Edit. *Diis, vel, Angelis.* Syr. וְיָדַע Par. Edit. וְיָדַע regibus וְיָדַע, velut in Heb. 12. ver. 22. *Ad innumerabilem cætum Angelorum. Vel, Oculos attollam tibi ab Angelis.* In cælo in oratione mea tibi, non Angelis, preces fundam. *Quoniam propter & totum nomen magnum tuum, magnificasti sermonem tuum.* Id est, sermonem

Sect. 1. Ex R. David in Psal. 139.

IN hoc Psalmo probat particularem Dei in hominum actiones providentiam, R. Aram. *Investigasti me.* Cor meum, ut Jer. 17. 10. *Ego sum Dominus* וְאֵלֹהֵינוּ יְהוָה. *Sessionem & resurrectionem.* De motibus horum meminit, quia antequam sedeat, vel resurgat, de re aliqua propter quam sederet, vel resurgeret, excogitat. Vel, novisti ea, non ea videndo ut homines, sed cogitationes à longè prænoscendo, R. Arama. *Semitam.* Die. *Cubitus.* Nocte. Et hic meminit situs corporis, quatuor. *Circundas.* Et ideò cognoscis eas. Vel dicit, *Circundas*, quia adjuvat actus omnium membrorum; quando quis surgere cupit, reperit omnia membra sua obedientia, & excitant corpus, sed ignorat quomodo hoc fit, ait sapiens Cozri. Non est in Cod. Cremon. Vel, *Ventilas semitam meam.* Adjuvas negotia mea in omnibus sex lateribus; & dicit, *Semitam*, quando antè, vel retrò gradior. Vel, *Semitam meam metiris.* אַרְבַּע סְפִיחָמָה. id est, quatuor meos situs, supra, infra, dextra & sinistra: ecce sex latera, R. Jos. Cimchi. Non est in Cod. Crem. *Non est sermo, sed tu novisti eum.* Ut Prov. 16. *Responsio oris est à Deo*, non ab homine; postquam de motibus corporeis dixisset, jam de animalibus, R. Aram. *Formavisti me.* In utero. *Et posuisti manum tuam in me.* In hac formatione, ut Job. 10. 10. *Coagulasti me ut lac*, צִוְרָה אֶצְרָתִי à צִוְרָה forma in R. Jos. Cimchi. Vel, posuisti in me electionem מַטְוִי דְּמַטְוִי boni & mali, attamen manum in me posuisti tuam, est grande mysterium, R. Aram. *Scientia est nimis mirabilis.* Quomodo quatuor contrariæ qualitates sunt in uno temperatæ, frigidum, humidum, calidum & siccum, sed Deus in sua sapientia fecit temperamentum. Vel, *Est nimis mirabilis.* Scire quomodo à te fugiam, prout sequitur. *A spiritu.* Id est, facie tuâ. Vel, *vento.* רוּחַ qui est in corpore hominis, R. Arama. *Si straverò lectum in sepulchro.* Dicit, *Lectum*, quia post mortem sepulchrum est lectus, & nominat cælos qui sunt circulus, & terram quæ est centrum. *In remotissimis partibus maris.* Id est, ab Oriente in Occidentem, circumdat enim mare terram, & sic est finis mundi. *Renes.* Qui sunt consilarii, & cor perficit, & quomodo potest consilium aliquod à te abscondi? Vel dicit, *Renes*, quia primò formantur in utero. *Operuisti me.* Ossibus & nervis, & addit in utero matris, loco obscuro vidisti me, & quomodo erit aliquid à te absconditum? *Anima mea novit.* Sed reliqua animalia non habent hanc animam rationalem, וְאֵלֹהֵינוּ יְהוָה cum Cametz Hateph pro Pathac. *Quando in secreto compressus eram.* Ut caseus coagulatus, Job. 10. 10. אֶצְרָתִי Ezech. 23. 3. *Premebant ubera virginitatis,* &c. idem. *Curiosè fabricatus.* Assimilat formationem cum ossibus, nervis, carne, & cute, operi variegato, קַמְרָה quod facies multas representat. גִּלְמִי est semen coagulatum ante formationem membrorum, ut arbor dicitur גִּלְמִי, antequam sit ex ea vas fabricatum. *Post dies formabantur.* Post multos dies, non in uno. *Non unum ex illis.* Erat à Deo absconditum. Vel, *Illi erant ut unum.* Deo multi dies erant ut unus, degitur וְלִי cum Van. Vel, *Non unum ex illis.* In embryone non erat unum membrum distinctum. *Pretiosè.* Quia non possum eas excogitare, ut 1 Sam. 3. 1. *Verbum Dei erat pretio-*

sum, id est, non erat. *Capita.* Sunt multa, & particularia sunt innumerabilia, sic Exod. 30. 12. *Quando tollis summam vel capita*, idem. Vel, *capita* sunt cælorum motores, R. Arama. *Multiplicata sunt.* וְאֵלֹהֵינוּ יְהוָה ut Jer. 15. 8. *Vidua tua multiplicantur.* Sum tecum. Quando dormiam somnia mea sunt de illis, & quando evigilem de illis cogito. Vel si non dormirem, sed semper tecum viverem, numerare eas nequeam; & dicit, *Tecum*, ut 1 Reg. 2. *Habes tecum Simeon*, id est, viventem. Non est in Cod. Cremon. *Si occideris impium.* Ut non sit impedimento in meis studiis, tunc semper ero tecum. *Dico illis discedite.* Sed prævalere in eos nequeam. וְאֵלֹהֵינוּ יְהוָה Aleph deficit, ut 2 Sam. 19. 13. וְאֵלֹהֵינוּ יְהוָה Dicite Amasa, idem. וְאֵלֹהֵינוּ יְהוָה pro וְאֵלֹהֵינוּ יְהוָה, ut Ezech. 39. 7, 29, וְאֵלֹהֵינוּ יְהוָה portabunt, &c. Vel, nomen tuum est acceptum in vanum. Vel, *Loquuntur cogitationes suas.* Loquuntur quæ cogitant sine timore, à וְאֵלֹהֵינוּ יְהוָה. Vel, *Elevant te in vanum.* Dicunt quod cælos inequitas, & hæc inferiora nescis, R. Arama. *Qui odio habent te.* Hæreticos וְאֵלֹהֵינוּ יְהוָה. *Scias cor meum.* Quod est perfectum in fide tua, non ut hæretici. *Cogitationes, vel, ramos.* וְאֵלֹהֵינוּ יְהוָה, quia cogitationes animæ sunt ut ramus arboris. *Via doloris.* Rebellionis, ut Isa. 63. 10. *Rebellabant & vexabant*, idem. *In via seculi.* Id est, occide me, si rebellem me inveneris, sic 1 Reg. 2. 2. *Ambulo viam omnis terra.*

Sect. 2. Ex Ab. Ezra in Psal. 139.

Non est inter 5. libros ita honorabilis Psalmus de viis Domini, & animæ rationalis; nunc breviter exponam. *Cogitationes meas.* וְאֵלֹהֵינוּ יְהוָה, ut Dan. 4. 16. idem. *Perturbabant eum cogitationes sue*, in lingua Aram. *A longè.* Antequam natus eram, ut Jerem. 1. *Novi te.* *Circundas cubitum meum.* וְאֵלֹהֵינוּ יְהוָה id est, רַבְעִי in Targum, & וְאֵלֹהֵינוּ יְהוָה à וְאֵלֹהֵינוּ יְהוָה, Corona, in forma gravi Dages, & dicit, *Semitam*, vel, incessum meum, id est, omnes quatuor situs corporis, in Deut. 6. 7. *Vias meas.* Naturales, sensus, ut oculos, aures, &c. ut Psal. 94. *Qui format oculum, &c.* *Non est sermo in lingua mea.* Totum ex dimidio intelligis, antequam sit perfecte prolatus. *Retrò & ante.* Est contrarium motui hominis. וְאֵלֹהֵינוּ יְהוָה. Posuisti me quasi in obsidione angusta, non possum fugere a te, non dicit וְאֵלֹהֵינוּ יְהוָה, sic וְאֵלֹהֵינוּ יְהוָה. *Hac cognitio est nimis mirabilis.* Ut scirem quomodo a te fugerem, R. Sol. In וְאֵלֹהֵינוּ יְהוָה, id est, inferiori terræ parte opposit. ad cælum, supra וְאֵלֹהֵינוּ יְהוָה וְאֵלֹהֵינוּ יְהוָה. *Alas aurora.* Id est, velociter ut auroræ lux, ab Oriente in Occidentem, quia mare magnum erat in Occidentali parte Judæ. וְאֵלֹהֵינוּ יְהוָה, in Targum, sic *Ignis ascendit in Jacob*, idem. וְאֵלֹהֵינוּ יְהוָה אֶצְרָתִי verbum וְאֵלֹהֵינוּ יְהוָה. *Manus tua ducet me.* Fugio a manu tua ad manum tuam. וְאֵלֹהֵינוּ יְהוָה. A וְאֵלֹהֵינוּ יְהוָה, crepusculum & obscuritas, licet sint duæ radices, ut וְאֵלֹהֵינוּ יְהוָה & וְאֵלֹהֵינוּ יְהוָה. *Renes meos.* Id est, secretas meas cogitationes, ut renes absconduntur in ventre interiori, & ut aliqui dicunt, primò creabantur, ut duo cælorum Poli וְאֵלֹהֵינוּ יְהוָה. *Renes a בְּלִתִּיָּה*, in Psal. 84. quia in illis est concupiscentia. *Mirabilis factus sum per opera terribilia.* Dicit, *Terribilia*, quia Deum reverebatur quando cogitabat de opere suo, deficit וְאֵלֹהֵינוּ יְהוָה, subjectum. *Anima mea valde benè novit.* Quod sint mirabilia. Vel, sunt valde mirabilia, R. Mosch.

Moseh. ut Psal. 119. ער מאר. Vel, *Licet anima mea cognoscat bene.* Tamen sunt nimis pro me mirabilia, R. Jehud. *Substantia.* Vel, vigor naturalis, עצמי כוח, qui non perficitur in sene, puero vel embryone. *Terra partibus inferioribus.* Utero abscondito in quo non est lux, sic Ezech. 1. *Erat rota humilis, &c.* est similitudo. מעשר a עשיתי, non a עשו, in Malac. 4. Vel, de Adamo loquitur ex terra creato, R. Moseh. גוף הראשון. Est Corpus primum (Embryo) quod non habet cor, sed est ut gutta minima a יגרום. *In libro tuo.* Est similitudo, ut Psal. 56.8. *Nonne sunt in libro tuo?* ac si figura sua esset scripta, & sic exhibat. *Ante dies formabantur.* Id est, ante montes, in oculis tuis, ut Psal. 90.1, 2. Vel, *In diebus in quibus formabantur.* Per virtutem formatricem. *Non unum ex illis.* Erat deforme נכר. Vel, non unum erat adhuc notum & distinctum. *Quam pretiosa!* Dicit, *Pretiosa*, quia Dei cogitationes non possunt intelligi, sed Deus novit ejus cogitationes, ut vers. 2. sic Psal. 49.8. *Redemptio animarum est pretiosa*, id est, non erat, & 1 Sam. 3.1. *Verbum erat pretiosum*, id est, non erat. *Numerabo eas?* Non possum. *Si evigilarem & essem semper tecum.* Si nunquam dormirem, (attamen dimidium vitæ consumitur dormiendo) & si non moriar, sed essem semper tecum non potui eas numerare, לא אסור, deficit אס. Vel, *Quando evigilo sum tecum.* Habeo visiones divinas excellentes, ut Psal. 17.15. *Quando evigilabo, ero imagine tua satiatus*, id est, visione nocturna, ut Jerem. 31. *Evigilavi, & dulcis erat somnus meus.* אס pro אסר, *Certe occides impium.* *Obloquuntur cum cogitatione.* Cogitant malè & loquuntur malè contra te מומר, & dicit, *Occides*, quia sunt viri mortis propter blasphemiam cogitationum. *Tollunt nomen tuum in vanum.* נשון, verbum præteriti, Aleph redundat, ut in הולכות & שמך deficit. Vel, est Paul, R. Moseh. *Detestor eos.* Ut Job 10.1. *Detestor vitam*, idem. *Inimici mei.* Si fecissent mihi injuriam, magis odio habere eos nequeo. *Investiga me.* Quia dixit ante, impii malarum cogitationum sunt pleni. *Via doloris.* Quæ spiritum tuum vexat, ut Psal. 78. א עצבו. *In via ad domum saculi.* Id est, occidas me si sim impius, ut in Josu. 22. *Ne servate nos hodie.* עולם, id est, ורך עולם, ut Eccles. 12.5. *Homo vadit ad domum saculi*, id est, sepulchrum, *Via quæ non redibit*, in Job. ונחני, sicut Pe lenis in lingua Ishmael, & ut וישא, in Genes. 22. non est simile in lingua Edom.

Sect. 3. Ex Midrash Tillin in Psal. 139.

Investigasti me. Et invenisti in me peccata sicut rex in ejus uxore quando illi libellum repudii mittit; hunc Psalmum dixit Adam, R. Jehud. קומי. Quando surrexi ut à facie Absalomi fugitarem. *Sessionem* שבותי. Quando sedeo in domo mea pacificè, Sic dixit Deus Senacheribo, 2 Reg. 19. *Ante & retro.* Duabus faciebus רד פדצופין, Eva erat retro, R. Samuel. Vel, intendit duo sæcula. Vel, Androgynos creavit Adam & Evam, R. Eleazar, R. Johan. *In libro tuo.* Scripsit Deus omnes generationes ex Adamo usque ad resurrectionem oriundas.

Sect. 4. Ex R. Obad. Gaon. in Psal. 139.

Preceatur pro liberatione ab impiis & à malâ ima-

ginatione, &c. Quia Deus novit omnia. *Circumdediti* וריר. Vel, dispersisti in loca diversa. *Sessionem* שבותי. Id est, tu novisti si meditar & de præceptis tuis, sicut mandasti, colloquar, in Deut. 6. *In sedendo, in surgendo, &c. Dies scripti sunt.* In quibus infantes formantur. *Non unus ex illis.* Id est, una causa communis & naturalis sine particulari tuâ providentiâ non sufficit. *Expergisco.* A meditatione hac, & ecce subito sum tecum in eandem cogitationem relapsus. *In hostes* לאיבוי. Id est, ego persequar illos ac si odio habui.

Sect. 5. Ex R. Sol. in Psal. 139.

לרעי. Id est, ut unias me tecum à ריע, in Prov. amicus. וריר. Id est, circumdediti sicut intramurum. Vel, ventilasti à ורר & purgasti; semen in generatione subindicat, Rabboth. כפכה, id est, אכפך, ut in Job 32. *Nunc formantur.* Novit ea Deus ac si tunc essent. *In libro tuo omnia.* Omnes creaturæ sicut ego, ut Genes. 5.1, 2. *Ha sunt generationes Adami.* *Non unum ex illis.* Opera & dies hominis sunt Deo præcognita, ורר legitur ור, sic Jerem. 1. *Antequam formavi te in utero novi te.* Vel, *Illius erat unus ex illis.* ור, dies sabbati Deo propria. Vel, dies propitiationum quotannis. *Cogitationes.* Vel, iusti, tui amici. *Quando evigilo, vel, sum propè finem.* Generationum א הקיץ א קץ. *Sum adhuc tecum.* In timore tuo. *Tollunt.* נשון pro נשאו. *Impium.* Esau.

Sect. 6. Ex Cald. in Psal. 139.

Sessionem meam. Ad studium legis; Discipuli sedebant ad pedes doctoris. *Resurrectionem.* Ad prælia. *Novisti illud penitus.* Novisti cogitationem meam antequam linguâ mea proferatur. *Estanquam alienus.* Ac si non animadvertisses semitam meam וריר א וריר. *Antè & retrò.* Cum afflictionibus in circuitu. *Manum tuam.* Plagam manus tuæ. *A facie.* Ira tua, ut Levit. 20. *Faciem meam, &c. Substantia mea.* Offa. *In libro tuo omnia erant scripta, dies.* Quot dies viverem. *Formabantur quando adhuc non erat unus ex illis.* Quando creaturæ erant ex nihilo factæ. *Numerum, vel, principalia eorum.* ראש. *Quando evigilem.* In sæculo futuro. *Loquuntur in te impie.* Jurant falsò. *Odio ad destructionem.* א חכלית בלה א חכלית consumere.

Sect. 7. Ex Masora. in Psal. 139.

Semitam meam. Duo sunt; Job 19.8. *Semitam meam ut progredi non possim*, id est, per sepem afflictionum. אנה, duo sunt cum accentu Milra, Deut. 1.28. *Operiet me.* Duo sunt, in Job 9. *Franget me turbine.* *Et nox.* Lucebit ut per columnam ignis; Sex sunt, Exod. 13.21. *In columna ignis.* Psal. 77. *In nocte non est mihi requies.* Psal. 19.2. *Nox nocti.* *In libro scripta.* Denotat peculiarem Dei curam in justos, ut Malac. 3. *Liber memorialis, &c.* Quatuor sunt, Jerem. 17.13. *In terra scripta.* Ezech. 13.9. *Non scribentur, &c.* Psal. 69. *Illi omne ex illis.* Id est, ipse fecit illa & illius sunt, ut Psal. 100. אל Cethib, ור Ceri cum Vau. *Inimici tui.* Octo sunt in significatione odii, 1 Sam. 28.16. *Et factus est inimicus tuus, &c.* *Odio perfetto.* Ad finem vitæ meæ; Sunt quinque, Job 28.3. *Omnem perfectionem, &c.* Job 11.7. *Ad perfectionem.* Job 26.10.

usq. ad finem diei, &c. Nehem. 2.21. Ad finem domus.

Sect. 8. Ex Al. Auth. in Psal. 139.

Sessio meam. Ad cibum. *Funiculum meum.* Heb. rectitudinem mearum actionum, Theod. *Ventilasti semitam meam.* Purificasti eam. *Novissima & antiqua.* Id est exordia. Chrysost. *Novis valde.* Opera tua, non te, Chrysost. *Lectum meum in sepulchro.* Quasi mortuus, ut Apoc. 11.11. *Illis spiritus vite intrabat in eos.* *Alas aurora.* Ut fugiam in Eremum, Psal. 55.6. Apoc. 12.14. *Mulier fugiebat.* *Ossa mea ex inferioribus terre partibus.* Mystice, sic Ezech. 37.7. *Spiritus venit in ossa arida,* & suscitavit ea quasi ex sepulchro. *Omnes.* Perfecti & imperfecti, S. Aug. *Amici tui.* Gr. sunt honorandi, Chrysost. *Principatus eorum,* vel, *pauperes ex illis amicis tuis.* Theodotio, pauperes a Josia sunt honorem consecuti, Theod. Heb. *אשר* a *אשר* pauper. *Ero semper tecum.* Gr. quando evigilo in resurrectione. *Per imaginationes impias irritant te.* Quia in Pro. 6. *Cor quod imaginatur facinora, Deus abominatur.* *Accipiunt civitates tuas.* Sed in vanum, vel falsò, id est, injustè diripiunt eas. Vel, quia ex lege tua utilitatem non percipientes, Theodoret. Vel, *Qui insurgunt in te, elevant se in vanum.* Gr. quia subito tu deprimis eos, יעיר אעריך. *Via doloris.* Idoli, ut Jer. 22.28. *Contemptibile, fractum Idolum?* idem. In Græco est Psalmus Zachariæ in captivitate.

Sect. 9. Ex Ital. &c. in Psal. 139.

Ante & retrò. Ital. Bruc. Hisp. Ferr. futura & præterita. Ang. MS. Vulg. Gal. *Ossa.* Ang. MS. Vulg. Gal. Ital. vel robur. Ital. Bruc. *l'osso mio da te.* Hisp. Ferr. *Meu corpo.* Hisp. *Amici tui.* Vulg. Gal. 3. Ang. MS. Ital. Bruc. *Gli amici tuoi.* Hisp. Ferr. *Tua pensamientos cogitationes tuæ.* Hisp. *Civitates.* 2. Ang. MS. Vulg. Gal. *Citez Arab.* Vel, *Exaltant vanitatem inimici tui.* Hisp. Ferr. *Xalearon vanidad tu enemigos.*

Sect. 10. Ex Gr. & Vulg. in Psal. 139.

Intellexisti malum meum de longè. Lat. MS. Heb. *אשר* a *אשר* malum. *Conculcabunt me.* Gr. Vulg. *אשר* in Gen. 3.15. *In deliciis meis.* Gr. Vulg. dicit *delicias*, quia lux est suavissima res, Eccles. 1.1. *אשר* a *אשר* ornamentum. *Magnificatus es.* Jod redondat. Vulg. Gr. *Substantia mea.* Vulg. Gr. curiosè fabricata. *אשר* a *אשר* Principatus eorum. Gr. Vulg. Lat. MS. id est, sodalium tuorum super impios sequentes dominium. *Dicitis,* vel, *dicunt in cogitatione.* Vulg. Gr. *ἐπεὶ* in codice Vaticano sine accento; impii cogitant quòd civitates Dei possidebunt, sed in vanum; nam erunt recuperatæ. Vel, *Elati sunt frustra adversarii tui.* Lat. MS. Heb. *אשר* a *אשר*.

Sect. 11. Ex Syr. in Psal. 139.

Heb. Syr. 138.

Quando Shimei maledixit, 2 Sam. 16. Par. Edit. *E longinquo.* Ab altis oculis. Syr. *אשר* a *אשר*. *Circundat,* vel, *cognoscis vias meas & semitas meas.* Syr. *אשר* a *אשר*. Heb. *אשר* a *אשר*. *Assuefactus es,* vel, *perscrutaris omnes vias meas.* Si sim homo Belial, ut Simeï maledicit. Syr. *אשר* a *אשר*. Heb. *אשר* a *אשר*, velut a

שכן habitare, vel כנס, velut in Reg. 1. סכנא ministrans in Syr. MS. Verbum, vel, mutatio in lingua mea.] Syr. MS. *אשר* a *אשר*, unum si sit

in lingua, & aliud in corde, illud nōsti. Retrò & ante. Dicta mea præterita & futura. Syr. Arab. *Mirabilis scientia à me est.* In contemplatione artificii ejus in me, scientia mirabilis exhauriatur. Syr. *אשר* a *אשר*. *Loco,* vel, *Exaltatur & non possum.* Id est, sumpsit animum à te evadendi, sed non possum. Syr. *אשר* a *אשר*.

Alas velut aurora. Vel aquila. Syr. *אשר* a *אשר*. Arab. *Manus tua super me.* Ut me pro

placito tuo deducas. *Teget,* vel, *lucebit mihi.* Heb. *אשר* a *אשר*, & *אשר* crepusculum matutinum in Psal. 119. & Job 11. id est, tenebras in lucem vertere nequeo, quod tibi est facillimum. Syr. *אשר* a *אשר*. *Fecisti renes meos.* Syr. &

cognoscis, quicquid est in isto tenebrarum loco. *Obtexisti,* vel, *accepisti me ab utero matris meæ.* Syr. *אשר* a *אשר*. Syr. Paris. *Texisti me.* Carne, & nervis, & cute, velut in Job 10. ver. 11. *Ossa mea non abscondita sunt à te — in imis partibus terræ.* Id est, quando morior & sepultus sum, & ossa sunt in pulverem redacta tu nōsti ea. Syr. *אשר* a *אשר*.

Substantiam, vel, *retributionem meam.* Vides quæ mihi erunt præmia in posterum, & scripta sunt in libris qui aperti erunt. Syr. *אשר* a *אשר*. Heb. *אשר* a *אשר*, sicut in

Psal. 116. *Formabantur,* vel, *abbreviatur tempus quotidie, & non unus erit in illis.* Nullus homo relictus erit in terram apud magnum diem. Syr. *אשר* a *אשר*. *אשר* a *אשר*. *Adhuc sum tecum.* De operibus tuis singulo mane cogitabundus. *Cerò.* *אשר* a *אשר*, velut in Prov. 3. *Inimici tui, vel, capiunt civitates tuas in vanitate.* Syr. nam rursus ejicies eos. *Inimici sunt mihi.* Equè ac tibi. *Cogitationes meas.* Vel, ambulationes. Syr. Heb. *אשר* a *אשר*. Syr. Par. *אשר* a *אשר*.

Sect. 12. Ex Arab. in Psal. 139.

Heb. Arab. 138.

Cogitationes, vel, *secreta mea.* Arab. *أشراي*. Heb. *אשר* a *אשר*. Verbum, vel, dolus in lingua mea.] Arab. *أشراي*. *Cognovisti omnia,* posteriora & anteriora, creasti me.] Arab. *أشراي*.

تعليم جميع ما تقدم وما تأخر. Heb. *أشراي*. *quis prænunciet futura nisi Deus?* *Alas aurora,* vel, *aquila, & cecidero in fines maris.* Arab. *أشراي*. *أشراي*, sic scribunt de aquila, quando plumas suas mutat, in mare cadit. Vid. Sect. 1. in Psal. 103. *Nox est lux in deliciis meas,* vel, *pro me.* Arab.

Arab. *لذعتي*. Heb. *לדעתי* *voluptas*. *Principium operum meorum viderunt oculi tui — Tu es creator dierum, cum non erat in eis homo.*] Arab. *بدو اعمالي ابصرت عيناك* — *انت* *خالق الايام وليست فيها انسان*. *Principium operum est ut* *לם* *embryo, substantia imperfecta; omnia opera antequam fiant praescivit Deus, & tempus dierum pro illis certum praedeterminavit, antequam creatus erat homo, qui opera illa faceret.* Heb. *ימים יצרו ולא אחד בהם*. *Quam pretiosi sunt amici tui — principatuum eorum corroboratur, sunt plures quam arena, — Deus quando perdidisti*

peccatores, & dixisti — Declinate à me.] Arab.
أحبانكم كرموا — وعزيت رياستهم
أكثر من الرمل حين أهلكك
Id est, quando Deus disperdit impios, illis
dicens, *Discedite à me*, ut in Matth. 25. tunc iusti,
Dei amici ut Abraham, valdè multiplicabuntur, & in
impios dominabuntur, ut Mal. 4. 1, 2. *Conculcabunt
eos in die iudicii*; & dicit, *Amici*, opposit. ad pec-
catores, quos odio habet. *Experrectus sum, & fui
tecum.*] Post resurrectionem semper cum Domino
erimus, ut 1 Thes. 4.

I In finem, Psalmus David. CXXXIX.
Heb. CXL.

2 **E**ripe me Domine ab homine malo: à viro iniquo eripe me.

3 Qui cogitaverunt iniquitates in corde:
totâ die constituebant praelia.

4 *Acuerunt linguas suas sicut serpentis :
venenum aspidum sub labius eorum.*

5 Custodi me Domine de manu peccatoris:
& ab hominibus iniquis eripe me.

Qui cogitaverunt supplantare gressus meos.

6 Absconderunt superbi laqueum mihi.
Et funes extenderunt in laqueum: juxta iter
scandalum posuerunt mihi.

7 Dixi Dom: no : Deus meus es tu : exaudi

Domine vocem deprecationis meae.

8 Domine, Domine virtus salutis mea: ob-
umbrasti super caput meum in die belli:

9 Ne tradas me Domine à desiderio meo
peccatori : cogitaverunt contra me, ne derelin-
quas me, ne forte exaltemur.

IO Caput circuitus eorum : labor labiorum
ipsorum operiet eos.

II Cadent super eos carbones, in ignem de-
jicies eos: in miseriis non subsistent.

12 *Vir linguosus non dirigitur in terra: vi-
rum injustum mala capient in interitu.*

13 Cognovi quia faciet Dominus iudicium
inopis, & vindictam pauperum.

14. Verumtamen iusti confitebuntur nomini
tuo: & habitabunt recti cum vultu tuo.

Secl. 1. Ex R. David in Psal. 140.
DE Doeg. & Ziphtitis calumniatoribus. *Eripe me.*] Ne noceant mihi verbis suis. *In praelia.*] Dicebant Sauli in illo loco eum reperies, & cum illo pugnabis. *Sicut serpens.*] Qui acuit linguam quando vult mordere, sic illi student aspera proferre verba, vel sicut serpens Evam decipiens, R. Arama. *Venenum aspidis est sub labiis.*] Quando irascitur homo, humor vel spuma ab ore suo exit, & defluit sub labiis, quam assimilat veneno quod projicit serpens. *Posuerunt laqueum.*] Ut 1 Sam. 23. 20. *Tradere eum regi. Per manum via.*] Ubi pedes mei erant, ut Saul dixit, 1 Sam. 23. 22. *Videte ubi ambulatio sua est?* *Operuisti caput meum.*] Quando pugnant tecum eris περιεφάλαμα salutis in caput meum; & dicit in praeterito, *Operuisti*, pro futuro, denotat fiduciam ejus. *Caput eorum.*] Erat Doeg. *Malitia labiorum.*] Id est, mendacia eorum de me illabi eos faciunt. *Carbones.*] Ira Dei de caelis sicut carbones, ut in Psal. 18. Vel, ut Cora qui erat combustus, R. Arama. *In puteos profundos.*] Ut Cora ob linguam malam, R. Arama. במהמרות in Rabboth. dicunt, prius sepeliebant homines in sepulchris profundis, caeno erat devorata, & congregabant ossa, sepeliebantque in arcis, idem. *Vir lingua.*] Doeg. *Expellere eum.*] Ab uno malo ad aliud. *Novisti Domine.*] Cogita-

tiones eorum malas, & judica eos; sic scribitur וְדִינָם.
Habitabunt in presentia tua.] Ediscere, & in viis
tuis incedere.

Sect. 2. *Ex Ab. Extra. in Psal. 140.*
 Dictus erat antequam erat rex inunctus. *Congre-*
gant in bella.] גור, vel bella faciunt, ut Dent. 2. 9.
Ne contendas cum illis, idem, sed sunt duæ radi-
 ces. *Aspis.*] Venenosa bestia quæ mordet, דוּרָה
 נֹשֶׁכֶת sic lingua eorum. *Selah.*] Amen. *Expellere*
gressus meos.] Sicut sepes casura, Psal. 62. 3. idem, &
 Psal. 116. 8. *Pedes à lapsu,* idem. יָרֵךְ est *locus via* in
 Dent. 23. 12. idem. *Es Deus meus.*] Non habeo aliud
 refugium. *Caput meum aperuisti.*] Sicut περινεφα-
 λαισα salutis כִּוְּרַע. *Desideria impiis.*] Saulis, vel ser-
 vorum ejus, quia non appellat unctum Domini im-
 pium, ut in Psal. 7. (Vid. Sect. 1. 2.) *Ne eleuet ca-*
put.] יָרֵם pro יָרָם & שָׁמַר sumitur à sequenti ver-
 su. Vel, *Ne exaltent caput in veritate illi qui cir-*
cundant me.] Ne glorientur super me; finis versus
 conjunctus est initio sequentis. Vel, principium ma-
 li quod erit super circundantes me, sit ut labor la-
 biorum suorum, cadat in eos, R. Moseh. *Cadent in,*
vel, per ignem.] Fulgura, & lapides qui necant odo-
 re multò magis corpore. *In puteos profundos.*] Non
 habet socium in lingua nostra; & dicit, *Profundos,*
 propter illud יָקוּמוּ non resurgant. *Venabitur vio-*
lentum.]

lentum.] Donec expellant eum viri loci ejus & non maneat in mundo. *Ante faciem tuam.*] In domo orationis. וְעַתָּה.] Id est, tunc cognoscam; & dicit, נָא, recti sed non impii excluduntur.

Sect. 2. *Ex Midrash Tillin in Psal. 140.*

Malitiam in corde.] Sed non profert in ore; intendit bestiam quartam. Dah. 7.

Sect. 4. *Ex R. Obad in Psal. 140.*

De persecutione David per Saulem quæ anteit regnum Davidis, sicut persecutio (Gog) adventum Christi anticipat; ita conjunguntur hi Psalmi. *A viro malo.*] Doeg. *Superbi.*] Ziphitæ. *Ne educas* חַפְּקָה.] Quia dixit Saul, *Percutiam Davidem & parietem*, 1 Sam. 19. *Carbones.*] Id est, Calumniarum

Sect. 5. *Ex R. Sol. in Psal. 140.*

Malo viro.] Esau contra quem orat Israel. *Habitant in bellis.*] Vers. 2. id est, bella sunt in habitationibus suis, ut Psal. 55. & inter eos, אֲרַנִּים, idem. אֲרַנִּים, in extran. ling. אֲרַנִּים, aranea, Hispan. *aspide.* *Funes.*] Mos aucupis est rete funibus contrahere, & volucrem infra illud illaqueare. *Ne sinas imaginationem suam egredi.*] In actionem. Vel, *Ne exeat e maxillis.*] וּמִן אֲמָרִים, frantum, in Misneh. *Caput, vel, numerum eorum qui circumdant me.*] וְאֵת, in Exod. 30. *Tolle summam, &c.* idem. *In puteos, vel, cadent in bellis.*] בְּמַחְמֹתַי, in MS. אֲמָרִים, Deut. 9. 14. *Rebelles,* sicut pugnantes contra Dominum. *Malum venabitur.*] Peccatum quod commisit.

Sect. 6. *Ex Cald. in Psal. 140.*

Desideria impii.] Doeg. *Caput illorum qui circumdant me.*] Ahitophel erat caput Synedrui. *Malitia labiorum eorum.*] Calumnie labiorum. *Ne surgant.*] Ad vitam sæculi futuri. *Vir lingua.* Tertia lingua. *Malum.*] Angelus mortis illum ad ruinam ejus in Gehenna venabitur.

Sect. 7. *Ex Masora in Psal. 140.*

Viro violentia.] Qui violentiam ut aquas eporat; Quatuor sunt, 2 Sam. 23. 49. *Ab homine violento;* id est, Saule, Psal. 140. 4. Amos. 2. 8. *Vinum violentiarum.* *Laqueos.*] Id est, mortis; Tria sunt defectiva in significatione, 2 Sam. 22. 6. *Laquei mortis, &c.* *O Deus Dominus.*] Justus ille, potens & misericors; Quinque sunt sic scripta, Psal. 68. 20. *Deo Domino exitus mortis,* Psal. 140. 7. Psal. 141. 8. *Ad te Deus Domine oculus meus,* & Judic. 13. 8. cum Adonai plenè, & *Deus Domine robur meum, &c.* Et *Deus Domine fac, &c.* *Jus pauperum.*] Qui sunt oppressi; Tria sunt defectiva in significatione, Job 24. 5. *Egenos ex via.* Ester 9. 22. *Dona pauperibus.* Deus corda hominum movet, ut pauperum comiserentur.

Sect. 8. *Ex Al. Anth. in Psal. 140.*

Sela.] Ag. Chrysof. *Venenum aspidis.*] Peccatum homines serpentes efficit, Chrysof. ut Matth. 23. 34. *Progenies viperarum, &c.* *Ne derelinquas me ne forte exalcentur.*] In ruina mea, Gr. Vulg. *Caput, vel, venenum capitis, vel, amaritudo,* וְאֵת, Chrysof. *circumdant me, labor labiorum suorum operiet eos.*] Descendat afflictio in verticem eorum, ut Psal. 7. ult. similitudo est à sacrificiis quorum capita execrabantur, Levit. 1. *Mannam super caput, &c.* Herod. Euterp. de Egyptiis. Execrantur capita in hæc verba, Quicquid mali aut ipsis inmo-

lantibus, aut Egypto futurum sit, id in caput hoc convertatur ἐς κεφαλὴν ταύτων τραπέσθαι, hoc ritu omnes utuntur (forsan ab illo, Levit. 16. *Omnes iniquitates in caput Azazel*) Ex hoc fit ut nemo Egyptiorum de capite ullius animantis gustet, Herod. Euterp. Vel, *Principalem eorum.* וְאֵת.

Sect. 9. *Ex Ital. &c. in Psal. 140.*

Contra Doeg.] Ital. *Caput eorum.*] Principem, Ital. Vel, capita, Ang. MS. Vul. Gal. *Puteos.*] *En fuessas* Hispan. Ferrar. *Ne le fosse.* Ital. Bruc. Vel, *in miseriis.*] 2. Ang. MS. Gal. Vulg.

Sect. 10. *Ex Gr. & Vulg. in Psal. 140.*

Pro victoria, canticum David contra omnes inimicos, Lat. MS. *Selah.*] Semper, Lat. MS. *Ne des Domine desideria impii, scelera ejus ne effundantur, & eleventur semper.*] Lat. MS. Vel, *A desiderio meo.*] Vulg. Gr. contra preces meas, מִמֶּנִּי. *Cogitaverunt contra me, ne derelinquas me.*] Vulg. Græc. וְאֵת אֲמָרִים אֲמָרִים, cogitatio, & נִפְקָה אֲמָרִים, ne educas me, & in eorum manus tradas, ut Prov. 3. idem. *Caput circuitus eorum.*] Vul. Gr. id est, principalem eorum operiet tribulatio. Vel, *amaritudo conviviarum ejus.*] Lat. MS. Heb. מִסִּבֵּי מִסִּבֵּי, convivæ sedebant in circuitu, Vau pro Jod. *In miseriis.*] Vul. Gr. הַמַּחְמֹתַי אֲמָרִים, amara afflictiones.

Sect. 11. *Ex Syr. in Psal. 140.*

Heb. Syr. 139.

Quando Saul projecit הַרְמֹן, hastam ad occidendum illum, in 1 Sam. 19. & de omni qui certat, cum osoribus suis, Par. Edit. וְאֵת אֲמָרִים אֲמָרִים.

Ne caput attolant circumdantes me.] Saul & cæteri ad insultandum, in Syr. וְאֵת אֲמָרִים אֲמָרִים, jungitur cum priori vers.

in alio tamen sensu. Vel, *Ne ascendat in caput meum.*] Syr. Par. Edit. וְאֵת אֲמָרִים אֲמָרִים,

וְאֵת אֲמָרִים, ne superet me, vel ut in Psal. 7. ult. *Descendet in verticem suam, id est, in pœnam.* *Labor, vel, improbitas labiorum ipsorum.*] Syr. בְּמַחְמֹתַי, non est in Syr.

Sect. 12. *Ex Arab. in Psal. 140.*

Heb. Arab. 139.

Cum cogitaverunt adversus me, ne abjicias me, ne magnificent (caput) & cum ipsi circumvallabunt me, & loquentur labiis, vel, ob laborem labiorum, Heb. *retribue illis, — In miseriis dejicies illos.*] Arab. وَعِنْدَ فَكْرِهِمْ عَالِي لَا

تَطْرِدُنِي أَكْلًا يَتَعَذَّبُونَ وَعِنْدَ اِدْبَاطِهِمْ وَكَلَامَ سَفَاهِهِمْ اَعْطِهِمْ وَفِي الشَّقَا تَلْقِيَهُمْ, id est, quando corde machinantur, ore obloquuntur, & manibus in me operantur, ne derelinquas me, quia tunc caput eorum extollent, sed e contra in miseriis dejicias eos, Heb. וְאֵת אֲמָרִים, verbum, Heb. נִפְקָה אֲמָרִים, educere, & sic derelinquere, Heb. סָבַב אֲמָרִים, circumvallare. Heb. וְאֵת אֲמָרִים, obrege eos confusione, sit eorum retributio. *Malum venabitur eum, vel, ipse venabitur (& querit) malum in suam perniciem.*] Arab. اَلْطَّالِمُ يَبْتَغِي الشَّرَّ لِهَرَكْ.

1 Psalmus David. CXL.

Heb. CXL I.

Domine clamaui ad te, exaudi me: intende voci meae, cum clamauero ad te.

2 Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo: elevatio manuum mearum sacrificium vespertinum.

3 Pone Domine custodiam ori meo: & ostium circumstantiae labiis meis.

4 Non declines cor meum in verba malitiae ad excusandas excusationes in peccatis.

Cum hominibus operantibus iniquitatem, & non communicabo cum electis eorum.

5 Corripiet me iustus in misericordia, & in-

crepabit me: oleum autem peccatoris non impinguet caput meum.

Quoniam adhuc est oratio mea in beneplacitis eorum,

6 Absorpti sunt iuncti petrae iudices eorum. Audient verba mea quoniam potuerunt:

7 Sicut crassitudo terrae erupta est super terram.

Dissipata sunt ossa nostra secus infernum:

8 Quia ad te Domine, Domine oculi mei: in te speravi, non auferas animam meam.

9 Custodi me à laqueo, quem statuerunt mihi: & à scandalis operantium iniquitatem.

10 Cadent in retiaculo ejus peccatores: singulariter sum ego donec transeam.

Sect. 1. Ex R. David. in Psal. 141.

Est ejusdem sensus cum priori. Sicut sacrificium vespertinum.] Et similiter ut matutinum, sed meminit Vespertinum, forsitan quando composuit Psalmum erat tempus vespertini sacrificii. Vel, si matutinum erat mundum, acceptum erat ut unicum, sed quando etiam vespertinum erat mundum eo magis Deo placuit ut duo sacrificia, quia sub se comprehendit matutinum, R. Jos. Cimchi. Custodias portam labiorum.] Ut cor meum est integrum, sic etiam sit oratio labiorum, ut Prov. 16. 1. Responsio lingua est à Deo, & dicit, Portam, quia conveniens est, ut os recti sit sicut porta quae aperit & claudit, sed non sine necessitate. Porta, vel, elevatio labiorum.] Id est, verba quae labiis meis tollo à יָרֵךְ, in Isai. 38. 14. Oculi mei attolluntur ad excelsum, R. Jos. Cimchi. Non est in Cod. Cremon. Ne inclina cor meum ad malum.] Ut est perfectum, sic illud perfectum custodias: antea locutus est de labiis, nunc de corde, & dicit, Ne inclina, quia tu cohibere illud queas, quod si non facis, quasi inclinas illud. E delicatis eorum.] Voluptatibus mundanis. Erudiat me iustus.] Id est, Deus iustus, R. Arama. Adhuc erit.] Id est, quamdiu vivam orabo, Eripe me Domine à viis eorum malis. Ne frangat meum caput.] Si impii inungant me exclamabo & dicam, Ne frangat, &c. In locis petrae.] Id est, dejecti à vertice rupium, vel quando Saul & Jonathan in monte Gilboa ceciderunt, tunc novit populus inimicitias in illos me non habuisse, R. Arama. & dicit, Iudices eorum, quia non cohibuerint eos à viis malis, sed confirmabant eorum manus, ut dicit in Psal. 58. Judicatis rectum? non, sed ponderatis violentiam, &c. Audient verba mea.] Forsitan populus erit instructus quando iudices suos perditos intuetur. Ossa nostra sunt dispersa.] Est hyperbole denotans magnum corporis tremorem, ac si essent ossa unum ab altero dispersa: & dicit, Nostra, id est, ego & servi mei, vel populus Israel in monte Gilboa, R. Arama. Scindit.] Sic Job 16. 13. Scindit renes meos, idem. Transeam.] Rete illud, רֶטֶם, id est, semper. In reti proprio.] Dicit, Reti, in singulari de Saule, & in plurali dicit, Cadant, de adiutoribus suis.

Sect. 2. Ex Ab. Ezra in Psal. 141.

Sicut incensum.] Manè; Caph deficit. Pone יָרֵךְ שֶׁ

frenum, custodi os meum.] שְׁמִירָה, Paul deficit, vel est nomen pro שְׁמִירָה, R. Moseh. ut Psal. 86. 2. Et יָרֵךְ pro יָרֵךְ, ostium in foeminino, Prov. 26. נִצְרָה, in Imperat. & Dages redundat. Ex delicatis eorum.] Non sedebo in concilio eorum. Vel, ut in Prov. 23. 3. Ne comedas panem mali oculi. Vel, est similitudo malorum operum. Caput, vel, oleum excellens.] Respond. ad eorum delicata, sic רִאשִׁים רֵאשִׁים, aromata principalia. Non frangat.] Habet effectum contrarium, quia oleum sanat dolores capitis, & est opposit. ad eorum Calamitates. Vel, Ne unus eorum frangat caput meum.] Scil. unus impiorum יָרֵךְ אֶשְׁכֵּי, Num. 32. 7. Cor debilitatis. Vel, iustus iustorum non frangent corpus meum, R. Moseh. In calamitate eorum.] Venturà, oro ut evitem eos. Iudices eorum.] Et illi etiam sequentes iudices eorum & principes obruentur in persecutione mei. Verba mea.] Verba Davidis, 1 Sam. 14. 13. Iniquitas exit ab impio, &c. Vel, verba illa, 2 Sam. 14. Omnes morimur, &c. R. Moseh. Dalcia sunt.] Erant proverbium antiquum. Vel, in calamitate eorum cogitant de verbis meis, quae rejecerunt in pace. Ossa nostra.] Robusti Davidis, sicut ossa sunt robur corporis, Psal. 22. 14. & hi erant à Davide dispersi, sic Genes. 49. Issachar asinus ossis, id est, robustus. Ore sepulchri.] Propè destructionem. Ne evacues animam meam.] Sic Genes. 24. 20. Evacuavit, idem. & dicit, Evacues, quia anima implet corpus. Operantium iniquitatem.] Aliorum prater hos. In rete eorum una.] Quia sunt omnes ejusdem concilii, & semper evadam ego, R. Moseh. Vel, יָרֵךְ, conjunctum est cum רֶטֶם, ut transeam ego & evadam.

Sect. 3. Ex Midrash Tillin. in Psal. 141.

Oratio sicut incensum.] Quia templum est jam desolatum, Ezra & Daniel in tempore oblationis orabant, Ezra 9. Dan. 9.

Sect. 4. Ex R. Obad. in Psal. 141.

De persecutione Saulis, & precatur ne illum Philisti per mala eorum opera seducant. Incensum יָרֵךְ.] Incensum pro peccato non offertur. Manus vespertinum.] Post hoc oblatio pro peccato non succedit, ideo est magis gratum. Custodi ostium, vel, labia mea pro paupere יָרֵךְ.] Id est, custodias labia mea ut orent pro paupere, id est, pro meipso jam paupere,

pere, & aliis. *Viros* וְיָשִׁים. Id est, magnates inter Philistæos. *Unguentum capitis* שֶׁמֶן דְּרֹסָן. Id est, Saul unctus Domini me in misericordia increpet. *Iustus in misericordia* צְדִיק חֶסֶד. Id est, Abner iustus ille percutiat me in misericordia. *Oratio mea.* Ego orabo pro illis. *In loco rupis.* Id est, ubi Saul fortitudo Israel occidit. *Sicut scindens terram.* Id est, vox mea erat sonora, & quasi terram scindens. *Unā ego* יָחַד אֲנִי. Id est, in prælio cum Philistæis ego sum cum illis unā.

Secl. 5. Ex R. Sol. in Psal. 141.

ostium, vel superior pars labii, à לֶחַי extollere. *Iustus.* Propheta. צְדִיק. *Ne oleum excellens frangat caput meum.* Oleum quo unctus sum in regem, Psal. 23. 3. ne me faciat admonitionibus Prophetæ aversum. *In calamitate.* Ne cadam in eam, vel contra iniquitatem eorum. *Judices eorum.* Qui ducunt eos per cor lapideum, & malam concupiscentiam, sicut ad petram scandali impingant, & à via recta aberrant. Vel, *In locis saxosis.* Ut 1 Sam. 24. 13. In Sela, rupe ceciderunt persecutores. Vel, *Per manus rupis.* Erant ut latera rupis, id est, duri cervice. Vel, *Judices sunt Moses & Aharon,* qui ceciderunt apud petram, Num. 20. ob duriciem cordis populi, Rabboth. similiter hi qui verba audiebant dulcia, & non convertabant.

Secl. 6. Ex Cald. in Psal. 141.

Ex delicatis eorum. In domo convivii. *Ne cesset, vel, deficiat in caput meum.* יָשִׁים Cald. Num. 14. 34. *Defectum, vel, frustrationem verbi mei.* *Per manus petra.* Id est, per manum fortem obruantur *Judices eorum* de domo iudicii, beth Midras, sic Deut. 32. *Rupes eorum,* id est, fortitudo.

Secl. 7. Ex Masora in Psal. 141.

ostium. 12. sunt cum Pathac in significatione. Exod. 30. 15. *Pauper, Et, si sit pauper, &c.* & Judic. 6. 15. *Est pauper,* 2 Sam. 13. 4. *Macilentus es,* Isa. 17. 4. *Macrescit,* Prov. 22. 22. *Pauperem,* Job 5. 16. & omne conjunctum cum *paupere* & *egeno* est similiter, sic hoc loco *Serva labia mea in re pauperis.* Ne pronunciem falsum iudicium. Vel, *in re egroti.* Quia dicitur, Psal. 41. 1. *Visitat agrum,* & consolatur eum labiis. וְיָשִׁים, Tria sunt plenè, & symbolum est, pauper, impius, purus. וְיָ non est amplius defectiv. & unum est cum Aleph. *Ut evadam ego.* אֶעֱבֹר, quia non transgressus sum in illos; Tria sunt plena, Jerem. 2. 20. *Non transgrediar,* Ceteri וְיָבֹר cum Daleth, Job 19. 8. *Transire nequeam.*

Secl. 8. Ex Al. Auth. in Psal. 141.

Oblatio vespertina. Mos erat Græcorum vesperi semper expiare peccata quotidiana per hunc Psalmum, & habebant alium manè, S. Chrysost. *Ut incensum.* In Altare aureum intra velum ἐν δόλῳ, Chrys. ut Heb. 9. ἐν ᾧ dicitur de σάνῳ aiunt alii. *Delicatis.* Sacrificiis Idolorum. *Oleum peccatoris.* Falsa laus adulatoris, S. Aug. Vel literaliter de oleo quo prisci capita inungebant.

Horat. Od. 20. Lib. 3.

leni recreare vento

Sparsum odoratis humerum capillis, &c. Et Herod. Clio de Babyloniis. *Contra iniquitates eorum.* Gr. ut in Psal. 28. *Ne trahas me cum impiis, In loco petra.* Christus petra erat doctis scan-

dalum, Hier. Aug. Vel demersi in mare, & in lapsu per manus petrarum rupti, Chrysost. ut in littore Mediterranei maris à Massilia Genoam, usque & Livorum sunt ingentes petrae quæ undas marinas recundant. Vel, *juncti petra.* Instar scopulorum maris brevi submergentur, Theod. *Audient verba mea.* Id est, populus multus Deo gloriam reddet, quando eorum ruinam intuentur, ut Apoc. 11. 13. *Perterriti, dabant Deo gloriam. Sicut crassitudo terre erupta est.* Gr. Vulg. scil. per agricolam.

Secl. 9. Ex Ital. &c. in Psal. 141.

Oblatio vespertina. Antiqui Hebræi, & postea Syri habebant formulas precum manè & vespere Ritual. Syr. p. 81. Ut custodias nos hoc die sancto, & omnibus diebus vitæ nostræ in omni pace, *Ab omni peccato & tentatione,*

Ab omni peccato & tentatione, sic in nostra Liturgia oratione matutina, Qui in salute ad initium hujus diei adduxisti nos, custodias nos hoc die ab omni peccato, sic Ritual. Syr. p. 82, 84 eadem verba Et ab omni opere malo, & à consilio impiorum,

Et p. 83. Ne nos inducas in tentationem, sed libera nos à malo, propter gratiam Filii tui dilecti Domini & Dei nostri, &c.

Ne pinguescere faciat caput meum. 2. Ang. MS. Vulg. Gal. n' engraise. Hisp. unse. manere in capite, ut Hab. 2. Hisp. Ferr. No quebrantara mi cabeça, ne frangat caput meum. *Impietates.* Vel dulcedines. Ang. MS. Gal. à *Judices eorum apud Sela erant absorpti.* Ang. MS. Vul. Gal. ut in Syr.

Secl. 10. Ex Gr. & Vulg. in Psal. 141.

Serva ostium, vel, paupertatem labiorum meorum. Lat. MS. preces pauperis exaudi, & conserva eum. Heb. *Oleum pretiosum, vel, amaritudinis.* Lat. MS. ut in Psal. 141. idem.

Secl. 11. Ex Syr. in Psal. 141.

Davidis cum meditabatur ministerium vespertinum. Par. Edit. Mos erat etiam Syre Ecclesiæ. Vid. Orat. quotidian. Syr. caractere & lingua Arabica pag. 46. Orant, dicentes, Da nobis Domine salubrem somnum — & mitte nobis Angelum pacificum, ut custodiat nos ab omni malo, propter gratiam & misericordiam Filii tui unigeniti, & donum Spiritus sancti; Dele Deus peccata nostra, & misere nostri; tibi sit honor, gloria, adoratio, & timor in sæcula sæculorum, Amen.

Et pag. 36. Protege nos ab omnibus periculis, vel passionibus noctis, sic oramus in nostra Liturgia,

gia, oratione vespertina, Illumina Domine tenebras nostras, & defende nos ab omnibus hujus noctis periculis, &c. Et pag. 35. Adduxisti nos ad initium hujus noctis, *וְאַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ*

Et illumina mentes nostras lumine operis tui, *וְאַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ*. Et serva corpus nostrum ab omni periculo noctis, &c. pag. 36. sunt permulta alia precum formulæ in codice prædicto, jussu Pontificis Gregor. xiii. impresso ann. 1584. Romæ; de Liturgia Coptitarum dixi in Psal. 20. Sect. 2. non differt ab Ethiopica: Vid. P. Athanas. habent Syri fol. 49. Ritual. Coptita, & Ethiopes Trisagion illud, Sanctus, Sanctus, Sanctus. In Ritual. Rom. impress. Ethiop. dicunt, Oremus pro Principe nostro, pro principe Archiepiscoporum, &c. est etiam hodiè eadem formula consecrationis ante 1400. an. usitata. *Oblatio manuum mearum.* Quæ nunc affero. Syr. *קורבן ידיו* cum Van in

Parif. Edit. *לֹא* non est in Syr. Parif. Edit. vel MS. *Haud sumam salem cum illis.* Syr. Par. Edit. *לֹא אֶחְסֶלֶם* sic in Ezra 4. *Salem habemus à regio palatio, & Act. 1. σάλας ὁμειν* salem comedens, vel consortium habens cum illis. *Percutiat, vel, doceat me.* Syr. *Ne præstantissimum unguentum caput meum ungat.* Unguentum improborum. Syr. *שִׁיעוֹרָה*. Heb. *שִׁיעוֹרָה* & *שִׁיעוֹרָה* à *שִׁיעוֹרָה*. *In calamitatibus eorum.* Vel, contra improbitatem eorum. Syr. *Judices eorum cohibiti erant, vel, redibant apud locum petra.* Quando Saul & servi ejus sequebantur Davidem apud Sela, vel petram divisionum in 1 Sam. 23. 29. ibi venit nuncius, & ab illo redibant. Syr. MS. *אֶחְסֶלֶם* à *שִׁיעוֹרָה*. Heb. *שִׁיעוֹרָה* à *שִׁיעוֹרָה* remis-
so in Deut. 15. Vel, *Manu lapideâ repressi sunt Judices eorum.* Syr. Par. Edit. id est, manu forti, ut Job ait, *Num est robur meum lapideum?* Audient

verba mea.] Postea audiebant Davidem loquentem ad Saul, in 1 Sam. 24. v. 9. & 1 Sam. 26. v. 14. & dicit, *Amœna* opposit. ad *res amœnas eorum.* *Diffundit terram.* Syr. ita sumus ego & servi mei in periculo, & quasi apud os foveæ. Vel, *Dispersa sunt ossa eorum.* Syr. Par. *שִׁיעוֹרָה*. *Ne diffundas animam meam.* Velut aquas, sic in Psal. 63. *וְיִגְדְּלוּ*, & 2 Sam. 14. *Ut aqua effusa.* Vel ne effundas sanguinem meum, vel ne rejicias, Syr. *לֹא אֶחְסֶלֶם*. *Donec evasero.* Illaqueati sint in consiliis suis, velut apud Sela in 1 Sam. 23. ver. 29. donec è manibus eorum evasero. Syr. *לֹא אֶחְסֶלֶם*. Heb. *לֹא אֶחְסֶלֶם*.

Sect. 12. Ex Arab. in Psal. 141.

Heb. Syr. 140.

Non inunget unguentum peccatorum caput meum, nec erit oratio mea pro beneplacito eorum, Deglutiunt judicia sua ad petram, Audite (vos rebelles) sermonem meum, quia utilis est. Arab. *لَا يُمَسِّحُ بِزَيْتٍ رَأْسِي الْخَطَاةُ وَلَا صَلَاتِي فِي مَسَرَّتِهِمْ ابْتَلَعُوا أَكْثَرَهُمْ عِنْدَ قَوْلِي فَإِنَّ نَافِعَ*

Id est, oleum peccatorum est adulatio, ne contingat mihi, oro ne id quod illis est beneplacitum mihi fiat, qui habent cor lapideum, & judicia legis Dei deglutiunt, absque emendatione vitæ: Veruntamen jam tandem audiant vocem meam incorrigibiles. Heb. *אֶחְסֶלֶם* à *שִׁיעוֹרָה* amicus, & *לֹא אֶחְסֶלֶם* beneplacitum, & *לֹא אֶחְסֶלֶם* nec bis sumitur, ut in Gen. 2. *Nec erat vapor,* & in Prov. 30. 2, 3. Dicit, *Oleum*, ut in Psal. 55. *Verba sunt oleo molliora,* & dicit, *Beneplacitis*, id est, illis operibus flagitiosis, in quibus delectantur. *Ne evacues animam meam.* Est similitudo à vagina evacuata, quando gladius extrahitur, & anima est in corpore ut in vagina, Dan. 7. *In medio vagina, idem. Donec pertranseam solus.* Arab. id est, unus solus. Heb. *וְיִגְדְּלוּ*.

1 Intellectus David,
Cum esset in spelunca, oratio. (1 Reg. 24. 1.)
CXLI. Heb. CXLII.

2 Voce mea ad Dominum clamavi: voce mea ad Dominum deprecatus sum.

3 Effundo in conspectu ejus orationem meam, & tribulationem meam ante ipsum pronuncio.

4 In deficiendo ex me spiritum meum, & tu cognovisti semitas meas.

In via hac, qua ambulabam, absconderunt laqueum mihi.

5 Considerabam ad dexteram, & videbam:

& non erat qui cognosceret me.

Periit fuga à me, & non est qui requiras animam meam.

6 Clamavi ad te Domine, dixi: Tu es spes mea, portio mea in terra viventium.

7 Intende ad deprecationem meam: quia humiliatus sum nimis.

Libera me à persequentibus me: quia confortati sunt super me.

8 Educ de custodia animam meam ad confitendum nomini tuo: me expectant justi, donec retribuas mihi.

Sect. 1. Ex R. David. in Psal. 142.
In spelunca. In 1 Sam. 24. 3. David & servi ejus erant in lateribus spelunce. Ostendi coram eo. Dicit, Ostendi, licet ante novit eam. Nosti se-

mitam meam.] Quod non ambulavi semita mala, nec illis nocui. In via.] In omni loco laqueos pro me ponunt. Aspexi.] Non est in imperativ. & addit in dextera, sed intelligit etiam sinistram licet non exprimitur,

primatur, ut Jos. 13.8. *Ruben & Gad*, comprehendit etiam Manassen. *Deficit refugium.* Non erat locus in quo non persequeretur me Saul. *Nemo requisivit animam meam.* De manu Saulis, de cujus manu, non est redemptor nisi Deus, & dicit, *requisivit*, ut Psal. 9. *Quando facit inquisitionem pro sanguine. Portio mea.* Postea in Israelis terra, licet nunc profugus sim & exul. *Fortiores sunt me.* Quis enim potest illis resistere. *Iusti faciunt me ut coronam.* Gloriabuntur in me, dicentes, David confidit in Domino & Deus liberabat eum.

Sect. 2. *Ex Ab. Ezra in Psal. 142.*

Maschil. Super tonum poeseos, cujus initium est Maschil. *Cum voce mea.* Bis dicit, id est, indies, & dicit, *Voce palam, & querela clam. Obrutus erat.* Sic Psal. 102. 1. *Oratio afflicti, &c.* idem. quando incurvando se unam partem sui altera tegit. *Nosti semitam meam.* Quod recta est coram te, ut Psal. 1. ult. *Novit viam iustorum. Aspice in dextram.* Loquitur ad seipsum. Vel, *הבט*, verbale, & *הנה* pro *הנה*. *Portio mea.* Neminem expecto in terra præter te, qui potest me sanare. *Coronabunt sese mecum.* In me gloriabuntur, ac si corona gloriæ erat in capite eorum posita.

Sect. 3. *Ex Midrash Tillin in Psal. 142.*

Maschil. Vel, didascalicus, intellexit David quod non per divitias sapientiam, vel fortitudinem sed per orationem homo stabilitur, sic ante Abimelech, Psal. 34. orat, & in Psal. 3. 1. & in deserto Judæ. Psal. 63. 1. *Cum voce mea.* Repetit bis, inclamo ne cadam ego in manus Saulis nec Saul in meas. *שירי querelam.* Sicut in Psal. 102. 1. & Hanna, 1 Sam. 1. *Ex abundantia querela mea, &c.*

Sect. 4. *Ex R. Obad. Gaon. in Psal. 142.*

Vide dextera ימין. Id est, o dextera Dei vide. *Circundabunt יכחירו.* Id est, Coronam regni tui super omnes reges exaltabunt, sic etiam in redemptione Israel; idcirco omnes hi Psalmi sunt conjuncti.

Sect. 5. *Ex R. Sol. in Psal. 142.*

Novisti semitam meam. Quot laquei sunt in illa. *Pro me circundabunt te.* Gratias tibi agent pro me. *Cadant, vel, projiciant.* Sese in laqueos pro me absconditos.

Sect. 6. *Ex Cald. in Psal. 142.*

Aspexi in dextram. Cald. pro adjutore qui ad dextram meam assisteret. *Propter me faciens tibi coronam.* Coronam laudis ad morem Triumphantium.

Sect. 7. *Ex Masora. in Psal. 142.*

Erat obrutus. Tunc oravi; Duo sunt, Jonæ 2. 7. de Jona. Vir afflictus orat. *Nemo querebat animam.* In bonum præter Deum; Quatuor sunt plena, Ezech. 34. 6. *Nemo querit eas.* Mica. 6. 8. *Quid querit Dominus?* 1 Paral. 28. 8. *Scrutatur corda omnia,* id est, preservat ea. *Humiliatus sum valde.* Duo sunt, unum cum accentu in penult. aliud in ultima, Psal. 116. 6. *Deus adjuvat humiles. Circundabunt me.* Ut discant à me; Duo sunt defectiva, Prov. 14. 18. *Sapientes circundant scientiam,* id est, quia associant se sapientibus.

Sect. 8. *Ex Al. Auth. in Psal. 142.*

De carcere. Ut in Judic. 6. *Filii Israel seipsis cavernas fodiebant,* præ timore Midian, & sic in Italia adhuc est visendus non procul à Patavio locus dictus Custozza, ubi est caverna mirabilis per septem milliaria tenebrosa; continet intra se mille columnas, & cubicula è petra excisa, quando ardebat regio bellis, tunc huc à crudelitate Barbarorum evaserunt: in spelunca sunt fontes multi, & venti è montium penetralibus efflant, & per meatus quosdam ducuntur ad interiora speluncæ, & per hiatus denuò emittuntur foris, in diebus canicularibus venti dicti sunt magnum adjacentibus refrigerium. Etiam Romæ sunt Catacumbæ, id est, Cavernæ subterraneæ, ubi delitescerant Christiani à furore persecutorum Romanorum liberati: Una est subter Ecclesiam Sancti Sebastiani, ubi sunt ingentes ruinæ altarium & sepulchrorum, ut videre est Romæ, & in Roma Soteranea; Alia in Ecclesia Sancti Laurentii extra portam Esquilinam uno ab urbe lapide, i. e. milliari; Alia in Janiculo quæ transit sub Tiberi flumine, vid. Sect. 8. in Psal. 68. sunt carceres revera quia tenebræ in illis sunt horrendæ, ut ait Sanctus Jeronymus in Ezech. experti scribimus, peritum viæ ducem, luminaribus, ob multos labyrinthos accommodatum, caveat hospes ut eligat; Et non procul à Turan in Gallia, est *Le cave guttiere*, ubi sunt tenebræ per leucas duas densissimæ. *Singulariter sim ego.* Ab istis remotus, Theod.

Sect. 9. *Ex Ital. &c. in Psal. 142.*

Coronabunt mecum, se iusti. Hisp. festa observabant mecum, *Conmigo se coronaran los justos.* Ital. Bruc. *In me si coroneranno i giusti.*

Sect. 10. *Ex Gr. & Vulg. in Psal. 142.*

Considerabam ad dextram. Vulg. Gr. dicit, *Dexteram*, quia per dextram fiunt actiones non per sinistram. Vel, *Respice ad dextram.* Lat. MS. *Me expectant iusti.* Gr. Vulg. id est, videre me: à *נחיר*, in Job 36. 1. *Expectate, &c.* Idem. Vel, *In me coronabuntur iusti.* Lat. MS.

Sect. 11. *Ex Syr. in Psal. 142.*

Heb. Syr. 141.

De fame tribus annis, 2 Sam. 21. ob scelus Saulis.

וְיָשָׁב מִן הַמָּוֶת, Par. Edit. & spiritualiter verba Agonistarum. *Qui querat animam meam.* Qui sanguinem meum vindicet si moriar. *E carcere.* Dubitabat de causa famis, & dubitatio ista erat quasi carcer animæ suæ. *Cingent, vel, ministrabant mihi.* Vel, aspicient in me, Syr. *יִסְכְּנוּ בִּי*, Heb. *יִסְכְּנוּ*, Sic in Job 36. 2. *Permite me paulisper, idem.*

Sect. 12. *Ex Arab. in Psal. 142.*

Heb. Arab. 141.

Me enim expectant iusti donec retribuatur mihi. Et ego fuero illis paradigma, Arab. Rom. Neb. *فلي*

يَنْتَظِرُ الْإِبْرَارَ.

Psalmus

Psalmus David,

- 1 Quando persequabatur eum Absalom
filius ejus (2 Reg. 17.) CXLII.
Heb. CXLIII.

Domine exaudi orationem meam: auribus
percipe obsecrationem meam in veritate
tua: exaudi me in tua justitia.

2 Et non intres in iudicium cum servo tuo:
quia non justificabitur in conspectu tuo omnis vi-
vens.

3 Quia persecutus est inimicus animam me-
am: humiliavit in terra vitam meam.

Collocavit me in obscuris sicut mortuos sacu-
li:

4 Et anxius est super me spiritus meus,
in me turbatum est cor meum.

5 Memor fui dierum antiquorum, meditatus
sum in omnibus operibus tuis: in factis manuum
tuarum meditabar.

6 Expandi manus meas ad te: anima mea
sicut terra sine aqua tibi:

7 Velociter exaudi me Domine: defecit spi-
ritus meus.

Non avertas faciem tuam à me: & similis ero
descendentibus in lacum.

8 Auditam fac mihi manè misericordiam
tuam: quia in te speravi.

Notam fac mihi viam, in qua ambulem: quia
ad te levavi animam meam.

9 Eripe me de inimicis meis Domine, ad te
confugi:

10 Doce me facere voluntatem tuam, quia
Deus meus es tu.

Spiritus tuus bonus deducet me in terram re-
ctam:

11 Propter nomen tuum Domine vivificabis
me, in equitate tua.

Educes de tribulatione animam meam:

12 Et in misericordia tua disperdes inimicos
meos.

Et perdes omnes, qui tribulant animam meam,
quoniam ego servus tuus sum.

Sect. 1. Ex R. David. in Psal. 143.

Est ejusdem sensus cum priori. In fidelitate tua,]
Quia promissisti, & addit, In justitiâ tuâ, quia
inimici mei injuria me afficiunt. Vel dicit, *Fideli-
tate tua*, quia ego in te credo fide vera, R. Arama.
אשר אני מאמין בך. Ne intres nunc in iudici-
um. Ne castiges me magis & magis quia sum abun-
danter humiliatus & undique afflictus. *Animam
meam*. נפשי, intellectivam. *Vitam meam*. Ani-
ma vegetativa terrestris. רוחי. Sensitiva. לבי.]
In corde est hæc anima, R. Arama. *Vitam meam ad
terram*. Id est, sum prope mortem redactus. In te-
nebris. In lateribus speluncæ ubi sum absconditus, &
ubi lux nulla est. Sicut mortui. Qui sunt sub terra,
sic ego in obscura hac subterranea caverna deli-
tesco; & dicit, *Diu mortui*, qui nullam spem habent
subitæ resurrectionis, quia corpus est consumptum
in sepulchro, & sic ego sum in opinione multorum
exspes, & dicit, *Diu mortui*, quia minor spes est eo-
rum quam qui recenter sunt mortui, tamen nec hi
possunt resurgere. *Recordor dies antiquos*. In qui-
bus liberasti patres nostros, & dicam animæ meæ
quod similiter mecum facies. Vel, dies creationis
antiquos, R. Arama. *Spiritus meus deficit*. Subito
mior, & ideo festina Deus. *Manè*. Tempore sa-
lutis, R. Sol. *In terra sitibunda est anima mea*. In
corpore, R. Arama. *Viam in qua ambulabo*. Et
fugiam ab inimicis meis. *Celavi ab illis, ad te*. Id
est, clam ad te oravi, non ad hominem cujus vana est
salus. כסיתי מהם, vel tecum abscondi meipsum
כסיתי עצמי. vel nomen tuum celavi, R. Arama. *Ut
faciam voluntatem tuam*. Orat nunc pro salute
animæ, ut ante pro corporis. *Deus, vel, iudex meus*.]
Qui es potens & justus. In planicie. Via recta
יש, ut non vacillem. *Propter nomen suum*. Ut lau-
detur in ore hominum. *De misericordia tua*. Quia
ego sum servus tuus non illi.

Sect. 2. Ex Ab. Ezra in Psal. 143.

Justitiâ tuâ. Fac manifestam justitiam tuam,
ut Psal. 118. In latitudine, &c. Ne intres in iudi-
cium mecum. Id est, nunc pro peccatis meis, quando
sum persecutus. *Nemo justificabitur*. Multò minùs
ego, *Vitam meam in terram*. Est similitudo, deno-
tans contemptum extremum. In tenebris. Locis
ubi erat absconditus. Vel, quia in afflictione cordis
sedet homo quasi in tenebris. *Spiritus opertus est*.]
Una pars est aliâ cooperta, ut quando incurvat se ho-
mo, אשוח, ex verbis absconditis, Ain & Lamed du-
plicantur. *Omnia opera tua*. Præterita. *Extendo
manus meas*. Sicut ille qui quiddam vult accipere.
Sitit anima mea. Pro auxilio adversus Saul, sicut
terra sitibunda. *Spiritus meus consumptus est*. Si-
cut homo moribundus, ut sequitur. *Fac me audire*.]
Dicit, *Audire*, ac si vox è cælo descenderet. *Manè*.]
quia plerunque opera manè incipiunt fieri. *Levo
animam meam*. Sicut mercenarius pro mercede,
sine qua non potest vivere, ut Deut. 24. 15. idem.
Secreta ea servavi. Ad te revelavi eos hostes non
ad alium, quia tu solus potes me liberare כסיתי אליך,
sic scribitur, *Vertas ad me*, id est, à loco tuo & veni ad
me. Vel, sicut כסיתי, *Confisus sum in te*, R. Mari-
nus. *Assuesce me facere voluntatem tuam*.] A-
מר, Jerem. 2. 24. idem. ut fiat habitus. *Deduc me
in planum*. Ac si nunc esset in medio maris, רוחך per
spiritum tuum deduc me, Beth deficit. *Propter no-
men tuum*. Ut enarrem nomen tuum, vel quia sum
servus tuum nomen habens, ut postea dicit. *De mi-
sericordia tua*. Ad me destrue hostes meos.

Sect. 3. Ex Midrash Tillin in Psal. 143.

In iudicium. Quis stabit in die iudicii, quis di-
cat ego purus sum à peccato? in Prov. & Eccles. 7. *Non
est homo qui non peccat*, &c.]

Sect. 4. Ex R. Obad. Gaon. in Psal. 143.

De fugâ ab Absalom. In iudicium. Propter pec-
catum

catum Bathshebæ. *In me* ילי.] Quia ego quid facere, ignoro. *Terra fatigante* יפירה.] Id est, in deserto quando fugit ad Mahanaim, 2 Sam. 16. *Populus est defessus, &c.* *Fovea* בור.] Id est, Gehenna. *Misericordiam tuam.*] Per manus Shobi filii Nahash, 2 Sam. 17. *Vivifica me.*] De consilio Ahitophel, qui enecare me consuluat.

Sect. 5. *Ex R. Sol. in Psal. 143.*

Sicut terra sitibunda.] Sic Israel in captivitate בנול. *Languet.*] Quia desiderium quod prolongatur, cor languidum reddit, in Proverb. *Attonitus.*] Ut in 2 Sam. 14. *Tamar sedebat attonita.* idem.

Sect. 6. *Ex Cald. in Psal. 143.*

Expandi manus meas.] In oratione, ut Isai. 1. *Quando expanditis manus vestras. Ad puteum.*] Sepulchrum. *Levavi animam.*] Orando, ut Psal. 25. 1. *Spiritus tuus.*] Spiritus Prophetiæ.

Sect. 7. *Ex Masora in Psal. 143.*

Quoniam.] Non justificabitur quia addit peccatum peccato, כי; Quatuor sunt cum accentu, *Quia Dominus est magnus, &c.* Et Psal. 117. 2. *Quoniam bonitas ejus.* Job 34. 37. *Quoniam addet. Extendo manus meas.*] In oratione, vel concione ad alios; Tria sunt, Isai. 65. 2. *Toto die.* Zach. 2. 6. *Expandi vos, &c.* Psal. 143. 6. *Deus meus.*] Dignus laudari in robore & iustitia; Duo sunt plena, & tria sunt in significatione, Psal. 145. 1. *Extollam te Deus mi.* Psal. 18. 46. ילוינן plenè. *Inimici mei.*] Qui affligunt me injustè; Tria sunt defectiva, Isai. 11. 13. *Invidia Ephraim, &c.* Amos. 5. 12. *Affligunt iustum.*

Sect. 8. *Ex Al. Auth. in Psal. 143.*

Sicut terra sitiens.] Selah, vel semper sitit, Chrysost., ut Psal. 42. 1. *Ut cerva.* *Sicut descendentes.*] Non est mihi spes vitæ, ut 1 Sam. 27. 1. *Peribo semel per manus Sanlis.* Oratio pro liberatione ab Absalomo. Gr. Vulg.

Sect. 10. *Ex Gr. & Vulg. in Psal. 143.*

Cum filius ejus eum persequeretur, Lat. MS. *In recta via.*] Gr. ἐν τῇ εὐθείᾳ, Ambros. Gr. Vel, *Interam rectam.*] Lat. MS.

Sect. 11. *Ex Syr. in Psal. 143.*

Heb. Syr. 142.

De Edomitibus qui veniebant in *לבו, & גו*

לבו, & גו, David. Paris. Edit. *In tenebrosis locis.*] Cogor meipsum in speluncis abscondere. *Desolatum est cor meum.*] Vel, moverur inordinatè, Syr. *לבו, & גו*, ut in Psal. 38. 10. Ne

similis fiam, vel ne traditus sim cum descendentibus ad foveam, Syr. *לבו, & גו*, *לבו, & גו*, Heb. *לבו, & גו*. *Attollo animam meam.*] In nullo alio spem habeo, velut in Deut. 24. 15. *Ad eam attollit animam suam,* id est, sperat, *לבו, & גו*, non in Syr. *Rectitudinis,* vel, *in terra plana ducat me.*] Omni monte in planitiem verso, velut in Zach. 4. 7. Heb. *לבו, & גו*. Vel, *Vita.*] *לבו, & גו*, Syr. *לבו, & גו*. *Exscinde.*] *לבו, & גו* sicut *לבו, & גו*. Vel, *Fac ut fileant.*]

Syr. *לבו, & גו*, *לבו, & גו*, ne amplius opprobriis me afficiant. Vel, ut fileant in sepulchro, loco silentii, ut Psal. 94.

Sect. 12. *Ex Arab. in Psal. 143.*

Heb. Arab. 142.

Quando persequeretur eum filius ejus Absalom, 2 Reg. 17. Arab. MS. Vulg. *Ne inducas servum tuum in iudicium.*] Arab. nunc, in re Utrix. *Dierum antiquorum.*] In quibus à Leone, Urso, Saule, &c. liberatus fui. *Misericordiam tuam in matutinis.*] Per Ahimaaz & Jonathan, 2 Sam. 15. & 17. *Dirigat me Spiritus tuus.*] Spiritus Prophetiæ, de modo beligerandi nos dirigat, ut per Elizaum, 2 Reg. 3. Vel, benedicat consilio Husei.

Psalmus David.

I Adversus Goliath. CX LIII.

Heb. CX LIIII.

Benedictus Dominus Deus meus, qui docet manus meas ad prælum, & digitos meos ad bellum.

2 Misericordia mea, & refugium meum: susceptor meus, & liberator meus.

3 Protektor meus, & in ipso speravi: qui subdit populum meum sub me.

4 Domine quid est homo, quia innotuisti ei? aut filius hominis, quia reputas eum?

5 Homo vanitati similis factus est: dies ejus sicut umbra prætereunt.

6 Domine inclina cælos tuos, & descende: tange montes, & fumigabunt.

7 Fulgura coruscationem, & dissipabis eos:

emitte sagittas tuas, & conturbabis eos.

8 Emitte manum tuam de alto, eripe me, & libera me de aquis multis; de manu filiorum alienorum.

9 Quorum os locutum est vanitatem: & dextera eorum dextera iniquitatis.

10 Deus canticum novum cantabo tibi: in psalterio, decachordo psallam tibi.

11 Qui das salutem regibus: qui redemisti David servum tuum de gladio maligno:

12 Eripe me,

Et erue me de manu filiorum alienorum, quorum os locutum est vanitatem: & dextera eorum dextera iniquitatis.

13 Quorum filii, sicut novellæ plantationes in juventute sua.

Filiæ eorum compositæ: circumornatæ ut similitudo templi.

13 Promptu-

13 Promptuaria eorum plena, cructantia ex hoc in illud.

14 Oves eorum fœtosa, abundantes in egres-
sibus suis: boves eorum crasse.

Secl. 1. Ex R. David. in Psal. 144.

Dictus erat in principio regni sui, quando vicif-
set Pelistæos, & à bellis Pelistæorum & Israelis
erat liberatus. *Manus meas ad prælum.*] Unâ de-
fendit seipsum tenendo clypeum, & subjugat sub se
populos manu alterâ, R. Arama. *Liberator meus,*
etiam meus.] Addit ל' ad maiorem explicationem,
vel Jod redundat in מלחמה. *Ipse est laus mea.*] Quia
Deus & attributa ejus sunt unum & idem. *Popu-
lum meum.*] Id est, Saul & adjuutores ejus, qui erant
ex ejus populo. Vel, 'מני, Mem deficit, sed Masora
notat hoc, ut unum ex illis quæ supponuntur esse
מני, & leguntur מני R. Sol. *Domine, quid est*
homo?] Loquitur de Saule, à quo regnum erat subito
ablatum, & quid est honor apud homines, nisi res
vana? *Ut cognoscas eum?*] Id est, ut sit providentia
tua in eum, ut dicitur in Psal. *Novisti animam meam*
in adversis. Vel, ut miraculum pro illo ostenderes,
R. Arama. *Sicut umbra.*] Solis, vel volucris volan-
tis, Midras Rabboth. *Inclina cælos.*] Est similitu-
do, quasi descenderet Deus ad destruendos hostes, &
orat contra reges terræ, ut Psal. 18.9. *Inclinabat cæ-
los, & descendis. Montes.*] Reges terræ, ut Zach. 4.
O mons magne, &c. Et fumabunt.] Ut res igni com-
bustâumat, & qui non vident ignem, vident fumum:
sic qui non vident ruinam impiorum, de ea exaudi-
unt. *Sagittas tuas.*] Decreta quæ descendunt è
cælis. *Ex aquis multis.*] Id est, filiis alienigenis,
quia sub initio regni non habuit alios hostes. *Libe-
ra, vel, aperi me.*] Ut Judic. 11.35. *Aperi os meum*
Domino, nam qui liberat hominem, aperit vincula
ejus. *Os eorum loquitur vanitates.*] Os Ethnico-
rum regum, quando hoc vel illud mihi facere glori-
antur. *Dextera eorum.*] Id est, eorum robur est res
vana. *Novum canticum.*] Semper quando beneficia
tua renovas. *Salutem regibus.*] Reges indigent ejus
salute. *A gladio periculoso.*] Gladio Saulis, quia non
erat in manu sua evadere. *Filii nostri ut planta.*] Me-
minit trium benedictionum uteri, terræ, bestiarum,
ut in lege, Deut. 28. *Benedictus sit fructus ventris,*
terra, & bestia. Et dicit, *Ut planta,* per aquas in lo-
co fecundo, sic filii nostri crescunt in fide, & bonis
operibus. Vel, ut plantæ in principio incurvantur
post plantationem, sed curvatem abscindunt, & sta-
tura fit recta, sic filii nostri ad veritatem rectifican-
tur, R. Aram. מן האמרי אל האבנים. *Ut lapides an-
gulares.*] Qui curiosè fabricantur, & omnes lapides
palatii propter eos apparent ut lapis unus, sic filia
nostræ sunt formâ pulcherrimæ. Vel, ut anguli do-
mus & Cherubim templi, se invicem aspicientes, sic
illæ in ordine suo maritantur, R. Ara. *Anguli nostri.*] Omnes
anguli domus implentur grano. *Educentes*
à specie ad speciem.] Id est, ex omni specie; una mix-
ta est cum alia, quia est tanta abundantia, ut loca se-
parata pro illis non reperiantur. Et dicit, *Educentes,*
id est, servi domus educunt hanc speciem ad illam,
sic Gen. 1. 24. in Targum, *secundum speciem suam,*

Non est ruina materia, neque transitus, neque
clamor in plateis eorum.

15 Beatum dixerunt populum, cui hæc sunt:
beatus populus, cujus Dominus Deus ejus.

idem 11. *Boves potentes ad onera.*] In arando & tra-
hendo plaustra, R. Arama. Vel, boves onerati carne.
Non est confractio.] Id est, sterilitas, ut 1 Par. 13.11.
Deus fecit confractionem in Uzza. Vel, ופרע est in
filiis, ופרע in filiabus, R. Arama, *Nec discessus.*] Hominis
in captivitatem, vel bestia, vel non est di-
scensus animæ à corpore violentus. *Nec querela.*] Quia
cunctis diebus David erant in pace, sed Rabb. Saadia Gaon
intellexit hunc Psalmum de diebus Christi. *David servum suum.*] Id
est, Christum filium Davidis, Ezech. 37. 24. *Servus meus David*
erit Rex, &c.

Secl. 2. Ex Ab. Ezra in Psal. 144.

Dictus erat post liberationem à Saul & cæteris
hostibus. *Assuescit manus meas.*] למד ut ante. *Mi-
sericordia mea.*] In pace. *Locus fortis.*] In tribula-
tione. *Subjugat populum.*] Et quid est homo? vani-
tas: quando Deus juvabit, quis resistere possit? sic
Ver. 2, 3, 4. coherent. *Descende.*] Sic dicit, quia
omnia Dei decreta è cælis descendunt. *Tange mon-
tes.*] Per ignem, & fumabunt. *Sagittas.*] Lapidés
fulminares. *Ab aquis multis.*] Hostibus, ut Psal.
18.16. hic Psalmus est illi similis. *Filiis extranei.*] Bis
repetit hoc; ad primum dicit, *ut canam novum*
canticum; pro secundo dicit, *ut pax sit nobis. No-
vum canticum.*] Pro nova liberatione, & Vau in
עשור deficit. *A gladio & malo.*] Vau deficit in
לעוה. Vel, *Gladio mali exercitus.*] מלחמה deficit,
quia חרב est masculin. *Dextera falsitatis.*] Opera
eorum dextræ sunt falsa, & ante meminit *Oris:* Ecce,
verba & opera sunt impia. Vel, juramenta eorum sunt
falsa, R. Marinus in Arab. & Ben Bileam, quia forma
juramenti externa erat, Elevatio dextræ, ut in
Dan. 12. *Levavit & juravit.* *Ut filii nostri in ju-
ventute eorum.*] Crescant ut plantæ. *Sicut anguli.*] Altaris
sunt pleni sanguine, sic illi filiis, ut Zach. 9. 15. R. Sol.
Sicut anguli sculpti.] Anguli regii palatii
sunt curiosè sculpti; hic est idem sensus multis verbis.
Ut anguli nostri sint pleni.] Id est, Anguli domuum
nostrarum, servi qui ministrant משרתים in domo.
Educentes de specie ad speciem.] De specie anni uni-
us, donec veniat fructus alterius, ut in Levit. 26. *Ve-
tera ante nova.* Vel, omnes grani species, à וני in
Dan. 3. 5. 15. *Species Musica,* idem. *Portantes.*] Plau-
stra plena trahentes, סוברים. *Decem millia.*] Ut
millia crescant ad decem millia. *Non sit ruptura.*] In
muro. *Non querela.*] Dicentium, Israel fugit in
bello. *Cujus Deus est Dominus.*] Et hæc est omnis
boni in illos origo.

Secl. 3. Ex Midrash Tillin. in Psal. 144.

Rupes mea.] Dixit Solomo in omnibus viis tuis
agnosce illum, & David confiteatur Deum esse suam
rupem. *Manus meas in prælum.*] Quando pugna-
bat cum Golia, immisit manum, & eduxit lapidem,
1 Sam. 17. & cum lapide erat Angelus qui Goliath
debellavit.

Secl. 4.

Sect. 4. Ex R. Obad. Gaon in Psal. 144.

De liberatione ab Absalom & Sheba, 2 Sam. 20. *Populum meum* עמי.] Post praelium Absalom. *Refugium meum* מצודתי.] In Gath. *Liberator.*] à Saul. *Quid est homo?*] De nationibus mundi, ut diceret in Deut. 20. *Proclamabis pacem, &c.* *Inclina* נטה.] Id est, contra stellarum influentias. *Dextera eorum.*] Scribere falsa. *In similitudinem templi.*] Ut inter illas divina præsencia sicut in templo cohabitaret. *Anguli* מווינו.] Id est, anguli agrorum, à ויין. *Ac cibo ad cibum* מן אר.] Ut patronus agri nutriet familiam suam, & communicet etiam pauperi, & ipse suos sustentet, à מון. *Effractor* פורץ.] Id est, qui fregit legem. *Exitus* יוצא.] Id est, non exit malum ab homine ad socium ejus. *Querela* צורה.] Id est, nulla fit murmuratio, quia omnes sunt legi obediētes.

Sect. 5. Ex R. Sol. in Psal. 144.

Expandit populum in loco suo.] Ita ut in securitate habitent, sic 1 Sam. 31. *Diffusi in terra lati, &c.*] pro תחתו Keri Masora, & רודו est שטח in Targum, pro רוקע est רודו. *Sicut umbra transeuntis.*] Id est, volucris volantis. *Quid est homo?*] Eſau & Ismael, ut illis vitam prolongares? *A gladio.*] Saulis in Sela quando erat propè mortem, 1 Sam. 23. 26. *Sicut planta à juventute eorum.*] Ev εὐφραίνε, & hoc erat in diebus Hezech. *Sicut anguli excisi in modum palatii.*] Pulchri, recti, & statuarum proceræ. Vel, plenæ εὐφραίνε, ut anguli altaris sanguine, Rabboth. *Ac cibo ad cibum.*] Omnia cibi genera, מן אר, Ab. Ezra. Vel, fructus hujus anni durabit ad proximum, Hispan. *Especie.* *Exitus.*] Rumoris mali. *Nec clamor.*] Belli, vel vini in tempore famis cum exclamabant, Quicumq; habet vinum educat & vendat illud, ut Isai. 24.

Sect. 6. Ex Cald. in Psal. 144.

Aquis multis.] מאיכלוסין, Cald. ab ὄχλοι, Turba. *Loquuntur vanitatem.*] Vania juramenta. *Dextera.*] Leges dexteræ scriptæ. *Gladio.*] Goliaz. מדרלי.] Sicut plantæ Amygdalorum דרקלי, Cald. *In juventute.*] In doctrina legis educati. *In similitudinem templi.*] Filia pro sacerdotibus ministrantibus in templo aptissima. *De specie ad speciem.*] De anno in annum. *Nec querela.*] Id est, luctus, Cald. ut populus murmurabat & lugebat pro pane, aquis, carne & ad rumorem exploratorum. *Plateis.*] בפלטינה. Cald. ex Latino.

Sect. 7. Ex Masora. in Psal. 144.

Et digitos meos.] Non est amplius plene, & unum est in Cant. 5. 5. *Et digiti mei cum Myrrha.*] Mytria putantur esse pro מירי. *Cælos tuos.*] Tria sunt in Psal. 8. *Qui dat.*] Quatuor sunt in Psal. 18. *Qui dat vindicias, &c.* *Filia nostra.*] Pulchræ post afflictionem earum. Quatuor sunt plena in significatione, Judic. 21. 7. *Quid faciemus?* Judic. 21. 18. *De filiis nostris.* Et, *Patres lapsi sunt, &c.* שכיבך duo sunt. *Beatus est populus.*] Tria sunt in Psal. 68.

Sect. 8. Ex Al. Auth. in Psal. 144.

Manus meas ad pugnam.] Erat res mirabilis, Propheta & Miles, sicut de Epaminonda Capitaneo Thebano, Plut. & Justin. lib. 6. melior homo an Capitaneus incertum, & unde tanta in arte militari homini inter literas nato peritia, erat mirabile; Hic semi-

moriuus scutum laboris & gloriæ suæ socium amplectitur & osculatur, & de victoria Thebanorum sentitur, quasi redivivus exspiravit. *Ad praelia.*] Contra Goliath. Gr. & Anomium illum, Psal. 9. 1. *Populum meum.*] S. Chrysoſt. cujus ego sum rex, ut Exod. 32. *Populus tuus, O Moses.* *Quid est homo?*] Homo ille incircumcissus, ut opprobrio afficeret Deum viventem? 1. Arg. *Sicut lapides angulares.*] Per filios suos sustentantes domum Israel, ut Ruth 4. 11. *Quædā edificabant domum Israel.* 2. Arg. *Non exitus.*] In captivitatem. *Nec ruina.*] Muri, domus vel vineæ, quod arguit pigrum agricolam, ut in Pro. 24. 30. 31. ver. 3. Arg. Oratio pro liberatione.

Sect. 9. Ex Ital. &c. in Psal. 144.

Dextera eorum.] Per quam pepigerunt fœdus. Ital. *Filii eorum.*] Ang. MS. Gal. Vulg. αὐτῶν. Gr. MS. Theodor. Trin. Coll. Cant. Hisp. *Nuestros hijos.* *Anguli.*] Benè fabricati, sunt ornamentum domus. Ital. sic filia nostra benè sunt in membris corporis proportionata. *Ab uno vase in alterum.*] 2. Ang. MS. Vulg. Gal. Hisp. Ferr. *De especie à especie.* *Boves onusti.*] Carne. Hispan. Ferr. *Cargados de carne.* *Non casus muri, vel, transitus.*] Inimici. Ang. MS. Vulg. Hisp. *Combate in assalto.* Ital. Bruc. *Non è sterile, & non è che faccia abortivo.* Heb. פורץ יוצא. *Non exitus.*] Exulum. Ital. *Bandito.* Vel, non est exclamatio. Hisp. Ferrar. *No esclamacion.*

Sect. 10. Ex Gr. & Vulg. in Psal. 144.

Cum pugnaret adversus Goliath. Lat. MS. *Filia composita.*] Gr. Vulg. ut anguli ornati. Lat. MS. *In egressibus suis.*] Gr. Vulg. à יוצא. Vel, compitis nostris, Lat. MS. *Boves pingues.*] Lat. MS. Vulg. Gr. onusta carne. מון.] Superessundentia ex hoc in illud. Lat. MS. *In plateis.*] Vel, ἐπαυλεσι. Gr. Æthiop. Chrysoſt. *Non est interruptio, egressus, ululatus.*] Lat. MS.

Sect. 11. Ex Syr. in Psal. 144.

Heb. Syr. 143.

Quando Asaph occidit fratrem Goliath, & gratiarum actio ejus qui victoriam consecutus est.

— — — — — *Quid est homo?*] Quid ego sum, ut ita me conservares? Vel, quid est homo fortissimus, cum Gigas tam subito & facile moritur? *Repleta est muneribus.*] M. Curius Consul Rom. Samnitas fugavit, postea aurum ei obtulerunt, sedebat Curius super scamnum ligneum, risuque dulci vultum serenando respondit, O ministri di vana ambasceria, M. Curius imperare in divites, quam dives fieri mavult, mementote, quod praelio invictus, & pecuniā sum incorruptus, Eutrop. lib. 2. Valer. lib. 4. ab eodem Curio, Pyrrho ab Italia expulso, de tanta præda regia, quæ exercitum Romanumque ditavit, ne λέπτον quidem ipse tetigit, Eutrop. lib. 2. *Nostri, vel, eorum filii — & filia.*] Syr. MS. Arab. sunt in omni prosperitate, & improbi sunt. *Lapides angulares, vel, sponsa ornata secundum similitudinem templi.*] Syr. Arab. gemmis & pretiosis sicut templum, vel sicut summus sacerdos cum vestimentis aureis, sic in Isa. 61. 10. Syr. כלה נאה

דלל ופריח ופריח ופריח
Heb. דלל à דל splendor. Diffundentia à specie ad speciem.] Id est, adeò repleta, ut diversæ species granorum mixtæ sunt una cum alia. Arab. Syr. מתאשר. אדל. Heb. מפיק. Parturientes & crescentes in plateis eorum.] Syr. Nulla eruptio.] Ad fugam. Syr. אדל. Nūquid beatus ille populus cui ita est? Syr. etiam prout illi existimant, sed ego dico potius beati sunt, si Deus sit eorum Deus.

Sect. 12. Ex Arab. in Psal. 144.

Heb. Arab. 143.

Adversus Goliath. Arab. MS. Vulg. Homo vanitati, vel, exhalationi similis est.] Arab. الانسان كالهباء, sic Jacob. 4. Quid est vita vestra? Est vapor, &c. Dextera eorum, vel, juramentum eo-

rum per fidem suam est injustitia.] Id est, jurant falso. Arab. قسدهم في ايمانهم طليا. Heb. קסדו is est juramentum in Ab. Ezr. & קסדו posterius est à קסדו, & נאמן fidelis; Et dicit, per fidem suam, pro more omnium Gentium, qui per religionem suam jurant, ut Amos 8. Via Beersabe vivit, & Galli hodierni, Per ma foy, & ferè similiter omnes Christiani. Oves alunt in vicis eorum, boves sunt pingues, non habentes macram, nec decidentem ad sepe, non est clamor—in viis eorum.] Arab. Syr. اغنامهم بكثرون الاولان وتربين في اسواقهم بقرهم سمان ليس فيها هزبل ولا واقعة للسيل طرهم لانوح. Heb. מרבבו רבו à מרבב multiplicamini, in Genes. 1. Heb. פרו est ruptura in sepi; Heb. צעקו est clamor exiens, reliqua in Arab. sunt paraphrasticæ addita.

1 Laudatio ipsi David. CXLIII.

Heb. CXLV.

Exaltabo te Deus meus rex: & benedicam nomini tuo in saculum, & in saculum seculi.

2 Per singulos dies benedicam tibi: & laudabo nomen tuum in saculum, & in saculum seculi.

3 Magnus Dominus & laudabilis nimis: & magnitudinis ejus non est finis.

4 Generatio & generatio laudabit opera tua: & potentiam tuam pronuntiabunt.

5 Magnificentiam gloria sanctitatis tue loquentur: & mirabilia tua narrabunt.

6 Et virtutem terribilium tuorum dicent, & magnitudinem tuam narrabunt.

7 Memoriam abundantie suavitatis tue erubunt: & justitia tua exultabunt.

8 Miserator & misericors Dominus: patiens & multum misericors.

9 Suavis Dominus universis: & miserationes ejus super omnia opera ejus.

10 Confiteantur tibi Domine omnia opera tua: & sancti tui benedicant tibi.

11 Gloriam regni tui dicent: & poten-

tiam tuam loquentur.

12 Ut notam faciant filiis hominum potentiam tuam: & gloriam magnificentiae regni tui.

13 Regnum tuum regnum omnium seculorum: & dominatio tua in omni generatione & generationem.

Fidelis Dominus in omnibus verbis suis: & sanctus in omnibus operibus suis.

14 Allevat Dominus omnes, qui corruunt: & erigit omnes elisos.

15 Oculi omnium in te sperant Domine: & tu das escam illorum in tempore opportuno.

16 Aperis tu manum tuam: & imples omne animal benedictione.

17 Justus Dominus in omnibus viis suis: & sanctus in omnibus operibus suis.

18 Propè est Dominus omnibus invocantibus eum: omnibus invocantibus eum in veritate.

19 Voluntatem timentium se faciet, & deprecationem eorum exaudiet: & salvos faciet eos.

20 Custodit Dominus omnes diligentes se: & omnes peccatores disperdet.

21 Laudationem Domini loquetur os meum: & benedicat omnis caro nomini sancto ejus in saculum, & in saculum seculi.

Sect. 1. Ex R. David in Psal. 145.

Hi sex Psalmi usque ad finem libri sunt laudes Dei, & idè incipit & concludit cum laudibus, דלל quæ erunt in redemptione captivorum, idè quæ meminit ædificationis Jerusale. & hic Psalmus est compositus per Aleph Beth, solummodò deficit litera Nun, quia est in eo ruina hostium Israel. Rabboth. in hoc Psalmo sunt creatoris mirabilia, & qui orat hunc Psalmum ter in die (corde, ore, & opere) est filius seculi futuri; Rabboth. R. Arama. quia in eo sunt opera Dei secundum & supra naturam, in cujus

manu est clavis nutrimenti, R. Arama. Extollam te.] Corde & ore, quia tu es rex supremus, & omnes reges sunt sub te. Nomen tuum quod est in æternum.] Vel, extollam te in hoc saculo, & benedicam tua nomini.] In futuro saculo; Et dicit, Te & nomini tuo, quia Deus & nomen ejus sunt unum & idem, & vers. prox. habet multa verba ejusdem sensus. Et dicit, Quotidiè, quia non est omittendus dies unus. Majestas ejus est imperscrutabilis.] Magnus est super omnes laudes, sed extollam eum secundum intelligentiam meam, vel secundum opera ejus, R. Arama. Una generatio

neratio laudabit opera tua.] Dei laudes sunt multæ, & vitæ est brevis, & succedit generatio altera, ideoque una ad aliam generationem Dei mirabilia, enarraret. *Ego eloquar.*] Sicut ego, sic loquimini vos generationi sequenti. *De honore majestatis.*] Ut Exod. 14. 17. *Honorem in Pharaon, &c. Eloquentur homines.*] Illi qui adepti sunt à Deo favorem, loquuntur ut ego. *גדולותיו* in plurali, ut ad homines sunt, sed legitur sine Jod respectu Dei. Et voces hæc *גדולתו*, *גבורתו*, honor, opus, gloria, justitia, regnum, mirabilis, terribilis, sunt decem verba ejusdem sensus, sed quia repetit ea, per nomina differentia ea distinguit. *Cantabunt.*] Voce sonora coram hominibus. *Gratiosus.*] Dat creaturis necessaria. *Misericors.*] Servat eas à nocivis. *Tardus ad iram.*] Erga peccatores. *Multus misericordia.*] Magis quam apti sunt recipere filii hominis. *Omnia opera tua.*] Id est, homo aspiciens ea, laudat te. *Sancti tui.*] Qui semper considerant opera tua & tibi benedicunt videntes ea. *Loquentur.*] In laudibus regni tui. *Notificare.*] Aliis opera tua, & non solum clam tibi benedicere. *Regnum æternum.*] Non sicut regnum terrestre, quod finit in vita regis, vel post mortem. Vel, *Regnum omnium sæculorum.*] Id est, trium sæculorum, supremi, medii, infimi, in Psal. 148 & trium temporum, præsentis, præteriti, & futuri, *בכל יום*, R. Ar. *Oculi omnium.*] Quia tu es Creator, & una creatura comedit gramen, alia semen, &c. *Das cibum eorum.*] Causarum concatenatione, ut Psal. 104. 27. nos homines novimus quod à te est. *Dominus est iustus.*] Et justitiâ dat unicuique cibum suum, licet leo rapiat agnum, quia istis creaturis dat Deus cibum, & quando tempus mortis venit, decrevit Deus, quod mors eorum in delectationem viventium conducet; quandoque à seipsa, & hæc est perplexitas inter sapientes maxima, quia dicunt aliqui, quod est poena bestię quæ rapinam patitur, Rabboth. R. Joan. alii dicunt, non est poena nisi in hominem, sed dicimus, quod est merces & poena aliarum creaturarum respectivè ad hominem, *בעסק האדם*, ut Genes 9. 5. *De manu omnis bestię, &c.* Et Hab. 2. 17. *Destructio bestiarum, &c.* Et Zach. 8. 10. *Merces Asini.* Et quare primogenitus Asinæ solus redimitur, quia portabant spolia Israël ex Egypto, Rabboth. Et in Exod. 22. 31. *Proscite canibus,* quia canis non movebat suam linguam, Rabboth. Dat Deus cuilibet mercedem suam, & est adhuc alia opinio, quam memorare non oportet Non est in Cod. Cremon. *חסיד* id est, liberalis, dat præter necessitatem, nec sunt aptæ ad recipiendum. *Qui invocant eum.*] Ex quocunque populo. *Qui diligunt eum.*] Et serviunt illi sine spe, vel formidine poenæ, & superiores sunt illis qui timent. Et dicit, *Servat*, id est, à tribulationibus, sed destruit omnes impios, ut Mal. 4. 1. *Eloquetur laudes Dei.*] In isto tempore, quia resurgam in resurrectione ultima.

Sect. 2. Ex Ab. Ezra. in Psal. 145.

Laus Davidis, vel, Psalmus Davidis, laus.] Dei. *O Rex.*] Psalmus est de regno Dei, quod est fundamentum, vel aliquid Psalms. *Benedicam nomini tuo.*] Est additio benedictionis ad alteram. *Magnus est.*] Ut rex debet esse. *Imperscrutabilis.*] Differt ab aliis regibus, quorum majestas habet initium & finem; attamen in Prov. 25. *Cor regis est imperscrutabile.*

Magnalia tua.] Visibilia in Egypto, &c. ut reges propter gesta sua laudantur. *Promulgabunt.*] Palam, & quasi canentes dicent *Meditabor.*] Ego, & eloquar opera tua, quæ generationes non intelligunt. *והדר*, id est, radices gloriæ gestorum tuorum. *Majestatem tuam.*] In invisibilibus. *Memoria bonitatis tue.*] Quia bonitas & justitia decet reges, & pro illis omnes laudant eos. *Gratiosus.*] Servat invocantes in eum. *רחמי* custodiendo servum suum ne cadat. *Bonus erga omnes.*] Sed reges alii ad servos suos solum. *Omnia opera tua laudabunt te.*] Sed non est rex qui ab omnibus laudatur. *Benedicent.*] Est additio ad laudem. *Ad filios hominum.*] Parvulos. *Gesta terribilia.*] Revereri regem oportet. *Regnum sempiternum.*] Sed regnum aliorum habet finem. *גבורתו* redit ad *מלכותו*, ut in Psal. 103. *מלכותו*. *Oculi omnium respiciunt ad te.*] Et tu pascis eos, sed alios pascunt subditi, ut Solomon. *Imples.*] Sufficienti cibo. *Misericors.*] Quia dat unicuique cibum convenientem, uno triticum, alio hordea, &c. ut medicus edocet, quid comedat patiens. *Propè est ad omnes.*] Sed reges alii non possunt omnes petitiones exaudire. *Dabit desiderium.*] Satis est si alii non nocent timentibus, sed Deus etiam illis benefacit. *Omnes impios destruet.*] Alii reges non possunt destruere omnes, quia ignorant aliquos, vel forsan conspirant, & prævalent.

Sect. 3. Ex Midr. Tillin in Psal. 145.

Exaltabo te.] Sic dixit Isai. post ruinam hostium, Isa. 25. 1. & David ob abundantiam in priori Psal. & salutem, quia non est ulla propter Angelum mortis querela: In futuro sæculo Israelitæ laudant Deum perpetuò, quia aliud non est illis opus.

Sect. 4. Ex R. Obad. Gaon in Psal. 145.

Precatur ut dignus sit convertere multos, &c. *Omnia opera tua.*] Ut in Zach. 14. *Dominus est rex totius terræ, &c. Incurvatos* *גפופים*.] Id est, in captivitate Gog. *Replet omnem viventem* *רצון*.] Id est, ex favore tuo. *Voluntatem timentium.*] Etiam quando non orant.

Sect. 5. Ex R. Sol. in Psal. 145.

Et ego.] Ego etiam laudabo te cum illis. *Regnum tuum.*] Inveni Nun defectivum in Alphabeto in hoc Psalmo, quia David prædixit ruinam gravem, de qua Amos 5. 2. *נפלה* *cecidi virgo Israel*, incipit cum Nun; vertit & sustentat eam per spiritum sanctum. *סיומך*, proximus versus est cum Samech. Non est in MS. *רצון*, id est, sufficientiâ, ut Prov. 30. *חקי* *לחם*.] Hispan. à basto.

Sect. 6. Ex Cald. in Psal. 145.

Litera Nun non est in Cald. *Desiderium.*] *προς* *ἐπιθυμίας*, desideria eorum.

Sect. 7. Ex Masora in Psal. 145.

Extollam te.] Quia honorasti me; Tria sunt plena in Scripturis, *Extollam te, &c.* Et, *Extollam te Deus mi*, & Psal. 30. 1, 2. *Generatio una alteri.*] Enarrabit redemptionem; Quinque sunt sic scripta in Cethubim, Psal. 89. 4. Ester 9. 28. *In omni generatione*, Eccles. 1. 4. Et quatuor sunt, primum plenè, secundum defectivè, *והדר*, *והדר*, & omne *והדר* est defectivum. *Loquentur.*] Non in hypocrisi ut Idololatæ; Tria sunt, Jer. 5. 2. *Si dicant, &c.* Et Psal. 145. 11. 6. duo sunt illic. *לכל* septem sunt cum Dages. *Omnium sæculorum.*

seculorum.] Quia Deus per Christum omnia iustitiâ gubernat; Tria sunt absque Vau, Eccles. 3. 15. à seculo. Dan. 9. 24. *Iustitiam aternam. Et erigit.*] Non est ampliùs, & unum est sine Vau in Psal. 146. 8. *Qui dat.*] Sex sunt plena, 2 Reg. 19. 7. *Ecce mittam in illum.* Psal. 147. 9. *Das bestie, & qui dat pauperi.* Et Prov. 26. 8. *Dat honorem stulto.* Psal. 37. 21. *Laudem.*] In destructione superbiorum; Quatuor sunt, *Laus Moab.* Et Jer. 49. 25. *Urbs laudis.* Jer. 51. 40. *Shesak laus terra.*

Sect. 8. Ex Al. Autb. in Psal. 145.

Fidelis.] Versus pro litera Nun, S. August. *Misericordia ejus.*] Non eorum merita. Gr. ut Psal. 115. 1. *Non nobis Domine. 1. Caus. Beneplaciti tui.*] Id est, pascis quibus delectaris, εὐδονίας, Chrysost. ut Luc. 2. ἀνδραποδιστῶν εὐδονίας in quibusdam codicibus. 2. Caus. Est gratiarum actio.

Sect. 9. Ex Ital. &c. in Psal. 145.

Regnum sempiternum.] Vel, in totum mundum. Hisp. Ferrar. *Reyno de todos los mundos.* Heb. עולם. Hispan. *Todos los siglos.* Ital. Bruc. *Di tutti i secoli.* *Dominus est fidelis.*] Versus hic est in Syr. Vulg. 2. Ang. MS. Gal. Gr. non in Heb. Ital. aut Hisp. Ferrar. *Omnium.*] Bestiarum. Ang. MS. *Appetitum omnis viventis.*] Quantum sufficit. Ital. Hisp. Vel. *de voluntad.* Hisp. Ferrar. *Liberalmente.* Hisp. Ital. Bruc. *Di buona volontà, voluntariè largitur Deus, Jacob. 1.*

Sect. 10. Ex Gr. & Vulg. in Psal. 145.

Fidelis Dominus, &c.] Litera Nun est in Lat. MS. *Satias omnem animam refectione.*] Lat. MS. *Super*

omnia opera.] Gr. Vulg. super opera iustitiæ, &c.

Sect. 11. Ex Syr. in Psal. 145.

Heb. Syr. 144.

Vers. 5. non est in Syr. *Iustitiam tuam.*] Vel, iusti cui canent. Syr. *فدیکون*. *Fidelis in omnibus sermonibus suis, & iustus in omnibus operibus suis.*] Hic versus additur in Syr. MS. & non est in Heb. in quo litera Nun deficiens est, unde miratur R. David. & hic versus cum Nun incipit ex Syr. *נאמן מהוה*, &c. observavimus defectum in MS. Heb. Rom. Florent. Cantabrig. & Paris. *Oculi omnium.*] Omnium hominum. Syr. Paris. *כולם רואים*. *Ad te spectant.*] Vel, in te pendent. Syr. *לך תלך*. *In tempore eorum.*] Syr. quodlibet habet tempus edendi proprium, R. David.

Sect. 12. Ex Arab. in Psal. 138.

Heb. Arab. 144.

Magnificentiam tuam effabor, vel, effabuntur.] Arab. *ويعظمتك بحسن زوني*. Heb. *אשיתור*. quilibet eorum sic dicet, *Effabor, &c. Deus verax est.*] Arab. *صارق الرب* versus hic est in Gr. Vulg. Arab. non Heb. *Saturabis animas omnium viventium.*] Arab. *فخشيح نفوس جميع* animas appetitivas.

1 Alleluja, Aggai, & Zacharia. CXLV.

Heb. CXLVI.

2 **L**auda anima mea Dominum, laudabo Dominum in vita mea: psallam Deo meo quamdiu fuero.

Nolite confidere in principibus:

3 *In filiis hominum, in quibus non est salus.*

4 *Exibit spiritus ejus, & revertetur in terram suam: in illa die peribunt omnes cogitationes eorum.*

5 *Beatus, cuius Deus Jacob adiutor ejus, spes ejus in Domino Deo ipsius:*

6 *Qui fecit caelum & terram, mare, & omnia qua in eis sunt.*

7 *Qui custodit veritatem in seculum, facit iudicium injuriam patientibus: dat escam esurientibus.*

Dominus solvit compeditos:

8 *Dominus illuminat cecos.*

Dominus erigit elisos, Dominus diligit justos.

9 *Dominus custodit advenas, papillum & viduam suscipiet: & vias peccatorum disperdet.*

10 *Regnabit Dominus in secula, Deus tuus Sion in generationem & generationem.*

Sect. 1. Ex R. David in Psal. 146.

O Anima mea.] Ego etiam cum illis laudabo Dominum. *Quamdiu vivam.*] Id est, hodiè in vita mea. *Ne confidite.*] Ut ait Jerem. 17. 5. sed si confidat in homine, ponat radicem in Deo, qui potest cor principis in adiutorium suum movere. *In principibus.*] In iustitia patrum non confidite, nec in filio hominis, id est, in Mose, R. Arama. *Non est in illis salus.*] Nisi ex Dei voluntate, quia Deus efficit salutem per manus hominum, ut salus ex Babel per manum Cyri, sic de futuro per manus regum terræ, ut in Isa. 66. 20. *Adducent fratres vestros, &c. Deum Jacobi.*] Qui habuit Deum in adiutorium ejus, quando fugiebat à fratre suo, & non confidit in La-

bane pro cibo suo, ut Genes. 28. 20. *Si Deus panem dederit, &c. Terram.*] Aridam, quia etiam meminit *Mare.* *Qua sunt in illis.*] Angeli sunt in caelo, homines, & bestiae, avesque in terra, pisces in mari. *Servat veritatem.*] Vera sua promissa (ad Israel) de redemptione. *Cibam esurientibus.*] Ut Isa. 49. 10. *Non esurient, &c. in exitu è captivitate. Vinctos solvit.*] In omni seculo, & adjungit *Cecos,* quia cecus est quasi vinctus. Vel dicit, *Cecos,* qui sunt ut cæci per afflictiones, ut Isa. 59. 10. *Erant ut cæci. Peregrinos.*] Qui non habent adjuutores, ut viduæ & orphani, & Israel sunt ut peregrini, cæci, &c. R. Arama. *Subvertit.*] Ita ut cadant in illa. *Dominus regnabit.*] Ut Zach. 14. 9.

Dominus

Dominus erit rex in tota terra, tunc erunt hæc omnia adimpleta.

Sect. 2. *Ex Ab. Ezra. in Psal. 146.*

Laudate Dominum. Sermo est ad Israel. & post ad seipsum, *Ego canam*, id est, linguâ & canticum redarguit homines. *In quo non est pro seipso salus.* Non potest servare seipsum, multò minus alios, ver. 3. *Spiritus exit.* E corde ad Deum qui dedit illum, Eccles. 12. 7. *Ad terram suam.* Et ossa sua ad pulverem. *Cogitationes.* Ad alios benefaciendos. *Deo Jacobi.* Dicit Jacobi, qui servabat Jacob, quando ibat ad Padan, Gen. 28. 15. *Cæli cælorum.* Angeli, & exercitus cælorum. *Terra & mare.* In quo sunt creaturæ magnæ, sic potest facere quicquid vult. *Pro oppressis.* Qui confidunt in illum, non in hominem. *Cacos.* Per morbum oculorum חול עיני. *Incurvatos.* In lectis ægritudinis. *Diligit justos.* Ita ut hæc non accidunt illis, fames, cæcitas, &c. *Extraneos.* De altera natione, qui non habent amicos. *Subvertit.* Ita ut non possint facere quicquid volunt. *Regnabit.* Quis ita regno dispositus est, qui facit iudicium & misericordiam pro omnibus.

Sect. 3. *Ex Midrash Tilkîn in Psal. 146.*

Laudate Dominum. Quando cadere facit impios in Gehennam. *Ne confidite in principibus.* Abrahami iustitia non liberabit Ishmael in die illo, ut in Ps. 49. *Frater non redimet fratrem.* Exit spiritus. Homo est sicut vas pelliceum aëre plenum, exit aër, & vas vacuum reperitur. *Esurientes.* Ut Eliah, 1 Reg. 17. corvi nutriebant illum. *Vinctos.* In futuro sæculo permittit Deus usum omnis cibi, & uxoris in נדר, etiam vinctos mortis & sepulchri aperit. *Aperit cacos.* In futuro, quando venit Deus ad sanandum mundum. *Cacos.* Corpore & animo. *Incurvatos* כפופי. Israel post captivitatem non ambulat staturâ erectâ. *Peregrinos.* Qui deserunt familiam suam propter Deum. *Justos diligit.* Non sunt ex certa familia, ut Levitæ & Sacerdotes, &c. ideoque qui quarit, potest esse iustus. *Pervertit.* Viam impiorum, qui cum piis incedunt versus Jerusalem, sed pii congregantur in hortum Edenis, & impii convertuntur in Gehennam.

Sect. 4. *Ex R. Obad. in Psal. 146.*

Hortatur captivos in Babel ut Deum laudent. *Principibus.* Persis. *Filio hominis* בן אדם. Id est, Cyrus qui mortuus est, & cessavit opus templi. *Vinctos.* Jehojachin erat liberatus, 2 Reg. 25. *Justos.* Ezram, Nehemiam, &c. *Incurvatos* כפופי. Quando Artaxerxes præcepit operarios cessare, Ezra 4. *Peregrinos* גרים. Qui ascendebant cum Ezra, &c. Ezr. 2.

Sect. 5. *Ex R. Sol. in Psal. 146.*

Quamdiu sim. In hac vita, quia Deus servat per mare per terras, quod nemo alius facere potest, ne rex quidem; Et dicit, Jacobi qui servabat ipsum, in Gen. 28. *Regnabit.* In redemptione filiorum ejus futura.

Sect. 7. *Ex Masora in Psal. 146.*

וְיִשְׁמַחְךָ omne hujus significationis est plenum exceptis duobus, Jerem. 15. 9. *Quando est adhuc dies.* Psal. 39. 1. *Quousq; impius?* &c. *Qui fecit.* Sex sunt cum Segol in libro, Psal. 18. 5. Psal. 37. 5. Psal. 104. 4. *Facit Angelos.* Et Psal. 146. 7. *Facit judi-*

cium, id est, per Angelos, vel alias creaturas, quia fecit omnia. Et sunt 16. in reliqua Scriptura, 2 Reg. 7. & omne וְיִשְׁמַחְךָ est cum Pathac, excepto uno in Ezech. 17. 15. *Rebellavit in eum*, &c. Et octo sunt cum Cametz, & omne וְיִשְׁמַחְךָ est similiter cum Cametz.

Sect. 8. *Ex Al. Auth. in Psal. 146.*

Cibum esurienti. Miraculo Christus pavit tot millia, Mat. 15. 1. *Caus. Vinctos.* Per Christum Deus solvit in secundo templo, ut Luc. 4. *Vinctis liberationem.* &c. 2. *Caus. Deus incurvat elevatos.* Pindar. Pyth. Od. 2.

καὶ ὁ ὑποφωτιστὴς τὴν καμψὴν
βροτῶν ἐτεροῖσι δὲ, &c.

Et viri elatum caput eminentis

Tergaq; curvat.

Supplices idem timidosq; terrâ

Erigit vultus, & honore donat

Dominus regnabit. Ut 1 Corin. 15. *Regnabit donec deposuerit omnes hostes suos.* 3. *Caus. Pereunt cogitationes ejus.* Perent amor & odium sine spe redeundi.

Horat. Lib. 1. Od. 24.

Tu frustra pius, heu, non ita creditum,

Poscis Quintilianum, deos.

Quid si Threicio blandius Orpheo

Auditam moderare arboribus fidem

Non vana redeat sanguis imagini:

Quam virga semel horrida

Nigro compulerit Mercurius gregi,

Durum. Sed levius sit patientia,

Quidquid corrigere est nefas.

Canticum Haggæi & Zach. post captivitatem. Gr.

Sect. 9. *Ex Ital. &c. in Psal. 146.*

Bienaventurado el que pone la confianza en el Dios poderoso, ver. 6. *Fiel en sus prom.* ver. 6. *justo, bueno, misericordioso*, ver. 7. Hisp. Haggæi & Zach. Gal.

Sect. 10. *Ex Gr. & Vulg. in Psal. 146.*

Illuminat, Lat. MS. vel, *sapientes reddit cacos.* 60 φῶς Gr. Chrysost.

Sect. 11. *Ex Syr. in Psal. 146.*

Heb. Syr. 145.

De Hagg. & Zach. redeuntibus de Babel, & de ministerio Sacerdotum matutino. Par. Edit. מְשַׁמְּחִים

מְשַׁמְּחִים כְּכֹהֵן מְשַׁמְּחִים כְּכֹהֵן. Rectos facit incurvatos.]

Syr. ܡܫܡܝܚܝܢ. Christus sic fecit miraculo, in filiam

Abraham, Luc. 13. *Nutrit pupillum.* Syr. ܡܫܡܝܚܝܢ, sic Christus pavit multa millia. Heb. וְיִשְׁמַחְךָ à יָרַח spoliū, sic וְיִשְׁמַחְךָ significat prædam & cibum in Psal. 111. *Submergit.* Syr. Paris. Edit. ut discus submersus in faciem suam.

Sect. 12. *Ex Arab. in Psal. 146.*

Heb. Arab. 145.

Aggæi & Zachar. Vulg. *In principibus.* Multi Principes ædificare domum Dei præceperunt, sed mortui sunt, ut Cyrus & Ahasuerus, Ezra 4. & ædificatio

ficatio erat per ann. 18. impedita ut supputant eos Judæi, R. David. in Hag. 1. *Qui fecit cælum.*] Sic Ezræ 1. dicitur *Deus cælorum. Servans equitatem.*]

Promissi sui per Jeremiam, post 70. ann. Dan. 9. 1. *Dominus aperit, vel, intelligere facit cecos.*] Arab. *الرب يفهم العميان.*

I Alleluja. CXLVI. Heb.

CXLVII.

Laudate Dominum, quoniam bonus est Psalmus: Deo nostro sit jucunda decoraque laudatio.

2 *Edificans Jerusalem Dominus: dispersiones Israelis congregabit.*

3 *Qui sanat contritos corde: & alligat contritiones eorum.*

4 *Qui numerat multitudinem stellarum: & omnibus eis nomina vocat.*

5 *Magnus Dominus noster, & magna virtus ejus: & sapientia ejus non est numerus.*

6 *Suscipiens mansuetos Dominus: humilians autem peccatores usque ad terram.*

7 *Præcinite Domino in confessione: psallite Deo nostro in cithara.*

8 *Qui operit cælum nubibus: & parat terræ pluviam.*

Qui producit in montibus fœnum, & herbam servituti hominum.

9 *Qui dat jumentis escam ipsorum: & pulis corvorum invocantibus eam.*

10 *Non in fortitudine equi voluntatem ha-*

bebit: nec in tibiis viri beneplacitum erit ei.

11 *Beneplacitum est Domino super timentes eum: & in eis, qui sperant super misericordia ejus.*

Alleluja. CXLVII.

12 **L**auda Jerusalem Dominum: lauda Deum tuum Sion.

13 *Quoniam confortavit seras portarum tuarum: benedixit filiis tuis in te.*

14 *Qui posuit fines tuos pacem: & adipe frumenti satiavit te.*

15 *Qui emittit eloquium suum terra: velociter currit sermo ejus.*

16 *Qui dat nivem sicut lanam: nebulam sicut cinerem spargit.*

17 *Mittit crystallum suam sicut buccellas: ante faciem frigoris ejus quis sustinebit?*

18 *Emittet verbum suum, & liquefaciet ea: flabit spiritus ejus, & fluent aquæ.*

19 *Qui annunciat verbum suum Jacob: justitias & judicia sua Israel.*

20 *Non fecit taliter omni nationi: & judicia sua non manifestavit eis. Alleluja.*

Seç. I. Ex R. David. in Psal. 147.

Laudate Dominum.] Quando regnabit, ut in priori Psalmo. *Jucunda est.*] Erit vobis tempus jucundum. *Expulsos Israel.*] Congregabit ad terram suam. Vel, *הגדו להם*, vel illos qui ad Idolatrias Gentium incitantur, R. Arama. *Claudicantes.*] Ex nimia concupiscentia, ut Jacob in nervo oblivionis *בגיד הנשר* oblitus est Dei decreti, ut elongaret eos à concupiscentia, R. Arama. *Numerum stellarum.*] Consentiunt sapientes, quod stellæ sunt mille & 88, si verum sit, quomodo hic dicitur quod Deus solus numerat eas? Et dicit Deus Abrahamo, Gen. 15. 5. *Annumera stellas si possis.* Et Bildad ait, Job 25. 2. *Non est numerus exercituum,* & ait sapiens Hannafi R. Abraham in nom. R. Hai, quod nemo potest videre minores stellas quæ non apparent, & hæ erant creatæ, Gen. 1. 16. *ut imperent,* non luceant; & inter visibiles stellas sunt multæ quæ apparent ut una respectu distantia, & ideo Deus solus novit eas. Vel, stellæ sunt justii 12. Dan, quos Deus per nomina eorum appellat, sed nomen impii putrescit, R. Ara. *Vocat eas omnes per nomina.*] Per nomen suæ operationi conveniens, dicuntque Rabboth. non est planta in terra, quæ non habet stellam in cælo illi dicentem, *Cresce. Magnus est Deus.*] Rex terrestris imperare in provincias multas remotas nequit: si habuisset potentiam, non habet intelligentiam, quæ

duo sunt in Deo, qui totum mundum gubernat. *Non est numerus rerum quæ cadunt sub ejus intellectu.*] Sic verba lege, quia intelligentia est qualitas, & non cadit sub numero, qui est de quantitativis. *Ad terram dejecit.*] Penitus destruit de futuro. *Cantate Domino.*] Pro redemptione per potentiam Dei cui adjungit *pluviam*, quæ est indicium potentia Dei in mundo, Job 5. 10. *Qui facit magna, qui dat pluviam;* & redemptio hæc est ut pluvia, quæ non expectat hominem, Mica 5. 7. *Sicut pluvia in gramen, &c. Tegit cælum.*] Ab oculo hominum. *In montes.*] Qui aridi sunt, & à flumine irrigari, ut loca humiliora nequeant. *Filiis corvorum.*] Qui derelicti sunt, quoniam albi sunt quando nascuntur, ideoque matres putant eos non esse suos, & dicit, *Clamant*, pro more suo, & Deus juvat infirmos, ut Israel, sed non delectatur in superbis, ut sequitur. Vel dicit, *Corvorum*, nam corvi speciem in Arca Deus servabat, & corvus Eliæ usui fuit, R. Arama. *In robore equi.*] In illo qui confidit in equo, vel in pede aufugere, ut Amo. 2. 15. *Velox pedibus non evadet, nec equitans in equum,* &c. sed in robore equi delectatur Deus, quia est Dei donum, Job 39. 19. *Dedisti equo robur? Jerusalem.*] Id est, incolæ. *Confirmavit.*] Custodiet te Deus in securitate, & non timebis, ut Isa. 62. 6. *Posui custodes in muros tuos O Jerusalem, &c. & in Isa. 60. 11. Porta tue erunt aperte semper,* denotat multam confidentiam.

confidentiam. *Filiis.*] Benedixit in fructu ventris, & in operibus manuum. *Limitem pacem.*] Extra urbem, in fructu terræ. *Mittit verbum suum.*] Pluviam ut nuncium, qui currit velociter, ut obediat Domino suo; & dicit, *Verbum*, id est, beneplacitum, & meminit *Pluvia & Nivium*, quia sunt fructuum dictorum causæ. *Nives ut lanam.*] In albedine, licet nix magis albescat quam lana, sed in terra non invenit similis. Vel, ut lanam, non officit omnino, sed prodest, R. Arama. Dies unus nivium prodest, plusquam 5. dies pluviae, R. Arama. *Pruinam.*] Videtur in hyeme manere, & dicit, *Sicut cineres*, parum hic, parum illic, & non albescit ut nix. *Glaciem.*] Fortior est in frigore quam pruina; & ideo addit, *Quis stabit?* Et addit, *בצבא buccellas*, quia per frigus partes congelatae sunt. *Ante frigus suum.*] Id est, Dei, quia non fit ex accidente, ut ait Elihu, *Per spiritum Dei est frigus*, ut pluvia moderata est in misericordia, sed diluvium est iudicium, sic nives & frigora sunt pro semine & arboribus utilia, sed quando sunt vehementia, tunc sunt in iudicium, & occidunt fructus, &c. Et meminit horum in hac eucharistia, quia fiunt continuo; Et addit, *Quis stabit?* quia propter frigus non exeunt homines e domo ad opus, ut Job. 37. 7. *Claudit manum omnis hominis, &c.* *Emitte verbum suum.*] Solis calorem vel pluviam. *Aqua fluunt.*] Vento ab angulo maris, venit pluvia quæ dissolvit ea. Vel, *Ventum flare facit, & fluunt ad aquas.*] Quia ventus dispergit ea, & non congregantur, convertuntur ad aquas. Vel, fluunt ut a terra absorbeantur, & moriantur talpæ, &c. intra terram animalia, quæ fructibus sunt hostes, R. Arama. *Verbum suum Jacobo.*] In monte Sinai, & est conjunctum majestati Dei in creaturis, quia erat res magna, quæ non habuit similem, ut Deut. 4. 32. *Non erat ut res hac magna, &c.* *Non taliter fecit cum omni gente.*] Ut Deut. 4. 33. *Num populus audivit vocem Dei? &c.* *Judicia sua non noverunt ea.*] Ut Deut. 4. 18. *Quæ natio habet judicia tam iusta?*

Sect. 2. Ex Ab. Ezra in Psal. 147.

Laudate.] Loquitur cum Israele, prævidens reedificationem Jerusalem. *וירא* verbale He redundat. *נחמד* desiderabilis, à *נחמד* in Niphal, ut *נעשה*. *Frañtos corde.*] Lugentes in Sion, Isa. 60. 1. *Delores.*] Sic dicti, quia causant dolorem. Vel, à *נעשו* fecerunt me, Job. 10. R. Isaac. Hasepharadi ex Arab. *Numerum stellarum.*] Quæ sunt dispersæ in cœlis superioribus, ut Israel in captivitate. *Ad singulas vocat nomina.*] Id est, non una ex illis deficit. *Intelligentia sua non est numerus.*] Opposit. ad illud, *Numerum stellarum.* *Cantate.*] Sic Exod. 32. 18. *Vocem canentium*, idem. Vel, loquimini, ut Job. 3. 1. *Tegit cœlos.*] Dicit, *Tegit*, quia cœlum est serenum, *Gramen in montes.*] Dicit, *Montes*, quia sunt aridi. *יבש*. *Bestia cibum.*] Meminit *Bestia*, quia non potest cibum petere. *Corvorum filiis.*] Dicunt sapientes ex Gentibus, quod sunt derelicti à matribus. Rasi. *In cruribus.*] Vel in illo qui bene equitat, *הרוכב*. *In illis qui timent illum.*] Et illis dat panem, quem violentiâ nemo potest adipisci. *Lauda Deum tuum.*] De futuro. *Verbum suum.*] Decretum ut illud, Isa. 5. 6. *Præcipiam nubibus ne pluant,* & juncta est pluvia cum tritico, quia educit illud, nives etiam & frigora in tempore suo in hyeme pro-

sunt tritico, & multiplicant illud in æstate. *Citò currit.*] Mittit & citò liquefit glaciem. *נשבה* à *נשבה* in forma gravi redundante. *Liquefit ea.*] Nives, frigora, & glaciem. *Verbum Jacobo.*] Jungitur cum pluvia, ut Levit. 26. 3, 4. *Si observaveritis præcepta mea, dabo pluviam in tempore suo.* *Laudate.*] Concludit ut incœpit.

Sect. 3. Ex Midrash Tillin in Psal. 147.

Laudate.] Quia Deus est rex quem omnes celebrant. *Expulsos Israel.*] Ut Korach & Achan, Hos. 2. *Vallem Achor.* Vel 10. Tribus expulsas in terram alienam, Deut. 29. *Frañtos.*] Propter desolationem Jerusalem.

Sect. 4. Ex R. Obad. Gaon. in Psal. 147.

De redemptione. *Edificans.*] Per Cyrum. *Sanans.*] Per Ezram, qui restituit legem, Ezra 7. & vitam eorum emendavit, sicut in Ezra 10. & Nehe. 13. *Sion.*] Domus Davidis in Sion. *Citò* מוהרר. Id est, verbum ejus in Psal. 67. *Terra dabit fructum suum.* *Pruinam* בצבא. Id est, in tempore Christi erit ros congelatus vice nivis, & loco hybernæ frigoris erit semper Abib. *Declarat* מנבא. Tunc temporis plena erit terra scientiâ Domini, ut Isa. 11.

Sect. 5. Ex R. Sol. in Psal. 147.

Filios corvorum.] Dicunt Rabboth. quod hæc species est crudelis erga filios, & providet Deus muscas e stercore eorum, *ויושיו* qui congregant in ora filiorum in cibum, est in MS. *בשווקי*. Id est, in illis qui veloces sunt pedibus. *Vento.*] Occidentali qui removet frigora. *Quis stabit?* Sine sensu frigoris.

Sect. 6. Ex Cald. in Psal. 147.

In robore equi.] Robore equitum, sed magis delectatur in illis qui timent illum, sic dicitur, *Misericordiam volo magis quam sacrificium.*

Sect. 7. Ex Masora in Psal. 147.

Decet.] Quia Deus pulcher est & sanctus, & sic sancti sui; Quatuor sunt cum Cametz, Cant. 6. *Pulchra ut Jerusalem.* Et in Prov. *Non decet stultum*, quia odio habet illum, & cum *נעמי*, & unum est cum Vau, Cant. 1. 5. *Sed pulchra.* Et Psal. 93. 5. *Sanctitas decet domum tuam.* *Numerat.*] Duo sunt, Jer. 33. 13. *Qui numerat eos.* *Cantate Domino.*] Qui dat pluviam & fontes; Duo sunt, Num. 21. 17. *Cantate.* *Tegit cœlum.*] Duo sunt, Gen. 18. 17. *Celabo ab Abraham?* & omne *Renum* est similiter. *Qui ponit limitem tuum.*] Quatuor sunt, Isa. 63. 12. *Posuit spiritum.* Psal. 104. 3. *Nubes facit, & ponit animam nostram in vita.* Deus dat vitam, pacem, spiritum, & auxilium. *Limitem tuum.*] Sub Evangelio; Duo sunt, Isa. 54. 12. *Omnes limites tuos.*

Sect. 8. Ex Al. Anth. in Psal. 147.

Frañtos corde.] Ut Matth. 12. *Non frangat arundinem contritam.* Et Luc. 4. sanabit *ovtetequidist*. 1. *Caus*, *Pullis corvorum.*] Dicuntur de rore vivere, Hieron. Et dicunt, quod cornix repetit paludes quietas, imbrium præcia; ideoque vocatur divina avis, & Oscines, quasi oricines, ore canens futura. Lavus picus, parra avis vox tristis, lupa coloris ravi, serpens velox, vaga cornix, sunt mala inceptorum omina.

Horat. Od. 27. Lib. 3.

Impios parra recinentis omen
Ducat — aut ab agro

Rava

Rava decurrens lupa —

Fœtaq; vulpes.

*Rumpat & serpens iter institutum,
Antequam stantes repetat paludes
Imbrium divina avis (cornix) imminetum,
Oscinem corvum prece suscitabo
Solis ab ortu.*

Teq; nec laevus vetet ire picus,

Nec vaga cornix.

Et Od. 17.

— aqua nisi fallat angur

Annosa cornix —

Et Od. 13. Lib. 4.

Cornicis vetula temporibus — (100. an)

Vel, Pullis corvorum. Clamor iste est ob necessita-
tem emissus, hinc Christus corvorum meminit,
Luc. 11. Theod. *Pacem.* Ut Isa. 2. 1. 2. quia ipse est
Princeps pacis, Isa. 9. 2. Caus. Gratiarum actio.
Hagg. & Zach. post captivitatem. Gr. *Sicut buccel-
las.* Ex una aquarum natura fit repugnans crySTALLUS,
& nix mollis, &c. Theod.

Sect. 9. Ex Ital. &c. in Psal. 147.

Non partitur Psal. 147. in Hisp. Ferrar. ut in Vulg.
Nubeculam. Sicut cineres. 2. Ang. MS. Gal. פתים.
Id est, come pezzì. Ital. Bruc.

Sect. 10. Ex Gr. & Vulg. in Psal. 147.

Incipit ut Vulg. in Lat. MS. Psal. Haggai & Zacha-
rie. Lat. MS.

Sect. 11. Ex Syr. in Psal. 147.

Heb. Syr. 146.

De Zorob. & Josua. & Ezra sollicitantibus
aedificationem Jeru-
salem. Par. Edit. Vulg. Josue, id est, Sacerdote, ut in
Zach. 3. 1. *Fractus corde.* Cum opprobriis & aliis
afflictionibus, sic in Psal. 69. 20. *Opprobrium fregit
cor meum. Attollit.* Vel pascit mansuetos, מעודד,
ut supra in Psal. 146. *Pullis corvorum.* Quantum-

vis creaturæ tam contemptibiles sint. *In tibiis Gy-
gantis.* Syr. גיגנטיס גיגנטיס גיגנטיס

qui in eis fiduciam ponit. In Syr. hic
incipit Psal. 147. ad vers. 12. *Sermo ejus currit ve-
lociter.* Id est, præcipit, & subito descendunt pluviae.
Pruinam, vel, caliginem. Syr. מלחמה מלחמה

Liquefacit ista. Syr. מפשר מפשר

fic in Psal. 68. in Syr. *Non in-
dicavit eis.* Syr. לא יחזיק

Sect. 12. Ex Arab. in Psal. 147.

Heb. Arab. 146.

Haggai & Zacharia. Arab. MS. *Laudate Domi-
num sermone bono.* Arab. بالقول الصالح. Heb.

שון ומדר, id est, bona laudatione, Masculin. cum
fœmin. est usitatum. *Aedificans Jerusalem.* Post
reditum è Babel. *Non delectatur in tibiis, vel, ri-
giditate Gygantis, sed delectatur timentibus se.* A-
rab. id est, potius in illis, sic Matth. 12. *Misericor-
diam volo potius quam sacrificium,* ولا يسر

بفظظان الجبار لكن يسر بحايغية
Dicit, *Rigiditate,* id est, rigidis & robustis tibiis.
Psal. 147. Arab.

Vestes portarum. Nehemia erigebat portas
& muros Jerus. Nehem. 1. 2. 3. *Pruinam, vel,
nebulam, sicut cineres, vel, fumum.* Arab.
الطباب كالذخان. *Glaciem ut perfectissi-
mum tritici.* Arab. الببر. Heb. פתים buccelle

panis. *Emittit verbum.* Proprie verbum est prola-
tum, non missum, ideoque intendit Prophetam, ut
Mal. 4. *Mitto Eliam.* Vel Christus est verbum, sa-
navit omnes, &c. Judæus Christian. apud Nebienf.
ita hunc locum exponit.

1 Alleluja. CXLVIII.

Laudate Dominum de cælis: laudate eum in
excelsis.

2 Laudate eum omnes Angeli ejus: laudate
eum omnes virtutes ejus.

3 Laudate eum sol & luna: laudate eum
omnes stelle, & lumen.

4 Laudate eum cæli cælorum: & aqua om-
nes, quæ super cælos sunt,

5 Laudent nomen Domini.

Quia ipse dixit, & facta sunt: ipse mandavit,
& creata sunt.

6 Statuit ea in æternum, & in sæculum sæ-
culi: præceptum posuit, & non præteribit.

7 Laudate Dominum de terra, dracones, &
omnes abyssi:

8 Ignis, grando, nix, glacies, spiritus pro-
cellarum: quæ faciunt verbum ejus.

9 Montes, & omnes colles: ligna fructi-
fera, & omnes cedri.

10 Bestia, & universa pecora: serpentes, &
volucres pennata:

11 Reges terra, & omnes populi, principes,
& omnes judices terra.

12 Juvenes & virgines: senes cum juniori-
bus laudent nomen Domini:

13 Quia exaltatum est nomen ejus so-
lius.

14 Confessio ejus super cælum & terram: &
exaltavit cornu populi sui.

Hymnus omnibus sanctis ejus: filiis Israel, po-
pulo appropinquant sibi. Alleluja.

Sect. 1.

Sect. 1. Ex R. David in Psal. 148.

E *Caelis.*] Id est, omnes creaturæ in cœlis. *In excelsis.*] Id est, veræ essentia quæ non sunt corporæ. Et dicit, *Laudate*, non est præceptum, sed ostendit quàm pulchrum est laudare Deum. *Exercitus.*] Sunt pura corpora, vel Israel sunt angeli & exercitus Dei, R. Arama. *Soli* eos assimilat ob legem, ut *Luna* ob varia præcepta, & *Stellis* ob eos qui iustificant multos, Dan. 12. R. Arama. *Stella lucis.*] Planetæ reliquæ, quæ maiorem dant lucem quàm stellæ in spara octava, quia sunt terræ propiores. *Cœli cœlorum.*] Dicunt ex sapientibus nostris aliqui, cœli supremi, ut *Rex regum*, id est, supremus; tunc cœli hi sunt sæculum animarum, עולם השמות, & non sunt corpus. Non est in Cod. Cremon. Vel, *Cœli cœlorum.*] Id est, globus ignis, vel aër cœlorum infimus, ut *servus servorum*, Gen. 9. id est, infimus. *Aqua super cœlos.*] Non sunt corpus, aut aliqui dicunt secundum priorem sensum. Vel, regio pluvia, גורר inter ignem & aërem, sed in hoc non contentiunt Philosophi, quia dicunt nihil est inter nos & Lunam sed ignis & aër, tunc hæ aquæ sunt in regione aëris, ubi nubes convertuntur in aquas. *Facta erant.*] Non sunt æterna; Deus est illis sublimior. *Stabilivit ea.*] Individua eorum, ut species inferiorum. *Non transibit.*] Quod individua eorum non peribunt. *Et omnes abyssi.*] Id est, aquæ subterraneæ, & super terram; meminit aquas ante aridam, quia erant primò creatæ, & dracones in illis, Genes. 1. 21. Et sunt majores bestiis terræ; Dicit illis, *Laudate*, licet careant intellectu, quia homines videntes opera Dei in illis laudant Deum. *Ignis & grando.*] Quicquid est in terra vel aere, creatio ejus est ex terra, R. Eliezer. R. Huna in nom. R. Josi. & idèd meminit, *Ignis, &c.* quæ sunt in aère, sed ex terra, ut sapientes probant manifestis demonstrationibus. Non est in Cod. Crem. Vel Israel in hoc sæculo sunt in humili conditione, ut dracones in mari: viri & mulieres ut montes & colles, juvenes ut arbores fructiferae, &c. R. Arama. *Turbo.*] Est ventus vehementer agitato, diruit cedros, ædificia, &c. *Verbum suum adimplentia.*] Non sunt ex accidente, sed secundum verbum suum. *Montes.*] Ante meminit eorum quæ sunt in aere, proximè post aquas, quia ex aquis ascendunt vapores, ex quibus sunt pluvia, nives & grando &c. nunc meminit arida & montes, quia durant, & sub montes comprehendit etiam *Metalla*, ut dicitur, *Ex cuius montibus fodiunt a.s.* & post דומם silentes venit ad viventes *cedros, &c.* qui sunt procerissimæ arbores, sub quibus comprehendit omnes infrugiferas, & post plantas meminit *sensitivas* creaturas absque sermone. דומם fera, דומם domestica bestia. *Reptilia.*] Minimas ex feris. *Aves ala.*] Sunt altissimæ inter eas quæ non loquuntur. *Reges terra.*] Non solum Israel, sed Gentes laudent Deum, R. Arama. Vel, descendit ad creaturas quæ habent sermonem, id est, homines, qui sunt thesaurus peculiaris mundi inferioris, meminit *Homo* ultimò, quia ultimò erat creatus, ut rex omnium; inter homines meminit gradus *honoris & ætatis.* *Etiam virgines.*] Dicit דא etiam, quia mos virginum est, non laudare Deum, sed ornare earum corpora. *Senes cum pueris.*] Dicit, *cum pueris*, quia senes debent pueros instruere, quia nesciunt ex seipis. *Nomen suum solum est exaltatum.*] Di-

cit, solum in hoc mundo inferiori, quia inter hæc inferiora nullum permanet, sed inter superiora non dixit hoc, quia permanent, & quando venit redemptor hæc inferiora sunt vana, Isa. 2. 11. *Dominus solus exaltabitur.* Non est in Cod. Cremon. *Cornu populi sui.*] In redemptione potentia ejus erit super omnem populum. *Laus sanctorum.*] Omnes in hoc laudabunt eum.

Sect. 2. Ex Ab. Ezra in Psal. 148.

Est Psalmus honorandus, in quo sunt secreta profunda, de sæculo superiori & inferiori, העליון ומהפך quod est sicut punctum. *De cœlis.*] Id est, cœlites, vos qui estis in excelsis cœlis. *Omnes Angeli.*] Qui non sunt corpora. *Exercitus.*] Qui habent corpora lucida, ut stellæ magnæ. *Sol & Luna.*] Sunt planetæ in usum hominum ministrantes. *Stella lucis.*] Quæ sunt propè terram, & lucem maiorem reddunt. *Cœli cœlorum.*] Globus ignis, כדור אש qui est super omnia quæ sequuntur. *Aqua super cœlos.*] Globus aquarum, est limes sæculi superioris, in quo incipit à principali, & in minis principali concludit, sed est è contrario in sæculo inferiori. *Non transibit.*] Quia non sunt mixta ex elementis, idèd non pereunt, vel, *unum ex illis non transgreditur.*] Illam legem. *Dracones & abyssi.*] Balænae sunt sub aquis maximæ, abyssi sunt sub terra, & terra & aqua unum globum efficiunt. *Ignis & grando.*] Sunt conjuncta, quia ortum habent ex terra & aquis, ignis est lapis ignitus, cui contraria est grando; Et nix frigescit, cui contrarius est vapor vel fumus qui ascendit, & est calidus, אש ושלג. *Montes.*] Meminit *Montes*, quia in illis sunt metalla, & inter res terræ sunt maxima corpora, & postea plantas. *Cedri.*] Qui sunt instructiferi. *Reptile, & volucris ala.*] Reptile est in terra, & volant super terram volucres: Nunc descendit ad hominem ultimò, & incipit à regibus, qui sunt maximè honorabiles. *Omnes populi.*] Sub regibus, ver. 11. *Principes.*] Qui non judicant justè, quibus contrarii sunt *justi Judices* in versu. *Juvenes & virgines.*] Masculi & foeminae. *Senes & pueri.*] Hic sunt ætates diversæ in tribus gradibus, pueri, juvenes, senes, in quibus robur viget vel deficit, sic in Scriptura communiter dicitur, *Viri, fratres, & patres, & scribo vobis filii juvenes, patres.*] *Nomen ejus solum exaltatur.*] Quia individua creaturarum pereunt, sed nomen Dei & populus ejus manent, & nomen ejus conservat species. *Cornu populi.*] Quia populus suus non peribit. *Laus est omnium sanctorum ejus.*] In hoc possunt gloriari. *Populus cui ille propè est.*] Quando orant. Vel, *Populus sibiipso vicinus.*] Sunt omnes in carne, ex uno patre, propinqui.

Sect. 3. Ex Midrash Tillin in Psal. 148.

De cœlis.] Illi qui sunt in cœlis, Angeli. *Calim.*] Quasi כלי נשׂא portans aquas. *Statutum dedit.*] Dixit, *Sit firmamentum*, Genes. 1. ab hoc die non movebant, sed fixa stabant. *Dracones.*] Incipit ab illis, quia sunt majores. *Populus propinquus.*] Id est, per præcepta illis data. *Cornu.*] Est in capite, sic Israel est super nationes terræ. *Ignis.*] Est de terra, quia in cœlis non est malum, *Deus pluit de cœlis super Sodom*, Gen. 19. id est, decretum erat in cœlis.

Sect. 4. Ex R. Obad. Gaon. in Psal. 148.

De die Judicii, in quo visitabit Deus exercitum excelsum,

excellum, ut in Isa. 24. & hortatur omnes ut Deum celebrent, &c. *De cœlis* כִּסְיָא שְׁמַיָא. Id est, firmamento & altissimis cœlis. *Cornu populi sui* קַרְנֵי יִמְיָא. In adventu Messiae cornu erat exaltatum. *Laus.* Id est, in laudem omnium sanctorum, ut in Isa. 60. *Vos eritis sacerdotes Domini, &c.*

Sect. 5. *Ex R. Sol. in Psal. 148.*

Stella lucis. Quæ lucent noctu לִילֵי לִילֵי, & sic reddunt lucem majorem. *Nix.* נֵיף in ling. extran. Hisp. *La nieve.* Vapor. Ling. extr. בְּרוֹאֵי נֵיף pruina. Turbo. Dicunt Rabboth, quod hæc omnia iudiciorum genera erant deposita in cœlis, sed David ea descendere facit, quia cœlum Dei thronus, est misericordia. Est in MS.

Sect. 6. *Ex Cald. in Psal. 148.*

E cœlis. Omnes creaturæ sanctæ è cœlis laudate eum. *In excelsis.* אֱלֹהֵי אֱלֹהֵי Cald. Angeli. *Aqua super cœlos.* Suspensæ super cœlos.

Sect. 7. *Ex Masora. in Psal. 148.*

In excelsis. Quia illic habitat; Tria sunt plena in significatione, Isa. 3. 16. *Habitabit in excelsis.* Et Eccles. 10. 6. *Stultitia est in excelsis.* *Dracones.* Naturales, miraculosi, & per similitudinem; Duo sunt plenè plena, Psal. 74. 13. *Capita draconum,* & tria cum defectu Jod posterioris, Genes. 1. 21. *Creavit balanas.* Exod. 11. 14. *Erant dracones.* Deut. 32. 33. *Vinum draconum,* id est, venenum quod tendit in laudem Dei. *Virgines.* Propter vina, &c. quatuor sunt defectiv. vel variantia [Vener] in literis, Isa. 23. 4. *Non parturivi.* Psal. 45. 14. fine Vau prior. Lament. 5. 11. fine utraq. Vau. Zach. 9. 17. *Vinum latificat virgines,* cum duplici Vau, plenè plenum est, & volumen Ester est plenum. In hac vita est γλυκυπίνον. De hac Masora, ego Collector minimus admoneo quod hoc בתולות Psalms scribitur sine Vau posteriori דִּיק quare & invenies, & multum fatigavimus nosmet in loco, quia in omnibus codicibus erat plenè plenum, sed in Masora non est, & in uno codice erat Masora, Quatuor sunt plena. R. Jacob. *Terram & cœlum.* Duo sunt, Gen. 2. 14. *Fecit Deus terram & cœlum.*

Sect. 8. *Ex Al. Auth. in Psal. 148.*

Et lumen. Omne quod lucet. Hieron. visibiles creaturæ. *Laudate Dominum in terra.* Pueri, juvenes, senes, ut post lapsum Babel, Apoc. 18. 20. *Lætamini tu cœlum, & vos Propheta & Apostoli,* & per similitudinem omnes creaturæ, Isa. 55. 12. *Montes & colles in cantica, &c.* R. David. *Sol & Luna laudate eum.* Audite hoc stulti, Lunam in Novilunio sub triplici nomine colentes. Herod. Clio. ἡλίον ἐνέμνυμι per Solem juro Massagetarum dominum unicum, Solique deorum perniciosissimo, equos perniciosissimos immolant. [ut 2 Reg. 24. *Curvus Solis,* & equos.] Herod. Melpom. Virgines ex Hyperboreis venisse ad reddendum Lucinæ tributum, quod pro partu maturando instituerant. Canticum Hag. & Zach. post captivitatem. Gr. *Aqua super cœlos.* In nube. Theod.

Sect. 9. *Ex Ital. &c. in Psal. 148.*

Cœli cœlorum. Id est, omnes cœli. Ital. Hisp. *Los ceilos mas altos.* Omnes populi seu nationes. *Todas nasciones.* Hisp. Ferr. *Laus omnium sanctorum.* Placet Deo summoperè, quando sancti laudant eum.

Ital. *Cornu, vel, regnum populi sui.* Reyno à su pueblo. Hisp. Ferr. Hisp. *El cuerno.* Ital. Bruc. *Il corno.*

Sect. 10. *Ex Gr. & Vulg. in Psal. 148.*

Omnes stella & lumen. Vulg. Gr. Vel omnes stellæ luminis. Lat. MS. *Confessio ejus.* Vulg. Gr. הַדְוּהָבָה. *Juvenes.* Gr. selecti homines, Chrys. Gr.

Sect. 11. *Ex Syr. in Psal. 148.*

Haggai & Zacharia; & ut laudent superi inferiq; Dominum Sabaoth. Alfadai אֱלֹהֵי אֱלֹהֵי. Paris. Edit. est hymnus in Ritual. Syrorum ling. Arab. sumptus ex hoc Psalmo, estque pro media nocte, laudate eum Sol & Luna, & Angeli, & superiora, & inferiora, & nubes, & fontes, & grandis. pag. 62, 63. lux & tenebræ.

Lucis, vel, omnes stella & lux. Syr. הַדְוּהָבָה. Hortatur per similitudinem omnes creaturas laudare Deum pro reditu, ut Psal. 97. ult. &c. *Vapor.* Vel gelu. Syr. הַדְוּהָבָה. *Laudate eum Sol & Luna.*

Est contra adorantes Solem, &c. Herod. Polym. ubi Sol exortus est ex aurea phiala Xerxes libans in mare apud Solem vota concepit, στέφανον ἔνχετο πρὸς τὸν ἥλιον, phialamque in Hellespontum abiecit, ac gladium Persicum, hoc pro comperto judicare non possum, utrum Soli dedicans gladium dimiserit in pelagus, an Hellespontum quod flagellasse eum pœniteret in compensationem gladio donaverit? Herod. In hoc Psalmo est mundus superior & inferior, R. Mos. Egyptius in lib. 2. Moreh Neboch. scribit, הַיָּהוּדִים דַּעַת דְּרַאשׁוֹנִים כָּלָם erat opinio omnium antiquorum, quod sphaera Veneris & Mercurii sunt supra Solem, postea Ptolomæus sub Sole eas constituit, sed omnes antiquiores posuerunt sphaeram Lunæ nobis vicinam, supra eam sphaeram Solis, & sphaeras quinque Planetarum pro una reputabant, & sphaeram fixarum pro alia, & cœlum circum omnia in quo non sunt stellæ, sicque apud Egyptios erant quatuor sphaera stellarum, & hic quaternarius numerus in Hieroglyphico schemate depingitur apud P. Athan. figura Scarabæi apud Egyptios, sphaeram stellarum fixarum significat, & 12. signa Zodiaci, 12. Scarabæi digitos majores, & Scarabæus volvens pillulas, orbis figura est, Plin. lib. 30. ca. 11. Secundum symbolum est facies pueri Scarabæo adaptata, id est, Ori filii Isis & Osiridis, qui Solem significat, (Plutarc.) nunquam senescentem. Tertium symbolum sunt 5. circuli, 5. planetas supra Solem significantes. Quartum symbolum est cornuta Lunæ facies Ori capiti innixa. Quintum symbolum est character crucis ✕ quatuor elementa orbis inferioris indigitans in Saracen. Cabal. apud P. Athan. بِصُورَةِ الصَّالِبِ.

Est etiam Tabella in qua scripta est Cophiticè φῶς, à φῶς, id est, amor qui omnia superiora & inferiora inter se connectit. Est globus alatus serpentibus circumdatus animæ mundi symbolum, نَفْسٌ وَرُوحٌ الْعَالَمِ. ait Baruch. Albenephi, apud P. Athanas. hæc anima apud Rambam est sphaera invisibilis; ex his apparet sensus Egyptiaci mysterii illius Cophiticæ

ticè prolati, ΟΥΡΑΝΟ ΑΝΟ, ΟΥΡΑΝΩ ΚΑΘΟ, ΑΤΡΑ
ΑΝΩ ΑΤΡΑ ΚΑΘΟ ΤΑΥΤΑ ΚΑΤΑΛΑΒΕ ΚΕ ΕΣΤ-
ΧΗC, id est, cœlum est supra, cœlum est infra, astra
supra, & astra infra, hæc comprehende, & prospera-
beris. *Cornu populi sui.* Potentiam & honorem eo-
rum, ut omnes eum laudent, præcipuè Israel. Vel,
cornu David in Christo, qui venit sub secundo tem-
plo, ut Psal. 131. ult.

Sect. 12. Ex Arab. in Psal. 148.

Haggæi & Zachariæ. Arab. MS. *Stella & lumen
laudent eum.* Arab. *الكواكب والنور*,
ideoque vos Angeli & homines eum laudate. *Ad-
implentia verbum ejus*, vel, *opus verbi ejus sunt
montes, &c.* Arab. *كلمة الجبال* Heb.
והרים כעשה וזעשה דברו, sic in Psal. 101. idem, in Heb.

I Alleluja. CXLIX.

CAntate Domino canticum novum : laus ejus
in Ecclesia sanctorum.

2 Latetur Israel in eo, qui fecit eum : & filii
Sion exultent in rege suo.

3 Laudent nomen ejus in choro : in tympano
& psalterio psallant ei :

4 Quia beneplacitum est Domino in populo
suo : & exaltabit mansuetos in salutem.

5 Exultabunt sancti in gloria : letabuntur
in cubilibus suis.

6 Exaltationes Dei in gutture eorum : &
gladii ancipites in manibus eorum :

7 Ad faciendam vindictam in nationibus,
inreparationes in populis.

8 Ad alligandos reges eorum in compedi-
bus : & nobiles eorum in manicis ferreis.

9 Ut faciant in eis iudicium conscriptum :
gloria hæc est omnibus sanctis ejus, Alleluja.

Sect. 1. Ex R. David. in Psal. 149.

IN congregatione iustorum.] In sæculo futuro,
R. Arama. *Novum canticum.*] Quasi hæc omnia
non sufficienter exprimerent laudem suam. *In illis
qui fecerunt eum.*] Est per modum honoris in plura-
li, ut Job 35. *In gloria.*] Illa quæ durabit in æter-
num. *In, vel, è cubilibus, vel, locis in quibus quie-
sunt.*] In æternum erit pax, à שָׁלוֹם in Eccles. 2. 23.
Cor ejus non quiescit. Et Job 30. 17. idem. Vel, post
resurrectionem è sepulchris exultent, R. Aram. *Pre-
ces sonore in ore eorum.*] Quando exeunt ad prælia
contra Gog, orient. Vel, *In gutture.*] Quia vox exit
è gutture, & perficitur in ore. Vel, quia in precibus
suis clamant in gutture, ut Isa. 58. 1. *Clama in gut-
ture.* *Judicium scriptum.*] Id est, in Dei decreto, ut
Exod. 32. *E libro quem scripsisti, &c.* Vel in lege,
Deut. 32. 41. *Si acvero gladium meum, &c.* Et E-
zech. 38. 21. Zach. 14. 13. R. Arama. *Laudent Do-
minum.*] Pro vindicta.

Sect. 2. Ex Ab. Ezra. in Psal. 149.
עוֹשֵׂי in plurali, ut *עוֹשֵׂי בְעֵלִיךְ*, Job 35.
Novum canticum.] Dicit, *Novum*, quia permanebit
Israel solus, ut in Psal. 148. 14. *Super lecta.*] Noctu
quando soli sunt. *Latentur sancti in gloria.*] In hac
gloria prædicta, quia permanent in æternum in ani-
mis suis, vel de futuro. *Quæ sunt gladius.*] Laudes
sunt quasi gladius in hostes, Rasi, R. Josue. Vel, quia
laudent Deum quando ad prælia eum gladio in ma-
nibus incedunt, R. Moseh. *Vindictam.*] Postea erit
scripta post reditum ; Et dicit, *Vindictam*, ad conver-
tendas omnes Gentes, ut *serviant Deo humero uno*
in diebus Christi, Zephan. 3. 9. *Ligare reges eorum.*]
In catenis, Isa. 60. 11. *Ut adducantur reges.* *Judi-
cium scriptum.*] Pro futuris generationibus, ut sit in
honorem omnium sanctorum ejus.

Sect. 3. Ex Midr. Tillin in Psal. 149.
Novum canticum.] Quia ego creavi omnia nova
quæ fiunt ; Rex terrenus habet sub se duces qui por-

rant secum onus & honorem, sed Deus solus omnia
facit ; Rex terrenus in uno loco habitat principaliter,
& ibi reveretur, sed Deus in omnibus locis, cœlo &
terrâ adoratur. *Super cubilia.*] In horto Edenis.
In gutture eorum.] Quia placet Deo laus quâ Israel
Deum celebrat, sed guttur impiorum est sepulchrum
apertum quod emittit odorem, quem odit Deus sce-
tidum ; de iusto dicitur, Psal. 104. *Dulcescat apud
Deum meditatio mea.* *Reges eorum.*] Quia tumultu-
antur contra Christum ; Psal. 2. 1. *Judicium scrip-
tum.*] In Isa. 66. *Videbunt cadavera, &c.* Et Mal. 4. 1.
Dies venit, &c.

Sect. 4. Ex R. Obad. Gaon in Psal. 149.

De diebus Christi. *In factore suo* *בְּיוֹשֵׁעִי*.] Id est,
qui fecit Israel populum suum, ut in Deut. 26. *Filii
Sionis.*] Qui faciem Christi intuentur. *Super cubi-
lia.*] Cantant & quiescunt sine formidine belli, nec pro
victu & rebus mundanis defatigantur. *Scriptum*
בְּכֹתֵב.] Id est, scriptum in Deut. 32. *Manus mea ju-
dicium apprehendet, &c.*

Sect. 5. Ex R. Sol. in Psal. 149.

Judicium scriptum.] Postea, ut Ezech. 35. 15. *De-
solata eris Edom, & prævidit David per spiritum re-
demptionem futuram, multis annis antequam erat
hoc iudicium in Ezechiel scriptum.*

Sect. 6. Ex Cald. in Psal. 149.

Et sicut gladius.] Cald. Verbum Dei est gladius
spiritus. *Judicium scriptum.*] In lege Cald. ut Deut. 32.

Sect. 7. Ex Masora in Psal. 149.

Delectatur in populo suo.] Duo sunt, Psal. 147. 11.
In illis qui timent illum, quia illi sunt populus ejus.
In lectis suis.] In sepulchris, in resurrectione, ut Isa. 26.
Cantate, &c. Quatuor sunt, Mica 2. 1. *Iniquitatem
excogitant in lectis.* Isa. 57. 2. *Quiescent in lectis.*
Hos. 7. 14. *Ululabant in lectis,* qui excogitant iniqui-
tates ululabunt, sed sancti letabuntur. *In gutture
eorum.*] Tria sunt & in libro, Psal. 59. *Sepulchrum,*
Fff 3 *guttur,*

guttur eorum. Psal. 115. 7. *Non meditantur in gutture.*

Secl. 8. Ex Al. Auth. in Psal. 149.

Novum canticum.] Pro novo testamento, τὸν καινὸν νόμον, S. Chrysost. *In illis qui eum faciebant.*] Qui sunt tres in cælo testes, 1 Joh. 5. sic Eccles. 12. 1. *Creatorum tuorum.* Vel, qui magnificabant illum, ut 1 Reg. 12. 6. *Exaltabat Moysen & Aharon. Cubilibus.*] Quiere, Theod. *Vindictam.*] In Babel, Apoc. 17. 14. *Gladii ancipites.*] In manu Machabæorum, de quibus hic Psalmus, Theod. *Ligare reges eorum.*] Pro more Romanorum, in triumpho ducebant reges & reginas in vinculis; adhuc videnda sunt Romæ in Capitolio in marmoribus, & hodiè ære incisa à Lauro Romano facies regum & reginarum mæsto vultu, quas Romani per medium urbis, spectante populo, ducebant: Tibicines & Musici cantabant, & similiter Psalmista hic dicit, *Laudes Dei altæ sint in ore eorum. Judicium scriptum.*] Id est, manifestum ἐν τῷ φανερόν, S. Chrysost. ut Mal. 3. *Liber memorialis scriptus erat, &c. Vel, conscriptum.*] In hodiernum usque diem, Theod. *Hallelujah.*] Corde, ore, vitâ, S. Aug.

Secl. 9. Ex Ital. &c. in Psal. 149.

Cubilia.] Ang. MS. Vulg. Gal. *Couches.* Hisp. Ferr. *Cantaran sobre sus yazidas. ne loro cubili.* Ital. Bruc. *Judicium scriptum.*] Secundum Dei verbum judicia sunt exequenda. Ital. Vel scriptum in Deut. 7. 1. contra septem nationes. Hisp.

Secl. 10. Ex Gr. & Vulg. in Psal. 149.

ὁ ὑψίστος. Gr. Chryl. sublimitates Dei sint in ore eorum, loquantur de attributis Dei sublimibus.

I Alleluja. C L.

Laudate Dominum in sanctis ejus: laudate eum in firmamento virtutis ejus.

2 Laudate eum in virtutibus ejus: laudate eum secundum multitudinem magnitudinis ejus.

3 Laudate eum in sono tubæ: laudate

Secl. 11. Ex Syr. in Psal. 149.

De novo templo, Par. Edit. *In facientibus, vel, faciente.*] Syr. *בְּעוֹבְדֵי הַבַּיִת.* Sion—latetur in rege suo. Vel, in Zach. 9. 9. *Latere filia Sionis, Rex tuus venit, &c. In cubilia eorum.*] Præ gaudio non dormiunt, vel, ut in Psal. 63. 6. *Quando de te cogito super cubile meum, &c. sic in Psal. 4. 4. Cogitate cum animo vestro super cubilia vestra. Laudes altæ Dei.*] Id est, exaltent Deum in gutturibus suis, Syr. id est, donec rauci fiant, ut Isa. 58. *Clama in gutture.* Syr. *וְעַד שֶׁיִּהְיֶה הַבַּיִת לְעוֹבְדֵי הַבַּיִת.* Ad vincendum reges eorum. Ad ducendum eos captivos ad Evangelium, vel, ut in Isa. 60. 11. *Reges eorum ducentur, sic in Ephes. 4. 8. Captivam duxit captivitatem. Judicium scriptum, talem honorem habent omnes sancti ejus.*] Ita scriptum erat ante in Psal. 148. 14. *Vindictam.*] Sic in 2 Corin. 10. 6. *Ad vindicandum omnem inobedientiam. Omnes sancti sui.*] Apostoli in nova Ecclesia ad quorum honorem ædificabant templa, &c. ut ostendimus in Psal. 45. in Secl. 8.

Secl. 12. Ex Arab. in Psal. 149.

In creatore suo.] Arab. *خَلْقِهِ* in sing. in Heb. est plural. *In choro.*] *בְּמִחוּרָיו* vel congregationibus. Arab. *فِي الْجَمَاعِ.* *Laudes Dei excelsæ, vel, magnificabant Deum in gutturibus suis.*] Ara. *يُحَمِّدُونَ اللَّهَ.* Honor hic est (Deo datus) ab omnibus sanctis suis. Arab. propterea laudabunt Deum omnes electi ejus, *لَهُمْ يَحْمَدُونَ جَمِيعَ الصَّالِحِينَ.*

cum in psalterio, & cithara.

4 Laudate eum in tympano, & choro: laudate eum in chordis, & organo.

5 Laudate eum in cymbalis benè sonantibus: laudate eum in cymbalis jubilationis:

6 Omnis spiritus laudet Dominum. Alleluja.

Secl. 1. Ex R. David. in Psal. 150.

IN hoc Psalmo concludit omnia; sunt laudes in eo 13. vicibus respond. ad 13. attributa Dei in Exod. 34. quibus mundum gubernat, ut Dominus, gratiosus, &c. *In Sanctuario.*] Sæculo Angelorum. *In firmamento roboris.*] Cælo nono sub quo est totus mundus, & circumdat omnia, & ideò dicit, *Roboris, quia in illo apparet Dei robur, ut Psal. 68. Qui equitat super עֲרֻבֹת primum mobile.* Non est in Cod. Cremon. *Propter gesta magna.*] Pro Israele magis quàm alio populo. *Secundum majestatem suam excellentem.*] Quam monstrabit in redemptione Israel. *מִיָּנִים* sunt species instrumentorum diversæ, quas non hoc loco nominat, R. Saad. Gaon. *Omnis anima laudet Deum.*] Dicit, *Anima,* quia quando anima laudat Deum, est super omnes laudes oris. *Laudate Dominum.*] Sermo est ad animas. *Cum tuba.*] In principio mensis, R. Ara. *Cum psalterio & cithara.*] In die decimo mensis cum jejuniis, pœnitentiâ, &

& corde contrito, R. Aram. *Cum tympano.*] In decem diebus pœnitentiæ, R. Aram. *Cum organo.*] In festo Tabernaculorum, R. Aram. *Cum cymbalis.*] In Hosanna Rabba. R. Aram.

Secl. 2. Ex Ab. Ezra. in Psal. 150.

In sanctuario suo.] In cælo, R. Moseh. Vel, in templo & oraculo, R. Jehud. *In firmamento roboris sui.*] Id est, Arca *וְהָאָרֶץ*, R. Jehud, ut Psal. 78. 61. *Robur suum in captivitatem, & in hoc Psalmo sermo est ad Levitas, qui omnia hæc instrumenta gestant. In gestis suis.*] Enarrando ea aliis. *Secundum plenitudinem majestatis sue.*] Sicut plenè magnus est, sic multum laudate eum. *Psalterio.*] *נְבִלָה* habet decem perforationes. *מִיָּנִים* instrumenta varia, tonus unus. *Altè sonantibus.*] Hæc instrumenta hodiè sunt ignota, licet habeat Edom instrumenta, quæ non audiunt sapientes Ismael, & Ismael talia quæ non vidit Edom. *Omnis spiritus.*] Dixit R. Jehud. quia alterantur toni secundum altitudinem vel demissionem vocis, ideòq; dicit,

dicit, *Omnis spiritus*. Vel, *omnis anima laudet Deum*.] Id est, anima suprema rationalis, quæ est è cœlis, quia vox hæc nunquam attribuitur irrationali creaturæ, R. Solom. Hasepharadi.

Finis. Benedic anima mea Domino, &c. Ecce libri Psalmorum finis, Abraham filius Meir exposuit eos, sed laudes Dei in æternum non cessant, & quis est qui incipit & perficiat eas?

Sect. 3. Ex Midrash Tislin in Psal. 150.

In Sanctuario, vel, pro sanctis suis. Quando facit vindictam super Gog propter sanctos ejus, & cadavera erunt cibus bestiarum per 12. menses, Ezech. 39. & Isa. 18. *Volucres cœli in æstate & hyeme devorabunt ea, &c.* In firmamento. Id est, propter mirabilia quæ fecit in cœlis, ut Isa. 34. *Gladius meus in cœlis, &c.*

Sect. 4. Ex R. Obad. Gaon. in Psal. 150.

Hortatur sanctos in diebus Christi laudare Deum. ברוך. Id est, ad congregandum discipulos, ut in Num. 10.

Sect. 5. Ex R. Sol. in Psal. 150.

שמע. Sonitus, est nomen cum Cametz magna propter Athnachta, ideo accentus est sub Shin.

Sect. 7. Ex Masora in Psal. 150.

Et organo. Duo sunt, unum plenè, & unum defectivè, Gen. 4. 21. *Pater tractantis organum. Sonantibus cymbalis.* Duo sunt & in versu, & sunt de Alphabeto parium in eodem versu in magna Masora in litera Beth. *Omnis spiritus.* Duo sunt; Sensus est ut dicitur, *Canam spiritu & intellectu*, 1 Cor. 14.

Numerus versuum in Psalmis sunt 2572. 71 J'NN. Medium, Psal. 78:36. Sectiones 19. Psalmi 150.

Sect. 8. Ex Al. Auth. in Psal. 150.

Sanctuario. Inter viros sanctos qui sunt templum ejus, 1 Cor. 3. S. Chrys. Vox Hallelujah toties repetita indicat celebrem aliquam redemptionem, ut in Apocal. post ruinam Babel, Apoc. 19. 1. Deinde, quia multi Psalmorum sunt Abecedarii, ad indicandam majorem materiæ dignitatem, Cimchi. *Organis, &c.* Ethnici veteres in deorum sacris musica usi sunt.

Horat. Lib. 3. Od. 11.

(Nec loquax olim, neq. grata, nunc & Divitum mensis, & amica templis, &c.)

Sheminith erat cithara octo chordarum, ait Targum, & veteres habebant septem chordarum.

Horat. Lib. 3. Od. 11.

Tuq. testudo, resonare septem

Callida nervis, &c.

Tu potes Tigres comitesq. sylvas

Ducere, & rivos celeres morari.

(in Orphei fabula.)

Cessit immanis tibi blandienti

Janitor aula.

Cerberus, quamvis furiale centum

Muniant angues caput ejus, atq.

Spiritus teter, saniesq. manet

Ore trilingui.

Pindar. Nem. Od. 4.

Αἰς εὐφροσύνα

Γόνων κενεμπλῶν

Γατέος, αἱ δὲ σοφαί

Μοισῶν θυγατέρες αἰοῖσαι, &c.

ὃ δὲ θεῖον ἰδὼς τόσον, &c.

ῥημᾶ δὲ ἐργμάτων χειρῶν

τερον βιοτέλει, &c.

Id. Od. 4.

ὑμῶν δὲ τῶν ἀγαθῶν

ἐργμάτων βασιλευσὶν ἰ-

σοδοῦμονα τεύχει.

Latitia est optimus gravium medicus ærumnarum [ut in Prov. *Latum cor est ut medicina*] Et carmina Musarum filia magis animum, quàm aquæ dulces & unguenta athletarum corpus refocillant; & sermo gestorum ex sincero corde cum carmine, & gratis prolatus diuturnius vivit.

Et Od. 4.

Hymnus exornans animosa facta:

Illius clarum genium supremis

Regibus æquat.

Et Nem. Od. 8.

Et morbos abigit nocentes.

Plutarch. in lib. de Musica, pestem abegit, Athenæus, lib. 14 10.

Ischiacos sanat,

Dispellit iras.

2 Reg. 3. in Elizæo; malos spiritus, ut in 1 Sam. 16. in Saul; trahit saxa, id est, homines rudes, & quasi cordis lapidei dociles reddit, ut Amphitrionis fabulam, Euseb. in Chron. interpretatur. *Omnis spiritus.* Non Judæi solum, Theod.

Sect. 9. Ex Ital. &c. in Psal. 150.

Psalterio & cithara. Hisp. sed Hisp. Ferr. *Gayta* y harpa. In tympano & choro. Hisp. Ferr. *Aduffle* y bayle. 22. Organo. Hisp. Ferr. *Cymbalis.* Hisp. *Trompetas.* Hisp. Ferr. *Omnis spiritus.* 2. Ang. MS. Vulg. Ital. Gal. *Esprit.* Hisp. *Todo loque respira.* Hisp. Ferrar. *Toda alma,* omnis anima. Ital. Bruc. *Ogni anima.*

Sect. 10. Ex Gr. & Vulg. in Psal. 150.

In sanctis suis. Vulg. Gr. Arab. inter sanctos suos habitat. In tympano & choro. Lat. MS. מִזְמוֹר Heb. ut Miriam, Exod. 15. *Spiritus.* πνοή Gr. vel omne quod spirat. Lat. MS.

Sect. 11. Ex Syr. in Psal. 150.

Cymbalis sonoris. Vel, cum voce & clamore. Syr. Id est, מִזְמוֹרָה voce & instrumento.

Chordis & tibiâ. Vel instrumentis robustis. Syr. מִזְמוֹרָה Heb. מִנִּים. Vel jucundis

chordis. Syr. Par. Edit. מִזְמוֹרָה Syr. à מִזְמוֹרָה robor ut quidam.

Finis Psalmorum Davidis Regis & Prophetæ. Syr. Erpen. in numero 150. libri sunt quinque, graduum 15. laudes 60. versus 4832. Sunt nonnulli qui 12. alios Psalmos addiderunt, nos illis haud egemus; Sit gloria Deo in sæcula sæculorum. מְלִיכָה

מְלִיכָה מְלִיכָה מְלִיכָה מְלִיכָה מְלִיכָה

מְלִיכָה מְלִיכָה מְלִיכָה מְלִיכָה מְלִיכָה

מְלִיכָה מְלִיכָה מְלִיכָה מְלִיכָה מְלִיכָה

מְלִיכָה מְלִיכָה מְלִיכָה מְלִיכָה מְלִיכָה

מְלִיכָה מְלִיכָה מְלִיכָה מְלִיכָה מְלִיכָה

מְלִיכָה מְלִיכָה מְלִיכָה מְלִיכָה מְלִיכָה

מְלִיכָה מְלִיכָה מְלִיכָה מְלִיכָה מְלִיכָה

מְלִיכָה מְלִיכָה מְלִיכָה מְלִיכָה מְלִיכָה

מְלִיכָה מְלִיכָה מְלִיכָה מְלִיכָה מְלִיכָה

מְלִיכָה מְלִיכָה מְלִיכָה מְלִיכָה מְלִיכָה

מְלִיכָה מְלִיכָה מְלִיכָה מְלִיכָה מְלִיכָה

מְלִיכָה מְלִיכָה מְלִיכָה מְלִיכָה מְלִיכָה

מְלִיכָה מְלִיכָה מְלִיכָה מְלִיכָה מְלִיכָה

nabat cum Golia; est in Græco & in Athanasio, sed non in antiquis MS. Syr. prædictis, quibus usi sumus.

Sect. 12. *Ex Arab. in Psal. 150.*

[בְּקוֹלָם] In omnibus sanctis suis. Arab. في

كل قديسين inter omnes sanctos, vel ob omnia sancta ejus opera & attributa. *Cymbalis sonantibus.* Arab. بصلصلا, ut in Heb. *Cymbalis*, vel, cum vocibus altis. Arab. باصوات عالية, sic est posterior versus.

Quinque libri Psalmorum finuntur. Finis primi

ad Psal. 40. Secundi ad 70. Terti ad 80. Quarti ad 105. Quinti ad 150. Arab. MS.

Conclusio ex Theodoret. in Commentar. in Psal.

Quæ invenire potuimus, omnibus abundè proposuimus, & quæ à patribus nostris didicimus, nostris posteris studuimus afferre; laborem suscepimus, ut sine multo labore cæteris fructum afferremus, quos precor ut suis precibus nostrum laborem compensent. Theod.

FINIS.

Alphabeticus Index, & Explicatio vocum Arabic. & Syriac. quæ
occurrunt, difficiliorum.

Arab. *judicare*, Psal. 44. & Psal. 5. *judica*
eos, & *an* sunt leges in Alcor. Vel ab *an* præ-
cepit, Matth. 19. 8. Arab. ab *an* Heb. vel *an*.
Arab. significat *instruere*, psal. 2. psal. 18.
psal. 6. 1. Arab. *instruimini* *judices ter-*
ra, est pro Heb. *an* à *an* *explanare*. Sect. 8. pag. 7.
Syr. psal. 10. in Targ. psal. 15. & in R. Sol.
Levit. 19. *calumniator*. *an* in Syr. ab *an*
avum in Gr. vid. psal. 48. Syr. *an* Arab. est *illucere* in
sect. 12. in psal. 4. & psal. 19. bis *illuminat visus*, idem
Arab. *an* Syr. est in psal. 7. sect. 11. & in Ju-
dic. 16. *opprimebat ipsum*, idem. *an* in psal. 7.
Arab. à *an* *funes, vincula* in Dan. 5. nam limites
agrorum fune mensurabantur, Psal. 16. *funes cecide-*
runt. Arab. in psal. 9. ut *an* in Alcoran. est
in psal. 94. in Ara. *an* Ara. in psal. 34. *discede à malo*,
& psal. 36. sect. 12. *an* Ar. in psal. 46. & psal. 6. *turbata*
est anima mea, idem. Arab. in psal. 12. &
Matth. 4. 1. ut *tentaretur*, idem. *an* Syr. est
propriè aquas fontis perturbare, p. 7. sect. 11. *an*
Arab. sect. 11. p. 115. psal. 39. sic psal. 10. Arab. *Via*
ejus polluta, idem Arab. *an* Syr. est *admirari*
in psal. 4. in Syr. & Matth. 8. 10. *Admiratus est*. A-
rab. *an* à *an* Gr. *dolus*, psal. 36. sect. 12.
Arab. psal. 12. ut in Gen. 9. *Dila-*
tes Deus Japheth, idem. Ain pro Phe. Syr.
à *an* Arab. *luxit*, sic in precat. Mahum. *an*
à *an* *qui posuit solem lu-*
cernam, idem. A *an* est Arab. *an* in psal. 5.
sect. 12. & in psal. 55. *Non sunt illis mutationes*,
idem in Heb. Syr. *an* ut in Job 3. *Tenebræ*
eam inquinant, idem. *an* in psal. 5. Arab.
à *an* corona in Targ. in Cant. 3. *an*
Syr. psal. 19. & in Dan. 7. *agrotavi*, idem. Arab.
psal. 45. à *an* *honorabo illum*,
psal. 91. idem. Arab. est *adherere*, ut in psal.
119. *an* & in psal. 2. *Adherete disciplina*, idem.
congruit cum Heb. *an* ut interpretatur illud
R. Sol. in psal. 2. *an* Arab. psal. 42. *an*
est stadium ubi currunt, & *an* libel-

lus repudii, & in Avicen. *an* soluti-
tio ventris. Arab. *an* à *an* *jucundus* in psal. 55. &
Luc. 16. *Jucunde vixit Dives*, idem. Syr.
psal. 56. à *an* Dan. 4. *consilium me-*
um, idem. *an* Syr. psal. 10. à *an*, quia per
vestigia quærit quis alium, ut Cant. 1. *Per vestigia*
pecoris. Syr. *an* miscuit, psal. 45. & Cant. 8. *Ple-*
num mixto. Arab. *an* psal. 62. sic psal. 27. Heb.
Pulchritudo Domini, idem. Arab. *an* in psal. 46.
à *an* *cepit uxor* in Genes. 3. in Arab. & *an*
stadium ubi recipiuntur hædi. *an*
pœnitere. Arab. inde *an* in Psal. 4. & psal. 35.
Non pœnitebant, idem, ubi in Heb. est *an* ut in
psal. 4. Arab. psal. ab Gr. *an*.
Syr. in psal. 36. sect. 11. est in psal. 34. *Malitia occi-*
dit malum in Syr. Arab. psal. 44. ab *an* ut
1. Corin. 1. *Contemptibilem reddidit*, idem Arab. ab
an *Ecce homo*, vel res vilis. Arab. *an*
psal. 59. à *an* in Exod. 18. *Oblivisci me fecit*,
idem. Arab. *an* in psal. 64. *sagitta*, sic in psal. 45.
Sagitta tua, idem. Ara. psal. 9. est in Job 36.
pro jaculo mortis. *an* in Arab. psal. 8. fig-
nificat *piscem*, sic Gen. 1. *In piscem maris* idem in
quibusdam codicibus est mendose cum Lam.
Arab. psal. 10. & psal. 19. inde Sultan domi-
nator in Dan. frequenter usurpatur. *an*
pag. 97. sect. 12. à *an* Heb. *mendacium*. Syr.
à *an* Gr. *an* psal. 45. Syr. *an*
in psal. 45. à *an* Dan. 2. *Adoravit Daniel*, sic psal. 48.
Arab. psal. 68. à *an* *acutere*. *an* lucer-
na in psal. 50. & psal. 119. *Sicut lacerna pedibus*,
idem Targum, antè in precat. Mahumet. *an*
Qui posuit Solem in lu-
cernam mundi. Arab. *an* in plurali significat
abscondita in psal. 51. Heb. *an* *cogitatio cordis*
in Deut. 29. à *an* *intuitus est*, in Num. 24. quia co-
gitatio est intuitus cordis. Arab. *an* in psal. 58.
& in Arab. Geog. *an* fascinant
serpentes, idem. Arab. *an* *planum reddit* in
psal. 68. & Johan. 2. *Planum reddite viam Domini*,
idem. Arab. psal. 58. & psal. 4. *Irascimini*,
idem.

Index Arab. & Syr.

& ne peccetis, & Ephes. 6. *Ne provocetis ad iram*, in Hiphil **אִצְבּ** Arab. **أَغْضَبَ** à **וַיִּשְׁמַע** *miscere*, *fallere* clām, à **וַיִּתְּנָה** *tinea*, vestes invisibiliter corrodens, vel, à **וַיִּשְׁמַע**, ut postea in hac litera. Arab. **أَعْطَيْنَا** psal. 48. à **וַיִּתְּנָה** in Matth. 6. *Da nobis hodie*, idem. **عَدْنَهُم** psal. 44. sect. 12. sic **عَدْن** est numerus multiplicans in Euclid. **عِبَارَةٌ** est spectaculum, psal. 44. **נְדָא** in Nahum. 3. **ΣΕΛΤΕΟΝ** 1 Corin. 4. & **اعتبارات** sunt speculationes in Alcor. **عَدْلُكَ** *equitas*, psal. 43. sic Johan. 5. *Equat se Deo*, idem. Arab. & **النهار** *est æquinoctium* in Arab. Geog. **عَدْنُوهن** Arab. psal. 42. à **عَدْن** *ad*, & **وهن** *infirmas* Alcor. 29. **وهن** *Infirmus ossibus*, & sæpè in Avicen. **وَهْنُ الْعِظْمِ** *Infirmus ossibus*, & sæpè in Avicen. **أَعَانَ** ab **أَعَانَ** in psal. 41. in Hiphil, *retulit* 30. **argenteos**, Matth. 27. idem. **عَشَّة** Arab. in psal. 12. **labio operto & doloso**, à **وַיִּשְׁמַע** *operuit* in Luc. 23. **Operuit caligo totam terram.** **أَعَانَ** Arab. in psal. 19. sic in Alcoran. 2. pro *adversario* **وَلَا تَعْتَدُوا** *Ne adversamini*, quoniam *Deus non diligit adversarios*, in psal. 19. David contra adversarios suos orat. **عَضَم** Arab. psal. 19. ut **وַיִּשְׁמַע** in Exod. 1. *Magnificati*, & psal. 12. *linguam magnificabimus*, idem, hinc Otoman **عَطِين** dicitur sic, familia ob magnificentiam. **عَار** opprobrium, sect. 11. p. 115. psal. 39. sic in psal. 42. Arab. *Impropriarunt mihi*, idem, & Mat. 5. *Cum exprobrauerint vobis*, & psal. 42. **عَيَّرُونِي** in Arab. **عَتَمَةٌ** in psal. 49. & in psal. 91. *Ne offendas ad lapidem*, idem. Syr. **دَعْلَان** in psal. 52. *divitiæ*, à **عَشَر** Heb. **מַפְלְגָחָא** Syr. psal. 12. à **פְּלָג** *divisa est terra* in Gen. 11. Syr. **فَرَقَ** à Gr. **περίσπασεν** in psal. 45. **פָּרַק** *redimere* in Dan. 4. *Redime peccata tua*, & in Targ. **פּוֹרְקָנָא** est redemptio. Arab. **فَاض** psal. 45. *effudit* tanquam ex angusto vase, ut Joh. 17. 15. Arab. **فَهَم** in psal. 47. & psal. 2. *Intelligite reges*, idem. **فَتَحَهُ** Syr. psal. 4. est *expandere*, sic 1 Sam. 30. in Heb. Arab. **يَفْتَحِس** in psal. 50. & in Johan. 5. *Scrutamini Scripturas*, idem. **مَطْلَع** Arab. à **طَلَع** *umbra*, in psal. 42. Arab. **الصُّوف** *vellus* ob levitatem, à **طَلَع** *natare*. Arab. **أَصْلَحْتَ** psal. 11. à **طَلَع** *pro-*

sperari *facere* in psal. 1. in Heb. **أَصَوَاتُهُمْ** Arab. *vo-*
ces eorum, psal. 19. sic 1 Cor. 13. *Cymbalum sonans*,
idem. & psal. 115. *Vocem non edunt in gutture suo.*
Arab. à **كَلَّمَ** *vox*. Arab. **أَقْلَلْتُ** psal. 44. à
קָלַי Heb. Syr. **عَدْلُكَ** est id quod occurrit
oculis, sic in Pers. Pentat. de Eva idem. p. 129. sect. 2.
قَلَف Arab. in psal. 38. sect. 12. sic Joh. 12. *Anima*
mea est turbata, idem. Arab. **غَبَا** Arab. in psal. 38.
pro **נְקָלָה** Heb. id est, *mobilibus undis afflictionum*,
à **קָלַי** in Job 24. *Levis super undas*, idem.
قَدْرُكَ Arab. in psal. 42. & psal. 78. *Num poterit*
Deus? idem. sic in Alcor. sæpè, **أَكْل** *omnipotens*, & psal. 51. & psal. 13. *Prævalui in ipsum*,
idem. **يَرْجِع** Arab. psal. 21. *Non redibit*, sic Alcoran.
Man. **أَمَكُ** *revertere te fecimus ad matrem tuam*, idem. Syr. **دَعْلَان** in psal. 4.
in Syr. est *cogitare*, sicut **דָּוָן** in Heb. **أَرَحِمْتُكَ** Ara.
p. 115. sect. 1. psal. 39. à **דָּוָן** in psal. 18. 1. *Diligam*
te Domine, idem. Syr. **وَصَلَا** psal. 45. est *chorns*,
à **דָּוָן** *pedibus calcare*, in Dan. 7. Arab. **بَرْف**
Arab. psal. 48. *laxius*, sic in Cant. 8. *Blande innixa*,
idem. Syr. **دَعْلَان** in psal. 55. sic Hebr. 11. *Enoch*
translatus fuit, idem. Arab. **مَرَاغِي** in psal. 55. &
psal. 108. *Vociferabor*, ut victor in terrorem hostium.
Arab. **مَرَاغِي** in psal. 56. & psal. 14. *Abominabiles*
facti sunt, idem. Et in Hiphil. **أَرَدَل** in Act. 4. *ab-*
jecistis eum, idem. Arab. **وَيَنْصَرِعُوا** est *dejicere*
in psal. 6. sect. 12. ut **זָרַעַר** *lepra*, vel *musca venena-*
ta perimens, in Exod. 23. **صَعِيف** in psal. 40. &
Matth. 15. *Ne deficiant in via*, idem. Ara. **يَصْرِف**
in psal. 41. & Alcor. 2. **تَصْرِيفُ الرِّيحِ** *reversio*
venti, idem. Arab. **شَهْوَانَةٌ** à **شَهَا** psal. 39. sect. 12.
sic Matth. 5. 28. *Qui videt mulierem ut concupiscat*
eam, idem. & in Avicen. **الشَّهْوَانَةُ الْكَلْبِيَّةُ** est
appetitus caninus, morbus. Ara. **لَشَبَبِي** in ps. 43.
juventus, sic in Luc. 1. 18. **يَشْتَب** *crescebat puer*, idē.
& **شَبَاب** est *tibicen juvenutis recreatio*, non se-
num, ut Eccles. 12. *respuunt musicam*, *Filie musicae*
debilitantur. Arab. **تَعْطَا** in psal. 37. sect. 12. à **ط**
ne consilium ineas secum. **أَبْجَد** à **أَبْجَد** ab-
jicere in Matth. 4. *Dimitte te deorsum*, idem.
Arab. **تَقِيلِي** in psal. 4. *gravati corde*, sic in psal. 32.
Manus tua gravata est, idem.

Index rerum memorabilium, & vocum Heb. Rabbin. Arab. Syr. secundum
ordinem Psalmorum digesta explicatio.

PSAL. 1. *Die & nocte meditatur*, Sect. 3. (i) bis in die, vel duo capitula indies, vel in tempore vacationis, Sect. 1. **PSAL. 2.** Psalmi non sunt in ordine, secundum res gestas, Sect. 1. pag. 5. Non appellantur reges, sed פלשתים Pelistæorum, Sect. 1. **PSAL. 3.** Dicitur Psalmus in tempore canendi, Sect. 1. עוררה He redundat, Sect. 1. *Selah*, Sect. 1, 2, 8, 9, 11. *Vox Clypeus*, bis sumitur pro more linguæ, ut לא in Prov. 31. ושותף cum duobus signis fœminini, Sect. 2. Beth in לחי deficit, Sect. 2. p. 8. **PSAL. 4.** Quid *præfatus musica*, & Neginoth, Maschil, & cæteri tituli? Sec. 1. 2. Futurum pro præterito, Sec. 1. עולה in Ab. Ezr. p. 10. Vau deficit in עולה in Psal. 51. ult. ut *Ruben Simeon*, absque Vau, pro Reuben & Simeon. Abscondita Ain, id est, verba quorum media litera est abscondita, ut Jod in שׁב pro שׁיב, & dicit Ain, quia Ain est media litera in פערל, quo utuntur Judæi pro paradeigmate verborum, Sect. 2. Mos Judæorum erat orare ponè columnam templi, Sect. 3. **PSAL. 5.** *Nehiloth*, Sect. 1, 3. Paal ויפא, id est, verbum transitivum seu activum, Sect. 1. Pe Happaal est prima radice litera, pro exemplo producitur ויפא, id est, Jod in ויפא est prima radicalis, & movetur, ut ויפא ibid. Verba geminata sine Dagesh, Sect. 2. sic ויקל producitur pro exemplo. Notricun ויקל est litera una pro voce, Sect. 3. Quatuor versus proferebant eos 4. Rabbin in hora mortis, Sect. 3. נאצופה, Sect. 4, 8, 10. *Videbo te*, vel videbo cœlestia meditando, vel videbit me Deus, Sect. 11. יגורר deficit affixum, Sect. 5. **PSA. 6.** *Sheminith*, Sect. 1, 2, 3, 6, 8, 9. Toar est nomen formæ in materia, Sect. 1. p. 14. **PSAL. 7.** *Sigaion*, Sect. 2, 3, 4, 5, 8, 9. לא pro לה, pag. 17. **PSAL. 8.** *Gittith*, Sect. 1, 2, 3, 5, 8, 9. **PSAL. 9.** *Muthlabben*, Sect. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 12. Duplex affixum pro uno, ibid. Sect. 1. *Higgaion Selah*, Sect. 1, 2, 4, 5, 7, 8, 10, 11. vel ut in Sect. 8. הטה pro הטה, sic כלל pro כלל, Sect. 2. Quid לבן in Masora, Sect. 7. reperitur in Psal. 7. in titulo. **PSAL. 11.** *Dersh* de jactu sagittæ, literis inclusis ad Sennacherib est in R. Dav. Sect. 1. sic Herod. Uran. Quoties exaratum libellum, aut Timoxanus ad Artabazum, aut Artabazus ad Timoxanum mittere voluit, cum sagittæ postremo τοξέματα & παρά τὰς γλυφίδας περιελίσσαντες involvebat, adaptatisque desuper pennis, sagittam ad locum emittebat, Herod. **PSAL. 12.** *Sheminith*, Sect. 2, 8, 10. Quare dicitur lingua tertia, Sect. 3. *Vilitas* ולות, Sect. 2, 3, 5, 8, 10. pro ולות mutatis punctis pro more, ut עושק & עושק cum Holem vel Shurec in Prov. R. Levi. **PSAL. 14.** *Comedunt populum meum, comedunt panem*, ex oppressione vivunt, Sect. 1. Vel, non gustant panem, nisi comederent populum; non dormiunt, ut Prov. 4. Sect. 3, 5. Vel fulciuntur à populo meo sicut baculo panis, & non agnoscunt Deum, Sect. 6. Vel, comestione belli comedunt populum, Sect. 11.

PSA. 15. Sunt præcepta affirmativa, & negativa oris, cordis, operis, Sect. 1, 2, 12. נשן לא, id est, non tollit lingua sua calumniam, Sect. 1. Vel non recipit linguam malam, Sect. 1. Vel non promulgat, & exprobrat, Sect. 5, 12. Vel, non edit buccellas calumniantis, Sect. 6. De usura lege, Sect. 1, 4, 8, 11. *Qui facit hæc*, id est, unum ex his imputatur ei, ac si fecisset omnia, Sect. 3. **PSA. 16.** *Non est ad te*. Non obligatus es mihi benefacere, Sect. 2, 5. Vel, mea bonitas non prodest tibi, Sect. 1. Vel, non ad me, sed ad sanctos pertinet tua bonitas, Sect. 1. Vel, non ut mihi benefacias oro, quia sum indignus, Sect. 2. *Oblationes sanguinis*, id est, ex sanguine pauperum, Sect. 1, 10, 12. Vel sacrificia Idololatrarum, Sect. 6. ut sacerdotes Bellonæ, Sect. 2, 8. vel Magorum, Sect. 4. Vel, de sanguine, Judæi non comedebant, Sect. 9. vel proprium sanguinem bibent, Sect. 11. *Cor, caro, gloria*, id est, anima, corpus, spiritus, Sect. 1, 2, 4, 8. ut in templo Jovis Capitolini erant tria sacella, Sect. 8. **PSA. 17.** *De terra divide eis*, Vulg. portionem terrenorum. *Frumentum tuum*, Vulg. id est, animam meam à spiritu, φεγομένον, ut Ezech. ait, *Ad destruendam urbem*, Ezech. 43. & Jer. 1. *Ad eradicandum & plantandum, &c.* *A paucis*, Vulg. paucis tuis inimicis qui hodiè superstites sunt, Sect. 10. pag. 43. וישן ab וישן ib. Vau & Nnn ad diminuendum. Moses solus vidit imaginem Dei, pa. 42. Sect. 1. **PSA. 18.** וימא ex hisce verbis in Sect. 3. Midras colligit septem dies colloqui Dei cum Mose in Rubo. Deus tentabat Abrahamum 10. tentationibus, Sect. 3. **PSA. 19.** *Cæli enarrant*, sine voce, Sect. 1, 2, 3, 5, 6, 8. *Linea*, vel sonus, vel spes, Sect. 1, 2, 8, 9, 11, 12. *Sicut gigas*, & sponsus est Sol, vel Deus ipse, Sect. 1, 2, 3, 10, 11. Angari Persarum. ibid. Pentathli & Pancratiastra, ibid. Lex Dei cum Sole collata, à simil. & dissimilibus multis, Sect. 1, 2. Discrimen inter ערות מצות, judicia, timor, &c. Conferuntur cum 6. ordinibus Misneh, Sect. 1, 3. De intercalatione anni, Sect. 3. pag. 51. De cursu bigarum, &c. & stadio veterum, Sect. 8. pag. 52. Deus posuit tabernaculum in coelis supra Solem, Syr. Philos. pag. 57. Sect. 11, 12. Septem gradus, 7. dona Spiritus, Isa. 11. 1, 2, 3. & 7. portæ, 5. fenestræ, tres feræ, 12. urbes, 7. reges, 10. arces in Od. Syr. Sect. 11. p. 53. Columbus primò promulgavit Evangelium in America, ait Nebiens. Sect. 12. **PSA. 20.** Per ignem è coelis testimonium Deus sacrificiis acceptis perhibebat, Sect. 2. pag. 54. Sect. 9. pag. 55. ut in Gen. 4. *Acceptit Jehovah Habel & oblationem ejus*, est eadem vox in Arab. Pentat. R. Saad. & in Persico Pentat. ut hic in Arab. Psalterio; in Persico, sic قبول حرم بي وبهد بهياو in Arab. פקבל אללה הרירה, paulum differunt ab הרירה in Isa. 11. porrigit, vel ducit manum, Liturgia Coptitarum, & Ethiopica cum Anglicana, Sect. 2.

pag. 54. ubi vide collatum ipsum Cophitarum characterem, & in scribendo abbrevaturas per lineolas superne indicatas, $\overline{\text{OKC}}$, id est, $\overline{\text{O}} \overline{\text{K}} \overline{\text{C}}$, id est, $\overline{\text{O}} \overline{\text{K}} \overline{\text{C}}$, id est, $\overline{\text{O}} \overline{\text{K}} \overline{\text{C}}$, &c. PSA. 21. *In reliquiis tuis preparabis vultum eorum.* Sagittas & plagas tuas quæ reliquæ sunt, præparabis in vultum eorum, Lat. MS. *Funes tuos firmabis contra facies eorum*; primo pones eos dorsum, id est, fugabis eos, & tunc convertes manum tuam, & obviam contra facies eorum ibis. De Gog & Magog apud Rabbinos, sect. 1. Prophetia Sybil. contra Gog, sicut Ezech. 38, 39. & in Apoc. 20. Abassinorum Imperator non est verus ille Presbyter Joannes. A tergo montis Caucasi est provincia Gog & Magog, tributa hodiè Magno Cham reddit; dicitur Belor & Balor, ubi sunt inclusi, & quasi incarcerati multi Judæi, & habitant in honore Christiani, ideoque prophetant Rabbini de ruina Gog & Magog futura, utpote Judæorum inimicis, ib. Civitas sub Sole maxima apud R. Abraham Pizul videtur esse Cambalu, P. Athanas. sect. 1. Altitudo montis Caucasi est trium dierum iter, ibid. Ex urbe Belech in Cathaia oritur Archiepiscopus Sinensis, qui Christianam religionem Sinis prædicabat, quod indicium est Christianos in regionibus Gog & Magog in honore esse, sect. 1. $\overline{\text{DWS}}$ dorsum, meta, humerus, &c. pag. 56. sect. 1. sect. 2. pag. 56. PSA. 22. *Super Ajeleth Shabar*, est instrumentum musicum, sect. 1, 5. Vel initium Poëleos, sect. 2. vel in robore Auroræ dictus, sec. 2, 5. vel canendus, sec. 3. vel de auxilio matutino, sect. 2, 8. vel de cerva quærens $\overline{\text{DWS}}$ quæ fugit à marito, sect. 4. vel de holocausto matutino, sect. 6. vel de Christo in passione & resurrectione manè, ut cerva matutina, sect. 8, 9. vel de luce matutina, sect. 9, 1, 5, 3. Inscriptio mirabilis in monte Sinai, viz. *Virgo concipiet, & pariet filium*, se. 8. Græci multos cruci figebant ante tempora Romanorum, sect. 8. India à S. Thoma conversa, sect. 8. Incarnatio Christi est tertius Articulus inscriptionis Sinicæ marmoreæ, sect. 11. Ascendit in crucem, descendit ad inferos, fregit dæmones, sic canit Syrus Philosophus, sect. 11. PSA. 23. *Valle umbra mortis*, sepulchro, vel afflictione, sect. 1. vel fame, sect. 2. vel captivitate, sect. 6. vel hac vita, sect. 8. vel extremo periculo, ut in deserto Ziph, sect. 1, 5. PSA. 24. $\overline{\text{DWS}}$ est orbis habitabilis, $\overline{\text{DWS}}$ est vox generalior, sect. 1. Non est urbs celebris 18. diebus à mari distans, sect. 1. Judæi non apertè pronunciant nomen Jehovah ob reverentiam ut aiunt, sect. 1. De Trinitate & unitate literis Armenis & Cophiticis mysticè adumbrata, se. 1. *Super mare*, vel propè, vel per, vel in mari, sect. 1, 2, 4, 8, 9, 11, 12. Van parvum in Psal. 24. & reliquæ literæ majusculæ & minusculæ haud notantur in MSS. antiquis, sect. 7. Cantabant Psalmos peculiare in omnes dies hebdomadæ, sect. 8. Roma super flumina Tiber. & Almon, ædificatur, ubi reperitur brevis descriptio urbis Romæ veteris & novæ propè Puteolos, de aquæ ductu Claudii, arci, columnis, & septem collibus, itinerèque inter Romam & Puteolos, ubi de campis elysiis, sect. 8. Ethnici requirebant, manuum quæ tangerent Dei aras, mundiciem, sect. 8. De modo triumphandi inter Romanos, palmis, aromatibus, arcu, &c. ut Titi, Constantini, &c. sect. 8. De falso juramento & poena Glauci Lacedemonii, sec. 11. PSA. 25. Quidam Psalmi sunt Alphabetici, & quare,

sect. 1, 8, 9. *Peccata juventutis* ante 20. an. vel, ante 30. an. Zenoph. Sect. 1, 3, 4, 8. Ad civitates refugii erat ad omne milliare hospitium viæ indicium, ut in via Appia lapides, ideoque scribunt primo, secundo, tertio, ab urbe lapide, sect. 3. Christiani Arabes & Cophitæ, Syri, & Samarit. etiam concludunt libros, MSS. Vat. Romæ his verbis, *Servi pauperis &c.* sec. 8. PSA. 26. $\overline{\text{DWS}}$ dissimulantes, stulti, vel juveniles, vel adulteri, vel secreti, vel superbi peccatores, sect. 2, 4, 6, 8, 9, 10, 11, 12. Ante ædificationem Templi quilibet obtulit sacrificium suum, & circumdedit Domini altare, sec. 1, 3. PSA. 27. *Sacrificia clamoris*, sunt gaudii, vel laudis, pag. 78, sec. 1. vel cum rubis, canticis, vocibus, jubilo, conventu, sect. 2, 5, 9, 10, 11. & pinguibus sacrificiis, sect. 12. Septem erant in re Gideon prohibita, & tria in re Samuelis, sec. 3. Samech parva in psal. 27. sec. 7. PSA. 28. Oraculum est cælum, vel in templo; & Ethnici habebant sua oracula, sect. 1, 8. *Trahere cum impiis*, id est, ad mortem vel peccatum, vel societatem, sect. 1, 2, 5, 11, 12. Arab. $\overline{\text{DWS}}$ à $\overline{\text{DWS}}$ in psal. 78. *deduxit eos*, idem, & significat equorum moderatorem. PSA. 29. *Vox Domini* in Sinai & mari rubro, vel Gentes debellans, vel tonitru, & vox de arca, sec. 1, 2, 4, 5, 9. Multa de lapsu cedrorum exempla; Hannibalis, Scipionis, Marii, sect. 8. *Dominus sedet in diluvium* aquæ vel ignis, ut afferat, auferat, vel cohibeat, sec. 1, 2, 6, 7, 10, 11. dicitur in Pentat. Pers. & Arab. $\overline{\text{DWS}}$ in Pers. $\overline{\text{DWS}}$ ut in Jacob. 1. *Evanesce dives*, Syr. Sinai habet 5. nomina, sect. 5. Libanus, id est, Alpes ut quidam, sec. 11. Ar. $\overline{\text{DWS}}$ in psal. 18. *Stabiliet pedes meos*, idem, & $\overline{\text{DWS}}$ sunt stellæ fixæ. Arab. $\overline{\text{DWS}}$ 1 Pet. 3. 10. *Cohibeat labia*, idem Arab. PSA. 30. *Dedicatio domus*, id est, templi primi, secundi, tertii, sec. 1, 2, 3, 6, 8. vel propriæ domus, sec. 8. vel Ecclesiæ, vel cœlestis domus, sec. 8. vel renovatio templi per Josiam, sec. 12. Inter 13. Dei attributa, 12. sunt misericordia, ibidem. Syri orant ad portam Ecclesiæ, sec. 8. Luctus debet esse moderatus, non frontem scindere, ut Lacedæmonii, sec. 8. PSA. 31. *Mendaces*, vanitates, incantatores, vel divinantes, vel idola, vel bona terrena res nihili, vel humanæ traditiones, vel signa pseudoprophetarum, vel Augurum Romanorum, sec. 1, 2, 5, 6, 7, 8, 9, 11, 12. $\overline{\text{DWS}}$ à $\overline{\text{DWS}}$, vel $\overline{\text{DWS}}$ sec. 2. Sybillini versus Græci de Christi incarnatione, iudicio ultimo, &c. ex libro 8. sec. 8. Bella civilia indispares, sec. 8. p. 88. ex Horat. Syr. $\overline{\text{DWS}}$ à $\overline{\text{DWS}}$ in psal. 119. ult. *Erravi ut ovis*. Ara. $\overline{\text{DWS}}$ quærite, Isa. 21. idem. Ara. $\overline{\text{DWS}}$ cadere, Alcor. Cap. Jos. $\overline{\text{DWS}}$ prociderunt ei adorantes, idē. Ara. $\overline{\text{DWS}}$ in Phil. 3. *Corroborante me Christo*, idē. Ara. In Avic. $\overline{\text{DWS}}$ virtutes in elementis. PSA. 32. *Concubini pueri* in Ital. sec. 8. *Multi sunt dolores*, sic Pro. 24. *Cadit septies*, id est, sæpè in Pent. Ara. R. Saa. *Si pro Caino vindicta erat septies*, i. e. sæpè, $\overline{\text{DWS}}$ in Pers. Pent. Const. $\overline{\text{DWS}}$ ut in Heb. in duali, $\overline{\text{DWS}}$

שבעות *bis septies*, Syr. **ܫܒܥܝܬܐ** à **ܫܒܥܐ** pectus. Arab. **القلب** *cura*, ut in Exod. 14. **تربط** *exercitum* Egyptiorum, idem, sect. 12. Psal. 33. **נְאֻמָּה** à **נָאֻם**, vel **נְאֻמָּה**, sect. 1, 2. Instrumenta musica animam rationalem exsuscitant, sect. 1. **עֹרֹת** *corda format simul*, vel solus, vel unum pariter ac aliud, vel thesaurizat, sect. 1, 2, 4. vel format in una fide, spe, charitate, sect. 8, 10, 11, 12. vel unà visione inuener, sect. 5. Syr. **ܕܡܝܬܐ** à **ܕܡܝܬܐ** in Dan. 7. **ܡܢܝܫܬܐ** idem. Psal. 34. **ܢܗܪܐ** ab **ܢܗܪܐ**, vel **ܢܗܪܐ**, sect. 1, 2, 11. **ܢܗܪܐ** sunt leones, sect. 1. vel raptores, vel Athei, sect. 2. vel divites, sect. 8, 9, 11. vel vilis, sect. 11. Abimelech nomen commune regum Philistorum, vel Achis erat binominis, sect. 2, 5, 8. vel erat Abimelech sacerdos, sect. 8, 11. Syrus videtur hunc sensum innuere. Psal. 35. Amici ægri antiquitus jejunia observabant pro ægro, sect. 1, 2. **ܢܗܪܐ** sunt viles, sect. 1. vel claudi, sect. 11. & superbi, sect. 2. vel sordidi, sect. 5. vel percutientes, sect. 8, 8. vel percussos fingentes, sect. 9. vel dolosi, sect. 12. Psal. 36. **ܡܢܬܐ** *Montes Dei* sunt altissimi, sect. 1, 2, 8. ut Alpes amplè descriptæ viatorum inter Galliam & Italiam gratiâ; sic montes super quos requieuit Arca in Pers. & Heb. Pentateuch. **ܡܢܬܐ** in Arab. & Chald. **ܡܢܬܐ** super montes Cardu, qui sunt tractus longissimi & altissimi, Curtius vocat hos montes in Armenia Cordæos, ubi reliquiæ Arce, ut aiunt, apparent. Ablatio scribarum, sect. 7. Est fons Solis, & alius Lunæ, sect. 8. **ܡܢܬܐ** Romæ. S. Barnabæ Mediolani, ibid. Veteres fontibus sacrificant, Persæ adorabant fontes, ibid. Psal. 37. **ܡܢܬܐ** *Sicut pinguedo agnorum*, vel ut agni saginati fumo suspensi sunt impii, sect. 1, 2, 5. vel ut pascuum pingue, vel quando honorificati sunt, vel ut Monocerotes devorant, sect. 8. **ܡܢܬܐ** est ad immerentes, sect. 1. **ܡܢܬܐ** est ex geminatis, & est sine Dagesh, sect. 2. **ܡܢܬܐ** à **ܡܢܬܐ** vel **ܡܢܬܐ**, sect. 2. Impius non restituit fœnus, sect. 8. Psal. 38. **ܡܢܬܐ** est unus tonorum, sect. 2. ad commemorandam ægro formulam orationis, vel nomen Dei, vel afflictionem Israelis per incensum, sect. 5, 6, 1. vel diem sabbati, sect. 8, 12. vel salutem & requiem, vel peccata, ibid. vel liberationes, sect. 9, 10. **ܡܢܬܐ** sunt tumores corrupti, **ܡܢܬܐ** in quo colligatur sanguis, ibid. **ܡܢܬܐ** febri, sect. 9. vel contemptu coram aliis, sect. 1, 2, 4. vel in oculis propriis, sect. 5, 6, 7, 8, 10. vel levi commotione, sect. 11, 12. Morbus Indorum Gall. & Neapolit. species & consequentia, & quomodo sanantur, sect. 1. Dicunt quod David leprosus erat 6. mensibus, sect. 4. Ad leprosum nemini licet accedere apud Persas, sicut in Israel, sect. 4. Psal. 39. **ܡܢܬܐ** *Ambulat homo in umbra mortis*, vel tenebrarum, sect. 5, 10. Etiam Enoch in Pentateuch. Pers. & Arab. vel in imagine Dei, sect. 1. vel cum imagine stellarum, vel umbra, sect. 4, 2. vel figura Ducis & Gigantis in Pent. Pers. & Arab. sect. 7. vel sub certo fidere, sect. 8. vel in pictura, ibid. vel post umbram, ibid. vel in corpore mortuo, sect. 9, 11, 12. In Pers. **ܡܢܬܐ** est nomen Dei Jehovah, sect. 1. Rex Persiæ lacte Leæni à morte servatus, sect. 3. pag. 113. Psal. 40. Formula orationum Syrorum lingua Arab. p. 118. sect. 11. Psal. 41. **ܡܢܬܐ**

ܡܢܬܐ *lectum ejus* in lectum afflictionis, vel vertes ad sanitatem, vel illum vertes de latere in latus, sect. 12, 2, 5. **ܡܢܬܐ** *Calcem magnificavit*, id est, conculcavit, sect. 1. vel superbiens non visitavit me, sect. 2. vel insidiatur, sect. 5. ut impingam & cadam, sect. 8. vel fefellit, sect. 10, 11, 12. Scribæ Deum benedicunt quando librum Scripturæ absolvunt, ibid. Babylonii non utebantur medicis, sed ægotantes in forum afferebant, sect. 8. Mos laudabilis pauperes sustentandi in Vicenza Italiæ, sect. 8. Quot Xenodochia Romæ & Vener. & de annuis eorum proventibus, ibid. Psal. 42. Cervæ degunt in deserto, ideòque sitiunt, sect. 8. vel, quia edunt serpentes: Cervarum uterum aperit serpens; Cervæ clamant ad Deum, sect. 1, 2, 5, 7. Sitis durior est fame, ut in Alexandri militibus apparet, sect. 1, 2. **ܡܢܬܐ** vox cervæ, vel ut **ܡܢܬܐ**, sect. 5, 8. **ܡܢܬܐ** *sicut areola*. **ܡܢܬܐ** à **ܡܢܬܐ**, sic lege p. 122. sect. 5. vel à **ܡܢܬܐ** dilectus, ibid. vel **ܡܢܬܐ** consolari, sect. 6. Romani festos dies observabant, ex Horat. sect. 8. Psal. 43. A Judæis Ethnici mutuari sunt altaria, &c. sect. 8. Psal. 44. **ܡܢܬܐ** *In locum draconum*, id est, crudelium Gentium, sect. 1, 4, 9, 11. vel mare profundum, vel desertum, sect. 2, 5. vel afflictionum, sect. 8, 9, 11. vel fabularum, sect. 12. **ܡܢܬܐ** *Victori*. Sic Poetæ Græci inscribunt Odas suas, sect. 8. **ܡܢܬܐ** *Sicut oves in cibum* Imperatoribus Romanis erant Christiani, ut Neroni, Diocletiano, &c. sect. 8. Sunt multæ Cryptæ subterraneæ Romæ, sect. 8. Psal. 45. Myrrha, aliqui musc. vel succus **ܡܢܬܐ**, sect. 1. Aloes in Arab. **ܡܢܬܐ**. Cassia in Arab. **ܡܢܬܐ**. Primo Lubeni in Arab. est styra; In Arabia felice regio est thurifera silvam habens, cujus arbores sunt abieti similes, & circa Canis ortum incisæ, edunt humorem spumeum, qui concretus aut decidit in solum, unde queat colligi, aut cortici adhærescens depectitur. Quid Aloe, sect. 9. & Cassia, sect. 10. **ܡܢܬܐ** *Regina est ex Israele*: Opinantur carnaliter Judæi Messiam fore maritatum, sicut priores domus Davidicæ reges, sect. 1, 2. sed spiritualiter piæ & fideles animæ sunt Christi sponsæ, etiam spiritualiter concubinæ sunt exponendæ, ut in Cant. 6. 80. **ܡܢܬܐ**, &c. sect. 1, 2. **ܡܢܬܐ**, initium poëseos, sect. 1, 2. vel de liliis, virginibus, vel rosis, sect. 3, 5, 8. vel est instrumentum sex chordarum, sect. 5. vel Seniores Synedrii, sect. 6. vel de iis quæ commutabuntur, sect. 8. Pe & Ain, id est, prima & secunda litera radicis cujus paradigma est **ܡܢܬܐ**, sect. 2. **ܡܢܬܐ** nomen Gentis, ut aliqui, sect. 2. vel **ܡܢܬܐ** *ex apud me*, sect. 11. vel à **ܡܢܬܐ** vel **ܡܢܬܐ**, sect. 12. Christus est **ܡܢܬܐ** in Chald. Par. in Psal. 45. sect. 6. contra Judæos. Templum gloriosa, tanquam thalami sponsi, Christi ædificata S. Petri, S. Crucis, S. Joannis, S. Pauli Romæ, S. Marc. Vener. Annunt. Genovæ, S. Laurent. Florent. &c. sect. 8. ut Diana Egypti, Jovis Beli, Latonæ Egypti, aliud Minervæ ex uno lapide, sect. 8. Arab. **ܡܢܬܐ** *latari*, Psal. 45. & Psal. 60. **ܡܢܬܐ** *Latavor & dividam Sechem*, idem. Christus Dei sapientia assimilatur puellæ pulcherrimæ à Syro Philos. in Ode Syra, sect. 11. Psal. 46. **ܡܢܬܐ** *Alamoth* instrumentum, sect. 1, 5. vel poëseos nomen, vel de Arcanis, sect. 2, 12. vel duobus oculis, ibid. vel secreto pietatis, sect. 8, 10. vel de fide, ibid. **ܡܢܬܐ**, cum intellectu, sect. 12. vel qui habet intellectum, sect. 1, 2. vel de Deo intelligente, sect. 4. vel erudite, sect. 10. vel Psalmum cujus titulus Maschil, sect. 11. Psal. 48. **ܡܢܬܐ** *In regione*, 91, sect. 1. vel

Index rerum memorabilium, & vocum Heb. Rab. Arab. Syr. explicatio.

carmina magica nocte, Sect. 8. Luna dicitur Lucina, Dea frugum, regina cœlorum, Ilithia, Diana, Sec. 8. Psal. 60. *Olla lavacri*, id est, ad usus serviles, sec. 1. vel irrigabo terram eorum, sec. 2. vel ut olla reversa & diffracta, sec. 5. vel olla sanguinis, vel coquendi carnes, sec. 8. vel olla spei meæ, sec. 9, 10. vel robur spei meæ, sec. 12. *Ad docendum* cantoribus, vel militibus, sec. 2. vel synedrio, sec. 1, 3. vel populo, sec. 8. vel Psalmus doctrinalis, sec. 9. sec. 7. Quoties litera Samech reperiatur in Bibliis, quod memoratur illic, quia numerus ejus conficitur ex isto loco. Mictam, id est, Scriptura Davidis, sec. 6. pag. 172. vel Tituli inscriptio in crucem Domini, sec. 8. Psal. 61. *Hæreditatem dedisti*, id est, habitare in domo tua, sec. 1. vel terram hæreditabunt, sec. 6. vel in Canaan, sec. 7. vel adoptionis, vel vitæ æternæ, sec. 8, 12. vel per Josuam & Davidem, sec. 11. Psal. 62. *Semel & bis locutus est*, id est, sapè, sec. 1, 2, 9. vel semel locutus est Decalogum, Deut. 5. hæc duo in illa lege audiui, sec. 4, 5, 11. vel bis dedit legem, Exod. 20. Deut. 5. sec. 5. vel bis per Samuel & Gad, sec. 9. *Quia reddit secundum opus suum*, in hoc sæculo illum punit, ut in futuro salvet, sec. 1. vel in fine post poenam misereatur, licet reddat, &c. vel secundum opus malum reddit, non punit cogitationem, sec. 1. pa. 175. vel in hoc sæculo Deo est misericordia, in altero justitia, sec. 2. vel illi est misericordia, qui potest omnes creaturas destruere, & nolit, sec. 2, 5. vel quia reddit ei minus quam meruit, sec. 3. vel secundum opus bonum, malum prætereundo, sec. 3. vel est ex gratia, quod reddit ei secundum opus bonum, sec. 11. תורהו ab הורהו. Quare excogitatis, sec. 2, 5. vel extrahere linguam, sec. 5. Arab. vel quare congregatis, sec. 5. ab נתן. Psal. 63. *Vulpium portio*, id est, infirmorum hostium, sec. 8. vel feræ comedentes eos, sec. 1, 11, 12. vel portio vulpium erit illis, habitabunt in desertis, sec. 5. *Deserto Judæ*, id est, Ziph, sec. 2. vel in confinibus Tribus Judæ (ut Idumæa erat) sec. 6, 8. vel Idumæa, sec. 8, 9, 10, 12. Psal. 64. תמונו pro תמונו, sec. 1, 2. Nun in loco literæ duplicatæ. Vel consumuntur illi, sec. 11. Martyrii dies dicuntur Natalitia Martyrum, sec. 8. quæ in primitiva Ecclesia observabant. Ethnici observabant natalitia sua. Psal. 65. *Exspectat tibi laus* תהיה, sec. 1, 2. vel est similis tibi, sec. 5, 12. vel silet, sec. 3, 9, 10. quoniam in captivitate præcipue orant, sec. 1. Vel, quia in Sione erant sacrificia principaliter, non laudes. Vel *silet*, quia Deus nequit sufficienter laudari, & non indiget laudibus, sec. 1. Vel Dei silentium & patientia est laus sua, sec. 5. Vel post silentium, laus erit tibi, sec. 2, 8. *Exitus manè & vespere* Solis & Lune, sec. 1, 12. Vel filii hominis exeuntes, sec. 2, 5. Vel initium & finis diei, sec. 2, 9. Vel exitus columnæ nubis & ignis manè & vespere, sec. 1. Arab. حرجه à حرج Heb. ארע arare, Exod. 34. *In satione*, idem. Arab. حرج est exitus, & in Hiphil حرج est educere, Alcor. 2. يخرجهم من الظلمات الى النور educet eos ex tenebris ad lucem. Et Psal. 19. *Sonus eorum exivit*, idem, Arab. قطر à بالقطر distillavit in Avicen, قطرنا ههنا في النبيف distillavimus ea per Alembicum, à קיטור vapor,

Psal. 148. quoniam vapores aquæ frigiditate dissoluti distillant. Psal. 66. לרוי In locum humidum eduxisti nos, aërem, sect. 2. vel locum pinguem, sect. 1, 9. vel locum ubi respirare potest, Sect. 11. vel refrigerium in Evangelio, Sec. 11. vel in cœlis, sec. 12. Arab. بجره sic lege à גר in Gen. 18. *Negavit Sara*, idem. ut נדה Heb. sic סגר & סגר claudere. Psal. 67. Poëtæ fingunt de Insulis fortunatis, ut Judæi de diebus Messia, sec. 8. Nomina Dei trium 12. & 42. literarum Antonino Romæ Consuli, R. Hakkodes patefecit, sec. 12. Psal. 68. *Qui equitat super ערבור cœlos*, id est, primum mobile à vespero, ערב ad vesperum motum absolvente, vel quia est cœlum obscurum nobis, à ערב obscuritas, sect. 1, 4, 8. vel quia cœli sunt spatiosi ut planicies, sec. 2, 8. vel qui equitat ad occasum, sec. 8, 11, 12. vel in deserto ערב sec. 8, 10. שנה id est, Angeli qui vocantur שנוני, sec. 1, 5, 9. vel à שני duo millia, sec. 2. vel à שנה, sec. 4. quia diversimodè apparent, vel à שנון exercitus. sec. 11, 12. *Reducam de Basane* de manu Og regis Basan, sec. 9. vel ab Assyriis, qui primò ibi captivos duxerunt, sec. 1. vel pars terræ protota, sec. 2. vel de manu bestiarum Basan, id est, hostium, sec. 4, 6, 11, 12. طريق Arab. forsan à طريق via, ut רדך. Psal. 69. *Liber viventium*, similitudo à Fastis Romanis, sec. 8. Psal. 70. *In mercedem עקב pudoris*, vel ob calumniam pudoris, quia עקב calcanem linguæ potest applicari, ut רגל pes in Psal. 15. vel in vestigiis pudoris revertantur, sec. 1, 2, 5, 8. vel retrò in calcem vertantur, sec. 6. vel statim ut per insidias, sec. 8, 10, 12. vel duplici pudore, sec. 11. Psal. 72. *Descendet ipse ut pluvia* ad populum in gramen excisum, vel in cadaver, ut illud resurgere efficiat, 11 sec. 1. vel ipsa justitia descendet, sec. 2. vel in vellus, sec. 7, 11. sic Christi incarnatio erat quietè & mysticè, sect. 8. In Babylone mira narrantur de fructibus ab Herodoro, sect. 5. *Preces Davidis finiuntur*, non dicit *Cantica*, ultimum cantorum ejus erat in lectum languoris, sec. 1. vel preces implentur, כלו in Christo, sect. 2. vel hæc omnes כלו sunt preces David, sec. 5. vel defecerunt hymni David, sec. 8, 10. Beth in בצרק, ut Beth in בצק sec. 2. יום incolæ deserti, vel qui sunt in navibus, sec. 2. vel dæmones, sec. 5. vel principes, sec. 6. vel naves, id est, republicæ Christum adorabunt, sec. 8. vel naves maris, mercatores & reliqui, vel Æthiopes in deserto habitates, sec. 8, 10. Descriptio brevis Venetiæ, & Insularum, & Templorum ejus, & Transiberinæ Insulæ Romæ, sec. 8. Psal. 73. *Populus ejus redeunt huc*, ad hoc argumentum, sect. 1, 2, 9. vel opinionem Philosophorum, sec. 1. vel sibi ipsi responsum reddit, vel redit percussus, כלל, sec. 2. vel populus, Epicuri discipuli, sec. 4. *Aqua pleni calicis*, afflictionum, sec. 1, 2, 6. vel errorum, sec. 1. vel cognitionis Dei, sec. 4. vel verborum legis, sec. 5. vel prosperitatis, sec. 11. vel cogitationum multarum, sec. 11. *In Sanctuaria Dei veni* in cœlos, in spiritu prophetico, sec. 1. ut Johannes erat in cœlo in spiritu, Apoc. 4. vel ad Sacerdotes in Sanctuario, sec. 2. vel sacras Scripturas, sec. 4, 9. Arab. ضرب بانهم flagella à ضربت percutere.

cure baculo tuo rupem, idem. Arab. **اسسك**
 personas suas, individua, à **שדח** *aspexit* in Alcor.
تسخص aspicient in eo oculi. PSAL.74. *Dedi-*
sti eum in cibum, id est, spolia maris rubri, sect.1,5.
 vel edebant Leviathan, & pisces alios, sec.2,11. vel
 dedisti illi, id est, Israeli cibum, sec.2,8. vel eum be-
 stiis in cibum, sec.6,7,8. vel populo Æthiopum,
 sec.8,9. Ob sacrilegium immisus erat morbus
 foemineus, sec.8. Romani dies festos observabant
 à servili opere quiescentes, sec.8. De Rodano fluvio,
 sec.8. Terror invasit Persas Templum Minervæ expi-
 laturus, sec.11. De insomniis Xerxis & Artabani,
 sec.11. PSAL.75. Senatus Lucensis eligit Judi-
 ces tres, 50 mill. ab urbe oriundos, sec.8. Arab. **نفر**
ف in Isà.48. *Excoxi te*, idem. Vel significat in
 Arab. Collybistam, qui nummos commutat & miscet.
 PSAL.76. Jernsalem dicitur à *Jireeb* & *Salem*, sec.
 1,2,3. Arab. **فكر** cogitatio, sic in psal.11. *Cogi-*
taverunt consilia, idem. Arab. **نارح** est extrahere,
 ut Heb. **נמס** *removere*, sic Alcor.3. **نمرك**
ن aufers regnum à quo volueris. PSAL.77.
 In cœlo; vel rota, sec.1,5,7,8,11. vel aëre, sec.1,2. vel
 nube, sec.4. vel mundo, sec.12. Syr. **ܢܝܪܐ** à **ܢܝܪܐ**
 flagella, in psal.35. in Syr. Arab. **نسطب** in psal.119.
Extendi manus meas, idem, ut **פשמ** Heb. sic **פצץ** &
פצץ Ara. **البركرات** rotis, ut psal.83. PSAL.78.
Filii Ephraim retroversi sunt in deserto, vel in Æ-
 gypto, sec.1,2,6. vel desolatione Shilo, sec.1,2. vel
 coram Assur, sec.8. vel diebus Jeroboam legem Dei
 dereliquerunt, sec.2,9. vel coram Amalec, Exod.17.
 sec.4. *Panem fortium*, cœlorum vel Angelorum, sec.
 1,2. vel excellentissimum, sec.11,12. Prophetæ di-
 cuntur *lex* in Midras Tillin, sec.3. Septem dies erant
 inter unam & aliam Ægyptiorum plagam, sec.3. Ly-
 curgus sine dote matrimonium inire præcepit, sec.4.
 Flumina sequebantur Israel in deserto, sect.5. De ef-
 fectibus vini moderatè sumpti, sect.8. Mores Roma-
 norum in matrimonio contrahendo, sect.8. Arab.
نمرك ab **نمرك** in Heb. 11. *Fugarunt exercitus*,
 idem. Arab. **نمرك** à **نمرك**, vel **نمرك** *exire*, sect.12.
 PSAL.79. De ritibus sepeliendi apud Herodot,
 se.8.p.234. Babylonix mulieres ad Veneris templum
 cum viro extraneo semel in anno miscentur, sect.8.
 p.234. Xerxes & Artaxerxes in cadavera saviunt,
 sect.11. pag.235. Arab. **نمرك** sec.12. à **نمرك**
 subjugare. PSAL.80. *In mensara magna*, sec.12.
 vel ter, id est, terriâ captivitate, vel terriâ temporis
 parte quâ erant in Egypto, sec.1,5. vel tribus captivi-
 tatibus Judæ, sect.5. vel per tria imperia, vel propter
 fletus Esavitres, sec.5. vel in mensura, prout suppor-
 tare queant, sec.8. vel tripliciter, id est, multis vici-
 bus, sec.10. vel in poculo grandi, sec.11. Ain suspensa
 in **نمرك** in sec.1,7.p.236. **نمرك** est planta, vel locus
 dictus Cannah, vel habitationem significat, à **نمرك**,
 vel hortum, vel vineam præparatam, sec.5. vel pro
نمرك, sec.2. vel radice, sec.10. vel stabilias eam,
 sec.8,12. est verbum. PSAL.81. *In tempore statu-*
to, vel die quando tecta est Luna, vel peccata nostra,

نمرك sect.2,3. vel in die throni, die Judicii, sec.2,4.
 vel in festo Tabernaculorum, ut **نمرك**, sec.8. Dirceus
 rubam primò invenit, Palamedes annum secundum
 Lunæ menses, ut aiunt, ordinavit, sec.4. Ethnici ob-
 servabant diem Lunæ festum; in quarto mense Egyp-
 tii festum oculorum Hori natalem, sec.8. In primo
 mense (Calendis Martiis) Romani festum uxorum
 observabant, sec.8. Syr. **ܢܝܪܐ** à **ܢܝܪܐ** *Testimoni-*
um vel ornamentum, sec.11. Babylonii festum cele-
 brant per 5. dies, in quo Domini servis parere solent.
 Persæ diem festum Mithræ, id est, Soli observant
 Egyptii Osiridi, sec.11. Dii Egyptiaci linguâ Coph-
 ticâ, ibid. Arab. **نمرك** sic quândoque scribitur &
نمرك est vox tonitru, à **نمرك** *terror*, sect.12.
 PSAL.82. *Sicut unus O Principes*, sicut unus gra-
 dus infimi, vel unus Principum qui cadit in furore
 Regis, sec.1,2,4,9. vel omnes ut unus homo subitò,
 vel unâ, sec.2,11. vel unus angelorum, sec.3,5,8.
 vel Gygantum, sect.12. PSAL.83. *Si-*
cut stercora **نمرك**, sec.2. vel res volubilis,
 capita carduorum, sec.5. vel rota, sec.6,8. vel ut
 cœli inquieti, sec.7. vel pulvis, sec.12. vel fax, sec.12.
 Arab. **نمرك** est fax vel rota. PSAL.84. *In-*
venit domum, altaria tua, id est, in excelsis, quia in
 templo aves haud nidificabant. Vel, altaria desolata,
 sec.1,5,7. vel propè altaria, sec.2,11. vel in altaria
 offeruntur, sec.2,4,11,6. **نمرك** à **نمرك** *societate* ad societa-
 tem, vel exercitu, sec.1,2,4,6,9. vel ab urbe ad ur-
 bem, sec.2. vel à dolore ad dolorem, sec.3. Passeres
 dicuntur Dei supplices, sec.8. PSAL.85. Ne con-
 vertant ad stultitiam, sec.1,2. vel retrorsum, sec.11.
 vel qui convertunt cor ad eum, sec.8,9,10,12.
 PSAL.86. *Filius ancilla* dicit, quia naturaliter
 tibi servire sum proclivis, vel indicat Rutham Moabi-
 tissamejus matrem, sec.1. Vel est vox humilitatis,
 sec.2,9. Vel quia filius ancillæ est in domo natus, &
 educatus, sec.5. & imitatur virtutes vel vitia ancillæ,
 sec.8. Vel, quia servus aufugiens lege preservatur,
 sect.11. Arab. **نمرك** est in psal.89. in Ara. *Servata est*
justitia tua, idē. Ara. PSA.87. *Fontes mei*, cantica
 vel cantores, Sec.2. **نمرك** vel oculi, sec.1,2,9. vel mu-
 lieres, sec.3. vel sapientiæ, sec.4. vel patres, vel vi-
 scera, sec.5. vel Scripturæ, vel literaliter, sec.8. vel
 dona Spiritus, vel habitatio mea, sec.8,9. vel instru-
 menta, sec.9. vel afflicti, sec.11,12. De laudibus E-
 gypti à Nilo, & Pyramidibus, sec.10. Pluit Egypto
 semel, ibid. Arab. **نمرك** est in psal.74. in Arab.
Populis Æthiopum. PSAL.88. Heman filius Ze-
 rah, sec.1,5.p.255. vel ex filiis Samuel, vel est Abra-
 ham, sec.1. vel est unus cantorum, & dicitur Ezrahi-
 ta, id est, eorum primus, ab **نمرك** sec.2. *Disfrabor*
 à **نمرك** à **نمرك** sec.1,2,8. vel à **نمرك**, sec.1. respicit vel
 expectat dolores, vel tanquam rota ab **نمرك**, vel ter-
 ror tuus in me fixus est, sec.5. Septuaginta divino
 spiritu interpretati esse credantur, sec.8. PSAL.89.
نمرك, id est, *puritatem ejus*, sec.1,2,5.p.260. vel
 purificationem per Sacerdotes, sec.6,8. p.261. cum
 longè à templo vivat, vel ita ut non possit mundari,
 sec.9,10. vel milites victores, vel Naziræos, sec.11.
Quare in vanum creasti filios hominum? id est, ad
 mortem, quæ vitam rem vanam esse ostendit, sect.1.
 vel

Index rerum memorabilium, & vocum Heb. Rab. Arab. Syr. explicatio.

vel vaneſcentes, Sect. 2, 9. vel quando ceſſabat impe-
rium David, ceſſat negotiatio, Sect. 4. vel non feciſti
eos in vanum, Sect. 8, 11, 12. Eſt triplex Amen, jura-
tis, aſſeverantis, aſſentientis, ſec. 3. De more Romano-
rum Imperatores in numerum Divorum conſecranti-
um, Sect. 8. Arab. *أخضع* ſec. 12. *אודא* audacia in
Avicen. 2 Reg. 9. *אודא* Propheta inſanus reputatus.
Ara. *אודא* veſtigia ſicut *אודא* veſtigia mea in pſ. 17.

Tan pro Shin pro more Chald. & Syr. Pſa. 90. O-
ratio Moſis, ut fuit traditio antiqua, Sect. 1, 2, 3, 5, 6,
11, 12. vel ſic dicit ad conciliandam majorem Pſalmo
authoritatem, ſect. 1, 8. vel pro filiis Moſis, Levitis
cantoribus, Sect. 1. vel de Moſe, Sect. 8. *Revertimini*,
id eſt, reſpiciſcite, Sect. 8. *convertimini*. Vel, O animæ
ad cœlos, Sect. 1. Vel, O corpora ad pulverem reverti-
mini, Sect. 2. vel de pulvere ad vitam, Sect. 8. *אודא*
ut duo verba *flumen conſumitur*, ſic anni eorum in ni-
hilum, Sect. 1, 10. vel pro nihilo habentur, Sect. 8. ut
אודא, Sect. 10. vel familiæ eorum à *אודא*, Sect. 11.
Volamus, *אודא*, id eſt, violentà morte morimur, ſec. 1
vel ad tenebras ibimus, à *אודא*. Vel ut lux obtene-
bramur, Sect. 2. vel manè exſcindimur, Sect. 6. vel cor-
ripiemur, Sect. 10. Arab. *أودع* eſt in pſal. 2. in A-
rab. *Ne irascatur Dominus*, ſic pſal. 105. in Arab. *Irrita-
runt ſermonem ejus*, idem. & pſa. 106. *Irritaverunt
te*, idem. Arab. *أودع* ab *أودع* in pſa. 78. *Deduxit
eos nube*, idem in Arab. & in Alcor. Doce nos viam re-
ctam, *أودع* Ara. *أودع* preces in Ara.

Pſal. 91. Moſes compoſuit undecim Pſalmos unde-
cim benedictionibus reſpondentes, Sect. 1, 10. p. 267.
דמון demone, Sect. 3, 5, 6, 8, 9, 10. vel in Avicen eſt
ſpecies Melancholiæ, Sect. 11. vel à ſpiritu, angelo, vel
vento calido, in Meridie flante, Sect. 11, 12. Leæna
ſemel in vita parit, & tunc perit, ſect. 10. Ara. *أودع*
eſt ſeditio, quæ plus eſt bello in Alcor. *أودع*

أودع à *أودع* in Luc. 23, 5. *Commovit popu-
lum*, idem in Arab. Pſal. 92. *In die Sabbati*, id
eſt, tunc cantabant Levitæ hunc Pſalmum, Sect. 1, 2, 5,
8. p. 269. vel Angeli, Sect. 3. vel Adamus eum protulit,
Sect. 1, 6. vel in diem ceſſationis præliorum, ſec. 3. vel
ſabbato futuro, Sect. 5. requie cœleſti, Sect. 8. vel Sab-
bato Evangelii, Sect. 8. Palma ad 70 an. fructum red-
dit, Sect. 1. Pſal. 93. *Testimonia tua ſunt fidelia*,
id eſt, Prophetarum de redemptione, ſec. 4, 5. vel Chri-
ſti, Sect. 8. vel legis poſt exitum ex Egypto lata, Sect. 1.
vel cœlorum, qui teſtes ſunt gloriæ Dei, pſal. 19. ſec. 1.
& muſicam efficiunt, ibid. vel attributa Dei 13. in
Exod. 34. Sect. 3. vel teſtimonia de creatione, dixit, &
facta ſunt, Gen. 1. Sect. 11. *In diem ſabbati*, id eſt, an-
te ſabbatum Evangelicum, ut dicunt quidam in Greg.
Nyſſ. quando Chriſtus requievit in ſepulchro, quia
Chriſtus non requievit in Paraſceve, Joh. 19. Sed for-
ſan eſt error cum titulus in omnibus codic. MSS. non
paucis quos vidimus, & impreſſis eſt *die ante ſabba-
tum*, ſed in Arab. eſt, *quando terra quievit in diem
ſabbati*, forſan hunc codicem ſequutus eſt Greg. Nyſſ.
Arab. *أودع* eſt *Eccleſia* in Mat. 18. *Dic Eccle-
ſia*, idem in Arab. ab *أودع* vendidit, inde applicatur
ad tabernam & coetum generaliter, ut *أودع* Arab.

أودع decet, à *أودع* Arab. ſic pſal. 51. *Ut verſificeris*,
&c. idem in Arab. à Heb. *אודע* ſtatutum certum, mos,
decorum, pſal. 94. 20. Pſal. 94. *Judicium redibit
ad juſtitiam*, tunc licet impii diù ea ſeperarunt, Sect.
1, 2, 12. vel judicium in hoc ſæculo eſt in juſtos, Sect. 1.
ſed in futuro poſt eos ſequitur merces, Sect. 5, 8. vel
quando impii vident Dei juſta judicia, illi etiam e-
runt recti corde, Sect. 1. vel judicium in impios erit,
ut juſtitia in pios, Sect. 4, 6. vel judicium erit pro ju-
ſtis, Sect. 11. Arab. *أودع* eſt in pſal. 9. in Arab. pro
ſepulchro, Sect. 12. p. 276. Arab. *أودع* à *أودع* in pſa. 7.

Revertetur in caput ejus, idem in Arab. Pſal. 95.
Adorare eſt toto corpore proſtrato, Judæorum mos,
Syrorum, Perſarum, & Orientalium, Sect. 8, 11. Incur-
vare eſt capite, Sect. 1. p. 277. Pſal. 97. De monte,
Veſuvio ardente, ſect. 8. p. 280. Pſal. 98. Eſt Ecce
propè ſepulchrum Metelli, octies eundem verſiculum
reperit, Sect. 8. Pſal. 99. *Inter invocantes*, id eſt,
Prophetas, vel inter Levitas, cujus officium erat can-
tare & invocare, Sect. 1. *אודע* in Scriptura ſemper eſt
Sacerdos, Sect. 2. Viderur aliis, ac ſi montem ſanctum
adorarem, ſed revera Deum adoramus, Sect. 2, 10.
11, 12. Pſal. 100. *Non noſmetipſi*. *אודע* vel populus
ejus ſumus, Sect. 1. vel ipſe exaltavit nos, Sect. 2. vel fe-
cit nos populum ſuum, Sect. 4. & non Deus alter, ſec. 7.
vel quando non fueramus, Sect. 5, 8, 9, 11, 12. vel pro
ſeipſo fecit, Sect. 7, 11. *אודע* vel novam creaturam nos fe-
cit, Sect. 9. Pſal. 103. Judaica hiſtoria de aquila
renovante plumas, Sect. 1, 5. vel ad petram excutit
aduncarum roſtrum, Sect. 8. Pſa. 104. De operibus
ſex dierum in ordine, Sect. 1, 2. *Faciem ex oleo ſplen-
deſcere* ex eſu olei, vel lumine lampadum ex oleo, vel
per illud quod ex oleo factum eſt, Sect. 1. vel oleum ca-
pitis faciem lætificat, Sect. 5. vel vinum pluſquam ole-
um, Sect. 2, 9. Eſſentia divina in perſonis trina eſt pri-
mus Articulus inſcriptionis Sinicæ, ſec. 11. Pſa. 105.
Non erant rebelles, Moſes & Aharon, Sect. 1, 8. vel An-
geli, vel luminaria, vel Egyptii, Sect. 1, 8. vel plagæ
miſſæ, Sect. 2, 5. Per muſcas Deus Egyptum deſtruxit,
& ſemel per mures, qui pharetras hoſtium abedebant,
preſervavit, ſec. 8. Nomen Joſeph in lingua Egyptiaca
أودع ſec. 11. *أودع* à *أودع* Ar. textit, ſec. 11.

Pſal. 106. *In ſimilitudinem bovis*. *אודע* eſt prima
litera, & ſignificat bovem primum neceſſarium, ideo-
que Egyptii forſan adorabant bovem, vel in memori-
am Oſiridis; & Iſidis ſimulachrum eſt vacca, Sect. 8.
Egyptii feſtum Baccho, id eſt, Oſiridi, ut aiunt Græci,
obſcœnum agunt, Sect. 8. Myſteria Iſidis & Oſiridis,
Sect. 9. Apim Egyptii bovem appellant, Sect. 10. In
feſto Egyptii luctum pro Oſiride excitârunt, Sect. 12.
& Iſrael pro Tammuzo, Ezech. 8. Ob quinque Iſrael
liberabatur, 1. rem afflictionis, &c. *Baal*, id eſt, Satur-
nus, vel Mars (ſed Copticè Moloch) vel à Belo rege
Babel, Sect. 8. *Sacrificia mortuorum* duplex Heca-
tombe erat Metello mortuo oblata, ſec. 8. ut Amathu-
ſei Oneſilo, & Aſſedones, & Græci, &c. Sect. 11.
Pſal. 107. Meminit quatuor generum Redemptio-
rum, id eſt, *Errantes*, *Captivi*, *agri*, & *deſcendentes in
mare*, hos hortatur ut Deum celebrent, Sect. 1, 2. Be-
nedictus Deus, ab his quatuor in patria & itinere li-
berator meus. Pſa. 109. *אודע*, id eſt, præſectu-
ram ejus, vel opes, uxorem, vel animam, Sect. 1, 2. vel
vindictam

vindictam in illum sumat alius, sect. 2. vel numerum annorum, sec. 6. vel Apostolatium, sec. 8, 9, 10. vel repositum pro filiis, se. 11. *Allon Becuth* in Gen. 35. R. Sol. interpretatur ex Græc. & Heb. & Heb. בְּכֹרֶת alius luctus, sec. 5. Arr. לְעֵם à עֵינַי in ps. 78. *Loco aquis carente*, idem, Syr. מִמַּי à מַי peccavit, defecit, ut אֶמַּי in hoc psal est, *defecit* in sec. 1. PSAL. 110. *Bibet ex flumine* eorum sanguinis, sec. 1, 3, 9. vel fontibus hostium, quod erit copiis suis magnum refrigerium, sec. 2, 4. vel flumine prophetica instructionis, se. 6. vel vitam aget pauperculam, ut Elias de torrente bibens, sect. 8. vel dicit, *de torrente in via*, quia properabit, sec. 11. Virgarum fasces ante Reges & Consules portabant Romani, se. 8. Ara. בְּהָא est splendor, sect. 12, sic ps. 45. *Speciosus forma*, idem, Ara. & בְּהָא in Gen. 1, phyci interpretantur *formam*, & מַתְרִי materiam. PSAL. 112. *Moderatur res suas in iudicio*, mediocritate, non penitus fugit delicias mundi, nec utitur cum excessu, sec. 5, 9. vel *res suas*, id est, passiones, vel verba sua, sec. 1, 11, 12. vel adversa sua patienter tolerat, sect. 2, 6. Ara. יִבְדְּלוּ à יָבֵד separabunt bonos à malis, idem, Arab. Mat. 13. & Alcor. 3. *יִבְדְּלוּ* à *יָבֵד* separabit à bono malum. PSAL. 114. *non est in vertice acuminatus*, ut גִּבְעָה sect. 1. PSAL. 115. *non edunt idola sonum depressum in gutture*, multò minùs vocem, sec. 1, 2. De Pantheo Romano rotundo, & Mediolani simili, aliòque Ravenar; Ab Amasi pelvis aurea in Idolum convertitur, se. 8. PSAL. 116. *Calicem salutis aterna*, se. 6. vel inter sodales convivantes, se. 1, 8, 9. vel in sacrificiis Pacificorum, se. 2. vel vinum libaminum, se. 5. vel calicem martyrii, se. 8. Syr. *לִשְׁכָּת* ab *לִשְׁכָּת* intellectus, divitiæ veræ. Syr. *לִשְׁכָּת* à *לִשְׁכָּת* ambulare, Dan. 12. Ar. *لَجَرِي* à *لَجَرِي* retribuere in ps. 62. Ara. inde gazæ, divitiæ, præmium. PSAL. 118. *ut ex geminatis*, sic lege, se. 1. *Ligate funibus* עֲבָדִים, vel ramis densis, se. 9. vel populis condensis, ib. vel sacrificia pingua ligate, se. 8. vel in frondosis, id est, sacrificia coronis circumcincta, sec. 10, 12. Ara. *لَظْفَر* est *vincere*, ps. 20. *Vincat dextera tua*, idem. PSAL. 119. Differunt hæc octo, *Lex, via, statuta, iudicia, testimonia, precepta, iustitia, veritas*, vid. etiam ps. 119. se. 1, 2, 4. non est verficulus (excepto uno) in quo non reperitur harum vorum una, se. 1, 2, 7, 8. David composuit hunc Psalmum per octo, quia sunt octo media adipiscendi sapientiam, tantoperè in hoc psalmo celebratam, sec. 1. die dominicâ cantabant eum, se. 8. *Statio* in Gr. est ut *Sectio* in Syr. in ps. 22. & c. Ara. *لَحَا* est *declinare*, bis in hoc versu, *Ego non declinavi*. Ara. *لَحَا* cum Ain punctato, sic ps. 119. in Gimel *peregrinus ego*, idem. & in Exod. 12. *Multitudo mixta peregrinorum*, idē. & ps. 120. *peregrinatio mea*. Arab. *لَحَا* à *لَحَا* linea, portio in Euclid. *لَحَا* à *لَحَا* lineæ rectæ diversæ in longitudine, à *لَحَا* filum in Heb. Arab. *لَحَا* à *لَحَا* funis, & *لَحَا* à *لَحَا* perversè agere, Hab. 1. Ara. *لَحَا* est *incrassare*, &

in Alc. *لَحَا* crassities cordis. & Mat. 13. 15. idem. Ara. PSAL. 120. Cedar, ut Scythæ gens vaga, habitabat in campis, non domibus, se. 8. quam Scythiam interfuit Ister fluviorum maximus, 5. ostia habens, sec. 8. PSAL. 121. Arab. *لَحَا* dormire, à *لَحَا* Heb. *palpebra*. PSAL. 123. *لَحَا* à *لَحَا* vel *لَحَا* vallis oppressorum, sec. 1, 5. PSAL. 124. *لَحَا* tria significat, *hereditas, mortalis, flumen*, & tribus modis punctatur, sec. 2. PSAL. 126. Arab. *لَحَا* à *لَحَا* robur, solamen animi. PSAL. 127. *Filii juventutis*, vel excussorum de pueritia, sec. 10. vel de prosperitate, sect. 10. vel ad prælium, sect. 8. vel quorum patres ex hoc mundo sunt excussi, sect. 10. Arab. *لَحَا* à *لَحَا* incedere, surgere in ps. 120. *لَحَا* Ara. *surreximus*. PSAL. 129. Arab. *لَحَا* à *لَحَا* flagellare, ut Alcor. Lux. *لَحَا* *والزناي فاجلدوا كل واحد منها مائة*. Adulter & adultera flagellentur singuli ex ipsis centum flagellis, sic 2 Cor. 11. *Casus sui quadragies*, idem, Ara. PSAL. 130. *لَحَا* sic Gen. 1. *Erat manè*, idem. ps. 131. Syr. *لَحَا* à Chald. *لَحَا* *lallavit*, Gē. 21. 7. PSAL. 132. *لَحَا* ab *لَحَا* Heb. *لَحَا* est *lex sapiens*, & *لَحَا* idem, ps. 94. *contra legem tuam*, sec. 12. PSAL. 133. Ar. *لَحَا* est *indusium*, tunica, ut Joh. 19. *tunica absq; sutura*, idem Ar. inde Ital. *camiscia* vestis interior. PSAL. 140. Ara. *لَحَا* à *لَحَا* filum circumdans. Arab. *لَحَا* à *لَحَا* psal. 2. Alcor. 30. Moses projecit eum, & erat serpens, *لَحَا* *والقيها ولدا هي حية*. PSAL. 141. *لَحَا* Ara. in plurali, ab *لَحَا* ut Rom. 8. *Si compatimur*, idem Ar. *Liturgia Cophitarum* non differt ab *Ethiopica*, formulâ consecrationis, precum, & c. se. 11. Ara. *لَحَا* sic Mar. 7. 11. *Omnis oblatio à me proderit tibi*, idem, Arab. *لَحَا* *كل قربان يذبح لك*. PSAL. 144. M. Curtius aurum Samnitarum respuit, sec. 11. Ara. *لَحَا* à *لَحَا* *vallatus liliis*, Cant. 7. 3. Arab. *لَحَا* *flevit*, ut Heb. *לَحَا*, vel *לَحَا* *lamentatio*, Ezech. 7. PSAL. 146. Arab. *لَحَا* à *لَحَا* cæcus factus est, ut Lament. 4. 1. idem in Cald. PSAL. 147. *Pullis corvorum*, qui à matribus sunt derelicti, vel quia corvi speciem in Arca servabat, sec. 1, 2, 5. vel dicuntur de rore vivere. Vel, quia cornix est divina avis imbrium præcia, & Oscines, se. 8. Vel quia est annosa, sec. 8. Vel licet sint creaturæ contemptibiles, sec. 11. malum omen, sec. 8. Ara. *لَحَا* à *لَحَا* spargit, & *لَحَا* nebula quæ dispersa est, ut ps. 69. *Sparge iram tuam*, idem. Ara. *لَحَا* *fumus*, sic ps. 104. *Tange montes & fumigabunt*, idem, Ara. *لَحَا* *delectatur*, sic in ps. 16. Arab. *omnis delectatio ejus*, idem. PSAL. 150. Lege Arab. *لَحَا* in sec. 12. ut in Heb. pro cymbalo sonante, à *لَحَا* *sonnit*, Hab. 3.

Viccars, John,

Decapla in Psalmos sive commentarius Ex decem Linguis; viz. Hebr. Arab.
Syriac. Chald. Rabbin. Graec. Rom. Ital. Hispan. Gallic. ; una cum
Specimine linguae Copticae, Persicae, et Anglicanae MSS. in duodecim
Sectiones digestus ... ; novis typis Arabicis et Syriacis donatus

Londinium 1655

Res/2 Exeg. 603

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10866410-3